ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ **Αρ. Φύλλου 2858**

28 Δεκεμβρίου 2015

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. 203617/Δ2

Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια, Λύκεια).

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1) Τις διατάξεις των εδαφ. β΄ και γ΄, της παρ. 11 του άρθρου 5 του Ν. 1566/1985 (Α΄ 167), των εδαφ. γ΄, και δ΄ της παρ. 9 του άρθρου 8 του Ν. 1566/1985 (Α΄ 167) όπως τροποποιήθηκαν με την παρ. 2 του άρθρου 7 του Ν. 2525/1997 (Α΄ 188).

2) Τις διατάξεις του άρθρου 16 του Ν. 1824/1988 (Α΄ 296), με το οποίο κυρώθηκε η με αριθμ. πρωτ. Γ2/3345/02.09.1988 υπουργική απόφαση (Β΄ 649) «Ίδρυση και λειτουργία μουσικών σχολείων».

3) Τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 2, του εδαφ. δ. της παρ. 2 του άρθρου 42 και της παρ. 5 του άρθρου 45 του Ν. 4186/2013 (Α΄ 193) «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις».

4) Τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 2 του Ν. 3966/2011 (Α΄ 118) «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις».

5) Το άρθρο 1 του Ν. 4327/2015 (Α΄50) «Διάρθρωση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Γενικού Λυκείου».

6) Το Ν. 3861/2010 (Α΄ 112) με θέμα «Ενίσχυση της διαφάνειας με την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο «Πρόγραμμα Διαύγεια» και άλλες διατάξεις».

7) Τις διατάξεις του άρθρου 90 του κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά όργανα που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του Π.δ. 63/2005 (Α΄ 98).

8) Το Π.δ. 114/2014 (Β΄ 2014) «Οργανισμός Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων»

9) Το Π.δ. 70/2015 (Α΄ 114) «Ανασύσταση των Υπουργείων...».

10) Το Π.δ. 73/2015 (Α΄ 116) «Διορισμός Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης, Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών».

11) Την υπ' αριθμ. πρωτ. Γ2/3850/16.06.1998 υπουργική απόφαση (Β΄ 658) «Λειτουργία Μουσικών Σχολείων», όπως τροποποιήθηκε με την υπ' αριθμ. πρωτ. 60235/Γ7/26.05.2011 υπουργική απόφαση (Β΄ 1012), την υπ' αριθμ. πρωτ. 118786/Γ7/14.10.2011 υπουργική απόφαση (Β΄ 2478) και την υπ' αριθμ. πρωτ. 43878/Γ7/01.04.2013 υπουργική απόφαση (Β΄ 752).

12) Την υπ' αριθμ. 135367/Γ7/20.10.2008 υπουργική απόφαση (Β΄ 2279) «Καθορισμός των μουσικών ειδικεύσεων για τα Μουσικά Σχολεία» όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με την υπ' αριθμ. 68096/Γ7/12.06.2009 υπουργική απόφαση (Β΄ 1211).

13) Την υπ' αριθμ. πρωτ. 165325/Γ7/04.11.2013 υπουργική απόφαση (τ.Υ.Ο.Δ.Δ. 574) «Συγκρότηση Καλλιτεχνικής Επιτροπής Μουσικών Σχολείων», όπως τροποποιήθηκε με την υπ' αριθμ. πρωτ. 69238/Δ2/04.05.2015 υπουργική απόφαση (τ.Υ.Ο.Δ.Δ. 330).

14) Την υπ' αριθμ. 94/03.11.2015/Θ6 πράξη της Καλλιτεχνικής Επιτροπής Μουσικών Σχολείων.

15) Την υπ' αριθμ. 35/23.06.2015 πράξη του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

16) Την αναγκαιότητα καθορισμού Αναλυτικού Προγράμματος για τα μαθήματα Μουσικής Παιδείας στο Μουσικό Σχολείο (Γυμνάσιο, Λύκειο).

17) Το γεγονός ότι από την παρούσα απόφαση δεν προκαλείται δαπάνη εις βάρος του κρατικού προϋπολογισμού, αποφασίζουμε:

Καθορίζουμε τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια, Λύκεια), τα οποία θα ισχύσουν από το σχολικό έτος 2015-2016, ως εξής:

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ, ΤΑΞΕΙΣ Α΄, Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΝΙΑ, ΤΑΞΗ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Πρόγραμμα Σπουδών που ακολουθεί αναφέρεται στο μάθημα «Ευρωπαϊκή Μουσική – Θεωρία και Πράξη», το οποίο διδάσκεται στις τρεις τάξεις του Μουσικού Γυμνασίου. Σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα, το μάθημα υπάγεται στην ομάδα μαθημάτων Μουσικής Παιδείας και διδάσκεται δύο (2) ώρες την εβδομάδα στην Α΄ και στη Β΄ Γυμνασίου και τρεις (3) στη Γ΄ Γυμνασίου, με τον διαφοροποιημένο τίτλο: «Ευρωπαϊκή Μουσική – Θεωρία και Πράξη και Εισαγωγή στην Αρμονία».

Σκοπός του μαθήματος είναι η διδασκαλία ποικίλων πρακτικών διαχείρισης της δομής της Ευρωπαϊκής Μουσικής στο δυναμικό πλαίσιο της διαλεκτικής σχέσης εμπειρίας και γνώσης. Συγκεκριμένα, ενθαρρύνεται η ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων και γνώσεων των μαθητών μέσα από τέσσερις άξονες: τη θεωρητική γνώση, την εκτέλεση, την ενεργητική μουσική ακρόαση και τη μουσική δημιουργία. Η θεωρητική γνώση αφορά στην εννοιολογική κατανόηση και διαχείριση του μουσικού υλικού, ενώ η εκτέλεση στη φωνητική ή/και κινητική απόδοση ρυθμομελωδικών δομών. Η αναγνώριση, καταγραφή και κριτική προσέγγιση των δομών αυτών εμπίπτει στον άξονα της ενεργητικής ακρόασης, η οποία καλό είναι να υποστηρίζεται από την παροχή φύλλων εργασίας προκειμένου οι μαθητές να συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από την παρατήρηση, περιγραφή και σύγκριση μουσικών αποσπασμάτων του ευρύτερου ρεπερτορίου. Τέλος, ο άξονας της μουσικής δημιουργίας αφορά σε δραστηριότητες σύνθεσης και αυτοσχεδιασμού, οι οποίες ενθαρρύνουν τη δημιουργική εμπλοκή των μαθητών στη διαχείριση των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους.

Γενικοί στόχοι του μαθήματος είναι:

- η απόκτηση γνώσεων σχετικά με θεμελιώδεις παραμέτρους δομικής οργάνωσης του μουσικού υλικού
- η απόκτηση ευχέρειας στη γραφή και ανάγνωση συμβατικής μουσικής σημειογραφίας
- η καλλιέργεια δεξιοτήτων φωνητικής εκτέλεσης της μουσικής
- η ανάπτυξη δεξιοτήτων δημιουργικής διαχείρισης των δομικών παραμέτρων της μουσικής μέσα από δραστηριότητες σύνθεσης (με την ευρεία έννοια του όρου) και αυτοσχεδιασμού
- η εξοικείωση με τη διαδικασία επαγωγής συμπερασμάτων σχετικά με τη δομή της μουσικής μέσα από ακροαματικές και εκτελεστικές εμπειρίες
- η καλλιέργεια δεξιοτήτων ενεργητικής μουσικής ακρόασης και κριτικής προσέγγισης ζητημάτων που αφορούν στη δομή της μουσικής
- η ανάπτυξη της ικανότητας διαχείρισης του γραπτού και του προφορικού λόγου σε σχέση με ζητήματα που αφορούν στη δομή της μουσικής
- η ανάπτυξη της συνεργατικότητας, της υπευθυνότητας και της ικανότητας επικοινωνίας

Οι διδακτικές μέθοδοι που προτείνονται στο παρόν πρόγραμμα υποστηρίζουν την ενεργητική μάθηση με σκοπό να καταστήσουν τους μαθητές δημιουργικούς συνεργούς στην μαθησιακή διαδικασία, αλλά και να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό του μαθήματος κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Αναφέρονται ενδεικτικά η μίμηση, η επαγωγική και παραγωγική μέθοδος, ο ημιδομημένος διάλογος, η βιωματική προσέγγιση, η εργασία σε ομάδες, η συνεργατική μάθηση, η διαφοροποιημένη διδασκαλία και η χρήση νέων τεχνολογιών. Συστήνεται η διδασκαλία να συνοδεύεται από φύλλα εργασίας με ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών ή/και κλειστού τύπου, τα οποία θα ενεργοποιούν και θα κινητοποιούν τους μαθητές. Τα αποτελέσματα του ελέγχου των φύλλων εργασίας διευκολύνουν τόσο τη διαμορφωτική αξιολόγηση των μαθητών, όσο και τον εντοπισμό ενδεχόμενων μαθησιακών δυσκολιών ή ελλείψεων, τον σχεδιασμό των επόμενων σταδίων της εκπαιδευτικής διαδικασίας ή/και τον προγραμματισμό καίριων διορθωτικών παρεμβάσεων στην επιλογή διδακτικής μεθοδολογίας.

Οι υλικοτεχνικές προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη διδασκαλία του μαθήματος αφορούν στη δυνατότητα παροχής κατάλληλης αίθουσας διδασκαλίας, πιάνου ή clavinova, πίνακα πενταγράμμου, CD player, βιντεοπροβολέα, ηλεκτρονικού υπολογιστή με πρόσβαση στο διαδίκτυο και τεχνικών μέσων αναπαραγωγής φύλλων εργασίας. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τη δραστηριότητα που θα υλοποιήσουν, ανάλογα με τα μέσα που διαθέτει η σχολική μονάδα.

Το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος αναπτύσσεται σε τέσσερις στήλες:

- Στην πρώτη στήλη («ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ») αναπτύσσονται οι επιδιωκόμενοι στόχοι του μαθήματος, συγκεκριμενοποιημένοι ανά θεματική ενότητα (ρυθμική δομή, φθογγικό υλικό, μετρική αγωγή, διαστηματικό περιεχόμενο, δυναμική – άρθρωση – αγωγική – έκφραση, φθογγικές συλλογές, συγχορδίες, εισαγωγή στην τονική αρμονία) και σε συμφωνία με τους προαναφερθέντες άξονες ανάπτυξης μουσικών δεξιοτήτων και γνώσεων (θεωρητική γνώση, εκτέλεση, ενεργητική μουσική ακρόαση, μουσική δημιουργία)
- Στη δεύτερη στήλη («ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ») επιμερίζονται οι θεματικές ενότητες του μαθήματος και οργανώνεται το σχετικό περιεχόμενο σε διακριτές επάλληλες θεματικές υποενότητες. Οι διδακτικές ώρες που προτείνονται ανά ενότητα και υποενότητα δεν είναι κατ' ανάγκη επάλληλες, αλλά μπορούν να κατανεμηθούν μέσα στο σχολικό έτος όπως κρίνει ο εκπαιδευτικός ότι εξυπηρετείται καλυτέρα η ισόρροπη και σχετική με τις γνώσεις και ικανότητες των μαθητών παρουσίαση των επιμέρους θεματικών αντικειμένων. Επιπλέον, έχουν ως στόχο τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού και δεν είναι δεσμευτικές
- Στην τρίτη στήλη («ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ») περιγράφονται ενδεικτικές δραστηριότητες που αντιστοιχούν στους προαναφερθέντες άξονες ανάπτυξης μουσικών δεξιοτήτων και γνώσεων
- Στην τέταρτη στήλη («ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ») προτείνεται υλικό που μπορεί να λειτουργήσει επικουρικά (αλλά σε καμία περίπτωση δεσμευτικά) κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Τα ενδεικτικά παραδείγματα για μουσική ακρόαση που προτείνονται επιλέχθηκαν με κριτήριο την εξοικείωση των μαθητών με διαφορετικά μουσικά ιδιώματα και στυλ. Ειδικότερα αναφορικά με τα παραδείγματα που προτείνονται για ακρόαση με ταυτόχρονη μελέτη παρτιτούρας, αυτά επιλέχθηκαν με κριτήριο τη διαθεματική σύνδεση του μαθήματος με άλλα μαθήματα του Προγράμματος Σπουδών (π.χ. υποχρεωτικό πιάνο) και την ενθάρρυνση της προετοιμασίας των μαθητών για την αρμονική και μορφολογική ανάλυση που θα διδαχθούν στις επόμενες τάξεις του Μουσικού Σχολείου.

Η αξιολόγηση των μαθητών προτείνεται να είναι διαμορφωτική και να πραγματοποιείται σε κάθε διδακτική ώρα, βασιζόμενη:

1. στον ατομικό φάκελο που περιλαμβάνει συνολικά τα παράγωγα έργα του μαθητή (π.χ. προσχέδια, σημειώσεις, ασκήσεις, φύλλα αυτοαξιολόγησης)
2. στη συμμετοχή των μαθητών σε ημιδομημένες συζητήσεις και προφορικές ασκήσεις ως έκφραση του ιδιαίτερου ενδιαφέροντός τους για μάθηση και του βαθμού επένδυσής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσω ανάληψης πρωτοβουλιών
3. στην αυτοαξιολόγηση, η οποία προτείνεται να γίνεται βάσει κριτηρίων που θα είναι εκ των προτέρων γνωστά στους μαθητές. Στόχος των διαδικασιών αυτοαξιολόγησης είναι η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και της αυτοεκτίμησης των μαθητών, η προαγωγή της θετικής τους στάσης απέναντι στις διεργασίες αξιολόγησης, καθώς και η καλλιέργεια της ικανότητας τους να διαχειρίζονται μεταγνωσιακά τους ιδιαίτερους μηχανισμούς πρόσκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

1. <u>«ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ», Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ</u>

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΡΥΘΜΙΚΗ ΔΟΜΗ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 9)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς, οι μαθητές θα πρέπει να: • αντιλαμβάνονται την αναλογική σχέση μεταξύ των βασικών ρυθμικών αξιών φθόγγων και παύσεων • επιδεικνύουν επαρκή ευχέρεια στη γραφή και ανάγνωση των ρυθμικών συμβόλων • αναγνωρίζουν και να καταγράφουν ποικιλία ρυθμικών σχημάτων • είναι σε θέση να διαχειριστούν δημιουργικά τις βασικές ρυθμικές	<u>Ρυθμικές αξίες φθόγγων</u> Τέταρτο, ήμισυ, ολόκληρο, όγδοο, δέκατο έκτο κ.λπ. [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3]	Μέσα από τη μιμητική εκτέλεση επαναλαμβανόμενων απλών ρυθμικών σχημάτων δύο ρυθμικών αξιών, οι μαθητές καλούνται να επάγουν την αναλογική σχέση που τις συνδέει (η εκτέλεση των ρυθμικών σχημάτων γίνεται από την αρχή με σαφή μετρική αίσθηση, μολονότι το μέτρο εισάγεται εννοιολογικά πολύ αργότερα). Παρουσιάζονται στη συνέχεια τα σημειογραφικά σύμβολα και δίνονται οι ορισμοί των δύο ρυθμικών αξιών. Οι μαθητές καλούνται στη συνέχεια να

αξίες, φθόγγων και παύσεων, παραλλάσσοντας, συνθέτοντας ή/και αυτοσχεδιάζοντας ποικιλία ρυθμικών σχημάτων • αντιλαμβάνονται, αναγνωρίζουν και εκτελούν φωνητικά τη σύζευξη διαρκείας • αντιλαμβάνονται, αναγνωρίζουν και εκτελούν φωνητικά το τρίηχο • μπορούν να αναγνωρίσουν ρυθμικά σχήματα μέσα σε αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης ή/και μελέτη παρτιτούρας • είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τον γραπτό ή προφορικό λόγο για να μιλήσουν για τη ρυθμική δομή ποικιλίας μουσικών αποσπασμάτων		εκτελέσουν καταγεγραμμένα ρυθμικά σχήματα που παρέχει ο εκπαιδευτικός, καθώς και να αναγνωρίσουν ακουστικά και να καταγράψουν άλλα ρυθμικά σχήματα (βαθμιαία μεγαλύτερης έκτασης και πιο σύνθετα). Επίσης, καλούνται να εντοπίσουν παρόμοια ρυθμικά σχήματα σε αποσπάσματα επιλεγμένων μουσικών κομματιών. Τέλος, οι μαθητές καλούνται να συνθέσουν επαναληπτικά ρυθμικά σχήματα που να συνδυάζουν τις διδαχθείσες ρυθμικές αξίες και να τα εκτελέσουν ομαδικά στην τάξη. Εναλλακτικά ή επιπρόσθετα, μπορεί να τους ζητηθεί να μετασχηματίσουν ή/και να αυτοσχεδιάσουν επάνω σε δοσμένα ρυθμικά σχήματα των εν λόγω ρυθμικών αξιών. Με ανάλογη λογική εισάγονται σταδιακά οι υπόλοιπες ρυθμικές αξίες (μια κάθε φορά) στο πλαίσιο του μετασχηματισμού των ρυθμικών σχημάτων που οι μαθητές ξέρουν να αναγνωρίζουν, να εκτελούν και να καταγράφουν.
	<u>Ρυθμικές αξίες παύσεων</u> Παύση τετάρτου, μισού, ολοκλήρου, ογδόου, δεκάτου έκτου κ.λπ. [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	Σε συνέχεια και σε αντιστοιχία με τις διδακτικές πρακτικές της προηγούμενης θεματικής υποενότητας, εισάγονται οι ρυθμικές αξίες των παύσεων. Προηγείται η μιμητική εκτέλεση ρυθμικών σχημάτων και έπεται η παρουσίαση των σχετικών ορισμών και σημειογραφικών συμβόλων. Ακολουθεί η εκτέλεση καταγεγραμμένων ρυθμικών δομών και η ακουστική αναγνώριση και καταγραφή τους. Τέλος, ζητείται από τους μαθητές να συνθέσουν επαναληπτικά ρυθμικά σχήματα που να συνδυάζουν διάφορες ρυθμικές αξίες φθόγγων και παύσεων.
	<u>Παρεστιγμένες ρυθμικές αξίες φθόγγων και παύσεων</u> Παρεστιγμένο και δις-παρεστιγμένο τέταρτο, μισό, ολόκληρο, όγδοο και δέκατο έκτο [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 2]	Οι παρεστιγμένες ρυθμικές αξίες εισάγονται ως μετασχηματισμός γνώριμων συνδυασμών ρυθμικών αξιών (π.χ. ήμισυ και τέταρτο ⇒ ήμισυ παρεστιγμένο). Κατ’ αναλογία με τις διδακτικές πρακτικές των προηγούμενων θεματικών υποενοτήτων, προηγείται η μιμητική εκτέλεση σχετικών ρυθμικών σχημάτων και έπεται η παρουσίαση των αντίστοιχων ορισμών και σημειογραφικών συμβόλων.

		Ακολουθεί η εκτέλεση καταγεγραμμένων ρυθμικών δομών και η ακουστική αναγνώριση και καταγραφή τους. Τέλος, ζητείται από τους μαθητές να συνθέσουν δικά τους ρυθμικά σχήματα με χρήση παρεστιγμένων ρυθμικών αξιών φθόγγων και παύσεων.
	Σύζευξη διαρκείας [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	Η σύζευξη διαρκείας εισάγεται αρχικά ως σημειογραφική παραλλαγή παρεστιγμένων ρυθμικών αξιών και στη συνέχεια ως αυτόνομη ρυθμική δομή. Ακολουθεί η εκτέλεση καταγεγραμμένων ρυθμικών δομών και η ακουστική αναγνώριση και καταγραφή τους. Επίσης, ζητείται από τους μαθητές να εντοπίσουν παρόμοια ρυθμικά σχήματα σε αποσπάσματα επιλεγμένων μουσικών κομματιών, καθώς και να συνθέσουν δικά τους ρυθμικά σχήματα με χρήση σύζευξης διαρκείας.
	Τρίηχο [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 2]	Σε συνέχεια και σε αντιστοιχία με τις διδακτικές πρακτικές των προηγούμενων θεματικών υποενοτήτων, εισάγεται αρχικά το τρίηχο ογδόων και στη συνέχεια το τρίηχο των άλλων ρυθμικών αξιών. Προηγείται η μιμητική εκτέλεση επαναλαμβανόμενων ρυθμικών σχημάτων (π.χ. τρίηχο ογδόων και τέταρτο) και έπεται η παρουσίαση των ορισμών και των σχετικών σημειογραφικών συμβόλων. Ακολουθεί η εκτέλεση καταγεγραμμένων ρυθμικών δομών και η ακουστική αναγνώριση και καταγραφή τους. Επίσης, ζητείται από τους μαθητές να εντοπίσουν παρόμοια ρυθμικά σχήματα σε αποσπάσματα επιλεγμένων μουσικών κομματιών, καθώς και να συνθέσουν δικά τους ρυθμικά σχήματα με χρήση τριήχων.
ΦΘΟΓΓΙΚΟ ΥΛΙΚΟ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 7)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς, οι μαθητές θα πρέπει να: • επιδεικνύουν ευχέρεια στη γραφή και ανάγνωση των φθογγόσημων στο κλειδί του σολ και του φα • αναγνωρίζουν και να καταγράφουν ποικιλία ρυθμομελωδικών σχημάτων • είναι σε θέση να διαχειριστούν δημιουργικά το φθογγικό υλικό, συνθέτοντας ή/και αυτοσχεδιάζοντας	Φθόγγοι και φθογγόσημα στο πεντάγραμμο και τις βοηθητικές γραμμές στο κλειδί του σολ [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 2]	Οι μαθητές εκτελούν μιμητικά στοιχειώδη τρίφθογγα ρυθμομελωδικά σχήματα με ταυτόχρονη εκφορά των ονομάτων των φθόγγων (π.χ. σολ-λα-σι, σολ-σι-λα, σολ-σι-ρε κ.λπ.) και χειρονομική επίδειξη των σχετικών τους υψών («ασανσέρ»). Ακολουθεί αποτύπωση του μελωδικού περιγράμματος των τρίφθογγων ομάδων στον πίνακα αρχικά

στοιχειώδεις ρυθμομελωδικές δομές • να τραγουδούν ποικιλία στοιχειωδών ρυθμομελωδικών δομών • είναι σε θέση να χρησιμοποιούν το γραπτό ή προφορικό λόγο για να μιλήσουν για τη ρυθμομελωδική δομής ποικιλίας μουσικών αποσπασμάτων		σχηματικά, ακολούθως με χρήση πενταγράμμου και κλειδιού του σολ. Σταδιακά εισάγονται όλα τα φθογγόσημα και τα ονόματά τους στις γραμμές του πενταγράμμου και στα μεταξύ τους διαστήματα μέσω της αποτύπωσης σχετικών στοιχειωδών μελωδικών σχημάτων (με χρήση μελωδικών διαστημάτων δεύτερης και τρίτης). Τέλος, οι μαθητές καλούνται να τραγουδήσουν τρίφθογγους ή τετράφθογγους συνδυασμούς από παρτιτούρα, να καταγράψουν αντίστοιχους συνδυασμούς από ακρόαση, καθώς και να καταγράψουν τις δικές τους μελωδικές δομές στο πεντάγραμμο και να τις τραγουδήσουν. Με παρόμοιο τρόπο γίνεται εισαγωγή στην καταγραφή φθόγγων εκτός πενταγράμμου με χρήση βοηθητικών γραμμών.
	<u>Φθόγγοι και φθογγόσημα στο πεντάγραμμο και τις βοηθητικές γραμμές στο κλειδί του φα</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3]	Με δραστηριότητες ανάλογες με αυτές της προηγούμενης θεματικής υποενότητας, γίνεται η εισαγωγή στους φθόγγους και τα φθογγόσημα στο πεντάγραμμο και στις βοηθητικές γραμμές στο κλειδί του φα.
	<u>Απλά και διπλά σημεία αλλοίωσης</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 2]	Οι αλλοιώσεις εισάγονται ως χρωματικοί μετασχηματισμοί γνώριμων μελωδικών σχημάτων (π.χ. ντο-ρε ⇒ ντο-ντο δίεση-ρε). Κατ’ αναλογία με τις διδακτικές πρακτικές των προηγούμενων θεματικών υποενοτήτων, προηγείται η μιμητική εκτέλεση σχετικών ρυθμομελωδικών σχημάτων και έπεται η παρουσίαση των αντίστοιχων ορισμών και σημειογραφικών συμβόλων. Ακολουθεί η εκτέλεση καταγεγραμμένων ρυθμομελωδικών δομών και η ακουστική αναγνώριση και καταγραφή τους. Τέλος, ζητείται από τους μαθητές να συνθέσουν δικά τους ρυθμομελωδικά σχήματα με χρήση αλλοιωμένων φθόγγων.

ΜΕΤΡΙΚΗ ΔΟΜΗ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 12)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς, οι μαθητές θα πρέπει να: • αποκτήσουν ιεραρχική αίσθηση του παλμού, αντιλαμβανόμενοι τα ισχυρά και ασθενή μέρη του μέτρου • κατανοούν την έννοια των απλών και σύνθετων μέτρων • αναγνωρίζουν ποικιλία απλών, σύνθετων και μικτών μέτρων από ακρόαση • συνθέτουν στοιχειώδεις ρυθμομελωδικές δομές στο πλαίσιο ποικιλίας απλών και σύνθετων μέτρων • επιδεικνύουν ευχέρεια στην ανάγνωση ρυθμομελωδικών δομών στο πλαίσιο ποικιλίας απλών και σύνθετων μέτρων • αντιλαμβάνονται, αναγνωρίζουν και εκτελούν το ελλιπές μέτρο • αντιλαμβάνονται, αναγνωρίζουν και εκτελούν τη συγκοπή και τον αντιχρονισμό • μπορούν να αναγνωρίσουν μετρικές δομές και μετρικά φαινόμενα σε αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης ή/και μελέτη παρτιτούρας • είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τον γραπτό ή προφορικό λόγο για να μιλήσουν για τη μετρική δομή της μουσικής	<u>Μέτρο, διαστολή και διπλή διαστολή</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3]	Μέσα από τη μιμητική εκτέλεση επαναλαμβανόμενων απλών ρυθμικών σχημάτων, επισημαίνεται η περιοδική δομή και εισάγεται η έννοια του μέτρου. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα σχετικά σύμβολα (μετρική αναλογία [2/4, 2/2, 3/4, 3/2, 3/8] μέτρο, διαστολή και διπλή διαστολή). Οι μαθητές καλούνται να καταγράψουν δικές τους ρυθμομελωδικές δομές στα παραπάνω μέτρα ή/και να συμπληρώσουν ελλιπή σχήματα που παρέχει ο εκπαιδευτικός. Τέλος, καλούνται να εκτελέσουν από παρτιτούρα φωνητικές ασκήσεις στα παραπάνω μέτρα και να καταγράψουν από ακρόαση παρόμοια ρυθμομελωδικά σχήματα.
	<u>Ισχυρά και ασθενή μέρη του μέτρου</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	Η εισαγωγή στην έννοια των ισχυρών και ασθενών μερών του μέτρου γίνεται μέσα από την ακρόαση μουσικών αποσπασμάτων διαφορετικών στυλ, τα οποία οι μαθητές καλούνται να συνοδέψουν με ταυτόχρονο χτύπημα του παλμού. Επισημαίνεται η ιεραρχική αίσθηση του παλμού και αποσαφηνίζεται η σχετική ισχύς των μερών των διμερών και τριμερών μέτρων. Ακολουθούν ασκήσεις μιμητικής εκτέλεσης ρυθμικών σχημάτων με σαφή επισήμανση των ισχυρών και ασθενών μερών των μέτρων.
	<u>Απλά, σύνθετα και μικτά μέτρα</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3]	Με διδακτικές πρακτικές ανάλογες με αυτές της προηγούμενης υποενότητας (ακρόαση και συνοδεία με χτύπημα παλμού, μιμητική εκτέλεση) οι μαθητές εκτίθενται στη μετρική αίσθηση των 4/4. Ακολουθεί η εισαγωγή στην έννοια του σύνθετου μέτρου και παρουσιάζονται τα 4/4, 4/2, 4/8

		(διμερές με διμερή υποδιαίρεση), τα 6/8 (διμερές με τριμερή υποδιαίρεση) και τα 9/8 (τριμερές με τριμερή υποδιαίρεση). Ακολουθεί η εισαγωγή των μαθητών στα μικτά μέτρα 5/8 και 7/8 περισσότερο βιωματικά (μέσα από δραστηριότητες μιμητικής εκτέλεσης προκειμένου να εξοικειωθούν με την αίσθηση του ασύμμετρου υπερμετρικού παλμού) παρά εννοιολογικά (βλ. Γ΄ Γυμνασίου). Οι μαθητές καλούνται να καταγράψουν δικές τους ρυθμομελωδικές δομές σε όλα τα παραπάνω μέτρα ή/και να συμπληρώσουν ελλιπή σχήματα που παρέχει ο εκπαιδευτικός. Τέλος, καλούνται να εκτελέσουν από παρτιτούρα φωνητικές ασκήσεις στα παραπάνω μέτρα και να καταγράψουν από ακρόαση παρόμοια ρυθμομελωδικά σχήματα.
	<u>Σημεία επανάληψης</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	Με τη χρήση γραπτών μουσικών παραδειγμάτων, οι μαθητές αποκτούν ευχέρεια στην αναγνώριση και χρήση των συμβόλων της επανάληψης. Τα παραπάνω παραδείγματα εμπεδώνονται μέσα από τη φωνητική ή/και οργανική τους εκτέλεση, καθώς και μέσα από γραπτές ασκήσεις (π.χ. αναλυτική καταγραφή αποσπάσματος που εμπεριέχει σημεία επανάληψης).
	<u>Ελλιπές μέτρο</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	Μέσα από την ακρόαση μουσικού αποσπάσματος, οι μαθητές εκτίθενται στην αίσθηση του ελλιπούς μέτρου. Στη συνέχεια αποσαφηνίζεται η σχετική έννοια και οι μαθητές καλούνται να εκτελέσουν φωνητικά και να καταγράψουν από ακρόαση σχετικές ασκήσεις.
	<u>Συγκοπή και αντιχρονισμός</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3]	Η συγκοπή εισάγεται ως μετασχηματισμός γνώριμων ρυθμικών και μετρικών σχημάτων (π.χ. 2/4: σειρά τεσσάρων ογδόων $\Rightarrow$ όγδοο-τέταρτο-όγδοο). Αρχικά εκτελείται μιμητικά το γνώριμο επαναλαμβανόμενο ρυθμικό σχήμα και στη συνέχεια ο συγκοπτόμενος μετασχηματισμός του. Ακολουθεί η εννοιολογική αποσαφήνιση της συγκοπής ογδόων, η παρουσίαση της σημειογραφικής της καταγραφής και η διεύρυνσή της

		στο μετρικό πλαίσιο των 3/4 και 4/4. Στη συνέχεια οι μαθητές εκτελούν μιμητικά ποικιλία ρυθμομελωδικών σχημάτων με συγκοπή ογδόων και προχωρούν στην ανάγνωση ρυθμικών σολφέζ και μελωδικών ασκήσεων, καθώς και στην καταγραφή από ακρόαση αντίστοιχων ρυθμικών και ρυθμομελωδικών σχημάτων. Με ανάλογες διδακτικές πρακτικές εισάγεται η συγκοπή τετάρτων (με ή χωρίς σύζευξη διαρκείας), η συγκοπή δεκάτων έκτων σε διάφορα μετρικά πλαίσια και ο αντιχρονισμός.
ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 6)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς, οι μαθητές θα πρέπει να: • αναγνωρίζουν ακουστικά μελωδικά διαστήματα ημιτονίου, τόνου και τριημιτονίου • επιδεικνύουν ευχέρεια στην κατασκευή και στον μετασχηματισμό διαστημάτων ημιτονίου, τόνου και τριημιτονίου • επιδεικνύουν ευχέρεια στη φωνητική εκτέλεση διαστημάτων ημιτονίου, τόνου και τριημιτονίου • κατανοούν την έννοια του διαστήματος ημιτονίου, τόνου και τριημιτονίου • μπορούν να αναγνωρίσουν μελωδικά διαστήματα ημιτονίου, τόνου και τριημιτονίου σε αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης ή/και μελέτη παρτιτούρας • είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τον γραπτό ή προφορικό λόγο για να μιλήσουν για τη διαστηματική δομή ποικιλίας μουσικών αποσπασμάτων	<u>Ημιτόνιο, τόνος, τριημιτόνιο</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 4]	Αρχικά, οι μαθητές εισάγονται στην έννοια του μελωδικού διαστήματος ως την απόσταση μεταξύ δύο διαδοχικών φθόγγων. Μέσα από την ακρόαση και τη μιμητική εκτέλεση σχετικών μελωδικών παραδειγμάτων, οι μαθητές μαθαίνουν να αντιλαμβάνονται τη διαφορά μεταξύ ημιτονίου και τόνου. Στη συνέχεια αποσαφηνίζονται εννοιολογικά τα εν λόγω διαστήματα και σχολιάζεται η σημειογραφική τους καταγραφή. Ακολούθως, οι μαθητές εξασκούνται στην κατασκευή, φωνητική εκτέλεση και καταγραφή από ακρόαση διαστημάτων ημιτονίου και τόνου με δόσμενο φθόγγο βάσης ή κορυφής. Αφού εμπεδώσουν την αίσθηση και την έννοια των διαστημάτων ημιτονίου και τόνου, οι μαθητές εισάγονται με παρόμοιες διδακτικές στην αίσθηση και την έννοια του τριημιτονίου ως αλλοίωση του διαστήματος τόνου. Τέλος, οι μαθητές εξασκούνται φωνητικά και γραπτά στους μετασχηματισμούς διαστημάτων δεύτερης.
	<u>Ταυτοφωνία και εναρμόνιοι φθόγγοι</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 2]	Αποσαφηνίζεται η διαφορά του διαστήματος της ταυτοφωνίας από τη διαστηματική σχέση μεταξύ εναρμόνιων φθόγγων. Οι μαθητές εξοικειώνονται με την εύρεση εναρμόνιων φθόγγων μέσα από σχετικές γραπτές ασκήσεις.
ΔΥΝΑΜΙΚΗ, ΑΓΩΓΙΚΗ, ΑΡΘΡΩΣΗ, ΕΚΦΡΑΣΗ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς, οι μαθητές θα πρέπει να:	<u>Δυναμική</u>	Οι μαθητές καλούνται να διακρίνουν σε δοσμένη παρτιτούρα μουσικού

• μπορούν να αναγνωρίζουν ακουστικά και να εκτελούν φωνητικά τα διάφορα επίπεδα δυναμικής, καθώς και ποικιλία ειδών άρθρωσης, αγωγικής και έκφρασης • είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τον γραπτό ή προφορικό λόγο για να περιγράψουν τους σχετικούς όρους • μπορούν να διακρίνουν τα διαφορετικά επίπεδα δυναμικής και να αναγνωρίσουν διαφορετικά είδη άρθρωσης, αγωγικής και έκφρασης σε αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης ή/και μελέτη παρτιτούρας	Forte, piano, fortissimo, pianissimo, crescendo, decrescendo, κ.λ.π. [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	αποσπάσματος τη σύζευξη προσωδίας του legato από τη σύζευξη διαρκείας. Επίσης, εμπλέκονται σε ενεργητική ακρόαση επιλεγμένων μουσικών αποσπασμάτων στα οποία καλούνται να αναγνωρίσουν κάποιους από τους όρους που έχουν διδαχτεί. Επιπρόσθετα, ζητείται από τους μαθητές να εκτελέσουν φωνητικά ή/και οργανικά επιλεγμένα μουσικά αποσπάσματα ή ασκήσεις.
	<u>Αγωγική</u> Largo, adagio, moderato, allegro, accelerando, ritartando, κ.λ.π. Κορώνα [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	
	<u>Άρθρωση και έκφραση</u> Legato, staccato, portato κ.λ.π. Maestoso, grazioso, grave κ.λ.π. [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	
ΦΘΟΓΓΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 13)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς, οι μαθητές θα πρέπει να: • κατανοούν την έννοια της μείζονας διατονικής κλίμακας • κατασκευάζουν μείζονες διατονικές κλίμακες με τη χρήση διατονικών τετραχόρδων Τ-Τ-Η • επιδεικνύουν ευχέρεια στην εύρεση, γραφή και ανάγνωση του οπλισμού των μειζόνων διατονικών κλιμάκων • είναι σε θέση να τραγουδούν τη μείζονα διατονική κλίμακα ή/και τα διατονικά τετράχορδα Τ-Τ-Η που τη συνιστούν • μπορούν να αντιληφθούν μέσα από την ακρόαση αντιπροσωπευτικών μουσικών παραδειγμάτων την αίσθηση της τονικότητας (τονική αίσθηση, αίσθηση τονικής έλξης, αίσθηση τονικού κέντρου) όπως προκύπτει από την ιδιαίτερη διάταξη του φθογγικού περιεχομένου μιας διατονικής κλίμακας • είναι σε θέση να διαχειριστούν δημιουργικά το φθογγικό υλικό της μείζονας διατονικής κλίμακας συνθέτοντας ή/και αυτοσχεδιάζοντας ποικιλία ρυθμομελωδικών σχημάτων σε μείζονες τονικότητες	<u>Μείζονα διατονική κλίμακα</u> Η ντο μείζονα κλίμακα, διάταξη τόνων και ημιτονίων, ονομασία των βαθμίδων της κλίμακας [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 2]	Οι μαθητές καλούνται να τραγουδήσουν το διατονικό τετράχορδο Τ-Τ-Η από ντο και από σολ και να το καταγράψουν στο πεντάγραμμο. Η ντο μείζονα διατονική κλίμακα επάγεται από την παρατακτική σύνδεση των δύο παραπάνω διατονικών τετραχόρδων με ενδιάμεσο διάστημα μεγάλης δεύτερης. Οι μαθητές τραγουδούν τη ντο μείζονα διατονική κλίμακα και εισάγονται στην έννοια της μείζονας διατονικής κλίμακας σε σχέση με την εσωτερική διάταξη του διαστηματικού της περιεχομένου, όπως αυτή προκύπτει από τη σύζευξη δύο διατονικών τετραχόρδων με ενδιάμεσο διάστημα μεγάλης δεύτερης.
	<u>Μείζονες διατονικές κλίμακες με διέσεις και κύκλος πεμπτών</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 5]	Οι μαθητές προχωρούν στην κατασκευή και φωνητική εκτέλεση των μειζόνων διατονικών κλιμάκων με διέσεις μέσω σύζευξης διατονικών τετραχόρδων, ακολουθώντας τον κύκλο των πεμπτών (σολ, ρε, λα κ.ο.κ.). Στη συνέχεια επάγονται οι οπλισμοί των μειζόνων διατονικών κλιμάκων με διέσεις. Οι μαθητές εξασκούνται

• επιδεικνύουν ευχέρεια στην εύρεση της τονικότητας μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης και μελέτη παρτιτούρας • είναι σε θέση να πραγματοποιούν μεταφορά (transporto) ενός μουσικού αποσπάσματος από μια μείζονα τονικότητα σε μια άλλη		γραπτά και προφορικά στην εύρεση του οπλισμού των μειζόνων διατονικών κλιμάκων με διέσεις και αντίστροφα. Επίσης, επισημαίνεται η αίσθηση της έλξης προς την πρώτη βαθμίδα της διατονικής κλίμακας (τονική) κατά τη φωνητική της εκτέλεση. Μέσα από την ακρόαση επιλεγμένων μικρών μουσικών αποσπασμάτων, οι μαθητές μαθαίνουν να αντιλαμβάνονται αυτήν την αίσθηση τονικής έλξης και εισάγονται στην έννοια της τονικότητας και του τονικού κέντρου σε σχέση με τη διάταξη των φθόγγων της αντίστοιχης κλίμακας. Στη συνέχεια καλούνται να τραγουδήσουν τονικά ρυθμομελωδικά σχήματα μικρής έκτασης, να αναγνωρίσουν την τονικότητά τους και να τα μεταφέρουν γραπτά και φωνητικά σε άλλες τονικότητες. Τέλος, καλούνται να καταγράψουν σημειογραφικά από ακρόαση παρόμοιες τονικές ρυθμομελωδικές δομές.
	<u>Μείζονες διατονικές κλίμακες με υφέσεις και κύκλος πεμπτών</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 5]	Χρησιμοποιώντας ανάλογες δραστηριότητες με αυτές της προηγούμενης υποενότητας, οι μαθητές εισάγονται στις μείζονες διατονικές κλίμακες με υφέσεις και στις αντίστοιχες τονικότητες.
	<u>Εναρμόνιες διατονικές κλίμακες</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1]	Οι μαθητές εξασκούνται στην εύρεση και αντιστοίχιση των εναρμονίων κλιμάκων μέσα από τη διερεύνηση του κύκλου των πεμπτών.

2. <u>ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ , Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ</u>

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 31)		
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • έχουν κατανοήσει την έννοια του διαστήματος • είναι σε θέση να διακρίνουν διαστήματα ανιόντα και κατιόντα • είναι σε θέση να διακρίνουν διαστήματα απλά και σύνθετα • είναι σε θέση να διακρίνουν διαστήματα μελωδικά και αρμονικά • μπορούν να αναγνωρίζουν κατηγορίες διαστημάτων σε	<u>Βασικοί ορισμοί και κατηγορίες διαστημάτων</u> Ορισμός διαστήματος Ανιόντα - Κατιόντα διαστήματα Απλά - Σύνθετα διαστήματα Μελωδικά - Αρμονικά διαστήματα	Μέσα από τη μιμητική φωνητική εκτέλεση απλών διαστημάτων, οι μαθητές καλούνται να απεικονίσουν στον χώρο με τα χέρια τους τη βάση και την κορυφή του διαστήματος και να περιγράψουν τι είναι διάστημα. Δίνεται ο ορισμός του διαστήματος. Ο εκπαιδευτικός εκτελεί φωνητικά ή/και οργανικά διάστημα ανιόν και στη συνέχεια το ίδιο διάστημα κατιόν ή/και αντίστροφα. Οι μαθητές καλούνται να δείξουν με το χέρι τους τη φορά του

αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης ή/και μελέτη παρτιτούρας • είναι σε θέση να χρησιμοποιούν το γραπτό ή τον προφορικό λόγο για να περιγράψουν το διαστηματικό περιεχόμενο ποικιλίας μουσικών αποσπασμάτων	[Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 5]	διαστήματος. Ο εκπαιδευτικός εκτελεί φωνητικά ή/και οργανικά διάστημα αρχικά απλό και στη συνέχεια το αντίστοιχο σύνθετο. Δίνεται ο ορισμός των απλών και σύνθετων διαστημάτων. Ο εκπαιδευτικός εκτελεί φωνητικά ή/και οργανικά διάστημα μελωδικό αρχικά και στη συνέχεια το ίδιο διάστημα αρμονικό. Επάγεται ο ορισμός των μελωδικών και αρμονικών διαστημάτων. Ενδεικτική δραστηριότητα για τη διδασκαλία των μελωδικών και αρμονικών διαστημάτων: δύο ομάδες μαθητών τραγουδούν εναλλάξ για να ακουστεί ένα διάστημα ως μελωδικό και ταυτόχρονα, για να ακουστεί ως αρμονικό. Τέλος, οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν, να εντοπίσουν διαστήματα διαφόρων κατηγοριών σε μουσικά αποσπάσματα από το ρεπερτόριο.
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • μπορούν να αναγνωρίζουν τα ονόματα των διαστημάτων • μπορούν να απαριθμούν τα είδη των διαστημάτων • κατατάσσουν τα διαστήματα με βάση το είδος τους • είναι σε θέση να μετασχηματίζουν το είδος των διαστημάτων • μπορούν να αναγνωρίζουν τα είδη των διαστημάτων • μπορούν να κατασκευάζουν διαστήματα όλων των κατηγοριών και ειδών • μπορούν να τραγουδούν μελωδικά διαστήματα από δοσμένο φθόγγο, καθώς και διαστηματικές σχέσεις • έχουν καλλιεργήσει την ακουστική τους μνήμη και να είναι σε θέση να ανακαλούν και να τραγουδούν μικρά μελωδικά σχήματα • έχουν αναπτύξει τις ακουστικές τους δεξιότητες ώστε να μπορούν να αναπαράγουν, να αναγνωρίζουν και να καταγράφουν μελωδικά σχήματα και διαστήματα • είναι σε θέση να πραγματοποιούν μεταφορά (transporto) απλών μελωδικών σχημάτων • μπορούν να συνθέτουν ρυθμομελωδικά σχήματα με χρήση διαφόρων διαστημάτων • μπορούν να αναγνωρίσουν διαστήματα μέσα σε αποσπάσματα	<u>Ονόματα και είδη διαστημάτων</u> Ονόματα διαστημάτων (πρώτη, δεύτερη, τρίτη, κ.ο.κ.) [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 2] Είδη διαστημάτων (μικρά, μεγάλα, καθαρά, αυξημένα, ελαττωμένα) [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 8]	Οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν και να απαριθμήσουν τους φθόγγους μεταξύ βάσης και κορυφής του διαστήματος. Περιγράφεται η διαδικασία εύρεσης του ονόματος των διαστημάτων. Μέσω της αναφοράς στο clavier του πιάνου ως εποπτικό μέσο, παρουσιάζονται τα είδη των διαστημάτων και αναλύονται ως προς το περιεχόμενό τους σε τόνους και ημιτόνια. Οι μαθητές καλούνται να μετασχηματίσουν δοσμένο διάστημα. Παρουσιάζεται και περιγράφεται η διαδικασία εύρεσης των ειδών των διαστημάτων μεγαλυτέρων της τετάρτης μέσω των αναστροφών των διαστημάτων. Στη συνέχεια, και με σταδιακή αύξηση του βαθμού δυσκολίας, οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν και να κατασκευάσουν διαστήματα σε φύλλο εργασίας, δίνοντας έμφαση στην αναστροφή διαστημάτων ως μέσο για την αναγνώριση διαστημάτων πέμπτης ως ογδόης καθαρής. Επίσης, καλούνται να τραγουδήσουν διαστήματα και ρυθμομελωδικά σχήματα μικρής έκτασης και να αναγνώσουν επιλεγμένες ασκήσεις, τραγούδια και μουσικά αποσπάσματα από το ρεπερτόριο σε κλειδιά σολ και φα με σταδιακή αύξηση του βαθμού δυσκολίας (ΣΗΜΕΙΩΣΗ: για όλα τα παραδείγματα φωνητικής εκτέλεσης και

αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης ή/και μελέτη παρτιτούρας		υπαγόρευσης που χρησιμοποιούνται στη Β Γυμνασίου, πρέπει να χρησιμοποιείται ποικιλία ρυθμικών και μετρικών δομών [αυξανόμενου βαθμού δυσκολίας] από αυτές που διδάχθηκαν στην Α Γυμνασίου για λόγους εμπέδωσης και ενδυνάμωσης). Μέσα από τη μιμητική εκτέλεση διαστημάτων και με τη χρήση φύλλου εργασίας, οι μαθητές καλούνται αρχικά να αναπαράγουν φωνητικά από μνήμης και στη συνέχεια να αναγνωρίσουν ακουστικά και να καταγράψουν διάφορα διαστήματα. Επίσης, καλούνται να καταγράψουν από ακρόαση βαθμιαία όλο και πιο πολύπλοκα μελωδικά σχήματα και να τα υποβάλουν σε μεταφορά (transporto). Στη συνέχεια καλούνται να συνθέσουν τα δικά τους ρυθμομελωδικά σχήματα ατομικά ή/και ομαδικά και να τα εκτελέσουν στην τάξη. Ενεργητική ακρόαση μουσικών αποσπασμάτων από το ρεπερτόριο για εμπέδωση των διαφορετικών ειδών των διαστημάτων.
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • είναι σε θέση να αναστρέφουν διαστήματα • είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τις αναστροφές ως μέσο για την κατανόηση, αναγνώριση και εκτέλεση διαστημάτων	<u>Διαστηματικές αναστροφές</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 4]	Μέσα από την εκτέλεση καταγεγραμμένων διαστημάτων και των αναστροφών τους, οι μαθητές καλούνται να περιγράψουν τη μεταξύ τους σχέση και να δείξουν τον τρόπο κατά τον οποίο η διεργασία της αναστροφής επιδρά στα είδη των διαστημάτων. Δίνεται ο ορισμός της διαστηματικής αναστροφής και στη συνέχεια οι μαθητές καλούνται να αναστρέψουν γραπτώς δοσμένα διαστήματα και να τα αναγνωρίσουν. Κατόπιν, καλούνται να κατασκευάσουν διαστήματα μεγαλύτερα της τετάρτης, κάνοντας χρήση των αναστροφών.
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • μπορούν να σχηματίζουν διαστήματα στις μείζονες κλίμακες • μπορούν να σχηματίζουν διαστήματα στις ελάσσονες κλίμακες • μπορούν να αναγνωρίσουν διαστήματα μέσα σε αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης ή/και μελέτη παρτιτούρας • είναι σε θέση να τραγουδούν ρυθμομελωδικά σχήματα σε μείζονες και ελάσσονες τονικότητες • έχουν αναπτύξει τις ακουστικές τους δεξιότητες ώστε να είναι σε θέση να	<u>Διαστηματικό περιεχόμενο φθογγικών συλλογών</u> Διαστηματικό περιεχόμενο μειζόνων κλιμάκων [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 6] Διαστηματικό περιεχόμενο ελασσόνων κλιμάκων [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 6]	Χωρισμένοι σε ομάδες, οι μαθητές καλούνται να γράψουν σε φύλλο εργασίας τα διαστήματα στη ντο μείζονα κλίμακα. Η πρώτη ομάδα γράφει τα διαστήματα δεύτερης, η δεύτερη ομάδα τα διαστήματα τρίτης κ.ο.κ. Στη συνέχεια, με συνεργασία όλων των ομάδων, συνθέτουν πίνακα με τα διαστήματα στις μείζονες κλίμακες. Κατόπιν, χρησιμοποιώντας τον πίνακα του κύκλου των πεμπτών, καλούνται να απαριθμήσουν τις μείζονες κλίμακες στις οποίες ανήκει δοσμένο διάστημα και να αναφέρουν τον οπλισμό τους. Σε φύλλο εργασίας οι μαθητές, σε ομάδες, καλούνται να γράψουν τα

αναγνωρίζουν και να καταγράφουν ρυθμομελωδικά σχήματα σε μείζονες και ελάσσονες τονικότητες • μπορούν να μεταγράφουν απλά ρυθμομελωδικά σχήματα από μείζονες τονικότητες στις ομώνυμες ελάσσονες και το αντίστροφο		διαστήματα στη λα ελάσσονα κλίμακα. Η πρώτη ομάδα γράφει τα διαστήματα δεύτερης, η δεύτερη ομάδα τα διαστήματα τρίτης κ.ο.κ. Στη συνέχεια, με συνεργασία όλων των ομάδων, συνθέτουν πίνακα με τα διαστήματα στις ελάσσονες κλίμακες. Κατόπιν, χρησιμοποιώντας τον πίνακα του κύκλου των πεμπτών, καλούνται να απαριθμήσουν τις ελάσσονες κλίμακες στις οποίες ανήκει δοσμένο διάστημα και να αναφέρουν τον οπλισμό τους, καθώς και την όξυνση του προσαγωγέα. Επίσης καλούνται να τραγουδήσουν διαστήματα και να αναγνώσουν, διευθύνοντας, επιλεγμένες ασκήσεις, τραγούδια και μουσικά αποσπάσματα από το ρεπερτόριο σε μείζονες και ελάσσονες τονικότητες σε κλειδιά σολ και φα με βαθμιαία αυξανόμενο βαθμό δυσκολίας. Μέσα από τη μιμητική εκτέλεση διαστημάτων και με χρήση φύλλου εργασίας, οι μαθητές καλούνται αρχικά να αναπαράγουν φωνητικά από μνήμης και στη συνέχεια να αναγνωρίσουν ακουστικά και να καταγράψουν απλά, και βαθμιαία πιο δύσκολα μελωδικά σχήματα σε μείζονες και ελάσσονες τονικότητες. Μέσα από ενεργητική ακρόαση και μελέτη παρτιτούρας μουσικών αποσπασμάτων από το ρεπερτόριο σε διάφορες μείζονες και ελάσσονες τονικότητες, οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν διαστήματα και στη συνέχεια να τα τροποποιήσουν, προσθέτοντας ή/και αφαιρώντας αλλοιώσεις στην παρτιτούρα, ώστε να μεταγράψουν το απόσπασμα στην ομώνυμη τονικότητα.
ΦΘΟΓΓΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 19)		
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • κατανοούν την έννοια της ελάσσονος κλίμακας στις τρεις διαφορετικές της μορφές (φυσική, αρμονική, μελωδική) σε σχέση με την εσωτερική διάταξη του διαστηματικού της περιεχομένου • είναι σε θέση να τραγουδούν την ελάσσονα κλίμακα • είναι σε θέση να επάγουν τις ελάσσονες από τις μείζονες κλίμακες και το αντίστροφο • αντιλαμβάνονται τη διαστηματική σχέση μεταξύ ελάσσονος και	<u>Φυσική, αρμονική και μελωδική ελάσσονα κλίμακα</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3]	Οι μαθητές καλούνται να τραγουδήσουν την ανιούσα ντο μείζονα κλίμακα και στη συνέχεια να τη μεταφέρουν μια τρίτη μικρή κάτω, ξεκινώντας, έτσι, από την έκτη βαθμίδα της. Επισημαίνεται η διαφορά της νέας κλίμακας από την προηγούμενη ως προς το διάστημα μεταξύ έβδομης και πρώτης βαθμίδας (ημιτόνιο στη μείζονα κλίμακα, τόνος στη νέα κλίμακα) καθώς και η απουσία σαφούς αίσθησης τονικής έλξης (βλ. πρόγραμμα σπουδών Α΄ Γυμνασίου, φθογγικές συλλογές). Σε μια προσπάθεια αποκατάστασης της αίσθησης τονικής έλξης, οι μαθητές καλούνται να ξανατραγουδήσουν τη νέα

σχετικής μείζονος κλίμακας • μπορούν να κατασκευάζουν όλα τα είδη των ελασσόνων κλιμάκων από δοσμένο φθόγγο • επιδεικνύουν ευχέρεια στην εύρεση, γραφή και ανάγνωση του οπλισμού των ελασσόνων κλιμάκων • μπορούν να αντιληφθούν μέσα από την ακρόαση αντιπροσωπευτικών μουσικών παραδειγμάτων την αίσθηση της τονικότητας (τονική αίσθηση, αίσθηση τονικής έλξης, αίσθηση τονικού κέντρου) όπως προκύπτει από την ιδιαίτερη διάταξη του φθογγικού περιεχομένου μιας ελάσσονος κλίμακας • έχουν καλλιεργήσει την ακουστική τους μνήμη ώστε να είναι σε θέση να ανακαλούν και να τραγουδούν μικρά ρυθμομελωδικά σχήματα σε ελάσσονες τονικότητες • είναι σε θέση να τραγουδούν ρυθμομελωδικά σχήματα σε ελάσσονες τονικότητες και να τα μεταφέρουν σε άλλες ελάσσονες τονικότητες ή στις σχετικές τους μείζονες • μπορούν να καταγράφουν από ακρόαση ρυθμομελωδικά σχήματα σε ελάσσονες τονικότητες • είναι σε θέση να διαχειριστούν δημιουργικά το φθογγικό υλικό των ελασσόνων κλιμάκων, συνθέτοντας ή/και αυτοσχεδιάζοντας ποικιλία ρυθμομελωδικών σχημάτων σε ελάσσονες τονικότητες • επιδεικνύουν ευχέρεια στην εύρεση της τονικότητας μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης και μελέτη παρτιτούρας • μπορούν να αναγνωρίσουν και να εντοπίσουν τις αλλαγές σχετικών τονικοτήτων σε αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης και μελέτη παρτιτούρας • είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται τη σχέση μεταξύ ομώνυμων κλιμάκων, καθώς και τη σχέση των οπλισμών τους • μπορούν να διακρίνουν τις ομώνυμες από τις σχετικές κλίμακες • μπορούν να αντιστοιχίζουν μείζονες κλίμακες με τις ομώνυμές τους ελάσσονες • μπορούν να αναγνωρίσουν και να		κλίμακα, οξύνοντας αυτήν τη φορά την έβδομη βαθμίδα της ώστε να μιμείται την αντίστοιχη ημιτονιακή κίνηση της μείζονος κλίμακας. Επισημαίνεται το διάστημα τριημοτονίου μεταξύ της έκτης και της έβδομης βαθμίδας της νέας κλίμακας. Οι μαθητές καλούνται να «εξομαλύνουν» το διάστημα αυξημένης δεύτερης και να το μετασχηματίσουν σε μεγάλη δεύτερη, οξύνοντας και την έκτη βαθμίδα της κλίμακας. Στη συνέχεια ορίζεται εννοιολογικά η ελάσσονα κλίμακα στις τρεις της μορφές (φυσική, αρμονική, μελωδική) και συζητείται η εσωτερική διάταξη του διαστηματικού της περιεχομένου. Μέσα από την ακρόαση επιλεγμένων μικρών μουσικών αποσπασμάτων, οι μαθητές μαθαίνουν να αντιλαμβάνονται την αίσθηση τονικής έλξης και εισάγονται στην έννοια της ελάσσονος τονικότητας σε σχέση με τη διάταξη των φθόγγων της αντίστοιχης αρμονικής και μελωδικής κλίμακας.
	<u>Σχετικές κλίμακες</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3]	Μέσα από μιμητική εκτέλεση μειζόνων κλιμάκων και των σχετικών τους ελασσόνων, οι μαθητές καλούνται να τις συγκρίνουν και να επάγουν την σχέση των οπλισμών τους, καθώς και τη διαστηματική σχέση που τις συνδέει. Στη συνέχεια ορίζεται εννοιολογικά η σχετική κλίμακα. Οι μαθητές καλούνται να αντιστοιχίσουν ονόματα μειζόνων κλιμάκων με ονόματα σχετικών ελασσόνων κλιμάκων. Στη συνέχεια ζητείται να υπολογίσουν και να ονομάσουν τις σχετικές ελάσσονες μειζόνων κλιμάκων. Επίσης, καλούνται να εκτελέσουν φωνητικά, διευθύνοντας, επιλεγμένες ρυθμομελωδικές ασκήσεις, τραγούδια και μουσικά αποσπάσματα από τη μουσική φιλολογία σε σχετικές τονικότητες σε κλειδιά σολ και φα με βαθμιαία αυξανόμενο βαθμό δυσκολίας. Επιπλέον, καλούνται να καταγράψουν από ακρόαση ανάλογες ρυθμομελωδικές δομές. Τέλος, μέσα από ενεργητική ακρόαση απλών μουσικών αποσπασμάτων από τη μουσική φιλολογία και με μελέτη της παρτιτούρας, οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν την αρχική τονικότητα του αποσπάσματος και στη συνέχεια τη μετάβαση στη σχετική της. Επιπρόσθετα, καλούνται να συνθέσουν δικά τους ρυθμομελωδικά σχήματα σε ελάσσονα τονικότητα, να τα

εντοπίσουν τη μετάβαση σε ομώνυμες τονικότητες μέσα σε αποσπάσματα αντιπροσωπευτικών δειγμάτων του ρεπερτορίου μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης και μελέτη παρτιτούρας • είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τον γραπτό ή τον προφορικό λόγο για να μιλήσουν για τον τρόπο οργάνωσης του φθογγικού υλικού τονικών μουσικών αποσπασμάτων • μπορούν να συνθέσουν ρυθμομελωδικά σχήματα σε ελάσσονες και μείζονες τονικότητες και να τα μεταφέρουν στις ομώνυμές τους		μεταφέρουν στη σχετική και να τα εκτελέσουν στην τάξη.
	<u>Ελάσσονες κλίμακες με διέσεις και υφέσεις</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 10]	Οι μαθητές καλούνται να σχηματίσουν ελάσσονες κλίμακες με διέσεις και υφέσεις σε φύλλο εργασίας, συμπληρώνοντας τον οπλισμό των σχετικών μειζόνων κλιμάκων και αλλοιώνοντας την 7η, ή την 6η και 7η βαθμίδα των κλιμάκων. Στη συνέχεια τους ζητείται να αντιστοιχίσουν ελάσσονες κλίμακες με οπλισμούς και να συμπληρώσουν τις ελάσσονες κλίμακες με τους οπλισμούς τους στον κύκλο των πεμπτών. Στη συνέχεια καλούνται να αποδώσουν φωνητικά, διευθύνοντας, επιλεγμένες ρυθμομελωδικές ασκήσεις, τραγούδια και μουσικά αποσπάσματα από τη μουσική φιλολογία σε διάφορες ελάσσονες τονικότητες σε κλειδιά σολ και φα με βαθμιαία αυξανόμενο βαθμό δυσκολίας. Επίσης, μέσα από τη μιμητική εκτέλεση, καλούνται να αναπαράγουν φωνητικά από μνήμης και κατόπιν να αναγνωρίσουν και να καταγράψουν ρυθμομελωδικά σχήματα σε διάφορες ελάσσονες τονικότητες (με βαθμιαία αυξανόμενο βαθμό δυσκολίας), μεταφέροντάς τα στη συνέχεια σε άλλες ελάσσονες τονικότητες. Επίσης, τους ζητείται να συνθέσουν ρυθμομελωδικά σχήματα σε ελάσσονες τονικότητες και στη συνέχεια να τα μεταφέρουν σε άλλες τονικότητες. Τέλος, μέσα από ενεργητική ακρόαση απλών μουσικών αποσπασμάτων από τη μουσική φιλολογία και μελέτη της παρτιτούρας, οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν διάφορες ελάσσονες τονικότητες.
	<u>Ομώνυμες κλίμακες</u> [Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3]	Μέσα από την εκτέλεση μειζόνων κλιμάκων και των ομώνυμών τους ελασσόνων, οι μαθητές συγκρίνουν ακουστικά τις κλίμακες ανά ζεύγη και επάγουν τη σχέση των οπλισμών τους. Στη συνέχεια καλούνται να συζητήσουν τις διαφορές μεταξύ ομώνυμων και σχετικών κλιμάκων. Δίνεται ο ορισμός των ομώνυμων κλιμάκων και οι μαθητές καλούνται να αντιστοιχίσουν ονόματα μειζόνων κλιμάκων με ονόματα ομώνυμων ελασσόνων κλιμάκων. Μέσα από ενεργητική ακρόαση απλών μουσικών αποσπασμάτων από τη μουσική φιλολογία και με μελέτη της παρτιτούρας, οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν την αρχική τονικότητα του αποσπάσματος και στη συνέχεια τη

		μετάβαση στην ομώνυμή της. Στη συνέχεια οι μαθητές καλούνται να επέμβουν στην παρτιτούρα, προσθέτοντας ή/και αφαιρώντας αλλοιώσεις, ώστε να μεταγράψουν το απόσπασμα στην ομώνυμη τονικότητα. Τέλος, τους ζητείται να συνθέσουν, ατομικά ή/και ομαδικά, τα δικά τους ρυθμομελωδικά σχήματα, να τα μεταφέρουν στην ομώνυμη τονικότητα και να τα εκτελέσουν στην τάξη.

3. **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΝΙΑ, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 11)		
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • είναι σε θέση να αναγνωρίσουν όλα τα είδη των διαστημάτων (διάφωνα και σύμφωνα) και να κατανοούν τους τρόπους λύσης τους • επιδεικνύουν ικανότητα φωνητικής εκτέλεσης και αναπαραγωγής όλων των μελωδικών διαστημάτων • επιδεικνύουν ευχέρεια στη μουσική ανάγνωση (solfège) όλων των μελωδικών διαστημάτων • να έχουν αναπτύξει την εσωτερική τους ακοή • να επιδεικνύουν ικανότητα φωνητικής εκτέλεσης μελωδίας χωρίς τη συνοδεία πιάνου • να έχουν αναπτύξει ικανότητες απομνημόνευσης του μουσικού υλικού • να έχουν αναπτύξει δεξιότητες μουσικής ορθογραφίας (dictée) και διαχείρισης της μουσικής σημειογραφίας	<u>Διάφωνα διαστήματα</u>	Γραπτές ασκήσεις με λύσεις διάφωνων διαστημάτων, υπόδειξη λύσης με πλάγια κίνηση των φωνών, με αντίθετη κίνηση των φωνών προς τα έξω στα αυξημένα διαστήματα και με αντίθετη κίνηση των φωνών προς τα μέσα στα ελαττωμένα διαστήματα. Ακουστικές ασκήσεις για αναγνώριση διάφωνων διαστημάτων και της λύσης τους μέσα από τη σύνδεσή τους με παραδείγματα από ένα ευρύ φάσμα του μουσικού ρεπερτορίου. Ασκήσεις μουσικής ανάγνωσης (solfège) για κάθε διάστημα ξεχωριστά και για όλα τα διαστήματα συνολικά (όσο το δυνατόν χωρίς συνοδεία πιάνου). Σύντομες δίφωνες ασκήσεις φωνητικής εκτέλεσης ή/και καταγραφής από ακρόαση ως εξάσκηση στα αρμονικά διαστήματα και προετοιμασία για τις συγχορδίες και τις αρμονικές συνδέσεις. Ασκήσεις μουσικής ανάγνωσης με διάφορα διαστήματα σε ποικίλα ρυθμικά σχήματα (παρεστιγμένα, συγκοπές, αντιχρονισμό, σύζευξη διαρκείας), σε τονικότητες κλιμάκων με οπλισμό μέχρι τέσσερις διέσεις ή υφέσεις, σε μέτρα 2/4, 3/4, 4/4, 6/8 και με μετατροπίες στη δεσπόζουσα ή υποδεσπόζουσα ή σχετική ελάσσονα τονικότητα. Φωνητική απόδοση των ασκήσεων από τους μαθητές με μέτρημα με το χέρι. Ασκήσεις απομνημόνευσης και αναπαραγωγής σύντομων μελωδικών

		σχημάτων αρχικά τραγουδιστά και κατόπιν γραπτά. Ασκήσεις μουσικής υπαγόρευσης (dictée) με όσον είναι δυνατόν μεγαλύτερη ποικιλία διαστημάτων, με σύντομες χρωματικές κινήσεις, σε διάφορα ρυθμικά σχήματα (παρεστιγμένα, συγκοπές, σύζευξη διαρκείας, δέκατα έκτα), τονικότητες κλιμάκων με οπλισμό μέχρι τέσσερις διέσεις ή υφέσεις, σε μέτρα 2/4, 3/4, 4/4, 6/8 και με μετατροπίες στη δεσπόζουσα ή υποδεσπόζουσα ή σχετική ελάσσονα τονικότητα.
ΜΕΤΡΙΚΗ ΔΟΜΗ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 4)		
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • κατανοούν τα σύνθετα και μικτά μέτρα, καθώς και σχετικά ρυθμικά σχήματα • μπορούν να αναγνώσουν ρυθμικά και μελωδικά μουσικά κείμενα σε απλά, σύνθετα και μικτά μέτρα • είναι σε θέση να αναγνωρίσουν είδη σύνθετων και μικτών μέτρων, καθώς και σχετικά ρυθμικά σχήματα • μπορούν να αναγνωρίζουν είδη σύνθετων και μικτών μέτρων σε δείγματα της ευρωπαϊκής έντεχνης και της ελληνικής έντεχνης, λαϊκής και δημοφιλούς μουσικής	<u>Σύνθετα και μικτά μέτρα</u>	Ρυθμική απόδοση (π.χ. με παλαμάκια) ασκήσεων σε σύνθετα (6/8, 8/8, 9/8) και μικτά μέτρα (5/8, 7/8, 8/8, 9/8, 10/8). Ασκήσεις μουσικής ανάγνωσης, ρυθμικά και μελωδικά, μουσικών κειμένων σε σύνθετα και μικτά μέτρα και με αλλαγές μέτρων 3)Ασκήσεις μουσικής υπαγόρευσης σε σύνθετα και μικτά μέτρα 4)Ασκήσεις ενεργητικής ακρόασης: αναγνώριση μικτών μέτρων από αποσπάσματα της έντεχνης ευρωπαϊκής και της έντεχνης, λαϊκής και δημοφιλούς ελληνικής μουσικής
ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 15)		
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • είναι σε θέση να αναγνωρίσουν οπτικά και ακουστικά τα τέσσερα είδη των συγχορδιών • μπορούν να σχηματίσουν όλα τα είδη των τρίφωνων συγχορδιών σε ευθεία κατάσταση και στις αναστροφές τους • να μπορούν να μετατρέψουν ένα είδος συγχορδίας σε άλλο είδος • είναι σε θέση να βρίσκουν μία συγχορδία σε ποιες μείζονες και ελάσσονες κλίμακες ανήκει • μπορούν να αποδώσουν φωνητικά μείζονες και ελάσσονες συγχορδίες σε μορφή αρπέζ σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές	<u>Μείζονες, ελάσσονες, αυξημένες και ελαττωμένες συγχορδίες</u> <u>Είδη συγχορδιών στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες</u>	Γραπτές ασκήσεις αναγνώρισης, σχηματισμού και μετασχηματισμού όλων των ειδών των συγχορδιών. Γραπτές ασκήσεις εύρεσης συγχορδιών στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες. Γραπτές ασκήσεις σχηματισμού τρίφωνων συγχορδιών στις μείζονες κλίμακες και στις σχετικές και ομώνυμες ελάσσονες. Χωρισμός της τάξης σε τρεις ομάδες, από τις οποίες η κάθε μία τραγουδά διαδοχικά τη θεμέλιο, την 3^{η} και την 5^{η} από συγχορδίες όλων των ειδών. Η ίδια δραστηριότητα επαναλαμβάνεται στη συνέχεια ανά τριάδες παιδιών. Ασκήσεις μουσικής ανάγνωσης μειζόνων και ελασσόνων συγχορδιών σε μορφή αρπέζ σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές. Ασκήσεις με στόχο τη γρήγορη αναγνώριση διαστημάτων μέσα από τη σύνδεσή τους με συγχορδίες μείζονες, ελάσσονες,

		ελαττωμένες, αυξημένες και μεθ΄ εβδόμης μικρής και μεγάλης (π.χ. σύνδεση της μείζονος συγχορδίας με τα διαστήματα 3ης μικρής, 3ης μεγάλης και 5ης καθαρής. Ασκήσεις ακουστικής αναγνώρισης διαδοχής συγχορδιών, όσο είναι δυνατόν, από εκτέλεση στο πιάνο. Εκτέλεση στο πιάνο όλων των ειδών των συγχορδιών πάνω σε δοσμένο ή μη φθόγγο.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΤΟΝΙΚΗ ΑΡΜΟΝΙΑ (Προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 45)		
Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους, οι μαθητές θα πρέπει να: • επιδεικνύουν ευχέρεια στην αναγνώριση των ειδών και καταστάσεων τρίφωνων και τετράφωνων συγχορδιών • επιδεικνύουν ευχέρεια στη μουσική γραφή τετράφωνων κύριων συγχορδιών και των συνδέσεών τους • επιδεικνύουν γνώση εναρμόνισης μπάσου με κύριες συγχορδίες • επιδεικνύουν γνώση εναρμόνισης σύντομων μελωδιών με κύριες συγχορδίες • επιδεικνύουν ευχέρεια στην αναγνώριση διαδοχών κύριων συγχορδιών • επιδεικνύουν γνώση και κατανόηση των δομικών στοιχείων οργάνωσης του μουσικού υλικού της τονικής μουσικής • επιδεικνύουν ικανότητα ακουστικής αναγνώρισης και καταγραφής υπαγορευμένου μουσικού κειμένου • επιδεικνύουν ικανότητα μουσικής δημιουργίας με παίξιμο στο πιάνο συνδέσεων κύριων συγχορδιών	Σχηματισμός συγχορδιών στις βαθμίδες της κλίμακας Συγχορδίες στις κύριες βαθμίδες της κλίμακας Τετράφωνη μορφή συγχορδίας Θέσεις συγχορδίας (κλειστή, ανοικτή) Αρμονικές συνδέσεις κύριων συγχορδιών στις μείζονες και ελάσσονες τονικότητες	Φωνητική απόδοση ασκήσεων δίφωνης αντίστιξης για την καλλιέργεια της τονικής αίσθησης. Γραπτές ασκήσεις σχηματισμού τετράφωνων κύριων συγχορδιών σε διάφορες θέσεις. Ασκήσεις αναγνώρισης διαδοχών κύριων συγχορδιών. Ασκήσεις τετράφωνης εναρμόνισης σύντομων μελωδιών και ασκήσεις τετράφωνης εναρμόνισης μπάσου με κύριες συγχορδίες και με εφαρμογή των κανόνων της μελωδικής κατασκευής, κίνησης φωνών και εναρμόνισης (τήρηση έκτασης φωνών, λύση προσαγωγέα, αποφυγή παράλληλων 5ων και 8ων, υπέρβασης 8ης, διασταύρωσης φωνών κ.λπ.) Χωρισμός της τάξης σε τέσσερις ομάδες, οι οποίες τραγουδούν διαδοχές κύριων συγχορδιών σε μείζονες και ελάσσονες τονικότητες. Ασκήσεις μουσικής υπαγόρευσης αρμονικών διαδοχών σε κύριες βαθμίδες μειζόνων και ελασσόνων κλιμάκων (ευθεία κατάσταση) μέχρι δύο διέσεις ή υφέσεις (ζητείται μόνο η γραμμή του μπάσου). Εκτέλεση στο πιάνο, όσο είναι δυνατόν, συνδέσεων με κύριες συγχορδίες με στόχο τη δημιουργία μικρών φράσεων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΜΟΝΙΑ
Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΕΙΣ ΛΥΚΕΙΟΥ

Ι. ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΑΡΜΟΝΙΑ»

1.1. Σκοπός του μαθήματος «Αρμονία»

Η «Αρμονία» διδάσκεται, σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα, δύο ώρες την εβδομάδα στην Α', Β', Γ' Λυκείου ως μάθημα γενικής μουσικής παιδείας. Το μάθημα της Αρμονίας αφορά τις δομές της μουσικής στην εποχή της κοινής (αρμονικής) πρακτικής, η οποία αντιστοιχεί στη χρονική περίοδο περίπου από τα μέσα του 17ου αιώνα μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Σκοπός της διδασκαλίας του αντικειμένου «Αρμονία» είναι να καλλιεργήσει δεξιότητες των μαθητών στην αναγνώριση και κατανόηση της αρμονικής δομής της ευρωπαϊκής μουσικής, στο χειρισμό του μουσικού υλικού, καθώς επιπλέον να αναπτύξει την αισθητική καλλιέργεια, την καλλιτεχνική έκφραση και τη δημιουργικότητα τους.

1.2. Στόχοι του μαθήματος «Αρμονία»

Οι μαθητές αναμένεται:
-Να αντιληφθούν και να καταγράψουν σωστά την αρμονική διαδοχή που εμπεριέχει μία μελωδία, καθώς και τις μεταβολές αυτής της διαδοχής, εφαρμόζοντας τους κανόνες των μελωδικών και αρμονικών κινήσεων των φωνών

-Να συνειδητοποιήσουν τις σχέσεις και τη λειτουργικότητα των συγχορδιών σε μία ολοκληρωμένη μουσική αρμονική δομή, στο πλαίσιο των όρων της λειτουργικής αρμονίας

-Να αντιμετωπίζουν μία δοσμένη προς εναρμόνιση μελωδία ως ολοκληρωμένη μουσική μελωδική δομή με συνοχή, στην οποία παρατηρούν φράσεις, όμοια ή παραλλαγμένα ή διαφορετικά μεταξύ τους μουσικά μελωδικά σχήματα, καθώς και υποδηλούμενα πτωτικά σχήματα.

-Να μπορούν να αναγνωρίζουν και να εξηγούν την αρμονική διαδοχή ενός μουσικού έργου της κλασικής ή της ρομαντικής περιόδου της μουσικής

-Να προτείνουν, στο βαθμό που δύνανται, ευρηματικούς τρόπους εναρμόνισης μιας μελωδίας με στόχο την ανάπτυξη της δημιουργικότητάς τους

-Να εφαρμόζουν πρακτικά την αρμονία στο πιάνο

-Να αναγνωρίζουν και να διακρίνουν ακουστικά τις συγχορδίες

1.3.Μεθοδολογία του μαθήματος «Αρμονία»

Ως προς τη μεθοδολογία του μαθήματος προτείνονται η σπειροειδής ανάπτυξη των γνώσεων, καθώς και τεχνικές μαθητοκεντρικής διδασκαλίας, όπως η φθίνουσα καθοδηγούμενη διδασκαλία και η διαφοροποιημένη διδασκαλία. Ακόμη, δίνεται προτεραιότητα στην εμπειρική γνώση της μουσικής, ενώ στη συνέχεια δίνεται έμφαση στην εννοιολογική γνώση, εφόσον οι θεωρητικές έννοιες πρέπει να έπονται της μουσικής εμπειρίας. Στο πλαίσιο της βιωματικής γνώσης επιδιώκονται παράλληλα η ανάπτυξη της εσωτερικής ακοής και η πρακτική εξάσκηση της αρμονίας στο πιάνο, δεξιότητες που συμβάλουν στην απόκτηση ευχέρειας για την αντιμετώπιση των αρμονικών φαινομένων της μουσικής. Ο καθηγητής, επίσης, ως συντονιστής-καθοδηγητής, εφαρμόζει όρους της ενεργητικής μάθησης, παρακινώντας τους μαθητές να ανακαλύπτουν και οι ίδιοι τη γνώση, κάτι που προσδίδει στους μαθητές ενεργοποίηση της κριτικής ικανότητας και βελτίωση της αναλυτικής σκέψης. Η προτροπή από τον καθηγητή για την εξεύρεση «λύσεων» προάγει την αυτοέκφραση και τη δημιουργικότητα.

1.4. Αξιολόγηση του μαθήματος «Αρμονία»

Η αξιολόγηση αποτελεί μέρος της διδασκαλίας, πρέπει αφενός να ανατροφοδοτεί τη μάθηση και τη διδασκαλία (Διαμορφωτική και εξελικτική αξιολόγηση) με στόχο τη βελτίωση και την πρόοδο και αφετέρου να διερευνά την επίτευξη ή μη των επιδιωκόμενων στόχων κάθε περιόδου για κάθε μαθητή, αλλά και τη συνολική πορεία των μαθητών, καθώς και των μαθησιακών δυσκολιών και τη διερεύνηση κατανόησης και εφαρμογής νέων εννοιών των εκάστοτε θεματικών ενοτήτων του μαθήματος (Τελική αξιολόγηση). Στο τέλος κάθε ενότητας ή περιόδου συνιστάται να δίνονται μικρές σε έκταση μελωδίες προς εναρμόνιση ή και μικρά τμήματα από έργα της περιόδου της αρμονικής πρακτικής προς ανάλυση. Τα αποτελέσματα

αντανακλούν το βαθμό εμπέδωσης των κανόνων, αλλά και την προσπάθεια και την πρόοδο των μαθητών. Η αξιολόγηση όμως, εκτός από την επίτευξη ή όχι των στόχων, λαμβάνει υπόψη τις κατ' οίκον εργασίες για να διαπιστωθούν επιπλέον ελλείψεις και αδυναμίες, τη συμμετοχή του μαθητή, το ενδιαφέρον του και τη στάση του προς το μάθημα. Ειδικότερα ακόμη, λαμβάνει υπόψη και τις δεξιότητες που αναπτύσσει ο μαθητής, όπως, παρατηρητικότητα, φαντασία, ευχέρεια, ταλέντο, συνθετική σκέψη, δημιουργία, πρωτοβουλίες, συνεργασία και πειθαρχία.
Η αξιολόγηση των μαθητών προτείνεται να βασιστεί:
1) στον **ατομικό τους φάκελο** (portfolios) που περιλαμβάνει τα ατομικά τους έργα ως σύνολο, τις σημειώσεις, τις ασκήσεις, τα οποία όλα συμβάλλουν στην αυτογνωσία και στην πληροφόρηση σχετικά με το επίπεδο των γνώσεων και των δεξιοτήτων.
2) στην **αυτοαξιολόγηση,** η οποία γίνεται με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού και με κριτήρια που γνωρίζουν οι μαθητές, κάτι που συμβάλει στην ανάπτυξη αυτογνωσίας και αυτοεκτίμησης
3) στην **ετεροαξιολόγηση**, κατά την οποία οι εργασίες των μαθητών αξιολογούνται από τους συμμαθητές τους.

ΙΙ. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΑΡΜΟΝΙΑ»

Α΄ ΤΑΞΗ
(Σύνολο ωρών 45 + 5 ώρες ανακεφαλαίωσης)

1. Κύριες Συγχορδίες (I, V, IV σε ευθεία κατάσταση) και οι συνδέσεις τους / Διδακτικές ώρες: έξι (6)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο διδάσκων, πριν την έναρξη του πρώτου κεφαλαίου επαναλαμβάνει θεωρητικά στοιχεία που έχουν διδαχθεί οι μαθητές στην Γ' Γυμνασίου.		• Ο διδάσκων επαναλάβει βασικά στοιχεία που αφορούν τα διαστήματα και συγχορδίες όπως είδη και μεγέθη διαστημάτων, αναστροφές διαστημάτων, σύμφωνα και διάφωνα διαστήματα και λύσεις των διαφώνων διαστημάτων. • Γίνεται επανάληψη στα είδη των συγχορδιών που σχηματίζονται στις αρμονικές βαθμίδες της μείζονος και ελάσσονος κλίμακας, στις ονομασίες των φθόγγων που αποτελούν τις συγχορδίες (τονική, επιτονική κ.ά.), στην ευθεία κατάσταση και στα είδη των αναστροφών τους.
Ειδικότερα, οι μαθητές πρέπει: 1. Να εξοικειωθούν με βασικές αρχές της τετράφωνης γραφής 2. Να κατανοήσουν την αναγκαία παρουσία του θεμελίου της συγχορδίας.	**1.1 Η πρακτική διδασκαλία της Αρμονίας** 1.1.1 Έκταση των φωνών Τρόπος γραφής Χρήση δύο πενταγράμμων (κλειδί σολ και φα)	•Έκταση φωνών- Τρόπος γραφής: Για την έκταση των φωνών να χρησιμοποιείται η έκταση των τεσσάρων φωνών που η ονομασία τους είναι η αντίστοιχη των ασματικών φωνών σοπράνο-άλτο-τενόρος-μπάσος. ➢ Να αποφεύγεται η υπέρβαση των ορίων και η χρήση των ακραίων φθόγγων της έκτασης των φωνών. Επίσης οι τρεις ψηλότερες φωνές μεταξύ τους να μην έχουν απόσταση μεγαλύτερη της οκτάβας. ➢ Οι φωνές να χαρακτηρίζονται σε εξωτερικές και εσωτερικές. ➢ Να χρησιμοποιούνται δύο πεντάγραμμα όπως στην τετράφωνη χορωδιακή πρακτική(σοπράνο–άλτο στο πάνω πεντάγραμμο, σε κλειδί σολ και τενόρος–μπάσος στο κάτω πεντάγραμμο, σε κλειδί φα).

	1.1.2 Προσανατολισμός των στελεχών των φθόγγων στην τετράφωνη γραφή	• Προσανατολισμός των στελεχών των φθόγγων Τα στελέχη των φθόγγων να προσανατολίζονται σύμφωνα με το ακόλουθο σχήμα: σοπράνο–τενόρος με τα στελέχη να είναι δεξιά από το σώμα της νότας και στραμμένα προς τα πάνω και άλτο–μπάσος με τα στελέχη να είναι αριστερά και στραμμένα προς τα κάτω.
	1.1.3 Η μετατροπή μιας τρίφωνης συγχορδίας σε τετράφωνη	• Η μετατροπή μιας τρίφωνης συγχορδίας σε τετράφωνη να γίνεται με την επανάληψη της θεμελίου μία ή δύο οκτάβες ψηλότερα ή και σε ταυτοφωνία.
	1.1.4 Διπλασιασμοί φθόγγων Οι σπανιότεροι διπλασιασμοί	• Διπλασιασμοί φθόγγων Οι φθόγγοι που διπλασιάζονται σπανιότερα είναι η πέμπτη και σε εξαιρετικές περιπτώσεις η τρίτη των συγχορδιών (θα αναφερθούν παρακάτω οι κανόνες που ισχύουν για τον προσαγωγέα).
	1.1.5 Παραλείψεις φθόγγων Ελλιπής συγχορδία Υποχρεωτική παρουσία φθόγγων	• Παραλείψεις φθόγγων Ο φθόγγος που μπορεί να παραλειφθεί είναι η πέμπτη νότα της συγχορδίας. Η συγχορδία τότε χαρακτηρίζεται ελλιπής. ➢ Να σχηματίζονται συγχορδίες με τριπλασιασμένη τη θεμέλιο. ➢ Να μην παραλείπεται η τρίτη νότα γιατί προκαλεί σύγχυση αφού δεν προσδιορίζεται το είδος της συγχορδίας.
	1.1.6 Θέσεις συγχορδιών: Συνεπτυγμένη θέση Ανεπτυγμένη θέση Ημιανεπτυγμένη θέση	• Περιγραφή της συνεπτυγμένης, ανεπτυγμένης και ημιανεπτυγμένης θέσης των συγχορδιών. ➢ Κατά τη συνεπτυγμένη θέση η διάταξη των φωνών έχει ως εξής: η σοπράνο και η άλτο καθώς επίσης η άλτο και ο τενόρος απέχουν διάστημα τρίτης ή τετάρτης. ➢ Στην ανεπτυγμένη θέση η σοπράνο, η άλτο και ο τενόρος απέχουν διάστημα πέμπτης, έκτης ή ογδόης. ➢ Στην ημιανεπτυγμένη θέση η σοπράνο και ο τενόρος απέχουν μια οκτάβα. Η ημιανεπτυγμένη θέση εμφανίζεται στην αναστροφή μιας συγχορδίας ή στην περίπτωση του διπλασιασμού της τρίτης ($3^{ης}$) ή της πέμπτης ($5^{ης}$) αντί της ογδόης ($8^{ης}$) της συγχορδίας.
	1.1.7 Θέση $8^{ης}$, $3^{ης}$ και $5^{ης}$	• Η θέση μιας συγχορδίας χαρακτηρίζεται από το φθόγγο που βρίσκεται στη ψηλότερη φωνή της συγχορδίας, τη σοπράνο (Θέσης $8^{ης}$, $3^{ης}$, $5^{ης}$).
1. Να σχηματίζουν τις κύριες συγχορδίες στις μείζονες κλίμακες, εφαρμόζοντας τους κανόνες που διέπουν τις σχέσεις τους	**1.2Σχηματισμός των κύριων συγχορδιών στις μείζονες κλίμακες**	• Παρουσίαση ενός γενικού σχήματος που αποτυπώνει τη μορφή διαδοχής των κύριων συγχορδιών. Έτσι αν μετά την τονική ακολουθεί δεσπόζουσα θα επιστρέψει στη τονική: I-V-I, i-V-i . Αν μετά την τονική ακολουθεί υποδεσπόζουσα τότε μετά από αυτή θα ακολουθήσει δεσπόζουσα και επιστροφή στην τονική. I-IV- V- I,

(θέση 8ης, 3ης και 5ης σε συνεπτυγμένη και ανεπτυγμένη θέση) 2. Να κατανοήσουν το ρόλος της συγχορδίας της τονικής ως κύριο συστατικό της κλίμακας που ολοκληρώνει τη μουσική σκέψη και είναι απαραίτητη για το τέλος του κομματιού καθώς και το ρόλο της υποδεσπόζουσας και δεσπόζουσας που συμβάλλουν στην ολοκλήρωση της μουσικής δημιουργίας. 3. Να κατανοήσουν τη διαδοχή αυτών των συγχορδιών, όπως ορίζεται στις δραστηριότητες.	1.2.1 Συγχορδία Τονικής 1.2.2 Συγχορδία Δεσπόζουσας 1.2.3 Συγχορδία Υποδεσπόζουσας	, i- iv, V- i. Τέλος η υποδεσπόζουσα συνδέεται με την τονική: I-IV, i-iv. • Η συγχορδία της τονικής ως κέντρο της αρμονικής λειτουργίας μιας τονικότητας. Η σημαντικότητα της τρίτης της συγχορδίας που χαρακτηρίζει την κλίμακα (τρίτη μικρή→ ελάσσων κλίμακα, τρίτη μεγάλη→ μείζων κλίμακα). • Η σπουδαιότητα της τρίτης της συγχορδίας της δεσπόζουσας, δηλαδή έβδομης βαθμίδας της κλίμακας(□7)-προσαγωγέα, που έλκεται από την τονική, αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα της αρμονικής σχέσης V-I. • Η ευελιξία της συγχορδίας της υποδεσπόζουσας που μπορεί να συνδεθεί με την τονική αλλά και με την δεσπόζουσα σε αντίθεση με τη σχέση έλξης που περιγράφτηκε στη σχέση V-I. ➢ Η σύνδεση V-IV να θεωρείται ως μία μη φυσική αρμονική σύνδεση, καθώς ο προσαγωγέας ως φθόγγος που έλκεται από την τονική, οδηγείται σε τονική, η οποία όμως δεν είναι βάση συγχορδίας, όπως συμβαίνει στη συγχορδία της τονικής, στην περίπτωση V-I, αλλά κορυφή, όπως συμβαίνει στη συγχορδία της υποδεσπόζουσας (V-IV)
1. Να κατανοήσουν τη σημασία της σχέσης των συγχορδιών μεταξύ τους.	**1.3 Ορισμός της σχέσης των συγχορδιών μεταξύ τους**	• Η σημασία της αρμονικής σύνδεσης των συγχορδιών • Ορισμός της σχέσης των συγχορδιών Σχέση μεταξύ δύο συγχορδιών ονομάζουμε την απόσταση που έχουν οι θεμέλιοί τους π.χ. σχέση 4ης πάνω I-IV,4ης κάτω I–V, σχέση 5ης πάνω I–V, σχέση 5ης κάτω I-IV, V-I σχέση 2ας πάνω IV-V. ➢ Στη σχέση διαστημάτων τετάρτης και πέμπτης υπάρχει ένας κοινός φθόγγος ανάμεσα στις συγχορδίες. ➢ Στη σχέση διαστημάτων δευτέρας δεν υπάρχει κοινός φθόγγος ανάμεσα στις συγχορδίες.
1. Να εφαρμόζουν τις σχέσεις λειτουργίας ανάμεσα στις κύριες βαθμίδες. 2. Να συνδέουν τις συγχορδίες με βάση τους κανόνες που παρουσιάζονται στις δραστηριότητες. 3. Να αναγνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες της ευθείας και αντίθετης κίνησης μεταξύ δύο φωνών και να αποφεύγουν την κίνηση και των	**1.4 Κύριες συγχορδίες (I, V, IV σε ευθεία κατάσταση) και οι συνδέσεις τους** 1.4.1Κίνηση κάθε ξεχωριστής φωνής 1.4.1.1 Κίνηση με βήμα 1.4.1.2 Κίνηση με άλμα (πήδημα) 1.4.1.3Τα διαστήματα που	• Η κίνηση των φωνών αποτελεί τη βάση για τη σύνδεση των συγχορδιών. ➢ Ορισμός κίνησης με βήμα: Η κίνηση μιας φωνής κατά διάστημα δευτέρας (τόνου ή ημιτονίου). ➢ Ορισμός κίνησης με άλμα (πήδημα): Η κίνηση μιας φωνής κατά διάστημα τρίτης και πάνω. ➢ Να αποφεύγονται όλα τα αυξημένα και ελαττωμένα διαστήματα και κάθε μελωδικό διάστημα μεγαλύτερο της 6ης.

τεσσάρων φωνών προς την ίδια κατεύθυνση. 4. Να κατανοήσουν ότι στην ταυτόχρονη κίνηση οι φωνές πρέπει να κινούνται	αποφεύγονται στη μελωδική κίνηση 1.4.1.4 Εξαιρέσεις	➢ Εξαίρεση αποτελείτο διάστημα $7^{ης}$ μικρό στη δεσπόζουσα μεθ' εβδόμης(V^7) που μπορεί να συμβεί σε περίπτωση αλλαγής θέσης φωνών. Στη μελωδική κίνηση να αποφεύγονται δύο συνεχή άλματα να καταλήγουν σε διαφωνία.
με τους συνδυασμούς της ευθείας, πλάγιας και αντίθετης κίνησης. 5. Να κατανοήσουν τις σχέσεις της διασταύρωσης, της υπέρβασης και της υπερπήδησης ή επικάλυψης στις κινήσεις των φωνών 6. Να κατανοήσουν τη σημασία των όρων ευθεία πέμπτη και όγδοη.	1.4.2 Είδη αρμονικών κινήσεων μεταξύ των φωνών 1.4.2.1 Ορισμός της πλάγιας κίνησης, ευθείας κίνησης, αντίθετης κίνησης Συνδυασμοί των παραπάνω κινήσεων στην κίνηση των φωνών	• Επεξήγηση των αρμονικών κινήσεων των φωνών ➢ Πλάγια κίνηση: λέγεται η κίνηση προς τα πάνω ή προς τα κάτω μιας μόνο φωνής ενώ η άλλη παραμένει ακίνητη. Ευθεία κίνηση: λέγεται η ταυτόχρονη κίνηση των φωνών προς την ίδια κατεύθυνση. Αντίθετη κίνηση λέγεται: η κίνηση κατά την οποία οι φωνές κινούνται με αντίθετη κατεύθυνση (συγκλίνουν ή αποκλίνουν μεταξύ τους).
7. Να μπορούν να χειρίζονται σωστά τον προσαγωγέα 8. Να συνδέουν με ευκολία τις κύριες συγχορδίες στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες	1.4.3 Παράλληλα διαστήματα ογδόης, πέμπτης και ταυτοφωνίας	• Επεξήγηση των όρων παράλληλες πέμπτες όγδοες και πρώτες. Τα παράλληλα διαστήματα δημιουργούνται όταν ένα διάστημα $5^{ης}$, $8^{ης}$ και $1^{ης}$ κινείται με ευθεία κίνηση σε ένα όμοιο διάστημα. Τα διαστήματα αυτά πρέπει να αποφεύγονται. Τα παράλληλα διαστήματα από $5^{η}$ Καθαρή σε $5^{η}$ ελαττωμένη ή το αντίθετο είναι αποδεκτά (όταν έχουμε άνοδο του προσαγωγέα □7-□8και σε εξαιρετικές περιπτώσεις στη σύνδεση vii^{o4}_{3}–$i^{6}_{,}$ ή I^6,vii^{o6}_{5}-i^6 ήI^6) γιατί το άκουσμα είναι πιο μαλακό. Τα παραπάνω δεν πρέπει να συμβαίνουν σε εξωτερικές φωνές.
	1.4.3.1 Παράλληλες και αντιπαράλληλες κινήσεις φωνών	➢ Επεξήγηση των όρων αντιπαράλληλες $5^{ες}$, $8^{ες}$ και $1^{ες}$.Τα αντιπαράλληλα διαστήματα δημιουργούνται όταν ένα διάστημα $5^{ης}$, $8^{ης}$ και $1^{ης}$ κινείται με αντίθετη κίνηση σε όμοιο διάστημα. Να αποφεύγονται οι πέμπτες και όγδοες αντιπαράλληλες μεταξύ των δύο εξωτερικών φωνών. Στη σύνδεση V-I ή V-i επιτρέπονται στο τέλος του θέματος $\hat{5}$-$\hat{8}$, $\hat{5}$-$\hat{1}$ (Τέλεια πτώση).
	1.4.4 Διαχείριση της ταυτοφωνίας μεταξύ των φωνών	• Η ταυτοφωνία δεν πρέπει να εγκαταλείπεται και να προσεγγίζεται με ευθεία κίνηση. Επίσης να αποφεύγεται να εγκαταλείπεται με άλμα και από τις δύο φωνές. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί η εξαίρεση που ισχύει για την εγκατάλειψη της ταυτοφωνίας μεταξύ των δύο ανδρικών φωνών με ευθεία κίνηση στη σύνδεση I-V, i-Vκαι στην προσέγγιση της ταυτοφωνίας με ευθεία κίνηση V-I, V-i.
	1.4.5 Σχέσεις φωνών Διασταύρωση Υπέρβαση(Κακώς ανεπτυγμένη) Υπερπήδηση	• Ορισμός της διασταύρωσης της υπέρβασης και της υπερπήδησης των φωνών. ➢ Διασταύρωση: είναι η περίπτωση κατά τη οποία πχ η σοπράνο γράφεται κάτω από την άλτο ή ο τενόρος πάνω από την άλτο. ➢ Υπέρβαση (Κακώς ανεπτυγμένη): είναι η

		περίπτωση κατά την οποία δύο γειτονικές φωνές έχουν μεταξύ τους απόσταση μεγαλύτερη της οκτάβας, με εξαίρεση τη φωνή μπάσου–τενόρου. ➢ Υπερπήδηση: είναι η περίπτωση στην οποία δύο φωνές κινούνται με ευθεία κίνηση, η χαμηλότερη δεν πρέπει να μεταβαίνει σε θέση ψηλότερη από αυτήν που ήταν πριν η αμέσως ψηλότερη φωνή και αντιστρόφως.
	1.4.6 Αρμονικές κινήσεις ευθείας πέμπτης και ογδόης 1.4.6.1 Η ευθεία (κρυμμένη) πέμπτη και όγδοη Οι κανόνες για τις ευθείες (κρυμμένες) πέμπτες και όγδοες	• Ορισμός της ευθείας πέμπτης και όγδοης. Ευθεία πέμπτη ή όγδοη σχηματίζεται όταν δύο φωνές ξεκινούν από ένα διαφορετικό διάστημα για να καταλήξουν σε διάστημα πέμπτης ή όγδοης. ➢ Να τηρούνται οι γενικοί κανόνες που αφορούν τις ευθείες (κρυμμένες) πέμπτες και όγδοες σύμφωνα με τους οποίους επιτρέπονται μεταξύ δύο εξωτερικών φωνών, όταν η ψηλότερη φωνή προχωρεί κατά διάστημα δευτέρας καθώς και μεταξύ εξωτερικών και εσωτερικών ή μεταξύ εσωτερικών φωνών σε κάθε περίπτωση. ➢ Να χρησιμοποιείται η ευθεία κίνηση, στην τέλεια πτώση(σύνδεση V-I) όταν ο προσαγωγέας λύνεται εξαιρετικά με κατιόν άλμα στην $5^{η}$ νότα της τονικής (μεταξύ μπάσου τενόρου, ή άλτο και μπάσου) και η σοπράνο κινείται με βήμα (□2-□1) και ο μπάσος με κατιόν άλμα πέμπτης.
	1.4.7 Συνδέσεις των συγχορδιών 1.4.7.1. Συνδέσεις συγχορδιών σχέσης $4^{ης}$ ↓. ΣχέσηI-V, i-V, IV-I, iv-i Συνδέσεις συγχορδιών σχέσης $4^{ης}$ ↑ ΣχέσηV-I, V-i, I-IV, i-iv Συνδέσεις συγχορδιών σχέσης $5^{ης}$ ↓. ΣχέσηI-IV, i- iv,V-I,V-i Συνδέσεις συγχορδιών σχέσης $5^{ης}$ ↑. Σχέση I-V,i-V, IV-I,iv-i 1.4.7.2 Σύνδεση συγχορδιών σχέσης 2ας ↑. Σχέση IV-V, iv-V.	• Η σύνδεση των συγχορδιών ➢ Η σύνδεση των συγχορδιών με έναν κοινό φθόγγο να γίνεται με πλάγια και αντίθετη κίνηση σε συνεπτυγμένη ή ανεπτυγμένη θέση. Οι συγχορδίες με έναν κοινό φθόγγο να συνδέονται με πλάγια κίνηση, περνώντας από τη συνεπτυγμένη στην ανεπτυγμένη θέση, χωρίς να δημιουργούν μελωδικά σφάλματα. Οι συγχορδίες με σχέση $4^{ης}$ μπορούν να συνδέονται και με αντίθετη κίνηση όλων των φωνών προς τη φωνή του μπάσου. Η αντίθετη κίνηση δεν ισχύει για τη σχέση $5^{ης}$ διότι δημιουργούνται απαγορευμένες αντιπαράλληλες. ➢ Η σύνδεση των συγχορδιών χωρίς κοινό φθόγγο πρέπει να γίνεται με αντίθετη κίνηση σε συνεπτυγμένη και ανεπτυγμένη θέση κινώντας τις τρεις ψηλότερες φωνές αντίθετα προς το μπάσο. Στη σύνδεση IV-V μπορούμε να περάσουμε από συνεπτυγμένη (IV3Σ)στην ανεπτυγμένη θέση (3Α) ή από την ανεπτυγμένη (IV8Α), στη συνεπτυγμένη θέση (V5Σ), τις οποίες συναντάμε συχνά σε χορικά του J. S. Bach. ➢ Στις συνδέσεις συγχορδιών σχέσης $4^{ης}$ και $5^{ης}$ η σοπράνο μπορεί να κινηθεί από την τρίτη της μιας συγχορδίας στην τρίτη της άλλης. Η μία

	1.4.7.3 Κίνηση φωνών στη σύνδεση συγχορδιών σχέσης 4ης και 5ηςI-V,i-V,V-I, V-i, I-IV, i- iv, IV-I,iv-i 1.4.8 Η συμπεριφορά του προσαγωγέα 1.4.9 Σχηματισμός των κύριων συγχορδιών στην ελάσσονα κλίμακα	συγχορδία είναι σε ανεπτυγμένη θέση και η άλλη σε συνεπτυγμένη. Μετά το άλμα συνήθως ακολουθεί κίνηση προς την αντίθετη κατεύθυνση. Στις ελάσσονες κλίμακες το άλμα από την τρίτη της τονικής στην τρίτη-προσαγωγέα της δεσπόζουσας γίνεται με κατιόν διάστημα ελαττωμένης τετάρτης και όχι αυξημένης πέμπτης, το οποίο πρέπει να αποφεύγεται. • Ο προσαγωγέας: Να μην διπλασιάζεται ο προσαγωγέας. Να αξιοποιούνται οι εξαιρέσεις στη χρήση του όπως π.χ. όταν βρίσκεται σε εσωτερική φωνή και κινείται με κατιούσα κίνηση. Να αποφεύγεται το μελωδικό διάστημα της δευτέρας αυξημένης που οδηγεί στον προσαγωγέα στη σύνδεση iv- V. • Οι κύριες συγχορδίες σχηματίζονται στον αρμονικό ελάσσονα και κατ' εξαίρεση στην ανιούσα και κατιούσα μελωδική.
1. Να αντιλαμβάνονται την αλλαγή θέσης ως μέσο εμπλουτισμού της μελωδίας. 2. Να συνειδητοποιούν ότι η αλλαγή θέσης συμβάλλει στη μελωδική και ρυθμική κίνηση.	**1.5Αλλαγή θέσης της ίδιας συγχορδίας** 1.5.1 Μελωδικές κινήσεις φωνών 1.5.2.1Οι αλλαγές θέσεις που μεσολαβούν στις συνδέσεις δύο διαφορετικών συγχορδιών και οι 5ες και 8ες παράλληλες στα ισχυρά μέρη του μέτρου	• Ορισμός της αλλαγής θέσης: Η αλλαγή θέσης μιας συγχορδίας είναι η επανάληψη της με άλλη διάταξη φωνών. Κατά την αλλαγή θέσης μιας συγχορδίας οι τρεις οξύτερες φωνές κινούνται ανοδικά ή καθοδικά στις γειτονικότερες θέσεις, κρατώντας τη συνεπτυγμένη ή την ανεπτυγμένη μορφή της συγχορδίας. ➢ Μπορούμε επίσης να περάσουμε από την ανοιχτή στην κλειστή θέση κρατώντας ένα κοινό φθόγγο, συνήθως στην άλτο και σπανιότερα στον τενόρο. Αποφεύγουμε τα μεγάλα ομαδικά πηδήματα όλων των φωνών. Αποφεύγονται, επίσης, στη σύνδεση δύο συγχορδιών οι παράλληλες 5ες ή 8ες που προκύπτουν από την αλλαγή θέσης της ίδιας συγχορδίας.

2.Αρμονικές λειτουργίες και πτώσεις (τέλεια, ατελής, μισή)/Διδακτικές ώρες: τρεις(3)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Με την παρούσα θεματική ενότητα επιδιώκεται οι μαθητές να αντιληφθούν ευθύς εξ αρχής τη *λειτουργική* λογική την οποία υπηρετούν	**2.1. Αρμονικές λειτουργίες** 2.1.1. Η λειτουργία της τονικής (T) 2.1.2. Η λειτουργία	• Εισαγωγή: Προσδιορισμός του χρονικού πλαισίου στο οποίο αναφέρεται και βρίσκει εφαρμογή το λειτουργικό τονικό μουσικό σύστημα, δηλαδή στην «εποχή της κοινής (αρμονικής) πρακτικής», που – σε γενικές γραμμές – εκτείνεται από τα μέσα του 17ου μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, καλύπτοντας τις περιόδους του μέσου και ύστερου μπαρόκ, του κλασικισμού καθώς και του

τα θεμελιωδέστερα στοιχεία της αρμονικής μουσικής πρακτικής (δηλαδή οι τρεις κύριες βαθμίδες του μείζονος και του ελάσσονος τρόπου) και να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα του χειρισμού τους στο πλαίσιο μιας μελωδικής και αρμονικής πορείας με ειρμό, συνοχή, συνέχεια και στόχο. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές: 1. εξοικειώνονται με τις αρμονικές λειτουργίες της τονικής, της προδεσπόζουσας και της δεσπόζουσας στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο	της δεσπόζουσας (Δ) 2.1.3. Η λειτουργία της προδεσπόζουσας (Π) 2.1.4. Η θεμελιώδης διαδοχή των αρμονικών λειτουργιών Τ – Π – Δ – Τ	ρομαντισμού στην ιστορία της μουσικής. • Παρουσίαση της αρμονικής λειτουργίας της τονικής (Τ): Επεξήγηση του ρόλου της ως σημείου αφετηρίας και τερματισμού μιας τυπικής μουσικής σύνθεσης σε τονικό ιδίωμα. Η συγχορδία της τονικής (I στο μείζονα τρόπο, i στον ελάσσονα τρόπο) ως πρώτιστο μέσο υλοποίησης της λειτουργίας της τονικής (Τ). • Παρουσίαση της αρμονικής λειτουργίας της δεσπόζουσας (Δ):Επεξήγηση του ρόλου της ως μέσου πρόκλησης αρμονικής και μελωδικής έντασης μέσα από την αντιπαράθεσή της με την τονική. Η συγχορδία της μείζονος δεσπόζουσας (V) ως πρώτιστο μέσο υλοποίησης της λειτουργίας της δεσπόζουσας (Δ) σε αμφότερους τους τρόπους. Επεξήγηση της ακαταλληλότητας της συγχορδίας της ελάσσονος δεσπόζουσας (v) για την υλοποίηση της λειτουργίας της δεσπόζουσας (Δ), ελλείψει προσαγωγέα που έχει την τάση να λυθεί στο θεμέλιο φθόγγο της εκάστοτε (μείζονος είτε ελάσσονος) κλίμακας. • Παρουσίαση της αρμονικής λειτουργίας της προδεσπόζουσας (Π):Επεξήγηση του διαμεσολαβητικού της ρόλου ως μέσου αποσταθεροποίησης της τονικής και προετοιμασίας της δεσπόζουσας. Η συγχορδία της υποδεσπόζουσας (IV στο μείζονα τρόπο, iv στον ελάσσονα τρόπο) ως αντιπρόσωπος της λειτουργίας της προδεσπόζουσας (Π) και ο λόγος που η σύνδεση V – IV αποφεύγεται στο πλαίσιο της τονικής μουσικής παράδοσης, καθώς στερείται λειτουργικού νοήματος. • Παρουσίαση της θεμελιώδους διαδοχής των αρμονικών λειτουργιών Τ – Π – Δ – Τ: Αρχική κατάσταση ισορροπίας (Τ), αποσταθεροποίηση του δεδομένου αρμονικού κέντρου (Π), μέγιστη ένταση (Δ) και λύση με την αποκατάσταση της αρχικής αρμονικής κατάστασης ισορροπίας (Τ).
2. μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τις αρμονικές λειτουργίες στο πλαίσιο απλών μουσικών φράσεων και να κατασκευάζουν δικά τους αντίστοιχα παραδείγματα 3. διακρίνουν τους τρεις τύπους πραγματικών πτώσεων (την τέλεια, την ατελή και τη	**2.2. Φράσεις και πτώσεις** 2.2.1. Η μουσική φράση 2.2.2. Η τέλεια πτώση 2.2.3. Η ατελής πτώση 2.2.4. Η μισή πτώση	• Ορισμός της μουσικής φράσης: Ένα μουσικό τμήμα που καταλήγει σε (τέλεια, ατελή ή μισή) πτώση. • Ορισμός της τέλειας πτώσης: Η διαδοχή των αρμονικών λειτουργιών (Τ) – Π – Δ – Τ υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) οι δύο τελευταίες συγχορδίες, της δεσπόζουσας και της τονικής (V – I στο μείζονα τρόπο, V – i στον ελάσσονα τρόπο), τίθενται απαραίτητα σε ευθεία κατάσταση και η γραμμή του μπάσου πραγματοποιεί κατιόν άλμα (καθαρής) πέμπτης ή ανιόν άλμα (καθαρής) τετάρτης˙ β) η κύρια μελωδική γραμμή (η υψηλότερη φωνή) καταλήγει στο θεμέλιο φθόγγο της κλίμακας, δηλαδή ταυτίζεται με το φθόγγο της γραμμής του μπάσου. • Ορισμός της ατελούς πτώσης: Η διαδοχή των

μισή πτώση) με τις οποίες αποπερατώνονται οι μουσικές φράσεις και βιώνουν το διαφορετικό βαθμό της καταληκτικής τους επενέργειας 4. γνωρίζουν και αναπαράγουν στην πράξη ενδεικτικά πρότυπα για την κατασκευή του δίφωνου βασικού σκελετού μιας μουσικής φράσης, δηλαδή των εξωτερικών φωνών της μελωδίας και του μπάσου		αρμονικών λειτουργιών (Τ) – Π – Δ – Τ, υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) οι δύο τελευταίες συγχορδίες, της δεσπόζουσας και της τονικής, τίθενται απαραίτητα σε ευθεία κατάσταση (δηλαδή όπως ακριβώς και στην τέλεια πτώση)˙ εντούτοις, β) η κύρια μελωδική γραμμή (η υψηλότερη φωνή) δεν καταλήγει στο θεμέλιο φθόγγο της κλίμακας αλλά στην τρίτη ή την πέμπτη της κλίμακας, δηλαδή σε έναν από τους δύο άλλους φθόγγους της συγχορδίας της τονικής. • Ορισμός της μισής πτώσης: Η διαδοχή των αρμονικών λειτουργιών Τ – (Π) – Δ, υπό την προϋπόθεση ότι η καταληκτική συγχορδία της δεσπόζουσας (V) είναι τρίφωνη και σε ευθεία κατάσταση.
5. μαθαίνουν να διευρύνουν εσωτερικά μία φράση επεκτείνοντας τις αρμονικές λειτουργίες με τη χρήση περισσότερων συγχορδιών, να προεκτείνουν μία φράση μετά την πτωτική της κατάληξη, καθώς και να συνδέουν δύο είτε περισσότερες φράσεις σε παράταξη, σχηματίζοντας ευρύτερες μουσικές ενότητες.	**2.3. Επεκτάσεις, προεκτάσεις και συνδυασμός δύο ή περισσότερων φράσεων**	• Προσθήκη περισσότερων συγχορδιών πριν την πραγματοποίηση μίας πτώσης (μέθοδοι φραστικής επέκτασης): α) με εναλλαγές I – V – I (i – V – i) πριν την έλευση της λειτουργίας της προδεσπόζουσας˙ β) με εναλλαγές I – IV (i – iv) είτε IV – I (iv – i) πριν την έλευση της λειτουργίας της δεσπόζουσας˙ γ) με εναλλαγές V – I – V (V – i – V) πριν την έλευση της καταληκτικής λειτουργίας της τονικής. • Προσθήκη περισσότερων συγχορδιών μετά την πραγματοποίηση μιας πτώσης (μέθοδοι φραστικής προέκτασης): α) με επιπρόσθετες εναλλαγές V – I – V (V – i – V) μετά την πραγματοποίηση μίας μισής πτώσης˙ β) με εναλλαγές I – IV – I (i – iv – i) μετά την πραγματοποίηση μίας τέλειας ή ατελούς πτώσης (η καταχρηστικώς λεγόμενη «πλάγια πτώση», η οποία συνιστά μέσο προέκτασης μίας τέλειας ή ατελούς πτώσης). • Σύνδεση δύο ή περισσότερων φράσεων μεταξύ τους: Ενδεικτικά, α) δύο φράσεων με καταλήξεις σε μισή και τέλεια πτώση, β) δύο φράσεων με καταλήξεις σε ατελή και τέλεια πτώση, γ) τριών φράσεων με καταλήξεις σε μισή, ατελή και τέλεια πτώση, δ) τριών φράσεων με καταλήξεις σε τέλεια, μισή και τέλεια πτώση κ.ο.κ. Συνδυασμός διαφορετικών ενδεικτικών μελωδικών διαδοχών στις εξωτερικές φωνές και δη στην κύρια μελωδική γραμμή.

3.Εναρμόνιση απλών μελωδιών με τη χρήση των κύριων συγχορδιών σε ευθεία κατάσταση (μελωδικά και αρμονικά σχήματα) / Διδακτικές ώρες: τρεις (3)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
	3.1 Ο ορισμός της εναρμόνισης	• Ενθάρρυνση του μαθητή στην εκτέλεση μικρών τετράφωνων εναρμονισμένων μελωδικών ενοτήτων στο πιάνο (αρμονία στο πιάνο), παίζοντας αρχικά τις εξωτερικές *φωνές* και στη συνέχεια όλο το τετράφωνο σύνθεμα. ▪ Αυτενέργεια των μαθητών μέσω της εναρμόνισης απλών συνδέσεων με δοσμένο μέτρο και ακολουθιών με βαθμίδες (ενάριθμο μπάσο), όπως: I-IV , IV-I, I-V , V-I και IV-V σε όλους τους δυνατούς συνδυασμούς. • Η δραστηριότητα αυτή προωθεί την ανακαλυπτική μάθηση με τη δημιουργία της δικής τους μελωδικής γραμμής. • Πειραματισμός των μαθητών στη σύνθεση και εναρμόνιση μελωδίας (έχει δοθεί από τον καθηγητή ή αρχή δοσμένου τετράφωνου συνθέματος). • Η διαθεματική προσέγγιση με τη συνεργασία καθηγητών συναφών αντικειμένων(πιάνου, μορφολογίας, επεξεργασίας μουσικού κειμένου με Η/Υ, χορωδίας και dictée).
1. Να διακρίνουν το μελωδικό ρυθμό και τη λειτουργική σχέση των φθόγγων μιας δοσμένης μελωδίας 2. Να αντιλαμβάνονται τις μελωδικές γραμμές ως αυθύπαρκτες ενότητες με αλληλεξάρτηση, εξέλιξη και κίνηση προς ένα στόχο 3. Να συσχετίζουν το μελωδικό με τον αρμονικό ρυθμό, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα θέματα που αρχίζουν με ελλιπές μέτρο 4. Να ερμηνεύουν τη λειτουργία των φθόγγων μιας δοσμένης μελωδίας σε σχέση με τις συγχορδίες της τονικής, της υποδεσπόζουσας και της δεσπόζουσας και στους δύο τρόπους 5. Να αποφεύγουν την επανάληψη της ίδιας συγχορδίας από ασθενή σε ισχυρό χρόνο, του ίδιου ή διαφορετικού μέτρου 6. Να αντιλαμβάνονται ότι οι παύσεις αποτελούν οργανικό κομμάτι της μελωδίας, κι ως εκ τούτου απαιτείται ιδιαίτερος χειρισμός ως προς την εναρμόνισή τους, ανάλογα με τη διάρκεια, τη θέση τους στο μέτρο (θέση-άρση) αλλά και το χαρακτήρα που προσδίδουν στη μελωδία	**3.2** Βασικοί κανόνες εναρμόνισης – αρμονικός και μελωδικός ρυθμός <u>3.2.1</u> Αρχή μελωδίας με άρση <u>3.2.2</u> Συγκοπτόμενη αρμονία	
1. Να προσδιορίζουν τα πτωτικά σχήματα (μισή, ατελής και τέλεια πτώση) Να εφαρμόζουν τους κανόνες ως προς τη σύνδεση των συγχορδιών-λειτουργιών (ομοφωνική υφή – λειτουργικότητα συνδέσεων), δίνοντας έμφαση στα εξής: ▪ Στις συνδέσεις I-IV και IV-I, I-V και V-I και τέλος IV-V (εφαρμογή πλάγιας και αντίθετης κίνησης σε κλειστή και ευρεία θέση) ▪ Στην αποφυγή της σύνδεσης V-IV ▪ Στο πέρασμα από την ανοιχτή	**3.3** Πτωτικά σχήματα και λειτουργικότητα συνδέσεων κατά την εναρμόνιση δοσμένης μελωδίας	

στην κλειστή θέση και αντιστρόφως, κρατώντας κοινό φθόγγο, και στην αποφυγή υπέρβασης ή απαγορευμένων μελωδικών διαστημάτων κατά την αλλαγή θέσης των συγχορδιών **2.** Να εφαρμόζουν τους κανόνες ως προς τη μελωδική κίνηση των επιμέρους φωνών, ιδιαίτερα του μπάσου, δίνοντας έμφαση στα εξής: ▪ Λάθη κατά την κίνηση του μπάσου και των υπόλοιπων εσωτερικών φωνών – αυξημένα και ελαττωμένα μελωδικά διαστήματα – διασταυρώσεις φωνών ▪ Παράλληλες και αντιπαράλληλες 5^{ες} και 8^{ες} – κρυμμένες 5^{ες} και 8^{ες} στις εξωτερικές φωνές		
1. Να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για πιο «τολμηρές» εκδοχές εναρμονίσεων, οξύνοντας με αυτόν τον τρόπο την κριτική τους ικανότητα 2. Να εναρμονίζουν στο πιάνο απλές μελωδίες 3. Να πειραματίζονται στη δημιουργία-σύνθεση μελωδιών και της κατάλληλης εναρμόνισής τους 4. Να συνειδητοποιούν ότι διδάσκονται μία συγκεκριμένη τεχνική (τονική αρμονία 18^{ου}-19^{ου} αιώνα), η οποία, διέπεται από βασικούς κανόνες, παρά τις διαφοροποιήσεις της από συνθέτη σε συνθέτη, η οποία, όμως, αποτελεί ένα πεδίο για ατομικές πρωτοβουλίες που συντελούν στη δημιουργικότητα **<u>Σημείωση</u>**: η παρούσα θεματική ενότητα δεν είναι αυτοτελής, αλλά αποτελεί το εφαλτήριο για τον εμπλουτισμό και την ανανέωσή της με τα νέα αρμονικά φαινόμενα που προστίθενται σταδιακά στην ύλη έως και την τελευταία τάξη του Λυκείου	**3.4** Πρακτική εναρμόνισης σε δοσμένη μελωδία (επισημάνσεις και υποδείξεις)	

4. Κύριες Συγχορδίες σε Α' αναστροφή / Διδακτικές ώρες: πέντε (5)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Στο κεφάλαιο αυτό οι μαθητές να μπορούν: 1. Να αναγνωρίζουν την πρώτη αναστροφή ως μέσο εμπλουτισμού της μελωδικής κίνησης του μπάσου και αποφυγής αρμονικών σφαλμάτων. 2. Να αντιλαμβάνονται την πρώτη αναστροφή ως κατάσταση συγχορδίας που δεν προσφέρει τη σταθερότητα της ευθείας κατάστασης γι' αυτό και δεν θα πρέπει να τη χρησιμοποιούν ως καταληκτική συγχορδία. 3. Να γνωρίζουν τους κανόνες που περιγράφονται για τη σωστή χρήση της πρώτης αναστροφής. 4. Να χρησιμοποιούν το διπλασιασμό της τρίτης της συγχορδίας για να εμπλουτίζουν τη μελωδική κίνηση του μπάσου, ο οποίος μετά τη σοπράνο θεωρείται επίσης σημαντικός. 5. Να προτιμούν να συνδέουν την πρώτη αναστροφή με συγχορδία που απέχει διάστημα τετάρτης ή πέμπτης με βηματικές κινήσεις. *6.* Να συνδέουν τη συγχορδία της υποδεσπόζουσας σε πρώτη αναστροφή με τη συγχορδία της δεσπόζουσας, εφαρμόζοντας την αρχή της βηματικής κίνησης σε όλες τις φωνές. 7. Να συνδέουν σωστά δύο συγχορδίες με σχέση 4^{ης} ή 5^{ης} που βρίσκονται σε Α' αναστροφή. • Να διακρίνουν ακουστικά συγχορδίες σε πρώτη αναστροφή από συγχορδίες σε ευθεία κατάσταση.	**4.1 Η πρώτη αναστροφή** 4.1.1 Περιγραφή και αρίθμηση της πρώτης αναστροφής των κύριων συγχορδιών στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες I^6, IV^6, V^6 i^6, iv^6 , V^6 4.1.2 Θέση φωνών 4.1.3 Αριθμημένο μπάσο 4.1.4 Διπλασιασμοί φθόγγων 4.1.5 Περιπτώσεις διπλασιασμού της τρίτης μιας συγχορδίας σε πρώτη αναστροφή 4.1.6 Σύνδεση συγχορδιών με σχέση 4^{ης} ή 5^{ης} όταν η μία από τις δύο συγχορδίες βρίσκεται σε Α' αναστροφή 4.1.7 Σύνδεση συγχορδιών με σχέση 2ης όταν η μία από τις δύο συγχορδίες	Ο διδάσκων πρέπει να παρουσιάζει τις θεματικές ενότητες και να δίνει παραδείγματα εναρμόνισης με κυρίαρχα τα καινούργια στοιχεία της κάθε θεματικής ενότητας. • Περιγραφή του ορισμού και του συμβολισμού της πρώτης αναστροφής των συγχορδιών • Η θέση μιας συγχορδίας στην πρώτη αναστροφή των κύριων συγχορδιών μπορεί να είναι συνεπτυγμένη, ανεπτυγμένη και ημιανεπτυγμένη. • Η αρίθμηση του μπάσο βασίζεται στην αρίθμηση των διαστημάτων που σχηματίζονται ανάμεσα στο μπάσο και τις υπόλοιπες φωνές. • Οι φθόγγοι που διπλασιάζονται στην πρώτη αναστροφή: είναι ο θεμέλιος ή η πέμπτη της συγχορδίας. • Ο διπλασιασμός της τρίτης της συγχορδίας μπορεί να συμβεί: στην αλλαγή θέσης της συγχορδίας, σε ασθενές μέρος του μέτρου, σε συνδέσεις συγχορδιών με σχέση 5^{ης} I- I^6-V, IV-IV^6-I και i-i^6-V, iv-iv^6-i ή στη σύνδεση δύο συγχορδιών σε πρώτη αναστροφή. • Να δοθούν ασκήσεις στις ακόλουθες αρμονικές συνδέσεις: I-V^6 , i-V^6, I-IV^6 , i-iv^6,I^6-V, i^6-V, I^6-IV, i^6-iv, V^6-I, V^6 -i IV^6–I, iv^6-i • Η σύνδεση της πρώτης αναστροφής με συγχορδία που απέχει διάστημα δευτέρας γίνεται με βηματική κίνηση για όλες τις φωνές. Ακολουθούν οι σχετικές αρμονικές συνδέσεις: IV^6-V, iv^6-V, V-IV^6-V, V- iv^6

• Να παίζουν σε συγχορδίες σε ευθεία κατά στάση ή σε Α΄ αναστροφή τις τρεις ψηλότερες φωνές και να τραγουδούν το μπάσο. • Να παίζουν σε διαφορετικές μείζονες και ελάσσονες κλίμακες την πρώτη αναστροφή των συγχορδιών τονικής (^{I6}, ^{i6}), δεσπόζουσας (^{V6}) και υποδεσπόζουσας (I^{V6}, i^{v6}) με διαφορετικούς κάθε φορά διπλασιασμούς. • Να παίζουν σε διάφορες τονικότητες συνδέσεις όπως π.χ. I-IV^6 και i-iv^6 με ανιόντα και κατιόντα άλματα στη σοπράνο. • Οι μαθητές να εναρμονίζουν θέματα με ή χωρίς συγχορδίες σε πρώτη αναστροφή και να συγκρίνουν τις δύο εκδοχές.	βρίσκεται σε Α΄ αναστροφή 4.1.8 Διαδοχή μιας συγχορδίας από ευθεία κατάσταση σε Α' αναστροφή και το αντίστροφο 4.1.9 Σύνδεση δύο συγχορδιών με σχέση 4ης ή 5ης σε πρώτη αναστροφή 4.1.10 Σύνδεση δύο συγχορδιών με σχέσης 2ης σε Α΄ αναστροφή Συνδέσεις IV^6-V^6	➢ Στη σύνδεση iv^6-V^6 , για να αποφεύγεται το διάστημα δευτέρας αυξημένο, να χρησιμοποιείται η μείζων υποδεσπόζουσα (υποδεσπόζουσα με οξυμένη την τρίτη στην αρμονική ελάσσονα). Επίσης στην αρμονική ελάσσονα στη σύνδεσηiv^6 - V^{6}το μπάσο να κινείται καθοδικά σχηματίζοντας 7^η ελαττωμένη αντί της λανθασμένης μελωδικής κίνησης με 2^η αυξημένη (τριημιτόνιο). ➢ Στην παραπάνω σύνδεση να αποφεύγεται το πέρασμα από το θεμέλιο φθόγγο και την πέμπτη της υποδεσπόζουσας στο θεμέλιο φθόγγο και στην πέμπτη της δεσπόζουσας, γιατί η κίνηση αυτή δημιουργεί πέμπτες παράλληλες. • Περιγραφή της αλλαγής κατάστασης μιας συγχορδίας από ευθεία κατάσταση σε Α΄ αναστροφή και αντιστρόφως. Το μπάσο κινείται από τη θεμέλιο στην τρίτη της συγχορδίας ή το αντίστροφο και η σοπράνο ή κάποια από τις επάνω φωνές κινείται αντίθετα, δηλαδή από την τρίτη στη θεμέλιο ή το αντίστροφο. Ακολουθούν οι σχετικές αρμονικές συνδέσεις: I-I^6, I^6-I, I^6-IV, I^6-V, V^6-I i-i^6, i^6-i, i^6-iv, i^6-V, V^6-i • Περιγραφή της πρώτης αναστροφής δύο συγχορδιών που απέχουν διάστημα 4^{ης} και 5^{ης} Κινήσεις φωνών: (α) Ο κοινός φθόγγος μένει σταθερός και στις δύο φωνές. (β) Όταν παραμένει ο κοινός φθόγγος ακίνητος στη μία φωνή τότε η άλλη φωνή κινείται προς την ίδια κατεύθυνση ή αντίθετα με πήδημα προς το μπάσο. Συνδέσεις I^6-V^6 , I^6 - IV^6 , IV^6 - I^6 i^6-V^6 , i^6-iv^6, iv^6-i^6 • Περιγραφή της κίνησης των φωνών σε συνδέσεις συγχορδιών με σχέση 2^{ης}. (α) Και οι δύο συγχορδίες σε ελλιπή μορφή (β) Η υποδεσπόζουσα σε πλήρη μορφή και η δεσπόζουσα σε ελλιπή. Οι φωνές στη συγχορδία της υποδεσπόζουσας που σχηματίζουν διάστημα 5^{ης} ή 8^{ης} να μην κινούνται με παράλληλες 5^{ες} ή 8^{ες}.
1. Να κατανοήσουν ότι για να εναρμονίζουν σωστά μια δεδομένη μελωδία και με χρήση της Α΄ αναστροφής, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις ακόλουθες βασικές αρχές: (α) μια μελωδία αρχίζει και τελειώνει σε Α΄ αναστροφή. (β)Η μισή και	**4.2 Χρήση της Α΄ αναστροφής στην εναρμόνιση μιας μελωδίας** 4.2.1 Περιγραφή της χρήσης της πρώτης αναστροφής	• Περιγραφή της χρήσης της Α' αναστροφής στην εναρμόνιση μιας μελωδίας Να ερμηνεύονται σωστά οι ενδείξεις που υπαγορεύουν τη χρήση πρώτης αναστροφής στην εναρμόνιση δεδομένης μελωδίας όπως πχ. ότι το

τέλεια πτώση γίνονται σε ευθεία κατάσταση. (γ) Χρησιμοποιούμε Α’ αναστροφή όταν στη σοπράνο βρίσκεται η θεμέλιος ή πέμπτη μιας συγχορδίας. (δ) Προσέχουμε τη λειτουργικότητα των συνδέσεων.	στην εναρμόνιση δεδομένης μελωδίας	άλμα τετάρτης ή μεγαλύτερο, από μέτρο σε μέτρο δηλώνει, ότι η δεύτερη συγχορδία θα είναι σε πρώτη αναστροφή, είτε αλλάζουμε κατάσταση στην ίδια συγχορδία είτε χρησιμοποιούμε δύο διαφορετικές συγχορδίες. Σε κατιόντα πηδήματα $4^{ης}$ ή $5^{ης}$ όταν χρησιμοποιούμε διαφορετικές συγχορδίες αρκεί η μία από τις δύο συγχορδίες να βρίσκεται σε Α΄ αναστροφή. Επίσης ότι στη σύνδεση IV -V όταν η σοπράνο κινείται ανοδικά με βήμα (□4-□5) ιδιαίτερα σε μισή πτώση, να προτιμάται η σύνδεσηIV^6-V, iv^6-V.
	<u>4.2.2</u> Τα άλματα στη μελωδία κατά τη σύνδεση μιας συγχορδίας με μια άλλη σε πρώτη αναστροφή ή και το αντίστροφο	• <u>Αρμονικές συνδέσεις με ανιόντα και κατιόντα πηδήματα στη σοπράνο από την πρώτη της μιας συγχορδίας στην πρώτη της άλλης</u> 1-1, 1-1, 1-1, 1-1 I-V^6,V-I^6, I-IV^6, IV-I^6 5-5, 5-5, 5-5, 5-5 I-V^6,V-I^6, I-IV^6, IV-I^6 Οι ίδιες συνδέσεις ισχύουν και για τις ελάσσονες κλίμακες 1-1, 1-1, 1-1, 1-1 i- V^6 , V- i^6, i- iv^6, iv- i^6 5-5, 5-5, 5-5, 5-5 i- V^6 , V- i^6, i- iv^6, iv- i^6 • Αρμονικές συνδέσεις με κατιόντα πηδήματα στη σοπράνο 1-1, 1-1,1-1,1-1 I^6–V, V^6–I, I^6–IV, IV^6-I 5-5, 5-5, 5-5, 5-5 I^6–V, V^6–I, I^6–IV, IV^6-I (Οι ίδιες συνδέσεις ισχύουν και για τις ελάσσονες κλίμακες) 1-1, 1-1, 1-1, 1-1 i^6- V, V^6– i,i^6- iv,iv^6-i 5-5, 5-5, 5-5, 5-5 i^6- V, V^6– i, i^6- iv, iv^6- i
	<u>4.2.3</u> Τα άλματα στη μελωδία στη σύνδεση μιας συγχορδίας σε Α’ αναστροφή με συγχορδία σε ευθεία κατάσταση Περιγραφή	• <u>Περιγραφή</u> Στη σύνδεση μιας συγχορδίας σε πρώτη αναστροφή με μια άλλη σε ευθεία κατάσταση τα άλματα μπορεί να είναι από πρώτη σε τρίτη ή από πέμπτη σε τρίτη με διαστήματα έκτης ανιόντα και κατιόντα ή πέμπτης ελαττωμένης και έβδομης πιο σπάνια. 1-3, 5-3, 5-3, 1-3 V^6–I, I^6–IV, IV^6-I, IV^6-V (Οι ίδιες συνδέσεις ισχύουν και για τις ελάσσονες κλίμακες) 1-3, 5-3, 5-3, 1-3 V^6– i, i^6- iv,iv^6-i, iv^6- V
	<u>4.2.4</u> Συγκοπτόμενη αρμονία	• <u>Επεξήγηση</u> Η συγκοπτόμενη αρμονία δημιουργείται όταν

		έχουμε την ίδια συγχορδία από άτονο σε τονισμένο μέρος του μέτρου ή από ασθενές σε ισχυρό και πρέπει να αποφεύγεται. Μπορούμε όμως να χρησιμοποιήσουμε την ίδια συγχορδία με αλλαγή κατάστασης, αλλά και συγχορδίες που δεν έχουν διδαχθεί ακόμα οι μαθητές όπως (α) I- I^6_4 (πτωτική δεύτερη αναστροφή), (β) V- V^2 όταν η πρώτη συγχορδία είναι τρίφωνη και η επόμενη τετράφωνη ή η πρώτη σύμφωνη και η δεύτερη διάφωνη (V-$V^{5\sharp}$).
1. Να σχηματίζουν σωστά την πρώτη αναστροφή της τονικής, διπλασιάζοντας τη θεμέλιο ή την πέμπτη και να αποφεύγουν την παράλληλη κίνηση φωνών.	**4.3 Συγχορδία τονικής σε πρώτη αναστροφή** 4.3.1 Διπλασιασμοί φθόγγων 4.3.2 Αρμονικές συνδέσεις στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες	• Διπλασιασμοί φθόγγων: Οι φθόγγοι που διπλασιάζονται είναι ο θεμέλιος ή η πέμπτη. • Αρμονικές συνδέσεις στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες I^6-V, V-I^6, I^6-IV, IV-I^6, I^6-IV^6, IV^6-I^6 i^6–V, V-i^6, i^6-iv, iv-i^6 i^6-iv^6, iv^6-i^6 I^6-V^6 Στη σύνδεση i^6 -V^6 να αποφεύγεται το αυξημένο ανιόν διάστημα πέμπτης στη μελωδική κίνηση. Συνιστάται το ελαττωμένο κατιόν διάστημα τετάρτης.
1. Να σχηματίζουν σωστά την πρώτη αναστροφή της δεσπόζουσας, διπλασιάζοντας τη θεμέλιο ή την πέμπτη. 2. Να παίζουν συνδέσεις συγχορδιών που υποδεικνύει ο διδάσκων σε συγκεκριμένες κλίμακες. π.χ. να παίξουν στη φα μείζονα κλίμακα τις συνδέσεις I-V^6, IV-V^6 και τις αντίστοιχες συνδέσεις στην ομώνυμη ελάσσονα.	**4.4 Συγχορδία δεσπόζουσας σε πρώτη αναστροφή** 4.4.1 Διπλασιασμοί φθόγγων 4.4.2 Αρμονικές συνδέσεις στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες	• Διπλασιασμοί φθόγγων: Οι φθόγγοι που διπλασιάζονται είναι ο θεμέλιος ή η πέμπτη. • Αρμονικές συνδέσεις στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες V^6-I, I-V^6 V^6 -i, i-V^6 IV-V^6, iv-V^6 Στη σύνδεση IV-V^6 καιiv-V^6το μπάσο να κινείται κατά κατιόν διάστημα ελαττωμένης πέμπτης και όχι διάστημα αυξημένης τετάρτης προς τα πάνω. Στη σύνδεση IV-V^6,iv-V^6όταν η υποδεσπόζουσα είναι σε θέση $5^{ης}$ θα πρέπει στη συγχορδία της δεσπόζουσας να διπλασιαστεί η πέμπτη της συγχορδίας για να αποφευχθούν οι πέμπτες παράλληλες.

5. Κύριες Συγχορδίες σε Β' αναστροφή / Διδακτικές ώρες: τέσσερις (4)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Οι μαθητές να μπορούν: 1. Να περιγράφουν και να σχηματίζουν τη δεύτερη αναστροφή των κύριων συγχορδιών.	**5.1 Η δεύτερη αναστροφή** 5.1.1 Περιγραφή, διπλασιασμοί φθόγγων και αρίθμηση	• Περιγραφή της δεύτερης αναστροφής των κύριων συγχορδιών Ο φθόγγος που διπλασιάζεται στη δεύτερη αναστροφή είναι η πέμπτη της συγχορδίας. Συμβολισμός: I^6_4, V^6_4, IV^6_4
1. Να χρησιμοποιούν τα είδη της δεύτερης αναστροφής. 2. Να χρησιμοποιούν την ποικιλματική δεύτερη αναστροφή και να γνωρίζουν τη θέση της στο ασθενές μέρος του μέτρου, ανάμεσα σε μια συγχορδία και στην επανάληψή της. 3.Να χρησιμοποιούν την ποικιλματική δεύτερη αναστροφή στην πλάγια πτώση και να γνωρίζουν την κίνηση που κάνει μία από τις φωνές όταν η ποικιλματική υποδεσπόζουσα εμφανίζεται μετά από ελλιπή τονική. 4. Να κατανοήσουν τη σημασία της πτωτικής δεύτερης αναστροφής στην τέλεια, την ατελή και τη μισή πτώση. 5. Να εφαρμόζουν τα μελωδικά σχήματα που παρουσιάζονται στην τέλεια, στην ατελή και στη μισή πτώση. 6. Να εφαρμόζουν τους κανόνες κίνησης των φωνών κατά τη λύση της πτωτικής δεύτερης αναστροφής στη δεσπόζουσα. 7.Να χρησιμοποιούν τη βηματική κίνηση ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη διαβατική και ποικιλματική τονική. 8. Να χρησιμοποιούν την τονική σε δεύτερη αναστροφή η οποία παρεμβάλλεται βηματικά ανάμεσα στην υποδεσπόζουσα και την πρώτη αναστροφή της. 9.Να συνδέουν την τονική σε δεύτερη αναστροφή με τη δεσπόζουσα και την	**5.2 Είδη δεύτερης αναστροφής** 5.2.1 Διαβατική δεύτερη αναστροφή 5.2.1.1 Θέση στο μέτρο 5.2.1.2 Διαβατική δεύτερη αναστροφή της τονικής και της δεσπόζουσας στον μείζονα και ελάσσονα τρόπο Συνδέσεις συγχορδιών: $IV\text{-}I^6_4\text{-}IV^6$, $IV^6\text{-}I^6_4\text{–}IV$ $iv\text{-}i^6_4\text{-}iv^6$, $iv^6\text{-}i^6_4\text{–}iv$ $I\text{-}V^6_4\text{-}I^6$, $I^6\text{-}V^6_4\text{-}I$	Τα είδη της δεύτερης αναστροφής είναι: • Η κίνηση των φωνών στη διαβατική δεύτερη αναστροφή: (1) Η κίνηση του μπάσου είναι βηματική προς τα πάνω ή προς τα κάτω. (2) Μία από τις τρεις οξύτερες φωνές κινείται αντίθετα προς το μπάσο.(3) Ο κοινός φθόγγος παραμένει στην ίδια φωνή. (4) Μία φωνή κινείται με κατιόν ποίκιλμα (η θεμέλιος της πρώτης συγχορδίας). Εξαίρεση στην κίνηση της σοπράνο ή κάποιας από τις υπόλοιπες φωνές είναι ότι στις συνδέσεις, $IV^6\text{-}I^6_4\text{–}IV$, $iv^6\text{-} i^6_4\text{–} iv$, $I^6\text{-}V^6_4\text{–}I$, $i^6\text{-}V^6_4\text{-}i$ αν στην πρώτη αναστροφή των συγχορδιών είναι διπλασιασμένη η $5^η$ της συγχορδίας θα πρέπει μία από τις φωνές που έχει τη διπλασιασμένη $5^η$ να κινηθεί προς τη συγχορδία της δεύτερης αναστροφής με ανιόν διάστημα τρίτης. Επίσης να αναφερθεί και η εξαίρεση κατά την οποία η επάνω φωνή μπορεί να κινηθεί αντίθετα πχ στη σύνδεση $I\text{-} V^6_4 \text{-} I^6$ το $\hat{3}\text{-}\hat{2}\text{-}\hat{1}$ γίνεται $\hat{3}\text{-}\hat{2}\text{-}\hat{5}$. ➢ Θέση στο μέτρο: Η θέση της διαβατικής δεύτερης αναστροφής είναι στο ασθενές ή άτονο μέρος του μέτρου ανάμεσα σε μια συγχορδία σε ευθεία κατάσταση και στην αναστροφή της ➢ Χαρακτηριστικές κινήσεις του διαβατικού έξι-τέσσερα $\hat{1}\text{-}\hat{2}\text{-}\hat{3}\hat{3}\text{-}\hat{2}\text{-}\hat{1}$ $I^6\text{-}V^6_4\text{-}II\text{-}V^6_4\text{-}I^6$ $\hat{1}\text{-}\hat{7}\text{-}\hat{1}$ $\hat{1}\text{-}\hat{7}\text{-}\hat{1}$ $I^6\text{-}V^6_4\text{-}II\text{-}V^6_4\text{-}I^6$ $\hat{3}\text{-}\hat{2}\text{-}\hat{5}$ $I\text{-}V^6_4\text{-}I^6$ $\hat{6}\text{-}\hat{5}\text{-}\hat{8}$ $\hat{4}\text{-}\hat{5}\text{-}\hat{6}$ $IV\text{-}I^6_4\text{-}IV^6 IV^6\text{-}I^6_4\text{–}IV$ $\hat{6}\text{-}\hat{5}\text{-}\hat{4}$ $IV\text{-}I^6_4\text{-}IV^6$ $\hat{4}\text{-}\hat{3}\text{-}\hat{4}$ $\hat{4}\text{-}\hat{3}\text{-}\hat{4}$ $IV\text{-}I^6_4\text{-}IV^6 IV^6\text{-}I^6_4\text{–}IV$ (Οι παραπάνω συνδέσεις ισχύουν και στις ελάσσονες κλίμακες) • Η κίνηση των φωνών στην ποικιλματική δεύτερη αναστροφή: (1) Ο μπάσος και ο διπλασιασμός του παραμένουν

επανάληψη της.	$i-V^6_4-i^6$, $i^6-V^6_4-i$	ακίνητοι.(2) Οι υπόλοιπες φωνές κινούνται με παράλληλες τρίτες ή έκτες με ανιόντα διαστήματα δευτέρας και επιστρέφουν στους ίδιους αρχικούς φθόγγους.
	<u>5.2.2</u> Ποικιλματική δεύτερη αναστροφή	➢ Περιγραφή: Κατά τη σύνδεση της IV^6_4 και iv^6_4 με την ελλιπή τονική της τελικής πτώσης η μία από τις φωνές της τονικής εκτελεί κατιόν διάστημα 3ης.
	5.2.2.1 Ποικιλματική δεύτερη αναστροφή στις πτώσεις	• <u>Περιγραφή των κινήσεων των φωνών στην πτωτική δεύτερη αναστροφή:</u> (1) Ο θεμέλιος φθόγγος της δεσπόζουσας και ο διπλασιασμός του παραμένουν ακίνητοι. (2) Οι φθόγγοι της τονικής κινούνται με κατιούσα κατεύθυνση στους φθόγγους της δεσπόζουσας που βρίσκεται στο αμέσως επόμενο μέρος του μέτρου.
	<u>5.2.3</u> Πτωτική δεύτερη αναστροφή	
	5.2.3.1 Θέση στο μέτρο	➢ Η θέση της πτωτικής δεύτερης αναστροφής στο μέτρο είναι στο ισχυρό μέρος του μέτρου στα απλά και σύνθετα μέτρα. Στα τριμερή μέτρα η πτωτική δεύτερη αναστροφή μπορεί να βρίσκεται στο δεύτερο μέρος του μέτρου με την προϋπόθεση ότι στο τρίτο μέρος του μέτρου ακολουθεί η δεσπόζουσα.
	5.2.3.2 Μελωδικά σχήματα σε συνεπτυγμένη και ανεπτυγμένη θέση που συναντώνται στις πτώσεις (μισή και τέλεια πτώση)	➢ Τα μελωδικά σχήματα που συναντώνται στις πτώσεις: Πλέον των μελωδικών σχημάτων που προτείνονται στο 2ο κεφάλαιο για όλα τα είδη των πτώσεων προστίθενται και νέα μελωδικά σχήματα καθώς και μεγαλύτερη ποικιλία επιλογών στη χρήση των συγχορδιών, καθώς έχουμε τη δυνατότητα να προηγηθούν και συγχορδίες σε Α΄ αναστροφή εκτός από την ευθεία κατάσταση. **<u>Μισή πτώση</u>**. $\hat{4}-\hat{3}-\hat{2}$, $\hat{4}-\hat{3}-\hat{2}$ $IV^{(6)}-I^6_4-V$, $iv^{(6)}-i^6_4-V$ $\hat{8}-\hat{8}-\hat{7}$ $\hat{8}-\hat{8}-\hat{7}$ $IV^{(6)}-I^6_4-V$, $iv^{(6)}-i^6_4-V$ $I^{(6)}$ $i^{(6)}$ **<u>Τέλεια πτώση</u>** $\hat{3}-\hat{2}-\hat{1}$, $\hat{3}-\hat{2}-\hat{1}$ I^6_4-V-I, i^6_4-V-i $\hat{8}-\hat{7}-\hat{8}$, $\hat{8}-\hat{7}-\hat{8}$ I^6_4-V-I, i^6_4-V-i **<u>Ατελής πτώση</u>** $\hat{3}-\hat{2}-\hat{3}$, $\hat{3}-\hat{2}-\hat{3}$ I^6_4-V-I, i^6_4-V-i
	5.2.3.3 Συγχορδίες	➢ Οι συγχορδίες που προηγούνται της πτωτικής δεύτερης αναστροφής είναι: η συγχορδία της IV και iv σε ευθεία κατάσταση ή Α΄ αναστροφή, η οποία έχει ένα κοινό φθόγγο με την I^6_4 και i^6_4 και συνδέεται με αυτή με πλάγια κίνηση, καθώς επίσης και η συγχορδία της τονικής σε ευθεία κατάσταση ή Α΄ αναστροφή, κυρίως στη μισή πτώση.

	που προηγούνται της πτωτικής δεύτερης αναστροφής 5.2.3.4 Αλλαγή θέσης της συγχορδίας στην πτωτική δεύτερη αναστροφή <u>5.2.4</u> Αρπισματική δεύτερη αναστροφή:	➢ Οι κινήσεις των φωνών στην αλλαγή θέσης της συγχορδίας στην πτωτική δεύτερη αναστροφή: Ο μπάσος παραμένει σταθερός και οι υπόλοιπες φωνές αλλάζουν θέση. • <u>Περιγραφή και θέση στο μέτρο:</u> Η δεύτερη αναστροφή μπορεί να εμφανιστεί στα ασθενή μέρη του μέτρου ανάμεσα στην ευθεία κατάσταση και την πρώτη αναστροφή της συγχορδίας.

6. Συγχορδία δεσπόζουσα μεθ’ $7^{ης}$ και οι αναστροφές της / Διδακτικές ώρες: επτά (7)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Στο κεφάλαιο αυτό οι μαθητές να μπορούν: 1. Να αντιληφθούν τη θεμελιώδη σημασία της λύσης της δεσπόζουσας μεθ’ $7^{ης}$ στην τονική ως την πιο συνήθη και φυσική αρμονική σύνδεση στη μουσική και να ορίζουν τη δεσπόζουσα μεθ’ εβδόμης ως την πιο διαδεδομένη διάφωνη συγχορδία. 2. Να εφαρμόζουν τις βασικές αρχές που περιγράφονται για να σχηματίζουν σωστές αρμονικές συνδέσεις με τη διάφωνη δεσπόζουσα μεθ’ εβδόμης. 3. Να αντιληφθούν το ρόλο της δεσπόζουσας μεθ’ εβδόμης στις πτώσεις αφού θεωρείται μια από τις βασικότερες πτωτικές συγχορδίες. 4. Να ακολουθούν κατά τη λύση της V^7 στην I,i, τους κανόνες κίνησης των φωνών που περιγράφονται στη διπλανή στήλη. 5. Να χρησιμοποιούν κατά τη σύνδεση V^7-I,V^7-iτη μία πλήρη και την άλλη ελλιπή	**6.1 Η δεσπόζουσα μεθ’ εβδόμης** <u>6.1.1</u> Περιγραφή της διάφωνης συγχορδίας V^7 <u>6.1.2</u> Προετοιμασία $7^{ης}$ Εμφάνιση της $7^{ης}$ με ή χωρίς προετοιμασία <u>6.1.3</u> Διαβατική $7^{η}$ Η $7^{η}$ με ανιόν και κατιόν πήδημα	• <u>Να περιγράφονται τα διαστήματα που την αποτελούν και ο συμβολισμό της (V^7).</u> Να χρησιμοποιείται η δεσπόζουσα μεθ’ εβδόμης σε όλες τις δυνατές θέσεις συνεπτυγμένη, ανεπτυγμένη και ημιανεπτυγμένη. ➢ Διπλασιασμοί και παραλείψεις φθόγγων. Θέσεις της συγχορδίας. Να χρησιμοποιείται η δεσπόζουσα μεθ’ εβδόμης πλήρης ή ελλιπής με παράλειψη της πέμπτης της και με διπλασιασμό της θεμελίου της. ➢ Συγχορδίες που προηγούνται της δεσπόζουσας μεθ’ εβδόμης: I, i, I^6, i^6, V, V^6, IV, iv,IV^6, iv^6 I^6_4, i^6_4. Στη σύνδεση της δεσπόζουσας μεθ’ εβδόμης με την I, i, την I^6,i^6, και την I^6_4, i^6_4 επιτρέπονται οι παράλληλες $5^{ες}$ (καθαρή- ελαττωμένη όταν σχηματίζονται μεταξύ εσωτερικών φωνών ή μεταξύ της σοπράνο και μιας εσωτερικής φωνής. • <u>Ορισμός του όρου προετοιμασία.</u> Προετοιμασμένη έβδομη σημαίνει ότι επαναλαμβάνεται στην ίδια φωνή η θεμέλιος της υποδεσπόζουσας. Να χρησιμοποιείται η έβδομη της δεσπόζουσας με ή χωρίς προετοιμασία, διότι θεωρείται ως οργανικός φθόγγος της συγχορδίας ($7^{ος}$ αρμονικός). • <u>Η διαβατική χρήση της έβδομης νότας.</u> Η $7^{η}$ να χρησιμοποιείται και ως διαβατική μετά τη θεμέλιο της δεσπόζουσας με ανιούσα ή κατιούσα κίνηση. Η $7^{η}$ μπορεί πριν λυθεί να κινηθεί προς ένα άλλο φθόγγο της συγχορδίας, συνήθως θεμέλιο ή πέμπτη (ποικίλματα της $7^{ης}$) και να επανέλθει σε αυτήν ή να οδηγηθεί

και το αντίστροφο ή και τις δύο συγχορδίες πλήρεις, στην περίπτωση κατά την οποία ο προσαγωγέας της V^7 βρίσκεται σε εσωτερική φωνή.	6.1.4 Σύνδεση IV-V7, iv-V^7 6.1.5 Σύνδεση της πλήρους δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης με την τονική 6.1.6Σύνδεση της ελλιπούς δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης με την τονική 6.1.7Η χρήση της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης στις πτώσεις	κατευθείαν στο φθόγγο της λύσης. Η έβδομη επίσης μπορεί να έρθει με πήδημα πέμπτης ελαττωμένης από την τρίτη της συγχορδίας ή εβδόμης μικρό από τη θεμέλιο της συγχορδία της V. • Κατά τη σύνδεση $IV^{(6)}$- V^7, $iv^{(6)}$-V^7 η συγχορδία της V^7 πρέπει να είναι ελλιπής για να αποφεύγονται αρμονικά λάθη. Στη περίπτωση της πλήρους V^7 οι συγχορδίες θα συνδεθούν με αντίθετη (IV^{-} V^7) κίνηση χωρίς να κρατηθεί ο κοινός φθόγγος ή όταν συνδέουμε IV^6-V^7, iv^6--V^7γράφουμε την υποδεσπόζουσα με διπλασιασμένη τη θεμέλιο και η μία θεμέλιος παραμένει στη θέση της προετοιμάζοντας την έβδομη και οι άλλες φωνές κινούνται στις γειτονικότερες θέσεις. • Κινήσεις φωνών: (α) Η έβδομη να κινείται με κατιόν βήμα. (β) Η πέμπτη να κινείται με κατιόν βήμα. (γ) Ο προσαγωγέας να λύνεται όπως περιγράφεται και σε προηγούμενο κεφάλαιο δηλαδή, προς τα πάνω αν βρίσκεται στη σοπράνο. Όταν βρίσκεται σε εσωτερική φωνή μπορεί να κινηθεί και προς τα κάτω. (δ) Η θεμέλιος της V^7να κινείται με πήδημα στην I, i • Κινήσεις φωνών: (α) Η έβδομη να λύνεται με κατιόν βήμα. (β) Ο προσαγωγέας να λύνεται με ανιόν βήμα. (γ) Η θεμέλιος που είναι ο κοινός φθόγγος των δύο συγχορδιών να παραμένει στην ίδια φωνή. (δ) Η θεμέλιος στο μπάσο να κατευθύνεται στην τονική προς τα πάνω ή προς τα κάτω. • Συνήθη αρμονικά πτωτικά σχήματα στην τέλεια και ατελή πτώση $IV^{(6)}$- V^7- I, $iv^{(6)}$- V^7 - i IV^6 - V^7- I, iv^6- V^7 - i I^6_4 - V^7- I, i^6_4 - V^7 - i IV- I^6_4 - V^7- I, iv- i^6_4 - V^7 -i Να χρησιμοποιούν στο τέλος του θέματος στην τέλεια πτώση κατά τη σύνδεση της ελλιπούς δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης με την τονική τις επιτρεπόμενες αντιπαράλληλες $8^{ες}$ στις εξωτερικές φωνές ($\hat{5}$-$\hat{1}$ σοπράνο $\hat{5}$-$\hat{8}$ μπάσος).
1. Να αντιλαμβάνονται τις αναστροφές της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης ως μέσα εμπλουτισμού της μελωδικής κίνησης των φωνών. 2. Να σχηματίζουν και να χρησιμοποιούν τις αναστροφές πλήρεις και να τις λύνουν στην τονική	**6.2 Οι αναστροφές της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης** 6.2.1 Περιγραφή και αρίθμηση των τριών αναστροφών της V7 στις μείζονες και ελάσσονες	• Περιγραφή των αναστροφών της V^7: Οι αναστροφές της V^7δηλώνουν τα διαστήματα που σχηματίζονται μεταξύ του μπάσο και των υπολοίπων φωνών της. V^6_5, V^4_3, V^2 • Κινήσεις φωνών κατά τη λύση αναστροφών της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης στην

3. Να αναπτύξουν τις δικές τους ιδέες στην εναρμόνιση των θεμάτων εκτός από τις προτεινόμενες λύσεις του διδάσκοντα ή των συμμαθητών τους. 4. Να δημιουργούν όμορφες και ολοκληρωμένες μουσικές φράσεις με τη χρήση του νέου θεματικού υλικού. 5. Να αποκτήσουν την ικανότητα να πειραματίζονται στις λύσεις των θεμάτων με δεσπόζουσα μεθ' 7ης, προκαλώντας τα σχόλια και την κριτική των συμμαθητών τους. 6. Να εντοπίζουν στη μελωδία τα στοιχεία που θα τους οδηγήσουν στη σωστή εναρμόνιση των δεδομένων θεμάτων.	κλίμακες 6.2.2 Λύσεις των αναστροφών της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης στην τονική σε ευθεία κατάσταση και σε πρώτη αναστροφή 6.2.3 Η διαβατική έβδομη νότα στις αρμονικές συνδέσεις: V^{6} - V^{6}_{5} - I, V^{6} - V^{6}_{5} - i V - V^{2} - I^{6}, V - V^{2} -i 6.2.3.1 Η προετοιμασμένη έβδομη νότα στις αρμονικές συνδέσεις: IV - V^{2} - I^{6}, iv - V^{2}- i^{6} IV - V^{4}_{3} -- I,iv - V^{4}_{3} - i 6.2.3.2 Η εξαιρετική λύση της έβδομης στη σύνδεση I - V^{4}_{3} - I^{6}, i - V^{4}_{3} - i^{6} 6.2.3.3 Η έβδομη νότα με άλμα προς τα πάνω στο μπάσο ή στη σοπράνο V-V^{2} - I^{6}, V-V^{2}- i^{6} V^{6}-V^{6}_{5}-I, V^{6} -V^{6}_{5} -i 6.2.4 Ο διαβατικός χαρακτήρας της δεύτερης αναστροφής. Άλματα στη σοπράνο κατά τη σύνδεση V^{4}_{3} - I,V^{4}_{3} - i 6.2.5 Αλλαγή κατάστασης της συγχορδίας 6.2.6 Η	τονική σε ευθεία κατάσταση και σε πρώτη αναστροφή: Η έβδομη νότα λύνεται προς τα κάτω, ο θεμέλιος παραμένει ακίνητος, ο προσαγωγέας κινείται προς τα πάνω και η πέμπτη προς τα κάτω. Αρμονικές συνδέσεις V^{6}_{5} - I, V^{4}_{3} - I, , V^{2} - I^{6} V^{6}_{5} - i, V^{4}_{3} -i, V^{2} - i^{6} • Η χρήση της έβδομης νότας; Η έβδομη νότα μπορεί να έρθει ως διαβατική νότα με βηματική κίνηση στην πρώτη και στην τρίτη αναστροφή, ως προετοιμασμένη όταν προηγείται της τρίτης αναστροφής η υποδεσπόζουσα, ή τέλος με πήδημα προς τα πάνω στο μπάσο στη σύνδεσηV-V^{2}ή σε μία από τις επάνω φωνές στη σύνδεση V^{6} - V^{6}_{5}–I. o Επίσης στη σύνδεση της υποδεσπόζουσας με την τρίτη, τη δεύτερη ή την πρώτη αναστροφή η έβδομη της δεσπόζουσας μπορεί να είναι προετοιμασμένη. o Στη διαβατική δεύτερη αναστροφή και κατά την σύνδεση I - V^{4}_{3} - I^{6}η έβδομη της V^{7}κινείται προς τα πάνω παράλληλα με το μπάσο. Αυτό δεν ισχύει στην αντίστροφη σύνδεση. o Περιγραφή των λύσεων της τρίτης αναστροφής V^{2} σε I^{6} με άλματα στη σοπράνο. Στη σύνδεση V^{2}-I^{6} και V^{2}-i^{6} μπορεί να υπάρχει άλμα από την πέμπτη της δεσπόζουσας στην πέμπτη της τονικής και από τη θεμέλιο της δεσπόζουσας στη θεμέλιο της τονικής. Αυτό μπορεί να συμβεί ταυτόχρονα και στους δύο φθόγγους. • Περιγραφή της λύσης της V^{4}_{3} στην I, i με πήδημα στη σοπράνο ή σε εσωτερική φωνή Η σύνδεση V^{4}_{3} - I,V^{4}_{3}–i συνήθως γίνεται με πλάγια κίνηση. Ωστόσο μπορεί να χρησιμοποιείται το άλμα ανάμεσα στους θεμέλιους φθόγγους στη σοπράνο ή σε εσωτερική φωνή, στη σύνδεση της δεύτερης αναστροφής της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης με την τονική σε ευθεία κατάσταση (η τονική θα είναι πλήρης ή ελλιπής). • Περιγραφή της αλλαγής κατάστασης της συγχορδίας Στην αλλαγή κατάστασης της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης η νότα της έβδομης παραμένει στην ίδια φωνή ή πηγαίνει στο μπάσο (V^{7}-V^{2}). • Εναρμόνιση μελωδίας με δεσπόζουσα

	δεσπόζουσα μεθ' εβδόμης στην εναρμόνιση δεδομένης μελωδίας	<u>μεθ΄εβδόμης</u> Οι μαθητές θα πρέπει να αναζητούν εκείνα τα στοιχεία στη μελωδία τα οποία θα τους βοηθούν να εντοπίζουν τα σημεία που χρειάζονται εναρμόνιση με τη συγχορδία της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης. Όπως π.χ.: μελωδική κίνηση $\hat{4}$-$\hat{3}$, εκτός από την υποδεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή προς τονική, προστίθεται και η δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση, Α' και Β' αναστροφή. Επίσης $\hat{4}$-$\hat{4}$-$\hat{3}$ (προηγείται η υποδεσπόζουσα και ακολουθεί η δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης). Βηματική κάθοδος από ασθενές σε ισχυρό ή από τονισμένο σε άτονο της μελωδικής κίνησης $\hat{5}$-4 όταν ακολουθεί $\hat{3}$, μπορούμε να εναρμονίσουμε το $\hat{5}$ με την τρίφωνη εκδοχή της δεσπόζουσας και το $\hat{4}$ με τη δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης (συνήθως V_5^6) Η ίδια μελωδική κίνηση με εναλλαγή διαφορετικών συγχορδιών μπορεί να εναρμονισθεί με I^6- V_3^4–I. Οι παράλληλες $5^{ες}$ ($5^{η}$ καθαρή προς $5^{η}$ ελαττωμένη επιτρέπονται). Μελωδική κίνηση $\hat{3}$-$\hat{4}$ -$\hat{5}$ (I- V_3^4–I^6), όπου οι παράλληλες $5^{ες}$ ($5^{η}$ ελαττωμένη – $5^{η}$ καθαρή) επιτρέπονται. Αντίστοιχη είναι η εναρμόνιση των ίδιων μελωδικών σχημάτων στον ελάσσονα.

7. Εισαγωγή στους ξένους φθόγγους / Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές θα πρέπει να είσαι σε θέση: 1. Να κατανοούν τη λειτουργικότητα των ξένων φθόγγων στην αρμονική ροή. 2. Να αναγνωρίζουν σε μια μελωδική γραμμή τα ξένα στοιχεία, ως τους ξένους φθόγγους οι οποίοι δεν επηρεάζουν την αρμονική πλοκή. 3. Να γνωρίζουν ότι οι ξένοι φθόγγοι, όσο ποικιλόμορφοι και πολυσύνθετοι να είναι,	**7.1.**Γενική περιγραφή των ειδών της μελωδικής επεξεργασίας και του ρόλου των ξένων φθόγγων σε μια μελωδία. **7.2.** Γενική περιγραφή των πρακτικών της μελωδικής επεξεργασίας με χρήση ξένων φθόγγων: • Καθυστερήσεις • Επερείσεις • Διαβατικοί φθόγγοι • Ποικίλματα • Προηγήσεις • Εκφυγές **7.3**. Γενική περιγραφή των	• <u>Επεξήγηση του ρόλου των ξένων φθόγγων στην μελωδική πρακτική:</u> Περιγραφή της ύπαρξης των ξένων φθόγγων ως μελωδικό φαινόμενο ανεξάρτητο από τον αρμονικό ρυθμό. Σχολιασμός μουσικών αποσπασμάτων από το ρεπερτόριο των μαθητών με διάκριση μελωδικών φθόγγων σε οργανικούς και ξένους ως προς την αρμονία. • <u>Αρμονική μελέτη και μελωδική ανάλυση επιλεγμένων έργων:</u> Επιλογή έργων για πιάνο ή για χορωδία προς διαχωρισμό των μελωδικών συστατικών τους σε οργανικούς ή

δεν επηρεάζουν την αρμονική επεξεργασία 4. Να αποκτούν την ικανότητα της αρμονικής υποστήριξης μιας σχετικά απλής μελωδικής γραμμής και να είναι σε θέση να εκτελούν την εναρμονισμένη μελωδική γραμμή στο πιάνο. 5. Να αντιλαμβάνονται τη ροή του αρμονικού ρυθμού μιας μελωδίας και να τον εφαρμόζουν στις τετράφωνες εναρμονίσεις τους.	ρυθμικών ιδιοτήτων των ξένων φθόγγων: • Ξένοι φθόγγοι των ισχυρών μερών του μέτρου • Ξένοι φθόγγοι των ασθενών μερών του μέτρου **7.4**.Αρμονική επεξεργασία μιας μελωδικής γραμμής που συνδυάζει ξένους φθόγγους και κύριους. **7.5**. Συνοδεία μιας επεξεργασμένης μελωδίας με ξένους φθόγγους στο πιάνο.	ξένους φθόγγους. • <u>Επίδειξη τρόπου εναρμόνισης:</u> Αρμονική συνοδεία μιας επεξεργασμένης με ξένους φθόγγους μελωδίας στο πιάνο. Επανάληψη της ίδιας πρακτικής αγνοώντας τους ξένους φθόγγους στη μελωδία. • <u>Παρακίνηση εφαρμογής συνοδείας στο πιάνο από μαθητές:</u> Επιλογή απλών επεξεργασμένων μελωδιών προς εναρμόνιση και συνοδεία στο πιάνο από μαθητές μέσα στη τάξη. Επίβλεψη, επεξήγηση και επίδειξη όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο.

7. Δευτερεύουσες συγχορδίες: Δεύτερη τρίφωνη και μεθ' 7ης – Ευθεία κατάσταση και αναστροφές/ Διδακτικές ώρες: έξι (6)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Στο κεφάλαιο αυτό οι μαθητές να μπορούν: 1.Να χρησιμοποιούν με ευχέρεια τη δεύτερη βαθμίδα και την πρώτη αναστροφή της στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες, δημιουργώντας σωστές και μουσικά ενδιαφέρουσες συνδέσεις. 2. Να συγκρίνουν τη δεύτερη βαθμίδα με τις κύριες συγχορδίες, για να αντιληφθούν τη συγγενική σχέση της βαθμίδας αυτής με την υποδεσπόζουσα με την οποία έχει δύο κοινούς φθόγγους και γι' αυτό το λόγο χαρακτηρίζεται αντικαταστάτρια της συγχορδίας αυτής. 3. Να κατανοήσουν τη σημασία της συγχορδίας της δεύτερης βαθμίδας	**8.1 Η δεύτερη βαθμίδα στις μείζονες ii** <u>8.1.1</u> Αρμονικές συνδέσεις IV- ii ii- V, ii- V^7 ii^6 - I^6- ii, και αντιστρόφως	Εισαγωγή στις δευτερεύουσες συγχορδίες με αναφορά στις συγχορδίες που λειτουργούν ως αναπληρωτές–εκπρόσωποι των κύριων συγχορδιών. Οι δραστηριότητες αυτού του κεφαλαίου ειδικότερα είναι: • <u>Περιγραφή της δεύτερης βαθμίδας στις μείζονες κλίμακες</u> Να χρησιμοποιείται η ii σε ευθεία κατάσταση κυρίως στις μείζονες κλίμακες μετά από την IV με την οποία έχει δύο κοινούς φθόγγους, οι οποίοι πρέπει να ακουστούν ξανά για να μην ακούγεται ασυνόδευτη η $8^η$ ($8^η$ μόνη). Στο μείζονα τρόπο οι δύο συγχορδίες μπορούν να συνδεθούν και με αντίθετη κίνηση από την τρίτη της IV (3Σ) στην τρίτη της ii ($3^Α$) ή από θέση $3^{ης}$ σε θέση $8^{ης}$ τόσο σε συνεπτυγμένη όσο και σε ανεπτυγμένη θέση. Η πορεία από την κύρια προς τη δευτερεύουσα βαθμίδα IV – ii δεν είναι αναστρέψιμη στο πλαίσιο της κοινής αρμονικής λογικής. • Να συνδέεται η ii με την V με αντίθετη κίνηση. Στη σύνδεση ii^6 και $ii^{ο6}$–V^7, όταν η V^7 γράφεται πλήρης όλες οι φωνές κινούνται αντίθετα, ενώ

στο έργο διαφόρων συνθετών. 4. Να ερμηνεύουν και να σχολιάζουν τη λειτουργικότητα της δεύτερης βαθμίδας σε σχέση με άλλες συγχορδίες. 5. Να ανταποκρίνονται σε ικανοποιητικό βαθμό στη λύση των θεμάτων με σκοπό τη δημιουργία ποιοτικών αποτελεσμάτων. 6. Να αξιοποιούν τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει συνδέοντας αυτές με το υλικό που θα διδαχθούν σε αυτό το κεφάλαιο.	8.1.2 Σύνδεση της ii βαθμίδας με την πτωτική δεύτερη αναστροφή ii- I^6_4 – V- I, ii^{o6} - i^6_4 – V- i	στην ελλιπή γραφή της V^7κρατάμε τον κοινό φθόγγο και κινούμε αντίθετα τη θεμέλιο και πέμπτη της ii. Επίσης να συνδέεται με την V^7και τις αναστροφές της με πλάγια κίνηση με την έβδομη προετοιμασμένη. Περιγραφή της σύνδεσης της τονικής σε πρώτη αναστροφή με διαβατικό χαρακτήρα ανάμεσα στην δεύτερη βαθμίδα σε ευθεία κατάσταση και την πρώτη αναστροφή της ή αντιστρόφως,: Η σύνδεση αυτή έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με το διαβατικό έξη τέσσερα με την προσθήκη ενός ακόμη ποικίλματος. Κατά τη σύνδεση αυτή να μην γράφουμε τη II σε ανεπτυγμένη θέση $3^{ης}$ ή $5^{ης}$, γιατί δημιουργούνται $5^{ες}$ παράλληλες. • Σύνδεση της ii βαθμίδας με την πτωτική δεύτερη αναστροφή σε μείζονες και ελάσσονες κλίμακες Για τη σύνδεση αυτή να χρησιμοποιείται η ευθεία κατάσταση της ii βαθμίδας στις μείζονες κλίμακες και η ii^{o6} στις ελάσσονες.
1. Να αντιλαμβάνονται την πρώτη αναστροφή της ii^6 , ii^{o6}ως την πιο πολυχρησιμοποιημένη δευτερεύουσα συγχορδία.	**8.2.Η συγχορδία της δεύτερης βαθμίδας σε πρώτη αναστροφή στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες ii^6 , ii^{o6}** 8.2.1 Διπλασιασμοί φθόγγων 8.2.2 Συγχορδίες που προηγούνται της ii^6 , ii^{o6} Αρμονικές διαδοχές I - ii^6 , i - ii^{o6} IV - ii^6 , iv - ii^{o6} 8.2.3 Σύνδεση με τις αναστροφές της δεσπόζουσας V^6 ,V^6_5 , V^4_3 , V^2 Διαβατική χρήση της ii σε δεύτερη αναστροφή: π.χ. V ή V^7 – $ii^6{}_4$ – $V^6{}_5$ κ.λπ.	•Στη συγχορδία της ii^6 , ii^{o6} να διπλασιάζουν την τρίτη της συγχορδίας και σπανιότερα την θεμέλιο ή την πέμπτη της συγχορδίας. • Να χρησιμοποιείται η I βαθμίδα σε ευθεία κατάσταση και σε πρώτη αναστροφή πριν την εμφάνιση της ii^6 , ii^{o6} με αντίθετη κίνηση αφού δεν υπάρχει κοινός φθόγγος. Οι παράλληλες που σχηματίζονται κατά τη σύνδεση των δύο συγχορδιών σε ανεπτυγμένη θέση είναι επιτρεπτές στις ελάσσονες κλίμακες ($5^η$ Κ-$5^Η$ Ελ.). Να χρησιμοποιείται και μετά την IV βαθμίδα σε ευθεία κατάσταση. Επίσης να χρησιμοποιούν τη σύνδεση I- ii^6, i–ii^{o6} με ευθεία κίνηση αρκεί δύο τουλάχιστον φωνές να κινούνται βηματικά. • Η σύνδεση ii^6 , ii^{o6} με τις αναστροφές της δεσπόζουσα – δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης Να γίνεται με πλάγια κίνηση.
1. Να μπορούν με ευκολία να συνδέουν τη δεύτερη βαθμίδα μεθ΄ εβδόμης	**8.3. Η συγχορδία της δεύτερης βαθμίδας μεθ΄ εβδόμης στις**	

στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες με όλες τις συγχορδίες που περιγράφονται σε αυτή τη θεματική ενότητα.	**μείζονες και ελάσσονες κλίμακες** 8.3.1 Περιγραφή Αναστροφές Συμβολισμός ii^7, ii^6_5, ii^4_3, ii^2 $ii^{ø7}$, $ii^{ø6}{}_5$, $ii^{ø4}{}_3$, $ii^{ø2}$	• <u>Περιγραφή της συγχορδία της δεύτερης βαθμίδας μεθ΄ εβδόμης</u> Να περιγράφονται τα διαστήματα που περιέχει η συγχορδία της δεύτερης βαθμίδας μεθ' εβδόμης στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες σε ευθεία κατάσταση και στις αναστροφές της, από τις οποίες θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η πρώτη αναστροφή θεωρείται η πιο διαδεδομένη.
	8.3.2 Λύση της έβδομης	• <u>Η λύση της έβδομης</u> Η έβδομη να λύνεται με βήμα προς τα κάτω ή με πλάγια κίνηση.
	8.3.3 Συγχορδίες που προηγούνται της δεύτερης βαθμίδας μεθ΄ εβδόμης	• <u>Οι συγχορδίες που προηγούνται της δεύτερης βαθμίδας μεθ΄ εβδόμης είναι:</u> Η τονική σε ευθεία κατάσταση και σε πρώτη αναστροφή, η διαβατική τονική σε δεύτερη αναστροφή και η υποδεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση και πρώτη αναστροφή. Η σύνδεση των συγχορδιών αυτών με την δεύτερη βαθμίδα μεθ΄ εβδόμης γίνεται με πλάγια κίνηση και προετοιμασμένη την έβδομη. Η $7^η$ μπορεί να έλθει και από διαβατική κίνηση της θεμελίου της συγχορδίας με κατιόντα βήματα $2^{ης}$.
	8.3.4 Σύνδεση της ii^7, $ii^{ø7}$ με τη V και τις αναστροφές της Αρμονικές συνδέσεις ii^7- V, $ii^{ø7}$- V ii^6_5- V, $ii^{ø6}{}_5$- V ii^4_3- V, $ii^{ø4}{}_3$- V ii^2 - V^6 , $ii^{ø2}$ - V^6	• <u>Η λύση της ii^7 , $ii^{ø7}$ στηνV και στις αναστροφές της</u> Να λύνεται η δεύτερη βαθμίδα μεθ' εβδόμης στην δεσπόζουσα, με αντίθετη κίνηση. Στις παραπάνω συνδέσεις η ευθεία κατάσταση και όλες οι αναστροφές της δεύτερης βαθμίδας μεθ' εβδόμης λύνονται στη θεμέλιο της δεσπόζουσας με εξαίρεση την τρίτη αναστροφή που λύνεται στην πρώτη αναστροφή της δεσπόζουσας.
	8.3.5 Σύνδεση της δεύτερης βαθμίδας μεθ' εβδόμης με την τονική και την πτωτική δεύτερη αναστροφή	• <u>Η λύση της δεύτερης βαθμίδας μεθ' εβδόμης στην τονική</u> Η σύνδεση της δεύτερης βαθμίδας μεθ' εβδόμης με την τονικήii^6_5- I, $ii^{ø6}{}_5$- i και ii^2 I, χρησιμοποιείται κυρίως στην πλάγια πτώση. Κατά τη σύνδεση αυτή η έβδομη παραμένει σταθερή και οι υπόλοιπες φωνές κινούνται με βήμα. Η $ii^{ø2}$ διαδέχεται την τονική, μετά την τέλεια πτώση ή την υποδεσπόζουσα στην πλάγια πτώση και η τονική που ακολουθεί, συνήθως γράφεται με διπλασιασμένη $3^η$. ➢ Η λύση της δεύτερης βαθμίδας μεθ' εβδόμης στην πτωτική δεύτερη αναστροφή: η έβδομη να παραμένει ως κοινός φθόγγος και σχηματίζει διαφωνία.
	<u>8.3.6 Πηδήματα κατά τη λύση της ii^7, $ii^{ø7}$ και των αναστροφών της</u>	• <u>Η κίνηση των φωνών κατά τη λύση της ii^7, $ii^{ø7}$ και των αναστροφών της με πηδήματα</u>
	8.3.7 Σύνδεση της ii^7, $ii^{ø7}$ με την V^7 και τις	

	αναστροφές της Αρμονικές συνδέσεις ii^7-V^4_3, ii^4_3-V^7, ii^6_5-V^2, ii^2-V^6_5, $ii^{ø7}$-V^4_3, $ii^{ø4}_3$- V^7, $ii^{ø6}_5$- V^2, $ii^{ø2}$ - V^6_5, 8.3.8 Σύνδεση της ii^7, $ii^{ø7}$ με συγχορδίες διαβατικού χαρακτήρα	Η έβδομη κινείται με βήμα προς τα κάτω ή μένει ακίνητη και οι εξωτερικές φωνές δεν πρέπει να σχηματίζουν ευθείες πέμπτες και όγδοες. • Η λύση της ii^7, $ii^{ø7}$ στην V^7 και στις αναστροφές της Να συνδέεται η δεύτερη βαθμίδα μεθ' εβδόμης με τη δεσπόζουσα μεθ' εβδόμης και τις αναστροφές της, κινώντας την έβδομη και την πέμπτη της ii^7 ή $ii^{ø7}$ με βήμα προς τα κάτω και τους υπόλοιπους φθόγγους σταθερούς ως κοινούς φθόγγους με τελικό προορισμό την τονική σε μείζονα ή ελάσσονα κλίμακα. ➢ Η λύση της ii^7 στην V^7 σε ελλιπή μορφή: Στη σύνδεση αυτή ο μπάσος – θεμέλιος φθόγγος της ii^7κινείται με πήδημα στη θεμέλιο της δεσπόζουσας. • Η σύνδεση της ii^7, $ii^{ø7}$ με συγχορδίες διαβατικού χαρακτήρα Να συνδέεται η δεύτερη βαθμίδα μεθ' εβδόμης με διαβατικές συγχορδίες στις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες όπως φαίνεται στις παρακάτω διαδοχές: ii^6_5 - I^6 - ii^7, ii^6_5 - I^6 - V^4_3,ii^4_3 - I^6_4 – IV. (Η κίνηση του μπάσου θα είναι διάστημα δευτέρας προς τα κάτω).

9.Δευτερεύουσες συγχορδίες: vi και VI – «απατηλή πτώση»/ Διδακτικές ώρες: τρεις(3)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Η παρούσα θεματική ενότητα αφιερώνεται στη συγχορδία της vi (στο μείζονα) και της VI(στον ελάσσονα τρόπο). Οι μαθητές επιδιώκεται: 1. να μάθουν να χειρίζονται τη συγκεκριμένη συγχορδία συνδέοντάς την ορθώς με τις υπόλοιπες κύριες και δευτερεύουσες βαθμίδες που ήδη γνωρίζουν.	**9.1. Σύνδεση της vi (και της VI) με άλλες κύριες και δευτερεύουσες συγχορδίες** 9.1.1. Οι συνδέσεις της vi με την I, την V και την V^7, την IV, τη ii και τη ii^7στο μείζονα τρόπο (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές) 9.1.2. Οι συνδέσεις της VI με την i, την V και την V^7, την iv, τη ii^o και τη $ii^{ø7}$ στον ελάσσονα τρόπο (σε ευθεία κατάσταση και	• Εφαρμογή ενδεδειγμένων συγχορδιακών συνδέσεων στο μείζονα τρόπο: ✓ I – vi, I – vi^6, I^6 – vi και vi – I^6, I^6 – vi^6, I^6_4 – vi καιvi – I^6_4. ✓ V – vi και vi – V, V^6 – vi^6και vi^6 – V^6, V^7 – vi και vi – V^7, V^6_5 – vi^6και vi^6 – V^6_5, V^4_3 – vi^6και vi^6 – V^4_3. ✓ vi – IV, vi – IV^6, vi^6 – IV^6. ✓ vi – ii και ii – vi ή ii – vi^6, vi – ii^6και ii^6 – vi ή ii^6 – vi^6, ii – vi^6_4 – ii^6και ii^6 – vi^6_4 – ii, vi – ii^7, vi – ii^6_5, vi – ii^4_3, vi^6 – ii^7, vi^6 – ii^6_5, vi^6 – ii^4_3, vi^6 – ii^2, ii^7 – vi^6_4 – ii^6_5και ii^6_5 – vi^6_4 – ii^7. • Εφαρμογή ενδεδειγμένων συγχορδιακών συνδέσεων στον ελάσσονα τρόπο: ✓ i – VI, i – VI^6, i^6 – VI και VI – i^6, i^6 – VI^6, i^6_4 – VI και VI – i^6_4. ✓ V – VI και VI – V, V^6 – VI^6και VI^6 – V^6, V^7 – VI και VI – V^7, V^6_5 – VI^6και VI^6 – V^6_5, V^4_3 – VI^6και VI^6 – V^4_3. ✓ VI – iv, VI – iv^6, VI^6 – iv^6. ✓ VI – ii^oκαι ii^o – VI ή ii^o – VI^6, VI – ii^{o6}και ii^{o6} –

	σε αναστροφές)	VI ή ii^{o6} – VI^{6}, ii^{o} – VI^{6}_{4} – ii^{o6} και ii^{o6} – VI^{6}_{4} – ii^{o}, VI – $ii^{\varnothing 7}$, VI – $ii^{\varnothing 6}_{5}$, VI – $ii^{\varnothing 4}_{3}$, VI^{6} – $ii^{\varnothing 7}$, VI^{6} – $ii^{\varnothing 6}_{5}$, VI^{6} – $ii^{\varnothing 4}_{3}$, VI^{6} – $ii^{\varnothing 2}$, $ii^{\varnothing 7}$ – VI^{6}_{4} – $ii^{\varnothing 6}_{5}$ και $ii^{\varnothing 6}_{5}$ – VI^{6}_{4} – $ii^{\varnothing 7}$.
2. να συνειδητοποιήσουν το λειτουργικό ρόλο της συγχορδίας αυτής ως μέσου αρμονικής επέκτασης της λειτουργίας της τονικής σε μία φράση ή ως υποκατάστατου της συγχορδίας της τονικής.	**9.2. Η αρμονική λειτουργία της συγχορδίας της vi (και της VI)** 9.2.1. Η συγχορδία της vi(και της VI)ως μέσο αρμονικής επέκτασης της λειτουργίας της τονικής (Τ) 9.2.2. Η συγχορδία της vi (και της VI) ως υποκατάστατο της συγχορδίας της τονικής	• Εφαρμογή ενδεικτικών συγχορδιακών διαδοχών επέκτασης της λειτουργίας της τονικής (Τ) στο μείζονα τρόπο: I – vi (T) – IV (Π)ή I – vi (T) – ii (Π), I – vi – I^{6} (T) – IV (Π)ή I – vi – I^{6} (T) – ii^{6} (Π) και I – vi (T) – V (Δ), με επιπρόσθετη χρήση συγχορδιών μεθ' εβδόμης καθώς και περαιτέρω αναστροφών. • Εφαρμογή ενδεικτικών συγχορδιακών διαδοχών επέκτασης της λειτουργίας της τονικής (Τ) στον ελάσσονα τρόπο: i – VI (T) – iv (Π)ή i – VI (T) – ii^{o} (Π), i – VI – i^{6} (T) – iv (Π)ή i – VI – i^{6} (T) – ii^{o6} (Π), και i – VI (T) – V (Δ), με επιπρόσθετη χρήση συγχορδιών μεθ' εβδόμης καθώς και περαιτέρω αναστροφών. • Εφαρμογή ενδεικτικών συγχορδιακών διαδοχών με αντικατάσταση της συγχορδίας της τονικής από τη συγχορδία της vi στο μείζονα τρόπο: I – V – vi(T)ή I – IV – ii – VI(T) – ii^{6}_{5}(Π) – V (Δ, μισή πτώση) κ.ο.κ. • Εφαρμογή ενδεικτικών συγχορδιακών διαδοχών με αντικατάσταση της συγχορδίας της τονικής από τη συγχορδία της VI στον ελάσσονα τρόπο: i – V – VI(T)ή i – ii^{o6} – V – VI(T) – iv(Π) – i^{6}_{4} – V^{7} (Δ) – i (Τ, τέλεια ή ατελής πτώση) κ.ο.κ.
3. να γνωρίσουν ένα συνήθη τρόπο αποφυγής μιας τέλειας ή ατελούς πτωτικής διαδικασίας, που φέρει (καταχρηστικώς) την ονομασία «απατηλή (ή απροσδόκητη) πτώση».	**9.3. Η «απατηλή πτώση»**	• Παρουσίαση της λεγόμενης «απατηλής πτώσης» ως αναστολής μιας πτωτικής διαδικασίας και μέσου επέκτασης μίας φράσης, και εφαρμογή της μέσα από ενδεικτικές αρμονικές διαδοχές: I (T) – IV(Π) – V(Δ) – vi(T, αλλά χωρίς πτωτική επενέργεια) – ii^{6}(Π) – V^{7} (Δ) – I (Τ, τέλεια ή ατελής πτώση) στο μείζονα τρόπο, i(T) – iv^{6} – $ii^{\varnothing 7}$(Π) – V^{7} (Δ) – VI – i^{6}(T) – ii^{o6}(Π) – i^{6}_{4} – V^{7}(Δ) – i(Τ, τέλεια ή ατελής πτώση) στον ελάσσονα τρόπο, I (T) – IV (Π) – V^{7}(Δ) – vi(T) – I^{6}_{4} – V(Δ, μισή πτώση) στο μείζονα τρόπο κ.ο.κ.

10. Δευτερεύουσες συγχορδίες: vii, τρίφωνη και τετράφωνη, σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές / Διδακτικές ώρες: τέσσερις (4)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Θεματικές ενότητες	Δραστηριότητες

1. Να συσχετίζουν την τρίφωνη συγχορδία της vii^{o} με τη λειτουργία αλλά και τη συγχορδία της δεσπόζουσας **2.** Να επικεντρώνονται στην α΄ αναστροφή της κατά τη χρήση της στις μελωδίες και στα μπάσα, ιδιαίτερα κατά τη μελωδική κίνηση □6-□7-□8	**Η τρίφωνη ελαττωμένη συγχορδία της vii βαθμίδας** **10.1** Η λειτουργική της σχέση με την V βαθμίδα	▪ Λύση μεμονωμένων αναστροφών vii^{o} στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο σε δοσμένες τονικότητες και εκτέλεση στο πιάνο. <u>Ενδεικτικά παραδείγματα συνδέσεων</u>: I- vii^{o6}-I^{6}, I^{6}- vii^{o6}-I, IV- vii^{o6}, ii- vii^{o6}, vii^{o6}-vi (μόνο στο μείζονα τρόπο), vii^{o6}-I, vii^{o6}-I^{6}και vii^{o6}_{4}-I^{6}_{4}στιςπτώσεις ▪ Εναρμόνιση μελωδιών και μπάσο εντός σχολείου (με την καθοδήγηση του διδάσκοντα) και ανάθεσή τους για εργασία στο σπίτι ▪ Ανάλυση αποσπασμάτων και εντοπισμός και χρήση της συγχορδίας σε επιλεγμένα έργα, κυρίως μπαρόκ περιόδου ▪ Απόδοση από τετράφωνο φωνητικό σύνολο (της τάξης) μικρού συνθέματος ή μεμονωμένων συνδέσεων και κριτικός σχολιασμός
3. Να πραγματοποιούν τις κατάλληλες συνδέσεις με τις συγχορδίες προέλευσης και προορισμού	**10.2** Διπλασιασμοί και αναστροφές της συγχορδίας – η σύνδεσή της με IV, ii, VI (μόνο στο μείζονα τρόπο) και με την I	
4. Να κατανοούν τη διαβατική της χρήση όταν περικλείεται από την I σε ευθεία κατάσταση και αναστροφή ή αντιστρόφως	**10.3** Η χρήση της σε διαβατικές συνδέσεις	
5. Να εμπεδώνουν τη χρήση της στη μελωδική ανιούσα ελάσσονα κλίμακα κατά την εναρμόνιση του προσαγωγέα (□6-□7-□8 ή □5-□6-□7-□8)	**10.4** Η vii^{o} στην ανιούσα μελωδική ελάσσονα κλίμακα	
1. Να κατανοούν τη διαφορά της συγχορδίας στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο ($vii^{ø7}$ καιvii^{o7}) αλλά και τη χρήση της ως δάνειας στο μείζονα τρόπο	**Η vii μεθ' εβδόμης** **10.5** Η συγχορδία στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο	▪ Λύση μεμονωμένων αναστροφών της vii^{o7} στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο σε δοσμένες τονικότητες και εκτέλεση στο πιάνο. Ως <u>ενδεικτικές ακολουθίες</u> προτείνονται οι: ✓ vii^{o7}-I, vii^{o6}_{5}-I^{6}, vii^{o4}_{3}-I^{6} ✓ vii^{o2}-I^{6}_{4} IV- vii^{o7}, ii- vii^{o7}, ii^{7}- vii^{o7}, vii^{o6}_{5}-iv^{6}_{4}- vii^{o7}, vii^{o2}-V- vii^{o4}_{3}-i^{6} ✓ $vii^{ø7}$-$V^{6}_{5,}$ $vii^{ø6}_{5}$-$V^{4}_{3,}$ $vii^{ø4}_{3}$-V^{2} και $vii^{ø2}$-V^{2}) από θέση σε άρση και στους δύο τρόπους
2. Να διακρίνουν πότε είναι αναγκαίος ο διπλασιασμός της 3^{ης} της τονικής κατά τη λύση της $vii^{ø7}$ καιvii^{o7} στην I **3.** Να πραγματοποιούν τις κατάλληλες	**10.6** Οι αναστροφές και η σύνδεσή τους με την I βαθμίδα – η προετοιμασία της (σύνδεση με τις συγχορδίες που οδηγούν σε αυτήν)	

συνδέσεις με τις συγχορδίες προέλευσης και προορισμού		▪ Εναρμόνιση μελωδιών και μπάσο εντός (με την καθοδήγηση του διδάσκοντα) και εκτός σχολείου ▪ Διάκριση vii^{o7} με vii^{ø7} και των αναστροφών τους στο πιάνο ▪ Ανάλυση αποσπασμάτων και εντοπισμός και χρήση της συγχορδίας σε επιλεγμένα έργα ▪ Απόδοση από τετράφωνο φωνητικό σύνολο (της τάξης) μικρού συνθέματος ή μεμονωμένων συνδέσεων και κριτικός σχολιασμός
4. Να εξασκούνται στη χρήση της σε συνδέσεις διαβατικού χαρακτήρα και στους δύο τρόπους	**10.7** Η χρήση της σε διαβατικές συνδέσεις	
5. Να γνωρίζουν τη λειτουργία της, συσχετίζοντάς την με την V^7 και να τη λύνουν σ' αυτήν και στους δύο τρόπους	**10.8** Η vii^{ø7} καιvii^{o7} ως αποτζιατούρα ή ως καθυστέρηση στην V^7	
6. Να αντιλαμβάνονται (<u>απλή νύξη</u>) την κατά τρίτες μικρές δομή της vii^{o7} (ελαττωμένη με έβδομη ελαττωμένη) και τις περαιτέρω δυνατότητες εναρμόνισής της που παρουσιάζονται στο συγκερασμένο σύστημα	**10.9** Οι ιδιαιτερότητές της στον ελάσσονα τρόπο (συγκερασμένο σύστημα και δυνατότητες εναρμόνιας μεταβολής)	
7. Να αναγνωρίζουν τη διάστασή της ως υποδεσπόζουσας, ιδιαίτερα πριν από το πτωτικό i^6_4 (vii$^{o4}_{3}$-i^6_4) ή iv-vii$^{o4}_{3}$-i^6_4 και στους δύο τρόπους	**10.10** Η χρήση της πριν από το πτωτικό i^6_4 λειτουργία υποδεσπόζουσας)	

11. Η iii βαθμίδα / Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Να ερμηνεύουν το διττό χαρακτήρα της συγχορδίας (λειτουργία δεσπόζουσας ή επέκταση της τονικής) **2.** Να αποκτούν ευχέρεια στις συνδέσεις της με άλλες βαθμίδες **3.** Να αντιλαμβάνονται το δεσπόζοντα	**Η iii βαθμίδα** **11.1** Η iii βαθμίδα στο μείζονα τρόπο ▪ Ο «διττός» λειτουργικός της ρόλος ▪ Η iii βαθμίδα ως επέκταση της τονικής ▪ Η iii σε β΄	▪ Λύση μεμονωμένων αναστροφών της iii στο μείζονα και της III / III$^+$ στον ελάσσονα τρόπο σε δοσμένες τονικότητες και εκτέλεση στο πιάνο, όπως: ✓ I-iii, vi-iii και iii-IV, iii^6-IV (**βηματική κάθοδος προσαγωγέα, 7-6**) ✓ iii^6-I, iii^6-vi, iii^6-V, ii^6-iii^6-V^7-I (σε πτώσεις) και I-III$^6_4$-vi ή I-III$^6_4$-IV^6 (**διαβατικός χαρακτήρας, επέκταση της τονικής**)

χαρακτήρα της **4.** Να κατανοούν τη δεσπόζουσα λειτουργία της στον αρμονικό ελάσσονα τρόπο (ως αυξημένη συγχορδία) και να πραγματοποιούν τις κατάλληλες συνδέσεις με τις συγχορδίες προέλευσης και προορισμού Να προσδιορίζουν το μείζονα χαρακτήρα της III στο φυσικό ελάσσονα τρόπο και το ρόλο της ως επέκτασης της τονικής στην κίνηση προς συγχορδίες με λειτουργία υποδεσπόζουσας στο φρύγιο τετράχορδο	αναστροφή ▪ Η iii βαθμίδα με λειτουργία δεσπόζουσας (σχετική της δεσπόζουσας) **11.2** Η III βαθμίδα στον ελάσσονα τρόπο ▪ Η III^{+} στον αρμονικό ελάσσονα (η λειτουργία της – οι συνδέσεις III^{+}-I, III^{+6}-i και III^{+}-VI) ▪ Η III στο φυσικό ελάσσονα τρόπο (φρύγιο τετράχορδο)	✓ III, i^{6}-III και VI-III ✓ III^{+}-i, III^{+6}-V-i ✓ στις πτώσεις ii^{o6}-III^{+6}-V^{7} ▪ <u>Να δοθεί έμφαση στις ακολουθίες:</u> i-III-iv-V, VI-III-iv-V και i^{6}-III-iv-V στη μελωδική κίνηση □8-□7-□6-□5 **στο μελωδικό ελάσσονα τρόπο** ▪ Εναρμόνιση μελωδιών και μπάσο εντός (με την καθοδήγηση του διδάσκοντα) και εκτός σχολείου ▪ Ανάλυση αποσπασμάτων και εντοπισμός και χρήση της συγχορδίας σε επιλεγμένα έργα, κυρίως της ρομαντικής περιόδου (π.χ. του F. Chopin) Απόδοση από τετράφωνο φωνητικό σύνολο (της τάξης) μικρού συνθέματος ή μεμονωμένων συνδέσεων και κριτικός σχολιασμός

Β΄ ΤΑΞΗ

(Σύνολο ωρών 45 + 5 ώρες ανακεφαλαίωσης)

12. Αρμονικές αλυσίδες με τρίφωνες συγχορδίες / Διδακτικές ώρες: τέσσερις (4)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	**ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**	**ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ**
Στην παρούσα θεματική ενότητα, οι μαθητές έρχονται σε επαφή και μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να χειρίζονται με ευχέρεια: 1. το σύνολο των (τρίφωνων) κύριων και δευτερευουσών συγχορδιών σε σταθερούς διαστηματικούς κύκλους.	**12.1. Κύκλοι συγχορδιακών διαδοχών** 12.1.1. Κύκλος κατιουσών πεμπτών 12.1.2. Κύκλος κατιουσών τριτών 12.1.3. Κύκλοι ανιούσας και κατιούσας δευτέρας 12.1.4. Συνδυαστική εφαρμογή κυκλικών συγχορδιακών διαδοχών	• Διαδοχές συγχορδιών κατιούσας πέμπτης (ή ανιούσας τετάρτης):I – IV – vii^{o} –iii – vi – ii – V – I(στο μείζονα τρόπο) και i – iv – VII(ή vii^{o}) – III(ή III^{+}) – VI – ii^{o} –V – i (στον ελάσσονα τρόπο). • Διαδοχές συγχορδιών κατιούσας τρίτης:I – vi – IV – ii – vii^{o} – V – iii – I(στο μείζονα τρόπο) και i – VI – iv – ii^{o} – vii^{o}(ή VII) – V(ή v) – III^{+}(ή III) – i(στον ελάσσονα τρόπο). • Διαδοχές συγχορδιών ανιούσας και κατιούσας δευτέρας:I^{6} – ii^{6} – iii^{6} – IV^{6} – V^{6} – vi^{6} – vii^{o6} – I^{6}– vii^{o6} – vi^{6} – V^{6} – IV^{6} – iii^{6} – ii^{6} – I^{6} (στο μείζονα τρόπο) και i^{6} – ii^{o6} – III^{6} (ή III^{+6}) – iv^{6} – V^{6} – VI^{6} – vii^{o6} – I^{6}– VII^{6} – VI^{6} – V^{6}(ή v^{6}) – iv^{6} –III^{6} – ii^{o6} – I^{6}(στον ελάσσονα τρόπο). • Συνδυαστική εφαρμογή κυκλικών συγχορδιακών διαδοχών: Χρήση επιλεγμένων τμημάτων των παραπάνω κυκλικών αρμονικών διαδοχών σε ολοκληρωμένες μουσικές φράσεις, με πτωτική κατάληξη. Ενδεικτικά παραδείγματα: ✓ I – IV – vii^{o} – iii – vi – ii – V – I ή I – **vi – ii – V – I** (T) **– IV** – ii$^{6}_{5}$ (Π) – I$^{6}_{4}$ – V^{7} (Δ) – I (T, τέλεια ή ατελής πτώση) στο μείζονα τρόπο και ομοίως στον ελάσσονα τρόπο. ✓ I – vi – IV – ii – vii^{o} – V – iii – Iή I– **IV –ii – vii^{o} – V** – I (T) – ii$^{6}_{5}$ (Π) – I$^{6}_{4}$ – V (Δ, μισή πτώση)στο μείζονα τρόπο και ομοίως στον ελάσσονα τρόπο. ✓ **I – vi** (T) **– IV – ii** (Π) – I$^{6}_{4}$ – V^{7} (Δ) – I (T, τέλεια ή ατελής πτώση) στο μείζονα τρόπο και ομοίως στον ελάσσονα τρόπο. ✓ I – vi – **I^{6} – vii^{o6} – vi^{6} – V^{6}** –I– vi ήI – ii^{6} – **vii^{o6} – I^{6} – ii^{6}– iii^{6}** – vi (T) – ii^{7} (Π)–V^{7} (Δ) – I (T, τέλεια ή ατελής πτώση) στο μείζονα τρόπο και ομοίως στον ελάσσονα τρόπο. ✓ I – vi – IV – ii^{6} –iii^{6} – IV^{6} –vii^{o6} –iii^{6} – vi^{6} – ii^{6} –V^{6} – I (T) – ii$^{6}_{5}$ (Π) – V (Δ, μισή πτώση), I – ii^{6} – I^{6} – vii^{o6} – I – IV – ii – vii^{o} – V – iii – vi (T) – ii^{7} (Π)– I$^{6}_{4}$ – V^{7} (Δ) – I (T,

		τέλεια ή ατελής πτώση) στο μείζονα τρόπο, ομοίως και στον ελάσσονα τρόπο κ.ο.κ.
2. τη μελωδική και, πρωτίστως, την αρμονική αλυσίδα, ως μέσο αρμονικής επέκτασης στο πλαίσιο μίας μουσικής φράσης.	**12.2. Αρμονικές αλυσίδες με τρίφωνες συγχορδίες** 12.2.1. Η μελωδική και η αρμονική αλυσίδα 12.2.2. Αρμονικές αλυσίδες σε διαστήματα κατιούσας τρίτης και ανιούσας τρίτης 12.2.3. Αρμονικές αλυσίδες σε διαστήματα κατιούσας δευτέρας και ανιούσας δευτέρας 12.2.4. Αρμονικές αλυσίδες σε διαστήματα κατιούσας πέμπτης και ανιούσας πέμπτης 12.2.5. Χρήση αρμονικών αλυσίδων σε ολοκληρωμένες φράσεις, με πτωτική κατάληξη	• Ορισμός της μελωδικής αλυσίδας: Μία πρότυπη αλληλουχία φθόγγων που αναπαράγεται περαιτέρω σε μεταφορά κατά ένα δεδομένο (σταθερό) διάστημα. • Ορισμός της αρμονικής αλυσίδας: Μία πρότυπη διαδοχή συγχορδιών που αναπαράγεται περαιτέρω σε μεταφορά κατά ένα δεδομένο (σταθερό) διάστημα. Το «πρότυπο» αποτελείται συνήθως από ευάριθμες συγχορδίες (π.χ. 2-4) και οι αναπαραγωγές του ονομάζονται «κρίκοι» της αλυσίδας. Κατά τη διάρκεια της αλυσιδοποίησης, η αρμονική λειτουργία των συγχορδιών αίρεται συνήθως, για να αποκατασταθεί με έναν πτωτικό σχηματισμό που έρχεται να προστεθεί στο τέλος της αλυσιδωτής αρμονικής διαδικασίας (ή διακόπτοντας τον τελευταίο «κρίκο» της). • Εφαρμογή ενδεικτικών αρμονικών αλυσίδων σε διάστημα κατιούσας τρίτης: I – V, vi – iii, IV – I, ii – vi κ.ο.κ., I – IV – V, vi – ii – iii, IV – vii^{o} – I κ.ο.κ., I – vi – ii – V, vi – IV – vii^{o} – iii, IV – ii – V – I κ.ο.κ., στο μείζονα τρόπο και, αντίστοιχα, στον ελάσσονα τρόπο. • Εφαρμογή ενδεικτικών αρμονικών αλυσίδων σε διάστημα ανιούσας τρίτης: I – vi, iii – I, V – iii, vii^{o} – V κ.ο.κ., I – vi – ii, iii – I – IV, V – iii – vi κ.ο.κ., I – IV – ii – V, iii – vi – IV – vii^{o}, V – I – vi – ii κ.ο.κ., στο μείζονα τρόπο και, αντίστοιχα, στον ελάσσονα τρόπο. • Εφαρμογή ενδεικτικών αρμονικών αλυσίδων σε διάστημα κατιούσας δευτέρας: I – vi, vii^{o}– V, vi – IV, V – iii κ.ο.κ, I – IV – ii, vii^{o} – iii – I, vi – ii – vii^{o} κ.ο.κ., στο μείζονα τρόπο και, αντίστοιχα, στον ελάσσονα τρόπο. • Εφαρμογή ενδεικτικών αρμονικών αλυσίδων σε διάστημα ανιούσας δευτέρας: I – IV, ii – V, iii – vi κ.ο.κ, I – vi, ii – vii^{o}, iii – I, IV – ii κ.ο.κ., I – V – vi, ii – vi – vii^{o}, iii – vii^{o}– I κ.ο.κ., I – iii – vi – IV, ii – IV – vii^{o} – V, iii – V – I – vi κ.ο.κ., στο μείζονα τρόπο και, αντίστοιχα, στον ελάσσονα τρόπο. • Εφαρμογή ενδεικτικών αρμονικών αλυσίδων σε διάστημα κατιούσας πέμπτης: I – iii, IV – vi, vii^{o} – ii, iii – V κ.ο.κ., I – V – vi, IV – I – ii, vii^{o} – IV – V κ.ο.κ., I – ii –

		V – vi, IV – V – I – ii, vii° – I – IV – V κ.ο.κ., στο μείζονα τρόπο και, αντίστοιχα, στον ελάσσονα τρόπο. • Εφαρμογή ενδεικτικών αρμονικών αλυσίδων σε διάστημα ανιούσας πέμπτης: I – IV, V – I, ii – V, vi – ii κ.ο.κ., I – vi, V – iii, ii – vii°, vi – IV κ.ο.κ., I – vi – ii, V – iii – vi, ii – vii° – iii κ.ο.κ., I – V – vi – IV, V – ii – iii – I, ii – vi – vii° – V κ.ο.κ., στο μείζονα τρόπο και, αντίστοιχα, στον ελάσσονα τρόπο. • Συνδυαστική εφαρμογή ποικίλων αρμονικών αλυσίδων σε ολοκληρωμένες φράσεις, με πτωτική κατάληξη: Οποιεσδήποτε από τις παραπάνω ενδεικτικές αλυσιδοποιήσεις συγχορδιών (σε ευθεία κατάσταση είτε σε αναστροφές) επιλέγονται και εφαρμόζονται από κοινού (σε παράταξη) στο πλαίσιο μίας φράσης, η οποία ολοκληρώνεται με μία τυπική (τέλεια, ατελή ή μισή) πτωτική διαδικασία.

13. Λοιπές συγχορδίες μεθ' εβδόμης και αρμονικές αλυσίδες με τετράφωνες συγχορδίες / Διδακτικές ώρες: επτά (7)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, θα πρέπει να μπορούν: 1. Να διακρίνουν ακουστικά τις συγχορδίες μεθ' εβδόμης όλων των ειδών και να ξεχωρίζουν τη θέση τους σε μια αρμονική διαδοχή με σύμφωνες συγχορδίες. 2. Να εξοικειώνονται με τις αρμονικές λειτουργίες των συγχορδιών μεθ' εβδόμης και να τις συσχετίζουν με τις σύμφωνες συγχορδίες . 3. Να χειρίζονται κατασκευαστικά τις συγχορδίες μεθ' 7ης όλων των βαθμίδων,	**13.1**. Λοιπές συγχορδίες με έβδομη • Γενική περιγραφή της κατασκευής συγχορδιών με έβδομη • Γενικοί κανόνες χρήσης (προετοιμασία, λύση) • Αρίθμηση αναστροφών **13.2**. Έκτη βαθμίδα μεθ' εβδόμης • Η λειτουργία της vi^7 • Η λειτουργία της VI^7 • Ακουστική διάκριση της συγχορδίας σε όλους τους τρόπους **13.3.** Έβδομη βαθμίδα μεθ' εβδόμης • Η λειτουργία της $vii^{ø7}$ • Η λειτουργία της vii^{o7} • Η λειτουργία της VII^7 • Ακουστική διάκριση των συγχορδιών	• Ανατροφοδότηση της 6ης και 8ης θεματικής ενότητας: Στήριξη των νέων θεματικών ενοτήτων στην κατασκευαστική εμπειρία της V^7και της II^7 • Παρουσίαση των συγχορδιών μεθ΄ εβδόμης: Περιγραφή των νέων συγχορδιών, των κανόνων τους, των πρακτικών χρήσης και των λειτουργιών των συγχορδιώνμε έβδομη • Επίδειξη τρόπου εναρμόνισης: Παρουσίαση τρόπων χρήσης των νέων γνώσεων με λύση θεμάτων στον πίνακα. • Εκτέλεση των συγχορδιών μεθ' εβδόμης στο πιάνο: Παρακίνηση πρακτικής εφαρμογής των συγχορδιών μεθ' εβδόμης, μεμονωμένες ή σε ολοκληρωμένες αρμονικές μουσικές φράσεις. • Ερμηνευτική διάκριση των ακουστικών διαφορών όλων των ειδών των συγχορδιών μεθ' εβδόμης. • Τετράφωνη εναρμόνιση δοσμένων μελωδιών και ενάριθμων μπάσων:

εφαρμόζοντας σωστά όλες τις νέες πρακτικές χρήσης τους (προετοιμασία και λύση). 4. Να επιδεικνύουν τις νέες γνώσεις και εμπειρίες τους σε όλους τους τρόπους (μείζων/ελάσσων), με όλους τους τρόπους (αναστροφές) και σε κάθε περίσταση (τετράφωνη εναρμόνιση δοσμένου μπάσου ή σοπράνο), δημιουργώντας όμορφες και ολοκληρωμένες αρμονικές μουσικές φράσεις. 5. Να διευρύνουν τις συνήθεις πρακτικές χρήσης των συγχορδιών με έβδομη, υιοθετώντας εξαίρετες λύσεις που προκύπτουν μέσω της διδασκαλίας, αλλά και της ανακάλυψης κατά τους πειραματισμούς τους στην επίλυση μιας εργασίας. 6. Να διευρύνουν τη δεξιότητά τους στην επίλυση ενός προβλήματος με αρμονική αλυσίδα, χρησιμοποιώντας όλες τις νέες πρακτικές και εμπειρίες τους.	• Λειτουργική σχέση των συγχορδιών με τη V (και v στον ελάσσονα τρόπο) **13.4.** Τρίτη βαθμίδα μεθ’ εβδόμης • Η λειτουργία της iii^7 • Η λειτουργία της III^{+7} • Η λειτουργία της III^7 • Ακουστική διάκριση των συγχορδιών και λειτουργική σχέση με τις υπόλοιπες συγχορδίες **13.5.** Τέταρτη βαθμίδα μεθ’ εβδόμης • Η λειτουργία της IV^7 • Η λειτουργία της iv^7 • Η λειτουργία της $IV^{7\flat}$της μελωδικής ελάσσονος **13.6**. Πρώτη βαθμίδα μεθ’ εβδόμης • Η λειτουργία της I^7 • Η λειτουργία της i^7 • Η λειτουργία της $i^{7\flat}$(της μελωδικής ελάσσονος) • Ακουστική διάκριση των συγχορδιών **13.7**. Εξαιρετικές λύσεις της 7ης στις συγχορδίες μεθ’ εβδόμης • Η νότα της 7ης χωρίς προετοιμασία • Η νότα της 7ης χωρίς ορθόδοξη λύση **13.8**.Αρμονική αλυσίδα • Ανατροφοδότηση των αρχών και εφαρμογή των διδακτικών πρακτικών της 12ης θεματικής ενότητας στις 4φωνες συγχορδίες	Επίδειξη του τρόπου εναρμόνισης και εφαρμογής των νέων πρακτικών από τον διδάσκοντα στον πίνακα και παρακίνηση εφαρμογής γραπτής λύσης από τους μαθητές μέσα στη τάξη με ταυτόχρονη επίβλεψη, επίδειξη και επεξήγηση όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο. • Ανατροφοδότηση της 12ηςθεματικής ενότητας: Συσχέτιση του αρμονικού χειρισμού των τετράφωνων συγχορδιών με των αντίστοιχων τρίφωνων και διεύρυνση των πρακτικών εναρμόνισης αρμονικών αλυσίδων με τετράφωνες συγχορδίες. • Ανάθεση εργασιών στους μαθητές (λύσεις θεμάτων): Εφαρμογή με επίβλεψη του διδάσκοντα όλων των ορθών διαδικασιών που έχουν διδαχθεί οι μαθητές με σκοπό την βελτιστοποίηση της λύσης, την τελειοποίηση της εργασίας και την αξιολόγηση της κατανόησης και εφαρμογής της διδαχθείσας γνώσης. • Ανακεφαλαιωτικές ασκήσεις : Επαναληπτικές ασκήσεις που δίνουν τη δυνατότητα για πλήρη επανάληψη των συγχορδιών μεθ΄ 7ης, αξιολόγηση και ανατροφοδότηση.

14. Η συγχορδία της δεσπόζουσας μετ' ενάτης – Η V με $13^{η}$/
Διδακτικές ώρες: τέσσερις (4)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Να γνωρίζουν τους περιορισμούς τοποθέτησης και διάταξης των φθόγγων της συγχορδίας και στους δύο τρόπους **2.** Να διακρίνουν την ένατη μεγάλη από την ένατη μικρή τόσο θεωρητικά όσο και ακουστικά	**Η πεντάφωνη συγχορδία της δεσπόζουσας μετ' ενάτης** **14.1** Σχηματισμός και διάταξη του φθογγικού υλικού και στους δύο τρόπους. Η συγχορδία στην τετράφωνη πρακτική	▪ Λύση μεμονωμένων αναστροφών $9^{ης}$ μεγάλης και μικρής σε δοσμένες τονικότητες και εκτέλεση στο πιάνο: ✓ IV-V^{9}_{7}, ii-V^{9}_{7}, ii^{7}-V^{9}_{7},vi-V^{9}_{7} και I- V^{9}_{7} ✓ V^{9}_{7}-I, $V^{\substack{7\\6}}_{5}$-I,$V^{\substack{10\\4\\2}}$-I^{6} ✓ <u>Εναρμόνιση των εξαιρετικών λύσεων</u>: V^{9-8-7}_{7-6-5}-I, $V^{9-8-7}_{5-- --}$ -I, V^{9-3}_{7--}-I, $V^{\substack{9-10\\7---}}_{5---}$-I, $V^{\substack{9-3\\7--}}_{5--}$-I Στη συνέχεια ανατίθενται θέματα μελωδιών και μπάσο εντός (με την καθοδήγηση του διδάσκοντα) και εκτός σχολείου ▪ Διάκριση $9^{ης}$ μεγάλης και μικρής και των αναστροφών τους στο πιάνο ▪ Εύρεση λαθών στη σύνδεση και λύση της V^{9}_{7} σε δοσμένα τετράφωνα συνθέματα ▪ Ανάλυση αποσπασμάτων και εντοπισμός και χρήση της συγχορδίας σε επιλεγμένα έργα ▪ Απόδοση από τετράφωνο φωνητικό σύνολο (της τάξης) μικρού συνθέματος ή μεμονωμένων συνδέσεων και κριτικός σχολιασμός
3. Να λύνουν με ευχέρεια τη συγχορδία στην I και υπό προϋποθέσεις στην vi (σπανιότερα) και στους δύο τρόπους	**14.2.**Οι αναστροφές και οι λύσεις της V^{9}_{7} στην I και στους δύο τρόπους – η σύνδεση ✓ V^{9-8}_{7--}-vi και V^{9-8}_{7--}-VI	
4. Να αντιλαμβάνονται την εισχώρηση της υποδεσπόζουσας στη συγχορδία και την ιδιαίτερη συνηχητική της διάσταση (σύζευξη δύο ασταθών λειτουργιών) **5.** Να επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή στην προσέγγιση θεμελίου και ενάτης (μικρής και μεγάλης) από την προηγούμενη συγχορδία **6.** Να πραγματοποιούν με ευχέρεια τις κατάλληλες συνδέσεις με τις συγχορδίες προέλευσης και προορισμού	**14.2** Προετοιμασία της συγχορδίας – η σύνδεσή της με συγχορδίες που προηγούνται. Η σχέση του φθογγικού υλικού της V^{9}_{7} με το αντίστοιχο της IV βαθμίδας ✓ Επισημάνσεις για την προσέγγιση θεμελίου και ενάτης κατά τη μελωδική κίνηση των φωνών που τις εκφέρουν	
7. Να διευρύνουν την	**14.3** Η αλλαγή θέσης της V^{9}_{7} σε	

αντίληψή τους με τη λύση της 9^{ης} ως αποτζιατούρας ή καθυστέρησης στη δεσπόζουσα και στους δύο τρόπους. **8.** Να γνωρίζουν τις εξαιρετικές λύσεις της 9^{ης} μικρής και της 9^{ης} μεγάλης	V^7, η εναλλαγή της V^9_7 σε V^7 και το αντίστροφο ✓ Η εναλλαγή της V^9_7 σε V^7, μέσω των εξαιρετικών λύσεών της	
1. Να συσχετίζουν τη συγχορδία με τη δεσπόζουσα με 7^{η} και την α΄ αναστροφή της iii βαθμίδας και στους δύο τρόπους **2.** Να εφαρμόζουν τις λύσεις της, κυρίως στα πτωτικά σχήματα, δίνοντας έμφαση στην ευθεία κατάσταση **3.** Να γνωρίζουν τις αναστροφές και τις λύσεις τους στην I ($V^{\substack{11\\6\\5}}$, $V^{\substack{7\\4\\2}}$) **4.** Να διακρίνουν τις εκδοχές εσωτερικής σύνδεσής της με την V^7 (ως εκφυγή και ως επέρειση)	**Η V^{13}_7** **14.4** Η διάταξη της συγχορδίας – οι αναστροφές και οι λύσεις της και στους δύο τρόπους **14.5** Η V^{13}_7 στις πτώσεις (η «εσωτερική» της λύση στη σύνδεσή της με την V βαθμίδα)	▪ Λύση της V^{13}_7 σε πτώσεις στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο σε δοσμένες τονικότητες και εκτέλεση στο πιάνο ▪ Εναρμόνιση μελωδιών και μπάσο εντός (με την καθοδήγηση του διδάσκοντα) και εκτός σχολείου ▪ Ανάλυση αποσπασμάτων και εντοπισμός και χρήση της συγχορδίας σε επιλεγμένα έργα ▪ Απόδοση από τετράφωνο φωνητικό σύνολο (της τάξης) μικρού συνθέματος ή μεμονωμένων συνδέσεων και κριτικός σχολιασμός

15.Δάνειες συγχορδίες/ Διδακτικές ώρες: πέντε (5)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές θα πρέπει να είναι σε θέση : 1. Να δείχνουν εξοικείωση με τις πρακτικές δανεισμού συγχορδιών 2. Να συνειδητοποιούν τη λειτουργικότητα των δανείων σε μια ολοκληρωμένη αρμονική διαδοχή. 3. Να διακρίνουν	**15.1**. Ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη της διεύρυνσης του συγχορδιακού υλικού και της επέκτασης του τονικού κέντρου. Γενική περιγραφή της λειτουργίας των δάνειων από τον ομώνυμο τρόπο, του μείζονος **από τον ελάσσονα και το αντίθετο.** **15.2**. Ορισμός της «μονοτονικότητας» ως μιας πρακτική που αφορά στη συγχώνευση των ομώνυμων	• <u>Προσδιορισμός της έννοιας της μονοτονικότητας στην αρμονία:</u> Εμπειρική διερεύνηση των δανείων και σχολιασμός από τους μαθητές μουσικών αποσπασμάτων από το ρεπερτόριό τους ή και οποιουδήποτε άλλου κατάλληλου μουσικού αποσπάσματος της κλασικής, της ρομαντικήή και νεότερης περιόδου. • <u>Παρουσίαση των βαθμίδων που προσφέρονται για δανεισμό</u>: Καταγραφή των διαφορών στο συγχορδιακό υλικό του κάθε τρόπου και διάκριση των βαθμίδων που

σύμφωνα με τον τρόπο (μείζων/ ελάσσων) τις βαθμίδες που προσφέρονται για δανεισμό και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες αξιοποίησης αυτών στις εργασίες τους, εφαρμόζοντας τις νέες γνώσεις για δημιουργία ολοκληρωμένων τονικών αρμονικών δομών 4. Να εξελίξουν με τις νέες γνώσεις τη χρωματικότητα στις εργασίες τους, διακρίνοντας τα όρια των δάνειων συγχορδιών από τις τονικοποιήσεις και μετατροπίες, με σεβασμό στην τονικότητα.	τονικοτήτων. Συμβολισμοί των δάνειων συγχορδιών. **15.3.** Διαφοροποίηση των βαθμίδων του μείζονος/ελάσσονος τρόπου. Προσδιορισμός βαθμίδων και συγχορδιών που προσφέρονται για δανεισμό. **15.4.** <u>Δανεισμός από ελάσσονα τρόπο</u>: • προτιμότερες βαθμίδες δανεισμού • κανόνες χρήσης και πρακτικές • δανεισμός από την ελάσσονα μελωδική κλίμακα **15.5.** <u>Δανεισμός από μείζονα τρόπο</u>: • προτιμότερες βαθμίδες δανεισμού • κανόνες χρήσης και πρακτικές **15.6.** **<u>Τρίτη της Πικαρδίας</u>** **(**Tierce de Picardie)**:** • Χρήσεις και πρακτικές • προϋποθέσεις **15.7**.Σύνδεση των δάνειων συγχορδιών με τη συνολική έννοια της τονικότητας και με σαφή διαχωρισμό τους από τις πρακτικές της τονικοποίησης και της μετατροπίας.	προσφέρονται για δανεισμό. • Περιγραφή των μελωδικών προϋποθέσεων, των αρμονικών τεχνικών, των κανόνων χρήσης, των πρακτικών αλλά και των τονικών ορίων των δανείων. • <u>Παρουσίαση της αρμονικής λειτουργίας των δανείων</u>: Επεξήγηση του ρόλου των δάνειων συγχορδιών, αφενός μεν ως μέσου τονικής αντιπαράθεσης και προετοιμασίας/ενίσχυσης της πτώσης, αφετέρου δε ως μέσου τροπικής αποσταθεροποίησης και τονικής απόκλισης. • Εφαρμογή των νέων γνώσεων με λύση θεμάτων στον πίνακα από τον διδάσκοντα και τους μαθητές και εκτέλεση της λύσης στο πιάνο για ακουστική αποτύπωση των δανείων. • Ανάθεση εργασιών στους μαθητές (λύσεις θεμάτων) με σκοπό την εφαρμογή όλων των κανόνων και τεχνικών που έχουν διδαχθεί. • Επίβλεψη των εργασιών των μαθητών από τον εκπαιδευτικό με σκοπό τη βελτιστοποίηση των λύσεων και την τελειοποίηση των εργασιών, αξιολογώντας την κατανόηση της λειτουργικότητας των **δάνειων** συγχορδιών και των πρακτικών της παρούσης θεματικής ενότητας.

16. Παρενθετικές δεσπόζουσες – τονικοποίηση / Διδακτικές ώρες: δέκα(10)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Στην παρούσα θεματική ενότητα, οι μαθητές: 1. εξοικειώνονται με την έννοια της	**16.1. Η έννοια της τονικοποίησης** <u>16.1.1.</u> Ορισμός <u>16.1.2.</u> Τονικοποίηση με	• <u>Ορισμός της τονικοποίησης</u>: Η προσωρινή εστίαση σε μία οποιαδήποτε αρμονική βαθμίδα πέραν της τονικής, η οποία σφετερίζεται τη λειτουργία της τονικής της

τονικοποίησης.	μελωδικά μέσα 16.1.3. Τονικοποίηση με αρμονικά μέσα	τονικότητας αναφοράς αλλά ανεπιτυχώς, ελλείψει πτωτικής επικύρωσης. • Τονικοποίηση με μελωδικά μέσα: ✓ Τονικοποίηση μέσω τεχνητού προσαγωγέα: ανιούσα χρωματική προσέγγιση οποιουδήποτε από τους φθόγγους μίας συγχορδίας της τονικότητας αναφοράς. Π.χ. φα-δίεση προς σολ, λα-δίεση προς σι, είτε ακόμη ντο-δίεση προς ρε επί της Vτης Ντο-μείζονος. ✓ Τονικοποίηση μέσω των φθόγγων μιας άλλης κλίμακας: χρήση ξένων φθόγγων που δεν ανήκουν στο διατονικό περιβάλλον της τονικότητας αναφοράς. Π.χ. ρε-ύφεση αλλά και φα-ύφεση (□4 και □6 της κλίμακας της λα-ύφεση-ελάσσονος) επί της VI της ντο-ελάσσονος. • Τονικοποίηση με αρμονικά μέσα: ✓ Τονικοποίηση μέσωπαρενθετικών δεσποζουσών (βλ. παρακάτω, ενότητες 2 και 3). ✓ Τονικοποίηση μέσωευρύτερων παρενθετικών συγχορδιακών διαδοχών (βλ. παρακάτω, ενότητα 4).
2. μαθαίνουν να τονικοποιούν τη συγχορδία της δεσπόζουσας με τη συνδρομή της δικής της παρενθετικής δεσπόζουσας (σε όλες τις διαφορετικές εκδοχές της). 3. αξιοποιούν τη συγχορδία της «διπλής δεσπόζουσας» με λειτουργία προδεσπόζουσας ή ως μέσο επέκτασης των αρμονικών λειτουργιών της τονικής και της δεσπόζουσας σε μία ευρύτερη φραστική δομή.	**16.2. Η παρενθετική δεσπόζουσα της δεσπόζουσας (ή «διπλή δεσπόζουσα»)** 16.2.1. Η συγχορδία της «διπλής δεσπόζουσας» μεθ’ εβδόμης στο μείζονα και τον ελάσσονα τρόπο(V^7/V) 16.2.2. Η συγχορδία της «διπλής δεσπόζουσας» μεθ’ εβδόμης χωρίς θεμέλιο στο μείζονα και τον ελάσσονα τρόπο(vii^o/V) 16.2.3. Η συγχορδία της «διπλής δεσπόζουσας» μετ’ ενάτης χωρίς θεμέλιο στο μείζονα($vii^{ø7}/V$) και τον ελάσσονα τρόπο(vii^{o7}/V) 16.2.4. Ο καίριος λειτουργικός ρόλος της «διπλής δεσπόζουσας» ως προδεσπόζουσας (Π)	• Κατασκευή και λύσεις της συγχορδίας της «διπλής δεσπόζουσας»: ✓ Η αναγκαιότητα της εμφάνισής της ως συγχορδίας μεθ’ εβδόμης (με διάστημα τριτόνου) και ο χειρισμός της σε ευθεία κατάσταση και σε πρώτη, δεύτερη και Τρίτη αναστροφή και στους δύο τρόπους – ενδεικτικές λύσεις: $V^7/V – V$,$V^7/V – V^7$, $V^7/V – V^6_5$, $V^7/V – V^4_3$, $V^7/V – V^{9(\flat)}$, $V^6_5/V – V$, $V^6_5/V – V^7$, $V^6_5/V – V^2$, $V^6_5/V – V^{9(\flat)}$,$V^6_5/V – V^{13(\flat)}$,$V^4_3/V –V$, $V^4_3/V – V^6$, $V^4_3/V – V^7$,$V^4_3/V – V^{13(\flat)}$, $V^2/V –V^6$, $V^2/V – V^6_5$. ✓ Ενδεικτικές λύσεις της «διπλής δεσπόζουσας» μεθ’ εβδόμης χωρίς θεμέλιο και στους δύο τρόπους: $vii^o/V – V^2$, $vii^{o6}/V – V$, $vii^{o6}/V – V^7$, $vii^{o6}_4/V – V^6_5$. Επίσης, σύνδεση της vii^o/V με την V^7/V (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές). ✓ Ενδεικτικές λύσεις της «διπλής δεσπόζουσας» μετ’ ενάτης χωρίς θεμέλιο στο μείζονα τρόπο: $vii^{ø7}/V – V$, $vii^{ø7}/V – V^7$, $vii^{ø7}/V – V^2$, $vii^{ø7}/V – V^{13}$,$vii^{ø6}_5/V – V$, $vii^{ø6}_5/V – V^7$, $vii^{ø6}_5/V – V^6_5$, $vii^{ø6}_5/V – V^{13}$, $vii^{ø4}_3/V – V^6$, $vii^{ø4}_3/V – V^6_5$, $vii^{ø4}_3/V – V^{\substack{11\\6}}_5$,$vii^{ø2}/V – V^4_3$. Επίσης,

	σε μία φράση <u>16.2.5.</u> Η «διπλή δεσπόζουσα» ως μέσο επέκτασης της λειτουργίας της τονικής (Τ) είτε της δεσπόζουσας (Δ) σε μια ευρύτερη φραστική δομή	σύνδεση της $vii^{ø7}/V$ με την V^7/V και το αντίστροφο (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές). ✓ Ενδεικτικές λύσεις της «διπλής δεσπόζουσας» μετ' ενάτης χωρίς θεμέλιο στον ελάσσονα τρόπο (αλλά και στο μείζονα τρόπο, ως δάνεια συγχορδία): $vii^{o7}/V – V$, $vii^{o7}/V – V^7$, $vii^{o7}/V – V^2$,$vii^{o7}/V – V^{13\flat}$,$vii^{o6}_{5}/V – V$, $vii^{o6}_{5}/V – V^7$, $vii^{o6}_{5}/V – V^6_5$, $vii^{o6}_{5}/V – V^{13\flat}$, $vii^{o4}_{3}/V – V^6$, $vii^{o4}_{3}/V – V^6_5$,$vii^{o4}_{3}/V – V^{11\flat\,6}_{5}$,$vii^{o2}/V – V^4_3$. Επίσης, α) σύνδεση της vii^{o7}/V με την V^7/V και το αντίστροφο (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές), αλλά και β) της $vii^{ø7}/V$ με την vii^{o7}/V (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές), στο πλαίσιο του δανεισμού της τελευταίας στο μείζονα τρόπο. ✓ Ενδεικτικές λύσεις όλων των παραπάνω εκδοχών της «διπλής δεσπόζουσας» στη δεσπόζουσα χωρίς θεμέλιο και στους δύο τρόπους: $V^7/V – vii^{ø7}$ ή vii^{o7},$V^7/V – vii^{ø6}_{5}$ ή vii^{o6}_{5},$V^7/V – vii^{ø4}_{3}$ ή vii^{o4}_{3},$V^6_5/V – vii^{ø4}_{3}$ ή vii^{o4}_{3},$V^4_3/V – vii^{o}$, $V^4_3/V – vii^{o2}$, $V^2/V – vii^{ø7}$ ή vii^{o7}· $vii^{o}/V – vii^{ø4}_{3}$ ή vii^{o4}_{3},$vii^{o6}/V – vii^{ø7}$ ή vii^{o7},$vii^{o6}/V – vii^{o2}$, $vii^{o6}_{4}/V – vii^{ø7}$ ή vii^{o7},$vii^{o6}_{4}/V – vii^{ø6}_{5}$ ή vii^{o6}_{5}· $vii^{ø7}/V$ ή $vii^{o7}/V – vii^{ø4}_{3}$ ή vii^{o4}_{3},$vii^{ø6}_{5}/V$ ή $vii^{o6}_{5}/V – vii^{o}$, $vii^{ø6}_{5}/V$ ή $vii^{o6}_{5}/V – vii^{ø7}$ ή vii^{o7},$vii^{ø6}_{5}/V$ ή $vii^{o6}_{5}/V – vii^{ø2}$ ή vii^{o2},$vii^{ø4}_{3}/V$ ή $vii^{o4}_{3}/V –vii^{ø7}$ ή vii^{o7},$vii^{o4}_{3}/V –vii^{o6}$,$vii^{ø2}/V$ ή $vii^{o2}/V – vii^{o6}$,$vii^{ø2}/V$ ή $vii^{o2}/V – vii^{ø6}_{5}$ ή vii^{o6}_{5}. • <u>Χρήσεις της «διπλής δεσπόζουσας» με λειτουργία προδεσπόζουσας (Π)</u>: κατασκευή φράσεων με πτωτικές διαδοχές τύπου IV – V/V(Π)– V (Δ), ii – V/V(Π)– V (Δ), IV – ii – V/V(Π)– I^6_4 – V (Δ) κ.ο.κ., στο μείζονα τρόπο και, αντίστοιχα, στον ελάσσονα τρόπο. • <u>Χρήσεις της «διπλής δεσπόζουσας» ως μέσου επέκτασης της λειτουργίας της τονικής (Τ)</u>: κατασκευή φράσεων με χρήση ποικίλων μη πτωτικών διαδοχών V/V – V κατά την επέκταση της αρμονικής λειτουργίας της (αρχικής) τονικής, στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο. • <u>Χρήσεις της «διπλής δεσπόζουσας» ως μέσου επέκτασης της λειτουργίας της δεσπόζουσας (Δ)</u>:κατασκευή φράσεων με διεύρυνση της λειτουργίας της δεσπόζουσας πριν την πτώση (με συγχορδιακές διαδοχές τύπου V – V/V – V αλλά και V – V/V – I^6_4 – V) στο μείζονα τρόπο και, αντίστοιχα, στον ελάσσονα

		τρόπο (σημείωση: στη μισή πτώση, η πρώτη και η τελευταία συγχορδία κατά την προέκταση της δεσπόζουσας οφείλουν να είναι τρίφωνες και σε ευθεία κατάσταση, ενώ στην τέλεια και την ατελή πτώση, η τελευταία μόνο συγχορδία της δεσπόζουσας οφείλει να είναι τετράφωνη και σε ευθεία κατάσταση).
4. μαθαίνουν να τονικοποιούν οποιαδήποτε άλλη βαθμίδα του μείζονος και του ελάσσονος τρόπου με τη συνδρομή των υπόλοιπων παρενθετικών δεσποζουσών. 5. αντιλαμβάνονται πώς μία μουσική φράση δύναται να ενσωματώνει «φυγόκεντρες» αρμονικές τάσεις στο εσωτερικό της, δίχως όμως να απομακρύνεται από την τονικότητα στην οποία βρίσκεται εξ αρχής και όπου εν τέλει καταλήγει με μία τυπική πτωτική διαδικασία.	**16.3. Οι λοιπές παρενθετικές δεσπόζουσες** 16.3.1. Οι παρενθετικές δεσπόζουσες της IV και της iv (σε μείζονα και ελάσσονα τρόπο, αντίστοιχα) 16.3.2. Οι παρενθετικές δεσπόζουσες της vi και της VI (σε μείζονα και ελάσσονα τρόπο, αντίστοιχα) 16.3.3. Οι παρενθετικές δεσπόζουσες της ii (μόνο στο μείζονα τρόπο) 16.3.4. Οι παρενθετικές δεσπόζουσες της iii και της III (σε μείζονα και ελάσσονα τρόπο, αντίστοιχα) 16.3.5. Οι παρενθετικές δεσπόζουσες της VII και της v (μόνο στον ελάσσονα τρόπο)	• Χρήσεις των συγχορδιών V^{7}/IV, vii^{o}/IV, vii^{ø7}/IVκαι vii^{o7}/IV στο μείζονα τρόπο και των συγχορδιών V^{7}/iv, vii^{o}/iv, vii^{o7}/iv στον ελάσσονα τρόπο: εφαρμογή όλων των γνωστών συνδέσεων (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές) στο πλαίσιο ευρύτερων φράσεων. • Χρήσεις των συγχορδιών V^{7}/vi, vii^{o}/vi και vii^{o7}/vi στο μείζονα τρόπο και των συγχορδιών V^{7}/VI, vii^{o}/VI, vii^{ø7}/VI και vii^{o7}/VI στον ελάσσονα τρόπο: εφαρμογή όλων των γνωστών συνδέσεων (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές) στο πλαίσιο ευρύτερων φράσεων. • Χρήσεις των συγχορδιών V^{7}/ii, vii^{o}/ii και vii^{o7}/ii στο μείζονα τρόπο: εφαρμογή όλων των γνωστών συνδέσεων (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές) στο πλαίσιο ευρύτερων φράσεων. • Χρήσεις των συγχορδιών V^{7}/iii, vii^{o}/iii καιvii^{o7}/iii στο μείζονα τρόπο και των συγχορδιών V^{7}/III, vii^{o}/III, vii^{ø7}/III και vii^{o7}/III στον ελάσσονα τρόπο: εφαρμογή όλων των γνωστών συνδέσεων (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές) στο πλαίσιο ευρύτερων φράσεων. • Χρήσεις των συγχορδιών V^{7}/VII, vii^{o}/VII, vii^{ø7}/VII, vii^{o7}/VII και V^{7}/v, vii^{o}/v, vii^{o7}/v στον ελάσσονα τρόπο: εφαρμογή όλων των γνωστών συνδέσεων (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές) στο πλαίσιο αρμονικών αλυσίδων. • Συνδυαστική χρήση όλων των παρενθετικών δεσποζουσών: δημιουργία αρμονικών αλυσίδων και ολοκληρωμένων φράσεων με ποικίλες τονικοποιήσεις πριν την εκάστοτε (τέλεια, ατελή ή μισή) πτωτική κατάληξη, στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο (χωριστά αλλά και σε συνδυασμό, με δάνειες συγχορδίες).
6. γνωρίζουν περαιτέρω μέσα τονικοποίησης, όπως είναι η «διπλή υποδεσπόζουσα» και η δημιουργία	**16.4. Η παρενθετική υποδεσπόζουσα της υποδεσπόζουσας (ή «διπλή υποδεσπόζουσα») και ευρύτερες παρενθετικές**	• Η «διπλή υποδεσπόζουσα» στο μείζονα (IV/IV) και στον ελάσσονα τρόπο (iv/iv): ✓ Η χρήση της «διπλής υποδεσπόζουσας» σε εναλλαγή με τη συγχορδία της (απλής) υποδεσπόζουσας: IV – IV/IV – IV στο μείζονα τρόπο και iv – iv/iv – iv στον

ευρύτερων παρενθετικών συγχορδιακών διαδοχών στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης φράσης.	**συγχορδιακές διαδοχές** 16.4.1. Η «διπλή υποδεσπόζουσα» στο μείζονα (IV/IV) και στον ελάσσονα τρόπο (iv/iv) 16.4.2. Ευρύτερες παρενθετικές συγχορδιακές διαδοχές	ελάσσονα τρόπο (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές). ✓ Άλλες (ενδεικτικές) χρήσεις της «διπλής υποδεσπόζουσας»: π.χ. ii – IV/IV (ή iv/iv ως δάνειο) – $IV^{(6)}$, IV – IV/IV – $ii^{ø4}_{3}$ – I^{6}_{4} κ.λπ. στο μείζονα τρόπο, III – iv/iv – $iv^{(6)}$στον ελάσσονα τρόπο κ.ο.κ. • <u>Ευρύτερες παρενθετικές συγχορδιακές διαδοχές</u>: ενδεικτική αναφορά σε αλυσιδωτές διαδοχές τύπου I – vi – **$ii^{ø2}$/vi – V^{6}_{5}/vi– vi**(T) – IV – **$ii^{ø2}$/IV – V^{6}_{5}/IV– IV**– V^{6}_{5}/V(Π) – I^{6}_{4} – V^{7}(Δ) – I(T, τέλεια ή ατελής πτώση) στο μείζονα τρόπο κ.ο.κ.

17. Μετατροπίες (πτωτική επικύρωση) / Διδακτικές ώρες: δεκαπέντε (15)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Στην παρούσα θεματική ενότητα, οι μαθητές: 1. εξοικειώνονται με την έννοια της μετατροπίας, σε αντιδιαστολή προς εκείνη της τονικοποίησης.	**17.1. Η έννοια της μετατροπίας**	• <u>Ορισμός της μετατροπίας</u>: Η διαδικασία απομάκρυνσης από το αρμονικό περιβάλλον της αρχικής τονικότητας και η επικύρωση της εγκαθίδρυσης ενός νέου τονικού κέντρου με την πραγματοποίηση μίας πτώσης. • <u>Η διάκριση μεταξύ τονικοποίησης και μετατροπίας</u>: Η τονικοποίηση εστιάζει προσωρινά σε άλλη αρμονική βαθμίδα, πέραν της τονικής, στο πλαίσιο μίας και μόνον τονικότητας, στην οποία εξακολουθούν να αναφέρονται όλα τα αρμονικά γεγονότα μέχρι την πτωτική κατάληξη μίας φράσης˙ αντιθέτως, η μετατροπία συνιστά διαδικασία οριστικής απομάκρυνσης από την αρχική τονικότητα με την προσέγγιση μίας άλλης τονικότητας, η οποία τελικά επικυρώνεται ως νέο τονικό κέντρο με τη βοήθεια μίας πτώσης.
2. μαθαίνουν να πραγματοποιούν μετατροπίες με τη συνδρομή ποικίλων αρμονικών μέσων.	**17.2. Τα τεχνικά μέσα της μετατροπίας** <u>17.2.1.</u> Η διατονική μετατροπία <u>17.2.2.</u> Η χρωματική μετατροπία <u>17.2.3.</u> Η εναρμόνια μετατροπία	• <u>Διατονική μετατροπία</u>: Το πέρασμα από μία πρώτη σε μία δεύτερη τονικότητα με χρήση κοινής συγχορδίας και πραγματοποίηση πτώσης στο νέο τονικό περιβάλλον. Παραδείγματα: ✓ Η **I της Ντο-μείζονος** ως IV της Σολ-μείζονος, ως V της Φα-μείζονος και της φα-ελάσσονος, ως VI της μι-ελάσσονος και ως III της λα-ελάσσονος. ✓ Η **ii της Ντο-μείζονος** ως vi της Φα-μείζονος, ως i της ρε-ελάσσονος, ως iv της λα-ελάσσονος και ως iii της Σι-ύφεση-μείζονος. ✓ Η **iii της Ντο-μείζονος** ως vi της Σολ-μείζονος, ως i της μι-ελάσσονος, ως iv

		της σι-ελάσσονος και ως ii της Ρε-μείζονος. ✓ Η **IV της Ντο-μείζονος** ως I της Φα-μείζονος, ως VI της λα-ελάσσονος, ως V της Σι-ύφεση-μείζονος και της σι-ύφεση-ελάσσονος και ως III της ρε-ελάσσονος. ✓ Η **V της Ντο-μείζονος** ως V της ντο-ελάσσονος, ως I της Σολ-μείζονος, ως IV της Ρε-μείζονος, ως VI της σι-ελάσσονος και ως III της μι-ελάσσονος. ✓ Η **vi της Ντο-μείζονος** ως ii της Σολ-μείζονος, ως iii της Φα-μείζονος, ως i της λα-ελάσσονος και ως iv της μι-ελάσσονος. ✓ Η **vii° της Ντο-μείζονος** ως vii° της ντο-ελάσσονος και ως ii° της λα-ελάσσονος. ✓ Η**i της ντο-ελάσσονος** ως vi της Μι-ύφεση-μείζονος, ως iv της σολ-ελάσσονος, ως ii της Σι-ύφεση-μείζονος και ως iii της Λα-ύφεση-μείζονος. ✓ Η**ii° της ντο-ελάσσονος** ως vii° τηςΜι-ύφεση-μείζονος και της μι-ύφεση-ελάσσονος. ✓ Η**III της ντο-ελάσσονος** ως I της Μι-ύφεση-μείζονος, ως V της Λα-ύφεση-μείζονος και της λα-ύφεση-ελάσσονος, ως IV της Σι-ύφεση-μείζονος και ως VI της σολ-ελάσσονος. ✓ Η**iv της ντο-ελάσσονος** ως ii της Μι-ύφεση-μείζονος, ως i της φα-ελάσσονος, ως vi της Λα-ύφεση-μείζονος και ως iii της Ρε-ύφεση-μείζονος. ✓ Η**V της ντο-ελάσσονος** ως V της Ντο-μείζονος, ως I της Σολ-μείζονος, ως III της μι-ελάσσονος, ως IV της Ρε-μείζονος και ως VI της σι-ελάσσονος. ✓ Η**VI της ντο-ελάσσονος** ως IV της Μι-ύφεση-μείζονος, ως I της Λα-ύφεση-μείζονος, ως III της φα-ελάσσονος και ως V της Ρε-ύφεση-μείζονος και της ρε-ύφεση-ελάσσονος. ✓ Η**vii° της ντο-ελάσσονος** ως vii° της Ντο-μείζονος και ως ii° της λα-ελάσσονος. ✓ **Συμπερασματικά**: α) μία οποιαδήποτε μείζονα συγχορδία μπορεί, κατ’ αρχάς, να εκληφθεί ως η I, η IV ή η V μιας μείζονος τονικότητας αλλά και ως η III, η V ή η VI μιας ελάσσονος τονικότητας· β) μία οποιαδήποτε ελάσσονα συγχορδία μπορεί να εκληφθεί ως η ii, η iii ή η vi μιας μείζονος τονικότητας αλλά και ως η i ή η iv μιας ελάσσονος

		τονικότητας· γ) μία ελαττωμένη συγχορδία μπορεί να εκληφθεί ως η vii^{o} μιας μείζονος ή μιας ελάσσονος τονικότητας αλλά και ως η ii^{o} μιας ελάσσονος τονικότητας. • Χρωματική μετατροπία: Το πέρασμα από μία πρώτη σε μία δεύτερη τονικότητα χωρίς κοινή συγχορδία αλλά με κίνηση ημιτονίου σε μία τουλάχιστον φωνή κατά τη σύνδεση της τελευταίας συγχορδίας της αρχικής τονικότητας με την πρώτη συγχορδία που ανήκει στο περιβάλλον της επόμενης τονικότητας. Συνήθεις περιπτώσεις: ✓ Άμεση χρήση της συγχορδίας της δεσπόζουσας ή μίας παρενθετικής δεσπόζουσας μιας νέας τονικότητας (όπως κατά τη διαδικασία της τονικοποίησης) και δημιουργία πτωτικού σχηματισμού για την επικύρωση του νέου τονικού κέντρου. ✓ Χρήση συγχορδιακών **σχέσεων τρίτης πρώτου βαθμού** (Ντο-μείζονα – λα-ελάσσονα, Ντο-μείζονα – μι-ελάσσονα· ντο-ελάσσονα – Μι-ύφεση-μείζονα, ντο-ελάσσονα – Λα-ύφεση-μείζονα) [σημείωση: αυτές δεν είναι μετατροπικές, αλλά αναφέρονται στο σημείο αυτό για λόγους συστηματικής και ολοκληρωμένης παρουσίασης των σχέσεων τρίτης], **δεύτερου βαθμού** (Ντο-μείζονα – Μι-ύφεση-μείζονα, Ντο-μείζονα – Λα-ύφεση-μείζονα· ντο-ελάσσονα – λα-ελάσσονα, ντο-ελάσσονα – μι-ελάσσονα), **τρίτου βαθμού** (Ντο-μείζονα – Λα-μείζονα, Ντο-μείζονα – Μι-μείζονα· ντο-ελάσσονα – μι-ύφεση-ελάσσονα, ντο-ελάσσονα – λα-ύφεση-ελάσσονα) και **τέταρτου βαθμού** (Ντο-μείζονα – μι-ύφεση-ελάσσονα, Ντο-μείζονα – λα-ύφεση-ελάσσονα· ντο-ελάσσονα – Λα-μείζονα, ντο-ελάσσονα – Μι-μείζονα) και δημιουργία πτωτικού σχηματισμού για την επικύρωση ενός νέου τονικού κέντρου. • Εναρμόνια μετατροπία: Το πέρασμα από μία πρώτη σε μία δεύτερη τονικότητα μέσω της εναρμόνιας μετάλλαξης ενός (τουλάχιστον) φθόγγου κοινού σε δύο διαφορετικές συγχορδίες. ✓ Ενδεικτικό παράδειγμα: οι διαφορετικές εναρμόνιες λύσεις μίας συγχορδίας ελαττωμένης εβδόμης (vii^{o7}) σε τέσσερεις μείζονες και ισάριθμες ελάσσονες συγχορδίες (π.χ. σι – ρε – φα

		– λα-ύφεση προς Ντο-μείζονα ή ντο-ελάσσονα, ρε – φα – λα-ύφεση – ντο-ύφεση προς Μι-ύφεση-μείζονα ή μι-ύφεση-ελάσσονα, μι-δίεση – σολ-δίεση – σι – ρε προς Φα-δίεση-μείζονα ή φα-δίεση-ελάσσονα, σολ-δίεση – σι – ρε – φα προς Λα-μείζονα ή λα-ελάσσονα), οι οποίες μπορούν να λειτουργήσουν ως έναυσμα για τη δημιουργία πτωτικής επικύρωσης ενός νέου τονικού κέντρου.
3. αντιλαμβάνονται τους διαφορετικούς βαθμούς συγγένειας όλων των διαθέσιμων τονικών κέντρων σε σχέση προς μία κύρια βαθμίδα ή τονικότητα αναφοράς.	**17.3. Οι βαθμοί συγγένειας μεταξύ των διαφορετικών τονικών κέντρων και τονικοτήτων** 17.3.1. Μείζων τρόπος: α) στενά συγγενικές τονικές περιοχές˙ β) τονικές περιοχές εξαρτώμενες από την ομώνυμη ελάσσονα˙ γ) αρκετά απομακρυσμένες τονικές περιοχές˙ δ) πολύ απομακρυσμένες τονικές περιοχές 17.3.2. Ελάσσων τρόπος: α) στενά συγγενικές τονικές περιοχές˙ β) τονικές περιοχές εξαρτώμενες από την ομώνυμη μείζονα˙ γ) αρκετά απομακρυσμένες τονικές περιοχές˙ δ) πολύ απομακρυσμένες τονικές περιοχές	• Μείζων τρόπος: ✓ α) Στενά συγγενικές τονικές περιοχές, με τονικότητα αναφοράς τη Ντο-μείζονα (I): Σολ-μείζων (V, δεσπόζουσα), Φα-μείζων (IV, υποδεσπόζουσα), λα-ελάσσων (vi, σχετική [της τονικής]), μι-ελάσσων (iii, σχετική της δεσπόζουσας), ρε-ελάσσων (ii, σχετική της υποδεσπόζουσας). ✓ β) Τονικές περιοχές εξαρτώμενες από την ομώνυμη ελάσσονα: ντο-ελάσσων (i, ομώνυμη ελάσσονα), σολ-ελάσσων (v, ελάσσονα δεσπόζουσα), φα-ελάσσων (iv, υποδεσπόζουσα της ομώνυμης), Μι-ύφεση-μείζων (III, σχετική της ομώνυμης), Λα-ύφεση-μείζων (VI, σχετική της υποδεσπόζουσας της ομώνυμης), Σι-ύφεση-μείζων (VII, σχετική της ελάσσονος δεσπόζουσας). ✓ γ) Αρκετά απομακρυσμένες τονικές περιοχές: Λα-μείζων (ομώνυμη της σχετικής), Μι-μείζων (ομώνυμη της σχετικής της δεσπόζουσας), Ρε-μείζων (ομώνυμη της σχετικής της υποδεσπόζουσας), μι-ύφεση-ελάσσων (ομώνυμη της σχετικής της ομώνυμης), λα-ύφεση-ελάσσων (ομώνυμη της σχετικής της υποδεσπόζουσας της ομώνυμης), σι-ύφεση-ελάσσων (ομώνυμη της σχετικής της ελάσσονος δεσπόζουσας). ✓ δ) Πολύ απομακρυσμένες τονικές περιοχές (σε απόσταση ημιτονίου ή τριτόνου): Ρε-ύφεση-μείζων (ναπολιτάνικη περιοχή), ρε-ύφεση-ελάσσων, Σολ-ύφεση-μείζων, φα-δίεση-ελάσσων, Σι-μείζων, σι-ελάσσων. • Ελάσσων τρόπος: ✓ α) Στενά συγγενικές τονικές περιοχές, με τονικότητα αναφοράς τη ντο-ελάσσονα (i): σολ-ελάσσων (v, ελάσσονα δεσπόζουσα), φα-ελάσσων (iv, υποδεσπόζουσα), Μι-ύφεση-μείζων (III, σχετική [της τονικής]), Λα-ύφεση-

		μείζων (VI, σχετική της υποδεσπόζουσας), Σι-ύφεση-μείζων (VII, σχετική της ελάσσονος δεσπόζουσας). ✓ β) Τονικές περιοχές εξαρτώμενες από την ομώνυμη μείζονα: Ντο-μείζων (I, ομώνυμη μείζονα), Σολ-μείζων (V, δεσπόζουσα της ομώνυμης), Φα-μείζων (IV, υποδεσπόζουσα της ομώνυμης), λα-ελάσσων (vi, σχετική της ομώνυμης), μι-ελάσσων (iii, σχετική της δεσπόζουσας της ομώνυμης), ρε-ελάσσων (ii, σχετική της υποδεσπόζουσας της ομώνυμης). ✓ γ) Αρκετά απομακρυσμένες τονικές περιοχές: μι-ύφεση-ελάσσων (ομώνυμη της σχετικής), λα-ύφεση-ελάσσων (ομώνυμη της σχετικής της υποδεσπόζουσας), σι-ύφεση-ελάσσων (ομώνυμη της σχετικής της ελάσσονος δεσπόζουσας), Λα-μείζων (ομώνυμη της σχετικής της ομώνυμης), Μι-μείζων (ομώνυμη της σχετικής της δεσπόζουσας της ομώνυμης), Ρε-μείζων (ομώνυμη της σχετικής της υποδεσπόζουσας της ομώνυμης). ✓ δ) Πολύ απομακρυσμένες τονικές περιοχές (σε απόσταση ημιτονίου ή τριτόνου): Ρε-ύφεση-μείζων (ναπολιτάνικη περιοχή), ρε-ύφεση-ελάσσων, Σολ-ύφεση-μείζων, φα-δίεση-ελάσσων, Σι-μείζων, σι-ελάσσων.

Γ΄ ΤΑΞΗ
(**<u>Σύνολο ωρών 40 + 10 ώρες ανακεφαλαίωσης</u>**)

18. Αλλοιωμένες Συγχορδίες/ Διδακτικές ώρες: δέκα (10)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές θα πρέπει να είσαι σε θέση : 1. Να εξοικειώνονται με τις αρμονικές λειτουργίες των αλλοιωμένων συγχορδιών. 2. Να διαχειρίζονται κατασκευαστικά τις αλλοιωμένες συγχορδίες όλων των ειδών.	**18.1.**<u>Εισαγωγική ενότητα</u> • Γενικά περί αλλοίωσης μιας συγχορδίας • Συγχορδίες αλλοιωμένης $5^{ης}$ **18.2.**<u>Συγχορδίες αυξημένης $5^{ης}$</u> • Κατασκευή, κανόνες χρήσης και λύση. • Η αυξημένη $5^{η}$ στις μείζονες συγχορδίες. **18.3**<u>Συγχορδίες ελαττωμένης $5^{ης}$</u> • Κατασκευή, κανόνες χρήσης και λύση.	• <u>Παρουσίαση των αλλοιωμένων συγχορδιών:</u> Περιγραφή όλων των ειδών των αλλοιωμένων συγχορδιών, των κανόνων και των πρακτικών χρήσης τους. • <u>Παρουσίαση της αρμονικής λειτουργίας των αλλοιωμένων συγχορδιών:</u> Επεξήγηση του διαμεσολαβητικού ρόλου των αλλοιωμένων συγχορδιών ως μέσου αύξησης της έντασης στην πτωτική διαδικασία. • <u>Επίδειξη τρόπου εναρμόνισης:</u> Εφαρμογή του τρόπου χρήσης των αλλοιωμένων συγχορδιών με λύση

3. Να διακρίνουν ακουστικά κάθε είδους [είδος] αλλοιωμένης συγχορδίας. 4. Να αξιοποιούν τις νέες γνώσεις και τις εμπειρίες τους σε όλους τους τρόπους (μείζων/ ελάσσων) και σε κάθε περίσταση (πτωτική, μετατροπική κ.ά).	1. Η ελαττωμένη $5^{η}$ σε μείζονες και ελάσσονες συγχορδίες. **18.4.**<u>Αλλοιωμένη δεσπόζουσα με παράλειψη θεμελίου</u> ($vii^{ø7}_{3\sharp}$ και $vii^{o7}_{3\sharp}$,$vii^{ø7}_{3\flat}$ και$vii^{o7}_{3\flat}$) • Κατασκευή, κανόνες χρήσης και λύση. **18.5.**<u>Συγχορδίες Αυξημένης $6^{ης}$</u> • Αρμονική λειτουργία, κανόνες χρήσης και λύσεις. • Παρενθετικές δεσπόζουσες αυξημένης $6^{ης}$ • Διπλή δεσπόζουσα αυξημένης $6^{ης}$ - διάφωνες παραλλαγές, παραλείψεις, λύσεις, συμβολισμοί • Γαλλική συγχορδία αυξημένης $6^{ης}$ (ή διπλή δεσπόζουσα μεθ΄$7^{ης}$με βαρυμένη $5^{η}$ [$V^{6\sharp}_{\substack{4\\3}}$/V ή$Fr^{6+}$]) • Ιταλική συγχορδία αυξημένης $6^{ης}$ (ή διπλή δεσπόζουσα μεθ΄$7^{ης}$με βαρυμένη $5^{η}$χωρίς θεμέλιο [$vii^{6\sharp}$/V ή It^{6+}]) • Γερμανική συγχορδία αυξημένης $6^{ης}$ (ή διπλή δεσπόζουσα μετ΄ $9^{ης}$με βαρυμένη $5^{η}$χωρίς θεμέλιο [$vii^{6\sharp}_{5}$/V ήGer^{6+}]) • Αρμονικά λάθη ($5^{ες}$Mozart) • Αρμονική λειτουργία των παραπάνω συγχορδιών και συμμετοχή τους στα πτωτικά και μετατροπικά σχήματα. **18.6.**<u>Ναπολιτάνικη ΙΙ</u> • Ιστορική αναδρομή • Κατασκευή (II_{N} ή N, II_{N}^{6} ή N^{6}) • Κανόνες χρήσης και λύσεις • Οι παρενθετικές δεσπόζουσες της ναπολιτάνικης (V^{7}/II_{N} ή V^{7}/N, $vii^{ø7}/II_{N}$ή $vii^{ø7}$/N, vii^{o7}/II_{N}ή vii^{o7}/N) • Χρήση της ναπολιτάνικης συγχορδίας σε πτωτικά και μετατροπικά σχήματα	θεμάτων στον πίνακα από τον διδάσκοντα και τους μαθητές. • <u>Εκτέλεση των νέων συγχορδιών στο πιάνο</u>από τους μαθητές και πρακτική εφαρμογή τους σε ολοκληρωμένα πτωτικά σχήματα. • Ακουστική διάκριση των διαφορών όλων των ειδών των αλλοιωμένων συγχορδιών. • Παρακίνηση για διατύπωση προτάσεων λύσης από τους μαθητές μέσα στην τάξη με ταυτόχρονη επίβλεψη, επίδειξη και επεξήγηση όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο. • <u>Ανάθεση εργασιών στους μαθητές (λύσεις θεμάτων):</u>Εφαρμογή των κανόνων και τεχνικών που έχουν διδαχθεί οι μαθητές σε εργασίες τους. • Επίβλεψη των εργασιών από τον εκπαιδευτικό με σκοπό την βελτιστοποίηση της λύσης και τελειοποίηση της εργασίας, αξιολογώντας την κατανόηση της διδαχθείσας γνώσης, την εφαρμογή της, την εκτέλεση και τη συνολική εικόνα των εργασιών των μαθητών. • <u>Ανακεφαλαιωτικές ασκήσεις :</u> Συνδυαστικές ασκήσεις για την εμπέδωση-των αλλοιωμένων συγχορδιών, για επανάληψη και ανατροφοδότηση.

	18.7. Συμβουλές πάνω στη σωστή χρήση των αλλοιωμένων συγχορδιών, γενικές παρατηρήσεις	

19. Μετατροπίες (με χρήση όλων των αρμονικών μέσων) και μετατροπική αλυσίδα / Διδακτικές ώρες: είκοσι (20)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Να εξοικειωθούν με: ▪ Τη συντόμευση μιας μετατροπίας μέσω της **ελάσσονος υποδεσπόζουσας** του μείζονος τρόπου (τέσσερα σημεία αλλοίωσης διαφορά στον οπλισμό) στον κάτω κύκλο πέμπτων, προσεγγίζοντας αρχικά τις γειτονικές τονικότητες με 3-5 σημεία αλλοίωσης στον οπλισμό	**Α. Αρμονικά μέσα συντόμευσης της μετατροπίας** **19.1** Η ελάσσονα υποδεσπόζουσα (iv) στη μετατροπία στον κάτω κύκλο πέμπτων	▪ Εναρμόνιση ασκήσεων εμπέδωσης στη χρήση όλων των αρμονικών μέσων και εκτέλεση των σημαντικότερων στο πιάνο. Ο διδάσκων υπογραμμίζει τα εξής: ▪ Στη μετατροπία μέσω της VI του ελάσσονος προς την πλευρά των υφέσεων [αρχική τονικότητα μείζονα με απροσδόκητη σύνδεση στην VI του ελάσσονος (μείζονα συγχορδία) με εναλλαγή λειτουργίας **(κοινή συγχορδία) σε I-IV-V και V/V** στις νέες μείζονες τονικότητες και στις σχετικές τους ελάσσονες]. ▪ Στη μετατροπία μέσω της VI του ελάσσονος προς την πλευρά των διέσεων [οι **μείζονες** συγχορδίες του μείζονος τρόπου **(I-IV-V)** και του ελάσσονος τρόπου (**VI και III και VII** του φυσικού ελάσσονος) με εναλλαγή λειτουργίας (**κοινή συγχορδία**) σε δάνεια **VI** στις μείζονες τονικότητες που ανήκουν]. Στη συνέχεια προτείνει **ενδεικτικά παραδείγματα**
▪ τη συντόμευση μιας μετατροπίας μέσω της **ελάσσονος δεσπόζουσας** (τέσσερα σημεία αλλοίωσης διαφορά στον οπλισμό) στον άνω κύκλο πέμπτων, προσεγγίζοντας αρχικά τις γειτονικές τονικότητες με 3-5 σημεία αλλοίωσης στον οπλισμό	**19.2** Η ελάσσονα δεσπόζουσα (v) στη μετατροπία στον άνω κύκλο πέμπτων	Στον κύκλο πέμπτων : ▪ V^7-V^7 με σχέση τετάρτης σε ευθεία κατάσταση, σε συνδυασμό πλήρους και ελλιπούς συγχορδίας και αντίστροφα (οι συγχορδίες μπορεί να είναι και αλλοιωμένες με βάρυνση της πέμπτης τους) V^7-V^4_3 και το αντίστροφο, V^6_5-V^2 και το αντίστροφο, **πάντα με σχέση τετάρτης** vii^{o7}-vii^{o4}_{3} και το αντίστροφο, vii^{o6}_{5}-vii^{o2} και το αντίστροφο. Η κίνηση όλων των φωνών είναι κατιούσα με χρωματικά και διατονικά ημιτόνια. Επιπροσθέτως, είναι
▪ τη χρήση της «δώριας έκτης»	**19.3** Η «συγχορδία της IV με δώρια έκτη» του μελωδικού	

<table>
<tr>
<td>στην IV και στη σχετική της ii (και ii^7) του μελωδικού ελάσσονος τρόπου, ως κοινών συγχορδιών (pivot chord) για μετατροπία στον άνω κύκλο πεμπτών ή και το αντίστροφο</td>
<td>ελάσσονα τρόπου και η σχετική της ii ή ii^7 (ελασσονο-μείζων τρόπος) ως μέσο για μετατροπία</td>
<td rowspan="4">δυνατόν να χρησιμοποιηθούν και συγχορδίες ελαττωμένες με $7^{η}$ μικρή ή ακόμα και συνδυασμοί vii^{o7} και $vii^{ø7}$

V^7-V^9_7 ή $V^{9♭}$ σε ανάλογους συνδυασμούς

V^9_7-$V^{9♭}$ή $V^{9♭}$-$V^{9♭}$(μία απλή νύξη αυτών των διαδοχών)

▪ <u>Στη μετατροπία μέσω της vii^{o7} τις εξής δυνατότητες:</u>
o την εναρμόνια μεταβολή της vii^{o7}σε τονικότητες που απέχουν: κατά $3^{η}$ μικρή ή $2^{η}$ αυξημένη, $4^{η}$ αυξημένη ή $5^{η}$ ελαττωμένη και $7^{η}$ ελαττωμένη, σε μείζονες – ως δάνεια συγχορδία – και σε ελάσσονες τονικότητες
o ως παρενθετική vii^{o7}/iv, με χρήση και των δυνατοτήτων εναρμόνιας μεταβολής
o ως παρενθετική vii^{o7}/V και στους δύο τρόπους με χρήση και των δυνατοτήτων εναρμόνιας μεταβολής
o ως παρενθετική vii^{o7}/iv, η οποία συνδέεται κατ’ ευθείαν με την V^7 (μία φωνή σταθερή και κίνηση με ανιόντα ημιτόνια των υπολοίπων) με χρήση και των δυνατοτήτων εναρμόνιας μεταβολής της
▪ <u>Για την εναρμόνια αλλαγή φθόγγων μιας συγχορδίας</u>
<u>ενδεικτικά μπορούν να δοθούν οι συνδέσεις:</u>

o vii^{o7} της ΝΤΟ σε V^2 της ΣΟΛ□ή της ΦΑ#
o iv της ΝΤΟ σε Vτης λα ή ΛΑ
▪ <u>Για τη μετατροπία μέσω της αλλαγής σημασίας της αυξημένης συγχορδίας της III^+ βαθμίδας του αρμονικού ελάσσονος τρόπου και της $V^{5♯}$ του μείζονος τρόπου</u>:
Η III^+ της λα μας οδηγεί στις: φα ως III^+ και ΦΑ ως $V^{5♯}$, ρε□ως III^+ και ΡΕ□ως $V^{5♯}$, ντο# ως III^+ και ΝΤΟ# ως $V^{5♯}$

▪ <u>Στη μετατροπία με χρωματική εκτροπή:</u>
o Προς τον κάτω κύκλο πέμπτων , έχοντας ως εφαλτήριο μία μείζονα συγχορδία, κινούμε με ανιόντα διατονικά ημιτόνια τις τρεις οξύτερες φωνές της και βαρύνουμε το μπάσο με κατιόν χρωματικό ημιτόνιο, καταλήγοντας σε μία V^2 με έξι σημεία αλλοίωσης διαφορά</td>
</tr>
<tr>
<td>β Να εξασκηθούν:

▪ στη μετατροπία προς την πλευρά των υφέσεων από μείζονα τονικότητα μέσω της σύνδεσης V-VI του ελάσσονος τρόπου ή μέσω της τονικοποίησής της (V-V/VI-VI)
▪ στη μετατροπία προς την πλευρά των διέσεων με τη χρήση της (μείζονος) VI του ελάσσονος τρόπου</td>
<td>19.4 Η χρήση της μείζονος VI του ελάσσονος τρόπου στις μακρινές μετατροπίες (τροπική έλλειψη – μειζονο-ελάσσων τρόπος)</td>
</tr>
<tr>
<td>γ Να μπορούν να πραγματοποιούν μετατροπία από μία V^7, V^9_7, V^{13}_7 και vii^{o7} ή $vii^{ø7}$ σε άλλη δεσπόζουσα</td>
<td>19.5 Μετατροπία από μία V^7, V^9_7, V^{13}_7και vii^{o7} ή $vii^{ø7}$ σε συγχορδίες με λειτουργία δεσπόζουσας ή στη δεσπόζουσα με χρωματικό ή διατονικό τρόπο ή ακόμα και σε συγχορδίες της τονικής</td>
</tr>
<tr>
<td>δ Να πραγματοποιούν μετατροπία μέσω της ναπολιτάνικης με τους παρακάτω τρόπους:

▪ Με τις μείζονες συγχορδίες (σε πολλές περιπτώσεις και τις εναρμόνιές</td>
<td>19.6 Η ναπολιτάνικη συγχορδία στη μετατροπία (II_N και $II_N{}^6$)</td>
</tr>
</table>

τους) και των δύο τρόπων σε ρόλο ναπολιτάνικης έκτης για τις τονικότητες που βρίσκονται ένα ημιτόνιο κάτω από αυτές τις συγχορδίες (άνω κύκλος πέμπτων) ▪ Με τη ναπολιτάνικη έκτη μείζονος ή ελάσσονος τονικότητας σε ρόλο μείζονος συγχορδίας (συμπεριλαμβάνεται και η εναρμόνια μεταβολή της) σε ελάσσονες ή μείζονες τονικότητες που την περιέχουν (κάτω κύκλος πέμπτων)		από τη μείζονα συγχορδία εκκίνησης της μετατροπίας (σχέση τριτόνου, $4^{ης}$ αυξημένης) o Προς τον άνω κύκλο πέμπτων, έχοντας ως εφαλτήριο μία μείζονα συγχορδία, οξύνουμε με ανιόντα χρωματικά ημιτόνια τις πάνω φωνές και κινούμε το μπάσο με κατιόν διατονικό ημιτόνιο, καταλήγοντας σε μία V^2 με έξι σημεία αλλοίωσης διαφοράς από τη μείζονα συγχορδία εκκίνησης της μετατροπίας (σχέση τριτόνου, $5^{ης}$ ελαττωμένης) ▪ <u>Στη μετατροπία από μία V^7, V^9_7, V^{13}_7 και vii^{o7} ή $vii^{ø7}$ σε συγχορδίες με λειτουργία δεσπόζουσας ή στη δεσπόζουσα</u> o από vii^{o7} της ντο σε vii^{o7} της ΡΕ□ της ρε□ της ντο# ή της ΝΤΟ# (ανέβασμα όλων των φωνών κατά ημιτόνια διατονικά και χρωματικά) o από V^{13}_7 της ΝΤΟ σε V^7 της ΣΙ□ή της σι□ (χρωματική μετατροπία) o από V^{13}_7 της ΝΤΟ σε V^7 της ΜΙ ή της μι o από V^9_7 της ΝΤΟ σε V^7 της ΣΙ□ή της σι□ o από V της ντο (μισή πτώση) σε I της ΜΙ□ o από V^7 της ΝΤΟ σε V^7 της ΡΕ□ ή της ΝΤΟ# (συμπεριλαμβάνονται και οι ελάσσονες τονικότητες) o από V^2 της ΝΤΟ σε V^2 της ΣΙ□ή της σι□ (ευθεία κίνηση όλων ων φωνών)
ε Να εναρμονίζουν τον κύκλο πέμπτων με όλους τους δυνατούς συνδυασμούς, κατανοώντας την καθοδική κατεύθυνση ενός συνθέματος	**19.7** Κατιούσες αλυσίδες με δεσπόζουσες (συνδυασμός δεσποζουσών με $7^η$ και $9^η$ και ελαττωμένων εβδόμης) – κύκλος πέμπτων στο εσωτερικό μιας θεματικής ομάδας	<u>**Επιπλέον, προτείνονται οι παρακάτω δραστηριότητες**</u>: **1.** Ανάλυση λυμένων θεμάτων στην τάξη και ανάθεση πλήρους εναρμόνισης στο σπίτι **2.** Ανάλυση παραδειγμάτων από τη μουσική φιλολογία **3.** Ένταξη σε μελωδίες και μπάσα παραδειγμάτων που παρουσιάζουν αναλυτικά όλες τις περιπτώσεις **4.** Λύση γενικών θεμάτων **5.** Ανάλυση παραδειγμάτων των υποπεριπτώσεων των μετατροπιών από τη μπαρόκ έως και τη ρομαντική μουσική **6.** Ακρόαση αποσπασμάτων από έργα, που επικεντρώνονται στα παρατιθέμενα φαινόμενα
στ. Να κατανοούν τη χρωματική εκτροπή: ▪ Προς τον κάτω κύκλο πέμπτων,	**19.8** Η χρωματική εκτροπή (Rückung)	

εκκινώντας από μία μείζονα συγχορδία ελάσσονος ή μείζονος τονικότητας, σε ευθεία κατάσταση (κλειστή θέση, μελωδική θέση 8ης ή 3ης) ▪ Προς τον άνω κύκλο πέμπτων, εκκινώντας από μία μείζονα συγχορδία ελάσσονος ή μείζονος τονικότητας, σε ευθεία κατάσταση (κλειστή θέση, μελωδική θέση 8ης ή 3ης)		
1. Να αντιλαμβάνονται την εναρμόνια αντικατάσταση των φθόγγων μιας συγχορδίας για τη μετάβαση σε πιο μακρινές, συνήθως, τονικότητες, αλλά και την εναρμόνια αντικατάσταση μιας τονικότητας για την εξυπηρέτηση της γρήγορης ανάγνωσης της παρτιτούρας **2.** Να διευρύνουν την αντίληψή τους στη χρήση των εναρμόνιων μετατροπιών	**Β. Εναρμόνια μετατροπία** **(εναρμόνια αντικατάσταση ενός, μερικών ή όλων των φθόγγων μιας συγχορδίας)** **19.9** Η εναρμόνια αλλαγή ενός, μερικών ή και όλων των φθόγγων μιας συγχορδίας κατά τη μετατροπία	
3. Να γνωρίζουν την ύπαρξη των **τριών** συγχορδιών ελαττωμένης εβδόμης (στο δωδεκάφθογγο συγκερασμένο	**19.10** Μετατροπία μέσω της αλλαγής της σημασίας μίας συγχορδίας ελαττωμένης εβδόμης (vii^{o7})	

σύστημα) και τις δυνατότητες μετατροπίας που προσφέρουν		
δ. Να συνειδητοποιούν ότι η εναρμόνια μεταβολή της 7ης μικρής μιας δεσπόζουσας με την 6η αυξημένη προσδίδει ένταση κατά τη μετατροπία. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να ασκηθούν στην αντικατάσταση της 7ης μιας V^7 από: ▪ τη «γερμανική» (συγχορδία 6ης αυξημένης, $vii^{6\sharp}_{5}$/V ή Ger^{6+}) μείζονος ή ελάσσονος τονικότητας **ένα ημιτόνιο χαμηλότερα** από την αρχική τονικότητα ▪ την αλλοιωμένη $vii^{o7}_{3\flat}$(με χαμηλωμένη 3η) μείζονος ή ελάσσονος τονικότητας ένα **τρίτονο ψηλότερα** από την αρχική (συμπεριλαμβάνονται και οι εναρμόνιες τονικότητες) ▪ την αλλοιωμένη $ii^{6\sharp}_{5}$ (με οξυμένη θεμέλιο) σε μείζονα τονικότητα έναν **τόνο ψηλότερα** από την αρχική ▪ την εναρμόνια	**19.11** Μετατροπία μέσω της αλλαγής σημασίας της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης (και των παρενθετικών δεσποζουσών με 7η)	

της «γερμανικής» (συγχορδία $6^{ης}$ αυξημένης, vii$^{6\sharp}_{5}$/V ή Ger^{6+}) __μείζονος__ τονικότητας **ένα ημιτόνιο χαμηλότερα** από την αρχική τονικότητα		
ε. Να κατανοούν την κατά **τρίτες** μεγάλες δομή των συγχορδιών της III^{+}και της V$^{5\sharp}$καθώς και την περαιτέρω δυνατότητα μετατροπίας μέσω εναρμόνιας αλλαγής σε έξι τονικότητες που απέχουν <u>τρίτη μεγάλη</u>, <u>πέμπτη αυξημένη</u> και <u>έκτη μικρή</u> από την αρχική τονικότητα (συμπεριλαμβάνονται και οι εναρμόνιες τονικότητες).	**19.12** Μετατροπία μέσω της αλλαγής σημασίας της αυξημένης συγχορδίας της III^{+} βαθμίδας του αρμονικού ελάσσονος τρόπου και της V$^{5\sharp}$ του μείζονος τρόπου	
1. Να εντοπίζουν τις μετατροπικές αλυσίδες και να αναγνωρίζουν τα είδη τους με γνώμονα τα διαστήματα μετατόπισης του μοτίβου και το βαθμό συγγένειάς τους **2.** Να γνωρίζουν ότι ο αριθμός	**Γ. Μετατροπικές αλυσίδες** **19.13** Γενικές παρατηρήσεις **19.14** Τα διαστήματα μετατόπισης του μοτίβου ή του προτύπου (μοντέλου) **19.15** Η χρήση της μετατροπικής αλυσίδας στα έργα **19.16** Οι αλυσίδες μέσω τονικοποιήσεων στα όρια της θεματικής ομάδας ως επέκτασή της	▪ Ο διδάσκων δίνει μοτίβα (αρχικά δύο συγχορδιών με σχέση V^{7}-I) για μετατόπιση κατά διαστήματα: ✓ δευτέρας ανιούσας με βάση τη συγγένεια α΄ βαθμού ✓ δευτέρας μεγάλης κατιούσας (ολόκληροι τόνοι) ✓ δευτέρας μικρά, ανιόντα και κατιόντα ✓ τρίτης με α΄ βαθμό συγγένειας από κρίκο σε κρίκο ✓ τρίτης επί τη βάσει σχετικών τονικοτήτων ✓ τετάρτης ή πέμπτης καθαρά. <u>Όλα τα παραπάνω εκτελούνται και στο πιάνο</u>

των κρίκων μιας αλυσίδας εξαρτάται από τη ρυθμική αγωγή και από την έκταση του προτύπου (3-4 παρουσιάσεις προς αποφυγή μονοτονίας) **3.** Να διακρίνουν τη διαφορά της μετατροπικής αλυσίδας από τις διατονικές και τις χρωματικές (μέσω τονικοποιήσεων, στο εσωτερικό μιας θεματικής ομάδας) αλλά και από την απλή παράθεση τμημάτων χωρίς μετατροπικό πέρασμα **4.** Να συνδέουν γενικότερα τη θεωρητική γνώση των μετατροπικών αλυσίδων με την πρακτική της μετατροπίας στα μουσικά έργα		

20. Ξένοι φθόγγοι/ Διδακτικές ώρες: δέκα (10)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Θεματικές ενότητες	Δραστηριότητες
Σε μια δοσμένη μελωδία θα πρέπει οι μαθητές :	**20.1**.Ανατροφοδότηση των αρχών που περιγράφονται στην 7η θεματική ενότητα	• Συζήτηση με βάση την εμπειρία: Σχολιασμός από τους μαθητές έργων του ρεπερτορίου τους με στόχο την αναγνώριση ξένων φθόγγων και

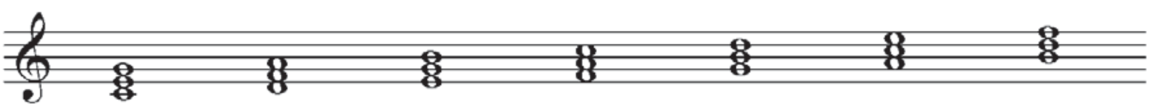
1. Να αντιλαμβάνονται τις συγχορδίες και τις αλλαγές θέσεών τους. 2. Να αναγνωρίζουν τους ξένους φθόγγους όλων των ειδών. 3. Να επισημαίνουν τα δομικά στοιχεία της μελωδίας (μοτίβο, θέμα, φράση). Κατά την τετράφωνη εναρμόνιση, θα πρέπει οι μαθητές να έχουν την ευχέρεια : 1. Να χρησιμοποιούν όλα τα είδη των ξένων φθόγγων, σε όλες τις φωνές 2. Να χρησιμοποιούν τους ξένους φθόγγους με ομοιογενή και συνεπή τρόπο. 3. Να αξιοποιούν τα δομικά στοιχεία ενός δοσμένου θέματος με τεχνικές μίμησης 4. Να αντιλαμβάνονται τα δομικά στοιχεία του θέματος και να επιλέγουν τους καταλληλότερους χειρισμούς για την εναρμόνισή του.	**20.2.**Καθυστέρηση • Ορισμός, γενική περιγραφή • Κανόνες χρήσης (προετοιμασία, λύση, ρυθμικές, συγχορδιακές, μελωδικές και αρμονικές απαιτήσεις) • Είδη καθυστέρησης (ανιούσες, κατιούσες, πολλαπλές, αλλαγές θέσης της συγχορδίας ή αλλαγή της συγχορδίας κατά τη λύση της καθυστέρησης, ποικιλματικές λύσεις της καθυστέρησης) • Αρίθμηση καθυστερήσεων **20.3.**Επέρειση (ή αποτζιατούρα) • Ορισμός, γενική περιγραφή • Κανόνες χρήσης **20.4.**Διαβατικοί φθόγγοι • Ορισμός, γενική περιγραφή • Κανόνες χρήσης (διατονικοί / χρωματικοί) **20.5.**Ποίκιλμα • Ορισμός, γενική περιγραφή • Κανόνες χρήσης (ποικίλματα κατά τόνο ή ημιτόνιο, ανιόντα ή κατιόντα) **20.6.**Προήγηση (ή προήχηση) • Ορισμός, γενική περιγραφή • Κανόνες χρήσης • Είδη προήγησης (έμμεση, άμεση) **20.7.**Εκφυγή (ή διαφυγή) • Ορισμός, γενική περιγραφή • Κανόνες χρήσης • Είδη εκφυγής (διαφυγής, φθόγγοι προσέγγισης) **20.8.** Συνδυασμοί ξένων φθόγγων • Οριζόντιος συνδυασμός • Κάθετος συνδυασμός (συγχρόνως ή μη	καταγραφή του αρμονικού ρυθμού. • Παρουσίαση των ξένων φθόγγων: Περιγραφή των κανόνων και των πρακτικών χρήσης για κάθε είδους ξένου φθόγγου. • Περιγραφή του τρόπου χειρισμού των παύσεων μιας μελωδίας. • Επίδειξη τρόπου εναρμόνισης: Εφαρμογή της γνώσης με λύση θεμάτων στον πίνακα. • Παρακίνηση για διατύπωση προτάσεων λύσης από τους μαθητές μέσα στη τάξη με ταυτόχρονη επίβλεψη, επίδειξη και επεξήγηση από τον διδάσκοντα. • Ανάθεση εργασιών στους μαθητές (λύσεις θεμάτων):Εφαρμογή όλων των κανόνων και τεχνικών που έχουν διδαχθεί οι μαθητές σε εργασίες τους. • Επίβλεψη των εργασιών από τον εκπαιδευτικό με σκοπό τη βελτιστοποίηση της λύσης και τελειοποίηση της εργασίας, αξιολογώντας την κατανόηση της διδαχθείσας γνώσης, την εφαρμογή της, την εκτέλεση και τη συνολική εικόνα των εργασιών των μαθητών. • Εμπεδωτικές και ανακεφαλαιωτικές ασκήσεις για ανατροφοδότηση όλων των προηγούμενων διδακτικών ενοτήτων.

	συγχρόνως ή σε διαφορετική χρονική στιγμή) • Μιμήσεις (τεχνικές, επεξεργασία) **20.9**.Αρμονικά σφάλματα κατά τη χρήση ξένων φθόγγων και το συνδυασμό τους (5^{ες} και 8^{ες})	

Στο σημείο αυτό παρατίθεται συμπληρωματικά υπόμνημα, όπου αναγράφονται οι συμβολισμοί όλων των ειδών των συγχορδιών που συναντώνται στην τονική αρμονία και οι οποίοι είναι αποδεκτοί και χρησιμοποιούνται από τη διεθνή βιβλιογραφία.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΩΝ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

Τρίφωνες συγχορδίες σε ευθεία κατάσταση			
Μείζων τρόπος		**Ελάσσων τρόπος**	
I	τονική	i	τονική
ii	επιτονική / σχετική της υποδεσπόζουσας	ii^{o}	επιτονική
iii	μέση / σχετική της δεσπόζουσας	III	μέση / σχετική [της τονικής]
		III^{+}	μέση με προσαγωγέα(ως υποκατάστατο της δεσπόζουσας)
IV	υποδεσπόζουσα	iv	υποδεσπόζουσα
V	δεσπόζουσα	V	δεσπόζουσα
		v	ελάσσονα δεσπόζουσα
vi	επιδεσπόζουσα / σχετική [της τονικής]	VI	επιδεσπόζουσα / σχετική της υποδεσπόζουσας
		VII	υποτονική / σχετική της ελάσσονος δεσπόζουσας
vii^{o}	δεσπόζουσα μεθ' εβδόμης χωρίς θεμέλιο	vii^{o}	δεσπόζουσα μεθ' εβδόμης χωρίς θεμέλιο

I ii iii IV V vi vii^{o}

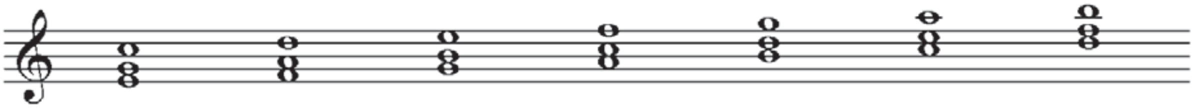
i ii^{o} III III^{+} iv V v VI VII vii^{o}

Σημειώσεις:

- Τονικότητα αναφοράς για το μείζονα τρόπο (σε όλα τα παραδείγματα): Ντο-μείζων
- Τονικότητα αναφοράς για τον ελάσσονα τρόπο (σε όλα τα παραδείγματα): λα-ελάσσων

- Κεφαλαία = μείζονα συγχορδία
- Μικρά = ελάσσονα συγχορδία
- Κεφαλαία και $^{+}$ = αυξημένη συγχορδία
- Μικρά και ^{o} = ελαττωμένη συγχορδία

Τρίφωνες συγχορδίες σε πρώτη αναστροφή (σε μείζονα και ελάσσονα τρόπο)

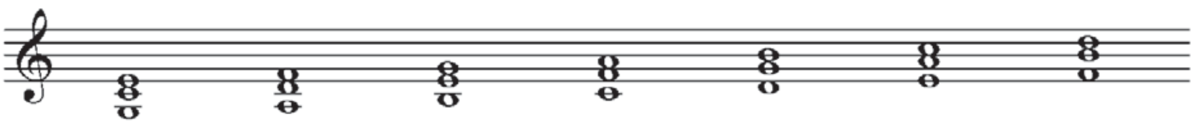

I^6 ii^6 iii^6 IV^6 V^6 vi^6 vii^{o6}

i^6 ii^{o6} III^6 III^{+6} iv^6 V^6 v^6 VI^6 VII^6 vii^{o6}

Τρίφωνες συγχορδίες σε δεύτερη αναστροφή (σε μείζονα και ελάσσονα τρόπο)

I^6_4 ii^6_4 iii^6_4 IV^6_4 V^6_4 vi^6_4 vii^{o6}_4

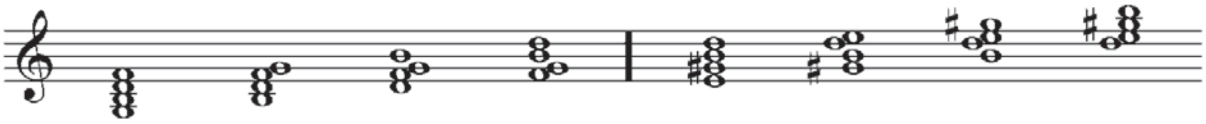
i^6_4 ii^{o6}_4 III^6_4 III^{+6}_4 iv^6_4 V^6_4 v^6_4 VI^6_4 VII^6_4 vii^{o6}_4

Σημείωση:

- Η συγχορδία της τονικής σε δεύτερη αναστροφή (I^6_4και i^6_4),ειδικά όταν χρησιμοποιείται σε πτώσεις, αναφέρεται και ως «πτωτικό έξι-τέσσερα»

Η συγχορδία της δεσπόζουσας μεθ’ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές

Μείζων τρόπος **Ελάσσων τρόπος**

V^7 V^6_5 V^4_3 V^2 V^7 V^6_5 V^4_3 V^2

Οι υπόλοιπες συγχορδίες μεθ’ εβδόμης στο μείζονα τρόπο, σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές

I^7 I^6_5 I^4_3 I^2 ii^7 ii^6_5 ii^4_3 ii^2 iii^7 iii^6_5 iii^4_3 iii^2

IV^7 IV^6_5 IV^4_3 IV^2 vi^7 vi^6_5 vi^4_3 vi^2 $vii^{ø7}$ $vii^{ø6}_5$ $vii^{ø4}_3$ $vii^{ø2}$

Σημείωση:

- ^{ø7}, $^{ø6}_5$, $^{ø4}_3$, ^{ø2}= ελαττωμένη συγχορδία με μικρή έβδομη, σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές

Οι υπόλοιπες συγχορδίες μεθ’ εβδόμης στον ελάσσονα τρόπο, σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές

i^7 i^6_5 i^4_3 i^2 $i^{7♭}$ $i^6_{5♭}$ $i^4_{3♭}$ i^2 $ii^{ø7}$ $ii^{ø6}_5$ $ii^{ø4}_3$ $ii^{ø2}$

III^7 III^6_5 III^4_3 III^2 III^{+7} III^{+6}_5 III^{+4}_3 III^{+2}

iv^7 iv^6_5 iv^4_3 iv^2 $IV^{7\flat}$ $IV^6_{5\flat}$ $IV^4_{3\flat}$ IV^2 v^7 v^6_5 v^4_3 v^2

VI^7 VI^6_5 VI^4_3 VI^2 VII^7 VII^6_5 VII^4_3 VII^2 vii^{o7} vii^{o6}_{5} vii^{o4}_{3} vii^{o2}

Σημειώσεις:

- $i^{7\flat}$= ελάσσονα τονική με μικρή έβδομη (χωρίς προσαγωγέα)
- $IV^{7\flat}$ = μείζονα υποδεσπόζουσα (ως δάνεια συγχορδία από την ομώνυμη μείζονα τονικότητα) με μικρή έβδομη
- ^{o7}, $^{o6}_{5}$, $^{o4}_{3}$, ^{o2} = ελαττωμένη συγχορδία με έβδομη ελαττωμένη («συγχορδία ελαττωμένης εβδόμης»), σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές

Οι συγχορδίες δεσπόζουσας μετ' ενάτης και δεσπόζουσας με δέκατη-τρίτη,

σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές

Μείζων τρόπος **Ελάσσων τρόπος**

V^9_7 $V^{7}_{\substack{6\\5}}$ $V^{10}_{\substack{4\\2}}$ V^{13}_7 $V^{11}_{\substack{6\\5}}$ $V^{7}_{\substack{4\\2}}$ $V^{9\flat}_7$ $V^{7\flat}_{\substack{6\\5}}$ $V^{10\flat}_{\substack{4\\2}}$ $V^{13\flat}_7$ $V^{11\flat}_{\substack{6\\5}}$ $V^{7\flat}_{\substack{4\\2}}$

Σημείωση:

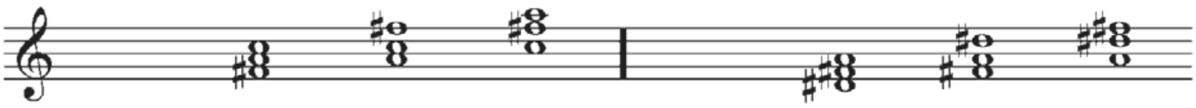
- Οι συγχορδίες δεσπόζουσας μετ' ενάτης και δεσπόζουσας με δέκατη-τρίτη του ελάσσονος τρόπου χρησιμοποιούνται και στο μείζονα τρόπο ως δάνειες

Οι συγχορδίες διπλής δεσπόζουσας σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές

Μείζων τρόπος **Ελάσσων τρόπος**

V^7/V V^6_5/V V^4_3/V V^2/V V^7/V V^6_5/V V^4_3/V V^2/V

vii^{o}/V vii^{o6}/V vii$^{o6}_{4}$/V vii^{o}/V vii^{o6}/V vii$^{o6}_{4}$/V

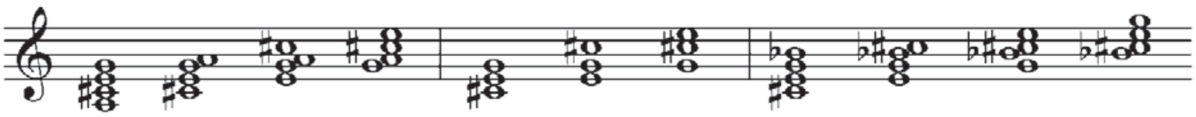

vii^{ø7}/V vii$^{ø6}_{5}$/V vii$^{ø4}_{3}$/V vii^{ø2}/V vii^{o7}/V vii$^{o6}_{5}$/V vii$^{o4}_{3}$/V vii^{o2}/V

Σημείωση:

- Οι συγχορδίες διπλής δεσπόζουσας τύπου ελαττωμένης εβδόμης (vii^{o7}/V, vii$^{o6}_{5}$/V, vii$^{o4}_{3}$/V και vii^{o2}/V) χρησιμοποιούνται και στο μείζονα τρόπο ως δάνειες

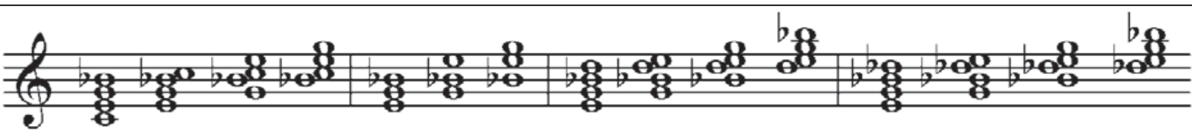
Οι υπόλοιπες παρενθετικές δεσπόζουσες στο μείζονα τρόπο (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές)

V^{7}/ii V$^{6}_{5}$/ii V$^{4}_{3}$/ii V^{2}/ii vii^{o}/ii vii^{o6}/ii vii$^{o6}_{4}$/ii vii^{o7}/ii vii$^{o6}_{5}$/ii vii$^{o4}_{3}$/ii vii^{o2}/ii

V^{7}/iii V$^{6}_{5}$/iii V$^{4}_{3}$/iii V^{2}/iii vii^{o}/iii vii^{o6}/iii vii$^{o6}_{4}$/iii vii^{o7}/iii vii$^{o6}_{5}$/iii vii$^{o4}_{3}$/iii vii^{o2}/iii

V^{7}/IV V$^{4}_{3}$/IV vii^{o}/IV vii$^{o6}_{4}$/IV vii$^{ø6}_{5}$/IV vii^{ø2}/IV vii$^{o6}_{5}$/IV vii^{o2}/IV

V$^{6}_{5}$/IV V^{2}/IV vii^{o6}/IV vii^{ø7}/IV vii$^{ø4}_{3}$/IV vii^{o7}/IV vii$^{o4}_{3}$/IV

V^{7}/vi V$^{6}_{5}$/vi V$^{4}_{3}$/vi V^{2}/vi vii^{o}/vi vii^{o6}/vi vii$^{o6}_{4}$/vi vii^{o7}/vi vii$^{o6}_{5}$/vi vii$^{o4}_{3}$/vi vii^{o2}/vi

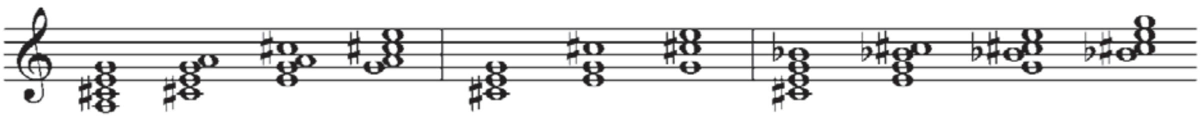
Οι υπόλοιπες παρενθετικές δεσπόζουσες στον ελάσσονα τρόπο

(σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές)

V^{7}/III V^{4}_{3}/III vii^{o}/III vii^{o6}_{4}/III $vii^{ø6}_{5}$/III $vii^{ø2}$/III vii^{o6}_{5}/III vii^{o2}/III

V^{6}_{5}/III V^{2}/III vii^{o6}/III $vii^{ø7}$/III $vii^{ø4}_{3}$/III vii^{o7}/III vii^{o4}_{3}/III

V^{7}/iv V^{6}_{5}/iv V^{4}_{3}/iv V^{2}/iv vii^{o}/iv vii^{o6}/iv vii^{o6}_{4}/iv vii^{o7}/iv vii^{o6}_{5}/iv vii^{o4}_{3}/iv vii^{o2}/iv

V^{7}/v V^{6}_{5}/v V^{4}_{3}/v V^{2}/v vii^{o}/v vii^{o6}/v vii^{o6}_{4}/v vii^{o7}/v vii^{o6}_{5}/v vii^{o4}_{3}/v vii^{o2}/v

V^{7}/VI V^{4}_{3}/VI vii^{o}/VI vii^{o6}_{4}/VI $vii^{ø6}_{5}$/VI $vii^{ø2}$/VI vii^{o6}_{5}/VI vii^{o2}/VI

V^{6}_{5}/VI V^{2}/VI vii^{o6}/VI $vii^{ø7}$/VI $vii^{ø4}_{3}$/VI vii^{o7}/VI vii^{o4}_{3}/VI

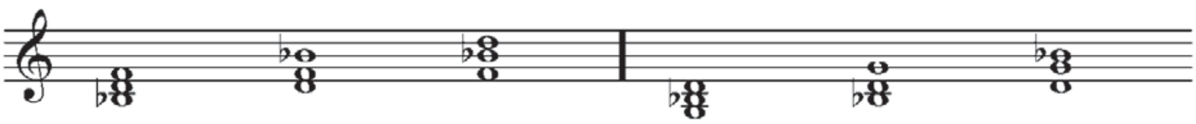
V^{7}/VII V^{4}_{3}/VII vii^{o}/VII vii^{o6}_{4}/VII $vii^{ø6}_{5}$/VII $vii^{ø2}$/VII vii^{o6}_{5}/VII vii^{o2}/VII

V^{6}_{5}/VII V^{2}/VII vii^{o6}/VII $vii^{ø7}$/VII $vii^{ø4}_{3}$/VII vii^{o7}/VII vii^{o4}_{3}/VII

Η συγχορδία της διπλής υποδεσπόζουσας στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο,

σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές

Μείζων τρόπος **Ελάσσων τρόπος**

IV/IV IV^6/IV IV^6_4/IV iv/iv iv^6/iv iv^6_4/iv

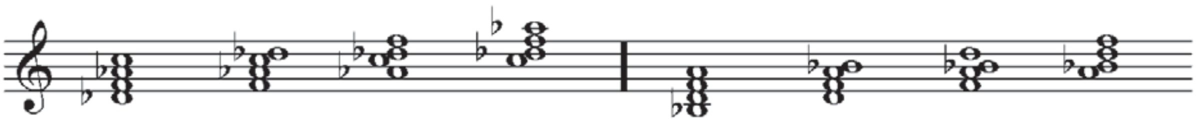
Η ναπολιτάνικη συγχορδία και τα παράγωγά της στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο

(σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές)

Μείζων τρόπος **Ελάσσων τρόπος**

II_N ή N $II_N{}^6$ ή N^6 II_{N4}^6 ή N^6_4 II_N ή N $II_N{}^6$ ή N^6 II_{N4}^6 ή N^6_4

$II_N{}^7$ή N^7 II_{N5}^6ή N^6_5 II_{N3}^4ή N^4_3 $II_N{}^2$ή N^2 $II_N{}^7$ή N^7 II_{N5}^6ή N^6_5 II_{N3}^4ή N^4_3 $II_N{}^2$ή N^2

V^7/II_N V^4_3/II_N vii^o/II_N vii^{o6}_4/II_N $vii^{ø6}_5/II_N$ $vii^{ø2}/II_N$ vii^{o6}_5/II_N vii^{o2}/II_N

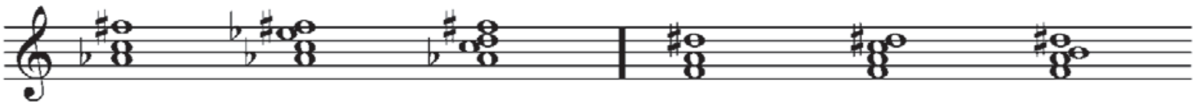
V^6_5/II_N V^2/II_N vii^{o6}/II_N $vii^{ø7}/II_N$ $vii^{ø4}_3/II_N$ vii^{o7}/II_N vii^{o4}_3/II_N

Σημείωση:

- Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι το τελευταίο παράδειγμα αναφέρεται μόνο στον ελάσσονα τρόπο, όλες οι παρενθετικές συγχορδίες δεσπόζουσας της ναπολιτάνικης (V^7/II_N ή V^7/N, vii^o/II_N ή vii^o/N, $vii^{ø7}/II_N$ ή $vii^{ø7}/N$, vii^{o7}/II_N ή vii^{o7}/N, καθώς και οι αναστροφές τους) χρησιμοποιούνται ομοίως και στο μείζονα τρόπο

Οι συγχορδίες έκτης αυξημένης (αλλοιωμένες συγχορδίες διπλής δεσπόζουσας)

Μείζων τρόπος | **Ελάσσων τρόπος**

$vii^{6\sharp}/V$ ή It^{6+}	$vii^{6\sharp}_{5}/V$ ή Ger^{6+}	$V^{6\sharp\,4}_{3}/V$ ή Fr^{6+}	$vii^{6\sharp}/V$ ή It^{6+}	$vii^{6\sharp}_{5}/V$ ή Ger^{6+}	$V^{6\sharp\,4}_{3}/V$ ή Fr^{6+}

Σημειώσεις:

- $vii^{6\sharp}/V$ ή It^{6+}= «ιταλική» συγχορδία έκτης αυξημένης (διπλή δεσπόζουσα χωρίς θεμέλιο, με πέμπτη βαρυμένη, σε πρώτη αναστροφή)
- $vii^{6\sharp}_{5}/V$ ή Ger^{6+}= «γερμανική» συγχορδία έκτης αυξημένης (διπλή δεσπόζουσα μετ' ενάτης μικρής χωρίς θεμέλιο, με πέμπτη βαρυμένη, σε πρώτη αναστροφή)
- $V^{6\sharp\,4}_{3}/V$ ήFr^{6+} = «γαλλική» συγχορδία έκτης αυξημένης (διπλή δεσπόζουσα μεθ' εβδόμης, με πέμπτη βαρυμένη, σε δεύτερη αναστροφή)

Συγχορδίες με πέμπτη οξυμένη στο μείζονα τρόπο (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές)

$V^{5\sharp}$	$V^{6}_{3\sharp}$	$V^{6\flat}_{4}$	$V^{7}_{5\sharp}$	$V^{6\,5}_{3\sharp}$	$V^{6\flat\,4}_{3}$	$V^{6\sharp}_{2}$	$vii^{o3\sharp}$	$vii^{o6\flat}_{3}$	$vii^{o6\sharp}_{4}$

$vii^{ø7}_{3\sharp}$	$vii^{ø6\flat}_{5}$	$vii^{ø6\sharp\,4}_{3}$	$vii^{ø4\sharp}_{2}$	$vii^{o7}_{3\sharp}$	$vii^{o6\flat}_{5}$	$vii^{o6\sharp\,4}_{3}$	$vii^{o4\sharp}_{2}$

$I^{5\sharp}$	$I^{6}_{3\sharp}$	$I^{6\flat}_{4}$	$IV^{5\sharp}$	$IV^{6}_{3\sharp}$	$IV^{6\flat}_{4}$	$II_{N}^{5\sharp}$ ή $N^{5\sharp}$	$II^{6}_{N3\sharp}$ ή $N^{6}_{3\sharp}$	$II^{6\flat}_{N4}$ ή $N^{6\flat}_{4}$

$I^{7}_{5\sharp}$	$I^{6\,5}_{3\sharp}$	$I^{6\flat\,4}_{3}$	$I^{6\sharp}_{2}$	$IV^{7}_{5\sharp}$	$IV^{6\,5}_{3\sharp}$	$IV^{6\flat\,4}_{3}$	$IV^{6\sharp}_{2}$	$ii^{6\sharp}_{5}$	$ii^{ø6\sharp}_{5}$

Σημείωση:

- Οι δύο τελευταίες συγχορδίες περιλαμβάνονται καταχρηστικά στον παρόντα πίνακα: στην πραγματικότητα, πρόκειται για συγχορδίες «υποδεσπόζουσας με επιπρόσθετη έκτη αυξημένη» (η δεύτερη, μάλιστα, είναι δάνεια από τον ελάσσονα τρόπο, αλλά αξιοποιήσιμη μόνο στο μείζονα τρόπο)

Συγχορδίες με πέμπτη βαρυμένη στο μείζονα τρόπο (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές)

$V^{5\flat}$	$V^{6}_{3\flat}$	$V^{6\sharp}_{4}$	$V^{7}_{5\flat}$	$V^{\substack{6\\5}}_{3\flat}$	$V^{\substack{6\sharp\\4}}_{3}$	$V^{6\flat}_{2}$	$vii^{o3\flat}$	$vii^{o6\sharp}$	$vii^{o6\flat}_{4}$

$vii^{ø7}_{3\flat}$	$vii^{ø6\sharp}_{5}$	$vii^{ø\substack{6\flat\\4}}_{3}$	$vii^{ø4\flat}_{2}$	$vii^{o7}_{3\flat}$	$vii^{o6\sharp}_{5}$	$vii^{o\substack{6\flat\\4}}_{3}$	$vii^{o4\flat}_{2}$

$I^{5\flat}$	$I^{6}_{3\flat}$	$I^{6\sharp}_{4}$	$IV^{5\flat}$	$IV^{6}_{3\flat}$	$IV^{6\sharp}_{4}$	$iii^{5\flat}$	$iii^{6}_{3\flat}$	$iii^{6\sharp}_{4}$	$vi^{5\flat}$	$vi^{6}_{3\flat}$	$vi^{6\sharp}_{4}$

$I^{7\flat}_{5\flat}$	$I^{\substack{6\\5\flat}}_{3\flat}$	$I^{\substack{6\sharp\\4}}_{3\flat}$	$I^{6\flat}_{2}$	$IV^{7\flat}_{5\flat}$	$IV^{\substack{6\\5\flat}}_{3\flat}$	$IV^{\substack{6\sharp\\4}}_{3\flat}$	$IV^{6\flat}_{2}$

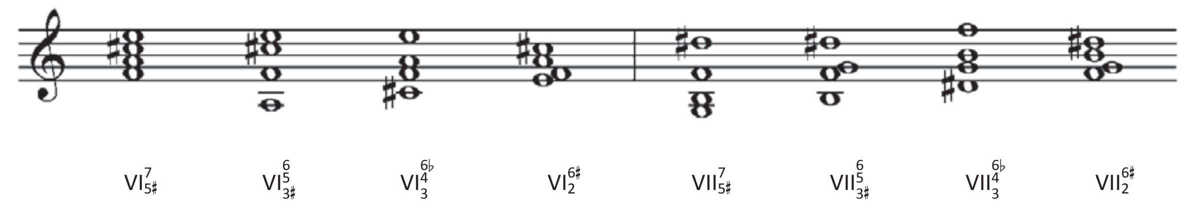

$iii^{7}_{5\flat}$	$iii^{\substack{6\\5}}_{3\flat}$	$iii^{\substack{6\sharp\\4}}_{3}$	$iii^{6\flat}_{2}$	$vi^{7}_{5\flat}$	$vi^{\substack{6\\5}}_{3\flat}$	$vi^{\substack{6\sharp\\4}}_{3}$	$vi^{6\flat}_{2}$

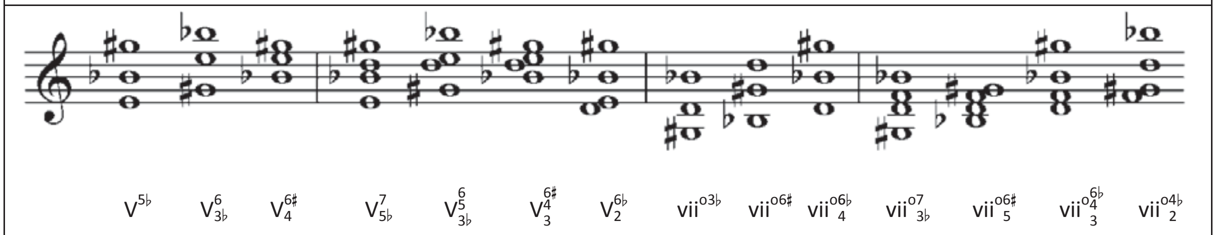
Συγχορδίες με πέμπτη οξυμένη στον ελάσσονα τρόπο (σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές)

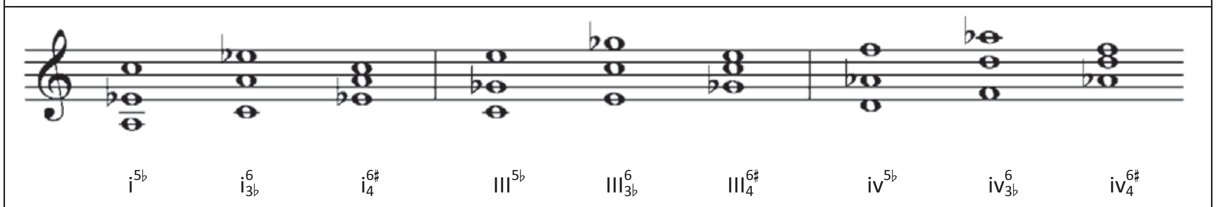

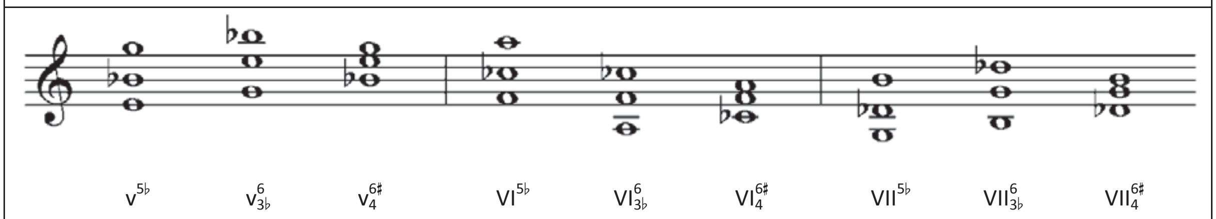
$VI^{5\sharp}$	$VI^{6}_{3\sharp}$	$VI^{6\flat}_{4}$	$VII^{5\sharp}$	$VII^{6}_{3\sharp}$	$VII^{6\flat}_{4}$	$II_{N}^{5\sharp}$ ή $N^{5\sharp}$	$II^{6}_{N3\sharp}$ ή $N^{6}_{3\sharp}$	$II^{6\flat}_{N4}$ ή $N^{6\flat}_{4}$

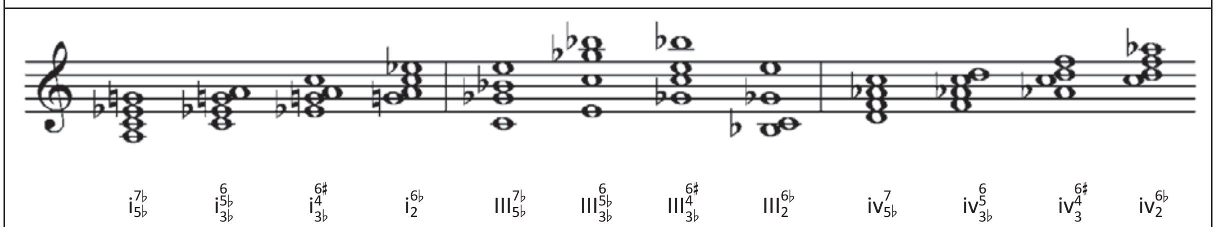

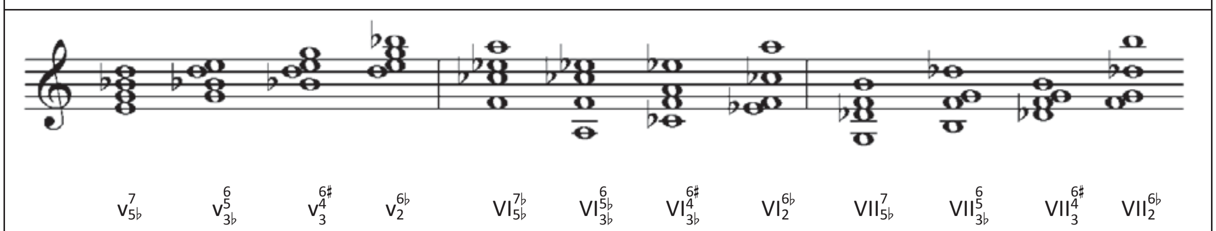
Συγχορδίες με πέμπτη βαρυμένη στον ελάσσονα τρόπο(σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ
Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΕΙΣ ΛΥΚΕΙΟΥ

Ι. ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ», Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΗ

1.1.Σκοπός του μαθήματος «Ανάπτυξη ακουστικών ικανοτήτων»

Το μάθημα «Ανάπτυξη Ακουστικών Ικανοτήτων» χωρίζεται σε δύο διακριτούς τομείς, τη «Μουσική Ανάγνωση» και τη «Γραφή καθ' υπαγόρευση» και διδάσκεται μία ώρα εβδομαδιαία στην Α', Β' και Γ' Λυκείου. Επιπλέον για τη Γ' Λυκείου, αποτελεί μέρος του δίωρου μαθήματος επιλογής σε συνδυασμό με το μάθημα της Αρμονίας. Σκοπός του μαθήματος είναι η διδασκαλία πρακτικών ακουστικής αντίληψης και φωνητικής διαχείρισης της ευρωπαϊκής μουσικής.

1.2.Στόχοι του μαθήματος «Ανάπτυξη ακουστικών ικανοτήτων»

Οι επιμέρους στόχοι του μαθήματος είναι οι μαθητές να αναπτύσσουν ικανότητα εσωτερικής ακοής, καθώς και ικανότητα φωνητικής εκτέλεσης μελωδίας χωρίς τη συνοδεία πιάνου, να αναγνωρίζουν μελωδικά διαστήματα, να αποδίδουν φωνητικά συγχορδίες σε ευθεία κατάσταση και σε αρπισμούς, να αναγνωρίζουν ακουστικά τα είδη των συγχορδιών και διαδοχές συγχορδιών, καθώς και να αναγνωρίζουν μουσικά μέτρα και ρυθμικά σχήματα.

1.3.Μεθοδολογία του μαθήματος «Ανάπτυξη ακουστικών ικανοτήτων»

Προτείνεται η σπειροειδής ανάπτυξη της γνώσης, μέσω ασκήσεων διαβαθμισμένης δυσκολίας για κάθε κεφάλαιο, σε σύνδεση με τους προαναφερόμενους στόχους. Επίσης, το μάθημα «Ανάπτυξη ακουστικών ικανοτήτων» συνιστάται να διδάσκεται και σε διεπιστημονική σύνδεση με το μάθημα της Αρμονίας, μέσα από την οποία ο μαθητής καλείται μεν να αντιμετωπίσει γραπτώς ασκήσεις για τα διάφορα φαινόμενα της αρμονίας και τις συνδέσεις συγχορδιών, καλείται δε επιπλέον να αναγνωρίσει και ακουστικώς τα φαινόμενα αυτά.

1.4. Περιεχόμενο του μαθήματος «Ανάπτυξη ακουστικών ικανοτήτων»

Στο μάθημα «Ακουστικές ικανότητες» για τις τρεις τάξεις του Λυκείου προτείνονται ασκήσεις για αναγνώριση μελωδικών διαστημάτων, μετρικών και ρυθμικών σχημάτων, υπαγόρευση μελωδικών φράσεων, αναγνώριση όλων των τρίφωνων και τετράφωνων συγχορδιών, καθώς και αναγνώριση συγχορδιακών διαδοχών, οι οποίες ακολουθούν το δομικό πλαίσιο της μουσικής της εποχής της κοινής (αρμονικής) πρακτικής, η οποία αντιστοιχεί στη χρονική περίοδο περίπου από τα μέσα του 17ου αιώνα μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Οι παραπάνω κατηγορίες ασκήσεων εμπεριέχονται στα κεφάλαια του μαθήματος «Ανάπτυξη ακουστικών ικανοτήτων», τα οποία ακολουθούν στη διαδοχή τα κεφάλαια του μαθήματος της Αρμονίας, καθώς σχεδιάστηκαν σε σύνδεση με αυτά. Προτείνεται, ακόμη, στην έναρξη του μαθήματος στην Α΄ Λυκείου να γίνουν επαναληπτικές μελωδικές ασκήσεις πάνω σε τρίφθογγες και τετράφθογγες κλίμακες, καθώς και ασκήσεις μουσικής μνήμης έκτασης δύο-τεσσάρων μέτρων. Επιπλέον, προτείνεται να γίνονται και στις τρεις τάξεις του Λυκείου, παράλληλα με τις ασκήσεις αναγνώρισης διαστημάτων, συγχορδιών και διαδοχών συγχορδιών, και ασκήσεις γραφής καθ΄ υπαγόρευση μελωδίας διαβαθμισμένης δυσκολίας. Η μουσική

ανάγνωση και γραφή καθ΄ υπαγόρευση διδάσκεται εκ παραλλήλου με τις θεματικές ενότητες που αφορούν στο αρμονικό ντικτέ και τις ποικίλες εκφάνσεις του, γι' αυτό το λόγο δεν έχουν αναφερθεί ξεχωριστά οι ώρες διδασκαλίας για τη δραστηριότητά αυτή.

1.5. Αξιολόγηση του μαθήματος «Ανάπτυξη ακουστικών ικανοτήτων»

Η αξιολόγηση, καθώς συνδέεται με τους στόχους του μαθήματος, αποσκοπεί στη διαπίστωσή τους. Είναι αναπόσπαστο μέρος της διδακτικής διαδικασίας και είναι ουσιαστική όταν ο εκπαιδευτικός διερευνά την ατομική και συλλογική πορεία των μαθητών, εντοπίζει τις δυσκολίες και τις ελλείψεις και ανατροφοδοτεί τη διδασκαλία του (διαμορφωτική και εξελικτική αξιολόγησης) με στόχο τη βελτίωση, την πρόοδο και την ενίσχυση των κινήτρων των μαθητών για περαιτέρω μάθηση. Η αξιολόγηση των μαθητών για το μάθημα «Ανάπτυξη ακουστικών ικανοτήτων» προτείνεται να βασιστεί στον α) ατομικό τους φάκελο (portfolios) που περιλαμβάνει τα γραπτά του κάθε μαθητή με ασκήσεις που γίνονται στη διάρκεια του μαθήματος και τα οποία συμβάλλουν στην αυτογνωσία και στην πληροφόρηση σχετικά με το επίπεδο των γνώσεων και των δεξιοτήτων και β) στην αυτοαξιολόγηση, η οποία γίνεται με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού και με κριτήρια που γνωρίζουν οι μαθητές. Σε σχέση με αυτό συνιστάται στον καθηγητή να παροτρύνει τους μαθητές σε κατ’ ιδίαν άσκηση κατ’ οίκον με το κατάλληλο ηχητικό υλικό που θα υποδείξει και θα καθοδηγήσει ο ίδιος τους μαθητές. Ο καθηγητής αναθέτει στους μαθητές να εργαστούν επιπλέον στο σπίτι με συγκεκριμένες ακουστικές ασκήσεις και οι μαθητές μετά το πέρας της εβδομάδας επιδίδουν τις απαντήσεις τους στον καθηγητή, ο οποίος επισημαίνει τα λάθη και τις αιτίες τους με βάση τις απαντήσεις των ασκήσεων που κατέχει ο καθηγητής.

ΙΙ. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ», Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΗ

1. **Τρίχορδα (τρίφθογγες κλίμακες) – Συνημμένα τρίχορδα /Διδακτικές ώρες: μία (1)**

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *να αναγνωρίζει τα είδη των τριχόρδων και τους συνδυασμούς με όμοια ή ανόμοια τρίχορδα συνημμένα.*	**1.1 Τρίχορδα** (συνεχής διαδοχή τριών φθόγγων) **1.2 Μείζων τρόπος** τρίχορδο Α (Τ-Τ), τρίχορδο Β (Τ-Η), τρίχορδο Γ (Η-Τ).	Με δοσμένο φθόγγο τραγουδήστε τρίχορδα Α, Β, Γ ανιόντα και κατιόντα. Γίνεται ανάλυση της δομής του τριχόρδου και εκτελείται σε ανιούσα και κατιούσα κίνηση μελωδικά. Ο μαθητής ακούει και διακρίνει το είδος του τριχόρδου.
	1.2.1 Συνημμένα τρίχορδα	Κατόπιν εκτελούνται δύο συνεχή τρίχορδα διαφορετικού είδους (συνημμένα) δημιουργώντας ένα πεντάχορδο. Συνημμένα τρίχορδα στη μείζονα κλίμακα Με δοσμένο φθόγγο τραγουδήστε τρίχορδα Α+Β, Α+Γ, Β+Α, Γ+Α, Γ+Β ανιόντα και κατιόντα.
	1.3 Ελάσσων τρόπος	Με δοσμένο φθόγγο τραγουδήστε

	(αρμονικός) Τρίχορδο δεσπόζουσας 3χ.Δ (Η-Τρ.Η) Τρίχορδο επιδεσπόζουσας 3χ.ΕΔ (Τρ.Η-Η) 1.3.1 Συνημμένα τρίχορδα	τρίχορδα Α, Β, Γ, 3χ.Δ, 3χ.ΕΔ ανιόντα και κατιόντα. *Συνημμένα τρίχορδα στην αρμονική ελάσσονα σχηματισμός πενταχόρδων*

2.Τετράχορδα (τετράφθογγες κλίμακες) – Συνημμένα τετράχορδα/ Διδακτικές ώρες: μία (1)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Να αναγνωρίζει τα είδη των τετραχόρδων και τους συνδυασμούς με όμοια ή ανόμοια συνεχή τετράχορδα με σύζευξη ή διάζευξη *Να επιδεικνύει ικανότητα φωνητικής εκτέλεσης των βαθμίδων της μείζονος και αρμονικής ελάσσονος με συνδυασμούς διαζευγμένων τετραχόρδων*	**2.1 Τετράχορδα** (συνεχής διαδοχή τεσσάρων φθόγγων) **2.2 Μείζων τρόπος** τετράχορδο Α (Τ-Τ-Η), τετράχορδο Β (Τ-Η-Τ), τετράχορδο Γ Γ (Η-Τ- Τ) τετράχορδο Δ (Τ-Τ- Τα -ανημιτονικό) 2.2.1 Οργάνωση των βαθμίδων του μείζονος τρόπου με διαζευγμένα τετράχορδα **2.3 Ελάσσων τρόπος** (αρμονικός) Τετράχορδο της υποδεσπόζουσας, 4χΥΔ (Τ-Η-3[Η]) Τετράχορδο της δεσπόζουσας 4χΔ (Η-3Η-Η) Τετράχορδο της επιδεσπόζουσας 4χΕΔ (3Η-Η-Τ) Τετράχορδο προσαγωγέα 4χΠροσ. (Η-Τ-Η)	Γίνεται ανάλυση της δομής του τετραχόρδου και εκτελείται σε ανιούσα και κατιούσα κίνηση μελωδικά. Ο μαθητής ακούει και διακρίνει το είδος του τετραχόρδου. Με δοσμένο φθόγγο τραγουδήστε τετράχορδα Α, Β, Γ και Δ ανιόντα και κατιόντα. Γίνεται εξάσκηση μελωδική και ακουστική δίνοντας κάθε φορά τη βαθμίδα εκκίνησης Με δοσμένο φθόγγο τραγουδήστε τετράχορδα ανιόντα και κατιόντα Α, Β, Γ , 4χΥΔ, 4χΔ, 4χΕΔ και 4χΠροσ..

Α΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ ΚΑΘ' ΥΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΜΕΛΩΔΙΑΣ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές να: 1) αποκτήσουν ευχέρεια στη μουσική ανάγνωση (solfège) όλων των μελωδικών διαστημάτων 2) αναπτύξουν την εσωτερική τους ακοή 3)αναπτύξουν δεξιότητες μουσικής ορθογραφίας (dictée) και διαχείρισης της μουσικής σημειογραφίας	Ακουστική αναγνώριση και γραφή καθ' υπαγόρευση μελωδίας με ποικίλα ρυθμικά σχήματα και μετατροπίες στη δεσπόζουσα ή υποδεσπόζουσα	-Ασκήσεις μουσικής ανάγνωσης με διάφορα διαστήματα σε ποικίλα ρυθμικά σχήματα (παρεστιγμένα, συγκοπές, αντιχρονισμό, σύζευξη διαρκείας), σε κλίμακες μέχρι τέσσερις διέσεις-υφέσεις, σε μέτρα 2/4, 3/4, 4/4, 6/8 και με μετατροπίες στη δεσπόζουσα ή υποδεσπόζουσα ή σχετική ελάσσονα. Απόδοση των ασκήσεων από τους μαθητές με μέτρημα με το χέρι. -Ασκήσεις απομνημόνευσης και αναπαραγωγής σύντομων μελωδικών σχημάτων αρχικά τραγουδιστά και κατόπιν γραπτά -Ασκήσεις μουσικής υπαγόρευσης (dictée) με, όσον είναι δυνατόν, ποικίλα διαστήματα, με σύντομες χρωματικές κινήσεις, σε ποικίλα ρυθμικά σχήματα (παρεστιγμένα, συγκοπές, σύζευξη διαρκείας, δέκατα έκτα), σε κλίμακες μέχρι δύο διέσεις-υφέσεις, σε μέτρα 2/4, 3/4, 4/4, 6/8 και με μετατροπίες στη δεσπόζουσα ή υποδεσπόζουσα (σχέση 5ης)

3. Κύριες συγχορδίες στο μείζονα και ελάσσονα τρόπο σε ευθεία κατάσταση (I,IV,V) /Διδακτικές ώρες: μία (1)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ακουστική αναγνώριση των κύριων συγχορδιών της κλίμακας	**3.1Μελωδική εκφώνηση-αναγνώριση συγχορδιών**	**Μείζονα κλίμακα** Οι συγχορδίες των κύριων βαθμίδων: I,IV,V Ο διδάσκων εκτελεί μελωδικά ή αρμονικά, ο μαθητής επαναλαμβάνει μελωδικά. Κατόπιν εκτελεί πάλι αρμονικά

		και ο μαθητής αναγνωρίζει ποιες κύριες συγχορδίες ακούγονται. Εφαρμογή των παραπάνω και για την αρμονική ελάσσονα κλίμακα
	3.1.1 Μουσική υπαγόρευση	Ο διδάσκων εκτελεί μελωδικά ή αρμονικά και ο μαθητής γράφει τις νότες. Επανάληψη σε διάφορες κλίμακες

4. Οι κύριες συγχορδίες (I, V, IV σε ευθεία κατάσταση) και οι συνδέσεις τους (τρίφωνες συγχορδίες σε τετράφωνη γραφή) /Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να διακρίνει ακουστικά τις κύριες συγχορδίες σε τετράφωνη γραφή*	**4.1 Μελωδική εκφώνηση-αναγνώριση μεμονωμένων συγχορδιών**	Ο διδάσκων παίζει μεμονωμένες συγχορδίες μελωδικά ή αρμονικά και ο μαθητής εκφωνεί σε μορφή αρπέζ και αναγνωρίζει τις συγχορδίες
Να διακρίνει τις κύριες συγχορδίες σε διάφορες κλίμακες σε τετράφωνη γραφή	**4.2 Συνδέσεις συγχορδιών (2-3 συγχορδίες)** 4.2.1. Μελωδική εκφώνηση-αναγνώριση συγχορδιών	Ο διδάσκων παίζει, ο μαθητής εκφωνεί μελωδικά και στη συνέχεια αναγνωρίζει τις συγχορδίες
Να αντιληφθεί τις συνδέσεις των κύριων βαθμίδων και την αρμονική τους αλληλουχία	**4.3. Συνδέσεις συγχορδιών** (2-5 συγχορδίες) 4.3.1.Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών (γράφουν βαθμίδες) 4.3.2. Μουσική υπαγόρευση (γράφουν τις βαθμίδες και τις φωνές)	Ο διδάσκων παίζει συνδέσεις κύριων βαθμίδων σε ανοικτές ή κλειστές θέσεις σε τέσσερις φωνές (δίνεται η βάση της τονικής, δεσπόζουσας ή υποδεσπόζουσας) Οι μαθητές καταγράφουν τις βαθμίδες, στη συνέχεια γράφουν τις νότες. Καταγράφουν πρώτα τη μελωδία, κατόπιν το μπάσο και τέλος τις μεσαίες φωνές Εξετάζονται οι συνδέσεις αναλυτικά (πλάγια και αντίθετη κίνηση) με κοινούς ή όχι φθόγγους

5. Αρμονικές λειτουργίες και πτώσεις (τέλεια, ατελής, μισή)/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να διακρίνει ακουστικά τα είδη των πτώσεων σε τετράφωνη γραφή*	**5.1 Αναγνώριση των πτώσεων (τέλεια, ατελής, μισή)**	Ο διδάσκων παίζει τα είδη των πτώσεων, εξηγώντας αναλυτικά τις διαφορές μεταξύ της τέλειας, της ατελούς και της μισής πτώσης Ο μαθητής αναγνωρίζει τα είδη των πτώσεων
Να καταγράψει αρμονικές υπαγορεύσεις μουσικών φράσεων που καταλήγουν σε ένα είδος πτώσης	**5.2 Μουσική υπαγόρευση** (Δίδεται η συγχορδία της τονικής σε θέση 8ης , 3ης ή 5ης)	Ο διδάσκων παίζει μια μουσική φράση σε τετράφωνη γραφή με την αρχική συγχορδία της τονικής σε θέση 8ης, 3ης ή 5ης. Οι συγχορδίες παίζονται κατά προτίμηση σε συνεπτυγμένη θέση. Δίδονται παραδείγματα που να περιέχουν: • **Τέλεια** πτώση • **Ατελή** • **Μισή** πτώση και • **Πλάγια** ή εκκλησιαστική πτώση

6. Εναρμόνιση απλών μελωδιών με τη χρήση των κύριων συγχορδιών σε ευθεία κατάσταση/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να εναρμονίζει απλές μελωδίες με χρήση των κύριων βαθμίδων κατά τη διάρκεια πρώτης ακρόασης* *Να καταγράφει μικρές μουσικές φράσεις σε 2φωνη μουσική υπαγόρευση και στη συνέχεια μέχρι 4φωνη*	6.1 **Καταγραφή μιας σύντομης διαδοχής συγχορδιών που περιέχει συνδέσεις κύριων βαθμίδων.** Παίζεται αρχικά σοπράνο και μπάσος και οι μαθητές καταγράφουν τη μελωδική κίνηση κάθε φωνής φωνές. Εν συνεχεία παίζονται και οι 4 φωνές και οι μαθητές συμπληρώνουν τα εσωτερικά μέρη.	Εκτελούνται απλές μελωδίες μέχρι 4 μέτρα κατάλληλες για απλή εναρμόνιση με τη χρήση των κύριων βαθμίδων. I, IV,V και i-iv-V Ο διδάσκων παίζει μικρές μουσικές φράσεις σε δίφωνη εκτέλεση σοπράνο και μπάσο οι μαθητές γράφουν ταυτόχρονα και τις δύο μελωδίες Ο διδάσκων παίζει την προηγούμενη φράση συμπληρώνοντας και μια τρίτη φωνή κατά προτίμηση άλτο, οι μαθητές συμπληρώνουν τη τρίτη φωνή. Ο διδάσκων παίζει και τη τέταρτη φωνή (τενόρο) και οι μαθητές συμπληρώνουν. Ακούγεται η άσκηση τετράφωνη αρκετές φορές έτσι ώστε οι μαθητές να

		μπορέσουν να παρακολουθούν ταυτόχρονα και τις 4 φωνές Οι ασκήσεις πρέπει να είναι σε κλειστές και ανοικτές θέσεις ξεκινώντας από όλες τις πιθανές θέσεις σοπράνο ($8^η$, $3^η$, $5^η$). Οι ασκήσεις επαναλαμβάνονται και σε άλλες κλίμακες μείζονες και ελάσσονες

7. Κύριες συγχορδίες σε πρώτη αναστροφή/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *να διακρίνει την πρώτη αναστροφή των κυρίων συγχορδιών .* *Να τραγουδά συγχορδίες σε Α' αναστροφή για τρεις φωνές μελωδικά και αρμονικά σε ομάδες.*	**7.1 Μελωδική εκφώνηση των συγχορδιών για 3 φωνές σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή**.	Εκτελούνται οι κύριες συγχορδίες σε ευθεία κατάσταση και στη συνέχεια σε α αναστροφή σε κλειστή και ανοιχτή θέση, διακρίνοντας τη διαφορά που υπάρχει στη χαμηλότερη φωνή της συγχορδίας. Με δοσμένη τη θεμέλιο ο μαθητής τραγουδά τη συγχορδία, με δοσμένη την $3^η$ σαν βάση ο μαθητής τραγουδά τις υπόλοιπες νότες (5η και $8^η$), με δοσμένη την $5^η$ ο μαθητής τραγουδά τις υπόλοιπες (8η και $3^η$).
Να τραγουδά συγχορδίες σε Α' αναστροφή για τέσσερεις φωνές μελωδικά και αρμονικά σε ομάδες *Να καταγράφει τις φωνές των κυρίων συγχορδιών μελωδικά και αρμονικά σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή*	**7.2 Μελωδική εκφώνηση για 4 φωνές σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή**	Ακολουθείται η ίδια διαδικασία με τις 3 φωνές με τη διαφορά ότι προστίθεται και ένας διπλασιασμός φθόγγου σαν τέταρτη φωνή. Εκτελούνται διαδοχές 2, 3 και προοδευτικά μέχρι 5 συγχορδιών. Παίζονται αρχικά σοπράνο και μπάσο και οι μαθητές καταγράφουν τις φωνές. Εν συνεχεία παίζονται και οι 4 φωνές και οι μαθητές συμπληρώνουν τα εσωτερικά μέρη.
Να αναγνωρίζει τις διαδοχές των κυρίων συγχορδιών σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή.	**7.3 Μουσική υπαγόρευση διαδοχής συγχορδιών σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή**	Ο διδάσκων εκτελεί μία φορά τη διαδοχή των συγχορδιών και οι μαθητές καταγράφουν τις βαθμίδες .
Να αναγνωρίζει τις διαδοχές των κυρίων συγχορδιών σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή και να	7.3.1 Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών (γράφουν βαθμίδες).	Ο διδάσκων εκτελεί μία φορά τη διαδοχή των συγχορδιών και εν συνεχεία υπαγορεύει τις συγχορδίες ανά ζεύγη εκτελώντας 2 έως τρεις

καταγράφει βαθμίδες και φωνές ταυτόχρονα	**7.4 Μουσική υπαγόρευση** (γράφουν τις βαθμίδες και τις φωνές)	φορές κάθε ζεύγος ή όπως κρίνεται για κάθε αρμονικό σκελετό προσφορότερο. Οι μαθητές γράφουν τις φωνές και συγχρόνως τις αντίστοιχες βαθμίδες.

8. Κύριες συγχορδίες σε δεύτερη αναστροφή/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *να διακρίνει την δεύτερη αναστροφή στις κύριες συγχορδίες με όλες τις μορφές της*	**8.1 Διαβατική δεύτερη αναστροφή της V_4^6.**	Η συγχορδία της δεσπόζουσας περικλείεται από τη συγχορδία της τονικής σε ευθεία κατάσταση και αναστροφή ή αντιστρόφως. Δίδεται η συγχορδία της τονικής και ο διδάσκων εκτελεί το σύνολο των συγχορδιών. Οι μαθητές καταγράφουν τη διαδοχή των συγχορδιών και εν συνεχεία τις υπόλοιπες φωνές με τη διαδικασία που έχει υποδειχθεί.
	8.2 Διαβατική δεύτερη αναστροφή της I_4^6.	Η συγχορδία της τονικής περικλείεται από τη συγχορδία της υποδεσπόζουσας σε ευθεία κατάσταση και αναστροφή ή αντιστρόφως
	8.3 Χρήση του πτωτικού έξι-τέσσερα σε μια διαδοχή συγχορδιών που καταλήγει σε τέλεια, ατελή ή μισή πτώση.	Τη συγχορδία της τονικής έξι-τέσσερα ακολουθεί η δεσπόζουσα μισή πτώση Τη συγχορδία της τονικής έξι-τέσσερα ακολουθεί η δεσπόζουσα και η φράση τελειώνει με τη συγχορδία της τονικής σε θέση 8^{ης}. Τέλεια πτώση Τη συγχορδία της τονικής έξι-τέσσερα ακολουθεί η δεσπόζουσα και η φράση τελειώνει με τη συγχορδία της τονικής σε θέση 3^{ης} ή 5^{ης}. Ατελής πτώση
	8.4 Ποικιλματική δεύτερη αναστροφή	Η συγχορδία της τονικής έξι-τέσσερα περικλείεται από τη συγχορδία της δεσπόζουσας σε ευθεία κατάσταση ή συγχορδία της υποδεσπόζουσας έξι-τέσσερα από τη συγχορδία της τονικής
	8.5 Ποικιλματική δεύτερη αναστροφή στις πτώσεις	Το έξι-τέσσερα πλάγιας πτώσης ακολουθεί την τέλεια πτώση

9.Η συγχορδία δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης και οι αναστροφές της/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: να διακρίνει την δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και σε όλες τις αναστροφές της	**9.Η συγχορδία δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης και οι αναστροφές της**	Ο διδάσκων εκτελεί μελωδικά και αρμονικά τη δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης α) σε ευθεία κατάσταση β)σε Α΄ αναστροφή γ) σε Β΄ αναστροφή δ) σε Γ΄ αναστροφή ακολουθούμενες κάθε φορά από τις λύσεις τους (λύση της 7ης)
Να εξοικειωθεί στη κατασκευή δεσποζουσών μεθ΄ εβδόμης από ένα δοσμένο φθόγγο ως μία από τις τέσσερεις φωνές της	**9.1 Θεωρητική εξάσκηση στο σχηματισμό δεσποζουσών μεθ΄ εβδόμης με δοσμένη τη θεμέλιο, 3η, 5η ή 7η της συγχορδίας.**	Ο διδάσκων δίνει μία από τις νότες της δεσπόζουσας και ο μαθητής σχηματίζει (θεωρητικά)τη δεσπόζουσα βρίσκοντας και τις υπόλοιπες τρεις φωνές της
Να τραγουδά μελωδίες που περιέχουν φθόγγους της δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης	**9.2 Μελωδική απαγγελία σε συνεπτυγμένη θέση της ευθείας κατάστασης και αναστροφών της δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης**.	Δίνονται μελωδίες που έχουν αναπτυχθεί πάνω σε ένα δοσμένο αρμονικό σκελετό που περιλαμβάνει και συγχορδίες δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης . περιέχουν τις φωνές της δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης και ο μαθητής τραγουδά τα μικρά μουσικά κομμάτια που είναι σε ευθεία κατάσταση και σε όλες τις αναστροφές της
Να αναγνωρίζει την κατάσταση μιας δεσπόζουσας μεθ΄ έβδόμης	**9.3 Αναγνώριση της κατάστασης μιας δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης**	Ο διδάσκων εκτελεί μελωδικά και κατόπιν αρμονικά μια δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης σε όλες τις καταστάσεις και ο μαθητής αναγνωρίζει την κατάσταση, οι συγχορδίες εκτελούνται σε κλειστές και ανοικτές θέσεις
Να καταγράφει τη σύνδεση της δεσπόζουσας με την τονική σύμφωνα με τις λύσεις της 7ης	**9.4 Σύνδεση της δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές με την τονική**.	Εκτελούνται ζεύγη συγχορδιών δεσπόζουσας με την τονική και με τις λύσεις που επιβάλουν οι κανόνες της αρμονίας, ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις βαθμίδες και τις αναστροφές τους
Να καταγράφει διαδοχές που περιλαμβάνουν όλη την προηγούμενη διδαχθείσα ύλη και τη δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης	**9.5 Υπαγόρευση διαδοχής συγχορδιών που περιλαμβάνουν την προηγούμενη ύλη και δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης** με τις διαδικασίες που περιγράφθηκαν στα	Ο διδάσκων εκτελεί διαδοχές συγχορδιών με όλες τις κύριες βαθμίδες και τη δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης σε όλες τις αναστροφές και με τις ανάλογες πτώσεις, ο μαθητής καταγράφει τις βαθμίδες και τις αναστροφές

	κεφάλαια 4,5 και 6. **9.6 Έμφαση στη χρήση της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης σε ευθεία κατάσταση ως προτελευταίας συγχορδίας σε τέλειες και ατελείς πτώσεις** (προσοχή: ποτέ ως τελευταίας σε μισή πτώση!).	Εκτελούνται διαδοχές με κατάληξη τις δυο συνδέσεις V^7-Ι (η Ι σε θέση ογδόης, τέλεια πτώση)V^7-Ι (η Ι σε θέση τρίτης ή πέμπτης, ατελής πτώση) Ο μαθητές καταγράφει τις διαδοχές και ειδικά τις δυο τελευταίες συγχορδίες που αποτελούν και την πτώση (τέλεια ή ατελής)

10. Εισαγωγή στους ξένους φθόγγους/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να εναρμονίζει απλές μελωδίες με χρήση των κυρίων βαθμίδων κατά τη διάρκεια πρώτης ακρόασης* *Να σχηματίζει μικρές μουσικές φράσεις, χρησιμοποιώντας ξένους φθόγγους*	**10.1 Διαβατικοί φθόγγοι μεταξύ των μελών μιας τρίφωνης συγχορδίας ή μιας δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης.** **10.2 Μελωδική απαγγελία και μουσική υπαγόρευση με δοσμένη τη θεμέλιο μιας κύριας συγχορδίας.** **10.3 Προσθέστε επερείσεις ανιούσες και κατιούσες, σε κάθε φθόγγο της συγχορδίας.** Μελωδική απαγγελία και μουσική υπαγόρευση. 10.**4 Προσθέστε ποικίλματα στους πραγματικούς φθόγγους μιας συγχορδίας.** **10.5 Φθόγγοι διαφυγής** (μελωδική απαγγελία και μουσική υπαγόρευση).	Κινηθείτε διαβατικά από τη θεμέλιο στην 3η μιας συγχορδίας, από την 3 στην 5η και από την 5η στην 8η. Δίδεται η θεμέλιος μιας συγχορδίας, τραγουδάτε τους πραγματικούς της φθόγγους και εν συνεχεία προσθέστε διαβατικούς σύμφωνα με την οδηγία του διδάσκοντος. Η άσκηση γίνεται προφορικά και γραπτά. Προσθέστε κατιούσες επερείσεις σε κάθε φθόγγο της συγχορδίας όταν κινείσθε ανοδικά και ανιούσες επερείσεις κατά ημιτόνιο όταν κινείσθε καθοδικά. Στην υποδεσπόζουσα η κατιούσα επέρειση της 3η της να είναι κατά ημιτόνιο, προκειμένου να αποφύγουμε την αυξημένη 4η. Τραγουδάμε τους πραγματικούς φθόγγους μιας συγχορδίας και εν συνεχεία κάνουμε σε κάθε φθόγγο ποίκιλμα απλό ή διπλό ανιόν ή κατιόν. Ο διδάσκων ανάλογα και με το επίπεδο των μαθητών που εκπαιδεύει μπορεί να επεκταθεί και στη χρήση ποικιλμάτων με χρήση μη διατονικών φθόγγων. Προσεγγίστε έναν πραγματικό φθόγγο της συγχορδίας, εγκαταλείποντας τον πραγματικό με πήδημα και

	10.6 Συνδυαστικές ασκήσεις. Σύνδεση συγχορδιών με αξιοποίηση των ξένων φθόγγων. (διαβατικοί, ποικίλματα κ.λπ)	αντιστρόφως. Δημιουργήστε αντίστοιχες ασκήσεις στα πλαίσια σύνδεσης δύο συγχορδιών, επιλέγοντας να διανθίσετε κάποια από τις φωνές της συγχορδίας αξιοποιώντας ένα είδος ξένου φθόγγου ή περισσότερα . (μελωδική απαγγελία και μουσική υπαγόρευση).

11. Δευτερεύουσες συγχορδίες: ii, ii^{o}, τρίφωνη και μεθ' εβδόμης, σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *να αναγνωρίσει τη συγχορδία της επιτονικής (ΙΙ) στο μείζονα και στον ελάσσονα*	11.1 **Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών** (γενικά)	Ο διδάσκων εκτελεί συνδυασμούς συγχορδιών που περιλαμβάνουν την επιτονική και τις κύριες βαθμίδες στο μείζονα και στον ελάσσονα σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης. Οι συνδυασμοί εκτελούνται έως τρεις φορές (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών).
Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιτονικής (ΙΙ) σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή με την τονική (Ι) σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή	11.1.1 **Συνδέσεις τονικής επιτονικής σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή**	Εκτελούνται ζεύγη αρμονικά με την επιτονική και τονική σε όλους τους πιθανούς συνδυασμούς και ο μαθητής καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών)
Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιτονικής (ΙΙ) με την υποδεσπόζουσα (IV)σε ευθεία κατάσταση και σε Α΄ αναστροφή και να καταγράψει τις συνδέσεις	11.1.2 **Συνδέσεις τονικής επιτονικής και υποδεσπόζουσας σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή**	Εκτελούνται τρεις συγχορδίες με την επιτονική τονική και την υποδεσπόζουσα και ο μαθητής καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών) Εκτελούνται τρεις έως τέσσερεις συνδέσεις με την επιτονική τονική και τη δεσπόζουσα και ο μαθητής καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών)
Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιτονικής (ΙΙ) με την τονική(Ι) και την δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης (V) σε ευθεία κατάσταση και σε Α΄ αναστροφή και να καταγράψει τις συνδέσεις	11.1.3 **Συνδέσεις επιτονικής τονικής και δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή**	Εκτελούνται τρείς συγχορδίες που περιλαμβάνουν τη δεσπόζουσα και την επιτονική σαν ενδιάμεση συγχορδία (μπάσο διαβατικό 5^{η} 6^{η} και 7^{η} νότα της κλίμακας) και ο μαθητής καταγράφει τις συνδέσεις Εκτελούνται ζεύγη αρμονικά με την

Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιτονικής (ΙΙ) σε Β΄ αναστροφή με τη δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης (V) σε ευθεία κατάσταση , Α΄ αναστροφή και να καταγράψει τις συνδέσεις	11.1.4 **Συνδέσεις δεσπόζουσας με την επιτονική σε έξι- τέσσερα διαβατικού χαρακτήρα**	επιτονική και τη δεσπόζουσα μεθ΄εβδόμης σε αναστροφή και σε όλους τους πιθανούς συνδυασμούς τρεις φορές και ο μαθητής καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών) Εκτελούνται τρεις ως πέντε συγχορδίες που περιλαμβάνουν την ΙΙ μέσα στο πτωτικό έξη τέσσερα και ο μαθητής καταγράφει τις συνδέσεις και το είδος της πτώσης (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών)
Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιτονικής (ΙΙ) με τη δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης (V) σε ευθεία κατάσταση Α΄, Β΄ και Γ αναστροφή και να καταγράψει τις συνδέσεις	9.1.5 **Σύνδεση με τις αναστροφές της δεσπόζουσας**	Εκτελούνται ζεύγη αρμονικά με την επιτονική μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές με τη δεσπόζουσα σε όλους τους πιθανούς συνδυασμούς και ο μαθητής καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών), οι συνδέσεις να γίνονται στο μείζονα και στον ελάσσονα
Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιτονικής (ΙΙ) σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή με το πτωτικό έξι τέσσερα και να καταγράψει τις συνδέσεις	11.1.6 **Σύνδεση της $ii^{(6)}$, ii^{o6} με το πτωτικό έξι- τέσσερα** (τέλεια, ατελής, μισή πτώση)	Εκτελούνται ζεύγη συγχορδιών με την επιτονική σε ευθεία κατάσταση και Α' αναστροφή τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης με το έξι τέσσερα τονικής (πτώσης)
Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιτονικής (ΙΙ) μεθ΄ εβδόμης με τη δεσπόζουσα και τις αναστροφές της και να καταγράψει τις συνδέσεις	**11.1.7 Συνδέσεις της επιτονικής μεθ΄ εβδόμης με το έξι-τέσσερα** (πτώσης) (τέλεια, ατελή ή μισή πτώση)	Ο διδάσκων εκτελεί διαδοχές συγχορδιών μέχρι τέσσερα μέτρα που περιλαμβάνουν τις κύριες βαθμίδες και την επιτονική (ΙΙ) στο μείζονα και στον ελάσσονα. Ο μαθητής καταγράφει α) το μπάσο β) τις βαθμίδες γ) τις υπόλοιπες φωνές
Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιτονικής (ΙΙ) μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση Α΄ και Β΄ αναστροφή με το πτωτικό έξι- τέσσερα και να καταγράψει τις συνδέσεις	**11.2 Υπαγόρευση διαδοχής συγχορδιών που περιλαμβάνουν την προηγούμενη ύλη και δεύτερη μεθ΄ εβδόμης** με τις διαδικασίες που περιγράψαμε στα κεφάλαια 4,5 και 6.	
Να κατανοήσει όλες τις συνδέσεις της επιτονικής με τις κύριες βαθμίδες και να καταγράφει διαδοχές που περιλαμβάνουν όλη την προηγούμενη διδαχθείσα ύλη	11.**3 Αρμονική ανάλυση – αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών χορικών σε εναρμόνιση J. S. Bach με έμφαση στη σύνδεση ii^{6}_{5} – V**	Δίδονται χορικά του J. S. Bach για ανάλυση και ακρόαση. Ο μαθητής καταγράφει τις βαθμίδες και τα είδη των πτώσεων στα παραδείγματα
Να κατανοήσει την λειτουργία της επιτονικής (ΙΙ) μέσα από διάφορα		

χορικά του J. S. Bach. Να καταγράφει τις βαθμίδες και να σημειώνει τα είδη των πτώσεων		

12. Δευτερεύουσες συγχορδίες: vi και VI – «απατηλή πτώση» /Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *να αναγνωρίσει τη συγχορδία της επιδεσπόζουσας στο μείζονα και στον ελάσσονα*	12.**1 Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών με την επιδεσπόζουσα** (vi και VI).	Ο διδάσκων εκτελεί συνδυασμούς συγχορδιών που περιλαμβάνουν την επιδεσπόζουσα τρίφωνη με την επιτονική τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης και τις κύριες βαθμίδες στο μείζονα και στον ελάσσονα σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές. Οι συνδυασμοί εκτελούνται έως τρεις φορές (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών).
Να κατανοήσει τις επιτρεπόμενες συνδέσεις της επιδεσπόζουσας με την επιτονική, την τονική και τη δεσπόζουσα του μείζονα, τρίφωνες και σε αναστροφές	12.1.1 **Συνδέσεις της επιδεσπόζουσας τονικής επιτονικής υποδεσπόζουσας και δεσπόζουσας, τρίφωνες σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές του μείζονα**	Εκτελούνται ενδεικτικές συνδέσεις που περιέχουν τις παρακάτω συγχορδίες του μείζονα α) επιδεσπόζουσα σε ευθεία και Α΄ αναστροφή β) επιτονική σε ευθεία και Α΄ αναστροφή γ) τονική σε ευθεία και Β΄ αναστροφή πτωτικό έξι τέσσερα και ε) δεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση. Ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών)
Να κατανοήσει τη σύνδεση της επιδεσπόζουσας με τη δεσπόζουσα (απατηλή πτώση)	**12.1.2 Συνδέσεις δεσπόζουσας με την επιδεσπόζου-σα (απατηλή πτώση)**	Εκτελούνται συνδέσεις που περιέχουν την επιδεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση και τη δεσπόζουσα τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης. Ο μαθητής καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών) γίνεται ανάλυση και ερμηνεία της απατηλής πτώσης
Να κατανοήσει τις επιτρεπόμενες συνδέσεις της επιδεσπόζουσας με την επιτονική, την τονική και τη δεσπόζουσα του μείζονα, τρίφωνες, μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές	**12.1.3 Συνδέσεις επιδεσπόζουσας, επιτονικής, δεσπόζουσας, τρίφωνες και μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές του μείζονα**	Εκτελούνται ενδεικτικά συνδέσεις που περιέχουν τις παρακάτω συγχορδίες του μείζονα α) επιτονική μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία και Α΄ αναστροφή β) επιδεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση, Α΄ και Β' αναστροφή γ) δεσπόζουσα τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή. Ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών)

Να κατανοήσει τις επιτρεπόμενες συνδέσεις της επιδεσπόζουσας με την επιτονική τη δεσπόζουσα, την τονική του ελάσσονα, τρίφωνες μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές	12.1.4 **Συνδέσεις επιδεσπόζουσας , επιτονικής τονικής** (τονική πτωτικό έξι-τέσσερα) και δεσπόζουσας σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές του ελάσσονα	Εκτελούνται ενδεικτικά συνδέσεις που περιέχουν τις παρακάτω συγχορδίες του ελάσσονα α) επιδεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή β) επιτονική τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και Α΄ αναστροφή γ) τονική πτωτικό έξι-τέσσερα και δ) δεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση. Ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών)
Να κατανοήσει τις επιτρεπόμενες συνδέσεις της επιδεσπόζουσας με την επιτονική και τις κύριες βαθμίδες και να κατανοήσει και τα είδη των πτώσεων	**12.1.5 Συνδέσεις επιδεσπόζουσας, επιτονικής και των κυρίων βαθμίδων του μείζονα με δημιουργία πτώσης** (τέλεια, μισή, ατελή και απατηλή).	Εκτελούνται ενδεικτικά συνδέσεις που περιέχουν τις παρακάτω συγχορδίες του μείζονα α) επιτονική μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία και Α΄ αναστροφή β) επιδεσπόζουσα σε ευθεία και Α΄ αναστροφή γ) δεσπόζουσα τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία Α΄ και Β΄ αναστροφή, οι συνδέσεις να περιλαμβάνουν πτωτικές σχέσεις ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών) Εκτελούνται συνδέσεις που περιέχουν τις παρακάτω συγχορδίες του ελάσσονα α) επιτονική τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία Α΄ και Β΄ αναστροφή β) επιδεσπόζουσα σε ευθεία και Α΄ αναστροφή γ) δεσπόζουσα τρίφωνη σε ευθεία κατάσταση ε) υποδεσπόζουσα σε ευθεία και Α΄ αναστροφή ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών)
Να κατανοήσει τις επιτρεπόμενες συνδέσεις της επιδεσπόζουσας με την επιτονική, τη δεσπόζουσα του ελάσσονα τρίφωνες μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία	12.1.6 Συνδέσεις επιδεσπόζουσας, επιτονικής και των κυρίων βαθμίδων του ελάσσονα με δημιουργία πτώσης (τέλεια, μισή, ατελή και απατηλή).	Εκτελούνται ενδεικτικά συνδέσεις που περιέχουν τις παρακάτω συγχορδίες του ελάσσσονα α) επιδεσπόζουσα σε ευθεία, Α΄ και Β΄ αναστροφή β) επιτονική τρίφωνη και μεθ΄εβδόμης σε ευθεία κατάσταση Α΄, Β και Γ΄ αναστροφή ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και

κατάσταση και αναστροφές		αναστροφών) Εκτελούνται ενδεικτικά συνδέσεις που περιέχουν τις παρακάτω συγχορδίες του μείζονα α) επιδεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση β) επιτονική τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση Α΄ αναστροφή γ)υποδεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση δ) δεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση ε) τονική σε ευθεία Α΄ και Β΄ αναστροφή
Να κατανοήσει τις επιτρεπόμενες συνδέσεις επιδεσπόζουσας με την επιτονική τρίφωνη και μεθ' έβδόμης σε ευθεία κατάσταση Α΄, Β ΄και Γ΄ αναστροφή στον ελάσσονα	12.1.7 Συνδέσεις επιδεσπόζουσας και επιτονικής τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση Α΄ Β΄ και Γ΄ αναστροφή του ελάσσονα	Ο διδάσκων εκτελεί μια μουσική φράση που περιλαμβάνει 4 έως 5 συγχορδίες και με μία χαρακτηριστική πτώση ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών) Εκτελούνται ενδεικτικά συνδέσεις που περιέχουν τις παρακάτω συγχορδίες του ελάσσονα α) επιδεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση β) επιτονική τρίφωνη και μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση Α΄ αναστροφή γ) υποδεσπόζουσα σε ευθεία δ) τονική ευθεία και Β΄ αναστροφή και ε) δεσπόζουσα σε ευθεία κατάσταση τρίφωνη και μεθ΄εβδόμης σε ευθεία και Α΄ αναστροφή γ)δεσπόζουσα μεθ΄εβδόμης ευθεία δ)υποδεσπόζουσα σε Α΄ αναστροφή ε)τονική σε ευθεία κατάσταση Ο διδάσκων εκτελεί δύο μουσικές φράσεις με δύο χαρακτηριστικά είδη πτώσεων ο μαθητής ακούει και καταγράφει τις συνδέσεις (εύρεση βαθμίδων και αναστροφών)

13. Δευτερεύουσες συγχορδίες: vii, τρίφωνη και τετράφωνη, σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να αναγνωρίζει ακουστικά τις δευτερεύουσες συγχορδίες τρίφωνες και τετράφωνες σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές μέσα σε διαδοχές συγχορδιών*	**13. Δευτερεύουσες συγχορδίες: Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών** **13.1 Συνδέσεις της VIIης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές** **13.2 Συνδέσεις της VIIης μεθ΄ εβδόμης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές**	Εκτελούνται αρμονικές διαδοχές με χρήση της VIIης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές Παραδείγματα από χορικά

14. **Δευτερεύουσες συγχορδίες: Η iii βαθμίδα, III και III+/ Διδακτικές ώρες: δύο (2)**

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να αναγνωρίζει ακουστικά την συγχορδία της IIIης του ελάσσονα και του μείζονα τρόπου μέσα σε διαδοχές συγχορδιών*	**14.1 Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών** **14.1.1.Η iii βαθμίδα στο μείζονα τρόπο** **14.1.2 Η iii βαθμίδα με λειτουργία δεσπόζουσας (σχετική της δεσπόζουσας)** **14.1.3 Ο διαβατικός χαρακτήρας της IIIης, επέκταση της τονικής** **14.2 Η III στον ελάσσονα τρόπο** **14.2.1 Η III^{+} βαθμίδα με λειτουργία δεσπόζουσας**	Εκτελούνται διαδοχές συγχορδιών που συμπεριλαμβάνουν την III

Β΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ ΚΑΘ' ΥΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΜΕΛΩΔΙΑΣ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές να: 1)να αναπτύξουν την εσωτερική τους ακοή 2)αναπτύξουν δεξιότητες μουσικής ορθογραφίας (dictée) και διαχείρισης της μουσικής σημειογραφίας	Ακουστική αναγνώριση και γραφή μελωδίας με ποικίλα ρυθμικά σχήματα και μετατροπίες στη δεσπόζουσα, υποδεσπόζουσα και σχετική ελάσσονα/μείζονα	Ασκήσεις μουσικής υπαγόρευσης (dictée) με, όσον είναι δυνατόν, ποικίλα διαστήματα, με σύντομες χρωματικές κινήσεις, σε ποικίλα ρυθμικά σχήματα (παρεστιγμένα, συγκοπές, σύζευξη διαρκείας, δέκατα έκτα), σε κλίμακες μέχρι δύο διέσεις-υφέσεις, σε μέτρα 2/4, 3/4, 4/4, 6/8 και με μετατροπίες στη δεσπόζουσα ή υποδεσπόζουσα (σχέση $5^{ης}$, $4^{ης}$) και στις σχετικές ελάσσονες/μείζονες

(Σύνολο ωρών 25 + 5 ώρες ανακεφαλαίωσης)

15. Αρμονικές αλυσίδες με τρίφωνες συγχορδίες /Διδακτικές ώρες: πέντε (5)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να αναγνωρίζει τις συγχορδίες μιας αρμονικής αλυσίδας* *Να καταγράφει μικρές μουσικές φράσεις που περιέχουν αρμονικές αλυσίδες σε 2- 4 φωνές.*	**15.1 Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών – μουσική υπαγόρευση** **15.1.1 I – V (πρότυπο), vi – iii, I-IV (αντίτυπα), i-v (πρότυπο), VI-III, iv-i (αντίτυπα)** **15.1.2 I – IV – V (πρότυπο), vi – ii – iii (αντίτυπο)** **15.1.3 I-IV(πρότυπο), iii-vi, V-I (αντίτυπα),** **15.1.4 i-iv (πρότυπο), III-VI (αντίτυπο), ii$^{ø6}_{5}$- V-i - iv$^{6}_{4}$-i**	Δίδεται η συγχορδίας της τονικής. Η άσκηση γίνεται προφορικά και γραπτά. Δημιουργήστε αντίστοιχες ασκήσεις στα πλαίσια σύνδεσης. (μελωδική απαγγελία και μουσική υπαγόρευση).

16.Λοιπές συγχορδίες μεθ' εβδόμης και αρμονικές αλυσίδες με τετράφωνες συγχορδίες// Διδακτικές ώρες: πέντε (5)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής να μπορεί να αναγνωρίζει ακουστικά τις υπόλοιπες συγχορδίες μεθ΄εβδόμης σε μία κλίμακα, όπως και τις αρμονικές αλυσίδες	**16.1 Αναγνώριση συγχορδιών, τρίφωνες συγχορδίες και συγχορδίες 7ης** **16.2 Αρμονικές αλυσίδες**	Παίζονται μείζονες συγχορδίες, ελάσσονες, τρίφωνες ή τετράφωνες με μικρή ή μεγάλη έβδομη, ελαττωμένες με μικρή ή ελαττωμένη έβδομη σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές

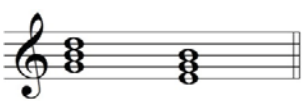
17. Συγχορδίες δεσπόζουσας μετ' ενάτης, Δεσπόζουσας 13ης / Διδακτικές ώρες: πέντε (5)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να αναγνωρίζει ακουστικά τις συγχορδίες δεσπόζουσας μετ' ενάτης και 13ης σε ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές*	**17.1 Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών** **17.1.1 Δεσπόζουσα μετ΄ ενάτης και 13ης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές**	Εκτελούνται αρμονικές διαδοχές με χρήση δεσπόζουσας μετ΄ ενάτης σε ευθεία κατάσταση και αναστροφές

18. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΜΕΙΖΟΝΟΣ - ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ ΤΡΟΠΟΥ/Διδακτικές ώρες: πέντε (5)

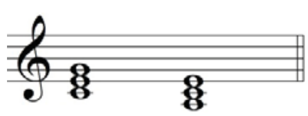
Η σχετική της τονικής, η δεσπόζουσα και η σχετική της καθώς επίσης η υποδεσπόζουσα και η σχετική της αποτελούν τον κύκλο των λειτουργιών της μείζονος και της ελάσσονος κλίμακας.

ΜΕΙΖΩΝ ΤΡΟΠΟΣ

Δεσπόζουσα **Σολ (V)**

Σχετική της δεσπόζουσας **μι (iii)**

Τονική **Ντο (I)**

Σχετική της τονικής **λα (vi)**

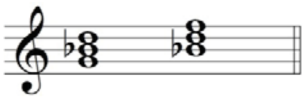

Υποδεσπόζουσα **Φα (IV)**

Σχετική της υποδεσπόζουσας **ρε (ii)**

ΕΛΑΣΣΩΝ ΤΡΟΠΟΣ

Στον ελάσσονα τρόπο λαμβάνομε υπόψη τον κύκλο των λειτουργιών του φυσικού ελάσσονα.

Δεσπόζουσα **σολ (v)**

Σχετική της δεσπόζουσας **Σι♭ (VII)**

Τονική **ντο (i)**

Σχετική της τονικής **Μι♭ (III)**

Υποδεσπόζουσα **φα (iv)**

Σχετική της υποδεσπόζουσας **Λα♭ (VI)**

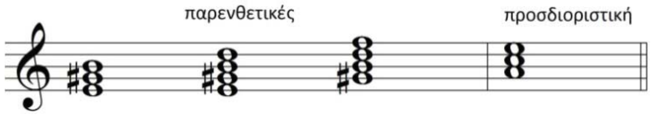
ΠΑΡΕΝΘΕΤΙΚΕΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ

Παρενθετικές λέμε τις συγχορδίες των οποίων η λειτουργία προσδιορίζεται από μια άλλη βαθμίδα της τονικότητας και ο ρόλος τους είναι εμφαντικός.

Ο πιο άμεσος τρόπος, για να σχολιάσουμε τις διάφορες βαθμίδες της κλίμακας και να δώσουμε έμφαση σ' αυτές είναι το να προηγηθεί η δεσπόζουσά τους.

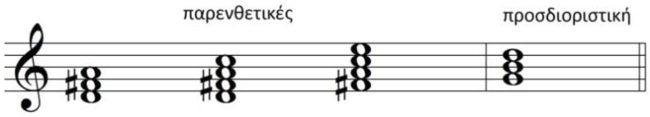
ΜΕΙΖΩΝ ΤΡΟΠΟΣ

παρενθετικές προσδιοριστική

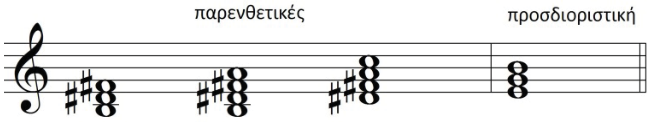
V/vi V^{7}/vi vii^{o7}/vi vi

παρενθετικές προσδιοριστική

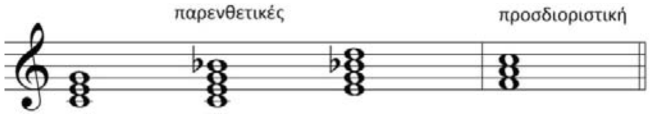
V/V V^{7}/V vii^{ø7}/V V

παρενθετικές προσδιοριστική

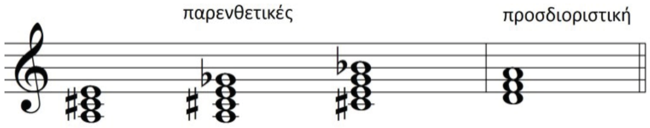
V/iii V^{7}/iii Vii^{o7}/iii iii

παρενθετικές προσδιοριστική

V/IV V^{7}/IV vii^{ø7}/IV IV

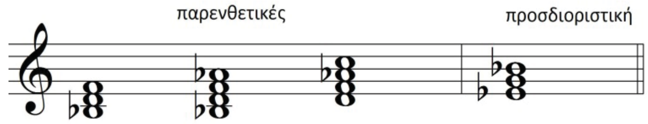
παρενθετικές προσδιοριστική

V/ii V^{7}/ii Vii^{o7}/ii ii

ΟΜΩΝΥΜΟΣ ΕΛΑΣΣΩΝ ΤΡΟΠΟΣ

παρενθετικές προσδιοριστική

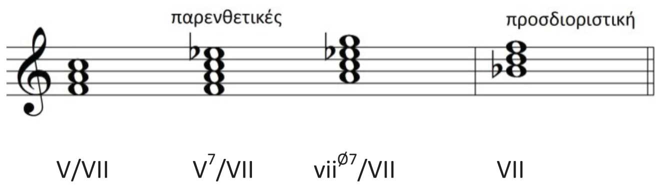

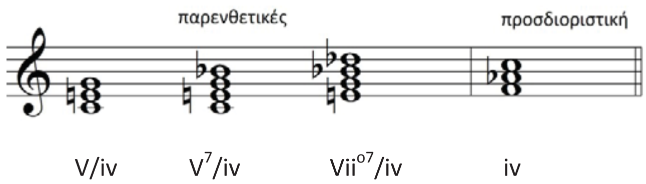
V/III V^{7}/III vii^{ø7}/III III

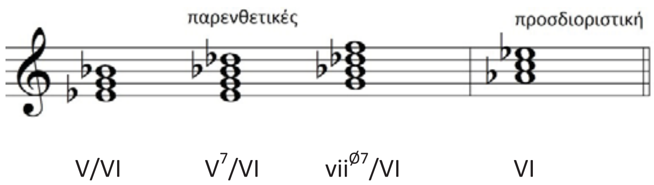
παρενθετικές προσδιοριστική

V/v V^{7}/v Vii^{o7}/v v

ΠΑΡΕΝΘΕΤΙΚΕΣ ΔΕΣΠΟΖΟΥΣΕΣ

Οι παρενθετικές δεσπόζουσες είναι γνωστές επίσης με το όνομα δευτερεύουσες δεσπόζουσες.
Η συγχορδία από την οποία προσδιορίζονται ονομάζεται προσδιοριστική.
Η παρενθετική συγχορδία προηγείται της προσδιοριστικής, μπορεί όμως και να έπεται.
Η προσδιοριστική συγχορδία είναι δυνατόν να απουσιάζει. Η συνηθέστερη εκδοχή είναι όταν η προσδιοριστική μετατρέπεται σε δεσπόζουσα (σύνδεση δεσποζουσών) παρ. 3 ή αντικαθίσταται από τη συγχορδία της επιδεσπόζουσ της, μείζονα ή ελάσσονα (vi ή VI) παρ. 4, χωρίς να αποκλείονται και άλλες εκδοχές, παρ.2.

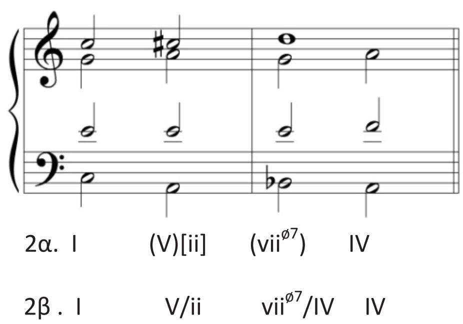
Οι καθιερωμένοι τρόποι γραφής είναι δύο:

1. Η παρενθετική συγχορδία τίθεται σε παρένθεση όταν ακολουθεί η προσδιοριστική (παρ.1-1α). Όταν η προσδιοριστική απουσιάζει τίθεται σε αγκύλη (παρ.2-2α).
2. Η προσδιοριστική συγχορδία αναγράφεται αμέσως μετά την παρενθετική και επαναλαμβάνεται ο συμβολισμός της προσδιοριστικής, εφόσον ακολουθεί. (παρ. 1-β και 2β).

παρ.1

παρ. 2

παρ.3

I V^4_3/vi $vii^{\circ 2}$/ii V/V V $\frac{7}{}$ I

παρ.4

I V^7/ii VI/ii IV^6 I^6_4 **V** **I**

ή IV/IV IV^6

Για την ανάπτυξη των ακουστικών δεξιοτήτων των μαθητών ο διδάσκων μπορεί να δημιουργεί μια διαδοχή συγχορδιών (3-5 συγχορδίες) στις οποίες θα συμπεριλαμβάνονται παρενθετικές δεσπόζουσες π.χ

ΜΕΙΖΩΝ ΤΡΟΠΟΣ

Προσδιοριστική συγχορδία vi (σχετική της τονικής)

I-vi
I - V/vi – vi – ii^6_5 - V
I - V^6_5 /vi – vi – vii^{o6} - I
I – V^4_3 /vi - vi – V – I
I – V^2/vi - vi^6 - ii – V
I – vii^{o6} – vii^{o6}_5/vi – V/vi – vi

Προσδιοριστική συγχορδία V (δεσπόζουσα)

I-V
I – V/V – V – $I^6{}_5$ - IV
I – V^6_5/V – V - V_2 – I^6

I – V_2/V – V^6 - V_2/IV – IV
I - $vii^{ø7}$/V – V – vi_2 – ii_6
I – vii^{o7}/V – V
I – IV^7 – V^7/V – V – I^6

Προσδιοριστική συγχορδία: **iii** (σχετική της δεσπόζουσας)

V-iii
I – V - V/iii – iii - IV
I - V - V^6_5/iii – iii – V^4_3
I - V – V^4_3/iii – iii - vi
I - V V^6_5/V - V – vii^{o7}/iii – iii

Προσδιοριστική συγχορδία: **IV** (υποδεσπόζουσα)

I-IV
I - V^7/IV – IV – $ii^6{}_5$ - V
I - V^6_5/IV – IV – V_2 – I^6
I - V^4_3/IV – IV – I - ii
I – V^2/IV – IV^6 - V – I^6

Προσδιοριστική συγχορδία: **ii** (σχετική της υποδεσπόζουσας).

I - ii
I-V/ii-ii – V^6_5 – I
I- V^6_5/ii - ii – V^2 – I^6
I- V^4_3/ii-ii – V – vi
I – vii^{o7}/ii - V^7/ii – ii – V^6_5

ΕΛΑΣΣΩΝ ΤΡΟΠΟΣ

Προσδιοριστική συγχορδία: **III (**σχετική της τονικής)

i-III
i- V/III - III – V^4_3- i
i - V^6_5/III - III – ii – V
i - V^4_3/ III – III –VI^7– ii^6_5
i – V^2/III – III^6 - ii^{o6} – V
i - $vii^{ø7}$/III –III – V^4_3 – i

Προσδιοριστική συγχορδία: **V** (δεσπόζουσα).

i-V
i - V/V – V – i^6 – iv
i - V^6_5/V - V – VI – i^6
i - V^4_3/ V - V – vii^{o6}_5– i^6
i – V^2/V - V^6 – V^2/iv – iv^6

Προσδιοριστική συγχορδία: **v** (δεσπόζουσα ελάσσονα).

i-v
i - V/v – v – V^2 – i^6
i - V^6_5/v – v – vii^{o7}/iv – iv
i – V^4_3/v – v – V^6_5– i^6
i – V^2/v – v^6 - V^4_3/VI – VI

Προσδιοριστική συγχορδία: **VII** (σχετική της δεσπόζουσας ελάσσονα)

i-VII
i - V^6_5/VII – VII – vii^{o7} – i
i - $vii^{ø7}$/VII – VII – vii^{o7}/V – i^6_4 – V

i – III-V^2/VII- VII^6 – vii^{o7}-V^6_5 – i
i –V^2/VII -VII^6 – III - IV - vii^{o7}/V- i^6_4 -V

Προσδιοριστική συγχορδία: **iv** (υποδεσπόζουσα)

i-iv
i – V^2/iv – iv^6 – ii^{o6} – V
i6 - V^6_5/iv – iv – vii^{o7}/V – V
i - V^4_3/iv – iv – i6 – ii7
i – $ii^{ø6}_5$– V^4_3/iv – iv – V^2

Προσδιοριστική συγχορδία: **VI** (σχετική της υποδεσπόζουσας).

i-VI
i-V^7/VI - VI – $ii^{ø6}_5$ – V
i - V^6_5/VI - VI – vii^{o7}/V – V
i - V^4_3/VI – VI – i^6 – iv
i – V^2/VI - VI^6 – vii^{o7} – i

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Όταν η προσδιοριστική συγχορδία είναι μείζονα, η έβδομη της VIIης μπορεί να είναι μικρή ή ελαττωμένη. Όταν όμως η προσδιοριστική συγχορδία είναι ελάσσονα η 7η είναι πάντοτε ελαττωμένη.

π.χ $vii^{Ø7}$/VI ή vii^{o7}/VI, αλλά μόνον vii^{o7}/iv

($vii^{Ø7}$) VI (vii^{o7}) VI (vii^{o7}) iv & όχι ($vii^{Ø7}$) iv

19. Παρενθετικές δεσπόζουσες, δάνειες συγχορδίες/ Διδακτικές ώρες: πέντε (5)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: *Να αναγνωρίζει ακουστικά παρενθετικές συγχορδίες δεσπόζουσας μεθ΄ εβδόμης και παρενθετικές συγχορδίες εβδόμης μεθ' εβδόμης στο μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο*	19.1 **Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών: δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης, έβδομη μεθ΄ εβδόμης της δεσπόζουσας στο μείζονα και ελάσσονα τρόπο** **19.1.1 Δεσπόζουσα της δεσπόζουσας, έβδομη μεθ΄ εβδόμης της δεσπόζουσας, μείζων – ελάσσων τρόπος** **19.2 Δεσπόζουσα της δεσπόζουσας, έβδομη μεθ΄ εβδόμης στις υπόλοιπες βαθμίδες, μείζων - ελάσσων τρόπος**	Εκτελούνται αρμονικές διαδοχές με χρήση παρενθετικών συγχορδιών Χορικά εναρμονισμένα από τον J.S.Bach για καλύτερη εμπέδωση των παρενθετικών συγχορδιών. Οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τις παρενθετικές συγχορδίες και αφού αναγνωρίσουν όλα τα αρμονικά φαινόμενα αποδίδουν χορωδιακά τα χορικά με τις διαδικασίες που έχουν αναφερθεί στο κεφάλαιο 2. Στα χορικά του J.S.Bach ο διδάσκων μπορεί να αντλήσει ένα τεράστιο πλούτο τόσο για τη διδασκαλία του ντικτέ όσο και της αρμονίας, επιλέγοντας κάθε φορά υλικό για όποια πτυχή θέλει να «φωτίσει».

Γ΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ ΚΑΘ' ΥΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΜΕΛΩΔΙΑΣ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές να: 1)να αναπτύξουν την εσωτερική τους ακοή	Ακουστική αναγνώριση και γραφή μελωδίας με ποικίλα ρυθμικά σχήματα και	Ασκήσεις μουσικής υπαγόρευσης (dictée) με, όσον είναι δυνατόν, ποικίλα διαστήματα, με σύντομες χρωματικές κινήσεις, σε ποικίλα

2)αναπτύξουν δεξιότητες μουσικής ορθογραφίας (dictée) και διαχείρισης της μουσικής σημειογραφίας	μετατροπίες στη δεσπόζουσα, υποδεσπόζουσα, και σε τονικότητες με σχέση 3ης και 2ης	ρυθμικά σχήματα (παρεστιγμένα, συγκοπές, σύζευξη διαρκείας, δέκατα έκτα), σε κλίμακες μέχρι δύο διέσεις-υφέσεις, σε μέτρα 2/4, 3/4, 4/4, 6/8 και με μετατροπίες στη δεσπόζουσα ή υποδεσπόζουσα (σχέση 5ης, 4ης), στις σχετικές ελάσσονες/μείζονες και σε μακρινές τονικότητες (με σχέση 3ης ή 2ης)

(Σύνολο ωρών 25 + 5 ώρες ανακεφαλαίωσης)

20. Αλλοιωμένες συγχορδίες, συγχορδίες με αλλοιωμένη πέμπτη, συγχορδίες αυξημένης έκτης, ναπολιτάνικη/ Διδακτικές ώρες: δέκα (10)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ο μαθητής πρέπει: Να αναγνωρίζει ακουστικά τις συγχορδίες με όξυνση της 5ης, με βάρυνση της 5ης, συγχορδίες αυξημένης έκτης και ναπολιτάνικες συγχορδίες	**20.1 Όξυνση της 5ης Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών**	Εκτελούνται αρμονικές διαδοχές που περιέχουν όξυνση της 5ης
	20.2 Βάρυνση της 5ης Αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών	Εκτελούνται αρμονικές διαδοχές που περιέχουν βάρυνση της 5ης
	20.3 Συγχορδίες αυξημένης 6ης	Εκτελούνται αρμονικές διαδοχές που περιέχουν συγχορδίες 6ης αυξημένης
	20.4 Ναπολιτάνικη συγχορδία	Εκτελούνται αρμονικές διαδοχές που περιέχουν ναπολιτάνικη

21. Συνδυαστικές ασκήσεις/ Διδακτικές ώρες: οκτώ (8)

1. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΜΕΛΩΔΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

Θα ακούσετε για κάθε μία από τις παρακάτω ερωτήσεις **Α1** έως **Α4** τον φθόγγο-αφετηρία και το μελωδικό διάστημα, τα οποία θα επαναληφθούν άλλες δύο φορές. Σημειώστε το είδος και το μέγεθος του διαστήματος.

Ερώτηση Α1	Ερώτηση Α2	Ερώτηση Α3	Ερώτηση Α4

2. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

Θα ακούσετε μία συγχορδία, η οποία θα επαναληφθεί άλλες δύο φορές για κάθε μία από τις παρακάτω ερωτήσεις **Β1** έως **Β4**. Να αναγνωρίσετε το είδος και την κατάσταση της συγχορδίας.

Ερώτηση Β1	Ερώτηση Β 2	Ερώτηση Β 3	Ερώτηση Β 4

3. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

Θα ακούσετε μία διαδοχή συγχορδιών, η οποία θα επαναληφθεί άλλες δύο φορές για κάθε μία από τις παρακάτω ερωτήσεις **Γ1** έως **Γ4**. Δίδεται η πρώτη συγχορδία. Αναγνωρίστε τις υπόλοιπες συγχορδίες θέτοντας τον κατάλληλο συμβολισμό.

Ερώτηση Γ1	Ερώτηση Γ 2	Ερώτηση Γ 3	Ερώτηση Γ 4

4. ΑΣΚΗΣΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΥΠΑΓΟΡΕΥΣΗΣ

Ακούγεται ολόκληρη η μελωδική άσκηση μία φορά. Μεσολαβεί σύντομη διακοπή και παίζονται τα πρώτα δύο μέτρα. Μεσολαβεί πάλι διακοπή και επαναλαμβάνονται τα δύο πρώτα μέτρα. Την τρίτη φορά που θα ακουσθούν τα δύο πρώτα μέτρα θα ενωθούν με τα δύο επόμενα, τα οποία στη συνέχεια θα ακουστούν άλλες δύο φορές. Μεσολαβεί διακοπή και κατόπιν ακούγεται για τελευταία φορά ολόκληρη η άσκηση. Δίνεται το όνομα του πρώτου φθόγγου, όχι όμως και η αξία του.

Συμπληρώστε το μέτρο και τον οπλισμό όταν χρειάζεται.
Στο 1ο πεντάγραμμο, που το χρησιμοποιείτε ως πρόχειρο, γράψτε με μολύβι και στο 2ο γράψτε με στυλό τη μελωδία που θα αξιολογηθεί.

5. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΜΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

5.1 Θα ακούσετε τρία σύντομα αποσπάσματα έργων

Κάθε ένα από αυτά θα το ακούσετε τρεις φορές. Σημειώστε το μέτρο για κάθε ένα από αυτά.

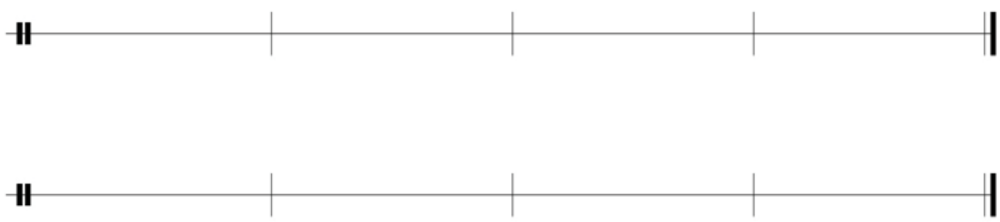
Ακούτε τρεις φορές ένα σύντομο απόσπασμα. Αναγνωρίστε και σημειώστε το μέτρο

Ερώτηση Ε 1	Ερώτηση Ε 2	Ερώτηση Ε 3

5.2 Άσκηση ρυθμικής υπαγόρευσης

Ακούστε ολόκληρη τη ρυθμική άσκηση μία φορά. Μεσολαβεί σύντομη διακοπή και ακούγονται τα πρώτα δύο μέτρα. Μεσολαβεί πάλι διακοπή και επαναλαμβάνονται τα δύο πρώτα μέτρα. Την τρίτη φορά που θα ακουσθούν θα ενωθούν με τα δύο επόμενα, τα οποία θα ακουστούν άλλες δύο φορές. Μεσολαβεί παύση και ακούμε για τελευταία φορά ολόκληρη την άσκηση.

Στο 1ο πεντάγραμμο, που το χρησιμοποιείτε ως πρόχειρο, γράψτε με μολύβι και στο 2ο γράψτε με στυλό τη ρυθμική άσκηση που θα αξιολογηθεί.

6. Προσθήκη αλλοιώσεων

Ακούστε την κάθε άσκηση τρεις φορές και προσθέστε τις κατάλληλες αλλοιώσεις

Ερώτηση ΣΤ 1

Ερώτηση ΣΤ 2

Ερώτηση ΣΤ 3

Ερώτηση ΣΤ 4

22. Τεστ προσομοίωσης / Διδακτικές ώρες: επτά (7)

ΟΜΑΔΑ Α: ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΜΕΛΩΔΙΚΩΝ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

Ερώτηση Α1:	α	3Μ	
	β	4Κ	
	γ	4+	
	δ	5Κ	
	ε	6μ	

Ερώτηση Α2:	α	4Κ	
	β	4^+	
	γ	5Κ	
	δ	6μ	
	ε	6Μ	

Ερώτηση Α3:	α	7Μ	
	β	7μ	
	γ	6Μ.	
	δ	6μ	
	ε	5Κ	

Ερώτηση Α4:	α	7Μ	
	β	7μ	
	γ	6Μ.	
	δ	6μ	
	ε	5Κ	

ΟΜΑΔΑ Β: ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

Ερώτηση Β1:	α	Ελάσσονα 7μ	
	β	Ελάσσονα 7Μ	
	γ	Μείζονα 7μ	
	δ	Μείζονα 7Μ	
	ε	Ελαττωμένη 7μ	

Ερώτηση Β2:	α	Ελάσσονα 7μ	
	β	Ελάσσονα 7Μ	
	γ	Μείζονα 7μ	
	δ	Μείζονα 7Μ	
	ε	Ελαττωμένη 7μ	

Ερώτηση Β3:	α	Ελάσσονα 7μ	
	β	Ελάσσονα 7Μ	
	γ	Μείζονα 7μ	
	δ	Μείζονα 7Μ	
	ε	Ελαττωμένη 7μ	
Ερώτηση Β4:	α	Ελαττωμένη	
	β	Ελαττωμένη 7μ	
	γ	Ελάσσονα 7μ	
	δ	Μείζονα 7μ	
	ε	Αυξημένη	

ΟΜΑΔΑ Γ: ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

Ερώτηση Γ1:	α	$I - V - IV^{6} - vii^{ø4}_{3}/V - V$	
	β	$I - V - ii^{6}_{5} – vii^{ø7}/V - V$	
	γ	$I - V - IV - vii^{ø7}/V - V$	
	δ	$I - V - V/V - V - ii^{6}_{5}$	
	ε	$I - V - IV - V^{6}_{5}/V - V^{7}$	

Ερώτηση Γ2:	α	$I - V^{6}_{5}/vi - vi - V^{2}$	
	β	$I - V^{7} - V^{2}/ii - ii^{6} - V$	
	γ	$I - V - V^{2}/ii - ii^{6} - V^{7}$	
	δ	$I - V^{6}_{5} - V^{2}/IV - IV^{6} - V$	
	ε	$I - V^{7} - V/ii - ii^{6} - V$	

Ερώτηση Γ3:	α	$I - vii^{ø7}/V - V^{7} - V^{4}_{3} - I^{6}$	
	β	$I - vii^{ø7}/IV - IV - vii^{ø4}_{3} - I^{6}$	
	γ	$I - vii^{o7}/ii - ii^{6} - vii^{ø4}_{3} - I^{6}$	
	δ	$I - vii^{ø7}/V - I^{6}_{4} - V^{2} - I^{6}$	
	ε	$I - vii^{ø7}/V - V - vii^{ø4}_{3} - I^{6}$	

Ερώτηση Γ4:	α	$I - V^{2}/IV - IV^{6} - ii^{6}_{5} - V$	
	β	$I - V^{2}/vi – vi - ii^{6}_{5} - V$	
	γ	$I - vii^{ø7}/IV - IV - ii^{7} - V^{7}$	
	δ	$I - V/IV - IV - ii^{6} - V$	
	ε	$I - I^{2} - IV^{6} - ii^{6}_{5} - V$	

ΟΜΑΔΑ Δ: ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΜΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Ερώτηση Δ1:	α	2/4	
	β	3/4	
	γ	4/4	
	δ	5/4	
	ε	7/4	

Ερώτηση Δ2:	α	2/4	
	β	3/4	
	γ	5/8	
	δ	6/8	
	ε	7/8	

Ερώτηση Δ3:	α	2/4	
	β	3/4	
	γ	4/4	
	δ	6/8	
	ε	7/8	

Ερώτηση Δ4:	α	
	β	
	γ	
	δ	

	ε	

A

B

C

D

E

ΟΜΑΔΑ Ε: ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΑΥΤΙΣΗ ΜΕΛΩΔΙΩΝ

Ερώτηση Ε1

α

β

γ

δ

ε

Ερώτηση Ε1:	α	

	β	
	γ	
	δ	
	ε	

Ερώτηση Ε2:	α	
	β	
	γ	
	δ	
	ε	

Ερώτηση Ε2:

Ερώτηση

Ερώτηση Ε3:	α	
	β	
	γ	
	δ	
	ε	

Ερώτηση Ε4:	α	
	β	
	γ	
	δ	
	ε	

Ερώτηση Ε4:

23. Πρόσθετες ασκήσεις εμπέδωσης διαστημάτων, Ρυθμικών και μετρικών σχημάτων

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
23. Διαστήματα		
Μετά την ολοκλήρωση του κεφαλαίου, οι μαθητές αναμένεται: 1. να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν & να τραγουδούν ανιόντα & κατιόντα διαστήματα αρχικά απλά & κατόπιν σύνθετα	23.1 Μελωδικά διαστήματα • Διάστημα: η απόσταση ανάμεσα σε δύο νότες. • Χαμηλή νότα: βάση • Υψηλή νότα: κορυφή • Διαδοχικά: μελωδικό διάστημα	Κάθετα: αρμονικό διάστημα Αναστροφή: βάση⇔κορυφή Προκύπτει έτσι ένα άλλο διάστημα που είναι το συμπληρωματικό του πρώτου ως προς την οκτάβα. <u>Δραστηριότητες εξάσκησης</u> Παράδειγμα: Οι μαθητές θα ακούσουν την κορυφή & θα κατεβούν μια 5ηΚ. <u>Άσκηση:</u> • Οι μαθητές να να δημιουργήσουν ένα κομμάτι με $3^{ες}$ μικρές (ανιούσες και κατιούσες). Οι μαθητές να επινοήσουν ένα ρυθμικό σχήμα και στη συνέχεια να προσθέσουν

		νότες.
2. να μπορούν να παίζουν & να γράφουν ανιόντα & κατιόντα διαστήματα παράλληλα με τις ακουστικές ασκήσεις, ώστε αργότερα να μπορούν να τα εναρμονίζουν.	23.2 Είδη διαστημάτων Απλά ανιόντα & κατιόντα διαστήματα: 2ης – 7ης 23.2.1 Ταυτοφωνία, 2η μικρή (2μ), 2η μεγάλη (2Μ), 3ημικρή (3μ), 3η Μεγάλη (3Μ), 4η Καθαρή (4κ), 4η Αυξημένη (4+) 5η καθαρη (5κ), 5η ελαττωμένη, 6η μεγάλη (6Μ), 6η μικρή (6μ), 7η μεγάλη (7Μ), 7η μικρή 97μ), 8η καθαρή (8κ)	Παραδείγματα: Διαστήματα 2ης Οι μαθητές θα ακούσουν τη βάση & θα τραγουδήσουν ανάλογα: μια 2η μ. πάνω ή κάτω κ.ο.κ
		Διαστήματα 3ης Οι μαθητές θα βρουν ένα τραγούδι που ξεκινάει από μια 3η μικρή ή να την εμπεριέχει.
		Διαστήματα 4ης Οι μαθητές θα ανέβουν από την κάθε νότα του τραγουδιού «Πότε θα κάνει ξαστεριά», ανιόντα διαστήματα 4Κ.
		Διαστήματα 5ης Οι μαθητές θα παίξουν σε ένα μουσικό όργανο μια 5κ & οι συμμαθητές τους θα πρέπει να τραγουδήσουν μια 3Μ ή μια 3μ από την βάση της.
		Οι μαθητές θα ανεβάσουν την παρακάτω φράση μια 3μ πάνω. Κατόπιν να την κατεβάσουν ένα τόνο. Οι μαθητές από δοσμένο φθόγγο να τραγουδήσουν μια 3Μ κατιούσα.
		Διαστήματα 6ης Οι μαθητές θα συνθέσουν μια μελωδία με κατιόντα ή ανιόντα διαστήματα 6ης. Οι μαθητές θα ακούσουν από ένα διαπασών τον τόνο & θα προσπαθήσουν να κατέβουν μια 6μ. Οι μαθητές θα ακούσουν από ένα όμποε τον τόνο & θα προσπαθήσουν να

		κατέβουν μια 6Μ.
		Ο καθηγητής θα παίξει 4 φορές το απόσπασμα με παραλλαγές. Οι μαθητές να επιλέξουν ποια από τις μελωδίες είναι η γνωστή.

23.4 Παραδείγματα χρήσης διαστημάτων σε διαφορετικά μουσικά περιβάλλοντα

Σε αυτό το σημείο θα μελετηθεί πως η δομή της κλίμακας της Δυτικής Ευρωπαϊκής μουσικής συνδέεται με τη μουσική της τζαζ. Χρησιμοποιώντας τον ιονικό τρόπο, αρχίζει η αποδόμηση. Αφαιρείται η 4η και 7η του βαθμίδα (οι νότες δηλαδή που δημιουργούν ημιτόνια με τις γειτονικές τους) και έτσι προκύπτει η πεντατονική μείζονα κλίμακα. Με την ίδια λογική για τον μείζονα και ελάσσονα τρόπο, δημιουργείται μέσα από την πεντατονική μείζονα η πεντατονική ελάσσονα. Δημιουργείται ένας νέος τρόπος από την 5η πλέον κατά σειρά νότα και γίνεται η νέα αφετηρία της κλίμακας.

Μέσα στην πεντατονική ελάσσονα, προστίθεται μια νότα που απέχει διάστημα 5ης από την τονική, ενώ διατηρείται η καθαρή προϋπάρχουσα 5η. Έτσι έχουμε την κλίμακα των Blues. Χρησιμοποιείται η ίδια και στον μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο.

Σε αυτό το παράδειγμα φαίνεται η δομή και η αλληλουχία των συγχορδιών στο μείζονα τρόπο.

οι μαθητές χωρίζονται σε 2 ομάδες:

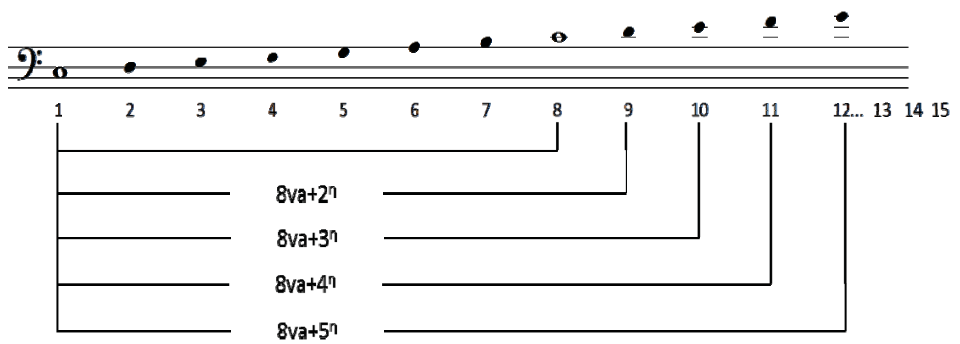
1η ομάδα: Χωρίζεται σε 4 τμήματα. [Φωνητικό σύνολο]

α΄τμήμα: θα τραγουδά τη γραμμή του μπάσου.

β΄τμήμα: θα τραγουδά τη βάση της συγχορδίας.

γ΄τμήμα: θα τραγουδά την μέση.
δ΄τμήμα: θα τραγουδά την κορυφή.
2η ομάδα: Χωρίζεται σε 4 τμήματα. [ορχηστρικό σύνολο με διαφορετικά όργανα]
α΄τμήμα: solo ένας μαθητής θα παίζει τη γραμμή του μπάσου.
β΄τμήμα: θα παίζει τη βάση της συγχορδίας.
γ΄τμήμα: θα παίζει την μέση της συγχορδίας.
δ΄τμήμα: θα παίζει την κορυφή της συγχορδίας.

23.5 Σύνθετα διαστήματα			
1. Να φέρουν παραδείγματα σύνθετων διατημάτων, από έργα που ακούν ή έχουν ακούσει από όλες τις εποχές, τους συνθέτες, τα μουσικά στιλ, τα κινήματα συμπεριλαμβανομένων των σύγχρονων έργων του 20ου και 21ου αιώνα.	23.5.1 **Σύνθετα ανιόντα και κατιόντα διαστήματα**: Τα διαστήματα που υπερβαίνουν την 8va.		

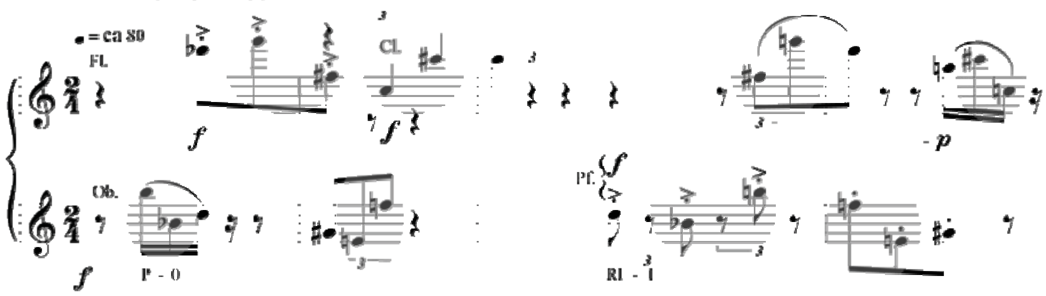
Παρ. 1 Σύνθετα διαστήματα

America, από το *Westside Story*

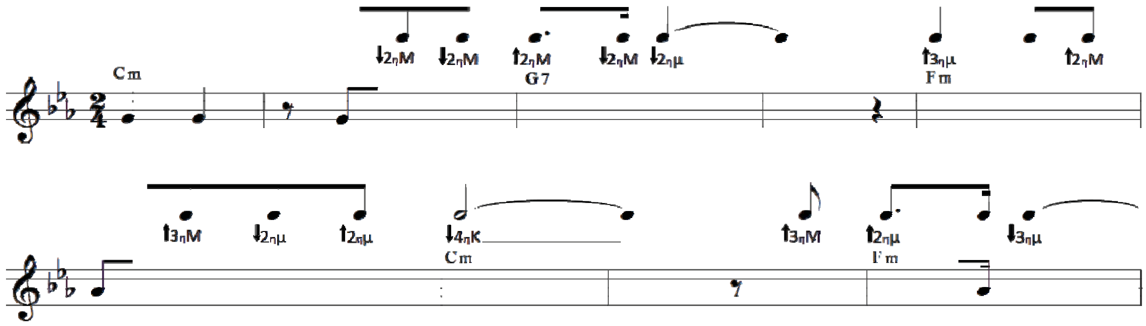

Ο εκπαιδευτικός επιλέγει ένα έργο, κατά την ακρόαση του οποίου οι μαθητές σημειώνουν (κυκλώνουν) τα **σύνθετα διαστήματα**, πάνω στην παρτιτούρα που τους έχει ήδη δοθεί. όπως στο παράδειγμα.

Webern, Κονσέρτο για 9 όργανα, έργο 24

23.6 Δραστηριότητες επανάληψης

Στο παραπάνω γνωστό ελληνικό τραγούδι να συμπληρώσουν τις νότες που λείπουν και να βρουν μόνοι τους τη συνέχεια του.

Στο παραπάνω γνωστό ελληνικό τραγούδι να συμπληρωθούν οι νότες που λείπουν,

με βάση το ρυθμό, τη συγχορδία και τη μελωδική κίνηση.

Ασκήσεις solfège

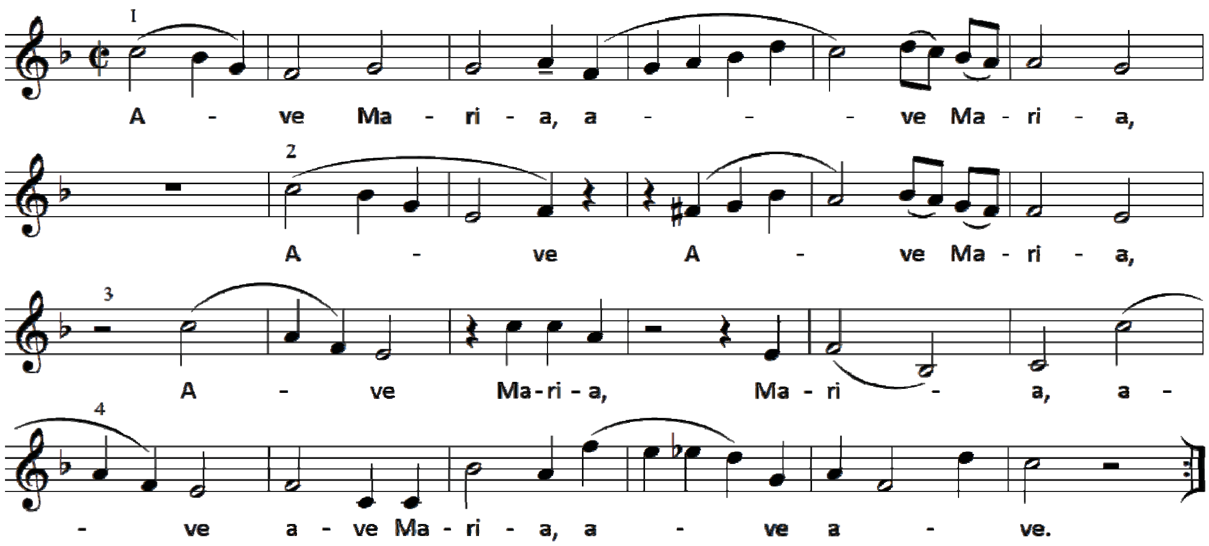

Viva la musica, M. Praetorius

Ave Maria, W.A.Mozart

Take me out of the Ball Game, A.v.Tizler

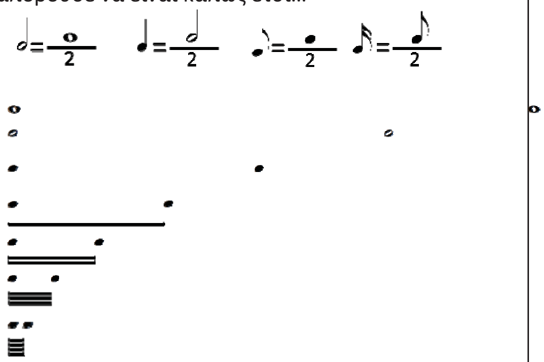
The School for Scandal, S. Barber

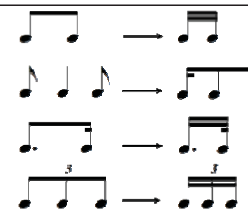
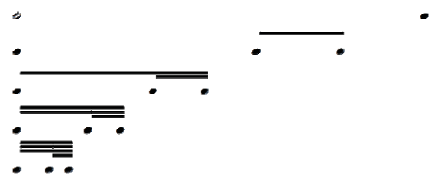

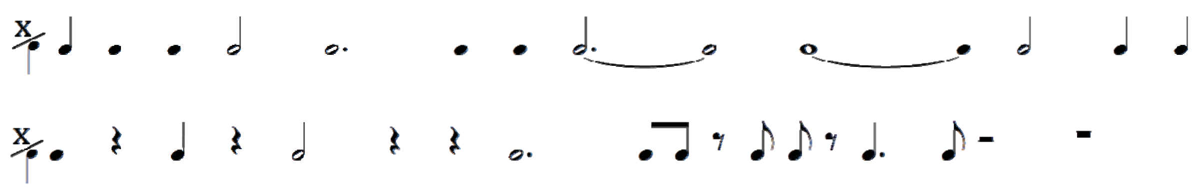
Κουντέτο πνευστών, III, A. Schoenberg

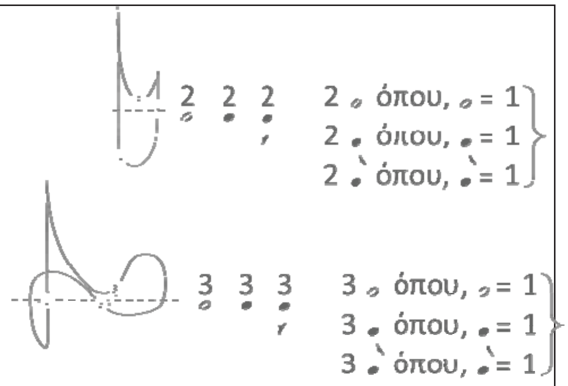
		Παράδειγμα ακρόασης γραφής:
	•	Να ακούσουν από το *Blade Runner End Theme*, του Βαγγέλη Παπαθανασίου τα πρώτα 32 μέτρα, να επικεντρώσουν την προσοχή τους στα εξής: • Ένταξη σε μουσικό στυλ ή εποχή. • Μουσικά όργανα • αρμονική δομή στα 12 πρώτα μέτρα. • Μελωδικά διαστήματα μέτρα 1-16 (Φλάουτο).

24. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΡΥΘΜΟΥ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΥ			
24.1 Η έννοια του χρόνου & η υποκειμενικότητά της. Σμίκρυνση – μεγέθυνση			
1. Οι μαθητές να προβληματιστού ν πάνω στην έννοια του χρόνου, του ρυθμού, του τρόπου οργάνωσή τους και της ταχύτητας	**24.1. Η έννοια του χρόνου & η υποκειμενικότητά της.**		
		Σμίκρυνση - μεγέθυνση (Ανάπτυξη - σύμπτυξη)	Ένα παράδειγμα με λίγη μαθηματική σκέψη θα μπορούσε να είναι κάπως έτσι... **Παρ.** 2 **Σμίκρυνση μοτίβου α'**

			 Όπως θυμόμαστε ήδη από τη θεωρία οι ρυθμικές αξίες από τις μεγαλύτερες προς τις μικρότερες συρρικνώνονται στο μισό. Σκεφτείτε τί γίνεται σε μια ακολουθία από νότες. **Παρ. 3 Σμίκρυνση μοτίβου β'**

24.2 ΜΕΤΡΑ			
	24.2.1 Μετρικά Σχήματα απλά.	Παρακάτω, παραθέτουμε ασκήσεις που στοχεύουν στην ακρίβεια πρωταρχικά & δευτερευόντως στην ταχύτητα. Η ταχύτητα θα προκύψει από την βεβαιότητα & η βεβαιότητα από την επανάληψη και την εξάσκηση. Αρχικά οι ασκήσεις προτείνεται να είναι άμετρες και κατόπιν να χωρίζονται.	
			

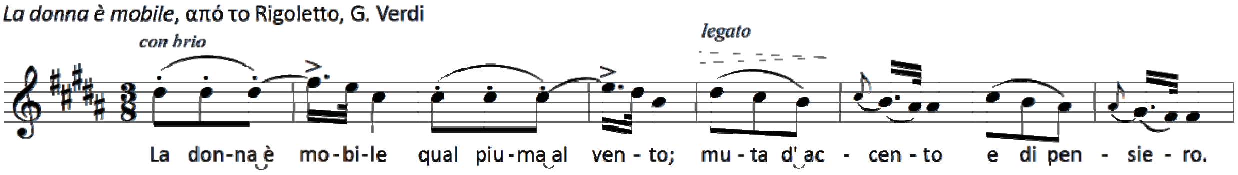
24.3 Απλά μέτρα

2. Να μπορούν να μετρούν τα απλά μέτρα, να τα ξεχωρίζουν και να τα γράφουν.	• Απλά μέτρα 2μερή μέτρα 2 χτύποι 2 κινήσεις 3μερή μέτρα 3 χτύποι 3 κινήσεις		

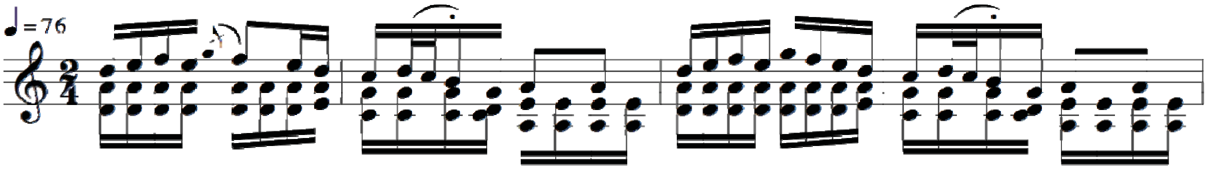
Ακολουθούν παραδείγματα σε 2μερή μέτρα. Να δημιουργήσουν ανάλογα ρυθμικά σχήματα και σε 3μερή μέτρα.
Κατόπιν, να χωριστούν σε ομάδες και να πατα παραδείγματα με ρυθμικά κρουστά.

La donna è mobile, από το Rigoletto, G. Verdi

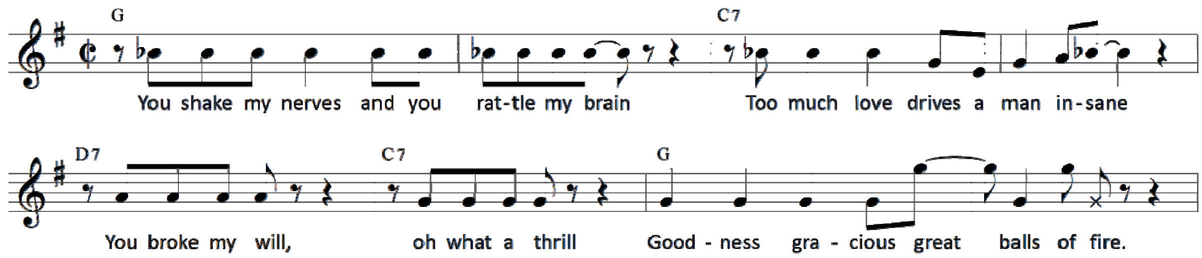

Συρτός, Γιάννης Κωνσταντίδης

	¢ ή Alla Breve ή κομμένος χρόνος	Να ακούσουν το παράδειγμα και να συζητήσουν με τον καθηγητή γιατί είναι γραμμένο σε κομμένο χρόνο.	

Great balls of fire, μουσ. - στ.: Otis Blackell, Jack Hammer

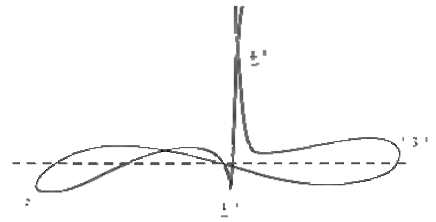

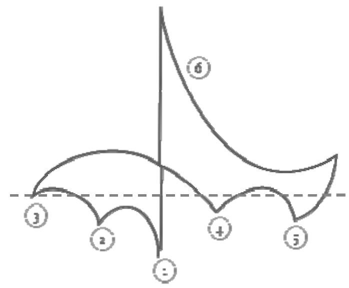
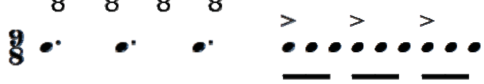
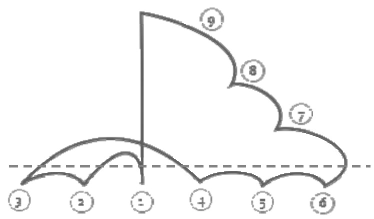
Αυτό το μάμπο, στ.: Γ. Οικονομίδης - Κ. Πρετεντέρης, μουσ.: Γ. Μουζάκης

24.4 Σύνθετα μέτρα			
3. Να μπορούν να μετρούν τα σύνθετα μέτρα, να τα ξεχωρίζουν και να τα γράφουν.	24.4.1 Σύνθετα μέτρα Τα σύνθετα μέτρα αποτελούνται από 2 ή περισσότερα ίδια απλά. 2/8+2/8=4/8	Να διευθύνουν αποσπάσματα από έργα ή τραγούδια με σύνθετα μέτρα. Να γίνουν ακροάσεις έργων με σύνθετα μέτρα.	$\frac{4}{8}=\frac{2}{8}+\frac{2}{8}$

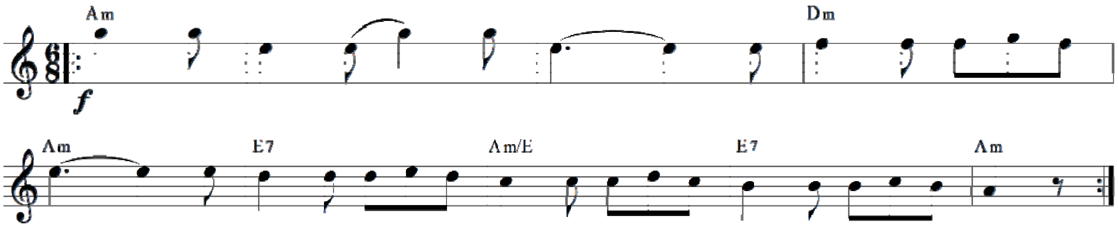
<table>
<tr>
<td></td>
<td>4μερή

3/4+3/4=6/4
6μερή
κ.ο.κ.</td>
<td></td>
<td>
$$\frac{6}{8}=\frac{3}{8}+\frac{3}{8}$$

$$\frac{9}{8}=\frac{3}{8}+\frac{3}{8}+\frac{3}{8}$$

</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="4">Οι χάντρες, στ.: Κ. Πρετεντέρης, μουσ.: Μ. Πλέσσας
Τσιφτετέλι

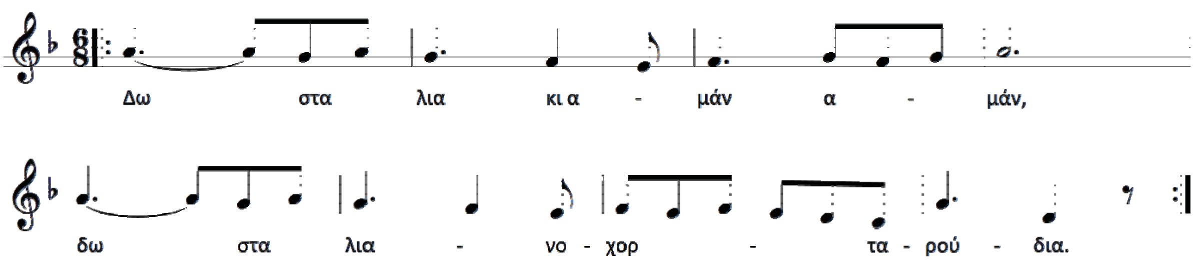
</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="4"></td>
</tr>
</table>

Tarantella, παραδοσιακό Ιταλίας

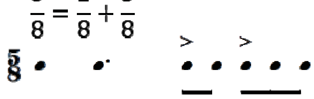
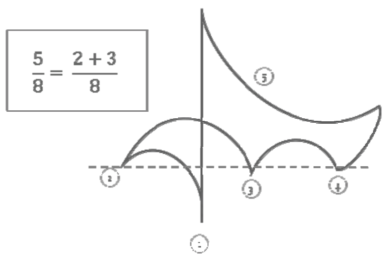

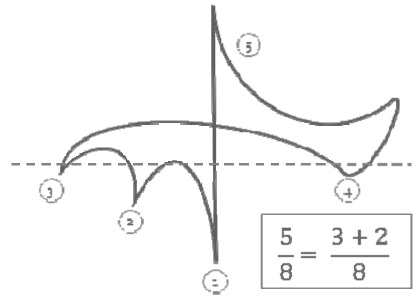
Να ακούσουν και να βρουν τις νότες του τραγουδιού με τη βοήθεια του καθηγητή.
Να προετοιμάσουν το τραγούδι για την ενδοσχολική συναυλία του σχολείου.

Δω στα λιανοχορταρούδια, παραδοσιακό Θράκης
Ζωναράδικος

Με τη βοήθεια του καθηγητή, να βρουν τις συγχορδίες που θα ταίριαζαν στο τραγούδι, ανάλογα με το στυλ του.

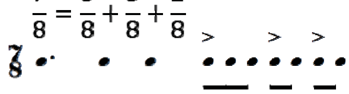
24.5.Μεικτά μέτρα			
4. Να μπορούν να μετρούν τα μεικτά μέτρα, να τα ξεχωρίζουν και να τα γράφουν. 5. Οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη διαφορά της μονάδας μέτρησης και να μπορούν να μετρούν αντίστοιχα και σε όγδοα και σε τέταρτα (5/4, 5/8 κ.λπ.)	24.5.1 Μεικτά μέτρα 5μερή 7μερή 9μερή		$\frac{5}{8}=\frac{3}{8}+\frac{2}{8}$ $\frac{5}{8}=\frac{2}{8}+\frac{3}{8}$

<table>
<tr>
<td>6. Οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη διαφορά της μονάδας μέτρησης και να μπορούν να μετρούν αλλάζοντας τα μέτρα.</td>
<td></td>
<td></td>
<td>

$\frac{7}{8}=\frac{2}{8}+\frac{2}{8}+\frac{3}{8}$

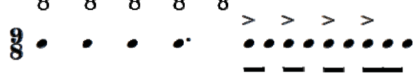

$\frac{7}{8}=\frac{3}{8}+\frac{3}{8}+\frac{2}{8}$

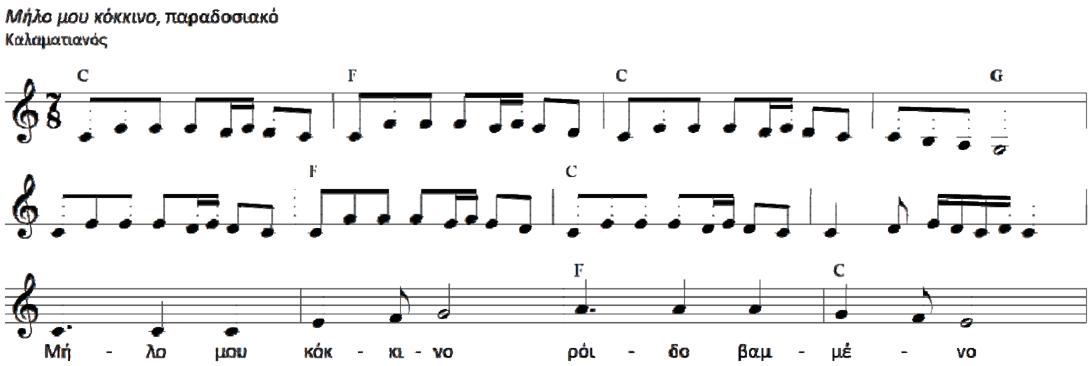

Οι κινήσεις των 7/8 είναι όπως στα 3.

$\frac{9}{8}=\frac{2}{8}+\frac{2}{8}+\frac{2}{8}+\frac{3}{8}$

$\frac{9}{8}=\frac{2}{8}+\frac{2}{8}+\frac{2}{8}+\frac{3}{8}$

</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="4">

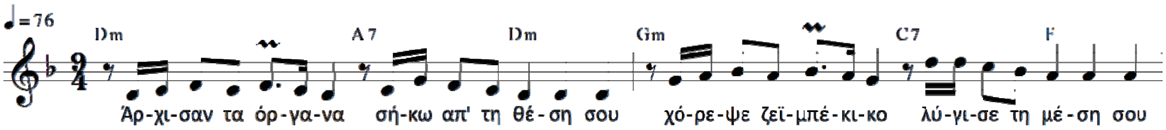
Να ακούσουν επίσης και το τραγούδι του Γιώργου Μητσάκη, Παλαμάκια, σε 7/8
</td>
</tr>
<tr>
<td colspan="4"></td>
</tr>
</table>

Όνειρο παιδιών της γειτονιάς, Μ. Χατζιδάκις, από το δίσκο "Οδός Ονείρων"

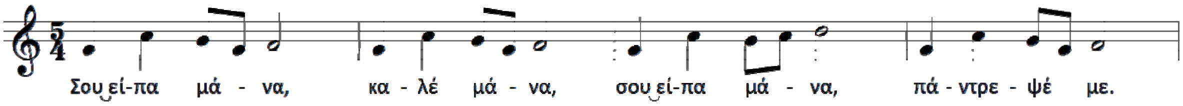
Άρχισαν τα όργανα, στ.: Αλ. Σακελλάριος - Χρ. Γιαννακόπουλος, μουσ.: Μ. Σουγιούλ

Ζεϊμπέκικο

Στο 'πα μάνα πάντρεψέ με, παραδοσιακό

Τσακώνικος

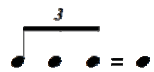
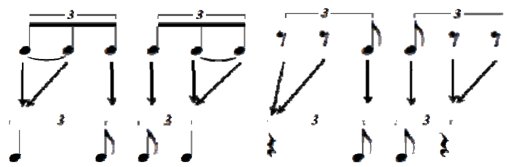
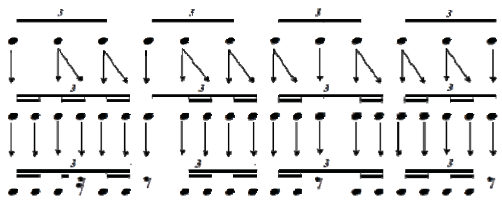

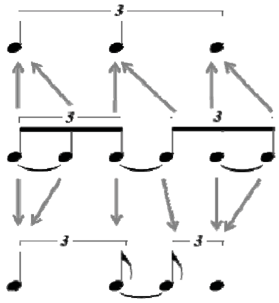
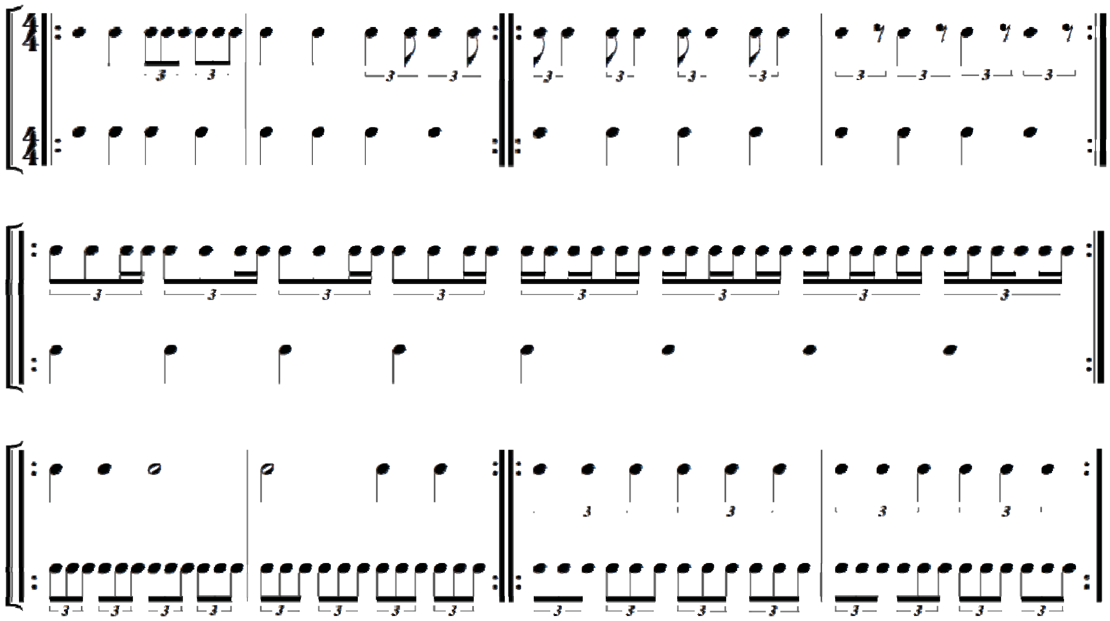
Να γραφεί μια ρυθμική ακολουθία για 2 όργανα, π.χ. τύμπανο & ντέφι

	24.5.4 Σύνθετα & Μεικτά	Κάποια μέτρα άλλες φορές σε ένα κομμάτι είναι σύνθετα και άλλες μεικτά. Π.χ. 2/8+2/8+2/8+2/8=8/8. 3/8+3/8+2/8=8/8. Ακολουθεί μία περίπτωση μεικτού μέτρου 8/8.	

Κάποιος γιορτάζει, στ.: Σπ. Παππάς, μουσ.: Γ. Αργύρης

24.6. Τρίηχα			
	24.6.1.Τρίηχα		 **Παρ. 4 Μετρική σχέση τρίηχου** **Παρ. 5 Συμπτύξεις τρίηχου** **Παρ. 6 Αναπτύξεις τρίηχου**

<table>
<tr><td></td><td></td><td></td><td>
Παρ. 7 υποδιαιρέσεις – αναπτύξεις τρίηχου</td></tr>
<tr><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td colspan="4">Εμβατήριο από τον Καρυοθραύστη P. I. Tschaikovsky

Arabesque No. 1, C. Debussy

Rite of Spring, I. Stravinsky (Part One, Dance of the Adolescents)

Να γίνει ακρόαση από την Ιεροτελεστία της Άνοιξης και να βρουν τα ostinati.</td></tr>
</table>

Συνεπτυγμένα τρίηχα

***Το τραμ το τελευταίο*, στ. Αλ. Σακελλάριος - Χρ. Γιαννακόπουλος, μουσ.: Μ. Σουγιούλ, Κ. Γιαννίδης**
Χασάπικο

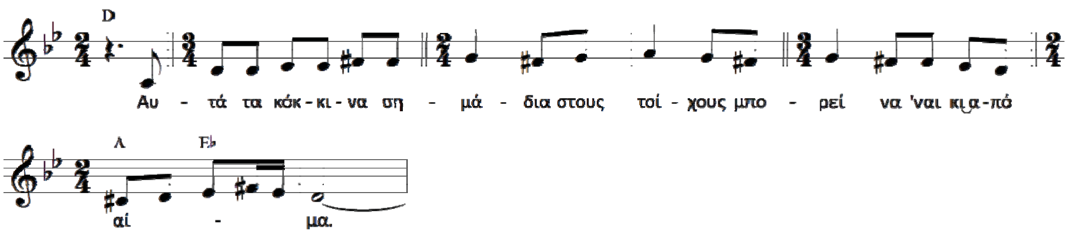
***Μην του μιλάτε του παιδιού*, στ.: Λ. Παπαδόπουλος, μουσ. Μ. Πλέσσας**
Χασάπικο

Οι μαθητές να παρατηρήσουν και το ρυθμό που είναι 4/8

	24.7 Αλλαγές μέτρων	Σε ένα κομμάτι ενδέχεται το μέτρο να αλλάζει.	

***Αυτά τα κόκκινα σημάδια στους τοίχους*, στ.: Γ. Ρίτσος, μουσ.: Χ. Λεοντής**

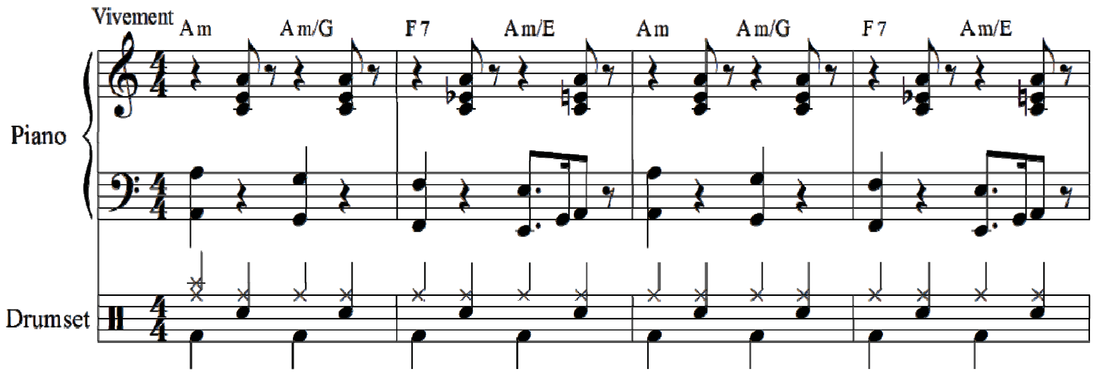
		Να δουν την παρτιτούρα από τα *Λιανοτράγουδα* του Μ. Χατζιδάκι από το δίσκο «Ο Μεγάλος Ερωτικός» και να παρακολουθήσουν τις αλλαγές των μέτρων.	

24.8 Διαφορετικές καταστάσεις τονισμών

	Φαινόμενα που ισχύουν στα ισχυρά και ασθενή μέρη των μέτρων. Αντιχρονισμός		

<table>
<tr><td colspan="4">

Hit the road Jack, Ray Charles

Να κυκλώσουν τα σημεία που εμφανίζεται αντιχρονισμός.

</td></tr>
<tr><td></td><td>Συγκοπή</td><td></td><td>

Ακολουθεί παράδειγμα με συγκοπή

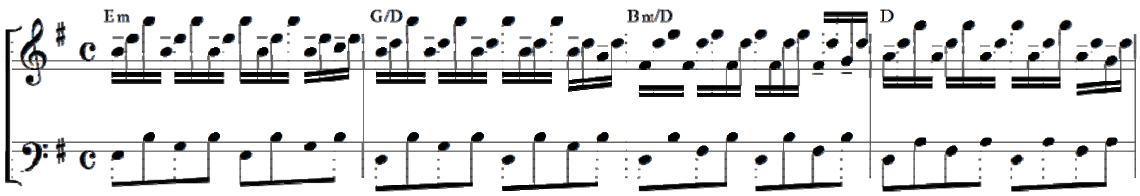
</td></tr>
<tr><td colspan="4">

Ρούντολφ, **J. Marks**

</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>Αλλαγές τονισμού</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">

Comptime d' un autre été: L' après midi, Amelie, μουσ.: Yann Tiersen, μτγ.: Carsten Gerlitz

</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>Στη μουσική της Jazz υπάρχει το φαινόμενο που ονομάζεται 3 στα 4.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">

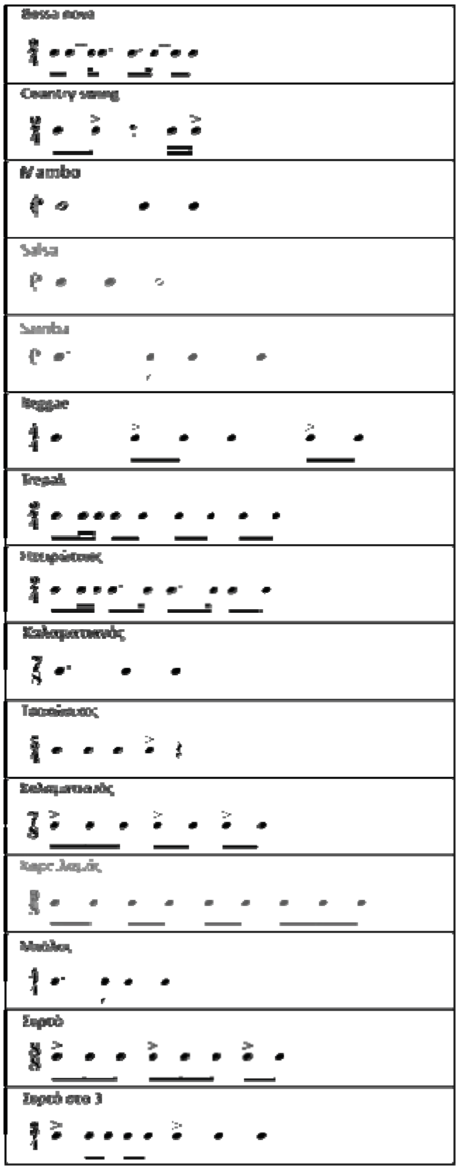

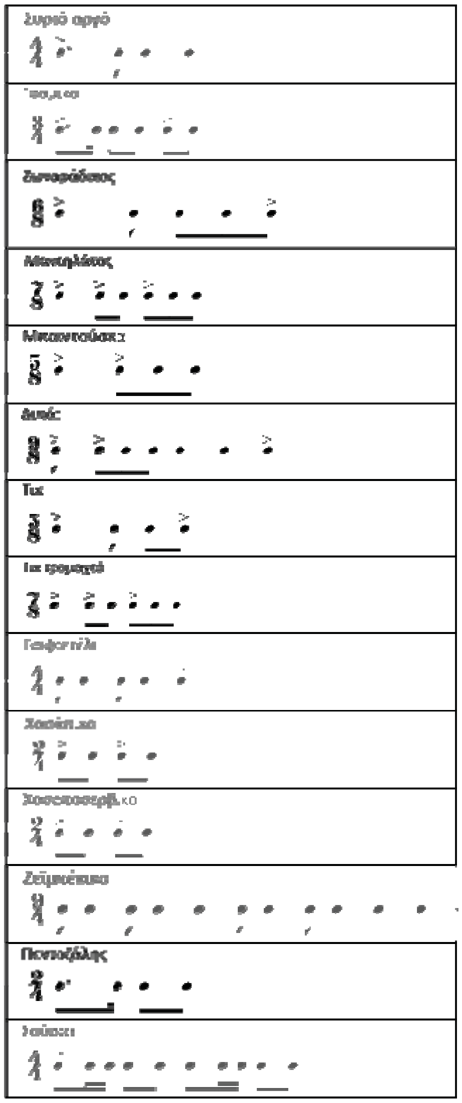
</td></tr>
<tr><td colspan="4">Να γράψουν το ρυθμικό σχήμα που θα ακούσουν.</td></tr>
</table>

24.8 Χοροί

Παρακάτω παρατίθενται κάποιοι χοροί από παλαιότερα ως τον 20ό αι. Προτείνεται η ρυθμική τους επεξεργασία σε διαφορετικά μαθήματα, ανάλογα με το μέτρο τους και την εποχή που χρησιμοποιήθηκαν. Κάποιοι από αυτούς τους χορούς, έχουν αποτελέσει παραδείγματα στο κεφάλαιο του ρυθμού.

24.9 Δραστηριότητες επανάληψης			
		• Να τραγουδήσουν μια τυχαία νότα, να κατέβουν τραγουδώντας μια $7^{η}$ μ. Να επιλέξουν μια ακόμα τυχαία νότα & να ανέβουν μια $5^{η}$ Κ. Να συνδέσουν τις 2 νότες με 2 συγχορδίες της αρεσκείας τους και να φτιάξουν μια οκτάμετρη μελωδία σε 6/8. Να την καταγράψουν. Κατόπιν να προσπαθήσουν να την μετατρέψουν σε 5/4.	
		• Ο διδάσκον εκτελεί μια μελωδία από τις 4 οι οποίες μοιάζουν μεταξύ τους. Οι μαθητές καλούνται να σημειώσουν τη "σωστή"	
			
		Να σημειώσουν οι μαθητές (π.χ. με "x" τα φθογγόσημα τα οποία ο διδάσκον θα εκτελέσει "λανθασμένα" σε σχέση με το μουσικό κείμενο που τους έχει δοθεί. Ο διδάσκον επιλέγει ποιες 4 νότες (φθογγόσημα) θα παίξει "λάθος", ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών.	
Μόσχος Κ., Κανδυλάκη Μ., Τόμπλερ Μ., *Ανθολόγιο Μουσικών κειμένων*, Α' Β' Γ' Γυμνασίου, βιβλίο εκπαιδευτικού,			

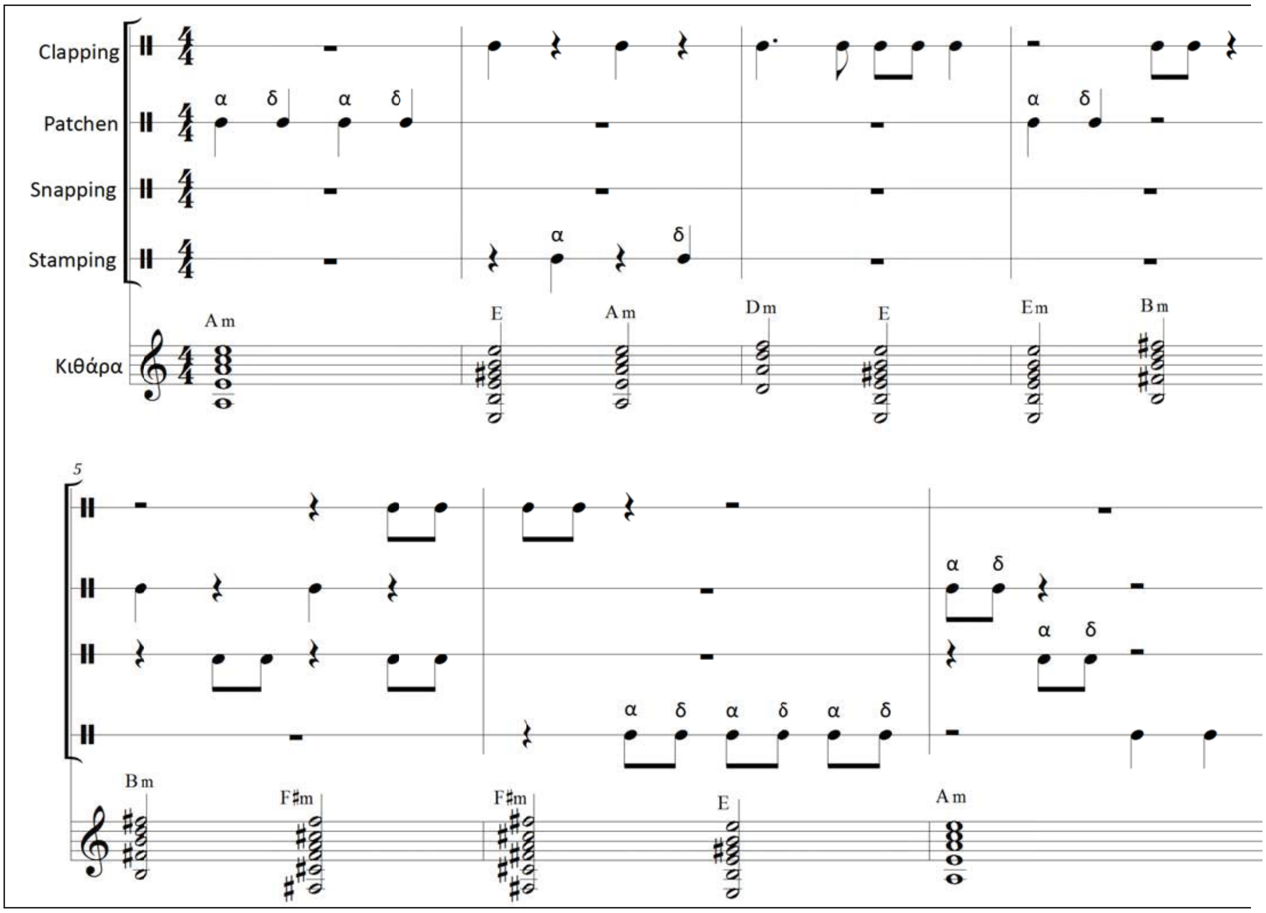
ΟΕΔΒ, Αθήνα 2007.

Προτού παίξετε όλοι μαζί, ακούστε και γράψτε τις συγχορδίες που παίζει το πιάνο

*CM7

*

Clapping
Patchen
Snapping
Stamping
Κιθάρα
α δ α δ
Am E Am Dm E Em Bm
5
Bm F♯m F♯m E Am

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΙΑΝΟ (ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΑΤΟΜΙΚΟ), Α΄, Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, Α΄ΛΥΚΕΙΟΥ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α.1 Θεώρηση και Γενικοί Σκοποί του Προγράμματος Σπουδών

Το πιάνο είναι μία από τις 42 ειδικεύσεις που καθορίζονται για τα Μουσικά σχολεία. Βάσει του ισχύοντος ωρολογίου προγράμματος η διδασκαλία του πιάνου έχει δύο εκφάνσεις: Α) το Υποχρεωτικό Πιάνο και Β) το Πιάνο ως Ατομικό Όργανο Επιλογής (Πιάνο Επιλογής). Και στις δύο εκφάνσεις της η διδασκαλία είναι ατομική. Αυτό δίνει τη δυνατότητα εξατομικευμένης και διαφοροποιημένης διδασκαλίας και προόδου του μαθητή, σύμφωνα με τις ικανότητές του, και έτσι ώστε να μπορεί να προχωρά ακόμη και με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με το συμβατικό μαθησιακό χρόνο και σε σύγκριση με άλλους μαθητές της ίδιας τάξης ή του ίδιου αφετηριακού επιπέδου κατά την εισαγωγή του στο Μουσικό Σχολείο.

Για το Γυμνάσιο προβλέπεται μία διδακτική ώρα την εβδομάδα για το υποχρεωτικό πιάνο, όπως και στην Α΄ τάξη Λυκείου, ενώ για το πιάνο ως ατομικό όργανο επιλογής προβλέπονται δύο διδακτικές ώρες στο Γυμνάσιο και μία στο Λύκειο. Το υποχρεωτικό πιάνο αποτελεί αυθύπαρκτο μάθημα, αλλά όταν συνυπάρχει με το πιάνο ως ατομικό όργανο επιλογής, τότε τα δύο μαθήματα θα λειτουργούν ως συγκοινωνούντα δοχεία, όπου το ένα θα συμπληρώνει και θα εμβαθύνει τις γνώσεις και τις δεξιότητες του ίδιου μαθητή που παρακολουθεί και τα δύο μαθήματα. Στην περίπτωση αυτή, ο μαθητής θα διδάσκεται συνολικά τρεις ώρες την εβδομάδα.

ΣΚΟΠΟΣ του μαθήματος του ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟΥ ΠΙΑΝΟΥ:

Ο Σκοπός του μαθήματος του Υποχρεωτικού Πιάνου είναι η γνώση του πιάνου και του ρεπερτορίου του και η ανάπτυξη δεξιοτήτων τεχνικής και ερμηνείας έτσι ώστε το όργανο να αποτελεί μέσο μουσικής έκφρασης και αναδημιουργίας και γενικό εργαλείο αναφοράς για την ευρύτερη μουσική παιδεία του/της μαθητή/μαθήτριας σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα του Μουσικού Σχολείου και για την πρακτική εξερεύνηση της μουσικής με την παρουσίαση ποικίλων ειδών μουσικής, τον πειραματισμό με τον ήχο και την ανάπτυξη της προσωπικής του/της δημιουργικότητας και της αγάπης για τη μουσική.

ΣΚΟΠΟΣ του μαθήματος ΠΙΑΝΟΥ ΩΣ ΑΤΟΜΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ:

Ο Σκοπός του μαθήματος του Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής στο Μουσικό Σχολείο είναι η εμβάθυνση στο σκοπό και τους στόχους του Υποχρεωτικού Πιάνου έτσι ώστε να επεκτείνει και να συμπληρώσει τη γνώση του πιάνου και του ρεπερτορίου του και να δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων τεχνικής και ερμηνείας του πιάνου σε διασύνδεση με τη λειτουργία του οργάνου ως εργαλείο για την ευρύτερη μουσική παιδεία του μαθητή σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα του Μουσικού Σχολείου και για την πρακτική εξερεύνηση της μουσικής με παρουσίαση ποικίλων ειδών μουσικής, πειραματισμό με τον ήχο και ανάπτυξη της προσωπικής του δημιουργικότητας και της αγάπης για τη μουσική.

Α.2 Οι βασικές αρχές και συντελεστές διαμόρφωσης των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής

1. Ορίζεται ξεχωριστό Πρόγραμμα Σπουδών (Π.Σ.) για το Υποχρεωτικό Πιάνο (Υ.Π.) και για το Πιάνο ως Ατομικό Όργανο Επιλογής (Πιάνο Επιλογής) ή (Π.Ε.) με βάση τους σκοπούς του κάθε μαθήματος.

2. Το Πρόγραμμα Σπουδών τόσο για το Υποχρεωτικό Πιάνο όσο και για το Πιάνο ως μάθημα επιλογής, αναφέρεται σ' ένα σύστημα επιπέδων ετήσιας συμβατικής διάρκειας σπουδών. Τα επίπεδα αυτά ορίζονται βάση της αντίστοιχης στάθμης προόδου του μαθητή ως προς την ικανότητά του να παίζει πιάνο και στα δύο μαθήματα. Τα δυο Προγράμματα Σπουδών (Υ.Π. και Π.Ε.) διαφοροποιούνται τόσο ως προς το ειδικότερο περιεχόμενο, όσο και ως προς την αξιολόγηση και ορισμένους επιμέρους στόχους. Για τα επίπεδα ισχύουν όσα αναφέρονται στη Γενική Εισαγωγή.

3. Η ανάπτυξη των Π.Σ. έγινε με γνώμονα κυρίως: α) τη φύση των δύο μαθημάτων, δηλαδή το ότι αποτελούν ατομικά μαθήματα διδασκαλίας, β) τις ώρες διδασκαλίας τους στο ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα των Μ.Σ, γ) το γεγονός ότι ορίζεται τελική ετήσια αξιολόγηση-εξέταση με ακρόαση, δ) ειδικότερα ζητήματα παιδαγωγικής, μουσικής και τεχνικής φύσεως που σχετίζονται με τη διδασκαλία του πιάνου, αλλά και ε) τη διαπιστωμένη εμπειρία και τις εκφάνσεις λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων στη χώρα μέσα από την καθημερινή εκπαιδευτική τους πράξη.

Α.3 Η δομή των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικού Πιάνου και Πιάνου ως Ατομικό Όργανο Επιλογής

Τα Π.Σ. των δυο μαθημάτων (Υ.Π. και Π.Ε.) διαρθρώνονται γενικότερα ως εξής:

Α) Εισαγωγή: Τα κύρια στοιχεία της φιλοσοφίας, του σκοπού και των γενικότερων στόχων διδασκαλίας. Η εισαγωγή αυτή είναι κοινή για το Υποχρεωτικό Πιάνο και Πιάνο Επιλογής και είναι η παρούσα ενώ ακολουθεί το

Β) Κύριο μέρος: Η ανάπτυξη της δομημένης παρουσίασης του Π.Σ. για καθένα από τα έξι διαδοχικά επίπεδα αντίστοιχα για το Υποχρεωτικό Πιάνο (μέρος Β1) και Πιάνο Επιλογής (μέρος Β2).

Η δομή των Π.Σ. τόσο του Υποχρεωτικού Πιάνου και όσο και του Π.Σ Πιάνου ως Ατομικού Οργάνου Επιλογής αναπτύσσεται στη βάση 6 Επιπέδων κι έχει τυπολογικό χαρακτήρα. Συντάσσεται σε μορφή Πίνακα με 4 αντίστοιχες στήλες:

α) ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ,

β) ΣΤΟΧΟΙ

γ) ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

δ) ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ.

Το Π.Σ. βασίζεται σε 5 άξονες, καθένας από τους οποίους είναι **ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ & ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ.** Οι Οργανωτές αυτοί αποτελούν διακριτές κατηγορίες ομαδοποιημένων στοιχείων ανάπτυξης της ικανότητας στο πιάνο, δηλαδή γνώσεις, δεξιότητες και συμπεριφορές που συλλειτουργούν και διαμορφώνουν διακριτές και χαρακτηριστικές εκφάνσεις της ικανότητας εκμάθησης και παιξίματος του πιάνου σε σχέση με το σκοπό, τους γενικούς και ειδικούς στόχους του μαθήματος και με γνώμονα τη διαφοροποιημένη και τη πλαισιωμένη διδασκαλία. **Οι 5 οργανωτές λειτουργούν ως επικεφαλίδες και είναι ίδιοι τόσο για το Υποχρεωτικό Πιάνο όσο για το Πιάνο ως Ατομικό Όργανο Επιλογής. Ακόμα είναι ίδιοι και για τα 6 επίπεδα,** έτσι ώστε να εξασφαλίζεται σπειροειδής ανάπτυξη του περιεχομένου και των εννοιών σε όλη τη διάρκεια των σπουδών και να εκφράζουν μία ολιστική προσέγγιση του οργάνου σε σχέση με το παιδαγωγικό και λειτουργικό πλαίσιο των Μουσικών

Σχολείων, την πολυεπίπεδη μουσική καλλιέργεια των μαθητών σ' αυτά, τη διαθεματικότητα, την πολύτεχνη έκφραση, την αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. και την κοινωνική πραγματικότητα εν γένει.

Οι **5 ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ** του Π.Σ. είναι οι εξής:

1) Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του Πιάνου
2) Άρθρωση, Ήχος και Προσωδία
3) Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία
4) Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία
5) Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη

Κάθε οργανωτής αναπτύσσεται βάσει **ΣΤΟΧΩΝ,** οι οποίοι και αποτελούν τους ειδικούς στόχους του μαθήματος. Οι Στόχοι έχουν σπονδυλωτή ανέλιξη ανά Επίπεδο και υλοποιούνται μέσα από το **ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ.** Το Περιεχόμενο περιλαμβάνει τα εξής υπο-περιεχόμενα:

● **Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:**

1) ΚΛΙΜΑΚΕΣ- ΑΡΠΙΣΜΟΙ- ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ (ΥΠ1)

2) ΜΟΥΣΙΚΑ ΕΡΓΑ (Σπουδή - Πολυφωνικό/προκλασικό έργο - Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου) (ΥΠ2)

3) ΕΚ ΠΡΩΤΗΣ ΟΨΕΩΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ (PRIMA VISTA) (ΥΠ3)

4) ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΩΝ/ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΠΙΑΝΟ (ΥΠ4)

● **Ενδεικτικές δραστηριότητες και μέσα**

Το **ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ** εκφράζει τη σπονδυλωτή ανέλιξη των Στόχων ανά Επίπεδο, από το απλό στο σύνθετο μέσα από τη διαπλοκή θεωρίας και πράξης. Τέλος, η τέταρτη στήλη **ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ** αφορά τη διαμορφωτική και τελική αξιολόγηση, ώστε να διαπιστώνεται η επάρκεια του μαθητή ως προς την κάλυψη των στόχων και του περιεχομένου του μαθήματος ως προς κάθε επίπεδο.

Για μεγαλύτερη λειτουργικότητα και δυνατότητα παραπομπής σ΄αυτό, η πινακοποιημένη δομή του Π.Σ. χρησιμοποιεί αρίθμηση στην οποία ο αρχικός αριθμός αναφέρεται στο επίπεδο, π.χ. 5ΥΠ1, 3ΥΠ2 κτλ.

Α.4. Εισαγωγικά στοιχεία ειδικότερα για το Υποχρεωτικό Περιεχόμενο ΚΛΙΜΑΚΕΣ-ΑΡΠΙΣΜΟΙ-ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ (ΥΠ1)

Οι κλίμακες και τα λοιπά περιεχόμενα του στοιχείου 1 ορίζονται συγκεκριμένα για κάθε επίπεδο. Ορίζονται τονικότητες, έκταση και τρόπος εκτέλεσης.

Α.5. Εισαγωγικά στοιχεία ειδικότερα για το Υποχρεωτικό Περιεχόμενο ΜΟΥΣΙΚΑ ΕΡΓΑ (ΥΠ2)

Αναφέρονται ενδεικτικά μουσικά έργα με ομαδοποίηση κατά είδος ή στυλ: Ομάδα Α: Σπουδή, Ομάδα Β: Πολυφωνικό/προκλασικό έργο και Ομάδα Γ: Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου. Τα συγκεκριμένα μουσικά έργα είναι ενδεικτικά της μουσικής και τεχνικής δυσκολίας που αντιπροσωπεύει το επίπεδο και προτείνονται ώστε να λειτουργούν ως «σταθμιστές» (benchmarks) αυτού. Αυτά θα «χαρακτηρίζουν» το επίπεδο. Ωστόσο επειδή τα Π.Σ. είναι ανοικτά, μπορεί τα μελετούμενα κομμάτια που θα επιλέγονται από τον καθηγητή στο μάθημα να είναι άλλα, ισοδύναμου επιπέδου δυσκολίας.

Α.3 Εισαγωγικά στοιχεία για Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Εκ πρώτης όψης ανάγνωσης (PRIMA VISTA) (ΥΠ3)

Δομή: Για τη θεματική διδακτική της Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (prima vista) έχουν σχεδιαστεί 6 επίπεδα κοινά για το Υποχρεωτικό Πιάνο και το Πιάνο Επιλογής. Στη συνέχεια στο Π.Σ. θα χρησιμοποιείται ο όρος prima vista ως επικρατέστερος στην εκπαιδευτική πρακτική. Το κάθε επίπεδο αναπτύσσεται σε 5 Θεματικές ενότητες και για την κάθε μία δίνεται πληθώρα προτεινόμενων στόχων και δραστηριοτήτων. Τα παραδείγματα δίνονται μόνο ως ενδεικτικά για τις προτεινόμενες δραστηριότητες.

Ο εκπαιδευτικός κατατάσσει το μαθητή σε όποιο επίπεδο του επιτρέπουν οι γενικές πιανιστικές του γνώσεις και η προηγούμενη εμπειρία του στην prima vista, και μπορεί να επιλέξει 1 - 2 δραστηριότητες για το υποχρεωτικό πιάνο και 2-4 για το επιλογής σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες.

Θεματικές ενότητες:

Α) Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας

Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στα πρώτα στάδια και επίπεδα αυτές οι δραστηριότητες περιορίζονται σε μια πληροφορία (π.χ. κατεύθυνση μελωδικής γραμμής χωρίς δοσμένο τονικό ύψος) ενώ στην εξέλιξή τους μπορεί να περιλαμβάνουν πολύπλοκες δομές διαστηματικής ανάγνωσης όπως ανάγνωση σε διαφορετικά κλειδιά (εκτός του σόλ και του φα).

Β) Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)

Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της prima vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στα πρώτα στάδια επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις ρυθμικών σχημάτων ή ίδιων διαστημάτων που επαναλαμβάνονται ενώ στα εξελιγμένα στάδια μπορούν να περιλάβουν την αναγνώριση ολόκληρων φράσεων, αλυσίδων ή αρμονικών ακολουθιών.

Γ) Δραστηριότητες για την ενίσχυσης της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου

Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την prima vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών,

όπως για παράδειγμα η εκτέλεση μουσικής κλίμακας με κλειστά μάτια, ή σε πιο προχωρημένο στάδια με κάλυψη του μέτρου που παίζει ο μαθητής από το δάσκαλο ώστε ο μαθητής να έχει οπτική επαφή με το κείμενο που έπεται και όχι με αυτό που παίζει.

Δ) Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής

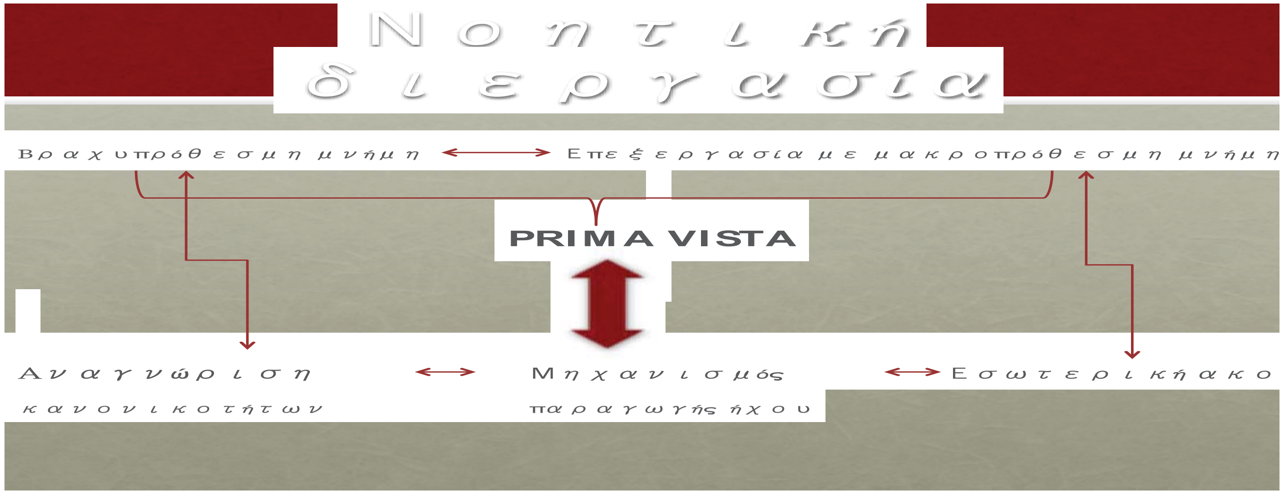
Η εσωτερική ακοή είναι τεράστιας σημασίας για την επεξεργασία του οπτικού ερεθίσματος αφού συνεισφέρει τα μέγιστα στην προβλεψιμότητα του ηχητικού αποτελέσματος που προκύπτει από την αποκωδικοποίησή του. Παράλληλα η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής είναι απαραίτητο συστατικό διαμόρφωσης ενός ολοκληρωμένου μουσικού, ερασιτέχνη ή επαγγελματία και είναι πολύ σημαντική για την κατανόηση όλων των μουσικών εννοιών και την ευρύτερη μουσική αντίληψη. Παρά το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δεν στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της prima vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Για παράδειγμα ακουστικές ασκήσεις επικεντρωμένες στο διάστημα της 5ης καθαρής προετοιμάζουν το έδαφος για την prima vista διαστημάτων 5ης. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται σε απλά ρυθμικά σχήματα και μελωδικά διαστήματα στα πρώτα επίπεδα, ενώ στο 5ο και 6 επίπεδο πρέπει να περιλαμβάνει όλων των τύπων τις συγχορδίες, κλίμακες τροπικές, ολοτονικές, πεντατονικές, και διαφόρων τύπων πολυρυθμίες. Ένα εργαλείο επίσης πολύ χρήσιμο για την βιωματική ανάπτυξη της ακουστικής αγωγής είναι ο αυτοσχεδιασμός ο οποίος με δημιουργικό τρόπο μπορεί να επιστήσει την προσοχή και σε άλλες παραμέτρους όπως οι δυναμικές και η ροή της φράσης ενισχύοντας της άμεση ανταπόκριση και την προβλεψιμότητα του μουσικού αποτελέσματος.

Ε) Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima vista

Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης prima vista όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό tempo. Η διασφάλιση αυτού του περιβάλλοντος μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα με την συνοδεία κατά τη διάρκεια της εξάσκησης prima vista είτε με τραγούδι, είτε στο πιάνο είτε με άλλα όργανα. Κατά αυτό τον τρόπο μπορεί ο μαθητής να εξασκηθεί και σε θέματα αφαίρεσης τμημάτων της σημειογραφίας που δε μπορεί να επεξεργαστεί στην πρώτη ανάγνωση δίνοντας πάντα το μουσικό πλαίσιο (ρυθμικό - αρμονικό και εκφραστικό) του κομματιού του ώστε να μπορεί να ακολουθήσει το μουσικό σύνολο ή τον μουσικό που το συνοδεύει. Για την απόκτηση μεγαλύτερης εμπειρίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφία που επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης ακόμη και σε απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα.

<u>Βασικοί Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη και βελτίωση της prima vista</u>

- Ταχύτητα επεξεργασίας πληροφορίας – Μνήμη
- Αναγνώριση κανονικοτήτων [patterns] (μελωδικών – ρυθμικών – μορφολογικών)
- Εσωτερική ακοή
- Ικανότητες αυτοσχεδιασμού
- Αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου
- Εμπειρία – εκπαίδευση
- Γενετική προδιάθεση (δηλαδή έμφυτη ικανότητα για γρήγορη επεξεργασία μεγάλου όγκου ερεθισμάτων)

Αναγκαιότητα μελέτης και βελτίωσης και διδασκαλίας της πιανιστικής prima vista

- Ανάπτυξη της άμεσης αντίληψης του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ.
- Εξοικονόμιση πολύτιμου χρόνου εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης
- Μουσική κατάρτιση: Η πλειοψηφία των πιανιστικών δραστηριοτήτων, επαγγελματικών και ερασιτεχνικών, απαιτούν άμεση ανάγνωση μουσικού κειμένου για πρόβες μουσικής δωματίου, συνοδείες, συμμετοχές σε μουσικά σύνολα, κ.λπ.
- Αύξηση της αυτοπεποίθησης της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου
- Η Prima vista βελτιώνεται με συστηματική διδασκαλία η οποία στοχεύει στην ανάπτυξη των πολύπλοκων δεξιοτήτων που καθορίζουν την αποτελεσματική εκτέλεσή της, και όχι με απλή έκθεση σε διαφορετικής δυσκολίας μουσικά κείμενα. Έρευνες επίσης έχουν αποδείξει ότι η παιδική και εφηβική ηλικία (με ορόσημο την ηλικία των 15 ετών) αποτελούν ιδανικά χρονικά πεδία για την ανάπτυξη αυτής της δεξιότητας, η οποία αναπτύσσεται πολύ δυσκολότερα σε μεγαλύτερες ηλικίες.

Γενικές στρατηγικές διδασκαλίας

- Στόχος: η γενική μουσική καλλιέργεια
- Ποικιλία δραστηριοτήτων
- Ομαδοποίηση του μουσικού υλικού – παραμονή σε μια ομάδα για μερικά μαθήματα
- Εξάσκηση σε κάθε μάθημα
- Δημιουργία πραγματικών συνθηκών πρώτης ανάγνωσης
- Επιλογή υλικού που να καθιστά την πρώτη ανάγνωση μια θετική εμπειρία.

Α.4 Εισαγωγικά στοιχεία για το Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο (ΥΠ4)

Αποτελείται από δραστηριότητες γύρω από ένα ή περισσότερα από τα εξής κύρια πεδία δραστηριοτήτων:

ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις: Γνώσεις οι οποίες σχετίζονται με τα κομμάτια που παίζει ο μαθητής και αφορούν τα εξής: συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή, μετατροπίες και στοιχειώδη μουσική ανάλυση του έργου και ακόμα γνώσεις γύρω από το πιάνο και την ιστορική εξέλιξη του ως όργανο.

ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο: Ανάπτυξη από το μαθητή δεξιοτήτων δημιουργίας μελωδιών στο πιάνο, μεταφοράς τονικής βάσης, ανάπτυξης απλών συνοδειών για μελωδίες και αυτοσχεδιασμών, πρακτικής επεξεργασίας μουσικών ιδεών και μίμησης μουσικών στυλ, έως και πιο σύνθετων αυτοσχεδιασμών και δημιουργίας πρωτότυπων πιανιστικών έργων τα οποία επεξεργάζεται για κάποιο χρονικό διάστημα κ.ά.

ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη: εκτέλεση κομματιών για 4 χέρια ή δύο πιάνα (με τη συμμετοχή του καθηγητή ή άλλου μαθητή) ή έργων μουσικής δωματίου. Μπορεί να αναπτυχθεί συνεργασία μεταξύ μαθητών και καθηγητών που έχουν μάθημα κατά την ίδια διδακτική ώρα του ωρολογίου προγράμματος, ώστε να γίνουν και από κοινού δοκιμές. Ακόμα, περιλαμβάνεται η δεξιότητα του να συνοδεύει ο μαθητής τον εαυτό του στο πιάνο ενώ τραγουδά.

Α.4.1 Εισαγωγικά στοιχεία για τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (ΥΠ4 –ΠΔ2)

Δομή: Για τη θεματική διδακτική του αυτοσχεδιασμού και της δημιουργίας στο πιάνο έχουν σχεδιαστεί 6 επίπεδα κοινά για το Υποχρεωτικό Πιάνο και το Πιάνο Επιλογής. Το κάθε επίπεδο αναπτύσσεται σε 5 Θεματικές ενότητες και για την κάθε μια δίνονται περιγραφικά αναλυτικοί στόχοι, μεθοδολογία και παραδείγματα δραστηριοτήτων. Ο εκπαιδευτικός κατατάσσει τον μαθητή σε όποιο επίπεδο του επιτρέπουν οι γενικές πιανιστικές του γνώσεις και η προηγούμενη εμπειρία του στον αυτοσχεδιασμό. Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους μπορεί να επιλέξει συνολικά 6-9 δραστηριότητες αυτοσχεδιασμού για το υποχρεωτικό πιάνο και 8-12 δραστηριότητες για το πιάνο επιλογής. Η κάθε μία από τις δραστηριότητες αυτές μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα για τα αρχικά επίπεδα αλλά μπορούν να λειτουργήσουν και ως project με ορίζοντα ολοκλήρωσης αρκετών εβδομάδων στα επόμενα επίπεδα, ανάλογα με τις δυνατότητες και τη γενικότερη πρόοδο του μαθητή. Επίσης πολλές από αυτές τις δραστηριότητες μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με δραστηριότητες άλλων θεματικών πεδίων όπως η prima vista και η σύμπραξη με άλλα όργανα.

Αναγκαιότητα ενσωμάτωσης αυτοσχεδιασμού στο πρόγραμμα σπουδών

Ο αυτοσχεδιασμός και η συνθετική δημιουργία στο μάθημα του πιάνου, είτε στο πλαίσιο του Πιάνου Επιλογής είτε στο πλαίσιο του Υποχρεωτικού Πιάνου που επενδύεται με πλήθος άλλων δεξιοτήτων, είναι ένα αναντικατάστατο εργαλείο διδασκαλίας μιας συνολικής και ολοκληρωμένης μουσικής αντίληψης. Μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης ο μαθητής ενεργοποιεί τη φαντασία του, εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο, κατανοεί βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, συμπεριλαμβανομένης και μιας ολοκληρωμένης αντίληψης της αρμονίας - και αναπτύσσει την απολύτως απαραίτητη για τη μουσική του εξέλιξη κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση. Παράλληλα με τα παραπάνω, η χρήση του αυτοσχεδιασμού στο μάθημα πιάνου προσφέρει μεγάλη ποικιλία στα μαθησιακά και διδακτικά μέσα, αφού αναπροσαρμόζεται κατά περίπτωση, ώστε να στηρίξει τις ιδέες και την εξέλιξη του μαθητή, ενώ ταυτόχρονα τόσο ο μαθητής όσο και ο δάσκαλος αναλαμβάνουν ρόλους ανατροφοδότησης και διαρκούς μουσικής επικοινωνίας που τελικά βοηθά τον μαθητή να αναπτύξει τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων. Οι μαθητές που χρησιμοποιούν αυτοσχεδιαστικά τις μουσικές έννοιες που μόλις έχουν μάθει, έχει αποδειχθεί ότι τις αντιλαμβάνονται καλύτερα και τις αναγνωρίζουν συστηματικότερα μέσα στο ρεπερτόριο που μαθαίνουν. Ο αυτοσχεδιασμός επίσης ενισχύει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς τη χρήση μουσικής

σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο, αντί της σημειογραφίας. Παρότι η σύνθεση δεν συνδέεται απαραιτήτως με τον αυτοσχεδιασμό, μπορεί στα μαθήματα πιάνου ο αυτοσχεδιασμός να πάρει σε ορισμένες περιπτώσεις και αυτή την κατεύθυνση, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του μαθητή και τους στόχους για κάθε αυτοσχεδιαστική δραστηριότητα από τον εκπαιδευτικό, διευρύνοντας έτσι τα οφέλη αυτής της δημιουργικής εμπειρίας. Παράλληλα μέσω του διερευνητικού χαρακτήρα του αυτοσχεδιασμού ο μαθητής γνωρίζει και εξοικειώνεται σε βάθος με τη λειτουργία και τις δυνατότητες του οργάνου του, πράγμα που τον βοηθάει να βελτιώσει και να εξελίξει την τεχνική κυριότητα, ακεραιότητα και απόδοσή του ως εκτελεστή πιάνου.

Πολλοί κλασικά εκπαιδευμένοι δάσκαλοι πιάνου δεν είναι εξοικειωμένοι με τον αυτοσχεδιασμό, με αποτέλεσμα να διστάζουν να τον χρησιμοποιήσουν στα μαθήματά τους. Η διδασκαλία όμως του αυτοσχεδιασμού στο κλασικό μάθημα πιάνου έχει πολλές διαφορετικές μορφές και σχεδόν πάντα κινείται σε δεδομένα πλαίσια με στόχο την ενδυνάμωση μιας μουσικής παραμέτρου, χωρίς να απαιτεί από τον δάσκαλο μεγάλη αυτοσχεδιαστική σκηνική εμπειρία, απαιτεί απλώς έναν παιδαγωγικά άρτιο σχεδιασμό της δραστηριότητας. Στα πρώτα στάδια ο αυτοσχεδιασμός θα πρέπει να ενεργοποιηθεί με τον φωνητικό αυτοσχεδιασμό - που είναι η πλέον φυσική προσέγγιση - αφού η φωνή είναι το όργανο με το οποίο ο μαθητής αυτοσχεδιάζει σε πολλά επίπεδα καθημερινά σχεδόν από τη γέννησή του. Οι μαθητές και κυρίως οι αρχάριοι είναι πιο εξοικειωμένοι με την ελεύθερη μουσική δημιουργικότητα παρά με την πειθαρχημένη απόδοση ενός μουσικού κειμένου. Συνεπώς η εκμετάλλευση αυτού του δημιουργικού παραθύρου για τη διδασκαλία εννοιών, δομών και αντανακλαστικών απαραίτητων για την εκτέλεση ενός οργάνου, μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να έχει για τους νέους μαθητές πιάνου.

<u>Βασικοί τύποι διδασκαλίας αυτοσχεδιασμού στο κλασικό μάθημα πιάνου:</u>

Α) Ελεύθερος αυτοσχεδιασμός: Ως μορφή μουσικής έκφρασης που συναντάται από τις απαρχές του πολιτισμού ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός πραγματοποιείται αυθόρμητα και φαινομενικά χωρίς κάποια προκαθορισμένη ιδέα ή κάποιο δομημένο πλαίσιο. Ωστόσο η αντίδραση και η διάδραση με το ηχητικό περιβάλλον θέτουν κατευθυντήριες γραμμές και λειτουργούν ως οδηγοί. Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός γίνεται πάνω στο όργανο, σε μέρη του οργάνου πέρα από τα πλήκτρα, ακόμη και μακριά από αυτό με παραγωγή διαφόρων ήχων (π.χ. παλαμάκια, φωνή κ.λπ.) Οι αυτοσχεδιασμοί αυτοί έχουν συνήθως στόχο την απόδοση μιας εικόνας, μιας ιστορίας ή ενός συναισθήματος.

Β) Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου. Σε αυτήν τη μορφή δομημένου αυτοσχεδιασμού δίνονται κάποιες παράμετροι που δημιουργούν ένα μερικά προκαθορισμένο πλαίσιο. Ο εκπαιδευτικός συνήθως παίζει ένα ostinato ή μια αρμονική ακολουθία και ο μαθητής με κάποιες συγκεκριμένες μουσικές παραμέτρους (συγκεκριμένες νότες, ρυθμοί κ.λπ.) κατά περίπτωση αυτοσχεδιάζει, ενώ ο δάσκαλος τον συνοδεύει.

Γ)Μελωδικός αυτοσχεδιασμός. Ο μαθητής αυτοσχεδιάζει μελωδίες, είτε παραλλάσσοντας δοσμένες ή γνωστές μελωδίες, είτε συμμετέχοντας σε δραστηριότητες τύπου ερώτησης - απάντησης , είτε ακόμη και μελοποιώντας στίχους.

Δ)Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός. Ο μαθητής παραλλάσσει ρυθμικά σχήματα, είτε με τη μορφή ερώτησης /απάντησης είτε χρησιμοποιώντας δοσμένα τυπικά ρυθμικά μοτίβα (π.χ. ρυθμός διαφόρων χορών).

Ε) Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός. Ο αυτοσχεδιασμός αυτός στοχεύει περισσότερο στη συνθετική δημιουργία στυλιστικών μουσικών τύπων από όλο το φάσμα ρεπερτορίου του πιάνου (για παράδειγμα αυτοσχεδιασμός σε στυλ Mozart, Satie κ.λπ.)

Διευκρινίζεται ότι όπου στο κείμενο χρησιμοποιείται η λέξη «δάσκαλος» νοείται ο εκπαιδευτικός της μουσικής ειδίκευσης πιάνου.

Α.4.2 Εισαγωγικά στοιχεία για τη Μουσική Σύμπραξη (ΥΠ4 – ΠΔ3)

Δομή Για τη θεματική διδακτική της μουσικής σύμπραξης με άλλα όργανα έχουν σχεδιαστεί 6 επίπεδα κοινά για το Υποχρεωτικό Πιάνο και το Πιάνο Επιλογής. Για το κάθε επίπεδο δίνονται προτάσεις δραστηριοτήτων και κατάλογος έργων κατάλληλων για μουσική σύμπραξη με άλλα όργανα ή με άλλους πιανίστες. Ο καθηγητής πιάνου κατατάσσει τον μαθητή σε όποιο επίπεδο του επιτρέπουν οι γενικές πιανιστικές του γνώσεις και η προηγούμενη εμπειρία του στο πιάνο. Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους μπορεί να επιλέξει συνολικά 2 - 3 δραστηριότητες σύμπραξης για το υποχρεωτικό πιάνο και 3-6 δραστηριότητες για το πιάνο επιλογής ανάλογα με τις εκάστοτε δυνατότητες. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα για τα αρχικά επίπεδα αλλά μπορούν και να λειτουργήσουν και ως project με ορίζοντα ολοκλήρωσης αρκετών εβδομάδων στα επόμενα επίπεδα, ανάλογα με τις δυνατότητες και τη γενικότερη πρόοδο του μαθητή.

Αναγκαιότητα ενσωμάτωσης της Μουσικής σύμπραξης στο πρόγραμμα σπουδών

Η σύμπραξη των νέων πιανιστών με άλλους μουσικούς είναι καθοριστικής σημασίας για την διαμόρφωση της μουσικής τους προσωπικότητας.

Η αλληλεπίδραση και η αίσθηση δημιουργίας της μουσικής ομάδας, η διαρκής μουσική ανατροφοδότηση που διαμορφώνεται με τις πρόβες και η αίσθηση δημιουργικότητας μέσω συνεργασιών είναι αναντικατάστατες για κάθε ηλικία μουσικών, ανεξαρτήτως του επιπέδου και της εμπειρίας τους. Επιπρόσθετα, η σύμπραξη με άλλα όργανα επιτρέπει στους πιανίστες την ανάπτυξη δεξιοτήτων που δεν μπορούν να αναπτύξουν μόνο με το σολιστικό ρεπερτόριο :η ρυθμική πειθαρχία, η διαμόρφωση της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική αντίληψη της ομάδας, η ικανότητα συγκέντρωσης στο πιανιστικό μέρος με παράλληλη ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής, είναι μόνο λίγα από αυτά.

Η τεχνική δυσκολία του οργάνου παραδοσιακά μετέθετε τη σύμπραξη με άλλα όργανα σε αρκετά προχωρημένο στάδιο, στερώντας τη χαρά της συνδημιουργίας από όλους τους νέους πιανίστες. Σήμερα υπάρχει ένας σημαντικός όγκος ρεπερτορίου ειδικά διαμορφωμένος για νέους πιανίστες - ακόμη και εντελώς αρχάριους - ώστε να συμπράξουν με τους δασκάλους τους, με άλλους πιανίστες της ίδιου επιπέδου και ηλικίας, με τραγουδιστές αλλά και με άλλους εκτελεστές οργάνων.

Διευκρινίζεται ότι στα κείμενα των Π.Σ. χρησιμοποιείται για οικονομία λόγου η λέξη «μαθητής» νοώντας βέβαια το μαθητή και τη μαθήτρια.

Β.1 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟΥ ΠΙΑΝΟΥ

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΠΙΑΝΟ: ΕΠΙΠΕΔΟ 1

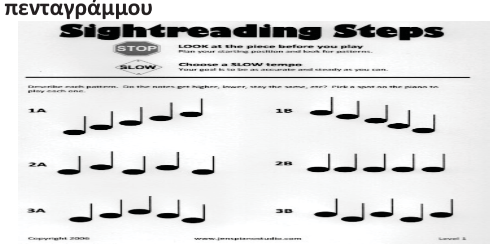
ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
1.1. Μουσική Ανάγνωση και	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:**	**1ΥΠ1 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:** **1ΥΠ1 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες**	**1Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα

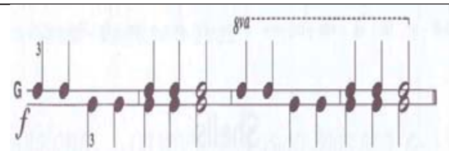
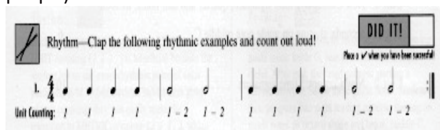
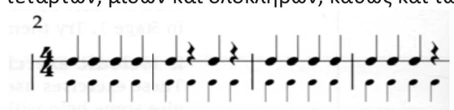
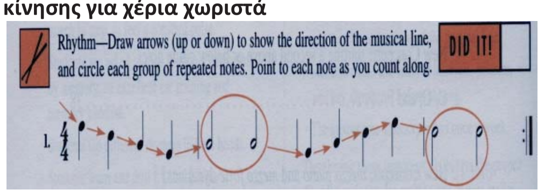
Τεχνική του πιάνου	1.1.1. Να αποκτήσει ορθή θέση – στάση του σώματος στο κάθισμα του πιάνου με χαλαρό το σώμα και έλεγχο του κέντρου βάρους 1.1.2. Να τοποθετεί τα χέρια σε προέκταση της οριζόντιας γραμμής του βραχίονα 1.1.3. Να γνωρίζει την ονομασία των δακτύλων και τη δακτυλοθεσία του δεξιού και αριστερού χεριού 1.1.4. Να αποκτήσει γνώση επάνω στη «γεωγραφία»/ «τοπογραφία» του πιάνου και στον τρόπο λειτουργίας του 1.1.5. Να αποκτήσει γνωριμία με το πληκτρολόγιο (άσπρα – μαύρα πλήκτρα, χωρισμός σε οκτάβες ολόκληρου του κλαβιέ) 1.1.6. Να μάθει τις θέσεις των δύο βασικών κλειδιών σολ και φα στο πληκτρολόγιο 1.1.7. Να μάθει τη νότα «ντο» πάνω στα πλήκτρα και στα δύο κλειδιά (κεντρικό / μεσαίο «ντο») και να αναγνωρίζει τις νότες επάνω στα πλήκτρα. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πρώτου επιπέδου επιδιώκεται:** 1.1.8. Να αποκτήσει τα απαιτούμενα βασικά στοιχεία τεχνικής, όπως είναι η ευλυγισία του καρπού, καθώς και η ενδυνάμωση και η ευκινησία των δακτύλων 1.1.9. Να μάθει το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 2ο, 3ο και 4ο δάκτυλο 1.1.10. Να μάθει σταδιακά την	***ΕΙΣΑΓΩΓΗ:*** *Ο μαθητής στο πρώτο επίπεδο διδάσκεται γενικά την έννοια της κλίμακας, τη διάρθρωσή της, καθώς και τις βασικές μείζονες κλίμακες με διέσεις και τη δακτυλοθεσία τους. Δίδεται έμφαση στις ομοιότητες μεταξύ των κλιμάκων αναφορικά με τους δακτυλισμούς και το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 3ο και 4ο δάκτυλο. Τέλος, ο μαθητής εισάγεται και στον "ελάσσονα" τρόπο με τη διδασκαλία της φυσικής, αρμονικής και μελωδικής ελάσσονας, ώστε να έρθει σε μια πρώτη επαφή με τις διαφορές των ακουσμάτων μεταξύ μείζονας και ελάσσονας, να συνδέσει τις κλίμακες με τις θέσεις στο πιάνο και με το ρεπερτόριο των μουσικών κομματιών που διδάσκεται.* *Η διδασκαλία των κλιμάκων στο πρώτο επίπεδο αποσκοπεί σε μια πρώτη «αίσθηση» της κλίμακας επάνω στα πλήκτρα, ώστε να επιτευχθεί α) μια βιωματική-εμπειρική, ακουστική και οπτική σχέση με την έννοια της κλίμακας, β) σταδιακή ανάπτυξη της ευλυγισίας των δακτύλων, γ) έλεγχος της έντασης κρούσης του κάθε δακτύλου, δ) αφομοίωση και απομνημόνευση των νέων φθόγγων και της ακολουθίας τους, ε) κατανόηση του ρόλου που διαδραματίζει η αλλοίωση που προστίθεται κάθε φορά, καθώς και στ) σύνδεση με τη θεωρία της μουσικής.* *Οι αρπισμοί και οι συγχορδίες εισάγονται σταδιακά με απώτερο σκοπό την πρακτική τους εφαρμογή στη συνοδεία διαφόρων απλών μελωδιών και στον αυτοσχεδιασμό. Καλό θα είναι στην ενότητα που αναφέρεται στις κλίμακες και στις συγχορδίες, ο εκπαιδευτικός να αφιερώνει περίπου 5 λεπτά από τη διδακτική ώρα, έτσι ώστε να γίνεται το απαραίτητο "ζέσταμα", καθώς και αναφορά στο θεωρητικό υπόβαθρο που σχετίζεται με τις κλίμακες, τη δακτυλοθεσία και γενικότερα σε ό, τι αφορά το τεχνικό μέρος του μαθήματος.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το πρώτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** **1ΥΠ1.1.1:** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **μία οκτάβα,** σε **παράλληλη** και **αντίθετη** κίνηση **1ΥΠ1.1.2.:"Μείζονες κλίμακες: σολ, ρε, λα, μι, σι** και **φα",** σε **μία** οκτάβα, σε **παράλληλη** κίνηση ***Σημείωση:*** *Προτείνεται επίσης η διδασκαλία* ***και της φα δίεση και ντο δίεση μείζονας****, δεδομένου ότι σχετίζονται με τη φυσική θέση του χεριού επάνω στο πληκτρολόγιο, έχουν κοινό δακτυλισμό με τη σι και μπορούν να παρουσιαστούν ως ενότητα*	μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στην Prima vista (1ΥΠ3) ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει από 1 δραστηριότητα για την κάθε θεματική ενότητα για το υποχρεωτικό πιάνο ώστε να αξιολογεί την πρόοδο του μαθητή στο αντικείμενο. Στις συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (1ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι' ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του

	επέκταση της παλάμης 1.1.11. Να αρχίσει να κάνει μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών 1.1.12. Να αρχίσει σταδιακά να αντιλαμβάνεται την ξεχωριστή λειτουργία των δύο χεριών μέσα από παιγνιώδη γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά 1.1.13. Να διαβάζει και να παίζει σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα), και σε βοηθητικές γραμμές πάνω από το πεντάγραμμο στο κλειδί του Φα και κάτω από το πεντάγραμμο στο κλειδί του Σολ και με χρήση του συμβόλου 8^{να}----------- 1.1.14. Να αρχίσει να εξοικειώνεται με την αλλαγή κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 1.1.15. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα τις αξίες (ολόκληρο, μισό, τέταρτο, όγδοο, μισό παρεστιγμένο), τις αντίστοιχες παύσεις, τα μέτρα 2/4, ¾ και 4/4, τις αλλοιώσεις και τις ενδείξεις για τις δυναμικές 1.1.16. Να είναι σε θέση να αναγνωρίζει και να διαβάζει στην παρτιτούρα τα σημάδια της επανάληψης, της κορώνας, κ.ά., τη σημασία της έννοιας da Capo 1.1.17. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης τις βασικές κλίμακες σε μια οκτάβα 1.1.18. Να αρχίσει να αντιλαμβάνεται την έννοια του	**1ΥΠ1.1.3.:"Φυσικές, Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες: Λα** και **μι»** σε **μία** οκτάβα σε παράλληλη κίνηση **<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ:</u>** **Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si+, (Fa#+, Do#+)** **Fa+,** **La-, Mi-** **<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>** **1ΥΠ1.2:ΤρίφωνοιΑρπισμοί** ("σπασμένες" συγχορδίες) **με τα δύο χέρια ταυτόχρονα** σε **ευθεία** κατάσταση στην τονική όλων των παραπάνω κλιμάκων (π.χ. ντο-μι-σολ) **<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** **1ΥΠ1.3.Τρίφωνες συγχορδίες** ("κλειστή" θέση) σε **ευθεία** κατάσταση στην τονική όλων των παραπάνω κλιμάκων **<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** Α)"A Dozen a day, Preparatory Book", Edna-Mae Burnam. Εκδ. Φίλιππος Νάκας Β)"Le petit Clavier, Initiation au Piano", Marthe Morhange-Motchane, Εκδ. Φίλιππος Νάκας Γ) "Fingerpower for Piano", Level One, Εκδ. Schaum. Δ) «Η Τέχνη της δακτυλοθεσίας και η διδασκαλία των Κλιμάκων στο Πιάνο – μια δακτυλοθετική προσέγγιση», Λιάνα Χαρατσή, Εκδ. Orpheus – Μουσικός Οίκος Νικολαΐδης, 2015 **1ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση: **1ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):** **<u>Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής ΄Β Εκδοση (Α.ΝΙΚΟΛΑΕΒ) μετάφραση Λ.Τσακαλίδου</u>:** No.27 (Ε.Γκνέσινα) [staccato με διασταύρωση χεριών] No.66 (Γκ.Χούμπερτ) [Συνδυασμός legato,staccato αριστερού και δεξιού χεριού αντίστοιχα] No.88 (Ν.Λιουμπάρσκι) [legato σε παράλληλη κίνηση]	Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (1ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 6-9 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για υποχρεωτικό πιάνο Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα (όπως η προτεινόμενη 1ΠΔ2.1.2) και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων (όπως η προτεινόμενη 1ΠΔ2.5.2) ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (1ΥΠ4-ΠΔ3) στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 2-3 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το υποχρεωτικό πιάνο Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα (όπως οι προτεινόμενη 1ΠΔ3.1) και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων (όπως η προτεινόμενη 1ΠΔ3.3).

	παλμού και να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα 1.1.19. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα με σωστούς δακτυλισμούς 1.1.20 Να αναπτύξει τον έλεγχο του ρυθμού και να εξοικειωθεί με τις ενδείξεις της ρυθμικής αγωγής, διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα παιξίματος στα κομμάτια 1.1.21 Να μπορεί να εκτελεί ενδείξεις ρυθμικής αγωγής όπως το ritenuto και rallentando, a tempo, καθώς και συζεύξεις διαρκείας 1.1.22 Να εκτελεί από μνήμης μουσικά έργα στο πιάνο 1.1.23 Να καλλιεργεί τη δεξιότητα της κριτικής μουσικής ακρόασης και να αντιλαμβάνεται, να ακούει και να ενσωματώνει συνειδητά στο παίξιμό του τα διάφορα στοιχεία και τις ενδείξεις της παρτιτούρας. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 1.1.24. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων 1.1.25. Να μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά	No.95 (Ε.Γκνέσινα) [τρίτες, staccato σε αντίθετη κίνηση] No.100 (Ε.Γκνέσινα) [Συνδυασμός legato–staccato με ισοκράτημα 2 φωνών] **GINDIN R.S, KARAFINKA M.N-Σπουδές για Πιάνο διαφορετικής τεχνικής (τεύχος 1):** Από το κεφάλαιο 1 «Ακολουθία θέσης»: οι Σπουδές No.1-9 **Διαθέσιμη ιστοσελίδα: http://pianotki.ru/1-7/** **SHITTE, L. (Λ.Σίττε) Op.108, 25 Μικρές Σπουδές:** No.1 σε C major (legato-staccato) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:http://primanota.ru/l-shitte/25-malenkix-etyudov-sheets.htm** **C.CZERNY – Practical Method for Beginners on the Pianoforte Op.599 :** No.8 (non legato-συγχορδίες δεξί χέρι) No.11 (legato-συγχορδίες αριστερό χέρι) **H.BERENS Op.70 (Book 1) :** Σπουδή No.6 σε C major (non legato) **D.KABALEVSKY, 24 Little pieces Op.39:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικό **Μέθοδος Πιάνου Για αρχάριους (Charles HERVÉ και Jacqueline POUILLARD) :** Από το κεφάλαιο «Ανεξαρτησία των χεριών» η άσκηση: No.4 (staccato-legato) Από το κεφάλαιο «Οι Συγχορδίες» οι ασκήσεις: No.1 (legato-δεξί χέρι) και No.3 (legato-αριστερό χέρι) **B.BARTÓK «MIKROKOSMOS» (Volume1):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **THOMPSON – Modern Course for the Piano 1st Grade Book:** **A Chord Frolic (3φωνες συγχορδίες εναλλάξ στα 2 χέρια)** **1ΥΠ2.2: Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** HANDEL, G.F. Joy to the world από τη μέθοδο Adult all-in-one course, Level 1 (Alfred Music Publishing) HANDEL, G.F. Ζιγκ από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacqueline Pouillard MOZART, W.A Το αλφάβητο από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacquelline Pouillard TELEMANN, G. P. Γκαβότ αρ.54 από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacquelline Pouillard	**1Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους: 1Α2.1) Να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες, όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί **τουλάχιστον** μέχρι και τη **μι** μείζονα σε πιο αργό τέμπο, καθώς και τους αρπισμούς και τις συγχορδίες. 1Α2.2) Να μελετήσει έως **επτά - οκτώ** κομμάτια συνολικά από τις Ομάδες Α, Β και Γ, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.) Από αυτά, οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας, ταχύτητας και τεχνικής (non legato, staccato, legato) με συγχρονισμό και τον δύο χεριών ταυτόχρονα ή εναλλάξ

	σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 1.1.26. Ν' αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί ν' αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων **Ο μαθητής, ειδικότερα μέσω της Prima vista (βλ. 1ΥΠ3 της στήλης 3) αρχικά επιδιώκεται:** 1.1.27 Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ 1.1.28 Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης 1.1.29 Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως prima vista 1.1.30 Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 1.1.31 Να αναπτύξει την ταχύτητα	REINAGLE, A. English minuet από τη μέθοδο Accelerated piano adventures for the older beginner, Lesson Book 1 **(**Hal Leonard) BARTÓK, B. Mikrokosmos, Volume I και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. 17 και 27. CLARKE, J. Prince of Denmark's March από τη μέθοδο Accelerated Piano Adventures for the older beginner, Lesson Book 1 LULLY, J-B. Menuet από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Volume 1 **1 ΥΠ2.3: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** MOZART, W.A. A Little night music από τη μέθοδο Accelerated Piano Adventures for the older beginner, Lesson Book 1 ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ, Μ. Αλφαβητάριο για piano, και ιδιαίτερα τα κομμάτια: οι πρώτες νότες, forte-piano, συγχορδία, σύζευξη διαρκείας, ύφεση, φράσεις και staccato GURLITT, C. Παλιό τραγούδι από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacquelline Pouillard HAYDN, J. Minuet in G Major από τη μέθοδο Celebration Series Perspectives: Piano Repertoire 1 MOZART, W.A Το αλφάβητο από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervè και Jacquelline Pouillard MOZART, W.A. Air από τη μέθοδο John Thompson's Modern Course for the piano, Πρώτο Τεύχος BEETHOVEN, L.V. Ode to Joy από τη μέθοδο Accelerated Piano Adventures. BARTÓK, B. Mikrokosmos, Vol. 1 και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. 2, 6 και 15. STRAVINSKY, I. Andantino από το έργο για πιάνο Les cinq doigts (Chester Music). KABALEVSKY, D. Left and Right από το έργο 24 Little Pieces, Op.39 BRAHMS, J. Hungarian Dance από τη μέθοδο Accelerated Piano Adventures for the older beginner, Lesson Book 1 THOMPSON, J. The Fairy Court από τη μέθοδο John Thompson's Modern Course for the piano, Πρώτο Τεύχος **1ΥΠ3 Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima vista)** **(**5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας):	1Α2.3) Να ασχοληθεί συστηματικά, στο πλαίσιο της Prima Vista, με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο 1Α2.4) Να ασχοληθεί συστηματικά, στο πλαίσιο του Αυτοσχεδιασμού και Δημιουργίας στο Πιάνο, με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του.

	επεξεργασίας της πληροφορίας 1.1.32 Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του 1.1.33 Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές 1.1.34 Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 1.1.35 Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 1.1.36 Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου **Ο μαθητής ειδικότερα μέσω της Prima vista (βλέπε Περιεχόμενο 1ΥΠ3) μέχρι το τέλος του πρώτου επιπέδου αναμένεται:** 1.1.37 Να μπορεί να κάνει μελωδική και ρυθμική prima vista με διαδοχικά χέρια σε κομμάτια 4-8 μέτρων. Η μελωδική κίνηση περιορίζεται σε διαστήματα 1ης 2ας, 3ης και 5ης και η ρυθμική στις βασικές ρυθμικές αξίες τετάρτων, μισών και ολοκλήρων 1.1.38 Να ανταποκρίνεται στην prima vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ.)	**1ΥΠ3.1: Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο πρώτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες περιορίζονται σε μια πληροφορία (π.χ. κατεύθυνση μελωδικής γραμμής χωρίς δοσμένο τονικό ύψος). 1ΥΠ3. 1.1: **Κατεύθυνση κίνησης χωρίς νότες** 1ΥΠ3.1.2: **Κατεύθυνση κίνησης με νότες πριν την εισαγωγή του πενταγράμμου** (http://www.pianimation.com/download/sightreading_challenges/SR%20Level%201.pdf) 1ΥΠ3.1.3: **Κατεύθυνση κίνησης ενίσχυσης διαστηματικής ανάγνωσης με σταδιακή εισαγωγή του πενταγράμμου.** Έμφαση στην ταυτοφωνία και τα διαστήματα 2ας και 3ης	**1Α3. <u>Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):</u>** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο "Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα" τα εξής: **1Α3.1.** **-Μία** κλίμακα σε **μία οκτάβα** **-Ένας τρίφωνος αρπισμός** ("σπασμένη συγχορδία") **με τα δύο χέρια ταυτόχρονα** σε ευθεία κατάσταση στην τονική της εξεταζόμενης κλίμακας **-Μία τρίφωνη συγχορδία** σε **ευθεία** κατάσταση στην τονική της εξεταζόμενης κλίμακας 1Α3.2 **Δύο** μουσικά έργα: Επιλογή από δύο διαφορετικές Ομάδες (Α, Β ή Γ). Τα κομμάτια αυτά να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο (μεθόδους) που χρησιμοποιήθηκε (-καν). Εφόσον επιλεγεί κομμάτι από την Ομάδα Α, η σπουδή να είναι μέτριας ταχύτητας με συγχρονισμό των δύο χεριών μαζί ή εναλλάξ με διαφορετικές δυναμικές π.χ. ***f,p.*** 1Α3.3. Prima vista: Η

	1.1.39 Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της prima vista. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 1.1.40 Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της prima vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό 1.1.41 Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 1.1.42 Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του	 (Frances Clark, *The Piano Tree*, Level 1) 1ΥΠ3.1.4: **Ενίσχυση ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση της αριθμητικής προσέγγισης** σε πρώτο στάδιο (ανά μονάδα νότας, και όχι ολικά για το μέτρο) (Helen Marlais and Kevin Olson, *Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 1A) 1ΥΠ3.1.5: **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων και για τα 2 χέρια** για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Επικέντρωση σε αξίες τετάρτων, μισών και ολοκλήρων, καθώς και των παύσεών τους (Paul Harris, *Improve your sight-reading*, Grade 1) 1ΥΠ3.1.6 **Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμικής αγωγής και μελωδικής κίνησης για χέρια χωριστά** (Helen Marlais and Kevin Olson, *Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 1A) **1ΥΠ3.2: Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)**	αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο 4 - 8 μέτρων, όπου τα χέρια παίζουν διαδοχικά. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού 1Α3.4 Ένα αντικείμενο με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από ένα από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις: Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο: Η τελική αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής
1.2 Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία	1.2.1 Να αποκτήσει ευλυγισία του καρπού κρατώντας τον σταθερό κατά την κρούση αλλά παράλληλα		

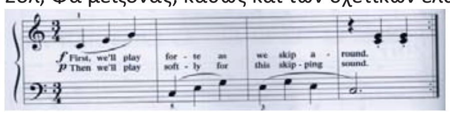
<table>
<tr>
<td></td>
<td>και ελαστικό (κινήσεις δεξιά αριστερά ή πάνω κάτω) για στρόγγυλο ήχο
1.2.2 Να αντιλαμβάνεται τους τρόπους και την σωστή τεχνική παιξίματος του non legato, legato και staccato
1.2.3 Να αντιλαμβάνεται και να υλοποιεί με περισσότερη ευχέρεια τους διάφορους τρόπους παιξίματος, όπως το non legato, το legato και το staccato με τα δάκτυλα
1.2.4 Να μάθει σταδιακά να συγχρονίζει τα δύο χέρια μαζί
1.2.5 Να αναπτύξει την ανεξαρτησία των δύο χεριών και την χρήση της δαχτυλοθεσίας
1.2.6 Να μάθει να φραζάρει μικρά μοτίβα, αποτελούμενα από δύο νότες, τονίζοντας είτε την πρώτη νότα είτε τη δεύτερη σύμφωνα με τις υποδείξεις της παρτιτούρας (τεχνικό φραζάρισμα)
1.2.7 Να αντιλαμβάνεται και να υλοποιεί με περισσότερη ευχέρεια τους διάφορους τρόπους παιξίματος, όπως το non legato, το legato και το staccato με τα δάκτυλα
1.2.8 Να αντιλαμβάνεται τη διαφορά μεταξύ των δυνατών και σιγανών ήχων
1.2.9 Να διακρίνει τη μελωδία από τη συνοδεία και την απλή μίμηση των θεμάτων
1.2.10 Να εξοικειωθεί με νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής</td>
<td>Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της prima vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στην συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο πρώτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις ρυθμικών σχημάτων ή ίδιων διαστημάτων που επαναλαμβάνονται.

1ΥΠ3.2.1: Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε αξίες τέταρτου - μισού ολόκληρου και τις αντίστοιχες παύσεις

(Jane Bastien, Bastien Piano Basics: Primer Level)

1ΥΠ3.2.2: Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε διαστήματα 2ας, 3ης, 5ης και οκτάβας

(Alan Bullard, Joining the dots, a fresh approach to sight-reading, Book1)

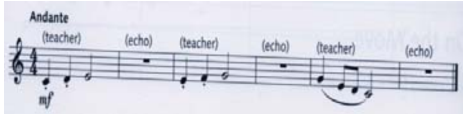
1ΥΠ3.2.3: Προετοιμασία για αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων μέσω αρπισμών που σταδιακά διαμορφώνονται σε συγχορδίες. Επικέντρωση στις τονικές και δεσπόζουσες συγχορδίες των κλιμάκων Ντο, Σολ, Φα μείζονας, καθώς και των σχετικών ελάσσονων κλιμάκων

(Piano Adventures, Nancy & Randall Faber, Sightreading Book, Level 1)</td>
<td>τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή.
ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη: Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με το δάσκαλό του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συνεργαζόμενων μουσικών.

<u>Διαφορές μεταξύ μελέτης prima vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>

<table>
<tr><th>Μελέτη κομματιών</th><th>Μελέτη prima vista</th></tr>
<tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και μέτρου ανεξαρτήτως λαθών</td></tr>
<tr><td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td></tr>
<tr><td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td><td>Προσοχή στη γενική</td></tr>
</table>
</td>
</tr>
</table>

<table>
<tr>
<td></td>
<td>όπως: forte και piano

Ο μαθητής ειδικότερα μέσω των Συμπληρωματικών Μουσικών Γνώσεων (βλέπε 1ΥΠ4/ΠΔ1) επιδιώκεται:
1.2.11 Να συσχετίσει τον έλεγχο της κρούσης των πλήκτρων ως προς την άρθρωση και τη μουσική προσωδία καθώς και ως προς τους διάφορους τρόπους παιξίματος (legato, staccato κ.ά.) με βασικές γνώσεις που αφορούν την κατασκευή του οργάνου και ειδικότερα τον αντίστοιχο τρόπο παραγωγής του ήχου σε αυτό.</td>
<td rowspan="2">1ΥΠ3.2.4: Προετοιμασία για αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων. Επικέντρωση σε μορφές τύπου ερώτησης - απάντησης που μπορεί να εμπλέκουν και αυτοσχεδιαστικά στοιχεία, δηλαδή ο μαθητής να δίνει την απάντηση τηρώντας το δοσμένο ρυθμικό ή μελωδικό σχήμα

(Alan Bullard, Joining the dots, a fresh approach to sight-reading, Book1)

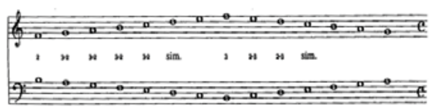
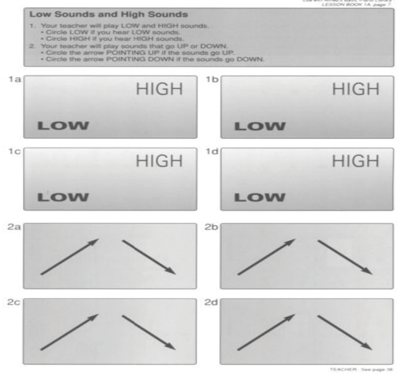
1ΥΠ3.3: Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου
Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την prima vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση μουσικής κλίμακας με κλειστά μάτια.

1ΥΠ3.3.1: Χρήση συμβόλων που να οριοθετούν την κίνηση του βλέμματος και να δείχνουν που πρέπει να κοιτά ο μαθητής όταν παίζει

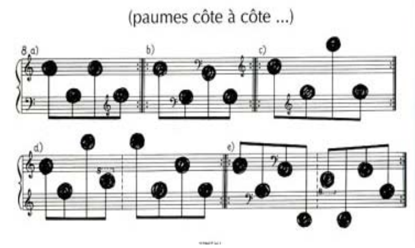

(Jane Bastien, A line a day Sightreading, Level 1)

1ΥΠ3.3.2: Εξάσκηση εκτέλεσης κοντινών διαστημάτων (2ας και 3ης) στο πληκτρολόγιο με κλειστά μάτια. Αυτές οι δραστηριότητες μπορεί να έχουν τη μορφή προετοιμασίας κλιμάκων (δηλαδή συνεχόμενα δάχτυλα) ή να χρησιμοποιούν τα ίδια δάχτυλα με αντικατάσταση</td>
<td rowspan="2"><table>
<tr><td></td><td>εικόνα</td></tr>
<tr><td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και αντιμετώπιση η των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού</td><td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων</td></tr>
<tr><td>Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας</td><td>Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου</td></tr>
</table>
1Α3.4. Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση

• Bullard, Alan. Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading. Book 1 ABRSM Publishing , 2010
• Marlais Helen & Kevin Olson.</td>
</tr>
<tr>
<td>1.3 Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία</td>
<td>1.3.1 Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του, με ποικίλα και διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά
1.3.2 Να μάθει να σκέφτεται και να παίζει μεγάλες ολοκληρωμένες φράσεις και όχι μεμονωμένους φθόγγους
1.3.3 Να αρχίσει να σκέφτεται μουσικά, εφαρμόζοντας στην πράξη τις διαφορετικές δυναμικές που απαιτούν τα κομμάτια
1.3.4 Να προσπαθήσει να διατηρεί σταθερή ταχύτητα κατά την ερμηνεία των έργων
1.3.5 Να εκτελεί από μνήμης τα μουσικά έργα</td>
</tr>
</table>

	1.3.6 Να αναπτύξει την ερμηνεία με τη διαπαιδαγώγηση της συναισθηματικής ανταπόκρισης και με την ανάπτυξη της μουσικότητας και της αισθητικής καλλιέργειας 1.3.7 Να συνειδητοποιεί, να εξωτερικεύει και να ενσωματώνει όλο και περισσότερο στο παίξιμό του τα συναισθήματα του και να αναπτύσσει τον προσωπικό του τρόπο μουσικής έκφρασης. 1.3.8 Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του, με ποικίλα και διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά, κυρίως έργα ομοφωνικού στυλ 1.3.9 Να εκτελεί απλοποιημένες versions κλασικών κομματιών, εύκολα αναγνωρίσιμων 1.3.10 Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει	 (Helen Burmeister, Keyboard SIght Reading) **1ΥΠ3.4: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής** Παρά το γεγονός ότι αυτές οι δραστηριότητες δεν στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται της αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται σε απλά ρυθμικά σχήματα και μελωδικά διαστήματα στο πρώτο επίπεδο. 1ΥΠ3.4.1: **Ακουστικές ασκήσεις για ενδυνάμωση της αίσθησης της κατεύθυνσης του ήχου** με γραφική αναπαράσταση αυτού (*Alfred Basic Piano Course - Ear Training*, Book 1A) 1ΥΠ3.4.2: **Χρήση του αυτοσχεδιασμού** για ανάπτυξη της ακουστικής αγωγής. Οι οδηγίες μπορούν αν περιλαμβάνουν πολλά διαφορετικές παραμέτρους, ανάλογα με το στόχο του μαθήματος (π.χ. σταθερό ρυθμικό σχήμα, ανταπόκριση σε εναλλαγές δυναμικής κ.ο.κ.)	*Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 1A & 1B. The FJH Music Company, 2005 • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 1. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 1. Faber Music, 2008. • **Kreader, Barbara et al**. *Piano Lessons,* Book 1. Hal Leonard Student Piano Library 1998. • **Faber, Nancy and Randal**, *Piano Adventures Sightreading Book*, Level 1. Hal Leonard 2012. • **Faber, Nancy and Randal**, *Accelerated Piano Adventures Sightreading Book*, Level 1. Hal Leonard 2014. • **Bastien, Jane Smisor**. *Sight Reading: Sticking with the Basics*. Kjos Music Company, 1990. • **Clark, Frances** et al. *The Music Tree: Time to Begin*. Summy - Birchard Music, 2000. • **Covello, Stephen**. *Basic Patterns for Note Reading*. FJH Music Company, 1997. • **Kowalchyk, Gayle** et al. *Alfred's Basic Piano Course. Ear Training Book*, Level 1A. Alfred Publishing Company, 1995. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard SIghtreading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Kember, John**. *Piano Sight-*
1.4 Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	1.4.1 Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο . 1.4.2 Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει και ιδίως των τελικών εξετάσεων, όπως:		

	συνθέτη και εποχή 1.4.3 Να συνδέει χρονολογικά τα μουσικά κομμάτια που παίζει με ζωγράφους τη συγκεκριμένης εποχής καθώς και με τα είδη της ζωγραφικής και τις διαφορετικές τεχνοτροπίες που υιοθετούσαν 1.4.4 Να συνηθίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά, σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής, της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και των μουσικών 1.4.5 Να αρχίσει να αναπτύσσει την ικανότητα να τραγουδά μελωδία διαφοροποιημένη από αυτό που παίζεται στο πιάνο 1.4.6 Να πλάθει φανταστικές εικόνες ή να δημιουργεί μικρές ιστορίες που μπορεί να ανταποκρίνονται στο κομμάτι που παίζει 1.4.7 Να εκφράζει εντυπώσεις ή συναισθήματα που του προκαλεί η μουσική που παίζει. 1.4.8 Να συμμετέχει σε ατομικές και ομαδικές συναυλίες του σχολείου ή και σε εξωσχολικές εκδηλώσεις	 (*Hal Leonard Piano Lessons*, Philip Kevern et al., Book 1) **1ΥΠ3.5: Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν σαν στόχο την δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Για την απόκτηση μεγαλύτερης εμπειρίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα, με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφίας, τα οποία επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης, ακόμη και σε κάποιο απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα. **1ΥΠ3.5.1: Εξάσκηση με** χρήση ενός μόνο χεριού αλλά **συνοδεία από τον δάσκαλο** (*Sight Reading & Rhythm Every Day*, Helen Marlais and Kevin Olson, Book 1A)	*Reading* Volume 1: A Fresh Approach. Schott. 2004 **Kurtág, György**. *Játékok*, Vol.1. Lemoine, 2004. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο** • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Faber, Nancy & Randall Faber**. *Discover Beginning Improvisation*. Hal Leonard, 2005. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book I, Grades 1-3, ABRSM Publishing, 1996. **Willard, Palmer.** *Alfred's Basic Adult Piano Course*. Level 1. Alfred Publishing Company, 1983.
1.5 Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	Ο μαθητής επιδιώκεται: 1.5.1 Να ανιχνεύσει τις εκφραστικές δυνατότητες του οργάνου **Ο μαθητής ειδικότερα στον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο Πιάνο (1ΥΠ4/ΠΔ2) επιδιώκεται:** 1.5.2 Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση		

	1.5.3 Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 1.5.4 Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας 1.5.5 Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 1.5.6 Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο 1.5.7 Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 1.5.8 Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς 1.5.9 Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης 1.5.10 Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης	1ΥΠ3.5.2 **Εξάσκηση με εναλλακτική σημειογραφία** και εκτεταμένες τεχνικές πιάνου (Kurtág, György, *Játékok* I) **1ΥΠ4 Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): **ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις** -Ο μηχανισμός του πιάνου/διαδικασία παραγωγής ήχου - Ονόματα φθόγγων - Διάρκειες και παύσεις - Κλειδιά, πεντάγραμμο, διαστολές - Μέτρο κομματιού - Απλοί μουσικοί όροι και σημάδια με έμφαση στη λειτουργικότητά τους (π.χ. ρόλος σημείων *cresc/dim, p/f*) - Τονικότητα κομματιού - Κύριες συγχορδίες - Διαστήματα αριθμητικά, χωρίς επιπλέον χαρακτηρισμό - Ενδεικτική παρακολούθηση αλλαγών δυναμικής (ξαφνικές/σταδιακές) - Μοτίβο <u>1ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα</u> 1ΕΔΜ1 Άνοιγμα του πιάνου ώστε να φανεί ο μηχανισμός του και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο 1ΕΔΜ2 Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται με το πρώτο άκουσμα ενός έργου, τις	

	Ο μαθητής ειδικότερα ως προς τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο μέχρι το τέλος του πρώτου επιπέδου αναμένεται: 1.5.11 Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά, αρχικά με τη φωνή του, και στη συνέχεια με τη χρήση του οργάνου 1.5.12 Να δημιουργεί ηχοϊστορίες ή άλλους περιγραφικούς αυτοσχεδιασμούς στο πιάνο με ποικιλία ηχοχρωμάτων 1.5.13 Να έχει κάποιες πρώτες εμπειρίες στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είτε μέσω παραλλαγών είτε με άτυπη μάθηση **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις** ειδικότερα ως προς τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο: 1.5.14 Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 1.5.15 Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη	εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου ή ακόμη, τη διάκριση μελωδίας-συνοδείας, τον εντοπισμό και τη φωνητική απόδοση του βασικού θέματος ή μοτίβου ενός έργου. 1ΕΔΜ3 Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και επιδίωξη εντοπισμού κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή τους. 1ΕΔΜ4 Για τη διευκόλυνση της εκμάθησης και της απομνημόνευσης ενός έργου μπορεί να διερευνηθεί και να αναλυθεί η μορφή του (π.χ. μορφή ΑΒ ή μορφή ΑΒΑ) 1ΕΔΜ5 Χρήση της μέτρησης διαστημάτων προκειμένου να μάθει ευκολότερα ο μαθητής την συνοδεία, καθώς θα την αντιληφθεί ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Δηλαδή είτε ως 3ης και 5ης, είτε ως 3ης και 6ης και είτε ως 4ης και 6ης χωρίς να γίνει ειδική μνεία στην έννοια των αναστροφών της συγχορδίας. Η συνοδεία γίνεται αντιληπτή ως ομάδες φθόγγων της συγχορδίας και όχι ως πολλές ξεχωριστές, άσχετες μεταξύ τους νότες. 1ΕΔΜ6 Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 1ΕΔΜ7 Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 1ΕΔΜ8 Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 1ΕΔΜ9 Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι κ.ά. 1ΕΔΜ10: Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του. **ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο:** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας	

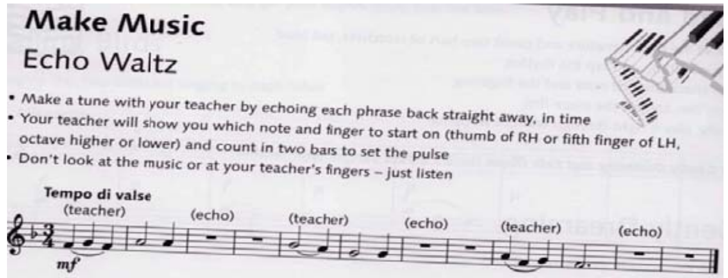
	1.5.16 Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του **Ο μαθητής ειδικότερα στη Μουσική Σύμπραξη (1ΥΠ4/ΠΔ3) αρχικά επιδιώκεται:** 1.5.17 Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς 1.5.18 Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας 1.5.19 Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες 1.5.20 Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας 1.5.21 Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την prima vista του	**1ΠΔ2.1: Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική (π.χ. βροχή). Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Οι αυτοσχεδιασμοί αυτοί στο πρώτο επίπεδο έχουν συνήθως στόχο την απόδοση μιας εικόνας, ή ενός συγκεκριμένου θέματος. 1ΠΔ2.1.1: **Ενεργοποίηση της μίμησης** και ηχητικής ανταπόκρισης με δραστηριότητες τύπου ερώτηση/απάντηση και χρήση ρυθμικών στοιχείων αρχικά με τη φωνή και στη συνέχεια με παλαμάκια, χτύπημα στα ξύλινα στοιχεία του πιάνου, μελωδίες με σφύριγμα κ.λπ. 1ΠΔ2.1.2: **Δημιουργία ηχοϊστοριών** με δεδομένο περιγραφικό τίτλο, π.χ. τιτίβισμα πουλιών, βροχή, καταιγίδα. Αυτές οι ηχοϊστορίες διαρκούν συνήθως κάποια δευτερόλεπτα, και μπορούν να εκτελεστούν στο πιάνο, και όχι απαραίτητα μόνο στο πληκτρολόγιο, με πλήθος τεχνικών, όπως χρήση των δακτύλων, αγκώνων, κ.ο.κ. Οι κατευθύνσεις μπορεί αρχικά να είναι πολύ συγκεκριμένες (π.χ. όλες οι νότες να είναι legato) και σταδιακά να δίνονται κατευθύνσεις μεγαλύτερης ηχοχρωματικής εξερεύνησης. (http://colorinmypiano.com/wp-content/files/Prompts_for_Piano_-_ebook_sample.pdf)	

	1.5.22 Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 1.5.23 Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού και να εκτεθεί σε περιβάλλον άτυπης μάθησης σε συνεργασία με άλλους μουσικούς 1.5.24 Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής **Ο μαθητής ειδικότερα στη Μουσική Σύμπραξη (1ΥΠ4/ΠΔ3)** **μέχρι το τέλος του πρώτου επιπέδου αναμένεται:** 1.5.25 Να μπορεί να παίζει με τη συνοδεία του δασκάλου του αρχικά μονοφωνικά (με τα χέρια εναλλάξ) με ποικιλία ρυθμικών σχημάτων και αργότερα σταδιακά με τα χέρια ταυτόχρονα 1.5.26 Να παίζει με άλλους μουσικούς (πιανίστες, τραγουδιστές ή μουσικούς άλλων οργάνων) κομμάτια ή διασκευές κομματιών κατάλληλες για το επίπεδό του 1.5.27 Να παίζει διασκευές τραγουδιών στο πιάνο με συνοδεία φωνής ή άλλου οργάνου με χρήση παρτιτούρας ή με άτυπη μάθηση **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις ειδικότερα στη Μουσική**	**1ΠΔ2.2: Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία με *ostinato* ή αρμονική συνοδεία**, όπου ο μαθητής χρησιμοποιεί περιορισμένες νότες και δοσμένα ρυθμικά σχήματα, αλλά ανταποκρίνεται στο *tempo*, τις δυναμικές αλλαγές και τη μουσική έκφραση που δίνεται από το δάσκαλο. Για παράδειγμα, ο μαθητής μπορεί να παίζει μόνο σε μαύρα πλήκτρα με δεδομένη ρυθμική συνοδεία. (Lancaster and Renfrow, *Alfred's Group Piano for Adults*, Book 1) **1ΠΔ2.3: Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Το πρώτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **μίμηση μελωδικών μοτίβων** αρχικά φωνητικά με μορφή ερώτησης / απάντησης. Η χρήση της φωνής - του	

<table>
<tr>
<td></td>
<td>Σύμπραξη (1ΥΠ4/ΠΔ3):
1.5.28 Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα ή ακόμη και σε περιβάλλοντα άτυπης μάθησης

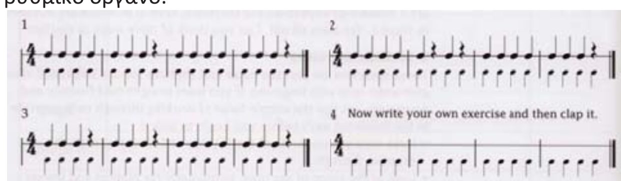
1.5.29 Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας

1.5.30 Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο</td>
<td>φυσικού οργάνου του μαθητή στο οποίο ούτως ή άλλως γεννιέται ο αυτοσχεδιασμός - είναι μεγάλης σημασίας για την ανάπτυξη της δεξιότητας αυτής και τη φυσική εξέλιξη της εκτέλεσης οργάνου. Στην αρχή αυτά τα μοτίβα δεν ξεπερνούν το ένα μέτρο, ενώ σταδιακά μπορούν να φτάσουν και στα δύο ή και περισσότερα. Στην πορεία του επιπέδου μπορεί να αρχίσει και η μίμηση στο πιάνο.

(Alan Bullard, Joining the Dots, Book 1)

1ΠΔ2.4: Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός
Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα.

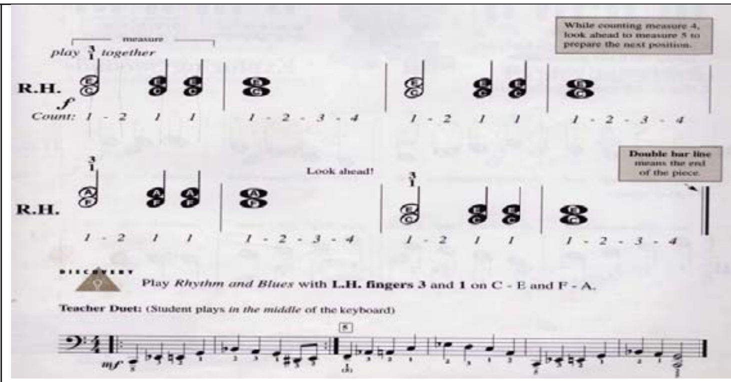
Στο πρώτο επίπεδο προτείνεται αυτοσχεδιασμός σε απλά ρυθμικά σχήματα, είτε στα ξύλινα στοιχεία του πιάνου είτε πάνω σε μια νότα με σταθερό παλμό που δίνεται από τον δάσκαλο στο πιάνο ή με άλλο ρυθμικό όργανο.

(Paul Harris, Improve your Sight-reading, Grade 1)

1ΠΔ2.5: Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός</td>
<td></td>
</tr>
</table>

		Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο, από αισθητικής πλευράς. Στα πρώτα στάδια μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παιδαγωγική προσέγγιση της άτυπης μάθησης, μιας διαδικασίας που διευκολύνει την αυτοσχεδιαστική προσέγγιση της μουσικής. 1ΠΔ2.5.1: **Αυτοσχεδιασμός πάνω σε ένα γνωστό κομμάτι** ή σε ένα κομμάτι που μόλις έχει διδαχθεί ο μαθητής. Για παράδειγμα, ακόμη και στα πρώτα στάδια εκμάθησης πιάνου η χρησιμοποίηση των ίδιων νοτών, αλλά με αλλαγή οκτάβας, αλλαγή της σειράς με την οποία παίζονται οι νότες (μελωδικός αυτοσχεδιασμός), αλλαγή δυναμικών, αλλαγή των αρθρώσεων, εισαγωγή μικρών ποικιλματικών νοτών ή επέκταση με αυτοσχεδιαστική δίμετρη *coda*, αποτελούν βάση για δημιουργία αυτοσχεδιαστικών παραλλαγών οποιουδήποτε κομματιού. 1ΠΔ2.5.2**: Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών** για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο. **[**Σύνδεση / Κοινή δραστηριότητα και στόχοι με το θεματικό πεδίο Σύμπραξη με άλλα όργανα **1ΠΔ3.3**]. Στα αρχικά στάδια είναι πολύ χρήσιμο και δημιουργικό για τους μαθητές από άποψη ακουστικής αγωγής να χρησιμοποιηθούν τεχνικές άτυπης μάθησης, δηλαδή εκμάθηση χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά με το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το τραγούδι / κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν στα αρχικά επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος φυσικά μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης.	

		 (http://www.music-scores.com/midi.php?sheetmusic=Leontovich_Carol_of_the_Bells_cello) **ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη:** **1ΠΔ3.1: Χρήση παιδαγωγικού υλικού με συνοδεία του δασκάλου** στο πιάνο. Το υλικό μπορεί να προέρχεται από μεθόδους εκμάθησης πιάνου που πολλές φορές περιλαμβάνουν και συνοδευτικό κομμάτι για το δάσκαλο από τα πρώτα στάδια εκμάθησης, ακόμη και πριν την εισαγωγή στο πεντάγραμμο.	

		 (Nancy & Randall Faber, Accelerated Piano Adventures, Book 1) **1ΠΔ3.2: Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους αρχάριους πιανίστες** Το μουσικό υλικό αρχικά θα είναι μονοφωνικό, δηλαδή τα χέρια μπορούν να παίζουν εναλλάξ. Ανάλογα με τη διασκευή μπορεί να προσαρμοστεί για συνοδεία από σύνολο άλλων μονοφωνικών οργάνων (φλάουτο, βιολί κ.λπ.) (Ying Ying Ng & Margaret o' Sullivan Farrell, *Poco Piano for Young Children,*	

1)

1ΠΔ3.3: Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο. Στα αρχικά στάδια είναι πολύ χρήσιμο και δημιουργικό για τους μαθητές από άποψη ακουστικής αγωγής να χρησιμοποιηθούν τεχνικές άτυπης μάθησης, δηλαδή εκμάθηση χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά με το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το τραγούδι / κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν στα αρχικά επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος φυσικά μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης.

(http://www.music-scores.com/midi.php?sheetmusic=Leontovich_Carol_of_the_Bells_cello)

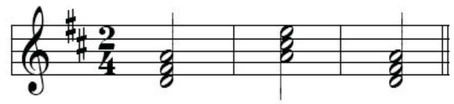
ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΠΙΑΝΟ: ΕΠΙΠΕΔΟ 2

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
2.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του δεύτερου επιπέδου επιδιώκεται:** 2.1.1.Να αποκτήσει περισσότερο έλεγχο και ισορροπία του σώματος όταν παίζει πιάνο 2.1.2. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να βελτιώσει τα απαιτούμενα βασικά στοιχεία τεχνικής, όπως είναι η ευλυγισία του καρπού, καθώς και η ενδυνάμωση και η ευκινησία των δακτύλων 2.1.3. Να κάνει με περισσότερη άνεση το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 2ο, 3ο και 4ο δάκτυλο 2.1.4. Να μάθει σταδιακά την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων 2.1.5. Να αρχίσει να κάνει με περισσότερη άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών	**2ΥΠ Υποχρεωτικό περιεχόμενο:** **2ΥΠ1 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** ***ΕΙΣΑΓΩΓΗ:*** *Ο μαθητής στο δεύτερο επίπεδο, επαναλαμβάνει τις κλίμακες που διδάχθηκε στο πρώτο επίπεδο σε μεγαλύτερη ταχύτητα και έκταση ανάλογα τις δυνατότητες του μαθητή, ολοκληρώνοντας τις μείζονες με διέσεις, ενώ επιπλέον διδάσκεται κλίμακες με υφέσεις μέχρι και 4 αλλοιώσεις, δηλ. τη σι ύφεση, μι ύφεση και λα ύφεση μείζονα, μαθαίνοντας τη διαφορετική δακτυλοθεσία τους. Επίσης, ο μαθητής εμβαθύνει στην έννοια της ελάσσονας κλίμακας, εμπεδώνει την έννοια της μελωδικής σε συνάρτηση με την αρμονική και μαθαίνει νέες ελάσσονες κλίμακες κάνοντας τη σύνδεση με την αντίστοιχη διδασκόμενη ύλη στη θεωρία της μουσικής. Ταυτόχρονα, εισάγεται σταδιακά και στην έννοια της ομώνυμης ελάσσονας, δεδομένου ότι έχει ήδη διδαχθεί μείζονες και μπορεί να αρχίσει να εντοπίζει τις δομικές και ακουστικές διαφορές τους.* *Η διδασκαλία των κλιμάκων στο δεύτερο επίπεδο αποσκοπεί στο να αφομοιώσουν οι μαθητές τη διδακτέα ύλη της προηγούμενης χρονιάς, δηλαδή την ακολουθία και διαδοχή των μουσικών φθόγγων. Επιπλέον, η εμβάθυνση στην έννοια της ελάσσονας κλίμακας στοχεύει στο να εντοπίσουν τις διαφορές με τις μείζονες, τόσο διαστηματικά – οπτικά και σχηματικά, όσο και ηχητικά. Επίσης, παίζουν αρμονικές και μελωδικές και εμπεδώνουν βαθύτερα τις ακουστικές και διαστηματικές διαφορές τους.*	**2Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στην Prima Vista (2ΥΠ3) ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 1-2 δραστηριότητες για το υποχρεωτικό πιάνο. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (2ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι' ακροάσεως με συζήτηση για

	2.1.6.Να μπορεί να χρησιμοποιεί ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών 2.1.7. Να αρχίσει να αποκτά σταδιακά ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από παιγνιώδη γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά 2.1.8. Να διαβάζει και να παίζει με μεγαλύτερη άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα)και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά 2.1.9. Να αποκτήσει περισσότερη αυτοπεποίθηση και άνεση στις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 2.1.10 Να αποδίδει ορθά πιο σύνθετες ρυθμικές αξίες όπως παρεστιγμένο τέταρτο ή όγδοο, όγδοα, δέκατα έκτα, τρίηχο και τις αντίστοιχες παύσεις τους 2.1.11. Να αναγνωρίζει στην	*Οι αρπισμοί και οι συγχορδίες εισάγονται σταδιακά με απώτερο σκοπό την πρακτική τους εφαρμογή στη συνοδεία διαφόρων απλών μελωδιών και στον αυτοσχεδιασμό.Επίσης, οι μαθητές ξεκινούν σιγά-σιγά αρπισμούς σε αναστροφές με κάθε χέρι χωριστά και μαζί. Τέλος, εισάγονται σε πολύ απλές συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε αρχικά να αντιληφθούν την ακουστική σχέση τονικής-δεσπόζουσας, που δίνει την τονική αίσθηση, καθώς και της τονικής-υποδεσπόζουσας, οι οποίες αποτελούν συγχορδίες στις βασικές βαθμίδες και την απλούστερη συνοδευτική βάση.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το δεύτερο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** **2ΥΠ1.1.1:** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **δύο οκτάβες** σε **παράλληλη** και **αντίθετη** κίνηση ***Σημείωση**: Οι ακόλουθες κλίμακες θα μπορούν να παιχθούν σε **δύο οκτάβες** ανάλογα την ευχέρεια του μαθητή* **2ΥΠ1.1.2.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις"** σε **μία οκτάβα (ή δύο)** σε παράλληλη κίνηση **2ΥΠ1.1.3.: "Μείζονες κλίμακες με υφέσεις: φα, σι ύφεση, μι ύφεση λα ύφεση"** σε **μία οκτάβα (ή δύο)**	υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (2ΥΠ4-ΠΔ2) στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 6-9 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για υποχρεωτικό πιάνο. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία

	παρτιτούρα νέα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις 2.1.12 Να εμπεδώσει τα μέτρα 3/8, 6/8 και να εξοικειωθεί με τα μέτρα 6/4, 3/2 2.1.13 Να γνωρίσει το πληκτρολόγιο μέσω της εξάσκησης του τυφλού προσανατολισμού στα πλήκτρα 2.1.14 Να μπορεί να χρησιμοποιεί μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα και να κάνει με σχετική ευκολία τις αλλαγές των κλειδιών 2.1.15. Να διαβάζει και να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα νέες ενδείξεις για τις δυναμικές, καθώς και νέους τρόπους παιξίματος (π.χ. marcato, κ.ά.), νέα στοιχεία έκφρασης ή βασικούς χαρακτηριστικούς όρους για την κίνηση (π.χ. Allegro Vivace) 2.1.16. Να εξοικειωθεί με τους όρους *sempre, poco, molto,* senza κ.ά. 2.1.17.Να μάθει κομμάτια με μεγαλύτερη χρήση συγχορδιών καθώς και κρατημένων φθόγγων στο ίδιο χέρι. 2.1.18. Να εκτελεί από μνήμης μουσικά έργα στο πιάνο	**2ΥΠ1.1.4.: "Φυσικές, Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες" λα**, **μι, σι**, **ρε, σολ, ντο και φα"** σε **μία οκτάβα(ή δύο)** σε παράλληλη κίνηση **<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ</u>** Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si+,Fa#+, Do#+ Fa+, **Si + ♭, Mi + ♭, La+ ♭** La-, Mi-, **Si-,** **Re-, Sol-, Do-, Fa-** **<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>** **2ΥΠ1.2.1.:Αρπισμοί** ("σπασμένες" συγχορδίες) τρίφωνων συγχορδιών σε **δύοοκτάβεςμε εναλλαγή και διασταύρωση χεριών** σε ευθεία κατάσταση και **σε αναστροφές** **Σημείωση**: *Οι αρπισμοί αυτοί μπορούν να παιχθούν σε 2 συνεχόμενες ανιούσες και κατιούσες οκτάβες με διασταύρωση των χεριών, π.χ. 1η οκτάβα: αριστερό (ντο-μι-σολ), 2η οκτάβα: συνεχίζει το δεξί (ντο-μι-σολ), διασταύρωση του αριστερού πάνω από το δεξί, ώστε να παίξει το ντο και στη συνέχεια το δεξί να ξεκινήσει κατιούσα κίνηση (σολ-μι-ντο) για ν' ακολουθήσει το αριστερό (σολ-μι-ντο). Το ίδιο μοντέλο μπορεί να εφαρμοστεί και στις αναστροφές. Για μαθητές με ευχέρεια ο αρπισμός*	άλλων θεματικών όπως η Prima Vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (2ΥΠ4-ΠΔ3) ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 2-3 δραστηριότητες για τη διάρκεια του σχολικού έτους για το υποχρεωτικό πιάνο. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα (όπως οι προτεινόμενη 1ΠΔ3.1) και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων (όπως η προτεινόμενη 1ΠΔ3.3) **2Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους: 2Α2.1) να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες, όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής

	2.1.19. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης νέες κλίμακες, αρπισμούς και συγχορδίες σε μια οκτάβα 2.1.20. Να αρχίσει να εμπεδώνει την έννοια του παλμού και να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς σε μεγαλύτερη ταχύτητα 2.1.21. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα με σωστούς δακτυλισμούς και διατηρώντας ενιαία και σταθερή την ταχύτητα 2.1.22. Να μπορεί να παίξει απλές συνδέσεις συγχορδιών 2.1.23. Να εξοικειωθεί με παρτιτούρες μουσικής 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα που χρησιμοποιούν διαφοροποιημένη σημειογραφία σε σχέση με τη συμβατική της Δυτικής μουσικής και να εξοικειωθεί με τη χρήση άλλων συμβόλων 2.1.24 Να καλλιεργεί τη δεξιότητα της κριτικής μουσικής ακρόασης και να αντιλαμβάνεται, να ακούει και να ενσωματώνει συνειδητά στο παίξιμό του τα διάφορα στοιχεία και τις ενδείξεις της παρτιτούρας **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:**	*αυτός μπορεί να γίνει με αντίστοιχο τρόπο σε τέσσερις συνεχόμενες ανιούσες και κατιούσες οκτάβες με εναλλαγή των χεριών διαδοχικά* **2ΥΠ1.2.2.Αρπισμός** *(«σπασμένες συγχορδίες» σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού)* **στη <u>ντο μείζονα</u> με χωριστά χέρια και μαζί** σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ' επιλογήν του εκπαιδευτικού: ***Σημείωση***: *Σε περίπτωση διαθέσιμου χρόνου, ο καθηγητής μπορεί να κάνει τη μεταφορά του αρπισμού της υποπερίπτωσης 2ΥΠ1.2.2. και σε άλλες κλίμακες κατά την κρίση του* **<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** **2ΥΠ1.3.1.Τρίφωνεςσυγχορδίες** ("κλειστή" θέση) σε ευθεία κατάσταση και **με αναστροφές** στην τονική **2ΥΠ.1.3.2: Συνδέσεις συγχορδιών στη ντο μείζονα (ή σε άλλες βασικές τονικότητες)** με τις εξής αρμονικές ακολουθίες: **I–IV–I, I-V-I ή V–I**όπως στα παρακάτω πρότυπα, ή άλλα κατά την κρίση του εκπαιδευτικού:	να διδαχθεί **τουλάχιστον** όλες τις μείζονες κλίμακες του επιπέδου σε αργό τέμπο και από ελάσσονες τη **λα,μι, σι και ρε με τις συγχορδίες και τους αρπισμούς τους χωρίς τις αναστροφές** 2Α2.2 Να μελετήσει έως επτά - οκτώ κομμάτια συνολικά συνολικά από τις Ομάδες Α, Β και Γ, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.) Από αυτά, οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας, ταχύτητας και τεχνικής (non legato, staccato, legato) με συγχρονισμό και τον δύο χεριών ταυτόχρονα ή εναλλάξ 2Α2.3 Να ασχοληθεί συστηματικά, στο πλαίσιο της Prima Vista, με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων

	2.1.25. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται 2.1.26. Να μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 2.1.27. Ν' αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί ν' αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων **Ο μαθητής, μέσω της Prima vista (1ΥΠ3) αρχικά επιδιώκεται:** 2.1.28. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ 2.1.29. Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο	 ***Σημείωση:*** *Το παρακάτω μπορεί να παιχθεί σε α΄αναστροφή στη σύνδεση V-I, δηλ. προσαγωγέας-τονική στη soprano για να είναι πιο αισθητή η «λύση» του:* **<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** Α) "A Dozen a day, Book Two", Edna-Mae Burnam. Εκδ. Φίλιππος Νάκας Β) "Le petit Clavier, Initiation au Piano", Marthe Morhange-Motchane, Εκδ. Φίλιππος Νάκας	(patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο 2Α2.4: - Να ασχοληθεί συστηματικά, στο πλαίσιο του Αυτοσχεδιασμού και Δημιουργίας στο Πιάνο, με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του - να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **2Α3. <u>Τελική ετήσια αξιολόγηση</u>**

	του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης 2.1.30. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως Prima Vista 2.1.31. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 2.1.32. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας 2.1.33. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του 2.1.34. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές	Γ) "Fingerpower for Piano", Level Two, Εκδ. Schaum. Δ) «Η Τέχνη της δακτυλοθεσίας και η διδασκαλία των Κλιμάκων στο Πιάνο – μια δακτυλοθετική προσέγγιση», Εκδ. Orpheus – Μουσικός Οίκος Νικολαΐδης, 2015 Ε) Κλίμακες & Αρπίσματα για πιάνο, επιμ. Donald Gray. **2ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση: **2ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):** **<u>Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής ΄Β Εκδοση (Α.ΝΙΚΟΛΑΕΒ) μετάφραση Λ.Τσακαλίδου</u>:** Νο.117 (Ε.Γκνέσινα) [staccato-legato-non legato με ισοκράτημα του αριστερού χεριού] Νο.127 (Α.Νικολάεβ) [διασταύρωση χεριών,legato-staccato] **GINDIN R.S, KARAFINKA M.N-Σπουδές για Πιάνο διαφορετικής τεχνικής (τεύχος 1):** Από το κεφάλαιο 1 «Ακολουθία θέσης» προτείνονται οι Σπουδές Νο.10-16 Διαθέσιμη ιστοσελίδα: http://ale07.ru/music/notes/song/fortepiano/etudy.htm **<u>SHITTE, L. (Λ.Σίττε) 25 ΜικρέςΣπουδές Op.108,</u>:**	**<u>(εξετάσεις):</u>** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο "Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα" τα εξής: **2Α3.1.** **Μία** κλίμακα σε **μία οκτάβα (ή δύο)** **Ένας αρπισμός** ("σπασμένες συγχορδίες") **σε δύο διαδοχικές οκτάβες με εναλλαγή και διασταύρωση χεριών** τρίφωνων συγχορδιών σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **Μία** τρίφωνη συγχορδία σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **2Α3.2 Τρία** μουσικά έργα: Τα κομμάτια να είναι μικρής

	2.1.35. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 2.1.36. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 2.1.37. Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του δευτέρου επιπέδου στη Prima Vista (1ΥΠ3) επιδιώκεται:** 2.1.38. Να μπορεί να κάνει μελωδική και ρυθμική Prima Vista σε κομμάτια 4-8 μέτρων. Η μελωδική κίνηση μπορεί να περιλαμβάνει όλα τα διαστήματα, και η ρυθμική ανάγνωση εκτός από τις βασικές ρυθμικές αξίες τετάρτων, μισών και ολοκλήρων, περιλαμβάνει και όγδοα, δέκατα έκτα και παρεστιγμένα μισά και τέταρτα 2.1.39. Να ανταποκρίνεται στην Prima Vista σε όλα τα μουσικά	No.2 σε C major (legato) No.10 σε Bes major (staccato,εναλλαγή δαχτύλων) **Διαθέμιση ιστοσελίδα:<u>http://primanota.ru/l-shitte/25-malenkix-etyudov-sheets.htm</u>** **<u>CZERNY-GERMER (50 Little studies) part 1:</u>** No.1 σε C major (legato για 3ο,4ο,5ο δάχτυλα με συγκοπές) No.5 σε C major (legato-όλα τα δάχτυλα) No.9 σε G major (παράλληλη κίνηση) **<u>CZERNY, C.-Practical Method for Beginners on the pianoforte Op.599:</u>** No.14(staccato-τρίτες) No. 19 (legato-πέρασμα του αντίχειρα) **<u>CZERNY, C 100 PROGRESSIVE STUDIES whithout Octaves</u>** **<u>Op.139, Vol.1:</u>** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **<u>http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf</u>** **<u>GURLITT, C Op.101 :</u>** No.1 *«March»* (non legato- staccato) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **<u>http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-101.pdf</u>** **<u>GURLITT, C. - The Easiest studies, Op. 83 Book 1</u>:** No.1 σε C major (σπαστές συγχορδίες)	έκτασης και επιλογή αντίστοιχα από τις τρεις διαφορετικές Ομάδες (Α, Β ή Γ), δηλαδή: - Μία σπουδή - Ένα πολυφωνικό/προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού Τα κομμάτια να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο (μεθόδους) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). Η σπουδή να είναι σχετικά γρήγορη με ανεξαρτησία των δύο χεριών. **2Α3.3** Prima Vista**:** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο 4 - 8 μέτρων, όπου τα χέρια παίζουν ταυτόχρονα. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού

	στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ) 2.1.40. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της Prima Vista **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις στη Prima vista (1ΥΠ3):** 2.1.42. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της Prima Vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό 2.1.43. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 2.1.44. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης	**Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-83.pdf** **BERENS, H. Op.70 (Book 2)**: No.27 σε C major (legato ανά 3 νότες,μικρά μοτίβα) No.36 σε C major (legato,passage) **BERENS, H. Op.70 (Book 3):** No.39 σε A minor «Swedish Dance» (staccato-legato, ανεξαρτησία χεριών) **D.KABALEVSKY, 24 Little pieces Op.39:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **Μέθοδος Πιάνου Για αρχάριους (Charles HERVÉ και Jacqueline POUILLARD):** Από το κεφάλαιο «Τα όγδοα »:Σπουδή αρ.2 Από το κεφάλαιο «Τρίφωνες συγχορδίες»: Σπουδή (C.CZERNY) σε C major (Ανεξαρτησία χεριών) Από το κεφάλαιο «Σπουδές»: No.67 σε C major (DUVERNOY) [legato-σπαστές συγχορδίες στο αριστερό χέρι] **H.Lemoine - Etudes Enfantines Op.37 Book 1:** No.1 in C major (legato-passage,δεξί χέρι) No.2 in C major(legato-passage,αριστερό χέρι)	2Α3.4 Ένα αντικείμενο με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από ένα από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικ ών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις: Γνώσεις σχετικά με τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως: Π.χ. «Σε ποια τονικότητα έχει γραφτεί το κομμάτι και πώς το επιβεβαιώνουμε αυτό; Παραμένει στην ίδια ή υπάρχουν κάποια σημάδια που μας

	επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του	**J.B.DUVERNOY-Ecole primaire Op.176 (Book 1):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού και κυρίως από αρ.3-18 **J. THOMPSON: John Thompson's Modern Course for the piano, Δεύτερο Τεύχος:** Hop O' My Thumb (στροφή 2ου πάνω από αντίχειρα), Puck (στροφή 3ου πάνω από αντίχειρα), Étude – σε Μι ύφεση μειζ. (σπασμένες συγχορδίες) **IRINA BOYKO «Τζάζ Ακουαρέλλες για πιάνο»:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://notes.tarakanov.net/jazz.htm** **Wesley Schaum:Rhythm and Blues** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **B. BARTÓK «MIKROKOSMOS» (Volume1):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **2ΥΠ2.2: Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** BACH, C.P.E. Μενουέτο από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacqueline Pouillard RAMEAU, J.P. Menuet en Rondeau από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol.1 BARTÓK, B. Mikrokosmos, Vol II και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. 40, 41, 42, 46 και 50. MOZART, L. Minuet σε ρε ελάσσονα (from Notebook for Wolfgang) από την	οδηγούν σε κάποια άλλη;» ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο: Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή. ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη: Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με το δάσκαλό του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συνεργαζόμενων μουσικών. **Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima**
2.2 Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία	2.2.1. Να αντιλαμβάνεται και να υλοποιεί με περισσότερη ευχέρεια τους διάφορους τρόπους παιξίματος, όπως το portato, τονισμοί καθώς και να χρησιμοποιεί το βάρος όλου του άνω μέλους 2.2.2. Να επεκτείνει τις δυνατότητες έκφρασης των δυναμικών συμβόλων 2.2.3. Να αναπτύξει την ανεξαρτησία των δύο χεριών και της χρήσης της δακτυλοθεσίας 2.2.4. Να εξοικειωθεί με νέους όρους της μουσικής σημειογραφίας σύμφωνα με τα έργα που παίζει 2.2.5. Να μάθει να χρησιμοποιεί σωστά τον καρπό και το μπράτσο του για να αποδίδει τις αναπνοές ανάμεσα στις φράσεις και με την κρούση των δακτύλων του να πετυχαίνει ωραίο ήχο και να εκτελεί		

<table>
<tr>
<td></td>
<td>ισορροπημένες φράσεις.

2.2.6. Να μάθει να διακρίνει και να αποδίδει τις μουσικές φράσεις και να διακρίνει τη διμερή, την τριμερή δομή ενός κομματιού

2.2.7. Να σκέφτεται με μεγαλύτερες φράσεις

2.2.8. Να αναπτύξει τρόπο παιξίματος ώστε να μπορεί να αποδίδει νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής όπως: fortissimo, pianissimo, mezzo forte, mezzo piano</td>
<td rowspan="2">ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol.1

TELEMANN, G. P. Fantasia σε σολ ελάσσονα (Allegro Moderato) από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol 1

DUNCOMBE, W. Sonatina από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol.1

MORHANGE MOTCHANE, M. Le Tambourin (d'après Rameau), Gigue & Gavotte Louis XIII από το βιβλίο Le Petit Clavier
WITTHAUER, Ζιγκ από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacqueline Pouillard
KUNZ, K.M. 200 Little Canons for 2 parts, op. 14 και ιδίως 15, 18 & 21.

2ΥΠ2.3: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):

HUMMEL, J.N. Σκωτσέζικος χορός από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacquelline Pouillard

HAYDN, F.G. German Dance (Moderato) από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Volume 1

KABALEVSKY, D. Waltz, αρ.13 από το έργο 24 Little Pieces, op.39

KHACHATURIAN, A. Andantino, αρ. 1 από το έργο Album for children

ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, Γ.Α. Μινιατούρα 1 & 2 από τις Έξι Μινιατούρες - κομμάτια πιάνου για παιδιά

ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ, Μ. Αλφαβητάριο για πιάνο, και ιδιαίτερα τα κομμάτια Etude και Βοηθητικές γραμμές

SHOSTAKOVICH, D. March, αρ.1 από το έργο A childhood notebook, op. 69

MOZART, W.A Μενουέτο από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacquelline Pouillard.

BARTÓK, B. Andante, αρ.3 από το έργο For Children, Part 1: Hungarian</td>
<td rowspan="2"><u>Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>

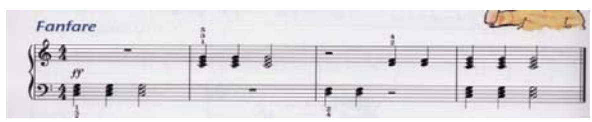
<table>
<tr><td>Μελέτη κομματιών</td><td>Μελέτη prima vista</td></tr>
<tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και παλμού ανεξαρτήτως λαθών</td></tr>
<tr><td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td></tr>
<tr><td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td><td>Προσοχή στη γενική εικόνα</td></tr>
<tr><td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού</td><td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων</td></tr>
<tr><td>Απαγορεύονται οι παραλείψεις</td><td>Η αφαίρεση και ομαδοποίηση</td></tr>
</table></td>
</tr>
<tr>
<td>2.3 Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία</td>
<td>2.3.1. Να μάθει να αντιλαμβάνεται τη διαδοχή των χρωματισμών, ρυθμικών αλλαγών και άλλων στοιχείων του μουσικού έργου και πως η απόδοσή τους συμβάλλει στην ερμηνεία του έργου.
2.3.2. Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του.

2.3.3. Να συνειδητοποιεί, να εξωτερικεύει και να ενσωματώνει όλο και περισσότερο στο παίξιμό του τα συναισθήματα του και να αναπτύσσει τον προσωπικό του τρόπο μουσικής έκφρασης.

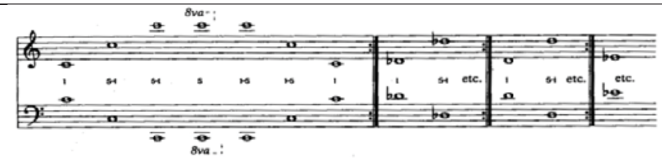
2.3.4. Να εξοικειωθεί βαθμιαία με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού και να μάθει να ελέγχει τυχόν</td>
</tr>
</table>

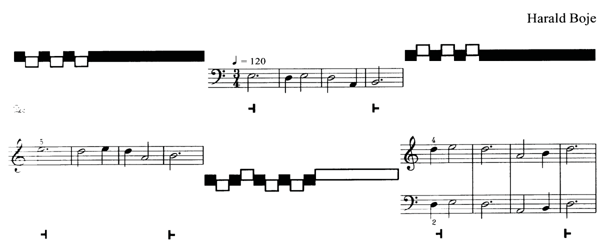
	προβλήματα άγχους, σφιξίματος και μείωσης απόδοσης λόγω της «έκθεσής του» σε άλλους (προαιρετικά και ανάλογα με την περίπτωση του μαθητή) 2.3.5 Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει	melodies BRAHMS, J. Ένα μικρό βαλς από τη μέθοδο John Thompson's Modern Course for the piano, Πρώτο Τεύχος BEETHOVEN, L.v. Russian Folk Song από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol 1. BARTÓK, B. Sorrow, αρ. 7 από το έργο For Children, Vol. II: Slovakian Folk Tunes ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ, Μ. Une rose s' effeuille από το έργο Παιδικά κομμάτια για πιάνο MARTIN, G. Μπούγκι νο. 1 από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervé και Jacqueline Pouillard	νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας | μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της PrimaVista**
2.4 Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	2.4.1 Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για το πιάνο ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων 2.4.2 Να συμμετέχει ως ενεργός ακροατής σε συναυλίες για να αναπτύξει την κριτική του ικανότητα και να δια μορφώσει το προσωπικό του στύλ 2.4.3 Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει όπως: συνθέτη και εποχή, τονικότητα και μορφή του έργου. 2.4.4. Να συνδέει χρονολογικά τα μουσικά κομμάτια που παίζει με ζωγράφους τη συγκεκριμένης εποχής καθώς και με τα είδη της	**2ΥΠ3 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (PrimaVista)** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **2ΥΠ3.1: Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στοδεύτερο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες περιορίζονται σε μια πληροφορία με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (π.χ. οπτική αναγνώριση διαστημάτων 4ης, ανιόντα και κατιόντα).	• **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 2 ABRSM Publishing , 2010 • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 2A & 2B. The FJH Music Company, 2005 • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 2. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 2. Faber Music, 2008. • **Faber, Nancy and Randal**, *Piano Adventures Sightreading Book*, Level 2. Hal Leonard 2012. • **Faber, Nancy and Randal**, *Accelerated Piano Adventures Sightreading Book*, Level 2. Hal Leonard 2014.

	ζωγραφικής και τις διαφορετικές τεχνοτροπίες που υιοθετούσαν 2.4.5. Να συνηθίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής, της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και των μουσικών συνόλων 2.4.6 Να έρθει σε επαφή με απλά πιανιστικά έργα Ελλήνων συνθετών και να διακρίνει τυχόν στοιχεία παραδοσιακής μουσικής που αξιοποιούνται 2.4.7. Να χρησιμοποιήσει βιωματικά τις μουσικές έννοιες που διδάσκεται στην Ευρωπαϊκή Μουσική- Θεωρία και Πράξη 2.4.8 Να συνδέσει τα κομμάτια του και τους συνθέτες με συγκεκριμένους τόπους και ιστορικές περιόδους για τις οποίες έχει γνώση από το μάθημα της Γεωγραφίας, της Ιστορίας και της Ιστορίας Τέχνης 2.4.9. Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο	2ΥΠ3. 1.1: **Διαστηματική ανάγνωση** με έμφαση στα διαστήματα 4ης - 6ης και 7η [Ανάλογο παράδειγμα μπορεί να δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός στα Ελληνικά] 2ΥΠ3.1.2: **Ενίσχυση ρυθμικής ανάγνωσης** με χρήση της **μετρικής προσέγγισης** (ανά μονάδα μέτρου, για παράδειγμα στα 4/4, το μέτρημα γίνεται: 1 - 2 - 3 - 4) 2 ΥΠ3.1.3: **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων** και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Επικέντρωση σε αξίες ογδόων, δεκάτων έκτων και παρεστιγμένων μισών και τετάρτων 2ΥΠ3.1.4: **Συνδυασμός ρυθμικής ανάγνωσης και μελωδικής κίνησης :**Τα δύο χέρια παίζουν μαζί με παράλληλη κίνηση κοινές ρυθμικές αξίες	• **Faber, Nancy and Randal**, *I can Read Music* Book 2. Hal Leonard, 2010. • **Bastien, Jane Smisor**.*A line a day Sightreading* Level 2. Kjos Music Company, 1991. • **Χαρατσή, Λιάνα**. *Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο.* Edition Orpheus, 2014. • **Pauline Hall.***Piano Time* 1. Oxford University Press, 2004. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sight reading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Kember, John**. *Piano Sight-Reading* Volume 2: A Fresh Approach. Schott, 2007. **Hildeβrand Monika,** ed. *Piano Varieté*. Universal Edition, 2008. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και Δημιουργίας στο Πιάνο** • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Faber, Nancy & Randall Faber**. *Discover Blues Improvisation*. Hal Leonard, 1997.
2.5 Μουσική	2.5.1 Να αποκτήσει αυξανόμενη		

δημιουργικότητα και σύμπραξη	συνειδητότητα των εκφραστικών δυνατοτήτων του οργάνου 2.5.2 Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των δομικών στοιχείων και σχέσεων ενός κομματιού, τα οποία με τη σειρά τους θα αποτελέσουν την πρώτη ύλη για την δική του μουσική δημιουργία. **Ο μαθητής ειδικότερα στον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο Πιάνο (2ΥΠ4/ΠΔ2) αρχικά επιδιώκεται:** 2.5.3. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση 2.5.4. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 2.5.5. Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο	**2ΥΠ3.2:Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)** Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ' εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο δεύτερο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις συνδιασμένων ρυθμικών σχημάτων και διαστημάτων, καθώς και πρώτων αρμονικών σχηματισμών (π.χ.συγχορδιών). 2ΥΠ3.2.1: **Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο**. Επικέντρωση σε αξίες ογδόου, δεκάτου έκτου, παρεστιγμένου μισού και τετάρτου και στις αντίστοιχες παύσεις τους 2ΥΠ3.2.2: **Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε διαστήματα 4ης, 6ης και 7ης 2ΥΠ3.2.3: **Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτωνστο μουσικό κείμενο**. Επικέντρωση σε συγχορδίες I - IV και V στις κλίμακες Ντο, Σολ και Φα μείζονες καθώς και στις σχετικές ελάσσονες (PaulineHall, PianoTime 1)	• **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book I, Grades 1-3, ABRSM Publishing, 1996. • **Willard, Palmer & Morton Manus.** *Alfred's Basic Adult Piano Course*. Level 2. Alfred Publishing Company, 1984. **Emonts, Fritz.***Europäische Klavierschule,* Band 1. Schott, 1992. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης** • **Cornick, Mike** *Diverse, 4 Afro - Carriben Songs for 5 Right Hands at 1 Piano.* Universal Edition, 2014. • **Vandall, Robert.** *Celebrated Keyboard Ensembles:* 9 Single-Line Arrangements for 4 or 6 Late Elementary to Intermediate Students. Alfred Publishing, 2010. • **Faber, Nancy and Randal**, *Accelerated Piano Adventures for the older beginner*, Book 2. Hal Leonard 2006. • **Bastien, Jane Smisor.** *Duet Favorites*, Level 2. Kjos Music Company, 1997.

	μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας	2ΥΠ3.2.4: **Προετοιμασία για αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων**. Επικέντρωση σε μορφές τύπου ερώτησης - απάντησης που εναλλάσσονται ανάμεσα στα χέρια ή μεταφέρονται με μορφή αλυσίδας	
	2.5.6. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου	**2ΥΠ3.3:Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου**	
	2.5.7. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο 2.5.8. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 2.5.9. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς 2.5.10. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης 2.5.11. Να πειραματιστεί με τη	Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση μουσικής κλίμακας με κλειστά μάτια ή η χρωματική υπογράμμιση της γραμμής του κειμένου που πρέπει να εστιάσει ο μαθητής. 2ΥΠ3.3.1: **Χρήση χρωμάτων (highlighter)** στις νότες ώστε να σηματοδοτείται η κίνηση του βλέμματος 2ΥΠ3.3.2: **Εξάσκηση χρωματικών κλιμάκων** και αποστάσεων οκτάβας με αντικατάσταση δακτύλων **με κλειστά μάτια**	

	διαδικασία της άτυπης μάθησης **Ο μαθητής ειδικότερα στον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο Πιάνο (2ΥΠ4/ΠΔ2) μέχρι το τέλος του δευτέρου επιπέδου επιδιώκεται:** 2.5.12. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά στο πιάνο εξερευνώντας όλο το πληκτρολόγιο 2.5.13. Να δημιουργεί ηχοϊστορίες ή άλλους περιγραφικούς αυτοσχεδιασμούς στο πιάνο με ποικιλία ηχοχρωμάτων 2.5.14. Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού συνθέτοντας - με απλά μουσικά μέσα και οδηγίες - μουσικό κομμάτι βασισμένο σε δοσμένο πρότυπο **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις στον Αυτοσχεδιασμό και**	 (Helen Burmeister, Keyboard SIght Reading) **2ΥΠ3.4: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής** Παρά το γεγονός ότι αυτές οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο δεύτερο επίπεδο σε ακουστική ενίσχυση διαστημάτων και ακουστική αναγνώριση ρυθμικής αγωγής. 2ΥΠ3.4.1: **Ασκήσεις τραγουδιού και συνοδείας** ώστε να ενισχυθεί η ακουστική αντίληψη διαστημάτων . Επικέντρωση στα διαστήματα 2ας - 3ης - 5ης - 8ης 	

	δημιουργία στο Πιάνο (2ΥΠ4/ΠΔ2): 2.5.15. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 2.5.16.Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη 2.5.17. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του **Ο μαθητής ειδικότερα ως προς τη Μουσική Σύμπραξη (2ΥΠ4/ΠΔ3) αρχικά επιδιώκεται:** 2.5.18. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς	2ΥΠ3.4.2: **Ακρόαση** από το δάσκαλο 2 χορών με διαφορετική ρυθμική αγωγή (για παράδειγμα, μινουέτου και ταγκό, και εντοπισμός της διαφοροποίησης από το μαθητή) **2ΥΠ3.5:Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν σαν στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Για την απόκτηση μεγαλύτερης εμπειρίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα, με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφίας, τα οποία επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης, ακόμη και σε κάποιο απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα. 2ΥΠ3.5.1:**Εξάσκηση μεδύο χέρια και συνοδεία με το δάσκαλο** 2ΥΠ3.5.2 **Εξάσκηση με εναλλαγή παραδοσιακής και μη συμβατικής σημειογραφία**ς πιάνου 	

	2.5.19. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας 2.5.20. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες 2.5.21. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας 2.5.22. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την Prima Vista του 2.5.23. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 2.5.24. Να αναπτύξει ικανότητες	(Monika Hildebrand, *Piano Variété*, Universal edition) **2ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις -Ο μηχανισμός του πιάνου/διαδικασία παραγωγής ήχου - Ονόματα φθόγγων εκτός πενταγράμμου με βοηθητικές γραμμές - Διάρκειες-παύσεις/ οι αξίες –παύσεις ονομαστικά - Μέτρο κομματιού/ Επεξήγηση περιεχομένου αριθμητή- παρονομαστή - Απλοί μουσικοί όροι και σημάδια (π.χ. *Da capo*) - Διαστήματα αριθμητικά, χωρίς επιπλέον χαρακτηρισμό - Τονικότητα κομματιού/ Κύριες συγχορδίες - Εντοπισμός μετατροπιών με βάση την αρχική παρατήρηση του ξένου προς την αρχική τονικότητα φθόγγου - Παρακολούθηση των αλλαγών στις δυναμικές (ξαφνικές/σταδιακές) και γνώση της ορολογίας-λειτουργικότητας για το κάθε σημάδι - Μοτίβο και παρακολούθησή του ως δομικό στοιχείο/ φόρμα ΑΒ-ΑΒΑ-	

	αυτοσχεδιασμού και να εκτεθεί σε περιβάλλον άτυπης μάθησης σε συνεργασία με άλλους μουσικούς 2.5.25. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής **Ο μαθητής ειδικότερα ως προς τη Μουσική Σύμπραξη (2ΥΠ4/ΠΔ3) μέχρι το τέλος του δευτέρου επιπέδου στη επιδιώκεται:** 2.5.26. Να μπορεί να παίζει με τη συνοδεία του δασκάλου κομμάτια στα οποία η συνοδεία είναι ρυθμικά περίπλοκη και περιλαμβάνει πολλά διαφορετικά στυλ (alberti, jazz κ.λπ) 2.5.27. Να παίζει με άλλους μουσικούς (πιανίστες, τραγουδιστές ή μουσικούς άλλων οργάνων) κομμάτια ή διασκευές κομματιών κατάλληλες για το επίπεδό του 2.5.28. Να παίζει διασκευές τραγουδιών στο πιάνο με συνοδεία	ΑΒΑ΄ - Διάκριση ομοφωνικού/πολυφωνικού στυλ και παρακολούθηση μιμήσεων - Εθνικότητα Συνθέτη - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο <u>2ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα</u> 2ΕΔΜ1 Άνοιγμα του πιάνου ώστε να φανεί ο μηχανισμός του και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο 2ΕΔΜ2 Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται με το πρώτο άκουσμα ενός έργου, τις εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου ή για να διακρίνει το είδος συνήχησης, δηλαδή αν το έργο συντίθεται από μελωδία – συνοδεία (ομοφωνία) ή από δύο φωνές (πολυφωνία) και ακόμη να εντοπίσει και να αποδώσει φωνητικά το βασικό θέμα ή μοτίβο. 2ΕΔΜ3 Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και επιδίωξη εντοπισμού κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή 2ΕΔΜ4 Χρήση της μέτρησης διαστημάτων προκειμένου να μάθει ευκολότερα ο μαθητής τη συνοδεία, καθώς θα την αντιληφθεί ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Δηλαδή είτε ως $3^{ης}$ και $5^{ης}$, είτε ως $3^{ης}$ και $6^{ης}$ και είτε ως $4^{ης}$ και $6^{ης}$ χωρίς να γίνει ειδική μνεία στην έννοια των αναστροφών της συγχορδίας. Η συνοδεία γίνεται αντιληπτή ως ομάδες φθόγγων της συγχορδίας και όχι ως πολλές ξεχωριστές, άσχετες μεταξύ τους νότες. 2ΕΔΜ6 Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του	

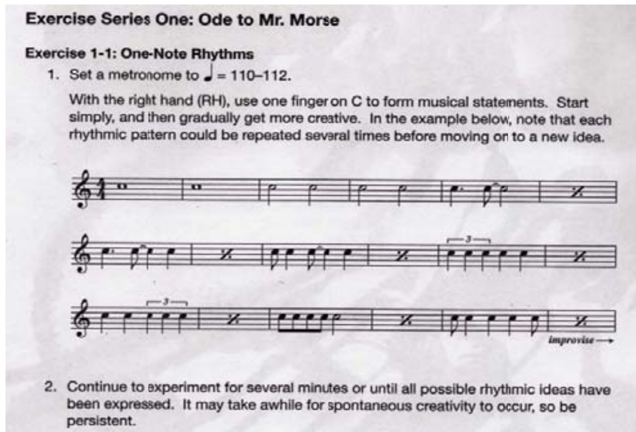
	φωνής ή άλλου οργάνου με χρήση παρτιτούρας ή με άτυπη μάθηση **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις ειδικότερα ως προς τη Μουσική Σύμπραξη (2ΥΠ4/ΠΔ3):** 2.5.29. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα ή ακόμη και σε περιβάλλοντα άτυπης μάθησης 2.5.30. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας 2.5.31. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο	πιάνου, κ.ά. 2ΕΔΜ7 Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 2ΕΔΜ8 Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 2ΕΔΜ9 Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι κ.ά. 2ΕΔΜ10: Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του. **ΠΔ2: Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο** **2ΠΔ2.1: Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική (π.χ. βροχή). Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Στο δεύτερο επίπεδο η **δημιουργία ηχοϊστοριών** δεν έχει μόνο τίτλο (π.χ.	

		βροχή), αλλά και συγκεκριμένη αφήγηση, ώστε να αυξηθεί η διάρκειά τους και να φτάσει τα 1 με 2 λεπτά. Για παράδειγμα, η πορεία της βροχής περιγράφεται αναλυτικά από την ηλιοφάνεια, τα πρώτα σύννεφα, το δυνάμωμα της βροχής, την αραίωσή της και την επάνοδο της ηλιοφάνειας. Οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν και υλικά για να πειραματιστούν με τους ήχους του προετοιμασμένου πιάνου (π.χ. χαρτιά, καλαμάκια κ.λπ.) **2ΠΔ2.2:Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία με *ostinato* ή αρμονική συνοδεία**, όπου ο μαθητής χρησιμοποιεί περιορισμένες νότες, αλλά ελεύθερα ρυθμικά σχήματα, και ανταποκρίνεται στο *tempo*, τις δυναμικές αλλαγές και τη μουσική έκφραση που δίνεται από το δάσκαλο. Επίσης μπορεί να αλλάζει οκτάβες, περιοχές του πληκτρολογίου και να χρησιμοποιεί και το *pedal* για μεγαλύτερη ηχοχρωματική ποικιλία.	

		2ΠΔ2.3: Μελωδικός αυτοσχεδιασμός Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Το δεύτερο επίπεδο επικεντρώνεται σε **αυτοσχεδιασμό μελωδικών μοτίβων από το ένα χέρι σε δοσμένες νότες**, με δυνατότητα εξερεύνησης όλου του πληκτρολογίου, ενώ με το δεύτερο χέρι ο μαθητής παίζει μια σταθερή δομή (συγχορδία ή θέση). (Fritz Emonts, *The European Piano Method*, Volume 1) **2ΠΔ2.4: Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με	

δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα.

Στο δεύτερο επίπεδο προτείνεται αυτοσχεδιασμός με **ρυθμικά σχήματα σε μια νότα,** είτε στην ίδια θέση, είτε σε διάφορες οκτάβες με σταθερό παλμό που δίνεται από τον δάσκαλο στο πιάνο ή με κάποιο ρυθμικό όργανο. Τα ρυθμικά σχήματα αρχικά μπορούν να εκτελούνται με μίμηση του δασκάλου και συνεπώς μπορούν να περιλαμβάνουν πολύπλοκες δομές όπως συγκοπές, αντιχρονισμούς, κ.λπ., ενώ στην επόμενη φάση θα πρέπει μαθητής να εξερευνά τις δικές του ρυθμικές παραλλαγές.

Exercise Series One: Ode to Mr. Morse

Exercise 1-1: One-Note Rhythms

1. Set a metronome to ♩ = 110–112.
   With the right hand (RH), use one finger on C to form musical statements. Start simply, and then gradually get more creative. In the example below, note that each rhythmic pattern could be repeated several times before moving on to a new idea.

2. Continue to experiment for several minutes or until all possible rhythmic ideas have been expressed. It may take awhile for spontaneous creativity to occur, so be persistent.

(Brian Chung & Dennis Thurmond, *Improvisation at the Piano*)

2ΠΔ2.5:Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός

Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού

		ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο, από αισθητικής πλευράς. Στα πρώτα στάδια μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παιδαγωγική προσέγγιση της άτυπης μάθησης, μιας διαδικασίας που διευκολύνει την αυτοσχεδιαστική προσέγγιση της μουσικής. Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει χρήση των βασικών μουσικών παραμέτρων ενός κομματιού - το οποίο διδάσκεται ο μαθητής - ώστε ο ίδιος να δημιουργήσει ένα δικό του στο ίδιο στυλ. Για παράδειγμα, οδηγίες για αυτοσχεδιασμό με χρήση διαστημάτων 3ης με αντίθετη κίνηση και από τα 2 χέρια, και στην συνέχεια εκτέλεση *cluster* 3 νοτών μπορεί να οδηγήσει σε **αυτοσχεδιαστικό κομμάτι στο πνεύμα του κομματιού** του RossLeeFinney*BrokenThirdsand 3 White-NoteClusters.* (Ross Lee Finney, *Broken Thirds and 3 White-Note Clusters)*	

ΠΔ3: Περιεχόμενο: Μουσική Σύμπραξη

2ΠΔ3.1: Χρήση παιδαγωγικού υλικού με συνοδεία του δασκάλου ή άλλου έμπειρου μουσικού στο πιάνο. Το υλικό μπορεί να προέρχεται από μεθόδους εκμάθησης πιάνου που πολλές φορές περιλαμβάνουν και συνοδευτικό κομμάτι για το δάσκαλο από τα πρώτα στάδια εκμάθησης ή από κατάλληλες διασκευές

2ΠΔ3.2: Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους νέους πιανίστες. Υπάρχει μεγάλο εύρος διασκευών για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο σε δύο πιάνα ή σε πολλά ηλεκτρικά όργανα.Το μουσικό υλικό ανάλογα με τη διασκευή μπορεί να προσαρμοστεί για συνοδεία από σύνολο άλλων μονοφωνικών οργάνων (φλάουτο, βιολί κ.λπ).

(Carol Matz, Piano for Two, Book 2)

2ΠΔ3.3: Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο. Στα αρχικά στάδια είναι πολύ χρήσιμο και δημιουργικό για τους μαθητές από άποψη ακουστικής αγωγής να χρησιμοποιηθούν τεχνικές άτυπης μάθησης, δηλαδή εκμάθηση χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά με

		το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το τραγούδι / κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν στα αρχικά επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος φυσικά μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης. (http://www.onlinesheetmusic.com/let-it-go-five-finger-piano-p442938.aspx)	

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΠΙΑΝΟ: ΕΠΙΠΕΔΟ 3

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ			
3.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται:** 3.1.1. Να αποκτήσει περισσότερο άνεση και έλεγχο της ισορροπίας του σώματος όταν παίζει πιάνο 3.1.2. Να παίζει με κατάλληλη τοποθέτηση και στάση χεριών, καρπών, δακτύλων καθώς και των πηχέων, των βραχιόνων και των ώμων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα και χωρίς να σφίγγεται 3.1.3 Να γνωρίσει τις δυνατότητες κίνησης των διαφόρων μερών του σώματός του 3.1.4. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να αναπτύξει νέες τεχνικές, όπως η εκτέλεση της απλής τρίλιας, ποικιλμάτων, κ.α. 3.1.5. Να κάνει με άνεση το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 2ο, 3ο και 4ο δάκτυλο 3.1.6. Να μάθει σταδιακά την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων 3.1.7. Να αρχίσει να κάνει με περισσότερη άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών 3.1.8. Να μπορεί να χρησιμοποιεί ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών 3.1.9 Να αποδίδει ορθά διαδοχές ρυθμικών αξιών, παύσεις, πιο πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα,	**3ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο** **3ΥΠ1 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** **<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>:** *Ο μαθητής στο τρίτο επίπεδο, επαναλαμβάνει τις κλίμακες που διδάχθηκε στο δεύτερο επίπεδο, σε μεγαλύτερη ταχύτητα. Διδάσκεται επιπλέον τη φα δίεση, ντο δίεση, σολ δίεση, ρε δίεση και λα δίεση ελάσσονα, που είναι σχετικές ελάσσονες μειζόνων κλιμάκων που έχει ήδη διδαχθεί. Ιδιαίτερα οι ελάσσονες με διέσεις και με τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν στους δακτυλισμούς, διδάσκονται με σκοπό να συμπληρωθεί μία σειρά από βασικές μείζονες κλίμακες με τις σχετικές τους ελάσσονες, αλλά και να εξοικειωθούν οι μαθητές με τις νέες δακτυλοθεσίες που προκύπτουν από την ομαδοποιημένη μορφή των μαύρων πλήκτρων. Επίσης, οι μαθητές εισάγονται στην έννοια της χρωματικής κλίμακας, η διδασκαλία της οποίας στοχεύει στη θεωρητική κατάρτιση των μαθητών και στη βελτίωση των τεχνικών τους δεξιοτήτων.* *Επιπλέον, οι μαθητές εμβαθύνουν στις τρίφωνες συγχορδίες, ενώ παράλληλα εισάγονται σιγά σιγά σε τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμένη τη θεμέλιο ("ανοιχτή" θέση) σε μορφή αρπίσματος τεσσάρων φθόγγων σε μία οκτάβα. Παράλληλα, ως προετοιμασία για το μάθημα της αρμονίας, οι μαθητές εμβαθύνουν σε απλές συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε να αντιληφθούν περισσότερο α) την ακουστική σχέση τονικής-δεσπόζουσας, που δίνει την "τονική αίσθηση" και η οποία αποτελεί και την απλούστερη συνοδευτική βάση, είτε β) τη σχέση τονικής υποδεσπόζουσας.* *Τέλος, η διδασκαλία των αρπισμών και των συγχορδιών στοχεύει στην εμπέδωση και "οπτικοποίηση" βασικών δομών και στοιχείων της αρμονίας, ενώ η χρήση και εφαρμογή τους είτε ως αυτούσιες συγχορδίες, είτε ως αρπισμοί με διάφορες παραλλαγές και "σχήματα" συμβάλλει στη συνοδεία διαφόρων απλών μελωδιών και στον αυτοσχεδιασμό.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το τρίτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** **3ΥΠ1.1.1:** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **δύο οκτάβες** σε **παράλληλη** και	**3Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στη Prima Vista (3ΥΠ3), ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 1-2 δραστηριότητες για το υποχρεωτικό πιάνο σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις Συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (3ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι΄ ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή

	συγκοπές, αντιχρονισμούς, ενδείξεις ρυθμικής αγωγής (accelerando κ.ά.) και αλλαγές μέτρων εντός των κομματιών 3.1.10. Να αποκτήσει ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από παιγνιώδη γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά 3.1.11. Να διαβάζει και να παίζει με μεγαλύτερη άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά 3.1.12. Να αποκτήσει αυτοπεποίθηση και άνεση στις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 3.1.13. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα νέα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, νέους ρυθμούς (π.χ. 5/8), και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις και νέα στοιχεία έκφρασης και χρωματισμών (π.χ. morendo, κ.ά.) ή όρους γενικού χαρακτηρισμού (π.χ.Brillante, Dolce, κ.ά.) 3.1.14. Να επεκτείνει τη γνωριμία με τα μέτρα και να εξοικειωθεί με τα 5/8, 7/8 και 9/8 3.1.15. Να εκτελεί με ευχέρεια τρίηχα και δέκατα έκτα	**αντίθετη** κίνηση **3ΥΠ1.1.2.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις"** σε **μία** ή **δύο οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση **3ΥΠ1.1.3.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με υφέσεις" σε μία** ή **δύο οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση ***Σημείωση:*** *Δεδομένου ότι οι μαθητές έχουν διδαχθεί τη σι, φα δίεση και ντο δίεση μείζονα, μαθαίνουν ταυτόχρονα και τις αντίστοιχες εναρμόνιες ντο ύφεση, σολ ύφεση και ρε ύφεση* **3ΥΠ1.1.4.: "Αρμονικές** και **Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες" λα, μι, σι, ρε, σολ, ντο, φα"** σε **μία** ή **δύο οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση**, φα δίεση, ντο δίεση, σολ δίεση,"** σε **μία οκτάβα** σε παράλληλη κίνηση ***Σημείωση:*** *Οι φυσικές ελάσσονες θα παίζονται μόνο προς διευκόλυνση του μαθητή, ώστε να συνδυάζει αποτελεσματικότερα τη μείζονα με τη σχετική της ελάσσονα* **3ΥΠ1.1.5.: Χρωματική κλίμακα** με νότα εκκίνησης τη ντο σε **μία οκτάβα** **<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ</u>** Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si+ Fa#+, Do#+ Fa+, Si + ♭, Mi + ♭, La+ ♭ La-, Mi-, Si-, **Fa#-, Do#-, Sol#-, Re#-, La#-** Re-, Sol-, Do-, Fa- **<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>** **3ΥΠ1.2.1.: Αρπισμοί τρίφωνων συγχορδιών με διπλασιασμό της θεμελίου** (4 φθόγγοι: π.χ. ντο–μι-σολ-ντο) σε **μία οκτάβα (ή** σε **δύο οκτάβες** σε βασικές τονικότητες) σε **ευθεία** κατάσταση ***Σημείωση:*** *Οι τρίφωνες συγχορδίες στο εξής εννοούνται οι τρίφωνες με διπλασιασμό της θεμελίου (π.χ. 4 φθόγγοι: ντο-μι-σολ-ντο), και με αναστροφές με διπλασιασμό της 3ης (μι-σολ-ντο-μι) και της 5ης (σολ-ντο-μι-*	του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (3ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 6-9 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για υποχρεωτικό πιάνο Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (3ΥΠ4-ΠΔ3), ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 2-3 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το υποχρεωτικό πιάνο. Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων.

	3.1.16. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης νέες κλίμακες και αρπισμούς σε δύο οκτάβες, συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, σε αναστροφές, κ.α. 3.1.17. Να αρχίσει να εμπεδώνει την έννοια του παλμού και να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα 3.1.18. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς 3.1.19. Να μπορεί να παίζει απλές συνδέσεις συγχορδιών 3.1.20. Να μπορεί να κάνει μια πρώτη ομαδοποίηση στις κλίμακες ανάλογα το είδος, τον οπλισμό ή το δακτυλισμό και να κάνει συγκρίσεις 3.1.21. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι τους φθόγγους σε όλο το πληκτρολόγιο μέσω της εξάσκησης του τυφλού προσανατολισμού στα πλήκτρα 3.1.22 Να εξοικειωθεί με τη χρήση του πεντάλ όπου χρειάζεται 3.1.23. Να εκτελεί από μνήμης μουσικά έργα στο πιάνο 3.1.24. Να καλλιεργεί τη δεξιότητα της κριτικής μουσικής ακρόασης και να αντιλαμβάνεται, να ακούει και να ενσωματώνει συνειδητά στο παίξιμό του τα διάφορα στοιχεία και τις ενδείξεις της παρτιτούρας 3.1.25. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή	*σολ). Ο όρος αυτός θα συναντάται και στα επόμενα επίπεδα και θα περιγράφεται είτε ως «αρπισμός» (με διαδοχή των φθόγγων σε μία ή περισσότερες οκτάβες), είτε ως συγχορδία με διπλασιασμό της βάσης* **<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** **3ΥΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, (**4 φθόγγοι: π.χ. ντο-μι-σολ-ντο) σε **ευθεία** κατάσταση **3ΥΠ.1.3.2: Συνδέσεις συγχορδιών** σε βασικές τονικότητες με την εξής ακολουθία **I-IV-V-I** και σύμφωνα με το παρακάτω μοντέλο: I IV V I ***Σημείωση***: *Σε περίπτωση ευχέρειας του μαθητή, ο εκπαιδευτικός μπορεί να προχωρήσει και σε άλλες κλίμακες, ή να διδάξει το μαθητή να μετατρέπει μια μείζονα στην ομώνυμη ελάσσονα, ώστε ν' αντιληφθεί το διαφοροποιημένο άκουσμά τους* **<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** C) "A Dozen a day, Book Three", Edna-Mae Burnam. Εκδ. Φίλιππος Νάκας D) "Fingerpower for Piano", Level Three, Εκδ. Schaum. Γ) «Le Pianiste Virtuose", C.L. Hanon Δ) "The liitle Pischna", Εκδ. ΝΑΚΑΣ Ε) «Η Τέχνη της δακτυλοθεσίας και η διδασκαλία των Κλιμάκων στο Πιάνο – Μια δακτυλοθετική προσέγγιση», Λιάνα Χαρατσή, Εκδ. Orpheus – Μουσικός Οίκος Νικολαΐδης, 2015 ΣΤ) Κλίμακες & Αρπίσματα για πιάνο, επιμ. Donald Gray.	**3Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους ο μαθητής: 3Α2.1) Να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί **τουλάχιστον** όλες τις μείζονες με διέσεις και υφέσεις σε πιο αργό τέμπο και από ελάσσονες τη **λα, μι, σι, ρε σολ, ντο και φα** 3Α2.2 Να μελετήσει έως επτά - οκτώ κομμάτια συνολικά συνολικά από τις Ομάδες Α, Β και Γ, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.) Από αυτά, οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας, ταχύτητας και τεχνικής

	άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 3.1.26. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται 3.1.27. Να μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 3.1.28. Ν' αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί ν' αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Prima Vista (3ΥΠ3), αρχικά επιδιώκεται:** 3.1.29. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ	**3ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση: **3ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):** **Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής ΄Β Εκδοση (Α.ΝΙΚΟΛΑΕΒ) μετάφραση Λ.Τσακαλίδου:** No.130 (Η.Μπερκόβιτς) [legato με αναπνοές] No.142 (Ε.Γκνέσινα) σε G major (legato-εναλλαγή του θέματος και στα δύο χέρια) Από το κεφάλαιο Σπουδές: No.8 (Α.Γκέντικε) G major (παράλληλη κίνηση - staccato) **L.Shitte(Λ.Σίττε) 25 Μικρές Σπουδές op.108 :** No.12 σε G major (basso cantabile,δεξί χέρι συγχορδίες) No. 18 σε A major (legato-τρίηχα) No.20 σε Es major (staccato) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://primanota.ru/l-shitte/25-malenkix-etyudov-sheets.htm** **C.Czerny-Practical Method for Beginners on the pianoforte Op.599:** No.28 (legato-staccato) και No.32 (staccato) **CZERNY-GERMER (50 Little studies) part 1:** No.27 σε G major (Εναλλαγή δαχτύλων 4,3,2,1 σε staccato), No.31 σε C major (Αρπέζ σε τριακοστά δεύτερα), No.40 σε Bes major (Συνεχής εναλλαγή κλειδιών) **C. CZERNY- Five Finger Exercises, Op. 777** No. 9 (κρατημένη κάτω φωνή στο αριστερό) No. 15 (Alberti bass με αλλαγές θέσεων) **C.GURLITT Op.101 :** No.3 *« The Sunshiny Morning »*(legato-staccato) No.4 *« Northern strains »* (marcato) **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-101.pdf** **C.GURLITT - The Easiest studies, Op. 83 Book 1:** No.5 σε C major (legato- εξάσκηση όλων των δαχτύλων) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-83.pdf** **C.GURLITT (The Easiest Studies in Velocity) Op. 141:** No.4 σε C major (legato-staccato)	(αντίθετη κίνηση, παράλληλη κίνηση, έκταση δαχτύλων) 3Α2.3 Να ασχοληθεί, στο πλαίσιο της Prima Vista, συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο. 3Α2.4 -Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. - Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του.

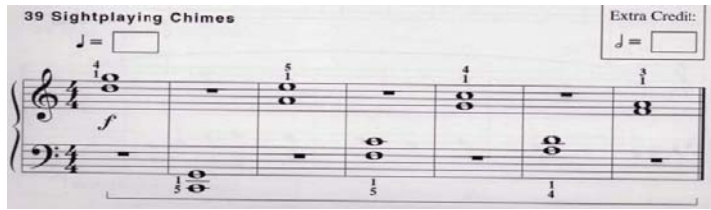
	3.1.30. Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης 3.1.31. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως primavista 3.1.32. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 3.1.33. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας 3.1.34. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του 3.1.35. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές 3.1.36. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 3.1.37. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 3.1.38. Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου	**http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-141.pdf** **H.BERENS Op.70 (Book 3):** No.49 in G major (legato) **D.KABALEVSKY, 24 Little pieces Op.39:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **C.CZERNY 100 PROGRESSIVE STUDIES (Whithout Octaves : Op.139, Vol.1** No. 17 & 19 και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf** **F.Burgmüller Op.100:** No. 3, 6 και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **H.Lemoine- Etudes Enfantines Op.37 (Book 1):** No. 5 (δέκατα έκτα με επεκτάσεις του 4^{ου} δάκτυλου στο αριστερό) No. 7 (legato επαναλμαβανόμενα μελωδικά μοτίβα) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **B. BARTÓK «MIKROKOSMOS» (Volume1):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **3ΥΠ2.2: Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** COUPERIN, F. The Little Trifle από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol 1. PETZOLD, C. Menuet σε σολ μείζονα, αρ. 4 από τη συλλογή της Anna Magdalena Bach (αρ. 1 στο 1^{ο} Μπαχ). PETZOLD, C. Menuet σε σολ ελάσσονα, αρ. 5 από τη συλλογή της Anna Magdalena Bach (αρ. 2 στο 1^{ο} Μπαχ). BACH, J.S. Menuet σε σολ μείζονα, αρ. 7 από τη συλλογή της Anna Magdalena (αρ. 4 στο 1^{ο} Μπαχ). BACH, J.S. Musette, αρ. 22 από τη συλλογή της Anna Magdalena (αρ. 8 στο 1^{ο} Μπαχ). BARTÓK. B. Mikrokosmos, Vol 3, και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. 67, 82 και 87 BABELL, W. Rigaudon, αρ. 13 από την ανθολογία Piano Music for Beginners (Editio Musica Budapest). HANDEL, G.F. Bouree από την ανθολογία Essential keyboard repertoire,	**3Α3.** **Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο "Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα" τα εξής: **3Α3.1.** -**Μία** κλίμακα **σε μία ή δύο οκτάβες** **-Ένας αρπισμός τρίφωνης συγχορδίας με διπλασιασμό της θεμελίου** σε **μία οκτάβα (ή** σε **δύο οκτάβες** σε βασικές τονικότητες) σε **ευθεία** κατάσταση **-Μία τρίφωνη συγχορδία** με **διπλασιασμό της θεμελίου** σε **ευθεία** κατάσταση **Μία σύνδεση συγχορδιών I-IV-V-I σε βασική τονικότητα** **3Α3.2. Τρία** μουσικά έργα: Τα κομμάτια να είναι μικρής έκτασης και επιλογή αντίστοιχα από τις τρεις διαφορετικές Ομάδες (Α, Β ή Γ), δηλαδή: - Μία σπουδή - Ένα πολυφωνικό/προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα

	Ο μαθητής ειδικότερα για τη Prima Vista (3ΥΠ3) μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται: 3.1.39. Να μπορεί να κάνει μελωδική και ρυθμική prima vista σε κομμάτια σε διμερή φόρμα. Η μελωδική κίνηση μπορεί να περιλαμβάνει όλα τα διαστήματα, ταυτόχρονες συνηχήσεις και απλή αντιστικτική γραφή με αντίθετη κίνηση. Η ρυθμική ανάγνωση μπορεί να εστιάζει σε κομμάτια με μέτρο ογδόων (2/8, 3/8 κ.λπ) 3.1.40. Να ανταποκρίνεται στην prima vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ) 3.1.41. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του, ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της prima vista **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις ειδικότερα για τη Prima Vista (3ΥΠ3):** 3.1.42. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της prima vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό	Vol. 1 DANDRIEU, J-F. The Fifers από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol. 1 BACH, J.C. Minuetto από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol. 1 **3ΥΠ2.3: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** CLEMENTI, M. Σονατίνα, op. 36, no. 1, 1ο μέρος και 3ο μέρος από την ανθολογία Sonatinas Album, No 1 (αρ. 7) . CLEMENTI, M. Σονατίνα, op. 36, no. 2, 1ο μέρος από την ανθολογία Sonatinas Album, No 1 (αρ. 8) . MOZART, W.A. Minuet από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire SCHUBERT, F. Écossaise από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol.1 MOZART, W.A. Menuett από τη συλλογή Henle Album, Piano Music from Bach to Debussy ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ, Μ. Αλφαβητάριο για πιάνο, και ιδιαίτερα τα κομμάτια: Παραδοσιακό τραγούδι, Αλλαγή κλειδιών και ρυθμός 5/8 ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ, Μ. Valse pour un petit nègre από το έργο Παιδικά κομμάτια για πιάνο SHOSTAKOVICH, D. A happy story από το έργο A childhood notebook KABALEVSKY, D. A little waltz από το έργο Ten children's pieces, op. 27 STRAVINSKY, I. Larghetto από το έργο Les Cinq Doigts BARTÓK, B. My little graceful girl από το έργο For Children, Vol I: Hungarian melodies ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, Γ.Α. Andantino, αρ.1 από το έργο 14 Παιδικά πορτραίτα THOMPSON, J. A little Polish Dance (Mazurka) από τη μέθοδο John Thompson's Modern Course for the piano, Τεύχος 2. STREABBOG, J.L. Distant Bells από τη μέθοδο John Thompson's Modern Course for the piano, Τεύχος 2. MEUNIER, G. Le giraffe au noeud papillon από το 14 Pièces faciles pour le piano (Éditions H. Lemoine). NORTON, C. No.1, Open Space, από το More Microjazz I (Boosey & Hawkes) NORTON, C. No. 1, Foot Tapper από το Microstyles 2 (Boosey & Hawkes)	περιόδου ή μέρος αυτού Τα κομμάτια να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). Η σπουδή να είναι αρκετά γρήγορη π.χ. Allegretto με ανεξαρτησία χεριών, με ποικίλες δυναμικές, ή άλλα χαρακτηριστικά όπως: συγκοπές, αντιχρονισμούς, τρίηχα, χρωματικά περάσματα (πεντάλ προαιρετικό) **3Α3.3. Prima Vista:** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο σε διμερή φόρμα, 8 - 16 μέτρων, όπου τα χέρια παίζουν ταυτόχρονα. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού **3Α3.4** Ένα αντικείμενο με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από ένα από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων

<table>
<tr>
<td></td>
<td>3.1.43. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του

3.1.44. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του</td>
<td rowspan="2">3ΥΠ3 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima Vista)
5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας
3ΥΠ3.1: Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας
Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο τρίτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες περιορίζονται σε μια κατηγορία σημειογραφικής πληροφορίας, όπως ταχεία αποκωδικοποίηση του / μέτρου / παλμού ογδόων.

3ΥΠ3. 1.1: Διαστηματική ανάγνωση με ταυτόχρονη συνήχηση νοτών. Έμφαση σε διαστήματα 2ας, 3ης, 5ης και οκτάβας

(Kathleen Massoud, Let's Sightplay, Book 4)

3ΥΠ3.1.2: Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης μετρικής προσέγγισης με εισαγωγή σε μέτρα με βάση το όγδοο (3/8, 6/8 και 9/8) καθώς και το μισό (2/2 και 4/2)

3 ΥΠ3.1.3: Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Έμφαση στην αξία των τριήχων και σε διαρκείς εναλλαγές ογδόων, τετάρτων και τριήχων ογδόων

3ΥΠ3.1.4: Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμού και μελωδικής κίνησης: Τα δύο χέρια παίζουν μαζί με αντίθετη κίνηση. Επίσης μπορεί να γίνει και εισαγωγή σε αντιστικτική γραφή.</td>
<td rowspan="2">στο πιάνο:
ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή
ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή
ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη.
ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής.
Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως:
Π.χ. «Σε κάποιο σημείο του κομματιού σε ακούσαμε να παίζεις την μελωδία με μικρότερη ένταση από ό,τι στην αρχή. Υπήρχε κάποιος συγκεκριμένη οδηγία στην παρτιτούρα και ποια ήταν αυτή;»

ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο
Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή.</td>
</tr>
<tr>
<td>3.2 Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία</td>
<td>3.2.1 Να συνειδητοποιεί και να αποδίδει τη λειτουργία των θέσεων και άρσεων και των πτώσεων στη μουσική φράση καθώς και τις κορυφώσεις και τους χρωματισμούς ενός μουσικού έργου.
3.2.2 Να συνεχίσει να εξοικειώνεται με νέους μουσικούς όρους ύφους όπως: maestoso, animato, leggiero κ.ά. και να επιδιώκει την απόδοσή τους.
3.2.3 Να εξοικειωθεί με νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής όπως: sforzando, forte-piano, calando, morendo κ.ά.
3.2.4 Να αντιλαμβάνεται και να</td>
</tr>
</table>

<table>
<tr>
<td></td>
<td>εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης για τη βελτίωση της άρθρωσης, της ποιότητας του ήχου του και την απόδοση των μουσικών φράσεων</td>
<td rowspan="3">

Edna - Mae Burnam, A dozen a day, Book 3

3ΥΠ3.2:Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)
Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο τρίτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις κανονικοτήτων γνωστών από την θεωρητική κατάρτιση καθώς και μορφολογικές ενότητες που στηρίζονται στη συμμετρία.

3ΥΠ3.2.1: Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε αξίες τριήχων ογδόων και τις αντίστοιχες παύσεις

3ΥΠ3.2.2: Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε μελωδικά σχήματα οικεία από τη θεωρητική κατάρτιση (κλίμακες ή τμήματα κλιμάκων, αρπισμοί, χρωματικές κλίμακες, κ.λπ.)

3ΥΠ3.2.3: Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε συγχορδίες I, IV και V σε όλες τις κλίμακες

(Helen Marlais & Kevin Olson, Sight Reading and Rhythm Every Day, Book 3B)</td>
<td rowspan="3">ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη:
Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με το δάσκαλό του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στη μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συεργαζόμενων μουσικών.

<u>Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>

<table>
<tr><th>Μελέτη κομματιών</th><th>Μελέτη prima vista</th></tr>
<tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και παλμού ανεξαρτήτως λαθών</td></tr>
<tr><td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td></tr>
</table></td>
</tr>
<tr>
<td>3.3 Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία</td>
<td>3.3.1 Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του
3.3.2 Να παίζει με μουσικότητα, ακρίβεια και σχολαστικότητα
3.3.3. Να έρθει σε επαφή με πιανιστικά έργα Ελλήνων συνθετών που εμφανίζουν μεγαλύτερες εκτελεστικές απαιτήσεις και να αφομοιώσει στοιχεία που θα τον βοηθήσουν στην εξελικτική του πορεία στη μουσική
3.3.4 Να αξιοποιήσει την εμπειρία του συμμετέχει ως ενεργός ακροατής συναυλιών, παραστάσεων κ.ά. για να αναπτύξει την κριτική του ικανότητα και την αντίληψη, ώστε να διαμορφώσει το δικό του προσωπικό τρόπο έκφρασης
3.3.5 Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει</td>
</tr>
<tr>
<td>3.4 Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και</td>
<td>3.4.1 Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει όπως: συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή και</td>
</tr>
</table>

<table>
<tr>
<td>τέχνες και με την κοινωνία</td>
<td>μετατροπίες του έργου.
3.4.2 Να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής, της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και των μουσικών συνόλων
3.4.3. Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων.
3.4.4. Να αναπτύξει δεξιότητες στο πιάνο που βοηθούν στην κατανόηση και την εμπέδωση των γνώσεων θεωρητικών της ευρωπαϊκής μουσικής και της αρμονίας που έχει διδαχθεί με παίξιμο συγχορδιών ή και απλών διαδοχών συγχορδιών με πτώσεις σε διάφορες τονικότητες.
3.4.5 Να συνδέει χρονολογικά τα μουσικά κομμάτια που παίζει με ζωγράφους και ποιητές της συγκεκριμένης εποχής καθώς και με τα είδη της ζωγραφικής και τις διαφορετικές τεχνοτροπίες που υιοθετούσαν
3.4.6. Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο
3.4.7. Να συνειδητοποιήσει και να</td>
<td>3ΥΠ3.2.4: Προετοιμασία για αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων. Επικέντρωση σε τετραμερείς - συμμετρικές φράσεις.

3ΥΠ3.3:Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου
Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση τεχνικής μελέτης με κλειστά μάτια ή η κάλυψη του κειμένου που εκτελεί ο μαθητής.

3ΥΠ3.3.1: Εξάσκηση με κάλυψη -από τον καθηγητή- των νοτών που εκτελούνται, ώστε το βλέμμα του μαθητή να οδηγείται τουλάχιστον 1 παλμό μπροστά.

3ΥΠ3.3.2: Εξάσκηση αποστάσεων 4ης και 5ης με αντικατάσταση δαχτύλων ή χωρίς, σε όλο το πληκτρολόγιο με κλειστά μάτια.

3ΥΠ3.4: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής
Παρά το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο τρίτο επίπεδο σε ακουστική ενίσχυση διαφόρων διαστημάτων και ακουστική αναγνώριση μοτίβων.

3ΥΠ3.4.1: Ασκήσεις τραγουδιού και συνοδείας, ώστε να ενισχυθεί η ακουστική αντίληψη. Επικέντρωση στα διαστήματα 4ης , 6ης και 7ης.</td>
<td>
<table>
<tr><td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td><td>Προσοχή στη γενική εικόνα</td></tr>
<tr><td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπιση η των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού</td><td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων</td></tr>
<tr><td>Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας</td><td>Η αφαίρεση και ομαδοποίηση η μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου</td></tr>
</table>
Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista

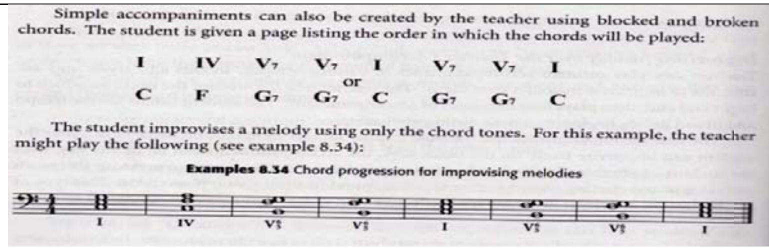
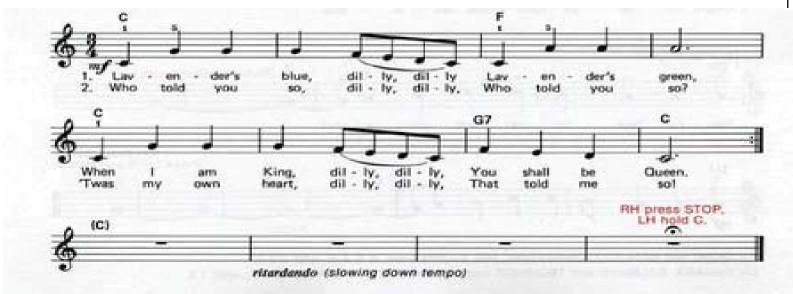
• Bullard, Alan. Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading. Book 3 ABRSM Publishing, 2010
</td>
</tr>
</table>

	βιώσει, μέσα από την πλαισιωμένη διδασκαλία, την επιτελεστικότητα και το ρόλο της μουσικής στην κοινωνία σε σχέση με τη δική του μουσική ανάπτυξη και ικανότητα ως προς το πιάνο.	3ΥΠ3.4.2: **Ακρόαση** κανόνων με πολλαπλές εισόδους και φωνές, ώστε να μπορεί να αναγνωριστεί ακουστικά η κάθε είσοδος.. **3ΥΠ3.5:Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Για την απόκτηση μεγαλύτερης εμπειρίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα, με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφίας, τα οποία επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης ακόμη και σε κάποιο απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα ή και να γίνει χρήση μετρονόμου ως μέσο ελέγχου της μουσικής ροής. 3ΥΠ3.5.1:**Εξάσκηση με χρήση του μετρονόμου** που θα έχει ρυθμιστεί με χτύπο στην αρχή μόνο κάθε μέτρου. Επικέντρωση σε έργα *Largo* έως *Andante.* 3ΥΠ3.5.2 **Εξάσκηση σε έργα που θα έχουν απρόβλεπτες αλλαγές σε υφή ή δομή** και χτύπημα πάνω στα ξύλινα στοιχεία του πιάνου. (Hildebrand Monika**,** ed. *Living Piano*) **3ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη.	• **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day,* Book 3A & 3B. The FJH Music Company, 2005 • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 3. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 3. Faber Music, 2008. • **Faber, Nancy and Randal**, *Piano Adventures Sightreading Book*, Level 3A & 3B. Hal Leonard, 2015. • **Faber, Nancy and Randal**, *I can Read Music* Book 3. Hal Leonard, 2010. • **Bastien, Jane Smisor**. *A line a day Sightreading* Level 3. Kjos Music Company, 1993. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sightreading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Kember, John**. *Piano Sight-Reading* Volume 3: A Fresh Approach. Schott, 2007. • **Χαρατσή, Λιάνα**. *Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο.* Edition Orpheus, 2014. • **Massoud, Kathleen**. *Let's Sightplay*, Book 4 Early Intermediate. FJH Music Company, 1997. • **Burnam, Edna-Mae**. *A dozen a day*, Book 3: Transitional. The Willis Music Company, 1996. **Hildebrand Monika,** ed. *Living*
3.5 Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	**Ο μαθητής ειδικότερα ως προς τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (3ΥΠ4/ΠΔ2) αρχικά επιδιώκεται:** 3.5.1. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση 3.5.2. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 3.5.3. Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας 3.5.4. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 3.5.5. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο 3.5.6. Να εξασκήσει την ακουστική		

	του αγωγή 3.5.7. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς 3.5.8. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης 3.5.9. Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται:** 3.5.10. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά στο πιάνο λαμβάνοντας υπόψη του και την αρμονική ακολουθία 3.5.11. Να δημιουργεί ηχοϊστορίες και να αυτοσχεδιάζει περιγράφοντας συναισθήματα στο πιάνο με ποικιλία ηχοχρωμάτων 3.5.12. Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού συνθέτοντας - με απλά μουσικά μέσα και οδηγίες - μουσικό κομμάτι βασισμένο σε κάποιο χορό **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:**	ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις Θέματα όπως αυτά του επιπέδου 2: -Ο μηχανισμός του πιάνου/διαδικασία παραγωγής ήχου - Ονόματα φθόγγων εκτός πενταγράμμου με βοηθητικές γραμμές - Διάρκειες-παύσεις/ οι αξίες –παύσεις ονομαστικά - Μέτρο κομματιού/ Επεξήγηση περιεχομένου αριθμητή- παρονομαστή - Απλοί μουσικοί όροι και σημάδια (π.χ. *Da capo*) - Διαστήματα αριθμητικά, χωρίς επιπλέον χαρακτηρισμό - Τονικότητα κομματιού/ Κύριες συγχορδίες - Εντοπισμός μετατροπιών με βάση την αρχική παρατήρηση του ξένου προς την αρχική τονικότητα φθόγγου - Παρακολούθηση των αλλαγών στις δυναμικές (ξαφνικές/σταδιακές) και γνώση της ορολογίας-λειτουργικότητας για το κάθε σημάδι - Μοτίβο και παρακολούθησή του ως δομικό στοιχείο/ φόρμα ΑΒ-ΑΒΑ-ΑΒΑ΄ - Διάκριση ομοφωνικού/πολυφωνικού στυλ και παρακολούθηση μιμήσεων - Εθνικότητα Συνθέτη - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο και επιπλέο: - Αναφορά στις κατά καιρούς κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις του πιάνου και τις διαφοροποιήσεις που επιφέρουν στην άρθρωση/ήχο/προσωδία - Ονομασία στολιδιών - Διαστήματα με χαρακτηρισμό - Χρήση ορολογίας για την άρθρωση (staccato/legato/ portamento) - Εντοπισμός μετατροπιών - Φράση-Περίοδος και παρακολούθησή τους ως δομικό στοιχείο/ Εντοπισμός φόρμας του κομματιού <u>3ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα</u> 3ΕΔΜ1 Άνοιγμα του πιάνου και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο (παίζει ο καθηγητής και παρακολουθεί ο μαθητής) 3ΕΔΜ2 Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται στο πρώτο άκουσμα ή τις εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου – αιτιολόγηση τίτλου (π.χ. αναζήτηση ενδεικτικών στοιχείων που οφείλουν να αναδειχθούν προκειμένου να συνάδει ο τίτλος με την γενικότερη ερμηνεία), ή το εάν	*Piano*. Universal Edition, 2002. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο** • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Jacobson, M. Jeanine.** *Professional Piano Teaching*. Alfred Publishing, 2006. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book II, Grades 4&5, ABRSM Publishing, 1996. • **Cisler, Valerie.***Alfred's Basic Piano Course. Compositions Book* Complete Levels 2&3 for the later beginner. Alfred Publishing Company, 1998. • **Willard, Palmer & Morton Manus.** *Alfred's Basic Adult Piano Course*. Level 3. Alfred Publishing Company, 1988. • **Marlais, Helen & Kevin Olson**. *Sightreading & Rhtyhtm Every Day.* Books 3A & 3B. FJH Music Company, 2006. **Willard, Parmer & Thomas Palmer**. *Teach Yourself to Play Electronic Keyboard.*Alfred Publishing, 1987. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση**

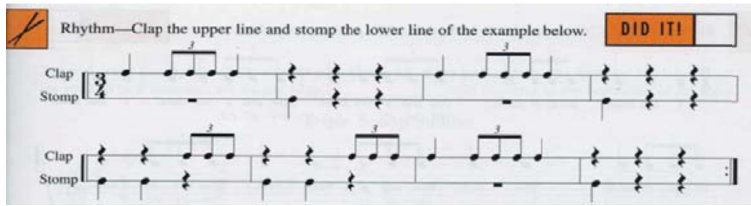
	3.5.13. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 3.5.14 Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη 3.5.15. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του **Ο μαθητής ειδικότερα ως προς τη Μουσική Σύμπραξη (3ΥΠ4/ΠΔ3) αρχικά επιδιώκεται:** 3.5. 16. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς 3.5.17. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας 3.5.18. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις	είναι γραμμένο σε μείζονα/ελάσσονα τρόπο ή εάν το μέτρο του είναι μονός ή ζυγός αριθμός, ή αν αποτελείται από μελωδία-συνοδεία (δηλ. ομοφωνικό) ή από δύο φωνές (πολυφωνικό) ή εάν μπορεί να εντοπίσει και να τραγουδήσει το βασικό μοτίβο ή θέμα. 3ΕΔΜ3 Κατόπιν διερεύνησης του καθηγητή, υπόδειξη συγκεκριμένων βίντεο στο διαδίκτυο, είτε συγκεκριμένου εκτελεστή που θα λειτουργήσει ως πρότυπο ή αποτρεπτικά, είτε συγκεκριμένου τρόπου υποδειγματικού ή μη παιξίματος. 3ΕΔΜ4 Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και εντοπισμός κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή τους με στόχο την συνειδητοποίηση του αρμονικού σκελετού του κομματιού 3ΕΔΜ5 Ο μαθητής παίζει την μία φωνή και τραγουδά την άλλη 3ΕΔΜ6 Η συνοδεία ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Δηλαδή είτε ως 3^{ης} και 5^{ης}, είτε ως 3^{ης} και 6^{ης} και είτε ως 4^{ης} και 6^{ης} . Παράλληλη παρακολούθηση της 3^{ης} – 6^{ης} Μεγάλης και μικρής ως στοιχείου διαφοροποίησης της μείζονας και ελάσσονας συγχορδίας. 3ΕΔΜ7 Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 3ΕΔΜ8 Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 3ΕΔΜ9 Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 3ΕΔΜ10 Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων, με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι, ασκήσεις προθέρμανσης, χρήση της άρθρωσης για την ανάδειξη του στυλ στα πολυφωνικά/προκλασσικά έργα κ.ά. 3ΕΔΜ11: Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο από τον καθηγητή με το ίδιο κομμάτι εκτελεσμένο σε πιάνο, τσέμπαλο και πιθανώς φορτεπιάνο. 3ΕΔΜ12: Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του.	**της Μουσικής Σύμπραξης** • **Cornick, Mike** *4 Pieces for 6 Hands at 1 Piano.* Universal Edition, 2005. • **Kowalchyk, Gayle & E.L.Lancaster, arr.** *Alfred's Basic Piano Library, Ensemble Book*, Levels 2&3. Alfred Publishing, 1994. • **Matz Carol**, *Famous and fun collection* (Intermediate duets) Book 5. Alfred Publishing, 2013. • **Goldston, Margaret**, ar. *Nutcracker Duets, (P.I. Tchaikovsky)* Alfred Music Publishing, 2002. • **Meixner, Barbara**. *Suzuki Piano Ensemble Music*, Volumes 3&4. Summy Birchard Inc, 1999. **Martha Hilley & Lynn Freeman Olson**. *Piano for Pleasure: A Basic Course for Adults*. Wadsworth Publishing Company, 1998.

	και ερμηνείες 3.5.19. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας 3.5.20. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την primavista του 3.5.21. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 3.5.22. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού και να εκτεθεί σε περιβάλλον άτυπης μάθησης σε συνεργασία με άλλους μουσικούς 3.5.23. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής **Ο μαθητής ειδικότερα στη Μουσική Σύμπραξη (3ΥΠ/ΠΔ3) μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται:** 3.5.24. Να παίζει με άλλους μουσικούς (πιανίστες, τραγουδιστές ή μουσικούς άλλων οργάνων) κομμάτια ή διασκευές κομματιών κατάλληλες για το επίπεδό του 3.5.25. Να παίζει διασκευές τραγουδιών στο πιάνο με συνοδεία φωνής ή άλλου οργάνου με χρήση παρτιτούρας ή με άτυπη μάθηση	**ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο:** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **3ΠΔ2.1: Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική (π.χ. βροχή). Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Στο τρίτο επίπεδο η **δημιουργία ηχοϊστοριών** έχει αφηρημένη βάση διήγησης, με έμφαση στην απόδοση συναισθημάτων. Για παράδειγμα, ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να βασίζεται στην περιγραφή μιας συναισθηματικής και φραστικής σύγκρουσης ανάμεσα σε δύο ομάδες εφήβων. Οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν εκτός από όλους τους μηχανισμούς παραγωγής ήχου του πιάνου και τη φωνή τους, το σώμα τους, ακόμη και λεκτικές φράσεις. **3ΠΔ2.2:Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία μεαρπισμούς ή συγχορδίες** οι οποίες δίνονται στο μαθητή, ώστε αυτός να μπορεί να κάνει ελεύθερο ρυθμικό αυτοσχεδιασμό, χρησιμοποιώντας μελωδικά μόνο νότες από τις συγχορδίες.	

	Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις στη Μουσική Σύμπραξη (3ΥΠ/ΠΔ3): 3.5.26. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα ή ακόμη και σε περιβάλλοντα άτυπης μάθησης 3.5.27. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας 3.5.28. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση, ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο Γενικότερα, ως προς τον Οργανωτή 3.5, ο μαθητής επιδιώκεται: 3.5.29 Να ασκηθεί στο να χρησιμοποιεί την ακουστική του αντίληψη, κρίση και φαντασία στο να επεξεργάζεται και να μεταπλάθει μουσικές ιδέες 3.5.30 Να αντιληφθεί βιωματικά το ρόλο και τις δυνατότητες του πιάνου ως όργανο αναφοράς για την έκφραση της προσωπικής του δημιουργητικότητας σε συνδυασμό με τις ερμηνευτικές του ικανότητες.	 Simple accompaniments can also be created by the teacher using blocked and broken chords. The student is given a page listing the order in which the chords will be played: I IV V7 V7 I V7 V7 I or C F G7 G7 C G7 G7 C The student improvises a melody using only the chord tones. For this example, the teacher might play the following (see example 8.34): **Examples 8.34** Chord progression for improvising melodies (Jeanine M. Jacobson, *Professional Piano Teaching*) **3ΠΔ2.3: Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Οι μελωδικοί αυτοσχεδιασμοί μπορεί να έχουν μιμητικό χαρακτήρα στην αρχή και να εξελιχθούν σε πηγή έμπνευσης για εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές. Το τρίτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **αυτοσχεδιασμό μελωδικών μοτίβων με μορφή παραλλαγών** δοσμένης μελωδίας και σταθερής συνοδείας. Οι παραλλαγές μπορούν να έχουν πολλούς διαφορετικούς τύπους, δηλαδή μελωδίες με αντίθετη κίνηση, καθρέφτες, εισαγωγή ποικιλμάτων κ.ο.κ. (Willard Parmer, *Teach Yourslef to Play Electronic Keyboard*) **3ΠΔ2.4: Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το	

ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα.

Στο τρίτο επίπεδο προτείνεται **ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** με 2 μέρη του σώματας (παλαμάκια - πόδια) ή με τα 2 χέρια σε διαφορετικά στοιχεία του πιάνου ή σε διαφορετικές νότες, **ώστε ο ρυθμός να λειτουργεί συμπληρωματικά [**σύνδεση με ρυθμικές δραστηριότητες του θεματικού πεδίου **PrimaVista ΥΠ3.1.3**]

(Helen Marlais & Kevin Olson, *Sightreading & Rhythm Every Day*)

3ΠΔ2.5:Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός

Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο από αισθητικής πλευράς. Στα πρώτα στάδια μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παιδαγωγική προσέγγιση της άτυπης μάθησης, μιας διαδικασίας που διευκολύνει την αυτοσχεδιαστική προσέγγιση της μουσικής.

Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει **αυτοσχεδιασμός** με δοσμένη αρμονία και **ρυθμό τυπικού χορού** (για παράδειγμα βαλς, μινουέτου κ.λπ). Η μελωδία μπορεί να είναι γνωστή, αλλά μπορεί να γίνεται ταυτόχρονα και απλός μελωδικός αυτοσχεδιασμός με χρήση των νοτών της αρμονίας.

(ABRSM, *Musicianship in Practice*, Book II)

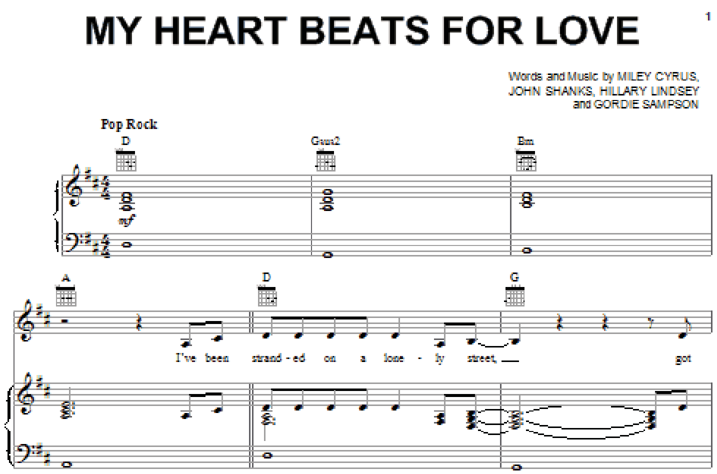
ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη
5 Θεματικές Ενότητες

3ΠΔ3.1: Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους πιανίστες. Υπάρχει μεγάλο εύρος διασκευών για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο, σε δύο πιάνα ή σε πολλά ηλεκτρικά όργανα (τύπου clavinova).Το μουσικό υλικό ανάλογα με τη διασκευή μπορεί να προσαρμοστεί για συνοδεία από σύνολο άλλων μονοφωνικών οργάνων (φλάουτο, βιολί κ.λπ). Σε αυτό το επίπεδο πρέπει πλέον οι διασκευές να καλύπτουν μεγάλο αισθητικό εύρος από δημοφιλή κομμάτια (όπως κάλαντα), έως μεγάλα έργα κλασικής μουσικής (όπως Συμφωνίες).

(Martha Hilley & Lynn Freeman Olson, *Piano for Pleasure*)

3ΠΔ3.2: Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο. Είναι πολύ χρήσιμο και δημιουργικό για τους μαθητές από άποψη ακουστικής αγωγής να χρησιμοποιηθούν τεχνικές άτυπης μάθησης, δηλαδή εκμάθηση χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά με το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το

		τραγούδι / κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν σε σχετικά αρχάρια επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος φυσικά μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης. Στο τρίτο επίπεδο ο μαθητής μπορεί επίσης να χρησιμοποιεί παρτιτούρες που χρησιμοποιούνται για τη σημειογραφία ποπ/ροκ μουσικής με έμφαση στην ονομασία των συγχορδιών, που είναι άλλωστε μια πρακτική τυπική για τα σχολικά ροκ συγκροτήματα. (http://www.sheetmusicdirect.com/se/ID_No/76877/Product.aspx)	

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΠΙΑΝΟ: ΕΠΙΠΕΔΟ 4

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
4.1. Μουσική Ανάγνωση και	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τέταρτου επιπέδου επιδιώκεται:**	**4ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:** **4ΥΠ1: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες**	**4Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα

Τεχνική του πιάνου	4.1.1. Να αποκτήσει άνεση και έλεγχο της ισορροπίας του σώματος όταν παίζει πιάνο 4.1.2. Να παίζει με κατάλληλη τοποθέτηση και στάση χεριών, καρπών, δακτύλων καθώς και των πηχέων, των βραχιόνων και των ώμων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα και χωρίς να σφίγγεται 4.1.3 Να γνωρίσει τις δυνατότητες κίνησης των διαφόρων μερών του σώματός του 4.1.4. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να αναπτύξει νέες τεχνικές, όπως η εκτέλεση της απλής τρίλιας, ποικιλμάτων, κ.α. 4.1.5. Να κάνει με άνεση το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 2ο, 3ο και 4ο δάκτυλο 4.1.6. Να μάθει την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων 4.1.7. Να κάνει με άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών και να γνωρίζει τις σχετικές ενδείξεις (*m.g. & m.d.)* 4.1.8. Να μπορεί να χρησιμοποιεί ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών 4.1.9 Να αποδίδει ορθά διαδοχές ρυθμικών αξιών, παύσεις, πιο πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, ενδείξεις ρυθμικής αγωγής (accelerando κ.ά.) και αλλαγές μέτρων και ρυθμικής	***<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>:*** *Ο μαθητής στο τέταρτο επίπεδο, επαναλαμβάνει όλες τις κλίμακες που διδάχθηκε στο τρίτο επίπεδο, σε μεγαλύτερη έκταση, δηλ. δύο οκτάβες. Θεωρητικά, έχει ήδη ολοκληρώσει από το προηγούμενο επίπεδο όλες τις μείζονες και ελάσσονες με διέσεις και υφέσεις, δεδομένου ότι οι τρεις τελευταίες μείζονες σι, φα δίεση και ντο δίεση που έχει ήδη διδαχθεί, είναι εναρμόνιες με τη ρε ύφεση, σολ ύφεση και ντο ύφεση μείζονα. Επίσης, η σολ δίεση, ρε δίεση και λα δίεση ελάσσονα που έχει ήδη διδαχθεί είναι εναρμόνιες με τις σι ύφεση, μι ύφεση και λα ύφεση ελάσσονα. Ακόμη, ο μαθητής εμβαθύνει στην έννοια της χρωματικής κλίμακας, εμπλουτίζοντας τις θεωρητικές του γνώσεις και βελτιώνοντας τις τεχνικές του δεξιότητες.* *Η διδασκαλία των κλιμάκων στο τέταρτο επίπεδο αποσκοπεί στο να εμπεδώσουν οι μαθητές τη διδακτέα ύλη όλων των προηγούμενων ετών (δηλαδή την ακολουθία και διαδοχή των μουσικών φθόγγων, τον οπλισμό και τις νέες δακτυλοθεσίες,) να είναι σε θέση να παίξουν δυσκολότερες κλίμακες και να εισαχθούν σταδιακά στην αντίθετη κίνηση. Επίσης, έχοντας ο μαθητής συνολική άποψη των κλιμάκων, επιδιώκεται να ομαδοποιεί τις κλίμακες ανά κατηγορία, «σχήμα» ή δακτυλισμό, ούτως ώστε να τις απομνημονεύει αποτελεσματικότερα.* *Τέλος, οι μαθητές εμβαθύνουν στους αρπισμούς και στις συγχορδίες στην τονική και σε αναστροφές, ενώ εμπεδώνουν την έννοια της πτώσης, σύμφωνα και με την αντίστοιχη ύλη στο διδασκόμενο μάθημα των θεωρητικών/ αρμονίας. Παράλληλα, εμβαθύνουν στις συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε να αντιληφθούν σταδιακά την ακουστική σχέση τονικής-δεσπόζουσας, τονικής υποσδεσπόζουσας και στο συνδυασμό τους, η οποία αποτελεί σημαντική συνοδευτική βάση.* *Επιπλέον, η διδασκαλία των αρπισμών και των συγχορδιών στοχεύει στην εμπέδωση και "οπτικοποίηση" βασικών δομών και στοιχείων της αρμονίας, ενώ η χρήση και εφαρμογή τους είτε ως αυτούσιες συγχορδίες, είτε ως αρπισμοί με διάφορες παραλλαγές και "σχήματα" συμβάλλει στη συνοδεία διαφόρων απλών μελωδιών και στον αυτοσχεδιασμό.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το τέταρτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **4ΥΠ1.1.1:** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση	μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στη Prima Vista (4ΥΠ3), ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 1-2 δραστηριότητες για το υποχρεωτικό πιάνο σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις Συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (4ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι΄ ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που

	αγωγής εντός των κομματιών 4.1.10. Να αποκτήσει ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά 4.1.11. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά και με χρήση του συμβόλου 8[να]-----------------¬ 4.1.12. Να αποκτήσει αυτοπεποίθηση και άνεση στις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 4.1.13. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα πιο πολύπλοκα και σύνθετα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, νέους ρυθμούς και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις και νέα στοιχεία έκφρασης και χρωματισμών ή όρους γενικού χαρακτηρισμού 4.1.14 Να εμπεδώσει περισσότερα σύνθετα/μεικτά μέτρα π.χ. 5/8, 7/8, 5/4, 12/8 κ.ά. 4.1.15. Να εκτελεί με ευχέρεια τρίηχα και δέκατα έκτα και να εξοικειωθεί με την εκτέλεση κανονικών ογδόων στο ένα χέρι και τρίηχων όγδοων στο άλλο χέρι 4.1.16. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης όλες τις κλίμακες και	**4ΥΠ1.1.2.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις:"σολ, ρε, λα, μι"** σε **δύο οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση**, "σι, φα δίεση και ντο δίεση"** σε παράλληλη κίνηση **μόνο** **4ΥΠ1.1.3.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με υφέσεις"** σε **δύο οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση **4ΥΠ1.1.4.: Όλες οι "Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες"** σε **δύο οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση **4ΥΠ1.1.5.: Χρωματική** κλίμακα με νότα εκκίνησης τη **ντο σε δύο οκτάβες** **<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ</u>** Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si Fa#+, Do#+ Fa+, Si ♭+, Mi ♭+, La ♭+, **Re ♭+, Sol ♭+, Do ♭+** La-, Mi-, Si-, Fa#-, Do#-, Sol#-, Re#-, La#- Re-, Sol-, Do-, Fa-, **Si ♭-, Mi ♭-, La ♭-** **<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>** **4ΥΠ1.2.1.: Αρπισμοί** σε **δύο ανιούσες και κατιούσες οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση, σε ευθεία κατάσταση και **με αναστροφές,** σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο **4ΥΠ1.2.2. Αρπισμο**ί **στη ντο μείζονα (**«σπασμένες συγχορδίες» 4 φθόγγων σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού) **και μεταφορά σε άλλη βασική τονικότητα** σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ' επιλογήν του εκπαιδευτικού: **<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** **4ΥΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της βάσης** ("ανοιχτή" θέση, π.χ. ντο-μι-σολ-ντο) σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές**	είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (4ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 6-9 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για υποχρεωτικό πιάνο Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης(4ΥΠ4-ΠΔ3) , ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 2-3 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το υποχρεωτικό πιάνο. Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων. **4Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει κατά τη

<table>
<tr>
<td></td>
<td>αρπισμούς σε δύο οκτάβες, συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, σε αναστροφές, κ.ά.
4.1.17. Να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα, αλλά και να μελετάει με διαφορετικούς ρυθμούς και τρόπους
4.1.18. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς
4.1.19. Να μπορεί να παίζει νέες πιο πολύπλοκες συνδέσεις συγχορδιών
4.1.20. Να ομαδοποιεί τις κλίμακες ανάλογα το είδος, τον οπλισμό ή το δακτυλισμό και να κάνει συγκρίσεις
4.1.21. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι τους φθόγγους σε όλο το πληκτρολόγιο μέσω της εξάσκησης του τυφλού προσανατολισμού στα πλήκτρα
4.1.22 Να αναπτύξει και να τελειοποιήσει την τεχνική και την ταχύτητα, καθώς εισάγονται πιο σύνθετα δακτυλικά μοτίβα, στολίσματα, επαναλαμβανόμενες νότες και κρατημένες νότες
4.1.23 Να χρησιμοποιεί ολοένα και περισσότερο το πεντάλ ανάλογα με τις απαιτήσεις των κομματιών
4.1.24 Να αναπτύξει την ικανότητα απομνημόνευσης της παρτιτούρας και εκτέλεσης μουσικών έργων από μνήμης στο πιάνο
4.1.25. Να καλλιεργεί τη δεξιότητα της κριτικής μουσικής ακρόασης και</td>
<td>4ΥΠ.1.3.2: Συνδέσεις συγχορδιών σε νέες τονικότητες με την εξής ακολουθία: I-IV-V-I σύμφωνα με το παρακάτω μοντέλο (ή κάποια άλλη πτώση):

<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>

Α) «Le Pianiste Virtuose”, C.L. Hanon
Β) “La Deliateur”, E. Van de Velde
Γ) Germer, Piano Technique, Op. 28, εκδ. Φίλιππος Νάκας
Δ) “Daily Technical Studies for the Pianoforte”, Oscar Beringer, Ed. Bosworth
Ε) “Sixty Progressive Exercises for the Piano”, J. Pischna Technical Studies, Op. 792

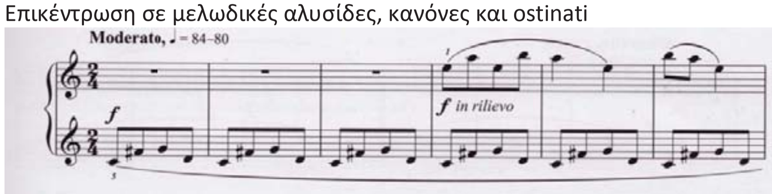
4ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα
Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση:
4ΥΠ2.1 Ομάδα Α (ΣΠΟΥΔΕΣ):

<u>Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής ΄Β Εκδοση (Α.ΝΙΚΟΛΑΕΒ) μετάφραση Λ.Τσακαλίδου</u>:
Από το κεφάλαιο «Σπουδές»:
Νο.9 σε C major (Κ.Γκουρλίτ) [legato με χρωματικά περάσματα και στα δύο χέρια]
Νο.15 σε G major (Α.Γκέντικε)
[legato-staccato,παράλληλη κίνηση]
<u>L.Shitte(Λ.Σίττε)Op.10</u> <u>25 Μικρές Σπουδές</u>:</td>
<td>διάρκεια του σχολικού έτους ο μαθητής:
4Α2.1 Να μελετήσει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί όλες τις μείζονες και ελάσσονες με διέσεις τουλάχιστον αυτές που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο και σε πιο αργό τέμπο με τους αρπισμούς και τις συγχορδίες τους σε ευθεία κατάσταση
4Α2.2 Να μελετήσει έως επτά - οκτώ κομμάτια συνολικά συνολικά από τις Ομάδες Α, Β και Γ, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.)
Από αυτά, οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας, ταχύτητας και τεχνικής</td>
</tr>
</table>

	να αντιλαμβάνεται, να ακούει και να ενσωματώνει συνειδητά στο παίξιμό του τα διάφορα στοιχεία και τις ενδείξεις της παρτιτούρας 4.1.26. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 4.1.27. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται 4.1.28. Να μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 4.1.29. Ν' αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί ν' αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά	No.17 σε G major (legato-staccato,waltz για 4 και 5 δάχτυλο), No.23 σε C major (legato με τονισμούς, κυκλική κίνηση παρπού) **Διαθέσιμο σε ιστοσελίδα.** No.22 σε C major (legato-staccato με σπαστές συγχορδίες) No.30 σε C major(μεγάλα πηδηματάκια και ανοίγματα δαχτύλων στο δεξί χέρι, κρατημένες νότες στο αριστερό) **CZERNY- GERMER (50 Little studies) part 1:** No.42 σε G minor (legato) **C.GURLITT Op.101 :** No.7 *«Lament»* (legato,εκτάσεις 1^{ου} και 2^{ου} δαχτύλου) No.10 *«Song without Words»* (legato με σπαστές συγχορδίες στο αριστερό) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-101.pdf** **C.GURLITT - The Easiest studies, Op. 83 Book 1:** No.8 σε C major (legato- αριστερό χέρι) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-83.pdf** **C.GURLITT Op.141 School of Velocity for Beginners:** No.7 (αρπισμοί και πασάζ) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-141.pdf** **C.CZERNY 100 PROGRESSIVE STUDIES Without Octaves: Op.139, Vol. 1** No. 25 (Alberti bass με δέκατα έκτα και εναλλαγές μελωδικών & ρυθμικών σχημάτων) No. 30 (Εμβατήριο με παρεστιγμένες συγχορδίες στο δεξί) No. 32 (Χρωματική κίνηση στο δεξί) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf** **C.CZERNY Op.261, 125 Exercises in Passage playing (Book 2):** No. 4, 7, 13 και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **H.Lemoine- Etudes Enfantines Op.37 (Book 1):** Σπουδή No. 17 (legato-μικρά μοτίβα). Σπουδή No. 16 (τρίηχα 16^{α} και κίνηση 4^{ο} δακτύλου) Σπουδή No. 22 (κίνηση δακτύλων δεξιού με staccato συγχορδίες αριστερού) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **C. CZERNY, 30 Mechanical studies, op.849** No. 1, 3, 4 και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **H. BERTINI, 50 Σπουδές, op. 100 & op. 29**	χρωματικά περάσματα, μεγαλύτερες εκτάσεις δαχτύλων, πηδηματάκια, ποικιλία δαχτυλισμών κ.ά.) 4Α2.3 Στο πλαίσιο της Prima Vista, να ασχοληθεί, , συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο. 4Α2.4 - Στο πλαίσιο του Αυτοσχεδιασμού και της Δημιουργίας στο Πιάνο, να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. -Στο πλαίσιο της Μουσικής Σύμπραξης, να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί

	έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων . **Ειδικότερα ως προς τη Prima Vista (βλ. 4ΥΠ3, στήλη 3):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 4.1.30: Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ 4.1.31..: Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης 4.1.32.: Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως Prima Vista 4.1.33.: Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 4.1.34.: Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας 4.1.35.: Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του 4.1.36.: Να αναγνωρίζει με επιτυχία	No. 1 (op. 100, no.1), no. 4 (op. 100, no.14), no. 7 (op. 100, no.10) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **<u>F.Burgmüller Op.100:</u>** No. 19 (Inquiétude) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **<u>S.Heller Op.125 d'Expresssion et de Rhythme</u> :**Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **<u>B.BARTÓK «MIKROKOSMOS»(Vol.3):</u>** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **4ΥΠ2.2**: **Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** BACH, J.S. Menuet, (αρ. 6 στο 1° Μπαχ) και Aria- Menuet, (αρ. 9 στο 1° Μπαχ) από τη συλλογή της Anna Magdalena BACH, C.P.E Marche, (αρ.12 στο 1° Μπαχ) από τη συλλογή της Anna Magdalena BACH, J.S. Polonaise, από τη συλλογή της Anna Magdalena (αρ.16 στο 1° Μπαχ). BACH, J.S. Πρελούδιο, αρ. 1, 2 & 3 από το έργο Μικρά πρελούδια και φούγκες BACH, J.C. Risoluto από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire. **4ΥΠ1.3: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** DIABELLI, A. Σονατίνα, op.151, No 4, 1ο μέρος BURGMÜLLER, J.F. La Chasse, op.100, No 9 από τη συλλογή Essential Keyboard Repertoire, Vol. 1 KABALEVSKY, D. The Horseman από το έργο Ten children's pieces. SCHUMANN, R. Melodie, αρ.1 & Jägerliedchen αρ.7 από το έργο Album for the young, op.68 ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Moderato, αρ.1 από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Πρώτη σειρά Αρ. 1-4. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, Γ.Α. Lento, αρ. VII από το έργο 14 Παιδικά πορτραίτα ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ, Μ. Αλφαβητάριο για πιάνο, και ιδιαίτερα τα κομμάτια: Ècossaise και Toccatina. KUHLAU, F. Σονατίνα, op. 55, no 1, 1ο μέρος KHACHATURIAN, A. Σπουδή, αρ. 5 από το έργο Album for children CLEMENTI, M. Σονατίνα, op. 36, no. 2, 3° μέρος & op. 36 no. 4, 1° μέρος	ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **4Α3. <u>Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):</u>** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο "Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα" τα εξής: **4Α3.1. Μία** κλίμακα **σε δύο οκτάβες** σε παράλληλη **(ή και αντίθετη)** κίνηση **Αρπισμός** σε **δύο ανιούσες και κατιούσες οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση, σε ευθεία κατάσταση και **με αναστροφές** **Τρίφωνες συγχορδίες** με διπλασιασμό της θεμελίου σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **Μία σύνδεση συγχορδιών** της εξεταζόμενης κλίμακας (ή πτώση) **Χρωματική** κλίμακα με νότα εκκίνησης τη **ντο σε δύο οκτάβες** **4Α3.2. Τρία** μουσικά έργα: Τα κομμάτια να είναι μικρής έκτασης και επιλογή αντίστοιχα

	κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές 4.1.37.: Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 4.1.38.: Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 4.1.39.: Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τέταρτου επιπέδου επιδιώκεται:** 4.1.40.: Να μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία Prima Vista σε εκτεταμένα κομμάτια σε διμερή φόρμα. Τα κομμάτια μπορούν να είναι σε ομοφωνική ή απλή αντιστικτική γραφή με ρυθμικά σχήματα που σταδιακά οδηγούν στην πολυρυθμία. 4.1.41.: Να ανταποκρίνεται στην Prima Vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ) 4.1.42: Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της Prima Vista **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι –**	από την ανθολογία Sonatinas Album, No 1. TANSMAN, A. Final από το Pour les Enfants, 1er Recueil ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. Moderato, αρ. I από το έργο 44 Παιδικά κομμάτια για πιάνο, I τεύχος ΣΤΟΥΠΗ, Μ. Λεμονάκι, αρ.32, από το έργο Σεικίλου Επόμενα Α΄, Εκδόσεις Πελασγός. **4ΥΠ3 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima Vista)** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **4ΥΠ3.1: Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο τέταρτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες εστιάζουν στην σταδιακή εισαγωγή σε πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα και την πολυρυθμία, όπως με χρήση συγκοπών. 4ΥΠ3. 1.1: **Διαστηματική ανάγνωση** με ταυτόχρονη συνήχηση νοτών. Έμφαση στα διαστήματα 4ης - 6ης και 7ης 4ΥΠ3.1.2: **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης μετρικής προσέγγισης** με εισαγωγή σε σύνθετα μέτρα (5/4 & 5/8, 7/4 & 7/8 και 12/8) (Paul Harris, *Improve your Sight Reading*, Level 6) 4ΥΠ3.1.3: **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων** και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Έμφαση δίνεται στην εισαγωγή πολυρυθμικών σχημάτων με ταυτόχρονη εκτέλεση 2 ογδόων και τριήχων ογδόων από τα 2 χέρια καθώς και συγκοπές τετάρτων και ογδόων	από τις τρεις διαφορετικές Ομάδες (Α, Β ή Γ), δηλαδή: - Μία σπουδή - Ένα πολυφωνικό/προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού Τα κομμάτια να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). **4Α3.3. Στη Prima Vista** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο σε διμερή φόρμα, όπου τα χέρια παίζουν ταυτόχρονα κατά κανόνα αρμονικά, αλλά με ρυθμικά σχήματα ανεξάρτητα για τα δύο χέρια. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού **4Α3.4.** Ένα αντικείμενο με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από ένα από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτι

	μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις: 4.1.43.: Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της Prima Vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό 4.1.44.: Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 4.1.45.: Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του	και ανάλογα με τις δυνατότητες του μαθητή σε δέκατα έκτα με τρίηχα. (http://homeconcertpianist.blogspot.gr/2012/01/preliminary-exercise-for-polyrhythm-2.html) 4ΥΠ3.1.4: **Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμικών σχημάτων και μελωδικής κίνησης**: Τα δύο χέρια παίζουν μαζί με ανεξάρτητα ρυθμικά σχήματα και μελωδικές κινήσεις πολλαπλών κατευθύνσεων **4ΥΠ3.2:Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)** Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο τέταρτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις κανονικοτήτων σχετιζόμενων με επαναλαμβανόμενες δομές όπως ostinati. 4ΥΠ3.2.1: **Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο**. Επικέντρωση σε σταθερές ρυθμικές δομές - *ostinati*	κών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις: Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως: Π.χ. «Ποιες οι βασικές συγχορδίες που χρησιμοποιεί η συνοδεία;» ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο. Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή. ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο μουσικό σύνολο
4.2 Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία	4.2.1 Να συνειδητοποιεί και να αποδίδει τη λειτουργία των θέσεων και άρσεων και των πτώσεων στη μουσική φράση καθώς και τις κορυφώσεις και τους χρωματισμούς ενός μουσικού έργου. 4.2.2 Να εξοικειωθεί με νέους όρους δυναμικής αγωγής, όπως marcato, rinforzando, κ.ά. 4.2.3 Να συνεχίσει να εξοικειώνεται	4ΥΠ3.2.2: **Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε μελωδικές αλυσίδες, κανόνες και ostinati (B. Bartók. Pentatonische Melodie)	

<table>
<tr>
<td></td>
<td>με νέους μουσικούς όρους ύφους σύμφωνα με τα έργα που παίζει και να επιδιώκει την απόδοσή τους.
4.2.4 Να σέβεται τη στίξη των μουσικών φράσεων, δηλαδή τις εναλλασσόμενες σχέσεις των μουσικών γραμμών μέσα στο ηχητικό φάσμα και να εξοικειώνεται με την απόδοση μεγαλύτερων φράσεων.
4.2.5 Να ακούει ενσυνείδητα τον ήχο του και το μουσικό αποτέλεσμα που παράγεται με συγκεκριμένους τρόπους κρούσης και παιξίματος, π.χ. δακτυλικό staccato, staccato με τον καρπό, το εφέ του πεντάλ κ.ά.
4.2.6 Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει πιο συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης για τη βελτίωση της άρθρωσης, της ποιότητας του ήχου του και την απόδοση των μουσικών φράσεων.</td>
<td rowspan="2">4ΥΠ3.2.3: Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε τυπικά πτωτικά σχήματα σε όλες τις κλίμακες (π.χ. $I_{6/4}$ - V - I)

4ΥΠ3.2.4: Προετοιμασία για αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων. Επικέντρωση σε μορφές τύπου ερώτησης - απάντησης που μπορεί να εμπλέκουν και αυτοσχεδιαστικά στοιχεία, δηλαδή ο μαθητής να δίνει την απάντηση τηρώντας το δοσμένο ρυθμικό ή μελωδικό σχήμα, αυτούσιο ή με κάποια παραλλαγή.

(https://pianoteacherpress.files.wordpress.com/2012/03/are-you-sleeping.jpg)

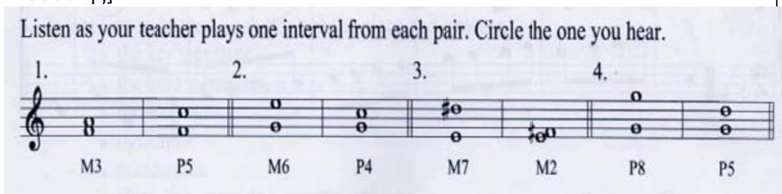
4ΥΠ3.3:Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου
Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση τεχνικής μελέτης με κλειστά μάτια ή η κάλυψη του κειμένου που εκτελεί ο μαθητής.

4ΥΠ3.3.1: Εξάσκηση με κάλυψη των νοτών που εκτελούνται από τον καθηγητή, ώστε το βλέμμα του μαθητή να οδηγείται τουλάχιστον 2 παλμούς μπροστά</td>
<td rowspan="2">μαθητών ή με τον καθηγητή του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συεργαζόμενων μουσικών.

<u>Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>

<table>
<tr><th>Μελέτη κομματιών</th><th>Μελέτη prima vista</th></tr>
<tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και παλμού ανεξαρτήτως λαθών</td></tr>
<tr><td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td></tr>
<tr><td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td><td>Προσοχή στη γενική εικόνα</td></tr>
<tr><td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπισ</td><td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματο</td></tr>
</table>
</td>
</tr>
<tr>
<td>4.3 Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία</td>
<td>4.3.1 Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει περισσότερα μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του

4.3.2 Να γνωρίζει τον τρόπο μελέτης και την τεχνική εξάσκηση του κομματιού που παίζει
4.3.3 Να μπορεί πρώτα να σκέφτεται και μετά να εκτελεί
4.3.4 Να είναι αυστηρός κριτής του εαυτού του
4.3.5 Να διευρύνει τη φαντασία του μέσα από διαφορετικά μουσικά</td>
</tr>
</table>

	ακούσματα διαφόρων Συνθετών και ερμηνευτών 4.3.6 Να σκέφτεται αρμονικά και να αναπτύξει τη φαντασία και την ευαισθησία του, ώστε να αποδώσει με προσωπικό τρόπο το πνεύμα των έργων που παίζει και το ύφος του συνθέτη 4.3.7 Να έρθει σε επαφή με πιο σύνθετα πιανιστικά έργα Ελλήνων συνθετών 4.3.8 Να εξοικειωθεί βαθμιαία με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού και να μάθει να ελέγχει τυχόν προβλήματα άγχους, σφιξίματος και μείωσης απόδοσης λόγω της «έκθεσής του» σε άλλους (προαιρετικά και ανάλογα με την περίπτωση του μαθητή) 4.3.9 Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει	4ΥΠ3.3.2: **Εξάσκηση αποστάσεων** 6ης και 7ης με αντικατάσταση δαχτύλων ή χωρίς, σε όλο το πληκτρολόγιο **με κλειστά μάτια** **4ΥΠ3.4: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής** Παρά το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο τέταρτο επίπεδο σε ακουστική αναγνώριση διαστημάτων. 4ΥΠ3.4.1: **Αναγνώριση διαστημάτων και κλιμάκων** που παίζονται στο πιάνο από το δάσκαλο (Σύνδεση με μάθημα Θεωρητικών Ευρωπαϊκής Μουσικής] (Keith Snell & Martha Ashleigh, *Fundamentals of Piano Theory*, Level 6) 4ΥΠ3.4.2: **Ακρόαση** κομματιών με πολλές μετατροπίες από μείζονα σε ελάσσονα τρόπο, και ταυτοποίηση των αλλαγών **4ΥΠ3.5:Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Για την απόκτηση μεγαλύτερης εμπειρίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η χρήση προηχογραφημένης συνοδείας και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα, με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφίας, τα οποία επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης, ακόμη και σε κάποιο απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα.	η των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού — ς με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας — Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista** • **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 4 ABRSM Publishing , 2010. • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day,* Book 4A & 4B. The FJH Music Company, 2005. • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 4. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 4. Faber Music, 2008.
4.4 Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	4.4.1 Να κατανοήσει τις πιο σύνθετες διμερείς και τριμερείς μορφές και να εξοικειωθεί με κομμάτια που είναι γραμμένα στο στυλ κάποιας φόρμας. 4.4.2 Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει, ιδίως των τελικών εξετάσεων, όπως: συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή και μετατροπίες του έργου.		

<table>
<tr>
<td></td>
<td>4.4.3 Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων.
4.4.4 Να αναπτύξει δεξιότητες στο πιάνο που βοηθούν στην κατανόηση και την εμπέδωση των γνώσεων θεωρητικών της ευρωπαϊκής μουσικής και της αρμονίας που έχει διδαχθεί με παίξιμο συγχορδιών ή και απλών διαδοχών συγχορδιών με πτώσεις σε διάφορες τονικότητες.
4.4.5 Να συνεχίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής αλλά και της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής.
4.4.6 Να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλες μορφές τέχνης, όπως η ποίηση και η ζωγραφική.
4.4.7 Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο
4.4.8 Να συνειδητοποιήσει και να βιώσει, μέσα από την πλαισιωμένη διδασκαλία, την επιτελεστικότητα και το ρόλο της μουσικής στην κοινωνία σε σχέση με τη δική του μουσική ανάπτυξη και ικανότητα ως προς το πιάνο.</td>
<td>4ΥΠ3.5.1:Εξάσκηση με χρήση του μετρονόμου που θα έχει ρυθμιστεί με χτύπο στην αρχή μόνο κάθε μέτρου. Επικέντρωση σε έργα Moderato έως Allegro

4ΥΠ3.5.2 Εξάσκηση σε έργα που θα έχουν προηχογραφημένη συνοδεία

4ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:
Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ):
ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις
ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και
ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη.
ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις
- Αναφορά στις κατά καιρούς κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις του πιάνου και τις διαφοροποιήσεις που επιφέρουν στην άρθρωση/ήχο/προσωδία
- Ονομασία στολιδιών
- Διαστήματα με χαρακτηρισμό
- Χρήση ορολογίας για την άρθρωση (staccato/legato/ portamento)
- Σχετική μείζονα/ελάσσονα
- Εντοπισμός μετατροπιών μέσα από τον εντοπισμό του ξένου προς την τονικότητα φθόγγου
- Φράση-Περίοδος και παρακολούθησή τους ως δομικό στοιχείο/ Εντοπισμός φόρμας του κομματιού (ενδεικτικά)
- Γνώσεις για το συνθέτη και την περίοδο που ζει
- Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους σε σχέση με συνθέτη
<u>4ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα</u>
4ΕΔΜ1 Άνοιγμα του πιάνου και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο (παίζει ο καθηγητής και παρακολουθεί ο μαθητής)
4ΕΔΜ2 Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται στο πρώτο άκουσμα ή τις εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου – αιτιολόγηση τίτλου (π.χ. με βάση τη δομή: φαντασία ή με ονομασία χορού και αναζήτηση ενδεικτικών στοιχείων που οφείλουν να αναδειχθούν προκειμένου να συνάδει ο τίτλος με την γενικότερη ερμηνεία), ή το εάν είναι γραμμένο σε μείζονα/ελάσσονα τρόπο ή εάν το μέτρο του είναι μονός ή ζυγός αριθμός,</td>
<td>• Faber, Nancy and Randal, Piano Adventures Sightreading Book, Level 4. Hal Leonard 2015.
• Bastien, Jane Smisor. A line a day Sightreading Level 4. Kjos Music Company, 1993.
• Burmeister, Helen. Keyboard Sightreading. Mayfield Publishing Company, 1991.
• Χαρατσή, Λιάνα. Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο. Edition Orpheus, 2014.
• Snell, Keith & Martha Ashleigh. Fundamentals of Piano Theory, Levels 3 - 5. Neil A. Kjos Music Company, 1998.
Roggenkamp, Peter, ed.Soundsnew: 19 easy piano pieces. Universal Edition, 2005.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και της Δημιουργίας στο Πιάνο:

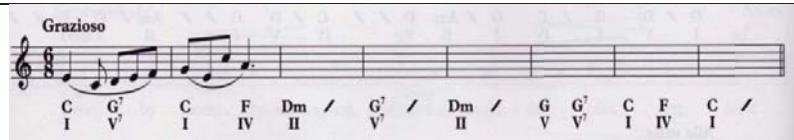
• Chung, Brian & Dennis Thurmond. Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist. Alfred Publishing, 2007.
• Tenni, Jyrki & Jasse Varpama. Vappa Säestys ja Improvisointi (Keyboard Accompaniment & Improvisation). Otava, 2010.
• Jacobson, M. Jeanine. Professional Piano Teaching.</td>
</tr>
</table>

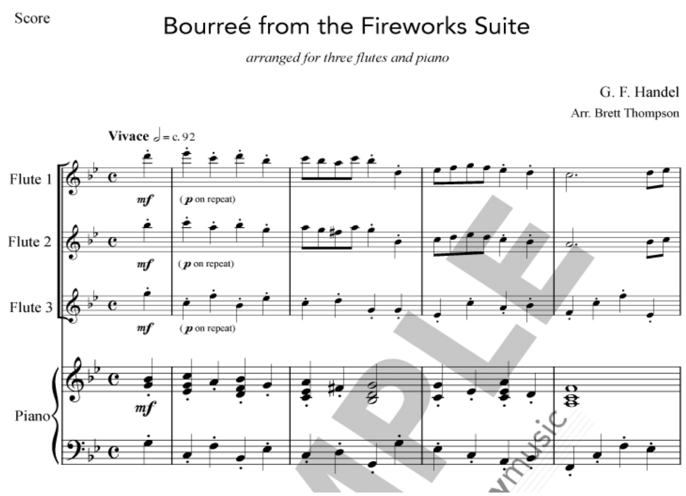
	4.4.9 Να αντιληφθεί και να αξιοποιήσει τις δυνατότητες των ΤΠΕ και της Μουσικής Τεχνολογίας ως εργαλεία στην ανάπτυξη της ικανότητάς του να παίζι πιάνο.	ή αν αποτελείται από μελωδία-συνοδεία (δηλ. ομοφωνικό) ή από δύο φωνές (πολυφωνικό) ή εάν μπορεί να εντοπίσει και να τραγουδήσει το βασικό μοτίβο ή θέμα. 4ΕΔΜ3 Κατόπιν διερεύνησης του καθηγητή, υπόδειξη συγκεκριμένων βίντεο στο διαδίκτυο είτε συγκεκριμένου εκτελεστή που θα λειτουργήσει ως πρότυπο ή αποτρεπτικά, είτε συγκεκριμένου τρόπου υποδειγματικού ή μη παιξίματος. 4ΕΔΜ4 Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και εντοπισμός κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή τους με στόχο την συνειδητοποίηση του αρμονικού σκελετού του κομματιού 4ΕΔΜ5 Ο μαθητής παίζει την μία φωνή και τραγουδά την άλλη 4ΕΔΜ6 Η συνοδεία ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Δηλαδή είτε ως 3ης και 5ης, είτε ως 3ης και 6ης και είτε ως 4ης και 6ης . Παράλληλη παρακολούθηση της 3ης – 6ης Μεγάλης και μικρής ως στοιχείου διαφοροποίησης της μείζονας και ελάσσονας συγχορδίας. 4ΕΔΜ7 Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 4ΕΔΜ8 Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 4ΕΔΜ9 Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 4ΕΔΜ10 Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών ή άλλου είδους εκπαιδευτικού υλικού από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων, με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι, ασκήσεις προθέρμανσης, χρήση της άρθρωσης για την ανάδειξη του στυλ στα πολυφωνικά/προκλασσικά έργα κ.ά. 4ΕΔΜ11: Αναζήτηση στο διαδίκτυο διαφορετικών εκτελέσεων ενός έργου σε τσέμπαλο (ή φορτεπιάνο) και πιάνο. 4ΕΔΜ12: Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του. 4ΕΔΜ13: Δημιουργία ή εύρεση ολιγόλεπτου βίντεο ή άλλου είδους	Alfred Publishing, 2006. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Books II & III, ABRSM Publishing, 1996. • **Cisler, Valerie.***Alfred's Basic Piano Course. Compositions Book* Complete Levels 2&3 for the later beginner. Alfred Publishing Company, 1998. **Arnaud, Jean-Michel.** *Le Piano Ouvert*. Salabert, 2007. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης:** • **Birch, Sven.** *A sunny day*, 5 Four-handed pieces for piano. Zimmermann, 2006. • **Cornick, Mike.** *Easy Jazzy Piano Duets 1&2.* Universal Edition, 1994. • **Grill, Joyce.** *Three's a crowd Rag*. Alfred Publishing, 2004. • **Bober, Melody**. *Grand Trios for Piano* for 1 piano 6 hands. Books 4. Alfred Publishing, 2012. **Σιδέρης, Νικόλας.** *Fairyland in Treble* for piano 4 hands. Editions Musica Ferrum, 2014.
4.5 Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	Ο μαθητής επιδιώκεται να: 4.5.1 Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των εκφραστικών δυνατοτήτων του οργάνου 4.5.2 Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των δομικών στοιχείων και σχέσεων ενός κομματιού, τα οποία με τη σειρά τους θα αποτελέσουν την πρώτη ύλη για την δική του μουσική δημιουργία. **Ειδικότερα για τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. ΥΠ4, ΠΔ2 της στήλης 3):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 4.5.3.: Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση 4.5.4.: Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 4.5.5.: Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας		

	4.5.6.: Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 4.5.7.: Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο 4.5.8.: Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 4.5.9.: Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς 4.5.10.: Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης 4.5.11.: Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τετάρτου επιπέδου επιδιώκεται:** 4.5.12.: Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά στο πιάνο λαμβάνοντας υπόψη του και την αρμονική ακολουθία και να διασκευάσει δημοφιλή τραγούδια 4.5.13.: Να αυτοσχεδιάζει ελεύθερα και να ισορροπεί τις ηχητικές του συνθέσεις με ηχοχρωματικά	εκπαιδευτικού υλικού από τον καθηγητή με εικονιστικά χαρακτηριστικά από Καλές Τέχνες (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) που συνδέονται με στυλιστικά χαρακτηριστικά της μουσικής της μελετώμενης περιόδου. **ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **4ΠΔ2.1: Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική (π.χ. βροχή). Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Στο τέταρτο επίπεδο ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός δεν βασίζεται σε συγκεκριμένη αφήγηση, αλλά σε **ανταπόκριση στο μουσικό αποτέλεσμα** και επεξεργασία της στιγμιαίας έμπνευσης με μουσικούς όρους, δηλαδή αύξηση και μείωση των εντάσεων, πυκνώσεις και αραιώσεις του ήχου κ.λπ. Μπορεί να υπάρξει και καταγραφή του βασικού αυτοσχεδιαστικού αποτελέσματος με μη συμβατική σημειογραφία (βέλη, σπείρα, χρώματα κ.λπ.), και ανατροφοδότηση με το δάσκαλο για την ισορροπία της σύνθεσης. **4ΠΔ2.2:Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία με αρπισμούς ή συγχορδίες**, οι οποίες δίνονται στο μαθητή, ο οποίος μπορεί να κάνει ελεύθερο ρυθμικό και μελωδικό αυτοσχεδιασμό	

	κριτήρια 4.5.14.: Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού πειραματιζόμενος με πολλά διαφορετικά συνοδευτικά στυλ **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 4.5.15.: Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 4.5.16.: Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη 4.5.17.: Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του **Ειδικότερα για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. ΥΠ4, ΠΔ3 της στήλης 3),** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 4.5.18.: Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να	χρησιμοποιώντας νότες από τις συγχορδίες, καθώς και διαβατικές με τη σταθερή συνοδεία του δασκάλου ή ενός μικρού συνόλου οργάνων. **4ΠΔ2.3: Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Οι μελωδικοί αυτοσχεδιασμοί μπορεί να έχουν μιμητικό χαρακτήρα στην αρχή και να εξελιχθούν σε πηγή έμπνευσης για εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές. Το τέταρτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **μελωδικό αυτοσχεδιασμό πάνω σε δοσμένη αρμονία,** με ή χωρίς ρυθμικό περιορισμό και συνοδεία φωνής. Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί άγνωστη αρμονική ακολουθία ή και η αρμονία δημοφιλών τραγουδιών από το ποπ ρεπερτόριο. Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει φωνητικά και μετά να συνεχιστεί στο πιάνο **[**σύνδεση με θεματική σύμπραξης με άλλα όργανα με μεθοδολογία άτυπης μάθησης - **3ΠΔ3.2: Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών** για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο] (Jean - Michel Arnaud, *Le Piano Ouvert*) **4ΠΔ2.4: Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως	

	συμπράξει με άλλους μουσικούς 4.5.19.: Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας 4.5.20.: Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες 4.5.21.: Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας 4.5.22.: Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την Prima Vista του 4.5.23.: Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 4.5.24.: Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 4.5.25 Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τετάρτου επιπέδου επιδιώκεται:** 4.5.26.: Να παίζει με άλλους μουσικούς (πιανίστες, τραγουδιστές ή μουσικούς άλλων οργάνων)	χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν συγκοπές, αντιχρονισμούς και πολυρυθμίες. Στο τέταρτο επίπεδο προτείνεται **ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** με 2 μέρη του σώματος (παλαμάκια - πόδια) ή με τα 2 χέρια σε διαφορετικά στοιχεία του πιάνου ή σε διαφορετικές νότες, όπου όμως τα διαφορετικά ρυθμικά μοτίβα συνυπάρχουν, έτσι ώστε ο μαθητής να εκτελεί **πολυρυθμικά σχήματα**. (http://xyjazz.blogspot.gr/2014/10/strengthening-your-inner-pulse-think.html) **4ΠΔ2.5:Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός** Ο αυτοσχεδισμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο από αισθητικής πλευράς. Στα πρώτα στάδια μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παιδαγωγική προσέγγιση της άτυπης μάθησης, μιας διαδικασίας που διευκολύνει την αυτοσχεδιαστική προσέγγιση της μουσικής. Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει μελωδικός αυτοσχεδιασμός με δοσμένη αρμονία και ρυθμική αγωγή ενδεικτική **του χαρακτήρα του κομματιού** ώστε ο μαθητής να επιλέξει το κατάλληλο συνοδευτικό ρυθμικό σχήμα για να τον αποδώσει πειστικά.	

	κομμάτια ή διασκευές κομματιών κατάλληλες για το επίπεδό του 4.5.27: Να παίζει με μεγαλύτερα σύνολα μουσικής δωματίου (π.χ. σύνολο πνευστών) κομμάτια κατάλληλα για το επίπεδό του **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 4.5.28.: Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα 4.5.29.: Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας 4.5.30.: Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο	 (ABRSM, Musicianship in Practice, Book III) **ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη** **4ΠΔ3.1: Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους αρχάριους πιανίστες.** Υπάρχει μεγάλο εύρος διασκευών για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο, σε δύο πιάνα, ή σε πολλά ηλεκτρικά όργανα.Το μουσικό υλικό ανάλογα με τη διασκευή μπορεί να προσαρμοστεί για συνοδεία από σύνολο άλλων μονοφωνικών οργάνων (φλάουτο, βιολί κ.λπ). Σε αυτό το επίπεδο πρέπει πλέον οι διασκευές να καλύπτουν μεγάλο αισθητικό εύρος και να περιλαμβάνουν ακούσματα και από το χώρο της τζαζ μουσικής. (Joyce Grill, *Three's is a Crowd Rag*) **4ΠΔ3.2: Συμμετοχή σε ευρύτερα σύνολα μουσικής δωματίου**, όπως για παράδειγμα σύνολο πνευστών. Με τη συμμετοχή σε αυτά τα σύνολα αυξάνεται το εύρος των μουσικών συνεργασιών καθώς και του	

		ρεπερτορίου που μπορεί να μελετηθεί. (http://www.fourandtwentymusic.com/pieces/bourree-g-f-handel/)	

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΠΙΑΝΟ: ΕΠΙΠΕΔΟ 5

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
5.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πέμπτου επιπέδου επιδιώκεται:** 5.1.1. Να συνεχίσει να έχει άνεση και έλεγχο της ισορροπίας του σώματος όταν παίζει πιάνο 5.1.2. Να συνεχίσει να παίζει με κατάλληλη τοποθέτηση και στάση χεριών, καρπών, δακτύλων καθώς και	**<u>5ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο</u>** **5ΥΠ1 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** ***<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>:*** *Ο μαθητής στο πέμπτο επίπεδο, αφού έχει ολοκληρώσει όλες τις μείζονες κλίμακες με διέσεις και υφέσεις που διδάχθηκε στα προηγούμενα επίπεδα, τις επαναλαμβάνει σε μεγαλύτερη ταχύτητα και έκταση, αναπτύσσει νέες τεχνικές και εμβαθύνει στην έννοια της χρωματικής κλίμακας.*	**5Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά

	των πηχέων, των βραχιόνων και των ώμων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα και χωρίς να σφίγγεται 5.1.3 Να γνωρίσει περισσότερο τις δυνατότητες κίνησης των διαφόρων μερών του σώματός του 5.1.4. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να αναπτύξει νέες τεχνικές, όπως η εκτέλεση πιο σύνθετης τρίλιας, ποικιλμάτων, επαναλαμβανομένων φθόγγων, συγχορδιών κ.ά. 5.1.5. Να συνεχίσει την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων και δυσκολότερων διαδοχών φθόγγων και συγχορδιών και δακτυλικών μοτίβων 5.1.6. Να κάνει με άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών πιο σύνθετης φύσης 5.1.7. Να μπορεί να χρησιμοποιεί ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών 5.1.8 Να αποδίδει ορθά διαδοχές ρυθμικών αξιών, παύσεις, πιο πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, ενδείξεις ρυθμικής αγωγής (tempo giusto κ.ά.) και αλλαγές μέτρων και ρυθμικής αγωγής εντός των κομματιών 5.1.9. Να αναπτύξει την ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά 5.1.10. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι	*Η διδασκαλία των κλιμάκων στο πέμπτο επίπεδο αποσκοπεί στο να μάθουν οι μαθητές να αποκτήσουν περισσότερη άνεση στις κλίμακες, ενώ παράλληλα να εξασκηθούν περισσότερο στην αντίθετη κίνηση. Επιπλέον, η χρωματική κλίμακα στοχεύει στο να βελτιώσουν οι μαθητές τις τεχνικές τους δεξιότητες και να αποκτήσουν σταδιακά άνεση στο πληκτρολόγιο του πιάνου.* *Τέλος, οι μαθητές εφόσον η θεωρητική τους κατάρτιση το επιτρέπει, εμβαθύνουν α) στους αρπισμούς σε μεγαλύτερη έκταση (διαδοχικές οκτάβες) και συγχορδίες στην τονική και σε αναστροφές, β) στην τετράφωνη συγχορδία και αρπισμό "μεθ' εβδόμης" και γ) στην τέλεια πτώση. Παράλληλα, εμβαθύνουν περισσότερο στις συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε να καλλιεργήσουν την ακουστική αντίληψη των αρμονικών ακολουθιών και να εστιάσουν στην πιανιστική απόδοσή τους.* *Επιπλέον, ο εμπλουτισμός της διδασκαλίας με νέες τεχνικές και διαφορετικούς τρόπους μελέτης των κλιμάκων, αρπισμών και συγχορδιών, στοχεύει στην περαιτέρω ανάπτυξη των στοιχείων της τεχνικής, ενώ παράλληλα, η διεύρυνση των γνώσεων γύρω από βασικές αρχές εναρμόνισης και συνοδείας μελωδιών, οδηγεί σταδιακά στην καλλιέργεια της αρμονικής αντίληψης των μαθητών.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το πέμπτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** **5ΥΠ1.1.1:** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση **5ΥΠ1.1.2.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις:"σολ, ρε, λα, μι"** σε **δύο οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση**, "σι, φα δίεση και ντο δίεση"** σε παράλληλη κίνηση **μόνο** σε μεγαλύτερη ταχύτητα **5ΥΠ1.1.3.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με υφέσεις" σε δύο οκτάβες** σε παράλληλη **(ή και αντίθετη** κίνηση κατά περίπτωση) σε μεγαλύτερη ταχύτητα **5ΥΠ1.1.4.:"Όλες οι Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες"** σε **δύο οκτάβες**: **α) λα**, **μι**, **σι**, **ρε**, **σολ**, **ντο**, **φα"** σε παράλληλη (**ή και αντίθετη** κίνηση **μόνο στην αρμονική ελάσσονα), β) "φα δίεση, ντο**	και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στη Prima Vista (5ΥΠ3), ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 1-2 δραστηριότητες για το υποχρεωτικό πιάνο σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις Συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (5ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι΄ ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας.

	μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά και με χρήση του συμβόλου 8[να]----------- 5.1.11. Να συνεχίσει να χειρίζεται με άνεση τις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 5.1.12 Να εξοικειωθεί με εναλλακτική σημειογραφία και γραφή παρτιτούρας της μουσικής του 20[ου] αιώνα 5.1.13. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα πιο πολύπλοκα και σύνθετα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, νέους ρυθμούς, και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις και νέα στοιχεία έκφρασης και χρωματισμών (π.χ. piu forte κ.ά.) ή όρους γενικού χαρακτηρισμού (π.χ. Brillante, Dolce, κ.ά.) 5.1.14. Να εκτελεί με ευχέρεια κομμάτια που συνδυάζουν πολλαπλές ρυθμικές αξίες, π.χ. τρίηχα, δέκατα έκτα, τριακοστά δεύτερα κ.ά. 4.1.15 Να συνεχίσει να εμπεδώνει περισσότερα σύνθετα/μεικτά μέτρα 5.1.16 Να σκέφτεται και να εκτελεί ταυτόχρονα δύο διαφορετικούς ρυθμούς είτε στο ίδιο χέρι, είτε και στα δύο, όπως δύο φθογγόσημα έναντι τριών, τρία έναντι τεσσάρων, κ.ά 5.1.17. Να διαβάζει και να παίζει από	**δίεση, σολ δίεση, ρε δίεση, λα δίεση”,** σε παράλληλη κίνηση **μόνο** σε μεγαλύτερη ταχύτητα **5ΥΠ1.1.5.: Χρωματική κλίμακα** από οποιοδήποτε άσπρο πλήκτρο **σε δύο οκτάβες** **<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ</u>** Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si Fa#+, Do#+ Fa+, Si ♭+, Mi ♭+, La ♭+, Re ♭+, Sol ♭+, Do ♭+ La-, Mi-, Si-, Fa#-, Do#-, Sol#-, Re#-, La#- Re-, Sol-, Do-, Fa-, Si ♭-, Mi ♭-, La ♭- <u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u> **5ΥΠ1.2.1.: Αρπισμοί** σε **δύο ανιούσες και κατιούσες οκτάβες** α) σε **παράλληλη και αντίθετη** κίνηση στην **ευθεία** κατάσταση, β) με **αναστροφές** σε παράλληλη κίνηση **μόνο** σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο **5ΥΠ1.2.2. Αρπισμοί («**σπασμένες συγχορδίες» 4 φθόγγων σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού) **σε νέες τονικότητες** σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ’ επιλογήν του εκπαιδευτικού: **5ΥΠ1.2.3. Αρπισμοί τετράφωνων συγχορδιών** σε **μία οκτάβα** της **δεσπόζουσας μεθ’ εβδόμης** (V7) στην **ευθεία** κατάσταση, εφόσον ο μαθητής έχει ήδη σχετική θεωρητική κατάρτιση <u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u> **5ΥΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου** (“ανοιχτή” θέση, π.χ. ντο-μι-σολ-ντο) σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές σε όλες τις κλίμακες** **5ΥΠ1.3.2. Τετράφωνες συγχορδίες** της **δεσπόζουσας μεθ’ εβδόμης (V7)**	Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (5ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 6-9 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για υποχρεωτικό πιάνο Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (5ΥΠ4-ΠΔ1), ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 2-3 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το υποχρεωτικό πιάνο. Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων. **5Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους: 5Α2.1 Να μελετήσει τις

	μνήμης όλες τις κλίμακες και αρπισμούς σε δύο οκτάβες, συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, σε αναστροφές, κ.α. 5.1.18. Να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα, αλλά και να μελετάει με διαφορετικούς ρυθμούς και τρόπους 5.1.19. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς 5.1.20. Να μπορεί να παίζει νέες πιο πολύπλοκες συνδέσεις συγχορδιών 5.1.21. Να ομαδοποιεί τις κλίμακες ανάλογα το είδος, τον οπλισμό ή το δακτυλισμό και να κάνει συγκρίσεις 5.1.22 Να μαθαίνει από την αρχή τους σωστούς δακτυλισμούς, ώστε να λύνονται τα δύσκολα προβλήματα της τεχνικής, και να αποδίδονται τα χαρακτηριστικά του έργου που έδωσε ο συνθέτης 5.1.23 Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι τους φθόγγους σε όλο το πληκτρολόγιο μέσω της εξάσκησης του τυφλού προσανατολισμού στα πλήκτρα 5.1.24 Να χρησιμοποιεί ελεγχόμενα και πιο συνειδητά το πεντάλ σύμφωνα με τις ενδείξεις της παρτιτούρας. 5.1.25 Να επιτύχει τη διαισθητική αλληλεξάρτηση μουσικής φαντασίας και κινήσεων των δακτύλων και του ποδιού	στην **ευθεία** κατάσταση **5ΥΠ.1.3.3: Συνδέσεις συγχορδιών σε βασικές τονικότητες,** σύμφωνα με το παρακάτω μοντέλο, εφόσον ο μαθητής έχει ήδη σχετική θεωρητική κατάρτιση: ***Σημείωση:*** *Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να διδάξει την απατηλή ή την ατελή πτώση* **<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** Α) «Le Pianiste Virtuose", C.L. Hanon Β) "La Deliateur", E. Van de Velde Γ) Germer, Piano Technique, Op. 28, εκδ. Φίλιππος Νάκας Δ) "Daily Technical Studies for the Pianoforte", Oscar Beringer, Ed. Bosworth Ε) "Sixty Progressive Exercises for the Piano", J. Pischna Technical Studies, Op. 792 **4ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση: **5ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):** **<u>C.Czerny-Practical Method for Beginners on the pianoforte Op.599:</u>** No.51(legato-staccato,με πηδηματάκια) No.67 (εξάσκηση 2^{ου}-1^{ου} δαχτύλου) **<u>CZERNY-GERMER (50 Little studies) part 1:</u>**	κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί όλες τις μείζονες και ελάσσονες με διέσεις **τουλάχιστον** αυτές που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο και σε πιο αργό τέμπο, με τις συγχορδίες τους και τις αναστροφές τους 5Α2.2 Να μελετήσει έως **επτά - οκτώ** κομμάτια συνολικά συνολικά από τις Ομάδες Α, Β και Γ, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.). Από αυτά οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας και τεχνικής (μεγαλύτερες εκτάσεις δαχτύλων, χρωματικά περάσματα, μεγάλα πηδήματα, ποικίλματα κ.ά.)

	Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις: 5.1.26. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται 5.1.27. Να μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 5.1.28. Ν' αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί ν' αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων **Ειδικότερα για τη Prima Vista (βλ. 5ΥΠ3, στήλη 3)** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 5.1.29.: Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ 5.1.30.: Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο	No.43 (legato-εξάσκηση του αντίχειρα**)** **C.CZERNY-ETUDES DE MECANISME Op.849 :** No.11 (κρατημένο μπάσο με στακάτο συγχορδίες αριστερού και 32^{α} στο δεξί) No. 12 (στακάτο επαναλαμβανόμενοι φθόγγοι σε τρίηχα δεξιού) No. 16 (παράλληλη κίνηση 2 χεριών με αλλαγές θέσεων) **H.BERTINI 50 Σπουδές :** Αρ.10 - op. 100, no. 17 (στακάτο επαναλαμβανόμενοι φθόγγοι με ενδιάμεσες παύσεις 16^{ων} στο δεξί) Αρ. 18 – op. 29, no. 16 (στακάτο πασάζ στο δεξί) Αρ. 20 – op. 29, no. 12 (legato πασάζ και ανοίγματα στο δεξί) **C.L.HANON-The Virtuoso-Pianist :** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **C.GURLITT Op.101 :** No.16 *«Scherzo»* (staccato και παλμός ανά μέτρο) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-101.pdf** **C.GURLITT - The Easiest studies, Op. 83, Book 2:** No.15 (αρπέζ σε αναστροφές,δεξί χέρι) No.16(αρπέζ σε αναστροφές,αριστερό χέρι) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-83.pdf** **C.GURLITT Op.141 School of Velocity for Beginners:** No.12 (legato ανά 3 νότες) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-141.pdf** **H.Lemoine-Etudes Enfantines Op.37** **(Book 1) :** No.19 (legato) No. 23 (σπασμένες συγχορδίες στο δεξί & πηδήματα στα 2 χέρια) **C.CZERNY Op.139, Vol. 1** **100 PROGRESSIVE STUDIES** **Without Octaves:** No. 91 (Βαλς με κρατημένο μπάσο και τρίηχα στο δεξί) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf** **F.Burgmüller Op.100:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **F.Le COUPPEY-The Alphabet Op.17:**	5Α2.3 Να ασχοληθεί συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο. 5Α2.4 -Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. -Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του.

	του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης 5.1.31.: Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως Prima Vista 5.1.32.: Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 5.1.33.: Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας 5.1.34.: Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του 5.1.35.: Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές 5.1.36.: Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 5.1.37.: Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 5.1.38.: Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πέμπτου επιπέδου επιδιώκεται:**	No. 9 (στακάτο συγχορδίες στα 2 χέρια με μελωδία στην πάνω φωνή) No. 15 (τρίλια στο δεξί με μελωδία στο αριστερό) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/couppey/couppey-17.pdf** **S.Heller Op.125 d'Expresssion et de Rhythme**: No. 5 (staccato, αλλαγές θέσεων και 32^{α}) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **5ΥΠ2.2: Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** BACH, J.S. Allemande, αρ. 20 από το 1° Μπαχ BACH, J.S. Πρελούδιο, αρ. 11 από το έργο Μικρά πρελούδια και φούγκες BACH, J.S. Minuet από τη Γαλλική Σουΐτα αρ. 2 BMW 813 BACH, J.S. Gavotte από τη Γαλλική Σουΐτα αρ. 5 BMW 816 BACH, J.S. Δίφωνη invention, αρ.4 BARTÓK. B. Mikrokosmos, Vol 4 και ιδιαίτερα τα κομμάτια From the Island of Bali, αρ. 109 και Intermezzo, αρ.111 HANDEL, G.F. Courante από την ανθολογία Henle Album (Εκδόσεις G. Henle Verlag) CAMPA, A. L' Europe Galante (Passepied) από τη συλλογή French Piano Music An Anthology (ed. I. Philipp) **5ΥΠ2.3: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** DIABELLI, A. Σονατίνα, Νο 3, 3ο μέρος από το έργο Le bouquetier, op.151 KUHLAU, F. Σονατίνα, op.20, no 1, 1ο & 3ο μέρος MOZART, W.A. Σονατίνα αρ. 6, 1° μέρος SCHUMANN, R. Armes Waisenkind (αρ. 6) και Fröhlicher Landmann, von der Arbeit zurückkehrend (αρ. 10) από το έργο Άλμπουμ για τη νεότητα, op. 68 ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Πατιναδούλα, αρ.2 από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Σειρά Δεύτερη, αρ.1-3 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. Allegro Moderato, αρ. XIII από το έργο 44 Παιδικά κομμάτια, Τεύχος 1 ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ, Μ. «Ο χορός της κούκλας» από το έργο Παιδικά κομμάτια για πιάνο	**5Α3. <u>Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):</u>** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο "Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα" τα εξής: **5Α3.1. Μία** κλίμακα **σε δύο οκτάβες** σε παράλληλη **ή και** αντίθετη κίνηση **Ένας αρπισμός** σε **δύο ανιούσες και κατιούσες οκτάβες** α) σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση στην ευθεία κατάσταση, β) με **αναστροφές** σε παράλληλη κίνηση **μόνο,** στις εξεταζόμενες κλίμακες **Τρίφωνες συγχορδίες** με διπλασιασμό της θεμελίου σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **Μία συγχορδία και ένας αρπισμός τετράφωνης συγχορδίας της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης (V7)** της εξεταζόμενης κλίμακας **σε μία οκτάβα,** σε παράλληλη κίνηση στην ευθεία κατάσταση

	5.1.39.: Να μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία Prima Vista σε κομμάτια με διμερή και τριμερή φόρμα. Τα κομμάτια μπορούν να ποικίλουν σημαντικά ως προς το περιεχόμενο, την υφή και τη ρυθμική αγωγή τους, και τα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν. Επίσης ο μαθητής θα πρέπει να μπορεί να συνοδεύει άλλο μουσικό με απλή ομοφωνική συνοδεία, ενώ εκτελεί Prima Vista χωρίς προηγούμενη πρόβα 5.1.40.: Να ανταποκρίνεται στην Prima Vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ) 5.1.41.: Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του, ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της Prima Vista **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 5.1.42.: Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της Prima Vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό 5.1.43.: Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη	ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, Γ.Α. Moderato, αρ.IX από το έργο 14 Παιδικά πορτραίτα MENDELSSOHN, F. Παιδικό κομμάτι, αρ. 3 από το έργο Kinderstücke, op.72 GRIEG, E. Waltz (no. 2) & Fairy Dance (no. 4) από τα Λυρικά κομμάτια, Τμ. 1, op. 12 BARTÓK, B. Sonatina (2ο μέρος) από το έργο For Children, Part One: Hungarian Melodies ΛΥΓΑΤΣΙΚΑ, Κ. Κυκλάδες, αρ. 9 από τη συλλογή Παιδικά κομμάτια για πιάνο πάνω σε κυκλαδίτικα θέματα (Ελληνικός Μουσικός Κύκλος, Εκδ. Φ. Νάκας & Υιοί) ΣΤΟΥΠΗ, Μ. Χασάπικος και Χασάπικος Πολίτικος , από το έργο Σεικίλου Επόμενα Α (Εκδόσεις Πελασγός) **5.ΥΠ3. Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima Vista)** 5 Θεματικές ενότητες **5ΥΠ3.1: Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο πέμπτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες εστιάζουν στη σταδιακή εισαγωγή σε αλλαγές μέτρου και στην εκτεταμένη ανάγνωση νοτών με βοηθητικές γραμμές. 5ΥΠ3. 1.1: **Διαστηματική ανάγνωση** με όλους τους συνδυασμούς συνηχήσεων μέσα στο πεντάγραμμο, και διαστηματική ανάγνωση στις νότες με βοηθητικές γραμμές. **Ενίσχυση αποκωδικοποίησης των νοτών με βοηθητικές γραμμές** και εισαγωγή σκήσεων με γρήγορες εναλλαγές τους (χρήση 1 - 3 βοηθητικών γραμμών πάνω ή κάτω από το πεντάγραμμο) (Howard Richman, *Super Sight-Reading Secrets*) 5ΥΠ3.1.2: **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης** με εισαγωγή σε αλλαγές μέτρου, αλλά με κοινό παλμό (π.χ. από 3/4 σε 4/4)	**Μία σύνδεση συγχορδιών** της εξεταζόμενης κλίμακας (ή πτώση) **5Α3.2. Τρία** μουσικά έργα: Τα κομμάτια να είναι μικρής έκτασης και επιλογή αντίστοιχα από τις τρεις διαφορετικές Ομάδες (Α, Β ή Γ), δηλαδή: - Μία σπουδή -Ένα πολυφωνικό/ προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού Τα κομμάτια να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). Η σπουδή να είναι γρήγορη (Allegro-Vivace) και αρκετά περίτεχνη (πεντάλ προαιρετικό) **5Α3.3.** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο με το οποίο ο μαθητής συνοδεύει άλλο μουσικό. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ

	συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 5.1.44.: Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του 5.1.45: Να αποκτήσει πολύτιμη εμπειρία άμεσης μουσικής ανταπόκρισης σε οπτικά και ακουστικά ερεθίσματα παίζοντας με άλλους μουσικούς, αφού η πλειοψηφία των ομαδικών πιανιστικών δραστηριοτήτων, επαγγελματικών και ερασιτεχνικών, απαιτούν την άμεση ανάγνωση μουσικού κειμένου για πρόβες μουσικής δωματίου, συνοδείες, συμμετοχές σε μουσικά σύνολα, κ.λπ.	5 ΥΠ3.1.3: **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων** και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Έμφαση δίνεται στα τρίηχα δεκάτων έκτων και τετάρτων, καθώς και στους συνδυασμούς τους με άλλα ρυθμικά σχήματα 5ΥΠ3.1.4: **Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμικής ανάγνωσης και μελωδικής κίνησης**: Τα δύο χέρια παίζουν μαζί με ανεξάρτητα ρυθμικά σχήματα και αντιστικτικές κινήσεις πολλαπλών κατευθύνσεων και εναλλαγές με ομοφωνική μουσική **5ΥΠ3.2:Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)** Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο πέμπτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις χαρακτηριστικών τυπικής μουσικής φόρμας. 5ΥΠ3.2.1: **Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο**. Επικέντρωση σε μέτρα που χαρακτηρίζουν χορούς διαφόρων τύπων (βαλς, μινουέτα, μπολερό, καλαματιανός, κ.λπ.) 5ΥΠ3.2.2: **Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε μελωδικά μοτίβα μεγαλύτερου εύρους (2 ή περισσοτέρων μέτρων) 5ΥΠ3.2.3: **Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε αρμονικές αλυσίδες (με πρακτική/ακουστική προσέγγιση) 5ΥΠ3.2.4: **Αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων**. Επικέντρωση σε μικρές και απλές διμερείς μορφές (π.χ. μικρά μινουέτα) και αναγνώριση των βασικών μορφολογικών δομών **5ΥΠ3.3:Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της**	διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού **5Α3.4.** Ένα αντικείμενο με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από ένα από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως: «Πόσες φορές συναντούμε το θέμα στο κομμάτι; Είναι πάντοτε το ίδιο; Ποιες οι διαφορετικές μορφές του;» ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός
5.2 Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία	5.2.1 Να συνεχίσει να εξοικειώνεται με νέους τρόπους παιξίματος, όπως leggiero, legatissimo, κ.ά, και να επιδιώκει την απόδοσή τους. 5.2.2 Να εξοικειωθεί με νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής όπως: martellato, rinforzando, *ppp, fff, κ.α* 5.2.3 Να εξοικειωθεί με νέους όρους ρυθμικής αγωγής, όπως rubato, κ.α 5.2.4 Να χρησιμοποιεί διάφορα είδη τουσέ για διαφορετικές ηχητικές εντάσεις και ποιότητες 5.2.5 Να εξοικειώνεται και να		

<table>
<tr>
<td></td>
<td>αποδίδει τη λειτουργία των θέσεων και άρσεων και των πτώσεων στα μουσικά κομμάτια που έχουν περισσότερο πολύπλοκη σχέση μεταξύ τους καθώς και τις κορυφώσεις και τους χρωματισμούς ενός μουσικού έργου.
5.2.6 Να εφαρμόσει συνειδητά την οικονομία κινήσεων

5.2.7 Να εκπαιδεύει την ακοή του-ολοένα και περισσότερο-όσον αφορά τη διάρκεια των φθόγγων, τη δύναμη και την ποιότητα του ήχου
5.2.8 Να αναπτύξει ανεξαρτησία κίνησης και κρούσης μεταξύ των δακτύλων του ίδιου χεριού ώστε να αποδώσει δύο διαφορετικές φωνές (π.χ. μελωδική γραμμή και συνοδεία) που παίζονται από το ίδιο χέρι
5.2.9 Να ανταποκρίνεται πάντοτε με σχολαστικότητα και οικονομία κινήσεων στην ηχητική εικόνα την οποία θέλει να μεταδώσει
5.2.10 Να ακούει προσεκτικά το παίξιμό του και να διορθώνει κάθε κακή κλιμάκωση της έντασης και κάθε δυναμική ανωμαλία
5.2.11 Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει πιο συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης για τη βελτίωση της άρθρωσης, της ποιότητας του ήχου του και την απόδοση των μουσικών φράσεων.</td>
<td rowspan="2">τοπογραφίας του πληκτρολογίου
Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση τεχνικής μελέτης με κλειστά μάτια ή η κάλυψη του κειμένου που εκτελεί ο μαθητής.

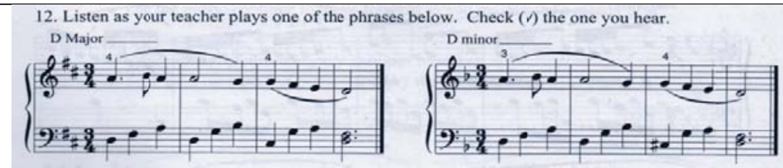
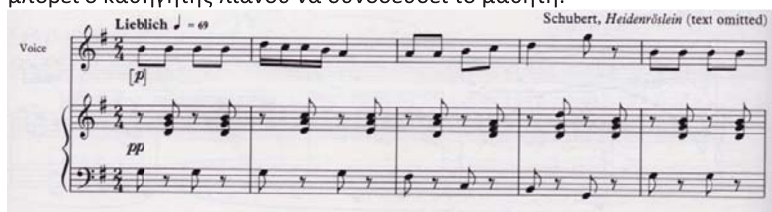
5ΥΠ3.3.1: Εξάσκηση με κάλυψη των νοτών που εκτελούνται από τον καθηγητή, ώστε το βλέμμα του μαθητή να οδηγείται τουλάχιστον 1 μέτρο μπροστά

5ΥΠ3.3.2: Εξάσκηση εκτέλεσης της τονικής συγχορδίας κάθε κλίμακας σε όλες τις αναστροφές σε μια οκτάβα με κλειστά μάτια. Μεταφορά της δραστηριότητας σε όλο το πληκτρολόγιο.

5ΥΠ3.4: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής
Παρά το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο πέμπτο επίπεδο σε λεπομερείς ακουστικές διακρίσεις σχετικά κοντινών μουσικών χαρακτηριστικών.

5ΥΠ3.4.1: Διάκριση ανάμεσα σε φράσεις που δίνονται σημειογραφικά ως επιλογές, οι οποίες έχουν ακουστικά μικρές διαφορές</td>
<td rowspan="2">αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή.
ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη.
Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με τον καθηγητή του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη της ομάδας.

<u>Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>
<table><tr><td>Μελέτη κομματιών</td><td>Μελέτη prima vista</td></tr><tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και παλμού ανεξαρτήτως λαθών</td></tr><tr><td>Κοίταγμα των χεριών</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος</td></tr></table></td>
</tr>
<tr>
<td>5.3 Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία</td>
<td>5.3.1 Να παίζει με ακρίβεια και προσήλωση στο μουσικό κείμενο</td>
</tr>
</table>

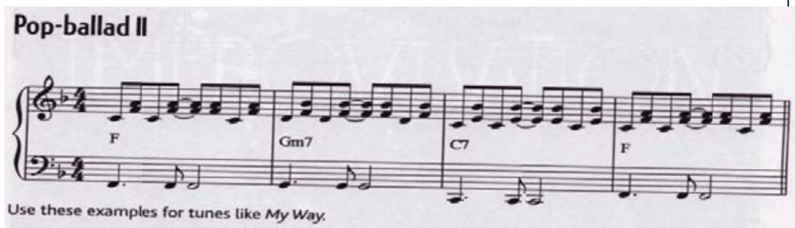
	5.3.2 Να σκέφτεται αρμονικά και να ενισχύσει τη μουσικότητα και την ευαισθησία του, 5.3.3 Να διαμορφώνει ερμηνευτική άποψη για το μελετούμενο μουσικό έργο και να το παίζει με μουσικότητα 5.3.4 Να αναπτύξει την ακοή, τη διανόηση και την ιδιοσυγκρασία του, ώστε να πετύχει μια ενδιαφέρουσα ερμηνεία και να μπορεί να διατηρεί την εκτελεστική του δυναμική σε έργα μεγαλύτερης διάρκειας και μουσικών απαιτήσεων 5.3.5 Να εξοικειώνεται ολοένα και περισσότερο με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού, και να έχει έντονο το αίσθημα των ευθυνών, της αυταξίας και της αξιοπρέπειάς του 5.33.6 Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει	 (Keith Snell & Martha Ashleigh, *Fundamentals of Piano Theory*, Level 7) 5ΥΠ3.4.2: **Ακρόαση** κομματιών που έχουν σύνθετα/μεικτά μουσικά μέτρα (7/8,, 9/8, 12/8 κ.λπ.) και ταυτοποίηση τόσο του βασικού τους ρυθμού, όσο και των σχετικά ισχυρών υποπαλμών τους **5ΥΠ3.5:Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Σε αυτό το πέμπτο επίπεδο θα πρέπει ο νέος μουσικός να δοκιμάσει τη συνοδεία άλλου μουσικού σε άγνωστο κείμενο για να αναπτύξει ακόμη περισσότερο τα μουσικά αντανακλαστικά του. 5ΥΠ3.5.1:**Εξάσκηση με ταυτόχρονη** (την ώρα της Prima Vista) **πρόβα** με άλλο μουσικό ή τραγουδιστή (ντουέτο). Το μουσικό κείμενο θα είναι κατά κανόνα ομοφωνικό και με τυπικό ρόλο συνοδείας και όχι ισότιμο μουσικής δωματίου. Σε περίπτωση δυσκολίας οργάνωσης αυτής της δραστηριότητας μπορεί ο καθηγητής πιάνου να συνοδεύσει το μαθητή.	/ clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος Προσοχή στις λεπτομέρειες Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού	των χεριών / clavier Προσοχή στη γενική εικόνα Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων
5.4 Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	5.4.1 Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει και ιδίως των τελικών εξετάσεων, όπως: συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή και μετατροπίες του έργου. 5.4.2 Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες	 (Peter Aston & Julian Webb, *Music Theory in Practice*, Grade 7) **5ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και	Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας	Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη

	πιανιστικών έργων. 5.4.3 Να έρθει σε επαφή με την εργογραφία, τη ζωή και το προσωπικό στυλ σύνθεσης Ελλήνων συνθετών 5.4.4 Να γνωρίσει, μέσα από το ρεπερτόριό του, τις Εθνικές Σχολές (της Ευρώπης κυρίως) και τους σημαντικότερους εκπροσώπους τους, ώστε να ενσωματώνει στο παίξιμό του στοιχεία που αναδεικνύουν τις μουσικές ιδιαιτερότητες των Σχολών αυτών. 5.4.5 Να αναπτύξει δεξιότητες στο πιάνο που βοηθούν στην κατανόηση και την εμπέδωση των γνώσεων θεωρητικών της ευρωπαϊκής μουσικής και της αρμονίας που έχει διδαχθεί με παίξιμο συγχορδιών ή και απλών διαδοχών συγχορδιών με πτώσεις σε διάφορες τονικότητες. 5.4.6 Να συνεχίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής αλλά και της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. 5.4.7 Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο 5.4.8 Να συνδέσει τα μουσικά έργα που παίζει με θέματα που συσχετίζονται με άλλα μαθήματα 5.4.9 Να συνειδητοποιήσει και να βιώσει, μέσα από την πλαισιωμένη	ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις Περιλαμβάνονται θέματα του επιπέδου 4: - Αναφορά στις κατά καιρούς κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις του πιάνου και τις διαφοροποιήσεις που επιφέρουν στην άρθρωση/ήχο/προσωδία - Ονομασία στολιδιών - Διαστήματα με χαρακτηρισμό - Χρήση ορολογίας για την άρθρωση (staccato/legato/ portamento) - Σχετική μείζονα/ελάσσονα - Εντοπισμός μετατροπιών μέσα από τον εντοπισμό του ξένου προς την τονικότητα φθόγγου - Φράση-Περίοδος και παρακολούθησή τους ως δομικό στοιχείο/ Εντοπισμός φόρμας του κομματιού (ενδεικτικά) - Γνώσεις για το συνθέτη και την περίοδο που ζει - Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους σε σχέση με συνθέτη και επιπλέον: - Ο μηχανισμός του οργάνου της περιόδου και η σχέση του με την άρθρωση και την γενικότερη τεχνική παιξίματος - Δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης - Μετατροπίες - Ποικίλματα και διαβατικοί φθόγγοι μελωδίας - Σχηματικά οι φόρμες Ροντό και Σονάτας - Ο Συνθέτης και η εργογραφία του αναφορικά με το χρησιμοποιούμενο όργανο εποχής - Στυλιστικά χαρακτηριστικά της περιόδου σε όλες τις μορφές τέχνης - Πιανίστες εγνωσμένου κύρους για έργα συγκεκριμένου συνθέτη ή περιόδου 5ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα 5ΕΔΜ1 Άνοιγμα του πιάνου και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο (παίζει ο καθηγητής και παρακολουθεί ο μαθητής) 5ΕΔΜ2 Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται στο πρώτο άκουσμα ή τις εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου – αιτιολόγηση τίτλου (π.χ. με βάση τη δομή: φαντασία ή με ονομασία χορού και αναζήτηση ενδεικτικών	απόδοση του κειμένου **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista** • **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 5 ABRSM Publishing , 2010. • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day,* Book 5. The FJH Music Company, 2007. • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 5. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 5. Faber Music, 2008. • **Χαρατσή, Λιάνα**. *Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο.* Edition Orpheus, 2014. • **Richman, Howard.***Super Sight-reading Secrets*. Sound Feelings Publishing, 1986. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sightreading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Snell, Keith & Martha Ashleigh**. *Fundamentals of Piano Theory*, Levels 6-7. Neil A. Kjos Music Company,

	διδασκαλία, την επιτελεστικότητα και το ρόλο της μουσικής στην κοινωνία σε σχέση με τη δική του μουσική ανάπτυξη και ικανότητα ως προς το πιάνο. 5.4.10 Να αποκτήσει άνεση στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ και της Μουσικής Τεχνολογίας ως εργαλεία στην ανάπτυξη της ικανότητάς του να παίζει πιάνο.	στοιχείων που οφείλουν να αναδειχθούν προκειμένου να συνάδει ο τίτλος με την γενικότερη ερμηνεία), ή το εάν είναι γραμμένο σε μείζονα/ελάσσονα τρόπο ή εάν το μέτρο του είναι μονός ή ζυγός αριθμός, ή αν αποτελείται από μελωδία-συνοδεία (δηλ. ομοφωνικό) ή από δύο φωνές (πολυφωνικό) ή εάν μπορεί να εντοπίσει και να τραγουδήσει το βασικό μοτίβο ή θέμα και να εντοπίζει σε κάθε του εμφάνιση. 5ΕΔΜ3 Κατόπιν διερεύνησης του καθηγητή, υπόδειξη συγκεκριμένων βίντεο στο διαδίκτυο, είτε συγκεκριμένου εκτελεστή που θα λειτουργήσει ως πρότυπο ή αποτρεπτικά, είτε συγκεκριμένου τρόπου υποδειγματικού ή μη παιξίματος.	1998. • **Aston, Peter & Julian Webb**. *Music Theory in Practice*, Grades 5 - 7. ABRSM, 1993. **Kember, John.** *More Piano SIght-Reading: Additional Material for Piano Solo and Duet*. Schott, 2010.
5.5 Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	Ο μαθητής επιδιώκεται να: 5.5.1 Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των εκφραστικών δυνατοτήτων του οργάνου 5.5.2 Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των δομικών στοιχείων και σχέσεων ενός κομματιού, τα οποία με τη σειρά τους θα αποτελέσουν την πρώτη ύλη για την δική του μουσική δημιουργία. **Ειδικότερα για τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. ΥΠ4, ΠΔ2 της στήλης 3):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 5.5.3.: Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση 5.5.4: Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 5.5.5.: Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο	5ΕΔΜ4 Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και εντοπισμός κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή τους με στόχο την συνειδητοποίηση του αρμονικού σκελετού του κομματιού 5ΕΔΜ5 Ο μαθητής παίζει την μία φωνή και τραγουδά την άλλη 5ΕΔΜ6 Η συνοδεία ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Δηλαδή είτε ως 3ης και 5ης, είτε ως 3ης και 6ης και είτε ως 4ης και 6ης . Παράλληλη παρακολούθηση της 3ης – 6ης Μεγάλης και μικρής ως στοιχείου διαφοροποίησης της μείζονας και ελάσσονας συγχορδίας. 5ΕΔΜ7 Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 5ΕΔΜ8 Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 5ΕΔΜ9 Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 5ΕΔΜ10 Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων, με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι, ασκήσεις προθέρμανσης, χρήση της άρθρωσης για την ανάδειξη του στυλ στα πολυφωνικά/προκλασσικά έργα κ.ά. 4ΕΔΜ11: Αναζήτηση στο διαδίκτυο διαφορετικών εκτελέσεων ενός έργου σε τσέμπαλο (ή φορτεπιάνο) και πιάνο. με το ίδιο κομμάτι εκτελεσμένο σε πιάνο, τσέμπαλο και πιθανώς φορτεπιάνο.	**Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο:** • **Klose, Carol**. *Piano teacher's Guide to Creative Composition*. Hal Leonard, 2011. • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Tenni, Jyrki & Jasse Varpama**. *Vappa Säestys ja Improvisointi (Keyboard Accompaniment & Improvisation).* Otava, 2010. • **Jacobson, M. Jeanine.** *Professional Piano Teaching*. Alfred Publishing, 2006. **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book III, ABRSM Publishing, 1996. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και**

	αντί της σημειογραφίας 5.5.6.: Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 5.5.7.: Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο 5.5.8.: Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 5.5.9.: Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς 5.5.10.: Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης 5.5.11.: Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πέμπτου επιπέδου επιδιώκεται:** 5.5.12.: Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά στο πιάνο λαμβάνοντας υπόψη του την αρμονική ακολουθία και παρέχοντάς τη ταυτόχρονα με τον αυτοσχεδιασμό 5.5.13.: Να επιχειρήσει μελωδικές μελοποιήσεις σε δοσμένο στίχο	5ΕΔΜ12: Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του. 5ΕΔΜ13: Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο από τον καθηγητή με εικονιστικά χαρακτηριστικά από Καλές Τέχνες (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) που συνδέονται με στυλιστικά χαρακτηριστικά της μελετώμενης περιόδου **ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο** 5 Θεματικές ενότητες **5ΠΔ2.1: Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική. Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Σταδιακά οι ελεύθεροι αυτοσχεδιασμοί μπορεί να γίνουν πιο εκτεταμένοι, να έχουν ηχοχρωματική ισορροπία και εσωτερική δομή, ακόμη και να καταγράφονται με μη συμβατική σημειογραφία. Στο πέμπτο επίπεδο ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός γίνεται με **ηχητική απόκριση ανάμεσα σε 2 μαθητές** (2 πιανίστες ή ένας πιανίστα και ένας εκτελεστής άλλου οργάνου). Ο κάθε μαθητής παράγει το δικό του ήχο διαδοχικά, και η μουσική ανταπόκριση συνεχίζεται ως μουσικός διάλογος. Ο δάσκαλος λειτουργεί υποστηρικτικά σχολιάζοντας θέματα ισορροπίας της σύνθεσης. **5ΠΔ2.2:Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα.	**αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης** • **Rehberg, Willy**. *Classical Piano Duets. Easy Original Duets for piano 4 hands.* Schott, 1985. • **Mohrs, Peter.** *Classical Music for Children for violin and piano*. Schott, 2010. • **Mohrs, Peter.** *Classical Music for Children for cello and piano*. Schott, 2014. • **Kember John,** *The Ensemble Collection 1-4.*Schott, 2001. • **Bober, Melody**. *Grand Trios for Piano,* for 1 piano 6 hands. Books 5. Alfred Publishing, 2012. • **Kowalchyk, Gayle & E.L. Lancaster, ed**. *Essential Keyobard Duets,* Volume 1. Alfred Publishing, 2001. **Σιδέρης, Νικόλας.** *Piano Stories* for piano 4 hands. Editions Musica Ferrum, 2013.

	5.5.14.: Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού με δοσμένο basso ostinato **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 5.5.15.: Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 5.5.16.: Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη 5.5.17.: Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του **Ειδικότερα για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. ΥΠ4, ΠΔ3 της στήλης 3):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 5.5.18.: Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς 5.5.19.: Να αναπτύξει ικανότητες	Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **απλοποίηση του συνοδευτικού μοτίβου** με απόδοση μόνο της βάσης της συγχορδίας (μιμούμενη το κοντραμπάσο ή μόνο με το αριστερό χέρι στο παράδειγμα που δίνεται), με δοσμένη ακολουθία συγχορδιών που δίνεται στο μαθητή. Ο μαθητής μπορεί να κάνει ελεύθερο ρυθμικό και μελωδικό αυτοσχεδιασμό χρησιμοποιώντας νότες από τις συγχορδίες, διαβατικές, χρωματικές, παίζοντας και τις συγχορδίες ολοκληρωμένες. (Jyrki Tenni, Jasse Varpama, *Keyboard Accompaniment and Improvisation*) **5ΠΔ2.3: Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Οι μελωδικοί αυτοσχεδιασμοί μπορεί να έχουν μιμητικό χαρακτήρα στην αρχή και να εξελιχθούν σε πηγή έμπνευσης για εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές ή και μελοποιήσεις. Το πέμπτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **συνθέσεις μελωδικές, με μελοποίηση δοσμένου στίχου**. Έμφαση πρέπει να δοθεί στη συμπόρευση του τονισμού του λόγου και της μελωδίας. Η συνθετική δραστηριότητα ενισχύεται με αυτοσχεδιαστική δημιουργία παραλλαγών της μελωδίας που συνετέθη ανεξαρτήτως του κειμένου, τόσο φωνητικά όσο και στο	

	προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας 5.5.20.: Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες 5.5.21.: Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας 5.5.22.: Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την Prima Vista του 5.5.23.: Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 5.5.24.: Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 5.5.25: Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πέμπτου επιπέδου επιδιώκεται:** 5.5.26.: Να παίζει με άλλους πιανίστες κομμάτια κατά κανόνα πρωτότυπα και κατάλληλα για το επίπεδό του 5.5.27: Να παίζει με μεγαλύτερα	πιάνο. **5ΠΔ2.4: Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν συγκοπές, αντιχρονισμούς, πολυρυθμίες και στυλιζαρισμένες ρυθμικές συνοδείες, όπως βαλς, σάλσα, ταγκό κ.λπ. Στο πέμπτο επίπεδο προτείνεται **ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** δοσμένου τραγουδιού ή κομματιού **σε συγκεκριμένα ρυθμικά στυλ - patterns** (π.χ. χοροί, μπαλάντες κ.λπ.) (Jyrki Tenni & Jasse Varpama, *Keyboard Accompaniment and Improvisation*) **5ΠΔ2.5:Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός** Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο, από αισθητικής πλευράς. Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει **αυτοσχεδιασμός μελωδικός και ρυθμικός πάνω σε δοσμένο *ostinato***, βασισμένος σε ostinato από κάποιο	

	σύνολα μουσικής δωματίου κομμάτια πρωτότυπα ή μεταγραφές κατάλληλες για το επίπεδό του **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 5.5.28.: Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα 5.5.29.: Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας 5.5.30.: Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο	κομμάτι πιανιστικού ρεπερτορίου με τέτοιου τύπου συνοδεία. Με κατάλληλες οδηγίες το αυτοσχεδιαστικό κομμάτι θα είναι στυλιστικά παρεμφερές με το κομμάτι ρεπερτορίου. (A Casella, *11 Pezzi Infantili*, Op. 35) **ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη** **5ΠΔ3.1: Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους πιανίστες.** Υπάρχει αρκετό πρωτότυπο μουσικό υλικό για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο ή σε δύο πιάνα.Σε αυτό το επίπεδο καλό είναι οι μαθητές να αρχίσουν να παίζουν κομμάτια που δεν είναι μόνο μεταγραφές ή καθαρά παιδαγωγικού χαρακτήρα, αλλά είναι πρωτότυπα γραμμένα για σύνολο πιανιστών και καλύπτουν ένα μεγάλο στυλιστικό εύρος πιανιστικής γραφής. **5ΠΔ3.2: Συμμετοχή σε ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου** . Με τη συμμετοχή σε αυτά τα σύνολα αυξάνεται το εύρος των μουσικών συνεργασιών καθώς και του ρεπερτορίου που μπορεί να μελετηθεί.	

		 (John Kember, *The ensemble collection*, 4)	

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟ ΠΙΑΝΟ: ΕΠΙΠΕΔΟ 6

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
6.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του έκτου επιπέδου επιδιώκεται:** 6.1.1. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και έλεγχο της ισορροπίας του σώματος όταν παίζει πιάνο 6.1.2. Να παίζει με κατάλληλη τοποθέτηση και στάση χεριών, καρπών, δακτύλων καθώς και των πηχέων, των βραχιόνων και των ώμων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα και χωρίς να σφίγγεται 6.1.3. Να αποκτήσει περισσότερη	**6ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:** **6ΥΠ 1Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** ***ΕΙΣΑΓΩΓΗ:*** *Ο μαθητής στο έκτο επίπεδο, αφού έχει ολοκληρώσει όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες με διέσεις και υφέσεις, τις παίζει σε ακόμη μεγαλύτερη έκταση, ασκείται περισσότερο στην αντίθετη κίνηση, αποκτώντας μεγαλύτερη άνεση στο πληκτρολόγιο και αναπτύσσοντας νέες τεχνικές παιξίματος.* *Επίσης, η διδασκαλία των κλιμάκων αποσκοπεί στο να εμπεδώσουν καλύτερα οι μαθητές τη διάρθρωση όλων των κλιμάκων και να τις ομαδοποιήσουν κατά δακτυλοθεσία και «σχηματική» ανάπτυξη, ώστε να είναι πιο εύκολες στην απομνημόνευση και ταχύτερη εκτέλεση. Επιπλέον,*	**6Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στη Prima Vista (6ΥΠ3), ο

	άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να αναπτύξει νέες τεχνικές, όπως η εκτέλεση πιο σύνθετης τρίλιας, ποικιλμάτων, κ.ά. 6.1.4. Να χειρίζεται με άνεση την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων 6.1.5. Να κάνει με άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών πιο σύνθετης φύσης 6.1.6. Να χρησιμοποιεί με άνεση ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών 6.1.7. Να συνεχίσει να αναπτύσσει την ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά 6.1.8. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά και με χρήση του συμβόλου 8να-----------¬ 6.1.9. Να συνεχίσει να χειρίζεται με άνεση τις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 6.1.10 Να εξοικειωθεί περαιτέρω με εναλλακτική σημειογραφία και γραφή παρτιτούρας της μουσικής του 20ου αιώνα 6.1.11. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα πιο πολύπλοκα και	*η χρωματική κλίμακα στοχεύει στο να βελτιώσουν οι μαθητές ακόμα περισσότερο τις τεχνικές τους δεξιότητες και να αποκτήσουν σταδιακά άνεση στο πληκτρολόγιο του πιάνου.* *Επιπλέον, οι μαθητές εμβαθύνουν α) στους αρπισμούς και συγχορδίες στην ευθεία κατάσταση και σε αναστροφές με τα δύο χέρια, β) στην τετράφωνη συγχορδία και αρπισμό "μεθ' εβδόμης" και γ) στην τέλεια πτώση με προετοιμασία. Παράλληλα, εμβαθύνουν περισσότερο στις συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε να καλλιεργήσουν την ακουστική αντίληψη των αρμονικών ακολουθιών, καθώς επίσης να εστιάσουν και στην πιανιστική απόδοσή τους.* *Ακόμη, ο εμπλουτισμός της διδασκαλίας με νέες τεχνικές και διαφορετικούς τρόπους μελέτης των κλιμάκων, αρπισμών και συγχορδιών, στοχεύει στην περαιτέρω ανάπτυξη των στοιχείων της τεχνικής, ενώ παράλληλα, η διεύρυνση των γνώσεων γύρω από βασικές αρχές εναρμόνισης και συνοδείας μελωδιών, οδηγεί σταδιακά στην καλλιέργεια της αρμονικής αντίληψης των μαθητών.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το έκτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση **6ΥΠ1.1.2.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις" σε τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση **6ΥΠ1.1.3.: "Όλες οι Μείζονες κλίμακες με υφέσεις σε τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση **6ΥΠ1.1.4.: "Όλες οι Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες" σε τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση **μόνο στις αρμονικές** **6ΥΠ1.1.5.: Χρωματική κλίμακα** από οποιοδήποτε άσπρο πλήκτρο μαζί σε **τέσσερις οκτάβες** **<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ</u>**	εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 1-2 δραστηριότητες για το υποχρεωτικό πιάνο σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις Συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (6ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι΄ ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο(6ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο

<table>
<tr>
<td></td>
<td>σύνθετα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, νέους ρυθμούς, και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις και νέα στοιχεία έκφρασης και χρωματισμών (π.χ. Smorzando κ.ά.) ή όρους γενικού χαρακτηρισμού (π.χ. Agitato, Delicato κ.ά.)
6.1.12. Να εκτελεί με ευχέρεια κομμάτια που συνδυάζουν πολλαπλές ρυθμικές αξίες, π.χ. τρίηχα, δέκατα έκτα, τριακοστά δεύτερα κ.ά.
6.1.13 Να συνεχίσει να εμπεδώνει περισσότερα σύνθετα/μεικτά μέτρα
6.1.14 Να σκέφτεται και να εκτελεί ταυτόχρονα δύο διαφορετικούς ρυθμούς είτε στο ίδιο χέρι, είτε και στα δύο, π.χ. τρίηχα όγδοα με 16α, πεντάηχα 16α με τέταρτο ή όγδοα κ.ά.
6.1.15. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης όλες τις κλίμακες και αρπισμούς σε δύο οκτάβες, συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, σε αναστροφές, κ.α.
6.1.16. Να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα, αλλά και να μελετάει με διαφορετικούς ρυθμούς και τρόπους
6.1.17. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς
6.1.18. Να μπορεί να παίζει νέες πιο πολύπλοκες συνδέσεις συγχορδιών
6.1.19. Να ομαδοποιεί τις κλίμακες ανάλογα το είδος, τον οπλισμό ή το δακτυλισμό και να κάνει συγκρίσεις
6.1.20. Να μπορεί να εκτελεί ακόμη</td>
<td>Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Sι Fa#+, Do#+
Fa+, Si ♭+, Mi ♭+, La ♭+, Re ♭+, Sol ♭+, Do ♭+
La-, Mi-, Si-, Fa#-, Do#-, Sol#-, Re#-, La#-
Re-, Sol-, Do-, Fa-, Si ♭-, Mi ♭-, La ♭-

<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>

6ΥΠ1.2.1.: Αρπισμοί σε τέσσερις ανιούσες και κατιούσες οκτάβες α) σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση στην ευθεία κατάσταση και β) μόνο παράλληλη κίνηση στις αναστροφές, σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες

Σημείωση: Σε περίπτωση ευχέρειας του μαθητή, ο εκπαιδευτικός μπορεί να διδάξει και την αντίθετη κίνηση, τόσο στην ευθεία κατάσταση, όσο και στην 1η και 2η αναστροφή

6ΥΠ1.2.2. Αρπισμοί («σπασμένες συγχορδίες» 4 φθόγγων σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού) σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο, σύμφωνα με το ακόλουθο πρότυπο, ή άλλων παρόμοιων κατ' επιλογή του εκπαιδευτικού:

6ΥΠ1.2.3. Αρπισμοί τετράφωνων συγχορδιών σε δύο ή τέσσερις οκτάβες της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης (V7) στην ευθεία κατάσταση, εφόσον ο μαθητής έχει ήδη σχετική θεωρητική κατάρτιση

<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>

6ΥΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου ("ανοιχτή" θέση, π.χ. ντο-μι-σολ-ντο) σε ευθεία κατάσταση και με αναστροφές σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες

6ΥΠ1.3.2. Τετράφωνες συγχορδίες της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης (V7) στην ευθεία κατάσταση

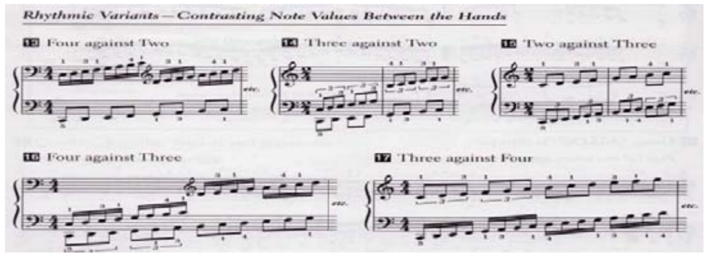
6ΥΠ.1.3.3: Συνδέσεις συγχορδιών σύμφωνα με το παρακάτω μοντέλο, ή οποιαδήποτε άλλη πτώση σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες</td>
<td>καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 6-9 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για υποχρεωτικό πιάνο Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη.
Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (6ΥΠ4-ΠΔ3), ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 2-3 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το υποχρεωτικό πιάνο. Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων.

6Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:
Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους:
6Α2.1 Να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση</td>
</tr>
</table>

	πιο σύνθετα δακτυλικά μοτίβα, όπως τρίλλιες και gruppetto 6.1.21. Να εξοικειωθεί με ολοένα και συχνότερες αλλαγές μέτρων ή ρυθμικής αγωγής εντός των κομματιών 6.1.22. Να χρησιμοποιεί ελεγχόμενα και πιο συνειδητά το πεντάλ, και κατά περίπτωση σύμφωνα με τη δική του κρίση 6.1.23. Να τελειοποιήσει τη μνήμη του πληκτρολογίου του πιάνου 6.1.24. Να επιτύχει τη διαισθητική αλληλεξάρτηση μουσικής φαντασίας και κινήσεων των δακτύλων και του ποδιού **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 6.1.25. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται 6.1.26. Να μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 6.1.27. Ν' αναπτύσσει κριτική σκέψη	**που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο,** εφόσον ο μαθητής έχει ήδη σχετική θεωρητική κατάρτιση: ***Σημείωση:*** *Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να διδάξει την απατηλή ή την ατελή πτώση* **<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** Α) «Le Pianiste Virtuose", C.L. Hanon Β) "La Deliateur", E. Van de Velde Γ) Germer, Piano Technique, Op. 28, εκδ. Φίλιππος Νάκας Δ) "Daily Technical Studies for the Pianoforte", Oscar Beringer, Ed. Bosworth Ε) "Sixty Progressive Exercises for the Piano", J. Pischna Technical Studies, Op. 792 **6ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση: **6ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):** **<u>C.CZERNY-ETUDES DE MECANISME, Op.849 :</u>** No.5 σε C major (legato-τρίηχα με πηδήματα) No.8 σε C major (legato-passage) **<u>C.L.HANON-The Virtuoso-Pianist</u> :** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **<u>H.Lemoine-Etudes Enfantines Op.37 (Book 1)</u> :**	διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί όλες τις μείζονες και ελάσσονες με διέσεις **τουλάχιστον** αυτές που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο και σε πιο αργό τέμπο, με τους αρπισμούς και τις συγχορδίες, χωρίς την αντίθετη κίνηση 6Α2.2 Να μελετήσει έως **επτά - οκτώ** κομμάτια συνολικά συνολικά από τις Ομάδες Α, Β και Γ, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.). Από αυτά οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας και τεχνικής (πολύ γρήγορες π.χ. με τριακοστά δεύτερα, χρωματικά περάσματα, ανεπτυγμένα passage κ.ά.) 6Α2.3 Να ασχοληθεί συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα

	και αισθητήριο για το πώς μπορεί ν' αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων 6.1.28. Να μαθαίνει από την αρχή τους σωστούς δακτυλισμούς, ώστε να λύνονται τα δύσκολα προβλήματα της τεχνικής, και να γίνεται αποδίδονται τα χαρακτηριστικά που έχει δώσει ο συνθέτης στο έργο **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Prima Vista (βλ. 6ΥΠ3, στήλη 3) αρχικά επιδιώκεται:** 6.1.29. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ 6.1.30. Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης 6.1.31. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως Prima Vista 6.1.32. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και	No.28 (staccato συγχορδίες) No. 37 (πασάζ & staccato) **C.GURLITT Op.141 School of Velocity for Beginners:** No.18 (staccato) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-141.pdf** **C.CZERNY Op.139, Vol. 1, 100 PROGRESSIVE STUDIES Without Octaves:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf** C. CZERNY 40 Σπουδές, Op. 229 No. 5,6,7 και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **F.Le COUPPEY-The Alphabet Op.17:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/couppey/couppey-17.pdf** **S.Heller Op.125 d'Expresssion et de Rhythme** : Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **B.BARTÓK «MIKROKOSMOS»(Vol.5):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **6ΥΠ2.2: Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** BACH, J.S. Δίφωνη invention, αρ.8 BACH, J.S. Δίφωνη invention, αρ.9 BACH, J.S. Δίφωνη invention, αρ.15 BACH, J.S. Πρελούδιο, αρ.11 από το έργο Μικρά πρελούδια και φούγκες BACH, J.S. Μικρή φούγκα, αρ. 15 από το έργο Μικρά πρελούδια και φούγκες BACH, C.P.E. Sonatensatz από τη συλλογή Henle Album BACH, J.S. Allemande από τη Γαλλική Σουΐτα αρ. 6 BWV 817 BACH, J.S. Courante από τη Γαλλική Σουΐτα αρ. 5 BWV 816 **6ΥΠ2.3: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** MOZART, W.A. Σονάτα II (E.189 -K.280), 3ο μέρος HAYDN, J. Σονάτα No.5 , 1ο μέρος και Σονάτα αρ. 7, 1ο και 3ο μέρος (Τεύχος 1) SCHUMANN, R. Reiterstück, αρ. 23 από το έργο Album for the young ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Vivo, αρ.2 από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Σειρά Πρώτη, αρ.1-4	πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο. 6Α2.4 -Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. -Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **6Α3. <u>Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):</u>** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει

	χρήσης του μουσικού οργάνου 6.1.33. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας 6.1.34. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του 6.1.35. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές 6.1.36. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 6.1.37. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 6.1.38. Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Prima Vista (βλ. 6ΥΠ3, στήλη 3) μέχρι το τέλος του έκτου επιπέδου επιδιώκεται:** 6.1.39. Να μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία Prima Vista κομμάτια ποικίλης δυσκολίας, με ομοφωνικά, αντιστικτικά και πολυρυθμικά στοιχεία. Επίσης ο μαθητής θα πρέπει να μπορεί να συνοδεύει άλλο μουσικό, ή και σύνολο μουσικών ενώ εκτελεί Prima Vista χωρίς προηγούμενη πρόβα 6.1.40. Να ανταποκρίνεται στην Prima Vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. Andante serio, αρ. XXXV από το έργο 44 παιδικά κομμάτια, Τεύχος 3 ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ, Μ. Το νανούρισμα της κούκλας από το έργο Παιδικά κομμάτια για πιάνο ΣΤΟΥΠΗ, Μ. Πωγωνησιακό αρ.1 και αρ.2, από το έργο Σεικίλου Επόμενα Α΄ MENDELSSOHN, F. Παιδικό κομμάτι, αρ.6 από το έργο Kinderstücke, op.72 CHOPIN, F. Valse, Op.69, Nr.2 (Op. Posth.) από το έργο Walzer (Edition Peters) CHOPIN, F. Mazurka, op.68, Nr.3 από το έργο Mazurkas (Edition Peters) GRIEG, E. Arietta, αρ. 1 από τα Λυρικά κομμάτια τμ 1, op. 12 CHICK COREA Children's Song no.4, Litha Music Company, 1983 ΔΑΟΥΤΗΣ, Α. Κυκλαδίτικο Πρωινό, αρ. 4 από τη συλλογή Παιδικά κομμάτια για πιάνο πάνω σε κυκλαδίτικα θέματα (Ελληνικός Μουσικός Κύκλος – Εκδ. Φ. Νάκας & Υιοί) **6.ΥΠ3. Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima Vista)** 5 Θεματικές ενότητες **6ΥΠ3.1: Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο έκτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες εστιάζουν στην πολυρυθμική εξάσκηση και στις εναλλαγές του ρυθμικού παλμού. 6ΥΠ3. 1.1: **Διαστηματική ανάγνωση** συγχορδιών. Εισαγωγή σε συγχορδίες τρίφωνες με ποικίλες θέσεις και **σε όλα τα κλειδιά** (Κλειδί ντο διαφόρων θέσεων). Στην περίπτωση των διαφορετικών κλειδιών, η εισαγωγή τους από τα θεωρητικά μαθήματα δεν είναι απαραίτητη για αυτή την δραστηριότητα, δηλαδή γνώση σολφέζ στο κλειδί του Ντο. Η δραστηριότητα έχει ως πρωταρχικό στόχο την ενίσχυση της διαστηματικής ανάγνωσης (δηλαδή της οριζόντιας μελωδικής κίνησης) και όχι την ανάγνωση με ευχέρεια ταυτοποίησης της νότας.	από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο "Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα" τα εξής: **6Α3.1. Μία** κλίμακα **σε τέσσερις οκτάβες, σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση** **Ένας αρπισμός** σε **τέσσερις ανιούσες και κατιούσες οκτάβες** α) σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση στην ευθεία κατάσταση, β) με **αναστροφές** σε παράλληλη κίνηση **μόνο,** στις εξεταζόμενες κλίμακες **Τρίφωνες συγχορδίες** με διπλασιασμό της θεμελίου σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **Μία συγχορδία και ένας αρπισμός τετράφωνης συγχορδίας της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης (V7)** της εξεταζόμενης κλίμακας **σε δύο ή τέσσερις οκτάβες,** σε παράλληλη κίνηση στην ευθεία κατάσταση **Μία σύνδεση συγχορδιών** της εξεταζόμενης κλίμακας (ή πτώση) **6Α3.2. Τρία** μουσικά έργα: Τα κομμάτια να είναι μικρής

	χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ) 6.1.41. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του, ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της Prima Vista **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις ειδικότερα για τη Prima Vista (βλ. 6ΥΠ3, στήλη 3):** 6.1.42. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της Prima Vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό 6.1.43. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 6.1.44. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του 6.1.45. Να αποκτήσει πολύτιμη εμπειρία άμεσης μουσικής ανταπόκρισης σε οπτικά και	 (R.O. Morris & Howard Ferguson, *Preparatory Exercises in Score Reading*) 6ΥΠ3.1.2: **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης** με εισαγωγή αλλαγής μέτρου διαφορετικού παλμού (για παράδειγμα από 3/4 σε 6/8) (Paul Harris, *Improve your Sightreading*, Grade 8) 6 ΥΠ3.1.3: **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων** και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου Έμφαση δίνεται στην πολυρυθμία ταυτόχρονης εκτέλεσης 3 και 4 παλμών από τα 2 χέρια (Valerie Cisler & Maurice Hinson *Technique for the Advancing Pianist*) 6ΥΠ3.1.4: **Ενίσχυση της αποκωδικοποίησης νοτών** και ταύτιση με συγκεκριμένο τονικό ύψος. Ασκήσεις με απότομες αλλαγές ρετζίστρων και βοηθητικές γραμμές **6ΥΠ3.2:Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)** Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την	έκτασης και επιλογή αντίστοιχα από τις τρεις διαφορετικές Ομάδες (Α, Β ή Γ), δηλαδή: - Μία σπουδή -Ένα πολυφωνικό/ προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού Τα κομμάτια να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). **6Α3.3. Prima Vista:** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο με το οποίο ο μαθητής συνοδεύει άλλο μουσικό σύνολο ή τον καθηγητή του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού. **6Α3.4.** Ένα αντικείμενο με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από ένα από τα

	ακουστικά ερεθίσματα παίζοντας με άλλους μουσικούς, αφού η πλειοψηφία των ομαδικών πιανιστικών δραστηριοτήτων, επαγγελματικών και ερασιτεχνικών, απαιτούν την άμεση ανάγνωση μουσικού κειμένου για πρόβες μουσικής δωματίου, συνοδείες, συμμετοχές σε μουσικά σύνολα, κ.λπ.	αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο έκτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις μεγαλύτερων δομών όπως υπερ-μέτρα, φόρμα sonata, κ.λπ. 6ΥΠ3.2.1: **Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο**. Επικέντρωση σε εναλλαγές μέτρων που σχηματίζουν υπερ-μέτρα (hypermeters). Για παράδειγμα 13/4 που προέρχονται από περιοδικές εναλλαγές ενός μέτρου 4/4 και τριών μέτρων 3/4) (Γ. Κωνσταντινίδης, *44 Παιδικά Κομμάτια*, Τετράδιο ΙΙΙ: "Ο Μενούσης") 6ΥΠ3.2.2: **Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε μελωδικά μοτίβα που εμφανίζονται με ποικίλες μορφές (αντίστροφα, καθρέφτες κ.λπ) 6ΥΠ3.2.3: **Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε ακολουθίες αρμονικές μέσα από μετατροπίες 6ΥΠ3.2.4: **Αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων**. Επικέντρωση σε απλές και σύντομες τριμερείς μορφές (π.χ. σονατίνες), και αναγνώριση των βασικών μορφολογικών δομών **6ΥΠ3.3:Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου** Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο	πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως: «Για ποιο λόγο κινείς τον καρπό και τον πήχυ σου όταν παίζεις συγχορδίες;» ή «Τι είδους κινήσεις κάνεις για να πετύχεις το φρασάρισμα στο συγκεκριμένο μέρος του κομματιού;» ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και
6.2 Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία	6.2.1 Να συνεχίσει να εξοικειώνεται με νέους τρόπους παιξίματος, όπως leggiero, legatissimo, κ.ά σε σχέση με το μουσικό κείμενο, και να επιδιώκει την απόδοσή τους. 6.2.2 Να χρησιμοποιεί διάφορα είδη τουσέ (touché) για διαφορετικές ηχητικές δυναμικές 6.2.3. Να εξοικειωθεί με νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής όπως: *perdendosi*, *κ.α* 6.2.4 Να εκπαιδεύει την ακουστική του αντίληψη ολοένα και περισσότερο όσον αφορά τη διάρκεια των φθόγγων, τη δύναμη και την ποιότητα του ήχου 6.2.5 Να ανταποκρίνεται πάντοτε με σχολαστικότητα και οικονομία κινήσεων στην ηχητική εικόνα την οποία θέλει να μεταδώσει 6.2.6. Να εξοικειωθεί με νέους όρους ρυθμικής αγωγής, όπως stringendo, κ.ά 6.2.7. Να αφιερώνει μεγάλο μέρος της		

<table>
<tr>
<td></td>
<td>προσοχής του στην ακρόαση και να ελέγχει τις μεταβολές της δυναμικής στο παίξιμο
6.2.8. Να αντιλαμβάνεται και να ενσωματώνει στο παίξιμο του τις ενδείξεις προσωδίας του μουσικού κειμένου και να αποδίδει τις σχετικές αναπνοές και τη διάρθρωση των μουσικών φράσεων του κειμένου.
6.2.9 Να συνειδητοποιεί και να αποδίδει τη λειτουργία των θέσεων και άρσεων και των πτώσεων στα μουσικά κομμάτια που έχουν περισσότερο πολύπλοκη σχέση μεταξύ τους καθώς και τις κορυφώσεις και τους χρωματισμούς ενός μουσικού έργου.
6.2.10 Να αναπτύξει μεγαλύτερη ανεξαρτησία κίνησης και κρούσης μεταξύ των δακτύλων του ίδιου χεριού ώστε να αποδώσει δύο διαφορετικές φωνές (π.χ. μελωδική γραμμή και συνοδεία) που παίζονται από το ίδιο χέρι
6.2.11Να εφαρμόζει πιο συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης για τη βελτίωση της άρθρωσης, της ποιότητας του ήχου του και την απόδοση των μουσικών φράσεων.</td>
<td rowspan="2">και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση τεχνικής μελέτης με κλειστά μάτια.

6ΥΠ3.3.1: Ενίσχυση της περιφερειακής όρασης με χρησιμοποίηση συμβόλων στην παρτιτούρα στα οποία πρέπει ο μαθητής να εστιάζει το βλέμμα του, ενώ προσπαθεί περιφερειακά να αποκωδικοποιήσει το μέγιστο των μουσικών πληροφοριών

(Helen Burmeister, Keyboard Sight Reading)

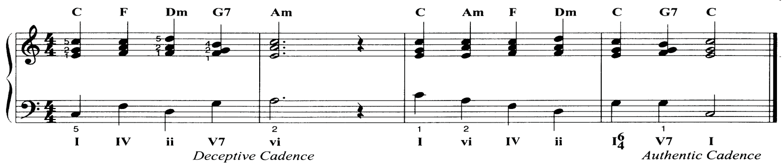
6ΥΠ3.3.2:Μελέτη αρπισμών όλων των κλιμάκων σε 4 οκτάβες με κλειστά μάτια.

6ΥΠ3.4: Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής
Παρά το γεγονός ότι αυτές οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των</td>
<td rowspan="2">μουσικής ικανότητας του μαθητή.
ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη.
Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με τον καθηγητή του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συνεργαζόμενων μουσικών.

<u>Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>

<table><tr><th>Μελέτη κομματιών</th><th>Μελέτη prima vista</th></tr><tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και παλμού ανεξαρτήτω ς λαθών</td></tr><tr><td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td></tr></table></td>
</tr>
<tr>
<td>6.3 Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία</td>
<td>6.3.1 Να παίζει με ακρίβεια και προσήλωση στο μουσικό κείμενο
6.3.2 Να διαμορφώνει ερμηνευτική άποψη για το μελετούμενο μουσικό έργο και να το παίζει με μουσικότητα
6.3.3 Να αναπτύξει την ακοή, τη</td>
</tr>
</table>

<table>
<tr>
<td></td>
<td>διανόηση και την ιδιοσυγκρασία του, ώστε να πετύχει μια ενδιαφέρουσα ερμηνεία και να μπορεί να διατηρεί την εκτελεστική του δυναμική σε έργα μεγαλύτερης διάρκειας και μουσικών απαιτήσεων
6.3.4 Να σκέφτεται αρμονικά και να ενισχύσει τη μουσικότητα και την ευαισθησία του, ώστε να αποδώσει τα στοιχεία του μουσικού έργου όπως τα έχει θέσει ο συνθέτης
6.3.5 Να εξοικειώνεται ολοένα και περισσότερο με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού, και να έχει έντονο το αίσθημα των ευθυνών, της αυταξίας και της αξιοπρέπειάς του
6.3.6 Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει</td>
<td rowspan="2">θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο έκτο επίπεδο σε ακουστικές και πιανιστικές αρμονικές ασκήσεις.

6ΥΠ3.4.1: Μελέτη αρμονικών διαδοχών σε όλες τις κλίμακες, οι οποίες επιλέγονται έτσι ώστε να λειτουργούν παράλληλα με το θεωρητικό υπόβαθρο των μαθητών

(Keith Snell, Scale Skills, Level 7)

6ΥΠ3.4.2: Ακρόαση κομματιών σε τροπικές και πεντατονικές κλίμακες, και επισήμανση των ακουστικών διαφορών με το μείζονα και τον ελάσσονα τρόπο

6ΥΠ3.5:Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista
Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό tempo. Σε αυτό το έκτο επίπεδο θα πρέπει ο νέος μουσικός να δοκιμάσει τη συνοδεία άλλων μουσικών συνόλων σε άγνωστο κείμενο για να αναπτύξει ακόμη περισσότερο τα μουσικά αντανακλαστικά του.

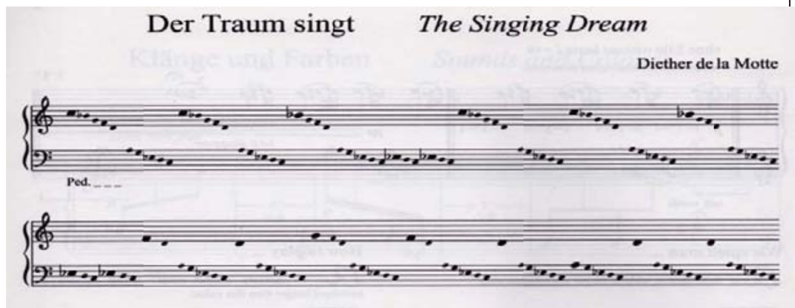
6ΥΠ3.5.1:Εξάσκηση με ταυτόχρονη (την ώρα της Prima Vista) πρόβα με μικρό φωνητικό ή άλλο μουσικό σύνολο. Το μουσικό κείμενο θα είναι κατά κανόνα ομοφωνικό και με τυπικό ρόλο συνοδείας και όχι ισότιμο μουσικής δωματίου. Εναλλακτικά, χρησιμοποιείται πάλι η συνοδεία σε 2ο πιάνο από τον εκπαιδευτικό

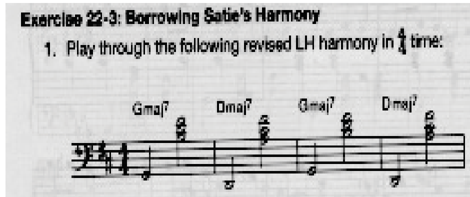
</td>
<td rowspan="2">
<table>
<tr><td>παιξίματος</td><td></td></tr>
<tr><td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td><td>Προσοχή στη γενική εικόνα</td></tr>
<tr><td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού</td><td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων</td></tr>
<tr><td>Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας</td><td>Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου</td></tr>
</table>
</td>
</tr>
<tr>
<td>6.4 Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία</td>
<td>6.4.1 Να έρθει σε επαφή με την εργογραφία, τη ζωή και το προσωπικό στυλ σύνθεσης Ελλήνων συνθετών
6.4.2 Να γνωρίσει τις διάφορες τεχνοτροπίες, σε ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο μέσα από τα έργα που παίζει και τους σημαντικότερους εκπροσώπους τους, ώστε να ενσωματώνει στο παίξιμό του τις μουσικές ιδιαιτερότητες του κάθε στυλ.
6.4.3 Να λειτουργεί μέσα σε περιβάλλον ευγενούς άμιλλας, προκειμένου να γίνεται καλύτερος και να προοδεύει</td>
</tr>
</table>

	6.4.4. Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων. 6.4.5. Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει και ιδίως των τελικών εξετάσεων, όπως: συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή και μετατροπίες του έργου. 6.4.6. Να αναπτύξει δεξιότητες στο πιάνο που βοηθούν στην κατανόηση και την εμπέδωση των γνώσεων θεωρητικών της ευρωπαϊκής μουσικής και της αρμονίας που έχει διδαχθεί με παίξιμο συγχορδιών ή και απλών διαδοχών συγχορδιών με πτώσεις σε διάφορες τονικότητες. 6.4.7. Να συνεχίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής αλλά και της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. 6.4.8. Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο 6.4.9 Να συνδέσει τα μουσικά έργα που παίζει με θέματα που συσχετίζονται με άλλα μαθήματα	(Peter Aston & Julian Webb, *Music Theory in Practice*, Grade 7) **5ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Περιλαμβάνονται θέματα του επιπέδου 5: - Αναφορά στις κατά καιρούς κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις του πιάνου και τις διαφοροποιήσεις που επιφέρουν στην άρθρωση/ήχο/προσωδία - Ονομασία στολιδιών - Διαστήματα με χαρακτηρισμό - Χρήση ορολογίας για την άρθρωση (staccato/legato/ portamento) - Σχετική μείζονα/ελάσσονα - Εντοπισμός μετατροπιών μέσα από τον εντοπισμό του ξένου προς την τονικότητα φθόγγου - Φράση-Περίοδος και παρακολούθησή τους ως δομικό στοιχείο/ Εντοπισμός φόρμας του κομματιού (ενδεικτικά) - Γνώσεις για το συνθέτη και την περίοδο που ζει - Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους σε σχέση με συνθέτη - Ο μηχανισμός του οργάνου της περιόδου και η σχέση του με την άρθρωση και την γενικότερη τεχνική παιξίματος - Δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης - Μετατροπίες - Ποικίλματα και διαβατικοί φθόγγοι μελωδίας - Σχηματικά οι φόρμες Ροντό και Σονάτας - Ο Συνθέτης και η εργογραφία του αναφορικά με το χρησιμοποιούμενο όργανο εποχής - Στυλιστικά χαρακτηριστικά της περιόδου σε όλες τις μορφές τέχνης - Πιανίστες εγνωσμένου κύρους για έργα συγκεκριμένου συνθέτη ή περιόδου **και επιπλέον:** - Γνώσεις για το συνθέτη και την εργογραφία του με έμφαση στα έργα του για πιάνο (ή προγονικές μορφές του) - (Ενδεικτικά) Η θέση του συνθέτη στην πιανιστική φιλολογία και η	**Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista** • **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 6 ABRSM Publishing , 2010. • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 6. The FJH Music Company, 2008. • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 6-8. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 6-8. Faber Music, 2008. • **Richman, Howard.***Super Sight-reading Secrets*. Sound Feelings Publishing, 1986. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sightreading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Χαρατσή, Λιάνα**. *Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο*. Edition Orpheus, 2014. • **Morris, R.O & Howard Ferguson**. *Preparatory Exercises in Score Reading*. Oxford University Press, 1968. • **Snell, Keith & Martha Ashleigh**. *Fundamentals of Piano Theory*, Levels 8-10.

	6.4.10. Να συνειδητοποιήσει και να βιώσει, μέσα από την πλαισιωμένη διδασκαλία, την επιτελεστικότητα και το ρόλο της μουσικής στην κοινωνία σε σχέση με τη δική του μουσική ανάπτυξη και ικανότητα ως προς το πιάνο. 6.4.11 Να αποκτήσει μεγαλύτερη άνεση στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ και της Μουσικής Τεχνολογίας ως εργαλεία στην ανάπτυξη της ικανότητάς του να παίζει πιάνο.	προσφορά του στην εξέλιξη της τεχνικής και της φόρμας - Αντιστοίχιση της μουσικής παραγωγής της μελετώμενης περιόδου με την αντίστοιχη στον ελλαδικό χώρο - Ενδεικτική παρακολούθηση της διαφοροποίηση στην έκδοση παρτιτούρας 6ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα 6ΕΔΜ1 Φύλλο εργασίας με 1-2 χαρακτηριστικά σημεία του κομματιού που μελετά ο μαθητής (και κυρίως των προοριζομένων για εξετάσεις) για τα οποία δίνονται 3-4 εκδοτικές εκδοχές, συμπεριλαμβανομένης της Urtext. Συζήτηση στο μάθημα με χρήση ορολογίας. **ΠΔ2:Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο:** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας	Neil A. Kjos Music Company, 1998. • **Aston, Peter & Julian Webb**. *Music Theory in Practice*, Grades 8. ABRSM, 1993. • **Kember, John.** *More Piano SIght-Reading: Additional Material for Piano Solo and Duet*. Schott, 2010. **Cisler, Valerie & Maurice Hinson.***Technique for the Advancing Pianist*. Alfred Publishing, 2004.
6.5 Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	6.5.1 Να αντιληφθεί βιωματικά το ρόλο και τις δυνατότητες του πιάνου ως όργανο αναφοράς για την έκφραση της προσωπικής του δημιουργητικότητας. **Ο μαθητής ειδικότερα για τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3) αρχικά διώκεται:** 6.5.2.. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση 6.5.3. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 6.5.4 Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο	**6ΠΔ2.1: Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική. Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Σταδιακά οι ελεύθεροι αυτοσχεδιασμοί μπορεί να γίνουν πιο εκτεταμένοι, να έχουν ηχοχρωματική ισορροπία και εσωτερική δομή, ακόμη και να καταγράφονται με μη συμβατική σημειογραφία. Στο έκτο επίπεδο ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός γίνεται με **ηχητική απόκριση ανάμεσα σε μεγαλύτερες ομάδες μουσικών**, όπου τα παιδιά αντιδρούν στα ηχητικά ερεθίσματα που δίνουν το ένα στο άλλο, αρχικά με διαδοχικό, και στη συνέχεια και με ταυτόχρονο παίξιμο. Ο δάσκαλος στηρίζει τη δράση με συζητήσεις για την ισορροπία της σύνθεσης. **[**σύνδεση με θεματικό πεδίο "Σύμπραξη με άλλα όργανα" **6ΠΔ3.2: Συμμετοχή σε ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου]** **6ΠΔ2.2:Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου,	**Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο** • **Klose, Carol**. *Piano teacher's Guide to Creative Composition*. Hal Leonard, 2011. • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Tenni, Jyrki & Jasse Varpama**. *Vappa Säestys ja Improvisointi (Keyboard Accompaniment & Improvisation).* Otava, 2010. • **Jacobson, M. Jeanine.** *Professional Piano Teaching*. Alfred Publishing, 2006. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book III, ABRSM

	αντί της σημειογραφίας 6.5.5. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 6.5.6. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο 6.5.7. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 6.5.8. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς 6.5.9. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης 6.5.10. Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης **Ο μαθητής στον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3)** **μέχρι το τέλος του έκτου επιπέδου επιδιώκεται:** 6.5.11. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά, μελωδικά και αρμονικά με συνοδεία μουσικού συνόλου 6.5.12. : Να επιχειρήσει μελωδικές μελοποιήσεις και εναρμονίσεις σε δοσμένο στίχο	διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία από μουσικό σύνολο** (π.χ. κιθάρα και κρουστά), που εκτελείται από διδάσκοντες ή άλλους έμπειρους μουσικούς πάνω σε μια γνωστή αρμονική ακολουθία. Ο μαθητής αυτοσχεδιάζει σε συνεργασία και αλληλεπίδραση με τους άλλους μουσικούς, παρέχοντας και την αρμονία όπου χρειάζεται, ανάλογα με το σχήμα και τον τύπο του αυτοσχεδιασμού. **[**σύνδεση με θεματικό πεδίο "Σύμπραξη με άλλα όργανα" 6ΠΔ3.2: Συμμετοχή σε ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου]. Όπου πρακτικά είναι δύσκολο αυτό, μπορεί να συνδράμει ο καθηγητής ή να χρησιμοποιηθεί προ-ηχογραφημένη μουσική **6ΠΔ2.3: Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Οι μελωδικοί αυτοσχεδιασμοί μπορεί να έχουν μιμητικό χαρακτήρα στην αρχή και να εξελιχθούν σε πηγή έμπνευσης για εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές ή και μελοποιήσεις. Το έκτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **συνθέσεις μελωδικές, με μελοποίηση δοσμένων στίχων με παράλληλη εναρμόνισή τους**. Οι συνθέσεις μπορούν να περιέχουν αυτοσχεδιαστικά στοιχεία ανάμεσα στο στιχουργικό/ποιητικό λόγο, και η δραστηριότητα μπορεί να ολοκληρωθεί ως *project* σε βάθος ολόκληρου του 6ου επιπέδου, σε συνεργασία με το μάθημα των Νέων Ελληνικών (επιλογή κειμένου), των Θεωρητικών της Ευρωπαϊκής Μουσικής κ.ά. ώστε να υπάρχει σύνδεση με διαφορετικά θεματικά πεδία από το πρόγραμμα σπουδών των διαφόρων μαθημάτων**.**	Publishing, 1996. • **Hildebrand, Monika**. *Piano Varieté*. Universal Edition, 2009. **Higgins, Lee & Particia Shehan**. *Free to be Musical: Group Improvisation in Music.*Taschenbuch, R&L Education, 2010. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης** • **Cornick, Mike.** *3 Pieces for 6 hands at 1 piano.* Universal Edition, 2002. • **Bober, Melody**. *Grand Trios for Piano,* for 1 piano 6 hands. Books 6-7. Alfred Publishing, 2012. • **Kowalchyk, Gayle & E.L. Lancaster, ed**. *Masterworks Classics Duets Levels 6 -8*. Alfred Publishing, 2013. **Vandall, Robert**. *Jazz for three*. Alfred Publishing, 2004.

	6.5.13. Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού με πρότυπο πολλά διαφορετικά στυλ του κλασικού ρεπερτορίου **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις στον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3:** 6.5.14. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 6.5.15. Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη 6.5.16. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3) αρχικά επιδιώκεται:** 6.5.17. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς	**6ΠΔ2.4: Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν συγκοπές, αντιχρονισμούς, πολυρυθμίες και στυλιζαρισμένες ρυθμικές συνοδείες, όπως βαλς, σάλσα, τανγκό κ.λπ. Στο έκτο επίπεδο προτείνεται **ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** σε κομμάτια σύγχρονου πιανιστικού ρεπερτορίου που απαιτούν **ελεύθερη ρυθμική απόδοση**. (MonikaHildebrand, *PianoVariété*) **6ΠΔ2.5:Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός** Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο, από αισθητικής πλευράς. Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει **αυτοσχεδιασμός σε στυλ συνθετών**	

	6.5.18. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας 6.5.19. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες 6.5.20. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας 6.5.21. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την Prima Vista του 6.5.22. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 6.5.23. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής **Ο μαθητής για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3) μέχρι το τέλος του έκτου επιπέδου επιδιώκεται:** 6.5.24. Να παίζει με άλλους πιανίστες κομμάτια πρωτότυπα και κατάλληλα για το επίπεδό του 6.5.25. Να παίζει με μεγαλύτερα	 *Improvisation at the Piano*, Brian Chung & Dennis Thurmond (Brian Chung & Dennis Thurmond, *Improvisation at the Piano*) **ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη** **6ΠΔ3.1: Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους πιανίστες.** Υπάρχει πλούσιο πρωτότυπο μουσικό υλικό για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο ή σε δύο πιάνα. Το ρεπερτόριο που είναι διαθέσιμο καλύπτει ολόκληρο το ιστορικό φάσμα ρεπερτορίου του πιάνου, οπότε και ο εκπαιδευτικός καλείται να επιλέξει έργα κατάλληλα για το συνολικό τεχνικό και ερμηνευτικό επίπεδο των μαθητών. Σε αυτό το επίπεδο οι μαθητές πρέπει να παίζουν κομμάτια πρωτότυπα, γραμμένα για σύνολο πιανιστών, που καλύπτουν ένα μεγάλο στυλιστικό εύρος πιανιστικής γραφής με διευρυμένες τεχνικές και ερμηνευτικές απαιτήσεις. **6ΠΔ3.2: Συμμετοχή σε ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου**. Με τη συμμετοχή σε αυτά τα σύνολα αυξάνεται το εύρος των μουσικών	

	σύνολα μουσικής δωματίου ή και ορχήστρες κομμάτια πρωτότυπα και κατάλληλα για το επίπεδό του **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3)q** 6.5.26. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα 6.5.27. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας 6.5.28. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο	συνεργασιών καθώς και του ρεπερτορίου που μπορεί να μελετηθεί. Σε αυτό το επίπεδο τα σύνολα μπορεί να είναι μεγαλύτερα - ακόμη και μικρή ορχήστρα δωματίου - και τα έργα που παίζονται πρέπει να είναι κατά κανόνα πρωτότυπα έργα μουσικής δωματίου όπου το πιάνο έχει ισότιμο ρόλο με το υπόλοιπο σύνολο και όχι μόνο συνοδευτικό. Ως προς αυτό, μπορεί να υπάρξει συνεργασία με το μάθημα των Μουσικών Συνόλων.	

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
Τ Α Μ Π Ο Υ Ρ Α Σ
Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΕΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Βάσει του ισχύοντος ωρολογίου προγράμματος η διδασκαλία του ταμπουρά ως υποχρεωτικό όργανο αναφοράς, όπως και η διδασκαλία των άλλων μουσικών οργάνων είναι ατομική. Έτσι ο ταμπουράς διδάσκεται μία (1) ώρα εβδομαδιαίως στις τρεις πρώτες τάξεις του Μουσικού Γυμνασίου, ατομικά, ξεχωριστά από το μάθημα της παραδοσιακής μουσικής και από άλλον ειδικό καθηγητή.
Το μάθημα του ταμπουρά στις τρεις πρώτες τάξεις του Μουσικού Γυμνασίου, ουσιαστικά εισάγει τον μαθητή, που κατά κανόνα και με ελάχιστες εξαιρέσεις είναι παντελώς αμύητος στην παραδοσιακή μουσική, σε ένα καινούριο «σύμπαν» από όργανα, ήχους, μουσικά διαστήματα, ρυθμούς, μουσικές συμπεριφορές, νοοτροπίες. Ουσιαστικά μαθητής και καθηγητής καλούνται να μάθουν και να διδάξουν μέσα σε ένα πλαίσιο γραπτού πολιτισμού (όπως είναι το σχολείο) ένα βασικό πυλώνα και καρπό του προφορικού πολιτισμού που είναι η παραδοσιακή μουσική.

ΣΤΟΧΟΙ	**ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ**	**ΠΡΑΞΗ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ**
Στόχος της διδασκαλίας του ταμπουρά στις τρεις πρώτες τάξεις του μουσικού γυμνασίου, είναι να καταστήσει τον ταμπουρά εργαλείο για τη βιωματική και σε βάθος κατανόηση της θεωρίας της παραδοσιακής μουσικής, χωρίς να παραγνωρίζει την αυτόνομη λειτουργία του, ως σολιστικού οργάνου, συνοδευτικού του δημοτικού τραγουδιού, με ιδιαίτερη τεχνική και ρεπερτόριο.	Η θεωρία της παραδοσιακής μουσικής συνίσταται: **α)** στη ***θεωρία των ήχων*** (πολυηχία, διαστήματα, κλίμακες, χαρακτηριστική μελοποιία εκάστου ήχου, συστήματα) **β)** στη ***θεωρία των ρυθμών*** (απλοί, σύνθετοι ρυθμοί, χοροί και τοπικές ιδιαιτερότητες, πολυρυθμία) **γ)** στα ***είδη μελοποιίας***, φόρμες και στυλ (η βυζαντινή μελοποιία με τα είδη της, καθώς και τα σημαντικά τοπικά ιδιώματα της δημοτικής μουσικής, που οι διαφορές τους έχουν να κάνουν και με τη θεωρία των ήχων και των ρυθμών) **δ)** στο ***σύστημα γραφής*** (εκκλησιαστική μουσική σημειογραφία - παρασημαντική)	■ Οι κινητοί δεσμοί (μπερντέδες) επιτρέπουν την οπτική και ακουστική αντίληψη των διαστημάτων και των κλιμάκων. ■ Με την τεχνική της πένας (δεξί χέρι) γίνεται βιωματικά η εντρύφηση στη θεωρία των ρυθμών και με την χρήση απλών συγχορδιών, η ρυθμική και αρμονική συνοδεία των τραγουδιών. ■ Με τη διδασκαλία ενός κατάλληλα επιλεγμένου ρεπερτορίου από διάφορα μέρη της Ελλάδας και διάφορα στυλ, ο μαθητής γνωρίζει και αντιμετωπίζει στην πράξη τα διάφορα είδη μελοποιίας. ■ Ως προς την επιλογή των κομματιών, προτείνεται η θεματική τους συνάφεια με τη χρονική περίοδο διδασκαλίας, π.χ. κάλαντα του Δωδεκαημέρου τον Δεκέμβρη, ιστορικά τραγούδια τον Μάρτη, τραγούδια της άνοιξης, με σκοπό τη διαθεματικότητα με τα μαθήματα: Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, Ιστορία και Νεοελληνική Λογοτεχνία. Επίσης, προτείνεται η δημιουργία ανθολογίας τοπικών τραγουδιών και χορών, αυξανόμενης δυσκολίας ειδικά διασκευασμένων για ταμπουρά, για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου σε κάθε Μουσικό σχολείο με τη βοήθεια των μαθητών, με

		απώτερο σκοπό τη συλλογή σε κεντρικό επίπεδο και τη διάχυση μέσω της επίσημης ιστοσελίδας του ΥΠΟΠΑΙΘ. ■ Η διδασκαλία γίνεται με την εκκλησιαστική μουσική σημειογραφία σε συνδυασμό και με την ευρωπαϊκή, ως διαπολιτισμικό εργαλείο μουσικής επικοινωνίας με μουσικούς άλλων λαών, αλλά και τους δημοτικούς και λαϊκούς μουσικούς της πατρίδας μας.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Το πρόγραμμα σπουδών ορίζεται σε 6 επίπεδα που αντιστοιχούν σε 2 επίπεδα ανά σχολικό έτος. Σε κάθε επίπεδο υπάρχει δεξαμενή από μουσικά κομμάτια από τα οποία ο καθηγητής διαλέγει και διδάσκει κατά την κρίση του και την ικανότητα και επιμέλεια του μαθητή.
Στις εξετάσεις που γίνονται στο τέλος κάθε σχολικού έτους ο μαθητής καλείται να εκτελέσει, χωρίς τη βοήθεια μουσικού κειμένου, ένα συγκεκριμένο αριθμό κομματιών από κάθε επίπεδο (δεξαμενή). Ο αριθμός των κομματιών ορίζεται ξεχωριστά για κάθε τάξη του γυμνασίου.
Η βαθμολογία θα πρέπει να είναι συνάρτηση της κάλυψης της διδακτέας ύλης, της ερμηνευτικής εικόνας και της προσωπικότητας του μαθητή.
Ο μαθητής θα πρέπει να έχει επάρκεια στα εξής βασικά σημεία:

- Στάση και κράτημα του οργάνου και της πένας
- Ρυθμός
- Πενιές
- Μπερντέδες (διαστήματα της κλίμακας του ήχου)
- Δακτυλοθεσία
- Στολίδια (εάν έχουν διδαχθεί)
- Μουσικότητα

Α’ Τάξη

ΠΡΟΣΔΟΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Α’ Επίπεδο 1. Να γνωρίσουν οι μαθητές το όργανο, να το τοποθετήσουν στην ιστορία και να κατανοήσουν τον λόγο της διδασκαλίας του.	Ιστορία του ταμπουρά και ο ταμπουράς ως όργανο αναφοράς 1 ώρα	• Τα μέρη του οργάνου. • Ονόματα με τα οποία είναι γνωστό ανάλογα με τις εποχές της ιστορίας του και με τους τόπους. • Ιστορική αναδρομή. Εξήγηση γιατί εγκαταλείφτηκε κατά τον 20ο αιώνα. • Ο ταμπουράς ως όργανο αναφοράς στα Θεωρητικά Βιβλία της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής του 19ο αιώνα. • Μπερντέδες (κινητοί δεσμοί) και διαφορές με ταστιέρα ευρωπαϊκού νηκτού οργάνου.

2. Να μπορέσει ο μαθητής να στηρίξει το όργανο σωστά και σταθερά. Τοποθέτηση αριστερού χεριού και σωστή λειτουργική και άνετη κίνηση του δεξιού χεριού (πένα).	Στήριξη του οργάνου. Δεξί– αριστερό χέρι. 2 ώρες	• Στήριξη του οργάνου με το δεξί χέρι, χωρίς τη βοήθεια του αριστερού. • Κράτημα της πένας και κίνηση του δεξιού χεριού από τον καρπό. • Τοποθέτηση του αριστερού χεριού με πρώτο δάχτυλο στο δι. • Ρυθμικές ασκήσεις στις ανοιχτές χορδές (νη-δι-πα) σε δίσημο και τετράσημο ρυθμό. • Ασκήσεις με ημιτόνια με τρία δάχτυλα αρχικά δι-δι#-κε. • Ασκήσεις δακτύλων 1 και 2 στις θέσεις βου-γα, ζω-νη. • Ασκήσεις, Παραδοσιακά τραγούδια (π.χ. Ένα μικρό φυντάνι, καταγραφή Παχτίκος) και κάλαντα (π.χ. Σήμερα τα φώτα) στο Πεντάχορδο νη-δι (νη-0, πα-0, βου-1°,γα-2°, δι-4°).
3.α) Να μάθει ο μαθητής να κινεί σωστά το χέρι του στο μπράτσο. Να αλλάζει θέση σέρνοντας το πρώτο δάχτυλο (δείκτης) χωρίς να χάνει την επαφή του με τη χορδή. β) Να παίζει την κλίμακα του Νη (χαμηλή θέση).	Αλλαγή θέσης. Έκταση φθόγγων νη-κε. Κλίμακα του Νη 4 ώρες	• Αλλαγή θέσης βου-γα, δι-κε, με δάχτυλα: 1°-2°,1°-3°, χωρίς να χάσει το 1° δάχτυλο επαφή με τη χορδή. • Ασκήσεις, τραγούδια (π.χ. Ποδαράκι) κάλαντα (π.χ Χριστουγέννων Κρήτης) σε δίσημο και τετράσημο ρυθμό. • Κλίμακα του Νη (νη-πα με ανοιχτές χορδές, βου-γα με δάχτυλα 1°-2°, δι-κε με 1°-3°, ζω-νη με 1°-2° και κατιούσα κίνηση: ζω ύφεση με 1° δάχτυλο, κε-δι με 1°-1° χωρίς να χάσει το 1° δάχτυλο επαφή με τη χορδή, γα-βου 2°-1° και πα-νη στις ανοιχτές χορδές. • Ασκήσεις και τραγούδια στο μαλακό διάτονο με έκταση έως το νη' (πχ. Απόψι τα Μεσάνυχτα κατ. Παχτίκος).
<u>Β' Επίπεδο</u> 4.α) Να μάθει ο μαθητής να συνοδεύει ρυθμικά, κομμάτια σε 2σημο, 3σημο και 4σημο ρυθμό. β) Να βιώσει την αίσθηση του συρτού και του χορού στα τρία. γ) Να μάθει το μαλακό διάτονο και να εντοπίσει τις χαμηλωμένες βαθμίδες βου και ζω.	Ρυθμός δίσημος, τρίσημος και τετράσημος. Μαλακό διάτονο. 6 ώρες	• Ρυθμική συνοδεία συρτού χορού και χορού στα τρία. • Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικές παραλλαγές από τον μαθητή. • Κτύπημα στο καπάκι. • Κομμάτια στο μαλακό διάτονο και σε ρυθμό 2σημο, 3σημο και 4σημο. • Εντόπιση της συμπεριφοράς των φθόγγων βου και ζω.

δ) Να παίζει τις μελωδίες κομματιών σε 2σημο, 3σημο και 4σημο ρυθμό σε διατονική κλίμακα.		
5.α) Να μπορεί ο μαθητής να συνοδεύσει ένα κομμάτι ρυθμικά και αρμονικά. β) Να μπορεί να συμμετέχει σε μουσικό σύνολο παίζοντας συγχορδίες. γ) Να αρχίσει να κατανοεί καλύτερα τη δομή των κομματιών.	Συγχορδίες. Ρυθμική, αρμονική συνοδεία. 4 ώρες	• Εκμάθηση των συγχορδιών της μαλακής διατονικής σκάλας. • Συγχορδίες «ανοιχτές» με πέμπτες και τέταρτες. • Ρυθμική και αρμονική συνοδεία των κομματιών του μαλακού διατόνου πού έχουν διδαχθεί.
6.α) Να μάθει να χρησιμοποιεί τον αντίχειρα β) Να μάθει δύο βασικές θέσεις.	Λειτουργία του αντίχειρα (5^{ο} δάχτυλο). 7 ώρες	• Ασκήσεις με αντίχειρα σε όλο το μπράτσο. • Κομμάτια χρησιμοποιώντας τις θέσεις: 1^{ο} στο γα, 5^{ο} στο βου και 1^{ο} στο δι 5^{ο} στο γα (πχ Τούτο το μήνα).
7. Να μάθει ο μαθητής να κουρδίζει το όργανό του.	Κούρδισμα του ταμπουρά. 1 ώρα	• Βασικό κούρδισμα κατά πέμπτες (καραντουζέν). • Εξάσκηση κουρδίσματος της πρώτης χορδής από εξωτερική πηγή (π.χ. νότα του πιάνου). • Κούρδισμα των υπολοίπων χορδών που αποτελούν την «πρώτη χορδή» (κάτω χορδή). • Κούρδισμα της «δεύτερης χορδής» (μεσαίας). • κούρδισμα της «τρίτης χορδής» (πάνω χορδή).

Β' Τάξη

ΠΡΟΣΔΟΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	**ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**	**ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ**
<u>Β' Επίπεδο</u> 1.α) Να μάθει ο μαθητής τον 7σημο ρυθμό και τις δύο του εκδοχές. β) Να μάθει να συνοδεύει ρυθμικά καλαματιανό και μαντηλάτο. γ) Να μάθει τον ήχο Α΄, την μελοποιία του και την ιδιαιτερότητα της δεύτερης βαθμίδας του ήχου. δ) Να μάθει τον ήχο λέγετο.	Ρυθμός επτάσημος. Ήχος Α΄, Ήχος λέγετος. 8 ώρες	• ρυθμική συνοδεία σε συρτό καλαματιανό και μαντηλάτο (δύο δομές 7σήμου 3-4 και 4-3). • κομμάτια σε ήχο Α΄. • βου χαμηλότερο από το βου του πλ του Δ΄ όταν έλκεται από τον Πα στις τελικές καταλήξεις της μελωδίας • Εισαγωγή σε συρτό και καλαματιανό Α΄ ήχου. • Σύντομη αναφορά στους τόπους προέλευσης των κομματιών και στον ιδιαίτερο μουσικό πολιτισμό τους.

		• Ήχος λέγετος, κομμάτια. • Εισαγωγή καλαματιανού σε λέγετο.
2.Να μάθει ο μαθητής μερικά βασικά στολίδια της μελωδίας,	Στολίδια, εκφραστικά μέσα (vibrato, legato, τάι-τα). 6 ώρες	• Vibrato. • Ρυθμικό vibrato. • Legato. • Τάι-τα. • Εξάσκηση των παραπάνω σε απλά μοτίβα. • Εφαρμογή των στολιδιών σε ήδη διδαγμένα κομμάτια.
<u>**Δ' Επίπεδο**</u> 3.Να μάθει ο μαθητής τις δύο βασικές θέσεις, (μεταφορές-τρανσπόρτα).	Χαμηλή θέση – Ψηλή θέση. Παραχορδή. 5 ώρες	• Χαμηλή θέση: το πα στην 1η χορδή ανοιχτή. • Ψηλή θέση: το πα στην 1η χορδή στη θέση δι της προηγούμενης διάταξης. • Εντοπισμός των αλλοιώσεων (σύστημα κατά το δια 4 επί το οξύ). • Εκτέλεση διδαγμένων κομματιών στη ψηλή θέση.
4.α) Να μάθει ο μαθητής τον 5σημο ρυθμό. β) Να εξασκηθεί στην ιδιομορφία του ρυθμού (δεξί χέρι). γ) Να μάθει να συνοδεύει ρυθμικά τον τσακώνικο και μπαϊντούσκα.	Ρυθμός πεντάσημος. 2 ώρες	• Ρυθμικές ασκήσεις σε 5σημο ρυθμό. • Κομμάτια σε 5/4 (πχ Τσακώνικος), 5/8 (πχ Κάτω στη Ρόδο, χορός Μπαϊντούσκα). • Ασκήσεις με τρίηχα. • Τονισμός και στην άρση (τρίηχα με θέση-άρση). • Κομμάτια σε ήχο Γ΄ και σε Βαρύ από γα. • Παρατήρηση και εντοπισμός της διαφοράς των δύο αυτών ήχων. • Κούρντισμα της μεσαίας χορδής δι σε γα.
5. Να μάθει ο μαθητής κομμάτια σε ήχο Γ΄ και Βαρύ και να κατανοήσει τη διαφορά τους. 6. Να μάθει ο μαθητής τον ήχο Δ΄ και να τον συσχετίσει με τον λέγετο, τον πλ του Δ΄, αλλά και τον Α΄ .	Ήχος Γ΄ και Βαρύς 2 ώρες Ήχος Δ΄ 2 ώρες	• Κομμάτια σε ήχο Δ΄. • Παρατήρηση της σχέσης του Δ΄ήχου με τον λέγετο, τον πλ του Δ΄ και τον Α΄.

Γ' Τάξη

ΠΡΟΣΔΟΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ε΄ Επίπεδο 1. Γνωριμία με το σκληρό χρωματικό γένος και τους δύο βασικούς ήχους πλ του Β΄ και πλ του Δ΄ χρωματικό.	Χρώμα. Ήχος πλάγιος του Β΄. 3 ώρες	• Κλίμακα του πλ του Β΄. • Θέση του αντίχειρα. • Κομμάτια. • Εισαγωγή καλαματιανού και συρτού σε ήχο πλ του Β΄. • Αναφορά στον πλ του Δ΄ χρωματικό, κομμάτια.
2.α) Να μάθει ο μαθητής ποιο είναι το μαλακό χρωματικό τετράχορδο. β) Να το συγκρίνει οπτικά και ακουστικά με το σκληρό χρωματικό τετράχορδο γ) Να παίξει κομμάτια σε ήχο Β΄ ώστε να εξοικειωθεί με το χαρακτήρα και το άκουσμά του.	Μαλακό χρώμα. Ήχος Β΄. 3 ώρες	• Ήχος Β΄ από το δι. • Το κε ύφεση πιο ψηλά από το ημίτονο. • Δακτυλοθεσία: Δι-1°, κε ύφεση-3°, ζω-1°, νη -2°. • Διαφορά σκληρού και μαλακού χρωματικού τετραχόρδου. • Κομμάτια.
3.α) Να μάθει ο μαθητής τον 9σημο ρυθμό. β) Τα βασικά ρυθμικά σχήματα συνοδείας. γ) τρεις χορούς σε 9σημο ρυθμό.	Ρυθμός 9σημος, (ζεϊμπέκικο, καρσιλαμάς, συγκαθιστό). 9 ώρες	• Βασική δομή του 9σημου: 2-2-2-3 και 3-2-2-2, αλλά και 2-3-2-2. • Χρονική αγωγή του 9σημου. • Χοροί : ζεϊμπέκικο, καρσιλαμάς, συγκαθιστό. • Χαρακτηριστική πενιά ζεϊμπέκικου. • Κομμάτια.
ΣΤ΄ Επίπεδο 4.α) Να μάθει ο μαθητής να συνοδεύει ρυθμικά: τσάμικο, ζωναράδικο. β) Να μάθει να παίζει κομμάτια σε τέτοιους ρυθμούς.	Χοροί: τσάμικος, ζωναράδικο 6 ώρες	• Ρυθμικά σχήματα συνοδείας για κάθε έναν από τους χορούς αυτούς. • Κομμάτια. • Σύντομη αναφορά στους τόπους προέλευσης των κομματιών και στον ιδιαίτερο μουσικό πολιτισμό τους.
5.α) Να μπορεί ο μαθητής να καταλάβει σε ποιο ρυθμό και σε ποιο ήχο είναι ένα κομμάτι. β) Να κατανοήσει και να συνδέσει με απλό τρόπο τους ήχους.	Ακουστικές ασκήσεις. Ρυθμικές και μελωδικές ασκήσεις. 2 ώρες	• Ζητάμε από τον μαθητή να αναγνωρίσει τον ρυθμό του κομματιού που παίζουμε • Προοδευτικά από απλά και χαρακτηριστικά κομμάτια βοηθάμε τον μαθητή να βρει τον μηχανισμό • Ζητάμε από τον μαθητή να αναγνωρίσει σε ποιο ήχο είναι το κομμάτι που ακούει

6.α) Να αρχίσει ο μαθητής να μπαίνει σιγά σιγά στον αυτοσχεδιασμό . β) Η ωφέλεια από τη δραστηριότητα αυτή είναι μεγάλη από άποψη τεχνικής, μουσικότητας, και ευχαρίστησης.	Αυτοσχεδιασμός 2 ώρες	• Πρώτα πρέπει να βρει αν είναι στο διατονικό γένος ή στο χρωματικό • Κατόπιν πρέπει να βρει σε ποιο φθόγγο κατέληξε η μελωδία • Αφού κάνουμε επανάληψη σε έναν συγκεκριμένο ήχο και παίξουμε αρκετά κομμάτια, ζητάμε από τον μαθητή να αυτοσχεδιάσει μια δική του μελωδία πάνω σε αυτόν τον ήχο και σε απλό ρυθμικό σχήμα που παίζουμε εμείς. • Γίνονται παρατηρήσεις που έχουν να κάνουν με τον ήχο ή με τον ρυθμό.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
Α΄ Β΄Γ΄ ΤΑΞΕΙΣ ΛΥΚΕΙΟΥ

Ενότητα Α.1. – Περί των διατονικών ήχων εν εκτάσει

Υποενότητα Α.1.1. – Θέμα: ήχος α΄ και ήχος πλ. του α΄ (16 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Σε συνέχεια των γνώσεων που απεκόμισε στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει : • να κατανοήσει πλήρως όλα τα στοιχεία της θεωρίας του ήχου α΄ και του ήχου πλ. α΄ με ιδιαίτερη έμφαση στο σύντομο στιχηραρικό μέλος. Ομοιότητες και διαφορές των δύο ήχων • να μπορεί να ψάλει μέλη από το Αναστασιματάριο του Πέτρου σε ήχο α΄ και σε ήχο πλ. του α΄	Συστατικά των συγκεκριμένων ήχων: • βάση • αρκτική μαρτυρία • κλίμακα και σύστημα των ήχων • απήχημα • δεσπόζοντες φθόγγοι • καταλήξεις • έλξεις στο ειρμολογικό, στιχηραρικό και παπαδικό μέλος.	Οι μαθητές για κάθε ήχο ξεχωριστά: • μελετούν τη θεωρία • ακούν μέσα στην τάξη ενδεικτικά κάποια χαρακτηριστικά μαθήματα στους συγκεκριμένους ήχους (χορωδία και μονωδία) σε ειρμολογικό (σύντομο και αργό), στιχηραρικό (σύντομο και αργό) και παπαδικό μέλος.
Ο μαθητής πρέπει • να έχει κατανοήσει τη λογική του ισοκρατήματος στους συγκεκριμένους ήχους	Εισαγωγή στην μορφολογική ανάλυση των μελών παρουσιάζοντας τις ιδιαίτερες θέσεις που εμφανίζονται για πρώτη φορά, αναλύοντας ταυτόχρονα τη λογική της συνοδείας του ισοκρατήματος σε κάθε θέση των συγκεκριμένων ήχων.	Οι μαθητές στους εν λόγω ήχους: • ψάλλουν τα Πασαπνοάρια (Πάσα πνοή, Αινείτε) και τα Κεκραγάρια (Κύριε εκέκραξα, Κατευθυνθήτω) από το Αναστασιματάριο Πέτρου και θέτουν τα ισοκρατήματα. Χωρίζονται σε δύο ομάδες (μέλος και ισοκράτημα) και ψάλλουν τα μαθήματα. • ακούν χαρακτηριστικά μέλη των συγκεκριμένων ήχων δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ισοκρατήματα και προσπαθώντας να αντιληφθούν τις αλλαγές τους • συζητούν για την συνοδεία του ισοκρατήματος από αισθητικής πλευράς (λιτό ή πλούσιο ισοκράτημα)
Ο μαθητής πρέπει να γνωρίσει τη σχέση των συγκεκριμένων ήχων του διατονικού γένους με τα αντίστοιχα μακάμ και τους λαϊκούς δρόμους που συναντάμε στην παραδοσιακή και λαϊκή μας μουσική και χρησιμοποιούν την ίδια ή παρόμοια κλίμακα.	Συνοπτική αναφορά και εξήγηση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων μακάμ και λαϊκών δρόμων και επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών με τους αντίστοιχους ήχους.	Οι μαθητές: • γνωρίζουν ακροθιγώς τη θεωρία των μακάμΟυσάκ και Χουσεϊνί και του λαϊκού δρόμου Ουσάκ • παροτρύνονται να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές με τους ήχους α΄ και πλ. α΄ • ακούν κάποια γνωστά τραγούδια στα συγκεκριμένα μακάμ ή δρόμους

Ο μαθητής καλείται: • να τραγουδήσει τραγούδια στους αντίστοιχους ήχους, μακάμ ή δρόμους, με τη χρήση της Βυζαντινής Παρασημαντικής καθώς και της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας • να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι χωρίς τη χρήση παρτιτούρας (από στήθους) • να κατανοήσει τη λογική της συνοδείας στα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους • να γνωρίσει διαφορετικές μουσικές παραδόσεις του ελλαδικού χώρου • να γνωρίσει τη ιδιαίτερη μουσική παράδοση του τόπου του	• Γίνεται αναφορά στις χαρακτηριστικές μελωδικές γραμμές που συναντάμε στα τραγούδια. • Συγκρίνεται και σχολιάζεται το ηχητικό υλικό από τις διάφορες μουσικές παραδόσεις, με έμφαση στη τοπική παράδοση και επισημαίνονται οι ομοιότητες και οι διαφορές. • Δίνεται έμφαση στην ακρόαση παλιών και σύγχρονων ηχογραφήσεων των ίδιων τραγουδιών με σκοπό τη σύγκριση και τον σχολιασμό στην τάξη.	Οι μαθητές • ακούν τραγούδια που είναι καταγραμμένα ταυτόχρονα σε βυζαντινή και ευρωπαϊκή σημειογραφία • τραγουδούν τα τραγούδια μόνοι τους ή σε ομάδες, κατόπιν και με τη συνοδεία των οργάνων που παίζουν • πειραματίζονται στην εισαγωγή νέων στοιχείων στα συγκεκριμένα τραγούδια • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν για τα διαφορετικά στοιχεία που διακρίνουν σε διαφορετικές εκτελέσεις του ίδιου τραγουδιού, καθώς και για το ποιος είναι ο ρόλος της παραδοσιακής μουσικής στην καθημερινή τους ζωή.
Ο μαθητής καλείται: • να είναι ικανός να μεταγράψει βυζαντινά μέλη και τραγούδια, από την βυζαντινή παρασημαντική στο πεντάγραμμο με τη χρήση της κατάλληλης σημειογραφίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια • να κατανοήσει τους τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί, και τους προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στην καταγραφή της προφορικής ΕΠΜ στο πέρασμα του χρόνου.	Γίνεται αναφορά των ειδικών σημαδιών (ειδικές διέσεις και υφέσεις που χρησιμοποιούνται στο σύστημα Donizetti), για την αποτύπωση των μικροδιαστημάτων των κλιμάκων της παραδοσιακής μουσικής στο πεντάγραμμο και δοκιμάζεται η χρήση τους.	Οι μαθητές • μεταγράφουν σύντομα μέλη του Ειρμολογίου από βυζαντινή σημειογραφία στο πεντάγραμμο και τα εκτελούν • επιχειρούν να κάνουν μια ενδεικτική καταγραφή, στην μία ή την άλλη σημειογραφία για να αντιληφθούν τα προβλήματα της όλης διαδικασίας • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν πάνω στο θέμα των καταγραφών τραγουδιών παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής
Ο μαθητής καλείται • να αναγνωρίζει ακουστικά τον ήχο α΄ και πλ. α΄ και τα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους, ακούγοντας ένα βυζαντινό μέλος, ένα τραγούδι ή ένα αυτοσχεδιασμό στον αντίστοιχο ήχο, μακάμ ή δρόμο • να γνωρίσει ακροθιγώς και άλλες παρόμοιες μορφές μακάμ ή δρόμων που συγγενεύουν προς το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει μελετηθεί	Προσέγγιση των χαρακτηριστικών του ήχου που διακρίνουμε σε ένα αυτοσχεδιασμό και επαλήθευση των βασικών στοιχείων της θεωρίας του ήχου μέσα από την τέχνη του αυτοσχεδιασμού (με όργανα ή φωνή). Αναφορά ακροθιγώς και σε άλλα μακάμ ή δρόμους που χρησιμοποιούν παρόμοιο ηχητικό υλικό με το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει ήδη παρουσιαστεί και μελετηθεί.	Οι μαθητές: • ακούν αυτοσχεδιασμούς (ταξίμια) από διάφορα όργανα ή αμανέ στον συγκεκριμένο ήχο • προσπαθούν ακουστικά να προσεγγίσουν και να αναγνωρίσουν όλα τα στοιχεία εκείνα που διδάχτηκαν για τον ήχο-μακάμ-δρόμο • προσπαθούν να εκτελέσουν ένα μικρό αυτοσχεδιασμό πάνω στον ήχο με τη φωνή ή με κάποιο όργανο, τηρώντας τις βασικές αρχές του ήχου-μακάμ-δρόμου που διδάχθηκαν

Υποενότητα Α.1.2. – Θέμα: ήχος δ΄ και ήχος πλ. του δ΄(16 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	**Βασικά θέματα**	**Ενδεικτικές Δραστηριότητες**
Σε συνέχεια των γνώσεων που απεκόμισε στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει: • να κατανοήσει πλήρως όλα τα στοιχεία της θεωρίας του ήχου δ΄ και του ήχου πλ. δ΄ με ιδιαίτερη έμφαση στο σύντομο στιχηραρικό μέλος. Ομοιότητες και διαφορές των δύο ήχων • να μπορεί να ψάλει μέλη από το Αναστασιματάριο του Πέτρου σε ήχο δ΄ και σε ήχο πλ. του δ΄ . Επίσης να μπορεί να ψάλει μέλη σε ήχο δ΄ εκ του Δι (Άγια).	Συστατικά των συγκεκριμένων ήχων: • βάση • αρκτική μαρτυρία • κλίμακα και σύστημα των ήχων • απήχημα • δεσπόζοντες φθόγγοι • καταλήξεις • έλξεις στο ειρμολογικό, στιχηραρικό και παπαδικό μέλος.	Οι μαθητές για κάθε ήχο ξεχωριστά: • μελετούν τη θεωρία • ακούν μέσα στην τάξη ενδεικτικά κάποια χαρακτηριστικά μαθήματα στους συγκεκριμένους ήχους (χορωδία και μονωδία) σε ειρμολογικό (σύντομο και αργό), στιχηραρικό (σύντομο και αργό) και παπαδικό μέλος.
Ο μαθητής πρέπει • να έχει κατανοήσει τη λογική του ισοκρατήματος στους συγκεκριμένους ήχους	Εισαγωγή στην μορφολογική ανάλυση των μελών παρουσιάζοντας τις ιδιαίτερες θέσεις που εμφανίζονται για πρώτη φορά, αναλύοντας ταυτόχρονα τη λογική της συνοδείας του ισοκρατήματος σε κάθε θέση των συγκεκριμένων ήχων.	Οι μαθητές: • ψάλλουν τα Πασαπνοάρια (Πάσα πνοή, Αινείτε) και τα Κεκραγάρια (Κύριε εκέκραξα, Κατευθυνθήτω) από το Αναστασιματάριο Πέτρου και θέτουν τα ισοκρατήματα. Χωρίζονται σε δύο ομάδες (μέλος και ισοκράτημα) και ψάλλουν τα μαθήματα. • ακούν χαρακτηριστικά μέλη του συγκεκριμένου ήχου δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ισοκρατήματα και προσπαθώντας να αντιληφθούν τις αλλαγές τους • συζητούν για την συνοδεία του ισοκρατήματος
Ο μαθητής πρέπει να γνωρίσει τη σχέση των συγκεκριμένων ήχων του διατονικού γένους με τα αντίστοιχα μακάμ και τους λαϊκούς δρόμους που συναντάμε στην παραδοσιακή και λαϊκή μας μουσική και χρησιμοποιούν την ίδια ή παρόμοια κλίμακα.	Συνοπτική αναφορά και εξήγηση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων μακάμ και λαϊκών δρόμων και επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών με τους αντίστοιχους ήχους.	Οι μαθητές: • γνωρίζουν ακροθιγώς τη θεωρία των μακάμΣεγκιάχ και Ραστ και του λαϊκού δρόμου Ραστ • παροτρύνοντσι να βρουν τις ομοιότητες και τις διαφορές με τους ήχους δ΄ (Λέγετο) και πλ. του δ΄ • ακούν κάποια γνωστά τραγούδια στα συγκεκριμένα μακάμ ή δρόμους
Ο μαθητής καλείται: • να τραγουδήσει τραγούδια στους αντίστοιχους ήχους, μακάμ ή δρόμους, με τη χρήση της Βυζαντινής Παρασημαντικής καθώς και της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας • να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι χωρίς τη χρήση παρτιτούρας (από στήθους) • να κατανοήσει τη λογική της συνοδείας στα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους • να γνωρίσει διαφορετικές	• Γίνεται αναφορά στις χαρακτηριστικές μελωδικές γραμμές που συναντάμε στα τραγούδια. • Συγκρίνεται και σχολιάζεται το ηχητικό υλικό από τις διάφορες μουσικές παραδόσεις, με έμφαση στη τοπική παράδοση και επισημαίνονται οι ομοιότητες και οι διαφορές. • Δίνεται έμφαση στην	Οι μαθητές: • ακούνε τραγούδια που είναι καταγραμμένα ταυτόχρονα σε Βυζαντινή Παρασημαντική και σε Ευρωπαϊκή Σημειογραφία • τραγουδούν τα τραγούδια μόνοι τους ή σε ομάδες • τραγουδούν τα τραγούδια με τη συνοδεία των οργάνων που παίζουν • μελετούν την αρμονική συνοδεία που μπορεί να τοποθετηθεί ανάλογα με τη μουσική παράδοση από την οποία προέρχεται το τραγούδι • πειραματίζονται στην εισαγωγή νέων στοιχείων στα συγκεκριμένα τραγούδια

μουσικές παραδόσεις του ελλαδικού χώρου να γνωρίσει την ιδιαίτερη μουσική παράδοση του τόπου του.	ακρόαση παλιών και σύγχρονων ηχογραφήσεων των ίδιων τραγουδιών, με σκοπό τη σύγκριση και τον σχολιασμό στην τάξη.	• Οι μαθητές ακούν διαφορετικές ηχογραφήσεις ενός τραγουδιού και συζητούν για τα τραγούδια που συναντάμε στην Ελλάδα και σε γειτονικές χώρες.
Ο μαθητής καλείται: • να είναι ικανός να μεταγράψει βυζαντινά μέλη και τραγούδια, από την βυζαντινή παρασημαντική στο πεντάγραμμο με τη χρήση της κατάλληλης σημειογραφίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια • να κατανοήσει τους τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί, και τους προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στην καταγραφή της προφορικής ΕΠΜ στο πέρασμα του χρόνου.	Γίνεται αναφορά των ειδικών σημαδιών (ειδικές διέσεις και υφέσεις που χρησιμοποιούνται στο σύστημα Donizetti), για την αποτύπωση των μικροδιαστημάτων των κλιμάκων της παραδοσιακής μουσικής στο πεντάγραμμο και δοκιμάζεται η χρήση τους.	Οι μαθητές: • μεταγράφουν σύντομα μέλη του Ειρμολογίου από βυζαντινή σημειογραφία στο πεντάγραμμο και τα εκτελούν • επιχειρούν να κάνουν μια ενδεικτική καταγραφή, στην μία ή την άλλη σημειογραφία για να αντιληφθούν τα προβλήματα της όλης διαδικασίας • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν πάνω στο θέμα των καταγραφών τραγουδιών παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής
Ο μαθητής • πρέπει να μπορεί να αναγνωρίσει ακουστικά τον ήχο δ΄ και τον ήχο πλ. του δ΄ ή τα αντίστοιχα μακάμ – δρόμους, ακούγοντας ένα βυζαντινό μέλος, ένα τραγούδι ή ένα αυτοσχεδιασμό στο αντίστοιχο μακάμ ή δρόμο • να γνωρίσει και άλλες παρόμοιες μορφές μακάμ ή δρόμων που συγγενεύουν προς το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει μελετηθεί	Προσέγγιση των χαρακτηριστικών του ήχου που διακρίνουμε σε ένα αυτοσχεδιασμό και επαλήθευση των βασικών στοιχείων της θεωρίας του ήχου μέσα από την τέχνη του αυτοσχεδιασμού (με όργανα ή φωνή). Αναφορά και σε άλλα μακάμ ή δρόμους που χρησιμοποιούν παρόμοιο ηχητικό υλικό με το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει ήδη παρουσιαστεί και μελετηθεί.	Οι μαθητές: • ακούν αυτοσχεδιασμούς (ταξίμια) από διάφορα όργανα ή αμανέ στον συγκεκριμένο ήχο • προσπαθούν ακουστικά να προσεγγίσουν και να αναγνωρίσουν όλα τα στοιχεία εκείνα που διδάχτηκαν για τον ήχο-μακάμ-δρόμο • προσπαθούν να εκτελέσουν ένα μικρό αυτοσχεδιασμό πάνω στον ήχο με τη φωνή ή με κάποιο όργανο, τηρώντας τις βασικές αρχές του ήχου-μακάμ-δρόμου που διδάχθηκαν

Σημείωση
Η επιλογή των τραγουδιών είναι ενδεικτική και σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Σημειώνεται δε ότι πολλές φορές τα τραγούδια της παραδοσιακής και λαϊκής μας μουσικής δεν είναι δυνατό να κατηγοριοποιηθούν απόλυτα σύμφωνα με τους ήχους της Εκκλησιαστικής μουσικής ή με τα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους.

Εναλλακτικές προτεινόμενες δραστηριότητες
• Οι μαθητές εξασκούνται στη δημιουργία παρτιτούρας σε Βυζαντινή Παρασημαντική ή σε Ευρωπαϊκή Σημειογραφία χρησιμοποιώντας ελεύθερα λογισμικά - λογισμικά ανοιχτού κώδικα. • Οι μαθητές συνθέτουν κάποιο βυζαντινό μέλος ή τραγούδι εφαρμόζοντας τις γνώσεις τους πάνω σε κάποιο συγκεκριμένο ήχο, μακάμ ή δρόμο και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους αναλύοντας μορφολογικά τη σύνθεσή τους. • Οι μαθητές πειραματίζονται προτείνοντας σύγχρονες ενορχηστρώσεις σε παραδοσιακά και λαϊκά τραγούδια. • Οι μαθητές πειραματίζονται στο να εκτελέσουν Εκκλησιαστικά μέλη με τα όργανα που διδάσκονται. • Οι μαθητές ηχογραφούν κάποιο μουσικό κομμάτι που εκτελούν οι ίδιοι και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους περιγράφοντας τη διαδικασία που ακολούθησαν. • Οι μαθητές επιλέγουν κάποιο συγκεκριμένο θέμα που αφορά την Εκκλησιαστική μουσική ή την παραδοσιακή και λαϊκή μουσική του τόπου τους και ετοιμάζουν μια εκπομπή που μπορεί να παρουσιαστεί στο EuropeanSchoolRadio. • Οι μαθητές αναζητούν ηχογραφήσεις με κάποιο θέμα όπως για παράδειγμα τραγούδια της μουσικής παράδοσης της περιοχής τους και συγκροτούν μια μουσική αρχειοθήκη για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές αναλαμβάνουν να καταγράψουν σε παρτιτούρα μια σειρά τραγουδιών της περιοχής δημιουργώντας ένα αρχείο καταγραφών για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές αναζητούν παλιούς λαϊκούς μουσικούς ή ψάλτες της περιοχής τους και τους ηχογραφούν δημιουργώντας ένα

αρχείο ηχογραφήσεων για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές μέσα στο μάθημα ετοιμάζουν κάποια κομμάτια για σχολικές γιορτές ή άλλες δράσεις του σχολείου. • Οι μαθητές δημιουργούν video από υλικό που αναζητούν οι ίδιοι και αφορά κάποιο συγκεκριμένο θέμα που αναλύθηκε στο μάθημα και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους. • Οι μαθητές επιλέγουν το θέμα, αναζητούν το κατάλληλο υλικό και προτείνουν την υλοποίηση μιας μουσικής παράστασης από το σχολείο που να αφορά την Ελληνική παραδοσιακή μουσική.

Α.2. Οι Χρόες της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής (6 εμβόλιμες διδακτικές ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ολοκληρώνοντας τη διδακτική ενότητα οι μαθητές: • Γνωρίζουν τη βασική θεωρία των χροών. • Γνωρίζουν τη διαφορά ανάμεσα στις χρόες και τις φθορές. • Αναγνωρίζουν οπτικά σε δοσμένο μουσικό κείμενο τα σημάδια των τριών χροών • Αναγνωρίζουν και διακρίνουν τις τρεις χρόες σε δοσμένα ηχητικά αποσπάσματα. • Μπορούν να μεταφέρουν στο πεντάγραμμο μουσικά αποσπάσματα με χρήση χροών. • Γνωρίζουν από στήθους ένα μουσικό απόσπασμα από εκκλησιαστικό ύμνο ή δημοτικό τραγούδι, με χρήση χρόας.	Θεωρία των χρόων της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής. • Διάκριση χροών από τις φθορές • Θεωρία της χρόας του ζυγού. Τρόπος ενέργειας και κατανομή διαστημάτων πενταχόρδου. • Θεωρία της χρόας του κλιτού. Τρόπος ενέργειας και κατανομή διαστημάτων πενταχόρδου. • Θεωρία της χρόας της σπάθης. Τρόπος ενέργειας και κατανομή διαστημάτων πενταχόρδου. • Συσχετισμός χροών με αραβοπερσικάμακάμ (ακροθιγώς). • Μεταφορά μουσικού κειμένου με χρήση χροών στο πεντάγραμμο.	• Ενεργητική ακρόαση και ψαλτική εκτέλεση αποσπασμάτων εκκλησιαστικών ύμνων, όπου συναντάμε χρόες. Ακουστική αναγνώριση χροών σε δοσμένο μουσικό απόσπασμα. • Αναγνώριση και επισήμανση χροών σε δοσμένο μουσικό κείμενο. • Ενεργητική ακρόαση και ερμηνεία δημοτικών τραγουδιών, όπου γίνεται χρήση χροών. • Μουσική εκτέλεση δοσμένης μελωδικής γραμμής με ή χωρίς χρήση χρόας. Συζήτηση για το πως επηρεάζουν το ηχόχρωμα οι χρόες (αναφορά σε χαρακτηριστικές λέξεις: δάκρυα, αμαρτία κλπ). • Απομνημόνευση μουσικού αποσπάσματος από Εκκλησιαστικό ύμνο ή δημοτικό τραγούδι, όπου γίνεται χρήση χροών. • Μεταφορά μουσικού κειμένου με χρήση χροών σε Ευρωπαϊκή σημειογραφία. • Εκτέλεση ελληνικών παραδοσιακών τραγουδιών ή και λαϊκών τραγουδιών, όπου γίνεται χρήση της σπάθης • Συσχετισμός χροών με μακάμια. Συσχετισμός σπάθης στο Γα με το αραβοπερσικόμακάμσαμπάχ. • Μελέτη εφαρμογής χρόας κλιτού κατά την εμμελή απαγγελία Αποστολικών αναγνωσμάτων στις ιερές ακολουθίες. • Ηχογράφηση αποστολικών αναγνωσμάτων από μαθητές. • Αναφορά στη χρήση του όρου χρόα, σύμφωνα από τον Πυθαγόρα, τον Ευκλείδη τον Αριστόξενο και τον Κλαύδιο Πτολεμαίο. • Συμμετοχή μαθητών σε Αναλόγιο κατά την τέλεση Θ. Λειτουργίας ή σε ακολουθία ευχελαίου στη σχολική μονάδα, σε συνεργασία με την τοπική ενορία, όπου οι μαθητές αποδίδουν με εμμελή απαγγελία τα αποστολικά αναγνώσματα με χρήση χρόας κλιτού.

Α.3. Περί ρυθμού εν εκτάσει - Α (εμβόλιμες διδακτικές ώρες 4)

Σκοπός της Ενότητας

Με τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν τις διαστάσεις της έννοιας του Ρυθμού στην ΕΠΜ. Να κατανοήσουν την άρρηκτη συνέχεια της Αρχαίας Ελληνικής Μετρικής και Στιχουργικής, που βασίζονταν στη διάρκεια των φωνηέντων (μακρά και βραχέα), με την ρυθμολογία της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής και της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής. Να συσχετίσουν νέες γνώσεις με εκείνες που έχουν ήδη από άλλα μαθήματα (Θεωρία Ευρωπαϊκής και Βυζαντινής Μουσικής, Οργανοχρησία μουσικού Οργάνου, Παραδοσιακοί χοροί).

Οι στόχοι που τίθενται και οι δραστηριότητες που προτείνονται υποστηρίζουν τον ενεργητικό χαρακτήρα που πρέπει να έχει η διδασκαλία και η μάθηση, καθώς και τα οφέλη της αλληλεπίδρασης που δημιουργείται μεταξύ καθηγητή και μαθητών, κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας.

Η θεματική ενότητα του Ρυθμού προτείνεται να μην διδάσκεται αυτόνομα αλλά να εντάσσεται μέσα στα γενικότερα πλαίσια διδασκαλίας των Βυζαντινών μελών και των δημοτικών τραγουδιών και να διασυνδέεται με το ποιητικό μέλος (προσωδιακός ρυθμός) και την πλούσια ρυθμολογία της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής.

Κατά αυτόν τον τρόπο, προάγεται η ολιστική απόκτηση της γνώσης από τους μαθητές, οι οποίοι μέσα από τις μουσικές γνώσεις και εμπειρίες τους συνθέτουν τη δική τους άποψη (συνερευνητική και συμμετοχική μάθηση), καθώς και η διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων της Θεωρίας της Βυζαντινής και Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής. Επίσης, προτείνεται η βιωματική προσέγγιση της γνώσης (πρώτα η πράξη και μετά η θεωρία), η οποία θεωρείται πιο ελκυστική στους μαθητές και προάγει την εποικοδομητική συζήτηση, την επιχειρηματολογία και τον αναστοχασμό.

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές καλούνται: • να αναγνωρίζουν και να διακρίνουν τους ρυθμικούς πόδες των Εκκλησιαστικών Ύμνων. • να εκτελούν τα διδαχθέντα μέλη με ταυτόχρονο μέτρημα των ποδών με θέση και άρση του χεριού τους. • να κατανοήσουν την έννοια του τονικού ρυθμού της ΕΒΜ.	Μέτρα Δίσημα, τρίσημα και τετράσημα στους Εκκλησιαστικούς ύμνους.	Χωρισμός των διδαχθέντων μελών σε δίσημους, τρίσημους και τετράσημουςπόδες. Εξάσκηση σε μη διδαγμένα σύντομα και αργά ειρμολογικά του α΄, πλ. α΄, δ', και Πλ δ'.
• να κατανοήσουν την διαδικασία σύμπτυξης δύο ή περισσοτέρων απλών μέτρων σε ένα συνεπτυγμένο μέτρο.	Γνωριμία με τον συνεπτυγμένο χρόνο.	Χωρισμός διδαχθέντων μελών σε συνεπτυγμένο χρόνο και εκτέλεσή τους από τους μαθητές με θέση και άρση του χεριού τους.

• να αναγνωρίζουν τα διάφορα ελληνικά ρυθμικά μοτίβα (χορούς) και να τα εκτελούν οργανικά. • να διαχωρίζουν και να ταξινομούν τα δημοτικά τραγούδια ανάλογα με τον ρυθμό τους σε: i. Ελεύθερου ρυθμού (της τάβλας, κλέφτικα κ.ά.) ii. Έρρυθμα καθιστικά ή χορευτικά τραγούδια iii. Ρυθμοειδή που τα μέτρα τους σχηματίζουν *άλογους πόδες.*	Ο ρυθμός στην Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική (δίσημοι, τρίσημοι, τετράσημοι)	Ακρόαση αντίστοιχων μουσικών παραδειγμάτων από την ΕΠΜ Εκτέλεση των σύνθετων ρυθμών σε παραδοσιακό μεβρανόφωνο όργανο (πχ τουμπελέκι ή ντέφι) για την κατανόηση των ισχυρών (dum) και ασθενών μερών (tek) των ρυθμών. Οι μαθητές με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού προτείνεται να κατασκευάσουν εννοιολογικό χάρτη όπου στο κέντρο του (αραχνοειδής μορφή) θα υπάρχει το βασικό ρυθμικό σχήμα (π.χ. 2/4) και στην περιφέρειά του ρυθμικές αναλύσεις, κολάζ με παρτιτούρες τραγουδιών ή χορών, γεωγραφικές αναφορές και φωτογραφίες χορευτικών ομάδων κ.ά.

Α.4. ΜΟΥΣΙΚΗ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΜ - Α (8 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Η κατανόηση και εμπέδωση της πλαστικότητας και των πολλαπλών δυνατοτήτων της βυζαντινής μουσικής γραφής ως προς την παρασήμανση της εκκλησιαστικής και δημοτικής μουσικής • Η καταγραφή και η καθ΄ υπαγόρευση παρασήμανση σύντομων μελωδικών εκκλησιαστικών θέσεων και απλών δημοτικών τραγουδιών • Η κατανόηση δια της εξάσκησης στην καταγραφή των επιμέρους θέσεων του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα αυτών και του στερεοτυπικού χαρακτήρα της σύνθεσης του εκκλησιαστικού μέλους	• Επανάληψη κανόνων ορθογραφίας του ίσου, ανιόντων και κατιόντων χαρακτήρων από την ύλη του Γυμνασίου (2 διδακτικές ώρες) • Ορθογραφία μελωδικών θέσεων σύντομου ειρμολογικού και σύντομου στιχηραρίκου είδους των διατονικών και εναρμονίων ήχων (4 διδ. ώρες) • Ορθογραφία στην παρασήμανση απλών τραγουδιών (2 διδ. ώρες)	• Εξάσκηση στην καταγραφή του ποσού της μελωδίας των ύμνων • και τραγουδιών σύμφωνα με τους κανόνες ορθογραφίας και συμπλοκής των χαρακτήρων ποσότητας (συνίσταται η υπαγόρευση τους διά της παραλλαγής) • Εν συνεχεία επένδυση τους δια των ποιοτικών χαρακτήρων σύμφωνα με τους κανόνες ορθογραφίας και συμπλοκής αυτών με τους χαρακτήρες ποσότητας (συνίσταται η υπαγόρευσή τους διά του μέλους) • Ασκήσεις συμπλήρωσης συγκεκριμένων σημαδίων σε επιλεγμένες μελωδικές θέσεις, καθώς και ορθής επιλογής από διαφοροποιημένες καταγεγραμμένες μορφές μίας και αυτής θέσης

Β΄ ΤΑΞΗ

Ενότητα Β1 – Περί των εναρμονίων και των χρωματικών ήχων εν εκτάσει

Υποενότητα Β.1.1. – Θέμα: ήχοι γ΄, Βαρύς εκ του Γα και Βαρύς εναρμόνιος εκ του Ζω ύφεση (16 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Σε συνέχεια των γνώσεων που απεκόμισε στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει: • να κατανοήσει πλήρως όλα τα στοιχεία της θεωρίας των ήχων γ΄ και Βαρέος εκ του Γα, με ιδιαίτερη έμφαση στο σύντομο στιχηραρικό μέλος. Ομοιότητες και διαφορές των δύο ήχων • να μπορεί να ψάλει μέλη από το Αναστασιματάριο του Πέτρου στους ήχους γ΄ και Βαρύ εκ του Γα • Διδάσκεται και τη θεωρία του Βαρέοσεναρμόνιου εκ του Ζω ύφεση.	Συστατικά των συγκεκριμένων ήχων • βάση • αρκτική μαρτυρία • κλίμακα που χρησιμοποιεί • απήχημα • δεσπόζοντες φθόγγοι • καταλήξεις • έλξεις στο ειρμολογικό, στιχηραρικό και παπαδικό μέλος.	Οι μαθητές για κάθε ήχο ξεχωριστά • μελετούν τη θεωρία • ακούν μέσα στην τάξη ενδεικτικά κάποια χαρακτηριστικά μαθήματα στους συγκεκριμένους ήχους (χορωδία και μονωδία) σε ειρμολογικό (σύντομο και αργό), στιχηραρικό (σύντομο και αργό) και παπαδικό μέλος.
Ο μαθητής πρέπει • να μπορεί να ψάλει μέλη του Αργού Αναστασιματαρίου στον ήχο γ΄, στον ήχο Βαρύ εκ του Γα • να μπορεί να ψάλει μέρη της Αργής Δοξολογίας του Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος στον ήχο Βαρύ εναρμόνιο εκ του Ζω ύφεση. • να έχει κατανοήσει τη λογική του ισοκρατήματος στους συγκεκριμένους ήχους	Εισαγωγή στην μορφολογική ανάλυση των μελών παρουσιάζοντας τις ιδιαίτερες θέσεις που εμφανίζονται για πρώτη φορά, αναλύοντας ταυτόχρονα τη λογική της συνοδείας του ισοκρατήματος σε κάθε θέση των συγκεκριμένων ήχων.	Οι μαθητές στους εν λόγω ήχους: • ψάλλουν τα Πασαπνοάρια (Πάσα πνοή, Αινείτε) και τα Κεκραγάρια (Κύριε εκέκραξα, Κατευθυνθήτω) από το Αναστασιματάριο Πέτρου και θέτουν τα ισοκρατήματα. Χωρίζονται σε δύο ομάδες (μέλος και ισοκράτημα) και ψάλλουν τα μαθήματα. • ακούν χαρακτηριστικά μέλη του συγκεκριμένου ήχου δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ισοκρατήματα και προσπαθώντας να αντιληφθούν τις αλλαγές τους

Ο μαθητής πρέπει να κατανοήσει τη σχέση των συγκεκριμένων ήχων του εναρμονίου γένους με τα αντίστοιχα μακάμ και τους λαϊκούς δρόμους που συναντάμε στην παραδοσιακή και λαϊκή μας μουσική και χρησιμοποιούν το ίδιο ή παρόμοιο ηχητικό υλικό.	Θεωρητική αναφορά και εξήγηση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων μακάμ και λαϊκών δρόμων και επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών με τους αντίστοιχους ήχους.	Οι μαθητές • γνωρίζουν ακροθιγώς τη θεωρία του μακάμΤσαργκιάχ • παροτρύνονται να εντοπίσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές από τους ήχους γ΄ και Βαρύ εκ του Γα • ακούν κάποια γνωστά τραγούδια στο συγκεκριμένο μακάμ
Ο μαθητής καλείται: • να τραγουδήσει τραγούδια στους αντίστοιχους ήχους, μακάμ ή δρόμους, με τη χρήση της Βυζαντινής Παρασημαντικής καθώς και της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας • να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι χωρίς τη χρήση παρτιτούρας (από στήθους) • να κατανοήσει τη λογική της συνοδείας στα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους • να γνωρίσει διαφορετικές μουσικές παραδόσεις του ελλαδικού χώρου • να γνωρίσει τη ιδιαίτερη μουσική παράδοση του τόπου του.	• Γίνεται αναφορά στις χαρακτηριστικές μελωδικές γραμμές που συναντάμε στα τραγούδια. • Συγκρίνεται και σχολιάζεται το ηχητικό υλικό από τις διάφορες μουσικές παραδόσεις, με έμφαση στη τοπική παράδοση και επισημαίνονται οι ομοιότητες και οι διαφορές. • Δίνεται έμφαση στην ακρόαση παλιών και σύγχρονων ηχογραφήσεων των ίδιων τραγουδιών με σκοπό τη σύγκριση και τον σχολιασμό στην τάξη.	Οι μαθητές: • ακούν τραγούδια που είναι καταγραμμένα ταυτόχρονα σε βυζαντινή και ευρωπαϊκή σημειογραφία • τραγουδούν τα τραγούδια μόνοι τους ή σε ομάδες, κατόπιν και με τη συνοδεία των οργάνων που παίζουν • μελετούν την αρμονική συνοδεία που μπορεί να τοποθετηθεί ανάλογα τη μουσική παράδοση και πειραματίζονται στην εισαγωγή νέων στοιχείων στα συγκεκριμένα τραγούδια
Ο μαθητής καλείται: • να είναι ικανός να μεταγράψει βυζαντινά μέλη και τραγούδια, από την βυζαντινή παρασημαντική στο πεντάγραμμο με τη χρήση της κατάλληλης σημειογραφίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια • να κατανοήσει τους τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί, και τους προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στην καταγραφή της προφορικής ΕΠΜ στο πέρασμα του χρόνου.	Γίνεται αναφορά των ειδικών σημαδιών (ειδικές διέσεις και υφέσεις που χρησιμοποιούνται στο σύστημα Donizetti), για την αποτύπωση των μικροδιαστημάτων των κλιμάκων της παραδοσιακής μουσικής στο πεντάγραμμο και δοκιμάζεται η χρήση τους.	Οι μαθητές: • μεταγράφουν σύντομα μέλη του Ειρμολογίου από βυζαντινή σημειογραφία στο πεντάγραμμο και τα εκτελούν • επιχειρούν να κάνουν μια ενδεικτική καταγραφή, στην μία ή την άλλη σημειογραφία για να αντιληφθούν τα προβλήματα της όλης διαδικασίας • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν πάνω στο θέμα των καταγραφών τραγουδιών παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής
Ο μαθητής καλείται • να αναγνωρίζει ακουστικά τον ήχο α΄ και πλ. α΄ και τα	Προσέγγιση των χαρακτηριστικών του ήχου που διακρίνουμε σε ένα αυτοσχεδιασμό και	Οι μαθητές: • ακούν αυτοσχεδιασμούς (ταξίμια) από διάφορα όργανα ή αμανέ στον συγκεκριμένο ήχο

αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους, ακούγοντας ένα βυζαντινό μέλος, ένα τραγούδι ή ένα αυτοσχεδιασμό στον αντίστοιχο ήχο, μακάμ ή δρόμο • να κατανοήσει τις διαφορές των ήχων γ΄ και Βαρύ εκ του Γα. • να γνωρίσει ακροθιγώς και άλλες παρόμοιες μορφές μακάμ ή δρόμων που συγγενεύουν προς το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει μελετηθεί.	επαλήθευση των βασικών στοιχείων της θεωρίας του ήχου μέσα από την τέχνη του αυτοσχεδιασμού (με όργανα ή φωνή). Αναφορά ακροθιγώς και σε άλλα μακάμ ή δρόμους που χρησιμοποιούν παρόμοιο ηχητικό υλικό με το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει ήδη παρουσιαστεί και μελετηθεί.	• προσπαθούν ακουστικά να προσεγγίσουν και να αναγνωρίσουν όλα τα στοιχεία εκείνα που διδάχτηκαν για τον ήχο-μακάμ-δρόμο • προσπαθούν να εκτελέσουν ένα μικρό αυτοσχεδιασμό πάνω στον ήχο με τη φωνή ή με κάποιο όργανο, τηρώντας τις βασικές αρχές του ήχου-μακάμ-δρόμου που διδάχθηκαν

Υποενότητα Β.1.2– Θέμα: ήχος Β΄ και ήχος πλ. του Β΄ (12 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Σε συνέχεια των γνώσεων που απεκόμισε στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει • να κατανοήσει πλήρως όλα τα στοιχεία της θεωρίας των χρωματικών ήχων β'και πλ. β', με ιδιαίτερη έμφαση στο σύντομο στιχηραρικό μέλος. Ομοιότητες και διαφορές των δύο ήχων • να μπορεί να ψάλει μέλη από το Αναστασιματάριο του Πέτρου σε ήχο β΄ και σε ήχο πλ. του β΄ .	Συστατικά των συγκεκριμένων ήχων • βάση • αρκτική μαρτυρία • κλίμακα που χρησιμοποιεί • απήχημα • δεσπόζοντες φθόγγοι • καταλήξεις • έλξεις στο ειρμολογικό, στιχηραρικό και παπαδικό μέλος.	Οι μαθητές για κάθε ήχο ξεχωριστά • μελετούν τη θεωρία • ακούν μέσα στην τάξη ενδεικτικά κάποια χαρακτηριστικά μαθήματα στους συγκεκριμένους ήχους (χορωδία και μονωδία) σε ειρμολογικό (σύντομο και αργό), στιχηραρικό (σύντομο και αργό) και παπαδικό μέλος.
Ο μαθητής πρέπει • να έχει κατανοήσει τη λογική του ισοκρατήματος στους συγκεκριμένους ήχους	Εισαγωγή στην μορφολογική ανάλυση των μελών παρουσιάζοντας τις ιδιαίτερες θέσεις που εμφανίζονται για πρώτη φορά, αναλύοντας ταυτόχρονα τη λογική της συνοδείας του ισοκρατήματος σε κάθε θέση των συγκεκριμένων ήχων.	Οι μαθητές: • ψάλλουν τα Πασαπνοάρια (Πάσα πνοή, Αινείτε) και τα Κεκραγάρια (Κύριε εκέκραξα, Κατευθυνθήτω) από το Αναστασιματάριο Πέτρου και θέτουν τα ισοκρατήματα. Χωρίζονται σε δύο ομάδες (μέλος και ισοκράτημα) και ψάλλουν τα μαθήματα. • ακούν χαρακτηριστικά μέλη του συγκεκριμένου ήχου δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ισοκρατήματα στις αλλαγές τους. • συζητούν για την συνοδεία του ισοκρατήματος

Ο μαθητής πρέπει να γνωρίσει τη σχέση των συγκεκριμένων ήχων του χρωματικού γένους με τα αντίστοιχα μακάμ και τους λαϊκούς δρόμους που συναντάμε στην παραδοσιακή και λαϊκή μας μουσική και χρησιμοποιούν την ίδια ή παρόμοια κλίμακα.	Συνοπτική αναφορά και εξήγηση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων μακάμ και λαϊκών δρόμων και επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών με τους αντίστοιχους ήχους.	Οι μαθητές • γνωρίζουν ακροθιγώς τη θεωρία των μακάμΧουζάμ και Χιτζάζ και του λαϊκού δρόμου Χιτζάζ • παροτρύνοντσι να βρουν τις ομοιότητες και τις διαφορές από τον ήχο β΄ και πλ. του β΄ • ακούν κάποια γνωστά τραγούδια στα συγκεκριμένα μακάμ ή δρόμους
Ο μαθητής καλείται: • να τραγουδήσει τραγούδια στους αντίστοιχους ήχους, μακάμ ή δρόμους, με τη χρήση της Βυζαντινής Παρασημαντικής καθώς και της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας • να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι χωρίς τη χρήση παρτιτούρας (από στήθους) • να κατανοήσει τη λογική της συνοδείας στα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους • να γνωρίσει διαφορετικές μουσικές παραδόσεις του ελλαδικού χώρου • να γνωρίσει τη ιδιαίτερη μουσική παράδοση του τόπου του	• Γίνεται αναφορά στις χαρακτηριστικές γραμμές που των τραγουδιών. • Συγκρίνεται και σχολιάζεται το ηχητικό υλικό από τις διάφορες μουσικές παραδόσεις, με έμφαση στη τοπική παράδοση και επισημαίνονται οι ομοιότητες και οι διαφορές. • Ακρόαση παλιών και σύγχρονων ηχογραφήσεων των ίδιων τραγουδιών με σκοπό τη σύγκριση και τον σχολιασμό στην τάξη.	Οι μαθητές • ακούν τραγούδια που είναι καταγραμμένα ταυτόχρονα σε βυζαντινή και ευρωπαϊκή σημειογραφία • τραγουδούν τα τραγούδια μόνοι τους ή σε ομάδες, κατόπιν και με τη συνοδεία των οργάνων που παίζουν • πειραματίζονται στην εισαγωγή νέων στοιχείων στα συγκεκριμένα τραγούδια • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν για τα διαφορετικά στοιχεία που διακρίνουν σε διαφορετικές εκτελέσεις του ίδιου τραγουδιού, καθώς και για το ποιος είναι ο ρόλος της παραδοσιακής μουσικής στην καθημερινή τους ζωή.
Ο μαθητής καλείται: • να είναι ικανός να μεταγράψει βυζαντινά μέλη και τραγούδια, από την βυζαντινή παρασημαντική στο πεντάγραμμο με τη χρήση της κατάλληλης σημειογραφίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια • να κατανοήσει τους τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί, και τους προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στην καταγραφή της προφορικής ΕΠΜ στο πέρασμα του χρόνου.	Γίνεται αναφορά των ειδικών σημαδιών (ειδικές διέσεις και υφέσεις που χρησιμοποιούνται στο σύστημα Donizetti), για την αποτύπωση των μικροδιαστημάτων των κλιμάκων της παραδοσιακής μουσικής στο πεντάγραμμο και δοκιμάζεται η χρήση τους.	Οι μαθητές • μεταγράφουν σύντομα μέλη του Ειρμολογίου από βυζαντινή σημειογραφία στο πεντάγραμμο και τα εκτελούν • επιχειρούν να κάνουν μια ενδεικτική καταγραφή, στην μία ή την άλλη σημειογραφία για να αντιληφθούν τα προβλήματα της όλης διαδικασίας • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν πάνω στο θέμα των καταγραφών τραγουδιών παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής
Ο μαθητής καλείται • να αναγνωρίζει ακουστικά τους ήχους β΄και πλ. β΄ και τα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους, ακούγοντας ένα	Αναγνώριση των χαρακτηριστικών των ήχων, σε ένα αυτοσχεδιασμό και επαλήθευση των βασικών στοιχείων της	Οι μαθητές: • ακούν αυτοσχεδιασμούς (ταξίμια) με διάφορα όργανα στους συγκεκριμένους ήχους, μακάμ, δρόμους ή κάποιον αυτοσχεδιασμό με τη φωνή

βυζαντινό μέλος, ένα τραγούδι ή ένα αυτοσχεδιασμό στον αντίστοιχο ήχο, μακάμ ή δρόμο • να γνωρίσει ακροθιγώς και άλλες παρόμοιες μορφές μακάμ ή δρόμων που συγγενεύουν προς το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει μελετηθεί.	θεωρίας , μέσα από την τέχνη του αυτοσχεδιασμού (με όργανα ή φωνή). Αναφορά ακροθιγώς και σε άλλα μακάμ ή δρόμους που χρησιμοποιούν παρόμοιο ηχητικό υλικό.	• προσπαθούν ακουστικά να προσεγγίσουν και να αναγνωρίσουν όλα τα στοιχεία εκείνα που διδάχτηκαν για τον ήχο-μακάμ-δρόμο • προσπαθούν να εκτελέσουν κάποιο μικρό αυτοσχεδιασμό πάνω στον ήχο με τη φωνή ή με κάποιο όργανο, τηρώντας τις βασικές αρχές του ήχου-μακάμ-δρόμου που διδάχθηκαν.

Εναλλακτικές προτεινόμενες δραστηριότητες
• Οι μαθητές εξασκούνται στη δημιουργία παρτιτούρας σε Βυζαντινή Παρασημαντική ή σε Ευρωπαϊκή Σημειογραφία χρησιμοποιώντας ελεύθερα λογισμικά - λογισμικά ανοιχτού κώδικα. • Οι μαθητές συνθέτουν κάποιο βυζαντινό μέλος ή τραγούδι εφαρμόζοντας τις γνώσεις τους πάνω σε κάποιο συγκεκριμένο ήχο, μακάμ ή δρόμο και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους αναλύοντας μορφολογικά τη σύνθεσή τους. • Οι μαθητές πειραματίζονται προτείνοντας σύγχρονες ενορχηστρώσεις σε παραδοσιακά και λαϊκά τραγούδια. • Οι μαθητές πειραματίζονται στο να εκτελέσουν Εκκλησιαστικά μέλη με τα όργανα που διδάσκονται. • Οι μαθητές ηχογραφούν κάποιο μουσικό κομμάτι που εκτελούν οι ίδιοι και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους περιγράφοντας τη διαδικασία που ακολούθησαν. • Οι μαθητές επιλέγουν κάποιο συγκεκριμένο θέμα που αφορά την Εκκλησιαστική μουσική ή την παραδοσιακή και λαϊκή μουσική του τόπου τους και ετοιμάζουν μια εκπομπή που μπορεί να παρουσιαστεί στο EuropeanSchoolRadio. • Οι μαθητές αναζητούν ηχογραφήσεις με κάποιο θέμα όπως για παράδειγμα τραγούδια της μουσικής παράδοσης της περιοχής τους και συγκροτούν μια μουσική αρχειοθήκη για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές αναλαμβάνουν να καταγράψουν σε παρτιτούρα μια σειρά τραγουδιών της περιοχής δημιουργώντας ένα αρχείο καταγραφών για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές αναζητούν παλιούς λαϊκούς μουσικούς ή ψάλτες της περιοχής τους και τους ηχογραφούν δημιουργώντας ένα αρχείο ηχογραφήσεων για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές μέσα στο μάθημα ετοιμάζουν κάποια κομμάτια για σχολικές γιορτές ή άλλες δράσεις του σχολείου. • Οι μαθητές δημιουργούν video από υλικό που αναζητούν οι ίδιοι και αφορά κάποιο συγκεκριμένο θέμα που αναλύθηκε στο μάθημα και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους. • Οι μαθητές επιλέγουν το θέμα, αναζητούν το κατάλληλο υλικό και προτείνουν την υλοποίηση μιας μουσικής παράστασης από το σχολείο που να αφορά την Ελληνική παραδοσιακή μουσική.

Β.2. Περί των διατονικών ήχων Άγια (δ’ παπαδικός) και Βαρέος διατονικού (8 διδακτικές ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	**ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**	**ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ**
Ολοκληρώνοντας τη διδακτική ενότητα οι μαθητές: • Γνωρίζουν αναλυτικά τη θεωρία και τα συστατικά των ήχων ήχου δ΄παπαδικού (Άγια) και βαρέος διατονικού. • Γνωρίζουν όλα τα είδη του βαρέος διατονικού ήχου και τα συστατικά τους (αρκτικές μαρτυρίες, κλίμακα, απηχήματα, καταλήξεις, έκταση, δεσπόζοντες φθόγγους, ισοκρατήματα και μελωδικές έλξεις σε κάθε κλάδο). • Γνωρίζουν και διακρίνουν τις διαφορές ανάμεσα στο διατονικό και τον εναρμόνιο βαρύ. • Αναγνωρίζουν σε δοσμένο ηχητικό απόσπασμα τους ήχους βαρύ διατονικό και δ΄παπαδικό (Άγια) • Αναγνωρίζουν σε δοσμένο μουσικό κείμενο (πχ χερουβικό ύμνο) μελωδικές γραμμές σε ήχο δ΄ Άγια. • Γνωρίζουν το ήθος των ήχων Άγια και βαρέοσπαπαδικού.	**Θεωρία του Άγια σε σύγκριση με τους ήχους δ’ στιχηραρικό και λέγετο.** • Συστατικά του Άγια: απήχημα, κλίμακα και σύστημα, δεσπόζοντες φθόγγοι, έκταση, ισοκρατήματα και καταλήξεις. Χαρακτηριστικές μελωδικές θέσεις και έλξεις του ήχου. • Μεταφορά μουσικού κειμένου ήχου δ΄ Άγια στο πεντάγραμμο. **Θεωρία του διατονικού τετραφώνου, πενταφώνου και επταφώνουβαρέος ήχου.** • Συστατικά των ήχων: Απηχήματα, κλίμακα και σύστημα, δεσπόζοντες φθόγγοι, ισοκρατήματα και καταλήξεις στους κλάδους του βαρέος διατονικού. • Σύγκριση επτάφωνου διατονικού και εναρμονίουβαρέος ήχου • Μελωδικές έλξεις φθόγγων στον πεντάφωνο βαρύ διατονικό ήχο. • Μελωδικές έλξεις φθόγγων στον τετράφωνο βαρύ διατονικό ήχο. • Μελωδικές έλξεις φθόγγων στον επτάφωνο βαρύ διατονικό ήχο • Συσχετισμός δ΄ ήχου Άγια και βαρύ επταφώνου διατονικού. • Μεταφορά μουσικού κειμένου βαρέος διατονικού ήχου στο πεντάγραμμο	• Ενεργητική ακρόαση και ψαλτική εκτέλεση εκκλ. ύμνων σε ήχους Άγια και βαρύ διατονικό. • Ανάλυση αρκτικών μαρτυριών • Ακρόαση μελέτη και εκτέλεση σύντομου και αργοσύντομου απηχήματος ήχων Άγια και βαρέος διατονικού • Αναγνώριση μελωδικών γραμμών που ανήκουν στους εν λόγω ήχους σε δοσμένο μουσικό κείμενο χερουβικού ύμνου. • Συζήτηση πάνω στο ήθος των ήχων αυτών. • Μεταφορά μουσικού κειμένου σε ευρωπαϊκή σημειογραφία. • Ενεργητική ακρόαση και ερμηνεία δημοτικών τραγουδιών στους συγκεκριμένους ήχους. • Συσχετισμός των εν λόγω ήχων με αντίστοιχα μακάμια/δρόμους (πεστενγκιάρ, έβιτζκλπ). • Απομνημόνευση επιλεγμένου εκκλ. ύμνου ή δημοτικού τραγουδιού στους ήχους αυτούς. • Ακουστική διάκριση/εύρεση κλάδου του ήχου σε δοσμένα μουσικά αποσπάσματα βαρέος διατονικού, βαρέοσεναρμονίου ή δ ήχου Άγια. • Μελέτη παραδειγμάτων χρήσης φθοράς ζυγού στο βαρύ διατονικό ήχο. • Ηχογράφηση τροπαρίου «Παναγία Δέσποινα» ή «Θεοτόκε παρθένε» ή στίχων από δοξολογία που βρίσκεται σε βαρύ διατονικό ήχο από μαθητές. • Συμμετοχή μαθητών σε θεία λειτουργία με ψαλμώδηση λειτουργικών σε ‘Αγια και βαρύ διατονικό.

Β.3. Περί ρυθμού εν εκτάσει - Β (εμβόλιμες διδακτικές ώρες 4)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• να εκτελούν τα διδαχθέντα μέλη της ΕΠΜ με πεντάσημους, επτάσημους και ενιάσημουςπόδες, με ταυτόχρονο μέτρημα των ποδών-μέτρων με θέση και άρση του χεριού τους.	• Αναγνώριση σύνθετων μέτρων (πεντάσημα, επτάσημα, εννιάσημα) στους Εκκλ. Ύμνους.	• Χωρισμός επιλεγμένων μελών σε πεντάσημους, επτάσημους και εννιάσημουςπόδες.
• να γνωρίσουν τα ρυθμικά γένη της Αρχαίας Ελληνικής Μετρικής. • να επισημάνουν τη συνέχεια της αρχαίας ελλ. μετρικής στη στιχουργία της ΕΠΜ.	• Αρχαίοι ελληνικοί ρυθμοί και η επιβίωσή τους στην ΕΠΜ	• Αντιστοίχιση των αρχαίων ελληνικών ποδών με χορούς της Δημοτικής μας παράδοσης (πχ Επίτριτος Β' με τον επτάσημο καλαματιανό χορό)
• Να γνωρίσουν τη δομή των σύνθετων ποδών (πεντάσημοι, εξάσημοι, επτάσημοι, εννιάσημοι) των αντίστοιχων ελληνικών παραδοσιακών τραγουδιών και χορών. • να αναγνωρίζουν τους σύνθετους πόδες κατά την ακρόαση ανάλογων μουσικών παραδειγμάτων και να τους εκτελούν οργανικά.	• Ο ρυθμός στην ΕΠΜ (πεντάσημοι, επτάσημοι, εννιάσημοι)	• Χωρισμός παραδοσιακών τραγουδιών σε σύνθετους πόδες: πεντάσημος (π.χ. μπαϊντούσκα& τσακώνικος), επτάσημος (π.χ. καλαματιανός &μαντηλάτος), εννιάσημος π.χ. συρτός συγκαθιστός, καρσιλαμάς και ζεϊμπέκικο καταγεγραμμένα σε Βυζαντινή σημειογραφία. • Εκτέλεση σύνθετων ρυθμών σε παραδοσιακό μεβρανόφωνο όργανο για την κατανόηση των ισχυρών (dum) και ασθενών μερών (tek) τους. • Ακρόαση αντίστοιχων μουσικών παραδειγμάτων της ελληνικής μουσ. παράδοσης.

Β.4. ΜΟΥΣΙΚΗ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΜ - Β (6 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Η κατανόηση και εμπέδωση της πλαστικότητας και των πολλαπλών δυνατοτήτων της βυζαντινής μουσικής γραφής ως προς την παρασήμανση της εκκλησιαστικής και δημοτικής μουσικής. • Η καταγραφή και η καθ΄ υπαγόρευση παρασήμανση αργοσύντομων εκκλησιαστικών μελωδικών θέσεων και τραγουδιών • Η κατανόηση δια της εξάσκησης στην καταγραφή των επιμέρους θέσεων του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα αυτών και του στερεοτυπικού μηχανισμού σύνθεσης του εκκλησιαστικού μέλους • Η κατανόηση δια της ορθής παρασήμανσης των εκκλησιαστικών ύμνων και παραδοσιακών τραγουδιών της ουσιώδους διαφοράς ως προς την φύση και τα χαρακτηριστικά της μελωδίας του βυζαντινού μέλους σε σχέση με την δημοτική μουσική	• Ορθογραφία μελωδικών θέσεων του αργού ειρμολογικού είδους από κατ΄ εκλογήν ήχους. (2 διδ. ώρες) • Ορθογραφία μελωδικών θέσεων του νέου αργού στιχηραρικού είδους από κατ΄ εκλογήν ήχους (2 διδ. ώρες) • Ορθογραφία στην παρασήμανση μετρίου δυσκολίας τραγουδιών (2 διδ. ώρες)	• Εξάσκηση στην καταγραφή του ποσού της μελωδίας των ύμνων και τραγουδιών σύμφωνα με τους κανόνες ορθογραφίας και συμπλοκής των χαρακτήρων ποσότητας (συνίσταται η υπαγόρευση τους διά της παραλλαγής) • Εν συνεχεία επένδυση τους διά των ποιοτικών χαρακτήρων σύμφωνα με τους κανόνες ορθογραφίας και συμπλοκής αυτών με τους χαρακτήρες ποσότητας (συνίσταται η υπαγόρευσή τους διά του μέλους) • Ασκήσεις συμπλήρωσης συγκεκριμένων σημαδίων σε επιλεγμένες μελωδικές θέσεις καθώς και ορθής επιλογής από διαφοροποιημένες καταγεγραμμένες μορφές μίας και αυτής θέσης

Β.5. Ιστορικά στοιχεία της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής – Α (4 διδ. ώρες)

Σκοπός της Ενότητας

Με τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν τα σημαντικά στοιχεία της ιστορικής εξέλιξης της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής.
Με στόχο τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, προτείνονται, αναφορές σε αντίστοιχες χρονικές περιόδους της Ιστορίας της Ευρωπαϊκής Μουσικής προς σύγκριση και διερεύνηση ώστε να προαχθεί η ολιστική απόκτηση της γνώσης από τους μαθητές, οι οποίοι μέσα από τις μουσικές γνώσεις και εμπειρίες τους θα συνθέσουν τη δική τους άποψη (συνερευνητική και συμμετοχική μάθηση). Επίσης, για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης καθώς και ως εφόρμηση εποικοδομητικών συζητήσεων, προτείνεται η χρήση εποπτικού υλικού, όπως αντίτυπα χειρόγραφων Κωδίκων, πίνακες εξέλιξης των σημαδοφώνων κατά τις τέσσερις Περιόδους και CDs με ηχογραφήσεις επιλεγμένων ύμνων από Πρωτοψάλτες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, του Αγίου Όρους και επιλεγμένων Βυζαντινών Χορωδιών. Κατά αυτόν τον τρόπο, η διδασκαλία και η μάθηση θα αποκτήσει

ενεργητικό χαρακτήρα και θα δημιουργήσει θετικό κλίμα αλληλεπίδρασης μεταξύ καθηγητή και μαθητών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας προάγοντας την παιδαγωγική διαδικασία.
Οι υποενότητες που εξετάζονται είναι:

- οι περίοδοι εξέλιξης της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Σημειογραφίας από τον 9ο αιώνα έως σήμερα,
- τα είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας,
- οι Θεωρητικές προσεγγίσεις με έμφαση στη Μεταρρύθμιση των Τριών Διδασκάλων και τη σύσταση της Μουσικής Πατριαρχικής Επιτροπής το 1881 και
- η συμβολή σημαντικών ψαλτών και μελουργών από τον Πέτρο Λαμπαδάριο τον Πελοποννήσιο έως τους μελουργούς και τους Πρωτοψάλτες των αρχών του 20ου αιώνα.

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• να γνωρίσουν τις περιόδους εξέλιξης της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Σημειογραφίας και Μελοποιίας. • να επισημάνουν την συνέχεια και την ιστορική εξέλιξη των σημαδοφώνων της Βυζαντινής Σημειογραφίας κατά τη διάρκεια της προηγούμενης χιλιετηρίδας. • να αναγνωρίσουν μέσα από παραδείγματα χειρόγραφων Κωδίκων τις προοδευτικές προσπάθειες προς την αναλυτική εξήγηση της ΒΜ.	• Περίοδοι εξέλιξης της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής Σημειογραφίας (ΒΕΜΣ). • Α. Πρώιμος Βυζαντινή Σημειογραφία (950-1175), • Β. Μέση πλήρης Βυζαντινή Σημειογραφία (1177-1670 περίπου), • Γ. Μεταβυζαντινή Εξηγητική Σημειογραφία (1670 περίπου – 1814) • Δ. Νέα Αναλυτική Βυζαντινή Σημειογραφία (1814 έως σήμερα).	• Να δοθούν φωτοτυπημένα αποσπάσματα χειρόγραφων Κωδίκων από τις τέσσερις περιόδους εξέλιξης της ΒΕΜΣ προς συγκριτική παρατήρηση και εξέταση από τους μαθητές ως εφόρμηση για μια εποικοδομητική συζήτηση. • Να γίνει αντιπαραβολή των τεσσάρων εποχών της ΒΕΜΣ με τις αντίστοιχες χρονικά περιόδους εξέλιξης της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας και Μουσικής.
• να γνωρίσουν τα είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας και να τα κατατάσσουν ανά Περίοδο εμφάνισής τους. • να επισημάνουν το διαφορετικό ποιητικό περιεχόμενο, των διαφόρων Ειδών της ΒΜ.	• Είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας κατά τις τέσσερις περιόδους εξέλιξης της Βυζαντινής Σημειογραφίας.	• Αναφορά στα είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας κάθε Περιόδου. • Ακρόαση στην τάξη επιλεγμένων ύμνων από Πρωτοψάλτες του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Ναυπλιώτης, Πρίγγος, Στανίτσας, Αστέρης) και του Αγίου Όρους (Δανιηλαίοι, Θωμάδες, Καρεώτες, Κάρτσωνας), καθώς και επιλεγμένων Βυζαντινών Χορωδιών.
• να αναγνωρίσουν τις αλλαγές που επέφερε η Μεταρρύθμιση των Τριών Διδασκάλων στη διδασκαλία της ΒΕΜ και τη συμβολή τους στη διάσωση και διάδοσή της. • να διερευνήσουν και να συγκρίνουν τα έντυπα Θεωρητικά Βιβλία που ακολούθησαν της Έκδοσης του Θεωρητικού του Χρυσάνθου.	• Η Μεταρρύθμιση των Τριών Διδασκάλων επί της σημειογραφίας της ΒΜ (1814-15). • Το «Μέγα Θεωρητικόν» του Χρυσάνθου.	• Οι επιρροές και τα δανεικά στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Μουσική Θεωρία στο Μέγα Θεωρητικόν του Χρυσάνθου. • Αναφορά στο Εκκλησιαστικό ζήτημα και στη σύσταση της Πατριαρχικής Επιτροπής το 1881. • Επισημάνσεις και πορίσματα της Πατριαρχικής Επιτροπής (Θεωρητικό σύγγραμμα, 1888).

Γ΄ΤΑΞΗ

Γ.1. Επαναληπτική θεωρία των ήχων, των συστημάτων και των γενών (18 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Ολοκληρώνοντας την επαναληπτικήδιδακτική ενότηταοι μαθητές επιδιώκεται: • να εμπεδώσουν την τάξη της οκταηχίας και τα χαρακτηριστικά συστατικά και ιδιώματαόλων των ήχων. • να κατανοήσουν σε βάθος τα τρία μουσικά γένη και ποιοι ήχοι και κλάδοι τους ανήκουν σε κάθε γένος. • να εμπεδώσουν μέσα από μελέτη χαρακτηριστικών τροπαρίωντηλειτουργία των συστημάτων. • να μπορούν να αναλύσουν μορφολογικά οποιοδήποτε τροπάριο, επισημαίνοντας βασικά του χαρακτηριστικά και τις μεταβολές στην πορεία της μελωδίας. • να μπορούν να μεταγράφουνστο πεντάγραμμο μουσικά κείμενα ψαλτικού μέλους και παραδοσιακών τραγουδιώνσε όλους τους ήχους. • Να γνωρίζουν από στήθους τουλάχιστον ένα χαρακτηριστικό τροπάριο και ένα δημοτικό τραγούδι σε κάθε ήχο. 2. Επιπλέον να έχουν έρθει σε επαφή ακροθιγώς με: • τη θεωρία του τροχούκαι τον τρόποπαραγωγής των ήχων στο παλαιό σύστημα. • τα αρχαία απηχήματατων ήχωνκαι την πολυσύλλαβη παραλλαγή του παλαιού συστήματος στον τροχό. • τη θεωρία των κλάδων των ήχων και τον τρόποπαραγωγής τους, σύμφωνα με τον τροχό του Κουκουζέλη. • τον τρόπο μεταβολής της διαστηματικής πορείας των ήχων κατά τη σοφωτάτη παραλλαγή του Ιωάννη Πλουσιαδηνού • το αστικό παραδοσιακό τραγούδι και την έντεχνη	• Τάξη οκταηχίας. • Επαναληπτική αναλυτική θεωρία των οκτώ ήχων κατά την τάξη της οκταηχίας (συστατικά και γνωριστικά κάθε ήχου). • Η διάκριση των ήχων σε κυρίους και πλαγίους. • Θεωρητικές βάσεις κυρίων και πλαγίων ήχων. • Γνωριμία με τη θεωρία του τροχού του Κουκουζέλη. • Παραγωγήτετραφώνων,μέσων, διφώνωνκ.λ.π. ήχων. • Γνωριμία με τη σοφωτάτη παραλλαγή του Ιωάννη Πλουσιαδηνού • Γνωριμία με το αστικό παραδοσιακό τραγούδι. • Έντεχνη ανατολική μουσική και γνωριμία με έργαΡωμιών συνθετών της Πόλης. • Συσχετισμός κλιμάκων οκταηχίας με κλίμακες της αρχαίας ελληνικής μουσικής. • Συσχετισμός ήχων της βυζαντινής οκτωηχίας με αραβοπερσικάμακάμια.	• Επιλογή, αντιγραφή και ψαλμώδηση ενός αργοσύντομου χαρακτηριστικούτροπαρίου για κάθε ήχο. Ενδεικτικά: α΄ ήχος: «Χριστός Γεννάται, αργόν β΄ ήχος: Δύναμις Σίμου Αβαγιαννού ή Νηλέα Καμαράδου γ΄ ήχος: «Μαρία» Μπερεκέτου. δ΄ ήχος: «Εκ νεότητός μου», πλ.α΄: «'ΑξιονΕστίν» Πατριαρχικόν. πλ. β΄: «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου» Βαρύς: «Τις Θεός μέγας», πλ.δ΄: Ανοιξαντάρια Θ. Φωκαέως • Επιλογή, καταγραφή και ερμηνεία ενός χαρακτηριστικούδημοτικού τραγουδιού για κάθε ήχο. • Τα οκτώ αναστάσιμα απολυτίκια. • Διαδοχή των ήχων κατά την τάξη της οκταηχίας και στοιχεία ακροθιγώς από το τυπικό των ακολουθιών. • Εύρεση μελέτη και ακρόαση οκτάηχων μαθημάτων • Μεταγραφήστο πεντάγραμμο μουσικών κειμένων παρασημαντικήςαπό όλους τους ήχους. • Ακρόαση χαρακτηριστικών αστικών παραδοσιακών τραγουδιών και χαρακτηριστικών ασμάτων έντεχνης ανατολικής μουσικής μεαναφορά κυρίως στην αστική ανατολική μουσική μέσα από έργα Ρωμιών της Πόλης: (Δ. Καντεμήρης, Πετράκης, Ζαχαρίας ο χανεντέςκλπ) • Ενεργητική ακρόαση και παρουσίαση δημοτικοφανών τραγουδιών σε διάφορους ήχους

Ενότητα Γ.2. – Το παπαδικό γένος και το αργό στιχηράριο(18 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	**Βασικά θέματα**	**Ενδεικτικές Δραστηριότητες**
Να κατανοήσει ο μαθητής • την έννοια, τη δομή και τη χρήση του παπαδικού γένους μελοποιίας και του αργού στιχηραρικού μέλους	Ανάλυση των ιδιαιτεροτήτων του παπαδικού γένους μελοποιίας και του αργού στιχηραρικού μέλους και επισήμανση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των διαφορετικών τύπων σύνθεσης που έχουν αναπτυχθεί στην ιστορική πορεία της ΕΒΜ.	Οι μαθητές ακούν χαρακτηριστικά κομμάτια του παπαδικού μέλους και του αργού στιχηραρίου παρακολουθώντας την παρτιτούρα από τα συγκεκριμένα κομμάτια. Συζητούν για τα νέα στοιχεία που αντιλαμβάνονται στον τρόπο που αναπτύσσονται οι μελωδίες.
Να κατανοήσει ο μαθητής • την έννοια του Καλοφωνικού Ειρμού ως ιδιαίτερο είδος σύνθεσης	Ακροθιγής γνωριμία με τον Καλοφωνικό Ειρμό ως ιδιαίτερο είδος σύνθεσης και του ιστορικού πλαισίου μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε. Αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του είδους.	Οι μαθητές ακούν επιλεγμένους Καλοφωνικούς Ειρμούς παρακολουθώντας την παρτιτούρα. Κάνουν μορφολογική ανάλυση του μέλους και εντοπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του είδους σύνθεσης.
Ο μαθητής πρέπει να έχει: • κατανοήσει την έννοια του Κρατήματος ως ιδιαίτερο είδος σύνθεσης και τη σχέση του με την κοσμική μουσική της ίδιας περιόδου • αντιληφθεί την έννοια της προφορικότητας στην Εκκλησιαστική μουσική	Περιγραφή και ανάλυση των Κρατημάτων ως ιδιαίτερο είδος σύνθεσης, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και της σχέσης τους με την κοσμική μουσική και τις αντίστοιχες συνθέσεις αυτής της περιόδου.	Οι μαθητές ακούν επιλεγμένα Κρατήματα παρακολουθώντας την παρτιτούρα. Κάνουν μορφολογική ανάλυση του μέλους και εντοπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του είδους σύνθεσης.
Ο μαθητής πρέπει να: • πειραματιστεί πάνω στην εκτέλεση μαθημάτων του αργού στιχηραρίου και του παπαδικού μέλους, καλοφωνικών ειρμών αλλά και κρατημάτων. • είναι σε θέση να μεταγράψει από τη βυζ. σημειογραφία στο πεντάγραμμο ένα μάθημα του ΚαλοφωνικούΕιρμολογίου, ένα Κράτημα ή κάποιο μάθημα του παπαδικής μελοποιΐας • έρθει σε επαφή με τα λεγόμενα «Φαναριώτικα» τραγούδια • έρθει σε επαφή με τα καθιστικά τραγούδια, τα λεγόμενα «της τάβλας».	• Μορφολογική ανάλυση των μελών που εκτελούνται ή μεταγράφονται. • Αναφορά και ανάλυση του ιδιαίτερου αυτού είδους σύνθεσης, των «Φαναριώτικων» τραγουδιών, παράθεση όλων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του καθώς και του ιστορικού πλαισίου και των κοινωνικών δεδομένων της εποχής που το γέννησε • Να γίνει αναφορά στο ιδιαίτερο είδος των καθιστικών ή επιτραπέζιων τραγουδιών από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.	• Μελέτη ενός τουλάχιστον μέλους του αργού στιχηραρίου, ενός μέλους του παπαδικού γένους μελοποΐας, ενός Καλοφωνικού ειρμού, ενός κρατήματος, ενός αστικού παραδοσιακού τραγουδιού (από Πανδώρα) και μιας σύνθεσης λόγιας ανατολικής μουσικής • Ακρόαση τραγουδιών από την «Πανδώρα» που έχουν εκδοθεί. Παρακολούθηση της παρτιτούρας και σχολιασμός στον τρόπο σύνθεσης της μουσικής αλλά και την μορφή και το περιεχόμενο των στίχων που μελοποιούνται. • Ακρόαση καθιστικών τραγουδιών από διάφορες μουσικές περιοχές της Ελλάδας και συζήτηση για ομοιότητες και τις διαφορές

Γ.3. Περί ρυθμού εν εκτάσει - Γ(εμβόλιμες διδακτικές ώρες 4)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Εκμάθηση εκτέλεσης των διδαχθέντων μελών του παπαδικού γένους της ΕΒΜ με ταυτόχρονο μέτρημα των ρυθμικών ποδών με θέση και άρση του χεριού.	Απλά και σύνθετα μέτρα σε παπαδικά μέλη	Χωρισμός επιλεγμένων μελών σε απλούς και σύνθετους μετρικούς πόδες
• Χωρισμός δοσμένου μέλους σε συνεπτυγμένο χρόνο. • Εκτέλεση μελών της ΕΒΜ σε συνεπτυγμένο χρόνο, με θέση και άρση του χεριού.	Συνεπτυγμένος χρόνος	• Εξάσημος συνεπτυγμένος πχ: «Ακατάληπτονεστι», ήχος γ' • Οκτάσημος συνεπτυγμένος πχ. Δοξολογία σε ήχο Βαρύ εναρμόνιο εκ του Ζω ύφεση (Μαργαζιώτης, 1965:83) • Εφαρμογή συνεπτυγμένου χρόνου σε αργές επιλεγμένες δοξολογίες και στη Λειτουργία του Μ. Βασιλείου.
• να διακρίνουν και να συγκρίνουν το διαφορετικό μουσικό ύφος –ιδίωμα κάθε γεωγραφικής περιοχής της Ελλάδος με βάση των ιδιαίτερων ρυθμών τους. • να χρησιμοποιήσουν εφαρμογές των ΤΠΕ για να ταξινομήσουν, να αντιπαραβάλουν και να αναλύσουν τα δεδομένα που θα συλλέξουν σχετικά με τους ρυθμούς – χορούς της Ελλάδος (διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση της γνώσης).	Ο ρυθμός στα τραγούδια και στους χορούς της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής (διδακτικές ώρες 2)	• Ακρόαση μουσικών παραδειγμάτων από διάφορες μουσικές καταγραφές με έμφαση στο είδος των ρυθμών και το τοπικό ιδίωμα. • Αναζήτηση στοιχείων με σκοπό τη σύνταξη ηλεκτρονικού καταλόγου στον οποίο θα καταγράφονται οι ρυθμοί, οι χοροί που τους αντιστοιχούν, η εντοπιότητα, αντιπροσωπευτικά τραγούδια και χοροί κ.ά.

Γ.4. ΜΟΥΣΙΚΗ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΜ - Γ (6 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Να έρθουν σε επαφή με την μουσική σημειογραφία στην διαχρονικότητά της και την εξελικτική της πορεία έως τα πρώτα στάδια ανάλυσης της • Να εμπεδώσουν την αξία της ως ενός υπερχιλιόχρονου γραπτού μουσικού πολιτισμού με πλούσια και συνεχή παραγωγή • Να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της και κυρίως τον στενογραφικό της χαρακτήρα • Να γνωρίσουν τις αρχαιοελληνικές ρίζες και τις καταβολές της Ψαλτικής τέχνης, καθώς και τον καθ΄ ολοκληρίαν θρησκευτικό της χαρακτήρα • Να κατανοήσουν το ιδιαίτερο στίγμα και την συνεισφορά των κυριότερων εκκλησιαστικών ποιητών και μελουργών μέχρι και τις αρχές του ΙΗ' αι., καθώς και τα στυλιστικά και μουσικά χαρακτηριστικά που διέπουν την κάθε εποχή • Να αποκτήσουν μία σαφή εικόνα της θεωρητικής μεθόδου της εν λόγω περιόδου	• Περίοδοι εξέλιξη της μουσικής σημειογραφίας και χαρακτηριστικά τους (2 διδ. ώρες) • Ο στενογραφικός της χαρακτήρας και το φαινόμενο της «εξήγησης» (1 διδ. ώρα) • Εξέλιξη της βυζαντινής μουσικής (μεσοβυζαντινή, υστεροβυζαντινή και μεταβυζαντινή) και κυριώτεροι ποιητές και μελοποιοί της (βίος, έργο, ιδιαίτερο στίγμα τους) από την εποχή του Ιωάννου Δαμασκηνού μέχρι και τον Δανιήλ Πρωτοψάλτη (2 διδ. ώρες)_ • Η θεωρητική μέθοδος των βυζαντινών σύμφωνα με τις Προθεωρίες της Παπαδικής και τις θεωρητικές συγγραφές και τα κύρια θέματα πραγμάτευσης τους (1 διδ. ώρα)	• Παρουσίαση αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων μουσικών κειμένων από όλες τις περιόδους εξέλιξης της σημειογραφίας με παράλληλη έκθεση και ψαλμώδηση της εξηγημένης τους μορφής στην Νέα Μέθοδο • Παρουσίαση με παράλληλο τρόπο της καταγεγραμμένης μορφής επιμέρους θέσεων σε διάφορα στάδια εξέλιξης της σημειογραφίας από παλαιότερα στάδια ως την πλήρη ανάλυση του μελικού τους περιεχομένου • Γενική αναφορά στην εξέλιξη της εκκλησιαστικής ποίησης και μουσικής και στους κύριους σταθμούς της • Επιλογή και παρουσίαση και ακρόαση αντιπροσωπευτικών μουσικών έργων των δημιουργών με παράλληλη αναζήτηση των ιδιαίτερων αλλά και κοινών στυλιστικών τους γνωρισμάτων και εν συνεχεία την αναγωγή τους στο ευρύτερο πλαίσιο της εποχής τους • Συνοπτική έκθεση με εποπτικά μέσα των περιεχομένων των Προθεωριών και των διαγραμμάτων και «μεθόδων» τους και αντιπαραβολή με τον συστηματικότερο χαρακτήρα των βυζαντινών και μεταβυζαντινών θεωρητικών συγγραμμάτων.

Γ.5. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ – Β (4 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Να έρθουν σε επαφή με την μουσική σημειογραφία στην διαχρονικότητά της και την εξελικτική της πορεία έως τα πρώτα στάδια ανάλυσης της • Να εμπεδώσουν την αξία της ως ενός υπερχιλιόχρονου γραπτού μουσικού πολιτισμού με πλούσια και συνεχή παραγωγή • Να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της και κυρίως τον στενογραφικό της χαρακτήρα • Να γνωρίσουν τις αρχαιοελληνικές ρίζες και τις καταβολές της Ψαλτικής τέχνης, καθώς και τον καθ΄ ολοκληρίαν θρησκευτικό της χαρακτήρα • Να κατανοήσουν το ιδιαίτερο στίγμα και την συνεισφορά των κυριώτερων εκκλησιαστικών ποιητών και μελουργών μέχρι και τις αρχές του ΙΗ' αι., καθώς και τα στυλιστικά και μουσικά χαρακτηριστικά που διέπουν την κάθε εποχή • Να αποκτήσουν μία σαφή εικόνα της θεωρητικής μεθόδου της εν λόγω περιόδου	• Περίοδοι εξέλιξη της μουσικής σημειογραφίας και χαρακτηριστικά τους (2 διδ. ώρες) • Ο στενογραφικός της χαρακτήρας και το φαινόμενο της «εξήγησης» • (1 διδ. ώρα) • Εξέλιξη της βυζαντινής μουσικής (μεσοβυζαντινή, υστεροβυζαντινή και μεταβυζαντινή) • και κυριότεροι ποιητές και μελοποιοί της (βίος, έργο, ιδιαίτερο στίγμα τους) από την εποχή του Ιωάννου Δαμασκηνού μέχρι και τον Δανιήλ Πρωτοψάλτη • (3 διδ. ώρες)_ • Η θεωρητική μέθοδος των βυζαντινών σύμφωνα με τις Προθεωρίες της Παπαδικής και τις θεωρητικές συγγραφές και τα κύρια θέματα πραγμάτευσης τους (1 διδ. ώρα)	• Παρουσίαση αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων μουσικών κειμένων από όλες τις περιόδους εξέλιξης της σημειογραφίας με παράλληλη έκθεση και ψαλμώδηση της εξηγημένης τους μορφής στην Νέα Μέθοδο • Παρουσίαση με παράλληλο τρόπο της καταγεγραμμένης μορφής επιμέρους θέσεων σε διάφορα στάδια εξέλιξης της σημειογραφίας από παλαιότερα στάδια ως την πλήρη ανάλυση του μελικού τους περιεχομένου • Γενική αναφορά στην εξέλιξη της εκκλησιαστικής ποίησης και μουσικής και στους κύριους σταθμούς της • Επιλογή και παρουσίαση και ακρόαση αντιπροσωπευτικών μουσικών έργων των δημιουργών με παράλληλη αναζήτηση των ιδιαίτερων αλλά και κοινών στυλιστικών τους γνωρισμάτων και εν συνεχεία την αναγωγή τους στο ευρύτερο πλαίσιο της εποχής τους • Συνοπτική έκθεση με εποπτικά μέσα των περιεχομένων των Προθεωριών και των διαγραμμάτων και «μεθόδων» τους και αντιπαραβολή με τον συστηματικότερο χαρακτήρα των βυζαντινών και μεταβυζαντινών θεωρητικών συγγραμμάτων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ (ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ)
ΤΑΞΕΙΣ Α΄, Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Το πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής (Βυζαντινής Μουσικής) στα Μουσικά Γυμνάσια

Κύριος στόχος του μαθήματος της **Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής** είναι η επαφή των μαθητών με τον κατεξοχήν ελληνικό μουσικό πολιτισμό, στις δύο παλαιόθεν γνωστές εκφράσεις του· τη «Βυζαντινή Μουσική», τη λόγια, ανόργανη και μονόφωνη εκκλησιαστική μουσική, (ή Ψαλτική τέχνη σύμφωνα με τις περιγραφές στους μουσικούς χειρόγραφους κώδικες) και τη λαϊκή, μη αστική μουσική παράδοση, που είναι ευρύτερα γνωστή ως «Δημοτικό Τραγούδι».

α) Στοχοθεσία

Για το μάθημα της «Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής» προβλέπεται δίωρη εβδομαδιαία διδασκαλία στο ωρολόγιο πρόγραμμα της Α', Β' και Γ' τάξης των Μουσικών Γυμνασίων, που ισοκατανέμεται μεταξύ θεωρίας και μουσικής πράξης[1].

Παράλληλα με την ειδική γνώση των θεωρητικών, ιστορικών, αισθητικών, μορφολογικών και τεχνικών στοιχείων, κύριος στόχος του μαθήματος είναι η καλλιέργεια των μουσικών δεξιοτήτων των μαθητών με άξονες τη συμμετοχή, την ακρόαση και την ερμηνεία.

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, σε πρώτο παιδαγωγικό στόχο του μαθήματος, αναδεικνύεται η ανάπτυξη της μουσικότητας των μαθητών, η καλλιέργεια δηλαδή της έμφυτης ικανότητάς τους για καλλιτεχνική και δημιουργική έκφραση, η οποία τους οδηγεί σταδιακά, αφενός στην ολοκλήρωση της ψυχοσυναισθηματικής τους ανάπτυξης και αφετέρου στη δημιουργία μίας σταθερής, διά βίου σχέσης με την ελληνική μουσική τέχνη σε δύο από τις αυθεντικότερες εκφράσεις της.

Η γνωριμία του μαθητή με την Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική και τους τρόπους που αυτή λειτουργεί και εξελίσσεται στην πορεία του χρόνου, τόσο στη ζωντανή λειτουργική ζωή και μουσική πράξη όσο και στη λαϊκή παράδοση, τον βοηθά να γνωρίσει τις ρίζες, την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμά του σε μία ουσιαστική πορεία πολιτισμικής και εθνικής αυτογνωσίας.

Γι΄ αυτόν τον κύριο λόγο ένας επιπλέον σκοπός του μαθήματος, εκτός από την παροχή ειδικότερων γνώσεων, είναι η ανάπτυξη αισθητικών κρίσεων, αξιών και στάσεων, η

[1]Θεωρούμε ότι η προβλεπομένη ισοκατανομή των ωρών, σε εβδομαδιαία βάση, μεταξύ θεωρίας και μουσικής πράξης πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μία δυναμική και όχι ως μία στατική συνθήκη. Η κατανομή αυτή πρέπει να τίθεται διαρκώς στην παιδαγωγική κρίση του διδάσκοντος, συνυπολογίζοντας τη διδακτική πορεία του μαθήματος και τις ειδικότερες συνθήκες που μπορεί να επικρατούν. Έχοντας σαν αφετηρία τα περιγραφόμενα στο ΠΣ, θεωρούμε ότι ο διδάσκων οφείλει να αναθεωρεί και να αναπροσαρμόζει την ωριαία κατανομή των θεματικών ενοτήτων, προς όφελος των μαθητών έχοντας ως κριτήρια του, αφενός την καλύτερη θεωρητική και πρακτική αφομοίωση του αντικειμένου και αφετέρου την κάλυψη της προτεινόμενης ύλης. Σημαντική υπόμνηση παραμένει ότι η όποια ανακατανομή δεν μπορεί να γίνεται εις βάρος της μουσικής πράξης.

ουσιαστική δηλαδή νοηματοδότηση της παρεχόμενης σχολικής γνώσης και η σύνδεσή της με την πραγματική ζωή, τα ενδιαφέροντα, τις εμπειρίες και τις αναφορές των παιδιών.

Ειδικότεροι στόχοι στη διδασκαλία του μαθήματος είναι μαζί με την πλήρη γνώση της μουσικής γραφής και την απόκτηση θεωρητικών και ιστορικών γνώσεων, η καλλιέργεια δεξιοτήτων ερμηνείας ύμνων και παραδοσιακών τραγουδιών (δειγματικά σε σχέση με το εκτενές ρεπερτόριο), η ικανότητα αναγνώρισης και εκτέλεσης ποικίλων ρυθμών και η ανάπτυξη ικανότητας αυτοσχεδιασμού.

Διαρκής στόχος παραμένει η ανάπτυξη βιωματικής και διαθεματικής γνώσης για την ελληνική μουσική παράδοση, η εξοικείωση με την παρασημαντική μέσα από τα μουσικά κείμενα και η κατανόηση της συμπληρωματικής σχέσης του τραγουδιού με την οργανοχρησία και το χορό.

β) Διάρθρωση

Εκ προοιμίου τονίζεται ότι βασική διδακτική αρχή την οποία ακολουθεί η διάρθρωση και η παρουσίαση του γνωστικού αντικειμένου είναι η σπειροειδής διάταξη της ύλης. Υπό αυτή την οπτική το Πρόγραμμα Σπουδών της Βυζαντινής Μουσικής για τα Μουσικά Γυμνάσια παρουσιάζεται σε τρεις στήλες. Στην πρώτη, «Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα» αναφέρονται οι επιδιωκόμενοι στόχοι του μαθήματος, στη δεύτερη στήλη «Βασικά Θέματα» αναφέρεται η ύλη του μαθήματος υπό μορφή θεματικών ενοτήτων, ενώ στην τρίτη «Δραστηριότητες» προτείνεται μία ποικιλία δραστηριοτήτων που αντιστοιχούν σε τρείς βασικούς άξονες, ακρόαση, εκτέλεση και δημιουργία.

Επισημαίνεται ότι είναι θεμιτή, σε κάθε περίπτωση, η επιλογή των δραστηριοτήτων από τον διδάσκοντα και ο επανασχεδιασμός, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο, της πορείας του μαθήματος, σύμφωνα με τις ιδιαίτερες κάθε φορά συνθήκες της σχολικής τάξης και με γνώμονα την καλύτερη πάντοτε γνωστική αφομοίωση του αντικειμένου από τους μαθητές.

γ) Ενδεικτικό υλικό

Το «Μέγα Θεωρητικό» του Χρυσάνθου σε πανομοιότυπη ανατύπωση, είτε στην έκδοση του χειρογράφου του, χρησιμοποιείται ως η ιστορική και διαχρονική θεωρητική πηγή. Επίσης, καλό είναι να χρησιμοποιούνται, κατά την κρίση του διδάσκοντος, ποικίλες θεωρητικές πηγές από τον μεγάλο αριθμό σχετικών συγγραμμάτων που εκδόθηκε κατά το πρόσφατο και απώτερο παρελθόν και οι οποίες βασίζονται στις πρωτόγραφες θεωρίες και στα πορίσματα της Πατριαρχικής Επιτροπής του 1881.

Οι τεχνικές ασκήσεις και τα πρώτα μελωδικά γυμνάσματα σε εξελισσόμενη δυσκολία, τα οποία χρησιμοποιούνται στην Α' Γυμνασίου, μπορούν είτε να δημιουργηθούν εξ αρχής, είτε να επιλεχθούν και να προσαρμοστούν στις παιδαγωγικές ανάγκες της τάξης, κατά την κρίση του διδάσκοντος, από σχετικές θεωρητικές εργασίες και εκδόσεις.

Όσον αφορά το καθ' αυτό διδακτικό υλικό προτείνεται η χρησιμοποίηση «κλασικών» μουσικών κειμένων από αναστατικές εκδόσεις παλαιτύπων, συγκεκριμένα του «Αναστασιματαρίου» του Πέτρου Πελοποννησίου και συμπληρωματικά του «Ειρμολογίου» του Πέτρου Βυζαντίου και Πέτρου Πελοποννησίου. Διασκευές των παραπάνω πρώτων μουσικών εκδόσεων, κυρίως από αρκετά μεταγενέστερους ή σύγχρονους μελοποιούς και εκδότες, μπορούν ενδεικτικά να χρησιμοποιηθούν στην πορεία του μαθήματος, κατά την κρίση του διδάσκοντος, κυρίως για αισθητικές και μορφολογικές συγκρίσεις και παρατηρήσεις.

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τους διδάσκοντες ως κριτήριο επιλογής των μελών, η βασική αρχή της συντηρητικότητας στη δομή των μελικών φράσεων του βυζαντινού μέλους.

Επισημαίνεται η συνειδητή επιλογή να συνδεθούν πρωτίστως τα ιστορικά στοιχεία του Προγράμματος Σπουδών, αφενός με το πρόσωπο και την εποχή του μελοποιού (Πέτρος Πελοποννήσιος) και αφετέρου με το διδασκόμενο σύστημα γραφής και το ιστορικό πλαίσιο της μεταρρύθμισης και της Νέας Μεθόδου (1814). Προς αυτή την κατεύθυνση προκρίθηκε αφενός η αναφορά με αφετηρία τον 18ο αιώνα προς την εγγύτερη και σύγχρονη εποχή και αφετέρου προς τα πίσω στο ιστορικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε από την εποχή της Άλωσης και μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα.

Ευάριθμες είναι οι μονογραφίες και οι σχετικές εργασίες για την Ψαλτική τέχνη που περιλαμβάνει η ελληνική και ξένη βιβλιογραφία και οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν επικουρικά, για τη στήριξη του ιστορικού και θεωρητικού μέρους του μαθήματος. Σημειώνονται και προτείνονται οι εκδόσεις του Ιδρύματος Βυζαντινής Μουσικολογίας και οι σχετικές εργασίες του καθηγητή Γρηγόρη Στάθη.

Σε χορωδιακό επίπεδο προτείνονται για ακρόαση και αναφέρονται ενδεικτικά εκδόσεις των χορωδιών: Μαΐστορες της Ψαλτικής Τέχνης, Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία, Βυζαντινός Χορός Τρόπος, η Βυζαντινή Χορωδία Μακεδονίας, κ.ά.

Από τους μονωδούς πρωτοψάλτες ερμηνευτές υπάρχει διαθέσιμο αρχειακό οπτικοακουστικό υλικό τόσο στο διαδίκτυο όσο και σε εκδόσεις. Αναφέρονται ενδεικτικά αυτοί που ακολουθούν την πατριαρχική μουσική παράδοση (Ι. Ναυπλιώτης, Κ. Πρίγγος, Θρ. Στανίτσας), το αγιορείτικο ύφος, (π. Δ. Φιρφιρής), οι πρωτοψάλτες της Θεσσαλονίκης (Αθ. Καραμάνης, Χρ. Θεοδοσόπουλος, Χ. Ταλιαδώρος), η σχολή Περιστέρη κ.ά. Θεωρείται θεμιτή και χρήσιμη, σε κάθε περίπτωση, η αναφορά και διδασκαλία των επιμέρους τοπικών παραδόσεων, προσώπων και μελοποιών.

Ποικίλες είναι οι συλλογές και οι ιστορικές κυρίως καταγραφές δημοτικών τραγουδιών στις οποίες μπορεί να βασιστεί ο διδάσκων. Ενδεικτικά αναφέρονται οι συλλογές: Παχτίκου, Πολίτη, Μερλιέ, Περιστέρη και το έργο του Σ. Καρά και της Δ. Σαμίου. Για το δημοτικό τραγούδι βιβλιογραφική αναφορά αποτελεί το έργο του Baud-Boy, της Μ. Μερλιέ, του Δ. Θέμελη, Μ. Δραγούμη, Γ. Αμαργιαννάκη, Λ. Λιάβα και πολλών άλλων έγκριτων επιστημόνων και ερευνητών. Σταθερή βιβλιογραφική πηγή για την οργανογνωσία της δημοτικής μουσικής αποτελεί το έργο του Φ. Ανωγειανάκη, ενώ για την πληρέστερη επαφή των μαθητών με τα όργανα είναι δυνατή η χρήση διαδραστικών βοηθημάτων.

Πολυάριθμες είναι και οι διαθέσιμες αρχειακές και οι νεότερες ηχογραφήσεις και το υπάρχον οπτικοακουστικό υλικό, στα οποία κατ' επιλογήν μπορεί να βασιστεί ο διδάσκων του μαθήματος. Σταθερός στόχος παραμένει η εκτίμηση της διαχρονικής αξίας του δημοτικού τραγουδιού και η κατανόηση της εξέλιξής του σε σχέση με το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον.

<u>Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ</u>

Α.1 Εισαγωγή στη Βυζαντινή Μουσική.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα **(4 διδακτικές ώρες)**	Δραστηριότητες
Α. Βασικός και πρωταρχικός στόχος είναι να αναγνωρίσουν οι μαθητές τη Βυζαντινή μουσική, ως τη λόγια δημιουργία και έκφραση της ελληνικής μουσικής τέχνης και να την εκτιμήσουν ως μία πολύτιμη εθνική πολιτιστική κληρονομιά. Β. Να έρθουν σε πρώτη επαφή οι μαθητές με τη Βυζαντινή μουσική και τα βασικά θεωρητικά, ιστορικά και τεχνικά της στοιχεία. Γ. Να έρθουν σε πρώτη οπτική επαφή με την παρασημαντική και να εκτιμήσουν τη πρωτοτυπία και τη μοναδικότητά της ως σύστημα μουσικής γραφής. Δ. Να μάθουν τη διαδοχή των φθόγγων στην κλίμακα και να ανακαλύψουν τα βασικά χαρακτηριστικά της φωνή τους. Ε. Να αναγνωρίζουν τα ονόματα των Τριών Διδασκάλων και άλλων περιώνυμων μελοποιών και ερμηνευτών.	Α. Βυζαντινή μουσική-Ψαλτική τέχνη, μία μονόφωνη και ανόργανη λόγια ελληνική μουσική παράδοση. Β. Μέλος και λόγος, η Βυζαντινή μουσική ως λειτουργική τέχνη. Γ. Οι μουσικοί φθόγγοι, οι ήχοι και τα γένη των διαστημάτων (αναφορά). Δ. Η παρασημαντική, ένα πρωτότυπο σύστημα μουσικής γραφής και οι μουσικές εκδόσεις (Ιστορική αναφορά, γνωριμία- οπτική επαφή). Ε. Το 1814 και η μεταρρύθμιση των Τριών Διδασκάλων. Στ. Οι μεγάλοι πρωτοψάλτες και μελοποιοί, ερμηνευτές και δημιουργοί, οι δικοί μας άγνωστοι.	Α. Ακροάσεις μελών μέσα από ιστορικές και νεότερες ηχογραφήσεις. Αναγνωρίσεις και συγκρίσεις των ιδιαίτερων στοιχείων της μουσικής. Β. Οι μαθητές μαθαίνουν τους φθόγγους και τραγουδούν τη διατονική κλίμακα. Γ. Ξεφυλλίζουν παλαιές, αναστατικές εκδόσεις ή και πανομοιότυπα χειρογράφων και έρχονται σε οπτική επαφή με την παρασημαντική και τον εικονιζόμενο μουσικό και εικαστικό πλούτο. Δ. Περιεργάζονται το «Μέγα Θεωρητικό» του Χρυσάνθου και παίρνουν αφορμές συζήτησης από τη συγγραφή. Ε. Οι μαθητές ψάχνουν στο διαδίκτυο πληροφορίες για τα πρόσωπα που αναφέρθηκαν στο μάθημα. Στ. Προσπαθούν να ανακαλύψουν ένα κρυμμένο θησαυρό γνώσης και να τον προβάλλουν σε έννοιες, πρόσωπα και ιστορίες που τους είναι ήδη γνωστά. Ζ. Οι μαθητές με δημιουργική περιέργεια και φαντασία συζητούν για αυτά που περιμένουν να γνωρίσουν στην πορεία του μαθήματος.

Α.2 Τα στοιχεία της μουσικής γραφής και ανάγνωσης.

Α.2.1 Οι μουσικοί φθόγγοι και οι χαρακτήρες ποσότητας.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (6 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Να γνωρίσουν οι μαθητές ως θεωρητικές έννοιες τα διάφορα είδη των τόνων, το τετράχορδο και την κλίμακα του διατόνου εκ του Νη. Β. Να μάθουν τα βασικά στοιχεία που συναπαρτίζουν την παρασημαντική. Γ. Να γνωρίσουν τους χαρακτήρες ποσότητας σε απλή (σώματα και πνεύματα) και πιο σύνθετη μορφή και να μάθουν την ενέργειά τους. Δ. Να μπορούν να συνδυάσουν τους μουσικούς φθόγγους που τραγουδούν με τις διατονικές μαρτυρίες. Ε. Να εξοικειωθούν πρακτικά με την έννοια του ρυθμικού παλμού και να τον εφαρμόσουν στην μουσική ανάγνωση στα πλαίσια απλών δίσημων και τρίσημων ρυθμικών ποδών. Στ. Να εξοικειωθούν με τη μουσική ανάγνωση και τις έννοιες της παραλλαγής και του μέλους με αφορμή απλές και σύντομες μελωδικές ασκήσεις. Ζ. Να έρθουν σε πρώτη επαφή με βασικούς όρους της Υμνολογίας (τροπάριο, ύμνος, κ.ά.)που θα χρησιμοποιηθούν στα αρχικά μαθήματα.	Α. Η διατονική κλίμακα η δομή και οι περιοχές της. Β. Η παρασημαντική των Τριών Διδασκάλων και τα στοιχεία της Γ. Οι χαρακτήρες ποσότητας. Δ. Οι διατονικές μαρτυρίες, στις περιοχές της δις διαπασών. Ε. Ο ρυθμικός κτύπος, οι δίσημοι και τρίσημοι πόδες (μέτρα). Στ. Οι αρχαίοι τρόποι της ψαλμώδησης, αντίφωνα, τροπάρια, ύμνοι.	Α. Οι μαθητές τραγουδούν, εξασκούνται και πειραματίζονται στις μελωδικές διαδοχές των διατονικών φθόγγων καθ' υπόδειξη του διδάσκοντος, βηματικά και στη συνέχεια υπερβατώς. Β. Οι μαθητές μελετούν τα δύο συστήματα γραφής (της δυτικής και της βυζαντινής μουσικής) και συγκρίνουν τις βασικές τους αρχές. Γ. Οι μαθητές συγκρίνουν και βρίσκουν τις ομοιότητες και τις διαφορές: α) στην ποιότητα των τόνων και β) στη δομή μεταξύ διατονικών κλιμάκων, της μείζονας και της φυσικής ελάσσονας κλίμακας της δυτικής μουσικής (σε συνδυασμό με το μάθημα της Θεωρίας της Ευρωπαϊκής μουσικής). Δ. Οι μαθητές αντιγράφουν και μαθαίνουν τις διατονικές μαρτυρίες της κλίμακας. Βρίσκουν κοινά στοιχεία και προσπαθούν να οδηγηθούν σε συμπεράσματα. Ε. Οι μαθητές γυμνάζονται σε συνεχείς και υπερβατές διατονικές αναβάσεις και καταβάσεις σε διάφορους μελωδικούς τονιαίους συνδυασμούς και επιχειρούν παραλλαγή και μέλος ανάγνωση απλών μελωδιών. Στ. Τραγουδούν απλές μελωδίες καθ' υπόδειξη αντιφωνικά και καθ' υπακοήν.
*Η κατανομή των διδακτικών ωρών μεταξύ μουσικής θεωρίας και πράξης να διαμορφωθεί με έμφαση στη μουσική πράξη.		

Α.2.2 Η πλοκή των χαρακτήρων ποσότητας , οι απλοί ρυθμικοί πόδες, οι έγχρονες και οι άχρονες υποστάσεις.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (6 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να μάθουν τα βασικά σημαδόφωνα ποσότητας στις κυριότερες μορφές πλοκής. Β. Να γνωρίσουν ως θεωρητικές και πρακτικές έννοιες το ρυθμό, το μέτρο και τη σχέση τους με τον επιτονισμό του κειμένου Γ. Να αποκτήσουν ευχέρεια σε υπερβατές μελωδικές αναβάσεις και καταβάσεις αρχικά μέχρι και τετραφωνία και κατόπιν σταδιακά σε μεγαλύτερα διαστήματα, μέχρι και την επταφωνία. Δ. Να καταλάβουν την ενέργεια των χαρακτήρων που αυξάνουν και διαιρούν τον χρόνο και να μπορούν να χρησιμοποιήσουν τους κυριότερους από αυτούς σε απλά γυμνάσματα και μελωδίες. Ε. Να μπορούν να συνδυάσουν τη μουσική ανάγνωση απλών μελωδιών και μελωδικών ασκήσεων με εναλλαγές απλών μέτρων σε δίσημους, τρίσημους και τετράσημους, ρυθμικούς πόδες. Στ. Να γνωρίσουν τις άχρονες υποστάσεις και να μάθουν σχετικά με την ερμηνεία και την περιγραφή αυτών των σημαδιών.	Α. Συνθέσεις χαρακτήρων ποσότητας. Β. Η έννοια του ρυθμικού κτύπου στη μουσική πράξη. Γ. Οι έγχρονες υποστάσεις και οι παύσεις. Δ. Το συνεχές ελαφρόν και η ορθογραφία του. Ε. Οι δίσημοι, τρίσημοι και τετράσημοι ρυθμικοί πόδες (απλά μέτρα) στη θεωρία και στην πράξη. Στ. Οι χαρακτήρες ποιότητας ως σημεία έκφρασης της μελωδίας.	Α. Οι μαθητές τραγουδούν και εξασκούνται σε υπερβατές αναβάσεις και καταβάσεις μέσα από τεχνικά γυμνάσματα. Β. Εντάσσονται στις μελωδικές ασκήσεις το γοργό, το κλάσμα, η απλή, το αργό και οι παύσεις. Γ. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Ανιχνεύουν σύντομα μέλη και απλές διατονικές μελωδίες με βάση στους φθόγγους νη, πα, βου εξελισσόμενης δυσκολίας. Μελετούν και κατά περίπτωση αναλύουν τις δυσκολίες της σημειογραφίας. Δ. Εξάσκηση παραλλαγή και μέλος συντόμων διατονικών μελωδιών.
*Η κατανομή των διδακτικών ωρών μεταξύ μουσικής θεωρίας και πράξης να διαμορφωθεί με έμφαση στη μουσική πράξη.		

Α.3 Εισαγωγή στο δημοτικό τραγούδι

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (4 διδακτικές ώρες)	Δραστηριότητες
Α. Βασικός και πρωταρχικός στόχος είναι οι μαθητές να εκτιμήσουν το δημοτικό τραγούδι ως την κατεξοχήν λαϊκή, μη αστική, μουσική μας κληρονομιά και να το συνδέσουν με το ιστορικό, κοινωνικό και οικονομικό του υπόβαθρο. Β. Οι μαθητές να έρθουν σε πρώτη επαφή με το δημοτικό τραγούδι σε διάφορες μορφές του. Β. Να αναγνωρίζουν τις βασικές κατηγορίες των λαϊκών μουσικών οργάνων. Γ. Να αναγνωρίζουν βασικούς ρυθμούς της δημοτικής μουσικής.	Α. Μουσική, τραγούδι και χορός, μία διαχρονική λαϊκή έκφραση. Β. Η μουσική ανθρωπογεωγραφία του Ελληνισμού, ένα πολύχρωμο ψηφιδωτό (αναφορά). Γ. Τα μουσικά όργανα της ελληνικής παράδοσης και η βασική τους κατηγοριοποίηση. Δ. Ο επτάσημος, β' επίτριτος. Ένας ζωντανός, αρχαίος ρυθμός και ο καλαματιανός, ένας πανελλήνιος χορός. (Σημ.: Αναλυτική θεωρητική αναφορά για τους σύνθετους ρυθμικούς πόδες θα γίνει στη Β' Γυμνασίου)	Α. Ακροάσεις διαφορών ειδών δημοτικών τραγουδιών. Β. Ακουστικές αναγνωρίσεις των ιδιαίτερων στοιχείων της μουσικής, του τραγουδιού, των οργάνων και διαφόρων άλλων τοπικών στοιχείων. Γ. Οι μαθητές ψάχνουν και προβάλουν την ποικιλομορφία των τοπικών τους παραδόσεων. Ανιχνεύουν και αναδεικνύουν τις κατά τόπους ομοιότητες και τις τυχόν βασικές διαφορές. Δ. Ανακαλύπτουμε τις ρίζες μας και αναφερόμαστε σε αυτές με έμφαση στη μουσική. Ε. Οι μαθητές επιλέγουν και μαθαίνουν ένα δημοτικό τραγούδι, δίνοντας έμφαση, όπου κρίνεται εφικτό, στην προφορική και τοπική τους παράδοση. Στ. Η τάξη συζητά σχετικά με όσα ανακάλυψε και για όλα αυτά που έμαθε και οδηγείται σε συμπεράσματα για την δημοτική μουσική παράδοση. Ζ. Τραγουδούμε, ηχογραφούμε και χορεύουμε! (Ο χορός να γίνει σε συνεργασία με το μάθημα της Φυσικής Αγωγής)

Α.4. Οι έλξεις, τα γένη των διαστημάτων, η έννοια του ήχου, το διάτονο γένος και οι φθορές του.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (6 διδακτικές ώρες)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν τη λειτουργία της έλξης ως βασικό μελωδικό στοιχείο του τροπικού συστήματος. Β. Να μάθουν να αναγνωρίζουν τη σημειογραφική εικόνα και να καταλάβουν τη χρήση, τη λειτουργία και την πράξη των διαφόρων διέσεων και υφέσεων, ως σημάνσεις των μελωδικών έλξεων. Γ. Να γνωρίσουν την έννοια του γένους των διαστημάτων ως βασική θεωρητική ταξινόμηση και να καταλάβουν θεωρητικά και πρακτικά την ύπαρξη ποικίλων διαστημάτων. (Η αναφορά να γίνεται σε συνδυασμό, όπου κρίνεται δυνατόν, με το παραδοσιακό όργανο αναφοράς.) Δ. Να καταλάβουν τη θεωρία και πράξη του διατόνου. Ε. Οι μαθητές να καταλάβουν την έννοια της φθοράς σε θεωρητικό και λειτουργικό επίπεδο και να μάθουν να αναγνωρίζουν τις αντίστοιχες φθορές του διατονικού γένους. Στ. Να γνωρίσουν την έννοια του ήχου και τις διάφορες θεωρητικές συνιστώσες της. Να αναφερθούν στην παραγωγή της Οκτωηχίας και στις σχέσεις των ήχων. Ζ. Να καταλάβουν τις βασικές διαφορές του τονικού συστήματος της δυτικής μουσικής και του τροπικού που χρησιμοποιεί η Ψαλτική τέχνη και η παραδοσιακή μουσική.	Α. Η «έλξη», ένα φυσικό φαινόμενο στη πορεία της μελωδίας . Β. Διέσεις και υφέσεις, προσθέσεις και αφαιρέσεις. Γ. Η ταξινόμηση των διαστημάτων σε γένη. Δ. Το διάτονον γένος. Ε. Οι φθορές του διατόνου. Στ. Η ήχοι και τα συστατικά τους στοιχεία. Ζ. Η παραγωγή των ήχων και η Οκτωηχία κατά το Χρύσανθο (αναφορά).	Α. Οι μαθητές ακούν μελωδικές πορείες, εντοπίζουν τους σταθερούς και φερόμενους φθόγγους και μιμούνται την ερμηνεία. Β. Διακρίνουν και συγκρίνουν την ενέργεια των σημείων αλλοιώσεως στα δύο μουσικά συστήματα που διδάσκονται στο σχολείο. Γ. Δίνουν έμφαση στη γραφή. Σχεδιάζουν, φθορές, μαρτυρίες, σημαδόφωνα και αντιγράφουν σύντομες μελωδίες. Δ. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Δίνουν έμφαση στη χρήση των διατονικών έλξεων και συνεχίζουν την εξάσκηση, ανιχνεύοντας απλές διατονικές μελωδίες του συντόμου Αναστασιματαρίου εκ των φθόγγων νη, πα, βου (με την επεξήγηση ότι αυτές ανήκουν στον πλ. δ', α' και δ' ήχο αντίστοιχα), εξελισσόμενης δυσκολίας. Μελετούν και κατά περίπτωση αναλύουν τις δυσκολίες της σημειογραφίας. Ε. Εξάσκηση, παραλλαγή και μέλος σε σύντομες διατονικές μελωδίες. Ζ. Από τους τρόπους της αρχαίας Ελλάδας στους ήχους της Βυζαντινής μουσικής και από 'κεί στα μακάμια της Ανατολής (αναφορά).

Α. 5 Οι διατονικοί ήχοι της οκτωηχίας.

Α.5.1 Ήχος Πλάγιος του Τετάρτου.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (10 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν την θεωρία του πλαγίου του τετάρτου ήχου από τον φθόγγο Νη και να την συνυφάνουν με τη μουσική πράξη. Β. Να εξοικειωθούν με τα μέλη του ήχου κατά τον σύντομο δρόμο της ψαλμώδησης και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σε αυτόν.	Α. Ήχος πλ. δ'. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά.	Α. Ακρόαση. Οι μαθητές ακούν μέλη του πλ. δ' ήχου και εξοικειώνονται με το άκουσμα και τη μελωδική πορεία του ήχου κατά το διαπασών σύστημα. Β. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από τη μουσική πράξη. Γνωρίζουν τη μελωδική πορεία του ήχου παραλλαγή και μέλος μέσα από το Αναστασιματάριο και τα σύντομα στιχηρά του εσπερινού και των αίνων καθώς και άλλα μέλη διαβαθμισμένης τεχνικής δυσκολίας του συντόμου ειρμολογίου και συντόμου στιχηραρίου (κατ' επιλογήν του διδάσκοντος). Προτείνεται επίσης και η μελέτη στίχων από μία σύντομη δοξολογία του ήχου. Γ. Έρχονται σε επαφή με δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στην κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του πλ. δ', κατ' επιλογήν του διδάσκοντος και με έμφαση, όπου κρίνεται εφικτό, στην τοπική παράδοση. Ενδεικτικά: α)Το θάμμα (συρτός Πελοποννήσου). β) Παιδιά της Σαμαρίνας (Ηπείρου) γ) Ήρθι Μαής κι Άνοιξη (Μακεδονίας) δ) Θέλω ν' ανέβω στα ψηλά (Μυτιλήνης) (Η αναφορά να γίνεται σε συνδυασμό, όπου κρίνεται εφικτό, με το παραδοσιακό όργανο αναφοράς)
* Ενδεικτικά : 2 διδακτικές ώρες μουσική θεωρία και 8 διδακτικές ώρες μουσική πράξη.		

Α.5.2 Ήχος Πρώτος.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (10 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν τη θεωρία του πρώτου ήχου και να την συνυφάνουν με τη μουσική πράξη. Β. Να εξοικειωθούν με τα μέλη του ήχου κατά τον σύντομο δρόμο της ψαλμώδησης και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σε αυτόν.	Α. Ήχος α'. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά.	Α. Ακρόαση. Οι μαθητές ακούν μέλη του α' ήχου από το σύντομο στιχηράριο και το σύντομο ειρμολόγιο και εξοικειώνονται με το άκουσμα και τη μελωδική πορεία του ήχου. Μέσα από τις ηχογραφήσεις και τις αντίστοιχες οπτικοακουστικές προβολές, γνωρίζουν ταυτόχρονα μεγάλους ερμηνευτές και μελοποιούς του παρελθόντος. Β. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από τη μουσική πράξη. Γνωρίζουν τη μελωδική πορεία του ήχου μέσα από το Αναστασιματάριο και (κατ' επιλογήν του διδάσκοντος) τα απολυτίκια, κοντάκια και τα σύντομα στιχηρά του εσπερινού και των αίνων καθώς και άλλα μέλη διαβαθμισμένης τεχνικής δυσκολίας του συντόμου ειρμολογίου και συντόμου στιχηραρίου καθώς και στίχους από μία σύντομη δοξολογία του ήχου, παραλλαγή και μέλος. Γ. Οι μαθητές συγκρίνουν την κλίμακα του α' ήχου από τον Πα με τα είδη των ελασσόνων κλιμάκων και οδηγούνται σε συμπεράσματα. Δ. Έρχονται σε επαφή με δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στην κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του α' ήχου, κατ' επιλογήν του διδάσκοντος και με έμφαση, όπου κρίνεται εφικτό, στην τοπική παράδοση. Ενδεικτικά: α) Απόψι τα μεσάνυκτα (Καππαδοκίας) β)Στης πικροδάφνης τον ανθό (Ηπείρου) γ) Όλα τα πουλάκια μονά-ζυγά (Πελοποννήσου) δ) Κανελόριζα (Μικράς Ασίας) ε)Σεράντα μήλα (Πόντου) (Η αναφορά να γίνεται σε συνδυασμό, όπου κρίνεται εφικτό, με το παραδοσιακό όργανο αναφοράς)
*Ενδεικτικά : 2 διδακτικές ώρες μουσική θεωρία και 8 διδακτικές ώρες μουσική πράξη.		

Α.6 Αναφορά στη μουσική ιστορία του 18ου αιώνα.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα((2 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να συνδέσουν τα διδασκόμενα μέλη με τη μουσική φυσιογνωμία του Πέτρου Πελοποννησίου και να επιμείνουν στο έργο και στο βίο του. Β. Οι μαθητές να γνωρίσουν τα κύρια σημεία στην ιστορία της Βυζαντινής μουσικής κατά τον 18ο αιώνα και να τον προσδιορίσουν σαν μία περίοδο καταγραφών, συντμήσεων και δημιουργίας, προδρομική της μεταρρύθμισης των Τριών Διδασκαλών και της σύγχρονης εποχής.	Α. Πέτρος Πελοποννήσιος ο Λαμπαδάριος, ένας "Μότσαρτ" για τη Ψαλτική τέχνη. Β. Δομέστιχοι, λαμπαδάριοι, πρωτοψάλτες. Οι ερμηνευτές και μελοποιοί της Ψαλτικής, οι συνεχιστές μιας μακραίωνης ελληνικής μουσικής παράδοσης.	Α. Οι μαθητές ψάχνουν στο διαδίκτυο και στη βιβλιογραφία πληροφορίες για τους μελοποιούς και πρωτοψάλτες του 18ου αι. (Ενδεικτικά: Πέτρος Λαμπαδάριος, Ιάκωβος Πρωτοψάλτης, Δανιήλ, Ιωάννης Τραπεζούντιος, Παναγιώτης Χαλάτζογλου) και μαθαίνουν σχετικά με τα αναλόγια της ΜΧΕ. Β. Έρχονται σε οπτικοακουστική επαφή με μουσικά έργα της εποχής, μέσα από νεώτερες και αρχειακές εκτελέσεις. Ακολουθούν παρατηρήσεις και συζήτηση επί των ακροάσεων με συγκρίσεις, συμπεράσματα και ποικίλες προεκτάσεις. Γ. Οι μαθητές τοποθετούν τα ιστορικά στοιχεία και τα πρόσωπα που γνώρισαν μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο της μουσικής ιστορίας, συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με το μάθημα της Ιστορίας και προχωρούν σε συγκρίσεις και αναφορές.
*Η ενότητα να διδαχθεί σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Α.7 Τα δημοτικά τραγούδια στον ελληνικό χώρο.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν την ποικιλομορφία των δημοτικών τραγουδιών μέσα από την ανθρωπογεωγραφία του και σε αναφορά με τους ιστορικούς τόπους του Ελληνισμού.	Α. Απ' την Ανατολή στη Δύση και απ' το Βορρά στο Νότο, το δημοτικό τραγούδι ζει και συμπορεύεται με τον Ελληνισμό και την ιστορία του.	Α. Οι μαθητές ερευνούν την παράδοση. Εντοπίζουν δημοτικά τραγούδια από διάφορους ιστορικούς τόπους του Ελληνισμού. Ακούν αρχειακές και νεότερες ηχογραφήσεις, συγκρίνουν τα τεχνικά στοιχεία των τραγουδιών και συζητούν σχετικά. Β. Ανακαλύπτουμε τη μουσική του τόπου μας, γεωγραφικά και ιστορικά, την καταγωγή μας και την οικογενειακή μας ιστορία. Αναφερόμαστε σ' αυτά δίνοντας έμφαση στη μουσική.
*Η ενότητα να διδαχθεί σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Β.0 Επαναληπτικά μαθήματα θεωρίας και πράξης.(4 διδακτικές ώρες)

Α. Οι μαθητές με την έναρξη των μαθημάτων και με αφετηρία μέλη και τραγούδια που έχουν διδαχθεί στην Α' Γυμνασίου, να θυμηθούν τα βασικά στοιχεία της μουσικής γραφής. (Χαρακτήρες ποσότητας, έγχρονες και άχρονες υποστάσεις, κλπ) Β. Να επαναλάβουν την έννοια του γένους των διαστημάτων και να θυμηθούν τις ονομασίες των γενών. Γ. Να θυμηθούν τη θεωρία (διαστήματα, μαρτυρίες, φθορές) και τη μουσική πράξη του διατόνου δίνοντας έμφαση στη σωστή εκτέλεση των διαστημάτων και των έλξεών του. Δ. Να θυμηθούν τη σημειογραφική εικόνα και τη λειτουργία των διαφόρων διέσεων και υφέσεων. Ε. Να θυμηθούν την έννοια του ήχου και τις διάφορες θεωρητικές συνιστώσες της. Να αναφερθούν εκ νέου και να δώσουν έμφαση στην παραγωγή της Οκτωηχίας και στις σχέσεις των ήχων. Στ. Να θυμηθούν μέσα από τη μουσική πράξη τους ήχους πλ. δ' και α', που έχουν διδαχθεί.

Β.1 Οι απλοί ρυθμικοί πόδες

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να θυμηθούν την έννοια του ρυθμικού κτύπου και τα περί χρόνου και μέτρων. Β. Να κατανοήσουν την έννοια της προσωδίας και τον τονικό ρυθμό με αναφορά και έμφαση στα διδασκόμενα μέλη. Γ. Να αντιληφθούν τη διαφορά μεταξύ των απλών και των σύνθετων ρυθμικών ποδών. Δ. Να γνωρίσουν τα σημεία της χρονικής αγωγής.	Α. Ο ρυθμός ως βασικό στοιχείο της μουσικής. Β. Αναφορά στους ρυθμικούς πόδες (ίαμβο, τροχαίο, ανάπαιστο κ.λπ.) της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Γ. Χαρακτηρισμός των μέτρων και αναφορά στα είδη των ρυθμών. Δ. Διάκριση μεταξύ των απλών και των σύνθετων ρυθμικών ποδών με αναφορά στα δημοτικά τραγούδια. Ε. Η λειτουργία των σημείων της χρονικής αγωγής.	Α. Δίνεται στους μαθητές ένας ύμνος και καλούνται να τοποθετήσουν οι ίδιοι τις εναλλαγές των μουσικών μέτρων. Μαζί με τη μουσική, δίνεται και το ποιητικό κείμενο ώστε οι μαθητές να γνωρίζουν τον τονισμό της κάθε λέξης. Τοποθετούν διαστολές και εντοπίζουν τις εναλλαγές των ρυθμών. Β. Συλλέγουν πληροφορίες για τους ρυθμικούς πόδες της Αρχαίας Ελλάδας και ανακαλύπτουν διαθεματικά την έννοια της προσωδίας στην απαγγελία, από τα χρόνια του Ομήρου μέσω του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών. Παρουσιάζουν τα αποτελέσματά τους στην τάξη. Γ. Εκτελούν μέλη , από τους διδαχθέντες ήχους, παραλλαγή και μέλος δίνοντας έμφαση στις εναλλαγές των μέτρων.

Β.2 Οι διατονικοί ήχοι της οκτωηχίας.

Β.2.1α Ήχος Τέταρτος.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (10 διδακτικές ώρες)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν την θεωρία του τετάρτου ήχου (αναφορές), δίνοντας έμφαση στον λέγετο. Να συνυφάνουν τη θεωρία με τη μουσική πράξη. Β. Να εξοικειωθούν με τα μέλη του ήχου κατά τον σύντομο δρόμο της ψαλμώδησης και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σ' αυτόν.	Α. Ήχος δ'. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά (με έμφαση στον λέγετο εκ του Βου).	Α. Ακρόαση. Οι μαθητές ακούν μέλη του δ' ήχου από το σύντομο στιχηράριο και το σύντομο ειρμολόγιο και εξοικειώνονται στο άκουσμα και στη μελωδική πορεία του ήχου. Β. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν τη μελική πορεία του ήχου μέσα από μέλη του συντόμου ειρμολογίου και συντόμου στιχηραρίου, με κύρια αναφορά στο Αναστασιματάριο, καθώς και προσόμοια και στίχους από σύντομη δοξολογία του ήχου, (κατ' επιλογήν του διδάσκοντος) παραλλαγή και μέλος. Γ. Έρχονται σε επαφή με δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στην κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του λεγέτου ήχου κατ' επιλογήν του διδάσκοντος, με έμφαση, όπου κρίνεται εφικτό, στην τοπική παράδοση. Ενδεικτικά: α) Κι απ' επάνω τη Βλαχιά (Θεσσαλίας) β) Σήμερα γάμος γίνεται (Νησιώτικο) γ) Σε καινούργια βάρκα μπήκα (Προποντίδος) δ) Στης ακρίβειας τον καιρό (Στερεάς Ελλάδας). (Η αναφορά να γίνεται σε συνδυασμό, όπου κρίνεται εφικτό, με το παραδοσιακό όργανο αναφοράς)
* Ενδεικτικά: 2 διδακτικές ώρες μουσική θεωρία και 8 διδακτικές ώρες μουσική πράξη.		

Β.2.1β Οι ταξινομίες των δημοτικών τραγουδιών Α'.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Να μάθουν τα σχετικά με τις ταξινομίες των δημοτικών τραγουδιών σε σχέση με το περιεχόμενο τους και τη λειτουργικότητά τους στην πορεία της ανθρώπινης ζωής.	Α. Ο κύκλος της ζωής στο δημοτικό τραγούδι.	Α. Οι μαθητές ψάχνουν και βρίσκουν δημοτικά τραγούδια με αναφορά στον κύκλο της ζωής από το νανούρισμα μέχρι το μοιρολόι και δίνουν έμφαση στα τεχνικά μουσικά στοιχεία και στο νοηματικό περιεχόμενο του ποιητικού κειμένου. Β. Συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με την εκμάθηση τραγουδιού στην κλίμακα του δ' ήχου από τον Βου ή σε άλλο ήχο που έχουν διδαχθεί. Γ. Συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με το μάθημα της Λογοτεχνίας.
*Η ενότητα να διδαχθεί σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Β.2.1γ Αναφορά στη μουσική ιστορία του 19ου αιώνα.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να συνδέσουν τη διδασκόμενη σημειογραφία με τη μεταρρύθμιση των τριών Διδασκαλών και να δώσουν έμφαση στη σημασία της Νέας Μεθόδου, ιστορικά, θεωρητικά και σημειογραφικά. Να εξάρουν το περιεχόμενο της μεταρρύθμισης ως μία τομή στην ελληνική μουσική ιστορία. Β. Να γνωρίσουν τα κύρια σημεία στην ιστορία της Ψαλτικής τέχνης κατά τον 19ο αι. και να επιμείνουν στο έργο των Τριών Διδασκάλων με αναφορές στο έργο και στην προσφορά τους στην μουσική τέχνη. Γ. Να τονιστεί η πρωτοτυπία και η μοναδικότητα της παρασημαντικής και να τονιστεί η ιστορική της συνέχεια και η πολιτισμικής της αξία.	Α. Χρύσανθος ο θεωρητικός, Γρηγόριος ο ερμηνευτής, Χουρμούζιος ο εξηγητής. Οι τρείς Διδάσκαλοι, ευεργέτες της εθνικής μουσικής μας κληρονομιάς. Β. 19ος αιώνας, μια γόνιμη περίοδος αλλαγών, αντιθέσεων δημιουργίας και καινοτομιών. Γ. "1814-2014" δύο αιώνες «ζώης» για μια νέα-παλαιά μουσική γραφή.	Α. Οι μαθητές ψάχνουν στο διαδίκτυο και στη βιβλιογραφία πληροφορίες για τους μελοποιούς και πρωτοψάλτες του 19ου αι. (Ενδεικτικά: Χρύσανθος, Χουρμούζιος, Γρηγόριος, Μανουήλ, Κωνσταντίνος Βυζάντιος, Ιωάννης, Στέφανος, Γεώργιος Ραιδεστηνός.) Β. Έρχονται σε οπτικοακουστική επαφή με έργα της εποχής μέσα από νεώτερες και αρχειακές εκτελέσεις. Ακολουθεί συζήτηση για το ύφος της δημιουργίας, παρατηρήσεις, συγκρίσεις και ποικίλες προεκτάσεις. Γ. Οι μαθητές τοποθετούν τα ιστορικά στοιχεία και τα πρόσωπα που γνώρισαν μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο της μουσικής ιστορίας, συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με το μάθημα της Ιστορίας και προχωρούν σε συγκρίσεις και αναφορές.
*Η ενότητα να διδαχθεί σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Β.3 Τα γένη της μελοποιίας.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (4 διδακτικές ώρες)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν τα γένη- είδη της μελοποιίας (ειρμολογικό, στιχηραρικό, παπαδικό) και να καταλάβουν τις βασικές διακρίσεις και ομοιότητες των μελών ως προς τον δρόμο της ψαλμώδησης (σύντομος, αργοσύντομος, αργός). Β. Να κατανοήσουν τη θεωρητική διαφοροποίηση των μελών και να μπορούν να επισημάνουν τις βασικές διακρίσεις τους ως προς τον δρόμο της ψαλμώδησης τους. Γ. Να γνωρίσουν τη δομή του κανόνα (ωδές, ειρμοί, τροπάρια) και να καταλάβουν τη μουσική λειτουργικότητα των όρων: αυτόμελο, προσόμοιο και ιδιόμελο.	Α. Ειρμοί, στιχηρά, χερουβικά και η ποικιλία των δρόμων της ψαλμώδησης. Β. Κανόνες, ωδές, ειρμοί, τροπάρια. Γ. Αυτόμελα τροπάρια, ιδιόμελα, δοξαστικά και η ποικιλομορφία της φόρμας.	Α. Ακρόαση. Οι μαθητές ακούν μελωδικές πορείες σύντομες, αργοσύντομες και αργές του ίδιου κειμένου και εντοπίζουν τις ομοιότητες και διαφορές. Β. Έρχονται σε επαφή με τα λειτουργικά βιβλία και γνωρίζουν την Παρακλητική και το Μηναίο. Τα ερευνούν και προσπαθούν να διακρίνουν διάφορους όρους που αναφέρονται σε ποιητικά και μουσικά κείμενα. Γ. Οι μαθητές ψάχνουν τον τονισμό και ανακαλύπτουν τις μετρικές, ποιητικές και μουσικές ομοιότητες μεταξύ, ειρμού και αντίστοιχων τροπαρίων από ένα κανόνα. (Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί χρησιμοποιώντας αυτόμελα και προσόμοια). Δ. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Ανιχνεύουν διατονικές μελωδίες, ειρμών, παραλλαγή και μέλος και κατόπιν επιχειρούν να προσαρμόσουν το ποιητικό κείμενο των τροπαρίων της ωδής στη μελωδία του ειρμού. (Τα μέλη κατ' επιλογήν του διδάσκοντος σε ήδη γνωστό ήχο).

Β.4 Η θεωρία και η λειτουργία του συστήματος.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 διδακτικές ώρες)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν τη θεωρητική έννοια του συστήματος, να καταλάβουν και να συγκρίνουν τις λειτουργίες του οκτάχορδου συστήματος και του τροχού. Να αναφερθούν στο κατά τριφωνία σύστημα.	Α. Η θεωρία και η λειτουργία του συστήματος στην πορεία της μελωδίας. Β. Το Οκτάχορδο και το πεντάχορδο σύστημα, ομοιότητες και διαφορές. Αναφορά στο κατά τριφωνία σύστημα. Γ.Η έννοια της αντιφωνίας στη θεωρία και στην πράξη.	Α. Οι μαθητές εξοικειώνονται στο άκουσμα, αντιλαμβάνονται τις διαφορές και εξασκούνται στη μελωδική πορεία των δύο συστημάτων (οκτάχορδου και πεντάχορδου) σε μελωδικές ασκήσεις είτε σε σύντομα μέλη του Α' ήχου. Δίνουν έμφαση στην πρακτική εξάσκηση. Β. Οι μαθητές πειραματίζονται θεωρητικά και φτιάχνουν νέες κλίμακες με δομικά σύνολα φθόγγων. Ανιχνεύουν και μελετούν τις αντιφωνίες που δημιουργούνται. Γ. Συγκρίνουν τον τροχό με την πορεία των μειζόνων κλιμάκων της δυτικής μουσικής. Δ. Συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με τα Μαθηματικά.

Β.5 Οι σύνθετοι ρυθμικοί πόδες

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες
Α. Με αφορμή οικεία ακούσματα τραγουδιών να κατανοήσουν οι μαθητές μέσα από την πράξη, την έννοια των σύνθετων ρυθμικών ποδών και να καταλάβουν πώς δημιουργούνται και σε τι διαφέρουν από τους απλούς. Β. Να αντιληφθούν τη σήμανση και τη μουσική τους πρακτική. Γ. Να κατανοήσουν τη λειτουργία των σύνθετων ρυθμικών ποδών (μικτά μέτρα): πεντάσημος, επτάσημος, εννεάσημος, αναφερόμενοι στη δημοτική και στην αρχαία ελληνική μουσική (παιονικό γένος, επίτριτο και επιτέταρτο είδος).	Α. Συνένωση απλών ρυθμικών ποδών. Αναφορά στον σύνθετο ρυθμό κατά συζυγία και στο σύνθετο ρυθμό κατά περίοδο. Β. Ανάπτυξη της έννοιας των σύνθετων ρυθμικών ποδών. Παρουσίαση των κύριων ρυθμών: τετράσημος (δακτυλικοί πόδες), εξάσημος (ιωνικοί πόδες), οκτάσημος. (Αναφορά στον τρόπο διεύθυνσης-μέτρησης και στην οργανική συνοδεία Γ. Αναφορά στους ρυθμικούς πόδες που διαφοροποιούνται από τους προηγούμενους (πεντάσημος - επτάσημος - εννεάσημος) με αφορμή το δημοτικό τραγούδι.	Α. Ένας ύμνος ή ένα οικείο στο άκουσμα του τραγούδι παρουσιάζεται στην τάξη και διδάσκεται παραλλαγή και μέλος. Δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη ρυθμική ανάγνωση του κειμένου και τονίζεται η σχέση του ρυθμού με τη μουσική ερμηνεία. Β. Δίνεται στους μαθητές ένας ύμνος ή ένα τραγούδι σε κάποιον από τους διδαχθέντες ήχους. Η τάξη καθοδηγείται στο ρυθμικό χωρισμό του μουσικού κειμένου με βάση το ποιητικό κείμενο και τον τονισμό των λέξεων. Δίνεται παρόμοιο θέμα ως άσκηση. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται και σχολιάζονται στην τάξη. Γ. Οι μαθητές ασκούνται αντιφωνικά σε ομάδες. Εκτελούν τραγούδια και ύμνους με εξελισσόμενη δυσκολία, από τους διδαχθέντες ήχους (κατ’ επιλογήν του διδάσκοντος), σε παραλλαγή και μέλος δίνοντας έμφαση στην εκτέλεση των σύνθετων ρυθμικών ποδών.

Β.6 Οι διατονικοί ήχοι της οκτωηχίας.

Β.6.1α Ήχος πλάγιος του Πρώτου.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (8 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν την θεωρία του πλαγίου του πρώτου ήχου και να την συνυφάνουν με τη μουσική πράξη κατά το σύντομο δρόμο της ψαλμώδησης. Β. Να εξοικειωθούν με τα μέλη του ήχου κατά τον σύντομο δρόμο της ψαλμώδησης και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σ' αυτόν.	Α. Ήχος πλ. α'. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά.	Α. Ακρόαση. Οι μαθητές ακούν μέλη του πλ. α' ήχου, σύντομα στιχηραρικά και σύντομα ειρμολογικά, με αναφορά κυρίως στο Αναστασιματάριο και εξοικειώνονται στο άκουσμα και στη μελωδική πορεία του ήχου με βάση από τον Κε και δευτερευόντως από τον Πα. Β. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν τη μελική πορεία του ήχου μέσα από το αναστάσιμο απολυτίκιο, σύντομα στιχηρά καθώς και μέλη του συντόμου ειρμολογίου και στίχους από τη σύντομη δοξολογία του ήχου, (κατ' επιλογήν του διδάσκοντος) παραλλαγή και μέλος. Γ. Έρχονται σε επαφή με δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στην κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του πλ. α' ήχου κατ' επιλογήν του διδάσκοντος και με έμφαση, όπου είναι εφικτό, στην τοπική τους παράδοση. Ενδεικτικά: α) Τί να το κάνω πώς το λες (Μικράς Ασίας) β) Κοντούλα Λεμονιά (Ηπείρου) γ)Προσφυγούλα (Μακεδονίας) δ)Ερωτόκριτος (Κρήτης) ε)Ση Τρίχας το Γεφύρ (Πόντου) (Η αναφορά να γίνεται σε συνδυασμό, όπου κρίνεται εφικτό, με το παραδοσιακό όργανο αναφοράς)
* Ενδεικτικά : 2 διδακτικές ώρες μουσική θεωρία και 6 διδακτικές ώρες μουσική πράξη.		

Β.6.1β Οι ταξινομίες των δημοτικών τραγουδιών Β'.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Να μάθουν τα σχετικά με τις ταξινομίες των δημοτικών τραγουδιών σε σχέση με το περιεχόμενο τους και τη λειτουργικότητά τους στην πορεία του ετήσιου ημερολογιακού κύκλου.	Α. Ο κύκλος του χρόνου στο δημοτικό τραγούδι.	Α. Οι μαθητές ψάχνουν και βρίσκουν δημοτικά τραγούδια με αναφορά στον κύκλο του χρόνου (Ενδεικτικά: Χριστούγεννα, πρωτοχρονιά, Φώτα, Απόκριες, Χελιδονίσματα, του Λαζάρου, Πάσχα, Θερινές γιορτές) και δίνουν έμφαση στα τεχνικά μουσικά στοιχεία και στο νοηματικό περιεχόμενο του ποιητικού κειμένου. Β. Συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με την εκμάθηση τραγουδιού στην κλίμακα του πλ. α' ή σε άλλο ήχο που έχουν διδαχθεί. Γ. Συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με το μάθημα της Λογοτεχνίας.
*Η ενότητα να διδαχθεί σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Β.6.1γ Αναφορά στη μουσική ιστορία του 20ου αιώνα.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Να γνωρίσουν τα κύρια σημεία στην ιστορία της Ψαλτικής κατά τον 20ο αι. και να τη συνδέσουν με προσιτά προς αυτούς ιστορικά και μουσικά γεγονότα.	Α. Από τον Ναυπλιώτη στον Πρίγγο και στον Στανίτσα. Από την Πόλη στην Ελλάδα, η μακραίωνη ψαλτική παράδοση συνεχίζεται. Β. Ο 20ος αιώνας, μια περίοδος ανανέωσης για τη Βυζαντινή μουσική. Γ. Η μουσικολογική επιστήμη ερευνά και ανακαλύπτει εκ νέου τη Ψαλτική ως τέχνη και επιστήμη ιδιαίτερης αξίας.	Α. Οι μαθητές ψάχνουν στο διαδίκτυο και στη βιβλιογραφία πληροφορίες για το βίο και το έργο περιώνυμων μελοποιών, πρωτοψαλτών, δασκάλων και ερευνητών του 20ου αιώνα. (Ενδεικτικά: Ιάκωβος Ναυπλιώτης, Κ. Ψάχος, Κ. Πρίγγος, Θρ. Στανίτσας, Σ. Καράς, Λυκ. Αγγελόπουλος, Γρηγόρης Στάθης) Β. Ερευνούν και αναφέρονται στις διάφορες ερμηνευτικές παραδόσεις δίνοντας έμφαση στις μουσικές ακροάσεις. (Ενδεικτικά: α) Το Άγιον Όρος και η μουσική του παράδοση. β) Η «Σχολή της Θεσσαλονίκης», Αθ. Καραμάνης, Χρ. Θεοδοσόπουλος, Χαρ. Ταλιαδώρος. γ) Ο Σπύρος Περιστέρης και η σχολή του Ωδείου Αθηνών.) Ακολουθεί συζήτηση, παρατηρήσεις, επισημάνσεις και γενικότερες προεκτάσεις. Σημείωση: Είναι απολύτως θεμιτό, χρήσιμο και είναι καλό να γίνεται, όπου αυτό κρίνεται εφικτό, ιδιαίτερη μνεία και αναφορά, στις κατά τόπους μουσικές παραδόσεις με έμφαση στα ιστορικά στοιχεία και σε πρόσωπα ερμηνευτών και μελοποιών. Γ. Οι μαθητές τοποθετούν τα ιστορικά στοιχεία και τα πρόσωπα που γνώρισαν μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο της ιστορίας της μουσικής και προχωρούν σε συγκρίσεις και αναφορές.
*Η ενότητα να διδαχθεί σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Β.6.2α Ήχος Πλάγιος του Τετάρτου κατά τριφωνία.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (6 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Να επαναλάβουν την έννοια του συστήματος και να κατανοήσουν τη λειτουργία του τετραχόρδου συστήματος. Β. Οι μαθητές να γνωρίσουν την θεωρία του πλ. δ' κατά τριφωνία. Να δοθεί έμφαση στη μελωδική πορεία του ήχου. Γ. Να εξοικειωθούν με τα μουσικά κείμενα του ήχου, τη γραφή και τη μελωδική του πορεία και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σ' αυτόν.	Α. Ήχος πλ.δ' με μετάθεση της βάσης στον Γα. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά.	Α. Οι μαθητές ακούν μέλη του ήχου από το σύντομο ειρμολόγιο και εξοικειώνονται στο άκουσμα και στη μελωδική πορεία του πλ. δ' ήχου εκ του φθόγγου Γα. Β. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν τη μελική πορεία του ήχου μέσα από το απολυτίκιο, κανόνες του ήχου, καθίσματα και μέλη του συντόμου ειρμολογίου, (κατ' επιλογήν του διδάσκοντος) παραλλαγή και μέλος. Γ. Έρχονται σε επαφή με δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στην κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του πλ.δ' ήχου στο κατά τριφωνία σύστημα κατ' επιλογήν του διδάσκοντος. Ενδεικτικά: α) Άνοιξαν τα δέντρα ούλα (Μακεδονίας) β) Σαμιώτισσα γ) Κάτω στου βάλτου τα χωριά (Ρούμελης) δ)Είσαι κοντή κοντούτσικη (Κρήτης) (Η αναφορά να γίνεται σε συνδυασμό, όπου κρίνεται εφικτό, με το παραδοσιακό όργανο αναφοράς)
* Ενδεικτικά: 1 διδακτική ώρα μουσική θεωρία και 5 διδακτικές ώρες μουσική πράξη.		

Β.6.2β Τα ακριτικά τραγούδια.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Να μάθουν σχετικά με τη θεωρία των ακριτικών τραγουδιών και να τα συνδέσουν γεωγραφικά και ιστορικά με το Βυζάντιο και τη νεότερη ελληνική Ιστορία.	Α. Από τα ακριτικά στα κλέφτικα, όταν ο μύθος και η ιστορία γίνονται τραγούδι του λαού.	Α. οι μαθητές ερευνούν, ακούν και μαθαίνουν σχετικά με τα ακριτικά τραγούδια και ψάχνουν διάφορες κατά τόπους εκδοχές τους. Προχωρούν στην εκμάθηση ενός ακριτικού τραγουδιού. Ενδεικτικά: Ακρίτας όντες έλαμνεν (Τραγούδι από τον Πόντο σε ήχο δ' λέγετο). Σημείωση: Η αναφορά μπορεί να γίνει σε συνδυασμό, όπου κρίνεται αυτό εφικτό, με οργανοχρησία. Β. Συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με την μάθημα της Λογοτεχνίας και με τη Βυζαντινή Ιστορία.
*Η ενότητα να διδαχθεί σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Β.6.2γ Αναφορά στο ισοκράτημα και στην εμμελή απαγγελία

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 διδακτικές ώρες*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν το ισοκράτημα ως τη συνηχητική παράδοση της βυζαντινής μουσικής. Β. Να κατανοήσουν τη λειτουργία του ισοκρατήματος, τη σημασία του, τις αλλαγές και τα χαρακτηριστικά του και να το διαφοροποιήσουν αισθητικά και πρακτικά από μία αντιστικτική μελωδία της δυτικής μουσικής. Γ. Να μπορούν να επενδύσουν μια βυζαντινή μελωδία με ισοκράτημα. Δ. Με αφορμή το ισοκράτημα οι μαθητές να εξετάσουν τη φωνητική τους έκταση και μέσα από αυτή να αντιληφθούν την ομοιότητα και τη διαφορετικότητα κάθε ανθρώπου- φωνής. Ε. Να κατανοήσουν τα σχετικά με την εμμελή ανάγνωση-απαγγελία των αναγνωσμάτων.	Α. Γενική αναφορά στη λειτουργία του ισοκρατήματος στη βυζαντινή μουσική. Β. Η θεωρία (μελωδικά κέντρα, δεσπόζοντες φθόγγοι και λειτουργικά χαρακτηριστικά) και η μουσική πράξη του ισοκρατήματος, με αφορμή διδαχθέντες ύμνους. Γ. Το ισοκράτημα και η σχέση του με την οργανική συνοδεία των δημοτικών τραγουδιών. Ε. Η διαφορετικότητα του κάθε ανθρώπου στη χροιά και στην έκταση της φωνής. Στ. Η εμμελής απαγγελία στη μουσική πράξη. Ο παραδοσιακός τρόπος της εμμελούς απαγγελίας και τα κύρια χαρακτηριστικά της (προφορά, ευκρινής ανάγνωση, τονισμός των λέξεων, σημεία στίξεως κ.λπ.).	Α. Οι μαθητές παρακολουθούν (οπτικοακουστικό υλικό) μια μικτή χορωδία να αποδίδει "a capella" ένα τραγούδι της δυτικής μουσικής και κατόπιν ένα βυζαντινό χορό να αποδίδει ένα εκκλησιαστικό μέλος. Ακολουθεί συζήτηση και επισήμανση των διαφορών που παρατηρήθηκαν σχετικά με την αρμονική συνήχηση (συγχορδίες και ισοκράτημα). Β. Η τάξη καθοδηγείται στην τοποθέτηση ισοκρατημάτων σε γνωστή μελωδία. Ακολουθεί άσκηση της τάξης σε μέλος του ιδίου ήχου. Ζητείται από τους μαθητές να τοποθετήσουν το σωστό ισοκράτημα σε προσημειωμένες θέσεις. Γ. Οι μαθητές χωρίζονται σε δυο ομάδες και ψάλλουν αντιφωνικά και εναλλάξ η μία ομάδα ισοκρατεί και η άλλη ψάλλει μέλη σε κάποιον από τους διδαχθέντες ήχους. (Προτείνονται στίχοι δοξολογίας). Δ. Διακρίνουμε, ξεχωρίζουμε και προσπαθούμε να αναγνωρίσουμε και να κατατάξουμε τις φωνές μας. Ε. Ο καθηγητής αναφέρεται στην εμμελή απαγγελία, η οποία πραγματοποιείται, κατά το πλείστον, στο ύφος «κλιτόν» και παρουσιάζει ένα σχετικό κείμενο π.χ. από το «Λειτουργικόν» του Κ. Ψάχου – 1905 (σ. 68).
*Η ενότητα να διδαχθεί σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Γ.0. Επαναληπτικά μαθήματα θεωρίας και πράξης (4 ώρες διδασκαλίας)

Οι μαθητές με την έναρξη των μαθημάτων: Α. Να θυμηθούν τα βασικά στοιχεία της μουσικής γραφής (χαρακτήρες ποσότητας, έγχρονες και άχρονες υποστάσεις κ.λπ.), με αφετηρία μέλη και τραγούδια που έχουν διδαχθεί στην Β' Γυμνασίου. Β. Να επαναλάβουν τη θεωρία (διαστήματα, μαρτυρίες, φθορές) και τη μουσική πράξη του διατόνου δίνοντας έμφαση στη σωστή εκτέλεση των διαστημάτων και των έλξεών του. Γ. Να θυμηθούν τα γένη της εκκλησιαστικής μελοποιίας και τα συστήματα της Βυζαντινής Μουσικής. Δ. Να ανακαλέσουν στη μνήμη τους τις έννοιες του ρυθμού και του μέτρου. Να συζητήσουν για τον ρυθμικό παλμό και για τους απλούς και σύνθετους ρυθμικούς πόδες. Ε. Να θυμηθούν μέσα από τη μουσική πράξη τους ήχους δ', πλ. α' και πλ.δ΄ (με βάση τον φθόγγο Γα) που έχουν διδαχθεί.

Γ.1. Ήχος τρίτος

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (6 ώρες διδασκαλίας*)	Δραστηριότητες
Οι μαθητές να αντιληφθούν: Α. Τις διαφορές και τις ομοιότητες μεταξύ του εναρμονίου γένους και του - κατά τους παλαιούς- σκληρού (ή διτονιαίου) διατόνου (τόνοι μείζονες, ημιτόνια, λείμματα). Β. Τον τρίτο ήχο και τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα (απήχημα, βάση, κλίμακα, δεσπόζοντες φθόγγοι, καταλήξεις, ιδιώματα, μαρτυρίες, φθορές και ιδιάζουσες μελωδικές θέσεις). Γ. Τα φθορικά σημεία που χρησιμοποιεί ο τρίτος ήχος. Δ. Να εξοικειωθούν με τα εκκλησιαστικά μέλη του ήχου κατά το σύντομο τρόπο ψαλμώδησης και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σ' αυτόν.	Α. Εισαγωγή στον τρίτο ήχο. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά. Β. Διδάσκουμε τα φθορικά σημεία του τρίτου ήχου, που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία βασικού τετραχόρδου και μελωδικών ελκτικών φαινομένων. Γ. Γνωρίζουμε τα σύντομα εκκλησιαστικά μέλη του τρίτου ήχου, σε παραλλαγή και μέλος. Δ. Διδάσκουμε δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στη κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του ήχου. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση.	Οι μαθητές: Α. Ακούν ύμνους σε τρίτο ήχο. Συγκρίνουν την κλίμακα με τη Φα μείζονα. (Σημ.: Για το εκπαιδευτικό υλικό βλ. σχετικά το πλαίσιο προγράμματος σπουδών του μαθήματος). Β. Διατυπώνουν συμπεράσματα μέσα από τις συγκρίσεις κι αν επιθυμούν, καταγράφουν ή ζωγραφίζουν το ήθος - συναισθήματα που τους προξένησαν οι ύμνοι που άκουσαν. Γ. Δημιουργούν με τη βοήθεια του καθηγητή ένα πίνακα με τα θεωρητικά χαρακτηριστικά του ήχου. Δ. Ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν σύντομα μέλη του ήχου, από το Αναστασιματάριο του Πέτρου Πελοποννησίου σε παραλλαγή και μέλος. Εναλλακτικά έρχονται σε επαφή με προλόγους ή προσόμοια του ήχου σε σύντομο ειρμολογικό μέλος. Ε. Ενδεικτικά τραγούδια για ακρόαση και διδασκαλία: «Αύτη είναι η ημέρα» (Κάλαντο Δωδεκανήσων), «Ένα καράβι από τη Χιο» (Συρτό νησιώτικο), «Η καμάρα» (Σκιάθου), «Επάνω σ' όρος σε

		βουνό» (Στεριανό καλαματιανό), «Στον ουρανό φεγγάρι» (Παραδοσιακή μελωδία), «Ο Κουκουμάς» (Συρτό Δωδεκανήσων), «Στη μέση στην Αράχοβα» (Καλαματιανό Πελοποννήσου).

Γ.2. Ήχος βαρύς (πλάγιος του τρίτου)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (8 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες
Οι μαθητές: Α. Να κατανοήσουν την κλίμακα του βαρέος ήχου, με βάση τον φθόγγο Γα. Β. Να αντιληφθούν τον βαρύ ήχο και τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα (απήχημα, βάσεις, κλίμακες, δεσπόζοντες φθόγγους, καταλήξεις, ιδιώματα, μαρτυρίες, φθορές και ιδιάζουσες μελωδικές θέσεις). Γ. Να εξοικειωθούν με τα εκκλησιαστικά μέλη του ήχου κατά το σύντομο τρόπο ψαλμώδησης και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σ' αυτόν. Δ. Να αντιληφθούν τους τρόπους με τους οποίους η μουσική προβάλλει το νόημα των ύμνων (μελωδία, ρυθμός, ήθος).	Α. Εισαγωγή στον βαρύ ήχο. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά. Β. Γνωριμία με σύντομα εκκλησιαστικά μέλη του βαρέος ήχου με βάση τον φθόγγο Γα, σε παραλλαγή και μέλος. Γ. Αναφορά στον βαρύ διατονικό ήχο με βάση τον φθόγγο Ζω (βάση, κλίμακα, δεσπόζοντες φθόγγους, καταλήξεις, μελωδικές έλξεις, ιδιώματα). Δ. Διδασκαλία δημοτικών τραγουδιών, που αναφέρονται στη κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του ήχου. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση.	Οι μαθητές: Α. Ακούν μέλη του βαρέως ήχου και εξοικειώνονται στο άκουσμα και στη μελωδική πορεία του ήχου. Β. Ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν τη μελική πορεία του ήχου μέσα από απολυτίκια (εκ του φθόγγου Γα και εκ του φθόγγου Ζω – πρωτόβαρυς) και εκκλησιαστικά μέλη του σύντομου στιχηραρίου και σύντομου ειρμολογίου καθώς και στίχους από τις σύντομες δοξολογίες του ήχου και τη στιχολογία του εσπερινού, (κατ' επιλογήν του διδάσκοντος) σε παραλλαγή και μέλος. Γ. Συνδυάζουν λόγο και μελωδία. Καταγράφουν τα συναισθήματα που τους προκαλεί. Δ. Προτεινόμενα τραγούδια για ακρόαση και διδασκαλία: «Πολλά καράβια στο γιαλό» (Συρτό Χαλκιδικής), «Κάλαντα νέου έτους» (Επτανήσων), «Σημαίνει ο Θός» (Σταυρωτό του Πάσχα, Νεοχωρίου Χαλκιδικής), «Βαρύτερα απ' τα σίδερα» (Καλαματιανό Κωνσταντινουπόλεως), «Κάλαντα των Τριών Ιεραρχών» (Λέσβου), «Βασιλικός θα γίνω» (Καθιστικό Μυτιλήνης).

Γ.3 Ήχος τέταρτος (Άγια) με βάση τους φθόγγους Πα και Δι

Προσδοκώμενα Μαθησιακά	Βασικά Θέματα	Δραστηριότητες

Αποτελέσματα	(4 ώρες διδασκαλίας)	
Οι μαθητές: Α. Να αντιληφθούν τον τέταρτο (Άγια) ήχο με βάση τους φθόγγους Πα και Δι. Μιλούν και κατανοούν τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα (απήχημα, βάση, κλίμακα, δεσπόζοντες φθόγγοι, καταλήξεις, ιδιώματα, μαρτυρίες, φθορές και ιδιάζουσες μελωδικές θέσεις) και τα εκκλησιαστικά μέλη (στιχηραρικά-παπαδικά) στα οποία κυριαρχεί ο κάθε ήχος. Β. Να εξοικειωθούν με τα σύντομα και αργοσύντομα εκκλησιαστικά μέλη των ήχων και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σ' αυτόν.	Α. Εισαγωγή στον τέταρτο (Άγια) ήχο με βάση τους φθόγγους Πα και Δι. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά. Β. Γνωρίζουμε εκκλησιαστικά μέλη, από τα είδη που κυριαρχεί ο κάθε ήχος, σε παραλλαγή και μέλος. Γ. Διδάσκουμε δημοτικά τραγούδια, που αναφέρονται στις κλίμακες (μελωδική και διαστηματική πορεία) των ήχων. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση.	Οι μαθητές: Α. Παρατηρούν με τη βοήθεια του καθηγητή τις θεωρητικές, τεχνικές και μελωδικές διαφορές, σε σχέση με το λέγετο. Β. Διατυπώνουν συμπεράσματα μέσα από τις συγκρίσεις κι αν επιθυμούν, καταγράφουν τους λόγους για τους οποίους τους αρέσει κάποιος ήχος περισσότερο. Γ. Ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν εκκλησιαστικά μέλη των ήχων (Για παράδειγμα: πασαπνοάρια, κεκραγάρια, αναστάσιμα στιχηρά των αίνων, αλληλουιάρια, σύντομους πολυελέους, σύντομες δοξολογίες, προκείμενα Αποστόλου κ.ά.). Δ. Ενδεικτικά τραγούδια για ακρόαση και διδασκαλία: «Κάτω στις μαυροθάλασσες» (στα τρία-Ηπείρου), «Τρία καράβια φεύγουνε» (Συρτό Θράκης), «Κι η Δέσποινα ως τ' άκουσε» (Κρήτης), «Η κιτρολεϊμονιά» (Στεριανό καλαματιανό), «Σηκώστε να χορέψουμε» (Συρτό Κωνσταντινουπόλεως), «Κι τι τραγούδι να 'βρουμι» (Πρωτοχρονιάτικα παινέματα Θράκης), «Πρωτοχρονιάτικο άσμα» (Μυτιλήνης), «Κότα μου κοτούλα μου» (Στεριανό Καλαματιανό), «Βυζαντινά κάλαντα» (Κοτυώρων Πόντου), «Γέρος φτωχός» (Κάλαντα Σινασού), «Δεν είναι τούτ' η εορτή» (Κύπρου), «Πέντε ποντικοί» (Συρτό Νησιώτικο).

Γ.4. Ήχος πρώτος τετράφωνος

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες
Οι μαθητές να αντιληφθούν:	Α. Εισαγωγή στον πρώτο	Οι μαθητές:

Α. Τον πρώτο τετράφωνο ήχο και τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα (απήχημα, βάση, κλίμακα, δεσπόζοντες φθόγγοι, καταλήξεις, και ιδιάζουσες μελωδικές θέσεις). Β. Να εξοικειωθούν με τα εκκλησιαστικά μέλη του ήχου και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σ' αυτόν.	τετράφωνο ήχο. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά. Β. Γνωρίζουμε εκκλησιαστικά μέλη του πρώτου τετράφωνου ήχου, σε παραλλαγή και μέλος. Γ. Διδάσκουμε δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στη κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του ήχου. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση.	Α. Παρατηρούν με τη βοήθεια του καθηγητή τις θεωρητικές, τεχνικές και μελωδικές διαφορές σε σχέση με τον απλό πρώτο ήχο. Β. Διατυπώνουν συμπεράσματα μέσα από τις συγκρίσεις κι αν επιθυμούν, καταγράφουν τους λόγους για τους οποίους τους αρέσει κάποιος περισσότερο. Γ. Ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν εκκλησιαστικά μέλη του ήχου (Για παράδειγμα: αλληλουιάριο, στίχους από τη δοξολογία του Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος κ.ά.), σε παραλλαγή και μέλος. Δ. Ενδεικτικά τραγούδια για ακρόαση και διδασκαλία: «Μήνυσέ μου να σου στείλω» (Αντικρυστός Μ. Ασίας), «Άρχοντες αγροικήσατε» (Αφηγηματικό τραγούδι Κύπρου), «Ο Διγενής ψυχομαχεί» (Κρήτης), «Σημαίνει εδώ, σημαίνει εκεί» (Θράκης), «Εσείς πουλιά μ' πετούμενα» (Δ. Μακεδονίας), «Η μέρα η σημερινή» (Κρήτης), «Για δες περβόλιν όμορφο» (Ριζίτικο Κρήτης), «Ροβόλα η περδικούλα μου» (Τσάμικο Ρούμελης).

Γ5. Χρωματικό γένος

Γ.5.1. Ήχος δεύτερος

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (8 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες

Οι μαθητές να αντιληφθούν: Α. Τη διαφορά του διατονικού γένους με το χρωματικό γένος. Β. Τον δεύτερο ήχο και τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα (βάση, απήχημα, κλίμακα, δεσπόζοντες φθόγγοι, καταλήξεις, ιδιώματα, μαρτυρίες, φθορές και ιδιάζουσες μελωδικές θέσεις). Γ. Να εξοικειωθούν με τα εκκλησιαστικά μέλη του ήχου κατά το σύντομο και αργοσύντομο τρόπο ψαλμώδησης και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σε αυτόν.	Α. Σύντομη αναφορά στα γένη της Βυζαντινής Μουσικής. Β. Εισαγωγή στον δεύτερο ήχο. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά. Γ. Γνωριμία με σύντομα και αργοσύντομα εκκλησιαστικά μέλη του δευτέρου ήχου σε παραλλαγή και μέλος. Δ. Διδασκαλία δημοτικών τραγουδιών, που αναφέρονται στη κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του ήχου. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση. Ε. Αναφορά στα εκκλησιαστικά μέλη του ήχου, που έχουν άκουσμα του πλαγίου δευτέρου ήχου. Στ. Μιλάμε για τον μέσο του Τετάρτου χρωματικό ήχο με βάση τον φθόγγο Δι (βάση, κλίμακα, απήχημα, δεσπόζοντες φθόγγους, καταλήξεις, μελωδικές έλξεις, ιδιώματα).	Οι μαθητές: Α. Παρουσιάζουν, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, ύμνους όλων των γενών. Ακούν δύο τραγούδια, εκ των οποίων το ένα σε χρωματικό γένος (Μουσική ακρόαση). Β. Δημιουργούν ένα πίνακα με τα θεωρητικά χαρακτηριστικά του δευτέρου ήχου. Γ. Ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν σύντομα και αργοσύντομα μέλη του ήχου από το Αναστασιματάριο του Πέτρου Πελοποννησίου σε παραλλαγή και μέλος. Δ. Έρχονται σε επαφή με εκκλησιαστικά μέλη του ήχου, που έχουν άκουσμα του πλαγίου δευτέρου ήχου. Ε. Γνωρίζουν απολυτίκια και κοντάκια που ανήκουν στον Τέταρτο ήχο και έχουν άκουσμα Δευτέρου, σε παραλλαγή και μέλος. Στ. Ενδεικτικά τραγούδια για ακρόαση και διδασκαλία: «Σαν τέτοια ώρα στο βουνό» (Στεριανό καλαματιανό), «Πουλάκι είχα στο κλουβί» (Ανατ. Μακεδονίας), «Κάτω στην άσπρην θάλασσαν» (Σούρμενα Πόντου), «Σημαίν’ η Θιός» (Σταυρωτό Αν. Μακεδονίας), «Με μήνυσε μια αρχόντισσα» (Συρτό Μακεδονίας), «Τώρα μιγάλη Πασκαλιά» (Υπάτης), «Στη σκάλα π’ ανιβαίνεις» (Καλαματιανό Μακεδονίας).

Γ.5.2. Ήχος πλάγιος του δευτέρου

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (8 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες
Οι μαθητές: Α. Να αντιληφθούν τη θεωρία και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πλαγίου δευτέρου ήχου (βάση, απήχημα, κλίμακα, δεσπόζοντες φθόγγοι, καταλήξεις, ιδιώματα, μαρτυρίες, φθορές και ιδιάζουσες μελωδικές θέσεις). Β. Να εξοικειωθούν με τα εκκλησιαστικά μέλη του ήχου κατά το σύντομο και αργοσύντομο τρόπο ψαλμώδησης και να γνωρίσουν δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται σ' αυτόν. Γ. Να κατανοήσουν τους τρόπους με τους οποίους η μουσική προβάλλει το νόημα του τραγουδιού (μελωδία, ρυθμός, ήθος, θρύλοι, ελληνική λογοτεχνία, ιστορία).	Α. Εισαγωγή στον ήχο πλάγιο του δευτέρου. Θεωρητικά, τεχνικά και μελωδικά χαρακτηριστικά. Β. Γνωριμία με σύντομα και αργοσύντομα εκκλησιαστικά μέλη του πλαγίου δευτέρου ήχου, σε παραλλαγή και μέλος. Γ. Αναφορά στα εκκλησιαστικά μέλη του ήχου, που έχουν άκουσμα του δευτέρου ήχου. Δ. Μιλάμε για τον «Νενανώ» (Κίνηση μελωδίας, έκταση και μεταβολές). Ε. Διδασκαλία δημοτικών τραγουδιών, που αναφέρονται στη κλίμακα (μελωδική και διαστηματική πορεία) του ήχου. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση.	Οι μαθητές: Α. Ακούν μέλη του πλαγίου δευτέρου ήχου και εξοικειώνονται στο άκουσμα και στη μελωδική πορεία του ήχου. Β. Ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Γνωρίζουν τη μελική πορεία του ήχου μέσα από απολυτίκια, κοντάκια και εκκλησιαστικά μέλη (σύντομα και αργοσύντομα) του στιχηραρίου και του ειρμολογίου (κατ' επιλογήν του διδάσκοντος) σε παραλλαγή και μέλος. Γ. Προτεινόμενα τραγούδια για ακρόαση και διδασκαλία: «Λαλούδι της Μονεμβασιάς» (Καλαματιανό Πελοποννήσου), «Τα Ρουσάλια» (Πασχαλινά κάλαντα Μεγάρων), «Μια κόρη μες στον αργαλειό» (Στεριανό καλαματιανό), «Μ' έχεις μπερντεμένο» (Καθιστικό Κωνσταντινουπόλεως), «Ανάμεσα τρεις θάλασσες» (Πηλίου), «Είναι καρδιές όπου γελούν» (Καλαματιανό Μ. Ασίας), «Εμένα με το είπανε» (Χασάπικο Κωνσταντινουπόλεως), «Η Βηθανία σήμερον» (Δωδεκανήσων), «Αχός βαρύς ακούγεται» (στα τρία-Ηπείρου). Δ. Καταγράφουν τα συναισθήματα που τους προκαλούν τα τραγούδια και τους λόγους για τους οποίους τους αρέσει κάποιο από αυτά περισσότερο (τεχνικά στοιχεία).

Γ.6. Αναφορά στην ιστορία της μεταβυζαντινής περιόδου - Από την Άλωση μέχρι το 1720

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (4 ώρες διδασκαλίας*)	Δραστηριότητες
Α. Οι μαθητές να γνωρίσουν τα κύρια σημεία που αφορούν τις ιστορικές υποπεριόδους εξέλιξης της Βυζαντινής Μουσικής, από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης μέχρι το 1720, οπότε και οριοθετείται μία περίοδος προετοιμασίας, η οποία οδηγεί στον Πέτρο Πελοποννήσιο και στην μεταρρύθμιση των Τριών Διδασκάλων. Β. Να γίνει αναφορά στους, περί την εποχή της Αλώσεως, μελουργούς (ενδεικτικά και κατ' επιλογή του διδάσκοντος: Ιωάννης ο Γλυκύς, Ιωάννης Κουκουζέλης, Ξένος Κορώνης, Ιωάννης Κλαδάς, Γρηγόριος Μπούνης Αλυάτης και Μανουήλ Χρυσάφης). Να επισημανθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εποχής αυτής, όπου παρατηρείται έντονη μελοποιητική δραστηριότητα και μία γενικότερη άνθηση στην εκκλησιαστική μουσική. Ακολούθως, να επισημανθεί η περίοδος μέχρι το 1580 και οι μελοποιοί της Κρήτης, στο έργο των οποίων επιβιώνει η βυζαντινή παράδοση (Ακάκιος Χαλκεόπουλος και Ιωάννης Πλουσιαδηνός). Γ. Να επισημανθούν εργογραφικά και βιογραφικά στοιχεία για τον Γεώργιο Ραιδεστηνό και την τετρανδρία που ανανέωσε και καλλώπισε το μεταβυζαντινό μέλος του ειρμολογίου και του στιχηραρίου, οδηγώντας τη μουσική δημιουργία σε ακμή από τα μέσα περίπου του 17ου αιώνα και μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα (1650-1720). Συγκεκριμένα, να γίνουν αναφορές στον Μανουήλ Χρυσάφη τον νέο, στον Γερμανό Νέων Πατρών, στον Μπαλάσιο Ιερέα και στον Πέτρο τον Μπερεκέτη. Δ. Να γίνει παράλληλη αναφορά στην εξέλιξη της σημειογραφίας και να επισημανθούν η μέση πλήρης σημειογραφία (1177-1670 περίπου) και η μεταβατική εξηγητική (1670 περίπου-1814).	Α. Η Παλαιολόγεια αναγγέννηση και η επιβίωση της παράδοσης στην Κρήτη. Β. 14ος - 15ος αι., το καλοφωνικό μέλος, η "ars nova" της Βυζαντινής Μουσικής. Γ. Ιωάννης Κουκουζέλης, ο Μαΐστωρ. Βίος και έργο. Δ. 16ος-17ος αι., η ανανέωση της παράδοσης και η μεγαλοφυής τετρανδρία των μελοποιών. Ε. Η εξέλιξη της μουσικής γραφής και η εξέλιξη της μελοποιίας, "βίοι παράλληλοι".	Α. Οι μαθητές αναλαμβάνουν εργασίες-παρουσιάσεις και δουλεύουν ομαδικά. Ψάχνουν πληροφορίες στο διαδίκτυο και ανατρέχουν στη βιβλιογραφία για τους μελοποιούς και πρωτοψάλτες που αναφέρθηκαν στο μάθημα. Βρίσκουν εργογραφικά και βιογραφικά στοιχεία καθώς και ηχογραφήσεις έργων τους. Παρουσιάζουν τις εργασίες τους στην τάξη. Β. Τοποθετούν τα ιστορικά στοιχεία και τα πρόσωπα που γνώρισαν, μέσα σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο της μουσικής ιστορίας. Συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με το μάθημα της Ιστορίας και των Θρησκευτικών και προχωρούν σε γενικότερα συμπεράσματα.
*Η ενότητα να διδαχθεί τμηματικά και σε ώρες που αντιστοιχούν σε μαθήματα μουσικής θεωρίας.		

Γ.7. Οι χρόες (Ζυγός – Σπάθη – Κλιτόν)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες
Οι μαθητές: Α. Να γνωρίσουν ποιές είναι οι τρείς χρόες και ποιά είναι η γενική ενέργειά τους. Β. Να αντιληφθούν χωριστά την ενέργεια του ζυγού, της σπάθης και του κλιτού. Γ. Να ανακαλύψουν τη διαφορά ήθους που προκύπτει από την ενέργεια της κάθε χρόας, σε σχέση με το νόημα του εκκλησιαστικού ύμνου.	Α. Γνωρίζουμε τις χρόες και τις μελωδικές τους πορείες. Β. Κατανοούμε την ενέργεια της κάθε χρόας χωριστά με συγκεκριμένα παραδείγματα και ανάλυση των διαστημάτων. Γ. Μαθαίνουμε τα σχήματα κάθε χρόας και την προέλευσή τους.	Α. Οι μαθητές με τη βοήθεια του καθηγητή παρουσιάζουν το χώρο στον οποίο κινούνται οι χρόες, πρώτα με φυσικά διαστήματα και έπειτα με την ενέργεια των χροών. Στη συνέχεια παρατηρούν και προσπαθούν να τραγουδήσουν τις αλλοιώσεις που επιφέρουν. Β. Ο καθηγητής προτρέπει να θυμηθούν τις φθορές και να ανακαλύψουν από ποια φθορά προήλθε η κάθε χρόα. Γ. Ανακαλύπτουν τη θεωρία μέσα από την πράξη. Ο καθηγητής επιλέγει εκκλησιαστικά μέλη και δημοτικά τραγούδια που τοποθετούνται οι χρόες και τα εκτελούν σε παραλλαγή και μέλος. Δ. Παρατηρούν τις αλλοιώσεις στο παραδοσιακό όργανο αναφοράς, όπου κρίνεται εφικτό.

Γ.8. Ανάλυση μουσικών και υμνολογικών όρων

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες
Οι μαθητές: Α. Να κατανοήσουν σημαντικούς μουσικούς και υμνολογικούς όρους (Για παράδειγμα: μελοποιία, μέλος, σύνθεση, μελοποιός, υμνογράφος, μαΐστωρ, δομέστικος, πρωτοψάλτης, λαμπαδάριος, απολυτίκιο, τροπάριο, δοξολογία, ειρμός, εξαποστειλάριο, επινίκιος ύμνος, ευλογητάρια, θεοτοκίο, καταβασία, κοντάκιο). Β. Να αποκτήσουν την ακριβή έννοια των όρων με παραδείγματα. Γ. Να θυμηθούν σημαντικά πρόσωπα που ασχολήθηκαν με τη συγγραφή ύμνων και τροπαρίων.	Α. Γνωριμία με τους σημαντικότερους μουσικούς όρους που αναφέρονται στα μαθήματα και στην βυζαντινο - μουσικολογική ορολογία. Β. Αναφορά αντιπροσωπευτικών εκκλησιαστικών ύμνων. Συσχέτιση με τα πρόσωπα που τους έχουν δημιουργήσει. Γ. Παρουσίαση παραδειγμάτων με οπτικο - ακουστικό υλικό προκειμένου οι μαθητές να κατανοήσουν το περιεχόμενο των όρων και τη μεταξύ τους διαφορά. (Σημ.: Για το εκπαιδευτικό υλικό βλ. σχετικά το πλαίσιο προγράμματος σπουδών του μαθήματος).	Α. Ο καθηγητής δίνει στους μαθητές δυο στήλες που περιέχουν, από τη μια μουσικούς - υμνολογικούς όρους και από την άλλη την ανάλυσή τους. Τους προτρέπει να κάνουν τη σωστή αντιστοίχιση. Β. Επισκέπτονται έναν ιερό ναό και έρχονται σε επαφή με τα λειτουργικά βιβλία της εκκλησίας. Γ. Διδάσκονται ένα απολυτίκιο, ένα ειρμό και ένα εξαποστειλάριο σε παραλλαγή και μέλος. Εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές. Δ. Ψάλλουν αντιφωνικά και καθ’ υπακοήν ύμνους με εξελισσόμενη δυσκολία.

Γ.9. Συνοπτικό τυπικό – Τυπική διάταξη Θείας Λειτουργίας

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα (2 ώρες διδασκαλίας)	Δραστηριότητες
Α. Να γίνει αντιληπτό από τους μαθητές ότι όλες οι ακολουθίες γίνονται «ευσχημόνως και κατά τάξιν». Β. Να κατανοήσουν τη τυπική διάταξη που ακολουθείται στη Θεία Λειτουργία. Γ. Να γίνει βιωματική προσέγγιση του τυπικού της Θείας Λατρείας και της σπουδαιότητας που αυτό επιτελεί για την σωστή τέλεση της ακολουθίας.	Α. Προσέγγιση της έννοιας του τυπικού. Ειδική αναφορά στο τυπικό της εκκλησίας και στη σπουδαιότητά του. Β. Αναλυτική παρουσίαση του τυπικού της Θείας Λειτουργίας. Επίδειξη των λειτουργικών βιβλίων που χρησιμοποιούνται. Αναφορά σε ορισμένες παραλλαγές που προκύπτουν, κατά περίπτωση.	Α. Οι μαθητές με τη βοήθεια του καθηγητή σχεδιάζουν ένα πίνακα με το τυπικό της Θείας Λειτουργίας. Β. Σε καθιερωμένο εκκλησιασμό του σχολείου δίνουν έμφαση στο τυπικό που ακολουθείται κατά την τέλεση της Θείας Λειτουργίας. Γ. Διδάσκονται συγκεκριμένα μέλη που ψάλλονται κατά τη Θεία Λειτουργία και συμμετέχουν ως χορωδιακό σύνολο κατά τον εκκλησιασμό του σχολείου. Δ. Συνδέουν το μάθημα που διδάχθηκαν με το μάθημα των Θρησκευτικών.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
Α΄ Β΄Γ΄ ΤΑΞΕΙΣ ΛΥΚΕΙΟΥ

Ενότητα Α.1. – Περί των διατονικών ήχων εν εκτάσει

Υποενότητα Α.1.1. – Θέμα: ήχος α΄ και ήχος πλ. του α΄ (16 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Σε συνέχεια των γνώσεων που απεκόμισε στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει : • να κατανοήσει πλήρως όλα τα στοιχεία της θεωρίας του ήχου α΄ και του ήχου πλ. α΄ με ιδιαίτερη έμφαση στο σύντομο στιχηραρικό μέλος. Ομοιότητες και διαφορές των δύο ήχων • να μπορεί να ψάλει μέλη από το Αναστασιματάριο του Πέτρου σε ήχο α΄ και σε ήχο πλ. του α΄	Συστατικά των συγκεκριμένων ήχων: • βάση • αρκτική μαρτυρία • κλίμακα και σύστημα των ήχων • απήχημα • δεσπόζοντες φθόγγοι • καταλήξεις • έλξεις στο ειρμολογικό, στιχηραρικό και παπαδικό μέλος.	Οι μαθητές για κάθε ήχο ξεχωριστά: • μελετούν τη θεωρία • ακούν μέσα στην τάξη ενδεικτικά κάποια χαρακτηριστικά μαθήματα στους συγκεκριμένους ήχους (χορωδία και μονωδία) σε ειρμολογικό (σύντομο και αργό), στιχηραρικό (σύντομο και αργό) και παπαδικό μέλος.
Ο μαθητής πρέπει • να έχει κατανοήσει τη λογική του ισοκρατήματος στους συγκεκριμένους ήχους	Εισαγωγή στην μορφολογική ανάλυση των μελών παρουσιάζοντας τις ιδιαίτερες θέσεις που εμφανίζονται για πρώτη φορά, αναλύοντας ταυτόχρονα τη λογική της συνοδείας του ισοκρατήματος σε κάθε θέση των συγκεκριμένων ήχων.	Οι μαθητές στους εν λόγω ήχους: • ψάλλουν τα Πασαπνοάρια (Πάσα πνοή, Αινείτε) και τα Κεκραγάρια (Κύριε εκέκραξα, Κατευθυνθήτω) από το Αναστασιματάριο Πέτρου και θέτουν τα ισοκρατήματα. Χωρίζονται σε δύο ομάδες (μέλος και ισοκράτημα) και ψάλλουν τα μαθήματα. • ακούν χαρακτηριστικά μέλη των συγκεκριμένων ήχων δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ισοκρατήματα και προσπαθώντας να αντιληφθούν τις αλλαγές τους • συζητούν για την συνοδεία του ισοκρατήματος από αισθητικής πλευράς (λιτό ή πλούσιο ισοκράτημα)
Ο μαθητής πρέπει να γνωρίσει τη σχέση των συγκεκριμένων ήχων του διατονικού γένους με τα αντίστοιχα μακάμ και τους λαϊκούς δρόμους που συναντάμε στην παραδοσιακή και λαϊκή μας μουσική και χρησιμοποιούν την ίδια ή παρόμοια κλίμακα.	Συνοπτική αναφορά και εξήγηση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων μακάμ και λαϊκών δρόμων και επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών με τους αντίστοιχους ήχους.	Οι μαθητές: • γνωρίζουν ακροθιγώς τη θεωρία των μακάμΟυσάκ και Χουσεϊνί και του λαϊκού δρόμου Ουσάκ • παροτρύνονται να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές με τους ήχους α΄ και πλ. α΄ • ακούν κάποια γνωστά τραγούδια στα συγκεκριμένα μακάμ ή δρόμους

Ο μαθητής καλείται: • να τραγουδήσει τραγούδια στους αντίστοιχους ήχους, μακάμ ή δρόμους, με τη χρήση της Βυζαντινής Παρασημαντικής καθώς και της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας • να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι χωρίς τη χρήση παρτιτούρας (από στήθους) • να κατανοήσει τη λογική της συνοδείας στα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους • να γνωρίσει διαφορετικές μουσικές παραδόσεις του ελλαδικού χώρου • να γνωρίσει τη ιδιαίτερη μουσική παράδοση του τόπου του	• Γίνεται αναφορά στις χαρακτηριστικές μελωδικές γραμμές που συναντάμε στα τραγούδια. • Συγκρίνεται και σχολιάζεται το ηχητικό υλικό από τις διάφορες μουσικές παραδόσεις, με έμφαση στη τοπική παράδοση και επισημαίνονται οι ομοιότητες και οι διαφορές. • Δίνεται έμφαση στην ακρόαση παλιών και σύγχρονων ηχογραφήσεων των ίδιων τραγουδιών με σκοπό τη σύγκριση και τον σχολιασμό στην τάξη.	Οι μαθητές • ακούν τραγούδια που είναι καταγραμμένα ταυτόχρονα σε βυζαντινή και ευρωπαϊκή σημειογραφία • τραγουδούν τα τραγούδια μόνοι τους ή σε ομάδες, κατόπιν και με τη συνοδεία των οργάνων που παίζουν • πειραματίζονται στην εισαγωγή νέων στοιχείων στα συγκεκριμένα τραγούδια • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν για τα διαφορετικά στοιχεία που διακρίνουν σε διαφορετικές εκτελέσεις του ίδιου τραγουδιού, καθώς και για το ποιος είναι ο ρόλος της παραδοσιακής μουσικής στην καθημερινή τους ζωή.
Ο μαθητής καλείται: • να είναι ικανός να μεταγράψει βυζαντινά μέλη και τραγούδια, από την βυζαντινή παρασημαντική στο πεντάγραμμο με τη χρήση της κατάλληλης σημειογραφίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια • να κατανοήσει τους τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί, και τους προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στην καταγραφή της προφορικής ΕΠΜ στο πέρασμα του χρόνου.	Γίνεται αναφορά των ειδικών σημαδιών (ειδικές διέσεις και υφέσεις που χρησιμοποιούνται στο σύστημα Donizetti), για την αποτύπωση των μικροδιαστημάτων των κλιμάκων της παραδοσιακής μουσικής στο πεντάγραμμο και δοκιμάζεται η χρήση τους.	Οι μαθητές • μεταγράφουν σύντομα μέλη του Ειρμολογίου από βυζαντινή σημειογραφία στο πεντάγραμμο και τα εκτελούν • επιχειρούν να κάνουν μια ενδεικτική καταγραφή, στην μία ή την άλλη σημειογραφία για να αντιληφθούν τα προβλήματα της όλης διαδικασίας • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν πάνω στο θέμα των καταγραφών τραγουδιών παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής
Ο μαθητής καλείται • να αναγνωρίζει ακουστικά τον ήχο α΄ και πλ. α΄ και τα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους, ακούγοντας ένα βυζαντινό μέλος, ένα τραγούδι ή ένα αυτοσχεδιασμό στον αντίστοιχο ήχο, μακάμ ή δρόμο • να γνωρίσει ακροθιγώς και άλλες παρόμοιες μορφές μακάμ ή δρόμων που συγγενεύουν προς το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει μελετηθεί	Προσέγγιση των χαρακτηριστικών του ήχου που διακρίνουμε σε ένα αυτοσχεδιασμό και επαλήθευση των βασικών στοιχείων της θεωρίας του ήχου μέσα από την τέχνη του αυτοσχεδιασμού (με όργανα ή φωνή). Αναφορά ακροθιγώς και σε άλλα μακάμ ή δρόμους που χρησιμοποιούν παρόμοιο ηχητικό υλικό με το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει ήδη παρουσιαστεί και μελετηθεί.	Οι μαθητές: • ακούν αυτοσχεδιασμούς (ταξίμια) από διάφορα όργανα ή αμανέ στον συγκεκριμένο ήχο • προσπαθούν ακουστικά να προσεγγίσουν και να αναγνωρίσουν όλα τα στοιχεία εκείνα που διδάχτηκαν για τον ήχο-μακάμ-δρόμο • προσπαθούν να εκτελέσουν ένα μικρό αυτοσχεδιασμό πάνω στον ήχο με τη φωνή ή με κάποιο όργανο, τηρώντας τις βασικές αρχές του ήχου-μακάμ-δρόμου που διδάχθηκαν

Υποενότητα Α.1.2. – Θέμα: ήχος δ΄ και ήχος πλ. του δ΄(16 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Σε συνέχεια των γνώσεων που απεκόμισε στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει: • να κατανοήσει πλήρως όλα τα στοιχεία της θεωρίας του ήχου δ΄ και του ήχου πλ. δ΄ με ιδιαίτερη έμφαση στο σύντομο στιχηραρικό μέλος. Ομοιότητες και διαφορές των δύο ήχων • να μπορεί να ψάλει μέλη από το Αναστασιματάριο του Πέτρου σε ήχο δ΄ και σε ήχο πλ. του δ΄ . Επίσης να μπορεί να ψάλει μέλη σε ήχο δ΄ εκ του Δι (Άγια).	Συστατικά των συγκεκριμένων ήχων: • βάση • αρκτική μαρτυρία • κλίμακα και σύστημα των ήχων • απήχημα • δεσπόζοντες φθόγγοι • καταλήξεις • έλξεις στο ειρμολογικό, στιχηραρικό και παπαδικό μέλος.	Οι μαθητές για κάθε ήχο ξεχωριστά: • μελετούν τη θεωρία • ακούν μέσα στην τάξη ενδεικτικά κάποια χαρακτηριστικά μαθήματα στους συγκεκριμένους ήχους (χορωδία και μονωδία) σε ειρμολογικό (σύντομο και αργό), στιχηραρικό (σύντομο και αργό) και παπαδικό μέλος.
Ο μαθητής πρέπει • να έχει κατανοήσει τη λογική του ισοκρατήματος στους συγκεκριμένους ήχους	Εισαγωγή στην μορφολογική ανάλυση των μελών παρουσιάζοντας τις ιδιαίτερες θέσεις που εμφανίζονται για πρώτη φορά, αναλύοντας ταυτόχρονα τη λογική της συνοδείας του ισοκρατήματος σε κάθε θέση των συγκεκριμένων ήχων.	Οι μαθητές: • ψάλλουν τα Πασαπνοάρια (Πάσα πνοή, Αινείτε) και τα Κεκραγάρια (Κύριε εκέκραξα, Κατευθυνθήτω) από το Αναστασιματάριο Πέτρου και θέτουν τα ισοκρατήματα. Χωρίζονται σε δύο ομάδες (μέλος και ισοκράτημα) και ψάλλουν τα μαθήματα. • ακούν χαρακτηριστικά μέλη του συγκεκριμένου ήχου δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ισοκρατήματα και προσπαθώντας να αντιληφθούν τις αλλαγές τους • συζητούν για την συνοδεία του ισοκρατήματος
Ο μαθητής πρέπει να γνωρίσει τη σχέση των συγκεκριμένων ήχων του διατονικού γένους με τα αντίστοιχα μακάμ και τους λαϊκούς δρόμους που συναντάμε στην παραδοσιακή και λαϊκή μας μουσική και χρησιμοποιούν την ίδια ή παρόμοια κλίμακα.	Συνοπτική αναφορά και εξήγηση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων μακάμ και λαϊκών δρόμων και επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών με τους αντίστοιχους ήχους.	Οι μαθητές: • γνωρίζουν ακροθιγώς τη θεωρία των μακάμΣεγκιάχ και Ραστ και του λαϊκού δρόμου Ραστ • παροτρύνονται να βρουν τις ομοιότητες και τις διαφορές με τους ήχους δ΄ (Λέγετο) και πλ. του δ΄ • ακούν κάποια γνωστά τραγούδια στα συγκεκριμένα μακάμ ή δρόμους
Ο μαθητής καλείται: • να τραγουδήσει τραγούδια στους αντίστοιχους ήχους, μακάμ ή δρόμους, με τη χρήση της Βυζαντινής Παρασημαντικής καθώς και της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας • να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι χωρίς τη χρήση παρτιτούρας (από στήθους) • να κατανοήσει τη λογική της συνοδείας στα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους • να γνωρίσει διαφορετικές	• Γίνεται αναφορά στις χαρακτηριστικές μελωδικές γραμμές που συναντάμε στα τραγούδια. • Συγκρίνεται και σχολιάζεται το ηχητικό υλικό από τις διάφορες μουσικές παραδόσεις, με έμφαση στη τοπική παράδοση και επισημαίνονται οι ομοιότητες και οι διαφορές. • Δίνεται έμφαση στην	Οι μαθητές: • ακούνε τραγούδια που είναι καταγραμμένα ταυτόχρονα σε Βυζαντινή Παρασημαντική και σε Ευρωπαϊκή Σημειογραφία • τραγουδούν τα τραγούδια μόνοι τους ή σε ομάδες • τραγουδούν τα τραγούδια με τη συνοδεία των οργάνων που παίζουν • μελετούν την αρμονική συνοδεία που μπορεί να τοποθετηθεί ανάλογα με τη μουσική παράδοση από την οποία προέρχεται το τραγούδι • πειραματίζονται στην εισαγωγή νέων στοιχείων στα συγκεκριμένα τραγούδια

μουσικές παραδόσεις του ελλαδικού χώρου να γνωρίσει την ιδιαίτερη μουσική παράδοση του τόπου του.	ακρόαση παλιών και σύγχρονων ηχογραφήσεων των ίδιων τραγουδιών, με σκοπό τη σύγκριση και τον σχολιασμό στην τάξη.	• Οι μαθητές ακούν διαφορετικές ηχογραφήσεις ενός τραγουδιού και συζητούν για τα τραγούδια που συναντάμε στην Ελλάδα και σε γειτονικές χώρες.
Ο μαθητής καλείται: • να είναι ικανός να μεταγράψει βυζαντινά μέλη και τραγούδια, από την βυζαντινή παρασημαντική στο πεντάγραμμο με τη χρήση της κατάλληλης σημειογραφίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια • να κατανοήσει τους τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί, και τους προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στην καταγραφή της προφορικής ΕΠΜ στο πέρασμα του χρόνου.	Γίνεται αναφορά των ειδικών σημαδιών (ειδικές διέσεις και υφέσεις που χρησιμοποιούνται στο σύστημα Donizetti), για την αποτύπωση των μικροδιαστημάτων των κλιμάκων της παραδοσιακής μουσικής στο πεντάγραμμο και δοκιμάζεται η χρήση τους.	Οι μαθητές: • μεταγράφουν σύντομα μέλη του Ειρμολογίου από βυζαντινή σημειογραφία στο πεντάγραμμο και τα εκτελούν • επιχειρούν να κάνουν μια ενδεικτική καταγραφή, στην μία ή την άλλη σημειογραφία για να αντιληφθούν τα προβλήματα της όλης διαδικασίας • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν πάνω στο θέμα των καταγραφών τραγουδιών παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής
Ο μαθητής • πρέπει να μπορεί να αναγνωρίσει ακουστικά τον ήχο δ΄ και τον ήχο πλ. του δ΄ ή τα αντίστοιχα μακάμ – δρόμους, ακούγοντας ένα βυζαντινό μέλος, ένα τραγούδι ή ένα αυτοσχεδιασμό στο αντίστοιχο μακάμ ή δρόμο • να γνωρίσει και άλλες παρόμοιες μορφές μακάμ ή δρόμων που συγγενεύουν προς το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει μελετηθεί	Προσέγγιση των χαρακτηριστικών του ήχου που διακρίνουμε σε ένα αυτοσχεδιασμό και επαλήθευση των βασικών στοιχείων της θεωρίας του ήχου μέσα από την τέχνη του αυτοσχεδιασμού (με όργανα ή φωνή). Αναφορά και σε άλλα μακάμ ή δρόμους που χρησιμοποιούν παρόμοιο ηχητικό υλικό με το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει ήδη παρουσιαστεί και μελετηθεί.	Οι μαθητές: • ακούν αυτοσχεδιασμούς (ταξίμια) από διάφορα όργανα ή αμανέ στον συγκεκριμένο ήχο • προσπαθούν ακουστικά να προσεγγίσουν και να αναγνωρίσουν όλα τα στοιχεία εκείνα που διδάχτηκαν για τον ήχο-μακάμ-δρόμο • προσπαθούν να εκτελέσουν ένα μικρό αυτοσχεδιασμό πάνω στον ήχο με τη φωνή ή με κάποιο όργανο, τηρώντας τις βασικές αρχές του ήχου-μακάμ-δρόμου που διδάχθηκαν

Σημείωση
Η επιλογή των τραγουδιών είναι ενδεικτική και σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Σημειώνεται δε ότι πολλές φορές τα τραγούδια της παραδοσιακής και λαϊκής μας μουσικής δεν είναι δυνατό να κατηγοριοποιηθούν απόλυτα σύμφωνα με τους ήχους της Εκκλησιαστικής μουσικής ή με τα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους.

Εναλλακτικές προτεινόμενες δραστηριότητες

- Οι μαθητές εξασκούνται στη δημιουργία παρτιτούρας σε Βυζαντινή Παρασημαντική ή σε Ευρωπαϊκή Σημειογραφία χρησιμοποιώντας ελεύθερα λογισμικά - λογισμικά ανοιχτού κώδικα.
- Οι μαθητές συνθέτουν κάποιο βυζαντινό μέλος ή τραγούδι εφαρμόζοντας τις γνώσεις τους πάνω σε κάποιο συγκεκριμένο ήχο, μακάμ ή δρόμο και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους αναλύοντας μορφολογικά τη σύνθεσή τους.
- Οι μαθητές πειραματίζονται προτείνοντας σύγχρονες ενορχηστρώσεις σε παραδοσιακά και λαϊκά τραγούδια.
- Οι μαθητές πειραματίζονται στο να εκτελέσουν Εκκλησιαστικά μέλη με τα όργανα που διδάσκονται.
- Οι μαθητές ηχογραφούν κάποιο μουσικό κομμάτι που εκτελούν οι ίδιοι και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους περιγράφοντας τη διαδικασία που ακολούθησαν.
- Οι μαθητές επιλέγουν κάποιο συγκεκριμένο θέμα που αφορά την Εκκλησιαστική μουσική ή την παραδοσιακή και λαϊκή μουσική του τόπου τους και ετοιμάζουν μια εκπομπή που μπορεί να παρουσιαστεί στο EuropeanSchoolRadio.
- Οι μαθητές αναζητούν ηχογραφήσεις με κάποιο θέμα όπως για παράδειγμα τραγούδια της μουσικής παράδοσης της περιοχής τους και συγκροτούν μια μουσική αρχειοθήκη για χρήση στο σχολείο.
- Οι μαθητές αναλαμβάνουν να καταγράψουν σε παρτιτούρα μια σειρά τραγουδιών της περιοχής δημιουργώντας ένα αρχείο καταγραφών για χρήση στο σχολείο.
- Οι μαθητές αναζητούν παλιούς λαϊκούς μουσικούς ή ψάλτες της περιοχής τους και τους ηχογραφούν δημιουργώντας ένα

αρχείο ηχογραφήσεων για χρήση στο σχολείο.

- Οι μαθητές μέσα στο μάθημα ετοιμάζουν κάποια κομμάτια για σχολικές γιορτές ή άλλες δράσεις του σχολείου.
- Οι μαθητές δημιουργούν video από υλικό που αναζητούν οι ίδιοι και αφορά κάποιο συγκεκριμένο θέμα που αναλύθηκε στο μάθημα και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους.
- Οι μαθητές επιλέγουν το θέμα, αναζητούν το κατάλληλο υλικό και προτείνουν την υλοποίηση μιας μουσικής παράστασης από το σχολείο που να αφορά την Ελληνική παραδοσιακή μουσική.

Α.2. Οι Χρόες της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής (6 εμβόλιμες διδακτικές ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ολοκληρώνοντας τη διδακτική ενότητα οι μαθητές: • Γνωρίζουν τη βασική θεωρία των χροών. • Γνωρίζουν τη διαφορά ανάμεσα στις χρόες και τις φθορές. • Αναγνωρίζουν οπτικά σε δοσμένο μουσικό κείμενο τα σημάδια των τριών χροών • Αναγνωρίζουν και διακρίνουν τις τρεις χρόες σε δοσμένα ηχητικά αποσπάσματα. • Μπορούν να μεταφέρουν στο πεντάγραμμο μουσικά αποσπάσματα με χρήση χροών. • Γνωρίζουν από στήθους ένα μουσικό απόσπασμα από εκκλησιαστικό ύμνο ή δημοτικό τραγούδι, με χρήση χρόας.	Θεωρία των χρόων της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής. • Διάκριση χροών από τις φθορές • Θεωρία της χρόας του ζυγού. Τρόπος ενέργειας και κατανομή διαστημάτων πενταχόρδου. • Θεωρία της χρόας του κλιτού. Τρόπος ενέργειας και κατανομή διαστημάτων πενταχόρδου. • Θεωρία της χρόας της σπάθης. Τρόπος ενέργειας και κατανομή διαστημάτων πενταχόρδου. • Συσχετισμός χροών με αραβοπερσικάμακάμ (ακροθιγώς). • Μεταφορά μουσικού κειμένου με χρήση χροών στο πεντάγραμμο.	• Ενεργητική ακρόαση και ψαλτική εκτέλεση αποσπασμάτων εκκλησιαστικών ύμνων, όπου συναντάμε χρόες. Ακουστική αναγνώριση χροών σε δοσμένο μουσικό απόσπασμα. • Αναγνώριση και επισήμανση χροών σε δοσμένο μουσικό κείμενο. • Ενεργητική ακρόαση και ερμηνεία δημοτικών τραγουδιών, όπου γίνεται χρήση χροών. • Μουσική εκτέλεση δοσμένης μελωδικής γραμμής με ή χωρίς χρήση χρόας. Συζήτηση για το πως επηρεάζουν το ηχόχρωμα οι χρόες (αναφορά σε χαρακτηριστικές λέξεις: δάκρυα, αμαρτία κλπ). • Απομνημόνευση μουσικού αποσπάσματος από Εκκλησιαστικό ύμνο ή δημοτικό τραγούδι, όπου γίνεται χρήση χροών. • Μεταφορά μουσικού κειμένου με χρήση χροών σε Ευρωπαϊκή σημειογραφία. • Εκτέλεση ελληνικών παραδοσιακών τραγουδιών ή και λαϊκών τραγουδιών, όπου γίνεται χρήση της σπάθης • Συσχετισμός χροών με μακάμια. Συσχετισμός σπάθης στο Γα με το αραβοπερσικόμακάμσαμπάχ. • Μελέτη εφαρμογής χρόας κλιτού κατά την εμμελή απαγγελία Αποστολικών αναγνωσμάτων στις ιερές ακολουθίες. • Ηχογράφηση αποστολικών αναγνωσμάτων από μαθητές. • Αναφορά στη χρήση του όρου χρόα, σύμφωνα από τον Πυθαγόρα, τον Ευκλείδη τον Αριστόξενο και τον Κλαύδιο Πτολεμαίο. • Συμμετοχή μαθητών σε Αναλόγιο κατά την τέλεση Θ. Λειτουργίας ή σε ακολουθία ευχελαίου στη σχολική μονάδα, σε συνεργασία με την τοπική ενορία, όπου οι μαθητές αποδίδουν με εμμελή απαγγελία τα αποστολικά αναγνώσματα με χρήση χρόας κλιτού.

Α.3. Περί ρυθμού εν εκτάσει - Α (εμβόλιμες διδακτικές ώρες 4)

Σκοπός της Ενότητας

Με τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν τις διαστάσεις της έννοιας του Ρυθμού στην ΕΠΜ. Να κατανοήσουν την άρρηκτη συνέχεια της Αρχαίας Ελληνικής Μετρικής και Στιχουργικής, που βασίζονταν στη διάρκεια των φωνηέντων (μακρά και βραχέα), με την ρυθμολογία της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής και της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής. Να συσχετίσουν νέες γνώσεις με εκείνες που έχουν ήδη από άλλα μαθήματα (Θεωρία Ευρωπαϊκής και Βυζαντινής Μουσικής, Οργανοχρησία μουσικού Οργάνου, Παραδοσιακοί χοροί).

Οι στόχοι που τίθενται και οι δραστηριότητες που προτείνονται υποστηρίζουν τον ενεργητικό χαρακτήρα που πρέπει να έχει η διδασκαλία και η μάθηση, καθώς και τα οφέλη της αλληλεπίδρασης που δημιουργείται μεταξύ καθηγητή και μαθητών, κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας.

Η θεματική ενότητα του Ρυθμού προτείνεται να μην διδάσκεται αυτόνομα αλλά να εντάσσεται μέσα στα γενικότερα πλαίσια διδασκαλίας των Βυζαντινών μελών και των δημοτικών τραγουδιών και να διασυνδέεται με το ποιητικό μέλος (προσωδιακός ρυθμός) και την πλούσια ρυθμολογία της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής.

Κατά αυτόν τον τρόπο, προάγεται η ολιστική απόκτηση της γνώσης από τους μαθητές, οι οποίοι μέσα από τις μουσικές γνώσεις και εμπειρίες τους συνθέτουν τη δική τους άποψη (συνερευνητική και συμμετοχική μάθηση), καθώς και η διαθεματική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων της Θεωρίας της Βυζαντινής και Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής. Επίσης, προτείνεται η βιωματική προσέγγιση της γνώσης (πρώτα η πράξη και μετά η θεωρία), η οποία θεωρείται πιο ελκυστική στους μαθητές και προάγει την εποικοδομητική συζήτηση, την επιχειρηματολογία και τον αναστοχασμό.

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές καλούνται: • να αναγνωρίζουν και να διακρίνουν τους ρυθμικούς πόδες των Εκκλησιαστικών Ύμνων. • να εκτελούν τα διδαχθέντα μέλη με ταυτόχρονο μέτρημα των ποδών με θέση και άρση του χεριού τους. • να κατανοήσουν την έννοια του τονικού ρυθμού της ΕΒΜ.	Μέτρα Δίσημα, τρίσημα και τετράσημα στους Εκκλησιαστικούς ύμνους.	Χωρισμός των διδαχθέντων μελών σε δίσημους, τρίσημους και τετράσημουςπόδες. Εξάσκηση σε μη διδαγμένα σύντομα και αργά ειρμολογικά του α΄, πλ. α΄, δ’, και Πλ δ’.
• να κατανοήσουν την διαδικασία σύμπτυξης δύο ή περισσοτέρων απλών μέτρων σε ένα συνεπτυγμένο μέτρο.	Γνωριμία με τον συνεπτυγμένο χρόνο.	Χωρισμός διδαχθέντων μελών σε συνεπτυγμένο χρόνο και εκτέλεσή τους από τους μαθητές με θέση και άρση του χεριού τους.

• να αναγνωρίζουν τα διάφορα ελληνικά ρυθμικά μοτίβα (χορούς) και να τα εκτελούν οργανικά. • να διαχωρίζουν και να ταξινομούν τα δημοτικά τραγούδια ανάλογα με τον ρυθμό τους σε: i. Ελεύθερου ρυθμού (της τάβλας, κλέφτικα κ.ά.) ii. Έρρυθμα καθιστικά ή χορευτικά τραγούδια iii. Ρυθμοειδή που τα μέτρα τους σχηματίζουν *άλογους πόδες.*	Ο ρυθμός στην Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική (δίσημοι, τρίσημοι, τετράσημοι)	Ακρόαση αντίστοιχων μουσικών παραδειγμάτων από την ΕΠΜ Εκτέλεση των σύνθετων ρυθμών σε παραδοσιακό μεβρανόφωνο όργανο (πχ τουμπελέκι ή ντέφι) για την κατανόηση των ισχυρών (dum) και ασθενών μερών (tek) των ρυθμών. Οι μαθητές με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού προτείνεται να κατασκευάσουν εννοιολογικό χάρτη όπου στο κέντρο του (αραχνοειδής μορφή) θα υπάρχει το βασικό ρυθμικό σχήμα (π.χ. 2/4) και στην περιφέρειά του ρυθμικές αναλύσεις, κολάζ με παρτιτούρες τραγουδιών ή χορών, γεωγραφικές αναφορές και φωτογραφίες χορευτικών ομάδων κ.ά.

Α.4. ΜΟΥΣΙΚΗ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΜ - Α (8 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Η κατανόηση και εμπέδωση της πλαστικότητας και των πολλαπλών δυνατοτήτων της βυζαντινής μουσικής γραφής ως προς την παρασήμανση της εκκλησιαστικής και δημοτικής μουσικής • Η καταγραφή και η καθ΄ υπαγόρευση παρασήμανση σύντομων μελωδικών εκκλησιαστικών θέσεων και απλών δημοτικών τραγουδιών • Η κατανόηση δια της εξάσκησης στην καταγραφή των επιμέρους θέσεων του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα αυτών και του στερεοτυπικού χαρακτήρα της σύνθεσης του εκκλησιαστικού μέλους	• Επανάληψη κανόνων ορθογραφίας του ίσου, ανιόντων και κατιόντων χαρακτήρων από την ύλη του Γυμνασίου (2 διδακτικές ώρες) • Ορθογραφία μελωδικών θέσεων σύντομου ειρμολογικού και σύντομου στιχηραρίκου είδους των διατονικών και εναρμονίων ήχων (4 διδ. ώρες) • Ορθογραφία στην παρασήμανση απλών τραγουδιών (2 διδ. ώρες)	• Εξάσκηση στην καταγραφή του ποσού της μελωδίας των ύμνων • και τραγουδιών σύμφωνα με τους κανόνες ορθογραφίας και συμπλοκής των χαρακτήρων ποσότητας (συνίσταται η υπαγόρευση τους διά της παραλλαγής) • Εν συνεχεία επένδυση τους δια των ποιοτικών χαρακτήρων σύμφωνα με τους κανόνες ορθογραφίας και συμπλοκής αυτών με τους χαρακτήρες ποσότητας (συνίσταται η υπαγόρευσή τους διά του μέλους) • Ασκήσεις συμπλήρωσης συγκεκριμένων σημαδίων σε επιλεγμένες μελωδικές θέσεις, καθώς και ορθής επιλογής από διαφοροποιημένες καταγεγραμμένες μορφές μίας και αυτής θέσης

Β΄ ΤΑΞΗ

Ενότητα Β1 – Περί των εναρμονίων και των χρωματικών ήχων εν εκτάσει

Υποενότητα Β.1.1. – Θέμα: ήχοι γ΄, Βαρύς εκ του Γα και Βαρύς εναρμόνιος εκ του Ζω ύφεση (16 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Σε συνέχεια των γνώσεων που απεκόμισε στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει: • να κατανοήσει πλήρως όλα τα στοιχεία της θεωρίας των ήχων γ΄ και Βαρέος εκ του Γα, με ιδιαίτερη έμφαση στο σύντομο στιχηραρικό μέλος. Ομοιότητες και διαφορές των δύο ήχων • να μπορεί να ψάλει μέλη από το Αναστασιματάριο του Πέτρου στους ήχους γ΄ και Βαρύ εκ του Γα • Διδάσκεται και τη θεωρία του Βαρέοσεναρμόνιου εκ του Ζω ύφεση.	Συστατικά των συγκεκριμένων ήχων • βάση • αρκτική μαρτυρία • κλίμακα που χρησιμοποιεί • απήχημα • δεσπόζοντες φθόγγοι • καταλήξεις • έλξεις στο ειρμολογικό, στιχηραρικό και παπαδικό μέλος.	Οι μαθητές για κάθε ήχο ξεχωριστά • μελετούν τη θεωρία • ακούν μέσα στην τάξη ενδεικτικά κάποια χαρακτηριστικά μαθήματα στους συγκεκριμένους ήχους (χορωδία και μονωδία) σε ειρμολογικό (σύντομο και αργό), στιχηραρικό (σύντομο και αργό) και παπαδικό μέλος.
Ο μαθητής πρέπει • να μπορεί να ψάλει μέλη του Αργού Αναστασιματαρίου στον ήχο γ΄, στον ήχο Βαρύ εκ του Γα • να μπορεί να ψάλει μέρη της Αργής Δοξολογίας του Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος στον ήχο Βαρύ εναρμόνιο εκ του Ζω ύφεση. • να έχει κατανοήσει τη λογική του ισοκρατήματος στους συγκεκριμένους ήχους	Εισαγωγή στην μορφολογική ανάλυση των μελών παρουσιάζοντας τις ιδιαίτερες θέσεις που εμφανίζονται για πρώτη φορά, αναλύοντας ταυτόχρονα τη λογική της συνοδείας του ισοκρατήματος σε κάθε θέση των συγκεκριμένων ήχων.	Οι μαθητές στους εν λόγω ήχους: • ψάλλουν τα Πασαπνοάρια (Πάσα πνοή, Αινείτε) και τα Κεκραγάρια (Κύριε εκέκραξα, Κατευθυνθήτω) από το Αναστασιματάριο Πέτρου και θέτουν τα ισοκρατήματα. Χωρίζονται σε δύο ομάδες (μέλος και ισοκράτημα) και ψάλλουν τα μαθήματα. • ακούν χαρακτηριστικά μέλη του συγκεκριμένου ήχου δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ισοκρατήματα και προσπαθώντας να αντιληφθούν τις αλλαγές τους

Ο μαθητής πρέπει να κατανοήσει τη σχέση των συγκεκριμένων ήχων του εναρμονίου γένους με τα αντίστοιχα μακάμ και τους λαϊκούς δρόμους που συναντάμε στην παραδοσιακή και λαϊκή μας μουσική και χρησιμοποιούν το ίδιο ή παρόμοιο ηχητικό υλικό.	Θεωρητική αναφορά και εξήγηση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων μακάμ και λαϊκών δρόμων και επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών με τους αντίστοιχους ήχους.	Οι μαθητές • γνωρίζουν ακροθιγώς τη θεωρία του μακάμΤσαργκιάχ • παροτρύνονται να εντοπίσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές από τους ήχους γ΄ και Βαρύ εκ του Γα • ακούν κάποια γνωστά τραγούδια στο συγκεκριμένο μακάμ
Ο μαθητής καλείται: • να τραγουδήσει τραγούδια στους αντίστοιχους ήχους, μακάμ ή δρόμους, με τη χρήση της Βυζαντινής Παρασημαντικής καθώς και της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας • να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι χωρίς τη χρήση παρτιτούρας (από στήθους) • να κατανοήσει τη λογική της συνοδείας στα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους • να γνωρίσει διαφορετικές μουσικές παραδόσεις του ελλαδικού χώρου • να γνωρίσει τη ιδιαίτερη μουσική παράδοση του τόπου του.	• Γίνεται αναφορά στις χαρακτηριστικές μελωδικές γραμμές που συναντάμε στα τραγούδια. • Συγκρίνεται και σχολιάζεται το ηχητικό υλικό από τις διάφορες μουσικές παραδόσεις, με έμφαση στη τοπική παράδοση και επισημαίνονται οι ομοιότητες και οι διαφορές. • Δίνεται έμφαση στην ακρόαση παλιών και σύγχρονων ηχογραφήσεων των ίδιων τραγουδιών με σκοπό τη σύγκριση και τον σχολιασμό στην τάξη.	Οι μαθητές: • ακούν τραγούδια που είναι καταγραμμένα ταυτόχρονα σε βυζαντινή και ευρωπαϊκή σημειογραφία • τραγουδούν τα τραγούδια μόνοι τους ή σε ομάδες, κατόπιν και με τη συνοδεία των οργάνων που παίζουν • μελετούν την αρμονική συνοδεία που μπορεί να τοποθετηθεί ανάλογα τη μουσική παράδοση και πειραματίζονται στην εισαγωγή νέων στοιχείων στα συγκεκριμένα τραγούδια
Ο μαθητής καλείται: • να είναι ικανός να μεταγράψει βυζαντινά μέλη και τραγούδια, από την βυζαντινή παρασημαντική στο πεντάγραμμο με τη χρήση της κατάλληλης σημειογραφίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια • να κατανοήσει τους τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί, και τους προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στην καταγραφή της προφορικής ΕΠΜ στο πέρασμα του χρόνου.	Γίνεται αναφορά των ειδικών σημαδιών (ειδικές διέσεις και υφέσεις που χρησιμοποιούνται στο σύστημα Donizetti), για την αποτύπωση των μικροδιαστημάτων των κλιμάκων της παραδοσιακής μουσικής στο πεντάγραμμο και δοκιμάζεται η χρήση τους.	Οι μαθητές: • μεταγράφουν σύντομα μέλη του Ειρμολογίου από βυζαντινή σημειογραφία στο πεντάγραμμο και τα εκτελούν • επιχειρούν να κάνουν μια ενδεικτική καταγραφή, στην μία ή την άλλη σημειογραφία για να αντιληφθούν τα προβλήματα της όλης διαδικασίας • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν πάνω στο θέμα των καταγραφών τραγουδιών παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής
Ο μαθητής καλείται • να αναγνωρίζει ακουστικά τον ήχο α΄ και πλ. α΄ και τα	Προσέγγιση των χαρακτηριστικών του ήχου που διακρίνουμε σε ένα αυτοσχεδιασμό και	Οι μαθητές: • ακούν αυτοσχεδιασμούς (ταξίμια) από διάφορα όργανα ή αμανέ στον συγκεκριμένο ήχο

αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους, ακούγοντας ένα βυζαντινό μέλος, ένα τραγούδι ή ένα αυτοσχεδιασμό στον αντίστοιχο ήχο, μακάμ ή δρόμο • να κατανοήσει τις διαφορές των ήχων γ΄ και Βαρύ εκ του Γα. • να γνωρίσει ακροθιγώς και άλλες παρόμοιες μορφές μακάμ ή δρόμων που συγγενεύουν προς το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει μελετηθεί.	επαλήθευση των βασικών στοιχείων της θεωρίας του ήχου μέσα από την τέχνη του αυτοσχεδιασμού (με όργανα ή φωνή). Αναφορά ακροθιγώς και σε άλλα μακάμ ή δρόμους που χρησιμοποιούν παρόμοιο ηχητικό υλικό με το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει ήδη παρουσιαστεί και μελετηθεί.	• προσπαθούν ακουστικά να προσεγγίσουν και να αναγνωρίσουν όλα τα στοιχεία εκείνα που διδάχτηκαν για τον ήχο-μακάμ-δρόμο • προσπαθούν να εκτελέσουν ένα μικρό αυτοσχεδιασμό πάνω στον ήχο με τη φωνή ή με κάποιο όργανο, τηρώντας τις βασικές αρχές του ήχου-μακάμ-δρόμου που διδάχθηκαν

Υποενότητα Β.1.2– Θέμα: ήχος Β΄ και ήχος πλ. του Β΄ (12 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Σε συνέχεια των γνώσεων που απεκόμισε στο Γυμνάσιο, ο μαθητής πρέπει • να κατανοήσει πλήρως όλα τα στοιχεία της θεωρίας των χρωματικών ήχων β'και πλ. β', με ιδιαίτερη έμφαση στο σύντομο στιχηραρικό μέλος. Ομοιότητες και διαφορές των δύο ήχων • να μπορεί να ψάλει μέλη από το Αναστασιματάριο του Πέτρου σε ήχο β΄ και σε ήχο πλ. του β΄ .	Συστατικά των συγκεκριμένων ήχων • βάση • αρκτική μαρτυρία • κλίμακα που χρησιμοποιεί • απήχημα • δεσπόζοντες φθόγγοι • καταλήξεις • έλξεις στο ειρμολογικό, στιχηραρικό και παπαδικό μέλος.	Οι μαθητές για κάθε ήχο ξεχωριστά • μελετούν τη θεωρία • ακούν μέσα στην τάξη ενδεικτικά κάποια χαρακτηριστικά μαθήματα στους συγκεκριμένους ήχους (χορωδία και μονωδία) σε ειρμολογικό (σύντομο και αργό), στιχηραρικό (σύντομο και αργό) και παπαδικό μέλος.
Ο μαθητής πρέπει • να έχει κατανοήσει τη λογική του ισοκρατήματος στους συγκεκριμένους ήχους	Εισαγωγή στην μορφολογική ανάλυση των μελών παρουσιάζοντας τις ιδιαίτερες θέσεις που εμφανίζονται για πρώτη φορά, αναλύοντας ταυτόχρονα τη λογική της συνοδείας του ισοκρατήματος σε κάθε θέση των συγκεκριμένων ήχων.	Οι μαθητές: • ψάλλουν τα Πασαπνοάρια (Πάσα πνοή, Αινείτε) και τα Κεκραγάρια (Κύριε εκέκραξα, Κατευθυνθήτω) από το Αναστασιματάριο Πέτρου και θέτουν τα ισοκρατήματα. Χωρίζονται σε δύο ομάδες (μέλος και ισοκράτημα) και ψάλλουν τα μαθήματα. • ακούν χαρακτηριστικά μέλη του συγκεκριμένου ήχου δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα ισοκρατήματα στις αλλαγές τους. • συζητούν για την συνοδεία του ισοκρατήματος

Ο μαθητής πρέπει να γνωρίσει τη σχέση των συγκεκριμένων ήχων του χρωματικού γένους με τα αντίστοιχα μακάμ και τους λαϊκούς δρόμους που συναντάμε στην παραδοσιακή και λαϊκή μας μουσική και χρησιμοποιούν την ίδια ή παρόμοια κλίμακα.	Συνοπτική αναφορά και εξήγηση των στοιχείων και των χαρακτηριστικών των αντίστοιχων μακάμ και λαϊκών δρόμων και επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών με τους αντίστοιχους ήχους.	Οι μαθητές • γνωρίζουν ακροθιγώς τη θεωρία των μακάμΧουζάμ και Χιτζάζ και του λαϊκού δρόμου Χιτζάζ • παροτρύνονται να βρουν τις ομοιότητες και τις διαφορές από τον ήχο β΄ και πλ. του β΄ • ακούν κάποια γνωστά τραγούδια στα συγκεκριμένα μακάμ ή δρόμους
Ο μαθητής καλείται: • να τραγουδήσει τραγούδια στους αντίστοιχους ήχους, μακάμ ή δρόμους, με τη χρήση της Βυζαντινής Παρασημαντικής καθώς και της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας • να τραγουδήσει κάποιο τραγούδι χωρίς τη χρήση παρτιτούρας (από στήθους) • να κατανοήσει τη λογική της συνοδείας στα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους • να γνωρίσει διαφορετικές μουσικές παραδόσεις του ελλαδικού χώρου • να γνωρίσει τη ιδιαίτερη μουσική παράδοση του τόπου του	• Γίνεται αναφορά στις χαρακτηριστικές γραμμές που των τραγουδιών. • Συγκρίνεται και σχολιάζεται το ηχητικό υλικό από τις διάφορες μουσικές παραδόσεις, με έμφαση στη τοπική παράδοση και επισημαίνονται οι ομοιότητες και οι διαφορές. • Ακρόαση παλιών και σύγχρονων ηχογραφήσεων των ίδιων τραγουδιών με σκοπό τη σύγκριση και τον σχολιασμό στην τάξη.	Οι μαθητές • ακούν τραγούδια που είναι καταγραμμένα ταυτόχρονα σε βυζαντινή και ευρωπαϊκή σημειογραφία • τραγουδούν τα τραγούδια μόνοι τους ή σε ομάδες, κατόπιν και με τη συνοδεία των οργάνων που παίζουν • πειραματίζονται στην εισαγωγή νέων στοιχείων στα συγκεκριμένα τραγούδια • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν για τα διαφορετικά στοιχεία που διακρίνουν σε διαφορετικές εκτελέσεις του ίδιου τραγουδιού, καθώς και για το ποιος είναι ο ρόλος της παραδοσιακής μουσικής στην καθημερινή τους ζωή.
Ο μαθητής καλείται: • να είναι ικανός να μεταγράψει βυζαντινά μέλη και τραγούδια, από την βυζαντινή παρασημαντική στο πεντάγραμμο με τη χρήση της κατάλληλης σημειογραφίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια • να κατανοήσει τους τρόπους που έχουν χρησιμοποιηθεί, και τους προβληματισμούς που έχουν αναπτυχθεί στην καταγραφή της προφορικής ΕΠΜ στο πέρασμα του χρόνου.	Γίνεται αναφορά των ειδικών σημαδιών (ειδικές διέσεις και υφέσεις που χρησιμοποιούνται στο σύστημα Donizetti), για την αποτύπωση των μικροδιαστημάτων των κλιμάκων της παραδοσιακής μουσικής στο πεντάγραμμο και δοκιμάζεται η χρήση τους.	Οι μαθητές • μεταγράφουν σύντομα μέλη του Ειρμολογίου από βυζαντινή σημειογραφία στο πεντάγραμμο και τα εκτελούν • επιχειρούν να κάνουν μια ενδεικτική καταγραφή, στην μία ή την άλλη σημειογραφία για να αντιληφθούν τα προβλήματα της όλης διαδικασίας • εκθέτουν τις απόψεις τους και συζητούν πάνω στο θέμα των καταγραφών τραγουδιών παραδοσιακής και λαϊκής μουσικής
Ο μαθητής καλείται • να αναγνωρίζει ακουστικά τους ήχους β΄και πλ. β΄ και τα αντίστοιχα μακάμ ή δρόμους, ακούγοντας ένα	Αναγνώριση των χαρακτηριστικών των ήχων, σε ένα αυτοσχεδιασμό και επαλήθευση των βασικών στοιχείων της	Οι μαθητές: • ακούν αυτοσχεδιασμούς (ταξίμια) με διάφορα όργανα στους συγκεκριμένους ήχους, μακάμ, δρόμους ή κάποιον αυτοσχεδιασμό με τη φωνή

βυζαντινό μέλος, ένα τραγούδι ή ένα αυτοσχεδιασμό στον αντίστοιχο ήχο, μακάμ ή δρόμο • να γνωρίσει ακροθιγώς και άλλες παρόμοιες μορφές μακάμ ή δρόμων που συγγενεύουν προς το βασικό μακάμ ή δρόμο που έχει μελετηθεί.	θεωρίας , μέσα από την τέχνη του αυτοσχεδιασμού (με όργανα ή φωνή). Αναφορά ακροθιγώς και σε άλλα μακάμ ή δρόμους που χρησιμοποιούν παρόμοιο ηχητικό υλικό.	• προσπαθούν ακουστικά να προσεγγίσουν και να αναγνωρίσουν όλα τα στοιχεία εκείνα που διδάχτηκαν για τον ήχο-μακάμ-δρόμο • προσπαθούν να εκτελέσουν κάποιο μικρό αυτοσχεδιασμό πάνω στον ήχο με τη φωνή ή με κάποιο όργανο, τηρώντας τις βασικές αρχές του ήχου-μακάμ-δρόμου που διδάχθηκαν.

Εναλλακτικές προτεινόμενες δραστηριότητες
• Οι μαθητές εξασκούνται στη δημιουργία παρτιτούρας σε Βυζαντινή Παρασημαντική ή σε Ευρωπαϊκή Σημειογραφία χρησιμοποιώντας ελεύθερα λογισμικά - λογισμικά ανοιχτού κώδικα. • Οι μαθητές συνθέτουν κάποιο βυζαντινό μέλος ή τραγούδι εφαρμόζοντας τις γνώσεις τους πάνω σε κάποιο συγκεκριμένο ήχο, μακάμ ή δρόμο και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους αναλύοντας μορφολογικά τη σύνθεσή τους. • Οι μαθητές πειραματίζονται προτείνοντας σύγχρονες ενορχηστρώσεις σε παραδοσιακά και λαϊκά τραγούδια. • Οι μαθητές πειραματίζονται στο να εκτελέσουν Εκκλησιαστικά μέλη με τα όργανα που διδάσκονται. • Οι μαθητές ηχογραφούν κάποιο μουσικό κομμάτι που εκτελούν οι ίδιοι και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους περιγράφοντας τη διαδικασία που ακολούθησαν. • Οι μαθητές επιλέγουν κάποιο συγκεκριμένο θέμα που αφορά την Εκκλησιαστική μουσική ή την παραδοσιακή και λαϊκή μουσική του τόπου τους και ετοιμάζουν μια εκπομπή που μπορεί να παρουσιαστεί στο EuropeanSchoolRadio. • Οι μαθητές αναζητούν ηχογραφήσεις με κάποιο θέμα όπως για παράδειγμα τραγούδια της μουσικής παράδοσης της περιοχής τους και συγκροτούν μια μουσική αρχειοθήκη για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές αναλαμβάνουν να καταγράψουν σε παρτιτούρα μια σειρά τραγουδιών της περιοχής δημιουργώντας ένα αρχείο καταγραφών για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές αναζητούν παλιούς λαϊκούς μουσικούς ή ψάλτες της περιοχής τους και τους ηχογραφούν δημιουργώντας ένα αρχείο ηχογραφήσεων για χρήση στο σχολείο. • Οι μαθητές μέσα στο μάθημα ετοιμάζουν κάποια κομμάτια για σχολικές γιορτές ή άλλες δράσεις του σχολείου. • Οι μαθητές δημιουργούν video από υλικό που αναζητούν οι ίδιοι και αφορά κάποιο συγκεκριμένο θέμα που αναλύθηκε στο μάθημα και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους. • Οι μαθητές επιλέγουν το θέμα, αναζητούν το κατάλληλο υλικό και προτείνουν την υλοποίηση μιας μουσικής παράστασης από το σχολείο που να αφορά την Ελληνική παραδοσιακή μουσική.

Β.2. Περί των διατονικών ήχων Άγια (δ’ παπαδικός) και Βαρέος διατονικού (8 διδακτικές ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ολοκληρώνοντας τη διδακτική ενότητα οι μαθητές: • Γνωρίζουν αναλυτικά τη θεωρία και τα συστατικά των ήχων ήχου δ΄παπαδικού (Άγια) και βαρέος διατονικού. • Γνωρίζουν όλα τα είδη του βαρέος διατονικού ήχου και τα συστατικά τους (αρκτικές μαρτυρίες, κλίμακα, απηχήματα, καταλήξεις, έκταση, δεσπόζοντες φθόγγους, ισοκρατήματα και μελωδικές έλξεις σε κάθε κλάδο). • Γνωρίζουν και διακρίνουν τις διαφορές ανάμεσα στο διατονικό και τον εναρμόνιο βαρύ. • Αναγνωρίζουν σε δοσμένο ηχητικό απόσπασμα τους ήχους βαρύ διατονικό και δ΄παπαδικό (Άγια) • Αναγνωρίζουν σε δοσμένο μουσικό κείμενο (πχ χερουβικό ύμνο) μελωδικές γραμμές σε ήχο δ΄ Άγια. • Γνωρίζουν το ήθος των ήχων Άγια και βαρέοσπαπαδικού.	**Θεωρία του Άγια σε σύγκριση με τους ήχους δ’ στιχηραρικό και λέγετο.** • Συστατικά του Άγια: απήχημα, κλίμακα και σύστημα, δεσπόζοντες φθόγγοι, έκταση, ισοκρατήματα και καταλήξεις. Χαρακτηριστικές μελωδικές θέσεις και έλξεις του ήχου. • Μεταφορά μουσικού κειμένου ήχου δ΄ Άγια στο πεντάγραμμο. **Θεωρία του διατονικού τετραφώνου, πενταφώνου και επταφώνουβαρέος ήχου.** • Συστατικά των ήχων: Απηχήματα, κλίμακα και σύστημα, δεσπόζοντες φθόγγοι, ισοκρατήματα και καταλήξεις στους κλάδους του βαρέος διατονικού. • Σύγκριση επτάφωνου διατονικού και εναρμονίουβαρέος ήχου • Μελωδικές έλξεις φθόγγων στον πεντάφωνο βαρύ διατονικό ήχο. • Μελωδικές έλξεις φθόγγων στον τετράφωνο βαρύ διατονικό ήχο. • Μελωδικές έλξεις φθόγγων στον επτάφωνο βαρύ διατονικό ήχο • Συσχετισμός δ΄ ήχου Άγια και βαρύ επταφώνου διατονικού. • Μεταφορά μουσικού κειμένου βαρέος διατονικού ήχου στο πεντάγραμμο	• Ενεργητική ακρόαση και ψαλτική εκτέλεση εκκλ. ύμνων σε ήχους Άγια και βαρύ διατονικό. • Ανάλυση αρκτικών μαρτυριών • Ακρόαση μελέτη και εκτέλεση σύντομου και αργοσύντομου απηχήματος ήχων Άγια και βαρέος διατονικού • Αναγνώριση μελωδικών γραμμών που ανήκουν στους εν λόγω ήχους σε δοσμένο μουσικό κείμενο χερουβικού ύμνου. • Συζήτηση πάνω στο ήθος των ήχων αυτών. • Μεταφορά μουσικού κειμένου σε ευρωπαϊκή σημειογραφία. • Ενεργητική ακρόαση και ερμηνεία δημοτικών τραγουδιών στους συγκεκριμένους ήχους. • Συσχετισμός των εν λόγω ήχων με αντίστοιχα μακάμια/δρόμους (πεστενγκιάρ, έβιτζκλπ). • Απομνημόνευση επιλεγμένου εκκλ. ύμνου ή δημοτικού τραγουδιού στους ήχους αυτούς. • Ακουστική διάκριση/εύρεση κλάδου του ήχου σε δοσμένα μουσικά αποσπάσματα βαρέος διατονικού, βαρέοσεναρμονίου ή δ ήχου Άγια. • Μελέτη παραδειγμάτων χρήσης φθοράς ζυγού στο βαρύ διατονικό ήχο. • Ηχογράφηση τροπαρίου «Παναγία Δέσποινα» ή «Θεοτόκε παρθένε» ή στίχων από δοξολογία που βρίσκεται σε βαρύ διατονικό ήχο από μαθητές. • Συμμετοχή μαθητών σε θεία λειτουργία με ψαλμώδηση λειτουργικών σε ‘Άγια και βαρύ διατονικό.

Β.3. Περί ρυθμού εν εκτάσει - Β (εμβόλιμες διδακτικές ώρες 4)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• να εκτελούν τα διδαχθέντα μέλη της ΕΠΜ με πεντάσημους, επτάσημους και ενιάσημουςπόδες, με ταυτόχρονο μέτρημα των ποδών-μέτρων με θέση και άρση του χεριού τους.	• Αναγνώριση σύνθετων μέτρων (πεντάσημα, επτάσημα, εννιάσημα) στους Εκκλ. Ύμνους.	• Χωρισμός επιλεγμένων μελών σε πεντάσημους, επτάσημους και εννιάσημουςπόδες.
• να γνωρίσουν τα ρυθμικά γένη της Αρχαίας Ελληνικής Μετρικής. • να επισημάνουν τη συνέχεια της αρχαίας ελλ. μετρικής στη στιχουργία της ΕΠΜ.	• Αρχαίοι ελληνικοί ρυθμοί και η επιβίωσή τους στην ΕΠΜ	• Αντιστοίχιση των αρχαίων ελληνικών ποδών με χορούς της Δημοτικής μας παράδοσης (πχ Επίτριτος Β' με τον επτάσημο καλαματιανό χορό)
• Να γνωρίσουν τη δομή των σύνθετων ποδών (πεντάσημοι, εξάσημοι, επτάσημοι, εννιάσημοι) των αντίστοιχων ελληνικών παραδοσιακών τραγουδιών και χορών. • να αναγνωρίζουν τους σύνθετους πόδες κατά την ακρόαση ανάλογων μουσικών παραδειγμάτων και να τους εκτελούν οργανικά.	• Ο ρυθμός στην ΕΠΜ (πεντάσημοι, επτάσημοι, εννιάσημοι)	• Χωρισμός παραδοσιακών τραγουδιών σε σύνθετους πόδες: πεντάσημος (π.χ. μπαϊντούσκα& τσακώνικος), επτάσημος (π.χ. καλαματιανός &μαντηλάτος), εννιάσημος π.χ. συρτός συγκαθιστός, καρσιλαμάς και ζεϊμπέκικο καταγεγραμμένα σε Βυζαντινή σημειογραφία. • Εκτέλεση σύνθετων ρυθμών σε παραδοσιακό μεβρανόφωνο όργανο για την κατανόηση των ισχυρών (dum) και ασθενών μερών (tek) τους. • Ακρόαση αντίστοιχων μουσικών παραδειγμάτων της ελληνικής μουσ. παράδοσης.

Β.4. ΜΟΥΣΙΚΗ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΜ - Β (6 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Η κατανόηση και εμπέδωση της πλαστικότητας και των πολλαπλών δυνατοτήτων της βυζαντινής μουσικής γραφής ως προς την παρασήμανση της εκκλησιαστικής και δημοτικής μουσικής. • Η καταγραφή και η καθ΄ υπαγόρευση παρασήμανση αργοσύντομων εκκλησιαστικών μελωδικών θέσεων και τραγουδιών • Η κατανόηση δια της εξάσκησης στην καταγραφή των επιμέρους θέσεων του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα αυτών και του στερεοτυπικού μηχανισμού σύνθεσης του εκκλησιαστικού μέλους • Η κατανόηση δια της ορθής παρασήμανσης των εκκλησιαστικών ύμνων και παραδοσιακών τραγουδιών της ουσιώδους διαφοράς ως προς την φύση και τα χαρακτηριστικά της μελωδίας του βυζαντινού μέλους σε σχέση με την δημοτική μουσική	• Ορθογραφία μελωδικών θέσεων του αργού ειρμολογικού είδους από κατ΄ εκλογήν ήχους. (2 διδ. ώρες) • Ορθογραφία μελωδικών θέσεων του νέου αργού στιχηραρικού είδους από κατ΄ εκλογήν ήχους (2 διδ. ώρες) • Ορθογραφία στην παρασήμανση μετρίου δυσκολίας τραγουδιών (2 διδ. ώρες)	• Εξάσκηση στην καταγραφή του ποσού της μελωδίας των ύμνων και τραγουδιών σύμφωνα με τους κανόνες ορθογραφίας και συμπλοκής των χαρακτήρων ποσότητας (συνίσταται η υπαγόρευση τους διά της παραλλαγής) • Εν συνεχεία επένδυση τους διά των ποιοτικών χαρακτήρων σύμφωνα με τους κανόνες ορθογραφίας και συμπλοκής αυτών με τους χαρακτήρες ποσότητας (συνίσταται η υπαγόρευσή τους διά του μέλους) • Ασκήσεις συμπλήρωσης συγκεκριμένων σημαδίων σε επιλεγμένες μελωδικές θέσεις καθώς και ορθής επιλογής από διαφοροποιημένες καταγεγραμμένες μορφές μίας και αυτής θέσης

Β.5. Ιστορικά στοιχεία της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής – Α (4 διδ. ώρες)

Σκοπός της Ενότητας

Με τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας οι μαθητές επιδιώκεται να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν τα σημαντικά στοιχεία της ιστορικής εξέλιξης της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής.
Με στόχο τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, προτείνονται, αναφορές σε αντίστοιχες χρονικές περιόδους της Ιστορίας της Ευρωπαϊκής Μουσικής προς σύγκριση και διερεύνηση ώστε να προαχθεί η ολιστική απόκτηση της γνώσης από τους μαθητές, οι οποίοι μέσα από τις μουσικές γνώσεις και εμπειρίες τους θα συνθέσουν τη δική τους άποψη (συνερευνητική και συμμετοχική μάθηση). Επίσης, για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης καθώς και ως εφόρμηση εποικοδομητικών συζητήσεων, προτείνεται η χρήση εποπτικού υλικού, όπως αντίτυπα χειρόγραφων Κωδίκων, πίνακες εξέλιξης των σημαδοφώνων κατά τις τέσσερις Περιόδους και CDs με ηχογραφήσεις επιλεγμένων ύμνων από Πρωτοψάλτες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, του Αγίου Όρους και επιλεγμένων Βυζαντινών Χορωδιών. Κατά αυτόν τον τρόπο, η διδασκαλία και η μάθηση θα αποκτήσει

ενεργητικό χαρακτήρα και θα δημιουργήσει θετικό κλίμα αλληλεπίδρασης μεταξύ καθηγητή και μαθητών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας προάγοντας την παιδαγωγική διαδικασία.
Οι υποενότητες που εξετάζονται είναι:

- οι περίοδοι εξέλιξης της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Σημειογραφίας από τον 9ο αιώνα έως σήμερα,
- τα είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας,
- οι Θεωρητικές προσεγγίσεις με έμφαση στη Μεταρρύθμιση των Τριών Διδασκάλων και τη σύσταση της Μουσικής Πατριαρχικής Επιτροπής το 1881 και
- η συμβολή σημαντικών ψαλτών και μελουργών από τον Πέτρο Λαμπαδάριο τον Πελοποννήσιο έως τους μελουργούς και τους Πρωτοψάλτες των αρχών του 20ου αιώνα.

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• να γνωρίσουν τις περιόδους εξέλιξης της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Σημειογραφίας και Μελοποιίας. • να επισημάνουν την συνέχεια και την ιστορική εξέλιξη των σημαδοφώνων της Βυζαντινής Σημειογραφίας κατά τη διάρκεια της προηγούμενης χιλιετηρίδας. • να αναγνωρίσουν μέσα από παραδείγματα χειρόγραφων Κωδίκων τις προοδευτικές προσπάθειες προς την αναλυτική εξήγηση της ΒΜ.	• Περίοδοι εξέλιξης της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής Σημειογραφίας (ΒΕΜΣ). • Α. Πρώιμος Βυζαντινή Σημειογραφία (950-1175), • Β. Μέση πλήρης Βυζαντινή Σημειογραφία (1177-1670 περίπου), • Γ. Μεταβυζαντινή Εξηγητική Σημειογραφία (1670 περίπου – 1814) • Δ. Νέα Αναλυτική Βυζαντινή Σημειογραφία (1814 έως σήμερα).	• Να δοθούν φωτοτυπημένα αποσπάσματα χειρόγραφων Κωδίκων από τις τέσσερις περιόδους εξέλιξης της ΒΕΜΣ προς συγκριτική παρατήρηση και εξέταση από τους μαθητές ως εφόρμηση για μια εποικοδομητική συζήτηση. • Να γίνει αντιπαραβολή των τεσσάρων εποχών της ΒΕΜΣ με τις αντίστοιχες χρονικά περιόδους εξέλιξης της Ευρωπαϊκής Σημειογραφίας και Μουσικής.
• να γνωρίσουν τα είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας και να τα κατατάσσουν ανά Περίοδο εμφάνισής τους. • να επισημάνουν το διαφορετικό ποιητικό περιεχόμενο, των διαφόρων Ειδών της ΒΜ.	• Είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας κατά τις τέσσερις περιόδους εξέλιξης της Βυζαντινής Σημειογραφίας.	• Αναφορά στα είδη της Βυζαντινής Μελοποιίας κάθε Περιόδου. • Ακρόαση στην τάξη επιλεγμένων ύμνων από Πρωτοψάλτες του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Ναυπλιώτης, Πρίγγος, Στανίτσας, Αστέρης) και του Αγίου Όρους (Δανιηλαίοι, Θωμάδες, Καρεώτες, Κάρτσωνας), καθώς και επιλεγμένων Βυζαντινών Χορωδιών.
• να αναγνωρίσουν τις αλλαγές που επέφερε η Μεταρρύθμιση των Τριών Διδασκάλων στη διδασκαλία της ΒΕΜ και τη συμβολή τους στη διάσωση και διάδοσή της. • να διερευνήσουν και να συγκρίνουν τα έντυπα Θεωρητικά Βιβλία που ακολούθησαν της Έκδοσης του Θεωρητικού του Χρυσάνθου.	• Η Μεταρρύθμιση των Τριών Διδασκάλων επί της σημειογραφίας της ΒΜ (1814-15). • Το «Μέγα Θεωρητικόν» του Χρυσάνθου.	• Οι επιρροές και τα δανεικά στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Μουσική Θεωρία στο Μέγα Θεωρητικόν του Χρυσάνθου. • Αναφορά στο Εκκλησιαστικό ζήτημα και στη σύσταση της Πατριαρχικής Επιτροπής το 1881. • Επισημάνσεις και πορίσματα της Πατριαρχικής Επιτροπής (Θεωρητικό σύγγραμμα, 1888).

Γ΄ΤΑΞΗ

Γ.1. Επαναληπτική θεωρία των ήχων, των συστημάτων και των γενών (18 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. Ολοκληρώνοντας την επαναληπτικήδιδακτική ενότηταοι μαθητές επιδιώκεται: • να εμπεδώσουν την τάξη της οκταηχίας και τα χαρακτηριστικά συστατικά και ιδιώματαόλων των ήχων. • να κατανοήσουν σε βάθος τα τρία μουσικά γένη και ποιοι ήχοι και κλάδοι τους ανήκουν σε κάθε γένος. • να εμπεδώσουν μέσα από μελέτη χαρακτηριστικών τροπαρίωντηλειτουργία των συστημάτων. • να μπορούν να αναλύσουν μορφολογικά οποιοδήποτε τροπάριο, επισημαίνοντας βασικά του χαρακτηριστικά και τις μεταβολές στην πορεία της μελωδίας. • να μπορούν να μεταγράφουνστο πεντάγραμμο μουσικά κείμενα ψαλτικού μέλους και παραδοσιακών τραγουδιώνσε όλους τους ήχους. • Να γνωρίζουν από στήθους τουλάχιστον ένα χαρακτηριστικό τροπάριο και ένα δημοτικό τραγούδι σε κάθε ήχο. 2. Επιπλέον να έχουν έρθει σε επαφή ακροθιγώς με: • τη θεωρία του τροχούκαι τον τρόποπαραγωγής των ήχων στο παλαιό σύστημα. • τα αρχαία απηχήματατων ήχωνκαι την πολυσύλλαβη παραλλαγή του παλαιού συστήματος στον τροχό. • τη θεωρία των κλάδων των ήχων και τον τρόποπαραγωγής τους, σύμφωνα με τον τροχό του Κουκουζέλη. • τον τρόπο μεταβολής της διαστηματικής πορείας των ήχων κατά τη σοφωτάτη παραλλαγή του Ιωάννη Πλουσιαδηνού • το αστικό παραδοσιακό τραγούδι και την έντεχνη	• Τάξη οκταηχίας. • Επαναληπτική αναλυτική θεωρία των οκτώ ήχων κατά την τάξη της οκταηχίας (συστατικά και γνωριστικά κάθε ήχου). • Η διάκριση των ήχων σε κυρίους και πλαγίους. • Θεωρητικές βάσεις κυρίων και πλαγίων ήχων. • Γνωριμία με τη θεωρία του τροχού του Κουκουζέλη. • Παραγωγήτετραφώνων,μέσων, διφώνωνκ.λ.π. ήχων. • Γνωριμία με τη σοφωτάτη παραλλαγή του Ιωάννη Πλουσιαδηνού • Γνωριμία με το αστικό παραδοσιακό τραγούδι. • Έντεχνη ανατολική μουσική και γνωριμία με έργαΡωμιών συνθετών της Πόλης. • Συσχετισμός κλιμάκων οκταηχίας με κλίμακες της αρχαίας ελληνικής μουσικής. • Συσχετισμός ήχων της βυζαντινής οκτωηχίας με αραβοπερσικάμακάμια.	• Επιλογή, αντιγραφή και ψαλμώδηση ενός αργοσύντομου χαρακτηριστικούτροπαρίου για κάθε ήχο. Ενδεικτικά: α΄ ήχος: «Χριστός Γεννάται, αργόν β΄ ήχος: Δύναμις Σίμου Αβαγιαννού ή Νηλέα Καμαράδου γ΄ ήχος: «Μαρία» Μπερεκέτου. δ΄ ήχος: «Εκ νεότητός μου», πλ.α΄: «‘ΑξιονΕστίν» Πατριαρχικόν. πλ. β΄: «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου» Βαρύς: «Τις Θεός μέγας», πλ.δ΄: Ανοιξαντάρια Θ. Φωκαέως • Επιλογή, καταγραφή και ερμηνεία ενός χαρακτηριστικούδημοτικού τραγουδιού για κάθε ήχο. • Τα οκτώ αναστάσιμα απολυτίκια. • Διαδοχή των ήχων κατά την τάξη της οκταηχίας και στοιχεία ακροθιγώς από το τυπικό των ακολουθιών. • Εύρεση μελέτη και ακρόαση οκτάηχων μαθημάτων • Μεταγραφήστο πεντάγραμμο μουσικών κειμένων παρασημαντικήςαπό όλους τους ήχους. • Ακρόαση χαρακτηριστικών αστικών παραδοσιακών τραγουδιών και χαρακτηριστικών ασμάτων έντεχνης ανατολικής μουσικής μεαναφορά κυρίως στην αστική ανατολική μουσική μέσα από έργα Ρωμιών της Πόλης: (Δ. Καντεμήρης, Πετράκης, Ζαχαρίας ο χανεντέςκλπ) • Ενεργητική ακρόαση και παρουσίαση δημοτικοφανών τραγουδιών σε διάφορους ήχους

Ενότητα Γ.2. – Το παπαδικό γένος και το αργό στιχηράριο(18 ώρες)

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Να κατανοήσει ο μαθητής • την έννοια, τη δομή και τη χρήση του παπαδικού γένους μελοποιίας και του αργού στιχηραρικού μέλους	Ανάλυση των ιδιαιτεροτήτων του παπαδικού γένους μελοποιίας και του αργού στιχηραρικού μέλους και επισήμανση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των διαφορετικών τύπων σύνθεσης που έχουν αναπτυχθεί στην ιστορική πορεία της ΕΒΜ.	Οι μαθητές ακούν χαρακτηριστικά κομμάτια του παπαδικού μέλους και του αργού στιχηραρίου παρακολουθώντας την παρτιτούρα από τα συγκεκριμένα κομμάτια. Συζητούν για τα νέα στοιχεία που αντιλαμβάνονται στον τρόπο που αναπτύσσονται οι μελωδίες.
Να κατανοήσει ο μαθητής • την έννοια του Καλοφωνικού Ειρμού ως ιδιαίτερο είδος σύνθεσης	Ακροθιγής γνωριμία με τον Καλοφωνικό Ειρμό ως ιδιαίτερο είδος σύνθεσης και του ιστορικού πλαισίου μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε. Αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του είδους.	Οι μαθητές ακούν επιλεγμένους Καλοφωνικούς Ειρμούς παρακολουθώντας την παρτιτούρα. Κάνουν μορφολογική ανάλυση του μέλους και εντοπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του είδους σύνθεσης.
Ο μαθητής πρέπει να έχει: • κατανοήσει την έννοια του Κρατήματος ως ιδιαίτερο είδος σύνθεσης και τη σχέση του με την κοσμική μουσική της ίδιας περιόδου • αντιληφθεί την έννοια της προφορικότητας στην Εκκλησιαστική μουσική	Περιγραφή και ανάλυση των Κρατημάτων ως ιδιαίτερο είδος σύνθεσης, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και της σχέσης τους με την κοσμική μουσική και τις αντίστοιχες συνθέσεις αυτής της περιόδου.	Οι μαθητές ακούν επιλεγμένα Κρατήματα παρακολουθώντας την παρτιτούρα. Κάνουν μορφολογική ανάλυση του μέλους και εντοπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του είδους σύνθεσης.
Ο μαθητής πρέπει να: • πειραματιστεί πάνω στην εκτέλεση μαθημάτων του αργού στιχηραρίου και του παπαδικού μέλους, καλοφωνικών ειρμών αλλά και κρατημάτων. • είναι σε θέση να μεταγράψει από τη βυζ. σημειογραφία στο πεντάγραμμο ένα μάθημα του ΚαλοφωνικούΕιρμολογίου, ένα Κράτημα ή κάποιο μάθημα του παπαδικής μελοποιΐας • έρθει σε επαφή με τα λεγόμενα «Φαναριώτικα» τραγούδια • έρθει σε επαφή με τα καθιστικά τραγούδια, τα λεγόμενα «της τάβλας».	• Μορφολογική ανάλυση των μελών που εκτελούνται ή μεταγράφονται. • Αναφορά και ανάλυση του ιδιαίτερου αυτού είδους σύνθεσης, των «Φαναριώτικων» τραγουδιών, παράθεση όλων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του καθώς και του ιστορικού πλαισίου και των κοινωνικών δεδομένων της εποχής που το γέννησε • Να γίνει αναφορά στο ιδιαίτερο είδος των καθιστικών ή επιτραπέζιων τραγουδιών από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.	• Μελέτη ενός τουλάχιστον μέλους του αργού στιχηραρίου, ενός μέλους του παπαδικού γένους μελοποΐας, ενός Καλοφωνικού ειρμού, ενός κρατήματος, ενός αστικού παραδοσιακού τραγουδιού (από Πανδώρα) και μιας σύνθεσης λόγιας ανατολικής μουσικής • Ακρόαση τραγουδιών από την «Πανδώρα» που έχουν εκδοθεί. Παρακολούθηση της παρτιτούρας και σχολιασμός στον τρόπο σύνθεσης της μουσικής αλλά και την μορφή και το περιεχόμενο των στίχων που μελοποιούνται. • Ακρόαση καθιστικών τραγουδιών από διάφορες μουσικές περιοχές της Ελλάδας και συζήτηση για ομοιότητες και τις διαφορές

Γ.3. Περί ρυθμού εν εκτάσει - Γ(εμβόλιμες διδακτικές ώρες 4)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Εκμάθηση εκτέλεσης των διδαχθέντων μελών του παπαδικού γένους της ΕΒΜ με ταυτόχρονο μέτρημα των ρυθμικών ποδών με θέση και άρση του χεριού.	Απλά και σύνθετα μέτρα σε παπαδικά μέλη	Χωρισμός επιλεγμένων μελών σε απλούς και σύνθετους μετρικούς πόδες
• Χωρισμός δοσμένου μέλους σε συνεπτυγμένο χρόνο. • Εκτέλεση μελών της ΕΒΜ σε συνεπτυγμένο χρόνο, με θέση και άρση του χεριού.	Συνεπτυγμένος χρόνος	• Εξάσημος συνεπτυγμένος πχ: «Ακατάληπτονεστι», ήχος γ' • Οκτάσημος συνεπτυγμένος πχ. Δοξολογία σε ήχο Βαρύ εναρμόνιο εκ του Ζω ύφεση (Μαργαζιώτης, 1965:83) • Εφαρμογή συνεπτυγμένου χρόνου σε αργές επιλεγμένες δοξολογίες και στη Λειτουργία του Μ. Βασιλείου.
• να διακρίνουν και να συγκρίνουν το διαφορετικό μουσικό ύφος –ιδίωμα κάθε γεωγραφικής περιοχής της Ελλάδος με βάση των ιδιαίτερων ρυθμών τους. • να χρησιμοποιήσουν εφαρμογές των ΤΠΕ για να ταξινομήσουν, να αντιπαραβάλουν και να αναλύσουν τα δεδομένα που θα συλλέξουν σχετικά με τους ρυθμούς – χορούς της Ελλάδος (διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση της γνώσης).	Ο ρυθμός στα τραγούδια και στους χορούς της Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής (διδακτικές ώρες 2)	• Ακρόαση μουσικών παραδειγμάτων από διάφορες μουσικές καταγραφές με έμφαση στο είδος των ρυθμών και το τοπικό ιδίωμα. • Αναζήτηση στοιχείων με σκοπό τη σύνταξη ηλεκτρονικού καταλόγου στον οποίο θα καταγράφονται οι ρυθμοί, οι χοροί που τους αντιστοιχούν, η εντοπιότητα, αντιπροσωπευτικά τραγούδια και χοροί κ.ά.

Γ.4. ΜΟΥΣΙΚΗ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΜ - Γ (6 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Να έρθουν σε επαφή με την μουσική σημειογραφία στην διαχρονικότητά της και την εξελικτική της πορεία έως τα πρώτα στάδια ανάλυσης της • Να εμπεδώσουν την αξία της ως ενός υπερχιλιόχρονου γραπτού μουσικού πολιτισμού με πλούσια και συνεχή παραγωγή • Να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της και κυρίως τον στενογραφικό της χαρακτήρα • Να γνωρίσουν τις αρχαιοελληνικές ρίζες και τις καταβολές της Ψαλτικής τέχνης, καθώς και τον καθ΄ ολοκληρίαν θρησκευτικό της χαρακτήρα • Να κατανοήσουν το ιδιαίτερο στίγμα και την συνεισφορά των κυριότερων εκκλησιαστικών ποιητών και μελουργών μέχρι και τις αρχές του ΙΗ’ αι., καθώς και τα στυλιστικά και μουσικά χαρακτηριστικά που διέπουν την κάθε εποχή • Να αποκτήσουν μία σαφή εικόνα της θεωρητικής μεθόδου της εν λόγω περιόδου	• Περίοδοι εξέλιξη της μουσικής σημειογραφίας και χαρακτηριστικά τους (2 διδ. ώρες) • Ο στενογραφικός της χαρακτήρας και το φαινόμενο της «εξήγησης» (1 διδ. ώρα) • Εξέλιξη της βυζαντινής μουσικής (μεσοβυζαντινή, υστεροβυζαντινή και μεταβυζαντινή) και κυριώτεροι ποιητές και μελοποιοί της (βίος, έργο, ιδιαίτερο στίγμα τους) από την εποχή του Ιωάννου Δαμασκηνού μέχρι και τον Δανιήλ Πρωτοψάλτη (2 διδ. ώρες)_ • Η θεωρητική μέθοδος των βυζαντινών σύμφωνα με τις Προθεωρίες της Παπαδικής και τις θεωρητικές συγγραφές και τα κύρια θέματα πραγμάτευσης τους (1 διδ. ώρα)	• Παρουσίαση αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων μουσικών κειμένων από όλες τις περιόδους εξέλιξης της σημειογραφίας με παράλληλη έκθεση και ψαλμώδηση της εξηγημένης τους μορφής στην Νέα Μέθοδο • Παρουσίαση με παράλληλο τρόπο της καταγεγραμμένης μορφής επιμέρους θέσεων σε διάφορα στάδια εξέλιξης της σημειογραφίας από παλαιότερα στάδια ως την πλήρη ανάλυση του μελικού τους περιεχομένου • Γενική αναφορά στην εξέλιξη της εκκλησιαστικής ποίησης και μουσικής και στους κύριους σταθμούς της • Επιλογή και παρουσίαση και ακρόαση αντιπροσωπευτικών μουσικών έργων των δημιουργών με παράλληλη αναζήτηση των ιδιαίτερων αλλά και κοινών στυλιστικών τους γνωρισμάτων και εν συνεχεία την αναγωγή τους στο ευρύτερο πλαίσιο της εποχής τους • Συνοπτική έκθεση με εποπτικά μέσα των περιεχομένων των Προθεωριών και των διαγραμμάτων και «μεθόδων» τους και αντιπαραβολή με τον συστηματικότερο χαρακτήρα των βυζαντινών και μεταβυζαντινών θεωρητικών συγγραμμάτων.

Γ.5. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ – Β (4 διδ. ώρες)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
• Να έρθουν σε επαφή με την μουσική σημειογραφία στην διαχρονικότητά της και την εξελικτική της πορεία έως τα πρώτα στάδια ανάλυσης της • Να εμπεδώσουν την αξία της ως ενός υπερχιλιόχρονου γραπτού μουσικού πολιτισμού με πλούσια και συνεχή παραγωγή • Να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της και κυρίως τον στενογραφικό της χαρακτήρα • Να γνωρίσουν τις αρχαιοελληνικές ρίζες και τις καταβολές της Ψαλτικής τέχνης, καθώς και τον καθ΄ ολοκληρίαν θρησκευτικό της χαρακτήρα • Να κατανοήσουν το ιδιαίτερο στίγμα και την συνεισφορά των κυριώτερων εκκλησιαστικών ποιητών και μελουργών μέχρι και τις αρχές του ΙΗ’ αι., καθώς και τα στυλιστικά και μουσικά χαρακτηριστικά που διέπουν την κάθε εποχή • Να αποκτήσουν μία σαφή εικόνα της θεωρητικής μεθόδου της εν λόγω περιόδου	• Περίοδοι εξέλιξη της μουσικής σημειογραφίας και χαρακτηριστικά τους (2 διδ. ώρες) • Ο στενογραφικός της χαρακτήρας και το φαινόμενο της «εξήγησης» • (1 διδ. ώρα) • Εξέλιξη της βυζαντινής μουσικής (μεσοβυζαντινή, υστεροβυζαντινή και μεταβυζαντινή) • και κυριότεροι ποιητές και μελοποιοί της (βίος, έργο, ιδιαίτερο στίγμα τους) από την εποχή του Ιωάννου Δαμασκηνού μέχρι και τον Δανιήλ Πρωτοψάλτη • (3 διδ. ώρες)_ • Η θεωρητική μέθοδος των βυζαντινών σύμφωνα με τις Προθεωρίες της Παπαδικής και τις θεωρητικές συγγραφές και τα κύρια θέματα πραγμάτευσης τους (1 διδ. ώρα)	• Παρουσίαση αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων μουσικών κειμένων από όλες τις περιόδους εξέλιξης της σημειογραφίας με παράλληλη έκθεση και ψαλμώδηση της εξηγημένης τους μορφής στην Νέα Μέθοδο • Παρουσίαση με παράλληλο τρόπο της καταγεγραμμένης μορφής επιμέρους θέσεων σε διάφορα στάδια εξέλιξης της σημειογραφίας από παλαιότερα στάδια ως την πλήρη ανάλυση του μελικού τους περιεχομένου • Γενική αναφορά στην εξέλιξη της εκκλησιαστικής ποίησης και μουσικής και στους κύριους σταθμούς της • Επιλογή και παρουσίαση και ακρόαση αντιπροσωπευτικών μουσικών έργων των δημιουργών με παράλληλη αναζήτηση των ιδιαίτερων αλλά και κοινών στυλιστικών τους γνωρισμάτων και εν συνεχεία την αναγωγή τους στο ευρύτερο πλαίσιο της εποχής τους • Συνοπτική έκθεση με εποπτικά μέσα των περιεχομένων των Προθεωριών και των διαγραμμάτων και «μεθόδων» τους και αντιπαραβολή με τον συστηματικότερο χαρακτήρα των βυζαντινών και μεταβυζαντινών θεωρητικών συγγραμμάτων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
Τ Α Μ Π Ο Υ Ρ Α Σ
Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΕΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Βάσει του ισχύοντος ωρολογίου προγράμματος η διδασκαλία του ταμπουρά ως υποχρεωτικό όργανο αναφοράς, όπως και η διδασκαλία των άλλων μουσικών οργάνων είναι ατομική. Έτσι ο ταμπουράς διδάσκεται μία (1) ώρα εβδομαδιαίως στις τρεις πρώτες τάξεις του Μουσικού Γυμνασίου, ατομικά, ξεχωριστά από το μάθημα της παραδοσιακής μουσικής και από άλλον ειδικό καθηγητή.

Το μάθημα του ταμπουρά στις τρεις πρώτες τάξεις του Μουσικού Γυμνασίου, ουσιαστικά εισάγει τον μαθητή, που κατά κανόνα και με ελάχιστες εξαιρέσεις είναι παντελώς αμύητος στην παραδοσιακή μουσική, σε ένα καινούριο «σύμπαν» από όργανα, ήχους, μουσικά διαστήματα, ρυθμούς, μουσικές συμπεριφορές, νοοτροπίες. Ουσιαστικά μαθητής και καθηγητής καλούνται να μάθουν και να διδάξουν μέσα σε ένα πλαίσιο γραπτού πολιτισμού (όπως είναι το σχολείο) ένα βασικό πυλώνα και καρπό του προφορικού πολιτισμού που είναι η παραδοσιακή μουσική.

ΣΤΟΧΟΙ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	ΠΡΑΞΗ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ
Στόχος της διδασκαλίας του ταμπουρά στις τρεις πρώτες τάξεις του μουσικού γυμνασίου, είναι να καταστήσει τον ταμπουρά εργαλείο για τη βιωματική και σε βάθος κατανόηση της θεωρίας της παραδοσιακής μουσικής, χωρίς να παραγνωρίζει την αυτόνομη λειτουργία του, ως σολιστικού οργάνου, συνοδευτικού του δημοτικού τραγουδιού, με ιδιαίτερη τεχνική και ρεπερτόριο.	Η θεωρία της παραδοσιακής μουσικής συνίσταται: **α)** στη ***θεωρία των ήχων*** (πολυηχία, διαστήματα, κλίμακες, χαρακτηριστική μελοποιία εκάστου ήχου, συστήματα) **β)** στη ***θεωρία των ρυθμών*** (απλοί, σύνθετοι ρυθμοί, χοροί και τοπικές ιδιαιτερότητες, πολυρυθμία) **γ)** στα ***είδη μελοποιίας***, φόρμες και στυλ (η βυζαντινή μελοποιία με τα είδη της, καθώς και τα σημαντικά τοπικά ιδιώματα της δημοτικής μουσικής, που οι διαφορές τους έχουν να κάνουν και με τη θεωρία των ήχων και των ρυθμών) **δ)** στο ***σύστημα γραφής*** (εκκλησιαστική μουσική σημειογραφία - παρασημαντική)	■ Οι κινητοί δεσμοί (μπερντέδες) επιτρέπουν την οπτική και ακουστική αντίληψη των διαστημάτων και των κλιμάκων. ■ Με την τεχνική της πένας (δεξί χέρι) γίνεται βιωματικά η εντρύφηση στη θεωρία των ρυθμών και με την χρήση απλών συγχορδιών, η ρυθμική και αρμονική συνοδεία των τραγουδιών. ■ Με τη διδασκαλία ενός κατάλληλα επιλεγμένου ρεπερτορίου από διάφορα μέρη της Ελλάδας και διάφορα στυλ, ο μαθητής γνωρίζει και αντιμετωπίζει στην πράξη τα διάφορα είδη μελοποιίας. ■ Ως προς την επιλογή των κομματιών, προτείνεται η θεματική τους συνάφεια με τη χρονική περίοδο διδασκαλίας, π.χ. κάλαντα του Δωδεκαημέρου τον Δεκέμβρη, ιστορικά τραγούδια τον Μάρτη, τραγούδια της άνοιξης, με σκοπό τη διαθεματικότητα με τα μαθήματα: Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική, Ιστορία και Νεοελληνική Λογοτεχνία. Επίσης, προτείνεται η δημιουργία ανθολογίας τοπικών τραγουδιών και χορών, αυξανόμενης δυσκολίας ειδικά διασκευασμένων για ταμπουρά, για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου σε κάθε Μουσικό σχολείο με τη βοήθεια των μαθητών, με

		απώτερο σκοπό τη συλλογή σε κεντρικό επίπεδο και τη διάχυση μέσω της επίσημης ιστοσελίδας του ΥΠΟΠΑΙΘ. ■ Η διδασκαλία γίνεται με την εκκλησιαστική μουσική σημειογραφία σε συνδυασμό και με την ευρωπαϊκή, ως διαπολιτισμικό εργαλείο μουσικής επικοινωνίας με μουσικούς άλλων λαών, αλλά και τους δημοτικούς και λαϊκούς μουσικούς της πατρίδας μας.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Το πρόγραμμα σπουδών ορίζεται σε 6 επίπεδα που αντιστοιχούν σε 2 επίπεδα ανά σχολικό έτος. Σε κάθε επίπεδο υπάρχει δεξαμενή από μουσικά κομμάτια από τα οποία ο καθηγητής διαλέγει και διδάσκει κατά την κρίση του και την ικανότητα και επιμέλεια του μαθητή.
Στις εξετάσεις που γίνονται στο τέλος κάθε σχολικού έτους ο μαθητής καλείται να εκτελέσει, χωρίς τη βοήθεια μουσικού κειμένου, ένα συγκεκριμένο αριθμό κομματιών από κάθε επίπεδο (δεξαμενή). Ο αριθμός των κομματιών ορίζεται ξεχωριστά για κάθε τάξη του γυμνασίου.
Η βαθμολογία θα πρέπει να είναι συνάρτηση της κάλυψης της διδακτέας ύλης, της ερμηνευτικής εικόνας και της προσωπικότητας του μαθητή.
Ο μαθητής θα πρέπει να έχει επάρκεια στα εξής βασικά σημεία:

- Στάση και κράτημα του οργάνου και της πένας
- Ρυθμός
- Πενιές
- Μπερντέδες (διαστήματα της κλίμακας του ήχου)
- Δακτυλοθεσία
- Στολίδια (εάν έχουν διδαχθεί)
- Μουσικότητα

Α’ Τάξη

ΠΡΟΣΔΟΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Α’ Επίπεδο 1. Να γνωρίσουν οι μαθητές το όργανο, να το τοποθετήσουν στην ιστορία και να κατανοήσουν τον λόγο της διδασκαλίας του.	Ιστορία του ταμπουρά και ο ταμπουράς ως όργανο αναφοράς 1 ώρα	• Τα μέρη του οργάνου. • Ονόματα με τα οποία είναι γνωστό ανάλογα με τις εποχές της ιστορίας του και με τους τόπους. • Ιστορική αναδρομή. Εξήγηση γιατί εγκαταλείφτηκε κατά τον 20ο αιώνα. • Ο ταμπουράς ως όργανο αναφοράς στα Θεωρητικά Βιβλία της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής του 19ο αιώνα. • Μπερντέδες (κινητοί δεσμοί) και διαφορές με ταστιέρα ευρωπαϊκού νηκτού οργάνου.

2. Να μπορέσει ο μαθητής να στηρίξει το όργανο σωστά και σταθερά. Τοποθέτηση αριστερού χεριού και σωστή λειτουργική και άνετη κίνηση του δεξιού χεριού (πένα).	Στήριξη του οργάνου. Δεξί– αριστερό χέρι. 2 ώρες	• Στήριξη του οργάνου με το δεξί χέρι, χωρίς τη βοήθεια του αριστερού. • Κράτημα της πένας και κίνηση του δεξιού χεριού από τον καρπό. • Τοποθέτηση του αριστερού χεριού με πρώτο δάχτυλο στο δι. • Ρυθμικές ασκήσεις στις ανοιχτές χορδές (νη-δι-πα) σε δίσημο και τετράσημο ρυθμό. • Ασκήσεις με ημιτόνια με τρία δάχτυλα αρχικά δι-δι#-κε. • Ασκήσεις δακτύλων 1 και 2 στις θέσεις βου-γα, ζω-νη. • Ασκήσεις, Παραδοσιακά τραγούδια (π.χ. Ένα μικρό φυντάνι, καταγραφή Παχτίκος) και κάλαντα (π.χ. Σήμερα τα φώτα) στο Πεντάχορδο νη-δι (νη-0, πα-0, βου-1°,γα-2°, δι-4°).
3.α) Να μάθει ο μαθητής να κινεί σωστά το χέρι του στο μπράτσο. Να αλλάζει θέση σέρνοντας το πρώτο δάχτυλο (δείκτης) χωρίς να χάνει την επαφή του με τη χορδή. β) Να παίζει την κλίμακα του Νη (χαμηλή θέση).	Αλλαγή θέσης. Έκταση φθόγγων νη-κε. Κλίμακα του Νη 4 ώρες	• Αλλαγή θέσης βου-γα, δι-κε, με δάχτυλα: 1°-2°,1°-3°, χωρίς να χάσει το 1° δάχτυλο επαφή με τη χορδή. • Ασκήσεις, τραγούδια (π.χ. Ποδαράκι) κάλαντα (π.χ Χριστουγέννων Κρήτης) σε δίσημο και τετράσημο ρυθμό. • Κλίμακα του Νη (νη-πα με ανοιχτές χορδές, βου-γα με δάχτυλα 1°-2°, δι-κε με 1°-3°, ζω-νη με 1°-2° και κατιούσα κίνηση: ζω ύφεση με 1° δάχτυλο, κε-δι με 1°-1° χωρίς να χάσει το 1° δάχτυλο επαφή με τη χορδή, γα-βου 2°-1° και πα-νη στις ανοιχτές χορδές. • Ασκήσεις και τραγούδια στο μαλακό διάτονο με έκταση έως το νη' (πχ. Απόψι τα Μεσάνυχτα κατ. Παχτίκος).
<u>Β' Επίπεδο</u> 4.α) Να μάθει ο μαθητής να συνοδεύει ρυθμικά, κομμάτια σε 2σημο, 3σημο και 4σημο ρυθμό. β) Να βιώσει την αίσθηση του συρτού και του χορού στα τρία. γ) Να μάθει το μαλακό διάτονο και να εντοπίσει τις χαμηλωμένες βαθμίδες βου και ζω.	Ρυθμός δίσημος, τρίσημος και τετράσημος. Μαλακό διάτονο. 6 ώρες	• Ρυθμική συνοδεία συρτού χορού και χορού στα τρία. • Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικές παραλλαγές από τον μαθητή. • Κτύπημα στο καπάκι. • Κομμάτια στο μαλακό διάτονο και σε ρυθμό 2σημο, 3σημο και 4σημο. • Εντόπιση της συμπεριφοράς των φθόγγων βου και ζω.

δ) Να παίζει τις μελωδίες κομματιών σε 2σημο, 3σημο και 4σημο ρυθμό σε διατονική κλίμακα.		
5.α) Να μπορεί ο μαθητής να συνοδεύσει ένα κομμάτι ρυθμικά και αρμονικά. β) Να μπορεί να συμμετέχει σε μουσικό σύνολο παίζοντας συγχορδίες. γ) Να αρχίσει να κατανοεί καλύτερα τη δομή των κομματιών.	Συγχορδίες. Ρυθμική, αρμονική συνοδεία. 4 ώρες	• Εκμάθηση των συγχορδιών της μαλακής διατονικής σκάλας. • Συγχορδίες «ανοιχτές» με πέμπτες και τέταρτες. • Ρυθμική και αρμονική συνοδεία των κομματιών του μαλακού διατόνου πού έχουν διδαχθεί.
6.α) Να μάθει να χρησιμοποιεί τον αντίχειρα β) Να μάθει δύο βασικές θέσεις.	Λειτουργία του αντίχειρα (5^{ο} δάχτυλο). 7 ώρες	• Ασκήσεις με αντίχειρα σε όλο το μπράτσο. • Κομμάτια χρησιμοποιώντας τις θέσεις: 1^{ο} στο γα, 5^{ο} στο βου και 1^{ο} στο δι 5^{ο} στο γα (πχ Τούτο το μήνα).
7. Να μάθει ο μαθητής να κουρδίζει το όργανό του.	Κούρδισμα του ταμπουρά. 1 ώρα	• Βασικό κούρδισμα κατά πέμπτες (καραντουζέν). • Εξάσκηση κουρδίσματος της πρώτης χορδής από εξωτερική πηγή (π.χ. νότα του πιάνου). • Κούρδισμα των υπολοίπων χορδών που αποτελούν την «πρώτη χορδή» (κάτω χορδή). • Κούρδισμα της «δεύτερης χορδής» (μεσαίας). • κούρδισμα της «τρίτης χορδής» (πάνω χορδή).

Β’ Τάξη

ΠΡΟΣΔΟΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Β’ Επίπεδο 1.α) Να μάθει ο μαθητής τον 7σημο ρυθμό και τις δύο του εκδοχές. β) Να μάθει να συνοδεύει ρυθμικά καλαματιανό και μαντηλάτο. γ) Να μάθει τον ήχο Α΄, την μελοποιία του και την ιδιαιτερότητα της δεύτερης βαθμίδας του ήχου. δ) Να μάθει τον ήχο λέγετο.	Ρυθμός επτάσημος. Ήχος Α΄, Ήχος λέγετος. 8 ώρες	• ρυθμική συνοδεία σε συρτό καλαματιανό και μαντηλάτο (δύο δομές 7σήμου 3-4 και 4-3). • κομμάτια σε ήχο Α΄. • βου χαμηλότερο από το βου του πλ του Δ΄ όταν έλκεται από τον Πα στις τελικές καταλήξεις της μελωδίας • Εισαγωγή σε συρτό και καλαματιανό Α΄ ήχου. • Σύντομη αναφορά στους τόπους προέλευσης των κομματιών και στον ιδιαίτερο μουσικό πολιτισμό τους.

		• Ήχος λέγετος, κομμάτια. • Εισαγωγή καλαματιανού σε λέγετο.
2.Να μάθει ο μαθητής μερικά βασικά στολίδια της μελωδίας,	Στολίδια, εκφραστικά μέσα (vibrato, legato, τάι-τα). 6 ώρες	• Vibrato. • Ρυθμικό vibrato. • Legato. • Τάι-τα. • Εξάσκηση των παραπάνω σε απλά μοτίβα. • Εφαρμογή των στολιδιών σε ήδη διδαγμένα κομμάτια.
<u>Δ’ Επίπεδο</u> 3.Να μάθει ο μαθητής τις δύο βασικές θέσεις, (μεταφορές-τρανσπόρτα).	Χαμηλή θέση – Ψηλή θέση. Παραχορδή. 5 ώρες	• Χαμηλή θέση: το πα στην 1η χορδή ανοιχτή. • Ψηλή θέση: το πα στην 1η χορδή στη θέση δι της προηγούμενης διάταξης. • Εντοπισμός των αλλοιώσεων (σύστημα κατά το δια 4 επί το οξύ). • Εκτέλεση διδαγμένων κομματιών στη ψηλή θέση.
4.α) Να μάθει ο μαθητής τον 5σημο ρυθμό. β) Να εξασκηθεί στην ιδιομορφία του ρυθμού (δεξί χέρι). γ) Να μάθει να συνοδεύει ρυθμικά τον τσακώνικο και μπαϊντούσκα.	Ρυθμός πεντάσημος. 2 ώρες	• Ρυθμικές ασκήσεις σε 5σημο ρυθμό. • Κομμάτια σε 5/4 (πχ Τσακώνικος), 5/8 (πχ Κάτω στη Ρόδο, χορός Μπαϊντούσκα). • Ασκήσεις με τρίηχα. • Τονισμός και στην άρση (τρίηχα με θέση-άρση). • Κομμάτια σε ήχο Γ΄ και σε Βαρύ από γα. • Παρατήρηση και εντοπισμός της διαφοράς των δύο αυτών ήχων. • Κούρντισμα της μεσαίας χορδής δι σε γα.
5. Να μάθει ο μαθητής κομμάτια σε ήχο Γ΄ και Βαρύ και να κατανοήσει τη διαφορά τους. 6. Να μάθει ο μαθητής τον ήχο Δ΄ και να τον συσχετίσει με τον λέγετο, τον πλ του Δ΄, αλλά και τον Α΄ .	Ήχος Γ΄ και Βαρύς 2 ώρες Ήχος Δ΄ 2 ώρες	• Κομμάτια σε ήχο Δ΄. • Παρατήρηση της σχέσης του Δ΄ήχου με τον λέγετο, τον πλ του Δ΄ και τον Α΄.

Γ’ Τάξη

ΠΡΟΣΔΟΚΟΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Ε΄ Επίπεδο 1. Γνωριμία με το σκληρό χρωματικό γένος και τους δύο βασικούς ήχους πλ του Β΄ και πλ του Δ΄ χρωματικό. 2.α) Να μάθει ο μαθητής ποιο είναι το μαλακό χρωματικό τετράχορδο. β) Να το συγκρίνει οπτικά και ακουστικά με το σκληρό χρωματικό τετράχορδο γ) Να παίξει κομμάτια σε ήχο Β΄ ώστε να εξοικειωθεί με το χαρακτήρα και το άκουσμά του. 3.α) Να μάθει ο μαθητής τον 9σημο ρυθμό. β) Τα βασικά ρυθμικά σχήματα συνοδείας. γ) τρεις χορούς σε 9σημο ρυθμό.	Χρώμα. Ήχος πλάγιος του Β΄. 3 ώρες Μαλακό χρώμα. Ήχος Β΄. 3 ώρες Ρυθμός 9σημος, (ζεϊμπέκικο, καρσιλαμάς, συγκαθιστό). 9 ώρες	• Κλίμακα του πλ του Β΄. • Θέση του αντίχειρα. • Κομμάτια. • Εισαγωγή καλαματιανού και συρτού σε ήχο πλ του Β΄. • Αναφορά στον πλ του Δ΄ χρωματικό, κομμάτια. • Ήχος Β΄ από το δι. • Το κε ύφεση πιο ψηλά από το ημίτονο. • Δακτυλοθεσία: Δι-1ο, κε ύφεση-3ο, ζω-1ο, νη -2ο. • Διαφορά σκληρού και μαλακού χρωματικού τετραχόρδου. • Κομμάτια. • Βασική δομή του 9σημου: 2-2-2-3 και 3-2-2-2, αλλά και 2-3-2-2. • Χρονική αγωγή του 9σημου. • Χοροί : ζεϊμπέκικο, καρσιλαμάς, συγκαθιστό. • Χαρακτηριστική πενιά ζεϊμπέκικου. • Κομμάτια.
ΣΤ΄ Επίπεδο 4.α) Να μάθει ο μαθητής να συνοδεύει ρυθμικά: τσάμικο, ζωναράδικο. β) Να μάθει να παίζει κομμάτια σε τέτοιους ρυθμούς. 5.α) Να μπορεί ο μαθητής να καταλάβει σε ποιο ρυθμό και σε ποιο ήχο είναι ένα κομμάτι. β) Να κατανοήσει και να συνδέσει με απλό τρόπο τους ήχους.	Χοροί: τσάμικος, ζωναράδικο 6 ώρες Ακουστικές ασκήσεις. Ρυθμικές και μελωδικές ασκήσεις. 2 ώρες	• Ρυθμικά σχήματα συνοδείας για κάθε έναν από τους χορούς αυτούς. • Κομμάτια. • Σύντομη αναφορά στους τόπους προέλευσης των κομματιών και στον ιδιαίτερο μουσικό πολιτισμό τους. • Ζητάμε από τον μαθητή να αναγνωρίσει τον ρυθμό του κομματιού που παίζουμε • Προοδευτικά από απλά και χαρακτηριστικά κομμάτια βοηθάμε τον μαθητή να βρει τον μηχανισμό • Ζητάμε από τον μαθητή να αναγνωρίσει σε ποιο ήχο είναι το κομμάτι που ακούει

6.α) Να αρχίσει ο μαθητής να μπαίνει σιγά σιγά στον αυτοσχεδιασμό . β) Η ωφέλεια από τη δραστηριότητα αυτή είναι μεγάλη από άποψη τεχνικής, μουσικότητας, και ευχαρίστησης.	Αυτοσχεδιασμός 2 ώρες	• Πρώτα πρέπει να βρει αν είναι στο διατονικό γένος ή στο χρωματικό • Κατόπιν πρέπει να βρει σε ποιο φθόγγο κατέληξε η μελωδία • Αφού κάνουμε επανάληψη σε έναν συγκεκριμένο ήχο και παίξουμε αρκετά κομμάτια, ζητάμε από τον μαθητή να αυτοσχεδιάσει μια δική του μελωδία πάνω σε αυτόν τον ήχο και σε απλό ρυθμικό σχήμα που παίζουμε εμείς. • Γίνονται παρατηρήσεις που έχουν να κάνουν με τον ήχο ή με τον ρυθμό.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΧΟΡΩΔΙΑ
Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΕΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Α. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΣΚΟΠΟΣ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ – ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

ΣΚΟΠΟΣ: *Σκοπός του μαθήματος είναι η διδασκαλία τεχνικών καλλιέργειας της φωνής και της ακοής μέσα από τη χορωδιακή εμπειρία. Επιπλέον, το μάθημα αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της επαφής των μαθητών με τη μουσική μέσα από το φυσικό όργανο της ανθρώπινης φωνής και στην κατανόηση του πλούτου που αυτό εμπεριέχει ως μέσο έκφρασης και δημιουργίας.*

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ: Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα μέχρι το τέλος των σπουδών τους, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να:

- *έχουν γνωρίσει τη φωνή τους ως μουσικό όργανο με άπειρες εκφραστικές ικανότητες,*
- *έχουν αναπτύξει κατάλληλες τεχνικές φωνητικής εκτέλεσης,*
- *είναι σε θέση να ελέγχουν το τονικό ύψος, το ρυθμό, τα εκφραστικά μέσα και την ένταση της φωνής τους,*
- *έχουν αναπτύξει την εσωτερική τους ακοή,*
- *έχουν αναπτύξει επαρκώς τις ακουστικές τους δεξιότητες ειδικά σε σχέση με τις ιδιαίτερες συνθήκες του χορωδιακού συνόλου,*
- *είναι σε θέση να χρησιμοποιούν το σώμα τους ως ηχείο και να μάθουν να εκφράζονται μέσα από αυτό,*
- *έχουν έρθει σε επαφή με ποικίλα μουσικά ακούσματα από διάφορα είδη, στυλ και πολιτισμούς,*
- *έχουν αναπτύξει επαρκώς την αισθητική και αισθητηριακή τους αγωγή,*
- *έχουν αναπτύξει επαρκώς την κριτική τους σκέψη και την κατανόηση του εκάστοτε μουσικού είδους και εποχής,*
- *έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο,*
- *έχουν αναπτύξει αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης.*

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ: Οι στόχοι του μαθήματος της χορωδίας προσδιορίζονται, περιγράφονται και αλληλουχούνται στο πλαίσιο των τριών τάξεων του Γυμνασίου, σε επιμέρους διδακτικά αντικείμενα των παρακάτω θεματικών ενοτήτων:

- *Ανατομία φωνητικού συστήματος*
- *Ζητήματα τεχνικής*
- *Ζητήματα καλλιτεχνικής έκφρασης*
- *Ανάγνωση σημειογραφίας*
- *Τεχνικές εξάσκησης και δοκιμών*
- *Ζητήματα παράστασης και σκηνικής παρουσίας*
- *Ρεπερτόριο*
- *Αυτοσχεδιασμός*

1.2. ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΧΟΡΩΔΙΑΣ

1.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χορωδία εκτός από ένα σύνολο ανθρώπων που τραγουδούν συγχρονικά, μπορεί να γίνει κατανοητή και ως μια ζωντανή *«μουσική κοινότητα»* με δική της κουλτούρα και ήθος, καθώς διέπεται από νόμους και αρχές, λεκτικές και μη λεκτικές μορφές επικοινωνίας, συνήθειες και κοινές πρακτικές που την καθιστούν ξεχωριστή. Στο υποχρεωτικό μάθημα της χορωδίας κάθε σχολική τάξη αποτελεί ένα αυτόνομο χορωδιακό σύνολο που εξελίσσεται μοναδικά, αφού τα ποιοτικά και

ποσοτικά του χαρακτηριστικά διαφέρουν από των υπολοίπων (αριθμός, φύλο, ηλικία, φωνές κτλ). Για να λειτουργήσει δημιουργικά αυτή η *«μουσική κοινότητα»* πρέπει να αναπτύξει, μέσω του τραγουδιού, τον κώδικα επικοινωνίας της, την αίσθηση συνεργατικότητας, την αλληλεγγύη των μελών της και την πειθαρχία στην κατάκτηση των στόχων της.

Οι μαθητές/τριες τραγουδώντας δημιουργούν τη δική τους *«μουσική κοινότητα»* που λειτουργεί ως όχημα για να κατακτήσουν αναγνώριση, αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση, συναισθηματική ωριμότητα, ενισχύοντας την αυτορρύθμιση της ομάδας τους και αμβλύνοντας πιθανά προβλήματα και αντιξοότητες.

Στο ωρολόγιο πρόγραμμα, το μάθημα έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα με σκοπό και στόχους μουσικούς και παιδαγωγικούς. Για το λόγο αυτό δε συνιστάται ακρόαση με σκοπό τον αποκλεισμό μαθητών/τριων από τη χορωδία ή την κατηγοριοποίηση τους σε «σωστούς-φάλτσους», «ταλαντούχους - ατάλαντους». Πρόκληση για τον/την εκπαιδευτικό είναι να μπορέσει να διεγείρει το ενδιαφέρον και την αγάπη όλων των μαθητών/τριων του για τη χορωδιακή μουσική, να τους αναδείξει την έμφυτη μουσικότητά τους μέσω της φωνής τους, να καλλιεργήσει τις ιδιαίτερες φωνητικές δεξιότητές τους, να τους δώσει εργαλεία ενεργητικής ακρόασης και αυτοέκφρασης και να τους οδηγήσει μέσα από τη συλλογική προσπάθεια και το σεβασμό στην αισθητηριακή και αισθητική απόλαυση της ολοκληρωμένης ερμηνείας.

Η χορωδιακή τάξη διέπεται από τις γενικές αρχές διδακτικής μεθοδολογίας του μαθησιακού πεδίου «Ευρωπαϊκή Μουσική», που παρουσιάζονται αναλυτικά στον Οδηγό Εκπαιδευτικού (βλ. 4.1.1 «Γενικές αρχές διδακτικής μεθοδολογίας», ΙΕΠ, 2015). Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι:

- «*Στο πνεύμα των αρχών του «Νέου Σχολείου», οι διδακτικές προσεγγίσεις οφείλουν να είναι μαθητοκεντρικές και να αποσκοπούν στην ενεργητική και αυτορυθμιζόμενη μάθηση. Σε αυτήν τη βάση, ο μαθητής καλείται να οικοδομήσει ο ίδιος τις γνώσεις του και να καλλιεργήσει τις δεξιότητές του μέσα από τη διερεύνηση του μαθησιακού περιβάλλοντος. Νέες γνώσεις και δεξιότητες αποκτώνται με μη γραμμικό τρόπο, ο οποίος βασίζεται τόσο πάνω σε εξατομικευμένες δομήσεις, όσο και σε συλλογικές καταστάσεις μέσα στην τάξη .*
- *Το μαθητοκεντρικό μοντέλο επαναπροσδιορίζει το ρόλο του εκπαιδευτικού, αναθέτοντάς του την ευθύνη για την αποτελεσματική δόμηση του μαθησιακού περιβάλλοντος στο οποίο οι ίδιοι οι μαθητές καλούνται να δομήσουν τη δική τους μάθηση. Έτσι, ο εκπαιδευτικός παρέχει ένα νοηματοδοτημένο πλαίσιο, παρωθώντας τους μαθητές να εντάξουν σε αυτό τις δικές τους προϋπάρχουσες αντιλήψεις, γνώσεις, δεξιότητες και βιωματικές εμπειρίες με σκοπό την ενεργητική ενδυνάμωση ή/και αναδιαμόρφωσή τους.*
- *Μία από τις συνέπειες της μαθητοκεντρικής μετατόπισης του μεθοδολογικού προσανατολισμού της εκπαιδευτικής πράξης είναι η προαγωγή της διερευνητικής και της συνεργατικής μάθησης μέσα από την αλληλεπίδραση των μαθητών στο πλαίσιο της ομαδικής διερευνητικής προσέγγισης ενός θέματος υπό την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού.*
- *Ενθαρρύνεται η υιοθέτηση της σπειροειδούς προσέγγισης, κατά την οποία ο εκπαιδευτικός επαναπροσεγγίζει συστηματικά κεκτημένες γνώσεις και δεξιότητες των μαθητών με σκοπό την εμβάθυνση ή/και το μετασχηματισμό τους εντός ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου μαθησιακού περιβάλλοντος.*
- *Στο πλαίσιο του μαθητοκεντρικής προσέγγισης, ενθαρρύνεται η διαφοροποιημένη διδασκαλία, κατά την οποία ο εκπαιδευτικός προσεγγίζει κάθε μαθητή με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τα είδη νοημοσύνης, τις δεξιότητες και τις ανάγκες του, διαφοροποιώντας το περιεχόμενο, τα μέσα, τα εργαλεία και τις δραστηριότητες με σκοπό τη διασφάλιση των απαραίτητων συνθηκών για την αποτελεσματικότερη βελτίωση των ατομικών επιδόσεων των μαθητών.*
- *Ενθαρρύνεται η καθοδηγούμενη συμμετοχή των μαθητών στον προσδιορισμό του πλαισίου διδασκαλίας, τη δημιουργία περιεχομένου και την αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.*
- *Ενθαρρύνεται η διαθεματική ή/και διεπιστημονική προσέγγιση όποτε αυτό είναι εφικτό*».

Οι αρχές της διδακτικής μεθοδολογίας του μαθητοκεντρικού μοντέλου, λόγω της ιδιαιτερότητας του χορωδιακού μαθήματος θα πρέπει κάθε φορά να προσαρμόζονται από τον/την εκπαιδευτικό σύμφωνα με τα παραπάνω, για να διασφαλίζεται, τόσο η αυτενέργεια των μαθητών/τριων, όσο και ο ομαδικός χαρακτήρας του μαθήματος, μέσα σε ένα μαθησιακό περιβάλλον, με θετικό και ευχάριστο κλίμα, χωρίς προβλήματα. Το παιδαγωγικό συμβόλαιο και οι στόχοι του μαθήματος ορίζονται στην αρχή της χρονιάς και ανατροφοδοτούνται τακτικά κατά τη διάρκειά του σχολικού έτους από τον/την εκπαιδευτικό και τους/τις μαθητές/τριες.

Σχετικά με την αξιολόγηση του μαθήματος ισχύουν οι «Γενικές Αρχές Αξιολόγησης» που περιγράφονται στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού για το μαθησιακό πεδίο «Ευρωπαϊκή Μουσική», (βλ. 4.1.2. «Γενικές Αρχές Αξιολόγησης», ΙΕΠ, 2015). Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι:

«Θεμελιώδεις στόχοι της αξιολόγησης του μαθητή είναι η διαπίστωση της επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, ο σχεδιασμός των ακόλουθων σταδίων της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η διερεύνηση της ατομικής και συλλογικής πορείας των μαθητών, ο εντοπισμός των ενδεχόμενων μαθησιακών δυσκολιών και ελλείψεων, ο σχεδιασμός ενδεχόμενων διορθωτικών διδακτικών παρεμβάσεων, η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και της αυτοεκτίμησης των μαθητών, η προαγωγή της θετικής τους στάσης απέναντι στην αυτοαξιολόγηση, καθώς και η καλλιέργεια της ικανότητας τους να διαχειρίζονται μεταγνωσιακά τους ιδιαίτερους μηχανισμούς πρόσκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων.

Βασικές αρχές αξιολόγησης:

- *Η αξιολόγηση πρέπει να είναι διαρκής και σκόπιμη και να αποτελεί ουσιώδες μέρος της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας*
- *Τα κριτήρια της αξιολόγησης πρέπει να προσδιορίζονται σε συνάρτηση με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα*
- *Οι στόχοι, τα κριτήρια και τα αποτελέσματα πρέπει να είναι σαφή και να γνωστοποιούνται έγκαιρα στους μαθητές*
- *Η αξιολόγηση δεν αφορά μόνο στην επίδοση των μαθητών αλλά και στην πρόοδο που πετυχαίνουν σε σχέση με πρότερες επιδόσεις*
- *Η επιλογή των μεθόδων αξιολόγησης εξαρτάται από τους διδακτικούς στόχους, το περιεχόμενο του γνωστικού αντικειμένου, τη διδακτική προσέγγιση, καθώς και από την ηλικία, τις μαθησιακές ανάγκες, τον ιδιαίτερο τρόπο και ρυθμό μάθησης και τις εν γένει εμπειρίες των μαθητών*
- *Η εμπλοκή του μαθητή στη διαδικασία αξιολόγησης των προσπαθειών του πρέπει να ενθαρρύνεται*

Οι βασικές μορφές αξιολόγησης αφορούν στην αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση, τη διαμορφωτική ή σταδιακή αξιολόγηση και την τελική ή συνολική αξιολόγηση. Αναφορικά με τις τεχνικές αξιολόγησης, αυτές πρέπει να επιλέγονται σε συνάρτηση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τους διδακτικούς στόχους και το περιεχόμενο του εκάστοτε γνωστικού αντικειμένου. Ενδεικτικά αναφέρονται η γραπτή και η προφορική εξέταση με ερωτήσεις κλειστού ή ανοιχτού τύπου, ο ημιδομημένος διάλογος, οι συνθετικές ή διερευνητικές εργασίες, ο φάκελος εργασιών, η αυτοαξιολόγηση του μαθητή ή η αξιολόγησή του από τους συμμαθητές του κλπ.».

Σύμφωνα με τα παραπάνω η οργάνωση, η στοχοθεσία, ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση του δίωρου μαθήματος της χορωδίας προσαρμόζονται στο επίπεδο των μαθητών/τριων κάθε τάξης. Ο/η εκπαιδευτικός φροντίζει για την τακτική εναλλαγή των μουσικών δραστηριοτήτων και των διδακτικών πρακτικών, χωρίς να παραμελεί τα διαλείμματα φωνητικής, συναισθηματικής, γνωστικής και κιναισθητικής χαλάρωσης των μαθητών/τριών έτσι ώστε το μάθημα να αποκτά ρυθμό και ζωντάνια. Να είναι ευχάριστο, δημιουργικό και να απευθύνεται σε όλους τους/τις μαθητές/τριες (διαφοροποίηση διδασκαλίας). Η παρουσία δεύτερου εκπαιδευτικού που συνοδεύει την πρόβα θα μπορούσε να λειτουργήσει βοηθητικά, όπου αυτό μπορεί να εφαρμοστεί. Η διεπιστημονική και διαθεματική σύνδεση της χορωδίας με τα μαθήματα της κριτικής ακρόασης, της ιστορίας, της αρμονίας, και των μουσικών συνόλων, λειτουργεί εποικοδομητικά, καθώς ενοποιεί τη μουσική γνώση και ισχυροποιεί τους επιμέρους στόχους του μαθήματος.

Η δημόσια παρουσίαση/παράσταση της χορωδιακής τάξης έχει παιδαγωγικούς, μουσικούς, καλλιτεχνικούς και αισθητικούς στόχους και εντάσσεται στο πλαίσιο, είτε των εθνικών σχολικών εορτών, είτε άλλων ενδοσχολικών δράσεων. Οι εξωσχολικές δραστηριότητες των χορωδιών, χωρίς να είναι αυτοσκοπός του μαθήματος, είναι καλό να υποστηρίζονται, καθώς συνδέουν από τη μια το σχολείο με την τοπική κοινωνία και από την άλλη βοηθούν τους/τις μαθητές/τριες να αποκτήσουν την εμπειρία της οργανωμένης σκηνικής παρουσίασης σε νέο κοινό πχ. συμμετοχή σε φεστιβάλ, σύμπραξη με επαγγελματικά χορωδιακά σχήματα, κτλ. Σε κάθε περίπτωση όλοι όσοι συμβάλλουν σε τέτοιες δραστηριότητες θα πρέπει να λειτουργούν με συλλογικότητα και συνεργατικότητα, χωρίς διακρίσεις, αποκλεισμούς και αξιολογικές κρίσης μαθητών/τριών. Το μάθημα της χορωδίας προσφέρει ίσες ευκαιρίες ανάδειξης της δημιουργικότητας και εκφραστικότητας των μαθητών/τριών ενώ παράλληλα μέσω των αυτοσχεδιασμών διαφόρων ειδών και των ακροάσεων ποικίλων μουσικών ακουσμάτων, στιλ και πολιτισμών, τους αναπτύσσει και τους καλλιεργεί την κριτική σκέψη, την πρωτοτυπία, τη φαντασία, την έκφραση, την ενεργητική ακρόαση, την αισθητική και την αισθητηριακή τους αντίληψη.

Σήμερα, τη σύγχρονη χορωδιακή διδασκαλία υποστηρίζουν τόσο οι νέες μουσικοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις, που ενισχύουν την ενσώματη σχέση του παιδιού με τη μουσική, όσο και οι σύγχρονες διδακτικές πρακτικές που αποσκοπούν στην ολιστική ανάπτυξη της μουσικότητάς του μέσω του λόγου, της κίνησης και του ρυθμού (Dalcroze, Orff, Kodaly, «bodysinging», «body percussion»). Σημαντική επίσης είναι η συμβολή των ΤΠΕ γιατί προσφέρουν σύγχρονα εργαλεία και μέσα που βοηθούν το/τη μαθητή/τρια να γίνει *«μουσικά ενεργός/η»* καθ' όλη τη διαδικασία της μάθησης, χρησιμοποιώντας οπτικοακουστικά μέσα ακρόασης, προγράμματα μουσικής τεχνολογίας, video δημιουργία κτλ. Από κάθε άποψη είναι δημιουργικό να αφήνουμε το/τη μαθητή/τρια να φαντάζεται, να δημιουργεί και να υποστηρίζει το ρόλο που θέλει να έχει μέσα στο μάθημα. Ο σεβασμός στα ακούσματα των μαθητών/τριών η συμμετοχή τους στη διαδικασία και στη λογική της επιλογής του ρεπερτορίου, η άποψή τους για θέματα ερμηνείας, η αυτοαξιολόγηση και η κριτική τους για το μάθημα και τις παραστάσεις, είναι η αρχή μιας καλής επικοινωνίας για να μπορέσει το μάθημα να εξελιχθεί δημιουργικά και δημοκρατικά. Ο/η εκπαιδευτικός αξιοποιεί την προϋπάρχουσα μουσική και τραγουδιστική εμπειρία των μαθητών/τριών για να χτίσει νέα.

Συνοψίζοντας, επισημαίνουμε ότι το νέο Πρόγραμμα Σπουδών της Χορωδίας σχεδιάστηκε με τρόπο τέτοιο ώστε να λειτουργεί συμπληρωματικά στο παλαιότερο Π.Σ. (ΦΕΚ.1304/2009), παρέχοντας ένα ευρύ πλαίσιο αναφοράς σχετικά με τη φιλοσοφία του μαθήματος, τις δραστηριότητες και τη θέση του/της μαθητή/τριας στη διαδικασία της μάθησης, πάνω στο οποίο στηρίχθηκαν και αναπτύχθηκαν τα διδακτικά σενάρια του Οδηγού Εκπαιδευτικού. Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή του ΠΣ και του ΟΕ από τον/την εκπαιδευτικό γίνεται με τρόπο ευέλικτο και ανοικτό, ώστε να ανταποκρίνεται στους στόχους του χορωδιακού μαθήματος.

1.2.2.ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Αίθουσα

Η ιδιαιτερότητα του μαθήματος της χορωδίας προϋποθέτει μια αίθουσα που να προστατεύει την υγεία των μαθητών/τριών και να παρουσιάζει όλα αυτά τα τεχνικά χαρακτηριστικά που κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας συμβάλλουν θετικά στη λειτουργία της ακοής, των φωνητικών χορδών, του αναπνευστικού και του μυοσκελετικού συστήματος και δημιουργούν ευχάριστο περιβάλλον για δημιουργικό μάθημα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι βασικές προδιαγραφές της αίθουσας είναι η ευρυχωρία, τα παράθυρα για φυσικό αερισμό και φωτισμό, το σταθερό κλίμα (θερμοκρασία-υγρασία), η έλλειψη αντήχησης και η καθαριότητα. Προτείνεται ο χωρισμός της αίθουσας σε δυο γνωστικές περιοχές: α) σε χώρο με καθίσματα γύρω από τον πίνακα, τα ηχεία, την οθόνη και τον υπολογιστή και β) σε χώρο με μοκέτα, μαξιλάρια, όργανα συνοδείας κτλ., για αυτοσχεδιασμό και βιωματικές διδακτικές πρακτικές πχ. να στέκονται σε χορωδιακή διάταξη, να κινούνται στο χώρο, να παρακολουθούν video, να αυτοσχεδιάζουν ρυθμικά, κινητικά, φωνητικά, να τραγουδούν με κίνηση, να γράφουν και να διαβάζουν κτλ. Ζητούμενο είναι όλες οι προσαρμογές να λειτουργούν βοηθητικά

στο μάθημα, έτσι ώστε οι μαθητές/τριες να τραγουδάνε χωρίς πίεση και να ακούνε τη φωνή τους σωστά.

Εξοπλισμός: προσαρμόζεται στις ανάγκες της τάξης και στην υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου.

- Πιάνο/ηλεκτρικό πιάνο.
- Διαπασών.
- Καθίσματα άνετα, σταθερά ή σπαστά.
- Πίνακας (πεντάγραμμο, κανονικός, διαδραστικός).
- Ηλεκτρονικός υπολογιστής με κάρτα ήχου και κάρτα γραφικών, συνδεδεμένος με διαδραστικό πίνακα ή βιντεοπροβολέα.
- Ηχεία καλής ποιότητας.
- Συσκευή ηχογράφησης και αναπαραγωγής ήχου
- Cd player, DVD, DOC station, Mp3 4
- Υλικά απορρόφησης ήχου σε θέματα αντήχησης
- Υλικά βιωματικών δραστηριοτήτων (καθρέφτης, μαξιλάρια, μοκέτα, στρώματα, μπάλα, όργανα ρυθμικής συνοδείας, κτλ.)

Εποπτικό υλικό: βοηθάει τη συναισθηματική διέγερση του/της μαθητή/τριας, ισχυροποιεί τη γνώση του/της σχετικά με το διδακτικό αντικείμενο και απευθύνεται στην πολλαπλή ευφυΐα του.

- Παρτιτούρες έργων και φωνητικών ασκήσεων για το μάθημα
- Εικόνες σχετικές με τις θεματικές ενότητες.
- Ταινίες
- Έργα τέχνης σχετικά με τη χορωδιακή μουσική (πίνακες ζωγραφικής, κτλ.)
- Ψηφιοποιημένες παρτιτούρες
- Υλικό Ακροάσεων
- Ηχητικό υλικό

1.3. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ (βλ. «Φιλοσοφία- Σκοποί-Άξονες», ενότητα 2.2.3, ΙΕΠ, 2015)

Το μάθημα «Χορωδία» διδάσκεται δύο ώρες εβδομαδιαία στην Α’, Β’ και Γ’ Γυμνασίου.

ΧΟΡΩΔΙΑ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ)	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΦΩΝΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[1]: 6[2])		
Μέχρι το τέλος της Α' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • αναγνωρίζουν τα μέρη του φωνητικού συστήματος • περιγράφουν τον τρόπο παραγωγής της φωνής και την έκτασή της • ανακαλύψουν τη διαφορετική τοποθέτηση των φωνηέντων και των συμφώνων στο ηχείο του στόματος και να τα περιγράφουν και να τα χωρίσουν σε κατηγορίες • ανακαλύψουν τις εκφραστικές δυνατότητες της φωνής • κατανοήσουν τη φωνή ως σύνθετο μουσικό όργανο • κατανοούν τη διαδικασία της μεταφώνησης • προσδιορίζουν τα αντηχεία του σώματος • συγκρίνουν τη φωνή τους με βάση την έκταση της και να μπορούν να την κατατάξουν • υιοθετήσουν ωφέλιμες συνήθειες για προστασία των φωνητικών τους χορδών	<u>Φωνητικό Σύστημα</u>	Προβολή εικόνων και οπτικοακουστικού υλικού του φωνητικού και αναπνευστικού συστήματος και περιγραφή τρόπου λειτουργίας των επιμέρους οργάνων. Οι μαθητές/τριες παράγουν διάφορους ήχους και παρατηρούν τις ηχοχρωματικές διαφοροποιήσεις του σε σχέση με τον τρόπο παραγωγής τους. Περιγράφουν τι ακριβώς έκαναν. Παρατηρεί ο ένας τον άλλον ενώ πειραματίζονται στη δημιουργία φωνημάτων. Περιγράφουν τις αλλαγές του στόματος και του προσώπου σε σχέση με τον ήχο που παράγουν πχ. Πώς είναι το στόμα όταν παράγει συριστικούς ήχους; Ή όταν παράγει φωνήεντα (Α,Ο,Ε,Ι,ΟΥ); Πώς σχηματίζει τις συλλαβές ΚΑ, ΚΕ, ΤΡΑ, ΠΑ,ΠΟΥ κτλ ; Τι κίνηση έχουν η γλώσσα ή τα χείλια μας; Τι συμβαίνει στους γλωσσοδέτες και μας μπερδεύουν;κτλ. Τα μουσικά παραδείγματα πρέπει να είναι σύντομα σε διάρκεια και ο στόχος τους να γίνεται κατανοητός με σαφήνεια. Μέχρι οι μαθητές/τριες να εξοικειωθούν με την ακρόαση χορωδιακών έργων προτείνεται η χρήση υλικού που να συνδυάζει τον ήχο με την εικόνα πχ. βίντεο από παραστάσεις. Ενεργητική ακρόαση και προβολή βίντεο με άριες μονωδών όλων των φωνών (Duetto buffo di due gatti', Papageno, The Barber of Seville - Figaro's Aria κτλ.) Παρατηρούν και καταγράφουν τις τεχνικές και

[1] δ.ώ.: διδακτικές ώρες.
[2] Οι διδακτικές ώρες που αντιστοιχούν σε μια θεματική ενότητα δεν είναι κατ' ανάγκη επάλληλες, αλλά μπορούν να κατανεμηθούν μέσα στο διδακτικό έτος, όπως κρίνει ο διδάσκοντας ότι εξυπηρετείται καλύτερα η ισόρροπη και σχετική με τις γνώσεις και ικανότητες των μαθητών/τριών παρουσίαση των επιμέρους θεματικών ενοτήτων.
Ταυτόχρονα, οι διδακτικές ώρες που αντιστοιχούν σε μια θεματική ενότητα μπορεί να επικαλύπτουν και τη διδασκαλία άλλων θεματικών ενοτήτων, ανάλογα με τη διδακτική πρακτική και τη δραστηριότητα, γι' αυτό το άθροισμα των ενδεικτικών διδακτικών ωρών όλων των θεματικών ενοτήτων κάθε τάξης δεν είναι ίσο με τις πενήντα (50) προβλεπόμενες διδακτικές ώρες του μαθήματος της Χορωδίας.

		εκφραστικές δυνατότητες της κάθε φωνής (πχ. πότε ανοίγει το στόμα του ο τραγουδιστής; Είναι ανάλογο της έκτασης του ήχου; Τι αναπνοή χρησιμοποιεί; Πώς στέκεται στην κορώνα; Γιατί; Θα μπορούσε να τραγουδάει το ίδιο δυνατά ξαπλωμένος; κτλ. Γιατί δε χρειάζεται μικρόφωνο; Πώς κατορθώνει και ακούγεται; κτλ. Πειραματίζονται με τη φωνή τους. Καταλήγουν σε συμπεράσματα. Συγκριτική ακρόαση γνωστών έργων με τη διασκευή τους για χορωδιακό σύνολο. πχ. Flight Of The Bumblebee - Rimsky-Korsakov Το πέταγμα της μέλισσας του Rimsky Korsakov μπορεί να αποδοθεί από φωνές; είναι εύκολο; Τι περιορισμούς μπορεί να έχει; Η φωνή έχει απεριόριστη έκταση; Τι προσέχω στις μεταγραφές για φωνή και γιατί; Το συγκρίνουν με τη φωνητική διασκευή The Swingle Singers - Flight of the Bumblebee. Καταλήγουν σε συμπεράσματα
	Υγιεινή Φωνής	Ομαδικές εργασίες μαθητών/τριών και σύντομες παρουσιάσεις για αιτίες φωνητικών προβλημάτων. Συμπεράσματα μετά από συζήτηση και δημιουργία πίνακα συνηθειών για προστασία των φωνητικών χορδών.
	Μεταφώνηση	Ομαδικές εργασίες μαθητών/τριών και σύντομες παρουσιάσεις για τις φυσικές αιτίες και τις συνέπειες της μεταφώνησης. Ενεργητική ακρόαση χορωδιακών έργων από διάφορα φωνητικά σύνολα (παιδική, εφηβική, ανδρική, γυναικεία, μεικτή).Παρατήρηση των εκτάσεων και των αποχρώσεων των φωνών, ανάλογα με την ηλικία και το φύλο των χορωδών. Συγκριτική ακρόαση των χορωδιών: 1.Παιδικής χορωδίας Rosarte . 2.Viva Vox Du Hast (a cappella). 3.Χορωδία Ι.Ν. Αγίων Κυρίλλου & Μεθοδίου Θεσσαλονίκης.
		Εξερευνούν ποιες κοιλότητες αντηχούν

	Αντηχεία Σώματος	περισσότερο. Τραγουδούν δοκιμαστικά από τις βαρύτερες ως τις οξύτερες περιοχές που μπορούν. Περιγράφουν σε ποια νιώθουν άνετα. Ηχογραφούν τις φωνές τους και περιγράφουν τις διαφορές που ακούν χρησιμοποιώντας την ορολογία του μαθήματος. Εξετάζουν ο ένας το στόμα του άλλου. Παράγουν διαφορετικούς ήχους. Τοποθετούν τη γλώσσα τους σε διαφορετικά σημεία και προσπαθούν να μιλήσουν για να κατανοήσουν τους μύες του προσώπου και να τους ενεργοποιήσουν. Επίσης συγκρίνουν τη σχέση ήχου/ηχείου για την τοποθέτηση και την εκφορά των φωνημάτων μέσα στη στοματική κοιλότητα. Με κλειστά χείλη και ανοικτό το ηχείο του στόματος παράγουν τον ήχο Μμμμ. Νιώθουν τη δόνηση στο λαιμό και στα χείλη τους. Κλείνουν τη μύτη τους και παρατηρούν τι συμβαίνει. Σχέση αέρα – παλμού – ηχείου.
	Ταξινόμηση Φωνών	Ταξινόμηση μαθητών/τριών σε φωνητικές ομάδες με βάση την έκταση της φωνής τους. Ακριβής ταξινόμηση των αγοριών, με βάση τα έξι στάδια μεταφώνησης του John Cooksey. Ηχογράφηση της διαδικασίας για μελλοντική χρήση.
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΕΧΝΙΚΗΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[3]: 25[4])		
Μέχρι το τέλος της Α΄ Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • εξοικειωθούν με τη σωστή στάση του σώματος για το τραγούδι • αναγνωρίζουν και να χρησιμοποιούν τη διαφραγματική αναπνοή κατά την εκτέλεση των τραγουδιών • χρησιμοποιούν το σώμα τους σαν ηχείο οργάνου για να παράγουν ποικίλους ήχους • βελτιώσουν την άρθρωσή τους και να αναγνωρίσουν τη σημασία της στην τεχνική του τραγουδιού • χρησιμοποιούν το βαρύ και ελαφρύ μηχανισμό παραγωγής της φωνής (στηθική/κεφαλική φωνή), και να τοποθετούν σωστά τη φωνή τους	Στάση Σώματος: Όρθια Θέση	Ο/η εκπαιδευτικός ως πρότυπο χορωδού εξηγεί και δείχνει τη σωστή στάση σώματος σε όρθια θέση. Οι μαθητές/τριες στέκονται όρθιοι, βλέπουν το είδωλό τους στον καθρέφτη και παρατηρούν-διορθώνουν τη στάση του σώματός τους. Οι μαθητές/τριες στέκονται αντικριστά και διορθώνουν ο ένας τη στάση του άλλου.
	Στάση Σώματος: Καθιστή θέση	Ο/η εκπαιδευτικός ως πρότυπο χορωδού εξηγεί και δείχνει τη σωστή στάση σώματος σε καθιστή θέση. Οι μαθητές/τριες κάθονται, βλέπουν το είδωλό τους στον καθρέφτη και παρατηρούν-διορθώθουν τη στάση του σώματός τους. Οι μαθητές/τριες κάθονται αντικριστά και διορθώνουν ο ένας τη στάση του άλλου.
		Ο/η εκπαιδευτικός ως πρότυπο χορωδού εξηγεί και δείχνει τη

[3] Βλ. υποσημείωση 1.
[4] Βλ. υποσημείωση 2.

• αναπτύξουν τεχνικές προστασίας των φωνητικών χορδών (ζέσταμα, ασκήσεις ενδυνάμωσης, διαφραγματική αναπνοή)	Διαφραγματική Αναπνοή	διαφραγματική αναπνοή σε όρθια στάση σώματος. Οι μαθητές/τριες τοποθετούν το ένα τους χέρι στο στέρνο τους και το άλλο στο διάφραγμά τους (θέση ελέγχου). Ποια περιοχή κινείται περισσότερο κατά τη διαδικασία της αναπνοής; Ο/η εκπαιδευτικός διορθώνει εξατομικευμένα. Οι μαθητές/τριες στέκονται όρθιοι, βλέπουν το είδωλό τους στον καθρέφτη και παρατηρούν τη διαδικασία της αναπνοής τους, ενώ τα χέρια βρίσκονται σε θέση ελέγχου των θωρακικών μυών και του διαφράγματος. Ποιο χέρι κινείται περισσότερο; Γιατί; Τι πρέπει να κάνουν για να τη βελτιώσουν ; Επιχειρούν την ίδια άσκηση καθιστοί, κάνοντας τις ίδιες ερωτήσεις στον εαυτό τους και βρίσκοντας μόνοι τους τις απαντήσεις. Σκοπός είναι η αυτοδιόρθωση. Ο/η εκπαιδευτικός παρεμβαίνει επιλεκτικά. Σε όρθια θέση φουσκώνουν μπαλόνια διαφορετικού μεγέθους, ενώ ταυτόχρονα έχουν το ένα χέρι τους στο διάφραγμα. Περιγράφουν τι συμβαίνει στο σώμα τους κατά τη διάρκεια της εισπνοής και εκπνοής του αέρα. Προσπαθούν να το φουσκώσουν με διαφορετικές τεχνικές και με διαφορετική διάρκεια φυσήματος (φουσκωμένα μάγουλα, ρηχή αναπνοή, αντοχή και έλεγχος στην εκπνοή του αέρα, κτλ.). Συγκρίνουν την προσπάθεια φυσήματος με το αποτέλεσμα της προσπάθειας τους. Καταλήγουν σε συμπεράσματα και τα συνδέουν με την τεχνική της αναπνοής και του τραγουδιού. Οι μαθητές/τριες στέκονται αντικριστά και με τη γροθιά του ενός χεριού αγγίζουν ο ένας το διάφραγμα του άλλου, ενώ με ην παλάμη του άλλου χεριού αγγίζουν τον απέναντι ώμο. Η γροθιά ασκεί αντίσταση στο διάφραγμα γυμνάζοντάς το, ενώ η παλάμη ασκεί έλεγχο στο χαλαρό ώμο. Σε οριζόντια θέση, πάνω σε στρώματα γυμναστικής, τοποθετείται βιβλίο στο

		διάφραγμα και εντοπίζεται η κίνησή του κατά την αναπνοή. Η βαθμιαία προσθήκη μεγαλύτερου βάρους στο διάφραγμα ωθεί στην ενδυνάμωσή του. Σε όρθια θέση, με τα χέρια στους πλάγιους κοιλιακούς μύες (λίγο πάνω από τη μέση) με χαλαρούς ώμους και το βάρος των χεριών να πέφτει στους καρπούς, χαλαρούς μύες του προσώπου και τα δόντια τοποθετημένα έτσι ώστε να παράγεται συριστικός ήχος, το διάφραγμα συσπάται, ωθώντας τον εισπνεόμενο αέρα προς τα έξω, παράγοντας συριστικό ήχο staccato. Η σταδιακή αύξηση του αριθμού και της ταχύτητας των επαναλήψεων των συσπάσεων συντελεί στον καλύτερο έλεγχο της λειτουργίας του. Η ίδια άσκηση μπορεί να επαναληφθεί και με την εκφορά άλλων άηχων συμφώνων εκτός του "σ" ("κ", "π", "τ", "φ", "χ"), ή και με την εναλλαγή διαφορετικών συμφώνων στην ίδια άσκηση.
	Άρθρωση	Ο κάθε μαθητής/τρια προτείνει από έναν γλωσσοδέτη τον οποίο διδάσκει στην ομάδα του σε αργό τέμπο ακολουθώντας το ρυθμό των λέξεων (εναλλαγή: τέταρτα/όγδοα, αναπνοή κτλ.) και σε σιγανή δυναμική (mp). Απαγγέλουν όλοι μαζί ρυθμικά και συγχρονισμένα τις συλλαβές. Σταδιακά επιταχύνουν και ακολουθούν τον παλμό ή το ρυθμό των λέξεων. Ο/η εκπαιδευτικός δρα παρεμβατικά. Τι παρατηρούν; Τι τους μπερδεύει; Εστιάζουν στα δύσκολα σημεία. Εξηγούν το γιατί.
	Ελαφρύς/Βαρύς μηχανισμός (κεφαλική/στηθική φωνή)	Οι μαθητές/τριες παροτρύνονται να χασμουρηθούν, ώστε να βιώσουν την αίσθηση του χαλαρού ανοιχτού λαιμού. Στη συνέχεια τους ζητείται να θέσουν το λαιμό τους σε διάθεση για χασμουρητό (άνοιγμα και χαλάρωση του λαιμού), χωρίς όμως αυτό τελικά να επιχειρείται. Οι μαθητές/τριες τραγουδούν φθόγγους στις βαρύτερες (βαρύς μηχανισμός ή στηθική φωνή) και στις οξύτερες περιοχές της έκτασής τους (ελαφρύς μηχανισμός ή κεφαλική φωνή). Ακούνε ο ένας τον άλλον. Τι παρατηρούν σε σχέση με το χρώμα του ήχου και τι ρόλο παίζουν τα αντηχεία του σώματος; Πειραματίζονται με την τοποθέτηση της φωνής τους, τραγουδώντας ασκήσεις με τη χειρονομική του Curwen, πάνω σε διαστήματα 3ης, 4ης, 2ης και 5ης.

		Οι μαθητές/τριες παρατηρούν ποιος από τους δύο μηχανισμούς χρησιμοποιείται στο παράδειγμα ενεργητικής ακρόασης Whitney Huston. Η κριτική θεώρηση και η προσεκτική παρατήρηση λειτουργούν ενισχυτικά στην κατανόηση της φωνητικής τεχνικής.
	Φωνητικές Ασκήσεις	Οι μαθητές/τριες εκτελούν κατιούσες μελωδικές σκάλες με απόσταση πέμπτης από την πρώτη ως την τελευταία νότα, οι οποίες ξεκινούν ψηλότερα από την περιοχή ομιλίας των μαθητών/τριών (χρήση κεφαλικής φωνής ή ελαφρύς μηχανισμός), ώστε να αποφευχθεί η στηθική φωνή (βαρύς μηχανισμός). Μελωδική άσκηση στη μεσαία περιοχή σε κατιούσα κίνηση με τις συλλαβές “Μι” και “Ο” να εναλλάσσονται πάνω στους φθόγγους ρυθμικής αξίας ογδόων με τον καταληκτικό φθόγγο να έχει διάρκεια δύο χρόνων (π.χ. Λα-Φα#-Σολ-Μι-Φα#-Ρε-Μι-Ντο#-Ρε). Το μελωδικό αυτό σχήμα ανεβαίνει ανά ημιτόνιο, επαναλαμβάνεται και στη συνέχεια κατεβαίνει ανά ημιτόνιο, μέχρι να προσεγγίσει το κατώτατο όριο κάθε φωνής. Η προσπάθεια απόδοσης των οξύτερων φθόγγων στην αρχή και η προσέγγιση των βαρύτερων φθόγγων με κατιούσα κίνηση βοηθά να τοποθετείται η φωνή σωστά από την αρχή και στις βαρύτερες περιοχές. Καλό είναι η άσκηση να πραγματοποιείται ξεχωριστά ανά φωνητική ομάδα, ειδικά στην περίπτωση των αγοριών σε περίοδο μεταφώνησης, γιατί η έκτασή τους είναι διαφορετική και ο έλεγχος της φωνής τους δύσκολος. Πάνω σε δοσμένο τόνο, οι μαθητές/τριες τραγουδούν τις συλλαβές “Μαμ, “Μεμ”, “Μιμ”, “Μομ”, “Μουμ”, με το φωνήεν κοφτό και το καταληκτικό “μ” κάθε συλλαβής παρατεταμένο. Η άσκηση αυτή βοηθά στην επίτευξη ομοιογενούς ήχου με ανοιχτό και χαλαρό λαιμό και στη σταθερή ροή του εκπνεόμενου αέρα. Στις παραπάνω ενδεικτικές μελωδικές ασκήσεις, εντάσσονται βαθμιαία στοιχεία δυναμικής διαφοροποίησης (mezzo piano, piano, mezzo forte, forte κ.ο.κ.), φραζαρίσματος (legato, staccato, κτλ.), ενώ με παραλλαγές των

		συλλαβών ("ρα" αντί για "μα" κ.ο.κ.) και των ρυθμικών αξιών (π.χ. παρεστιγμένο όγδοο και δέκατο έκτο αντί για ζευγάρι ογδόων) καλλιεργούνται περαιτέρω η άρθρωση και η ρυθμική ακρίβεια). Ηχογράφηση και βιντεοσκόπηση της τάξης, ως μέσο αυτοαξιολόγησης για τη στάση σώματος, τη χρήση του διαφράγματος, την άρθρωση και τη φωνητική τεχνική.
	<u>Ζέσταμα</u>	Εφαρμόζονται στη σειρά ασκήσεις κορμού, προσώπου, διαφράγματος και φωνής, με την καθοδήγηση του/τηςεκπαιδευτικού και την ανταπόκριση των μαθητών. Όταν οι μαθητές/τριες αισθανθούν εξοικειωμένοι με τη διαδικασία, μπορούν οι ίδιοι να αναλάβουν το ρόλο του καθοδηγητή, στις ασκήσεις κορμού και προσώπου. **Ασκήσεις κορμού**: θέση αφετηρίας η όρθια στάση του σώματος, με τα χέρια ελεύθερα στα πλάγια. Κυκλική κίνηση των ώμων, εναλλάξ (δεξί, αριστερό - μπροστά, πίσω) Τέντωμα και τράβηγμα των χεριών προς τα πάνω διατηρώντας σταθερό τον κορμό με συγκέντρωση στην αναπνοή. Επίκυψη του κορμού, χέρια τεντωμένα, παλάμες προς τα έξω με πλέξη δακτύλων. Περιστροφική κίνηση του κεφαλιού. **Ασκήσεις προσώπου**: ενεργοποίηση των μερών του προσώπου που συμμετέχουν στο τραγούδι (μάγουλα, χείλη, γλώσσα, διάφραγμα, πνεύμονες). Αργό, κυκλικό μασάζ των μάγουλων, με τη γνάθο χαλαρή και το στόμα μισάνοικτο. Παλμική κίνηση των χειλιών με τους μύες του προσώπου χαλαρούς. Εξερεύνηση της στοματικής κοιλότητας, διατηρώντας τα χείλη χαλαρά και κλειστά και το λαιμό ανοικτό, με αργές προσεκτικές κινήσεις της γλώσσας, αγγίζοντας ούλα, δόντια και τα εσωτερικά τοιχώματα των μάγουλων. Αργές εισπνοές και εκπνοές, χέρια

		ελέγχουν την περιοχή του διαφράγματος μπροστά, πλάγια και πίσω, ώμοι χαλαροί και το στήθος στητό. Αργή εκπνοή με σταθερή ροή του αέρα, χαλαρούς μύες του προσώπου και τα δόντια τοποθετημένα έτσι ώστε να παράγεται συριστικός ήχος. **Ασκήσεις διαφράγματος**: βλ. παραπάνω **Ασκήσεις φωνής**: βλ. παραπάνω
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[5]: 15[6])		
Μέχρι το τέλος της Α' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • εκφράζουν με το σώμα τους τα χαρακτηριστικά της μουσικής (παλμός, ρυθμός, δυναμική, έκφραση, ύφος κτλ.) • αναγνωρίζουν οπτικά και ακουστικά τα εκφραστικά σύμβολα στην παρτιτούρα • περιγράφουν με σωστή ορολογία τα μουσικά και εκφραστικά σύμβολα • εφαρμόζουν απλά σύμβολα δυναμικής και έκφρασης στο τραγούδι • αναγνωρίζουν τις μουσικές φράσεις και να τις ερμηνεύουν επαρκώς • αναγνωρίσουν τη σημασία του λόγου και της μουσικής στο τραγούδι • αναπτύξουν την ενεργητική τους ακρόαση • γνωρίζουν πληροφορίες για την εποχή του συνθέτη και το έργο του • να διαμορφώσουν κριτήρια έκφρασης του τραγουδιού είτε ως ακροατές, είτε ως ενεργοί ερμηνευτές είτε ως δημιουργοί • πειραματιστούν και να ανακαλύψουν της ερμηνευτικές τους δυνατότητες • εκφράσουν ιδέες και συναισθήματα μέσα από το τραγούδι • αξιολογούν τη δική τους ερμηνεία με συγκεκριμένα κριτήρια	Μουσικά σύμβολα παρτιτούρας Εκφραστικά σύμβολα παρτιτούρας (πχ. legato, staccato, δυναμικές και οι αυξομειώσεις τους, accelerando, ritenuto, παύσεις, κορώνα, φραζάρισμα, αγωγική, tempo, επαναλήψεις κτλ.) Πληροφορίες για το συνθέτη, την εποχή και το έργο του. Σχέση λόγου και μουσικής συλλαβής/φθόγγου, νοήματος/μουσικής φράσης, αναπνοής/φραζαρίσματος, νοήματος/μελωδικής κορύφωσης,	Ενθαρρύνονται οι μαθητές/τριες: να εκφράσουν τα χαρακτηριστικά της μουσικής με το σώμα τους ελεύθερα στο χώρο ακολουθώντας τον παλμό και το ρυθμό της μουσικής, να παίξουν και να αυτοσχεδιάσουν με τα εκφραστικά στοιχεία της παρτιτούρας (αναπνοή, legato, staccato, δυναμικές και οι αυξομειώσεις τους, accelerando, ritenuto, παύση, κορώνα), να σκιαγραφήσουν το ύφος και τη φόρμα του έργου δραματοποιώντας τους στίχους, να συνδέσουν το νόημα των στίχων με την ανάπτυξη των μουσικών φράσεων, να μεταφέρουν το βίωμα τους στην ερμηνεία του έργου. Αξιολογούν την προσπάθειά τους. Δίνονται πληροφορίες και οπτικοακουστικά ερεθίσματα που συνδέουν το τραγούδι με το κοινωνικό-ιστορικο -πολιτισμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο έδρασε ο συνθέτης. Παρακολουθούν 2-3 διαφορετικές ακροάσεις για το ίδιο έργο. Ακολουθεί συζήτηση και σχολιασμός: Τι διαφοροποιεί την ερμηνεία σε μια παρτιτούρα; Μπορούμε να την τραγουδήσουμε όπως θέλουμε; Έχει περιορισμούς και ποιους; κτλ. Οι μαθητές/τριες καταγράφουν όλα όσα θεωρούν σημαντικά. Σε διδαγμένο έργο πειραματίζονται σε διαφορετικές ερμηνείες. Αλλάζουν τα σημάδια έκφρασης και παρατηρούν τη σχέση τους με το νόημα του στίχου. Με καθοδηγούμενο διάλογο οι μαθητές/τριες δίνουν πιθανές λύσεις:

[5] Βλ. υποσημείωση 1.
[6] Βλ. υποσημείωση 2.

	συναισθημάτων/μουσικών συμβόλων, ύφους λόγου/ύφους μουσικής, είδους λόγου/είδους μουσικής, μορφής λόγου/μορφής μουσικής)	Γιατί έχει κορώνα εκεί; Που αλλού θα μπορούσε να είναι; Γιατί; Τι λέει ο στίχος; Που είναι η κορύφωση του νοήματος; Αν το αλλάξουμε πως θα ακούγεται; Ηχογραφούν τις προσπάθειές τους. Συγκρίνουν και αξιολογούν το αποτέλεσμα.
ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[7]: 15[8])		
Μέχρι το τέλος της Α' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • γνωρίζουν τη σημασία της μουσικής σημειογραφίας και ειδικότερα τη σημασία της καταγραφής της φωνητικής μουσικής στο χορωδιακό μάθημα. • αναπαριστούν ποικιλότροπα τη συμβολική απεικόνιση των χαρακτηριστικών του ήχου (ύψος, ένταση, διάρκεια, χροιά) και του ρυθμού (ρυθμικό μοτίβο). • αξιοποιούν κάθε είδος σημειογραφικής απεικόνισης του ήχου για την αποτύπωση και την έκφραση των μουσικών ιδεών τους. • αναπτύξουν την εσωτερική τους ακοή. • Διαβάζουν και αναπαράγουν με αυτοπεποίθηση φωνητικά, ρυθμικά και μελωδικά τα εκφραστικά στοιχεία της δυτικής χορωδιακής σημειογραφίας	Ο βαθμός δυσκολίας αναπτύσσεται βαθμιαία, σε άμεση σχέση με τις γνώσεις των μαθητών/τριών και πάντα με σεβασμό στις ανάγκες τους. Ήχος: τα χαρακτηριστικά του ήχου (χροιά, ένταση, διάρκεια, τονικό ύψος) και τρόποι απεικόνισης του. Παλμός/Ρυθμός: τρόποι απεικόνισής τους (ισχυρό/ασθενές, τονισμός, αξίες/υποδιαιρέσεις, παύσεις, διάφοροι συνδυασμοί και απλά ρυθμικά μοτίβα) Γραφικές παρτιτούρες ήχου και ρυθμού (για κάθε χαρακτηριστικό του ήχου χωριστά και το συνδυασμό τους). Εισαγωγή στην ανάγνωση της κάθετης συνήχησης με τη βοήθεια γραφημάτων Οπτικοποίηση της μουσικής πληροφορίας Prima vista	Ο/η εκπαιδευτικός διαφοροποιεί το επίπεδο διδασκαλίας του αξιοποιώντας ποικίλους τρόπους απεικόνισης των μουσικών στοιχείων μιας παρτιτούρας, γνωρίζοντας ότι απευθύνεται σε μαθητές/τριες με διαφορετικές δεξιότητες, γνώσεις και ευφυΐες. Προβολή βίντεο που παρουσίασουν γραφική παρτιτούρα (πχ. Bach, Toccata and Fugue in D minor, organ & Ligeti – Artikulation) χωρίς ήχο (με χρήση υπολογιστή). Οι μαθητές/τριες προσπαθούν να ανακαλύψουν πχ. τι ακριβώς δείχνουν; πώς το φαντάζονται; τι περιμένουν να ακούσουν; Υπάρχει λογική δομή και συνέχεια σε αυτό που βλέπουν; Μπορούν να μαντέψουν το μοτίβο που επαναλαμβάνεται; κτλ. Επαναλαμβάνουν τη διαδικασία με ακρόαση. Συσχετίζουν την οπτική με την ακουστική πληροφορία. Καταλήγουν σε συμπεράσματα. Φτιάχνουν ένα δικό τους απλό γράφημα του ήχου και το αναπαράγουν. Βαθμιαία συνδυάζουν ήχο και ρυθμό. Συγκρίνουν και σχολιάζουν τη γραφική παρτιτούρα του Ligeti – Artikulation με τη γραφική παρτιτούρα του Bach, Toccata and Fugue in D minor, organ. Χρησιμοποιούν τις ιδέες από τα παραδείγματα και φτιάχνουν γραφική παρτιτούρα την οποία αναπαράγουν συνδυάζοντας ποικιλία ηχοχρωμάτων. Εξοικειώνονται με τη χειρονομική Curwen των διαστημάτων της πεντατονικής κλίμακας. Οι μαθητές/τριες τραγουδούν αρχικά την τυχαία διαδοχή των φθόγγων sol-mi-la-re-do που τους δείχνει ο/η εκπαιδευτικός ή ένας άλλος μαθητής/τρια. Το fa και το si διδάσκονται όταν οι

[7] Βλ. υποσημείωση 1.
[8] Βλ. υποσημείωση 2.

		μαθητές/τριες αναπτύξουν εσωτερική ακοή και σταθερό κούρδισμα στα παραπάνω διαστήματα. Παιχνίδι ακουστικής μνήμης και εσωτερικής ακοής: παρακολουθούν τη διαδοχή διαστημάτων σύντομων φράσεων που τους δείχνει ο εκπαιδευτικός, θυμούνται και τα αναπαράγουν μελωδικά από μνήμης. Ο/η εκπαιδευτικός τους παίζει την τονική και σε ομάδες τραγουδάνε τη δεσπόζουσα, κατεβαίνουν 3η μ., ανεβαίνουν 4η κτλ. Βαθμιαία ο/η εκπαιδευτικός ζητάει και ερμηνευτική απόδοση των μουσικών φράσεων. Ασκήσεις και παιχνίδια που αναπτύσσουν την παρατηρητικότητα, την εσωτερική ακοή, την κατανόηση και την μουσική απόδοση της παρτιτούρας: Ο/η εκπαιδευτικός παρουσιάζει 2 ως 4 διαφορετικές σύντομες μελωδικές γραμμές με ελάχιστες διαφορές. Εκτελεί μία κάθε φορά και ζητά από τους μαθητές να την ανακαλύψουν. Τραγουδούν τη φράση. Εναλλακτικά το παράδειγμα γίνεται και με ρυθμικά μοτίβα διαβαθμισμένης δυσκολίας. Οι μαθητές/τριες τραγουδούν απλές ρυθμικομελωδικές γραμμές a capella, ενώ ο/η εκπαιδευτικός ασκεί τη χειρονομική Curwen και παρεμβαίνει επιλεκτικά. Ο/η εκπαιδευτικός επιλέγει για prima vista παρτιτούρες με απλά μελωδικά και ρυθμικά μοτίβα διαβαθμισμένης δυσκολίας (τέταρτα, μισά, όγδοα, ολόκληρα, παρεστιγμένα, παύση, συγκοπή).
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ ΔΟΚΙΜΩΝ (Ενδεικτικές δ.ώ.[9]: 20[10])		
Μέχρι το τέλος της Α' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • αναγνωρίζουν και να συνδιαμορφώνουν τα στάδια εκμάθησης ενός έργου • αναπτύξουν τεχνικές άμβλυνσης των δυσκολιών του τραγουδιού • ανταποκρίνονται άμεσα στο	<u>Έργο-Συνθέτης-Εποχή</u>	Ομαδικές εργασίες μαθητών και πληροφορίες για το μουσικό έργο που θα τραγουδήσουν, το συνθέτη και την εποχή που έζησε.
	<u>Ερμηνεία Στίχων</u>	Οι μαθητές/τριες επεξηγούν τις λέξεις και το νόημα των στίχων.
	<u>Ρυθμικομελωδική Ανάγνωση</u>	Οι μαθητές/τριες σε ομάδες μελετούν την παρτιτούρα, και ανακαλύπτουν την τονικότητα, τα σημεία των αναπνοών, και τη δομή.

[9] Βλ. υποσημείωση 1.
[10] Βλ. υποσημείωση 2.

νεύμα του μαέστρου και να αποδίδουν τα εκφραστικά στοιχεία του έργου • αξιολογούν το τελικό αποτέλεσμα και να διαμορφώνουν εναλλακτικές προσεγγίσεις	Δυναμικές και Εκφραστικές Αποχρώσεις	Οι μαθητές/τριες συναποφασίζουν μαζί με τον εκπαιδευτικό ποιες ενότητες εκμάθησης ενός έργου μπορούν να συμπτυχθούν. (π.χ. ταυτόχρονη ρυθμικομελωδική εκμάθηση). Ο/η εκπαιδευτικός, έχοντας το ρόλο του καθοδηγητή-μαέστρου, καθοδηγεί την πρόβα.
	Δύσκολα σημεία του έργου	Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει τα σημεία στα οποία δυσκολεύονται οι μαθητές, εντοπίζει τις αιτίες των δυσκολιών και ερμηνεύει, επεξηγεί και αναλύει τα σημεία. Οι μαθητές/τριες πειραματίζονται και μέσω συνεχών επαναλήψεων και νέων παρεμβατικών καθοδηγήσεων του/της εκπαιδευτικού διορθώνουν τις αιτίες των δυσκολιών.
	Μουσική Ερμηνεία	Χωρισμός μαθητών/τριών σε ομάδες. Μία ομάδα τραγουδά ένα διδαγμένο έργο και η υπόλοιπη τάξη επισημαίνει τα θετικά σημεία της εκτέλεσης και τα σημεία που μπορούν να βελτιωθούν. Ο/η εκπαιδευτικός δρα παρεμβατικά. Ηχογράφηση και βιντεοσκόπηση μαθημάτων και δοκιμών. Αναπαραγωγή μέσα στην τάξη ως εργαλείο αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του παραγόμενου μουσικού αποτελέσματος.
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΣΚΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[11]: 2[12])		
Μέχρι το τέλος της Α΄ Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • έχουν αποκτήσει το σχετικό έλεγχο της σκηνικής παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο • εξοικειωθούν με τη διαδικασία εύρεσης του σωστού τόνου εισαγωγής των τραγουδιών • αποκτήσουν αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • βιώσουν τη χαρά της αποδοχής από το κοινό • αισθανθούν την αξία της μουσικής ερμηνείας και την ικανοποίηση της συλλογικής προσπάθειας • αποκτήσουν την εμπειρία της χορωδιακής επιτέλεσης • κατακτήσουν ερμηνευτική	Διάταξη χορωδών – Ανάδειξη του φυσικού ήχου της χορωδίας Είσοδος και Έξοδος χορωδίας και μαέστρου Οπτική επαφή με το μαέστρο Ντοσιέ: άνοιγμα, κλείσιμο /ύψος κρατήματος Στάση σώματος-Εκφραστικότητα	Οι μαθητές/τριες τοποθετούνται στο χώρο της τάξης με διάφορες διατάξεις. Θυμούνται τη θέση τους στο χώρο σε σχέση με τους διπλανούς τους και αφού διαλυθούν τοποθετούνται μόνοι τους γρήγορα σε άλλο χώρο της αίθουσας στην ίδια διάταξη. Γνωρίζουν τη λογική της διάταξης της χορωδίας και πειραματίζονται σε διάφορες διατάξεις. Ποιες φωνές είναι μπροστά και ποιές πίσω; Γιατί; Οι πίσω σειρές γιατί είναι ψηλότερα; Η θέση της κάθε φωνής έχει σχέση και με το χορωδιακό ήχο; Γιατί; Παρακολουθούν δυο βίντεο (World Choir Games 2014, Riga. 2014. Namibia & Rosarte Gold Medal - Riga World Choir Games 2014) σχετικά με τη διάταξη της χορωδίας πάνω στη σκηνή. Προσέχουν την εισαγωγή των χορωδών και το

[11] Βλ. υποσημείωση 1.
[12] Βλ. υποσημείωση 2.

ωριμότητα • αποκτήσουν κριτήρια σχετικά με το τι είναι ολοκληρωμένο και αισθητικά άρτιο θέαμα • μάθουν να λειτουργούν και να εκφράζονται ομαδικά ως ενιαίο σύνολο • αναπτύξουν κριτήρια αξιολόγησης της συμμετοχής τους στην παράσταση	προσώπου - Σκηνοθεσία και Θεατρικότητα Ενδυμασία	συγχρονισμό τους. Παρατηρούν διαφορές/ομοιότητες και τις συγκρίνουν με το είδος και το ύφος της συναυλίας. Σημειώνουν σε φύλλο εργασίας σχόλια σχετικά με τη θεματική ενότητα π.χ. Πώς ήταν η εισαγωγή της χορωδίας στη σκηνή; τι φοράνε; Ταιριάζει με το ύφος της συναυλίας; Τι έκανε ο μαέστρος; Πώς πήραν τόνο; Όσο περιμένουν να αρχίσει το επόμενο τραγούδι τι κάνουν; Γιατί κινούνται; Τι εκφράζουν; κτλ. Οι μαθητές/τριες εξασκούνται στο άνοιγμα, κλείσιμο και το ύψος κρατήματος του ντοσιέ, ώστε η κίνηση να είναι πειθαρχημένη και ομοιόμορφη και το ύψος του κρατήματος σε τέτοια θέση που να είναι πρακτικό και ταυτόχρονα να μην εμποδίζει την οπτική επαφή με το μαέστρο αλλά και τον ήχο. Ενδεικτικό βίντεο: Χορωδία Ι.Ν. Αγίων Κυρίλλου & Μεθοδίου Θεσσαλονίκης - 21η Χορωδιακή Συνάντηση του Φ.Σ.Φ.Α. Φλώρινας. Επισημαίνεται στους μαθητές/τριες ο ενδεδειγμένος ρουχισμός για το ύφος κάθε συναυλίας. Εστιάζουν σε πρακτικά και αισθητικά κριτήρια. Οι μαθητές/τριες αποφασίζουν το χαρακτηριστικό της χορωδιακής ομάδας (φουλάρι, κονκάρδα, χρώμα μπλούζας κτλ.) Είναι χρήσιμο να γίνει και ένα μάθημα με ρούχα συναυλίας, για να διαπιστωθούν τυχόν προβλήματα, ειδικά σε περιπτώσεις που υπάρχουν κινήσεις και ήχοι σώματος.
	Συμπεριφορά χορωδών	Οι μαθητές/τριες παραμένουν ακίνητοι και σοβαροί, όσοι ώρα ο/η εκπαιδευτικός έχει σηκωμένα τα χέρια σε θέση ετοιμότητας, ενώ ταυτόχρονα κάνει γκριμάτσες με το πρόσωπό του, για να τους αποσπάσει την προσοχή από τα χέρια του.
	Κούρδισμα φωνών	Οι μαθητές/τριες ακούνε μόνο μία φορά τον τόνο από τον/την εκπαιδευτικό και ανταποκρίνονται αμέσως τραγουδώντας τον με την κίνηση του χεριού του/της.
		Το άγχος της σκηνής μπορεί να μειωθεί ή και να εξαλειφθεί με το χτίσιμο

	Το άγχος της σκηνής και η διαχείρισή του	εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης μέσα στην ομάδα. Το δημιουργικό άγχος, που δείχνει υπευθυνότητα, λειτουργεί ενοποιητικά στην ομάδα και βοηθάει να υπερβεί τον εαυτό της. Στην αντιμετώπιση του άγχους συμβάλει θετικά η επιλογή του κατάλληλου ρεπερτορίου που σέβεται και αναδεικνύει τις φωνητικές και τεχνικές δεξιότητες των μαθητών/τριών. Από την πλευρά του/της εκπαιδευτικού το χιούμορ, ένα χαμόγελο, και μια κουβέντα εμψύχωσης λίγα δευτερόλεπτα πριν την αρχή του έργου δρουν ευεργετικά. Επισημαίνει ότι σημασία δεν έχει μόνο το αποτέλεσμα της στιγμής αλλά και η πορεία της προετοιμασίας τους. Τραγουδάνε όλοι μαζί ένα δικό τους συμβολικό τραγούδι που τους χαρακτηρίζει, τους ενώνει και τους εμψυχώνει.
ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ (Ενδεικτικές δ.ώ.[13]: 20[14])		
Μέχρι το τέλος της Α' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • εκτελούν με άνεση αντιστικτικά και ομοφωνικά ελληνικά τραγούδια a capella • αναπτύξουν κριτήρια επιλογής και ταξινόμησης του ρεπερτορίου σε σχέση με την αρμονία, τη μελωδία, το ρυθμό, ύφος, κτλ • σεβαστούν και να αποδεχτούν τη μουσική παράδοση του κόσμου • πειραματιστούν στη δημιουργία δικών τους τραγουδιών πάνω σε γνωστές ή πρωτότυπες μελωδίες	Μονοφωνικά, πεντατονικά τραγούδια a capella με ελληνικό στίχο (παιδικά παραδοσιακά λαχνίσματα και τραγούδια)	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν ένα μονοφωνικό τραγούδι. Χωρίζονται σε ομάδες και τραγουδούν εναλλάξ τις φράσεις, σε δομή ερωταπαντήσεων. Έρευνα μαθητών/τριών, ατομικά ή σε ομάδες, τραγουδιών ανάλογου ύφους με απαντητικό χαρακτήρα
	Κανόνες a capella με ελληνικό στίχο	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν μονόφωνα τη μελωδία του κανόνα «Μαχητές». Χωρίζονται σε ομάδες και τραγουδούν τον κανόνα πολυφωνικά. Τι παρατηρούν; Έχουν ακούσει ή τραγουδήσει παρόμοια τραγούδια; Έρευνα μαθητών/τριών σε μουσικό αρχείο, ατομικά ή σε ομάδες, άλλων κανόνων.
	Τραγούδια a capella με συνοδεία	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν ένα μονόφωνο τραγούδι.

[13] Βλ. υποσημείωση 1.
[14] Βλ. υποσημείωση 2.

	φωνητικού οστινάτο και ελληνικό στίχο	Ο/η εκπαιδευτικός διευθύνοντας τραγουδά ένα οστινάτο. Οι μαθητές/τριες τραγουδούν το οστινάτο. Χωρισμός σε ομάδες και εκτέλεση του τραγουδιού με το οστινάτο. Εναλλαγή της μελωδίας με το οστινάτο στις ομάδες. Έρευνα μαθητών/τριών σε μουσικό αρχείο, άλλων τραγουδιών με οστινάτο.
	Partner Songs	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν δύο τραγούδια με ίδια δομή και κοινή αρμονική υφή (partner songs). Χωρίζονται σε δύο ομάδες και τραγουδούν ταυτόχρονα τα δύο τραγούδια. Τι παρατηρούν; Οι ομάδες εναλλάσσουν τα τραγούδια μεταξύ τους.
	Αντιστικτικά τραγούδια με μιμητικά στοιχεία	Οι μαθητές/τριών τραγουδούν μία - μία τις φωνές του αντιστικτικού τραγουδιού με μιμητικά στοιχεία. Χωρίζονται σε ομάδες και τραγουδούν ταυτόχρονα τις διαφορετικές φωνές. Οι ομάδες εναλλάσσουν τις φωνές μεταξύ τους.
	Ομοφωνικά τραγούδια με ελληνικό στίχο	Μετά την ταξινόμηση των μαθητών/τριών σε φωνητικές ομάδες με βάση την έκταση της φωνής τους, τραγουδούν η κάθε φωνητική ομάδα το μέρος που τις αναλογεί από ομοφωνικό δίφωνο ή τρίφωνο έργο με παράλληλες κυρίως κινήσεις.
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[15]: 10[16])		
Μέχρι το τέλος της Α' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • συνοδεύουν απλές, γνωστές ή αυτοσχέδιες μελωδίες με ρυθμικά ή μελωδικά ostinati • αποδομούν το έργο και να πειραματίζονται με τα βασικά χαρακτηριστικά του (πχ. ρυθμικό μοτίβο, μελωδικά διαστήματα, φόρμα, ύφος κτλ.) • αυτοσχεδιάζουν σύντομες απλές μελωδίες πάνω σε συγκεκριμένο ύφος, ρυθμό και τονικότητα • αυτενεργούν χρησιμοποιώντας την προϋπάρχουσα γνώση και εμπειρία τους για να ανακαλύψουν και να συνθέσουν νέα	Ρυθμικά και Μελωδικά Οστινάτι	Οι μαθητές/τριες χωρισμένοι σε ομάδες δημιουργούν αυτοσχέδια ρυθμικά οστινάτι, τα οποία εκτελούν με το σώμα τους (παλαμάκια, χτύπημα ποδιού κ.ά.). Προσαρμόζουν τα οστινάτι αυτά πάνω σε ήδη διδαγμένα τραγούδια, τα οποία τραγουδά η υπόλοιπη τάξη. Οι μαθητές/τριες χωρισμένοι σε ομάδες επινοούν, οργανώνουν και τραγουδούν δικά τους μελωδικά οστινάτο, που τα προσαρμόζουν πάνω σε ήδη διδαγμένα τραγούδια, τα οποία τραγουδά η υπόλοιπη τάξη.
	Πεντατονικές μελωδίες	Δημιουργία αυτοσχέδιων απλών πεντατονικών μελωδιών με δοσμένους φθόγγους και απλές ρυθμικές αξίες. Προσαρμογή στίχων πάνω σε αυτές. Αν θέλουν καταγράφουν το αποτέλεσμα (λόγια, ρυθμό, μελωδία) και το

[15] Βλ. υποσημείωση 1.
[16] Βλ. υποσημείωση 2.

• ανακαλύψουν τις αυτοσχεδιαστικές τους δεξιότητες • γίνουν ενεργοί ακροατές • εκφραστούν ελεύθερα • αναπτύξουν δεσμούς εμπιστοσύνης με την ομάδα τους • αναπτύξουν κριτική και στοχαστική ματιά για τη μουσική δημιουργία στο σύνολό της • διαμορφώσουν συλλογική συνείδηση μέσω της μουσικής επιτέλεσης		ηχογραφούν. Προσαρμογή οστινάτι πάνω σε αυτές τις μελωδίες.
	Απλά ρυθμικομελωδικά μοτίβα	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν μία ανολοκλήρωτη τονική μελωδία και τους ζητείται να την ολοκληρώσουν αυτοσχεδιάζοντας. Οι μαθητές/τριες αυτοσχεδιάζουν και τραγουδούν μια μελωδία πάνω σε δοσμένο ρυθμικό μοτίβο.
	Choralography – Body Percussion-Bodysinging-	Οι μαθητές/τριες εκτελούν κινήσεις (choralography), ή χρησιμοποιούν το σώμα τους ως ιδιόφωνο (body percussion), δημιουργώντας ρυθμικά οστινάτο, πάνω σε δεδομένη μελωδία ή μελωδικό αυτοσχεδιασμό. Εκφράζουν ελεύθερα και ποικιλότροπα τις μουσικές τους ιδέες με κίνηση στο χώρο, με τα χέρια, με ήχους κτλ.
	Αυτοσχεδιασμός πάνω σε γνωστές μουσικές φόρμες (διμερής, τριμερής, ρόντο, θέμα και παραλλαγές)	Οι μαθητές/τριες προσαρμόζουν και παραλλάσσουν γνωστές ή δικές τους μουσικές φράσεις, πάνω σε δεδομένη φόρμα. Οι μαθητές/τριες μετά από κάθε προσπάθεια εκφράζουν στην ομάδα τους την εμπειρία του αυτοσχεδιασμού. Εστιάζουν στα θετικά σημεία και αξιολογούν το αποτέλεσμα.

ΧΟΡΩΔΙΑ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ)	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΦΩΝΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[17]: 4[18])		
Μέχρι το τέλος της Β' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • διακρίνουν και να περιγράφουν με το όνομά τους τα μέρη του φωνητικού συστήματος • κατανοήσουν τη φωνή ως σύνθετο μουσικό όργανο με άπειρες εκφραστικές δυνατότες • κατανοούν τη διαδικασία της μεταφώνησης στο σώμα τους και περιγράφουν πώς τη βιώνουν οι ίδιοι • διακρίνουν τα αντηχεία του σώματος και να περιγράφουν τη συμβολή τους στην ποιότητα	Φωνητικό Σύστημα και Υγιεινή Φωνής	Επανάληψη προϋπάρχουσας γνώσης και περιγραφεί εμπειριών που έχουν αποκτηθεί στην Α΄ Γυμνασίου. Ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει μια εικόνα του φωνητικού συστήματος και οι μαθητές/τριες αναγνωρίζουν τα μέρη και περιγράφουν τη λειτουργία τους. Περιγράφουν καθημερινές συνήθειες και προβληματίζονται κατά πόσο επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την υγεία του φωνητικού συστήματος. Καταλήγουν σε συμπεράσματα. Κατηγοριοποιούν σε πίνακα τα αποτελέσματα.
	Μεταφώνηση - Αντηχεία Σώματος	Οι μαθητές/τριες, με κατευθυνόμενο διάλογο, παρουσιάζουν το πώς οι ίδιοι βιώνουν την περίοδο της μεταφώνησης.

[17] Βλ. υποσημείωση 1.
[18] Βλ. υποσημείωση 2.

του ήχου • επαναπροσδιορίσουν τη φωνή τους με βάση την έκταση της και να μπορούν να την κατατάξουν στην ανάλογη φωνητική ομάδα • υιοθετήσουν ωφέλιμες συνήθειες για προστασία των φωνητικών τους χορδών		Τι τους δυσκολεύει; Τι τους ακούγεται αστείο; Πώς το αντιμετωπίζουν; Πώς νιώθουν; Είναι κάτι που το παρατηρούν στους φίλους τους; Το θεωρούν φυσιολογικό; Επηρεάζει και πώς την καθημερινότητά τους;
	<u>Ταξινόμηση Φωνών</u>	Επαναταξινόμηση μαθητών/τριών σε φωνητικές ομάδες με βάση τη νέα έκταση της φωνής τους. Ακριβής ταξινόμηση των αγοριών, με βάση τα έξι στάδια μεταφώνησης του John Cooksey. Ηχογράφηση της φετινής διαδικασίας ακρόασης. Παρατηρούν και συγκρίνουν τη νέα ηχογράφηση με την αντίστοιχη περσινή: Τι άλλαξε; Ποιες αλλαγές έφερε η νέα ταξινόμηση των φωνών στη χορωδία; Ενεργητική ακρόαση χορωδιακών έργων, παρατήρηση των εκτάσεων και των αποχρώσεων των φωνών και εντοπισμός των ιδιαιτεροτήτων και των δυνατοτήτων της κάθε φωνής.
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΕΧΝΙΚΗΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[19]: 20[20])		
Μέχρι το τέλος της Β΄ Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • εξοικειωθούν με τη σωστή στάση του σώματος για το τραγούδι • χρησιμοποιούν άνετα τη διαφραγματική αναπνοή κατά την εκμάθηση και εκτέλεση των τραγουδιών • ενεργοποιούν τα αντηχεία του σώματος • αποκτήσουν καθαρή άρθρωση • χρησιμοποιούν άνετα το βαρύ και ελαφρύ μηχανισμό παραγωγής της φωνής (στηθική/κεφαλική φωνή), και να τοποθετούν σωστά τη φωνή τους • αναπτύξουν τεχνικές προστασίας των φωνητικών χορδών (ζέσταμα, ασκήσεις ενδυνάμωσης, διαφραγματική αναπνοή)	<u>Στάση Σώματος και Διαφραγματική Αναπνοή</u>	Συνεχίζονται οι διδακτικές πρακτικές, με τη δυνατότητα αξιοποίησης και εφαρμογής των ΤΠΕ, όπως παρουσιάστηκαν στην Α΄ Γυμνασίου. Οι μαθητές/τριες εφαρμόζουν τη σωστή σώματος και ελέγχουν την αναπνοή τους, από την αρχή του μαθήματος. Ο/η εκπαιδευτικός δρα παρεμβατικά.
	<u>Τεχνικές άρθρωσης - σημείων δυναμικής και έκφρασης</u>	Ο/η εκπαιδευτικός περιγράφει, αναλύει και εφαρμόζει την κάθε τεχνική και οι μαθητές πειραματίζονται. Ο/η εκπαιδευτικός δρα παρεμβατικά και εξατομικευμένα όπου χρειάζεται. Οι μαθητές/τριες παρακολουθούν στο βίντεο, ένα χορωδιακό έργο με ιδιαίτερη τεχνική απαίτηση ενός μουσικού στοιχείου (π.χ. staccato). Παρατηρούν τον τρόπο που επιτυγχάνεται η συγκεκριμένη τεχνική απαίτηση και επιχειρούν να τη μιμηθούν με την καθοδήγηση και παρότρυνση του/της εκπαιδευτικού. Δημιουργούν ή ανασυνθέτουν γνωστά τους μουσικά έργα, προσθέτοντας αυτό το μουσικό στοιχείο. Περιγράφουν το αποτέλεσμα χρησιμοποιώντας την ορολογία που έχει κατακτηθεί από προηγούμενα μαθήματα.

[19] Βλ. υποσημείωση 1.
[20] Βλ. υποσημείωση 2.

		Οι μαθητές/τριες στέκονται αντικριστά. Εφαρμόζουν εναλλάξ ένα μουσικό στοιχείο με ιδιαίτερη τεχνική απαίτηση (π.χ. staccato) ή ένα μουσικό πέρασμα. Ο μαθητής-ακροατής παρατηρεί, παρεμβαίνει και διορθώνει.
	Ελαφρύς/Βαρύς Μηχανισμός Φωνής Ασκήσεις φωνής (ενδεικτικές ασκήσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας και σε συνέχεια των αντίστοιχων της Α γυμνασίου)	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν μουσικά περάσματα από τις βαρύτερες στις οξύτερες περιοχές της έκτασής τους και αντίστροφα. Ακούνε ο ένας τον άλλον. Τι παρατηρούν σε σχέση με το χρώμα του ήχου; Γίνεται ομαλά η μετάβαση από το ένα αντηχείο στο άλλο; Μελωδική άσκηση με legato κατιόν μείζων άρπισμα σε απόσταση οκτάβας με το φωνήεν “α”. Η άσκηση αυτή είναι κατάλληλη για την τοποθέτηση της φωνής. Καλό είναι η άσκηση να πραγματοποιείται ξεχωριστά ανά φωνητική ομάδα, ειδικά στην περίπτωση των αγοριών σε περίοδο μεταφώνησης, γιατί η έκτασή τους είναι διαφορετική και ο έλεγχος της φωνής τους δύσκολος. Μελωδική άσκηση στη μεσαία περιοχή σε ανιούσα και κατιούσα βηματική κίνηση σε απόσταση πέμπτης με τη συλλαβή “Να” να επαναλαμβάνεται πάνω στους φθόγγους ρυθμικής αξίας δεκάτων έκτων με τον καταληκτικό φθόγγο να έχει διάρκεια τετάρτου (π.χ. Ρε-Μι-Φα#-Σολ-Λα-Σολ-Φα#-Μι-Ρε). Το μελωδικό αυτό σχήμα ανεβαίνει ανά ημιτόνιο, επαναλαμβάνεται και στη συνέχεια κατεβαίνει ανά ημιτόνιο, μέχρι να προσεγγίσει το κατώτατο όριο κάθε φωνής. Η άσκηση αυτή είναι κατάλληλη για την εξάσκηση της ομαλής εναλλαγής από το βαρύ στον ελαφρύ μηχανισμό και το αντίστροφο. Καλό είναι η άσκηση να πραγματοποιείται ξεχωριστά ανά φωνητική ομάδα, ειδικά στην περίπτωση των αγοριών σε περίοδο μεταφώνησης, γιατί η έκτασή τους είναι διαφορετική και ο έλεγχος της φωνής τους δύσκολος.
	Ζέσταμα (βλ. Α΄Γυμνασίου)	Εφαρμόζονται στη σειρά ασκήσεις κορμού, προσώπου, διαφράγματος και φωνής, με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού και την ανταπόκριση των μαθητών. Όταν οι μαθητές/τριες αισθανθούν εξοικειωμένοι με τη διαδικασία, μπορούν οι ίδιοι να αναλάβουν το ρόλο του καθοδηγητή, στις ασκήσεις κορμού, προσώπου και διαφράγματος.

		Ηχογράφηση και βιντεοσκόπηση της τάξης, ως μέσο αυτοαξιολόγησης για τη στάση σώματος, τη χρήση του διαφράγματος, την άρθρωση και τη φωνητική τεχνική. Σύγκριση με προηγούμενες ηχογραφήσεις. Ποια στοιχεία έχουν βελτιωθεί και ποια πρέπει να προσεχθούν περισσότερο;
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[21]: 20[22])		
Μέχρι το τέλος της Β΄ Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει επιπροσθέτως να: • ερμηνεύουν τις μουσικές φράσεις με δυναμικές εναλλαγές και σωστή αναπνοή • αποκτήσουν αυτοπεποίθηση για την ερμηνευτική απόδοση του έργου • αναλύουν τη σχέση του λόγου και της μουσικής στο τραγούδι • αναπτύξουν την ενεργητική τους ακρόαση • γνωρίζουν πληροφορίες για ποικίλους μουσικούς πολιτισμούς • αναπτύξουν επαρκώς την αισθητική και αισθητηριακή τους αγωγή. • αναπτύξουν επαρκώς την κριτική τους σκέψη και την κατανόηση του εκάστοτε μουσικού είδους • διαμορφώσουν κριτήρια καλλιτεχνικής έκφρασης των έργων είτε ως ακροατές, είτε ως ενεργοί ερμηνευτές είτε ως δημιουργοί • πειραματιστούν και να ανακαλύψουν τις ερμηνευτικές τους δυνατότητες • εκφράσουν ιδέες και συναισθήματα μέσα από το τραγούδι • αξιολογούν τη δική τους ερμηνεία με συγκεκριμένα κριτήρια	Μουσικά και εκφραστικά σύμβολα Πληροφορίες για το συνθέτη, την εποχή και το έργο του Σχέση μουσικής και λόγου (συλλαβής/φθόγγου, νοήματος/μουσικής φράσης, αναπνοής/φραζαρίσματος, νοήματος/μελωδικής κορύφωσης, συναισθημάτων/μουσικών συμβόλων, ύφους λόγου/ύφους μουσικής, είδους λόγου/είδους μουσικής, μορφής λόγου/μορφής μουσικής)	Παρακολουθούν αποσπάσματα από μιούζικαλ ή βιντεοσκοπημένη συναυλία ή video clip. Ενδεικτικό υλικό: Το φάντασμα της Όπερας. Cats Musical – Memory. Σχολιάζουν ό,τι τους έκανε εντύπωση, συζητούν σε ομάδες εντοπίζοντας τα χαρακτηριστικά σημεία που δίνουν ταυτότητα στο έργο (ύφος, είδος, φόρμα, τρόπος ερμηνείας, αισθητική, εκφραστικότητα κτλ.).Τα ανακοινώνουν στην τάξη. Παρατηρούν την παρτιτούρα (Adiemus του Karl Jenkins) και ανακαλύπτουν όλα τα εκφραστικά σημάδια και τα συνδυάζουν με την αισθητική της εποχής που παρατήρησαν στην ακρόαση του έργου (π.χ. απότομες εναλλαγές δυναμικών: f/p, μικρές σύντομες φράσης, λίγες παύσεις, φθόγγοι μεγάλης διάρκειας, κτλ.) Διαβάζουν το κείμενο ρυθμικά και τονισμένα με καθαρή άρθρωση. Παρατηρούν και σχολιάζουν τη σχέση συλλαβής και φθόγγου. Ποιες αξίες σε ποιες συλλαβές; Σε ποια λέξη τα διαστήματα ανεβαίνουν και γιατί; κτλ. Τραγουδούν το έργο ακολουθώντας την εκφραστική καθοδήγηση του μαέστρου. Προσέχουν τις αναπνοές των μουσικών φράσεων. Ηχογραφούν και αξιολογούν την ερμηνεία τους.
ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[23]: 20[24])		

[21] Βλ. υποσημείωση 1.
[22] Βλ. υποσημείωση 2.
[23] Βλ. υποσημείωση 1.
[24] Βλ. υποσημείωση 2.

Μέχρι το τέλος της Β' Γυμνασίου τους, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • νιώθουν ασφάλεια και άνεση στην άγνωστη παρτιτούρα και να την αναπαράγουν ικανοποιητικά σε επίπεδο ρυθμικό, τονικού ύψους, μουσικής φράσης, αρμονίας και ερμηνείας (prima vista) • εξοικειωθούν με την ιδιαίτερη γραφή της χορωδιακής μουσικής • διαβάζουν πολυφωνική παρτιτούρα • αναπτύξουν εσωτερική ακοή	Γραφικές παρτιτούρες Παρτιτούρα σε πεντάγραμμο με βαθμιαία ανάπτυξη τεχνικών και εκφραστικών δυσκολιών. Prima vista	Σε μικρές ομάδες δημιουργούν δικές τους γραφικές παρτιτούρες (χαρτί, πίνακα, χρήση ΤΠΕ). Προσέχουν να υπάρχει λογική ανάπτυξη της σύνθεσης: αρχή, κορύφωση, τέλος. Θέτουν κριτήρια αξιολόγησης των συνθέσεων. Τις παρουσιάζουν στην τάξη. Αξιολογούν και αιτιολογούν ποια σύνθεση τους άρεσε και γιατί. Ο/η εκπαιδευτικός επιλέγει παρτιτούρες με μελωδικά και ρυθμικά μοτίβα διαβαθμισμένης δυσκολίας. Σε δυο ομάδες οι μαθητές/τριες παίζουν το παιχνίδι της ερώτησης και απάντησης: Η μια ομάδα τραγουδά τη μουσική φράση μελωδικά και η άλλη πρέπει να απαντά μόνο ρυθμικά. Οι μαθητές/τριες τραγουδάνε εκ πρώτης όψεως (prima vista) ένα άγνωστο έργο. Αξιολογούν το αποτέλεσμα. Εστιάζουν στα σύμβολα που δυσκολεύτηκαν. Επαναλαμβάνουν την άσκηση.
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ ΔΟΚΙΜΩΝ (Ενδεικτικές δ.ώ.[25]: 23[26])		
Μέχρι το τέλος της Β' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • εξοικειωθούν με τα στάδια εκμάθησης ενός έργου • χειρίζονται αποτελεσματικά τεχνικές άμβλυνσης των δυσκολιών του έργου • αξιολογούν το τελικό αποτέλεσμα και να διαμορφώνουν εναλλακτικές προσεγγίσεις	Έργο-Συνθέτης-Εποχή	Ομαδικές εργασίες και πληροφορίες για το μουσικό έργο που θα τραγουδήσουν, το συνθέτη και την εποχή που έζησε.
	Ερμηνεία Στίχων	Οι μαθητές/τριες επεξηγούν τις δύσκολες λέξεις και το νόημα των στίχων.
	Ρυθμικομελωδική Ανάγνωση Δυναμικές και Εκφραστικές Αποχρώσεις	Οι μαθητές/τριες σε ομάδες μελετούν την παρτιτούρα, και ανακαλύπτουν την τονικότητα, τα σημεία των αναπνοών, και τη δομή. Οι μαθητές/τριεςσυναποφασίζουν μαζί με τον/την εκπαιδευτικό ποιες ενότητες εκμάθησης ενός έργου μπορούν να συμπτυχθούν. (π.χ. ταυτόχρονη ρυθμικομελωδική εκμάθηση)
	Δύσκολα σημεία του έργου	Οι μαθητές/τριες επισημαίνουν τα σημεία στα οποία δυσκολεύονται και αναγνωρίζουν τις αιτίες των δυσκολιών. Ο/η εκπαιδευτικός ερμηνεύει, επεξηγεί και αναλύει τα σημεία. Οι μαθητές/τριες πειραματίζονται και μέσω συνεχών επαναλήψεων και νέων παρεμβατικών καθοδηγήσεων του/της εκπαιδευτικού διορθώνουν τις αιτίες των δυσκολιών.
	Μουσική Ερμηνεία	Χωρισμός μαθητών/τριών σε ομάδες. Μία ομάδα τραγουδά ένα διδαγμένο έργο και η υπόλοιπη τάξη επισημαίνει

[25] Βλ. υποσημείωση 1.
[26] Βλ. υποσημείωση 2.

		τα θετικά σημεία της εκτέλεσης και τα σημεία που μπορούν να βελτιωθούν. Ηχογράφηση και βιντεοσκόπηση μαθημάτων και δοκιμών. Αναπαραγωγή μέσα στην τάξη ως εργαλείο αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του παραγόμενου μουσικού αποτελέσματος.
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΣΚΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[27]: 2[28])		
Μέχρι το τέλος της Β΄ Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • εξοικειωθούν με τη διαδικασία εύρεσης του σωστού τόνου εισαγωγής των τραγουδιών • έχουν αποκτήσει το σχετικό έλεγχο της σκηνικής παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο • αποκτήσουν αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • βιώσουν τη χαρά της αποδοχής από το κοινό • αισθανθούν την αξία της μουσικής ερμηνείας και την ικανοποίηση της συλλογικής προσπάθειας • αποκτήσουν την εμπειρία της χορωδιακής επιτέλεσης • κατακτήσουν ερμηνευτική ωριμότητα • αποκτήσουν κριτήρια σχετικά με το τι είναι ολοκληρωμένο και αισθητικά άρτιο θέαμα • μάθουν να λειτουργούν και να εκφράζονται ομαδικά ως ενιαίο σύνολο • αναπτύξουν κριτήρια και να αξιολογούν τη συμμετοχή τους στην παράσταση	Διάταξη χορωδών – Ανάδειξη του φυσικού ήχου της χορωδίας Είσοδος και Έξοδος χορωδίας και μαέστρου Οπτική επαφή με το μαέστρο Ντοσιέ: άνοιγμα, κλείσιμο /ύψος κρατήματος Στάση σώματος-Εκφραστικότητα προσώπου - Σκηνοθεσία και Θεατρικότητα Ενδυμασία	*Οι διδακτικές πρακτικές και δραστηριότητες είναι όμοιες με αυτές της Α΄ Γυμνασίου.* Παρακολούθηση οπτικοακουστικού υλικού από βιντεοσκοπήση της χορωδίας Rosarte Choir - Θρηνωδία (Πάνος Κοσμίδης) . Οι μαθητές/τριες σε ομάδες παρατηρούν στοιχεία σχετικά με την παρουσίαση της χορωδίας στη σκηνή. Εστιάζουν σε λεπτομέρειες που προσδίδουν χαρακτήρα στο ύφος της χορωδίας. Ανακοινώνουν τις παρατηρήσεις τους σε ομάδες. Καταγράφουν τι θεωρούν σημαντικό να έχει μια χορωδία για την παρουσίαση της σε μια συναυλία. Πειραματίζονται και βιντεοσκοπούν την πρόβα τους. Αξιολογούν τη δική τους προσπάθεια βάσει των κριτηρίων που έχουν θέσει ως σημαντικά.
	Συμπεριφορά χορωδών	*Οι διδακτικές πρακτικές και δραστηριότητες είναι όμοιες με αυτές της Α΄ Γυμνασίου.*
	Κούρδισμα φωνών	Οι μαθητές/τριες ακούνε μόνο μία φορά έναν τόνο από τον/την εκπαιδευτικό. Ανταποκρίνονται αμέσως και τραγουδούν τον δικό τους τόνο, που απέχει συγκεκριμένο διάστημα που έχει ορίσει ο/η εκπαιδευτικός (π.χ. δίνει ένα λα και οι μαθητές/τριες τραγουδούν ντο).
	Το άγχος της σκηνής και η διαχείρισή του (βλ. Α' Γυμνασίου)	Η διαδικασία του μουσικού αυτοσχεδιασμού πριν την παράσταση, τονώνει την αυτοπεποίθηση και δημιουργεί εμπιστοσύνη στους

[27] Βλ. υποσημείωση 1.
[28] Βλ. υποσημείωση 2.

		μαθητές/τριες, συμβάλλοντας στον έλεγχο του άγχους της σκηνής. Τραγουδάνε όλοι μαζί ένα συμβολικό τραγούδι που τους χαρακτηρίζει, τους ενώνει και τους εμψυχώνει.
ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ (Ενδεικτικές δ.ώ.[29]: 23[30])		
Μέχρι το τέλος της Β' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • εκτελούν με άνεση τραγούδια αυξανόμενης δυσκολίας ως προς τη μελωδία, το ρυθμό, την αρμονία, την ερμηνεία, τη γλώσσα, το ύφος, το είδος κτλ. • αναπτύξουν κριτήρια επιλογής του ρεπερτορίου ανάλογα με το θέμα, το είδος, την εποχή, τον πολιτισμο κτλ. • σεβαστούν και να αποδεχτούν τη μουσική παράδοση του κόσμου • πειραματιστούν σε δικά τους τραγούδια	Ομοφωνικά τραγούδια στα ελληνικά, ιταλικά και λατινικά	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν ομοφωνικά μουσικά έργα με στίχους σε γλώσσα που η προφορά της μοιάζει με τα ελληνικά (π.χ. ιταλικά, λατινικά), και σε τοπικά ιδιώματα (Επτάνησα, Κάτω Ιταλία κτλ.)
	Ομοφωνικά και πολυφωνικά έργα με χρήση φωνημάτων και συλλαβών	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν ομοφωνικά και πολυφωνικά μουσικά έργα με συλλαβές χωρίς συγκεκριμένο νόημα.
	Τραγούδια της Ασίας, της Αφρικής, της Αμερικής και της Αυστραλίας	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν απαντητικά, αντιστικτικά και ομοφωνικά έργα άλλων πολιτισμών (Ασία, Αφρική, Αμερική, Αυστραλία)
	Σύγχρονα τραγούδια στα αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν σύγχρονα τραγούδια προσαρμοσμένα για χορωδία στην αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα.
		Ομαδικές ερευνητικές εργασίες για τους πολιτισμούς και τη μουσική τους. Υφολογική σύγκριση μεταξύ των μουσικών έργων των διαφορετικών πολιτισμών. Τι κοινό έχουν; Ποια είναι τα δομικά τους στοιχεία; Πώς τα χρησιμοποιούν; Τι δίνει ποικιλία στη μουσική και το τραγούδι κάθε πολιτισμού; κτλ.
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[31]: 12[32])		
Μέχρι το τέλος της Β' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • αποδομούν και να πειραματίζονται με τα βασικά χαρακτηριστικά του έργου (πχ. ρυθμικό μοτίβο, μελωδικά διαστήματα, φόρμα, ύφος κτλ.) • αυτοσχεδιάζουν σύντομες απλές μελωδίες πάνω σε συγκεκριμένο ύφος, ρυθμό και τονικότητα • αυτενεργούν χρησιμοποιώντας την προϋπάρχουσα γνώση και εμπειρία τους για να ανακαλύψουν και να	Ρυθμικομελωδικά οστινάτι Αυτοσχεδιασμός πάνω σε επαναλαμβανόμενο αρμονικό ρυθμό	Οι μαθητές/τριες δημιουργούν αυτοσχέδια ρυθμικομελωδικά οστινάτι πάνω σε διδαγμένα μουσικά έργα από διάφορες περιοχές του κόσμου. Ο/η εκπαιδευτικός τους καθοδηγεί, ώστε να μην αλλοιωθεί το ύφος των έργων. Οι μαθητές/τριες δημιουργούν αυτοσχέδιες τετράμετρες μελωδίες, βασιζόμενοι στον επαναλαμβανόμενο αρμονικό ρυθμό ενός κομματιού. Ενδεικτικό τραγούδι: With or without you (U2)
	Choralography – Body Percussion	Οι μαθητές/τριες στο παράδειγμα ακρόασης: Χορωδία Ι.Ν. Αγίων Κυρίλλου

[29] Βλ. υποσημείωση 1.
[30] Βλ. υποσημείωση 2.
[31] Βλ. υποσημείωση 1.
[32] Βλ. υποσημείωση 2.

συνθέσουν νέα • ανακαλύψουν τις αυτοσχεδιαστικές τους δεξιότητές • αναπτύξουν αυτοπεποίθηση κα αυτοεκτίμηση με τη συμμετοχή τους στην ομάδα • γίνουν ενεργοί ακροατές • εκφραστούν ελεύθερα • αναπτύξουν δεσμούς εμπιστοσύνης με την ομάδα τους • καταθέσουν στοιχεία της πολιτισμικής τους ταυτότητας • αναπτύξουν κριτική και στοχαστική ματιά για τη μουσική δημιουργία στο σύνολό της • πειραματιστούν και να διαμορφώσουν συλλογική συνείδηση μέσω της μουσικής επιτέλεσης • αναπτύξουν κριτήρια αξιολόγησης της συμμετοχής τους μέσα στη διαδικασία του αυτοσχεδιασμού.		και Μεθοδίου, 2ο μέρος, παρατηρούν τη σχέση ύφους, μελωδίας, ρυθμού κίνησης, έκφρασης κτλ . Εκτελούν κινήσεις (choralography), ή χρησιμοποιούν το σώμα τους ως ιδιόφωνο (body percussion), δημιουργώντας ρυθμικά οστινάτο, πάνω σε δεδομένη μελωδία ή μελωδικό αυτοσχεδιασμό.
	<u>Ρυθμικομελωδικά μοτίβα</u>	Οι μαθητές/τριες ολοκληρώνουν μια ημιτελή μουσική φράση, τηρώντας ομοιογένεια στο μουσικό ύφος. Οι μαθητές/τριες, αφού έχουν αποκωδικοποιήσει και συστηματοποιήσει το ύφος του διδασκόμενου ρεπερτορίου, συνθέτουν και τραγουδούν μια μελωδία που να έχει τα χαρακτηριστικά ενός συγκεκριμένου μουσικού πολιτισμού.
	<u>Φόρμα και Ύφος</u>	Οι μαθητές/τριες προσαρμόζουν και παραλλάσσουν γνωστές ή δικές τους μουσικές φράσεις, μιμούμενοι το μουσικό ύφος διαφόρων περιοχών και πολιτισμών Οι μαθητές/τριες μετά από κάθε προσπάθεια εκφράζουν στην ομάδα τους την εμπειρία του αυτοσχεδιασμού. Εστιάζουν στα θετικά σημεία και αξιολογούν το αποτέλεσμα.

ΧΟΡΩΔΙΑ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ)	**ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**	**ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ**
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΦΩΝΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[33]: 3[34])		
Μέχρι το τέλος της Γ' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • να περιγράφουν με σωστή ορολογία τα μέρη του φωνητικού συστήματος • κατανοήσουν τη φωνή ως σύνθετο μουσικό όργανο με άπειρες εκφραστικές δυνατότητες • να χρησιμοποιούν ποικιλότροπα τη φωνή τους για την παραγωγή ηχοχρωμάτων • αναγνωρίζουν και ενεργοποιούν σε άνεση τα αντηχεία του σώματος	<u>Φωνητικό Σύστημα και Υγιεινή Φωνής</u>	Επανάληψη της προϋπάρχουσας γνώση και των εμπειριών που έχουν αποκτηθεί στην Α΄ και στη Β΄ Γυμνασίου (ερωτήσεις, φωτογραφίες, σταυρόλεξο, ακροστιχίδα, αντιστοιχίες κτλ.) Έρευνα μαθητών/τριών και παρουσίαση εργασιών με θέματα σχετικά με ιατρικά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν από κακή ή υπερβολική χρήση της φωνής και καταχρήσεις όπως το κάπνισμα και το ποτό.
	<u>Μεταφώνηση- Αντηχεία Σώματος</u>	Ακρόαση παλαιότερων ηχογραφήσεων από το αρχείο της τάξης. Ηχογράφηση εκ νέου του ίδιου τραγουδιού. Συγκρίνουν τις δύο ηχογραφήσεις και επισημαίνουν

[33] Βλ. υποσημείωση 1.
[34] Βλ. υποσημείωση 1.

• επαναπροσδιορίσουν τη φωνή τους με βάση την έκταση της και να μπορούν να την κατατάξουν στην ανάλογη φωνητική ομάδα. • να περιγράφουν τη μεταφώνηση παρατηρώντας τις αλλαγές που βιώνουν οι ίδιοι στο σώμα και τη φωνή τους • υιοθετήσουν ωφέλιμες συνήθειες για προστασία των φωνητικών τους χορδών		διαφορές. Περιγράφουν με τη χρήση της ορολογίας της θεματικής ενότητας.
	<u>Ταξινόμηση Φωνών</u>	Επαναταξινόμηση μαθητών/τριών σε φωνητικές ομάδες με βάση την έκταση της φωνής τους. Ακριβής ταξινόμηση των αγοριών, με βάση τα έξι στάδια μεταφώνησης του John Cooksey. Ηχογράφηση της φετινής διαδικασίας και ακρόαση της αντίστοιχης διαδικασίας των προηγούμενων χρόνων. Τι άλλαξε; Ποιες αλλαγές έφερε η νέα ταξινόμηση των φωνών στη χορωδία; Υπάρχει αναλογία φωνών; Ποια θα ήταν ιδανική για ένα χορωδιακό σύνολο; Επηρεάζει την επιλογή του ρεπερτορίου και πώς;
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΕΧΝΙΚΗΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[35]: 17[36])		
Μέχρι το τέλος της Γ΄ Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • διατηρούν τη σωστή στάση του σώματος καθώς τραγουδάνε χωρίς ανάγκη διορθώσεων • χρησιμοποιούν άνετα τη διαφραγματική αναπνοή κατά την εκμάθηση και εκτέλεση των τραγουδιών • Ελέγχουν την άρθρωσή τους και γνωρίζουν τεχνικές βελτίωσης • ενεργοποιούν άνετα τα αντηχεία του σώματος • χρησιμοποιούν άνετα και να ελέγχουν ικανοποιητικά το βαρύ και ελαφρύ μηχανισμό παραγωγής της φωνής (στηθική/κεφαλική φωνή), και να τοποθετούν σωστά τη φωνή τους • αναπτύξουν τεχνικές προστασίας των φωνητικών χορδών (ζέσταμα, ασκήσεις ενδυνάμωσης, διαφραγματική αναπνοή)	<u>Στάση Σώματος</u> <u>Διαφραγματική Αναπνοή</u>	Συνεχίζονται οι διδακτικές πρακτικές, με τη δυνατότητα αξιοποίησης και εφαρμογής των ΤΠΕ, όπως παρουσιάστηκαν στην Α΄ και στη Β΄ Γυμνασίου. Οι μαθητές/τριών τηρούν σωστή στάση του σώματος και ελέγχουν με άνεση την αναπνοή τους, από την αρχή του μαθήματος. Ο/η εκπαιδευτικός δρα παρεμβατικά.
	<u>Τεχνικές άρθρωσης - σημείων δυναμικής και έκφρασης</u> <u>Ελαφρύς/Βαρύς Μηχανισμός Φωνής</u>	Οι μαθητές/τριες παρακολουθούν αποσπάσματα από την ταινία My Fair Lady . Εστιάζουν στις τεχνικές άρθρωσης. Εξηγούν γιατί η σωστή προφορά των λέξεων είναι σημαντική στο τραγούδι αλλά και στην επικοινωνία γενικότερα. Παρακολουθούν αποσπάσματα από την ταινία The Rain In Spain. Οι μαθητές/τριες παρακολουθούν στο βίντεο, χορωδιακό έργο πυκνής μουσικής γραφής, με ιδιαίτερη τεχνική απαίτηση στην άρθρωση και στη μελωδική γραμμή (π.χ. Ύμνος εις την Ελευθερία). Εντοπίζουν τα δύσκολα σημεία, παρατηρούν τον τρόπο που επιτυγχάνεται η συγκεκριμένη τεχνική απαίτηση και επιχειρούν να την αναπαράγουν με την καθοδήγηση και παρότρυνση του/της εκπαιδευτικού. Βρίσκουν γνωστά τους μουσικά έργα, τα οποία έχουν παρόμοια τεχνική απαίτηση, και εφαρμόζουν τη νέα γνώση σε αυτά. Περιγράφουν το αποτέλεσμα χρησιμοποιώντας την

[35] Βλ. υποσημείωση 1.
[36] Βλ. υποσημείωση 2.

	Ασκήσεις φωνής (ενδεικτικές ασκήσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας και σε συνέχεια των αντίστοιχων της Α και Β γυμνασίου)	ορολογία που έχει κατακτηθεί από προηγούμενα μαθήματα. Μελωδική άσκηση με staccato πηδήματα πέμπτης (π.χ. ντο-σολ-ντο, ρε-λα-ρε κτλ.), με τη χρήση οποιουδήποτε φωνήεντος. Η άσκηση αυτή είναι κατάλληλη για εξάσκηση του διαφράγματος και τοποθέτηση της φωνής. Καλό είναι η άσκηση να πραγματοποιείται ξεχωριστά ανά φωνητική ομάδα, ειδικά στην περίπτωση των αγοριών σε περίοδο μεταφώνησης, γιατί η έκτασή τους είναι διαφορετική και ο έλεγχος της φωνής τους δύσκολος. Μελωδική άσκηση στη μεσαία περιοχή σε ανιούσα βηματική κίνηση legato σε απόσταση πέμπτης, ανιών στακάτο πήδημα τετάρτης (συνολική απόσταση ογδόης) και στη συνέχεια επιστροφή στη βάση με την αντίστροφη πορεία με τη συλλαβή "Να" να επαναλαμβάνεται πάνω στους φθόγγους με την εξής ρυθμική διαδοχή: τέσσεραδέκατα έκτα (legato), δύο ογδόα (staccato), τέσσερα δέκατα έκτα(legato) με τον καταληκτικό φθόγγο να έχει διάρκεια τετάρτου (π.χ. Ρε-Μι-Φα#-Σολ-Λα-Ρε΄-Λα-Σολ-Φα#-Μι-Ρε). Το μελωδικό αυτό σχήμα ανεβαίνει ανά ημιτόνιο, επαναλαμβάνεται και στη συνέχεια κατεβαίνει ανά ημιτόνιο, μέχρι να προσεγγίσει το κατώτατο όριο κάθε φωνής. Η άσκηση αυτή είναι κατάλληλη για την εξάσκηση της ομαλής εναλλαγής από το βαρύ στον ελαφρύ μηχανισμό καιτην προετοιμασία της φωνής να προσεγγίσει τα ανώτατα όριά της. Καλό είναι η άσκηση να πραγματοποιείται ξεχωριστά ανά φωνητική ομάδα, ειδικά στην περίπτωση των αγοριών σε περίοδο μεταφώνησης, γιατί η έκτασή τους είναι διαφορετική και ο έλεγχος της φωνής τους δύσκολος.
	Ζέσταμα (βλ. Α' Γυμνασίου)	Εφαρμόζονται στη σειρά ασκήσεις κορμού, προσώπου, διαφράγματος και φωνής, με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού και την ανταπόκριση των μαθητών (βλ. Α' Γυμνασίου). Όταν οι μαθητές/τριες αισθανθούν εξοικειωμένοι με τη διαδικασία, μπορούν οι ίδιοι να αναλάβουν το ρόλο του καθοδηγητή, στις ασκήσεις κορμού, προσώπου, διαφράγματος και φωνής. Ηχογράφηση και βιντεοσκόπηση της

		τάξης, ως μέσο αυτοαξιολόγησης για τη στάση σώματος, τη χρήση του διαφράγματος, την άρθρωση και τη φωνητική τεχνική. Σύγκριση με προηγούμενες ηχογραφήσεις. Ποια στοιχεία έχουν βελτιωθεί και ποια πρέπει να προσεχθούν περισσότερο;
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[37]: 23[38])		
Μέχρι το τέλος της Γ' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει επιπροσθέτως να: • αποκτήσουν αυτοπεποίθηση για την ερμηνεία τους και την απόδοση του έργου • κατακτήσουν ερμηνευτικές δεξιότητες και άνεση, ανά είδος, συνθέτη, εποχή, σε ποικιλία ρεπερτορίου • διαμορφώσουν προσωπική άποψη για την ερμηνεία των έργων • να εκφράζουν τα συναισθήματα τους • αξιολογούν την προσωπική τους ερμηνευτική προσπάθεια με συγκεκριμένα κριτήρια και να προτείνουν βελτιώσεις • αποδέχονται την ερμηνευτική πολλαπλότητα των έργων • σέβονται και να υποστηρίζουν την διαφοροποίηση των μουσικών πολιτισμών • αναπτύξουν την αισθητική και αισθητηριακή τους αγωγή. • αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη και την κατανόηση του εκάστοτε μουσικού είδους • πειραματιστούν και να διαμορφώσουν κριτήρια καλλιτεχνικής έκφρασης είτε ως ακροατές, είτε ως ενεργοί ερμηνευτές είτε ως δημιουργοί • εκφράσουν ιδέες και συναισθήματα μέσα από το τραγούδι • αξιολογούν τη δική τους ερμηνεία με συγκεκριμένα κριτήρια	Σχέση λόγου και μουσικής: συλλαβής/φθόγγου, νοήματος/μουσικής φράσης, αναπνοής/φραζαρίσματος, νοήματος/μελωδικής κορύφωσης, συναισθημάτων/μουσικών συμβόλων, ύφους λόγου/ύφους μουσικής, είδους λόγου/είδους μουσικής, μορφής λόγου/μορφής μουσικής) Σύνδεση του έργου με ιστορικές, φιλοσοφικές, πολιτικές και κοινωνικές αναφορές Ιστορική, Μορφολογική και Υφολογική ανάλυση του έργου	Ενδεικτικό παράδειγμα διδασκαλίας: «8 Δωδεκανησιακά Τραγούδια» του Γιάννη Κωνσταντινίδη. Ενεργητική Ακρόαση του έργου. Σημειώνουν και σχολιάζουν ό,τι τους έκανε εντύπωση, συζητούν σε ομάδες εντοπίζοντας τα χαρακτηριστικά σημεία που δίνουν ταυτότητα στο έργο (ύφος, είδος, φόρμα, τρόπος ερμηνείας, αισθητική, εκφραστικότητα κτλ.).Τα ανακοινώνουν στην τάξη. Προσπαθούν να τα εφαρμόσουν στο επιλεγμένο τραγούδι με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού. Αναλύουν το νόημα των στίχων σε σχέση με τη μελωδική και αρμονική ανάπτυξη του έργου (τονισμός, φραζάρισμα, αρμονία, νόημα στίχων, κορύφωση, πτώσεις). Δουλεύουν φωνητικά τα εκφραστικά τα μουσικά στοιχεία που πρέπει να χειρίζονται με δεξιότητα (staccato, legato, φραζάρισμα, δυναμικές, χρωματισμούς, ύφος). Μελετούν τμηματικά το τραγούδι και σύμφωνα με τις τεχνικές εξάσκησης, ακολουθώντας τις εκφραστικές οδηγίες του μαέστρου. Εκτελούν το τραγούδι κατακτώντας κάθε φορά μεγαλύτερη άνεση στο ύφος και τα ερμηνευτικά του στοιχεία. Χρησιμοποιούν τα νέα εκφραστικά στοιχεία σε ασκήσεις αυτοσχεδιασμού. Ξεχωρίζουν και περιγράφουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ιστορικής εποχής του έργου μέσα από ποικιλία διαφορετικών ηχητικών παραδειγμάτων. Μπορούν να τα τραγουδήσουν με σχετική ευκολία. Ηχογραφούν την πρόβα και σχολιάζουν το ερμηνευτικό αποτέλεσμα. Προτείνουν διορθώσεις. «Τι μας άρεσε; Πώς το πετύχαμε; Μοιάζει με το ύφος της εποχής; Τι αλλαγές πρέπει να

[37] Βλ. υποσημείωση 1.
[38] Βλ. υποσημείωση 2.

		κάνουμε για να φτάσουμε στην ερμηνεία που θέλουμε;». Αυτοσχεδιάζουν σε βασικά χαρακτηριστικά του έργου (πχ. απλά ρυθμικά μοτίβα). Μεταφέρουν τη γνώση τους και σε άλλα τραγούδια ίδιας εποχής με ανάλογα χαρακτηριστικά.
ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΣΗΜΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[39]: 20[40])		
Μέχρι το τέλος της Γ' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • παρακολουθούν την παρτιτούρα χορωδιακών έργων • αναγνωρίζουν τη φόρμα και τη δομή του έργου • επισημαίνουν ιδιαίτερα μορφολογικά, υφολογικά στοιχεία στην γραφή του έργου και να το κατατάσσουν σε συγκεκριμένη εποχή • αποτυπώνουν με άνεση τις μουσικές τους ιδέες και τις αξιολογούν	Γραφική παρτιτούρα Ανάγνωση χορωδιακής παρτιτούρας (δίφωνη κτλ.) Ανάλυση χορωδιακού έργου (μορφολογικά και υφολογικά στοιχεία κτλ.) Prima vista	Συνθέτουν γραφική παρτιτούρα δίφωνη ή τρίφωνη κτλ. με ολοκληρωμένη δομή (πχ. θέμα, αντίθεμα, ανάπτυξη, πλοκή, κορύφωση και τελική πτώση) και εκφραστικά στοιχεία (δυναμική, φράσεις, τονισμοί, staccato/legato κτλ.), την οποία εκτελούν σε ομάδες προσέχοντας να έχουν σταθερό παλμό, κάθετη συνήχηση συγχρονισμό και εκφραστικότητα. Ηχογραφούν και αξιολογούν την προσπάθειά τους. Οι μαθητές/τριες αναλύουν συγκεκριμένα στοιχεία στην παρτιτούρα δυτικής σημειογραφίας: Τι μορφή έχει; Υπάρχει αλυσίδα και τι είδος; Ποια φωνή έχει ένα ιδιαίτερο ρυθμικό μοτίβο και ποιο είναι αυτό; Πώς ονομάζεται η συνοδεία που έχει; Σε τι διάστημα είναι; Σε ποιο μέτρο βρίσκεται η κορύφωση του έργου; Σε ποια λέξη; Γιατί; Ακρόαση χορωδιακού έργου Versus 1 από την καντάτα Christ lag in Todes Banden BWV 4 (J.S. Bach): οι μαθητές/τριες παρακολουθούν την πολυφωνική παρτιτούρα. Σχολιάζουν την εμπειρία τους στην παρακολούθηση χορωδιακής παρτιτούρας. Διαβάζουν και τραγουδούν εκ πρώτης όψεως (prima vista) το Χορικό από την καντάτα Christ lag in Todes Banden BWV 4 (J.S. Bach).Αξιολογούν την προσπάθεια.
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ ΔΟΚΙΜΩΝ (Ενδεικτικές δ.ώ.[41]: 25[42])		
Μέχρι το τέλος της Γ' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • εξοικειωθούν με τα στάδια εκμάθησης ενός έργου • χειρίζονται αποτελεσματικά τεχνικές άμβλυνσης των	Έργο-Συνθέτης-Εποχή	Ομαδικές εργασίες και πληροφορίες για το μουσικό έργο που θα τραγουδήσουν, το συνθέτη και την εποχή που έζησε.
	Ερμηνεία Στίχων	Οι μαθητές/τριες εξηγούν τις δύσκολες λέξεις και το νόημα των στίχων. Σε περίπτωση ξενόγλωσσων κάνουν τη μετάφραση, εφόσον αυτό είναι δυνατό.

[39] Βλ. υποσημείωση 1.
[40] Βλ. υποσημείωση 2.
[41] Βλ. υποσημείωση 1.
[42] Βλ. υποσημείωση 2.

δυσκολιών του έργου • αξιολογούν το τελικό αποτέλεσμα και να διαμορφώνουν εναλλακτικές προσεγγίσεις	Ρυθμικομελωδική Ανάγνωση Δυναμικές και Εκφραστικές Αποχρώσεις Δύσκολα σημεία του έργου	Οι μαθητές/τριες σε ομάδες μελετούν την παρτιτούρα, ανακαλύπτουν την τονικότητα, τα σημεία των αναπνοών, τη δομή, τις αρμονικές πτώσεις. Επισημαίνουν τα δύσκολα σημεία κάθε ενότητας εκμάθησης στα οποία θα δοθεί έμφαση (πχ. ένα τεχνικά απαιτητικό μελωδικό πέρασμα στην εκμάθηση της μελωδίας, ή πυκνή ακολουθία ρυθμικών αξιών που δυσκολεύει την άρθρωση στην εκμάθηση της ρυθμικής διαδοχής). Προτείνουν ποιες ενότητες εκμάθησης μπορούν να συμπτυχθούν στα σημεία που δεν εντοπίζεται ιδιαίτερη δυσκολία.
	Μουσική Ερμηνεία	Χωρισμός μαθητών/τριών σε ομάδες. Μία ομάδα τραγουδά το διδαγμένο έργο και η υπόλοιπη τάξη επισημαίνει τα θετικά σημεία της εκτέλεσης και τα σημεία που μπορούν να βελτιωθούν. Ηχογράφηση και βιντεοσκόπηση μαθημάτων και δοκιμών. Αναπαραγωγή μέσα στην τάξη ως εργαλείο αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του παραγόμενου μουσικού αποτελέσματος.
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΣΚΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[43]: 2[44])		
Μέχρι το τέλος της Γ΄ Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • ανταποκρίνονται άμεσα και με σιγουριά στη διαδικασία εύρεσης του σωστού τόνου εισαγωγής των τραγουδιών • έχουν αποκτήσει το σχετικό έλεγχο της σκηνικής παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο • αποκτήσουν αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • βιώσουν τη χαρά της αποδοχής από το κοινό • αισθανθούν την αξία της μουσικής ερμηνείας και την ικανοποίηση της συλλογικής προσπάθειας • αποκτήσουν την εμπειρία της χορωδιακής επιτέλεσης • κατακτήσουν ερμηνευτική ωριμότητα	Διάταξη χορωδών – Ανάδειξη του φυσικού ήχου της χορωδίας Είσοδος και Έξοδος χορωδίας και μαέστρου Οπτική επαφή με το μαέστρο Ντοσιέ: άνοιγμα, κλείσιμο /ύψος κρατήματος Στάση σώματος-Εκφραστικότητα προσώπου - Σκηνοθεσία και Θεατρικότητα Ενδυμασία	*Οι διδακτικές πρακτικές και δραστηριότητες είναι όμοιες με αυτές της Α΄ και της Β΄ Γυμνασίου*
	Συμπεριφορά χορωδών	*Οι διδακτικές πρακτικές και δραστηριότητες είναι όμοιες με αυτές της Α΄ και της Β΄ Γυμνασίου*
	Κούρδισμα φωνών	Οι μαθητές/τριες ακούνε μία φορά μία συγχορδία σε αρπέζ στο πιάνο. Η κάθε φωνητική ομάδα ανταποκρίνεται αμέσως και τραγουδά τον δικό της τόνο, με την κίνηση του χεριού του/της

43 Βλ. υποσημείωση 1.
44 Βλ. υποσημείωση 1.

• αποκτήσουν κριτήρια σχετικά με το τι είναι ολοκληρωμένο και αισθητικά άρτιο θέαμα • μάθουν να λειτουργούν και να εκφράζονται ομαδικά ως ενιαίο σύνολο • αναπτύξουν κριτήρια και να αξιολογούν τη συμμετοχή τους στην παράσταση		εκπαιδευτικού σε συνήχηση. Οι μαθητές/τριες ακούνε μία φορά μία συγχορδία σε συνήχηση στο πιάνο. Η κάθε φωνητική ομάδα ανταποκρίνεται αμέσως και τραγουδά τον δικό της τόνο, με την κίνηση του χεριού του/της εκπαιδευτικού σε συνήχηση.
	Το άγχος της σκηνής και η διαχείρισή του	*Οι διδακτικές πρακτικές και δραστηριότητες είναι όμοιες με αυτές της Α΄ και της Β΄ Γυμνασίου.*
ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ (Ενδεικτικές δ.ώ.[45]: 25[46])		
Μέχρι το τέλος της Γ' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να: • ερμηνεύουν χορωδιακά έργα από ολόκληρο το ιστορικό φάσμα της λόγιας δυτικής μουσικής • ταξινομούν το ρεπερτόριο με βάση την ιστορική περίοδο • εκτιμήσουν τη μουσική διαφορετικών εποχών • ανακαλύψουν την ιστορική συνέχεια και εξέλιξη του δυτικού πολιτισμού μέσω της μουσικής του ανά τους αιώνες • ανακαλύψουν τις μουσικές δεξιότητές τους • γίνουν ενεργοί ακροατές • εκφραστούν ελεύθερα • αναπτύξουν κριτική και στοχαστική ματιά	Πρωτότυπα ή διασκευασμένα Χορωδιακά έργα της κλασικής περιόδου	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν έργα ή μέρη έργων της κλασικής περιόδου.
	Πρωτότυπα ή διασκευασμένα Χορωδιακά έργα της ρομαντικής περιόδου	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν έργα ή μέρη έργων της ρομαντικής περιόδου.
	Πρωτότυπα ή διασκευασμένα Χορωδιακά έργα της Επτανησιακής και της Εθνικής Σχολής	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν έργα ή μέρη έργων της Επτανησιακής και της Εθνικής σχολής.
	Σωζόμενα αποσπάσματα, χορωδιακές διασκευές και πειραματικές προσεγγίσεις αρχαίων ελληνικών μουσικών έργων	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν σωζόμενα αποσπάσματα, χορωδιακές διασκευές και πειραματικές προσεγγίσεις αρχαίων ελληνικών μουσικών έργων
	Πρωτότυπα ή διασκευασμένα Χορωδιακά έργα της αναγεννησιακής περιόδου	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν έργα ή μέρη έργων της αναγεννησιακής περιόδου.
	Πρωτότυπα ή διασκευασμένα Χορωδιακά έργα του Μεσαίωνα	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν έργα ή μέρη έργων της μεσαιωνικής περιόδου.
	Πρωτότυπα ή διασκευασμένα Χορωδιακά έργα του 20ου και του 21ου αιώνα	Οι μαθητές/τριες τραγουδούν έργα ή μέρη έργων του 20ου και του 21ου αιώνα.
	Πρωτότυπα ή διασκευασμένα Χορωδιακά έργα της εποχής του Μπαρόκ.	Οι μαθητές τραγουδούν έργα ή μέρη έργων της εποχής του μπαρόκ.
		Εξοικείωση με τον τρόπο εύρεσης μουσικού έργου στις ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες και την ταξινόμησή του σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της περιόδου που ανήκει. Ομαδικές ερευνητικές εργασίες των μαθητών/τριών για το ιστορικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των διδασκόμενων τραγουδιών. Υφολογική σύγκριση μεταξύ των μουσικών έργων των διαφορετικών ιστορικών περιόδων.
ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ (Ενδεικτικές δ.ώ.[47]: 15[48])		
Μέχρι το τέλος της Γ' Γυμνασίου, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να:	Έργο 20ου ή 21 ου αιώνα με αυτοσχεδιαστικά στοιχεία	Τραγουδούν το έργο Immortal Bach του K. Nystedt.

[45] Βλ. υποσημείωση 1.
[46] Βλ. υποσημείωση 2.
[47] Βλ. υποσημείωση 1.
[48] Βλ. υποσημείωση 2.

• κατανοήσουν σε βάθος τη λειτουργικότητα των μουσικών στοιχείων και να τα αξιοποιήσουν δημιουργώντας έργα που τους εκφράζουν • ελευθερωθούν από την παρτιτούρα • ανακαλύψουν τις μουσικές δεξιότητές τους • γίνουν ενεργοί ακροατές • εκφραστούν ελεύθερα • αναπτύξουν αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση με τη ενεργή συμμετοχή τους στην ομάδα • αναπτύξουν δεσμούς εμπιστοσύνης με την ομάδα τους • αναγνωρίζουν τη μουσική διαδικασία του αυτοσχεδιασμού ως ολοκληρωμένη μορφή έκφρασης • πειραματιστούν εισάγοντας προσωπικά μουσικά βιώματα και καταθέτοντας στοιχεία της πολιτισμικής τους ταυτότητας • διαμορφώσουν συλλογική συνείδηση μέσω της μουσικής επιτέλεσης • αναπτύξουν κριτήρια αξιολόγησης της συμμετοχής • αναπτύξουν κριτική και στοχαστική ματιά για τη μουσική δημιουργία στο σύνολό της	Ρυθμικομελωδικά μοτίβα – Αρμονικά Στοιχεία	Οι μαθητές/τριες ολοκληρώνουν μια ημιτελή φράση, σε τρίφωνη ή τετράφωνη εναρμόνιση, χρησιμοποιώντας πτωτικά σχήματα.
	Choralography – Body Percussion (βλ. Α΄ και Β΄ Γυμνασίου)	Αυτοσχεδιάζουν κινήσεις και ήχους με το σώμα τους (choralography και body percussion) σε έργα του 20ου και του 21ου αιώνα, ακολουθώντας το ύφος, το ρυθμό, τη δομή του έργου.
	Ελεύθερη Φόρμα – Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός	Τραγουδούν, ακολουθώντας τα σημάδια μιας γραφικής παρτιτούρας που τους δίνει ελευθερίες στον τρόπο που θα την αποδώσουν π.χ. Artikulation, (G. Ligeti) . Κάθε μαθητής/τρια αναλαμβάνει το ρόλο του μαέστρου και με βάση την ίδια παρτιτούρα κατευθύνει τη χορωδία με όποιο τρόπο την αντιλαμβάνεται ο ίδιος. Επαναλαμβάνεται η ίδια διαδικασία από κάθε μαθητή-μαέστρο, απολύτως αυτοσχεδιαστικά χωρίς παρτιτούρα. Οι μαθητές/τριες μετά από κάθε προσπάθεια εκφράζουν στην ομάδα τους την εμπειρία του αυτοσχεδιασμού. Εστιάζουν στα θετικά σημεία και αξιολογούν το αποτέλεσμα.

Β. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός του μαθήματος της **Ελληνικής Βυζαντινής και Παραδοσιακής Χορωδίας** είναι η επαφή των μαθητών με την πλούσια ελληνική μουσική παράδοση, στη χορωδιακή της διάσταση. Η εκμάθηση κλασικών βυζαντινών εκκλησιαστικών μελών και η πιστή εκτέλεσή τους. Η γνωριμία με τα παραδοσιακά τραγούδια, τους ήχους, τα ήθη, τους ρυθμούς, το ύφος και άλλα ειδικά χαρακτηριστικά της μουσικής μας παράδοσης. Για το λόγο αυτό, η επιλογή του ρεπερτορίου αποσκοπεί στην προσέγγιση διαφόρων μουσικών συνθέσεων, οι οποίες περιλαμβάνουν ποικιλία ήχων, αναπτύξεως του μέλους και ρυθμικών μοτίβων.

Οι μαθητές καλούνται να έρθουν σε επαφή και με άλλες πτυχές του ελληνικού πολιτισμού και να γνωρίσουν -κυρίως μέσω των τραγουδιών- τα ήθη και τα έθιμα, διάφορους χορούς, τις εορτές και τις συνήθειες κάθε εποχής, τόσο σε τοπικό, όσο και σε πανελλήνιο επίπεδο.

Κατά τη διάρκεια του μαθήματος, οι μαθητές θα γνωρίσουν και τεχνικά ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία της φωνής (αναπνοή, τοποθέτηση, χρήση αντηχείων, στάση του σώματος κ.τ.ο.) και τα όργανα που την παράγουν (λάρυγγας, φάρυγγας, πνεύμονες, φωνητικές χορδές). Επίσης, θα αναπτυχθούν τεχνικές που έχουν σχέση με την αρμονικότερη επικοινωνία των μελών της χορωδίας με τον «χοράρχη».

Γενικοί στόχοι του μαθήματος είναι η καλλιέργεια του αλληλοσεβασμού και της συλλογικής εργασίας, η ανάπτυξη δεξιοτήτων ενεργητικής μουσικής ακρόασης, η ανάπτυξη φωνητικών δεξιοτήτων, η καλλιέργεια δεξιοτήτων χορωδιακής και αρμονικής εκτέλεσης των εκκλησιαστικών ύμνων και των παραδοσιακών τραγουδιών, η δυνατότητα αναγνώρισης και εκτέλεσης ποικιλίας τρόπων και ρυθμών από τη δημοτική μουσική και η απόκτηση γνώσεων βασικών εννοιών, όπως ο ρυθμός, η μελωδία, η αρμονία-συνήχηση, η μορφή, η χροιά, η δυναμική, η ταχύτητα, η άρθρωση κ.α.

Το μάθημα διδάσκεται για δυο ώρες εβδομαδιαίως, σε όλα τα τμήματα μίας τάξης του μουσικού γυμνασίου. Γι’ αυτό το λόγο το Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) της Ελληνικής Βυζαντινής και Παραδοσιακής Χορωδίας παρουσιάζεται σε τρία επίπεδα, σύμφωνα με τις τάξεις των μαθητών. Επίσης σε κάθε επίπεδο έχουμε σταδιακή αύξηση της δυσκολίας των προτεινόμενων ύμνων και τραγουδιών, η οποία είναι σχετική με την πορεία των μαθημάτων.

Η διαίρεση του ΠΣ γίνεται σε τέσσερις στήλες. Στην πρώτη «Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα» αναφέρονται οι επιδιωκόμενοι στόχοι του μαθήματος, στη δεύτερη «Βασικά Θέματα» αναφέρεται η ύλη του μαθήματος, στην τρίτη «Δραστηριότητες» παρατίθεται ποικιλία δραστηριοτήτων που αντιστοιχούν άλλοτε περισσότερες και άλλοτε λιγότερες σε δύο ή σε τρεις άξονες των μουσικών δραστηριοτήτων (άξονας ακρόασης, εκτέλεσης, δημιουργίας) ανάλογα με το περιεχόμενο της εκάστοτε ενότητας και στην τέταρτη «Ενδεικτικό Εκπαιδευτικό Υλικό» προτείνονται συλλογές, καταγραφές, ηχητικό υλικό και ιστοθέσεις, που θα διευκολύνουν το έργο του εκπαιδευτικού. Ενδεικτικά προτείνονται για ακρόαση σε χορωδιακό επίπεδο, οι εκδόσεις των χορωδιών: Μαΐστορες της Ψαλτικής Τέχνης, Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία, Βυζαντινός Χορός Τρόπος κ.α. Από τους μονωδούς πρωτοψάλτες ερμηνευτές υπάρχει διαθέσιμο αρχειακό υλικό τόσο στο διαδίκτυο όσο και σε εκδόσεις. Αναφέρονται ενδεικτικά αυτοί που ακολουθούν την πατριαρχική μουσική παράδοση (Ι. Ναυπλιώτης, Κ. Πρίγγος, Θ. Στανίτσας), το αγιορείτικο ύφος, (π. Διον. Φιρφιρής), οι πρωτοψάλτες της Θεσσαλονίκης (Α. Καραμάνης, Χρ. Θεοδοσόπουλος, Χ. Ταλιαδωρος) κ. ά. Τέλος, ποικίλες είναι οι συλλογές και οι ιστορικές κυρίως καταγραφές δημοτικών τραγουδιών που μπορεί να βασιστεί κατ' επιλογήν ο διδάσκων. Ενδεικτικά αναφέρονται οι συλλογές: Γ. Παχτίκου, Ν. Πολίτη, Μ. Μερλιέ, Σπ. Περιστέρη και το έργο του Σ. Καρά. Για το δημοτικό τραγούδι βιβλιογραφική αναφορά αποτελεί το έργο των Baud-Bovy, Μ. Μερλιέ, Δ. Θέμελη, Μ. Δραγούμη, Γ. Αμαργιαννάκη, Λ. Λιάβα και πολλών άλλων.

2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

2.1 Α΄ Επίπεδο (Εφ' όσον το μάθημα της χορωδίας διδαχθεί στην Α΄ Τάξη του Γυμνασίου)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα	Δραστηριότητες
Οι μαθητές: Α. Να γνωρίσουν τους βασικούς κανόνες λειτουργίας μιας χορωδίας. Να μάθουν για τις έννοιες της συνεργασίας, του αλληλοσεβασμού, της «υποταγής» στο γενικό σύνολο, της πιστής απόδοσης του μουσικού κειμένου, της τονικής σταθερότητας, της ομοιογένειας (ένταση φωνής) κ.τ.ο. Β. Να αντιληφθούν τεχνικά ζητήματα που αφορούν τη χρήση και την λειτουργία της φωνής και τα οποία οδηγούν στην καλύτερη δυνατή εμφάνιση της χορωδίας. Να διδαχθούν τους τρόπους αναπνοής (διάφραγμα), τεχνικές τοποθέτησης της φωνής, τη χρήση των αντηχείων, τη στάση του σώματος, το «ζέσταμα» της φωνής. Γ. Να κατανοήσουν τις βασικές έννοιες του ρυθμού, της μελωδίας, της αρμονίας, της χροιάς, της δυναμικής και της ταχύτητας. Δ. Να αναπτύξουν τεχνικές μεταξύ του διευθυντή της χορωδίας και των μελών, οι οποίες θα συμβάλλουν στην αρμονικότερη επικοινωνία τους και στην άρτια και μεστή εμφάνιση της χορωδίας. Ε. Να αντιληφθούν, μέσα από τα παραδοσιακά τραγούδια, τη διαχρονική αισθητική αξία, την ποικιλία και την εξέλιξη του δημοτικού τραγουδιού, σε σχέση με το κοινωνικό περιβάλλον αλλά και τις	Α. Γενική αναφορά στους βασικούς κανόνες λειτουργίας της χορωδίας. Β. Ανατομία φωνητικού συστήματος (φυσιολογία, μεταφώνηση, αντηχεία, διάφραγμα κ.τ.ο.). Γ. Γνωριμία με τεχνικά ζητήματα τα οποία οδηγούν στη σωστή και ακούραστη χρήση της φωνής. Διδασκαλία σχετικών ασκήσεων και τρόπων λειτουργίας της φωνής. Δ. Επισήμανση των τρόπων με τους οποίους ο Διευθυντής της χορωδίας ερμηνεύει, διδάσκει και «χοραρχεί». Κατανόηση του τρόπου λειτουργίας και σύμπραξης του διευθυντή και των μελών της χορωδίας. Ε. Καλλιτεχνική έκφραση (δυναμική, αγωγική, στιλιστική ερμηνεία, ρυθμικός παλμός κ.τ.λ.). Στ. Διδασκαλία σύντομων εκκλησιαστικών ύμνων όλων των ειδών της εκκλησιαστικής μελοποιίας, από τους ήχους του διατονικού γένους, σε παραλλαγή και μέλος. Παράλληλη διδασκαλία παραδοσιακών δημοτικών τραγουδιών, τα οποία αναφέρονται στις ίδιες κλίμακες (μελωδική και διαστηματική πορεία) μ' αυτές των εκκλησιαστικών ύμνων. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση.	Α. Ο καθηγητής μπορεί να ζητήσει από τους ίδιους τους μαθητές να γράψουν κανόνες που θεωρούν ότι η τήρησή τους θα συμβάλλει στην άρτια και αρμονική εμφάνιση της χορωδίας. Αφού τους διαβάσουν, επιλέγουν ποιους θα κρατήσουν, ποιους θα αφαιρέσουν και συζητούν αν πρόκειται να προσθέσουν κι άλλους. Καλό είναι να τους καταγράψουν και να τους αναρτήσουν στην αίθουσα, όπου γίνεται το μάθημα. Β. Ο καθηγητής παρουσιάζει ασκήσεις αναπνοής (διάφραγμα), τις οποίες θα εκτελούν κάθε φορά πριν αρχίσουν την πρόβα. Επίσης, με τη βοήθεια πιάνου «ζεσταίνει», με συγκεκριμένες ασκήσεις, τις φωνές των χορωδών. Έτσι κατανοείται ο σημαντικός ρόλος της αναπνοής καθώς και της τοποθέτησης και λειτουργίας της φωνής. Γ. Η διδασκαλία των τραγουδιών μπορεί να γίνει θεματικά, δηλαδή: με τραγούδια **(α)** **<u>εποχιακά</u>** (ανοιξιάτικα, μαγιάτικα, καλοκαιρινά, χειμωνιάτικα, φθινοπωρινά), **(β)** **<u>γεωγραφικά</u>** (χαρακτηριστικά τραγούδια περιοχών της Ελλάδας, ξεκινώντας από τη Βόρεια Ελλάδα και φτάνοντας στην Κρήτη και στην Κύπρο), **(γ)** **<u>επετειακά</u>** (από τους αγώνες του έθνους, κάλαντα, αποκριάτικα, της αλώσεως, της πασχαλιάς), **(δ)** **<u>σύμφωνα με τον κύκλο</u>**

επιδράσεις της τεχνολογίας. Στ. Να καλλιεργήσουν φωνητικές δεξιότητες και να μπορούν να εκτελέσουν αρμονικά και χορωδιακά σύντομους εκκλησιαστικούς ύμνους και παραδοσιακά δημοτικά τραγούδια με απλή μελωδία και εύκολα ρυθμικά σχήματα.		**της ζωής** (νανουρίσματα, της αγάπης, της ξενιτειάς, του γάμου, μοιρολόγια κ.ά.). Σημαντικό για όλες τις κατηγορίες είναι να ξεκινά η διδασκαλία από τα εύκολα στα δύσκολα (διαβαθμισμένο επίπεδο δυσκολίας), ανάλογα και με το επίπεδο των μαθητών που αποτελούν τη χορωδία.

2.2 Β΄ Επίπεδο (Εφ' όσον το μάθημα της χορωδίας διδαχθεί στην Β΄ Τάξη του Γυμνασίου)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα	Δραστηριότητες
Στο Β΄ επίπεδο ισχύει ότι αναφέραμε στα Α, Β, Γ, Δ και Ε του πρώτου επιπέδου, γιατί είναι στοιχεία τα οποία πρέπει να τα γνωρίζει και να τα αφομοιώσει κάθε χορωδία. Επιπλέον οι μαθητές του Β΄επιπέδου θα πρέπει να αναπτύξουν φωνητικές δεξιότητες και να μπορούν να εκτελέσουν αρμονικά και χορωδιακά σύντομους και αργοσύντομους εκκλησιαστικούς ύμνους και παραδοσιακά δημοτικά τραγούδια σε πιο απαιτητικές μελωδικές γραμμές και κλασικά ρυθμικά σχήματα.	Α. Καλό είναι να επαναληφθούν τα Α, Β, Γ, Δ και Ε που αναφέραμε στα «Βασικά Θέματα» του πρώτου επιπέδου, γιατί είναι γενικά στοιχεία και γνώσεις που πρέπει να έχει μια χορωδία και που θα τη βοηθήσει να λειτουργεί ομοιόμορφα και μελωδικά. Β. Διδασκαλία σύντομων και αργοσύντομων εκκλησιαστικών ύμνων, όλων των ειδών της εκκλησιαστικής μελοποιίας, από τους διδαχθέντες ήχους, σε παραλλαγή και μέλος. Παράλληλα να διδαχθούν παραδοσιακά δημοτικά τραγούδια, τα οποία να αναφέρονται στις ίδιες κλίμακες, (μελωδική και διαστηματική πορεία) μ' αυτές των εκκλησιαστικών ύμνων. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση.	Ο καθηγητής μπορεί να ακολουθήσει τις δραστηριότητες Α, Β και Γ που προτείναμε στο πρώτο επίπεδο, αφού αφορούν δραστηριότητες που έχουν ως αποτέλεσμα την ομοιογένεια, τη συγκρότηση και την καλή παρουσία μιας χορωδίας.

2.3 Γ΄ Επίπεδο (Εφ' όσον το μάθημα της χορωδίας διδαχθεί στην Γ΄ Τάξη του Γυμνασίου)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά Θέματα	Δραστηριότητες
Στο τρίτο επίπεδο ισχύει ότι αναφέραμε στα Α, Β, Γ, Δ και Ε του πρώτου επιπέδου, γιατί είναι στοιχεία τα οποία πρέπει να τα γνωρίζει και να τα αφομοιώσει κάθε χορωδία. Επιπλέον οι μαθητές του τρίτου επιπέδου θα πρέπει να αναπτύξουν φωνητικές δεξιότητες και να μπορούν να εκτελέσουν,	Α. Καλό είναι να επαναληφθούν τα Α, Β, Γ, Δ και Ε που αναφέραμε στα «Βασικά Θέματα» του πρώτου επιπέδου, γιατί είναι γενικά στοιχεία και γνώσεις που πρέπει να έχει μια χορωδία και που θα τη βοηθήσει να λειτουργεί ομοιόμορφα και μελωδικά. Β. Διδασκαλία σύντομων και αργοσύντομων εκκλησιαστικών	Ο καθηγητής μπορεί να ακολουθήσει τις δραστηριότητες Α, Β και Γ που προτείναμε στο πρώτο επίπεδο, αφού αφορούν δραστηριότητες που έχουν ως αποτέλεσμα την ομοιογένεια, τη συγκρότηση και την καλή παρουσία μιας χορωδίας.

αρμονικά και χορωδιακά, σύντομους και αργοσύντομους εκκλησιαστικούς ύμνους καθώς και παραδοσιακά δημοτικά τραγούδια με ποικίλα ρυθμικά σχήματα.	ύμνων, όλων των ειδών της εκκλησιαστικής μελοποιίας, από τους διδαχθέντες ήχους, σε παραλλαγή και μέλος. Παράλληλη διδασκαλία παραδοσιακών δημοτικών τραγουδιών, τα οποία θα αναφέρονται στις ίδιες κλίμακες (μελωδική και διαστηματική πορεία) μ’ αυτές των εκκλησιαστικών ύμνων. Όπου κρίνεται εφικτό προχωρούμε σε σύνδεση, με την τοπική παράδοση.	

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΑ
«ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (ΟΡΓΑΝΟΧΡΗΣΙΑΣ Η ΑΛΛΟΥ ΕΙΔΟΥΣ) ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ-ΛΥΚΕΙΟΥ»
ΤΑΞΕΙΣ Α΄, Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΤΑΞΕΙΣ Α΄, Β΄, Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Α. ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΕΓΧΟΡΔΩΝ-ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ

Α.1 Εισαγωγή

Το μάθημα των *Μουσικών Συνόλων – Οργανοχρησίας ή άλλου είδους*, διδάσκεται δύο ώρες εβδομαδιαίως στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Δεδομένου ότι ο προγραμματισμός των Μουσικών Σχολείων στην μουσική εκπαίδευση είναι εξαετής και ενιαίος, στο μάθημα αυτό μετέχουν μαθητές και από το Γυμνάσιο και από το Λύκειο.

Για τη δημιουργία των Μουσικών Συνόλων λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες και οι δυνατότητες κάθε Μουσικού Σχολείου σε μαθητικό και εκπαιδευτικό δυναμικό, σε εξοπλισμό, σε κτιριακές υποδομές κ.ά. Για να υπάρχει η δυνατότητα ορθολογικής λειτουργίας και ανάπτυξης όσο το δυνατόν περισσότερων ειδών Μουσικών Συνόλων, προτείνεται η ενθάρρυνση των μαθητών στο να επιλέγουν όργανα που βοηθούν στην πολύπλευρη δημιουργία συνόλων και δίνουν περισσότερες δυνατότητες για επαγγελματικές προοπτικές.

Η σύνθεσή του κάθε μουσικού συνόλου συνήθως είναι μικτή (περιέχει μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου). Συνεπώς, το επίπεδο των Μουσικών Συνόλων δεν αντιστοιχεί πάντα με την κατανομή των μαθητών στις σχολικές τάξεις (π.χ. μπορεί ένας προχωρημένος μαθητής σε κάποιο όργανο να φοιτά στην Α΄ Γυμνασίου).

Για το λόγο αυτό τα Μουσικά Σύνολα στο συγκεκριμένο Πρόγραμμα Σπουδών κατανέμονται σε 2 ή 3 επίπεδα δυσκολίας.

Α.2 Ζητήματα διδακτικής μεθοδολογίας

Όσον αναφορά στα έγχορδα, τα Μουσικά Σύνολα μπορεί να έχουν την παρακάτω διάρθρωση:

1. Ορχήστρα ομοειδών εγχόρδων οργάνων (προπαρασκευαστική),
2. Ορχήστρα εγχόρδων μεσαίου επιπέδου δυσκολίας,
3. Ορχήστρα εγχόρδων ανώτερου επιπέδου με τη συμμετοχή και των υπολοίπων οικογενειών οργάνων (ξύλινα πνευστά, χάλκινα πνευστά και κρουστά), αναλόγως των δυνατοτήτων κάθε Σχολείου.

Η θεματολογία του κάθε επιπέδου μπορεί να επιλέγεται ανάλογα με τη σύνθεσή του. Επιπροσθέτως, στην αρχή τουλάχιστον τα έργα που θα επιλεγούν πρέπει να είναι γραμμένα απλά, χωρίς πολύπλοκες σημειογραφίες, ώστε ο μαθητής μέσα από το σύνολο να αγαπήσει το όργανο που επέλεξε και όχι να το δει ως κάτι ακατάληπτο που τον ταλαιπωρεί και δεν του δίνει χαρά.

Στο παρακάτω Πρόγραμμα Σπουδών γίνεται διαρθρωτική προσέγγιση του Μουσικού Συνόλου εγχόρδων ξεκινώντας από την προπαρασκευαστική ορχήστρα εγχόρδων στην οποία πραγματοποιείται μία πρώτη προσπάθεια σύνθεσης μικρής ορχήστρας ξεκινώντας από ανοικτές χορδές και φτάνοντας ενδεχομένως στη δημιουργία πλήρους κουαρτέτου, με χρήση πρώτης θέσης, είτε με βιόλες είτε με τρίτα βιολιά. Οι μαθητές μαθαίνουν να συνεργάζονται μέσα στην ομάδα, να πειθαρχούν στις οδηγίες του μαέστρου, να αναγνωρίζουν τις κινήσεις και τους κώδικες επικοινωνίας μαζί του, να προετοιμάζουν μια συναυλία και να την παρουσιάζουν ενώπιον κοινού.

Στη συνέχεια δημιουργείται ορχήστρα εγχόρδων μεσαίου επιπέδου (απαραίτητη τουλάχιστον η τρίτη θέση και έναρξη βιμπράτο). Εδώ γίνεται για πρώτη φορά προσπάθεια προσέγγισης μεγαλύτερων και πιο ολοκληρωμένων έργων. Οι μαθητές πλέον αρχίζουν να αναπτύσσουν δεξιότητες έκφρασης και ερμηνείας, να κατανοούν και να κατατάσσουν ιστορικά τις διαφορές των μουσικών στυλ και να αναπτύσσουν την προσωπική τους αντίληψη σχετικά με την αισθητική των διαφόρων περιόδων της μουσικής. Μελετάμε εύκολα έργα (συμφωνίες και κοντσέρτα) με τελικό στόχο την πρώιμη συμφωνική ορχήστρα.

Το τελευταίο επίπεδο αναφέρεται στους προχωρημένους μαθητές εγχόρδων (ορχήστρα δωματίου) και, με την σταδιακή εισαγωγή και άλλων οργάνων όπως πνευστά, κρουστά ή σολιστικά όργανα, στη δημιουργία Συμφωνικής Ορχήστρας.

Το επιλεγόμενο ρεπερτόριο σε κάθε επίπεδο οφείλει να αποτελείται από έργα κλιμακωτής δυσκολίας, να μην απογοητεύει τους μαθητές αλλά να τους παροτρύνει σε συνεχή προσπάθεια για καλλιτεχνική ανάταση.

Το ενδεικτικό εκπαιδευτικό υλικό (από την αρχή του) στοχεύει στη δημιουργία μιας πλήρους σχολικής συμφωνικής ορχήστρας αλλά μπορεί να εφαρμοστεί κατά περίπτωση. Για το λόγο αυτό, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η κτιριακή υποδομή του σχολείου, ο εξοπλισμός (όργανα, αναλόγια, βιβλία κ.ά.), η πληρότητα σε εκπαιδευτικό προσωπικό (καθηγητές ειδικεύσεων ώστε να στηρίζουν την σπουδή του ατομικού οργάνου) και η κατανομή των μαθητών σε όργανα που είναι απαραίτητα για τη δημιουργία ορχήστρας εγχόρδων και συμφωνικής ορχήστρας.

Έτσι ο εκπαιδευτικός, κατά περίπτωση, κρίνει τον τρόπο που ο ίδιος θα χρησιμοποιήσει το παρακάτω εκπαιδευτικό υλικό αλλά και τον τρόπο που θα το προσαρμόσει στις ιδιαίτερες συνθήκες που καλείται να αντιμετωπίσει κάθε φορά.

Α.3 Ζητήματα αξιολόγησης

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία το μάθημα των *Μουσικών Συνόλων–Οργανοχρησίας ή άλλου είδους* αξιολογείται χωρίς να εξετάζεται γραπτά ή με ακρόαση. Η τελική αξιολόγηση των μαθητών εξάγεται από τον μέσο όρο των βαθμών των τριών τριμήνων στο Γυμνάσιο και των δύο τετράμηνων στο Λύκειο. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κάποιες στοιχειώδεις αρχές για την αξιολόγησή του.

- Η αξιολόγηση θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της την τάξη (συμμετοχή, ερμηνεία, συνεργασία, αποδοτικότητα) και να γίνεται απλά και κατανοητά.
- Μέρος της αξιολόγησης του μαθητή αποτελεί η ατομική επίτευξη στόχων. Πρέπει να αξιολογείται, εάν και κατά πόσο ο μαθητής κατάφερε να ενταχθεί στην ομάδα και να εκφραστεί μέσα από αυτή.
- Πρέπει να αντανακλά τη συνολική παρουσία του στο σύνολο, τη συμμετοχική του διάθεση και την ανάπτυξή του μέσα από αυτό.

Α.4 Πρόγραμμα σπουδών

ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΟΜΟΕΙΔΩΝ ΕΓΧΟΡΔΩΝ (ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟ)		
1. ΟΜΑΔΑ ΕΝΤΕΛΩΣ ΑΡΧΑΡΙΩΝ ΚΑΙ ΟΜΑΔΑ ΕΛΑΦΡΩΣ ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΩΝ (ΠΡΩΤΗ ΘΕΣΗ) ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΑΘΗΤΩΝ Α΄ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΧΩΡΙΣ ΠΡΟΠΑΙΔΕΙΑ ΕΩΣ ΚΑΙ Β΄ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (ΑΡΚΕΤΑ ΑΡΧΑΡΙΩΝ) ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ		
1.1 ΕΞΑΣΚΗΣΗ ΣΕ ΜΙΑ ΕΩΣ ΔΥΟ ΦΩΝΕΣ		
ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ)	**ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**	**ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ**

• Να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα του μαθήματος • Να αποκτήσουν συνέπεια προσέλευσης και ομαδικής συμπεριφοράς, οργάνωση χώρου δοκιμών, χωρισμό σε ομάδες αναλόγως του αριθμού των μαθητών-μελών και κούρδισμα (από τους καθηγητές για τους αρχάριους) • Να αναπτύσσουν την απαραίτητη για το έργο συγκέντρωση • Να αναπτύσσουν επαρκώς δεξιότητες μελέτης και εξάσκησης • Να αναπτύσσουν σταδιακά δεξιότητες πειθαρχίας, ομαδικής μουσικής εκτέλεσης, συνεργατικότητας και αλληλεγγύης • Να ανακαλύψουν τη συμβολή των ομάδων (1°, 2°, 3° βιολί ή βιόλα και των βαθύχορδων) στην ορχήστρα μέσα από τις διαφορετικές ηχητικές περιοχές που αυτά καλύπτουν • Να αναπτύξουν ακουστικές δεξιότητες (intonation) σε φθόγγους πρώτης θέσης	• Σωστή θέση του σώματος στην καρέκλα (σε αντίθεση με το ατομικό μάθημα που γίνεται σε ορθή στάση-εκτός βιολοντσέλου) • Στήριξη οργάνου και κράτημα τόξου • Ομαδικός χειρισμός τόξου • Pizzicato. Τρόποι χειρισμού • Κατανόηση ρόλου μαέστρου και αναγνώριση βασικών κινήσεών του • Φθόγγοι πάνω στις χορδές	• Κίνηση: Αρχική τοποθέτηση οργάνου ανάλογα με την κίνηση του μαέστρου Συγχρονισμένη κίνηση (Θέση αναμονής-θέση εκτέλεσης) • Εισαγωγικό μέτρημα (άρση), κενό μέτρο πριν την έναρξη. • Παίζουν όλοι μαζί συγχρονισμένα ανοικτές χορδές εναλλάσσοντας τις με κοινή ταχύτητα τόξου (μία νότα ανά δοξάρι αρχικά, δύο νότες ανά δοξάρι μετά κ.τ.λ.). • Συγχρονισμένη κίνηση αλλαγής φοράς δοξαριού όλου ή επιλεγμένου τμήματος αυτού. • Εξοικείωση με τις κινήσεις του μαέστρου: α) στα βασικά μέτρα (2/4, 3/4, 4/4) β) στην ταχύτητα (tempo) γ) στη διαφοροποίηση της δυναμικής (mf, p,) • Συγχρονισμένη κίνηση σε πέντε διαδοχικούς φθόγγους (πρώτη θέση) σε κάθε χορδή σε μείζονα και ελάσσονα τρόπο και χρήση εναλλακτικά τέταρτου δακτύλου και επόμενης ανοικτής χορδής. • Επιμονή στην επίτευξη σωστών διαστημάτων • Ομαδική εκτέλεση κλίμακας (-ων)
1.2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΦΩΝΕΣ		
• Να αναπτύξουν ακουστικές (intonation) και ρυθμικές δεξιότητες ανά ομάδα και διαχωρισμός των ρόλων τους για οργανωμένη συνύπαρξη • Να αποκτήσουν ικανότητα απόκρισης στα ερεθίσματα μέσα από την ομαδική μουσική εκτέλεση • Βασικές αρχές μορφολογίας	• Διαχωρισμός και ένταξη σε ομάδες ανάλογα με το πλήθος των μαθητών. Τελικός στόχος: δημιουργία τεσσάρων φωνών (κουαρτέτου) • Ανάπτυξη κατανόησης των ρυθμικών σχημάτων (ισχυρό, ασθενές),τρόποι συνοδείας μελωδικής γραμμής (που συνήθως ανατίθεται στα πρώτα βιολιά)	• Μιμήσεις ρυθμικών και μελωδικών σχημάτων μεταξύ των ομάδων • Εφαρμογή σε απλό κανόνα (δίφωνο?) • Παραγωγή ομόφωνων συνηχήσεων (δίφωνες, τρίφωνες συγχορδίες)

1.3 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΑΣ ΕΡΓΑ		
• Προσέγγιση και κατανόηση μεταγραμμένων (για παιδική ορχήστρα) αποσπασμάτων γνωστών μελωδιών από κλασικά κυρίως έργα • Ανάδειξη του πρώτου αναλογίου-υπευθύνου ομάδας και πιθανή εναλλαγή μαθητών σε αυτό, με στόχο την ενθάρρυνση τους και τη δημιουργία ευγενούς άμιλλας μεταξύ τους • Εμψύχωση όλων των μαθητών (και των πιο αδύναμων) προκειμένου να αισθανθούν τη συμβολή τους στην ομάδα • Σταδιακή δημιουργία ρεπερτορίου με κατάλληλη επιλογή κομματιών με σκοπό τον ενθουσιασμό και τη δημιουργία κλίματος ψυχικής ευφορίας και ανάτασης των μαθητών • Παρουσίαση του προγράμματος ενώπιον κοινού	• Επιλογή κατάλληλων έργων από το εκπαιδευτικό υλικό, κλιμακωτής δυσκολίας • Εισαγωγή στην ερμηνεία των επιλεγμένων έργων • Χωρισμός του συνόλου σε ομάδες (πρώτα βιολιά, δεύτερα βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλα, κοντραμπάσα και μετά τμηματική έως συνολική ένωση των ομάδων μεταξύ τους (κοινό διάβασμα) • Ζητήματα παράστασης και σκηνικής παρουσίας	• Διαδικασία κουρδίσματος οργάνων • Μελέτη ανά ομάδα από υπεύθυνο καθηγητή • Μελέτη ανά αναλόγιο όλων των ομάδων ταυτόχρονα • Τοποθέτηση δοξαριών με στόχο τη σωστή ερμηνεία στην απόδοση των μουσικών φράσεων • Κατανομή σε αναλόγια και συνειδητοποίηση της ευθύνης του ρόλου του πρώτου αναλογίου κάθε ομάδας • Δημιουργία και χρήση αφαιρετικής παρτιτούρας για τους αδύναμους μαθητές της ομάδας (παίζω λιγότερες νότες, συνήθως στα ισχυρά) • Συνένωση ομάδων <u>Πρώτη κοινή πρόβα</u> (Η χρήση πιάνου από εκπαιδευτικό μπορεί να βοηθήσει στο κούρδισμα και στον καλύτερο συντονισμό και συγχρονισμό της μαθητικής ορχήστρας) • Έλεγχος δοξαριών στο σύνολο, αναγνώριση της λειτουργικότητας των φράσεων, επιμονή στην καλλιέργεια του συντονισμού (intonation), στην ισορροπία των φωνών (balance)και της ανάμειξης (blending) στο σύνολο και ερμηνευτική διάσταση (αναπνοές, διαφοροποίηση δυναμικής p, mf, f, cresc., dim., sf, ρυθμικής διαφοροποίησης rit., κορώνα κ.τ.λ.) • Ταυτόχρονη παρακολούθηση της παρτιτούρας και των κινήσεων του μαέστρου και του κορυφαίου της ομάδας. • Ακρόαση και προβολή από επιλεγμένες

		ηχογραφήσεις/βιντεοσκοπήσεις των έργων και αξιολόγηση της δικής τους ερμηνείας. • Οι μαθητές διατυπώνουν συμπεράσματα μέσα από τις συγκρίσεις (αισθητική κρίση). • Προετοιμασία συναυλίας/παρουσίαση ενώπιον κοινού(διαχείριση παράστασης, είσοδος και έξοδος στη σκηνή, σκηνική παρουσία, στάση σώματος, διαχείριση συναισθημάτων-απόδοση κάτω από συνθήκες άγχους, αντίδραση σε ερεθίσματα, αντιμετώπιση απρόβλεπτων γεγονότων)
2. ΜΕΣΑΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ (ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΘΕΣΗ) (ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΑΘΗΤΩΝ Α΄ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΜΕ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΟΠΑΙΔΕΙΑ, Β΄ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ)		
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΥΚΟΛΩΝ ΕΡΓΩΝ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ ΕΓΧΟΡΔΩΝ		
• Να αναπτύξουν την ικανότητα αξιολόγησης και αυτο-αξιολόγησης προκειμένου να αποκτήσουν συγκεκριμένο ρόλο στην ομάδα • Να αναγνωρίζουν τη δομή και τις φράσεις του μουσικού κειμένου • Να αναπτύξουν δεξιότητες έκφρασης και ερμηνείας • Να κατανοήσουν το ρόλο τους μέσα στην ομάδα • Να αναπτύξουν δεξιότητες χορδίσματος και ατομικής μελέτης • Να επιδείξουν βασικές γνώσεις ιστορίας της μουσικής και να εξοικειωθούν με την ποικιλομορφία των μουσικών στυλ • Να κατανοήσουν τις βασικές διαφορές των μουσικών στυλ μέσα από την ιστορία και τις ερμηνευτικές ιδιαιτερότητες καθενός από αυτά • Να αποκτήσουν σχετική άνεση στην ακουστική αναγνώριση μουσικής διαφορετικών εποχών • Να αποκτήσουν δεξιότητες	• Συνειδητοποίηση ανάγκης ατομικής μελέτης και εξάσκησης • Ανάπτυξη ικανότητας χορδίσματος • Ανάπτυξη τεχνικών εξάσκησης και προθέρμανσης • Καλλιτεχνική έκφραση (ποιότητα ήχου, δυναμική, ερμηνεία, απόδοση κειμένου, αλληλοσυμπλήρωση ρόλων, συνεργατικότητα, πειθαρχία και αλληλεγγύη) • Κατανόηση του τρόπου προσέγγισης και εκτέλεσης έργων διαφορετικών εποχών και εξοικείωση με την ποικιλία διαφορετικών μουσικών στυλ	• Επανασχεδιασμός των ομάδων ανάλογα με την ικανότητα προσαρμογής στο ρόλο. Κατανομή των μαθητών σε ομάδες και επιλογή ανά αναλόγιο μετά από ακρόαση • Παράδοση συγκεκριμένων αποσπασμάτων για προετοιμασία στο σπίτι και έλεγχος αυτών • Έλεγχος χορδίσματος από τον κορυφαίο της ομάδας και κατόπιν από το διδάσκοντα • Ομαδική εξάσκηση πάνω σε κλίμακες • Επιλογή έργων διαφορετικών εποχών και στυλ για την κατανόηση των ερμηνευτικών ιδιαιτεροτήτων καθεμιάς από αυτές (διαφορές δυναμικής, φραζαρίσματος, άρθρωσης, ρυθμικής ισορροπίας κ.ά.)

<table>
<tr><td>εκ πρώτης όψεως ανάγνωσης, απομνημόνευσης και αυτοσχεδιασμού (στοιχειώδους)
• Να αποκτήσουν δεξιότητες σκηνικής παρουσίας και ισορροπίας σώματος, κρατήματος του δοξαριού και της στιλιστικής του χρήσης</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΕΓΧΟΡΔΩΝ ΜΕΣΑΙΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ</td></tr>
<tr><td>• Να δημιουργήσουν προσωπική εμπειρία με την αισθητική της μουσικής της εποχής μπαρόκ
• Να επικοινωνήσουν με την αισθητική της ορχήστρας της κλασικής περιόδου
• Να αναπτύξουν σφαιρική γνώση για την ορχηστρική μουσική της εποχής του κλασικισμού- ιστορική, μορφολογική, αρμονική, ενορχηστρωτική προσέγγιση
• Να γνωρίσουν βιωματικά τη φόρμα σονάτα
• Να αναπτύξουν την επικοινωνία και τη συνεργατικότητα μέσα από τους διαφορετικούς ρόλους που κατέχουν στην ομάδα
• Να αποκτήσουν τη δεξιότητα του ελέγχου της έντασης και της εκφραστικότητάς τους καθώς και της προσαρμοστικότητάς τους κάθε φορά σε σχέση με το σολιστικό όργανο.
• Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (prima vista)</td><td>Εποχή Μπαρόκ

Concerto Grosso

Αρχή κλασικής περιόδου

• Στοιχεία μορφολογίας: η έννοια της φράσης, στοιχειώδης ανάλυση φόρμας σονάτας
• Γνωριμία με την παρτιτούρα Mozart, τα όργανα που συναντούμε, τη μορφή που είναι γραμμένη και τις ηχητικές περιοχές που καλύπτει το καθένα από αυτά
• Κοντσέρτο για σολίστα και ορχήστρα</td><td>• Αποσπάσματα έργων ή και ολόκληρα έργα concerti grossi για έγχορδα, continuo και σολίστες (μέσα από την ορχήστρα)
• Έργα για ορχήστρα εγχόρδων και σόλο όργανα
• Πρώιμη συμφωνική ορχήστρα.
Έγχορδα και δύο πνευστά συνήθως κόρνο και όμποε. Το όμποε μπορεί να αντικατασταθεί και από φλάουτο και στη θέση του φυσικού κόρνου (χωρίς βαλβίδες) μπορούμε εν ανάγκη να χρησιμοποιήσουμε άλλο πνευστό όργανο π.χ. αλτικόρνο ή κλαρινέτο.

• Ακρόαση διαφορετικών εκτελέσεων του ίδιου έργου μέσα στην τάξη και στη συνέχεια συζήτηση και αξιολόγηση της δικής τους εκτέλεσης, απόδοσης, ποιότητας ήχου, έκφρασης και ερμηνείας
• Παρότρυνση των μαθητών να ερμηνεύσουν prima vista κατά αναλόγια και μετά κατά ομάδες ένα νέο έργο.
• Πρόκληση αυτό-αξιολόγησης και αξιολόγησης</td></tr>
<tr><td colspan="3">ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
(ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ)</td></tr>
<tr><td colspan="3">3.1 ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΔΩΜΑΤΙΟΥ</td></tr>
</table>

• Να αναπτύξουν επαρκώς την αισθητική και αισθητηριακή τους αγωγή • Να αναπτύξουν κριτική σκέψη και κατανόηση του εκάστοτε είδους μουσικής • Να αποκτήσουν πλήρη αυτονομία στην ικανότητα χορδίσματος • Να αναπτύξουν αυτονομία στην ερμηνευτική ικανότητα • Να εργάζονται συνεργατικά • Να επιδείξουν επαρκείς γνώσεις ιστορίας της μουσικής, εξοικείωσης με ποικίλα μουσικά στυλ, αρμονικής, οργανολογικής και μορφολογικής ανάλυσης έργων • Να αποκτήσουν εμπειρία διαχείρισης βασικών τεχνικών εξάσκησης και δοκιμών • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν αποτελεσματικά τη χρήση κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων • Να αποκτήσουν δεξιότητες διαχείρισης της δημόσιας εκτέλεσης • Να είναι σε θέση να διαχειρίζονται μορφές μουσικής σημειογραφίας • Να είναι σε θέση να αξιολογούν τη δουλειά τους καθώς και τη δουλειά των άλλων εποικοδομητικά • Να αποκτήσουν σχετική άνεση στην ακουστική αναγνώριση, απομνημόνευση και διαχείριση του μουσικού υλικού	• Επιλογή δυσκολότερων έργων για ορχήστρα εγχόρδων • Έργα για ορχήστρα εγχόρδων από μπαρόκ, κλασική, ρομαντική και σύγχρονη εποχή • Ζητήματα παράστασης και σκηνικής παρουσίας	• Απαιτείται η ευχέρεια των μαθητών σε πέμπτη τουλάχιστον θέση, vibrato, ποικίλες τεχνικές δοξαριού. • Κρίνεται σκόπιμη η συμμετοχή του διδάσκοντα καθηγητή ανά ειδίκευση. • Προετοιμασία συναυλίας/παρουσίαση ενώπιον κοινού(διάρθρωση προγράμματος, διαχείριση παράστασης, είσοδος και έξοδος στη σκηνή, σκηνική παρουσία, ενδυματολογία, στάση σώματος, διαχείριση συναισθημάτων-απόδοση κάτω από συνθήκες άγχους, αντίδραση σε ερεθίσματα, αντιμετώπιση απρόβλεπτων γεγονότων, επικοινωνία με το κοινό)
• **3.2 ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ**		
• Να αναπτύξουν πλήρως την αισθητική και αισθητηριακή τους αγωγή • Να αναπτύξουν κριτική σκέψη και κατανόηση του εκάστοτε είδους μουσικής • Να αποκτήσουν πλήρη αυτονομία στην ικανότητα χορδίσματος • Να αναπτύξουν αυτονομία στην ερμηνευτική ικανότητα • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν αποτελεσματικά τη	• Εμπλουτισμός της ορχήστρας εγχόρδων με πνευστά όργανα προχωρημένου επιπέδου, δεδομένου ότι στη συμφωνική ορχήστρα τα πνευστά όργανα έχουν και σολιστικό χαρακτήρα. Συνεργασία με την ορχήστρα πνευστών (μπάντα) του σχολείου. • Εμπλουτισμός της ορχήστρας εγχόρδων με	• Επιλογή του κατάλληλου συμφωνικού έργου ώστε να εξυπηρετείται ορθολογικά η διανομή του • Η συμφωνική ορχήστρα του σχολείου πρέπει να αποτελείται από: 2 φλάουτα, 2 όμποε, 2 κλαρινέτα, 2 φαγκότα, 2 κόρνα, 2 τρομπέτες και πιθανά

χρήση κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων • Να εργάζονται συνεργατικά • Να επιδείξουν επαρκείς γνώσεις ιστορίας της μουσικής, εξοικείωσης με ποικίλα μουσικά στυλ, αρμονικής, οργανολογικής και μορφολογικής ανάλυσης έργων • Να αποκτήσουν εμπειρία διαχείρισης βασικών τεχνικών εξάσκησης και δοκιμών • Να είναι σε θέση να διαχειρίζονται μορφές μουσικής σημειογραφίας • Να αποκτήσουν δεξιότητες διαχείρισης της δημόσιας εκτέλεσης • Να είναι σε θέση να αξιολογούν τη δουλειά τους καθώς και τη δουλειά των άλλων εποικοδομητικά • Να αποκτήσουν σχετική άνεση στην ακουστική αναγνώριση, απομνημόνευση και διαχείριση του μουσικού υλικού	κρουστά όργανα σε συνεργασία με την τάξη κρουστών του σχολείου • Σύνθεση συμφωνικής ορχήστρας κλασικισμού και αρχής ρομαντισμού • Μεθοδολογία μελέτης επί συγκεκριμένου έργο • Διδασκαλία της διαδικασίας χορδίσματος συμφωνικής ορχήστρας • Ζητήματα παράστασης και σκηνικής παρουσίας	2 τρομπόνια και 1 τούμπα, 2-3 τυμπάνια (οπωσδήποτε). Ανάλογα με το έργο διάφορα άλλα κρουστά (ταμπούρο, γκρανκάσα, πιάτα, μελωδικά κρουστά) και 10-12 α΄ βιολιά, 8-10 β΄ βιολιά, 6-8 βιόλες και γ΄ βιολιά, 6-8 βιολοντσέλα, 2-4 κοντραμπάσα • Τμηματική μελέτη του έργου ανά ομάδες και υποομάδες αυτών από εκπαιδευτικούς ειδίκευσης (ξύλινα πνευστά, χάλκινα πνευστά, κρουστά και έγχορδα ή ομάδες αυτών) • <u>Φάσεις διδασκαλίας</u> 1) Διανομή ολοκληρωμένου ορχηστρικού υλικού (πάρτες) στους μαθητές της ορχήστρας και στους καθηγητές τους. 2) Οι μαθητές ακούν/βλέπουν ηχογραφημένη/βιντεοσκοπημένη εκτέλεση του έργου που θα μελετήσουν παρατηρώντας συγχρόνως τις πάρτες τους. 3) Α΄ ανάγνωση έργου κατά ενότητες. 4) Αποσπασματική επιλογή των τεχνικά δύσκολων σημείων του έργου και οριοθέτηση της μελέτης τους για προετοιμασία της επόμενης δοκιμής (κατά ομάδες). 5)Τοποθέτηση δοξαριών και δακτυλισμών από τις ομάδες εγχόρδων (με ευθύνη του κορυφαίου της ορχήστρας) 6) Άρθρωση, αναπνοές και δακτυλοθεσία πνευστών οργάνων. 7) Συνένωση όλων των ομάδων σε κοινή δοκιμή σε τακτά χρονικά διαστήματα. • Ο μαέστρος δείχνει στους μαθητές τη σειρά χορδίσματος σε μία πλήρη

		ορχήστρα(όμποε-κορυφαίος-πνευστοί-έγχορδοι-κρουστοί). Στη συνέχεια καλεί τους μαθητές να επαναλάβουν μόνοι τους τη διαδικασία. • Προετοιμασία συναυλίας/παρουσίαση ενώπιον κοινού(διάρθρωση προγράμματος, συλλογή πληροφοριακού υλικού για τους συνθέτες και τα έργα που θα παρουσιαστούν και δόμηση του προγράμματος από τους μαθητές, διαχείριση παράστασης, είσοδος και έξοδος στη σκηνή, σκηνική παρουσία, στάση σώματος, διαδικασία χορδίσματος, διαχείριση συναισθημάτων-απόδοση κάτω από συνθήκες άγχους, αντίδραση σε ερεθίσματα, αντιμετώπιση απρόβλεπτων γεγονότων, επικοινωνία με το κοινό)

Β. ΣΥΝΟΛΟ ΠΝΕΥΣΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Β.1 Εισαγωγή

Β.1.1 Γενικές παρατηρήσεις για όλα τα είδη Μουσικών Συνόλων

Σύμφωνα με τη Γενική Φιλοσοφία και τους Σκοπούς του Προγράμματος Σπουδών για το μαθησιακό πεδίο «Ευρωπαϊκή Μουσική» του Μουσικού Λυκείου, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα στο τέλος τον προ-πανεπιστημιακών σπουδών μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες:

1. **Πρακτικά μαθησιακά αποτελέσματα (βάσει δεξιοτήτων)**
   - **Τεχνικές δεξιότητες και καλλιτεχνική έκφραση** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν σχετική εμπειρία στο να δημιουργούν και να υλοποιούν τις προσωπικές τους καλλιτεχνικές ιδέες, καθώς και τις απαραίτητες τεχνικές δεξιότητες για την έκφραση των ιδεών αυτών).
   - **Δεξιότητες ρεπερτορίου** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να αποδεικνύουν την εμπειρία τους στην εκτελεστική διαχείριση αντιπροσωπευτικού ρεπερτορίου—σχετικού με την περιοχή της καλλιτεχνικής τους ειδίκευσης—σε έναν ευρύ στιλιστικό ορίζοντα).
   - **Δεξιότητες συνόλων** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να περιγράφουν την εμπειρία της μουσικής τους διάδρασης με συμμαθητές τους στο πλαίσιο της συμμετοχής τους σε μουσικά σύνολα).
   - **Δεξιότητες εξάσκησης και δοκιμών** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν εμπειρία διαχείρισης βασικών τεχνικών εξάσκησης και δοκιμών, καθώς και κατανόηση υγειών συνηθειών τεχνικής και στάσης σώματος).
   - **Δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν επαρκείς δεξιότητες διαχείρισης της μουσικής σημειογραφίας).
   - **Ακουστικές, δημιουργικές και αναδημιουργικές δεξιότητες** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν σχετική άνεση στην ακουστική αναγνώριση, απομνημόνευση και διαχείριση του μουσικού υλικού).

- **Γλωσσικές δεξιότητες** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να μιλούν και να γράφουν για τις μουσικές τους εμπειρίες).
- **Δεξιότητες δημόσιας εκτέλεσης** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν επίγνωση των συμπεριφορικών και επικοινωνιακών απόψεων της δημόσιας εκτέλεσης).
- **Δεξιότητες αυτοσχεδιασμού** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν ετοιμότητα στην ανάπτυξη της ικανότητας διερεύνησης των διεργασιών που ενέχονται στον αυτοσχεδιασμό).

2. **Θεωρητικά μαθησιακά αποτελέσματα (βάσει γνώσεων)**
   - **Γνώση και κατανόηση του ρεπερτορίου και του μουσικού υλικού** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν γνώση ενός αντιπροσωπευτικού μέρους του κανόνα του ρεπερτορίου, καθώς και γνώση των βασικών παραμέτρων και τρόπων οργάνωσης του μουσικού υλικού).
   - **Γνώση και κατανόηση του πλαισίου** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν βασικές γνώσεις ιστορίας της μουσικής, εξοικείωση με ποικιλία μουσικών στυλ, βασική κατανόηση των τρόπων χρήσης της τεχνολογίας στο πεδίο της μουσικής και ορισμένες γνώσεις σχετικά με ζητήματα επαγγελματικής ενασχόλησης με τη μουσική).
3. **Γενικά μαθησιακά αποτελέσματα** [Generic outcomes]
   - **Ανεξαρτησία** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν μερικό βαθμό ανεξαρτησίας στη συλλογή και χρήση πληροφοριών καθώς και στην ανάπτυξη ιδεών).
   - **Ψυχολογική αντίληψη** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν αποτελεσματική χρήση της φαντασίας τους, της διαίσθησής τους, της συναισθηματικής τους κατανόησης, της ικανότητάς τους να σκέφτονται και να εργάζονται δημιουργικά κατά την επίλυση προβλημάτων, της προσαρμοστικότητάς τους σε νέες και μεταβαλλόμενες συνθήκες και της αυξανόμενης επίγνωσης τρόπων αυτό-διαχείρισης του άγχους της εκτέλεσης).
   - **Κριτική επίγνωση** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν μερική ικανότητα να κρίνουν εποικοδομητικά τη δική τους δουλειά ή/και τη δουλειά των άλλων).
   - **Δεξιότητες επικοινωνίας** (οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να επιδεικνύουν αποτελεσματική χρήση κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να δουλεύουν συνεργατικά στο πλαίσιο ομαδικών εργασιών ή δραστηριοτήτων, να παρουσιάζουν τη δουλειά τους με εύληπτο τρόπο και να κάνουν χρήση κατάλληλης Τεχνολογίας Πληροφοριών και Επικοινωνίας).

Δεδομένης της θεσμικής συνέχειας που διέπει ιδρυτικά τις έξι τάξεις του Μουσικού Σχολείου, το Πρόγραμμα Σπουδών που αφορά στο μαθησιακό πεδίο «Ευρωπαϊκή Μουσική» του Μουσικού Λυκείου συμβάλλει ουσιαστικά στην επίτευξη των παραπάνω προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων στο τέλος τον προ-πανεπιστημιακών σπουδών ή άλλων σπουδών περαιτέρω ειδίκευσης.

Το μάθημα «Μουσικό Σύνολο (Οργανοχρησίας ή άλλου είδους)» διδάσκεται δύο ώρες εβδομαδιαία στην Α', Β' και Γ' Λυκείου. Σκοπός του μαθήματος είναι η διδακτική διαχείριση γνώσεων και δεξιοτήτων που αφορούν στην ομαδική μουσική εκτέλεση και ερμηνεία. Επιπλέον, το μάθημα προσφέρεται ως πεδίο ενδυνάμωσης και σύνθεσης των εφοδίων που οι μαθητές αποκτούν στο ατομικό μάθημα των μουσικών οργάνων μέσα από τη σύμπραξη μουσικών διαφορετικών οργάνων, ηλικιών και επιπέδων τεχνικής και θεωρητικής κατάρτισης. Έτσι, στο σχεδιασμό του προγράμματος σπουδών θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και τα όσα περιγράφονται στα αντίστοιχα προγράμματα σπουδών των μουσικών οργάνων. Θα πρέπει, επίσης, να σημειωθούν τα ακόλουθα, που προκύπτουν από τη συσσωρευμένη εμπειρία δημιουργίας διαφόρων μουσικών συνόλων στα Μουσικά Σχολεία της Ελλάδας:

- Στο πλαίσιο της θεσμικής συνέχειας που διέπει ιδρυτικά τις έξι τάξεις του Μουσικού Σχολείου, στο μάθημα συμμετέχουν τόσο μαθητές του Γυμνασίου, όσο και μαθητές του Λυκείου.
- Συχνά, καθοριστικός παράγοντας για τη δημιουργία διαφόρων μουσικών συνόλων είναι οι διαθέσιμες ειδικότητες εκπαιδευτικών μουσικής που υπηρετούν στα διάφορα μουσικά σχολεία, το επίπεδο των διαφόρων μαθητών (αρχάριοι, προχωρημένοι), οι διαθέσιμοι πόροι (μουσικά όργανα, ύπαρξη μουσικής βιβλιοθήκης και διαθέσιμου μουσικού υλικού), οι διαθέσιμοι χώροι για τη λειτουργία των μουσικών συνόλων, καθώς και άλλοι παράγοντες,

καθοριστικότερος από τους οποίους είναι η προϋπάρχουσα εμπειρία λειτουργίας μουσικών συνόλων από τους εκπαιδευτικούς μουσικούς που υπηρετούν στο σχολείο, καθώς και η γενικότερη μουσική «κουλτούρα» του σχολείου. Οι παραπάνω παράγοντες επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό το γενικότερο σχεδιασμό και οργάνωση του μαθήματος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα πρέπει να αποτελεί το ιδανικό «άλλοθι» για τη διατήρηση μιας κατάστασης που αποτρέπει την εξέλιξη και την πρόοδο.

- Μολονότι το μάθημα εμπίπτει στο μαθησιακό πεδίο «Ευρωπαϊκή Μουσική», αποτελώντας μια από τις πλέον ουσιώδεις συνιστώσες του, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν εμπίπτει και σε άλλα μαθησιακά πεδία που διαχειρίζονται την ομαδική μουσική εκτέλεση (π.χ. Βυζαντινή ή Ελληνική παραδοσιακή μουσική).
- Στο άμεσο μέλλον θα πρέπει να αποσαφηνιστούν οι απαραίτητες δεξιότητες τις οποίες πρέπει να έχουν οι διδάσκοντες του μαθήματος, με δεδομένο ότι το μάθημα αυτό δεν συνδέεται άμεσα με κάποια από τοις θεσμοθετημένες ειδικότητες των μουσικών σχολείων, και ως εκ τούτου οι δεξιότητες των διδασκόντων του μαθήματος διαφέρουν πάρα πολύ από σχολείο σε σχολείο. Σε συνεργασία με τα Πανεπιστημιακά Τμήματα, θα πρέπει τα προγράμματα σπουδών να παρέχουν ένα ελάχιστο επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων με τις οποίες θα πιστοποιείται η επάρκεια των αποφοίτων να διδάξουν το μάθημα.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι γενικότερες αρχές του προγράμματος σπουδών για το μάθημα «Μουσικό Σύνολο (Οργανοχρησίας ή άλλου είδους)», αναπτύσσονται ως εξής:

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ) - Γενικοί	**ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**	**ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ**
Μέχρι το τέλος των σπουδών τους, οι μαθητές θα πρέπει να: • είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα σε ένα μουσικό σύνολο και του ρόλου τους σε αυτό • είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες των διαφορετικών ειδών μουσικών συνόλων • είναι σε θέση να εκφραστούν λεκτικά σχετικά με ζητήματα εκτελεστικής πρακτικής και επιλογής ρεπερτορίου • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ομαδικής μουσικής εκτέλεσης • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες μελέτης και εξάσκησης • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες αυτο-επίβλεψης, αυτο-οργάνωσης και αυτο-ελέγχου • έχουν αναπτύξει επαρκώς τις ακουστικές τους δεξιότητες ειδικά σε σχέση με τις ιδιαίτερες συνθήκες του εκάστοτε μουσικού συνόλου • έχουν αποκτήσει προσαρμοστικότητα και ευελιξία απόκρισης στα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν κατά την ομαδική μουσική εκτέλεση • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του • έχουν αναπτύξει αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • έχουν αποκτήσει θετικές στάσεις και συμπεριφορές	Προσδιορίζονται, περιγράφονται στο πλαίσιο των τριών τάξεων του Λυκείου τα επιμέρους αντικείμενα των παρακάτω θεματικών ενοτήτων: • Ζητήματα τεχνικής (ενδεικτικά: στάση και ισορροπία σώματος, αναπνοή, κράτημα οργάνου, παραγωγή ήχου, δεξιοτεχνία κλπ) • Ζητήματα καλλιτεχνικής έκφρασης (ενδεικτικά: ποιότητα ήχου, δυναμική, αγωγική, στιλιστική ερμηνεία κλπ) • Στοιχεία οργανογνωσίας • Στοιχεία ενοργάνωσης • Ανάγνωση • Τεχνικές εξάσκησης,	Περιγράφονται οι διδακτικές πρακτικές και προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες για την επίτευξη των διδακτικών στόχων σε σχέση με την εκάστοτε θεματική ενότητα

σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις δοκιμές, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική κλπ) • είναι σε θέση να αναλαμβάνουν προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες με σεβασμό προς το μουσικό σύνολο • να κάνουν συσχετισμούς με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις • έχουν διευρύνει τον προσωπικό ορίζοντα της τεχνικής τους επάρκειας και των εκφραστικών τους μέσων • έχουν αναπτύξει δεξιότητες εκτέλεσης σε συγγενή όργανα • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τις ικανότητές τους για απομνημόνευση και εκ πρώτης όψεως ανάγνωση • να έχουν αποκτήσει δεξιότητες αυτοσχεδιασμού ανάλογα με το μουσικό σύνολο και το είδος του εκτελούμενου ρεπερτορίου • Να έχουν αποκτήσει θετική στάση απέναντι στον πειραματισμό και τη σύνθεση ετερόκλιτων παραμέτρων της μουσικής πράξης • να έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο.	προθέρμανσης και δοκιμών (ενδεικτικά: συγχρονισμός, συν-τονισμός [tuning], νεύματα και μη-λεκτική επικοινωνία κλπ) • Ρεπερτόριο (ενδεικτικά: βαθμός πολυπλοκότητας, ιστορικό και στιλιστικό πλαίσιο κλπ) • Αυτοσχεδιασμός • Ζητήματα οργάνωσης και διαχείρισης παράστασης και σκηνικής παρουσίας • Δημιουργικός πειραματισμός	

Β.1.2 Σύνολα πνευστών (γενικά)

Στο ευρύτερό τους πλαίσιο τα σύνολα πνευστών είναι οργανικά μουσικά σύνολα ο πυρήνας των οποίων αποτελείται από ξύλινα και χάλκινα πνευστά. Στα σύνολα αυτά δευτερευόντως συμμετέχουν κρουστά όργανα, έγχορδα, πληκτροφόρα, τραγουδιστές κλπ. Γενικά τα σύνολα πνευστών χαρακτηρίζονται από μεγάλο και εξειδικευμένο ρεπερτόριο (Αναγέννηση, μπαρόκ, κλασικισμός, ρομαντισμός, ρεύματα του 20ού αιώνα, μεταγραφές, διασκευές, κινηματογραφική μουσική, παραδοσιακή μουσική, τζαζ, διδακτικό ρεπερτόριο) Τα παρακάτω επίπεδα (1, 2, 3) αντιστοιχούν στο Προκαταρκτικό (1), Μέσο (2) και Προχωρημένο (3) επίπεδο ανάπτυξης του μουσικού συνόλου, στο οποίο μπορούν να συμμετέχουν μαθητές και των 6 τάξεων του Μουσικού Γυμνασίου και Μουσικού Λυκείου, ανάλογα με το επίπεδό τους. Ιδανικός στόχος είναι ο μαθητής της Γ' λυκείου να έχει συμμετάσχει τουλάχιστον για ένα έτος στο επίπεδο 3.

Επιπλέον στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν ιδιαίτερα σοβαρά υπόψη στην οργάνωση ενός τέτοιου μουσικού συνόλου, είναι:

- Η ύπαρξη εξειδικευμένου ρεπερτορίου για το μουσικό αυτό σύνολο, ειδικά γραμμένο από εξειδικευμένους συνθέτες και παιδαγωγούς, κατάλληλο για διάφορα επίπεδα μαθητικών συνόλων. Υπάρχουν πολλοί μουσικοί εκδοτικοί οίκοι που εκδίδουν τέτοιο υλικό (πρόκειται είτε για πρωτότυπες συνθέσεις, είτε για διασκευές γνωστών έργων).

- Η ύπαρξη εξειδικευμένων σειρών από μεθόδους και βιβλία μουσικών συνόλων, στα οποία το επίπεδο ανάπτυξης της τεχνικής στα διάφορα μουσικά όργανα συμβαδίζει απόλυτα με το επίπεδο απόκτησης γνώσεων στη θεωρία της μουσικής, στην ιστορία της μουσικής και στο μάθημα του μουσικού συνόλου.

- Δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται η ιδιαιτερότητα των χάλκινων πνευστών με βαλβίδες να παίζουν σε φυσικούς αρμονικούς. Ως γνωστό, η συγκερασμένη κλίμακα διαιρεί την οκτάβα σε 12 απόλυτα ίσα ημιτόνια, κάτι που δεν συμβαίνει απόλυτα με τις συχνότητες των αρμονικών υπερτόνων και τη φυσική κλίμακα. Συνεπώς, από τη φύση τους, τα όργανα αυτά παίζουν καλύτερα σε κάποιες συγκεκριμένες τονικότητες, ανάλογα με τον τόνο κατασκευής των οργάνων αυτών (που συνήθως είναι Bb, Eb και F). Οι καλύτερες τονικότητες για τα όργανα αυτά είναι μέχρι 3-4 υφέσεις, με συνηθέστερες τις τονικότητες F, Bb, Eb. Βεβαίως, αυτό δεν σημαίνει ότι τα όργανα αυτά δεν μπορούν να παίξουν σε οποιαδήποτε τονικότητα, αλλά ότι οι παραπάνω τονικότητες είναι πιο εύκολες για αρχάριους ή λιγότερο έμπειρους μαθητές που παίζουν με τα συνήθη τρίκλειδα απλά όργανα. Η ύπαρξη τέταρτης βαλβίδας (υπάρχουν έως και εξάκλειδα όργανα, βεβαίως, με απαγορευτικές τιμές αγοράς για μαθητικά μουσικά σύνολα) διευκολύνει την παραγωγή σωστότερα κουρδισμένων ήχων και σε άλλες τονικότητες.

- Τέλος, θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη η ύπαρξη (σε κάποια μουσικά σύνολα σχολείων) πολλών φτηνών οργάνων από διάφορους κατασκευαστές, τα οποία έχουν σοβαρές κατασκευαστικές ατέλειες στις αναλογίες των σωλήνων τους, με συνέπεια τη συσσώρευση πολλών προβλημάτων σωστού κουρδίσματος όταν τα όργανα αυτά παίζουν μαζί με άλλα ή όταν παίζουν σε άλλες τονικότητες.

- Ο σχεδιασμός του προγράμματος σπουδών του συνόλου πνευστών θα βοηθήσει στον προγραμματισμό των Μουσικών Σχολείων και στον τομέα της διανομής και της προσφοράς μαθημάτων σε όργανα τα οποία δεν είναι τόσο διαδεδομένα και στα οποία υπάρχει μεγαλύτερη ζήτηση σήμερα από ότι σε άλλα, όπως το όμποε, φαγκότο, κόρνο, τούμπα κλπ.

B.2 Πρόγραμμα σπουδών

Επίπεδο 1 (Προκαταρκτικό - Αρχαρίων)		
ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ) – Ανά επίπεδο	**ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**	**ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ**
Στο επίπεδο αυτό οι μαθητές θα πρέπει: • Να διαβάζουν με σχετική άνεση σε κλειδιά ΣΟΛ και ΦΑ, ανάλογα με το όργανο που παίζουν και να είναι σε θέση να επιδεικνύουν επαρκείς δεξιότητες διαχείρισης της μουσικής σημειογραφίας. • Να μπορούν να διαβάζουν με σχετική άνεση απλά ρυθμικά σχήματα από ολόκληρα, μισά τέταρτα, όγδοα και δέκατα έκτα, καθώς και τις αντίστοιχες παύσεις σε απλά μέτρα (2/4, ¾, 4/4). • Να εξοικειωθούν στην καλή ποιότητα ήχου στη μεσαία περιοχή του οργάνου τους, παίζοντας σε	**Ανάπτυξη υγειών πρακτικών προθέρμανσης και μελέτης.** (μεγάλες νότες, μείζονες κλίμακες, συγχρονισμός, συν-τονισμός [tuning] **Στάση σώματος:** να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σωστή στάση σώματος και του σωστού κρατήματος του οργάνου, ώστε να διευκολύνεται η διαφραγματική αναπνοή και η επίτευξη σωστής ποιότητας ήχου και τονικής ακρίβειας. • **Επικοινωνία.** Να δίνεται	Οι μαθητές ανταποκρίνονται θετικά στην ατομική και ομαδική δουλειά η οποία διασφαλίζει αποτελεσματική αλλαγή μέσα από τη μελέτη. Ξεκάθαροι στόχοι και κριτήρια για κάθε μάθημα ενισχύουν τη διαδικασία θετικής ανταπόκρισης και αξιολόγησης. Η συμμετοχή των

δυναμικές από mp έως f. • Να μάθουν να παίζουν legato, staccato και marcato με σχετική άνεση στη μεσαία περιοχή του οργάνου τους. • Να μάθουν να παίζουν ομαδικά, να πειθαρχούν και να παίζουν με σχετική χρονική και τονική ακρίβεια, αναπτύσσοντας την τεχνική της μάσκας και της σωστής αναπνοής για υποστήριξη του ήχου. • Να κατανοούν την αλλαγή τονικοτήτων και τη σημασία των ενδείξεων τονικοτήτων και μέτρων. • Να μπορούν να τραγουδούν σωστά το μοντέλο της μείζονος κλίμακας, να αναγνωρίζουν απλά μελωδικά και ρυθμικά μοτίβα και να επιδεικνύουν σχετική άνεση στην ακουστική αναγνώριση, απομνημόνευση και διαχείριση του μουσικού υλικού. • Να μπορούν να τραγουδούν τα δυσκολότερα μέρη με στόχο να αναγνωρίσουν ξεχωριστά τα ρυθμικά και μελωδικά προβλήματα της πάρτας τους, ώστε να τα κατανοήσουν καλύτερα, απομονώνοντάς τα από τα σύνθετα προβλήματα που προκύπτουν από την εκμάθηση ενός νέου μουσικού οργάνου. • Να μπορούν να διαβάζουν κομμάτια μέχρι 2 υφέσεις. • Να είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα σε ένα μουσικό σύνολο και του ρόλου τους σε αυτό. • Να έχουν αποκτήσει προσαρμοστικότητα και ευελιξία απόκρισης στα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν κατά την ομαδική μουσική εκτέλεση. • Να έχουν αποκτήσει θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις δοκιμές, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική κλπ). • Να έχουν αναπτύξει αίσθηση	έμφαση στη σωστή τοποθέτηση των μουσικών μέσα στο σύνολο (ανάλογα με τον διαθέσιμο χώρο), ώστε να επιτυγχάνεται σωστή επικοινωνία με τον μαέστρο, (νεύματα και μη λεκτική επικοινωνία) αλλά και να μπορεί ο μαθητής να αντιλαμβάνεται σωστά το ρόλο του μέσα στο μουσικό σύνολο σε σχέση και με τις υπόλοιπες φωνές. • **Σωστή μουσική ανάγνωση.** Να επιλέγονται έργα με απλές αξίες (ολόκληρα έως δέκατα έκτα, παρεστιγμένα και παύσεις. • **Ανάπτυξη ήχου, βελτίωση ηχοχρώματος, ομογενοποίηση ήχου.** Να επιλέγονται απλά κομμάτια με απλές διαφοροποιήσεις της δυναμικής (από mp σε f) και με απλές μορφές άρθρωσης (ατάκας), όπως legato, marcato, staccato. Τα κομμάτια να είναι, σε γενικές γραμμές, σύντομα, με περιορισμένη τονική έκταση (στη μεσαία περιοχή των οργάνων), με επαναλαμβανόμενες μελωδικές και ρυθμικές φράσεις και σε απλό (ομοφωνικό, κυρίως) ύφος. • **Ζητήματα μορφολογίας.** Να επιλέγονται κομμάτια με απλές μουσικές φράσεις και σαφείς μορφολογικές τομές, ώστε οι μαθητές να κατανοούν βασικά στοιχεία της μουσικής φόρμας. • **Ζητήματα οργανολογίας.** Να επιλέγονται κομμάτια με απλή ενορχήστρωση και με μικρά περάσματα σε διαφορετικές ομάδες οργάνων, ώστε οι μαθητές	μαθητών στην ανάπτυξη των κριτηρίων αξιολόγησής τους ενθαρρύνει την ανεξαρτητοποίησή τους στη διαδικασία της μάθησης. Η ικανότητα των μαθητών για αυτοαξιολόγηση των ικανοτήτων τους είναι ιδιαιτέρως σημαντική για αποτελεσματική και παραγωγική μελέτη εκτός της τάξης. Τονίζεται εδώ ιδιαίτερα η σύνθεση και ενορχήστρωση σε κουαρτέτα (ομάδες φωνών, ανά οικογένεια οργάνων), κάτι που διευκολύνει την εκτέλεση έργων με μουσικό ενδιαφέρον, ανεξάρτητα από τα διαθέσιμα μουσικά όργανα. Να λαμβάνεται, επίσης, υπόψη η «μουσική πυραμίδα» για την επίτευξη ομογενοποιημένου ήχου (για καλύτερο ήχο, οι βαθιές φωνές θα πρέπει να ενισχύονται με κάθε διαθέσιμο μέσο, οι μεσαίες φωνές να είναι καθαρές και οι σοπράνο να μην επισκιάζουν τις υπόλοιπες). Συνιστάται η μελέτη του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου της μουσικής και των τραγουδιών που παίζονται. Οι μαθητές να αναγνωρίζουν τους

συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης. • Να είναι σε θέση να κατανοούν τις εντολές του μαέστρου και να μπορούν να εκφραστούν λεκτικά σχετικά με ζητήματα εκτελεστικής πρακτικής ή και επιλογής ρεπερτορίου. • Να μαθαίνουν να παίζουν μουσική ως ομάδα, μαθαίνοντας να δουλεύουν με τον μαέστρο αναπτύσσοντας και εξασκούμενοι σε ένα αποδεκτό πλαίσιο πειθαρχίας κατά τις δοκιμές του μουσικού συνόλου. • Να αρχίσουν να αποκτούν εμπειρία διαχείρισης βασικών τεχνικών εξάσκησης και δοκιμών, καθώς και κατανόηση υγειών συνηθειών τεχνικής και στάσης σώματος και να αρχίσουν να αναπτύσσουν επαρκώς δεξιότητες ομαδικής μουσικής εκτέλεσης. • Να έχουν αναπτύξει επαρκώς βασικές δεξιότητες μελέτης και εξάσκησης. • Να είναι σε θέση να περιγράφουν την εμπειρία της μουσικής τους διάδρασης με συμμαθητές τους στο πλαίσιο της συμμετοχής τους σε μουσικά σύνολα. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν επίγνωση των συμπεριφορικών και επικοινωνιακών απόψεων της δημόσιας εκτέλεσης, αντιμετωπίζοντας τη διαδικασία αυτή με σοβαρότητα, υπευθυνότητα και αυτοπεποίθηση. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν μερική ικανότητα εποικοδομητικής κριτικής της δικής τους δουλειάς ή/ και της δουλειάς των άλλων. • Ειδικότερα, οι μαθητές των κρουστών μαθαίνουν να κρατούν σωστά τις μπαγκέτες και να αναπτύσσουν την τεχνική για τα διάφορα κρουστά (καθορισμένου ή ακαθόριστου τονικού ύψους), διατηρώντας σταθερό ρυθμό και παίζοντας σωστά από ρυθμικό μουσικό κείμενο. Να περνάνε σταδιακά και στα κρουστά καθορισμένου τονικού ύψους για να αναπτύξουν περισσότερο τις εκφραστικές τους	να κατανοούν βασικά χαρακτηριστικά του ήχου των διαφόρων οργάνων. Επίσης, ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών, να εντάσσονται αυτοί σε ομάδες ομοειδών οργάνων σε αρχικές φάσεις (πχ σύνολο κλαρινέτων) ώστε να περιορίζονται τεχνικά προβλήματα συν-τονισμού ή ευρέσεως ρεπερτορίου. Επίσης, σε περίπτωση χρήσης διασκευών / μεταγραφών, να αποφεύγονται μεταγραφές με αμφίβολο διδακτικό αποτέλεσμα ή σχεδιασμό (πχ απουσία παύσεων) σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω. • **Κατανόηση ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου.** Να επιλέγονται κομμάτια με σαφές ιστορικό, στιλιστικό ή κοινωνικό πλαίσιο, ώστε οι μαθητές να κατανοούν διάφορα ενδιαφέροντα ποιοτικά χαρακτηριστικά. • **Ζητήματα οργάνωσης και διαχείρισης παράστασης και σκηνικής παρουσίας** (ενδεικτικά, μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές να επιμεληθούν διάφορα ζητήματα, όπως το πρόγραμμα και την αφίσα της επόμενης παράστασής τους).	συνθέτες, να ακούνε υποδειγματικές εκτελέσεις από διακεκριμένους μουσικούς και να αναγνωρίζουν διαφοροποιήσεις στο ηχόχρωμα και στο στυλ. Αυτές οι ασκήσεις συμβάλλουν στην επίτευξη τόσο των ατομικών, όσο και των ομαδικών στόχων. Να ηχογραφούνται και να βιντεοσκοπούνται οι πρόβες ανά τακτά χρονικά διαστήματα, καθώς και όλες οι συναυλίες, ώστε οι μαθητές να αναπτύσσουν σωστά κριτήρια αυτοαξιολόγησης και αυτοβελτίωσης, αναπτύσσοντας εποικοδομητική κριτική.

δυνατότητες.		
Επίπεδο 2 (Μέσο)		
ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ) – Ανά επίπεδο	**ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**	**ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ**
Στο επίπεδο αυτό οι μαθητές θα πρέπει: • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν επαρκείς δεξιότητες διαχείρισης της μουσικής σημειογραφίας. • Να μπορούν να διαβάζουν με ιδιαίτερη άνεση απλά και συγκοπτόμενα ρυθμικά σχήματα από ολόκληρα, μισά τέταρτα, όγδοα και δέκατα έκτα, καθώς και τις αντίστοιχες παύσεις, καθώς και πιο σύνθετα σχήματα σε μέτρα 3/8, 6/8, 9/8, 12/8. • Να επιδεικνύουν εμπειρία διαχείρισης βασικών τεχνικών εξάσκησης και δοκιμών, καθώς και κατανόηση υγειών συνηθειών τεχνικής και στάσης σώματος. • Να μπορούν παίζουν με σχετική άνεση σε δυναμικές από p έως ff σε μια ευρεία περιοχή του οργάνου τους, να μπορούν να παίζουν με διαφορετικούς τύπους άρθρωσης – ατάκας και να μπορούν να επιδεικνύουν με σχετική άνεση χαρακτηριστικά ηχοχρώματα στις διάφορες περιοχές των οργάνων τους. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν σχετική άνεση στην ακουστική αναγνώριση, απομνημόνευση και διαχείριση του μουσικού υλικού. • Να είναι σε θέση να κατανοήσουν επαρκώς τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα σε ένα μουσικό σύνολο και του ρόλου τους σε αυτό. • Να έχουν αποκτήσει ικανοποιητική προσαρμοστικότητα και ευελιξία απόκρισης στα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν κατά την ομαδική μουσική εκτέλεση. • Να είναι σε θέση να κατανοήσουν επαρκώς τις ιδιαιτερότητες των διαφορετικών ειδών μουσικών συνόλων.	**Ανάπτυξη υγειών πρακτικών προθέρμανσης και σωστής στάσης σώματος**. Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στο επίπεδο 1: Οι μαθητές συνεχίζουν να δουλεύουν με κλίμακες και αρπισμούς, μελωδικά και ρυθμικά μοτίβα, να διευρύνουν την έκταση του οργάνου τους, και να εκτελούν κομμάτια σε διαφορετικά μέτρα και κλίμακες. • **Επικοινωνία.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στο επίπεδο 1: Οι μαθητές που συμμετέχουν στις πρόβες αξιοποιούν περισσότερο δημιουργικά το χρόνο της πρόβας, υπακούουν καλύτερα στο μαέστρο και εκτελούν το μέρος τους με μεγαλύτερη ακρίβεια, ομοιογένεια και ισορροπία. • **Σωστή μουσική ανάγνωση.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στο επίπεδο 1: Οι μαθητές παίζουν περισσότερα παρεστιγμένα ρυθμικά σχήματα, σε μέτρα πιο σύνθετα (6/8, 2/2) και κλειδιά μέχρι 3 υφέσεις και 1 δίεση. Οι μαθητές βελτιώνουν συνεχώς την ικανότητά τους στη μουσική ανάγνωση με τη συχνή (σε τακτική βάση) αλλαγή του μουσικού υλικού. Η προσέγγιση ενός μουσικού προβλήματος από περισσότερες από μία οπτικές, ενδυναμώνει τις ικανότητες και τις γνώσεις	Είναι σημαντικό οι μαθητές να μπορούν να απομνημονεύουν **κλίμακες** (κιναισθητικά και νοητικά). Την πρώτη χρονιά, οι μαθητές απομνημονεύουν 3-4 κλίμακες. Μόλις οι μαθητές μάθουν αρκετές νότες στο όργανό τους, εξασκούνται σε μια κλίμακα την ημέρα για μερικές εβδομάδες, ενώ μετά ο διδάσκων μπορεί να εξετάσει το βαθμό απομνημόνευσής τους. Οι μαθητές έχουν πολλές ευκαιρίες να επαναλαμβάνουν τις κλίμακες μέχρι να τις μάθουν καλά. Καινούργια κλίμακα εισάγεται για εκμάθηση όταν η τάξη έχει μάθει καλά τις προηγούμενες και παίζεται και αυτή καθημερινά μαζί με τις προηγούμενες (κ.ο.κ.). Ο έλεγχος του βαθμού απομνημόνευσης των κλιμάκων μπορεί να δαπανά χρόνο, αλλά τα αποτελέσματα της διαδικασίας αξίζουν τον κόπο και τον χρόνο. Οι μαθητές, πλέον, αποκτούν μεγαλύτερη

• Να είναι σε θέση, με σχετική άνεση, να εκφραστούν λεκτικά σχετικά με ζητήματα εκτελεστικής πρακτικής και επιλογής ρεπερτορίου. • Να έχουν αναπτύξει σε ικανοποιητικό βαθμό δεξιότητες ομαδικής μουσικής εκτέλεσης. • Να έχουν αναπτύξει ικανοποιητικά δεξιότητες μελέτης και εξάσκησης. • Να έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες αυτοεπίβλεψης, αυτοοργάνωσης και αυτοελέγχου. • Να έχουν αναπτύξει επαρκώς τις ακουστικές τους δεξιότητες ειδικά σε σχέση με τις ιδιαίτερες συνθήκες του εκάστοτε μουσικού συνόλου. • Να έχουν καλλιεργήσει σε σημαντικό βαθμό την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του. • Να έχουν αναπτύξει σε σημαντικό βαθμό αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης. • Να έχουν αποκτήσει υγιείς στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις δοκιμές, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική κλπ) και να ενθαρρύνουν και τους μικρότερους συμμαθητές τους να πράξουν το ίδιο. • Να είναι σε θέση να αναλαμβάνουν περιορισμένες προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες με σεβασμό προς το μουσικό σύνολο. • Να είναι σε θέση να κάνουν απλούς συσχετισμούς με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν γνώση ενός περιορισμένου μέρους του κανόνα του ρεπερτορίου, καθώς και επαρκή γνώση των βασικών παραμέτρων και τρόπων οργάνωσης του μουσικού υλικού.	των μαθητών. • **Ανάπτυξη ήχου, βελτίωση ηχοχρώματος, ομογενοποίηση ήχου.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στο επίπεδο 1: Οι μαθητές επιδεικνύουν χαρακτηριστικά ηχροχρώματα στις διάφορες περιοχές των οργάνων τους. Ασκήσεις ζεστάματος που περιλαμβάνουν μελωδικά, αρμονικά και ρυθμικά περάσματα, σχετικά με επιλεγμένα έργα, επιτρέπουν στους μαθητές να απομονώνουν προβληματικά περάσματα και μουσικά στοιχεία. Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν τις δικές τους ασκήσεις ζεστάματος μέσα σε δοσμένα πλαίσια που απευθύνονται στην επίλυση ενός συγκεκριμένου μουσικού προβλήματος. • **Ζητήματα μορφολογίας.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στο επίπεδο 1: Οι μουσικές συνθέσεις που επιλέγονται, έχουν λιγότερα σημεία με ομοφωνική υφή και ομοιογενή ρυθμό, ενώ υπάρχουν μέρη οργάνων που κινούνται περισσότερο ανεξάρτητα σε δύο ή τρεις φωνές (περισσότερο πολυφωνική υφή). Οι μαθητές επιδεικνύουν μελωδική ανεξαρτησία. Οι σολιστικές και οι συνοδευτικές γραμμές καθίστανται περισσότερο διακριτές. Χρήση κανόνων ως μουσικού είδους (για 2,	ευχέρεια στην ανάγνωση μουσικής και αναπτύσσουν καλύτερα την τεχνική τους εξαιτίας της πειθαρχημένης εκγύμνασής τους στις κλίμακες. Προτείνεται οι κλίμακες να μελετώνται σε μια σταθερή ταχύτητα (παλμό), και να διαφοροποιείται η δυσκολία με εισαγωγή πιο περίπλοκων ρυθμικών σχημάτων. Να αποφεύγεται η εκμάθηση κλιμάκων χρησιμοποιώντας το ίδιο ρυθμικό σχήμα (πχ. τέταρτα) και αυξάνοντας κάθε φορά την ταχύτητα. Η υποβοήθηση των μαθητών στην αναγνώριση βασικών μουσικών εννοιών αυξάνει την ανεξαρτησία τους, τους βοηθά να αναπτύξουν κριτήρια αξιολόγησης και αναπτύσσει τη μουσική τους οξυδέρκεια. Το ενδιαφέρον και η εστίαση των μαθητών εξυψώνονται όταν οι διορθώσεις που γίνονται σε έναν τομέα γνώσεων συσχετίζονται και με άλλους τομείς. Ακολουθεί ένα παράδειγμα: Προκειμένου να αποτιμηθεί η δυνατότητα ανάλυσης

• Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν βασικές γνώσεις ιστορίας της μουσικής, επαρκή εξοικείωση με μια περιορισμένη ποικιλία μουσικών στυλ, βασική κατανόηση των τρόπων χρήσης της τεχνολογίας στο πεδίο της μουσικής και ορισμένες γνώσεις σχετικά με ζητήματα επαγγελματικής ενασχόλησης με τη μουσική. • Να έχουν διευρύνει επαρκώς τον προσωπικό ορίζοντα της τεχνικής τους επάρκειας και των εκφραστικών τους μέσων. • Να είναι σε θέση να αποδεικνύουν σε ικανοποιητικό βαθμό την εμπειρία τους στην εκτελεστική διαχείριση αντιπροσωπευτικού ρεπερτορίου (σχετικού με την περιοχή της καλλιτεχνικής τους ειδίκευσης) σε έναν αρκετά ευρύ στιλιστικό ορίζοντα. • Να έχουν αρχίσει να αναπτύσσουν δεξιότητες εκτέλεσης σε συγγενή όργανα. • Να έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τις ικανότητές τους για απομνημόνευση και εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν ετοιμότητα στην ανάπτυξη της ικανότητας διερεύνησης των διεργασιών που ενέχονται στον αυτοσχεδιασμό. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν επίγνωση των συμπεριφορικών και επικοινωνιακών απόψεων της δημόσιας εκτέλεσης, αντιμετωπίζοντας τη διαδικασία αυτή με αυξημένη σοβαρότητα, υπευθυνότητα και αυτοπεποίθηση. • Να έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο. • Να είναι σε θέση να περιγράφουν με άνεση την εμπειρία της μουσικής τους διάδρασης με συμμαθητές τους στο πλαίσιο της συμμετοχής τους σε μουσικά	3 ή 4 φωνές). • **Ζητήματα οργανολογίας.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στο επίπεδο 1: Οι μαθητές μαθαίνουν να παίζουν και στα υπόλοιπα όργανα της οικογένειάς τους. • **Κατανόηση ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στο επίπεδο 1: Το ρεπερτόριο περιλαμβάνει περισσότερα αντιπροσωπευτικά έργα διαφόρων περιόδων και μουσικών στυλ. • **Ζητήματα οργάνωσης και διαχείρισης παράστασης και σκηνικής παρουσίας.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στο επίπεδο 1: Οι μαθητές αναλαμβάνουν να συντάξουν ένα μικρό επεξηγηματικό κείμενο / πρόγραμμα συναυλίας για κάθε έργο που θα παρουσιάσουν στην επόμενη παράσταση.	της χρήσης συγκεκριμένων στοιχείων της μουσικής από τους μαθητές, ο καθηγητής προετοιμάζει ακουστικά παραδείγματα που αντιπροσωπεύουν διαφορετικά μουσικά ύφη και πολιτισμούς. Ο καθηγητής επιλέγει μικρά μουσικά έργα που περιέχουν άμεσα διακριτά μουσικά γνωρίσματα. Τα αποσπάσματα που επιλέγει μπορούν να προέρχονται, για παράδειγμα, από ένα μέρος συμφωνίας με θέμα με παραλλαγές, ένα αφρικανικό τραγούδι αντιφωνικού ύφους και ένα blues της δεκαετίας του ’20 ή ’30. Ο καθηγητής ζητά από τους μαθητές να αναγνωρίσουν τη φόρμα του αποσπάσματος και να περιγράψουν με ποιον τρόπο το τονικό ύψος, ο ρυθμός, οι δυναμικές, τα ηχοχρώματα και η αρμονία ή η υφή χρησιμοποιούνται. Δίνει στην τάξη ένα φύλλο εργασίας στο οποίο καταγράφονται αυτά τα στοιχεία για να βοηθηθούν οι μαθητές να σχηματοποιήσουν αυτό που ακούνε στο απόσπασμα. Για να μπορέσουν οι μαθητές να ακούσουν και να περιγράψουν με

σύνολα. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν μερικό βαθμό ανεξαρτησίας στη συλλογή και χρήση πληροφοριών καθώς και στην ανάπτυξη ιδεών. • Να έχουν αρχίσει να επιδεικνύουν αποτελεσματική χρήση της φαντασίας τους, της διαίσθησής τους, της συναισθηματικής τους κατανόησης, της ικανότητάς τους να σκέφτονται και να εργάζονται δημιουργικά κατά την επίλυση προβλημάτων, να έχουν αναπτύξει επαρκώς την ικανότητα της προσαρμοστικότητάς τους σε νέες και μεταβαλλόμενες συνθήκες και της αυξανόμενης επίγνωσης τρόπων αυτό-διαχείρισης του άγχους της εκτέλεσης. • Να έχουν αρχίσει να επιδεικνύουν αποτελεσματική χρήση κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να δουλεύουν συνεργατικά στο πλαίσιο ομαδικών εργασιών ή δραστηριοτήτων, να παρουσιάζουν τη δουλειά τους με εύληπτο τρόπο και να κάνουν επαρκή χρήση κατάλληλης Τεχνολογίας Πληροφοριών και Επικοινωνίας. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν επαρκή ικανότητα να κρίνουν εποικοδομητικά τη δική τους δουλειά ή/ και τη δουλειά των άλλων.		επάρκεια τα περιγραφόμενα στοιχεία και χαρακτηριστικά του αποσπάσματος, κάθε κομμάτι παίζεται 4 φορές με ένα μικρό διάστημα αναμονής ανάμεσα σε κάθε ακρόαση (συνήθως ενός λεπτού), ικανού για να κρατήσουν σημειώσεις οι μαθητές. Επιλέγονται κομμάτια παλαιότερων εποχών και στυλ. Οι μαθητές εκτελούν παραδείγματα που σύγχρονοι συνθέτες έχουν συνθέσει μιμούμενοι συγκεκριμένα στιλιστικά πρότυπα, καθώς και επιλογές κομματιών γραμμένων ειδικά για μαθητικά σύνολα. Οι μαθητές μπορούν να επικοινωνούν με μέλη της τοπικής κοινωνίας που ασχολούνται με τη μουσική επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά. Η επαφή με μουσικούς εκτός της τάξης ενισχύει τη φιλοδοξία των μαθητών να εξελιχθούν και να θέσουν υψηλότερους στόχους.
Επίπεδο 3 (Προχωρημένο)		
ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ) – Ανά επίπεδο	**ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**	**ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ**
Στο επίπεδο αυτό οι μαθητές θα πρέπει: • Να είναι σε θέση να διαχειρίζονται	• **Ανάπτυξη υγειών πρακτικών προθέρμανσης και σωστής στάσης**	Οι καθηγητές των διαφόρων οργάνων (οι οποίοι καλό είναι να συμμετέχουν και αυτοί, έστω

με μεγάλη άνεση τη μουσική σημειογραφία και να μπορούν να εκτελούν με σχετική άνεση ένα άγνωστο έργο με μια πρώτη ματιά. • Να μπορούν να διαβάζουν με ιδιαίτερη άνεση περισσότερο σύνθετα ρυθμικά σχήματα, να διαβάζουν με σχετική άνεση σχήματα συγκοπών και αντιχρονισμών, να μπορούν να αναλύουν ρυθμικά πολύπλοκα σχήματα και να μπορούν να παίζουν με άνεση κομμάτια σε απλά, σύνθετα και μικτά μέτρα. • Να επιδεικνύουν σημαντική εμπειρία διαχείρισης βασικών τεχνικών εξάσκησης και δοκιμών, και να έχουν κατακτήσει υγιείς συνήθειες τεχνικής και στάσης σώματος. • Να μπορούν να παίζουν με μεγάλη άνεση σε δυναμικές από pp έως fff σε ολόκληρη την έκταση του οργάνου τους, να μπορούν να παίζουν με πολλούς διαφορετικούς τύπους άρθρωσης – ατάκας, να μπορούν να επιδεικνύουν με ιδιαίτερη άνεση χαρακτηριστικά ηχοχρώματα στις διάφορες περιοχές των οργάνων τους και να μπορούν με άνεση να προσαρμόσουν τον ήχο τους στον γενικότερο ήχο του μουσικού συνόλου (blending). • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν ιδιαίτερη άνεση στην ακουστική αναγνώριση, απομνημόνευση και διαχείριση του μουσικού υλικού • Να είναι σε θέση να κατανοήσουν πλήρως τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα σε ένα μουσικό σύνολο και του ρόλου τους σε αυτό. • Να έχουν αποκτήσει σημαντική προσαρμοστικότητα και ευελιξία απόκρισης στα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν κατά την ομαδική μουσική εκτέλεση. • Να είναι σε θέση να κατανοήσουν πλήρως τις ιδιαιτερότητες των διαφορετικών ειδών μουσικών συνόλων.	**σώματος**. Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στα επίπεδα 1 & 2: Μέσω επιλεγμένης εργογραφίας, ασκήσεων και ασκήσεων για ζέσταμα, επεκτείνουν τις εκτάσεις των οργάνων τους, βελτιώνουν τους τύπους άρθρωσης – ατάκας, αναπτύσσουν και διατηρούν τον έλεγχο της αναπνοής τους για υποστήριξη του ήχου τους, εργάζονται για επίτευξη ρυθμικής ακρίβειας σε διάφορα ρυθμικά μοτίβα και βελτιώνουν το κούρδισμά τους. Οι μαθητές μαθαίνουν να κουρδίζουν σε συγκεκριμένο τονικό ύψος, μετά μαθαίνουν να κουρδίζουν καλά μέσα σε μια συγχορδία με τα υπόλοιπα μέλη του συνόλου. Αναπτύσσουν και βελτιστοποιούν τις ικανότητές τους να ακούν εστιασμένα και να κουρδίζουν σωστά στο μουσικό σύνολο, κάνοντας προσαρμογές στο τονικό ύψος του παραγόμενου ήχου. Η δυνατότητα εστιασμένης ακρόασης δημιουργεί ισχυρές βάσεις για σημαντικές επιτυχίες στην εκτέλεση. • **Επικοινωνία.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στα επίπεδα 1 & 2: Οι μαθητές που συμμετέχουν στις πρόβες αξιοποιούν περισσότερο δημιουργικά το χρόνο της πρόβας, υπακούουν καλύτερα στο μαέστρο και εκτελούν το μέρος τους με μεγαλύτερη ακρίβεια, ομοιογένεια και ισορροπία. Το ρεπερτόριο περιλαμβάνει και έργα με	περιστασιακά, στα διάφορα μουσικά σύνολα, ειδικά σε αυτά των αρχαρίων) επιδεικνύουν διάφορες τεχνικές στο όργανο, ώστε να βοηθούν τους μαθητές να μαθαίνουν τα χαρακτηριστικά της καλής εκτέλεσης. Οι μαθητές αξιολογούν συγκεκριμένες εκτελέσεις και μαθαίνουν να κάνουν εποικοδομητική κριτική βασισμένη σε μουσικές έννοιες. Οι μαθητές μπορεί να κρατούν ένα αρχείο από εφημερίδες, περιοδικά ή αρχείο βίντεο και ήχου που καταγράφουν και αποτυπώνουν την πρόοδό τους. Κατάλληλες συμπεριφορές και στάσεις πάνω στην πρόβα ή στην εκτέλεση, αναπτύσσονται με τον καιρό. Ζωντανές εκτελέσεις και επιλεγμένες ηχογραφήσεις εισάγουν τους μαθητές σε μουσικές που αντιπροσωπεύουν διαφορετικές πολιτιστικές κληρονομιές. Οι μαθητές αναγνωρίζουν χαρακτηριστικά διαφορετικών ιστορικών περιόδων, στυλ, πολιτισμών και/ή συνθετών και εφαρμόζουν τις γνώσεις τους στην επίτευξη αυθεντικών εκτελέσεων. Έχοντας

• Να είναι σε θέση, με μεγάλη άνεση, να εκφραστούν λεκτικά σχετικά με ζητήματα εκτελεστικής πρακτικής και επιλογής ρεπερτορίου. • Να έχουν αναπτύξει σε υψηλό βαθμό δεξιότητες ομαδικής μουσικής εκτέλεσης. • Να έχουν αναπτύξει σε υψηλό βαθμό δεξιότητες μελέτης και εξάσκησης και να έχουν ξεκινήσει να εξασκούνται σε διάφορες πιο «σύγχρονες» τεχνικές εκτέλεσης στο όργανό τους. • Να έχουν αναπτύξει σε ικανοποιητικό βαθμό δεξιότητες αυτοεπίβλεψης, αυτοοργάνωσης και αυτοελέγχου και να τις εφαρμόζουν αυτόματα. • Να έχουν αναπτύξει σε πολύ υψηλό βαθμό τις ακουστικές τους δεξιότητες ειδικά σε σχέση με τις ιδιαίτερες συνθήκες του εκάστοτε μουσικού συνόλου. • Να έχουν αναπτύξει σε υψηλό βαθμό την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του. • Να έχουν αναπτύξει σε υψηλό βαθμό αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης και να αποτελούν υψηλό πρότυπο για τους υπόλοιπους συμμαθητές τους. • Να έχουν αποκτήσει στέρεα υγιείς στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις δοκιμές, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική κλπ), αποτελώντας πρότυπα για τους συμμαθητές τους και να ενθαρρύνουν και τους μικρότερους συμμαθητές τους να πράξουν το ίδιο. • Να είναι σε θέση να αναλαμβάνουν προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες με σεβασμό προς το μουσικό σύνολο. • Να είναι σε θέση να κάνουν	πολλά σολιστικά μέρη, καθώς και έργα που περιέχουν μέρη όπου απαιτείται αυτοσχεδιασμός. • **Σωστή μουσική ανάγνωση.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στα επίπεδα 1 & 2: Η εργογραφία περιλαμβάνει πιο δύσκολα, πιο πολύπλοκα έργα, συμπεριλαμβάνοντας στοιχεία όπως μεγαλύτερες και ακραίες εκτάσεις στα διάφορα μέρων των οργάνων, κλίμακες μέχρι 4 υφέσεις και 3 διέσεις, συγκοπτόμενους ρυθμούς, μεγαλύτερες ταχύτητες εκτέλεσης, αυξημένη ρυθμική και μελωδική ανεξαρτησία των φωνών και περιστασιακή χρήση σολιστικών μερών και περασμάτων. Οι μαθητές παίζουν πιο πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα, σε μέτρα σύνθετα (6/8, 9/8) και μικτά μέτρα (5/8. 7/8. 11/8 κ.τ.λ.). Επίσης, οι μαθητές εισάγονται σταδιακά στη γνώση και δεξιότητα εκτέλεσης και άλλων κλιμάκων (συγχορδίες μεθ' εβδόμης, ελαττωμένες συγχορδίες, κλίμακες με ολόκληρους τόνους, χρωματική κλίμακα, τρόποι κλπ. Οι μαθητές βελτιώνουν συνεχώς την ικανότητά τους για μουσική ανάγνωση με την σε τακτική βάση αλλαγή του μουσικού υλικού. Η προσέγγιση ενός μουσικού προβλήματος από περισσότερες από μία οπτικές, ενδυναμώνει τις ικανότητες και τις γνώσεις των μαθητών.	οι μαθητές να προετοιμάσουν οδηγούς μελέτης της εκτελούμενης μουσικής μπορεί να τους βοηθήσει να συνδέσουν τη μουσική με τη δική τους κληρονομιά. Το να ακούν, να αναλύουν και να κάνουν ρυθμίσεις και προσαρμογές στις ασκήσεις και στην εκτελούμενη εργογραφία, αποτελούν (όλα τα παραπάνω) μια συνεχή διαδικασία ανάπτυξης. Παρατηρήσεις πάνω στην ατομική και στην ομαδική εκτέλεση και εφαρμογή κάποιων σκέψεων για βελτίωση της απόδοσης, αποτελούν κλειδιά για την επιτυχία (ουσιαστικά, οι μαθητές αξιολογούν την απόδοσή τους και προτείνουν πρακτικές βελτίωσης). Εμπλέκοντας τους μαθητές τους στη διαδικασία και στις πρακτικές της αυτοαξιολόγησης, οι καθηγητές καθοδηγούν τους μαθητές τους στην ανάπτυξη ατομικών διαδικασιών αυτοαξιολόγησης (δηλ. τους εντάσσουν στη διαδικασία της αυτοαξιολόγησης ώστε να υπάρχει γόνιμος προβληματισμός και ενσυνείδητη προσπάθεια

περισσότερο σύνθετους συσχετισμούς με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν γνώση ενός αντιπροσωπευτικού μέρους του κανόνα του ρεπερτορίου, καθώς και στέρεη γνώση των βασικών παραμέτρων και τρόπων οργάνωσης του μουσικού υλικού. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν σημαντικές γνώσεις ιστορίας της μουσικής, σημαντική εξοικείωση με μια ευρύτερη ποικιλία μουσικών στυλ, ικανοποιητική κατανόηση των τρόπων χρήσης της τεχνολογίας στο πεδίο της μουσικής και σημαντικές γνώσεις σχετικά με ζητήματα επαγγελματικής ενασχόλησης με τη μουσική. • Να έχουν διευρύνει σε σημαντικό βαθμό τον προσωπικό ορίζοντα της τεχνικής τους επάρκειας και των εκφραστικών τους μέσων και να μπορούν να εφαρμόζουν με άνεση τις τεχνικές τους δυνατότητες σε μια ευρεία ποικιλία μουσικών στυλ. • Να είναι σε θέση να αποδεικνύουν σε σημαντικό βαθμό την εμπειρία τους στην εκτελεστική διαχείριση αντιπροσωπευτικού ρεπερτορίου (σχετικού με την περιοχή της καλλιτεχνικής τους ειδίκευσης) σε έναν αρκετά ευρύ στιλιστικό ορίζοντα. • Να έχουν αποκτήσει θετική στάση απέναντι στον πειραματισμό και τη σύνθεση ετερόκλιτων παραμέτρων της μουσικής πράξης. • Να έχουν αναπτύξει κάποιες δεξιότητες εκτέλεσης σε συγγενή όργανα. • Να έχουν καλλιεργήσει σε σημαντικό βαθμό τις ικανότητές τους για απομνημόνευση και εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν με σχετική άνεση ικανότητες που ενέχονται στον αυτοσχεδιασμό,	• **Ανάπτυξη ήχου, βελτίωση ηχοχρώματος, ομογενοποίηση ήχου.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στα επίπεδα 1 & 2: Οι μαθητές συνεχίζουν τις τεχνικές τους σπουδές στο όργανο παράλληλα με το ρεπερτόριο για συναυλίες. Εισάγονται στη χρήση «σύγχρονων» τεχνικών για παραγωγή ιδιαίτερων ηχοχρωμάτων και έρχονται σε μια πρώτη επαφή με τις νεότερες τάσεις στη μουσική σύνθεση μέσω συγκεκριμένου ρεπερτορίου. • **Ζητήματα μορφολογίας.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στα επίπεδα 1 & 2: Οι μουσικές συνθέσεις που επιλέγονται, έχουν λιγότερα σημεία με ομοφωνική υφή και ομοιογενή ρυθμό, ενώ υπάρχουν μέρη οργάνων που κινούνται περισσότερο ανεξάρτητα σε δύο ή τρεις φωνές (περισσότερο πολυφωνική υφή). Οι μαθητές επιδεικνύουν μελωδική ανεξαρτησία. Οι σολιστικές και οι συνοδευτικές γραμμές καθίστανται περισσότερο διακριτές. • **Ζητήματα οργανολογίας και ενοργάνωσης.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στα επίπεδα 1 & 2: Οι μαθητές μαθαίνουν να παίζουν και στα υπόλοιπα όργανα της οικογένειάς τους, αναλαμβάνοντας και διάφορα σολιστικά μέρη. Επίσης, μπορεί να τους ζητηθεί να επιμεληθούν τη	αυτοβελτίωσης). Ο καθηγητής μπορεί να κατευθύνει τους μαθητές του σε συγκεκριμένες ασκήσεις ζεστάματος και σε ασκήσεις που στοχεύουν σε επίλυση συγκεκριμένων τεχνικών ζητημάτων στο μουσικό σύνολο. Ανάμεσα στα άλλα, αυτές οι δράσεις βοηθούν τους μαθητές να προετοιμάζονται για ρυθμικό και μελωδικό ντικτέ. Οι μαθητές του σχολείου ετοιμάζουν συγκεκριμένες μουσικές επιλογές μέσω οδηγιών που τους δίνει ο καθηγητής τους. Οι οδηγίες αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα: -Χρήση μιας συγκεκριμένης μελωδικής γραμμής στην οποία οι μαθητές τροποποιούν το ρυθμικό μέρος. -Διατήρηση του μελωδικού μέρους, με τροποποίηση της μελωδικής γραμμής ώστε να περιλαμβάνει άλλες νότες της δοσμένης αρμονίας της μελωδίας (δίνεται η αρμονική δομή). -Προσαρμογή συνοδείας σε μια μελωδική φράση χρησιμοποιώντας νότες του συγχορδιακού

ανάλογα με το μουσικό σύνολο και το είδος του εκτελούμενου ρεπερτορίου. • Να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται σε σημαντικό βαθμό τις συμπεριφορικές και επικοινωνιακές απόψεις της δημόσιας εκτέλεσης, αντιμετωπίζοντας τη διαδικασία αυτή με ιδιαίτερη σοβαρότητα, υπευθυνότητα και αυτοπεποίθηση. • Να έχουν αποκτήσει πολύ καλό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως ιδιαίτερο εκφραστικό μέσο. • Να είναι σε θέση να περιγράφουν με μεγάλη άνεση την εμπειρία της μουσικής τους διάδρασης με συμμαθητές τους στο πλαίσιο της συμμετοχής τους σε διάφορα μουσικά σύνολα. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν σημαντική ανεξαρτησία στη συλλογή και χρήση πληροφοριών καθώς και στην ανάπτυξη ιδεών. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν σχετική εμπειρία στο να δημιουργούν και να υλοποιούν τις προσωπικές τους καλλιτεχνικές ιδέες, καθώς και τις απαραίτητες τεχνικές δεξιότητες για την έκφραση των ιδεών αυτών. • Να μπορούν να επιδεικνύουν αποτελεσματική χρήση της φαντασίας τους, της διαίσθησής τους, της συναισθηματικής τους κατανόησης, της ικανότητάς τους να σκέφτονται και να εργάζονται δημιουργικά κατά την επίλυση προβλημάτων, να έχουν αναπτύξει σε σημαντικό βαθμό την ικανότητα της προσαρμοστικότητάς τους σε νέες και μεταβαλλόμενες συνθήκες και της αυξανόμενης επίγνωσης τρόπων αυτό-διαχείρισης του άγχους της εκτέλεσης. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν αποτελεσματική χρήση κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να δουλεύουν	μεταφορά (transporto) μερών από ένα όργανο για άλλο όργανο της ίδιας οικογένειας, σε διαφορετικό τόνο κατασκευής (π.χ. να μεταφερθεί μια πάρτα κόρνου Eb για κόρνο σε F) ή να μελετήσουν την παρτιτούρα και να εντοπίσουν τα όργανα που έχουν όμοιες φωνές και ρόλους στην ενορχήστρωση. Επίσης, μπορεί να τους ζητηθεί στοιχειώδης ενοργάνωση πχ ενός κομματιού για πιάνο ή κιθάρα για σύνολο πνευστών. • **Κατανόηση ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στα επίπεδα 1 & 2: Η εργογραφία περιλαμβάνει πιο δύσκολα, πιο πολύπλοκα έργα, που αντανακλούν μια ευρύτερη επιλογή από στυλ, φόρμες, πολιτισμούς και ιστορικές περιόδους. Οι μαθητές μπορούν να γράφουν και μικρές εργασίες για τα διάφορα εκτελούμενα έργα, συνδυάζοντας γνώσεις τους και από άλλα μαθήματα του προγράμματος σπουδών του σχολείου. Ζωντανές εκτελέσεις και επιλεγμένες ηχογραφήσεις εισάγουν τους μαθητές σε μουσικές που αντιπροσωπεύουν διαφορετικές πολιτιστικές κληρονομιές. Οι μαθητές αναγνωρίζουν χαρακτηριστικά διαφορετικών ιστορικών περιόδων, στυλ, πολιτισμών και/ή συνθετών και εφαρμόζουν τις γνώσεις τους στην επίτευξη	υποστρώματος της μελωδίας. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές ενδυναμώνουν τη σκέψη τους και μαθαίνουν να λειτουργούν πιο ευέλικτα και να είναι περισσότερο ευπροσάρμοστοι σε αλλαγές.

συνεργατικά στο πλαίσιο ομαδικών εργασιών ή δραστηριοτήτων, να παρουσιάζουν τη δουλειά τους με εύληπτο τρόπο και να κάνουν χρήση κατάλληλης Τεχνολογίας Πληροφοριών και Επικοινωνίας. • Να είναι σε θέση να επιδεικνύουν αυξημένη ικανότητα να κρίνουν εποικοδομητικά τη δική τους δουλειά ή/ και τη δουλειά των άλλων. • Να έχουν καλλιεργήσει επαρκώς την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του.	αυθεντικών εκτελέσεων. Έχοντας οι μαθητές να προετοιμάσουν οδηγούς μελέτης της εκτελούμενης μουσικής μπορεί να τους βοηθήσει να συνδέσουν τη μουσική με τη δική τους κληρονομιά. • **Ζητήματα οργάνωσης και διαχείρισης παράστασης και σκηνικής παρουσίας.** Πέραν των όσων αναπτύχθηκαν παραπάνω στα επίπεδα 1 & 2: Οι μαθητές αναλαμβάνουν να συντάξουν ολόκληρο το πρόγραμμα της επόμενης συναυλίας, να επιμεληθούν τις αφίσες της παράστασης (ψηφιακά) και να συντάξουν λεπτομερή κατάλογο με την απαραίτητη υποδομή που θα χρειαστεί για την πραγματοποίηση της παράστασης. Ενδεχομένως μπορεί να ανατίθεται σε ομάδες σπουδαστών η ηχοληψία και ηχητική επεξεργασία του αρχείου της συναυλίας και / ή των δοκιμών. Τέλος, ανάλογα με τις δεξιότητες / γνώσεις του διδάσκοντα και το επίπεδο των μαθητών, μπορεί ορισμένες δοκιμές να γίνονται υπό τη διεύθυνση κάποιων μαθητών που ενδιαφέρονται για διεύθυνση ορχήστρας.	

Γ. ΣΥΝΟΛΟ ΚΡΟΥΣΤΩΝ

Γ.1 Εισαγωγή

Το σύνολο Κρουστών είναι ένα σύνολο στο οποίο προάγεται στο μέγιστο η δημιουργικότητα και η ευρηματικότητα διδάσκοντος και μαθητών. Στη φιλοσοφία και τους στόχους των νέων προγραμμάτων σπουδών είναι η πολυεπίπεδη ανάπτυξη και καλλιέργεια των μαθητών. Οι μαθητές ολοκληρώνοντας τη σχολική τους θητεία θα πρέπει να έχουν

αποκτήσει μέσα από τη συμμετοχή τους στα σύνολα σημαντική γνώση και εμπειρία για πολλά και διαφορετικά είδη μουσικής, να έχουν αποκτήσει δεξιότητες στην ανάπτυξη μιας μουσικής ιδέας, ιστορικές και λαογραφικές γνώσεις, να έχουν συνειδητοποιήσει σε ικανοποιητικό βαθμό τις δυνατότητες τους στην εκτέλεση και τον αυτοσχεδιασμό, να έχουν βελτιώσει την κιναισθητική και την χωρική τους ικανότητα, και το ενδιαφέρον τους για κοινωνιολογικά και ανθρωπιστικά θέματα. Για το συγκεκριμένο σύνολο εξ αντικειμένου η θεματολογία και το υλικό μπορούν να αναζητηθούν σε κάθε γωνιά του πλανήτη, και αυτό το γεγονός δίνει μεγάλες δυνατότητες για την άντληση ιδεών. Συγχρόνως όμως είναι και μεγάλη η πρόκληση, δεδομένου ότι, επειδή αυτό το σύνολο σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι «τυπικό», να βρεθεί έτοιμο υλικό (ρεπερτόριο). Ο καθηγητής–διευθυντής του συνόλου θα κληθεί πολλές φορές να επιστρατεύσει την ευφυΐα του για να εκτιμήσει τις δυνατότητες του έμψυχου υλικού, της υποδομής σε όργανα και να συνδυάσει διαφορετικά είδη μουσικής για να δημιουργήσει μια μουσική ιδέα, που να μπορεί να εκφραστεί από το «Σύνολο» στην δεδομένη συγκυρία. Ο διευθυντής του συνόλου, ακόμα και αν έχει ειδικευτεί σε κάποιο συγκεκριμένο είδος μουσικής, καλείται να γνωρίσει τα στοιχειώδη και για άλλα είδη ώστε να μπορεί να έχει γενική γνώση για να δύναται να παρακολουθεί την αλματώδη εξέλιξη των ”εναλλακτικών” συνόλων που έχουν βασιστεί στις σύγχρονες τάσεις. Έτσι θα αποτελέσει ο ίδιος πηγή γνώσεων και πρότυπο δημιουργικότητας για τους μαθητές του. Παρόλο που το σύνολο κρουστών ανήκει στα έντεχνα είδη της Ευρωπαϊκής μουσικής, στο ΠΣ περιλαμβάνονται και στοιχεία από παραδοσιακές μουσικές πολλών χωρών και αυτό διότι η παραδοσιακή και η λαϊκή μουσική των λαών αποτελούσε ανέκαθεν πηγή έμπνευσης και δεξαμενή άντλησης ιδεών για τους δημιουργούς της έντεχνης μουσικής. Αυτό επιβεβαιώθηκε περίτρανα και μέσα από ένα μεγάλο ιστορικό μουσικό γεγονός που εμφανίστηκε από τα μέσα της δεκαετίας ΄60, κορυφώθηκε κατά τη δεκαετία του 80 και εξαπλώθηκε με την επικράτηση του διαδικτύου. Αυτό το γεγονός είναι η έκρηξη της “Ethnic” μουσικής, η εμφάνιση δηλαδή της «Μουσικής του κόσμου» είτε σε πρωτογενή παραδοσιακή μορφή είτε ως συνθέσεις καλλιτεχνών που αναζητούν νέα εκφραστικά μέσα. Για αυτόν τον λόγο δεν θα μπορούσε να λείψει από το πρόγραμμα σπουδών των συνόλων του Μουσικού Σχολείου στοιχειώδης αναφορά στις παραδοσιακές μουσικές του κόσμου και στην επίδρασή τους στη σύγχρονη μουσική. Αυτή η αναφορά θα αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο στα χέρια των δημιουργών, δασκάλου και μαθητών, για το κτίσιμο του δικού τους έργου. Στους στόχους του ΠΣ είναι να γίνεται πολλαπλή προσέγγιση του θέματος. Εκτός από την μουσική πράξη που είναι εξ αντικειμένου ο πυρήνας του μαθήματος και θα πρέπει να καταλαμβάνει τον περισσότερο χώρο στο διδακτικό χρόνο, είναι χρήσιμο και αποδοτικό οι μαθητές να έρχονται σε επαφή και μέσα από τη δική τους έρευνα με πολιτιστικά, ιστορικά, λαογραφικά και κοινωνικά θέματα ώστε να αντιληφθούν ότι η καλλιτεχνική δημιουργία και πράξη είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής ζωής.

Γ.2 Πρόγραμμα σπουδών

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
1. ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΜΕ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ		
1.1 ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟ ΙΔΙΟ ΤΟ ΣΩΜΑ- BODY PERCUSSION		
Ανάπτυξη της κιναισθητικής ικανότητας μέσα από την οργανωμένη κίνηση και τη σωματική προσέγγιση του ρυθμού. Ανάπτυξη ικανότητας στην συγχρονισμένη εκτέλεση ρυθμικών σχημάτων, εξοικείωση	Body percussion – ήχοι με μέσο το ίδιο το σώμα: Ανακαλύπτουμε τους ήχους που παράγονται με μέσο το σώμα. Ασκήσεις τεχνικής για να αποκτήσουμε ικανότητα για :	ΥΛΙΚΟ -ΗΧΟΧΡΩΜΑ Ανακαλύπτουμε ήχους που παράγει το κτύπημα των ποδιών στο πάτωμα της αίθουσας, στη σκηνή του θεάτρου, σε άλλους χώρους. Ανακαλύπτουμε ήχους που παράγονται με διαφορετικά είδη παπουτσιών πχ άρβυλα, μποτάκια, αθλητικά, απλά παπούτσια. Ανακαλύπτουμε ήχους που παράγονται όταν κτυπάμε τα χέρια στους μηρούς, στην κοιλιά, στο στήθος. τις παλάμες μεταξύ τους, στράκες με τα δάκτυλα.

των μελών του συνόλου σε αυτά τα σχήματα με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο. Κατανόηση των στοιχείων της δυναμικής: p,fm, f, crescendo, decrescedo, με βιωματικό τρόπο. Ανάπτυξη της συνεργατικότητας, της πειθαρχίας και της αλληλεγγύης. Εισαγωγή στα διαφορετικά είδη μέτρων- απλά σύνθετα, μεικτά. Εισαγωγή στη μορφολογία Εισαγωγή στον αυτοσχεδιασμό. Απόκτηση μουσικολογικών, λαογραφικών και ιστορικών γνώσεων. Εισαγωγή στην χωρική αντίληψη κατά την κίνηση στον χώρο της σκηνής ώστε εκτός από το μουσικό αποτέλεσμα να υπάρχει και σκηνοθετική πρόταση κατά την παρουσίαση του δρώμενου.	α) Συνδυασμό των ήχων. β) Εκτέλεση διαφορετικών επιπέδων δυναμικής και χρωματισμών. Ακρίβεια και σωματική αντοχή κατά την εκτέλεση μουσικού θέματος χορογραφίας. Στοιχεία μορφολογίας για τη δημιουργία πρωτότυπης σύνθεσης. Το body percussion στη λαϊκή μουσική των λαών: α) Στο flamengo, β) στη μουσική των λαών της Αφρικής γ) σε άλλες μουσικές. Η επίδραση του body percussion και των λαϊκών μουσικών, στην εξέλιξη των κρουστών, και στη χρήση τους στις ορχήστρες Το body percussion στον κινηματογράφο Το body percussion στη χορωδία.	ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ Εισαγωγή σε βασικές έννοιες της μορφολογίας: α) Μοτίβο, φράση, περίοδος β) απλές φόρμες πχ ΑΑ΄, ΑΒ, ΑΒΑ, ΑΑΒ, ΑΑΒΑ κλπ. Δημιουργούμε από κοινού με τους μαθητές με σχεδιαγράμματα στο πίνακα, για εμπέδωση, απλές φόρμες τεσσάρων οκτώ, δώδεκα μέτρων, δεκαέξι μέτρων. ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ Επίπεδο Α Τεχνική – ανάπτυξη κιναισθητικής ικανότητας. Εκτελούμε: α) εναλλάξ κτυπήματα των ποδιών στο πάτωμα, β) εναλλάξ κτυπήματα των χεριών δεξί-αριστερό στον αντίστοιχο μηρό γ) εναλλάξ κτυπήματα των χεριών δεξί-αριστερό στο στήθος δ) παλάμες μεταξύ τους συνδυασμό κτυπημάτων στο πάτωμα-μηρούς-στήθος σε ρυθμικές αξίες τέταρτα, όγδοα, τρίηχα, δέκατα έκτα, δέκατα έκτα, τρίηχα, όγδοα, τέταρτα, για να κατανοηθεί η σχέση των αξιών μεταξύ τους. εκτελούμε: Όγδοα με τονισμούς σε όλες τις θέσεις και άρσεις. α) εναλλάξ κτυπήματα των ποδιών στο πάτωμα, β) εναλλάξ κτυπήματα των χεριών δεξί-αριστερό στον αντίστοιχο μηρό γ) εναλλάξ κτυπήματα των χεριών δεξί αριστερό στο στήθος δ) συνδυασμό κτυπημάτων στο πάτωμα. β) εκτελούμε ασκήσεις με χρωματισμούς p, mf, f, crescendo, diminuendo από τη μέθοδο για κλασικό ταμπούρο. ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ Επίπεδο Β ΜΟΡΦΗ-ΣΥΝΘΕΣΗ-ΕΚΤΕΛΕΣΗ Χωρισμός του συνόλου σε υποομάδες σε ντούο, τρίο, κουαρτέτο. α) Χωρίζουμε το σύνολο σε δύο ή τρεις ομάδες πχ a, b ή a, b, c δηλαδή δημιουργούμε ένα ντούο ή τρίο,. β) Στη συνέχεια δημιουργούμε σύνθεση για δύο ή για τρείς φωνές σε φόρμα ΑΒ, ΑΒΑ. εκτελούμε : Συνδυασμούς μονών και διπλών κτυπημάτων Paradiddles

		α) κτυπήματα των ποδιών στο πάτωμα., β) κτυπήματα των χεριών δεξί αριστερό στον αντίστοιχο μηρό γ)κτυπήματα των χεριών δεξί-αριστερό στο στήθος δ) παλάμες μεταξύ τους, ε) στράκες με τα δάκτυλα ζ) συνδυασμό κτυπημάτων. β) Χωρισμός του συνόλου σε υποομάδες σε ντούο, τρίο, κουαρτέτο.. Στο ενδεικτικό παράδειγμα χωρίζουμε το σύνολο σε τέσσερις ομάδες: πχ a, b, c, d, δηλαδή δημιουργούμε ένα κουαρτέτο.. γ) Στη συνέχεια δημιουργούμε σύνθεση για τέσσερις φωνές σε φόρμα ΑΑ΄ΒΑ βασισμένη (ενδεικτικά στις claves της samba, bossa nova κλπ. Επίπεδο Γ Βρίσκουμε –Δημιουργούμε-Εκτελούμε: Ασκήσεις συγχρονισμού των εκτελεστών με εκτελέσεις tutti. Ενδεικτικά μπορούμε να δημιουργήσουμε ασκήσεις: α) με όγδοα, σε μέτρο 4/4, 6/8 τονισμένα σε όλες τις θέσεις ώστε με τους τονισμούς να προκύπτουν οι βασικές claves, 2/3, 3/2, rumba clave, bossa nova, samba partito alto κλπ. Ρυθμούς μπορούμε να αναζητήσουμε στο βιβλίο THE ESSENCE OF AFRO CUBAN PERCUSSION & DRUM SET BY ED URIBE EKDOSEIS WB σελίδες 35-143. β) σε μέτρα ελληνικής παραδοσιακής μουσικής πχ 3/4-6/8 τσάμικος, 5/8 μπαϊντούσκα, 7/8 καλαματιανός, 9/8 συγκαθιστός. ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ Δημιουργούμε και εκτελούμε ασκήσεις ανάπτυξης αυτοσχεδιασμού σε: Επίπεδο Α Δύο μέτρα, τέσσερα μέτρα, οκτώ μέτρα με τονισμούς στα όγδοα, TED READ,(1958) PROGRESSIVE STEP TO SYNCOPATION σελίδες 47-49 Επίπεδο Β α) Δύο μέτρα, τέσσερα μέτρα, οκτώ μέτρα με τονισμούς στα τρίηχα. Επίπεδο Γ α) Δύο μέτρα, τέσσερα μέτρα, οκτώ μέτρα με τονισμούς στα δέκατα έκτα. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ Προχωρούμε σε προετοιμασία συναυλίας: α) καθορισμός ημερομηνίας συναυλίας, β) καθορισμός εβδομαδιαίων προβών, γ) συζήτηση για την ενδυματολογία της παράστασης,

		δ) σκηνοθετικές ιδέες. ΕΡΕΥΝΑ Ζητούμε από τους μαθητές να συλλέξουν μουσική flamengo στην οποία να διακρίνονται και να ακούγονται καθαρά τα κτυπήματα των παπουτσιών στο πάτωμα σε σόλο του χορευτή, σε συνδυασμό με τον κιθαρίστα, με τη φωνή, με άλλο κρουστό όργανο πχ cajon (καχόν) Ζητούμε από τους μαθητές να συλλέξουν ιστορικά λαογραφικά στοιχεία από παραδοσιακές μουσικές των λαών Αφρικής και άλλων λαών του πλανήτη στα οποία να αναφέρονται στοιχεία για το body percussion. Προβολή ταινίας με τον Fred Astaire ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ: Να γνωρίζουν οι μαθητές στοιχειώδη μορφολογικά στοιχειά: μοτίβο, φράση, περίοδος. Ευρηματικότητα σχετικά με τους παραγόμενους ήχους και τον αυτοσχεδιασμό. Προθυμία και συνέπεια στη προσέλευση στις δοκιμές και τη συναυλία, θετική στάση κατά τις δοκιμές, ανταπόκριση στη διεύθυνση, αυτοπειθαρχία, έρευνα-ιδέες- προτάσεις. Επαρκή προετοιμασία-ορθή εκτέλεση του μουσικού θέματος κατά τις δοκιμές και τη συναυλία ως προς τα: ρυθμική ακρίβεια, χρωματισμούς.
1.2 ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΜΗ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ		
Ανάπτυξη ευρηματικότητας και δημιουργικότητας. Κατανόηση της έννοιας «περιοχή συχνοτήτων» και εφαρμογή της στη ενοργάνωση για το σύνολο Οργανοχρησίας - Κρουστών Κατανόηση των τρόπων παραγωγής του ήχου. Κατανόηση βασικών στοιχείων μορφολογίας Απόκτηση δεξιοτήτων στον αυτοσχεδιασμό.	Μουσική από μη μουσικά όργανα- «άχρηστα» αντικείμενα. Περιοχές συχνοτήτων. Συζήτηση για τις περιοχές συχνοτήτων, ακουστικό φάσμα, συχνότητες οργάνων. Συζήτηση για τις περιοχές basso, tenoro, alto, soprano. Συζήτηση για τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας κυρίως για τις περιοχές συχνοτήτων που καλύπτει η κάθε	ΥΛΙΚΟ- ΗΧΟΧΡΩΜΑ Συλλέγουμε κάθε λογής αντικείμενα που παρουσιάζουν ηχητικό-ενδιαφέρον πχ κομοδίνα, σκουπιδοτενεκέδες, καλάθια, σωλήνες κάθε είδους, σκούπες, κοντάρια κλπ. Διαχωρίζουμε τα αντικείμενα ανάλογα με την περιοχή του ήχου που παράγουν. Διαχωρίζουμε τα αντικείμενα ανάλογα με τον τρόπο παραγωγής του ήχου : με χρήση μπαγκετών, με τα χέρια, με φύσημα. ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΤΕΧΝΙΚΗ Εκτελούμε : Ασκήσεις τεχνικής, ενδυνάμωσης και αντοχής για την εκτέλεση ρυθμικών σχημάτων, ώστε να αποκτηθούν δεξιότητες για την εκτέλεση των πρωτότυπων η διασκευασμένων συνθέσεων Ασκήσεις με όγδοα σε μέτρο 4/4, 6/8 τονισμένα σε όλες τις θέσεις ώστε με τους τονισμούς να προκύπτουν οι βασικές claves, 2/3, 3/2, rumba

Απόκτηση λαογραφικών γνώσεων για τη χρήση ηχογόνων αντικειμένων στη μουσική για λατρευτικούς η άλλους λόγους. Απόκτηση γνώσεων μέσα από την ιστορία για συνθέτες και έργα σύγχρονης μουσικής που συνέθεσαν για αντικείμενα μη μουσικά όργανα η αντισυμβατική χρήση των μουσικών οργάνων.	ομάδα. Στοιχεία μορφολογίας. Συζητούμε με τους μαθητές για την μουσική δομή : στοιχεία μορφολογίας, έννοια του μοτίβου, της μουσικής φράσης, της μουσικής φόρμας. Λαογραφικά ιστορικά στοιχεία Ζητάμε από τους μαθητές να συλλέξουν στοιχεία με χρήση ηχογόνων αντικειμένων για λατρευτικές η παγανιστικές γιορτές λαών και πολιτισμών. Μουσική με μη συμβατικά όργανα κατά τον 20^{ο} αιώνα.	clave, bossa nova, samba partito alto. Ασκήσεις σε μέτρα ελληνικής παραδοσιακής μουσικής πχ 3/4, 6/8 τσάμικος, 5/8 μπαϊντούσκα, 7/8 καλαματιανός, 9/8 συγκαθιστός κλπ Επίπεδο Α Δημιουργούμε και εκτελούμε απλές φόρμες τεσσάρων μέτρων. Επεκτείνουμε τα τετράμετρα σε οκτάμετρα σε μορφή ΑΑ, ΑΒ και δωδεκάμετρα στη δομή ΑΑΒ, ΑΒΑ. Χρησιμοποιούμε όγδοα τα οποία να τονίζονται στις claves 2/3 η 3/2. Επίπεδο Β Στη συνέχεια δημιουργούμε μεγαλύτερες φόρμες πχ δεκαεξάμετρη σε μορφή ΑΑΒΑ. Οι ρυθμικοί συνδυασμοί μπορεί να είναι με α)βασικό ρυθμικό σχήμα τα όγδοα και συνδυασμούς τονισμών, β) με βάση παραδοσιακούς ρυθμούς της Ελλάδας και της Ανατολικής Μεσογείου, γ) με βάση τις claves της αφροκουβανέζικης μουσικής 3-2,2-3, rumba clave, δ) με βάση ρυθμούς της Λατινοαμερικανικής μουσικής, samba, bossa nova. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ Αναζητούμε ή δημιουργούμε συνθέσεις και εκτελούμε με τους παραπάνω συνδυασμούς ήχων και ρυθμών πχ σουίτα χορών. Παραγγελία για σύνθεση από τους μαθητές που θα απαιτεί ασκήσεις συγχρονισμού, έμφαση στην ορθή εκτέλεση των ρυθμικών σχημάτων, έμφαση στους χρωματισμούς p, mf, f και στα crescendo, diminuendo, εναλλαγή πυκνής-αραιής γραφής, παύσεων, μιμήσεων κλπ. ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ Εξάσκηση του συνόλου στον οργανωμένο αυτοσχεδιασμό σε συγκεκριμένη φόρμα όπως ανωτέρω. Εξάσκηση της ομάδας στον ελεύθερο αυτοσχεδιασμό. Βασισμένο σε μια ιστορία, μια εικόνα, ή μια ταινία. Δημιουργούμε και εκτελούμε ασκήσεις ανάπτυξης αυτοσχεδιασμού, όπως ανωτέρω. ΙΣΤΟΡΙΑ Προβολή βίντεο με τον συνθέτη σύγχρονης μουσικής John Cage. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ Οι μαθητές αξιολογούνται στα: Επιμέλεια για τακτοποίηση και καθαριότητα των οργάνων. Ευρηματικότητα στη συλλογή αντικειμένων, μορφολογικά στοιχεία, αυτοσχεδιασμό. Προθυμία – συνεργατικότητα στα: συνέπεια στη προσέλευση στις δοκιμές και τη συναυλία, θετική στάση κατά τις δοκιμές, ανταπόκριση

		στη διεύθυνση, αυτοπειθαρχία, έρευνα-ιδέες- προτάσεις. Επαρκή προετοιμασία για ορθή εκτέλεση του μουσικού θέματος κατά τις δοκιμές και τη συναυλία: ως προς τα: ρυθμική ακρίβεια, χρωματισμούς , μουσικότητα.
2. ΣΥΝΟΛΑ ΚΡΟΥΣΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ		
2.1 ΣΥΝΟΛΑ ΚΡΟΥΣΤΩΝ ΜΕ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΕΛΛΑΔΑΣ		
Απόκτηση στοιχειωδών γνώσεων για τα παραδοσιακά κρουστά και τους ρυθμούς κάθε περιοχής της Ελλάδας. Εμβάθυνση στα απλά, σύνθετα και μεικτά μέτρα των παραδοσιακών ρυθμών Διεύρυνση της ικανότητας στη δημιουργία φόρμας και στις τεχνικές της σύνθεσης Διεύρυνση της ικανότητας στον αυτοσχεδιασμό. Απόκτηση ιστορικών, λαογραφικών γνώσεων για τις γιορτές, τα ήθη και έθιμα, για τις συνήθειες των ανθρώπων της υπαίθρου.	Παραδοσιακά κρουστά όργανα της Ελληνικής μουσικής που συναντούμε στις περιοχές της Ελλάδας: Τα παραδοσιακά κρουστά στα σύγχρονα σύνολα. Υλικά και τεχνικές κατασκευής παραδοσιακών οργάνων. Μεικτά μέτρα στην παραδοσιακή μουσική -πολυπλοκότητα των μεικτών μέτρων στην μουσική της Μακεδονίας και του Πόντου.	ΟΡΓΑΝΑ -ΟΡΓΑΝΟΓΝΩΣΙΑ Παρουσίαση των παραδοσιακών και σύγχρονων κρουστών όπως: τουμπελέκι, νταχαρές ή νταϊρές, νταούλι, τουμπί, τάλαντο, μασιά, κουδουνάκια, ξύλινα κουτάλια, Ηπειρώτικο ντέφι, ξεροντάουλο Μεσολογγίου. Φέρνουμε τους μαθητές σε επαφή με μουσικούς παραδοσιακών κρουστών ώστε να αποκτήσουν προσωπική γνώση για τους τρόπους παραγωγής του ήχου (χέρια, μπαγκέτες) καθώς και το ιδιαίτερο ηχόχρωμα του κάθε οργάνου. Προβάλουμε βίντεο με on line έγκυρα μαθήματα ώστε να είμαστε ενήμεροι και τις νέες τεχνικές και συνθέσεις. Προβάλουμε βίντεο και ακούμε ηχογραφήσεις με σύγχρονες συνθέσεις που χρησιμοποιούνται παραδοσιακά κρουστά. ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΞΗ Επίπεδο Α Εκτέλεση tutti από την ομάδα κρουστών ρυθμούς της Ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, ενδεικτικά: Καλαματιανός, Τσάμικος, Συρτός, Μπάλος., Σούστα Συρτός Χανιώτικος. Επίπεδο Β Δημιουργία και εκτέλεση απλής φόρμας ΑΒ, ΑΑ΄Β, ΑΒΑ, σε ρυθμούς: Συγκαθιστό, Ζωναράδικο, Μπαϊντούσκα, Μαντηλάτο ενοργάνωση-διασκευή για μικρά σύνολα, ενδεικτικά: α) τουμπελέκι-νταϊρέ-ντέφι β) νταούλι-τουμπελέκι-κουδουνάκι. Επίπεδο Γ Δημιουργία και εκτέλεση φόρμας ΑΑΒ, ΑΒΑ, ΑΑΒΑ σε ρυθμούς Πουσιτνίτσα, Λεβέντικος, Τικ, Σέρα, Κότσαρι, Διπάτ, ενοργάνωση για μεγαλύτερη συμμετοχή οργάνων Επίπεδο Δ Δημιουργία και εκτέλεση α) σουίτας χορών σε απλές φόρμες β) ΑΒΑΓΑΔΑΕΑ το Α να είναι επανάληψη ενός χορού σε τέσσερα μέτρα και τα Β, Γ, Δ, Ε να είναι χώρος τεσσάρων μέτρων για αυτοσχεδιασμό.

		ΑΚΡΟΑΣΗ Προτείνεται για ακρόαση η διασκευή από το συγκρότημα «ΚΡΟΤΑΛΑ» του παραδοσιακού τραγουδιού Θράκης «Αλεξανδρής» όπου συναντώνται τα περισσότερα παραδοσιακά κρουστά καθώς και αρκετά ιδιόφωνα. ΕΡΕΥΝΑ Ζητάμε από τους μαθητές να βρουν βίντεο από τελετές όπως οι αποκριάτικες εκδηλώσεις στην Μακεδονία με τα Ραγκουτσάρια – Μπούλες και Γενίτσαροι, Αναστενάρια, όπου φαίνεται λειτουργικός ρόλος των κρουστών ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ Οι μαθητές αξιολογούνται στα: Επιμέλεια για τακτοποίηση και καθαριότητα των οργάνων Γνώση των παραδοσιακών οργάνων, ρυθμών , περιοχή προέλευσης. Προθυμία – συνεργατικότητα, συνέπεια στη προσέλευση στις δοκιμές και τη συναυλία, θετική στάση κατά τις δοκιμές, ανταπόκριση στη διεύθυνση, αυτοπειθαρχία, έρευνα-ιδέες- προτάσεις Επαρκή προετοιμασία για την ορθή εκτέλεση του μουσικού θέματος κατά τις δοκιμές και τη συναυλία ως προς: ρυθμική ακρίβεια, χρωματισμούς, μουσικότητα. Ευρηματικότητα-πρωτοτυπία στον αυτοσχεδιασμό ως προς τη δομή και τη φρασεολογία.
2.2 ΣΥΝΟΛΑ ΚΡΟΥΣΤΩΝ ΜΕ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΚΡΟΥΣΤΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ-ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ		
Απόκτηση γνώσεων για τα παραδοσιακά κρουστά και τους ρυθμούς της Αραβικής Μουσικής- Διεύρυνση της ικανότητας στη δημιουργία φόρμας και στις τεχνικές της σύνθεσης Διεύρυνση της ικανότητας στον αυτοσχεδιασμό Απόκτηση ιστορικών, λαογραφικών γνώσεων.	Παραδοσιακά κρουστά στην Ανατολική Μουσική. Ρυθμοί στην Ανατολική Μουσική – σχέση με τα κρουστά της Ελλάδας. Τυπικά σύνολα κρουστών που συμμετέχουν στις ορχήστρες λαϊκής και κλασικής Αραβικής Μουσικής.	ΟΡΓΑΝΟΓΝΩΣΙΑ Παρουσίαση των παραδοσιακών και σύγχρονων κρουστών της Ανατολικής Μουσικής είναι: Zarb, Darabuka Tabla, Deff η Daff που μοιάζει με το Ηπειρώτικο ντέφι, Req, Davul. Ζητούμε από τους μαθητές να βρουν παραδοσιακά σύνολα Αραβικών κρουστών. Ζητούμε από τους μαθητές να βρούμε σύνολα της ethnic μουσικής που να χρησιμοποιούν κρουστά της Αραβικής μουσικής. ΡΥΘΜΟΛΟΓΙΑ Παρουσιάζουμε τους ρυθμούς που συναντώνται συχνότερα στην Αραβική μουσική και είναι: Basmudi, Mahsum, Zaidi, Ayub, Melfuf, Zafar, Adana, Belladia, Curcunaa, Semai, Zerafat, Devri ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

		Επίπεδο Α Εκτέλεση tutti από την ομάδα κρουστών του ρυθμού Melfuf σε μέτρο 2/4 η 8/8 σε απλή μορφή, παραπομπή Ενοργάνωση- διασκευή για «τυπικό σύνολο»: Darabuka α΄ και β΄- Reg,-Duff ή Bendir. Επίπεδο Β Εκτέλεση tutti από την ομάδα κρουστών του ρυθμού Basmudi σε μέτρο 4/4. Δημιουργία σύνθεσης και ενοργάνωση- διασκευή για «τυπικό σύνολο» : Darabuka - Req,-Duff ή Bendir, η σύνθεση να προσφέρει δυνατότητα για αυτοσχεδιασμό. Ειδικότερα η σύνθεση να είναι σε ολοκληρωμένη φόρμα πχ ΑΒΑ , ΑΑΒΑ κλπ. Μετά την επανάληψη του πρώτου κύκλου δύο ή και περισσότερες φορές, να συνεχίζει να παίζει το πιο μπάσο όργανο πχ bentir η νταούλι να κάνουν παύση τα υπόλοιπα όργανα ώστε να δοθεί η δυνατότητα σε κάθε ένα από αυτά να αυτοσχεδιάσει σε 4 η 8 μέτρα. Επίπεδο Γ Δημιουργία σουίτας χορών σε φόρμα ΑΑΒΑ με την σειρά: Α Zaidi 4 μέτρα, Α΄ Zaidi 2 μέτρα και Basmudi 2 μέτρα, Β Mahsum 3 μέτρα Melfuf 4/4 1 μέτρο. Α Zaidi 4 μέτρα. εκτέλεση και επανάληψη της φόρμας ΑΑ΄ΒΑ για δύο και περισσότερες φορές. Στη συνέχεια εκτελούμε τα Α Α΄ και το Β θα είναι το μέρος που γίνεται αυτοσχεδιασμός για όσα μέτρα είναι το Β, στη περίπτωση μας 4 μέτρα, συνεχίζουμε με το Α και ολοκληρώνεται η φόρμα. Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να είναι παραλλαγές πάνω σε ρυθμό Mahsum. Όταν γίνεται αυτοσχεδιασμός από έναν εκτελεστή οι υπόλοιποι παίζουν p (piano) ή γίνεται παύση και στηρίζεται ο «σολίστας» από κάποιον από τους υπόλοιπους που θα έχει συμφωνηθεί από πριν. Επανάληψη της φόρμας Α-Α΄ στο Β κάνει σόλο άλλος εκτελεστής, μπαίνουν όλοι στο Α. Επαναλαμβάνεται αυτός ο κύκλος μέχρι να κάνουν όλοι «σόλο». Για finale επαναλαμβάνεται όλη η φόρμα ΑΑΒΑ, και θα προσθέτουμε coda σε ρυθμό Basmudi. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ Αναζητούμε ή δημιουργούμε συνθέσεις και εκτελούμε με τους παραπάνω συνδυασμούς ήχων και ρυθμών πχ σουίτα χορών. Παραγγελία για σύνθεση από τους μαθητές που θα απαιτεί ασκήσεις συγχρονισμού, έμφαση στην ορθή εκτέλεση των ρυθμικών σχημάτων, έμφαση στους χρωματισμούς p, mf, f και στα crescendo, diminuendo,

		εναλλαγή πυκνής-αραιής γραφής, παύσεων, μιμήσεων κλπ. ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ Εξάσκηση του «Συνόλου» σε οργανωμένη φόρμα όπως ανωτέρω. Εξάσκηση της ομάδας στον ελεύθερο αυτοσχεδιασμό, βασισμένο σε μια ιστορία, μια εικόνα, ή μια ταινία. Αξιολόγηση Οι μαθητές αξιολογούνται στα: Επιμέλεια στην τακτοποίηση και καθαριότητα των οργάνων Προθυμία-συνεργατικότητα, συνέπεια στη προσέλευση στις δοκιμές και τη συναυλία, θετική στάση κατά τις δοκιμές, ανταπόκριση στη διεύθυνση, αυτοπειθαρχία, έρευνα-ιδέες- προτάσεις. Γνώση των παραδοσιακών οργάνων και των ρυθμών της Αραβικής Μουσικής. Ικανότητα στον αυτοσχεδιασμό ως προς τη δομή και τη φρασεολογία. Επαρκή προετοιμασία για την ορθή εκτέλεση του μουσικού θέματος κατά τις δοκιμές και τη συναυλία ως προς : Ρυθμική ακρίβεια, χρωματισμούς, μουσικότητα.
1.3 ΣΥΝΟΛΑ ΚΡΟΥΣΤΩΝ ΑΦΡΟΚΟΥΒΑΝΕΖΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ		
Απόκτηση στοιχειωδών γνώσεων για τα παραδοσιακά και σύγχρονα κρουστά και τους ρυθμούς της αφροκουβανέζικης μουσικής. Απόκτηση ικανοποιητικής γνώσης για τους ρυθμούς της Αφροκουβανέζικης μουσικής. Απόκτηση γνώσεων για τα δομικά στοιχεία φόρμες κλπ. Διεύρυνση της ικανότητας στον αυτοσχεδιασμό.	Προέλευση της Αφροκουβανέζικης Μουσικής. Κρουστά όργανα και σύνολα της Αφροκουβανέζικης μουσικής. Τρόποι παραγωγής του ήχου σε κάθε όργανο. Χοροί-φόρμες Αφροκουβανέζικης μουσικής. Παρουσίαση του «Συνόλου Κρουστών» σε συναυλία με έργα Αφροκουβανέζικης μουσικής.	ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑ - ΙΣΤΟΡΙΑ Ζητούμε από τους μαθητές να ερευνήσουν για ιστορικά στοιχεία για τις επιδράσεις που δέχτηκε η Κουβανέζικη μουσική. 1) Με ποιο τρόπο έφτασαν οι Αφρικανοί σκλάβοι. 2) Ποια ήταν η λειτουργία της μουσικής που έφεραν μαζί τους οι Αφρικανοί σκλάβοι. 3) Τι ρόλο έπαιζε η Ευρωπαϊκή μουσική στην Κούβα. 4) Κατά πόσο ήταν δημιουργική η αλληλεπίδραση της Αφρικανικής Μουσικής με την Ευρωπαϊκή μουσική ώστε να μπορούμε να μιλάμε για ιδιαίτερο μουσικό είδος. 5) Ποια παραδοσιακά όργανα μεταφέρθηκαν από την Αφρική (πχ τα τύμπανα bata) και ποια όργανα συναντούμε σήμερα στην Αφρική 6)Ποια είναι τα όργανα που συναντούμε σήμερα στην Κουβανέζικη μουσική. 7) Ποια ήταν η επίδραση της Αφροκουβανέζικης μουσικής σε άλλες μουσικές (πχ στη κλασική μουσική με το Bolero του Ravel, στη μουσική της Βραζιλίας με το tango congo, ελληνική λαϊκή με το mambo του Μανώλη Χιώτη, στη jazz μέσα από το έργο πολλών δημιουργών). ΟΡΓΑΝΟΓΝΩΣΙΑ Παρουσίαση των κρουστών της Αφροκουβανέζικης μουσικής: Clave, maracas, chekere, bells, guiro, congas, bongos, timbales, bombo. ΡΥΘΜΟΛΟΓΙΑ Παρουσίαση των ρυθμών της Αφροκουβανέζικης μουσικής: Tumbao,

Απόκτηση ιστορικών, λαογραφικών γνώσεων για τις γιορτές, τα ήθη και έθιμα, για τις συνήθειες των ανθρώπων της υπαίθρου.		Pachanga, Bolero, Cha cha cha, Son Montuno, Pilon, Afro, Yambu, Columbia, Mozambique, Guaguanco, Songo, Merenque, Mambo, Danzon, Guiro, Bomba, Plena, Conga Habanera. ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΞΗ Δημιουργούμε μικρά σύνολα: ντούο για bongos-congas, τρίο για bongos-congas-chekere κλπ Δημιουργούμε μεικτό σύνολο: Clave- Bongos-Conga-Sekere, Timbales, Marimba, Ξυλόφωνο, Βιμπράφωνο κλπ. Δημιουργούμε μεικτό σύνολο με μεικτό σύνολο κρουστών και πιάνο-μπάσο. Θεματολογία- ρεπερτόριο για τα ανωτέρω σύνολα μπορεί να αναζητηθεί στα βιβλία : HE ESSENCE OF AFRO CUBAN PERCUSION & DRUMSET. ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ Με τις τεχνικές που αναφέρθηκαν ανωτέρω. Εξάσκηση της ομάδας στον ελεύθερο αυτοσχεδιασμό. Βασισμένο σε μια ιστορία, μια εικόνα, ή μια ταινία. Ανάλογα με το επίπεδο της ομάδας ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ Οι μαθητές αξιολογούνται στα : Επιμέλεια για τακτοποίηση και καθαριότητα των οργάνων Προθυμία-συνεργατικότητα, συνέπεια, στη προσέλευση στις δοκιμές και τη συναυλία, θετική στάση κατά τις δοκιμές, ανταπόκριση στη διεύθυνση, αυτοπειθαρχία, έρευνα-ιδέες- προτάσεις. Γνώση των οργάνων και των ρυθμών της Αφροκουβανέζικης Λατινοαμερικανικής μουσικής Ικανότητα στον αυτοσχεδιασμό ως προς τη δομή και τη φρασεολογία. Επαρκή προετοιμασία για την ορθή εκτέλεση του μουσικού θέματος κατά τις δοκιμές και τη συναυλία ως προς: Ρυθμική ακρίβεια, χρωματισμούς, μουσικότητα.
3. ΣΥΝΟΛΟ ΚΡΟΥΣΤΩΝ ΜΠΑΝΤΑΣ- DRUMLINE		
Απόκτηση γνώσεων για την γραμμή κρουστών (drumline) της μπάντας παρέλασης (marching band). Απόκτηση ικανοτήτων στην ορθή ανάγνωση	Προέλευση του συνόλου drumline. Όργανα του συνόλου. Τα βασικά τεχνικά στοιχεία στο σύνολο rudiments (rolls, flams, drags, rolls,	ΓΕΝΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ -ΙΣΤΟΡΙΑ Ζητούμε από τους μαθητές να συλλέξουν ιστορικά στοιχεία, για το τόπο προέλευσης και την εξέλιξη μέχρι σήμερα του συνόλου drumline. Ζητούμε από τους μαθητές να συλλέξουν βίντεο με παρουσιάσεις και διαγωνισμούς συνόλων drumline. Επισήμανση των κορυφαίων καταξιωμένων συνόλων του drumline κατά το παρελθόν αλλά και

παρτιτούρας drumline στα ρυθμικά σχήματα, στα στοιχεία έκφρασης χρωματισμού και δυναμικής. Απόκτηση ικανοτήτων σε ικανοποιητικό επίπεδο στο κράτημα των μπακετών, στην τεχνική, στην ακρίβεια, στον συγχρονισμό. Απόκτηση ικανοτήτων στη συγχρονισμένη κίνηση με σύγχρονη εκτέλεση. Απόκτηση γνώσης μέσα από την εμπειρία στη σκηνική παρουσία. Απόκτηση κριτηρίου αξιολόγησης για την ορθή εκτέλεση μέσα από την δημιουργική ακρόαση και θέαση συνόλων drumline	pasadiddles κλπ) Βασικά στοιχεία ενοργάνωσης για το σύνολο drumline. Προετοιμασία παρουσίασης και παρουσίαση του συνόλου drumline: α) ορθή εκτέλεση μουσικού θέματος, β) συγχρονισμένη κίνηση-χορογραφία και μουσική εκτέλεση.	σήμερα. ΟΡΓΑΝΟΓΝΩΣΙΑ Παρουσιάζονται στη τάξη τα όργανα του συνόλου drumline: Marching Snare (ταμπούρο), tenor (μεσαία τύμπανα), bass drum (μπάσο τύμπανο), cymbals (πιάτα). ΤΕΧΝΙΚΗ–ΚΙΝΑΙΣΘΗΤΙΚΗ: Κράτημα μπαγκέτας: Παραδοσιακό- Traditional, Γερμανικό, Γαλλικό, Αμερικανικό. Επίπεδο Α Ζέσταμα (warm-up) Γι όλα το σύνολο: S (ταμπούρα), T (μεσαία τύμπανα) B (Μπάσα τύμπανα) α) τέταρτα με τονισμούς β) όγδοα με τονισμούς, τρίηχα με τονισμούς, δέκατα έκτα με τονισμούς Εκτέλεση : γ) ασκήσεις με ρυθμικές αξίες από ολόκληρα μέχρι δέκατα έκτα δ) Ρεπερτόριο: Μουσικά θέματα που να περιέχουν τα ανωτέρω ρυθμικά στοιχεία, διανομή- διασκευή στα snare, tenors, bass, cymbals. Επίπεδο Β Προθέρμανση (warm up) α) ταμπούρο, τέταρτα με τονισμούς σε δυναμικές p, mf, f – f, mf, p. β) ταμπούρο όγδοα, με τονισμούς στα: τρίηχα, δέκατα έκτα με τονισμούς σε δυναμικές p, mf, f. γ) ταμπούρο, Paradiddles σε δυναμικές p, mf ,f. Εκτέλεση δ) ασκήσεις για κλασικό ταμπούρο, από δέκατα έκτα, τρίηχα δεκάτων έκτων, εξάηχα, τριακοστά δεύτερα σε όλα τα επίπεδα δυναμικής και χρωματισμών. ε) Ρεπερτόριο: Μουσικά θέματα που να περιέχουν τα ανωτέρω ρυθμικά στοιχεία, διανομή- διασκευή στα snare, tenors, bass, cymbals. Επίπεδο Γ Προθέρμανση (warm-up) α) ταμπούρο, τέταρτα με τονισμούς από τη μέθοδο σε δυναμικές p, mf,

		f. β) ταμπούρο όγδοα με τονισμούς, τρίηχα με τονισμούς, δέκατα έκτα με τονισμούς όπως ανωτέρω. γ) ταμπούρο, Paradiddles σε δυναμικές p, mf, f. Εκτέλεση δ) Three Stroke Ruff, Four Stroke Ruff, Five Stroke Ruff από τη μέθοδο του BUDDY RICH S SNARE DRUM RUDIMENTS σελίδες 16-21. ε) Ρεπερτόριο-ασκήσεις: Μουσικά θέματα που να περιέχουν τα ανωτέρω ρυθμικά στοιχεία, διανομή- διασκευή στα snare, tenors, bass, cymbals. Προτεινόμενο βιβλίο: CHAS. S. WILCOXON, (1945), THE ORIGINAL SOLOS Επίπεδο Δ Προθέρμανση (warm-up) α) Ρούλος μονών εναλλάξ κτυπημάτων (Single Stroke Roll) β) Ρούλος διπλών κτυπημάτων (Double Stroke Roll. Εκτέλεση δ) Five-Stroke Rolls, Seven-Stroke Ruffs, Seven-Stroke Rolls, Nine-Stroke Rolls, Nine-Stroke Ruffs, Double-Stroke Roll, Single-Stroke Roll, τονισμούς. ε) Ασκήσεις κλασικού ταμπούρου με χρήση των ανωτέρω ρυθμικών στοιχείων. ζ) Ρεπερτόριο: Μουσικά θέματα που να περιέχουν τα ανωτέρω ρυθμικά στοιχεία, διανομή- διασκευή στα snare, tenors, bass, cymbals. Επίπεδο Ε Προθέρμανση (warm-up)α) Ρούλος μονών εναλλάξ κτυπημάτων (Single Stroke Roll) β) Ρούλος διπλών κτυπημάτων (Double Stroke Roll. γ) Ρούλος πίεσης (Press roll) Εκτέλεση δ) Press Roll, The Single Paradiddle, Double paradiddle, Triple Paraddilde, The Flam, The Single flam Paradiddle, The Double Flam Paradiddle, The Triple Flam Paradiddle, The Flam Tap, The Flam Accent, The flamacu. Ρεπερτόριο: Μουσικά θέματα που να περιέχουν τα ανωτέρω ρυθμικά στοιχεία, διανομή- διασκευή στα snare, tenors, bass, cymbals.

		Επίπεδο Ζ Προθέρμανση (warm-up) α) Ρούλος μονών εναλλάξ κτυπημάτων Single Stroke Roll) β) Ρούλος διπλών κτυπημάτων (Double Stroke Roll. γ) Ρούλος πίεσης (Press roll) δ) The single Paraddidle, Double Paradiddle. Εκτέλεση ε) The Half Drag. The single Drag, The full Drag, The Double Drag, The single Drag Paradiddle, The Double Drag Paradiddle, The Triple Drag Paradiddle. στ) Ρεπερτόριο-ασκήσεις: Μουσικά θέματα που να περιέχουν τα ανωτέρω ρυθμικά στοιχεία, διανομή-διασκευή στα snare, tenors, bass, cymbals. CHAS. S. WILCOXON, (1945), THE ORIGINAL SOLOS Επίπεδο Η Προθέρμανση (warm-up) α) Ρούλος μονών εναλλάξ κτυπημάτων Single Stroke Roll) β) Ρούλος διπλών κτυπημάτων (Double Stroke Roll. γ) Ρούλος πίεσης (Press roll) ε) The single Drag Εκτέλεση ζ) The Single-Stroke Ruff Paradiddle, The Three-Stroke Ruff Triple Paradiddle, The Four-Stroke Ruff Single Paradiddle, The Four-Stroke RuffTriple Paradiddle, The Single Ratamacu, The Double Ratamacu, The Triple Ratamacu η) Ρεπερτόριο: Μουσικά θέματα που να περιέχουν τα ανωτέρω ρυθμικά στοιχεία, διανομή- διασκευή στα snare, tenors, bass, cymbals. ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ, ΣΥΝΘΕΣΗ, ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΑ. Προετοιμασία συναυλίας-δοκιμές: α) Συζήτηση στη τάξη και απόφαση για την σκηνική παρουσία: α) σε κλειστό χώρο, β) στο δρόμο, γ) ενδυματολογία. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ Οι μαθητές αξιολογούνται στα : Επιμέλεια στην τακτοποίηση και καθαριότητα των οργάνων Προθυμία-συνεργατικότητα, συνέπεια στη προσέλευση στις δοκιμές και

		τη συναυλία, θετική στάση κατά τις δοκιμές, ανταπόκριση στη διεύθυνση, αυτοπειθαρχία, έρευνα-ιδέες- προτάσεις . Γνώση των οργάνων του Drumline. Άριστη εκτέλεση των rudiments. Επιμελή προετοιμασία για ορθή εκτέλεση του μουσικού θέματος κατά τις δοκιμές και τη συναυλία ως προς: Ρυθμική ακρίβεια, χρωματισμοί, μουσικότητα.
4. ΣΥΝΟΛΑ ΚΡΟΥΣΤΩΝ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ, ΜΕΜΒΡΑΝΟΦΩΝΑ ΚΑΙ ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ.		
Απόκτηση ικανότητας των μαθητών να ανταποκρίνονται στις κινήσεις του μαέστρου. Απόκτηση ικανότητας των μαθητών να αναγνωρίζουν τη δομή και τις φράσεις του έργου. Ανάπτυξη προσωπικής αισθητικής για την ορθή απόδοση κάθε έργου. Ανάπτυξη ικανότητας κουρδίσματος των μεμβρανόφωνων καθορισμένου τονικού ύψους. Απόκτηση γνώσεων για τα όργανα και τα σύνολα κλασικών κρουστών. Απόκτηση γνώσης και εμπειρίας για τα διαφορετικά στυλ μουσικής για σύνολο κλασικών κρουστών. Απόκτησης γνώσεων για το ηχόχρωμα, την έκταση, το τρόπο παραγωγής του ήχου, τα ειδικά εφέ που μπορεί να αποδώσει, τον ιδιαίτερο ρόλο που	Σύνολο με μεμβρανόφωνα-ιδιόφωνα κρουόμενα κρουστά. Σύνολο με μελωδικά κρουστά όργανα. Μεικτό σύνολο: σύνολο με μελωδικά-μεμβρανόφωνα-ιδιόφωνα κρουστά όργανα. Προετοιμασία παρουσίασης συνόλου κλασικών κρουστών οργάνων. Αναγνώριση των μορφολογικών, αρμονικών, μελωδικών, ρυθμικών , ερμηνευτικών στοιχείων της προς ερμηνεία σύνθεσης. Ρεπερτόριο: Διασκευές πρωτότυπων έργων. Συμμετοχή συνόλου κρουστών σε κλασικό και σύγχρονο ρεπερτόριο.	ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΟΡΓΑΝΟΓΝΩΣΙΑ 1. Παρουσίαση των οργάνων: Ταμπούρο (snare), μεγάλο τύμπανο (grand cassa), πιάτα (cymbals), κουρδιζόμενα τύμπανα (timpani), μαρίμπα , ξυλόφωνο (Xylophone), βιμπράφωνο (vibraphone), καμπάνες, σείστρα. ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ Για την ανάπτυξη κριτηρίων αξιολόγησης των μαθητών, θα είναι χρήσιμο, κατά τα μαθήματα-δοκιμές να επισημαίνονται, αναγνωρίζονται, εκτελούνται τα κάτωθι: Μορφολογικά στοιχεία της προς εκτέλεση σύνθεσης-αρμονική δομή-κλίμακες. Ικανότητα κουρδίσματος (των μεμβρανόφωνων) στα πλαίσια της ορχήστρας Ερμηνευτικά στοιχεία της μελωδίας Τα ιδιαίτερα ρυθμικά στοιχεία: συγκοπές, γκρουπέτα, tutti κλπ. Τα σημεία χρωματισμών-τονισμών. Ιδιαιτερότητες στην εκτέλεση που απαιτούν η εποχή και το στυλ. Πρώτης Όψης Ανάγνωση. Σύνολα- Ρεπερτόριο-Πρακτική 1. Δημιουργούμε μικρά σύνολα με μελωδικά κρουστά: α) ντούο πχ δύο ξυλόφωνα, ξυλόφωνο-μαρίμπα, β) τρίο πχ δύο ξυλόφωνα -μαρίμπα γ) κουαρτέτο πχ δυο ξυλόφωνα-βιμπράφωνο-μαρίμπα. Αναζήτηση πρωτότυπων έργων και διασκευών για σύνολο κρουστών από το κλασικό ρεπερτόριο πχ μινουέτα J. S. Bach, κουαρτέτα εγχόρδων Mozart κλπ. β) δημιουργούμε μικρά μεικτά σύνολα: αναζήτηση έργων από: κλασικό και σύγχρονο ρεπερτόριο γ) δημιουργούμε μεγάλο μεικτό σύνολο: αναζήτηση έργων από: κλασικό

μπορεί να διαδραματίσει στο σύνολο. Στοιχεία σημειογραφίας: Παρουσίαση της ιδιαίτερης σημειογραφίας με την οποία αποτυπώνεται το κάθε κρουστό όργανο στο πεντάγραμμο η στην ταμπλατούρα. Απόκτηση δεξιοτήτων στα: Απόδοση-ερμηνεία των στοιχείων ρυθμικής αγωγής α) Grave, Largo, Larghetto κλπ β) στην ιταλική μουσική ορολογία που αφορά σε ζητήματα τέμπο, αλλαγής τέμπο και ρυθμού κλπ Απόδοση- ερμηνεία στην ιταλική μουσική ορολογία που αφορά σε ζητήματα, π.χ. χρωματισμού: pp, mf, crescendo, diminuendo, tempo primo, tempo giusto, tempo ordinario κλπ., όπως επίσης και των όρων επέκτασης των χρωματισμών: un poco piano, un poco forte, crescedo, diminuedo morendo κλπ. Απόδοση- ερμηνεία των σημείων : Σύζευξη προσωδίας, Legato, Staccato, σημεία τονισμού, αρπισμός , κορώνα κλπ. Απόδοση- ερμηνεία α) όλων των ρυθμικών		και σύγχρονο ρεπερτόριο. δ) δημιουργούμε multi percussion σύνολο για ερμηνεία σύγχρονων έργων. ε) δημιουργία ομάδας κρουστών για την συμμετοχή στη συμφωνική ορχήστρα του σχολείου Εμβάθυνση σε μουσικολογικά θέματα. Ακρόαση στην τάξη ηχογραφήσεων από διαφορετικές εκτελέσεις του ίδιου έργου. Ακρόαση διασκευών για κρουστά έργων κλασικού ρεπερτορίου. ΙΣΤΟΡΙΑ Ακρόαση έργων συνθετών για Σύνολα Κρουστών πχ BELLA BARTOK, IANNIS XENAKIS Οι μαθητές αξιολογούνται στα: Επιμέλεια, τακτοποίηση και καθαριότητα των οργάνων Προθυμία, συνεργατικότητα, συνέπεια στη προσέλευση στις δοκιμές και τη συναυλία, θετική στάση κατά τη πρόβα, ανταπόκριση στη διεύθυνση. Ικανότητα στο κούρδισμα των μεμβρανόφωνων καθορισμένου τονικού ύψους. Επιμελής προετοιμασία για την ορθή εκτέλεση του μουσικού θέματος κατά τις δοκιμές και τη συναυλία ως προς: Ακριβή απόδοση στοιχείων: α) ρυθμικής αγωγής. β) ερμηνεία σημείων χρωματισμού. γ) ερμηνεία σημείων προσωδίας. δ) ικανότητα στην «Πρώτης Όψης ανάγνωση (prima vista).

αξιών β) Καλλωπισμών: Appoggiatura, flam, Drag, Mordant, Groupetto, Trill, Fioritura, Glissando. Πρώτης όψεως ανάγνωση- Prima Vista/ Απόκτηση γνώσεων για την συμμετοχή συνόλων κρουστών σε έργα σύγχρονων συνθετών.		

Δ. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ (ΠΟΙΚΙΛΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ)

Δ.1 Εισαγωγή

Από τα Μουσικά Σύνολα δεν θα μπορούσε να λείπει από το Πρόγραμμα Σπουδών η **Σύγχρονη Ορχήστρα** (Ποικίλης Μουσικής). Μπορούμε να εντάξουμε διάφορα είδη Μουσικών Συνόλων στην κατηγορία αυτή όπως: Ορχήστρα Λαϊκής Μουσικής, Ορχήστρα Ελληνικής Μουσικής με ρεπερτόριο από την παγκόσμια κινηματογραφική ή θεατρική μουσική και μελοποιημένης ποίησης. Επίσης μπορεί να ερμηνεύει έργα σύγχρονων Ελλήνων συνθετών εντός και εκτός Ελλάδας όπως: Μ. Χατζιδάκι, Μ. Θεοδωράκη, Στ. Ξαρχάκου, Γ. Μαρκόπουλου, Ηλ. Ανδριόπουλου, Δ. Παπαδημητρίου, Β. Παπαθανασίου, Β. Δημητρίου, Ν. Ιγνατιάδης. Χρ. Λεοντή, Θ. Αντωνίου, Γ. Χατζηνάσιου, Γ. Σπανού. Στ. Σπανουδάκη, Ε. Ρεμπούτσικα κ.α.
Στην ίδια κατηγορία ανήκουν η Ροκ Ορχήστρα, η Τζαζ Ορχήστρα κ.α.

Είναι πολύ σημαντικό για την μουσική ανάπτυξη των μαθητών να έρχονται σε επαφή, μέσα από το μάθημα του Μουσικού Συνόλου, με άτυπες μαθησιακές μεθόδους (informal music teaching practices), που χαρακτηρίζουν τις διαδικασίες παραγωγής, διάδοσης και πρόσληψης συγκεκριμένων μουσικών ειδών και στυλ. Τέτοιες άτυπες μέθοδοι εστιάζουν στην κατανόηση της μουσικής μέσα από τη βιωματική συμμετοχή σε μουσικές εμπειρίες έχοντας ως αφετηρία τις μουσικές προτιμήσεις των παιδιών. Προτείνεται να δίνονται συχνά ευκαιρίες στους μαθητές και στις μαθήτριες να μαθαίνουν να εκτελούν μουσική που είναι γνωστή και αγαπητή σ' αυτούς με το αυτί, μέσα από αλληλεπίδραση και συνεργασία με τους συμμαθητές και συμμαθήτριές τους. Είναι πολύ σημαντικό να είναι σε θέση να εκτελέσουν μουσική ή να κάνουν τις δικές τους διασκευές ή συνθέσεις σε διάφορα είδη και στυλ μουσικής ακούγοντας ηχογραφημένες εκτελέσεις, και όχι μόνο μέσα από τη μελέτη και αποκωδικοποίηση σημειογραφίας μέσα από παρτιτούρα. Με την προσέγγιση αυτή μαθαίνουν μουσική μέσα από διαπλοκή του τρίπτυχου της ακρόασης - εκτέλεσης και σύνθεσης και όχι αντιμετωπίζοντας την κάθε δραστηριότητα ξεχωριστά.

Οι Ορχήστρες Σύγχρονης Μουσικής μπορούν να αποτελέσουν χώρο έκφρασης και δημιουργίας δίνοντας τη δυνατότητα στους μαθητές να αξιοποιήσουν τις γνώσεις τους στα ατομικά μουσικά όργανα που διδάσκονται και να καρπωθούν τα ευεργετικά μαθησιακά αποτελέσματα που μπορεί να τους προσφέρει η συμμετοχή τους σε Μουσικό Σύνολο του Σχολείου τους.

Δ.2 Πρόγραμμα σπουδών

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ (ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ) - Γενικοί		
1.1 Γενικά, για όλα τα είδη Σύγχρονης Ορχήστρας		
Οι μαθητές επιδιώκεται να: • είναι σε θέση θεωρητικά αλλά και πρακτικά να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες των μουσικών οργάνων συμφωνικών και μη. • είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα στο Μουσικό Σύνολο και τον ρόλο τους σε αυτό. • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες μουσικής εκτέλεσης. • Κατανοήσουν τα στοιχεία της δυναμικής: p,f, crescendo, decrscedo κ.λ.π με βιωματικό τρόπο. • Κατανοήσουν τα στοιχεία της Ρυθμικής Αγωγής (tempo) • γνωρίζουν την ακριβή τους θέση στο μουσικό σύνολο και για πιο λόγο βρίσκονται στη θέση αυτή. • έχουν αναπτύξει σωστή άρθρωση - τρόποι εκτέλεσης: Βιωματικά και εικονικά: Κοφτοί/ δεμένοι ήχοι, γλιστρήματα (glissando). • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες αυτό - επίβλεψης, αυτό - οργάνωσης και αυτό-ελέγχου. • έχουν αναπτύξει επαρκώς τις ακουστικές τους δεξιότητες. • έχουν αποκτήσει προσαρμοστικότητα και ευελιξία απόκρισης στα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν κατά την ομαδική μουσική εκτέλεση. • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του. • έχουν αναπτύξει αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης. • έχουν αποκτήσει θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με την συμμετοχή τους στο Μουσικό Σύνολο (έγκαιρη προσέλευση στις	• Να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σωστή στάση σώματος και στο σωστό κράτημα του οργάνου, ώστε να επιτυγχάνεται σωστή ποιότητα ήχου, τονική ακρίβεια. • Τεχνικές εξάσκησης, προθέρμανσης και δοκιμών (ενδεικτικά: συγχρονισμός, συν-τονισμός [tuning], νεύματα και μη-λεκτική επικοινωνία κλπ) • Συνειδητοποίηση η ανάγκης ατομικής μελέτης και εξάσκησης. • Στοιχεία οργανογνωσίας • Στοιχεία ενορχήστρωσης. • Ο ρόλος του μαέστρου στο μουσικό σύνολο. • Αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχουν οι νέες τεχνολογίες για αποτύπωση εικόνας, ηχογράφηση, οπτικογράφηση εκτελέσεων και δημιουργικών εργασιών και επεξεργασία τους. • Ασυνήθιστες τεχνικές παιξίματος. • Οργάνωση παράστασης και θέματα σκηνικής παρουσίας	• Να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στις εκτελεστικές δυνατότητες και ιδιαιτερότητες του κάθε οργάνου οι οποίες θα διδάσκονται θεωρητικά και πρακτικά. Μπορούν να συνοδεύονται από οπτικοακουστικά παραδείγματα. • Ομαδική εξάσκηση πάνω σε κλίμακες, αρπίσματα και ρυθμικά μοτίβα. • Παράδοση συγκεκριμένων αποσπασμάτων για προετοιμασία στο σπίτι και έλεγχος αυτών. • Ασκήσεις τεχνικής για να αποκτήσουμε ικανότητα για συνδυασμό των ήχων. Εκτέλεση διαφορετικών επιπέδων δυναμικής και χρωματισμών. • Εξοικείωση με τις κινήσεις του μαέστρου: στα βασικά μουσικά μέτρα (2/4, 3/4, 4/4)στην ταχύτητα (tempo),στη διαφοροποίηση της δυναμικής (p,f, crescendo, descrescendo κ.λπ. ,) • εκτέλεση μουσικού μέρους από ομάδες οργάνων (έγχορδα, κρουστά, πνευστά). • Οι καθηγητές των μουσικών ειδικεύσεων επιδεικνύουν διάφορες τεχνικές στα μουσικά όργανα ώστε να βοηθήσουν τους μαθητές

πρόβες, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική). • μελετούν τις πάρτες τους και να προσέρχονται στις δοκιμές καλά προετοιμασμένοι . • να ακούν προσεκτικά τις οδηγίες του Εκπαιδευτικού-Υπεύθυνου του Μουσικού Συνόλου. • είναι σε θέση να αναλαμβάνουν προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες με σεβασμό προς το μουσικό σύνολο και προς το μουσικό έργο. • να έχουν αποκτήσει δεξιότητες αυτοσχεδιασμού ανάλογα με το μουσικό τους επίπεδό . • συσχετίζουν τη μουσική πράξη με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις. • έχουν διευρύνει τον προσωπικό ορίζοντα της τεχνικής τους επάρκειας και των εκφραστικών τους μέσων. • έχουν αναπτύξει δεξιότητες εκτέλεσης σε συγγενή όργανα (φλάουτο-πίκολο, πιάνο-αρμόνιο, κλασική-ηλεκτροακουστική-ηλεκτρική κιθάρα κ.λπ.) • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τις ικανότητές τους για απομνημόνευση και εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. • έχουν αποκτήσει δεξιότητες αυτοσχεδιασμού. • έχουν έρθει με ποικίλα μουσικά ακούσματα από διάφορα είδη και στυλ. • έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο. • ασκηθούν στο να «ακούνε» ο ένας τον άλλο αναπτύσσοντας σχέσεις μέσα στον χώρο δράσης. • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τις ικανότητές τους σε διάφορες τεχνικές παιξίματος. • Αποκτήσουν γνώσεις και να αναπτύξουν δεξιότητες ανάγνωσης και αποκωδικοποίησης διαφόρων ειδών μουσικής σημειογραφίας. • Αποκτήσουν γνώσεις ως προς τις βασικές μουσικές έννοιες (ρυθμός,		του Μουσικού Συνόλου να μάθουν σωστά τις τεχνικές της μουσικης εκτέλεσης. • Ηχογράφηση της πρόβας του μουσικού συνόλου και ακρόαση από τα μέλη του ώστε οι μαθητές να αναπτύσσουν σωστά κριτήρια αυτοαξιολόγησης και αυτοβελτίωσης, αναπτύσσοντας εποικοδομητική κριτική. • Ακούμε με τους μαθητές μας τα μουσικά έργα που πρόκειται να εκτελέσουμε. Τους ζητάμε να αναγνωρίσουν την μελωδία του δικού τους οργάνου και τον τρόπο (μείζων , ελάσσων) ή ακόμα και τις πιθανές μετατροπίες από αυτά τα έργα. • Ζητάμε από τους μαθητές να απομνημονεύσουν μελωδικά και ρυθμικά σχήματα αυξανόμενης δυσκολίας. • Μελετάμε ασκήσεις εκ πρώτης όψης (Prima Vista) αυξανόμενης δυσκολίας. • Μελετάμε διάφορες τεχνικές παιξίματος κατά όργανο όπως μικροτόνοι, προετοιμασμένο πιάνο, υπερφύσημα, multiphonics, ασυνήθιστοι αρμονικοί, beatboxing, κτυπήματα οργάνων κ.α. **ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ** • Επιμέλεια για τακτοποίηση και καθαριότητα των οργάνων • Προθυμία – συνεργατικότητα, συνέπεια στη προσέλευση στις πρόβες και τις

μελωδία, αρμονία, υφή, μορφή, χροιά, δυναμική, ταχύτητα και άρθρωση) και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους αυτές συνδυάζονται στα διάφορα είδη και μουσικά στυλ.		μουσικές εκδηλώσεις , θετική στάση κατά τις πρόβες, ανταπόκριση και συγκέντρωση στον μαέστρο, αυτοπειθαρχία, έρευνα-ιδέες- προτάσεις. 0) Επαρκή προετοιμασία για την ορθή εκτέλεση του μουσικού θέματος κατά τις πρόβες και τη συναυλία ως προς : ρυθμική ακρίβεια, χρωματισμούς, μουσικότητα. 1) Φτιάχνουμε μαζί με τους μαθητές το πρόγραμμα της παράστασης, συντάσσουμε ένα μικρό επεξηγηματικό κείμενο για κάθε έργο που θα παρουσιάσουμε και μιλάμε για την σκηνική παρουσία. 2) Ευρηματικότητα-πρωτοτυπία στον αυτοσχεδιασμό.
2.1 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ (Ποικίλης Μουσικής)		
Το Μουσικό Σύνολο θα πρέπει να: • αποτελέσει βήμα προβολής και διάδοσης της νεότερης ελληνικής μουσικής όπως αυτή αποτυπώνεται στα έργα Ελλήνων συνθετών. • αποτελέσει βήμα ανάπτυξης του καλλιτεχνικού δυναμικού που διαθέτει το σχολείο. • έχει ως στόχο την διάσωση και διάδοση των σπουδαίων μουσικών έργων Ελλήνων συνθετών. • υποστηρίξει και να προβάλει την ελληνική μουσική δημιουργία, αλλά και να φροντίσει για την εξοικείωση του κοινού με τη σύγχρονη μουσική. • παρέχει στους μαθητές και τις μαθήτριες γνώσεις και δεξιότητες της μουσικής μέσα από βιωματικές εμπειρίες. • παρέχει τη δυνατότητα στους μαθητές και στις μαθήτριες να κοινωνικοποιηθούν, να αναπτύξουν	• Ελληνική Μουσική (ρεμπέτικο, έντεχνο και λαϊκό τραγούδι). • Ρυθμολογία του Ελληνικού τραγουδιού. • Στοιχεία αρμονίας στο Ελληνικό τραγούδι. • Μορφολογία του Ελληνικού τραγουδιού. • Αναφορά και εκτέλεση μουσικών έργων μελοποιημένης ποίησης.	• Αναφορά και εκτέλεση από το μουσικό σύνολο στις επεξεργασίες ρεμπέτικων και λαϊκών τραγουδιών από τους συνθέτες Θεοδωράκη Χατζιδάκι . (π.χ. η συνεργασία με τον Τσιτσάνη). • Το μουσικό σύνολο μπορεί να μελετήσει έργα Ελλήνων Συνθετών με σκοπό να τα παρουσιάσει σε σχολικές γιορτές και Εθνικές επετείους. • Κάνουμε μια συνοπτική ιστορική παρουσίαση για την σχέση

δεξιότητες συνεργασίας, να αλληλεπιδρούν και να σέβονται τους άλλους. • συνεργάζεται με άλλες μορφές τέχνης (χορό, θέατρο, κινηματογράφος, εικαστικές τέχνες κ.λπ.) . **Οι μαθητές επιδιώκεται να:** • γνωρίσουν σημαντικούς συνθέτες Ελληνικής μουσικής. • αναπτύξουν δεξιότητες ενεργητικής ακρόασης. • αναπτύξουν τις φωνητικές τους δεξιότητες. • αναπτύξουν δεξιότητες στην εκτέλεση οργάνων. • αποκτήσουν γνώσεις και να αναπτύξουν δεξιότητες ανάγνωσης και αποκωδικοποίησης διαφόρων ειδών μουσικής σημειογραφίας. • αναπτύξουν δεξιότητες αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης. • αποκτήσουν γνώσεις ως προς τις βασικές μουσικές έννοιες (ρυθμός, μελωδία, αρμονία/υφή, μορφή, χροιά, δυναμική, ταχύτητα και άρθρωση) και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους αυτές συνδυάζονται στα διάφορα είδη και στυλ μουσικής. • αποκτήσουν και να ενισχύσουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τις μουσικές δραστηριότητες της ακρόασης, της εκτέλεσης και της σύνθεσης. • γνωρίσουν τη «λαϊκή μουσική», τους σημαντικούς συνθέτες της και αντιπροσωπευτικά έργα τους. • γνωρίσουν τη «Σύγχρονη Μουσική» και τους δημιουργούς της. • συνειδητοποιήσουν τη σχέση της μουσικής με την ελληνική ιστορία, την κοινωνικο-πολιτική κατάσταση και τη λογοτεχνική παραγωγή της. • επικοινωνούν και να εκφράζουν μηνύματα, ιδέες, αλλά και τις προσωπικές τους απόψεις για κοινωνικά ζητήματα. • ενεργοποιούν όλα τα αντηχεία της φωνής – να μάθουν τις βασικές αρχές της αγωγής του λόγου (ανάπτυξη των φωνητικών δυνατοτήτων). • Να ερμηνεύουν με δημιουργικό τρόπο τα λογοτεχνικά	• Η μουσική σε σχέση με ιδεολογίες και ιστορικά γεγονότα κ.λπ.) • Αναφορά στα είδη της κινηματογραφικής μουσικής. • Η Μουσική στον Ελληνικό κινηματογράφο. • Βωβός κινηματογράφος – Ζωντανή Μουσική • Τα μιούζικαλ • Μετατροπία σε ένα Μουσικό έργο. • Όργανα Μεταφοράς	της μουσικής με την ποίηση και επιλέγουμε: **Α επίπεδο:** μελοποιημένα ποιήματα από τα σχολικά εγχειρίδια του Γυμνασίου. **Β επίπεδο:** μελοποιημένα ποιήματα από τα σχολικά εγχειρίδια του Λυκείου. • Επιλέγουμε τραγούδια που σχετίζονται με τις εμπειρίες των μαθητών και προκαλούν το ενδιαφέρον τους. • Εκτέλεση μουσικής από τον Ελληνικό κινηματογράφο. • **Α επίπεδο:** Προβολή βωβού κινηματογράφου και σχολιασμό της μουσικής. • **Β επίπεδο:** Προβολή ταινίας βωβού κινηματογράφου και προσπάθεια αυτοσχεδιασμού από τους μαθητές. • **Α επίπεδο:** Προβολή και σχολιασμός μιούζικαλ. Annie (1982), Fame (1980), Singin' in the Rain (1952), Mary Poppins (1964), The Phantom of the Opera (2004), Wizard Of Oz (1939), The Sound of Music (1965) κ.λπ. • **Β επίπεδο:** Εκτέλεση μουσικής από μιούζικαλ. • Συνθέτουμε με τους μαθητές μας μουσική για βωβό κινηματογράφο. • Προβολή της ταινίας «Πολίτικη Κουζίνα» (μουσική επένδυση: Ευανθία Ρεμπούτσικα). Επιλογή τραγουδιών της ταινίας και εκτέλεση από το μουσικό σύνολο.

έργα.		• Ζητάμε από τους μαθητές να μεταφέρουν μόνη τους μια μελωδία σε άλλες κλίμακες. **Α επίπεδο:** Σε συγγενείς κλίμακες **Β επίπεδο:** Σε απομακρυσμένες κλίμακες. • Ζητάμε από τους μαθητές να σχολιάσουν μορφολογικά τα μουσικά έργα που πρόκειται να εκτελέσει το μουσικό σύνολο και να αναγνωρίσουν σε ποια από τις παρακάτω μορφές ανήκουν: Διμερή (ΑΒ), Τριμερή (ΑΒΓ) ή Ροντό (ΑΒΑΓΑΔΑ) κ.λπ. • Βρίσκουμε με τους μαθητές τις τονικότητες ενός μουσικού έργου και εξηγούμε τους λόγους αλλαγής τονικότητας στο συγκεκριμένο έργο. • Εξηγούμε στους μαθητές για τα όργανα μεταφοράς που έχουμε στο σύνολο.
2.2 Ροκ Ορχήστρα		
Οι μαθητές επιδιώκεται να: • συνδέσουν τη μουσική ροκ με τα κοινωνικά γεγονότα και προβλήματα της περιόδου εμφάνισής της. • συνειδητοποιήσουν τους λόγους δημιουργίας, διάδοσης και πρόσληψης της μουσικής αυτής στις μεγάλες κοινωνικές μάζες (ραδιόφωνο-ηλεκτρικά όργανα) με διαφορετικές εκφραστικές δυνατότητες. • μάθουν να αναλύουν τη μουσική αυτή στα επιμέρους στοιχεία της, μελωδία, ρυθμός, αρμονία, μουσικά όργανα - ηχόχρωμα, κείμενο και να συνδέσουν τη μουσική αυτή με τη μουσική που ακούν σήμερα, ώστε να αποκτήσουν αισθητικά κριτήρια για τα διάφορα είδη μουσικής και να τα	• Τα Μουσικά Όργανα της Ροκ Μουσικής • Η προέλευση της Ροκ Μουσικής. • Ελληνική Ροκ (Idols, Olympians, MGC, Blue Birds, The Charms, Teenagers, Vikings, Παύλος Σιδηρόπουλος, Νικόλας Άσιμος, Διονύσης Σαββόπουλος, Φατμέ, Τζίμης Πανούσης, Γιάννη Γιοκαρίνης, Βασίλης Παπακωνσταντίνου, Τρύπες , Ξύλινα Σπαθιά,	• Γνωρίζουμε τα μουσικά όργανα που συνθέτουν μια ροκ μπάντα, το ρόλο του κάθε οργάνου σε αυτή και τις τεχνικές που μπορούν να χρησιμοποιήσουν. (Συνήθως μια ροκ ορχήστρα αποτελείτε από: ηλεκτρική κιθάρα ,μπάσο, ντραμς και πλήκτρα). • Επιλέγουμε ρεπερτόριο από διάφορα στάδια της Ροκ Μουσικής ώστε οι μαθητές μας να γνωρίσουν την προέλευση και την εξέλιξη της ροκ μουσικής.

διακρίνουν από εκείνα με τις εμπορικές επιδιώξεις. • γνωρίσουν τη Ροκ μουσική, σημαντικούς ερμηνευτές, ροκ μπάντες και σπουδαίους μουσικούς του είδους. **Β επίπεδο:** γνωρίσουν το προοδευτικό ροκ και να πειραματιστούν με διάφορα όργανα εκτός του καθιερωμένου σετ κιθάρας - μπάσου - ντραμς.	Διάφανα Κρίνα, Ενδελέχεια, Πυξ Λαξ, Αδερφοί Κατσιμίχα, Υπόγεια Ρεύματα, Ρόδες, Γιάννης Αγγέλακας. **Β επίπεδο:** Προοδευτικό ροκ (Progressive Rock) • Η δεκαετία του 1980 – 90 και η σπουδαία εξέλιξη για τη ροκ μουσική: το μουσικό βίντεο. **Β επίπεδο:** Σχέσεις του Προοδευτικό ροκ με τις άλλες τέχνες.(Λογοτεχνία)	• Εκτέλεση Μουσικών έργων: **Α επίπεδο:** Επιλέγουμε Ελληνικά Ροκ τραγούδια μαζί με τους μαθητές ώστε να τους είναι γνωστή και αγαπητή. **Β επίπεδο:** από μεγάλες ροκ μπαντες: Firewind, Bon Jovi, Nickelback, AC/DC, Ozzy Osbourne Kiss, Led Zeppelin Moorhead,Beatles Deep Purple, Rolling Stones,U2,Pink Floyd Queen κ.λπ., αλλά και Ελληνικά Ροκ. (Αφού οι μαθητές έχουν αποκτήσει περισσότερα ακούσματα, ευχέρεια στα μουσικά όργανα και άνεση στον αυτοσχεδιασμό μπορούν να επεκτείνουν το ρεπερτόριό τους). **Β επίπεδο:** Γνωριμία με το Προοδευτικό ροκ και ενσωμάτωση στην ορχήστρα εγχόρδων, πνευστών και συνεργασία με την συμφωνική ορχήστρα του σχολείου με επιλογή από εκπροσώπους του είδους όπως: Beatles, Pink Floyd, Moody Blues, Deep Purple και Golden Earring. • Προβάλλουμε βίντεο από τη δεκαετία του 1980 – 90 , ακούμε ηχογραφήσεις με ροκ συγκροτήματα και επιλέγουμε ρεπερτόριο εκείνης της εποχής. **Β επίπεδο:** Επιλέγουμε ρεπερτόριο από: Gentle Giant (δημιούργησαν τραγούδια πάνω σε ποιήματα του λόρδου Βύρωνα), Faust (πήραν το όνομά τους από το ομώνυμο έργο του Γκαίτε), Τζον Άντερσον

		και , Πίτερ Χέιμιλ (έγραψαν κομμάτια πάνω στο μυθιστόρημα "*Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων*"), Genesis και οι King Crimson έγραψαν κομμάτια επάνω σε ποιήματα του Τ.Σ. Έλιοτ. Η "*Οδύσσεια*" του Ομήρου αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τους Genesis, Caravan, Kin g Crimson, Artcane, Eloy, A-440, κ.α. Ο Άλντους Χάξλεϋ έχει επηρεάσει το είδος γενικά και ειδικά, ενώ το "*Animals*" των Pink Floyd (1977) αναφέρεται στη "*Η Φάρμα των Ζώων*" του Τζωρτζ Όργουελ. Ο concept δίσκος "*Tales of Mystery and Imagination*" του Alan Parsons (1976), αναφέρεται στο έργο του Έντγκαρ Άλαν Πο.
2.3 Τζαζ Ορχήστρα		
Οι μαθητές επιδιώκεται να: • μάθουν να αναλύουν τη μουσική αυτή στα επιμέρους στοιχεία της, όργανα -ηχόχρωμα, κείμενο. • γνωρίζουν τα όργανα της τζαζ μουσικής. • μαθαίνουν να αυτοσχεδιάζουν σύντομες μελωδίες σε ύφος τζαζ. • ασκούνται στις Κλίμακες, τις Συγχορδίες, τη Μελωδία, το Ρυθμό και την Αρμονία της τζαζ μουσικής ώστε να είναι σε θέση, οι μελωδίες που ακούν με το μυαλό τους να κατευθύνουν τα δάχτυλά τους ή την φωνή τους, σε μια πραγματικά προσωπική έκφραση, σε ένα διάλογο με τον εαυτό τους, τους συμμαθητές τους μουσικούς που τους συνοδεύουν και με το κοινό.	• Η Jazz μουσική και τα χαρακτηριστικά της. • Τα όργανα της τζαζ μουσικής. • Προέλευση της τζαζ και προϋποθέσεις για τη δημιουργία της. • Τζαζ και αυτοσχεδιασμός • Δημοφιλείς τραγουδιστές της τζαζ μουσικής. • Τα είδη της τζαζ (New Orleans,Swing, Bebop, Hardbop, Free, Cool Jazz). • Η Ελληνική Τζαζ. • Η τζαζ στον Ελληνικό και ξένο	• **Προβολή ταινίας με θέμα την Τζαζ μουσική:** 1. “All That Jazz” (1979) 2. "The Cotton Club"(1984) 3. "'Round Midnight” (1986) 4. “Chicago" (2002) • Δημιουργούμε ασκήσεις ανάπτυξης αυτοσχεδιασμού, στα πρότυπα των τεχνικών αυτοσχεδιασμού της jazz. • Οι μαθητές αυτοσχεδιάζουν με κίνηση, φωνή, ηχογόνα αντικείμενα, μουσικά όργανα ή ήχους σώματος για να αποδώσουν εκφραστικές, μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές έννοιες.

	κινηματογράφο.	**Α επίπεδο:** ατομικός αυτοσχεδιασμός, φρασεολογία μετά το 1960, jazz αρμονία, combo σύνολα, ανάλυση ηχογράφησης, ιστορία του ύφους, πρωτότυπη σύνθεση. **Β επίπεδο:** συλλογικός αυτοσχεδιασμός, ελεύθερη μουσική, ιστορία της ελεύθερης μουσικής. • Εκτέλεση μουσικών έργων της τζαζ: **Α επίπεδο:** Cool jazz (με χρήση οδηγό - παρτιτούρα). **Β επίπεδο:** New Orleans, Swing, Bebop, Hardbop, Free jazz (χωρίς παρτιτούρα) • Εκτέλεση έργων Ελληνικής Τζαζ.(Γ. Κωνσταντινίδη, Γιάννη Σπάρτακο, Γιώργο Μουζάκη, Κώστα Καπνίση, Μίμη Πλέσσα, Β.Τσαμπρόπουλος, Δ. Δημητριάδης, Φ. Φλωρίδης, Γ. Κοντραφούρης, Τάκης Μπαρμπέρης).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ:

ΜΟΥΣΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

(ΑΡΧΑΡΙΟΙ-ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΙ)

1.1 Προσέγγιση στην διδασκαλία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής

Η ίδρυση των Μουσικών Σχολείων (Γυμνασίων και Λυκείων) το 1988 σήμαινε την εισαγωγή της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής στην επίσημη μουσική εκπαίδευση της Ελλάδας, κίνηση που επέφερε μία ριζική ανανέωση στην παγιωμένη έως τότε δυτική μουσική παιδεία των σχολείων και μουσικών εκπαιδευτηρίων.

Παρ' όλο που κανείς θα περίμενε ότι οι διδακτικές μέθοδοι της παρτιτούρας ευρωπαϊκής ή βυζαντινής σημειογραφίας είναι πιο εύκολες για τους μαθητές, τα περισσότερα παιδιά φαίνεται να επιλέγουν τον οπτικό-ακουστικό τρόπο. Ανάμεσα στους λόγους που αιτιολογούν την προτίμησή τους είναι:

α) πλησιάζουν τη μουσική σαν σύστημα κοινωνικο-μουσικών αξιών, άρα είναι κοντύτερα στη λειτουργία της μουσικής στην παραδοσιακή κοινωνία,

β) υποψιάζονται ότι το να μαθαίνουν μουσική χωρίς σημειογραφία βελτιώνει σημαντικά τη μουσική τους αντίληψη και δεξιότητες, κάτι που επιβεβαιώθηκε από πολλούς μαθητές και καθηγητές, και

γ) έρχονται πιο κοντά στον δάσκαλο σαν προσωπικότητα που γίνεται ο ενεργητικός φορέας της παράδοσης στο χώρο του σχολείου. Τα παιδιά προσέχουν όλες τις κινήσεις του μέσα κι έξω από την τάξη και αντλούν όχι μόνο από τη διδασκαλία του, αλλά κυρίως από το ρόλο του. Βέβαια αξίζει να τονιστεί ότι τα παιδιά αναζητούν την αυθεντικότητα και οι λαϊκοί οργανοπαίκτες αν μη τι άλλο είναι ζωντανά παραδείγματα αυθεντικότητας στη μουσική.

Για να επανέλθουμε στα πρακτικά εκπαιδευτικά προβλήματα, τα σημεία που χρειάζονται μεγαλύτερη προσοχή στη διδασκαλία της παραδοσιακής μουσικής σήμερα, όσο αυτό είναι δυνατόν από τον καθένα μας, θα μπορούσαν επιγραμματικά να συγκεντρωθούν στα παρακάτω:

- Να τονίζεται ο βασικός χαρακτήρας της φόρμουλας και του χναριού, ή αν βοηθούν περισσότερο οι πιο μουσικοί όροι: των μελωδικών μοτίβων (ή χαρακτηριστικών) και των δομικών σχημάτων της μουσικής, για να μάθουμε να χτίζουμε μελωδίες.
- Να δίνεται έμφαση στον αυτοσχεδιασμό, ο οποίος βασίζεται στις φόρμουλες και τα χνάρια της παράδοσης.
- Να υπάρχει σεβασμός στις μουσικές και κοινωνικές συμβάσεις της τοπικής κοινωνίας που γέννησε το κάθε τραγούδι.
- Η δημιουργικότητα είναι τέχνη που ξεπηδά από αυτές τις κοινωνικές και μουσικές συμβάσεις και όχι μία ατομική ιδιότητα που αναπτύσσεται ερήμην τους.
- Η μουσική για να είναι γνήσια έκφραση πολιτισμού πρέπει να είναι και συλλογική εμπειρία της κοινότητας και να εμπεριέχει την προσωπική έκφραση του καλλιτέχνη.
- Η μουσική σημειογραφία να μην αποτελεί στόχο, αλλά μέσο για ένα καλύτερο μουσικό αποτέλεσμα.

Αυτά φυσικά είναι κάποιες παρατηρήσεις που πηγάζουν από τις κοινωνικές και μουσικές πρακτικές ή συμβάσεις (conventions) της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και αναδεικνύουν τα ειδοποιά χαρακτηριστικά της. Μεγαλύτερη προσοχή δόθηκε στη δημοτική μουσική, αλλά και η ποιητική των Βυζαντινών εκκλησιαστικών ύμνων ακολουθεί παρόμοιους δρόμους. Δεν προσπαθήσαμε να προτείνουμε ένα νέο μοντέλο διδασκαλίας, γιατί αυτό θα σήμαινε ότι το παλιό είναι ανεπαρκές. Στην παρούσα περίπτωση, το καινό έρχεται από την ίδια την παράδοση, όπως άλλωστε συμβαίνει συχνά. Η σύγχρονη ελληνική μουσική εκπαίδευση έχει πολλά να κερδίσει αν χρησιμοποιήσει πιο δημιουργικά την παράδοση της ελληνικής κοινωνίας.

1.2 Πίνακας για τα Μουσικά Σύνολα Οργανοχρησίας ή άλλου Είδους ΕΠΜ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
Μέχρι το τέλος των σπουδών τους, οι μαθητές θα πρέπει:		
• να έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ομαδικής μουσικής εκτέλεσης	• Διαχωρισμός μεταξύ μελωδικών και συνοδευτικών οργάνων • Εκτέλεση βάσει ενορχήστρωσης	• Δημιουργία ομάδων οργάνων (sections) ανάλογα με το ρόλο τους • Δημιουργία και χρήση παρτιτούρας
• να έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες μελέτης και εξάσκησης	• Κούρδισμα • Τεχνικά ζητήματα (στάση σώματος, αναπνοή, ζέσταμα φωνών, κράτημα οργάνου, παραγωγή ήχου) • Εξάσκηση σε αργό tempo • Μεταφορά (transpose)	• Επιμονή σε θέματα κουρδίσματος • Συνεργασία με τον καθηγητή του εκάστοτε οργάνου
• να έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες αυτο-επίβλεψης, αυτο-οργάνωσης και αυτο-ελέγχου	• Τεχνικές επίτευξης συγχρονισμού, ομοιογένειας και ενορχήστρωσης από τους μαθητές χωρίς την παρουσία εκπαιδευτικού	• Χρήση νευμάτων και μη λεκτικής επικοινωνίας για επίτευξη συγχρονισμού • Δημιουργία μαθητικών συνόλων υπό τη διακριτική επίβλεψη εκπαιδευτικού

2.1 Οργάνωση Μουσικών Συνόλων Οργανοχρησίας ή άλλου Είδους ΕΠΜ

2.1.1 Κατά επίπεδα

Τα Μουσικά Σύνολα Οργανοχρησίας στις τάξεις του Λυκείου αποτελούν μεικτά τμήματα στα οποία συμμετέχουν μαθητές από διαφορετικές τάξεις. Για τη καλύτερη λειτουργία του συνόλου και την επίτευξη των διδακτικών στόχων προτείνεται η οργάνωσή τους με βάση δύο επίπεδα (αρχάριοι και προχωρημένοι). Για την επιλογή των μαθητών θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κυρίως η εμπειρία τους και το επίπεδο δεξιότητας σε κάποιο παραδοσιακό όργανο, το δημοτικό τραγούδι ή τη βυζαντινή μουσική. Αφού γίνει η επιλογή αυτή, ο εκπαιδευτικός γνωρίζοντας το επίπεδο των μαθητών του επιλέγει το ρεπερτόριο που θα διδαχθεί σύμφωνα με τα εξής χαρακτηριστικά:

2.1.1.2 Ήχος, τρόπος, μακάμ: Για τα Μουσικά Σύνολα αρχαρίων προτείνεται η επιλογή κομματιών σε ήχους και μακάμ του διατονικού γένους, ενώ στα σύνολα προχωρημένων μπορεί να διδαχθεί ρεπερτόριο με βάση το χρωματικό και εναρμόνιο γένος. Πιο ειδικά, για τα σύνολα βυζαντινού χορού μπορεί να ληφθούν υπόψη και στοιχεία όπως το είδος του εκκλησιαστικού μέλους (Ειρμολογικά αργά και σύντομα και σύντομα Στιχηραρικά για τους αρχάριους και αργά

Στιχηραρικά και Παπαδικά για τους προχωρημένους) καθώς και τα στοιχεία φθορισμού (π.χ. συνθέσεις που κάνουν χρήση μετάθεσης, παραχορδής, χροών καλό είναι να αποφεύγονται σε σύνολα αρχαρίων).

2.1.1.3 Ρυθμοί: Αντίστοιχα με τους ήχους, προτείνεται ο διαχωρισμός του ρεπερτορίου σύμφωνα με το στοιχείο του ρυθμού ακολουθώντας και εδώ μία προοδευτική αύξηση του βαθμού δυσκολίας. Πιο συγκεκριμένα στα σύνολα των αρχαρίων μπορούν να διδαχθούν κομμάτια σε απλούς ρυθμούς (δίσημους, τρίσημους και τετράσημους) ενώ στα σύνολα των προχωρημένων μπορούν να διδαχθούν κομμάτια σε σύνθετους ρυθμούς.

2.2 Οργάνωση συνόλων κατά είδος

Στο Λύκειο μπορούμε να φτιάξουμε πολλά σύνολα παραδοσιακής μουσικής ανάλογα το είδος. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ενδεικτικά κάποια από αυτά:

2.2.1 Χορός Ψαλτών (Χορωδία Βυζαντινής Μουσικής): Το σύνολο αυτό αποτελείται από ομάδα μαθητών που θα ερμηνεύει εκκλησιαστικά μέλη. Μπορεί να συμμετέχει σε σχολικές εορτές, σε λατρευτικές ακολουθίες αλλά και σε συναυλίες βυζαντινής μουσικής ή γενικότερου ενδιαφέροντος. Προτεινόμενο ρεπερτόριο: Για το σύνολο αρχαρίων - Ειρμολογικά αργά και σύντομα και σύντομα Στιχηραρικά μέλη όπως σύντομα και αργά κεκραγάρια και πασαπνοάρια από το αργόν και σύντομον Αναστασιματάριον, καθώς και σύντομες και αργές καταβασίες από το Ειρμολόγιον, πολυέλαιοι, δοξαστικά και εωθινά, σύντομες και αργές δοξολογίες, λειτουργικοί ύμνοι και «΄Αξιον εστί» κ.ά. Για το σύνολο προχωρημένων - αργά Στιχηραρικά και Παπαδικά μέλη όπως αργά ιδιόμελα, αργά κεκραγάρια και πασαπνοάρια του Ιακώβου Πρωτοψάλτου, αργοσύντομα και αργά χερουβικά και κοινωνικά, καλοφωνικοί Ειρμοί κ.ά.

2.2.2 Σύνολο Ομαδικού Τραγουδιού (Χορωδία Παραδοσιακής Μουσικής): Στο σύνολο αυτό διδάσκονται δημοτικά τραγούδια. Σε ορισμένες περιπτώσεις σχολείων με μικρότερο αριθμό μαθητών μπορεί να λειτουργεί ως ενιαίο σύνολο μαζί με το σύνολο Βυζαντινού Χορού. Για τη συνοδεία της χορωδίας ενδείκνυται η δημιουργία μικρού οργανικού συνόλου. Η ομάδα αυτή σε συνεργασία με κάποιο καθηγητή χορού μπορεί να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη αναπαράσταση λαϊκών δρώμενων, που συνδυάζουν χορό και τραγούδι (π.χ. δρώμενα του γάμου, της κούνιας). Ενδεικτικά, αν υπάρχουν χορωδίες σε επίπεδα, αυτή των αρχαρίων θα ασχοληθεί με τοπικό ρεπερτόριο (όσον αφορά σχολεία της επαρχίας) και αυτή των προχωρημένων με ρεπερτόριο άλλων περιοχών της Ελλάδας.

2.2.3 Οργανικά Σύνολα (ανά περιοχή): Για να δοθούν ευκαιρίες στους μαθητές να έρθουν σε επαφή με περισσότερα ιδιώματα της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής προτείνεται η οργάνωση οργανικών συνόλων με σκοπό τη μελέτη συγκεκριμένων περιοχών. Για παράδειγμα, μπορεί να έχουμε σύνολο Κρητικής μουσικής, μουσικής της Ηπείρου, μουσικής της Μ. Ασίας κ.ο.κ. Καλό είναι οι μαθητές αν είναι εφικτό να συμμετέχουν κάθε χρόνο σε διαφορετικό σύνολο για να έχουν την ευκαιρία να μελετήσουν τη μουσική περισσότερων περιοχών.

2.2.3.1 Ενδεικτικός πίνακας για τα Μουσικά Σύνολα ΕΠΜ (Οργανοχρησίας ή άλλου Είδους) ανά περιοχή (Ρυθμοί, σκοποί, ρεπερτόριο)

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΣΥΣΤΑΣΗ ΣΥΝΟΛΟΥ/ENSEMBLE («ΖΥΓΙΑ»)	ΟΡΓΑΝΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ	ΡΥΘΜΟΙ, ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ
• Ήπειρος, Θεσσαλία	• Κλαρίνο ή φλογέρα, βιολί, λαούτο (στεριανό), νταούλι, ντέφι	• **Μελωδικά όργανα:** κλαρίνο, φλογέρα, βιολί • **Συνοδευτικά όργανα:** λαούτο • **Όργανα ρυθμού:** νταούλι, ντέφι	• Πωγωνίσιος ή Συρτός • Στα τρία • Συρτός ή Καλαματανός • Τσάμικος • Ζαγορίσιος
• Θράκη	• **Ανατολική Θράκη:** κανονάκι, ούτι, πολίτικη λύρα, κρουστά [(μάσα ή μάσια, νταούλι, τουμπελέκι, τζαμάρα (κρόταλο)] • **Βόρεια Θράκη:** θρακιώτικη λύρα, γκάιντα, φλογέρα, καβάλ (καβάλι), νταούλι, τουμπελέκι • **Δυτική Θράκη:** κλαρίνο, ούτι, νταούλι, τουμπελέκι • **Συμπληρωματικά:** ζουρνάς, λαούτο (στεριανό), βιολί	• **Μελωδικά όργανα:** κανονάκι, ούτι, πολίτικη λύρα, θρακιώτικη λύρα, γκάιντα, φλογέρα, καβάλ, κλαρίνο, ούτι, ζουρνάς, βιολί • **Συνοδευτικά όργανα:** λαούτο, ούτι • **Όργανα ρυθμού:** μάσα, τζαμάρα νταούλι, τουμπελέκι	• Ζωναράδικος • Μαντιλάτος • Συγκαθιστός • Χασάπικος • Καρσιλαμάς
• Μακεδονία	• Χάλκινα πνευστά, κλαρίνο, φλογέρα, γκάιντα, μακεδονική λύρα, λαούτο, τουμπελέκι, νταϊρές, νταούλι	• **Μελωδικά όργανα:** χάλκινα πνευστά, κλαρίνο, φλογέρα, γκάιντα, μακεδονική λύρα • **Συνοδευτικά όργανα:** χάλκινα πνευστά, λαούτο • **Όργανα ρυθμού:** τουμπελέκι, νταϊρές, νταούλι	• Ζωναράδικος • Μαντηλάτος • Μπαϊντούσκα • Ράϊκος • Στάγγαινας • Πατρώνας • Μουσταμπέϊκου • Πουσιτνίτσα
• Πόντος	• Ποντιακή λύρα (κεμεντζέ), φλογέρα (συλιαύλι ή γαβάλ), ζουρνάς, γκάιντα (τουλούμ), νταούλι, κουτάλια, ποτήρια	• **Μελωδικά όργανα:** κεμεντζέ, γαβάλ, ζουρνάς, τουλούμ • **Όργανα ρυθμού:** νταούλι, κουτάλια, ποτήρια	• Ομάλ • Τικ
• Πελοπόννησος	• Κλαρίνο, πίπιζα, λαούτο, τουμπελέκι, νταούλι	• **Μελωδικά όργανα:** κλαρίνο, πίπιζα • **Συνοδευτικά όργανα:** λαούτο • **Όργανα ρυθμού:** τουμπελέκι, νταούλι	• Αραχωβίτικος • Τσακώνικος • Καλαματιανός

• Κρήτη	• Κρητική λύρα, μαντολίνο, μπουλγαρί, κρητικό λαούτο	• **Μελωδικά όργανα:** λύρα, μαντολίνο, μπουλγαρί • **Συνοδευτικά όργανα:** λαούτο	• Σούστα • Συρτός ή Χανιώτικος • Πεντοζάλης • Μαλεβιζιώτικος • Σιγανός
• Δωδεκάνησα	• Παραδοσιακό βιολί, λύρα Δωδεκανήσου, σαντούρι, γκάιντα, λαούτο, λαϊκή κιθάρα, τουμπελέκι, ζήλια, κουτάλια	• **Μελωδικά όργανα:** Βιολί, σαντούρι, γκάιντα • **Συνοδευτικά όργανα:** λαούτο, λαϊκή κιθάρα, κοντραμπάσο • **Όργανα ρυθμού:** Τουμπελέκι, ζήλια, κουτάλια	• Συρτός • Μπάλος • Καρσιλαμάς • Αργή σούστα • Τσιφτετέλι • Χασάπικος • Χασαποσέρβικος
• Αιγαίο	• Παραδοσιακό βιολί, σαντούρι, κλαρίνο, κανονάκι, ούτι, χάλκινα πνευστά, γκάιντα, λαούτο, λαϊκή κιθάρα, τουμπελέκι, ζήλια, κουτάλια • **Συμπληρωματικά:** κοντραμπάσο	• **Μελωδικά όργανα:** βιολί, σαντούρι, κλαρίνο, κανονάκι, ούτι, χάλκινα πνευστά, γκάιντα • **Συνοδευτικά όργανα:** λαούτο, λαϊκή κιθάρα, κοντραμπάσο • **Όργανα ρυθμού:** τουμπελέκι, ζήλια, κουτάλια	
• Επτάνησα	• **Κέρκυρα:** νυκτά έγχορδα (κιθάρα, μαντολίνο) • **Ζάκυνθος:** κιθάρα, μαντολίνο, πίπιζα, νταούλι • **Λευκάδα:** κλαρίνο, βιολί, λαούτο, λαϊκή κιθάρα • **Συμπληρωματικά:** τοξοτά έγχορδα, κοντραμπάσο	• **Μελωδικά όργανα:** κιθάρα, μαντολίνο, πίπιζα, κλαρίνο, βιολί • **Συνοδευτικά όργανα:** λαούτο, λαϊκή κιθάρα, κοντραμπάσο • **Όργανα ρυθμού:** νταούλι	• Καντάδες • Αρέκια

2.1.4 Οργανικά Σύνολα (ανά ηχόχρωμα, οικογένεια οργάνων, υποχρεωτικό όργανο): Στα σύνολα αυτά θα διδάσκεται τοπικό ή και πανελλήνιο ρεπερτόριο δίνοντας έτσι την ευκαιρία να αξιοποιηθεί σε επίπεδο συνόλου το εκάστοτε υποχρεωτικό όργανο που διδάσκεται σε κάθε Μουσικό Σχολείο ή και όργανα ηχοχρωματικά συναφή. Δίνεται έτσι η δυνατότητα τόσο στο διδάσκοντα όσο και στους μαθητές να αναδείξουν τις δυνατότητες του ή των παραπάνω οργάνων σε συνδυασμό με επιμελώς επιλεγμένα μουσικά κομμάτια.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ)
Α΄, Β΄, Γ΄ ΤΑΞΕΙΣ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ύπαρξη ξεχωριστών ωρών μέσα στο πλαίσιο του ωρολογίου προγράμματος στο Μουσικό Λύκειο αφιερωμένων στο «Μουσικό Σύνολο (Μουσικής Έκφρασης και Δημιουργίας)» είναι μια πρωτοποριακή κίνηση στο τοπίο της ελληνικής μουσικής παιδείας.

Το παρόν πρόγραμμα σπουδών αλληλοσυμπληρώνει τα προγράμματα των υπόλοιπων αντικειμένων που διδάσκονται στο Μουσικό Γυμνάσιο και Λύκειο και στηρίζεται κατά πολύ στην εμπειρία, που θα έχουν αποκτήσει οι μαθητές σε όλη τη διάρκεια των σπουδών τους, μέσα από την επαφή τη μελέτη και την τριβή τους με τα ατομικά όργανα, αλλά και τα μουσικά σύνολα στα οποία θα έχουν συμμετάσχει. Καθοδηγεί τον δάσκαλο να διδάξει τεχνικές έκφρασης και δημιουργίας, να συμπράξει με άλλα διδακτικά αντικείμενα και τον μαθητή να εξοικειωθεί με τον πειραματισμό και τεχνικές αυτοσχεδιασμού. Οι δημιουργικές τεχνικές περιλαμβάνονται σε όλο το φάσμα των μαθημάτων του Μουσικού Σχολείου βάσει του νέου προγράμματος σπουδών, και υποστηρίζουν την μεταφορά γνώσεων και δεξιοτήτων ανάμεσα στα μουσικά μαθήματα. Για να αποδώσει καρπούς αυτό το ελεύθερο και δημιουργικό μάθημα, πρέπει να συνοδευτεί από αντίστοιχους στόχους, περιεχόμενο και μεθόδους και να εφαρμοστεί από δάσκαλο με γνώση και με αυτοπεποίθηση.

Α) ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ (ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ)

Θεμελιώδης στόχος της διδασκαλίας της μουσικής – όπως και κάθε τέχνης είναι η καλλιέργεια της προσωπικής έκφρασης και η ανάπτυξη της προσωπικότητας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι όταν μαθαίνουμε μουσική, ο μέσος στόχος είναι να αποκτήσουμε γνώσεις και δεξιότητες για να παράγουμε ηχητικά καλλιτεχνικά έργα, -- να τραγουδήσουμε, να παίξουμε ένα όργανο - αλλά σαν τελικό αποτέλεσμα προκύπτει ένας διαφορετικός κώδικας θεώρησης των πραγμάτων, οξυμένη αντίληψη του ήχου, αναγνώριση των αισθητικών παραμέτρων του μουσικού φαινομένου, και ανάπτυξη της ικανότητας κριτικής σκέψης μέσω εναλλακτικής διαδρομής.

Ο μαθητής αναγνωρίζει τη συνέργεια της μουσικής με την κίνηση, την πρωταρχική κίνηση της αναπνοής και του ρυθμού, την παρουσία του ρυθμού στη φύση, στο λόγο και σε όλες τις τέχνες, τη δυναμική της συνεργασίας μουσικής και άλλων τεχνών. Επίσης πολύ σημαντικό αποτέλεσμα της μουσικής μάθησης είναι η γνώση του ρόλου της μουσικής και των μουσικών μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Η συνείδηση ότι τραγουδάμε για να γιορτάσουμε, για να εκφράσουμε ευκολότερα έντονα συναισθήματα που μας βαραίνουν, όπως αγάπη, νοσταλγία, λύπη, ότι παίζοντας μουσική ομαδικά επικοινωνούμε με το ακροατήριο μας αλλά και με μαγικό και διαισθητικό τρόπο με τους «συμπαίκτες» μας. Τα μουσικά σύνολα/ ομάδες ανθρώπων που μαζί τραγουδούν ή παίζουν όργανα, είτε σε σχολικό πλαίσιο είτε στο ευρύτερο κοινωνικό, έχει διαπιστωθεί ότι προσφέρουν εκτός από την μουσική γνώση, την εμπειρία της από κοινού δημιουργίας και απόλαυσης, της συνεργασίας, το δέσιμο της φιλίας και σεβασμού προς τους άλλους.

Τότε έχουμε την καλύτερη προσέγγιση στο ηχητικό-μουσικό φαινόμενο, όταν είμαστε σε θέση να επιλέξουμε στοιχεία και να τα «σχεδιάσουμε» σε ένα έργο που εκφράζει προσωπικότητα, ανάλογα με το στάδιο και τα εργαλεία που έχουμε αποκτήσει σε κάθε στάδιο μουσικής μάθησης. Οι προϋποθέσεις για αυτό τον στόχο είναι το κλίμα εμπιστοσύνης και ενθάρρυνσης και η κατάλληλη διδασκαλία που δημιουργεί τέτοιο κλίμα. Κι ενώ το ρήμα παίζω περιγράφει κάθε δραστηριότητα της

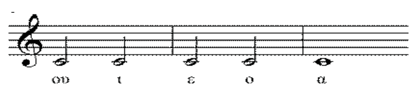
μουσικής (παίζω μουσική, πιάνο, κιθάρα, παίζω στην ορχήστρα, το ραδιόφωνο/ CD παίζει μουσική), η μουσική διδασκαλία «παίζει» πολύ με το σωστό ή λάθος.

Η συνηθισμένη, παραδοσιακή διδασκαλία αποθεώνει την αυθεντία του δασκάλου, ο οποίος συνεχώς διορθώνει την λάθος νότα ή τον λάθος ρυθμό. Είναι αλήθεια ότι δυστυχώς, στην μουσική όλα ακούγονται, δεν μπορείς να μάθεις μουσική «υπό εχεμύθειαν»! Κάθε προσπάθεια, δοκιμή, άσκηση, δεν μένει κλεισμένη στο χαρτί, όπως στη ζωγραφική, αλλά φτάνει στα αυτιά και στην κρίση του μαθητή (που μπορεί να τον αποκαρδιώνει) του δασκάλου, των γονέων. Ο φόβος του λάθους μαζί με τη συνεχή διόρθωση από τον δάσκαλο, συχνά καταλήγει σε χαμηλή αυτοεκτίμηση των μαθητών μουσικής.

Για να έχουμε λοιπόν μαθητές που εκφράζονται και δημιουργούν, πρέπει το συνολικό περιβάλλον, ο χώρος, ο χρόνος, και ο δάσκαλος, να δίνουν στον μαθητή την απαραίτητη ασφάλεια και αυτοπεποίθηση για να εκφράσει τα δικά του κριτήρια, το προσωπικό του γούστο, και να δημιουργήσει τη δική του μουσική, χωρίς το φόβο του λάθους και τον έλεγχο της κριτικής. Να εξοικειωθεί με την ερευνητική γνώση, να αναζητήσει το γιατί και πώς, να συγκρίνει και να διακρίνει, να συνδυάζει και να σχολιάζει, να σχηματίζει γνώμη προσωπική και να τη διατυπώνει. Το κέρδος για τον μαθητή είναι διπλό: Η κάθε απόφαση, επιλογή, και το αισθητικό αποτέλεσμα κάθε διαφορετικού συνδυασμού, έχει την μορφή του καλλιτεχνικού έργου (ακριβώς όπως συμβαίνει και όταν κανείς επιλέγει σχήματα και χρώματα στη ζωγραφική) παράλληλα όμως ενισχύει την κριτική στάση και καλλιεργεί την κριτική σκέψη.

1. **ΠΙΝΑΚΑΣ 1 : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ – *ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ***

ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στο Μουσικό Σύνολο Έκφρασης και Δημιουργίας, οι μαθητές θα πρέπει να κάνουν τις παρακάτω δραστηριότητες με αυξανόμενη άνεση και διάθεση συμμετοχής : Σ.1.Τραγουδάνε, παίζουν, συνθέτουν / αυτοσχεδιάζουν, **ατομικά και μέσα στην ομάδα**, με φωνή ή όργανα, με συμβατικό ή με πρωτότυπο τρόπο.	Π.1.Δημιουργία από τους μαθητές με την προτροπή κι εμψύχωση του δασκάλου, κανονισμού λειτουργίας του συνόλου, ή συμβόλαιο τάξης, σε σχέση με τους στόχους και τα μέσα που θα ερευνήσουν, ή έχουν στη διάθεση τους.	Δ.1.1 Σε αίθουσα χωρίς θρανία, με πιάνο, με καρέκλες τοποθετημένες σε ημικύκλιο ή ημικύκλια. (Ή, όλοι όρθιοι σε κύκλο, μαζί με τον δάσκαλο-εμψυχωτή). Ο κύκλος επιτρέπει την οπτική και άμεση επικοινωνία όλων με ίσους όρους, μεγαλύτερη προσοχή και ανταπόκριση, και προτρέπει σε ειλικρίνεια-κανείς δεν κρύβεται πίσω από τον άλλο. Δ.1.2 Αρχικό παιχνίδι γνωριμίας για νέα ομάδα και για την δημιουργία υποομάδων, π.χ. των 5 ατόμων σε μουσικό σύνολο 25 ατόμων. Ο κύκλος δημιουργείται σύμφωνα με το πρώτο γράμμα του ονόματος της γιαγιάς (από μητέρα), πρώτος ο εγγονός

		της Ανθίππης, τελευταία η εγγονή της Χαράς. Οι μικρές ομάδες βγαίνουν από τον ίδιο κύκλο, α- ζ, η-λ, κ.λπ. Δημιουργείται οικειότητα, έκπληξη, ενδιαφέρον, «από πού είναι αυτό το παράξενο όνομα», «τι ονόματα έδιναν παλιότερα». Κάθομαι δίπλα σε διαφορετικά άτομα από τους φίλους μου, και τολμώ να τα γνωρίσω/ συνεργαστώ.
Σ.2. **Καλλιεργούν τη φαντασία** τους, βρίσκουν λύσεις με δημιουργικότητα και αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες με αυτοπεποίθηση.	Π.2 Κάνουν μουσική με οτιδήποτε διαθέσιμο όργανο. Π.2.1. «Σήμερα το ξέχασα». Σκόπιμα χρησιμοποιούν όργανο διαφορετικό από το δικό τους, χρησιμοποιούν άλλα διαθέσιμα όργανα, ανταλλάσσουν όργανα.	Δ.2.1 Στην κιθάρα, κτυπάω το ηχείο, τραβάω τις χορδές, τις χτυπάω με νόμισμα, κ.ά. Το ίδιο με ένα πιάνο, το βλέπω και ως κρουστό και ως νυκτό όργανο. Πάντα έχουμε τις φωνές και τα χέρια μας. Όλο το περιβάλλον αποτελείται από ηχογόνα σώματα. Δ.2.2. Ευκαιρία για ένα διάλειμμα με διακωμώδηση κάποιου παλιού ελληνικού τραγουδιού διασκέδασης, [π.χ. *Ανθολόγιο Γυμνασίου*, «Γιαλό-γιαλό», σ.78, «Προς νέο συνθέτη» σ.104, «Έλα απόψε στου Θωμά», σ.107, «Πότε Βούδας πότε Κούδας», σ.116] με ανταλλαγή οργάνων, ο κιθαρίστας προσπαθεί να παίξει φλάουτο, ο φλαουτίστας κιθάρα, ο πιανίστας παίρνει τη θέση του καλλίφωνου της ομάδας, 3 από τις φωνές μοιράζονται το υλικό του πιάνου σε 6 χέρια, κοκ.
Σ.3 **Ερευνούν τον ήχο ως μουσικό φαινόμενο,** σχολιάζουν με μουσικούς όρους, ανταλλάσσουν γνώμες και συνεργάζονται για να παράγουν μουσική, είτε ως ατομική είτε ως ομαδική μουσική δημιουργία.	Π.3. Εξερεύνηση του ήχου, δοκιμές και δημιουργία μουσικής με σύγχρονες διδακτικές τεχνικές (*ιδεοθύελλα, χιονοστιβάδα, δραματοποίηση, παιχνίδι ρόλων, παιχνίδι, επίδειξη, πείραμα*). Π.3.1.Ερευνούν την παραγωγή του ήχου με την ανθρώπινη φωνή και κτυπήματα χεριών-	 Δ.3.1 Φωνητική δοκιμή σύνθεσης που προκύπτει από μία νότα με τα παραπάνω μέτρα, με επεμβάσεις και αλλαγές σε άλλη ιδιότητα του ήχου κάθε φορά. Κρατάμε σταθερό τον ρυθμό, την μελωδική γραμμή σε ίσο, τα φωνήματα. Βαθμιαίο χτίσιμο πολυφωνικού κομματιού με δύο φωνές (ομάδες), μετά με τρεις, και τέλος με τέσσερεις, που τραγουδάνε η κάθε μία με 1. άλλο τονικό ύψος [ντο, μι, φα, σολ], 2. Άλλη ένταση [pp, mp, mf, sf], 3. Άλλη χροιά φωνής [βραχνή, ένρινη, μεταλλική, κελαρυστή],

	ποδιών (body percussion).	4. Άλλο ύφος - εκφορά ήχου [π.χ. θυμωμένο, με αγγλική προφορά, σαν ρομπότ, σαν φύσημα του αέρα]. 5. Αρχική γραμμή σε ντο με ρυθμικά σχήματα από κτυπήματα body percussion Ηχογραφούν και σχολιάζουν τις 5 δοκιμές, ποιές δοκιμές μπορούν να συνδυασθούν, γιατί, πώς να ενσωματώσουν παύσεις και με τι σκοπό – [ενδυνάμωση του νοήματος που ακολουθεί]
Σ.4 **Ακούνε ενεργητικά,** διαμορφώνουν τεχνικές καλής ακρόασης, ερευνούν το μουσικό φαινόμενο με **ανεκτικότητα** στην παράξενη και ξένη μουσική, χρησιμοποιούν μη συμβατικά και αυτοσχέδια όργανα στο Μουσικό Σύνολο , και **διαμορφώνουν αυθεντικά κριτήρια** στην εκτίμηση του **ήχου ως υλικού της μουσικής.**	Π.4. Ερευνούν την παραγωγή του ήχου από μη συμβατικά μουσικά όργανα και διάφορα υλικά, όπως αυτοσχέδια όργανα, κατασκευές του περιβάλλοντος του σχολείου και της τάξης όπως κάγκελα, θρανία, μολύβια, χαρτιά, με πρωτότυπο τρόπο, επινοώντας άλλους τρόπους κάθε φορά. Π. 4.1. Ακρόαση και κατανόηση φωνητικής ευρωπαϊκής μουσικής, π.χ. Ινουίτ της Αρκτικής. Αρχικά μίμηση φωνητικά, και μετά χρήση μέσα σε δική τους μουσική, με φωνή και αυτοσχέδια όργανα.	Δ.4.1 Δημιουργούν συλλογή από μη συμβατικά και αυτοσχέδια όργανα, που κατασκευάζουν από διάφορα υλικά, μέταλλο, πλαστικό, χαρτί. Τα μέλη του συνόλου που έχουν κλίση για κατασκευές κάνουν έρευνα στο διαδίκτυο, ακολουθούν οδηγίες και προσφέρουν όργανα για την «οργανοθήκη» του μουσικού συνόλου. Δ.4.2. Ερευνούν και καταγράφουν τρόπους παραγωγής ήχου με το χαρτί,(υλικό κατεξοχήν σχολικό) και συγκρίνουν με καταγραφές – βίντεο – στο διαδίκτυο, στις λέξεις paper poppers, origami flute, paper flute, noise maker, paper ensemble. Δ.4.3 Παίζουν και δοκιμάζουν μουσικές φράσεις ή εφέ αποκλειστικά με αυτοσχέδια όργανα και φωνές για να δημιουργήσουν μια ηχοεικόνα.
Σ. 5 Έχουν την ευκαιρία να **χρησιμοποιήσουν τεχνολογία ηχογράφησης και αναπαραγωγής,** ψηφιακή ή αναλογική. Σ.5.1 Γνωρίζουν την ψηφιακή απεικόνιση του ήχου και της **κυματομορφής**.	Π.5.Βασικές τεχνικές και δοκιμές ηχογράφησης του συνόλου στην τάξη.	Δ.5.1. Παίζουν και πειραματίζονται με την **κυματομορφή** του ήχου στην ηλεκτρονική καταγραφή του (Φωτόδεντρο).
Σ.6. Κατανοούν και εξερευνούν τους τρόπους **δημιουργίας**, **παραγωγής**,	Π.6.1.Παραδείγματα ιδιαίτερων τρόπων δημιουργίας -Μινιμαλιστική μουσική : η δύναμη της επανάληψης	Δ.6.1.Ακούνε τα παρακάτω τρία παραδείγματα διαβάζοντας τις νότες, παίζουν ή /και τραγουδάνε το κάθε κομμάτι. Στη συνέχεια επιλέγουν ένα παράδειγμα σαν πρότυπο, και συνθέτουν κατά ομάδες 3 ατόμων, μια μελωδική

διαμεσολάβησης και **επικοινωνίας** της μουσικής στον σύγχρονο κόσμο. Σ. 6.1 Δημιουργικές δεξιότητες αυτοσχεδιασμού, μουσικής σύνθεσης και ανάπτυξη φαντασίας.	και της ονειρικής συνήχησης -Χωρίς ημιτόνια: - Πεντατονική κλίμακα και κλίμακα με έξι ολόκληρους τόνους: άκουσμα ακαθόριστο και μυστηριακό	γραμμή 8 μέτρων με συνοδεία από άλλες δύο. Michael Nyman: Waltz in F, για πιάνο και ελεύθερο αριθμό και συνδυασμό οργάνων και φωνών, με επαναλήψεις κάθε δίμετρου χωρίς παράλειψη από κάθε εκτελεστή ad libitum, με το τέλος του να δημιουργείται όταν ακούγεται το τελευταίο δίμετρο από ένα μόνο όργανο/φωνή -- ή κλείσιμο με άλλο τρόπο που επιλέγει η ομάδα. Δημοτικό Ηπείρου: "Τρεις κοπέλες λυγερές" (πεντατονικό). Claude Debussy : "Cloches a travers les feuilles" – «Καμπάνες ακουσμένες μέσα από φύλλα» (έξι τόνοι)- , αρχή του κομματιού για πιάνο, από το έργο "Images" 2^{ος} τόμος.
Σ.6.2. Δημιουργία **μουσικής ιδέας** βασισμένη **σε μουσικά** στοιχεία	Π.6.2. Ανάπτυξη μιας μουσικής ιδέας από τον αρχικό πυρήνα ενός basso ostinato, με πέντε βασικά εργαλεία: Μίμηση, παραλλαγή, διαφορά, έκπληξη, συνοχή/ ενότητα. Εκτίμηση του τυχαίου και του λάθους, τα κρατάμε αν κρίνουμε ότι προσφέρουν κάτι ενδιαφέρον.	Δ.6.2.Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού 1. Ομάδα σε κύκλο, ένας στο πιάνο. (όλοι περνούν από τον ρόλο του πιανίστα ενώ κάθε φορά η ομάδα βρίσκει διαφορετικό ρυθμικό σχήμα) Ομάδα βρίσκει ρυθμικό σχήμα 2 μέτρων με παλαμάκια και το επαναλαμβάνει ενώ ο πιανίστας ξεκινάει με το ίδιο ρυθμικό σχήμα (μίμηση) σε μία νότα, δοκιμάζοντας το επενδύει σε περισσότερες (παραλλαγή 1), αλλάζει μετά την κατεύθυνση αν ήταν κυρίως ανοδική την παραλλάσσει σε καθοδική (παραλλαγή 2), μετά αλλάζει λίγο και τον ρυθμό (διαφορά) , περνάει από τυχαίες αλλοιώσεις και παύσεις (έκπληξη) και τελειώνει επιστρέφοντας στη πρώτη νότα μέσω του πρώτου μελωδικού σχήματος (συνοχή, ενότητα). Η διάρκεια καθορίζεται από τον βαθμό ικανοποίησης των μουσικών. Η ομάδα πρέπει να αισθανθεί ότι στήριξε μια ενδιαφέρουσα μελωδική γραμμή – αν και ίσως είχε δυσκολία να κρατήσει σταθερή ταχύτητα... Ο πιανίστας πρέπει να έχει τον χρόνο να ανακαλύψει και να ακούσει αυτό που τελικά του αρέσει, να το κρατήσει για λίγο, και να το οδηγήσει σε κλείσιμο, μέσα από μουσική συνεννόηση με την ομάδα.

		Χρειάζονται όχι λιγότερα από 2 λεπτά, και όχι περισσότερα από 6, για αυτό το στάδιο. 2. Δύο στο πιάνο - ο αριστερός κρατεί ρυθμικό – μελωδικό σχήμα 2 μέτρων, για να δώσει το έναυσμα στον αυτοσχεδιασμό του δεξιού πιανίστα. Δομή όπως στην άσκηση1.
Σ.6.3.Δημιουργία μουσικής ιδέας βασισμένη σε **μουσικές έννοιες στον χώρο** (απόσταση φθόγγων, κίνηση χεριών στο όργανο, κατεύθυνση ήχου)	Π.6.3.Ξεκινώντας από το πιάνο: -Συνδυασμός πολύ χαμηλών και πολύ ψηλών φθόγγων στο πληκτρολόγιο -Κίνηση πλησιάσματος των δύο χεριών -Κίνηση μελωδικής γραμμής προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, ή με ορισμένο σχήμα Π.6.3.1 Σύγκριση του ακούσματος μεταξύ μιας συνηθισμένης τοποθέτησης και της χωροθέτησης φωνών ή και οργάνων σε κύκλο μέσα στην τάξη, στις 4 γωνίες ή αλλού.	Δ.6.3. Τα *soundscapes –ηχοϊστορίες-* που πρώτος έκανε γνωστές ο Murray Schaffer. Ο κάθε μαθητής αναλαμβάνει να αναπαραστήσει ένα στοιχείο της εικόνας, μόνος ή σε συνεργασία με την ομάδα. Χρήση όλων των ηχοϋλικών που είναι διαθέσιμα - σώμα, στόμα, φωνή, αντικείμενα, όργανα. Π.χ. Soundscape σε 5 μέρη: Βροχή- κίνηση στον δρόμο - παιδιά πάνε σχολείο- λακκούβες με νερά – έφθασαν στο σχολείο.
Σ.6.4. Δημιουργία μουσικής ιδέας βασισμένη σε **εξωμουσικά,** ηχητικά ή μη στοιχεία: **Λέξεις- εικόνες - κίνηση**	Π.6.4. Δημιουργία εικόνας ή σεναρίου - soundscape	Δ.6.4.Με αφορμή λέξεις από ένα ποίημα που διδάχθηκε στην τάξη, η ομάδα αποφασίζει να «ενορχηστρώσει» μια λεκτική ηχοεικόνα, επαναλαμβάνοντας μια λέξη με βαθμιαίες αλλαγές δυναμικής, άλλη λέξη με διαφορετικά τονικά ύψη, επιλογές staccato – legato, και έχοντας «χαλί» είτε 1-2 συγχορδίες στο πιάνο, είτε φωνητικά εφέ μουρμουρητού από μία υποομάδα.
Σ.6.5. Δημιουργία μουσικής ιδέας με **εναλλακτικές σημειογραφίες**	Π.6.5.Λεκτικές ηχοεικόνες	Δ.6.5.Παιχνίδια αλλαγής θέσης, σε δύο υποομάδες. Τραγουδώντας γνωστό κανόνα μικρής έκτασης , συνοδεύουν με βήματα που έχουν επινοήσει, και αντιλαμβάνονται

		την **αντιστικτική** δομή της μουσικής οπτικά και κιναισθητικά . Συνεχίζουν την κίνηση, ενώ τραγουδάνε σιωπηλά. Συνεχίζουν την κίνηση και ένας – ένας αυτοσχεδιάζει μια μελωδική γραμμή για 2 μέτρα. Όταν τελειώσουν τα σολιστικά μέρη, αρχίζει να τραγουδά τον κανόνα η πρώτη ομάδα, ακολουθεί η δεύτερη, και κλείνουν όλες οι ομάδες unisono.
Σ.6.6. Δημιουργία μουσικής ιδέας με στόχο **την συνοδεία λόγου**. Υπόκρουση, θεατρική μουσική	Π.6.6.Δημιουργία μουσικής ιδέας Βασισμένη / συνδυασμένη με κίνηση	Δ.6.6. Παιχνίδι συνδυασμού τραγουδιού και κινητικής δεξιότητας μέσα σε ομάδα, το “cup song”, πολύ δημοφιλές παγκοσμίως, με πολλές εκδοχές στο διαδίκτυο.
Σ.6.7**.** Ενίσχυση ήχου και αναμετάδοση- αναπαραγωγή.	Π.6.7. Γραφική παρτιτούρα Κατανοούν ότι κάθε φορά που παίζεται είναι διαφορετική. Δίνει ελευθερία εκφραστικών μέσων στον συνθέτη και παράλληλα στον εκτελεστή. Συμπίπτουν οι δύο ιδιότητες, όπως σε παλιότερες εποχές και σε άλλους μουσικούς πολιτισμούς.	Δ.6.7.Παρατηρούν δοσμένη γραφική παρτιτούρα. Προτείνουν ερμηνείες. Συνεργάζονται για την ομαδική ερμηνεία. Κάθε υποομάδα ετοιμάζει μία και την διδάσκει στις υπόλοιπες Στο επόμενο μάθημα την παρουσιάζουν όλοι μαζί.
	Π.6.8. Στο θέατρο η μουσική εξυπηρετεί τους στόχους του συγγραφέα ή σκηνοθέτη. Προετοιμάζει την αλλαγή σκηνής ή συναισθήματος, υπογραμμίζει, επισφραγίζει . Προσέχουμε να μην συμπίπτει με την ομιλία.	Δ.6.8. Σε κύκλο, παίρνουν μερικοί τους βασικούς ρόλους από θεατρικό έργο της σχολικής ύλης, π.χ. Ερωτόκριτος , και διαδοχικά παρουσιάζονται με όνομα – ιδιότητα στο «κοινό». Οι μουσικοί της ομάδας προετοιμάζουν , 1-2 λεπτά, την είσοδο του κάθε ρόλου ενώ σταματάνε και τον αφήνουν να μιλήσει πάνω στον «απόηχο» της εισαγωγής του.
	Π.6.9. Στον συνδυασμό με λόγο, ο λόγος υπερέχει λόγω νοήματος, πρέπει να ακουστεί καθαρά . Αν θέλουμε ταυτόχρονο άκουσμα επιλέγουμε χαμηλή ένταση ή πολύ διαφορετικά ηχοχρώματα.	Δ.6.9. Ακούνε παραδείγματα ηχογραφημένων τραγουδιών , δημοφιλή ελληνικά, και ξένα pop-rock. Σχολιάζουν τις εντάσεις φωνών και οργάνων. Ηχογραφούν τραγούδι με μεγάλη ενίσχυση έντασης, με διαβαθμισμένη ενίσχυση κατά πηγή ήχου – αν είναι εφικτό - και κάνουν σύγκριση του τελικού ακούσματος που

	Κατανοούν ότι η ενίσχυση του ήχου, π.χ. σε μία συναυλία σε μεγάλο ή ανοικτό χώρο, είναι ξεχωριστή τεχνική, μπορεί να παραμορφώσει την πρόσληψη του ακούσματος, και δεν σημαίνει ότι απλά ακούμε πιο δυνατά ότι δεν ακούμε φυσικά. Στο τραγούδι, αναλογικά με τον κανόνα για την ομιλία, πρέπει να ακούμε τη φωνή καθαρά ενώ τα όργανα συνοδευτικά.	φθάνει στο κοινό.

4. ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΦΩΝΗΤΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ -- ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στη συνέχεια εξειδικεύεται το περιεχόμενο και οι στόχοι του Μουσικού Συνόλου Έκφρασης και Δημιουργίας κατά τις δύο βασικές κατευθύνσεις που συνήθως έχει ένα σύνολο σε ένα Μουσικό Σχολείο, δηλαδή το φωνητικό και το οργανικό σύνολο, ο ουσιαστικός όμως χαρακτήρας του Συνόλου Έκφρασης και Δημιουργίας (ΣΕΔ) παραμένει πιο ελεύθερος και ανοιχτός από ότι ένα αυστηρό φωνητικό ή οργανικό σύνολο – μια χορωδία ή μια ορχήστρα. Οι γενικοί στόχοι Σ1 έως και Σ6 παραμένουν και εφαρμόζονται σε συνάρτηση με το περιεχόμενο -ύφος – θεματική περιοχή- στόχους του συνόλου ΣΕΔ, που επιλέγει ο εκπαιδευτικός για κάθε χρονιά, το οποίο με τη σειρά του εξαρτάται από το έμψυχο περιεχόμενο του συνόλου, τους μαθητές. Οι μαθητές και οι προτιμήσεις, κλίσεις και τα ταλέντα τους είναι αυτά που θα λάβει υπόψη ο εκπαιδευτικός για να διαμορφώσει τον τελικό χαρακτήρα του συνόλου και να εντοπίσει τις κατάλληλες δραστηριότητες, που θα αναπτύξουν τις ικανότητες έκφρασης και δημιουργίας των συγκεκριμένων μαθητών και της ομάδας. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται να προκύψουν σύνθετες και διαθεματικές δραστηριότητες, που συνδυάζουν μουσική και κίνηση, μουσική και θέατρο, μουσική και λόγο, μουσική και άλλες τέχνες, φωνές και όργανα, για όλο ή για μέρος του σχολικού έτους.

Οι γενικοί στόχοι είναι

Σ1**. Οι μαθητές** κάνουν μουσική ατομικά και μέσα στην ομάδα, με φωνή ή όργανα, με συμβατικό ή με πρωτότυπο τρόπο.
Σ2. Καλλιεργούν τη φαντασία τους, βρίσκουν λύσεις με δημιουργικότητα και αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες με αυτοπεποίθηση.
Σ3. Ερευνούν τον ήχο ως μουσικό φαινόμενο.
Σ4. Ακούνε ενεργητικά, με ανεκτικότητα στην παράξενη και ξένη μουσική, χρησιμοποιούν μη συμβατικά και αυτοσχέδια όργανα στο Μουσικό Σύνολο, και διαμορφώνουν αυθεντικά κριτήρια στην εκτίμηση του ήχου ως υλικού της μουσικής.
Σ5. Χρησιμοποιούν τεχνολογία ηχογράφησης και αναπαραγωγής.
Σ6. Κατανοούν και εξερευνούν τους τρόπους δημιουργίας, παραγωγής, διαμεσολάβησης και επικοινωνίας της μουσικής στον σύγχρονο κόσμο.

Βασικά θέματα και ώρες διδασκαλίας

Τα βασικά θέματα που προτείνονται για την οργάνωση και διδασκαλία ενός μουσικού συνόλου, είναι σημαντικό να αναφέρονται, κατά το δυνατόν, περισσότερο ή λιγότερο, σε κάθε μάθημα. Ο εκπαιδευτικός οργανώνει έτσι τον χρόνο της διδακτικής του ώρας, ώστε να δουλεύει εν μέρει, ασκήσεις **τεχνικής**, τοποθέτηση, ζέσταμα και κούρδισμα φωνής, για τις ανάγκες π.χ. ενός φωνητικού συνόλου, ή να αναφέρεται σε ασκήσεις εξερεύνησης και συγχρονισμού οργανικών μουσικών συνόλων. Μέσα από τη **μορφολογική ανάλυση**, να κατανοείται και να απομνημονεύεται το κείμενο, ενώ πρέπει να δίνεται έμφαση στα δύσκολα σημεία συνήχησης και ρυθμομελωδικής υφής. Παράλληλα ο εκπαιδευτικός καλλιεργεί την **καλλιτεχνική έκφραση**, μέσα από τον συντονισμό και συγχρονισμό του συνόλου, την κατανόηση της αλληλοσυμπλήρωση ρόλων, καθώς και την ανάπτυξη της επικοινωνίας μεταξύ των μελών του. Απώτερος στόχος είναι η **μουσική πράξη** και η παρουσίαση της σε μια παράσταση, για την οποία οι μαθητές του συνόλου εκπαιδεύονται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων αυτοελέγχου, αυτοοργάνωσης, και αυτοαξιολόγησης, μέσα από την καλλιέργεια της πειθαρχίας, της αλληλεγγύης και της συνεργατικότητας. Με άλλα λόγια τα βασικά θέματα που αναφέρονται και αναλύονται παρακάτω, απασχολούν τόσο τον εκπαιδευτικό των μουσικών συνόλων καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας του σε πλαίσιο σχολικής χρονιάς (Α΄- Β΄- Γ΄ λυκείου) όσο και τους μαθητές του Μουσικού Σχολείου που συμμετέχουν στα Μουσικά Σύνολα καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής τους στο Μουσικό Σχολείο. Ο εκπαιδευτικός αφήνεται ελεύθερος να δώσει έμφαση και να εστιάσει, περισσότερο ή λιγότερο είτε στο ένα είτε στο άλλο θέμα, ανάλογα κάθε φορά με τις ανάγκες του εκάστοτε μουσικού συνόλου.

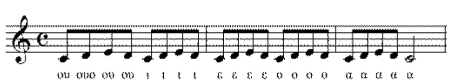
Δεδομένου ότι το μάθημα διδάσκεται δύο ώρες την εβδομάδα σε όλες τις τάξεις του Λυκείου, θα πρέπει εξαρχής **να προβλεφθούν ξεχωριστά ώρες διδασκαλίας** για την κάθε ομάδα του συνόλου. Για παράδειγμα στην περίπτωση ενός πολυφωνικού φωνητικού συνόλου, δουλεύεται ξεχωριστά η κάθε φωνή, τη μία ώρα της εβδομάδας και τη δεύτερη ώρα να ενώνονται όλες οι φωνές μαζί. Το ίδιο γίνεται και στην περίπτωση ενός συνόλου φωνών με άλλα όργανα ή ενός συνόλου μουσικής με κίνηση κ.ά. Η κατανομή αυτή των ωρών δίνει τη δυνατότητα της πολύ καλής προετοιμασίας της κάθε ομάδας ενός συνόλου.

Μουσικά σύνολα έκφρασης και δημιουργίας ανά τάξη ή επίπεδο

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω οι βασικές θεματικές ενότητες είναι κοινές σε όλα τα επίπεδα (τρεις τάξεις του λυκείου) των Μουσικών Συνόλων, εφόσον ο εκπαιδευτικός οργανώνει τη διδασκαλία περισσότερο ή λιγότερο γύρω από αυτά. Τα κριτήρια που μπορεί να διαφοροποιούν το κάθε επίπεδο (Α΄- Β΄- Γ΄ τάξη) είναι είτε η συμμετοχή σε διαφορετικό μουσικό σύνολο, είτε βέβαια το διαφορετικό ρεπερτόριο για τους μαθητές που παραμένουν και τα τρία χρόνια στο ίδιο σύνολο.

Σ' αυτή την περίπτωση ο εκπαιδευτικός επιλέγει να διδάσκει διαφορετικά κομμάτια που αντιπροσωπεύουν όσο το δυνατό περισσότερα και διαφορετικά είδη μουσικής. Μπορεί να επιλέξει κομμάτια από την ελληνική μουσική παράδοση, περιλαμβανομένης της βυζαντινής-εκκλησιαστικής παράδοσης, καθώς και της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Επίσης μπορεί να επιλέξει τραγούδια της μελοποιημένης ποίησης, από Έλληνες και ξένους συνθέτες, ή αυτά της αστικής λαϊκής μουσικής, ή και κάποια συγχρόνων Ελλήνων τραγουδοποιών. Από τη Λόγια Δυτική Μουσική μπορεί να διδάξει κομμάτια αντιπροσωπευτικά της κάθε εποχής π.χ. μουσική του 9ου αιώνα, της κλασικής εποχής, της ρομαντικής, των εθνικών σχολών κ.ά. όπως επίσης έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τραγούδια και μουσικές του κόσμου, καθώς και από τα δημοφιλή μουσικά ρεύματα του 20ου και 21ου αιώνα. Τα κριτήρια επιλογής του για κάθε επίπεδο μπορεί να είναι είτε ο βαθμός δυσκολίας των κομματιών - ξεκινάει με κανόνες, προχωράει σε δίφωνα, τρίφωνα, κ.ά. με περισσότερο σύνθετα ρυθμομελωδικά μοτίβα καθώς προχωράει - είτε η διεύρυνση και ποικιλία του ρεπερτορίου, στην προσπάθειά του να διδάξει υλικό από όλα τα παραπάνω είδη μουσικής.

5. ΠΙΝΑΚΑΣ 2 : ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ -- *ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΦΩΝΗΤΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ*

ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Μέχρι το τέλος των σπουδών τους, οι μαθητές επιπρόσθετα από τους γενικούς στόχους, θα πρέπει να : • έχουν αναπτύξει επαρκώς τις φωνητικές τους δεξιότητες • είναι σε θέση να κατανοούν πλήρως το μουσικό κείμενο των έργων που ερμηνεύουν • είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τη δομή και τις φράσεις του μουσικού κειμένου • έχουν αναπτύξει επαρκώς τις ακουστικές τους δεξιότητες σε σχέση με το μουσικό κείμενο που ερμηνεύουν • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τις ικανότητές τους για απομνημόνευση και εκ πρώτης όψεως ανάγνωση • έχουν αναπτύξει επαρκώς τις εκφραστικές και ερμηνευτικές τους δεξιότητες • είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα σε ένα μουσικό σύνολο και του ρόλου τους σε αυτό • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ατομικής μελέτης και εξάσκησης • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες αυτο-επίβλεψης, αυτο-οργάνωσης και αυτο-ελέγχου • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ομαδικής μουσικής εκτέλεσης και ομαδοσυνεργατικότητας • έχουν αποκτήσει	• Ζητήματα τεχνικής (στάση και ισορροπία σώματος, αναπνοή, ασκήσεις για τοποθέτηση φωνής κ.λπ.) • Μουσική ανάγνωση – μελωδικό σολφέζ όλων των φωνών του μουσικού έργου • Μορφολογική ανάλυση- χωρισμός σε φράσεις • Συνηχήσεις και κάθετα διαστήματα • Ζητήματα καλλιτεχνικής έκφρασης (ποιότητα ήχου, δυναμική, αγωγική, στιλιστική ερμηνεία, απόδοση κειμένου κ.λπ.) • Τεχνικές εξάσκησης, προθέρμανσης και δοκιμών (συγχρονισμός, συν-τονισμός [tuning], νεύματα και μη-λεκτική επικοινωνία κ.λπ.) • Ζητήματα κατανομής και αλληλοσυμπλήρωσης ρόλων-ομαδοσυνεργατικότη-τα • Ζητήματα ατομικής μελέτης και εξάσκησης • Ανάπτυξη αυτο-επίβλεψης, αυτο-οργάνωσης και αυτο-ελέγχου	- <u>Ζητήματα τεχνικής:</u> Ο εκπαιδευτικός εξηγεί τον ρόλο της φωνής ως ένα φυσικό μουσικό όργανο, που μεταφέρουμε πάντα μαζί μας. Μιλάει για τον ρόλο του διαφράγματος, της μάσκας του προσώπου, το πιγούνι, τον ουρανίσκο, τον φάρυγγα κ.λπ. - <u>Ασκήσεις τεχνικής:</u> Ο εκπαιδευτικός δείχνει μια σειρά από ασκήσεις που βοηθούν στη χαλάρωση του σώματος και οι μαθητές τον μιμούνται. Π.χ. σηκώνουμε τα χέρια ψηλά τεντώνουμε το σώμα πατώντας στις μύτες θέλοντας να φτάσουμε το ταβάνι. Αφήνουμε τα χέρια κάτω και βγάζουμε τον αέρα μας. Πάμε να εισπνεύσουμε με το διάφραγμα χωρίς να σηκωθούν οι ώμοι και βγάζουμε τον αέρα σιγά-σιγά κ.ά. <u>- Άσκηση κουρδίσματος & ζέσταμα φωνής:</u> Ο εκπαιδευτικός είτε παίζοντας πιάνο είτε με τη βοήθεια του διαπασών, δίνει έναν τόνο (μουσικό φθόγγο) με τη φωνή του, ενώ οι μαθητές τον ακούν και τον επαναλαμβάνουν λέγοντας: *ου, ι, ε, ο, α* στη διάρκεια δύο χρόνων και ανεβαίνοντας κάθε φορά ένα ημιτόνιο. Μια παραλλαγή της προηγούμενης άσκησης είναι πάνω στη μελωδική φράση *ντο-ρε-μι-ρε* να γίνεται η εναλλαγή των παραπάνω φωνηέντων, και ανεβαίνοντας κάθε φορά ένα ημιτόνιο. <u>-Μουσική Ανάγνωση:</u> Δίνεται στους μαθητές ένα δίφωνο φωνητικό κομμάτι και καλούνται αφού το μελετήσουν αθόρυβα

προσαρμοστικότητα και ευελιξία απόκρισης στα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν κατά την ομαδική μουσική εκτέλεση • είναι σε θέση να εκφραστούν λεκτικά σχετικά με ζητήματα εκτελεστικής πρακτικής και επιλογής ρεπερτορίου • να κάνουν συσχετισμούς με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του • έχουν αναπτύξει αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • έχουν αποκτήσει θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις δοκιμές, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική κ.λπ.) • είναι σε θέση να αναλαμβάνουν προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες με σεβασμό προς το μουσικό σύνολο • έχουν διευρύνει τον προσωπικό ορίζοντα της τεχνικής τους επάρκειας και των εκφραστικών τους μέσων • να έχουν αποκτήσει δεξιότητες αυτοσχεδιασμού ανάλογα με το μουσικό σύνολο και το είδος του εκτελούμενου ρεπερτορίου • να έχουν αποκτήσει θετική στάση απέναντι στον	• Ρεπερτόριο (βαθμός πολυπλοκότητας, ιστορικό και στιλιστικό πλαίσιο κ.λπ.) • Καλλιέργεια ικανότητας αξιολόγησης επί της επίδοσης του συνόλου • Καλλιέργεια συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • Προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες και μουσικό σύνολο • Αυτοσχεδιασμός • Δημιουργικός πειραματισμός • Ζητήματα οργάνωσης και διαχείρισης παράστασης και σκηνικής παρουσίας	(εσωτερικό τραγούδι), να το τραγουδήσουν πρώτα με τις νότες (μελωδικό σολφέζ), εστιάζοντας στην πορεία της μελωδικής γραμμής, καθώς και στις μεγάλες μελωδικές αποστάσεις. Ένας πολύ καλός τρόπος μελέτης ενός πολυφωνικού τραγουδιού είναι να παίζουν τη μια φωνή και να τραγουδάνε μίαν άλλη. Τοποθέτηση φωνής: Ο εκπαιδευτικός προκειμένου να εστιάσει στο χρώμα της φωνής μπορεί να τραγουδήσει μια φράση ενός κομματιού πρώτα με το λαιμό αποτρέποντας από τη λάθος τεχνική, έπειτα με τη μύτη ένρινα, και ξεχωρίζοντας αυτό το ηχόχρωμα από το ηχόχρωμα που προκύπτει όταν χρησιμοποιούμε τα πάνω ηχεία του προσώπου. - Μορφολογική ανάλυση: Ο εκπαιδευτικός μπορεί να βοηθήσει τραγουδώντας φράση- φράση το κομμάτι, ανά φωνή και ζητώντας από τους μαθητές αφού πρώτα ακούσουν προσεχτικά, βλέποντας παράλληλα το μουσικό κείμενο, έπειτα να επαναλαμβάνουν. Πολλές φορές για κάθε φράση αντιστοιχεί και μια αναπνοή. -Ασκήσεις απομνημόνευσης: Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να κλείσουν τις σημειώσεις τους και αφού ακούσουν πρώτα, έπειτα να απομνημονεύσουν και να τραγουδήσουν τις φράσεις του κομματιού είτε με νότες (σολφέζ) είτε με τα λόγια. Προκειμένου να βοηθήσει στην απομνημόνευση του μουσικού κειμένου μπορεί να χρησιμοποιήσει εποπτικό υλικό όπως π.χ. καρτέλες με μουσικές στήλες, είτε τις χειρονομίες του συστήματος Kodaly, είτε το χέρι πεντάγραμμο. Μπορεί ακόμα να περιγράψει και να εξηγήσει τα διαστήματα που συνθέτουν την πορεία της μελωδικής γραμμής. **Ντο' σι λα**

πειραματισμό και τη σύνθεση ετερόκλιτων παραμέτρων της μουσικής πράξης • να έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο		**σολ φα μι** **ρε ντο σι1** - Συνηχήσεις, απόδοση κάθετων διαστημάτων: Ο εκπαιδευτικός με τη βοήθεια των μαθητών εστιάζει στα αρμονικά εκείνα διαστήματα που επικρατούν μέσα στο κομμάτι. Ζητάει να τραγουδηθούν από δύο άτομα ένα σε κάθε νότα ή από δύο ομάδες ατόμων. Καλεί την τάξη να ακούσει προσεχτικά και να αναγνωρίσει το κάθε διάστημα καθώς και το κατά πόσο σωστή είναι η απόδοσή του. Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε να ακούσουμε τρίφωνες ή τετράφωνες συγχορδίες. -Ζητήματα καλλιτεχνικής έκφρασης: Ήδη οι ασκήσεις για το ζέσταμα της φωνής θα πρέπει να αποδίδονται με έμφαση στη δυναμική. Αποτρέπουμε το επίπεδο τραγούδι. Το τραγούδι που είναι μόνο δυνατά ή μόνο σιγανά. Το τραγούδι που δεν αναπνέει. Εισάγουμε εξ αρχής την έννοια της δυναμικής, παρομοιάζοντας την πορεία των μουσικών φράσεων, με ένα ουράνιο τόξο ή με μια καμπύλη γραμμή οι οποίες συνήθως ξεκινάνε σιγά (p) στην πορεία κορυφώνονται (f) και έπειτα σβήνουν (p). Απόδοση κειμένου: Ένα από τα βασικά σημεία που εστιάζουμε κατά τη διδασκαλία ενός φωνητικού συνόλου είναι το κείμενο του τραγουδιού, που καλείται να ερμηνεύσει. Συχνά βοηθάει μια ποιητική ανάλυση του κειμένου, καθώς και η συζήτηση γύρω από τις εικόνες και τα συναισθήματα που αυτές μας δημιουργούν. Το τραγούδι άλλωστε είναι μελοποιημένος λόγος και θα πρέπει να γνωρίζουμε πολύ καλά τα νοήματα, τους συμβολισμούς και τις σημασίες που θέλει να μας μεταφέρει αυτός ο λόγος. Μπορούμε να θέσουμε ερωτήσεις σχετικά π.χ. ποιες εικόνες μας δίνει το κείμενο; Πώς φαντάζεστε τα συγκεκριμένα πρόσωπα; Τι συναισθήματα μας προξενεί; κ.ά.

		Ασκήσεις συντονισμού- συγχρονισμού: Μια βασική προϋπόθεση για την ενότητα, το *δέσιμο* του φωνητικού συνόλου, είναι η δημιουργία πολύ καλής επικοινωνίας μεταξύ τους καθώς και η ανάπτυξη της ακουστικής ικανότητας. Μπορούμε να προτείνουμε διάφορες ασκήσεις προκειμένου να πετύχουμε τα παραπάνω: π.χ. ένα μέλος του συνόλου δίνει έναν τόνο και ένα άλλο τον επαναλαμβάνει. Είναι σημαντικό σ' αυτή την άσκηση να υπάρχει καθορισμένη σειρά ώστε να μη διακόπτεται η συνέχειά της, καθώς και η συγκέντρωση στα διαφορετικά τονικά ύψη που δίνονται κάθε φορά. Μια άλλη άσκηση μπορεί να είναι η διαδοχική ερμηνεία της μελωδικής γραμμής ενός τραγουδιού από τους μαθητές ενός συνόλου. Ο κάθε μαθητής τραγουδάει μόνος του μια φράση (είτε σολφέζ, είτε με τα λόγια) και με το τελείωμα του ξεκινάει ο επόμενος, χωρίς να διακόψουμε τη ροή του τραγουδιού. Ασκήσεις επικοινωνίας συνόλου-μαέστρου: Οι μαθητές του συνόλου θα πρέπει να παρακολουθούν τα χέρια του μαέστρου, όπως και τις εκφράσεις του και γενικότερα τις κινήσεις του που αποδίδουν διάφορα εκφραστικά σημεία του κομματιού. Μπορούμε να εφαρμόσουμε μια σειρά από προασκήσεις που υποστηρίζουν αυτήν την επικοινωνία: π.χ. Δίνουμε έναν τόνο στο σύνολο και ενώ ο μαέστρος ανεβάζει τα χέρια ψηλά και οι μαθητές τραγουδούν forte, ενώ όταν ο μαέστρος κατεβάζει τα χέρια οι μαθητές τραγουδούν piano. Οι μαθητές του συνόλου *κρατάνε*, δηλαδή τραγουδάμε συνέχεια ένα δοσμένο φθόγγο, ενώ ο εκπαιδευτικός τους δείχνει αυτή τη συνέχεια κρατώντας μπροστά τους ανοιχτή την παλάμη του. Το κλείσιμο από όλους μαζί θα γίνει μόλις ενωθούν ο δείκτης με τον αντίχειρα στο χέρι του μαέστρου, που θα πρέπει να το δείξει με ευκρινή τρόπο. Ασκήσεις αλληλοσυμπλήρωσης ρόλων:

		Όταν διδάσκουμε ένα δίφωνο κομμάτι, μπορούμε να επιλέξουμε να τραγουδήσει ένας μαθητής από κάθε φωνή, που είναι σε θέση να στηρίξει τη φωνή του. Έτσι μπορεί να ακούσει όλη η ομάδα ποιο είναι το προσδοκώμενο αποτέλεσμα και παράλληλα να συνειδητοποιήσει την αλληλοσυμπλήρωση της μιας φωνής απέναντι στην άλλη. Έπειτα μπορούμε να προσθέτουμε σταδιακά έναν-έναν μαθητή σε κάθε φωνή, ώστε να ελέγχεται από εμάς και τον ίδιο, η σωστή ερμηνεία του. Το ίδιο μπορεί να γίνει και για τρίφωνα ή τετράφωνα κομμάτια. -Ζητήματα ατομικής μελέτης και εξάσκησης: για να μπορέσει να λειτουργήσει ένα σύνολο πολυφωνικής μουσικής π.χ. δίφωνο, τρίφωνο κ.ά. απαιτείται η διδασκαλία της κάθε φωνής ξεχωριστά, με ώρες που έχουν προβλεφθεί αρχικά, από το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου. Σ' αυτό το πλαίσιο έχουμε τη δυνατότητα να δουλεύουμε ξεχωριστά με τον κάθε μαθητή, ώστε ο καθένας να συνειδητοποιεί τα δυνατά ή τα αδύναμα σημεία του. Στη περίπτωση αδυναμιών του, θα μπορεί πιο εύκολα να οργανώσει την ατομική του μελέτη και εξάσκηση. Ένας πολύ καλός τρόπος μελέτης ενός πολυφωνικού τραγουδιού είναι να παίζουν τη μια φωνή και να τραγουδάνε μια άλλη. - Ασκήσεις αυτο-επίβλεψης, αυτο-οργάνωσης, αυτο-ελέγχου: Εφόσον έχει δουλευτεί ένα κομμάτι αλλά και κατά την πορεία της μελέτης του, μπορούμε να αναπτύξουμε στους μαθητές μας τις δεξιότητες της αυτο-επίβλεψης, της αυτο-οργάνωσης και του αυτο-ελέγχου. Ένας τρόπος είναι να *μπουν* στη θέση του μαέστρου και ο καθένας προσωπικά, αλλά και όλοι μαζί να νοιώθουν υπεύθυνοι για το τελικό αποτέλεσμα. - Ασκήσεις αξιολόγησης επί της συνολικής επίδοσης του συνόλου: Είναι σημαντικό μετά από κάθε συναυλία να προτρέπουμε τον προβληματισμό, τον

		αναστοχασμό και τη συζήτηση, όπου ο κάθε μαθητής θα καταθέτει την προσωπική του άποψη επί του συνολικού αποτελέσματος. Σ' αυτήν την κουβέντα εστιάζουμε στα θετικά και αρνητικά σημεία της ερμηνείας του έργου που έχει προηγηθεί, και ουσιαστικά παίρνουμε αφορμή από τα αδύναμα σημεία τα οποία και δουλεύουμε μέχρι την επόμενη εκδήλωση. Αυτά μπορεί να είναι ενδεχομένως το σωστό κούρδισμα και ο συντονισμός του φωνητικού συνόλου, η σωστή απόδοση κάποιων συγκεκριμένων συνηχήσεων ή διαστημάτων, η συγκέντρωση στο έργο και η απόδοση των συναισθημάτων, η καλή άρθρωση κ.ά. - Επιλογή ρεπερτορίου: Μέσα από ένα σύνολο φωνητικής μουσικής θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα γνωριμίας με όλα τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά. Μπορούν να γίνουν επιλογές από την ελληνική μουσική παράδοση, περιλαμβανομένης της βυζαντινής-εκκλησιαστικής παράδοσης, καθώς και της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Επίσης θα πρέπει να μελετάνε και να παρουσιάζουν σε διάφορες περιστάσεις π.χ. σχολικές γιορτές και εθνικές επετείους τη μελοποιημένη ποίηση, τους έλληνες συνθέτες, την αστική λαϊκή μουσική και τους σύγχρονους Έλληνες τραγουδοποιούς. Παραδείγματα ή αποσπάσματα έργων από τη Λόγια Δυτική Μουσική, αλλά και τις μουσικές του κόσμου, καθώς και τα δημοφιλή μουσικά ρεύματα του 20ου και 21ου αιώνα, θα πρέπει να περιλαμβάνονται στο ρεπερτόριο των φωνητικών συνόλων. Κάποιες φορές ζητάμε από τους ίδιους τους μαθητές να προτείνουν κομμάτια ρεπερτορίου με δεδομένο το είδος ή την εποχή κ.ά. π.χ. κομμάτια του 19ου αιώνα της δυτικής λόγιας μουσικής, ή μελοποιημένη ποίηση, ή ενός συγκεκριμένου συνθέτη κ.ά. - Συσχετισμοί του ρεπερτορίου με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και

		<u>ιστορικές γνώσεις:</u> Είναι απαραίτητο για κάθε κομμάτι που διδάσκουμε στο φωνητικό σύνολο, οι μαθητές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, να το εντάσσουν σε συγκεκριμένο χρονικό, ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο. Παράλληλα να επισημαίνονται τα μορφολογικά και στιλιστικά του χαρακτηριστικά π.χ. το ύφος, η χροιά ή διάθεση κ.λπ. - <u>Καλλιέργεια πειθαρχίας, αλληλεγγύης και συνεργατικότητας:</u> Είναι πολύ σημαντικό να μιλάμε συχνά, στους μαθητές μας για την ανάγκη της εφαρμογής των παραπάνω εννοιών, στο πλαίσιο της συνύπαρξής τους σε ένα μουσικό σύνολο. Είναι απαραίτητη η απόκτηση θετικών στάσεων και συμπεριφορών σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις πρόβες, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική κ.λπ.). Αν και οι παραπάνω έννοιες βιώνονται από τους μαθητές κατά τη διάρκεια της μουσικής πράξης, ωστόσο είναι πολύ σημαντικό και ωφέλιμο για όλους να συνειδητοποιούν την ανάγκη της πειθαρχίας, της αλληλεγγύης και της συνεργατικότητας προκειμένου να λειτουργήσει ομαλά και αποτελεσματικά ένα μουσικό σύνολο. Αρετές οι οποίες μπορούν να τους χαρακτηρίζουν και στις υπόλοιπες εξωμουσικές δραστηριότητες της ζωής τους. -<u>Προσωπικές μουσικές ερμηνείες και μουσικό σύνολο:</u> Ως εκπαιδευτικοί φωνητικών μουσικών συνόλων είναι σημαντικό να προτείνουμε προσωπικές ερμηνείες, δηλαδή τα soli μέρη ενός έργου, από όσο το δυνατό περισσότερους μαθητές. Αυτό μπορεί να γίνεται ένας – ένας εναλλάξ, ανά φράσεις, ή χωρίζοντας ρόλους μέσα στο κομμάτι κ.λπ. Επίσης σε κάποια μέρη που έχουν περισσότερες από μια φωνές (δίφωνα, τρίφωνα κ.λπ.) εκεί μπορούμε επίσης να προτείνουμε προσωπικές ερμηνείες από μαθητές, που είναι σε θέση να στηρίξουν

		και να ξεπεράσουν τις δυσκολίες αυτών των σημείων. Μ' αυτό τον τρόπο δίνουμε τη δυνατότητα διεύρυνσης του προσωπικού ορίζοντα της τεχνικής επάρκειας και των εκφραστικών μέσων, όλο και περισσότερων μαθητών, με σεβασμό προς το μουσικό σύνολο. -Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού & πειραματισμού: Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές ενός μουσικού συνόλου να αυτοσχεδιάσουν, αλλά πάντα σε δοσμένο μελωδικό υλικό. Αυτό για παράδειγμα μπορεί να είναι ένα δίτονο σολ-μι, ένα τρίτονο λα-σολ-μι, ένα τετράχορδο ντο-ρε-μι-σολ-λα, ή ένα πεντάχορδο ρε-μι-φα-σολ-λα κ.λπ. πάνω στα οποία ενδεχομένως να κινούνται οι μελωδικές γραμμές των κομματιών που διδάσκουμε στο σύνολο. Όταν ο μαθητής είναι σε θέση να διαχειριστεί με τη φωνή του, και κατά βούληση ένα μελωδικό υλικό, πάνω στο οποίο κινείται το κομμάτι που μελετά, τότε μπορεί να το κατανοήσει καλύτερα, βελτιώνοντας και τις εκφραστικές του δυνατότητες. -Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας: Ο εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές ενός φωνητικού συνόλου ποια είναι τα χαρακτηριστικά της στάσης ενός χορωδού π.χ. το σώμα είναι όρθιο, ψηλά το κεφάλι, μπροστά το στέρνο, τα πόδια ελαφρώς ανοιχτά, ψάχνουμε το σημείο ισορροπίας στο σώμα μας, τα χέρια κάτω ή πίσω, κ.λπ. Έμφαση δίνεται στο βλέμμα του χορωδού που δείχνει τη συγκέντρωσή του στη μουσική, κοιτάζοντας είτε το μαέστρο, είτε εστιάζοντας σε ένα σημείο του χώρου, αποφεύγοντας να κοιτάει το κοινό.

6. ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ – *ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕ ΚΡΟΥΣΤΑ ΚΑΙ ΗΧΗΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ*

ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Μέχρι το τέλος των σπουδών τους, οι μαθητές επιπρόσθετα από τους γενικούς στόχους, και ανάλογους και παράλληλους στόχους που αναφέρονται στον Πίνακα 2, θα πρέπει να: • έχουν αναπτύξει επαρκώς τις δεξιότητες εκτέλεσης και χειρισμού κρουστών οργάνων τονικών και ατονικών, καθώς και ηχητικών αντικειμένων • είναι σε θέση να κατανοούν πλήρως το μουσικό κείμενο των έργων που ερμηνεύουν • είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τη δομή και τις φράσεις του μουσικού κειμένου • έχουν αναπτύξει επαρκώς τις ακουστικές τους δεξιότητες σε σχέση με το μουσικό κείμενο που ερμηνεύουν • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τις ικανότητές τους για απομνημόνευση και εκ πρώτης όψεως ανάγνωση • έχουν αναπτύξει επαρκώς τις εκφραστικές και ερμηνευτικές τους δεξιότητες • είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα σε ένα μουσικό σύνολο και του ρόλου τους σε αυτό • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ατομικής μελέτης και εξάσκησης • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες αυτο-επίβλεψης,	• Εξερεύνηση ήχων των κρουστών οργάνων, • Εξερεύνηση ήχων στο σώμα μας • Ζητήματα οργανοκατασκευής • Ζητήματα τεχνικής (στάση και ισορροπία σώματος, αναπνοή, ασκήσεις για κράτημα μπαγκετών κ.λπ.) • Μουσική ανάγνωση – ρυθμικό & μελωδικό σολφέζ του μουσικού έργου • Μορφολογική ανάλυση- χωρισμός σε φράσεις • Συνηχήσεις και κάθετα διαστήματα • Ζητήματα ενορχήστρωσης • Ζητήματα καλλιτεχνικής έκφρασης (ποιότητα ήχου, δυναμική, αγωγική, στιλιστική ερμηνεία, απόδοση κειμένου κ.λπ.) • Τεχνικές εξάσκησης, προθέρμανσης και δοκιμών (συγχρονισμός, συν-τονισμός [tuning], νεύματα και μη-λεκτική επικοινωνία κ.λπ.) • Ζητήματα κατανομής και αλληλοσυμπλήρωσης ρόλων-ομαδοσυνεργατικότη-τα • Ζητήματα ατομικής μελέτης και εξάσκησης • Ανάπτυξη αυτο-επίβλεψης, αυτο-οργάνωσης και αυτο-	<u>- Εξερεύνηση ήχων στα κρουστά όργανα:</u> Ο εκπαιδευτικός μπορεί να πάρει στα χέρια του ένα ταμπουρίνο ή ένα μπεντίρ και να αρχίσει να *ψάχνει* όλους τους πιθανούς ήχους που μπορεί να βγάλει αυτό το όργανο, παίζοντας στη μεμβράνη με δάχτυλα ή μπαγκέτα, χτυπώντας το ξύλο, ή σέρνοντας τα νύχια πάνω στην μεμβράνη κ.λπ. Ο κάθε ήχος έχει το δικό του χρώμα, που το ακούμε προσεχτικά και αφού ολοκληρωθεί η αναζήτηση το σχολιάζουμε. Με τον ίδιο τρόπο καλούμε τους μαθητές να *ψάξουν* και να *ανακαλύψουν* όσο το δυνατό περισσότερους ήχους, από τα διάφορα κρουστά όργανα π.χ. ντέφια, ξυλάκια, ξύστρες, τυμπάνια κ.λπ. και αφού συνεργαστούν μεταξύ τους, να τους εντάξουν σε μια ιστορία (ηχοϊστορία). Στο πλαίσιο της ηχοϊστορίας μπορούν να αυτοσχεδιάσουν ρυθμικά σχήματα σε κρουστά όργανα, αποδίδοντας συναισθήματα π.χ. χαράς, λύπης, θυμού, θαυμασμού, κ.ά. <u>- Εξερεύνηση ήχων στο σώμα μας:</u> Με το σώμα μας μπορούμε να παράγουμε μια σειρά από ήχους κυρίως με χτυπήματα π.χ. παλαμάκια, στράκες, όταν χτυπά η παλάμη στο στέρνο ή στο γόνατο κ.λπ. Μπορούμε επίσης με τη φωνή μας να μιμηθούμε τον αέρα κ.λπ. Όλοι αυτοί οι ήχοι μπορεί να είναι στιγμιαίοι ή με μεγάλη διάρκεια, δυνατοί ή σιγανοί κ.λπ. Εξερευνούμε με τους μαθητές μας το σώμα μας και τους ήχους που μπορεί να βγάλει και τους οργανώνουμε σε ένα ρυθμικό κομμάτι. <u>- Μουσική δημιουργία:</u> *Μουσική βροχή* Οι μαθητές προσπαθούν με χτυπήματα του σώματος να μιμηθούν τον ήχο της βροχής που ξεκινάει σιγανά και έπειτα δυναμώνει. Αρχικά χτυπώντας το

αυτο-οργάνωσης και αυτο-ελέγχου • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ομαδικής μουσικής εκτέλεσης και ομαδοσυνεργατικότητας • έχουν αποκτήσει προσαρμοστικότητα και ευελιξία απόκρισης στα ερεθίσματα που προσλαμβάνουν κατά την ομαδική μουσική εκτέλεση • είναι σε θέση να εκφραστούν λεκτικά σχετικά με ζητήματα εκτελεστικής πρακτικής και επιλογής ρεπερτορίου • να κάνουν συσχετισμούς με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του • έχουν αναπτύξει αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • έχουν αποκτήσει θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις δοκιμές, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική κ.λπ.) • είναι σε θέση να αναλαμβάνουν προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες με σεβασμό προς το μουσικό σύνολο • έχουν διευρύνει τον προσωπικό ορίζοντα της τεχνικής τους επάρκειας και των εκφραστικών τους μέσων	ελέγχου • Ρεπερτόριο (βαθμός πολυπλοκότητας, ιστορικό και στιλιστικό πλαίσιο κ.λπ.) • Καλλιέργεια ικανότητας αξιολόγησης επί της επίδοσης του συνόλου • Καλλιέργεια συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • Προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες και μουσικό σύνολο • Αυτοσχεδιασμός • Δημιουργικός πειραματισμός • Ζητήματα οργάνωσης και διαχείρισης παράστασης και σκηνικής παρουσίας	ένα δάχτυλο πάνω στην παλάμη αποδίδουν το ξεκίνημα της ψιχάλας, μετά τα δάχτυλα γίνονται δύο, έπειτα τρία, τέσσερα και όλη η παλάμη. Για περισσότερο ήχο κατεβαίνουν στους μηρούς, ενώ χτυπώντας τα πόδια σε ένα π.χ. ξύλινο πάτωμα, μπορούν να αποδώσουν τον ήχο μιας βροντής καθώς η βροχή δυναμώνει. <u>Παράδειγμα μουσικής δημιουργίας (Δυναμική και αυτοσχεδιασμός):</u> Οι μαθητές σημειώνουν μια σειρά διαδοχής καταστάσεων και μεταβολών π.χ. piano-crescendo- subito sf- pp- crescendo- sf- ff-diminuendo-pp κι έπειτα δημιουργούν μια δική τους ενορχήστρωση με βάση τη σειρά αυτή χρησιμοποιώντας μουσικά όργανα, αντικείμενα γύρω τους, το σώμα τους και άλλα ηχογόνα μέσα. <u>- Ζητήματα οργανοκατασκευής:</u> Ο εκπαιδευτικός εξηγεί τη φύση των κρουστών οργάνων καθώς και τους τρόπους που παράγεται η κρούση. Μιλάει για τη διαφορά στο ηχόχρωμα ανάλογα τις επιφάνειες και το υλικό κατασκευής των οργάνων π.χ. ξύλα, δέρματα, μεμβράνες κ.ά. - <u>Κράτημα μπαγκέτας, χαλαρός καρπός και παίξιμο κρουστών:</u> Ο εκπαιδευτικός προκειμένου να εστιάσει στο γεμάτο ήχο που μπορεί να παράγει ένα κρουστό όργανο, εξηγεί τον τρόπο που πιάνουμε είτε τις μπαγκέτες, είτε το πώς κρατάνε χαλαρούς τους καρπούς μας και σφικτές τις άκρες των δακτύλων για να παίξουμε τα μεμβρανόφωνα κρουστά με δάχτυλα. π.χ. όταν η μπαγκέτα ή τα δάχτυλα μείνουν πάνω στη μεμβράνη ο ήχος κόβεται, όταν όμως χτυπάμε και σηκώνουμε το χέρι ψηλά ο ήχος απλώνεται. <u>- Μουσικός διάλογος:</u> Ο εκπαιδευτικός ή ένας-ένας μαθητής αυτοσχεδιάζει μια ρυθμική φράση σε ένα κρουστό όργανο και η υπόλοιπη ομάδα επαναλαμβάνει. <u>- Μουσική Ανάγνωση:</u>

• να έχουν αποκτήσει δεξιότητες αυτοσχεδιασμού ανάλογα με το μουσικό σύνολο και το είδος του εκτελούμενου ρεπερτορίου • να έχουν αποκτήσει θετική στάση απέναντι στον πειραματισμό και τη σύνθεση ετερόκλιτων παραμέτρων της μουσικής πράξης • να έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο		Δίνεται στους μαθητές ένα ρυθμικό κομμάτι και καλούνται αφού το μελετήσουν αθόρυβα (εσωτερικά), να το ερμηνεύσουν σε κρουστά όργανα που έχουν επιλέξει εστιάζοντας στη διατήρηση του παλμού- tempo. <u>- Δίφωνα ρυθμικά κομμάτια</u>: Ένας πολύ καλός τρόπος προκειμένου να διασπάσουμε τη προσοχή σε δυο επίπεδα είναι η μελέτη δίφωνων ρυθμικών κομματιών. Σ' αυτή την περίπτωση ο κάθε μαθητής μελετά ατομικά όπου το δεξί χέρι μπορεί να παίζει με ένα μολύβι που κρατάει, ενώ το αριστερό από τη μεριά της παλάμης, προκειμένου να διαφοροποιούνται τα ηχοχρώματα. Δίφωνο μπορούμε να μετατρέψουμε και ένα μονόφωνο ρυθμικό κομμάτι, όπου το αριστερό χέρι παίζει τον παλμό με την παλάμη, και το δεξί τις ρυθμικές αξίες του κομματιού, κρατώντας το μολύβι. <u>- Ασκήσεις απομνημόνευσης:</u> Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους μαθητές να κλείσουν τις σημειώσεις τους και αφού ακούσουν πρώτα, έπειτα να απομνημονεύσουν και να παίξουν τις φράσεις του κομματιού είτε με νότες (ρυθμικό ή μελωδικό σολφέζ) είτε μόνο με <u>Ασκήσεις συντονισμού- συγχρονισμού:</u> μια βασική προϋπόθεση για την ενότητα, το *δέσιμο* του συνόλου, είναι η δημιουργία πολύ καλής επικοινωνίας μεταξύ τους καθώς και η ανάπτυξη της ακουστικής ικανότητας. Μπορούμε να προτείνουμε διάφορες ασκήσεις προκειμένου να πετύχουμε τα παραπάνω: π.χ. ένα μέλος του συνόλου παίζει μια ρυθμική ή μελωδική φράση σε ένα όργανο και ένα άλλο επαναλαμβάνει. Είναι σημαντικό σ' αυτή την άσκηση να υπάρχει καθορισμένη σειρά ώστε να μη διακόπτεται η συνέχειά της , καθώς και η διατήρηση του αρχικού παλμού. Μια άλλη άσκηση μπορεί να είναι η διαδοχική ερμηνεία της ρυθμικής ή μελωδικής γραμμής ενός κομματιού από τους μαθητές ενός συνόλου. Ο κάθε μαθητής παίζει μόνος του μια φράση (είτε

		σολφέζ, είτε χωρίς) και με το τελείωμα του ξεκινάει ο επόμενος, χωρίς να διακόψουμε τη ροή του κομματιού. -Επιλογή ρεπερτορίου: Μέσα από ένα σύνολο κρουστών οργάνων με καθορισμένο ή μη τονικό ύψος, θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα γνωριμίας με όλα τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά. Μπορούν να γίνουν επιλογές από ρυθμούς και μελωδίες της ελληνική μουσική παράδοση, καθώς και διασκευές έργων της Λόγιας Δυτικής Μουσικής, ρυθμοί και μελωδίες από τις μουσικές του κόσμου, καθώς και τα δημοφιλή μουσικά ρεύματα του 20^{ου} και 21ου αιώνα. Κάποιες φορές ζητάμε από τους ίδιους τους μαθητές να προτείνουν κομμάτια ρεπερτορίου με δεδομένο το είδος ή την εποχή κ.ά. ρυθμοί της παραδοσιακής μουσικής, ρυθμοί από τη Λατινική Αμερική κ.ά. - Προσωπικές μουσικές ερμηνείες και μουσικό σύνολο: Ως εκπαιδευτικοί μουσικών συνόλων είναι σημαντικό να προτείνουμε προσωπικές ερμηνείες, δηλαδή τα soli μέρη ενός έργου, από όσο το δυνατό περισσότερους μαθητές. Αυτό μπορεί να γίνεται ένας – ένας εναλλάξ, ανά φράσεις, ή χωρίζοντας ρόλους μέσα στο κομμάτι κ.λπ. Επίσης σε κάποια μέρη που έχουν περισσότερες από μια φωνές (δίφωνα, τρίφωνα κ.λπ.) εκεί μπορούμε επίσης να προτείνουμε προσωπικές ερμηνείες από μαθητές, που είναι σε θέση να στηρίξουν και να ξεπεράσουν τις δυσκολίες αυτών των σημείων. Μ’ αυτό τον τρόπο δίνουμε τη δυνατότητα διεύρυνσης του προσωπικού ορίζοντα της τεχνικής επάρκειας και των εκφραστικών μέσων, όλο και περισσότερων μαθητών, με σεβασμό προς το μουσικό σύνολο. -Ασκήσεις αυτοσχεδιασμού & πειραματισμού: Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές ενός μουσικού συνόλου να

		αυτοσχεδιάσουν, αλλά πάντα σε δοσμένο ρυθμικό ή μελωδικό υλικό. Αυτό για παράδειγμα μπορεί να είναι δυο ρυθμικές αξίες: τέταρτα και όγδοα, ή σε ρυθμικές αξίες με δέκατα έκτα, ή ένα τετράχορδο ντο-ρε-μι-σολ-λα, ή ένα πεντάχορδο ρε-μι-φα-σολ-λα με μισά, τέταρτα και όγδοα κ.λπ. πάνω στα οποία ενδεχομένως να κινούνται οι ρυθμικές ή μελωδικές γραμμές των κομματιών που διδάσκουμε στο σύνολο. Όταν ο μαθητής είναι σε θέση να διαχειριστεί μόνος του, και κατά βούληση ένα ρυθμομελωδικό υλικό, πάνω στο οποίο κινείται το κομμάτι που μελετά, τότε μπορεί να το κατανοήσει καλύτερα, αναπτύσσοντας και τις εκφραστικές του δυνατότητες. -Παράδειγμα μουσικού αυτοσχεδιασμού: Ένα παράδειγμα *αλεατορικής* μουσικής, όπου ο εκπαιδευτικός δίνει ως δεδομένες πέντε νότες π.χ. (ντο-ρε-μι-φα-σολ) και ο κάθε μαθητής επιλέγει ένα μελωδικό κρουστό όργανο για να παίξει με τη δική του σειρά αυτές τις νότες. Με βάση αυτό το υλικό μπορεί να προκύψει ένα κομμάτι όπου θα προβάλλεται με τη σειρά το ηχόχρωμα διαφορετικών μελωδικών κρουστών οργάνων, δύο όργανα μαζί, οι διαφορετικοί συνδυασμοί των παραπάνω φθόγγων κ.ά. - Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας: Ο εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές ενός συνόλου κρουστών ποια είναι τα χαρακτηριστικά της στάσης ενός κρουστού π.χ. το σώμα είναι όρθιο, ελεύθερο, ψάχνουμε το σημείο ισορροπίας στο σώμα μας, οι μπαγκέτες είναι προέκταση των χεριών, κ.λπ. Έμφαση δίνεται στο βλέμμα του μουσικού που δείχνει τη συγκέντρωσή του στη μουσική και το κείμενο, κοιτάζοντας είτε το μαέστρο, είτε εστιάζοντας σε ένα σημείο του χώρου, αποφεύγοντας να κοιτάει το κοινό.

7. ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ – *ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΤΕΧΝΕΣ*

ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Μέχρι το τέλος των σπουδών τους, οι μαθητές επιπρόσθετα από τους γενικούς στόχους, και ανάλογους και παράλληλους στόχους που αναφέρονται στον Πίνακα 2, και Πίνακα 3, θα πρέπει να: • έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες συνδυασμού μουσικής και μιας άλλης τέχνης. • έχουν αποκτήσει προσαρμοστικότητα και ευελιξία απόκρισης στα μη μουσικά ερεθίσματα • είναι σε θέση να κάνουν συσχετισμούς με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις • έχουν καλλιεργήσει επαρκώς την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης της ομάδας και των μελών της ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής της • έχουν διευρύνει τον προσωπικό ορίζοντα της τεχνικής τους επάρκειας και των εκφραστικών τους μέσων • να έχουν αποκτήσει δεξιότητες αυτοσχεδιασμού ανάλογα με το σύνολο • να έχουν αποκτήσει θετική στάση απέναντι στον πειραματισμό και τη σύνθεση ετερόκλιτων παραμέτρων της καλλιτεχνικής πράξης • να έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους	• Εξερεύνηση ήχων με κίνηση • Εξερεύνηση ήχων στο σώμα μας • Η μουσική του λόγου (αφήγηση και ήχος) • Ζητήματα ενορχήστρωσης και «ενορχήστρωσης» διαφορετικών δράσεων σε ένα κοινό έργο. • Τεχνικές εξάσκησης, προθέρμανσης και δοκιμών (συγχρονισμός, συν-τονισμός [tuning], νεύματα και μη-λεκτική επικοινωνία κ.λπ.) • Ζητήματα κατανομής και αλληλοσυμπλήρωσης ρόλων-ομαδοσυνεργατικότητα • Ρεπερτόριο (βαθμός πολυπλοκότητας, ιστορικό και στιλιστικό πλαίσιο κ.λπ.) • «ρεπερτόριο άλλων τεχνών» με άνοιγμα σε σύγχρονες μορφές • Συνεχής αξιολόγηση της πορείας του έργου. • Καλλιέργεια συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης • Προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες και μουσικό – καλλιτεχνικό σύνολο • Αυτοσχεδιασμός • Δημιουργικός πειραματισμός • Ζητήματα οργάνωσης	-<u>Εξερεύνηση ήχων με κίνηση:</u> Ο εκπαιδευτικός προτρέπει τους μαθητές να ανακαλύψουν διάφορους ήχους π.χ. στα κρουστά όργανα ή σε άλλα ηχητικά αντικείμενα ή με τη φωνή τους (κραυγές, ζώων, φύσημα αέρα κ.ά.) και μια άλλη ομάδα μαθητών μεταφράζει τον κάθε ήχο σε κίνηση. Μέσα από την συνεργασία των δύο ομάδων προκύπτει μια ηχοϊστορία με κίνηση. <u>- Εξερεύνηση ήχων στον χώρο:</u> Με το σώμα μας μπορούμε να παράγουμε μια σειρά από ήχους κυρίως με χτυπήματα π.χ. παλαμάκια, στράκες, όταν χτυπά η παλάμη στο στέρνο ή στο γόνατο κ.λπ. Μπορούμε επίσης να ανακαλύψουμε τους ήχους σε έναν χώρο που βρισκόμαστε π.χ. από τις καρέκλες, το τραπέζι , με το χτύπημα των ποδιών στο έδαφος, τις κουρτίνες κ.ά. Οργανώνοντας μια σειρά από ήχους που ανακαλύπτουμε σε ένα χώρο φτιάχνουμε ένα ρυθμικό και ηχοχρωματικό κομμάτι μέσα από την κίνηση. -<u>Παράδειγμα σύνθετης καλλιτεχνικής δημιουργίας (μουσική και κίνηση):</u> Μια ομάδα μαθητών αναλαμβάνει να μελετήσει και να παίξει θέματα από γνωστά έργα της λόγιας δυτικής παράδοσης π.χ. «Καρναβάλι των ζώων» του Sean Sans, ή από την «Κάρμεν» του Bizet κ.ά. και παράλληλα η ομάδα του χορού και της κίνησης φτιάχνουν μια χορογραφία που θα συνοδεύει τη μουσική. Μπορεί να αναπτυχθεί και ως project σε διάρκεια 6 συναντήσεων. -<u>Παράδειγμα σύνθετης καλλιτεχνικής δημιουργίας (Μουσική και λόγος):</u> Οι μαθητές με τη καθοδήγηση του εκπαιδευτικού επιλέγουν ένα παραμύθι, ένα ποίημα ή μια ιστορία την οποία θα

παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο	και διαχείρισης παράστασης και σκηνικής παρουσίας	συνοδεύουν με μουσική. Αρχικά μπορούν να χωρίσουν το κείμενο σε ενότητες, να εντοπίσουν συγκεκριμένα σημεία του κειμένου που είναι συναισθηματικά φορτισμένα, και παράλληλα να επιλέξουν τα όργανα που θα χρησιμοποιήσουν για να επενδύσουν το κείμενο. Μπορούν ακόμα π.χ. να συνδέσουν συγκεκριμένα πρόσωπα (ήρωες της ιστορίας) με συγκεκριμένα μουσικά όργανα. Οι δοκιμές λόγου και μουσικής γίνονται παράλληλα παρακολουθώντας οι μουσικοί, πολύ καλά την πορεία του κειμένου, ώστε να οδηγηθούν στην έκφραση των συναισθημάτων μέσω του ήχου. Μπορεί να αναπτυχθεί και ως project σε διάρκεια 6 συναντήσεων. <u>Παράδειγμα σύνθετης καλλιτεχνικής δημιουργίας (Μουσική και θέατρο):</u> Οι μαθητές μαθαίνουν παραδοσιακά τραγούδια από όλο τον ελλαδικό χώρο π.χ. κάλαντα, παιδικά, της αγάπης, του γάμου, της ξενιτιάς, κ.ά. παράλληλα προσεγγίζουν τα έθιμα που συνδέονται με αυτά μέσα από θεατρικά δρώμενα και με σκοπό την παρουσίαση μιας μουσικοθεατρικής παράστασης. Μπορεί να αναπτυχθεί και ως project σε διάρκεια 6 συναντήσεων. <u>Παράδειγμα σύνθετης καλλιτεχνικής δημιουργίας (Μουσική και παντομίμα):</u> Οι μαθητές με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού επιλέγουν αποσπάσματα διάφορα μουσικά έργα π.χ. την «Άνοιξη» του Vivaldi, και δραματοποιούν με παντομίμα τις σκηνές που περιγράφει η μουσική. Το ίδιο μπορεί να γίνει με τα κείμενα τραγουδιών που επιλέγουν για δραματοποίηση. Μπορεί να αναπτυχθεί και ως project σε διάρκεια 6 συναντήσεων. <u>Παράδειγμα σύνθετης καλλιτεχνικής δημιουργίας (Μουσική και ποίηση):</u> Οι μαθητές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού οργανώνουν ένα αφιέρωμα σε κάποιον ποιητή. Μπορούν να χωριστούν σε ομάδες και η κάθε ομάδα να αναλάβει τη μελοποίηση ενός ποιήματος του

		συγκεκριμένου ποιητή, την οποία θα παρουσιάσει στις υπόλοιπες αλλά και σε μια ανοιχτή εκδήλωση στον κόσμο. Μπορεί να αναπτυχθεί και ως project σε διάρκεια 6 συναντήσεων. Παράδειγμα σύνθετης καλλιτεχνικής δημιουργίας (Μουσική και βίντεο): έρευνα, συλλογή και σύνθεση ενός βίντεο που παρουσιάζει τα είδη (genre) της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά, π.χ. η εξέλιξη της μουσικής στην Άπω Ανατολή : παραδοσιακή, λόγια πριν τον 20 αιώνα, επίδραση της Δυτικής κουλτούρας και οικονομίας από τέλη 19ου, κόμικς, κινηματογράφος, κινούμενα σχέδια, λόγιοι συνθέτες 20ου -21ου, ποπ κουλτούρα. Παραγωγή/ σύνθεση του μουσικού « σήματος» της ταινίας. Μπορεί να αναπτυχθεί και ως project σε διάρκεια 6 συναντήσεων. Ασκήσεις συντονισμού- συγχρονισμού: Μια βασική προϋπόθεση για την ενότητα, το *δέσιμο* του συνόλου, είναι η δημιουργία πολύ καλής επικοινωνίας μεταξύ τους καθώς και η ανάπτυξη της ακουστικής ικανότητας. Μπορούμε να προτείνουμε διάφορες ασκήσεις προκειμένου να πετύχουμε τα παραπάνω: π.χ. μια ομάδα μαθητών παίζει και τραγουδά ένα παραδοσιακό κομμάτι και μια άλλη ομάδα το χορεύει. - Ασκήσεις αξιολόγησης επί της συνολικής επίδοσης του συνόλου: Είναι σημαντικό μετά από κάθε συνάντηση να προτρέπουμε τον προβληματισμό, τον αναστοχασμό και τη συζήτηση, για να μπορέσει να γίνει ο συνδυασμός των τόσο διαφορετικών δραστηριοτήτων, και να υπάρχει συνεχής ανατροφοδότηση και εποικοδομητική κριτική από όλους προς όλους. - Καλλιέργεια πειθαρχίας, αλληλεγγύης και συνεργατικότητας: Σε ένα μουσικό σύνολο που εμπεριέχει πολλές τέχνες μαζί, είναι ακόμη πιο

		σημαντικό να μιλάμε συχνά στους μαθητές μας για την ανάγκη της εφαρμογής των παραπάνω εννοιών.

Αξιολόγηση Συνόλου Μουσικής Έκφρασης και Δημιουργίας

Η αξιολόγηση που αποτελεί βασικό μέρος της εκπαιδευτικής και διδακτικής διαδικασίας, μπορεί να είναι διαγνωστική, διαμορφωτική, σταδιακή, τελική και συνολική. Οι στόχοι είναι ξεκάθαροι και γνωστοποιούνται έγκαιρα στους μαθητές, των οποίων αξιολογούμε την πρόοδο και την επίδοση σε σχέση με προηγούμενες επιδόσεις. Οι μέθοδοι αξιολόγησης μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τους διδακτικούς στόχους και το περιεχόμενο, την εκπαιδευτική προσέγγιση, την ηλικία των μαθητών, τις ιδιαίτερες μαθησιακές ανάγκες τους, τον ρυθμό μάθησής τους, καθώς και τις εμπειρίες τους.

Στο πλαίσιο του Συνόλου Μουσικής Έκφρασης και Δημιουργίας αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να:

- έχουν αναπτύξει επαρκώς τις εκφραστικές και ερμηνευτικές τους φωνητικές δεξιότητες, καθώς και δεξιότητες χειρισμού μουσικών οργάνων, όντας σε θέση να κατανοούν πλήρως το μουσικό κείμενο των έργων που ερμηνεύουν

- έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τις ικανότητές τους για απομνημόνευση και εκ πρώτης όψεως ανάγνωση, ενώ είναι σε θέση να κάνουν συσχετισμούς με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις

- είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα σε ένα μουσικό σύνολο και του ρόλου τους σε αυτό, ενώ παίζουν με επαγγελματική συνείδηση μπροστά στο κοινό τουλάχιστον δύο συναυλίες τον χρόνο. Παράλληλα, να έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο

- έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ατομικής μελέτης και εξάσκησης, καθώς και δεξιότητες αυτοεπίβλεψης, αυτοοργάνωσης και αυτοελέγχου

- είναι σε θέση να εργαστούν ομαδικά και συλλογικά, ενώ έχουν καλλιεργήσει επαρκώς την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του. Παράλληλα, να έχουν αποκτήσει θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις δοκιμές, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική κ.λπ.)

- να έχουν αποκτήσει δεξιότητες αυτοσχεδιασμού ανάλογα με το μουσικό σύνολο και το είδος του εκτελούμενου ρεπερτορίου, ενώ παράλληλα να έχουν αποκτήσει θετική στάση απέναντι στον πειραματισμό και τη σύνθεση ετερόκλιτων παραμέτρων της μουσικής πράξης

Συγχρόνως, η αξιολόγηση πρέπει να εξασφαλίζει τον απαραίτητο εξοπλισμό σε μουσικά όργανα, ενώ να δίνει ευκαιρίες μουσικών συνεργασιών με συναυλίες προς το κοινό. Απαιτούνται κατάλληλοι χώροι με καλή ακουστική για πρόβες και για συναυλίες. Θα πρέπει να γίνει κατάλληλη διαχείριση ώστε να αξιολογούνται όλοι οι μαθητές ανάλογα το επίπεδο, το όργανο και τις τεχνικές και εκφραστικές τους δυνατότητες.

Η αξιολόγηση μπορεί ακόμα να περιλαμβάνει την παρατήρηση ζωντανών ή μαγνητοσκοπημένων συναυλιών, όπου οι υποψήφιοι είναι μέλη του συνόλου, αλλά και την παρακολούθηση της επίτευξης των επιδιωκόμενων στόχων από τον εκπαιδευτικό, ατομικά ή συλλογικά. Τέλος μπορεί να υπάρχουν

ερωτήσεις πάνω σε θέματα σχετικά με την τεχνική παιξίματος, τοποθέτησης φωνής, μουσικών στυλ και ερμηνείας, κ.ά.

Β) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

1.1. Πίνακας για τα Μουσικά Σύνολα Ελεύθερης Δημιουργικής Έκφρασης Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
Μέχρι το τέλος των σπουδών τους, οι μαθητές θα πρέπει:		
• να είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της μουσικής εκτέλεσης μέσα σε ένα μουσικό σύνολο και του ρόλου τους σε αυτό	• Η συνύπαρξη πολλών οργάνων/φωνών σε ένα σύνολο • Ο ρόλος κάθε οργάνου μέσα σε ένα σύνολο	• Αρχικά οι μαθητές χωρίζονται σε υποσύνολα που σταδιακά ενώνονται σε μεγαλύτερες ομάδες
• να είναι σε θέση να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες των διαφορετικών ειδών μουσικών συνόλων και να επιλέγουν το σύνολο ελεύθερης έκφρασης στο οποίο θέλουν να συμμετάσχουν κάθε φορά	• Η ύπαρξη συνόλων διαφορετικού τύπου (ζυγιά, ορχήστρα, χορωδία, χορός ψαλτών)	• Παρουσίαση όλων των συνόλων του σχολείου • Ακρόαση οπτικοακουστικού υλικού
• να έχουν αναπτύξει επαρκώς δεξιότητες ομαδικής μουσικής εκτέλεσης	• Διαχωρισμός μεταξύ μελωδικών και συνοδευτικών οργάνων • Εκτέλεση βάσει ενορχήστρωσης	• Δημιουργία ομάδων οργάνων (sections) ανάλογα με το ρόλο τους • Δημιουργία και χρήση παρτιτούρας
• να έχουν καλλιεργήσει επαρκώς την ικανότητα για κριτική αξιολόγηση της συνολικής επίδοσης του συνόλου και των μελών του ξεχωριστά και για σχεδιασμό μεθόδων βελτίωσης της απόδοσής του	• Ανάπτυξη δεξιοτήτων αξιολόγησης • Ζητήματα ανατροφοδότησης	• Ακρόαση και κριτική πάνω σε ηχογραφήσεις του συνόλου • Χρήση προσωπικού ημερολογίου από τους μαθητές
• να έχουν αναπτύξει αίσθηση συνεργατικότητας, πειθαρχίας και αλληλεγγύης	• Καλλιέργεια αισθήματος σεβασμού μεταξύ των μαθητών • Ανάπτυξη πνεύματος διαλόγου	• Αφιέρωση χρόνου για συζήτηση σε θέματα σχετικά με την εύρυθμη λειτουργία του συνόλου
• να έχουν αποκτήσει θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τη συμμετοχή τους στο μουσικό σύνολο (π.χ. έγκαιρη προσέλευση στις δοκιμές, θετική απόκριση σε εποικοδομητική κριτική)	• Σεβασμός στο ωράριο, στο παρεχόμενο εκπαιδευτικό υλικό (παρτιτούρες)	• Ορισμός κανόνων συμπεριφοράς και λειτουργίας συνόλου
• να είναι σε θέση να αναλαμβάνουν προσωπικές ερμηνευτικές πρωτοβουλίες με σεβασμό προς το ΜΣ	• Ανάπτυξη προσωπικού γούστου • Εκμάθηση και χρήση τεχνικών καλλωπισμού μελωδίας (γεμίσματα, στολίδια, γυρίσματα)	• Ακρόαση και ανάλυση ηχογραφημένου υλικού • Επίσκεψη δεξιοτεχνών στο σύνολο

• να συσχετίζουν τη μουσική πράξη με θεωρητικές, στιλιστικές, μορφολογικές και ιστορικές γνώσεις	• Επισήμανση στοιχείων θεωρίας (λαϊκοί δρόμοι, τρόποι, ήχοι, μακάμ), ρυθμών και ύφους, μορφολογίας και ιστορίας	• Τροπική και ρυθμική ανάλυση ρεπερτορίου • Ανάθεση εργασιών (project) • Διδασκαλία παραδοσιακών χορών • Επισκέψεις σε χώρους εθνολογικού ενδιαφέροντος
• να έχουν αποκτήσει δεξιότητες αυτοσχεδιασμού ανάλογα με το μουσικό σύνολο και το είδος του εκτελούμενου ρεπερτορίου	• Εισαγωγή στο λαϊκό μουσικό αυτοσχεδιασμό (ταξίμι) • Εκμάθηση τροπικής συμπεριφοράς της μελωδίας • Διδασκαλία «σεναρίου» αυτοσχεδιασμού με βάση τους τρόπους	• Ακρόαση και ανάλυση αυτοσχεδιασμών από ηχογραφήσεις δεξιοτεχνών.
• να έχουν έρθει σε επαφή με ποικίλα μουσικά ακούσματα από διάφορα είδη και στυλ	• Επαφή μαθητών με διαφορετικά μουσικά ιδιώματα ελληνικής παραδοσιακής μουσικής • Εισαγωγή μαθητών στη σύγχρονη μουσική σκηνή ethnic	• Διδασκαλία ποικίλου ρεπερτορίου και ανάδειξη των στιλιστικών διαφορών μεταξύ των ιδιωμάτων
• να έχουν αποκτήσει σχετικό έλεγχο της σκηνικής τους παρουσίας και να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν ως εκφραστικό μέσο	• Διάταξη συνόλου στη σκηνή • Ενδυμασία/εμφάνιση μαθητών	• Προβολή βίντεο με άλλα μουσικά σύνολα

2.1 Οργάνωση μουσικών συνόλων ελεύθερης έκφρασης και δημιουργίας

Τα Μουσικά Σύνολα Ελεύθερης Έκφρασης και Δημιουργίας στις τάξεις του Λυκείου αποτελούν μεικτά τμήματα στα οποία συμμετέχουν μαθητές από διαφορετικές τάξεις. Τα συγκεκριμένα σύνολα πρέπει σύμφωνα και με τον τίτλο τους να προσφέρουν στα παιδιά μία πιο «ελεύθερη» εικόνα των συνόλων. Δηλαδή, να τα οργανώνουν τα παιδιά πάντα με την επίβλεψη και σωστή καθοδήγηση από τον εκπαιδευτικό αλλά σε πιο ελεύθερο ύφος και με πιο ευρύ ρεπερτόριο.

Άρα στο Λύκειο μπορούμε να παραλλάξουμε τα σύνολα οργανοχρησίας κι ενώ θα έχουν τον ίδιο τίτλο θα πραγματεύονται τα είδη από άλλη σκοπιά και θα στέκονται σε πιο εκφραστικά, υφολογικά και αυτοσχεδιαστικά σημεία.

2.1.1 Χορός Ψαλτών (Χορωδία Βυζαντινής Μουσικής): Το σύνολο αυτό αποτελείται από ομάδα μαθητών που θα ερμηνεύει εκκλησιαστικά μέλη. Μπορεί να συμμετέχει σε σχολικές εορτές, σε λατρευτικές ακολουθίες αλλά και σε συναυλίες βυζαντινής μουσικής ή γενικότερου ενδιαφέροντος.
Προτεινόμενο ρεπερτόριο: Για το σύνολο αρχαρίων - Ειρμολογικά αργά και σύντομα και σύντομα Στιχηραρικά μέλη όπως σύντομα και αργά κεκραγάρια και πασαπνοάρια από το αργόν και σύντομον Αναστασιματάριον, καθώς και σύντομες και αργές καταβασίες από το Ειρμολόγιον, πολυέλαιοι, δοξαστικά και εωθινά, σύντομες και αργές δοξολογίες, λειτουργικοί ύμνοι και «΄Αξιον εστί» κ.ά. Για το σύνολο προχωρημένων - αργά Στιχηραρικά και Παπαδικά μέλη όπως αργά ιδιόμελα, αργά κεκραγάρια και πασαπνοάρια του Ιακώβου Πρωτοψάλτου, αργοσύντομα και αργά χερουβικά και κοινωνικά, καλοφωνικοί Ειρμοί κ.ά. Όλα τα παραπάνω ενδέχεται να συνδυαστούν και να συνηχήσουν αρμονικά σε ταυτοφωνία, αντιφωνία ή ετεροφωνία με οργανικό σύνολο, προσαρμόζοντας τα ίδια εκκλησιαστικά μέλη κατά τρόπο αποδοτικότερο ως προς αυτά.

2.1.2 Σύνολο Ομαδικού Τραγουδιού (Χορωδία Παραδοσιακής Μουσικής): Στο σύνολο αυτό διδάσκονται δημοτικά τραγούδια. Σε ορισμένες περιπτώσεις σχολείων με μικρότερο αριθμό μαθητών μπορεί να λειτουργεί ως ενιαίο σύνολο μαζί με το σύνολο Βυζαντινού Χορού. Για τη συνοδεία της χορωδίας ενδείκνυται η δημιουργία μικρού οργανικού συνόλου. Η ομάδα αυτή σε συνεργασία με κάποιο καθηγητή χορού μπορεί να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη αναπαράσταση λαϊκών δρώμενων, που συνδυάζουν χορό και τραγούδι (π.χ. δρώμενα του γάμου, της κούνιας).

2.1.3 Οργανικά Σύνολα (ανά περιοχή): Για να δοθούν ευκαιρίες στους μαθητές να έρθουν σε επαφή με περισσότερα ιδιώματα της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής προτείνεται η οργάνωση οργανικών συνόλων με σκοπό τη μελέτη συγκεκριμένων περιοχών. Για παράδειγμα, μπορεί να έχουμε σύνολο Κρητικής μουσικής, μουσικής της Ηπείρου, μουσικής της Μ. Ασίας κ.ο.κ. Καλό είναι οι μαθητές αν είναι εφικτό να συμμετέχουν κάθε χρόνο σε διαφορετικό σύνολο για να έχουν την ευκαιρία να μελετήσουν τη μουσική περισσότερων περιοχών.

2.1.4 Σύνολο Λόγιας Μουσικής της Ανατολής: Στο παρόν σύνολο διδάσκεται το μουσικοπολιτιστικό περιβάλλον της ανατολικής μεσογείου, μέσα στο οποίο κινήθηκε ο ελληνισμός (*αρχαίος και βυζαντινός*), στο πώς αυτός υπήρξε «διακριτά» μέσα στην οθωμανική περίοδο , καθώς και στο κατά πόσο μαζί με άλλες εθνικές ομάδες (*αρμένιους, κούρδους, άραβες, πέρσες, βαλκάνιους, εβραίους και λοιπούς υπηκόους Οθωμανούς*), παρήγαγε, αλλά και βοήθησε να αυτοπροσδιοριστεί ο οθωμανικός μουσικός πολιτισμός, κυρίως από τον 17ο έως τον 20ο αιώνα μ.Χ..

Ο ελληνικός μουσικός πολιτισμός με την αρχαιοελληνική μουσική του θεωρία (*Πυθαγόρα, Αριστόξενο, Κλ. Πτολεμαίο*), αλλά και την μουσική των βυζαντινών μαϊστόρων, όπως πραγματώθηκε στο διάβα των αιώνων από τους ρωμιούς μαΐστορες και χανεντέδες της οθωμανικής αυλής (*και όχι μόνον*) και διακριτός ήταν και βοήθησε στο να δημιουργηθεί οθωμανική μουσική , ξεχωριστά και αυτόνομα από το όποιο *αλταϊκό, περσικό, αραβικό* και *βυζαντινό* παρελθόν της.

Συγκεκριμένα οι μαθητές θα εντρυφήσουν στα τροπικά (makam) και ρυθμικά συστήματα (usul), καθώς και στο ευρύ ρεπερτόριο των Ρωμιών Συνθετών όπως: Αγγελής, Δημήτριος Καντεμίρ, Πέτρος Λαμπαδάριος, Γεώργιος Πάντζογλου από τους παλαιούς, έως τους: Νικολάκη, Βασιλάκη, Αναστάσιο Λεονταρίδη, Μάρκο Τσολάκογλου και Γιώργο Μπατζανό από τους νεότερους. Ενδείκνυται να υπάρξει συνδυασμός του ρεπερτορίου, μεταξύ καλοφωνικών ειρμών των κρατημάτων και κοσμικής (εξωτερικής) μουσικής.

2.1.5 Σύνολο Αστικού Λαϊκού Τραγουδιού (Ρεμπέτικο, Σμυρναίικο): Στο σύνολο αυτό θα διδάσκεται ρεπερτόριο Αστικής Λαϊκής Μουσικής που ξεκινάει από τα τέλη του 19ου αιώνα στη Σμύρνη, δημιουργώντας έτσι μικρές κομπανίες, τις λεγόμενες «Εστουδιαντίνες», με καταβολές από μουσικούς της τότε εποχής, όπως τους Βασίλειο Σιδερή, Παναγιώτη Τούντα, Σπύρο Περιστέρη, Γιάννη Δραγάτση ή Ογδοντάκη, Βαγγέλη Παπάζογλου έως και τα μέσα της δεκαετίας του 1930, όταν με τη μετακίνηση των προσφύγων από τα Μικρασιατικά παράλια το 1922 άνθισε το «Ρεμπέτικο» τραγούδι και ο «Αμανές» μέσα από τα επονομαζόμενα «Καφέ-Αμάν», κυρίως της Αθήνας και του Πειραιά, με κύριους εκπροσώπους τους: Παπάζογλου, Τούντα, Ογδοντάκη, Παντελίδη, Σκαρβέλη, Παπαϊωάννου, Περιστέρη, Χατζηχρήστο, Γιοβάν Τσαούς, Σουγιούλ, Καρίπη, Δελιά, Ασίκη, Κοσμαδόπουλο, Μπαρούση, Κανούλα, Χρυσαφάκη, Ατραΐδη, Νταλκά, Κασιμάτη κ.α..

Μπορεί το ρεπερτόριο να εκταθεί στους νεότερους ρεμπέτες ή «αρχοντορεμπέτες», όπως οι Βασίλης Τσιτσάνης, Γιάννης Παπαϊωάννου, Μάρκος Βαμβακάρης, Στράτος Παγιουμτζής, Μπαγιαντέρας κ.α., μέχρι και τους νεότερους τραγουδοποιούς, συνθέτες και μουσουργούς, που εισήγαγαν το ρεμπέτικο στη σύγχρονες ορχήστρες, όπως οι: Ζακ Ιακωβίδης, Κώστας Καπνίσης, Τάκης Μωράκης, Γιώργος Μουζάκης, Μάνος Χατζιδάκις, Νίκος Σκαλκώτας, Σταύρος Ξαρχάκος κ.ά.

2.1.6 Σύνολο Ethnic Μουσικής: Στο συγκεκριμένο σύνολο σύμφωνα με τις δυνατότητες των μαθητών και την ευχέρεια του διδάσκοντος, μπορούν να αναπτυχθούν εφαρμογές σύζευξης και συμπλοκής ρυθμών και ηχοχρωμάτων μεταξύ των λαών, που ο καθένας έχει δημιουργήσει ένα λαϊκό μουσικό πολιτισμό, ο οποίος στηρίζεται στους μύθους, τις ιστορίες, τα έθιμα και τις παραδόσεις του.

Η μουσική, λοιπόν, αποκτά ιδιαίτερο ύφος, ανάλογα με το γεωγραφικό και πολιτισμικό χώρο απ' όπου προέρχεται.

Τα σύνορα ανάμεσα στα κράτη, όμως, δεν αποτελούν εμπόδιο για τη μουσική επικοινωνία. Τα στοιχεία του κάθε λαού αναμειγνύονται με τα ντόπια και δημιουργούνται νέα είδη μουσικής.

Αλλά και η παγκόσμια απήχηση της Ποπ και Ροκ μουσικής, σε συνδυασμό με την εξέλιξη της μουσικής τεχνολογίας, έχει σαν αποτέλεσμα να συνεργάζονται μουσικοί που προέρχονται από εντελώς διαφορετικούς χώρους.

Ενδεικτικά λοιπόν προτείνεται να υπάρξει ένα «πάντρεμα» κυρίως μεταξύ των βαλκανικών χωρών και των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου, με βάση τα οικεία ακούσματα και την πολιτισμική κουλτούρα του κάθε τόπου, που σα σκοπό θα έχει την ομαλότερη συνήχηση και συνύπαρξη.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΚΡΟΑΣΗ, Α΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το μάθημα της Κριτικής Μουσικής Ακρόασης εντάσσεται στο Πρόγραμμα Σπουδών της πράξης «Νέο Σχολείο-Σχολείο 21ου αιώνα-Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων και αφορά τα Μουσικά Γυμνάσια. Το μάθημα στοχεύει αρχικά στην καλλιέργεια και ανάπτυξη των δεξιοτήτων ενεργητικής ακρόασης των μαθητών, οι οποίοι, κατά την εισαγωγή τους στα Μουσικά Γυμνάσια, δεν έχουν απαραίτητα μια συγκεκριμένη, κοινή και οργανωμένη παιδεία επάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Απώτερος διδακτικός στόχος του μαθήματος είναι η ανάπτυξη των μεταγνωστικών δεξιοτήτων των μαθητών αναφορικά αφενός με τη διαχείριση μιας ολοκληρωμένης μουσικοακουστικής εμπειρίας, βασισμένης σε κοινούς κώδικες επικοινωνίας τόσο με τον εκπαιδευτικό, όσο και με τους συμμαθητές τους, αφετέρου με την εξοικείωσή τους με πρακτικές που αφορούν στην παρακολούθηση παριτούρας κατά την ακρόαση. Ειδικά σε σχέση με το τελευταίο, το μάθημα μπορεί να λειτουργήσει προπαρασκευαστικά για το μάθημα της Ιστορίας Μουσικής της Β΄, Γ΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου.

Το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών παρουσιάζει θεματικές ενότητες σε σχέση με τα βασικά «εργαλεία» ενεργητικής ακρόασης της μουσικής, όπως ικανότητα αναγνώρισης και αξιολόγησης των χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων του ήχου, ικανότητα παρακολούθησης και διαχείρισης των παραμέτρων δομικής οργάνωσης της μουσικής, καθώς και ικανότητα ιστορικής και πολιτισμικής πλαισίωσής της. Μέσα από την ενδυνάμωση αυτών των ικανοτήτων, επιδιώκεται τόσο η «αφύπνιση» του αισθητικού κριτηρίου και της κριτικής σκέψης των μαθητών, όσο και ο εμπλουτισμός των ακουστικών τους εμπειριών με όσο το δυνατόν περισσότερους, διαφορετικούς και νέους τρόπους πρόσληψης της μουσικής που θα τους ενθαρρύνουν να σταθούν κριτικά ακόμη και απέναντι στις ιδιαίτερες μουσικές τους προτιμήσεις. Ένα εξίσου σημαντικό προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα αφορά στην προτροπή και καλλιέργεια έκφρασης συναισθημάτων σε σχέση με την ακροαματική εμπειρία, καθώς και στην ανάπτυξη ομαδικού πνεύματος συνεργασίας και σεβασμού από όλους τους συμμετέχοντες στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Το Πρόγραμμα Σπουδών είναι οργανωμένο σε τέσσερις στήλες (ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ, ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ, ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ, ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ). Οι στήλες είναι σχεδιασμένες ώστε να διαβάζονται από αριστερά προς τα δεξιά (με αριθμητική αντιστοιχία) και να διευκολύνουν τη δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για κάθε θεματική ενότητα. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί πόσο μεγάλη σημασία έχει ο αποτελεσματικός σχεδιασμός ενός κατάλληλου εκπαιδευτικού σεναρίου, έτσι ώστε να γίνεται όσο το δυνατόν πληρέστερη και πιο εποικοδομητική κάλυψη της διδακτικής ώρας. Εξίσου σημαντική είναι η μακροπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη στοχοθεσία, η οποία θα διευκολύνει, εκτός των άλλων, την αξιολόγηση τόσο του εκπαιδευτικού έργου, όσο και των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Η προτεινόμενη διδακτική μεθοδολογία αφορά στην υιοθέτηση διαφόρων σύγχρονων εκπαιδευτικών πρακτικών (π.χ. διαφοροποιημένη διδασκαλία, φθίνουσα διδασκαλία, διαθεματικές προσεγγίσεις), με κύριο στόχο τη μαθητο-κεντρική και όχι δασκαλο-κεντρική διδασκαλία. Έτσι, ο ρόλος του εκπαιδευτικού γίνεται περισσότερο συντονιστικός παρά κυρίαρχος, προωθώντας την ανακαλυπτική μάθηση. Ο εκπαιδευτικός καλείται να δίνει λιγότερα, αλλά ουσιαστικά, περιεκτικά και σαφή δεδομένα, δημιουργώντας εκείνο το πλαίσιο συνθηκών που θα επιτρέψει στους μαθητές να ανακαλύπτουν και να δημιουργούν κατά τη διάρκεια του μαθήματος, συνδυάζοντας όσο το δυνατόν περισσότερες αισθήσεις μέσα από μια βιωματική προσέγγιση που να τους παρακινεί να συμμετέχουν και όχι απλά να παρακολουθούν την διαδικασία της μάθησης. Στη βάση αυτή, το μάθημα οργανώνεται ακολουθώντας τους άξονες δημιουργία-ακρόαση-εκτέλεση.

Στο πλαίσιο της προτεινόμενης διδακτικής μεθοδολογίας, ο εκπαιδευτικός μπορεί χρησιμοποιεί είτε λέξεις-κλειδιά (μιας συγκεκριμένης θεματικής ενότητας), είτε καταιγισμό ιδεών (σε σχέση με συγκεκριμένη θεματική ενότητα ή σχέδιο εργασίας) που να εντάσσονται σ’ ένα γενικότερο νοηματοδοτημένο πλαίσιο διδασκαλίας και να ενισχύουν την κριτική σκέψη και την δημιουργία. Η μέθοδος της φθίνουσας καθοδηγούμενης διδασκαλίας (η οποία ενισχύει την αναλυτική ικανότητα των μαθητών και ιδιαίτερα τη συμμετοχή όλων, καθώς όσο περνά η ώρα ο εκπαιδευτικός δίνει όλο λιγότερα στοιχεία, ενώ ο μαθητής αναλύει και παρουσιάζει στοιχεία του μαθήματος) είναι ένα ακόμη εργαλείο διδασκαλίας που ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει. Οι δραστηριότητες που ενδεικτικά προτείνονται προσφέρονται για την εφαρμογή τεχνικών συνανάγνωσης (σε

ομάδες 2-4 ατόμων) και ομαδοσυνεργατικής μάθησης τόσο εντός, όσο και εκτός τάξης (με εργασίες που θα ανατίθενται σε ομάδες μαθητών κατά τη διάρκεια του μαθήματος ή για το σπίτι). Επιπλέον, καθώς η δυναμική της κάθε τάξης είναι εκ των πραγμάτων διαφορετική, η διδασκαλία θα πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες των μαθητών, καθώς η γνώση δεν προσλαμβάνεται από όλους με τον ίδιο τρόπο, ούτε με την ίδια ταχύτητα. Λαμβάνοντας υπόψη τους τρεις γενικούς (μαθησιακούς) τύπους ατόμων (ακουστικό, οπτικό, κιναισθητικό), οι ενδεικτικές δραστηριότητες που προτείνονται συνδυάζουν τις περισσότερες φορές τους προαναφερθέντες τρόπους πρόσληψης μέσω της διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Έτσι ο εκπαιδευτικός παρακινείται και διευκολύνεται στο να προσεγγίσει την ίδια γνώση με διαφορετικούς τρόπους.

Στη δεύτερη στήλη του Προγράμματος Σπουδών, οι θεματικές ενότητες παρουσιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε: το θεματικό υλικό να ακολουθεί αύξοντα βαθμό δυσκολίας, οι επικεφαλίδες να λειτουργούν ως διακριτές κατηγορίες ομαδοποιημένων γνώσεων, δεξιοτήτων ή στάσεων και να μπορούν να λειτουργούν τόσο διαχρονικά όσο και συγχρονικά, πάντα με γνώμονα την επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Η επιλογή του περιεχομένου των κατηγοριών αυτών (με τη μορφή ενδεικτικών υπο-θεματικών) είναι, στα μέτρα του δυνατού, προσαρμοσμένη στο ωρολόγιο πρόγραμμα του μαθήματος, στα υλικοτεχνικά μέσα και στο μέσο επίπεδο των εισακτέων μαθητών. Καθώς, πέρα από την ανάπτυξη της εσωτερικής ακοής και των δεξιοτήτων ενεργητικής μουσικής ακρόασης, το μάθημα αποσκοπεί και στη δημιουργία θετικής στάσης και συμπεριφοράς σε σχέση με πρωτόγνωρες για τους μαθητές μουσικές εμπειρίες, ενθαρρύνεται η έκθεσή τους μουσικές από διάφορα είδη, στυλ, ιστορικές περιόδους και πολιτισμούς.

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ1. ΠΑΛΜΟΣ, ΡΥΘΜΟΣ, ΡΥΘΜΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ (προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 4)

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
1. ΠΑΛΜΟΣ, ΡΥΘΜΟΣ, ΡΥΘΜΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ (προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 4)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς οι μαθητές θα πρέπει: 1.1 να μπορούν να αντιλαμβάνονται και να χτυπούν τον παλμό κατά την ακρόαση ενός μουσικού κομματιού	Παλμός	1.1 Οι μαθητές ακούν μικρά διαδοχικά αποσπάσματα από μουσικά κομμάτια που έχει επιλέξει ο εκπαιδευτικός, τα οποία ποικίλουν σε tempo και στυλ. Η διαδοχή αποσπασμάτων επαναλαμβάνεται με τους μαθητές να κρατούν τον παλμό. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην ορθότητα του χτυπήματος κατά την αλλαγή του αποσπάσματος. Επίσης, η τάξη μπορεί να χωριστεί σε ομάδες και κάθε απόσπασμα να εκτελείται από άλλη ομάδα (αν υπάρχει η δυνατότητα μπορεί ο παλμός να αποδοθεί με περπάτημα/ κίνηση στον χώρο).
1.2 να αντιλαμβάνονται την εναλλαγή ισχυρών και ασθενών επαναλαμβανόμενων παλμών 1.3 να κατανοήσουν την έννοια του μέτρου (το αποτέλεσμα της περιοδικότητας των ισχυρών και ασθενών παλμών) 1.4 να αναγνωρίζουν διμερή, τριμερή και ασύμμετρα μέτρα, και να ανταποκρίνονται σωματικά – κινητικά. 1.5 να συσχετίζουν μετρικές δομές με συγκεκριμένα μουσικά ιδιώματα (π.χ. 3/4 με βαλς, 7/8 με καλαματιανό) 1.6 να μετρούν διάφορα είδη μετρικής αγωγής (π.χ. 2/4, 3/4, 4/4, 6/8 κ.ο.κ.) με κίνηση των χεριών, αποδίδοντας θέσεις και άρσεις κατά τη διάρκεια της ακρόασης ενός μουσικού κομματιού 1.7 να εξοικειωθούν ακουστικά και οπτικά με την αλλαγή από τον παλμό (ελεύθερο και περιοδικό) στον ρυθμό και την οργάνωσή	Παλμός και μέτρο Μέτρο **Ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο του παλμού [Διδ. ώρες = 1 έως 2]** Η πρώτη αντίληψη παλμού	1.2 έως 1.6 Ο καθηγητής τραγουδά ένα μουσικό απόσπασμα χτυπώντας παλμό με ισχυρούς και ασθενείς παλμούς, προκαλώντας έτσι περιοδικότητα δύο, τριών ή τεσσάρων παλμών. Ζητά από τους μαθητές να το μιμηθούν και συζητούν για αυτό. Το ονομάζουν μέτρο και για ευκολότερη κατανόηση μπορούν να αποδώσουν το μέτρο (και τη διαδοχή τονισμένων και ασθενών χτύπων) με στίχο π.χ. 2/4 «τώ-ρα», 3/4 «σή-με-ρα», 4/4 «μέ-σα έ-ξω». Έπειτα, αποδίδουν με κίνηση των χεριών σε θέσεις και άρσεις τις φιγούρες των μέτρων όπως τις δείχνει ο καθηγητής. Ακολούθως, «διευθύνουν» μουσικά αποσπάσματα από ακρόαση, αναγνωρίζοντας το μέτρο. • Οι μαθητές με τον αντίχειρα αισθάνονται τον σφυγμό τους/του διπλανού τους

του σε μέτρα	• Παλμός της καρδιάς • Χρήση εργαλείων – επαναλαμβανόμενη εργασία • Καρδιακός παλμός και τύμπανα των Ινδιάνων • Ο ρυθμός στην Αφρική (τύμπανα)	αποδίδοντάς τον με το άλλο χέρι (δάκτυλο/νύχι) πάνω στο θρανίο. • Ο εκπαιδευτικός ρωτά: Αυτό είναι παλμός; • Οι μαθητές ανά 2 επιλέγουν σε ειδικά διαμορφωμένο έντυπο με πλαίσια το σχήμα που ταιριάζει στο ηχητικό δείγμα: α. καρδιογράφημα β. σχηματική παράσταση ινδιάνικου ρυθμού (με μεγαλύτερες και μικρότερες κουκίδες) γ. σχηματική παράσταση του δείγματος με τα τύμπανα να συμβολίζονται με διαφορετικά χρώματα. Σε επόμενη φάση, οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν έντυπο με τα ίδια πλαίσια αλλά κενά, με το δικό τους τρόπο αυτή τη φορά, ακούγοντας τα ίδια δείγματα με διαφορετική σειρά και να σημειώσουν ποιο είναι το καθένα.
1.8 να μπορούν να αναγνωρίζουν ποικιλία ασύμμετρων ρυθμών της ελληνικής μουσικής (7/8, 9/8, 10/8, 12/8)	Μέτρα Ελληνικής Μουσικής	1.8 Στη συνέχεια, ακούνε αποσπάσματα ελληνικής μουσικής σε ασύμμετρα μέτρα και ανακαλύπτουν το είδος του μέτρου. Για ευκολότερη κατανόηση των ασύμμετρων ρυθμών, οι μαθητές τα αποδίδουν, όπως πριν, με στίχο. Π.χ. 7/8 «σή-με-ρα τώ-ρα τώ-ρα», 5/8 «σή-με-ρα τώ-ρα». Ζητείται από τους μαθητές να γράψουν το δικό τους πρωτότυπο στίχο για κάθε είδος μέτρου, ο οποίος στη συνέχεια εκτελείται από όλη την τάξη.

1.9 να μπορούν να αντιλαμβάνονται κατά την ακρόαση και να εκτελούν φαινόμενα αποσταθεροποίησης της μετρικής δομής (π.χ. συγκοπή, αντιχρονισμός)	Συγκοπή, αντιχρονισμός	1.9, 1.10 Οι μαθητές ακούν αποσπάσματα με χαρακτηριστικά ρυθμικά σχήματα, στα οποία καλούνται να διακρίνουν και να ανακαλύψουν χαρακτηριστικές ρυθμικές δομές και μετρικά φαινόμενα (π.χ. παρεστιγμένες αξίες, συγκοπή, αντιχρονισμός). Συζητούν για αυτά, τα κατονομάζουν και τα αναπαράγουν με το σώμα τους.
1.10 να μπορούν κατά την ακρόαση να διακρίνουν επαναλαμβανόμενα ρυθμικά σχήματα (αποτελούμενα από τις ρυθμικές αξίες / διάρκειες των ήχων) και να τα αναπαράγουν χτυπώντας τα 1.11 να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται σχηματικά το ρυθμό του κομματιού που ακούν και να το συγκρατούν στη μνήμη τους 1.12 να κατανοούν τη διαφορά μεταξύ των εννοιών του παλμού / μέτρου και του ρυθμού, να αντιλαμβάνονται τη μεταξύ τους σχέση και να μπορούν να τις χρησιμοποιούν ως εργαλεία ορθής έκφρασης όταν μιλούν για τη μουσική 1.13 να έχουν εμπεδώσει τον αναλογικό χαρακτήρα της ρυθμικής αξίας ως σχέση διαρκειών και όχι ως απόλυτο μέγεθος (μια νότα από μόνη της δε σημαίνει τίποτα και δεν μπορεί να εκτελεστεί ρυθμικά. Αρχίζει να αποκτά νόημα όταν συσχετιστεί με άλλες, στο πλαίσιο μιας δοσμένης ταχύτητας)	Ρυθμός	
		1. 11, 1.12 Οι μαθητές τραγουδούν κάποιο γνώριμο κομμάτι και χτυπούν όλοι μαζί αρχικά σταθερό παλμό, έπειτα τον ρυθμό του κομματιού. Στη συνέχεια οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες, από τις οποίες η μία χτυπά σταθερό παλμό και η άλλη τον ρυθμό και αντίστροφα. Στη συνέχεια, οι μαθητές τραγουδούν και χτυπούν σταθερό

1.14 • να αναγνωρίσουν μακρό (=|||) και βραχύ (= ||) , τονισμένο/άτονο • να το αντιστοιχίσουν με τον τριμερή και διμερή ρυθμό και • να το αποδώσουν λεκτικά (χρησιμοποιώντας λέξεις ή συλλαβές) • να το αποδώσουν κινητικά (σηκώνοντας το αντίστοιχο καρτελάκι) 1.15 να ξεχωρίσουν τρίσημο ή δίσημο ρυθμό σε συνδυασμούς (2+3, 3+2, 3+2+2) (σύνδεση με υποενότητες 1.7 & 1.8) 1.16 να σημειώσουν σε πλαίσιο χωρισμένο σε μικρότερα κομμάτια (κουτιά) τα ρυθμικά σημεία που ακούν	**Ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο του παλμού [Διδ. ώρες = 1 έως 2]** • Αναφορά στα χαρακτηριστικά του ρυθμού (θέση/άρση, τονισμένο/άτονο) • Ορίζουμε μακρό με ||| και βραχύ με ||, προσαρμογή σε ασύμμετρους ρυθμούς (5/8, 7/8) • Αναφορά στην σημειογραφία του ρυθμού στην ορχήστρα (π.χ. για τύμπανα) και στην ταξινόμησή του σε μέτρα	παλμό με το πόδι και τον ρυθμό με παλαμάκια (ή μολύβι ή χέρι στο σώμα). Συνεχίζουν χτυπώντας σταθερό παλμό με το ένα χέρι (στο θρανίο ή στο σώμα) και τον ρυθμό με το άλλο. 1.13 Συζήτηση για το τι σημαίνει αναλογία. Παράδειγμα με μεγέθυνση ή σμίκρυνση ενός σχήματος: παραμένει αναγνωρίσιμο και με την ίδια ταυτότητα. Έτσι κι ο ρυθμός. Οι μαθητές ακούν μουσικά απόσπασμα σε διαφορετικές εκτελέσεις και ταχύτητες το κάθε ένα, παρατηρώντας ότι ο ρυθμός παραμένει ίδιος κι ότι το μόνο που αλλάζει είναι η έκτασή του μέσα στο χρόνο. Το επιβεβαιώνουν στην πράξη χτυπώντας τον ρυθμό στο σώμα ή με αυτοσχέδια κρουστά όργανα. 1.14 έως 1.16 α. Ζητάμε από τους μαθητές να σκεφτούν μια τρισύλλαβη και μια δισύλλαβη λέξη αντιστοιχώντας τις συλλαβές με τα ρυθμικά σημεία του δίσημου και τρίσημου ρυθμού (σύνδεση με υποενότητες 1.7 & 1.8) β. οι μαθητές ακούν το δείγμα και αναγνωρίζουν το ρυθμό και το tempo του. Μοιράζουμε στους μαθητές καρτελάκια με ||| και || αντίστοιχα και ζητούμε: α. να χωριστούν σε «δίσημη» και «τρίσημη» ομάδα . να αντιστοιχίσουν τα καρτελάκια τους με το ρυθμό που ακούν, ανά ομάδα . Οι μαθητές χτυπούν ρυθμικά τρίσημο και δίσημο ρυθμικό σχήμα στο τραγούδι «Μήλο μου κόκκινο» και τον σημειώνουν σε δοσμένα πλαίσια (μέτρα) (σύνδεση με υποενότητα 7). Ακρόαση και απόδοση ρυθμικής dictée.

1.17 να κατανοούν τη διαφορά μεταξύ των εννοιών του ρυθμού και του tempo (αγωγική ή ρυθμική αγωγή), να αντιλαμβάνονται τη μεταξύ τους σχέση και να μπορούν να τις χρησιμοποιούν ως εργαλεία ορθής έκφρασης όταν μιλούν για τη μουσική. [Δεν υπάρχει αργός ή γρήγορος ρυθμός. Ο ρυθμός παραμένει ίδιος και αναγνωρίσιμος, ανεξάρτητα από το tempo, δηλ από το πόσο γρήγορα ή αργά επαναλαμβάνονται τα ισόχρονα χτυπήματα (παλμός) του κομματιού] 1.18 να μπορούν να εκτελούν κινητικά ή/και φωνητικά ένα ρυθμομελωδικό σχήμα σε διαφορετικά tempi 1.19 να μπορούν να συλλαμβάνουν, να εκτελούν και να μετασχηματίζουν τα δικά τους ρυθμικά ή/και ρυθμομελωδικά σχήματα 1.20 Να διακρίνουν κατά την ακρόαση τις διαφορές στο tempo διαφορετικών κομματιών (αργό, μέτριο, γρήγορο) αλλά και τις διαβαθμίσεις του στο ίδιο κομμάτι, εφόσον υπάρχουν 1.21 να μπορούν να αντιληφθούν έννοιες όπως επιβράδυνση (ritenuto) και επιτάχυνση (accelerando) του tempo, αναγνωρίζοντάς τες κατά την ακρόαση της μουσικής και εφαρμόζοντάς τες κατά την εκτέλεση. 1.22 να κατανοήσουν το rubato και τη διαφορά ανάμεσα σε εκτέλεση από υπολογιστή και εκτέλεση από άνθρωπο. 1.23 να ασχοληθούν με την έννοια της μουσικότητας και τις ποιότητες που τη χαρακτηρίζουν 1.24 να συγκρίνουν εκτελέσεις και να μπορούν να διακρίνουν την πιο εκφραστική, αναπτύσσοντας τα αισθητικά τους κριτήρια. 1.25 να είναι σε θέση να	Tempo (Ρυθμική Αγωγή)	1. 17 Οι μαθητές ακούν μουσικά αποσπάσματα τα οποία περιέχουν ποικιλία φαινομένων ρυθμικής αγωγής. Τα αναγνωρίζουν, τα κατονομάζουν και τα αναπαράγουν. 1.18, 1.19, 1.20 Οι μαθητές ακούν μουσικά κομμάτια εκτελεσμένα σε midi και εκτελεσμένα από άνθρωπο. Συζητούν για τις ποιοτικές τους διαφορές σε σχέση με την αγωγική του κομματιού και τις διαβαθμίσεις της. Στη συνέχεια ακούν διαφορετικές εκτελέσεις του ίδιου μουσικού κομματιού και επιχειρηματολογούν υπέρ αυτής που προτιμούν αναφορικά με την ερμηνευτική διαχείριση της αγωγικής εκ μέρους του εκάστοτε εκτελεστή. 1.21 έως 1.26 Οι μαθητές ακούν αποσπάσματα της έντεχνης μουσικής εργογραφίας, παρατηρούν τη σύνδεση της ορολογίας της ρυθμικής αγωγής (π.χ. Allegro) με το tempo και το ύφος του κομματιού (χαρακτηριστικό παράδειγμα τα τρία μέρη κοντσέρτου). Παρατηρούν επίσης ότι πολλές φορές αποτελεί τον ίδιο τον τίτλο του κομματιού (π.χ. Adagio του Albinoni).

συσχετίσουν ρυθμικά σχήματα με συγκεκριμένα μουσικά είδη 1.26 να ανακαλύψουν τη σύνδεση της ρυθμικής αγωγής με το ύφος και τη διάθεση του κομματιού. Να διακρίνουν τις πιο λεπτές διαβαθμίσεις της ρυθμικής αγωγής όπως adagio, andante, moderato, allegro, presto, prestissimo και να χρησιμοποιούν μέρος της Ιταλικής μουσικής ορολογίας όταν εκφράζονται για τη μουσική 1.27 να μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον προφορικό ή γραπτό λόγο για να συνδέσουν την αγωγική ενός μουσικού κομματιού με το ύφος του	Ρυθμική Αγωγή και Ύφος	1.27 Οι μαθητές ακούν επιλεγμένα μουσικά αποσπάσματα και με άνεση πλέον εκφράζονται σχετικά με θέματα παλμού και ρυθμού

2.ΔΥΝΑΜΙΚΗ (προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς οι μαθητές θα πρέπει: 2.1 να μπορούν να αντιλαμβάνονται και να αναγνωρίζουν κατά την ακρόαση δυνατούς και σιγανούς ήχους	Ένταση	2.1 Ακρόαση σύντομων μουσικών αποσπασμάτων στα οποία διαφαίνεται διακριτά η κατάσταση *δυνατά* ή *σιγά* ή η εναλλαγή *δυνατά-σιγά*. Οι μαθητές ανταποκρίνονται σωματικά, αποδίδοντας, επί παραδείγματι, το δυνατά με παλαμάκια και το σιγά με χτύπημα δαχτύλων.
2.2 να μπορούν να διακρίνουν τη διαφορά ανάμεσα στη σταδιακή αύξηση και ελάττωση της έντασης του ήχου 2.3 να μπορούν κατά την ακρόαση να απεικονίζουν τις διαβαθμίσεις της έντασης σχηματικά ή με σύμβολα και να τις ενσωματώνουν βιωματικά στις μουσικές τους δραστηριότητες και στην ερμηνεία τους	Διαβάθμιση έντασης	2.2, 2.3 Ακρόαση αποσπασμάτων στα οποία είναι εμφανής τόσο η σταδιακή αύξηση ή ελάττωση της έντασης, όσο και οι πιο λεπτές διαβαθμίσεις της. Οι μαθητές ανταποκρίνονται κινητικά (παλαμάκια, ποδοκρότημα, κινήσεις χεριών, χρήση αντικειμένων της τάξης) σωματοποιώντας τις αυξομειώσεις της έντασης. Εναλλακτικά, οι μαθητές μπορούν, κατά τη διάρκεια της ακρόασης, να ζωγραφίζουν, να κινούνται ή/και να περιγράφουν με τον δικό τους τρόπο τις αυξομειώσεις της δυναμικής (π.χ. αποδίδουν με διαφορετικό χρώμα την κάθε διαβάθμιση, με μπροστινό ή έντονο βήμα την αύξηση, με βήμα πίσω ή περπάτημα στα νύχια την ελάττωσή της).

2.4 να μπορούν ακούγοντας μια σύνθεση να συνδέσουν τη δυναμική με εξωμουσικές αναφορές (δηλαδή να αντιληφθούν την περιγραφική της υπόσταση)	Ηχοϊστορίες	2.4 Οι μαθητές ακούν δείγματα περιγραφικής μουσικής, όπου η δυναμική χρησιμοποιείται για να αποδοθούν εξωμουσικές αναφορές και προσπαθούν να ερμηνεύσουν τις αναφορές αυτές. Οι μαθητές καλούνται να αυτοσχεδιάσουν σε όργανα της επιλογής τους, χρησιμοποιώντας τις αποχρώσεις της δυναμικής για να αποδώσουν μια ηχοϊστορία.
2.5 να εξοικειωθούν με τη σχετική ορολογία 2.6 να μπορούν να περιγράφουν αυξομοιώσεις της δυναμικής κατά τη μουσική ακρόαση, χρησιμοποιώντας την κατάλληλη Ιταλική ορολογία [π.χ. piano (p), forte (f), pp, ff, mp, mf, crescendo (cresc.), diminuendo (dim.), subito piano, sforzando] 2.7 να μπορούν ακούγοντας ένα μουσικό απόσπασμα να περιγράφουν θέματα δυναμικής χρησιμοποιώντας ορθή μουσική ορολογία (π.χ. να γίνει ξεκάθαρο ότι σιγά και αργά είναι δύο διαφορετικές έννοιες)	Ορολογία	2.5 έως 2.8 Οι μαθητές ακούν μουσικά αποσπάσματα κι εκφράζονται για τις δυναμικές των κομματιών, χρησιμοποιώντας κατάλληλη ορολογία (λέξεις- έννοιες και συντομογραφία) την οποία μαθαίνουν να αναγνωρίζουν στην παρτιτούρα αλλά και να γράφουν. Αυτήν τη γνώση, αλλά και την εύστοχη ελληνική ορολογία την ενσωματώνουν στην ορθή έκφρασή τους για τη μουσική που ακούν καθώς και για να δικαιολογήσουν την προτίμησή τους κατά τη διάρκεια σύγκρισης εκτελέσεων του ίδιου κομματιού.
2.8 να αντιλαμβάνονται τους τρόπους κατά τους οποίους η δυναμική επηρεάζει τη μουσική έκφραση σε συνδυασμό με άλλες μουσικές παραμέτρους (π.χ. ρυθμός, αγωγική)	Δυναμική και εκφραστικότητα	
2.9 να κατανοούν τον ρόλο της δυναμικής στη διαμόρφωση του ιδιαίτερου μουσικού στυλ των διαφόρων ιστορικών περιόδων ως αποτέλεσμα των εκφραστικών δυνατοτήτων των μουσικών οργάνων και της κατασκευαστικής τους εξέλιξης.	Δυναμική και μουσικό στυλ	2.9 Οι μαθητές ακούν αποσπάσματα στα οποία οι εκτελεστικές αποχρώσεις της δυναμικής είναι συναφείς με το ιδιαίτερο στυλ της κάθε εποχής π.χ. εναλλαγές p και f στην εποχή Μπαρόκ, περισσότερες πτυχές δυναμικής στον Κλασικισμό όπως ff,pp,mf,mp, πιο λεπτές διαβαθμίσεις και υπερβολές στο Ρομαντισμό όπως έντονα crescendi, sforzandi,fff, ppp, κ.λπ.

		Αναφορά στη σχέση εκφραστικής δυνατότητας του οργάνου και κατασκευής του π.χ. το πιάνο πριν την τωρινή του μορφή περιοριζόταν κατασκευαστικά να παίζει σε δύο μόνο καταστάσεις: f και p.
3.ΗΧΟΧΡΩΜΑ (προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3 - 4)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς οι μαθητές θα πρέπει: 3.1 να μπορούν να διακρίνουν τη σιωπή, το θόρυβο, τον ήχο, τη μουσική και να αναγνωρίζουν τις ποικίλες πηγές παραγωγής αυτών.	Πηγές παραγωγής ήχου	3.1 Οι μαθητές ακούν ήχους του περιβάλλοντος και τους περιγράφουν. Εξερευνούν ποικιλία υλικών και πειραματίζονται με τον ήχο που παράγουν. Με κλειστά μάτια αναγνωρίζουν την πηγή παραγωγής των διαφόρων ήχων.
3.2 να μπορούν να διακρίνουν τις χροιές του ηχοχρώματος της ανθρώπινης φωνής (ανδρική, γυναικεία, παιδική) και τις κατηγορίες της ανάλογα με την έκταση (soprano, mezzo soprano, tenoro, basso, contra tenoro κ.λπ.)	Είδη φωνών (χορωδία και solo)	3.2 Οι μαθητές ακούν αποσπάσματα φωνητικής μουσικής ποικίλων συνδυασμών από σόλο φωνές ή χορωδίες (παιδικές, γυναικείες, αντρικές και μεικτές) διαφόρων ρεπερτορίων και στυλ και αναγνωρίζουν το είδος της χροιάς του ηχοχρώματος της ανθρώπινης φωνής και την περιοχή έκτασης.
3.3 να γνωρίζουν και να μπορούν να διακρίνουν τις βασικές κατηγορίες των οργάνων (αερόφωνα, χορδόφωνα, μεμβρανόφωνα, ιδιόφωνα)	Κατηγορίες οργάνων	3.3 Οι μαθητές ακούν χαρακτηριστικά αποσπάσματα μουσικής για σόλο όργανα (με ή χωρίς συνοδεία) και παρατηρούν το ηχόχρωμά τους. Επίσης, οι μαθητές ακούν αποσπάσματα του ίδιου κομματιού εκτελεσμένο από διαφορετικά μουσικά όργανα και συζητούν για την αλλαγή αίσθησης που προκαλεί το διαφορετικό ηχόχρωμα. Ο καθηγητής καλεί μαθητές να παρουσιάσουν το όργανο που παίζουν και να ερμηνεύσουν κάποιο σόλο κομμάτι. Στη συνέχεια οι μαθητές το αγγίζουν, πειραματίζονται και κατανοούν το πώς παράγεται ο ήχος.
3.4 να γνωρίζουν τις οικογένειες οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας και να μπορούν να αναγνωρίσουν τα ηχοχρώματά τους κατά τη διάρκεια μιας ακρόασης 3.5 να εξοικειωθούν με τη διάταξη	Όργανα της συμφωνικής ορχήστρας	3.4 , 3.5 Ηχητικό υλικό των οργάνων της ορχήστρας με αποσπάσματα solo ή ομάδων οργάνων (έγχορδα, ξύλινα πνευστά, χάλκινα πνευστά, κρουστά) σε εκδοχές solo, tutti, trio, quartetto, quintetto κλπ ή συνολικά. Οπτική παρουσίαση με CD-ROM /Video/ Internet

των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας και να είναι σε θέση να παρακολουθήσουν νοητά την προέλευση του ήχου κατά τη διάρκεια ακρόασης συμφωνικού έργου ή όταν παρακολουθούν ζωντανά ένα κοντσέρτο.		μέσω διαδραστικού πίνακα διάσημων συμφωνικών ορχηστρών.
3.6 να έχουν έρθει σε επαφή με το ιδιαίτερο ηχόχρωμα των ελληνικών παραδοσιακών οργάνων αλλά και οργάνων άλλων πολιτισμών	Ελληνικά παραδοσιακά όργανα και όργανα άλλων πολιτισμών	3.6 Ακρόαση ή παρουσίαση (CD-ROM /Video/ Internet ή ζωντανά έπειτα από πρόσκληση) παραδοσιακών οργάνων όπως φλογέρα, βιολί, γκάιντα κ.λπ. ή οργάνων άλλων πολιτισμών όπως το όπως το Ινδικό σιτάρ και τάμπλα, το Ιαπωνικό σακουχάσι, το Χαβανέζικο ουκουλέλε, η Ρωσική μπαλαλάικα.
3.7 να έχουν έρθει σε επαφή με διάφορα είδη οργανικών συνόλων (π.χ. τζαζ συγκροτήματα, στρατιωτικές μπάντες, παραδοσιακά σχήματα, κουαρτέτο εγχόρδων) 3.8 οι μαθητές να μπορούν ακούγοντας μουσικά αποσπάσματα να κατατάξουν στις αντίστοιχες ομάδες (αερόφωνα – χορδόφωνα – μεμβρανόφωνα – ιδιόφωνα) πληκτροφόρα όργανα, κρουστά ακαθόριστου και καθορισμένου τονικού ύψους, ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά όργανα. 3.9 να αποκτήσουν βασικές γνώσεις οργανογνωσίας (εκτάσεις, τεχνικές παιξίματος κι ερμηνείας) αλλά και να έρθουν σε επαφή με ρεπερτόριο πιο πλούσιας παλέτας ηχοχρωμάτων της συμφωνικής ορχήστρας	Είδη ορχηστρικών συνόλων Κατάταξη οργάνων Στοιχεία Οργανογνωσίας	3.7 Οι μαθητές ακούν μουσικά αποσπάσματα που περιέχουν ποικιλία οργανικών συνδυασμών. Προσπαθούν να αναγνωρίσουν τα όργανα, ονοματίζουν το συγκεκριμένο συνδυασμό και συζητούν για τις περιστάσεις στις οποίες γίνεται χρήση του. 3.8 Οι μαθητές στηριζόμενοι στις μέχρι τώρα γνώσεις τους κατατάσσουν, με βάση το υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένα, τα όργανα που έχουν δει στα Μ.Μ.Ε. ή ζωντανά, στις τέσσερις βασικές κατηγορίες (αερόφωνα – χορδόφωνα – μεμβρανόφωνα – ιδιόφωνα). 3.9 Ο καθηγητής μπορεί να φέρει τους μαθητές σε επαφή με πιο απαιτητικό και λεπτών ηχοχρωμάτων ρεπερτόριο, καθώς και να τους δείξει κάποια τμήματα παρτιτούρας ενός συμφωνικού έργου.

3.10 να αντιληφθούν πως το ύφος ενός μουσικού έργου και το συναίσθημα που δημιουργείται από μια μουσική σύνθεση συνδέεται άμεσα με το ηχόχρωμα και την ενορχήστρωση 3.11 να μπορούν να διαχειριστούν ακροαματικά, εκτελεστικά και δημιουργικά το ηχόχρωμα ως μέσο έκφρασης 3.12 να έχουν αναπτύξει τη φαντασία τους, φτιάχνοντας ηχοϊστορίες κατά την ακρόαση προγραμματικής/ περιγραφικής μουσικής 3.13 να είναι σε θέση να εκφράζουν τα συναισθήματα που τους δημιουργεί η μουσική κατά την ακροαματική εμπειρία	Ηχόχρωμα και ύφος Περιγραφική / Προγραμματική μουσική	3.10 Ο καθηγητής επιλέγει αποσπάσματα προγραμματικής μουσικής και ζητά από τους μαθητές, μέσα από προσεκτική παρατήρηση των ηχοχρωμάτων και των δυναμικών, να ερμηνεύσουν την ιστορία που διηγούνται τα έργα. Δημιουργούν με τις παραπάνω μουσικές (αλλά και με μουσική που μπορούν να επιλέξουν οι ίδιοι) τη δική τους ηχοϊστορία, την οποία παρουσιάζουν στην τάξη (με τη μορφή απαγγελίας ή δραματοποίησης) υπό την υπόκρουση της μουσικής.
3.14 να γνωρίσουν τις παραμέτρους διαμόρφωσης του ηχοχρώματος και την παρέμβαση και συμβολή της τεχνολογίας στη δημιουργία ηχοτοπίων του 20ού αιώνα.	Νέες τεχνικές διαμόρφωσης ηχοχρώματος	3.14 Ακούν μικρά αποσπάσματα μουσικής νέων τεχνοτροπιών του 20ού αιώνα (ατονικότητα, τεχνικές σειραϊσμού, προετοιμασμένο πιάνο κ.λπ.) αλλά και ηχοτοπία ηλεκτροακουστικής μουσικής με τη συμβολή της τεχνολογίας και γνωρίζουν ενδεικτικούς εκπροσώπους αυτού του είδους.
4. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ (προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 4-5)		
Μέχρι το τέλος της χρονιάς οι μαθητές θα πρέπει: 4.1 να μπορούν να αντιληφθούν από ακρόαση τον δομημένο χαρακτήρα της μουσικής 4.2 να είναι σε θέση να διακρίνουν την αρχή, τη μέση και το τέλος ενός μουσικού κομματιού και να αντιλαμβάνονται ότι η μουσική αποτελείται από μέρη ίδια, όμοια ή διαφορετικά 4.3 να μπορούν κατά την ακρόαση μουσικού κομματιού να προσεγγίσουν ακουστικά και βιωματικά τη φράση και να αντιληφθούν ότι η μουσική μπορεί να περιέχει μικρές ή μεγάλες φράσεις.	Σχέσεις ταυτότητας, ομοιότητας και διαφοράς Φράση	4.1 έως 4.3 Γνωριμία με τη φράση και την επανάληψή της μέσα από τραγούδια, ακροάσεις απλών μουσικών αποσπασμάτων ή μουσικά παιχνίδια όπου οι μαθητές συμμετέχουν σωματικά. Επαφή με απλές δομές όπως Α-Α, Α-Β και Α-Β-Α, μέσω μίμησης φράσεων (ερώτηση απάντηση), ή ακρόαση και τραγούδι (προσέγγιση με ίδιο-διαφορετικό, ερώτηση-απάντηση κ.λπ.) 4.4 Οι μαθητές καλούνται να τραγουδήσουν

4.4 Να γνωρίσουν την έννοια του μοτίβου (ρυθμικό και μελωδικό) ακουστικά και βιωματικά μέσα από παραδείγματα	Μοτίβο	τον Ελληνικό Εθνικό Ύμνο και να αποτυπώσουν σημειογραφικά το χαρακτηριστικό παρεστιγμένο μοτίβο της έναρξης. Τους ζητείται να ανακαλύψουν κι άλλα μουσικά κομμάτια με παρόμοιο μοτιβικό υλικό, εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές. Επίσης, καλούνται να συσχετίσουν το συγκεκριμένο ρυθμομελωδικό στοιχείο με το νόημα των στίχων και τη χρήση του ύμνου και να συζητήσουν τη δυναμική για εναλλακτικές μορφές έκφρασης. Επίσης, μπορούν να συνεργαστούν σε ομάδες για να συνθέσουν τη δική τους μουσική φράση με χρήση του συγκεκριμένου μοτίβου και να την εκτελέσουν στην τάξη.
4.5 να είναι σε θέση να αντιληφθούν τον ρόλο των διαφόρων μουσικών παραμέτρων στην άρθρωση της δομής ενός μουσικού κομματιού σε ενότητες και υποενότητες 4.6 να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τον προφορικό και τον γραπτό λόγο για να μιλήσουν για τον τρόπο κατά τον οποίο αντιλαμβάνονται τη μορφολογική δομή ενός μουσικού κομματιού 4.7 να είναι σε θέση να αποτυπώνουν διαγραμματικά τις δικές τους ερμηνείες της μορφολογικής δομής της μουσικής	Δομικές παράμετροι άρθρωσης και ενοποίησης • αρμονία (αίσθηση τονικής κατεύθυνσης και πτώσης) • ρυθμός • υφή • ρυθμομελωδικό υλικό Φόρμα	4.5 έως 4.7 Οι μαθητές αναλαμβάνουν να παρουσιάσουν στην τάξη τη μορφολογική δομή (φόρμα) του αγαπημένου τους τραγουδιού ταυτόχρονα με την εκτέλεσή του. Ακολουθούν την εξής διαδικασία: πρώτα παρουσιάζεται η εισαγωγή (αν υπάρχει). Έπειτα, η πρώτη φράση που παρουσιάζεται ονομάζεται Α και στη συνέχεια οτιδήποτε είναι διαφορετικό παίρνει καινούριο γράμμα της αλφαβήτου. Αν ακολουθήσει κάτι ίδιο, παίρνει το αντίστοιχο ίδιο γράμμα. Αν είναι απλώς λίγο παραλλαγμένο παίρνει το αντίστοιχο γράμμα με τόνο π.χ. Α.' Αν υπάρχει κάποιο οργανικό σημείο στη μέση (συνήθως πριν το τελευταίο ρεφρέν) το ονομάζουμε *οργανικό*. Οι οργανικές μεταβάσεις από το κουπλέ στο ρεφρέν και το αντίστροφο, ονομάζονται *γέφυρες*.
4.8 να είναι σε θέση να παρακολουθούν κατά τη διάρκεια της ακρόασης τον μετασχηματισμό μιας θεματικής ρυθμομελωδικής ιδέας κατά την πρόοδο της μουσικής 4.9 να γνωρίσουν τη μορφή Θέμα και Παραλλαγές 4.10 να είναι σε θέση να συνθέτουν ή και να αυτοσχεδιάζουν μουσική	Θέμα και Παραλλαγές	4.8 έως 4.10 Ακρόαση μουσικών παραδειγμάτων σε μορφή θέματος και παραλλαγών. Συζήτηση σχετικά με τη μορφολογική δομή του θέματος και διερεύνηση των τρόπων μετασχηματισμού των δομικών του παραμέτρων κατά τις παραλλαγές. Οι μαθητές εκφράζονται σχετικά με το πώς ο συνθέτης επέλεξε να διαχειριστεί το μουσικό θέμα, τι μέσα χρησιμοποίησε (ηχοχρώματα, ιδιαίτερες τεχνικές παιξίματος) και τι αποτέλεσμα κατάφερε.

ακολουθώντας ένα προαποφασισμένο μορφολογικό πλάνο		Στη συνέχεια καλούνται να συνθέσουν τη δική τους παραλλαγή μιας φράσης του θέματος και να την εκτελέσουν με όργανα της επιλογής τους στην τάξη.
4.11 να είναι σε θέση να συσχετίσουν τη μορφολογική δομή της μουσικής με τα κοινωνικο-πολιτισμικά της συμφραζόμενα μέσα από το συσχετισμό της με τα διάφορα μουσικά είδη ως ιστορικές κατηγορίες 4.12 να προσεγγίσουν μέσα από την ακρόαση, αλλά και βιωματικά τη μορφή της χορευτικής Σουίτας 4.13 Κατά τον ίδιο τρόπο να διακρίνουν την ενδεικτική δομή μιας Σονάτας ή μιας Συμφωνίας (εναλλαγή γρήγορων και αργών μερών με αντίστοιχη αλλαγή στο ύφος) 4.14 να έρθουν σε επαφή με το είδος της όπερας και του ορατορίου και να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά στοιχεία της δομής τους π.χ. ουβερτούρα, άριες, χορωδιακά μέρη, ρετσιτατίβι 4.15 να γνωρίσουν μέσα από χαρακτηριστικά μουσικά αποσπάσματα την έννοια του Leitmotiv (εξαγγελτικό μοτίβο)	Μορφολογική δομή και μουσικά είδη ως ιστορικές κατηγορίες (π.χ. διμερής φόρμα των μερών της μπαρόκ σουίτας για τις ανάγκες του χορού, σόλο παρεμβολές σε ροκ τραγούδια ως μέσο δεξιοτεχνικής επίδειξης) Σουίτα Σονάτα / Συμφωνία Όπερα – Ορατόριο Leitmotiv	4.11, 4.12 Οι μαθητές ακούν αποσπάσματα από μπαρόκ σουίτες και τους ζητείται να διακρίνουν τους διαφορετικούς χορούς και τις επαναλαμβανόμενες ενότητες κάθε χορού. Ανταποκρίνονται βιωματικά (π.χ. διαφορετικό περπάτημα και κίνηση για κάθε νέο χορό της σουίτας). Η τάξη χωρίζεται σε ομάδες και κάθε ομάδα αναλαμβάνει να βρει πληροφορίες στο διαδίκτυο σχετικά με κάποιον συγκεκριμένο χορό. Κάθε ομάδα παρουσιάζει το πληροφοριακό υλικό στην τάξη και αποδίδει κινητικά το κομμάτι και με ντύσιμο εποχής. 4.13 Οι μαθητές ακούν αποσπάσματα από Σονάτες (Α’ μέρος) όπου επιχειρούν ακουστικά να εντοπίσουν τη δομή. Συγκεκριμένα, εντοπίζουν το κυρίαρχο θέμα κι ενδεικτικά την Έκθεση, Ανάπτυξη κι Επανέκθεσή του. Αντιστοίχως, γίνεται το ίδιο και με τη φόρμα της Συμφωνίας. Εκεί η προσοχή θα εστιαστεί στην όλη φόρμα, με μεγαλύτερη παρατήρηση της εναλλαγής γρήγορων και αργών μερών, με όρους ρυθμικής αγωγής ως συντελεστή στην αλλαγή ύφους. 4.14 , 4.15 Οι μαθητές ακούν αποσπάσματα από Όπερες και Ορατόρια και προσπαθούν να εντοπίσουν χαρακτηριστικά στοιχεία της δομής τους, τα οποία και ονοματίζουν με τον εκπαιδευτικό. Επίσης ακούν αποσπάσματα προγραμματικής μουσικής (βλ. *Ηχόχρωμα*) αλλά και όπερας όπου γίνεται χρήση της τεχνικής του Leitmotiv *(εξαγγελτικό* ή *προεξαγγελτικό μοτίβο).* Ανακαλύπτουν τον τρόπο που αυτό λειτουργεί, το τι εξυπηρετεί αισθητικά, αλλά και το πώς συνεισφέρει αποκαλυπτικά και συνδετικά στην πλοκή και στην αντίληψή της από το θεατή-

		ακροατή. Σύνδεση με τεχνικές της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας αλλά και με τα έπη του Ομήρου.
4.16 να συγκρίνουν τα κύρια χαρακτηριστικά των σημαντικότερων μορφών της συμφωνικής και σολιστικής μουσικής του 19ου και 20ού αιώνα	Συμφωνική και σολιστική μουσική 19ου και 20ού αι	4.16 Ακρόαση αποσπασμάτων εύρους κλασικού ρεπερτορίου (συμφωνία, κοντσέρτο σόλο με συνοδεία πιάνου ή ορχήστρας, κομμάτια, καπρίτσια, μπαλάντες, εμπρομπτί, νυχτερινά κ.λπ.) Οι μαθητές ενημερώνονται και ονοματίζουν τα είδη, παρατηρούν και σχολιάζουν τη φόρμα και εκφράζονται σχετικά με το πώς νιώθουν ακούγοντάς τα. Διατυπώνουν την προτίμησή τους και επιχειρηματολογούν με μουσική ορολογία.
4.17 να μπορούν με βάση τα «εργαλεία» που έχουν κατακτήσει μέχρι τώρα, να αντιληφθούν τη δομή της μουσικής που ακούν κάθε φορά που παρακολουθούν ζωντανά μία κλασική συναυλία (και όχι μόνο) καθώς και της μουσικής με την οποία έρχονται σε επαφή στην καθημερινότητά τους μέσω των Μ.Μ.Ε. Επίσης να έχουν ορθότητα έκφρασης στην επιχειρηματολογία τους με χρήση μουσικής ορολογίας.		4.17 Οι μαθητές ακούν μουσικά αποσπάσματα από ένα ευρύ φάσμα ρεπερτορίου και προσπαθούν να εκφράσουν την προτίμησή τους, τα συναισθήματά τους και συζητούν για αυτά με εργαλείο την μουσική ορολογία που έχουν μάθει μέχρι τώρα, μέσα σε ένα κλίμα ανεκτικότητας και σεβασμού για τις προτιμήσεις, τα ακούσματα και τις απόψεις των συμμαθητών τους.
4.18 να ξεχωρίζουν ακουστικά τα μοτίβα 4.19 να μπορούν να ξεχωρίσουν οπτικά και ακουστικά διαδοχικές φράσεις ανάλογα με το είδος των πτώσεων που έχουν 4.20 να εξοικειωθούν με το άκουσμα και το χαρακτηριστικό ακουστικό γνώρισμα των πτώσεων 4.21 να μπορούν να δημιουργήσουν δύο δικές τους μουσικές φράσεις σε πεντάγραμμο, χωρισμένοι σε	**Από το μοτίβο στο συμφωνικό έργο. Ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο [Διδ. ώρες = 1]** • Αναφορά στο – ρυθμικό, – μελωδικό, – μικτό μοτίβο • Αναφορά στη σημασία των μοτίβων σε αρχέγονους πολιτισμούς, για την αναγνώριση και αναζήτηση μελών της ομάδας (κυνήγι ή συλλογή τροφής στο τροπικό δάσος) όπου ο καθένας είχε το	4.18 έως 4.22 Μουσική ακρόαση διαφόρων μοτίβων, αναγνώριση και χαρακτηρισμός τους, ιστορικός/χρονικός προσδιορισμός του κάθε δείγματος Συζήτηση και ανατροφοδότηση για την σημασία, προέλευση, εξέλιξη και χρήση των μοτίβων. Ο εκπαιδευτικός: Ερμηνεύει στο πιάνο (ή άλλο μουσικό όργανο) 2 μουσικές φράσεις 4 μέτρων (π.χ. Ωδή στη χαρά Beethoven) και ζητά

ομάδες. 4.22 Να μπορούν να τραγουδήσουν αυτές τις φράσεις προσθέτοντας λέξεις συλλαβικά.	δικό του μοτίβο • Ο ρυθμός που «απλώνεται» σε φράσεις • (διμερής τριμερής μορφή) • Αναφορά στο ιστορικό ανέκδοτο του μικρού Mozart (πριν πέσει για ύπνο έπαιζε στο πιάνο μια συγχορδία δεσπόζουσας V7 για να αναγκάσει τον πατέρα του να σηκωθεί από το κρεβάτι και να ολοκληρώσει το άκουσμα με I (Τονική) • Φράσεις : Η «αναπνοή» και η ολοκλήρωση μιας μουσικής ιδέας (ακουστική εξοικείωση και προετοιμασία για τις πτώσεις)	από τους μαθητές να μαντέψουν την πορεία της μελωδίας πριν και μετά την 1η φράση, πριν και μετά τη 2η φράση, δίνοντας έμφαση στις καταλήξεις κάθε φράσης. Συζήτηση με τους μαθητές για τα χαρακτηριστικά των καταλήξεων στις φράσεις, τη διαδοχή τους, τη σημασία των πτώσεων σε αυτή τη διαδικασία και την «ανάγκη» της εσωτερικής ακοής να φθάσει στην λύση της συγχορδίας/πτώσης.
5.ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΦΘΟΓΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ (προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 2)		
Οι μαθητές πρέπει στο τέλος της ενότητας, να μπορούν: 5.1 να σχηματίζουν το κλειδί του Sol και του Fa με διάφορους τρόπους (κινησιολογικά, με ζωγραφική, με παντομίμα)	**Οι φθόγγοι-νότες στο πεντάγραμμο** (σύνδεση με αντίστοιχη ενότητα «Ευρωπαϊκή Μουσική Θεωρία και Πράξη) • Τα κλειδιά και η σημασία τους: Κλειδί Sol-Κλειδί Fa • Κλειδιά στο πεντάγραμμο • Φθογγόσημα: o Σε γραμμές o Σε διαστήματα o Διαδοχικά (προετοιμασία για κλίμακες) o Ενα παρά ένα (προετοιμασία για συγχορδίες) o Αναφορά στις βοηθητικές	5.1 Μουσικό παιχνίδι: Α. Οι μαθητές με υπόδειξη του εκπαιδευτικού αντιστοιχούν τα δάκτυλα του δεξιού τους χεριού με γραμμές και τα κενά μεταξύ τους με διαστήματα. Έπειτα ζωγραφίζουν την παλάμη τους σε οριζόντια θέση στη σελίδα και συμπληρώνουν τα φθογγόσημα, σύμφωνα με τον πίνακα. Β. Το ίδιο μουσικό παιχνίδι εφαρμόζεται και με ανάθεση ομάδας «κλειδί sol» και «κλειδί fa» και ονόματα φθογγοσήμων στα αντίστοιχα μέλη κάθε ομάδας (π.χ. κορίτσια=γραμμές,

	γραμμές • Τονικό ύψος (εισαγωγή στα διαστήματα) • Μελωδική γραμμή (εισαγωγή στις κλίμακες o Ανιούσα o Κατιούσα • Μελωδικές γραμμές σε κίνηση o Παράλληλη o Αντίθετη (προετοιμασία για μονο-/πολύ-φωνία)	αγόρια=διαστήματα) τα οποία κινούνται με μια χορευτική φιγούρα όταν ακουστεί η νότα τους! Με τον ίδιο τρόπο οι μαθητές σχηματίζουν διαστήματα (3ης-5ης-7ης) και συγχορδίες κινούμενοι στο χώρο.
5.2 να αναγνωρίζουν και να σημειώνουν φθόγγους-νότες στο κλειδί του Sol και του Fa σε γραμμές και διαστήματα κατά την ακρόαση (μελωδική dictée)		5.2. Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες για κάθε κλειδί, «Γραμμές» και «Διαστήματα» και «ραπάρουν» ρυθμικά/μελωδικά με ερώτηση/απάντηση τα: **mi** sol **si** re **fa _** / _ fa **la** do **mi** και **sol** si **re** fa **la**_ / _ la **do** mi **sol**
5.3 να αναγνωρίζουν διαφορά τονικού ύψους και διαστήματα/αναστροφές, ακουστικά		5.3 Συζήτηση με θέμα τη διαφορά του τονικού ύψους, την απόσταση των φθόγγων (διαστήματα) και την αναγνώρισή τους σε γνωστά μουσικά κομμάτια.
5.4 να σχηματίζουν συγχορδίες πρακτικά, με κίνηση, παράταξη (σχηματισμός) χρησιμοποιώντας το σώμα τους σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό που ταυτόχρονα τις ερμηνεύει (σε οριζόντια ή κάθετη διάταξη)		5.4 Οι μαθητές καλούνται να κινούν το δεξί τους χέρι στο ύψος του διαφράγματος (για μέσους τόνους) του μετώπου (για υψηλούς τόνους) και της κοιλιάς (για χαμηλούς τόνους) ανάλογα με αυτό που ακούν.
5.5 να αναγνωρίζουν οπτικά διάφορα είδη σημειογραφίας		5.5 Ο εκπαιδευτικός μοιράζει α.

5.6 να δημιουργούν δική τους μουσική σύνθεση χρησιμοποιώντας τη ψηφιακή τεχνολογία.		πεντάγραμμα κενά,(οι μαθητές ανά ομάδες συμπληρώνουν ή παίζουν όλα τα φθογγόσημα που έχουν διδαχθεί) β. πεντάγραμμα συμπληρωμένα με κενά (οι μαθητές συμπληρώνουν ποια φθογγόσημα λείπουν;) διορθώνει ο καθένας το δικό του φύλλο) ή γίνεται ανταλλαγή φύλλων και διόρθωση από συμμαθητές, πάντα με παράλληλη ακρόαση. 5.6 Ζητάμε από τους μαθητές ανά 2 να ζωγραφίσουν μια χρωματιστή γραμμή (τεθλασμένη, κυματοειδή, μικτή) στα πλαίσια του πενταγράμμου με έκταση 4 μέτρων. Στη συνέχεια, αμέσως κάτω από τη γραμμή αυτή, τοποθετούν φθόγγους (νότες) ώστε να σχηματιστεί μια δική τους μελωδία. Συγκρίνουν με τη γραμμή άλλης ομάδας, συνδυάζουν σε μία διπλή μελωδική γραμμή και ο εκπαιδευτικός την ερμηνεύει στο πιάνο.
Οι μαθητές ολοκληρώνοντας αυτήν την ενότητα, πρέπει: 5.7 να αναγνωρίζουν οπτικά και ακουστικά φθογγόσημα και παύσεις φθογγοσήμων 5.8 να μπορούν να διαβάζουν ένα απλό μουσικό απόσπασμα με αξίες και παύσεις. 5.9 να συνδυάζουν ήχους με κίνηση και παύσεις με ακινησία δημιουργώντας σε δύο ομάδες, μια αυτοσχέδια χορογραφία.	**Ήχος και σιωπή (φθογγόσημα, παύσεις)** (σύνδεση με αντίστοιχη ενότητα «Ευρωπαϊκή Μουσική Θεωρία και Πράξη») Σύντομη αναφορά/επανάληψη σε: • Ολόκληρο-παύση ολόκληρου • Μισό-παύση μισού	5.7 Ο εκπαιδευτικός ενώ παίζει φθογγόσημα και παύσεις, ζητά από τους μαθητές: α. να μετρήσουν τη διάρκειά τους και β. να τραγουδήσουν ταυτόχρονα με το πληκτροφόρο. 5.8 Οι μαθητές χωρίζονται σε μικρές ομάδες κι αυτοσχεδιάζουν με ήχο και σιωπή που έχουν ίση διάρκεια (ορίζεται η διάρκεια). 5.9 Στην παρτιτούρα του Dukas δύο ομάδες εναλλάξ χτυπούν α. παλμό σε όγδοα και β. μόνο τα φθογγόσημα και παύσεις (ρυθμό) του αποσπάσματος, μετρώντας δυνατά.

5.10 να αναγνωρίσουν οπτικά και ακουστικά την εναλλαγή ήχου/σιωπής παρακολουθώντας μια συμφωνική ορχήστρα. 5.11 να μπορούν να διαβάζουν και να τραγουδούν, ακούγοντάς το σε συνοδεία πιάνου, ένα απλό μουσικό απόσπασμα με αξίες και παύσεις (solfège)	• Τέταρτο-παύση τετάρτου • Όγδοο-παύση ογδόου • Δέκατο έκτο -παύση 16ου • 2ο-παύση 32ου • 4ο-παύση 64ου • Παρεστιγμένο όγδοο και τέταρτο (σε μέτρο 3/4 αλλά και 3/8)	5.10 Οι μαθητές συμπληρώνουν στον πίνακα ή άλλο μέσο άλλοτε παύσεις και άλλοτε φθογγόσημα (αξίες μόνο), όπου λείπουν με ταυτόχρονη ακρόασή τους στο πιάνο (μελωδική και ρυθμική dictée) 5.11 Οι μαθητές φτιάχνουν τη δική τους γραφική παρτιτούρα με σύμβολα ή χρώματα
Οι μαθητές ολοκληρώνοντας αυτή την ενότητα θα πρέπει: 5.12 να μάθουν βιωματικά για διάφορες τεχνικές απομνημόνευσης στην προφορική παράδοση (πριν τη σημειογραφία) 5.13 να αποκτήσουν, με βιωματικό τρόπο, οπτικοακουστική αντίληψη νευματικής και χειρονομικής πρακτικής στη βυζαντινή υμνογραφία 5.14 να μπορούν να ερμηνεύσουν «εν χορώ» αποσπάσματα βυζαντινής μουσικής 5.15 α) Ακολουθώντας χειρονομίες του χοράρχη β) Παρακολουθώντας το ίδιο δείγμα σε βυζαντινή παρασημαντική και ευρωπαϊκή σημειογραφία και ερμηνεύοντάς το με συνοδεία πιάνου 5.16 να συνθέσουν και να παίξουν ένα μικρό κομμάτι αλεατορικής μουσικής 5.17 να αναγνωρίζουν την προέλευση και διαδοχή (από το αρχαιότερο	**Ζητήματα Οργάνωσης Φθογγικού Υλικού (Ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο)** • Η σημασία της σημειογραφίας: Διάφορα είδη γραπτής και προφορικής μουσικής παράδοσης (τρόποι μετάδοσης και απομνημόνευσης, π.χ. διδασκαλία tala, συνομιλίες παραδοσιακών και λόγιων μουσικών από διαφόρους πολιτισμούς) • Η διαχρονική εξέλιξη της	• Απομνημόνευση ρυθμού) Με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, απαγγέλλουν τις συλλαβές και χτυπούν το ρυθμό με κρουστά ή στο θρανίο. (Ερ. Εκπαιδευτικού: έχετε ξανακούσει αυτόν το ρυθμό; Αν ναι, θυμάστε πού;) • Απομνημόνευση μελωδίας) Μετά την ακρόαση, δημιουργούμε τον δικό μας χορό ψαλτών και ο χοράρχης (εκπαιδευτικός) μας δίνει με **χειρονομίες** και νεύματα την μελωδική γραμμή του ψαλμού που θα ερμηνεύσουν, a capella. Στη συνέχεια ο χορός ερμηνεύει τον ίδιο ψαλμό διαβάζοντάς τον σε ευρωπαϊκή σημειογραφία με τη συνοδεία πιάνου. • Με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες 3-4 ατόμων, συνθέτουν τη δική τους μελωδία σε 4/4 χρησιμοποιώντας ζάρια όπου ο κάθε αριθμός αντιστοιχεί σε μια βαθμίδα της

προς το σύγχρονο δειγμάτων σημειογραφίας που προαναφέρθηκαν) Οι μαθητές θα πρέπει: 5.18 να ξεχωρίζουν ακουστικά και οπτικά τις αλλοιώσεις 5.19 να αναγνωρίζουν μικρά και μεγάλα μουσικά διαστήματα 5.20 να μπορούν να δημιουργήσουν μικρή σύνθεση σε πεντατονική κλίμακα 5.21 να αποδίδουν ψυχοκινητικά συναισθήματα, σχήματα, χρώματα, κίνηση, ή ιστορία-σενάριο που τους προκαλούν μουσικά αποσπάσματα γραμμένα σε διαφορετικά είδη κλιμάκων/τρόπων 5.22 να μπορούν να αντιληφθούν ακουστικά τη διαφορά μεταξύ «οριζόντιας» και «κάθετης» οργάνωσης του φθογγικού υλικού 5.23 να μπορούν να αντιληφθούν ακουστικά τη διαφορά μεταξύ βηματικής οριζόντιας κίνησης και κίνησης κατά άλματα	σημειογραφίας μέσα από διάφορα μουσικά ρεύματα και «σχολές» όπως σειραϊκή, αλεατορική μουσική, γραφική παρτιτούρα • Αναφορά στο «ψαλτήριο» ή κανονάκι για την εκμάθηση της βυζαντινής υμνογραφίας, στους χοράρχες και στη νευματική σημειογραφία • Αναφορά σε διάφορα είδη καταγραφής φθόγγων και σημειογραφίας (αρχαία ελληνική, βυζαντινή παρασημαντική, στην αρχή του 5γραμμου στην Ευρώπη, τη δημιουργία και εξέλιξη των κλειδιών • Η εξέλιξη της σημειογραφίας διαχρονικά μέσα από διάφορα μουσικά ρεύματα και «σχολές» όπως square notation, σειραϊκή, αλεατορική μουσική, γραφική παρτιτούρα. **Μουσικά διαστήματα και αλλοιώσεις** • Τόνος/ημιτόνιο • Δίεση/ύφεση/αναίρεση • Διαστήματα • Οριζόντια και κάθετη κατεύθυνση μελωδίας ή συνήχησης	κλίμακας Do μείζονος. Στη συνέχεια με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, ερμηνεύουν στο πιάνο ή τραγουδιστά, τη σύνθεση της κάθε ομάδας. • Οι μαθητές συμπληρώνουν φυλλάδιο ακρόασης: Ο εκπαιδευτικός μοιράζει (ή προβάλλει στον διαδραστικό πίνακα) και αναπαράγει, 3 ηχογραφημένα διαφορετικά δείγματα σημειογραφίας (π.χ. αρχαία ελληνική, βυζαντινή, ευρωπαϊκή μεσαίωνα, ευρωπαϊκή κλασική, γραφική παρτιτούρα) αλλά όχι κατά ιστορική σειρά • Οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τα φυσικά ημιτόνια και τα διαστήματα στα πλήκτρα, ακούγοντάς τα πρώτα κι έπειτα παίζοντας οι ίδιοι. • Ο εκπαιδευτικός εκτελεί χρωματική, πεντατονική, Re Δώριο τρόπο, Re μείζονα και Re ελάσσονα. • Ο εκπαιδευτικός ορίζει πέντε τόνους στα μαύρα πλήκτρα,ορίζει και έναν ρυθμό και ζητά να αυτοσχεδιάσουν τη δική τους πεντατονική μελωδία. • Οι μαθητές συμπληρώνουν σε πεντάγραμμο τη μελωδική dictée που ακούν. •

5.24 να μπορούν να αντιληφθούν ακουστικά τη διαφορά μεταξύ συμφωνίας και διαφωνίας 5.25 να έχουν εξοικειωθεί με την αίσθηση τονικής κατεύθυνσης και την πτωτική αίσθηση που προσδιορίζει ιδιωματικά αυτό που ονομάζουμε «τονική» μουσική 5.26 να μπορούν να αντιληφθούν ότι η αίσθηση τονικής κατεύθυνσης εξαρτάται από τον ιδιαίτερο τρόπο «οριζόντιας» και «κάθετης» οργάνωσης του φθογγικού υλικού 5.27 να έχουν εξοικειωθεί με την αίσθηση τονικής απόκλισης κατά την ακρόαση ενός μουσικού κομματιού και να μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον προφορικό λόγο για να την περιγράψουν 5.28 να έχουν έρθει σε επαφή με ποικιλία μουσικών ιδιωμάτων, διακριτά διαφορετικών μεταξύ τους ως προς τον τρόπο οργάνωσης του φθογγικού τους υλικού (π.χ. τονική, ατονική)	• Είδη κλιμάκων o Χρωματική o Πεντατονική o Επτατονική o Μείζονα, o Ελάσσονα o Τρόποι	Ο εκπαιδευτικός εκτελεί στο πιάνο μια τονική μελωδία, αυτήν τη φορά με αντιστικτική συνοδεία από χαμηλότερη φωνή κατά τέτοιο τρόπο ώστε να σχηματίζονται σύμφωνα και διάφωνα διαστήματα (στο πλαίσιο των συμβάσεων της τονικής αντίστιξης και αρμονίας) και να κλείνει με αυθεντική πτώση. Οι μαθητές καλούνται να σχολιάσουν την «αστάθεια» των διαφωνιών και την τάση τους να οδηγούν σε πιο «σταθερές» συνηχήσεις. Επισημαίνεται η αίσθηση της κατεύθυνσης της μουσικής προς έναν «στόχο», καθώς και η αίσθηση ολοκλήρωσης ή άφιξης που επέρχεται με την επίτευξη του «στόχου» αυτού (πτωτική αίσθηση). Τέλος, ζητείται από τους μαθητές να ακούσουν διάφορα αποσπάσματα από το τονικό ρεπερτόριο και να σχολιάσουν την αίσθηση κατεύθυνσης και τελεσφόρησης. • Οι μαθητές ακούν διαδοχικά τρία αποσπάσματα από μουσικά κομμάτια διαφορετικού στυλ και καλούνται να τα σχολιάσουν ως προς την τονική αίσθηση που προκαλούν. Τους δίνονται στη συνέχεια αποσπάσματα από τις παρτιτούρες, τα οποία αποτυπώνουν μικρές μελωδικές φράσεις από τα αντίστοιχα κομμάτια, και τους ζητείται να μετασχηματίσουν κάθε φράση ώστε να ενισχύσουν την τονική της αίσθηση. Οι μαθητές εκτελούν στη συνέχεια φωνητικά ή οργανικά τις νέες μελωδίες και συζητούν την αποτελεσματικότητα του μετασχηματισμού τους.
6.ΜΟΥΣΙΚΗ ΥΦΗ (προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 3)		
Οι μαθητές στην παρούσα ενότητα θα πρέπει: 6.1 να μπορούν να διακρίνουν ακουστικά τα διαφορετικά είδη	**Μονοφωνία και πολυφωνία** <u>I. ΕΙΔΗ ΥΦΗΣ</u>	Οι μαθητές ακούν μία μονόφωνη μελωδία της δυτικής ή/και της Βυζαντινής θρησκευτικής μουσικής και τους ζητείται ν σχολιάσουν τον τρόπο εκτέλεσης

μουσικής υφής 6.2 να είναι σε θέση να μιλήσουν για τα διάφορα είδη υφής και τον αντίκτυπό τους στη δομή και αφήγηση της μουσικής 6.3 να μπορούν να ξεχωρίσουν την μονοφωνία από την πολυφωνία ακουστικά και οπτικά 6.4 να αντιληφθούν τις διαφορές μεταξύ ρυθμικής, φωνητικής και οργανικής πολυφωνίας. 6.5 να αποκτήσουν δεξιότητα στην ακρόαση μονοφωνικής και πολυφωνικής μουσικής 6.6 να εξοικειωθούν με τις σχετικές έννοιες και τους αντίστοιχους όρους 6.7 να μπορούν να σταθούν κριτικά απέναντι στη μουσική και το μεταβαλλόμενο ιστορικό και κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο της πρόσληψής της να είναι σε θέση να λειτουργήσουν δημιουργικά επί της μουσικής που ακούν, παραλλάσσοντάς την ή/και αυτοσχεδιάζοντας πάνω σε αυτήν.	Μονοφωνία Ετεροφωνία Πολυφωνία: 1. Ως προς αριθμό φωνών (δίφωνη, τρίφωνη κ.λπ.) 2. Ως προς σχετική ανεξαρτησία φωνών: • Ομοφωνική • Αντιστικτική με ή χωρίς μίμηση • Μικτή	(αντιφωνικό, απαντητικό ή/και με ισοκράτημα). Τους διδάσκεται ένας απλός ψαλμός ακουστικά ή/και με παρακολούθηση σημειογραφίας. Χωρίζονται σε ομάδες και δοκιμάζουν, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, να πειραματιστούν τραγουδώντας αντιφωνικά, απαντητικά ή/και με ισοκράτημα. Στη συνέχεια δοκιμάζουν να ερμηνεύσουν από παρτιτούρα έναν δίφωνο ή και τρίφωνο κανόνα, με τη συνοδεία πιάνου.
Οι μαθητές στην ενότητα αυτή θα πρέπει: 6.8 ακούγοντας διάφορα μουσικά δείγματα, να μπορούν να τα κατατάξουν χρονολογικά και μορφολογικά. 6.9 να μπορούν να προσδιορίσουν μονοφωνική και πολυφωνική υφή σε διάφορα μουσικά δείγματα 6.10 να μπορούν να ξεχωρίσουν ακουστικά και να κατατάξουν συγκερασμένα και μη-	**Υφή: Ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο** Κοσμική μουσική: λαϊκή και λόγια, σε διάφορες εποχές και πολιτισμούς (π.χ. Κίνα, Ινδία, Ελλάδα, Αίγυπτος, Ευρώπη). Μικρο-διαστήματα, υποδιαιρέσεις του τόνου: Συγκερασμένα και μη συγκερασμένα μουσικά όργανα σύντομη αναφορά στην αρχαία ελληνική μονο- και ετερο-φωνία, στο Βυζαντινό μέλος, (ισοκράτημα), organum, Αμβροσιανό και Γρηγοριανό μέλος (σχέση κειμένου/μουσικής) word-painting Αντιφωνική και απαντητική εκτέλεση	Οι μαθητές σε ειδικά διαμορφωμένο φυλλάδιο με πλαίσια, σημειώνουν τα αντίστοιχα δείγματα ακρόασης με συγκερασμένα και μη-συγκερασμένα όργανα (κατηγορίες: λαϊκή και λόγια κοσμική μουσική) • Οι μαθητές ακούν σειρά μουσικών αποσπασμάτων ποικιλίας υφών και καλούνται να συμπληρώσουν φύλλο εργασίας με ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών. Στη συνέχεια καλούνται να μιλήσουν για τη

συγκερασμένα μουσικά όργανα διαφορετικής προέλευσης, με βάση τα (μικρο) διαστήματα. 6.11 να μπορούν να διακρίνουν ακουστικά τα διαφορετικά είδη μουσικής υφής 6.12 να είναι σε θέση να μιλήσουν για τα διάφορα είδη υφής και τον αντίκτυπό τους στη δομική αφήγηση της μουσικής 6.13 να εξοικειωθούν με τις σχετικές έννοιες και τους αντίστοιχους όρους 6.14 να μπορούν να σταθούν κριτικά απέναντι στη μουσική και το μεταβαλλόμενο ιστορικό και κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο της πρόσληψής της 6.15 να είναι σε θέση να λειτουργήσουν δημιουργικά επί της μουσικής που ακούν, παραλλάσσοντάς την ή/και αυτοσχεδιάζοντας πάνω σε αυτήν.	μονόφωνης εκκλησιαστικής μουσικής (Γρηγοριανό μέλος, Βυζαντινή ψαλμωδία) Βυζαντινή μουσική και δημοτικό τραγούδι: από την Ελλάδα στη Μεγάλη Ελλάδα, (Κάτω Ιταλία) και στην ελληνική ομογένεια: ρίζες, εξέλιξη, κατηγορίες, σημερινή μορφή (ακρόαση και συζήτηση) Ετεροφωνία και παραδοσιακή μουσική Ομοφωνία και πρώιμη πολυφωνία (organum και ισοκράτημα) Αντιστικτική πολυφωνική υφή με και χωρίς μίμηση στην αναγέννηση και στο μπαρόκ Ομοφωνία στη μουσική του 18ου και 19ου αι. και στη ροκ, ποπ, λαϊκή μουσική	συναισθηματική ή/και σωματική τους απόκριση στα αποσπάσματα αυτά και να εμπλακούν σε συζήτηση σε σχέση με το ιστορικό και κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο της δημιουργίας τους. Επιπρόσθετα, μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές να εκτελέσουν ελεύθερα κάποιο από αυτά τα αποσπάσματα ομαδικά, παραλλάσσοντας την αρχική του υφή. • Ακρόαση πολυφωνικής σύνθεσης , στην οποία η ίδια ρυθμομελωδική ιδέα επαναλαμβάνεται στις διάφορες φωνές. Οι μαθητές εντοπίζουν ακουστικά τη θεματική ιδέα και τις διαδοχικές εμφανίσεις της στις φωνές. Στη συνέχεια, εντοπίζουν σε φωτοτυπία της παρτιτούρας τις θεματικές εμφανίσεις που άκουσαν πριν και τις χρωματίζουν (με διαφορετικό χρώμα για κάθε εμφάνιση σε διαφορετική φωνή). Έπειτα, παρατηρούν πιο λεπτομερή χαρακτηριστικά της αντιστικτικής κίνησης και της πορείας της διαδοχικής μίμησης του θέματος.
7.ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗ: Παράδοση και σύγχρονη δημιουργία στον Ευρωπαϊκό «χώρο» (προτεινόμενες διδακτικές ώρες = 1 έως 2)		
Οι μαθητές πρέπει: 7.1 να μπορούν να ακούσουν κάποια μουσικά δείγματα για -πρώτη φορά και να τα αναλύσουν ως προς το είδος, την υφή, τη δομή και το πολιτισμικό τους πλαίσιο, ανεξάρτητα από το αν τους αρέσουν ή όχι (ενεργητική μουσική ακρόαση) 6.16 Εμπνεόμενοι από διάφορα μουσικά αποσπάσματα, να	• Ρεμπέτικο o Κοινωνική ιστορική φάση της Ελλάδας o Θεματολογία o Διαχρονική αντιμετώπιση o	• Οι μαθητές ακούγοντας διάφορα μουσικά αποσπάσματα με αντίστοιχη σειρά σημειώνουν σχόλια και εντυπώσεις σε φύλλο εργασίας που τους έχει δοθεί. • Ο εκπαιδευτικός ορίζει ένα θέμα ερευνητικής εργασίας και οι μαθητές διεξάγουν επιβλεπόμενη

δημιουργήσουν: – εικαστικά (ζωγραφική, κολλάζ, κατασκευή) – λογοτεχνικά και μουσικά (ηχο-ιστορία/σενάριο) – κινησιολογικά (δημιουργία διαφορετικής χορογραφίας) 6.17 να είναι σε θέση να μιλήσουν για τη μουσική που ακούν σε σχέση με το μεταβαλλόμενο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο των συνθηκών πρόσληψής της 6.18 να μπορούν να προσδιορίσουν το ύφος και το είδος μουσικής που ταιριάζει σε βωβό απόσπασμα κινηματογραφικής ταινίας, να συγκρίνουν το αποτέλεσμα και να δημιουργούν δική τους μουσική επένδυση. 6.19 να αναπτύξουν αισθητικά και μουσικά κριτήρια	Παγκόσμια απήχηση o Ξένα συγκροτήματα ρεμπέτικου o Ρεμπέτικο και τζαζ • Ιταλική ταραντέλλα • Ελβετικά Yoddle • Ιρλανδικό τραγούδι • Γερμανικό Lied • Αγγλικό αναγεννησιακό τραγούδι • Beatles • Eurovision και πολιτική • The voice of…και μετά τι; • Σύγχρονα μουσικά «ρεύματα»-μουσική παραγωγή και youtube • Ελληνο-Ινδική μουσική: τρόποι και ragas, αυτοσχεδιασμός, ερωταπαντήσεις • Rap και ραψωδία!	έρευνα επάνω σε ένα δοσμένο θέμα. Παρουσιάζουν τα ευρήματά τους στην τάξη και συνοδεύουν την παρουσίασή τους με εκτέλεση μουσικών αποσπασμάτων, δίνοντας έναυσμα για ομαδική συζήτηση σχετικά με τη συναισθηματική, σωματική και διανοητική απόκριση των μαθητών στη συγκεκριμένη μουσική. • Ο εκπαιδευτικός προβάλλει σε dvd/βίντεο απόσπασμα κινηματογραφικής ταινίας με και χωρίς ήχο: οι μαθητές προσπαθούν να φανταστούν τι ακολουθεί στο σενάριο και ποια μουσική θα ταίριαζε για επένδυση, γίνεται επαλήθευση, οι μαθητές περιγράφουν τα συναισθήματα τους και επιλέγουν το ανάλογο μουσικό ύφος, υφή, κ.λπ. ή συνθέτουν δική τους μουσική επένδυση). Στη συνέχεια, προβάλλεται ξανά η ταινία, αυτήν τη φορά με ήχο, και συζητείται ο βαθμός απόκλισης των δύο μουσικών επενδύσεων, καθώς και οι πιθανοί λόγοι για την απόκλιση αυτή. • Ακούγοντας αποσπάσματα από απαγγελία της Οδύσσειας και κομματιού της Rap, οι μαθητές προσπαθούν να βρουν ομοιότητες ή διαφορές στο μουσικό και ποιητικό μέτρο • Εργασία για το σπίτι: επιλέξτε ένα τραγούδι που νίκησε σε κάποια Eurovision και ένα τραγούδι που σας άρεσε από το διεθνές "The Voice" και συγκρίνετε τα δύο τραγούδια ρυθμικά, μελωδικά, ερμηνευτικά.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ, ΤΑΞΕΙΣ Β΄, Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το νέο πρόγραμμα σπουδών που αφορά στο θεματικό πεδίο «Ευρωπαϊκή μουσική-Ιστορία μουσικής Γυμνασίου» βασίζεται:

- στο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο των Μουσικών Σχολείων, όπως και στις γενικότερες και ειδικότερες αρχές και τη φιλοσοφία που καθορίζονται σε αυτό και διέπουν τη λειτουργία αυτών των σχολείων,
- στο όραμα, τις αρχές και την υλοποίηση του φυσικού αντικειμένου της Πράξης του «Νέου Σχολείου»,
- στα διεθνή πρότυπα γνώσεων-δεξιοτήτων-ικανοτήτων και πλαίσια ανάπτυξης της μουσικής εκπαίδευσης.

Σκοπός του μαθήματος είναι η γνωριμία της ιστορικής εξέλιξης της μουσικής από την αρχαιότητα μέχρι και τις αρχές του 20ου αι. στην Ευρώπη και στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο συγχρονικά σε μία προσπάθεια να παρουσιαστεί για πρώτη φορά η ιστορία της Ευρωπαϊκής Μουσικής, παράλληλα με την ιστορία της Ελληνικής Μουσικής η οποία στα πρότερα Προγράμματα Σπουδών παρουσιαζόταν αποσπασματικά, χωρίς ιστορική συνέχεια και συσχετισμό με εκάστοτε τις κοινωνικοπολιτικοιστορικές συνθήκες.

Οι τρεις άξονες στους οποίους κινείται το Πρόγραμμα Σπουδών είναι η ακρόαση, η εκτέλεση και η δημιουργία. Σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα το μάθημα της «Ιστορίας Μουσικής» διδάσκεται μία (1) ώρα την εβδομάδα. Ως εκ τούτου, οι θεματικές ενότητες για την Β΄ Γυμνασίου χωρίστηκαν ως εξής:

- Αρχαία Ελληνική Μουσική: 2 ώρες
- Βυζαντινή Μουσική: 1 ώρες
- Θρησκευτική και κοσμική μουσική κατά τον Μεσαίωνα: 9 ώρες
- Αναγέννηση: 6 ώρες
- Μπαρόκ: 7 ώρες

και οι θεματικές ενότητες για τη Γ΄ Γυμνασίου χωρίστηκαν ως εξής:

- Κλασικισμός: 9 ώρες
- Ρομαντισμός: 9 ώρες
- Εθνικές σχολές: 7 ώρες

Επιπροσθέτως, αξίζει να επισημανθεί ότι τα χρονικά πλαίσια των περιόδων είναι δυσδιάκριτα. Ωστόσο στο παρόν πρόγραμμα παρατίθενται ενδεικτικά με στόχο τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.

Για την εκπόνηση του συγκεκριμένου Προγράμματος Σπουδών σημαντική παράμετρος ήταν η διασφάλιση της συνέχειας των ιστορικών περιόδων με γνώμονα την παράλληλη εξέλιξη της θρησκευτικής και της κοσμικής μουσικής όπως αυτή προέκυψε από τις εκάστοτε ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις.

Το Πρόγραμμα Σπουδών διαρθρώνεται σε τέσσερις στήλες στις οποίες είναι απαραίτητο να υπάρχει οριζόντια αντιστοίχιση έτσι ώστε ο εκάστοτε διδακτικός στόχος (πρώτη στήλη) να αντιστοιχίζεται σαφώς με την θεματική ενότητα (δεύτερη στήλη), την διδακτική πρακτική (τρίτη στήλη) και το ενδεικτικό υλικό (τέταρτη στήλη). Η μη οριζόντια αντιστοίχηση των αξόνων δημιουργεί σύγχυση και δυσλειτουργία στη διάρθρωση του Προγράμματος Σπουδών.

Πιο συγκεκριμένα στην πρώτη στήλη αναγράφονται τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή οι γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές που επιδιώκεται να αποκτήσουν οι μαθητές κατά την εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών. Στη δεύτερη στήλη αναγράφονται οι θεματικές ενότητες οι οποίες προκύπτουν από την οργάνωση του διδακτικού αντικειμένου σε επιμέρους υποενότητες. Στην τρίτη στήλη εμφανίζονται οι διδακτικές πρακτικές και προτείνονται δραστηριότητες για την επίτευξη των διδακτικών στόχων. Τέλος, στην τέταρτη στήλη παρουσιάζεται το απαιτούμενο διδακτικό υλικό για την επίτευξη των διδακτικών πρακτικών, το οποίο μπορεί να εμπλουτιστεί σύμφωνα με παραδείγματα επιλογής του διδάσκοντα.

Οι διδακτικοί στόχοι και η οργάνωση του διδακτικού αντικειμένου έγινε προσπάθεια να διατυπωθούν με σαφήνεια, ενώ στις δραστηριότητες πρωταρχικό ρόλο έχει η δημιουργία, η ερμηνεία, η αυτενέργεια, ο αυτοσχεδιασμός, η κριτική προσέγγιση των γνωστικών θεμάτων και η σύνδεση του μαθήματος της Ιστορίας της Μουσικής με άλλα μαθήματα. Στο απαιτούμενο διδακτικό υλικό συμπεριλήφθηκαν παρτιτούρες, ακροάσεις, ταινίες, γραφική ύλη, κοστούμια, φωτογραφίες, παραστάσεις κ.α.

Για την επιτυχή εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών, οι διδακτικές πρακτικές δεν πρέπει να προωθούν σε καμία περίπτωση τη δασκαλοκεντρική διδασκαλία και την στείρα απομνημόνευση χρονολογιών, γεγονότων και ονομάτων αλλά να κεντρίζουν ποικιλοτρόπως το ενδιαφέρον των μαθητών και να προωθούν:

- την ολιστική προσέγγιση του γνωστικού αντικειμένου, κατά την οποία τα διαφορετικά μουσικά ρεύματα παρουσιάζονται ως κύημα των κοινωνικοπολιτικών και ιστορικών εξελίξεων της εποχής τους.
- την αυτενέργεια των μαθητών οι οποίοι καλούνται να ανακαλύψουν, μέσω στοιχειώδους προσέγγισης ενδεικτικών παραδειγμάτων της μουσικής εργογραφίας, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκάστοτε ρεύματος ή της εκάστοτε εποχής.
- την συγκριτική προσέγγιση των μουσικών ρευμάτων-περιόδων με στόχο την εμπέδωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους.
- την ακρόαση μουσικών παραδειγμάτων για την ακουστική επιβεβαίωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κάθε ρεύματος ή της κάθε εποχής.
- την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας κατά την οποία προτείνεται η βιωματική εμπέδωση του γνωστικού αντικειμένου μέσω της διαθεματικής προσέγγισής του, και η σύνδεση της θεματικής ενότητας κάθε κεφαλαίου με άλλα μαθήματα όπως:

1. το θέατρο (π.χ. δραματοποιήσεις γεγονότων από τη ζωή συνθετών)
2. η ιστορία για την εμπέδωση των ιστορικών γεγονότων στον Ελλαδικό χώρο σε συσχετισμό με την Ευρώπη
3. το ατομικό όργανο για την ερμηνεία κάποιου έργου και την εμπέδωση της φόρμας του
4. το μουσικό σύνολο κατά το οποίο ομάδα μαθητών μπορεί να ερμηνεύσει μέρος έργου αυτούσιο ή διασκευή (εργασία κατά ομάδες).
5. τα καλλιτεχνικά για σκιτσογράφηση και τυχόν απεικόνιση με κόμικς κάποιου σημαντικού γεγονότος από τη ζωή συνθετών. Δημιουργία αφισοπεντάγραμμου στο οποίο να απεικονίζονται σημαντικά στοιχεία της θεματικής ενότητας ή του υποπεδίου.
6. η πληροφορική για συλλογή ποικίλου υλικού σχετικού με την αντίστοιχη θεματική ενότητα, όπως φωτογραφίες συνθετών, παρτιτούρες, ηχογραφήματα κ.λπ. και
7. πολιτιστικό πρόγραμμα που να αφορά σε συγκεκριμένη θεματική ενότητα, κατά το οποίο οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν συναυλίες με έργα της περιόδου στα πλαίσια εκπαιδευτικής εκδρομής, να αναζητήσουν υλικό στις βιβλιοθήκες των Μουσικών Πανεπιστημίων, να παρουσιάσουν τις δικές τους δραστηριότητες σε ανάλογη εκδήλωση του σχολείου τους, όπως δραματοποιήσεις, ερμηνεία έργων, χορό, έκθεση κόμικς κ.α.

Όσον αφορά στην ιστορική εξέλιξη της Βυζαντινής Μουσικής, λόγω του περιορισμένου αριθμού ωρών διδασκαλίας επιλέχτηκε να παρουσιαστεί ως ξεχωριστή θεματική ενότητα μέχρι και τον δωδέκατο αιώνα και η συνέχειά της να παρατεθεί παράλληλα με τις επόμενες θεματικές ενότητες στα πλαίσια της συγχρονικότητας.

Ολοκληρώνοντας, επισημαίνεται ότι το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών είναι ενδεικτικό ως προς την κατανομή των ωρών για κάθε θεματική ενότητα και ο διδάσκων δύναται να το προσαρμόσει σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών του αφού απαραιτήτως έχει συντάξει τον Ετήσιο Προγραμματισμό του μαθήματός του. Τέλος, το Πρόγραμμα Σπουδών εκπονήθηκε με την φιλοδοξία να διευκολύνει πολλαπλά τον διδάσκοντα εγκαταλείποντας την στεγνή επιγραμματική παράθεση των θεματικών ενοτήτων και των υποπεδίων της και υιοθετώντας την παράθεση επιμέρους επιγραμματικού υλικού, η οποία δύναται να αντιβαίνει στις μέχρι σήμερα πεπατημένες οδούς των Προγραμμάτων Σπουδών.

2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

2.1. Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ (Σύνολο προτεινόμενων διδακτικών ωρών = 2)		
Οι μαθητές πρέπει: **1. Να κατανοήσουν τον όρο Αρχαία Ελληνική Μουσική**	**1. ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΟΥ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ** Η μουσική που γεννιέται και εξελίσσεται παράλληλα με την γένεση και την πορεία της ιστορίας των Αρχαίων Ελλήνων.	**1.** Από φωτογραφίες οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν αρχαία ελληνικά όργανα.
2. Να συνειδητοποιήσουν τα χρονικά πλαίσια της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής	**2. ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ:** μέσα 3ης χιλιετίας π.Χ. έως 30 μ.Χ. χρονολογία μεταφοράς της πρωτεύουσας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στην Ανατολή από τον Μ. Κωνσταντίνο.	
3. Να κατανοήσουν τις περιόδους της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής	**3. ΠΕΡΙΟΔΟΙ** **Μέσα 3ης χιλιετίας π.Χ.-τέλη του 10 αι. π. Χ.** Κυκλαδικός Πολιτισμός Μινωικός Πολιτισμός Μυκηναϊκός πολιτισμός **Γεωμετρική εποχή 11ος -8ος αι. π.Χ.** Επική ποίηση (Ομήρου Ιλιάδα Οδύσσεια). Κιθαρωδία. Αοιδοί-Ραψωδοί. Αυλωδία. **Αρχαϊκή εποχή 7ος -6ος αι. π.Χ.**	**3.I** Δίνεται στους μαθητές πίνακας με τις περιόδους της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής μερικώς υμπληρωμένος και οι μαθητές καλούνται να τον συμπληρώσουν μέχρι το πέρας της ενότητας. **3.II** Οι μαθητές καλούνται να δραματοποιήσουν την συνάντηση του Πρίαμου με τον Αχιλλέα με μουσική υπόκρουση αυτοσχεδιαστική πάνω σε προεπιλεγμένο τρόπο.

	Λυρική και Χορική ποίηση (Λέσβος). Αρχίλοχος, Σαπφώ, Αλκαίος, Αλκμάν, Μίμνερμος. **Κλασική περίοδος 5ος-πρώτο μισό 4ου αι. π.Χ.** Διθύραμβος. Τραγική ποίηση (Αισχύλος, Σοφοκλής Ευριπίδης). Αττική κωμωδία (Αριστοφάνης). **Ελληνιστική περίοδος 4ος – δεύτερο μισό-30 μ.Χ.** Ύδραυλις. Τελειοποίηση θεωρητικού συστήματος. Η μουσική παίρνει το δρόμο της εμπορευματοποίησης. Ανάπτυξη ρωμαϊκής μουσικής με επηρεασμούς από τους Ετρούσκους.	
4. Να κατανοήσουν τις βασικές αρχές της Θεωρίας της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής	**4. ΜΟΥΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ** • Πεντάχορδο σύστημα (πριν τον 8ο π.Χ αι.). • Επτάχορδο σύστημα (8ος π.Χ. αι.). Τέρπανδρος • Σύστημα τέλειον. Οκτάχορδο. (7ο π.Χ. αι.) Βασισμένο στο τετράχορδο της φόρμιγγας. Δώριος τρόπος. Υπάτη, Παρυπάτη, Λιχανός, Μέση, Παραμέση, Τρίτη, Παρανήτη, Νήτη • **Τρόποι**: υποδώριος ή αιόλιος, υποφρύγιος ή ιώνιος, υπολύδιος, δώριος , φρύγιος, λύδιος. • **Γένη:** διατονικό, χρωματικό, εναρμόνιο.	**4.** Οι μαθητές καλούνται να τραγουδήσουν τους τρόπους με τη βοήθεια πληκτροφόρου, επικεντρώνοντας στα επιμέρους τετράχορδα του καθενός.
5. Να κατανοήσουν την μουσική υφή της αρχαίας ελληνικής γλώσσας	**5. Η ΓΛΩΣΣΑ-ΜΕΛΩΔΙΑ** Βραχείες-μακρές συλλαβές. Ο ποιητής συγχρόνως μουσικός και τραγουδιστής. **Προσωδία:** τόνοι (ύψος φθόγγων), χρόνοι (μήκος συλλαβών), μετρικοί πόδες (προκύπτουν από τη σχέση	**5.** Μοιράζονται στους μαθητές ποιήματα από τα δώδεκα ποιήματα της Σαπφούς και ζητείται να προσπαθήσουν να τα διαβάσουν σύμφωνα με τους κανόνες της προσωδίας. **6.Ι** Οι μαθητές καλούνται να φτιάξουν τη δική τους «αρχαία ελληνική

6. Να γνωρίσουν τα πιο βασικά μουσικά όργανα	μακρών-βραχέων). **6. ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ** **Χορδόφωνα** **Φόρμιξ:** το αρχαιότερο όργανο της οικογένειας των λυρών **Κιθάρα:** 7ος π.Χ. αι. Αναπτύσσεται από την φόρμιγγα. Αφιερωμένη στον Απόλλωνα **Λύρα:** δημιούργημα του Ερμή από καβούκι χελώνας. Συνδέεται με τη λατρεία του Απόλλωνα. **Βάρβιτος:** λεπτή λύρα με μακριούς βραχίονες. Συνδέεται με τη λατρεία του Διονύσου. **Άρπα:** από τα μέσα του 5ου π.Χ. αι. και μετά, ιδιαίτερα στην Κάτω Ιταλία. Παιζόταν από γυναίκες. **Πανδούρα:** από τα μέσα του 4ου π.Χ. αι., τύπος λαούτου με τάστα και μακρύ μπράτσο. **Αερόφωνα** **Αυλός:** με διπλή γλωσσίδα. Πρόγονος του ζουρνά. Διπλός Αυλός. Ανήκει στη λατρεία του Διονύσου. **Σύριγξ:** Αυλός του Πανός. Αποτελείται από ανισομήκη καλάμια **Σάλπιξ:** μεταλλικό όργανο με κεράτινο επιστόμιο. **Ιδιόφωνα** **Κρόταλα** (καστανιέτες), **κύμβαλα** (ζεύγος δίσκων), **κρουπέζιον** (κρόταλο που χτυπούσαν με το πόδι), **ξυλόφωνο**	οργανοθήκη». Συλλέγουν φωτογραφίες μουσικών οργάνων και συνθέτουν κολάζ. **6.ΙΙ** Δίνεται στους μαθητές φυλλάδιο με φωτογραφίες οργάνων και καλούνται να γράψουν το όνομα του οργάνου. **6.ΙΙΙ** Ο διδάσκων παροτρύνει τους μαθητές να συνδέσουν τα αρχαία ελληνικά όργανα με σύγχρονα όργανα

7. Να ενημερωθούν για τα διαφορετικά μουσικά είδη, την οργανική μουσική και να γίνει σύνδεση με μουσουργούς του 20ου αιώνα	**Μεμβρανόφωνα** **τύμπανον** (ντέφι με δύο μεμβράνες), **Ύδραυλις:** εφευρέθηκε από τον Κτησίβιο στην Αλεξάνδρεια τον 3ο π.Χ. αι. **7. ΜΟΥΣΙΚΑ ΕΙΔΗ** **Παιάν:** χορικό άσμα αφιερωμένο στον Απόλλωνα και την Άρτεμη και θριαμβευτικό τραγούδι μετά από νίκη. **Διθύραμβος:** λυρικό άσμα ενθουσιαστικού χαρακτήρα με συνοδεία αυλών ή βαρβίτου. αφιερωμένο στη λατρεία του Διονύσου. **Θρήνος-θρηνωδία:** νεκρικό άσμα με αυλούς (μοιρολόι). **Υμέναιος:** γαμήλιο τραγούδι με συνοδεία αυλού. **Σκόλιον:** άσμα του κρασιού με συνοδεία λύρας που τραγουδιόταν στο τέλος του συμποσίου. **Οργανική μουσική** **Κιθαριστική:** η τέχνη του κιθαριστή. Τα έργα για κιθάρα ονομάζονταν και άφωνα κρούματα γιατί δεν είχαν φωνητικό μέρος. **Αυλητική:** η τέχνη του αυλητή. Σόλο αυλού χωρίς φωνητικό μέρος. **Οργανικά σχήματα:** μέχρι και τρία όργανα. **Φωνητικά σχήματα:** πολυπληθείς χορωδίες π.χ. 60μελής χορός πομπής των	**7.Ι** Οι μαθητές ακούνε μελοποιημένη αρχαία ελληνική ποίηση από Έλληνες Συνθέτες και παροτρύνονται από τον διδάσκοντα να διατυπώσουν τις απόψεις τους. **7.ΙΙ** Οι μαθητές ακούνε αποσπάσματα από την Ελληνική Συμφωνία του Ε. Morricone και ζητείται να ανιχνεύσουν αρχαία ελληνική μουσική **8.** Οι μαθητές καλούνται

8. Να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά λείψανα αρχαίας ελληνικής μουσικής	Αθηναίων στους Δελφούς που ψάλλει το Δελφικό Ύμνο στον Απόλλωνα. **8. ΛΕΙΨΑΝΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (ενδεικτική παράθεση)** • Απόσπασμα από το 1^{ο} στάσιμο του Ορέστη του Ευριπίδη • Απόσπασμα του Καΐρου • Δύο Ύμνοι στον Απόλλωνα (Δελφικοί Ύμνοι) • Επιτάφιος του Σείκιλου • Απόσπασμα από παιάνα αναφερόμενο στην αυτοκτονία του Αίαντα **Λέξεις-κλειδιά: Έπος, Λυρική Ποίηση, Τραγωδία, Κωμωδία, Τρόποι, Προσωδία, Αοιδοί, Ραψωδοί**	να τραγουδήσουν τον επιτάφιο του Σείκιλου και να συγκρίνουν τη δυτική σημειογραφία με την αρχαιοελληνική. Προτείνεται η μεταφορά του σε αφισοπεντάγραμμο.
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ (Σύνολο προτεινόμενων διδακτικών ωρών = 1)		
Οι μαθητές πρέπει: **1. Να κατανοήσουν το όρο Βυζαντινή Μουσική**	**1. ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ** Η εξέλιξη της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής. Μονοφωνική και πάνω σε ελληνικά κείμενα μουσική που συνδέεται άμεσα με την εξέλιξη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και την περίοδο της Τουρκοκρατίας.	**1.** Από φωτογραφίες οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν αρχαία ελληνικά όργανα.
2. Να συνειδητοποιήσουν τα χρονικά πλαίσια της Βυζαντινής μουσικής	**2. ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ:** από 330 – 1814 Μεταφορά της πρωτεύουσας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη από τον Μ. Κωνσταντίνο– Άλωση Κωνσταντινούπολης-καθιέρωση Νέας Γραφής.	

3. Να πάρουν μία ιδέα για το ιστορικοκοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο της εποχής	**3.ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ** **Πρωτοβυζαντινή Περίοδος (330-610)** ***Διαμόρφωση της Οικουμενικής Αυτοκρατορίας*** • Η δυναστεία του Μεγάλου Κωνσταντίνου (324-379) • Η δυναστεία του Μεγάλου Θεοδοσίου (349-457) • Η δυναστεία του Λέοντος (457-518) • Η δυναστεία του Ιουστινιανού (518-610) **Μεσοβυζαντινή Περίοδος (610-1057)** ***Ανασυγκρότηση και ακμή της Αυτοκρατορίας*** • Η δυναστεία των Ηρακλειδών (610-717) • Η δυναστεία των Ισαύρων (717-820) • Η δυναστεία του Αμορίου (820-867) • Μακεδονική δυναστεία (867-1057) **Υστεροβυζαντινή Περίοδος (1057-1453)** ***Παρακμή και πτώση της Αυτοκρατορίας*** • Η δυναστεία των Δουκών(1057-1081) • Η δυναστεία των Κομνηνών (1081-1185) • Η δυναστεία των Αγγέλων (1185-1204) • Η δυναστεία των Λασκάρεων (1204-1258) • Η δυναστεία των Παλαιολόγων (1258-1453) **Εποχή της Τουρκοκρατίας (1821-1453)**	**3.** Οι μαθητές παρακολουθούν με τη βοήθεια ιστορικών χαρτών την εξέλιξη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.
4. Να παρακολουθήσουν και να κατανοήσουν τις	**4. ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ**	**4.** Οι μαθητές καλούνται να αντιστοιχήσουν τις

περιόδους της Βυζαντινής Μουσικής	**Εισαγωγή** Κατά τους τρεις πρώτους αιώνες απλότητα-λιτότητα δομής. Ύμνοι, ωδές πνευματικές, ελεύθερος τρόπος ψαλμωδίας. Χριστιανισμός και ελληνικό στοιχείο. Διονύσιος Αρειοπαγίτης, Ιουστίνος, Κλήμης ο Αλεξανδρεύς **4.1 4ος -11ος αιώνας (Μεσοβυζαντινή Περίοδος)** Ι. Εποχή ακμής των Μελωδών (4ος-7ος αι.) ΙΙ. Εποχή του κανόνα (7ος-11ος αι.) **4.2 12ος αιώνας- 1820 (Υστεροβυζαντινή Περίοδος-Τουρκοκρατία)** Ι. 12ος αι. ΙΙ. Η πρώτη μεγάλη άνθιση (13ος – 15ος αι.) ΙΙΙ. Η δεύτερη μεγάλη άνθιση (1650-1720) IV. Η τρίτη μεγάλη άνθιση (1770-1820)	περιόδους της Βυζαντινής Μουσικής με τις αντίστοιχες της Βυζαντινής Ιστορίας.
5α. Να παρακολουθήσουν την εξέλιξη της Βυζαντινής μουσικής κατά την Εποχή της ακμής των Μελωδών	**5.Ι 4ος-11ος αι. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ-ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ** **Α. Εποχή ακμής των Μελωδών (Πρωτοβυζαντινή Περίοδος) (4ος- 7ος αι.)** • Αντιφωνικός και καθ' υπακοήν τρόπος ψαλμωδίας • Τύποι Θείας Λειτουργίας. Ι. Χρυσόστομος, Μ. Βασίλειος. • Καθιέρωση τάξης των ψαλτών (Σύνοδος Λαοδικείας, 367) • Ύπαρξη Χειρονόμου • Διοργάνωση εκκλησιαστικής μουσικής για αντιμετώπιση αιρέσεων • Τεχνικότερα άσματα, περίτεχνη μουσική. Εφραίμ ο Σύρος, Μέγας	**5.Ι** Οι μαθητές ακούνε και στη συνέχεια καλούνται να ψάλλουν τον ύμνο *Η Παρθένος σήμερον* του Ρωμανού του Μελωδού.

5β. Να παρακολουθήσουν την εξέλιξη της Βυζαντινής μουσικής κατά την Εποχή του Κανόνα μέσα από προσέγγιση-ακρόαση αντιπροσωπευτικούς ύμνους.	Αθανάσιος, Αμβρόσιος. • Οπαδοί του Αρείου. Θυμελικά τραγούδια. • Ρωμανός ο Μελωδός. Κοντάκια, στιχηρά προσόμοια (κατηγορία τροπαρίων). **Β. Εποχή του κανόνα (7ος-11ος αι.)** • Κανόνας. Ιωάννης Δαμασκηνός, Κοσμάς Επίσκοπος Μαϊουμά, Ιωσήφ Σικελός, Ανδρέας Επίσκοπος Κρήτης κ.α. • Στιχερά ιδιόμελα. Σοφρώνιος Ιεροσολύμων, Λέων Σοφός κ.α. • Διαχωρισμός υμνογράφου και μελωδού (8^{ος} αι.). Πιο εκτενείς μελωδίες. • Καλλιέργεια μουσικής και γραμμάτων από μονές Αγίου Σάββα, Στουδίου. • Ιωάννης Δαμασκηνός. Οκτώηχος. Σημεία γραφής. • Λειτουργικό Δράμα. Η τελετή του Νιπτήρος, Η ακολουθία των τριών παίδων εν καμίνω.	**5.ΙΙ** Με αφορμή την ακρόαση του ειρμού *Σου η τροπαιούχος δεξιά, θεοπρεπώς εν ισχύϊ δεδόξασται* του Ιωάννη Δαμασκηνού οι μαθητές προσεγγίζουν τη ζωή του μεγάλου Μαΐστορα της Βυζαντινής Μουσικής. **5.ΙΙΙ** Με αφορμή το ψηφιδωτό Νιπτήρ της Μονής του Οσίου Λουκά, οι μαθητές καλούνται να ψάλλουν το τροπάριο Ότε οι ένδοξοι Μαθηταί και να αναπαραστήσουν την Τελετή του Νιπτήρος.
5γ. Να αποκτήσουν μία γενική ιδέα για την κοσμική μουσική της εποχής	**5.Ι 4ος-11ος αι. ΚΟΣΜΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ** • Υμέναιος, γαμήλια τραγούδια, επιθαλάμια, ευχετικά, πατινάδες. • Απελατίκια (αντίστοιχα των κλέφτικων τραγουδιών) • Βασιλίκια • Ακριτικά τραγούδια • Μακελαρικός (κασάπικος) χορός • Όργανο: εξέλιξη της υδραύλεως του Κτησίβιου. Συνοδεύει τις επευφημίες των βασιλέων. Χρησιμοποιείται στο παλάτιο και τον ιππόδρομο. **5.2 12ος αιώνας- 1820** *(Γίνεται αναφορά στα επόμενα*	

	κεφάλαια παράλληλα με τις εξελίξεις στην Δυτική Μουσική)	
6. Να προσεγγίσουν την εξέλιξη της γραφής	**6. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ 12ο ΑΙ.** • Αλφαβητική σημειογραφία • Αγκιστροειδής γραφή (Ι. Δαμασκηνός) • Νευματοειδής ή εκφωνητική σημειογραφία- Παλαιοβυζαντινή (7ος – 8ος αι.). • Μέση Βυζαντινή σημειογραφία. Δεν ορίζονται τα διαστήματα ανάμεσα στους φθόγγους (από τον 11ο αι.).	**6.** Δίνεται στους μαθητές η αρχή της 3ης Ωδής από τον Αναστάσιμο Κανόνα του Ι. Δαμασκηνού σε μεσοβυζαντινά νεύματα και δυτική σημειογραφία. Οι μαθητές σχολιάζουν τα σύμβολα.
7. Να προσεγγίσουν τα είδη του βυζαντινού μέλους κυρίως με ακροάσεις	**7. ΕΙΔΗ ΜΕΛΟΥΣ** • Ειρμολογικό ή σύντομο. Κοντάκια, ειρμοί, καταβασίες, προσόμοια κ.α. • Στιχηραρικό ή στιχεραρικό. Δοξαστικά, αναστάσιμα, αίνοι, ιδιόμελα, καθίσματα κ.α. • Παπαδικό ή αργό. Χερουβικά, αργά τρισάγια, ασματικά, οίκοι, μεγαλυνάρια κ.α	**7.** Οι μαθητές ακούνε τον ύμνο του εσπερινού Κύριε εκέκραξα (από τα ειρμολογικά), τον ύμνο του όρθρου Πάσα πνοή (από τα στιχηραρικά) και ένα Χερουβικό και καλούνται να αναγνωρίσουν το είδος του μέλους.
8. Να γνωρίσουν ενδεικτικά μουσικά όργανα της εποχής	**8. ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ** **Χορδόφωνα** Λύρα, σαντούρι, κανονάκι άρπα, πανδούρα, θαμπούρα, ταμπουρίν. **Αερόφωνα** Σουραύλια, πλαγίαυλοι, εκκλησιαστικό όργανο, τούμπα, σάλπιγγα, βούκινο, σύριγγα του Πανός. **Ιδιόφωνα** Κρόταλα, κύμβαλα, σείστρα, πληθία, ανακαράδες, καμπάνες, σήμαντρα. **Μεμβρανόφωνα** Τύμπανα **Λέξεις-κλειδιά: Κοντάκια,**	**8.Ι** Οι μαθητές προσεγγίζουν τα όργανα με αφορμή απεικονίσεις σε βυζαντινές τοιχογραφίες. **8.ΙΙ** Οι μαθητές καλούνται να κατατάξουν τα όργανα σε κατηγορίες και να περιγράψουν συντόμως τα χαρακτηριστικά τους συνθέτοντας κουίζ **9.** Δίνεται στους μαθητές το τραγούδι Καράβι-καραβάκι σε βυζαντινή και δυτική σημειογραφία και καλούνται να διατυπώσουν τις
9. Να συγκρίνουν τη δυτική		

με την βυζαντινή μουσική με τη βοήθεια παρτιτούρας	**Κανόνας, Ωδές, Ήχοι, Γένος, Τετράχορδο.**	παρατηρήσεις τους.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΣΜΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ, 5ος αι. - αρχές 15ου αι. (Σύνολο προτεινόμενων διδακτικών ωρών= 9)		
Οι μαθητές πρέπει: **1. Να εξοικειωθούν με το συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο της μουσικής και να τη συσχετίσουν με τις ιδιαίτερες κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες της δημιουργίας της.**	**1. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ** • Εξάπλωση του Χριστιανισμού • Διάταγμα των Μεδιολάνων (313 μ.Χ.) • Διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε Ανατολικό και Δυτικό Κράτος (395 μ.Χ.) • Ίδρυση των Γερμανικών Βασιλείων, 5ος αι. • Προσάρτηση του Κράτους των Φράγκων στο Δυτικό Ρωμαϊκό Κράτος, 9ος αι. • Φεουδαρχία, 8ος-13ος αι. • Ανάπτυξη των πόλεων, αστική τάξη, 11ος αι • Σταυροφορίες, 11ος -13ος αι. • Οι μονές ως σημαντικά κέντρα εξέλιξης της εκκλησιαστικής μουσικής πολυφωνίας. • Αναπαράσταση μουσικών οργάνων σε μινιατούρες και γλυπτούς διακόσμους εκκλησιών.	
2α. Να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα του μουσικού ρεπερτορίου.	**2. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ** **α.Μουσική των πρώτων Χριστιανών στη Δύση, 1ος-3ος αι. μ.Χ.:** μονόφωνη αντιφωνική ψαλμωδία επηρεασμένη από την εβραϊκή θρησκευτική μουσική και τη μουσική των ελληνιστικών χρόνων.	**2.I** Οι μαθητές ακούν τον ύμνο της Οξυρύγχου, 1ο καταγεγραμμένο χριστιανικό ύμνο του 3ου αι. μ.Χ.
2β. Να κατανοήσουν τις εφαπτόμενες μεταξύ της εκκλησιαστικής μουσικής της Ανατολής και της Δύσης.	**β. Αμβροσιανό μέλος, 4ος αι.:** Ο Άγιος Αμβρόσιος ο Μεδιολάνων συνδυάζει την αντιφωνική ψαλμωδία με λαϊκότροπους ύμνους. **γ. Γρηγοριανό μέλος, 6ος-9ος αι.:** Καθορισμός του τυπικού της ρωμαιοκαθολικής λειτουργίας	**2.II** Οι μαθητές ψάλλουν σε ομάδες ύμνους αμβροσιανού και γρηγοριανού μέλους από μεταγραφές σε σύγχρονη σημειογραφία

	με συγκεκριμένες μονόφωνες μελωδίες από τον πάπα Γρηγόριο Α΄. Χαρακτηριστικά: • Ρυθμός ελεύθερος, σύμφωνα με τη ροή του κειμένου. • Μελωδία σε 8 εκκλησιαστικούς τρόπους (modi) • Διάδοση αρχικά προφορική, από τον 8^{ο} αι. με νευματική σημειογραφία. • Ερμηνεία μέχρι τον 8^{ο} αι. χωρίς συνοδεία μουσικών οργάνων (acapella). **δ. Modi** 8 εκκλησιαστικοί τρόποι, 4 αυθεντικοί: δώριος, φρύγιος, λύδιος, μιξολύδιος και 4 πλάγιοι: υποδώριος, υποφρύγιος, υπολύδιος, υπομιξολύδιος.	
	ε. Σημειογραφία • Αλφαβητική, Βοήθιος-6ος αι.: Ονομασία των μουσικών φθόγγων σύμφωνα με τα πρώτα επτά γράμματα του λατινικού αλφαβήτου. • Νευματική, 8ος αι.: Συμβολισμός της κίνησης της μελωδίας με νεύματα και στιγμές. • Τετράγωνη, Guidod’ Arezzo-11ος αι.: Ονομασία των φθόγγων ut, re, mi, fa, sol, la από την ακροστιχίδα ενός ύμνου στον Άγιο Ιωάννη τον Βαπτιστή, τετράγραμμο, τετράγωνοι φθόγγοι.	**2.ΙΙΙ** Οι μαθητές βλέπουν σε προβολή αποσπάσματα σε νευματική και τετράγωνη σημειογραφία
	στ. Λειτουργική-παραλειτουργική μουσική • **Λειτουργία (Missa)** – Proprium missae – Ordinarium missae • **Τρόποι και σεκουέντσες, 9ος-13ος αι.**	**2.IV** Οι μαθητές ακούν την πασχαλινή σεκουέντσα: “Victimae paschalis laudes” του Wipo της Βουργουνδίας (11^{ος} αι.) **2.V** Οι μαθητές ψάλλουν το κοντάκιο του *Ακάθιστου ύμνου* «Τη υπερμάχω στρατηγώ».

	Εισαγωγή νεωτεριστικών στοιχείων στο γρηγοριανό μέλος – Τρόπος – Σεκουέντσα • **Λειτουργικό δράμα, 10ος - 15ος αι.** Αναπαράσταση της ζωής και των Παθών του Χριστού, καθώς και της ζωής της Παναγίας, των Αγίων και των Προφητών μέσα στην Εκκλησία. Τον 12ο αι. ονομάζεται Θαύμα. Τον 15ο αι. ονομάζεται Μυστήριο και παίζεται έξω από την εκκλησία.	**2.VI** Μετά τις παραπάνω δραστηριότητες, οι μαθητές καλούνται να βρουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στη μονόφωνη δυτική εκκλησιαστική μουσική και στη βυζαντινή μουσική της εποχής του παλαιού μέλους, όπως: Ομοιότητες: • Μονόφωνες μελωδίες. • Αντιφωνική ψαλμωδία • 8 εκκλ. τρόποι, αντίστοιχοι με τους 8 ήχους της Βυζαντινής μουσικής. • Ερμηνεία χωρίς χρήση οργάνων. • Σημειογραφία νευματική. Διαφορές: • Γλώσσα λατινική σε αντίθεση με την ελληνική γλώσσα του βυζαντινού μέλους. • Διαστήματα στους εκκλ. τρόπους διαφορετικά από τα διαστήματα των ήχων της βυζαντινής μουσικής. **2.VII** Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και η κάθε ομάδα να δημιουργεί ένα δικό της μέλος, σε όποιον τρόπο θέλει, το οποίο θα ερμηνεύει. **2. VIII** Οι μαθητές ενημερώνονται για το λειτουργικό δράμα: “Ordo virtutum” της Hildegard von Bingen (1098-1179).

3. Να μπορούν να αναγνωρίζουν και να διακρίνουν διαφορετικά μουσικά στιλ της συγκεκριμένης περιόδου, όπως διαφορές σε θρησκευτική-κοσμική μουσική	**3. ΚΟΣΜΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ** **α. Τροβαδούροι (Troubadours) και Τρουβέροι (Trouvères), Γαλλία 11ος -13ος αι.** Τραγουδιστές, συνθέτες, ποιητές που προέρχονται από την τάξη των ευγενών και των ιπποτών. Οι Τροβαδούροι της Ν. Γαλλίας γράφουν ερωτική ποίηση, οι Τρουβέροι της Β. Γαλλίας γράφουν επική ποίηση. Διάσημοι τροβαδούροι-τρουβέροι: Γουλιέλμος ΙΧ της Ακουιτάνης, Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος, Adam de Halle. **β. Ερωτοτραγουδιστές (Minnesänger) και Αρχιτραγουδιστές (Meistersinger), Γερμανία 12ος-14ος αι.** Ερωτοτραγουδιστές: αντίστοιχοι των τροβαδούρων και τρουβέρων στη Γερμανία, 12ος αι. Αρχιτραγουδιστές, 14ος αι.: προέρχονται από την αστική τάξη. Ιδρύουν συντεχνίες και μουσικές σχολές. Διάσημοι ερωτοτραγουδιστές-αρχιτραγουδιστές: Dietmar von Aist, Walther von der Vogelweide, Hans Sachs.	**3.Ι** Οι μαθητές ακούν το τραγούδι “kalenda maya” του τροβαδούρου Raimbaut de Vaqueiras. **3.ΙΙ** Σε συνεργασία με το μάθημα της 2ης ξένης γλώσσας-γαλλικά, γερμανικά) οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τη δεύτερη ξένη γλώσσα που κάνουν. Οι μαθητές των γαλλικών να μελετήσουν από παρτιτούρα και να τραγουδήσουν το τραγούδι του Βασιλιά της Αγγλίας και τρουβέρου Ριχάρδου του Λεοντόκαρδου “ja nuns hons pris ne dira”. Οι μαθητές των γερμανικών να μελετήσουν από παρτιτούρα και να τραγουδήσουν το τραγούδι του ερωτοτραγουδιστήWalther von der Vogelweide, “under der linden”.

	Χαρακτηριστικά κοσμικής μουσικής **Είδη τραγουδιών:** Chanson de geste, sequenza, canzona, χορευτικά τραγούδια όπως ballada, virelai, rondeau.	
4. Να γνωρίζουν τα μουσικά όργανα της εποχής	**4. ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ** Άρπα, λύρα, χρότα, ψαλτήριο, σαντούρι, λαούτο, βιέλα, οργάνιστρο, εκκλησιαστικό όργανο, κόρνο, σάλπιγγα, φλογέρα, σαλμάι, γκάιντα, τύμπανο, ντέφι, πιάτα, κύμβαλα, κρόταλα, σείστρα, τρίγωνο, καμπάνες.	**4.Ι** Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες σε τρεις ομάδες και η κάθε μία να παρουσιάσει μία οικογένεια οργάνων (χορδόφωνα, αερόφωνα, μεμβρανόφωνα, ιδιόφωνα) χρησιμοποιώντας και οπτικοακουστικό υλικό. **4.ΙΙ** Οι μαθητές καλούνται να βρουν ομοιότητες και διαφορές με μουσικά όργανα των χωρών της Μεσογείου.
5. Να διακρίνουν τα διαφορετικά μουσικά είδη: organum, discantus, moteto, conductus	**5α. ΠΡΩΙΜΗ ΠΟΛΥΦΩΝΙΑ** Τον 9ο αι. εισάγεται η χρήση του εκκλησιαστικού οργάνου, προερχόμενου από την Κωνσταντινούπολη, που συντελεί στη δημιουργία πολυφωνικής μουσικής. Είδη φωνητικής μουσικής: • Organum (Πηγή: Musica Enchiriadis, ανώνυμου του 9ου αι.): Κάτω από μία γρηγοριανή μελωδία (vox principalis ή cantus) αυτοσχεδιάζεται σε απόσταση 8ης, 5ης ή 4ης	**5.Ι** Οι μαθητές τραγουδούν σε ομάδες ένα απλό και ένα μελισματικό organum και να βρουν τις διαφορές. **5.ΙΙ** Οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες, η μία ομάδα να συνθέσει ένα δικό της απλό organum και η άλλη ομάδα να συνθέσει ένα μελισματικό organum.

	μία δεύτερη μελωδία, νότα προς νότα (vox organalis). Τροπάριο του Wincester, ≈ 1050. Η παλαιότερη συλλογή όργκανουμ. • Μελισματικό organum, 12ος αι. Είδος όργκανουμ στο οποίο οι δύο φωνές αλλάζουν θέσεις και κινούνται αντίθετα. Η vox organalis συνοδεύει και με μελίσματα. **5β. ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ NOTRE-DAME, 12ος-μέσα 13ου αι.** Είδη μουσικής: organum (με χρήση τεχνικής discantus), moteto, conductus. • Moteto Επάνω από τον tenor μπαίνει μία δεύτερη (duplum), αργότερα μία τρίτη (triplum) και μία τέταρτη φωνή (quadruplum)με διαφορετικό κοσμικό κείμενο η κάθε μία. • Conductus Ανάλογο είδος με το μοτέτο. Ο tenor τραγουδά θρησκευτικό, όχι όμως λειτουργικό κείμενο. Σπουδαιότεροι συνθέτες: Leonin, Perotin • Leonin: γράφει το Μεγάλο βιβλίο του Όργκανουμ. • Perotin: γράφει 4φ. μοτέτα και καθιερώνει τον ρυθμό. **5γ. ARS ANTIQUA, 1240-1320** • Κύριο είδος μουσικής: moteto απλό (2φ.), διπλό (3φ.), τριπλό (4φ.) Ο tenor χωρίς κείμενο μπορεί να παίζεται από όργανα. • <u>Μετρική σημειογραφία</u> από τον Φράνκο της Κολωνίας. Χρονικές αξίες: maxima, longa, brevis, semibrevis. Μέχρι τη longa ισχύει η	**5.III** Οι μαθητές τραγουδούν σε ομάδες ένα τρίφωνο moteto. **5.IV** Οι μαθητές τραγουδούν σε ομάδες έναν τρίφωνο κανόνα **5.V** Οι μαθητές καλούνται να βρουν τις διαφορές

	σχέση 3:1 (τριαδικό σύστημα). • Συνθέτες: Adam de Halle, Petrus de Cruce, Jacques de Liege **5δ. ARS NOVA, Γαλλία 14ος αι. (1340-1380)** • Organum-conductus σε παρακμή. • Κυριαρχία κοσμικού τραγουδιού, ιδιαίτερα του τρίφωνουισορυθμικού μοτέτου. Εμφάνιση contratenor στη μεσαία φωνή. Άλλα είδη τραγουδιού: cantilena, ballade, virelai, rondeau, chasse=κανόνας με θέματα κυνηγιού. • Λειτουργία: πολυφωνική επεξεργασία. • Εξέλιξη της μετρικής σημειογραφίας: νέες χρονικές αξίες: minima, semiminima • Musica ficta: προσθήκη αλλοιώσεων, κυρίως στον προσαγωγέα από τον ερμηνευτή. • Συνθέτες: Philippe de Vitry, Guillaume de Machaut **5ε.TRECENTO, Ιταλία 14ος αι.** Κοσμικό τραγούδι για ψηλές ανδρικές φωνές με οργανική συνοδεία Είδη: madrigal, caccia, ballata. Συνθέτες: Jacopo da Bologna, Francesco Landini.	ανάμεσα στο 3φ. μοτέτο και στον 3φ. κανόνα. **6.Ι** Οι μαθητές τραγουδούν το ακριτικό τραγούδι «ο θάνατος του Διγενή».
6. Να γνωρίζουν όσον αφορά στον Ελλαδικό χώρο τα διαφορετικά είδη δημοτικού τραγουδιού και εκκλησιαστικής βυζαντινής μουσικής	**6. ΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ** • Δημοτικά τραγούδια, 9ος-12ος αι. α) Ακριτικά i)*Το άσμα του Αρμούρη* ii) *το έπος του Διγενή Ακρίτα* iii) *του μικρού βλαχόπουλου* β) Παραλογές π. χ. *Του νεκρού αδερφού* • Εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική, 13ος-15ος αι.:	**Προτεινόμενα ποιητικά έργα:** • *Ωδή του*

	1η Άνθηση: Περίοδος των μεγάλων μαϊστόρων Ιωάννη Κουκουζέλη, Μανουήλ Χρυσάφη κ.α. Συνθέσεις: *καλλοφωνικοί ειρμοί* και πρώτες μεγάλες *δοξολογίες*. **Λέξεις-κλειδιά: μονόφωνη μουσική, αντιφωνία, κοσμικό τραγούδι, όργκανουμ, μοτέτο, πολυφωνία**	*Χίλντεμπραντ*, 9ος αι. • Οι μαθητές να παίξουν το απόσπασμα με τον διάλογο πριν την ξιφομαχία ανάμεσα στον Χίλντεμπραντ και τον γιο του και να τραγουδήσουν το ακριτικό τραγουδι του 9ου αι. *Το άσμα του Αρμούρη*. • *Τριστάνος και Ιζόλδη*, 12ος αι. • Οι μαθητές να φέρουν πληροφορίες για την υπόθεση του ποιήματος και την εποχή που γράφτηκε και να γίνει ακρόαση του τραγουδιού του τρουβέρου Jean Bodel "Les un pin verdoiant". • *Θεία Κωμωδία*, Δάντης 14^{ος} αι. • Οι μαθητές να μιλήσουν περιληπτικά για αυτό το επικό, αλληγορικό ποίημα, που κάνει κριτική στην πολιτική κατάσταση της Ιταλίας και να συνδυάσουν την παρουσίαση με ένα τραγούδι κοσμικής μουσικής της εποχής. • **Προτεινόμενα μουσικοποιητικά έργα:** • *Carmina Burana*, 13^{ος} αι. Οι μαθητές να χωριστούν σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα να φέρει πληροφορίες και οπτικοακουστικό υλικό για τη συλλογή του 13^{ου} αι. και η δεύτερη ομάδα να φέρει πληροφορίες για τον γερμανό

		συνθέτη Carl Orff , το έργο του *Carmina Burana* και να γίνει ακρόαση του τραγουδιού "O Fortuna". • *Ρομάν ντε Φαβέλ*, Ανώνυμου 14^{ου} αι. Οι μαθητές να χωριστούν σε 3 ομάδες. Η 1^{η} ομάδα να μιλήσει περιληπτικά για την υπόθεση αυτού του αλληγορικού, σατιρικού έργου και να το συνδέσει με την ιστορική εποχή. Η 2η να μιλήσει για τα είδη μουσικής και τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται και η 3η να προβάλει στην τάξη μινιατούρες από το έργο, που απεικονίζουν παρτιτούρες, το άλογο- πρωταγωνιστή και τα μουσικά όργανα.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ, 15ος-16ος αι. (Σύνολο διδακτικών ωρών = 6)		
Οι μαθητές πρέπει: 1. Να εξοικειωθούν με το συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο της μουσικής και να τη συσχετίσουν με τις ιδιαίτερες κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες της δημιουργίας της.	**1. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ** • **Ανθρωπισμός**: στροφή προς τον Ελληνορωμαϊκό πολιτισμό και τον άνθρωπο-Homo universalis. • Στις τέχνες επικρατούν οι απλές γραμμές, η φυσικότητα και ο άνθρωπος ως κεντρική μορφή. • Μουσική τυπογραφία, 1498. • Κέντρα μουσικής δημιουργίας: • α) μετρίζ = εκκλησιαστικές μουσικές σχολές • β) αυλές βασιλέων και αρχόντων. • Άνοδος εμπορικών πόλεων Ιταλικής χερσονήσου.	
2. Να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα του μουσικού ρεπερτορίου	**2.ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ** 1. Κυριαρχία πολυφωνικής φωνητικής μουσική. 2. Μελωδία απλή. Αποκτά φυσικότητα με τη χρήση της αναπνοής. 3. Οργανική μουσική: επισκιάζεται από τη φωνητική. 4. Σημειογραφία: Λευκή μετρική με νέες χρονικές αξίες fusa, semifusa.	
3α. Να μπορούν να αναγνωρίζουν και να διακρίνουν διαφορετικά μουσικά στιλ και εποχές	**3. ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΩΝ ΓΑΛΛΟΦΛΑΜΑΝΔΩΝ ΣΥΝΘΕΤΩΝ** **3.1 Σχολές** **1η Γαλλοφλαμανδική σχολή – Βουργουνδοί (1420-1460)** • Επίδραση από Αγγλικό στιλ: fauxbourdon: γραφή μιας μελωδίας μία 3η κάτω από τον tenor, ερμηνεία όμως μία 6η από επάνω. • Πνεύμα κοσμοπολιτισμού και εκκοσμίκευσης.	**3.I** Οι μαθητές παρακολουθούν από παρτιτούρα το 3φ. ροντώ “Bonjour, bon mois” του Guillaume Dufay με ταυτόχρονη ακρόαση σε δύο εκδοχές: μία φωνητική και μία φωνητική-ενόργανη.

	Συνθέτες: Guillaum Dufay, Giles Binchois. Μουσικά είδη: • Ordinarium missae • Chanson Προτεινόμενες διδακτικές ώρες: 1 **2η και 3η Γαλλοφλαμανδική σχολή (1460-1520)** Καθιέρωση τετράφωνης πολυφωνίας. Αυστηρή μίμηση (κανόνας) και χωρισμός φωνών σε δύο ομάδες. Συνθέτες: J. Ocheghem, J. Obrecht, Josquin de Pres Μουσικά είδη: • Λειτουργία-παρωδία • Λειτουργία-παράφραση	Κατόπιν να σχολιάσουν τις ερμηνείες .
3β. Να διακρίνουν τα διαφορετικά μουσικά είδη κοσμικής φωνητικής μουσικής	**3.2 Κοσμική μουσική** **3.2.1 Φωνητική μουσική** Ιταλία: Frottola, vilanela, madrigal (μαδριγάλι) Γαλλία: chanson Γερμανία: lied Συνθέτες: – Γαλλία: Clement Janequin Chansons με έντονο περιγραφικό χαρακτήρα, όπως: το κυνήγι, το τραγούδι των πουλιών, οι κραυγές του Παρισιού. – Αγγλία: William Byrd, Thomas Morley Μαδριγάλια – Γερμανία: Orlando di Lasso Μαδριγάλια, Chanson, Lieder	**3.ΙΙ** Οι μαθητές παρακολουθού ν βίντεο με το «τραγούδι των πουλιών» του Clement Janequin, στο οποίο γίνεται ανάλυση της παρτιτούρας με ταυτόχρονη ακρόαση του τραγουδιού **3.ΙΙΙ** Οι μαθητές μελετούν από παρτιτούρα και να ερμηνεύσουν

3.γ Να διακρίνουν τα διαφορετικά μουσικά είδη οργανικής μουσικής και κυρίως να αντιλαμβάνονται τη διαφορετικότητα στο ηχόχρωμα των νέων πληκτροφόρων οργάνων κλάβικορντ-τσέμπαλο	**3.2.2 Οργανική μουσική** Περιορίζεται να παίζει το c.f. ή να συνοδεύει τα κοσμικά τραγούδια και τους χορούς. Τον 16ο αι. αποκτά σχετική αυτονομία. • Αυτόνομα οργανικά είδη: ριτσερκάρε, καντσόνα, τοκάτα, φαντασία. • Χοροί: pavana, galliarda, bransle, κ.α. Οικογένειες μουσικών οργάνων: βιόλας, φλογέρας, νυκτά πληκτροφόρα κ.α.	σε ομάδες ένα 2φ. μοτέτο του Orlando di Lasso. **3.IV** Οι μαθητές παρακολουθού ν την παρτιτούρα με ταυτόχρονη ακρόαση του μαδριγαλιού του “Now is the merry month of maying”. **3.V** Οι μαθητές παρακολουθού ν το βίντεο του Μουσικού σχολείου Θεσ/νίκης με μαθητές του Συνόλου Αναγ.- Μπαρόκ Μουσικής να παίζουν 3 αναγεννησιακο ύς χορούς του Tielman Susato. **3.VI** Οι μαθητές καλούνται να βρουν πληροφορίες για την προέλευση και την κατασκευή του κλάβικορντ. **3.VII** Οι μαθητές παρακολουθού ν βίντεο στο οποίο παίζεται σε κλάβικορντ το έργο του William Byrd, “My Lady Nevells ground”, για να
3δ. Να κατανοήσουν τις διαφορές ανάμεσα σε θρησκευτική και κοσμική φωνητική μουσική και να αντιλαμβάνονται τις	**3.3 Θρησκευτική μουσική** Κυριότερα είδη: Λειτουργία, μοτέτο, χορικό – Λειτουργία (Missa): αρχικά	

επιδράσεις ανάμεσα στα μουσικά στιλ **4. Να γνωρίσουν τον μοναδικό Έλληνα συνθέτη θρησκευτικής πολυφωνικής μουσικής κατά το πρότυπο της Δύσης**	το ίδιο γρηγοριανό μέλος στον tenor σε όλα τα μέρη. Αργότερα κοσμικό μέλος. – Μοτέτο: κυρίως θρησκευτικό κείμενο, σπάνια κοσμικό. Εγκαταλείπονται τα πολλά κείμενα και η ισορρυθμία. Ελεύθερη μελωδική κίνηση, μίμηση. – Choral (Χορικό): Μονόφωνο λειτουργικό μέλος της Λουθηρανικής εκκλησίας στα Γερμανικά, συχνά από κοσμικές μελωδίες – Χορικό μοτέτο: 4φ. σύνθεση με ή χωρίς συνοδεία οργάνων βασισμένο σε χορικό. **Μεταρρύθμιση του Λούθηρου** – Χορικό – Χορικό μοτέτο **Αντιμεταρρύθμιση παπικής εκκλησίας, 16^{ος} αι.** – Palestrina Καθιερώνει το πολυφωνικό στιλ "a capella". Έργα: 93 λειτουργίες, 179 μοτέτα **Σχολή Βενετίας** Πολυχορικό μοτέτο – Andrian Willaert **4. ΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ** – Φραγκίσκος Λεονταρίτης (1518-1572) Καθολικός ιερέας στην ενετοκρατούμενη Κρήτη. Σπούδασε μουσική στη Ρώμη, και εργάστηκε ως μουσικός στη Βενετία και το Μόναχο. Έργα: 3 λειτουργίες, 76 μοτέτα, 6 μαδριγάλια. – Εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική Μετά την άλωση μετατοπίζεται η άνθηση της εκκλησιαστικής βυζαντινής	δουν το όργανο και να ακούσουν τον ήχο του. **3.VIII** Οι μαθητές καλούνται να βρουν πληροφορίες για την προέλευση και την κατασκευή των νυκτών πληκτροφόρων: βίρτζιναλ, σπινέτα, τσέμπαλο, καθώς και για τις μεταξύ τους διαφορές. **3. IX** Οι μαθητές παρακολουθούν βίντεο στο οποίο παίζεται σε βίρτζιναλ το έργο του William Byrd "Rowland" για να δουν το όργανο και να ακούσουν τον ήχο του. **3.X** Οι μαθητές παρακολουθούν την παρτιτούρα του μοτέτου του Palestrina "o magnum mysterium" με ταυτόχρονη ακρόαση. Μετά να γίνει ακρόαση του αντίστοιχου έργου του Tomas de Victoria. Να σχολιαστούν τα δύο έργα.

	μουσικής στην Κύπρο, Κρήτη, Σερβία. **Λέξη-κλειδί:** πολυφωνία	**4.** Οι μαθητές ακούν το "Kyrie" από την Λειτουργία του Φραγκίσκου Λεονταρίτη "Super aller mi faut"και το μοτέτο "O Rex Gloriae"

		Προτεινόμενοι ζωγραφικοί πίνακες και καλλιτέχνες: • Να γίνει ανάλυση του τρίπτυχου πίνακα: του Hans Memling «Άγγελοι μουσικοί», 1480. • Να γίνει ανάλυση του πίνακα του Veronese «Οι γάμοι της Κανά», 1563. • Να γίνει αναφορά στον Leonardo Da Vinci πανεπιστήμονα, αρχέτυπο του Homo universalis και στο έργο του. • Να γίνει ανάλυση του πίνακα του Botticelli «Η Άνοιξη», 1477 και να σκεφτούν οι μαθητές ποια μουσική θα ταίριαζε υφολογικά σ’ αυτόν τον πίνακα. **Προτεινόμενα**

		θεατρικά έργα: • William Shakespeare: *Όνειρο θερινής νύχτας* • Οι μαθητές να αναφέρουν περιληπτικά την υπόθεση του έργου, να το συνδέσουν με την ιστορική εποχή και να ντύσουν μουσικά την παρουσίαση με ένα μαδριγάλι του Thomas Morley. • Κρητική λογοτεχνία: α) Γεώργιος Χορτάτσης, *Ερωφίλη* β) Βιτσέντζος Κορνάρος: *Ερωτόκριτος* • Οι μαθητές να μιλήσουν περιληπτικά για τα δύο έργα και την κοινωνία της Κρήτης εκείνη την εποχή και να κάνουν συσχετισμό με τον μουσικό Φραγκίσκο Λεονταρίτη, τη ζωή του, τις σπουδές

		του και τη δημιουργικ ή του πορεία.
ΜΠΑΡΟΚ, 17ος -περίπου μέσα 18ου αι. (Σύνολο προτεινόμενων διδακτικών ωρών = 7)		
Οι μαθητές πρέπει: 1. Να εξοικειωθούν με τα βασικά χαρακτηριστικά της ιστορικής περιόδου	**1α. ΠΕΡΙΟΔΟΙ** Πρώιμο ≈ 1600-1640, Όψιμο ≈1640-1690, Ώριμο Μπαρόκ ≈ 1690-1750 **1β. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ** 1. Εδραίωση της απολυταρχίας: Στη Γαλλία ο βασιλιάς Λουδοβίκος $14^{ος}$ θεωρεί τον εαυτό του αντιπρόσωπο του Θεού. 2. Αγγλία: Ένδοξη επανάσταση από την αστική τάξη (1688), συνταγματική μοναρχία και κοινοβουλευτισμός, Διακήρυξη των Δικαιωμάτων (1689).	
2. Να συσχετίσουν τη μουσική με το πολιτικο-κοινωνικό περιβάλλον	**2. ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ** 1. Διαφωτισμός 2. Δραματικό στοιχείο στις τέχνες και θεωρία των συναισθημάτων (Affektenlehre)	
3. Να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα του μουσικού ρεπερτορίου.	**3. ΝΕΩΤΕΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ:** – Μείζονας-ελάσσονας τρόπος, σταδιακή εδραίωση τονικής πρακτικής. – Basso continuo (συνεχές βάσιμο): συμβολισμός συγχορδιών, που παίζονται αυτοσχεδιαστικά, με αριθμούς πάνω από το μπάσο. – Στιλ κοντσερτάντε: απελευθέρωση φωνών μέσω αυτοσχεδιασμού, σε αρμονική συνήχηση μεταξύ τους. – Νέα οργανικά μουσικά είδη: σόλο και τρίο-σονάτα, σουΐτα, κοντσέρτο γκρόσσο και σόλο κοντσέρτο.	

	– Μονωδία: σολιστική ερμηνεία φωνητικών έργων με συνοδεία b.c. – Εδραίωση σημερινού μετρικού συστήματος: διαστολές, μετρική αγωγή, σχέση ανάμεσα στις ρυθμικές αξίες 2:1. – Τεχνική εξέλιξη μουσικών οργάνων.	
4. Να μπορούν να αναγνωρίσουν διαφορετικά στιλ και να κατανοήσουν τις διαφορές ανάμεσα σε θρησκευτική και κοσμική φωνητική μουσική.	**4. ΟΠΕΡΑ ΚΑΙ ΟΡΑΤΟΡΙΟ: ΙΤΑΛΙΑ** • Όπερα Από την *Φλωρεντινή καμεράτα* (κύκλο λογοτεχνών και διανοούμενων) προέρχονται οι πρώτες προσπάθειες δημιουργίας όπερας. Jacopo Peri, 1600: *Ευρυδίκη* σε στιλ μουσικής απαγγελίας-recitativo. Claudio Monteverdi, 1607**:** *Ορφέας*, πρώτη πραγματική όπερα Χαρακτηριστικά: 1. Κοσμικό περιεχόμενο 2. Σκηνική δράση 3. Σολίστες, χορωδία, ορχήστρα, μουσική απαγγελία (recitativo) 4. Συχνά συμμετοχή χορού Συνθέτες: Cl. Monteverdi, A. Scarlatti, G. B. Pergolesi. • Ορατόριο Είδος θρησκευτικής μουσικής. 1^{ο} ορατόριο: 1640 από τον Giacomo Carissimi. Χαρακτηριστικά: 1. Κείμενο θρησκευτικού περιεχομένου 2. Χωρίς σκηνική δράση 3. Σολίστες, χορωδία, αφηγητής, ορχήστρα.	**4.1** Αφού ενημερωθούν για την υπόθεση της όπερας *Ορφέας* του Claudio Monteverdi, οι μαθητές ακούν την εισαγωγική τοκάτα και το ριτορνέλο με την άρια της μουσικής. Κατόπιν να περιγράψουν τα συναισθήματα που τους προκαλούνται στο άκουσμα της μουσικής από τις διαφορετικές ομάδες οργάνων.
5α. Να αντιλαμβάνονται τις εξελίξεις στην κατασκευή των μουσικών οργάνων, οι οποίες επέδρασαν στην	**5. ΟΡΓΑΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ: ΙΤΑΛΙΑ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ** Η εξέλιξη των μουσικών	

εξέλιξη της οργανικής μουσικής. **5β. Να διακρίνουν τα μουσικά είδη: σονάτα, σουίτα, κοντσέρτο γκρόσο, φούγκα** **6. Να γνωρίσουν: τους σημαντικότερους συνθέτες από κάθε περίοδο της εποχής και τα μουσικά τους επιτεύγματα.**	οργάνων συμβάλλει στην εξέλιξη της οργανικής μουσικής Νέα οργανικά μουσικά είδη: • Solo sonata: για 1 ερμηνευτή και b.c. • Trio-sonata: για 4 ερμηνευτές • Suita: αποτελείται από μία σειρά χορών • Concerto grosso, μέσα 17ου αι.: για δύο ομάδες οργάνων (soli και tutti) • Solo concerto, τέλος 17ου αι • Fuga: πολυφωνική σύνθεση με θέμα και αντίθεμα. Έκθεση θέματος από όλες τις φωνές Συνθέτες: Archangelo Corelli, Tomaso Albinoni, Girolamo Frescobaldi, Domenico Scarlatti, Antonio Vivaldi κ.α. **6. ΟΠΕΡΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ: ΓΑΛΛΙΑ, ΑΓΓΛΙΑ** **Γαλλία** • Λυρική τραγωδία: η όπερα που καθιερώνει ο Jean Baptist Lully (1632-1687). • Σουίτα: εμπλουτίζεται με άλλους χορούς. O J. J. Froberger (1616-1667) θεωρείται «πατέρας της σουίτας". • Francois Couperin (1668-1733): μουσική δωματίου, 4 τόμοι με σουίτες-ordres για τσέμπαλο κ.α. • Jean Philippe Rameau (1683-1764): όπερες, έργα για τσέμπαλο και το θεωρητικό έργο *Μελέτη της αρμονίας*. **Αγγλία** • Henry Purcell (1659-1695): καθιέρωση της αγγλικής όπερας με το έργο *Διδώ και*	 **5.I** Οι μαθητές ακούν το *Adagio* του Tomaso Albinoni. **5.II** Οι μαθητές φέρνουν πληροφορίες για τον όρο *τοκάτα* και κατόπιν να ακούσουν το έργο "Toccata per spinettina e violino" του Girolamo Frescobaldi και να μιλήσουν για τη φόρμα του έργου. **5.III** Οι μαθητές βλέπουν τον πίνακα ζωγραφικής του Jan Vermeer *Μάθημα μουσικής*, 1662-1665 και να τον σχολιάσουν. **5.IV** Οι μαθητές ακούν την "Galliarda" από το Pars III του έργου *Mensa Sonora* του Heinrich Franz von Biber και να την αναλύσουν με τη βοήθεια του διδάσκοντα. **6.** Οι μαθητές

	Αινείας. Προτεινόμενες διδακτικές ώρες: 1	ακούν το $1^{ο}$ μέρος από το κοντσέρτο του Jean Philippe Rameau, *Pieces de clavecin en concert No 5* και να διαπιστώσουν αν ανήκει στη φόρμα κοντσέρτου.
7. Να αναπτύξουν δεξιότητες αισθητικής κρίσης	**7. ΩΡΙΜΟ ΜΠΑΡΟΚ** • Antonio Vivaldi (1678-1741) 477 κοντσέρτα για διαφορετικά όργανα. Πιο γνωστό έργο του: τα περιγραφικά κοντσέρτα *Οι 4 εποχές*. • Johann Sebastian Bach (1685-1750) Θρησκευτική μουσική: Καντάτες, Ορατόρια, Πάθη, 1 Λειτουργία σε Σι ελασ. Κοσμική μουσική: κοντσέρτα για σόλο όργανα με πιο γνωστά τα *6 Βρανδεμβούργια κοντσέρτα*, σονάτες, παρτίτες, σουίτες, *Καλώς συγκερασμένο κλειδοκύμβαλο* σε 2 τόμους με 24 πρελούδια και φούγκες το καθένα, *Παραλλαγές Goldberg*, *Τέχνη της φούγκας* κ.α. Με τον Bach η φούγκα φτάνει στο αποκορύφωμά της. • Georg Friedrich Händel (1650-1759) Θρησκευτική μουσική: Ανθέμια και Λειτουργίες με πιο γνωστή τον *Μεσσία*. Κοσμική μουσική: Όπερες, σουίτες, κοντσέρτα για εκκλ. όργανο κ.α. Από το 1712 μέχρι τον θάνατό του ζει στην Αγγλία.	**7.Ι** Οι μαθητές ακούν ένα μέρος από τα περιγραφικά κοντέρτα *Οι 4 εποχές* του Antonio Vivaldi και να συζητήσουν στην τάξη τις εικόνες που φαντάζονταν κατά την ακρόαση.
8. Να γνωρίσουν: τη μουσική δημιουργία στον Ελλαδικό χώρο.	**8. ΕΛΛΑΔΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ** • Εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική (1650-1720): 2η Άνθηση με σπουδαίους συνθέτες όπως ο Πέτρος Μπερεκέτης. Χαρακτηριστικά: ιδιαίτερα έντεχνο ύφος, νέες συνθέσεις εμπλουτισμένες με νέες θέσεις. • Δημοτική μουσική: κλέφτικα τραγούδια, ερωτικά, του γάμου κ.α. • Μουσικά όργανα: γραπτές	**&.II** Οι μαθητές ακούν το $1^{ο}$

	μαρτυρίες του 17ου αι. αναφέρουν την εμφάνιση του βιολιού. **Λέξεις κλειδιά:** όπερα, σουΐτα, κοντσέρτο γκρόσσο, φούγκα	μέρος από το *Βραδεμβούργιο κοντσέρτο νο 5* του Johann Sebastian Bach και να αναλύσουν τη φόρμα του. **&.III** Οι μαθητές ακούν το “Alleluia” από το ορατόριο *Μεσσίας* του Händel και να το σχολιάσουν. **8.I** Οι μαθητές τραγουούν ένα κλέφτικο τραγούδι. **8.II** Οι μαθητές κάνουν επιτόπια έρευνα, δηλ. να ηχογραφήσουν κάποιον (π.χ. έναν ηλικιωμένο συγγενή τους) σε ένα δημοτικό τραγούδι, να γίνει ακρόαση της ηχογράφησης στην τάξη και να φέρουν πληροφορίες για τον τραγουδιστή και το συγκεκριμένο τραγούδι.

2.2 Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ (Σύνολο προτεινόμενων διδακτικών ωρών = 9)		
Οι μαθητές πρέπει: **1. Να κατανοήσουν την έννοια του Κλασικισμού**	**1. ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΟΥ ΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΥ** Εμπνέεται από την τέχνη και τον πολιτισμό της Αρχαίας Ελλάδας. Στην ιστορία της μουσικής συνδέεται με την τελειότητα της μουσικής γραφής, με την έννοια του ωραίου και ταυτόχρονα του λιτού, του κατανοητού εκφρασμένου διαμέσω της ισορροπίας του συναισθήματος με τη λογική σε μουσικό έργο διαχρονικής αξίας.	**1.** Με αφορμή φωτογραφία της Ακαδημίας Αθηνών οι μαθητές ανιχνεύουν τα βασικά χαρακτηριστικά του κλασικισμού στην τέχνη.
2. Να κατανοήσουν τα χρονικά πλαίσια της περιόδου (προκλασική –κλασική περίοδος).	**2. ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ***:* Από το 1750 μέχρι το 1830 περίπου. Η εποχή μετά το Μπαρόκ και πριν τον Ρομαντισμό. Μετάβαση από το Μπαρόκ στον κλασικισμό.	
3. Να συνειδητοποιήσουν πως ο Κλασικισμός είναι κύημα	**3 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ**	**3.** Με αφορμή το απόφθεγμα «Διαφωνώ με

των ιστορικοκοινωνικο-πολιτικών συνθηκών της εποχής. **4. Να συνδέσουν τις εξελίξεις στην Ευρώπη με τις αντίστοιχες στον Ελλαδικό χώρο (συγχρονικά)**	**ΕΥΡΩΠΗ-ΑΜΕΡΙΚΗ** • Διαφωτισμός (άνοδος της αστικής τάξης-ορθολογισμός-πίστη στην πρόοδο-ατομική ελευθερία-κατάργηση δουλείας-ανεξιθρησκία-υποστήριξη δικαιωμάτων του ανθρώπου-ισότητα-Κοινωνικό Συμβόλαιο-Εγκυκλοπαίδεια-περιορισμός εξουσίας της Εκκλησίας) • Διακήρυξη των Δικαιωμάτων ΗΠΑ 1776 • Γαλλική Επανάσταση 1789 • 1799 ο Ναπολέων μονάρχης -Κατάρρευση δημοκρατίας • Ήττα Ναπολέοντος 1814. • Επάνοδος Μοναρχίας-Λογοκρισία- Πάταξη νέων ιδεών. • ***Στη Μουσική:*** Εξισορρόπηση πνεύματος και συναισθήματος και συνάμα εξισορρόπηση μορφής και περιεχομένου. Ο μουσικός δεν είναι υπηρέτης της αυλής. **4. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ** 1750-1821: Νεοελληνικός Διαφωτισμός: (κίνημα ανάλογο του ευρωπαϊκού διαφωτισμού)- Ρήγας Βελεστινλής: οι Έλληνες κοινωνοί των ιδεών του Διαφωτισμού. 1821: Ελληνική Επανάσταση 1828-1832: Η Ελλάδα ανεξάρτητο κράτος-Κυβέρνηση Ι. Καποδίστρια. • ***Στη Μουσική*** **Α. Κοσμική Μουσική** ***Κλέφτικο δημοτικό τραγούδι*** ως διακριτό είδος των επικών δημοτικών τραγουδιών και ως σύμβολο της	ό, τι λες αλλά θα υπερασπισθώ μέχρι θανάτου το δικαίωμά σου να το λες» που αποδίδεται στο Βολταίρο οι μαθητές καλούνται να διατυπώσουν τα χαρακτηριστικά του διαφωτισμού. **4.Ι** Με αφορμή τον πίνακα του Θεόφιλου *Ο Ρήγας και ο Κοραής σώζουν την Ελλάδα*, οι μαθητές καλούνται να σκιαγραφήσουν τα ιστορικά γεγονότα στην Ελλάδα. **4.ΙΙ** Δίνεται στους μαθητές η παρτιτούρα του Δημοτικού τραγουδιού Μαύρη ζωή που κάνουμε εμείς οι μαύροι κλέφτες. Σκόπιμα από την παρτιτούρα λείπουν νότες τις οποίες καλούνται οι

	αντιπαράθεσης με τους φορείς εξουσίας. ***Τραγούδια***- πάνω από 100 – σε ελληνικό στίχο από τον Πέτρο τον Πελοποννήσιο σε τούρκικες κλίμακες και ρυθμούς. ***Όργανα***: ούτι, κανονάκι, πολίτικη λύρα, πλαγίαυλος (νέι)-θαμπούρα. **Β. Θρησκευτική-Εκκλησιαστική Μουσική** Παναγιώτης Χαλάτζογλου, Ιωάννης Τραοεζούντιος, Δανιήλ Πρωτοψάλτης Απλοποίηση συστήματος σημειογραφίας και καλλιέργεια Παπαδικού μέλους από τον Πέτρο τον Πελοποννήσιο τον Λαμπαδάριο. Ιάκωβος Πελοποννήσιος: αντιτάσσεται στους νεωτερισμούς Πέτρος ο Βυζάντιος, Βασίλειος Στεφανίδης, Γεώργιος ο Κρης κ.α.	μαθητές να συμπληρώσουν. Κατόπιν τραγουδούνε το τραγούδι.
5. Να κατανοήσουν πως συντελείται το πέρασμα στον Κλασικισμό	**5. ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΟΝ ΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟ** **5.1 Εισαγωγή** Ροκοκό ως προκλασικό ύφος και ως προϊόν του ύφους Galante (François Couperin, Domenico Scarlatti, Georg Philipp Telemann) και της ιταλικής Opera Buffa (Niccolò Jommelli, Niccolò Piccini, Giovanni Paisielo, Pasquale Anfosse, Domenico Cimarosa). **5.2 Οι γιοι του Bach.** • Κίνημα «Θύελλα και Ορμή» • Γέννηση αισθηματικού ύφους (Εποχή της Ευαισθησίας). Αποκορύφωση από τους	**5.Ι** Οι μαθητές καλούνται να φανταστούν και να δραματοποιήσουν μία σκηνή από την καθημερινή ζωή της οικογένειας, όπου ο πατέρας και οι γιοι μιλάνε για τα έργα τους αναδεικνύοντας τις μεταξύ τους διαφορές. (Η δραστηριότητα θα μπορούσε να εξελιχθεί σε

	γιους του Bach (Wilhelm Friedemann Bach, Carl Philipp Emanuel Bach, Johann Christian Bach). Χαρακτηριστικά: **I.** Διάδοση του οργανικού είδους σονάτας **II.** Εμπλουτισμός συμφωνικού ύφους με στοιχεία από την οπερατική άρια και την ουβερτούρα. • Ανάπτυξη ομοφωνικού στυλ	σύντομο μονόπρακτο).
5α. Να κατανοήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά της Σχολής Mannheim **5β. Να γνωρίσουν αντιπροσωπευτικούς συνθέτες της Σχολής Mannheim**	**5.3 Η Σχολή του Mannheim** ***Αναφορά στον όρο Σχολή:*** Ομάδα δημιουργών με κοινές αισθητικές αντιλήψεις και επιδιώξεις στις καλές τέχνες. • Αναφορά στις καινοτόμες τεχνικές που υιοθετήθηκαν από την αυλική ορχήστρα του Μανχάιμ μετά το δεύτερο μισό του 18ου αι. • **Χαρακτηριστικά** **I.**Καθιέρωση δυναμικών αποχρώσεων crescendo-diminuendo) σύντομων εναλλαγών p-f. **II.**Διαφοροποίηση μέρους πνευστών από τα έγχορδα-προάγγελος της μεταγενέστερης ενορχήστρωσης. **III.** Διάφορες μιμήσεις: κελάηδισμα πουλιών κ.λπ. **IV.**Ανάδειξη δεύτερου θέματος στο Α΄ μέρος της Συμφωνίας-προάγγελος κλασικής φόρμας σονάτας. **V.**Μενουέτο ως 3ο μέρος Συμφωνίας • Κύριοι εκπρόσωποι Johann και Carl Stamitz, Francis Xavier Richter, Christian Cannabich	**5.II** Δίνεται στους μαθητές απόσπασμα από τη Συμφωνία σε Σολ μείζονα (Mannheim) Α΄ μέρος Allegro του **J. Stamitz** και ζητείται να ανιχνεύσουν τα χαρακτηριστικά της Σχολής Mannheim.
6. Να γνωρίσουν τα βασικά	**6. Η ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ**	**6.I** Δίνεται στους μαθητές απόσπασμα από την Συμφωνία αρ. 9 Op. 125 σε ρε ελάσσονα του **L. v. Beethoven** και από τη Συμφωνία σε Ντο μείζονα BWV 1045 του **J. S. Bach**

χαρακτηριστικά της Σχολής της Βιέννης **6α. Να αναγνωρίζουν τους αντιπροσωπευτικούς συνθέτες** **6β. Να γνωρίζουν τους αντιπροσωπευτικούς συνθέτες και να τους διαφοροποιούν από αντίστοιχους άλλων ρευμάτων – εμπέδωση διαφορετικών στιλ.**	• Πραγμάτωση τελειότητας • Χαρακτηριστικά **Ι.** Ομοφωνική γραφή. Κυρίαρχη η μελωδία. **ΙΙ.** Ευκρινείς, λιτές και τονικά σαφείς μελωδίες. **ΙΙΙ.** Σαφείς μουσικές φράσεις που υποδηλώνονται με πτώσεις. **IV.** Συμμετρικές και ισορροπημένες δομές **V.** Διατονική αρμονία-Βραδύτερες αρμονικές αλλαγές. **VI.** Συνεχείς μεταβολές δυναμικών (crescendo-diminuendo). **VII.** Εναλλαγές ηχοχρωμάτων μεταξύ των μερών του έργου. **VIII.** Ενσωμάτωση λαϊκών και παραδοσιακών στοιχείων. **IX.** Ισορροπία συναισθήματος και λογικής, μορφής και περιεχομένου. **X.** Σύντομες περίοδοι και φράσεις **XI.** Εναλλαγή συναισθημάτων και διάθεσης **XII.** Κατάργηση διακοσμητικών στοιχείων έκφρασης. • **Εκπρόσωποι** **Franz Joseph Haydn:** πατέρας της Συμφωνίας, δημιουργός του κουαρτέτου εγχόρδων. Γράφει και Λειτουργίες και Ορατόρια. **Wolfgang Amadeus Mozart:** εκφραστική μελωδία στα γρήγορα μέρη της Συμφωνίας. Θεμελιωτής της Γερμανικής Όπερας: πρωταγωνιστές-πρόδρομοι των λιμπρέτων του R. Wagner. **Ludwig van Beethoven:** τελείωση ομόφωνου στυλ,	με στόχο να και ζητείται να εντοπίσουν τα διαφορετικά χαρακτηριστικά μεταξύ Μπαρόκ και Κλασικισμού. **6.ΙΙ** Δίνεται στους μαθητές το Ι Θέμα από την έκθεση του Ι μέρους από τη Συμφωνία αρ. 104 (του Λονδίνου) σε ρε μείζονα του **J. Haydn**, τη Συμφωνία αρ. 40 σε σολ ελάσσονα Κ. 550 του **W. A. Mozart** και τη Συμφωνία αρ. 5 Op. 67 σε ντο ελάσσονα του **L. v. Beethoven** και ζητείται να ανιχνευτούν οι διαφορές τους. **6.ΙΙΙ** Οι μαθητές καλούνται να δικαιολογήσουν την ονομασία της Σονάτας αρ. 23 (Appassionata) του L. V. Beethoven κατόπιν ακρόασης του Ι μέρους. **7.** Οι μαθητές που γνωρίζουν ιταλικά

	μελωδία κυρίαρχη, πλαστική και εκφραστική. Θέματα εκτεταμένα. Στοιχεία που καλωσορίζουν το ρομαντισμό. Προγραμματική μουσική.	καλούνται να αναπαραστήσουν μία σκηνή με ρετσιτατίβο από την όπερα Ορφέας του C. W. Gluck.
7. Να έρθουν σε επαφή με τις αντιπροσωπευτικές μορφές-φόρμες του κλασικισμού και να τις προσεγγίσουν μορφολογικά σε γενικές γραμμές.	**7. ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ-ΦΟΡΜΕΣ** **7.1 Κοσμική Μουσική** • Όπερα Σοβαρή Όπερα, Όπερα Μπούφα (Ιταλία), Κωμική Όπερα (Γαλλία), Christoph Willibald Gluck (μεταρρύθμιση όπερας), Γερμανική Όπερα και Κωμική Όπερα: κορύφωση με τον W. A. Mozart Μορφή-φόρμα Σονάτας . • Συμφωνία –κοντσέρτο • Μενουέτο • Lied • Φαντασία • Καντάτα **7.2 Θρησκευτική-Εκκλησιαστική Μουσική** • Λειτουργία • Ρέκβιεμ • Κλασικό Ορατόριο	**7.I** Δίνονται στους μαθητές τα τρία θέματα της έκθεσης από το Ι μέρος της Παθητικής Σονάτας του **L. v. Beethoven** και ζητείται να σκιαγραφηθεί ο διαφορετικός-αντιθετικός τους χαρακτήρας. **7.II** Δίνονται στους μαθητές τα θέματα της έκθεσης του Ι μέρους της Sonata Facile του **W. A. Mozart** και της Σονάτας αρ. 23 για πιάνο(Appasionata) του **L. v. Beethoven** και ζητείται να σχολιαστεί ο χαρακτήρας τους. Προτείνεται η μεταφορά τους σε αφισοπεντάγραμμο. **7.III** Δίνεται στους μαθητές τα μέρη της Missa Brevis σε σολ μείζονα, Κ. 49 του **W. A. Mozart** και της Συμφωνίας αρ. 40 σε σολ ελάσσονα Κ. 550 του ίδιου συνθέτη και ζητείται να ανιχνεύσουν τις διαφορές της δομής των δύο έργων. **7.IV** Δίνονται στους μαθητές τα μέρη των λειτουργιών Missa Brevis του **W. A. Mozart** και Missa Solemnis του **L. v.** Beethoven και ζητείται να διατυπώσουν ομοιότητες

		και διαφορές. **8.I** Με την βοήθεια οπτικοακουστικού υλικό σχετικού με το πιάνο και το κλειδοκύμβαλο (κλαβεσέν) οι μαθητές ανακαλύπτουν τις διαφορές των δύο οργάνων.
8. Να συνδέσουν τις μορφές-φόρμες με την εξέλιξη των μουσικών οργάνων και των ευρύτερων μουσικών σχημάτων.	**8. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ, ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΤΕΡΩΝ ΟΡΓΑΝΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ** ***Όργανα*** • Πιάνο: αντικαθιστά το κλειδοκύμβαλο (κλαβεσέν) • Βαρύτονο: μπάσο έγχορδο με δοξάρι • Κλαρινέτο, Φυσικό κόρνο, Τρομπόνι: βρίσκουν τη θέση τους στην ορχήστρα. • Βιολοντσέλο: εξελίσσεται σε σολιστικό όργανο ***Ορχήστρα*** 22 βιολιά, 4 βιόλες, 4 τσέλα, 1 κ.μπάσο, από 2 φλάουτα, όμποε, κλαρινέτα, φαγκότα, κόρνα, τρομπέτες και τύμπανα. Διεύρυνση ορχήστρας από τον Beethoven (γέννηση μεγάλης συμφωνικής ορχήστρας). ***Μικρότερα οργανικά σχήματα*** • Τρίο Εγχόρδων • Κουαρτέτο Εγχόρδων • Διάφορα σύνολα πνευστών (τρίο, κουαρτέτα, κουιντέτα-σύνολο μέχρι και 12 πνευστά)	**8.II** Δίνεται στους μαθητές η πρώτη σελίδα από τη Συμφωνία WQ182/6 σε Μι μείζονα του **C. P. E. Bach** και ζητείται να επισημάνουν παρατηρήσεις για τη σύνθεση της ορχήστρας. **8.III** Οι μαθητές καλούνται να επισημάνουν τις τεχνικές με τις οποίες ο συνθέτης επιτυγχάνει το άκουσμα της άρπας στο Ι μέρος του Κουαρτέτου εγχόρδων αρ. 10 του **L. v. Beethoven**. **10.I** Δίνεται στους μαθητές το θέμα από την Ωδή στη Χαρά από την 9η Συμφωνία του L. v. Beethoven και προτείνεται η ερμηνεία
9. Να συνειδητοποιήσουν πως	**9. ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΟ**	

πραγματώνεται το πέρασμα στο Ρομαντισμό. **10. Να συνδέσουν τον κλασικισμό με το σήμερα ερμηνεύοντας αυθεντικά έργα και διασκευές.**	**ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟ** **Franz Peter Schubert:** κλασικός στις συμφωνίες του και στη Μουσική Δωματίου, ρομαντικός στα Lieder και στα έργα για πιάνο. **Λέξεις-κλειδιά: Ομοφωνία, Ισορροπία**	του από μικρό οργανικό σύνολο με διαφορετικές στιλιστικές προσεγγίσεις: ροκ, μέταλ ή ακόμα και σε ελληνικούς ρυθμούς (καλαματιανό-τσάμικο). **10.ΙΙ** Με αφορμή προβολή αποσπασμάτων από την ταινία **Αθάνατη Αγαπημένη** και ακρόασης αποσπασμάτων από τον **Egmont** οι μαθητές ζητείται να δημιουργήσουν και να δραματοποιήσουν διάλογο μεταξύ του Beethoven και του Goethe σχετικά με την πορεία σύνθεσης του έργου.

ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ (Σύνολο προτεινόμενων διδακτικών ωρών = 9)		
Οι μαθητές πρέπει: **1. Να κατανοήσουν την έννοια του Ρομαντισμού.**	**1. ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΟΥ ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΥ** Καλλιτεχνικό κίνημα που ξεκίνησε από τη Λογοτεχνία, επηρέασε και τη Μουσική και ακολούθησε χρονικά τον Διαφωτισμό. Κυριαρχία συναισθήματος. Αντίθεση με το ρεαλιστικό και υλιστικό πνεύμα της εποχής. Πηγή έμπνευσης τα επαναστατικά κινήματα.	**1.** Δίνεται στους μαθητές το επίγραμμα του Δ. Σολωμού *Γαλήνη* και ζητείται να διατυπώσουν την άποψή του για την μουσική και τα όργανα που θα ταίριαζαν με το νόημά του.
2. Να κατανοήσουν τα χρονικά πλαίσια της περιόδου.	**2. ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ:** Από το 1800 μέχρι το 1914 περίπου. Η εποχή μετά τον Κλασικισμό μέχρι την μετάβαση από τον A. Schoenberg στην ατονικότητα και μέχρι την κήρυξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Συνοδοιπορία Κλασικισμού – Ρομαντισμού μέχρι την οριστική εγκατάλειψη του πρώτου και την επικράτηση του δεύτερου.	
3. Να κατανοήσουν πως ο Ρομαντισμός είναι κύημα των ιστορικοκοινωνικο-πολιτικών συνθηκών της εποχής.	**3. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ** • 1814-1815: Παλινόρθωση παλαιών καθεστώτων. Συνέδριο της Βιέννης. Ιερή Συμμαχία. • 1830: Ιουλιανή Επανάσταση στο Παρίσι. • 1848: Φεβρουαριανή Επανάσταση στο Παρίσι, λαϊκές εξεγέρσεις στην Αυστρία, Τσεχία, Γερμανία, Ουγγαρία και Ιταλία. • 1853: Κριμαϊκός Πόλεμος • 1856: Συνθήκη Παρισιού • 1850-1900: Εξάπλωση αποικιοκρατίας. • Παράλληλα εξέλιξη επιστημών. Μεγάλες ανακαλύψεις και	**3.** Με αφορμή τον πίνακα του Eugene Delacroix, *Η ελευθερία οδηγεί τον λαό* οι μαθητές καλούνται να σκιαγραφήσουν τα γεγονότα που διαδραματίζονται τον 19ο αιώνα.

	εφευρέσεις. Θεωρία της Εξέλιξης του Δαρβίνου. Φιλοσοφία-Στοχασμός: A. Compte, G.W.F. Hegel, K. H. Marx, F. Engels). Στην πεζογραφία και την ζωγραφική μετά το 1850: Ρεαλισμός-Ιμπρεσιονισμός. • ***Στη Μουσική:*** Η θρησκευτική μουσική δεν παίζει κυρίαρχο ρόλο. Οι συνθέτες αντιδρούν στο ρεαλιστικό και υλιστικό πνεύμα της εποχής. Ευρεία εκτύπωση παρτιτούρας. Κλίση προς τη μελοποιημένη ποίηση και ταυτόχρονα καθαρή οργανική μουσική. Ο καλλιτέχνης προτείνει με την τέχνη του λύσεις για τα προβλήματα της εποχής. Συνθέτες-μαέστροι-μουσικοκριτικοί.	
4. Να συνδέσουν τις εξελίξεις στην Ευρώπη με τις αντίστοιχες στον Ελλαδικό χώρο (συγχρονικά)	**4. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ** • 1814-15: Συμμετοχή Ιωάννη Καποδίστρια στο Συνέδριο της Βιέννης. • 1800-1821: σε εξέλιξη ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Ρήγας Βελεστινλής. • 1821: Ελληνική Επανάσταση • 1828-1832: Η Ελλάδα ανεξάρτητο κράτος. Ι. Καποδίστριας • 1833-1862: Αντιβασιλεία - Όθωνας • 1862-1909: Γεώργιος ο Α΄, Ενσωμάτωση των Επτανήσων. 1897. Ελληνοτουρκικός Πόλεμος, ήττα Ελλήνων, Κίνημα στο Γουδί (1909). Παράλληλα Μακεδονικό ζήτημα-Μακεδονικός Αγώνας-	**4.Ι** Δίνεται στους μαθητές πίνακας μερικώς συμπληρωμένος με αντιστοιχία των ιστορικών γεγονότων σε Ευρώπη και Ελλάδα. Καλούνται οι μαθητές να συμπληρώσουν τα γεγονότα που λείπουν όσο ο διδάσκων θα κάνει σύντομη αναφορά σε αυτά. **4.ΙΙ** Οι μαθητές τραγουδούν τα Σαράντα παλικάρια ως παράδειγμα δημοτικού τραγουδιού εμπνευσμένο από την Ελληνική Επανάσταση.

	Κίνημα Νεότουρκων (1908)- Ελευθέριος Βενιζέλος-Μεγάλη Ιδέα. Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-13)-Διπλασιασμός Ελληνικού Κράτους. • Αγροτική κοινωνία και συνεχώς ενισχυόμενη αστική τάξη. • Καθυστέρηση εκβιομηχάνισης. • ***Στη Μουσική:*** **Α. Κοσμική Μουσική** ***Δημοτικό τραγούδι*** εμπνευσμένο από την Ελληνική Επανάσταση. ***Επτανησιακή Σχολή***-προς τη δημιουργία μίας Εθνικής Σχολής Μουσικής. Εισαγωγή μουσικών εξελίξεων της Ευρώπης στον Ελλαδικό χώρο. Ενδεικτικά: Ν. Χ. Μάντζαρος (Εθνικός Ύμνος), Π. Καρρέρ. Σ. Ξύνδας, Ν. και Γ. Λαμπελέτ, Σ. Σαμάρας (Ολυμπιακός Ύμνος) Σύγκρουση Επτανησίων με τους γερμανικής επιρροής συνθέτες (Γ. Νάζος-Μ. Καλομοίρης). **Β. Θρησκευτική Μουσική** ***1814:*** Νέα μεθόδος παρασημαντικής σημειογραφίας. Χουρμούζιος Χαρτοφύλακας, Χρύσανθος εκ Μαδύτων, Γρηγόριος Πρωτοψάλτης. Καθιέρωση ονομασίας των επτά φθόγγων (πα, βου, γα, δη, κε, ζω, νη). Δεν γράφονται νέα μέλη. ***Ιωάννης Σακελλαρίδης:*** δυτικές επιρροές στα εκκλησιαστικά μέλη (3φωνη, 4φωνη αρμονική απόδοση)	
5. Να κατανοήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ρομαντισμού.	**5. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ** • Καταιγισμός εξωμουσικών στοιχείων (H. Berlioz, F. Liszt και R. Wagner)	**5.I** Δίνεται στους μαθητές το Βαλς του λεπτού (Vals del minuto), του F. Chopin και ζητείται να ανιχνεύσουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ρομαντισμού **5.II** Από την ταινία Ο πιανίστας του R. Polanski

	Απογείωση της απόλυτης μουσικής (J. Brams). • Διεύρυνση κλασικής αρμονίας μέχρι και τα όρια της ατονικότητας. • Κυρίαρχος ο ρόλος της μελωδίας. • Δημιουργία έντονων χαρακτηριστικών, ψυχολογικών μοτίβων και θεμάτων. • Ποικιλία ρυθμικών σχημάτων. • Μεγάλοι ηχητικοί όγκοι. Πολυάριθμες ορχήστρες και χορωδίες (H. Berlioz, R. Wagner, G. Mahler). • Υιοθέτηση ειδών κλασικής περιόδου και εισαγωγή νέων. Σύντομο κομμάτι για πιάνο, έντεχνο τραγούδι (F. Shumbert), συμφωνικό ποίημα (F. Liszt) και μουσικό δράμα (R. Wagner).	προβάλλεται στους μαθητές η σκηνή κατά την οποία ερμηνεύεται το Νυχτερινό σε Ντο ελάσσονα του **F. Chopin** και ζητείται να συνδέσουν τη μουσική σύνθεση με την υπόθεση της ταινίας κάνοντας νύξη στα χαρακτηριστικά του ρομαντισμού που ανιχνεύονται στο έργο.
6. Να προσεγγίσουν τις περιόδους του Ρομαντισμού	**6. ΠΕΡΙΟΔΟΙ** **1800-1830 περίπου:** Το πέρασμα από τον Κλασικισμό στον Ρομαντισμό (Πρώιμος Ρομαντισμός). Ο Ρομαντισμός στη Γερμανία. **1830-1860 περίπου:** Το απόγειο του Ρομαντισμού. Ο Ρομαντισμός επεκτείνεται στην Ευρώπη **1850-1890 περίπου:** Όψιμος Ρομαντισμός. Η μετάβαση συμπίπτει χρονικά με τις κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που σημαδεύουν την Ευρώπη.	**6.** Οι μαθητές καλούνται να σχεδιάσουν πίνακα τριών γραμμών (μία για κάθε περίοδο) και 4 στηλών: 1η συνθέτες, 2η αντιπροσωπευ-τικά έργα, 3η δομές-μορφές, 4η μουσικά όργανα και σχήματα, τον οποίο θα συμπληρώσουν σταδιακά μέχρι την ολοκλήρωση του ρομαντισμού.
7α. Να γνωρίσουν αντιπροσωπευτικούς συνθέτες.	**7. ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ** **7.1 Σύγχρονοι του L. v. Beethoven** **Carl Maria von Weber, Γερμανία:** βάσεις για την γερμανική και την ρομαντική	**7.I** Δίνεται στους μαθητές το στροφικό τραγούδι Kennst du das Land του **L.v.Beethoven** με στόχο

7β. Να αναγνωρίζουν τους αντιπροσωπευτικούς συνθέτες και να τους διαφοροποιούν από αντίστοιχους άλλων ρευμάτων – εμπέδωση διαφορετικών στιλ.	ορχήστρα. Όπερες βασισμένες σε μύθους. Ο πρώτος συνθέτης-μαέστρος. **Franz Schubert, Αυστρία:** ο συνθέτης- γέφυρα του κλασικισμού με τον ρομαντισμό. Επικέντρωση στα τραγούδια του (Lieder). Δημιουργία ηχοχρωμάτων. **Gioachino Antonio Rossini, Ιταλία:** ανήκει χρονολογικά στον Ρομαντισμό αλλά στιλιστικά στον Κλασικισμό. Διάσημος για τις όπερές του. **7.2 Εκπρόσωποι** **Felix Mendelssohn, Γερμανία:** ο πρώτος επαγγελματίας μαέστρος. Προσπάθεια του συνθέτη για συμφιλίωση κλασικισμού-ρομαντισμού στο έργο του. **Robert Schumann, Γερμανία:** Δημιουργία ξεχωριστού τρόπου έκφρασης μέσα από τις πιανιστικές του συνθέσεις. Χρήση σύντομων μοτίβων. Στα τραγούδια του η φωνή συνυφαίνεται με το πιάνο. **Hector Berlioz, Γαλλία:** Αλλάζει τη μορφή της κλασικής σονάτας. Θεμελιωτής της Προγραμματικής Συμφωνίας.	να επισημανθούν οι διαφορές στη δομή με το τραγούδι του **F. Schubert** *Erlkönig* op. 1. **7.ΙΙ** Παράλληλη ακρόαση αποσπάσματος της Συμφωνίας αρ. 40 σε σολ ελάσσονα K. 550. του **W. A. Mozart** και αποσπάσματος της 6ης Συμφωνίας (Παθητική) του **P. I. Tchaikovsky.** Ζητείται από τους μαθητές να επισημάνουν ομοιότητες και διαφορές. **7.ΙΙΙ** Δίνεται στους μαθητές η Idée Fixe και η παραλλαγή της από την *Πορεία προς το Ικρίωμα* της Φανταστικής Συμφωνίας του **E. Berlioz** και ζητείται να σημειώσουν τις αλλαγές που υπάρχουν στην παραλλαγή. Η Idée Fixe και η παραλλαγή της προτείνεται να απεικονιστεί σε αφισοπεντάγραμμο. Οι μαθητές καλούνται να

	Idée Fixe. **Niccolò Paganini, Ιταλία:** Βιρτουόζος δεξιοτέχνης του βιολιού. Η δεξιοτεχνία ως στοιχείο που προωθεί την εξέλιξη της μουσικής σύνθεσης. **Frederic Chopin, Πολωνία:** Έργο κυρίως για πιάνο. Συνδυασμός δεξιοτεχνίας με στοχαστική διάθεση. Ο πατριωτισμός διακρίνεται στις Πολωνέζες του. **Franz Liszt, Ουγγαρία:** Παιδί –θαύμα. Βιρτουόζος δεξιοτέχνης του πιάνου. Έργα αυτοσχεδιαστικού χαρακτήρα, εξωμουσικό στοιχείο. Συμφωνικό Ποίημα. **Richard Wagner, Γερμανία:** Δημιουργός του Μουσικού Δράματος. Leitmotiv. Η επανάληψή του παραπέμπει σε πρόσωπο, κατάσταση, ιδέα . Η ορχήστρα συμβάλλει στην εξέλιξη του έργου.	συνθέσουν σε ομάδες διάφορες Idee Fixe και να της παίξουν σε κάποιο όργανο. **7.IV** Δίνεται στους μαθητές το leitmotiv του Πάρσιφαλ από την ομώνυμη όπερα του R. Wagner και ζητείται να ανιχνεύσουν με ποια μλεωδικορυθμικά ευρήματα επιβεβαιώνεται ο χαρακτήρας του ήρωα.

8. **Να έρθουν σε επαφή με τις αντιπροσωπευτικές μορφές-φόρμες του ρομαντισμού και να τις προσεγγίσουν μορφολογικά σε γενικές γραμμές.**	**Josef Anton Bruckner, Αυστρία:** Οργανίστας, συμφωνιστής και συνθέτης εκκλησιαστικής μουσικής. Επηρεάζεται από τον R. Wagner. Δάσκαλος του G. Mahler. **Johannes Brahms, Γερμανία:** Πιστός στις παραδοσιακές δομές και φόρμες. Χρήση τολμηρής αρμονίας. Συνεχιστής του Beethoven. Αρτιότητα και ισορροπία γραφής. **Piotr Ilich Tchaikovsky: Ρωσία** Πάντρεμα ευρωπαϊκής-ρωσικής μουσικής. Μαθητής του A. Rubinstein. Συμμετείχε στην ομάδα των 5 χωρίς να ανήκει σε αυτήν. **Gustav Mahler, Γερμανία:** Ο τελευταίος μεγάλος συμφωνιστής. Επηρεάζεται από τον R. Wagner. Προαναγγέλλει τον ιμπρεσιονισμό. Διευρύνει την συμφωνική φόρμα. **8. ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ-ΦΟΡΜΕΣ** **8.1 Κοσμική Μουσική** • Όπερα **Γαλλική όπερα** (G. Mayerbeer, H. Berlioz, J. Offenbach, L. Delibes, G. Bizet κ.α.) **Ρομαντική όπερα** (C. M. von Weber, R. Wagner), Κωμική όπερα – Οπερέτα, (Otto Nikolai, P. Cornelius, F. Suppé, G. Strauss –υιός- K. Millocker κ.α.) **Ιταλική όπερα** Bel canto (G. Rossini, B. Bellini, G. Donizetti, G.Verdi κ.α.) και επιρροές από Βερισμό (P. Mascagni, R.	**8.I** Δίνεται στους μαθητές για συμπλήρωση κουίζ σχετικό με τις φόρμες-δομές του ρομαντισμού. Ενδεικτικές ερωτήσεις: I. μεγαλοπρεπής χορός σε 3/4. II. Είναι και το στροφικό. III. Μπορεί να είναι και Συμφωνικό IV. Η ιταλική όπερα δέχεται επιρροές από αυτόν. V. Στην προγραμματική βρίσκονται πολλά τέτοια στοιχεία κ.λπ. **8.II** Δίνεται στους μαθητές το τραγούδι *Erlkönig* του F. Schubert και με την καθοδήγηση του διδάσκοντα ανακαλύπτουν τη δομή του. Επιπλέον στο παραπάνω τραγούδι

	Leoncavallo, G. Puccini, κ.α.) **Γερμανική όπερα -**εκτός από R. Wagner- (P. Cornelius, H. Wolf, R. Strauss κ.α.). • Μορφή-φόρμα Σονάτας. F. Liszt η ενιαία σονάτα. • Συμφωνία–κοντσέρτο Κλασική δομή (F. Schubert, R. Schumann,-G. Brahms). Προγραμματική Συμφωνία (H. Berlioz, F. Liszt, R. Wagner). • Συμφωνικό ποίημα F. Liszt, C. Frank, C. Saint Saëns ,B. Smetana, κ.α.. • Σκηνική Μουσική F. Mendelssohn. • Lied F. Schubert, H. Wolf, R. Schumann κ.α.. • Βαλς F. Chopin, F. Liszt, G. Brahms, G. Strauss, P. Tchaikovsky κ.α. • Καπρίτσιο N. Paganini κ.α. • Πολωνέζα F. Chopin • Φαντασία, H. Berlioz,, F. Chopin, R. Schumann κ.α. • Ουβερτούρα • Μπαλέτο, P. Tchaikovsky κ.α. • Ορχηστρική Σουίτα, E. Grieg κ.α.	επισημαίνονται τα διαφορετικά μέσα με τα οποία ο συνθέτης επιτυγχάνει τη σκιαγράφηση χαρακτήρων (π.χ. μελωδία σε χαμηλά τονικά ύψη για τον χαρακτήρα του πατέρα και σε ψηλά τονικά ύψη για το χαρακτήρα του παιδιού κ.λπ. σε μείζονα τονικότητα ο Βασιλιάς και ελάσσονα ο Αφηγητής κ.λπ.) **8.ΙΙΙ** Κατόπιν ακροάσεως αποσπάσματος από την όπερα *Ο κουρέας της Σεβίλλης* του G. Rossini οι μαθητές καλούνται να επισημάνουν τα χαρακτηριστικά του Bel Canto και διατυπώσουν παρατηρήσεις ως προς τη δομή της όπερας.
	8.2 Θρησκευτική-Εκκλησιαστική Μουσική • Λειτουργία L. Cherubini, F. Schubert, H. Berlioz, F. Liszt, A. Bruckner • Ρέκβιεμ R. Schumann, J. Brahms, C. Frank, G. Verdi, G. Fauré κ.α. • Ορατόριο F. Mendelssohn, F. Schneider, F. Liszt, E. Elgar κ.α. Κοσμικό ορατόριο, R. Schumann	**9.** Δίνεται στους μαθητές απόσπασμα από το Δαχτυλίδι του Νιμπελούνγκεν του **R. Wagner** και ζητείται να διατυπώσουν παρατηρήσεις για τη σύνθεση της ορχήστρας.

9. Να συνδέσουν τις μορφές-φόρμες με την εξέλιξη των μουσικών οργάνων και των ευρύτερων μουσικών σχημάτων.	**9. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ, ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΙΚΡΟΤΕΡΩΝ ΟΡΓΑΝΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ** ***Όργανα*** • Η τεχνική των εγχόρδων βελτιώνεται. • Τεχνικές βελτιώσεις πνευστών (κλειδιά, επιστόμια) • Δημοφιλή όργανα το πιάνο, η κιθάρα, το φλάουτο, ο ποιμενικός αυλός, κόρνο. • Όργανα κοντινά στους φυσικούς ήχους (κυνηγετικό κόρνο, φλάουτο). ***Ορχήστρα*** R. Wagner: Δακτυλίδι του Νιμπελούνγκεν: 1 τρομπέτα μπάσο, 1 τρομπόνι κ.μπάσο, 8 κόρνα, 2 τούμπες τενόρο, 2 μπάσο και 1 κ.μπάσο, 8 άρπες και 8 αμόνια. Αργότερα φτάνει και τους 100 εκτελεστές. ***Μικρότερα οργανικά σχήματα*** • Κουαρτέτο εγχόρδων (πιο κοντά στο κλασικό πνεύμα). • Διάφορα σχήματα Μουσικής Δωματίου ειδικά με πνευστά (ντούο, τρίο, κουαρτέτο συχνά με πιάνο). • Κουιντέτο πνευστών • Σύνολα για 6, 7, 8 ή 9 πνευστά με έγχορδα. • Διάφορα άλλα σύνολα κατόπιν παραγγελίας	**10.** Κατόπιν ακρόασης αποσπασμάτων από *Το καρναβάλι των Ζώων* (Le carnaval des animaux) op. 93 του **C. S. Saëns** και από το Κουιντέτο εγχόρδων σε Φα μείζονα του **A. Bruckner** ζητείται από τους μαθητές να επισημάνουν τις διαφορές μεταξύ προγραμματικής-περιγραφικής και απόλυτης μουσικής.
10. Να κατανοήσουν τη διαφορά Προγραμματικής-περιγραφικής και Απόλυτης Μουσικής	**10. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ** **Προγραμματική-περιγραφική μουσική:**	**11.** Δίνεται στους μαθητές η μακροδομή και η σύνθεση της ορχήστρας της Συμφωνίας αρ. 1 (του Τιτάνα) του G. Mahler και ζητείται να διατυπώσουν

11. Να συνειδητοποιήσουν πως πραγματώνεται το πέρασμα στον 20 αιώνα. **12. Να συνδέσουν τον ρομαντισμό με το σήμερα ερμηνεύοντας αυθεντικά έργα και διασκευές.**	μουσική που προσπαθεί να περιγράψει και να αφηγηθεί εξωμουσικά στοιχεία χωρίς η βοήθεια κειμένου. **Απόλυτη μουσική:** καθαρή μουσική χωρίς εξωμουσικές προσμίξεις. **11. 1890-1914 περίπου: ΥΣΤΕΡΟΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΟΝ 20^{Ο} ΑΙΩΝΑ** Οι ρομαντικές τάσεις εξωθούνται στα άκρα. Εμφάνιση Ιμπρεσιονισμού και ατονικότητας. Πέρασμα στη νεωτερική μουσική του 20^{ου} αιώνα. (G. Mahler, C. Debussy, M. Ravel, R. Strauss, A. Scriabin, A. Schonberg–α΄ περίοδος του έργου του-, κ.α.) **Λέξεις-κλειδιά: Λειτουργικό δράμα, συμφωνικό ποίημα,**	παρατηρήσεις ως προς τη διεύρυνση της φόρμας, της ορχήστρας και της έκτασης του έργου. **12.I** Σε συνεργασία με τους μαθητές επιλέγεται σειρά leitmotiv από όπερες του R. Wagner και ζητείται να ερμηνευτούν από σύνολο οργάνων (ηλεκτρική κιθάρα, μπάσο, αρμόνιο, ντραμς) σε ποπ, ροκ ή μέταλ στιλ ανάλογα με την επιλογή των μαθητών. **12.II** Στην ταινία Lisztomania, ανιχνεύονται διασκευές έργων του Liszt και σχολιάζονται εν σχέση με τα αυθεντικά έργα. **12.III** Οι μαθητές καλούνται να επιλέξουν αι να ερμηνεύσουν έργα της περιόδου για πιάνο ή άλλο όργανο ανάλογα με τις δυνατότητές τους.

	Leitmotiv, Idée Fixe **προγραμματική μουσική.**	
ΕΘΝΙΚΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ **(Σύνολο προτεινόμενων διδακτικών ωρών =7)**		
Οι μαθητές πρέπει: **1. Να κατανοήσουν τον όρο Εθνική Σχολή**	**1. ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ** Ομάδα συνθετών που στρέφονται στην μουσική παράδοση του τόπου τους με σκοπό να την ενσωματώσουν στην δυτική μουσική η οποία εμπλουτίζεται με νέες αρμονικές σχέσεις και ρυθμούς.	**1.** Με την καθοδήγηση του Διδάσκοντα οι μαθητές αναγνωρίζουν μνημεία και τα αντιστοιχούν σε μουσικά σύνολα και μπαλέτα.
2. Να συνειδητοποιήσουν ότι οι Εθνικές Σχολές δημιουργούνται παράλληλα με τον Ρομαντισμό.	**2. ΧΡΟΝΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ:** Από το 1830- 1914 περίπου. Παράλληλα με τον Ρομαντισμό.	**2.** Με τη βοήθεια του χρονολογικού πίνακα οι μαθητές ανακαλύπτουν την παράλληλη πορεία Εθνικών Σχολών-Ρομαντισμού.
3. Να κατανοήσουν ότι οι Εθνικές Σχολές είναι κύημα των ιστορικοκοινωνικο-πολιτικών συνθηκών της εποχής	**3. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ** **Εθνικών Σχολές**. Εξάπλωση ιδεών δημοκρατίας και ατομικής ελευθερίας. Αναγκαιότητα δημιουργίας εθνικής ταυτότητας ως κύημα των ιδεών της Εθνικής Ανεξαρτησίας και του Εθνικού Πολιτισμού.	
4. Να κατανοήσουν τα κοινά χαρακτηριστικά των Εθνικών Σχολών και ιδιαίτερα τους ασύμμετρους ρυθμούς	**4. ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ** • Η μουσική των Εθνικών Σχολών είναι κατεξοχήν κοσμική μουσική • Εμπλουτισμός αρμονίας και ρυθμολογίας. Ενσωμάτωση στη δυτική μουσική ασύμμετρων παραδοσιακών ρυθμών και αρμονικών σχέσεων που πηγάζουν από τις ιδιότυπες κλίμακες της παραδοσιακής-λαϊκής	**4.Ι** Οι μαθητές καλούνται να προσδιορίσουν και να κατανοήσουν τους ασύμμετρους ρυθμούς με τη βοήθεια ελληνικού ρεπερτορίου που τους είναι πιο οικείο. **4.ΙΙ** Δίνεται στους μαθητές η παρτιτούρα της Promenade από τις *Εικόνες από μία έκθεση* του M. Mussorgsky και ζητείται να επισημάνουν την ύπαρξη ασύμμετρων

	μουσικής • Η όπερα ως έκφραση του πατριωτικού ιδεώδους. Θεματολογία επηρεασμένη από λαϊκούς θρύλους και παραδόσεις. Εργαλείο για διάδοση επαναστατικών ιδεών. Πολιτική λειτουργία μουσικής.	ρυθμών
	5. ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ	
5α. Να γνωρίσουν το ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο της Ρωσίας	**5.1 Εθνική Σχολή της Ρωσίας** **5.1.1 Ιστορικό πλαίσιο** Η Εθνική Σχολή Μουσικής εμφανίζεται στα μέσα του 19ου αιώνα. Η Ρωσία δεν συμμετέχει στην ανάπτυξη της δυτικής μουσικής. Ακολουθεί φεουδαρχικό σύστημα. **Αριστοκρατία:** δυτική μουσική, γαλλική γλώσσα. **Λαϊκή τάξη:** ρώσικη γλώσσα, μουσική μονοφωνική, βυζαντινοί ήχοι.	
5β. Να γνωρίσουν τους εκπροσώπους της Εθνικής Σχολής της Ρωσίας	**5.1.2 Εκπρόσωποι** **Mikhail Ivanovich Glinka:** πατέρας της ρωσικής Εθνικής Σχολής. Στις όπερές του ανιχνεύονται ρώσικα λαϊκά τραγούδια και ρυθμοί. Υπόθεση συχνά εμπνευσμένη από λαϊκά παραμύθια. Το παράδειγμά του ακολουθεί **ο Alexander Dargominsky.**	**5.I** Δίνονται στους μαθητές τα θέματα από τη Συμφωνία πάνω σε δύο Ρώσικα θέματα του **M. I. Glinka** και ζητείται με τη βοήθεια του διδάσκοντα να ανιχνεύσουν τον αντιθετικό τους χαρακτήρα και τις καταβολές από τη ρωσική παράδοση.
5γ. Να αναγνωρίζουν σε αντιπροσωπευτικά έργα στοιχεία της λαϊκής μουσικής της Ρωσίας	**Η ομάδα των «πέντε»** Ιδρύεται παράλληλα με το Ωδείο της Αγίας Πετρούπολης όπου ο Anton Rubinstein διδάσκει την δυτική μουσική. Οι «πέντε» εκφράζουν τη πρωτοπορία και οι ακόλουθοι του Rubinstein τον συντηρητισμό. **Mily Alexeyevich Balakirev:**	**5.II** Οι μαθητές καλούνται να συντάξουν ένα άρθρο το οποίο να περιέχει τα χαρακτηριστικά της Ρωσικής Εθνικής Σχολής, συνθέτες, αντιπροσωπευτικά έργα και να απευθύνεται στους ακόλουθους του Rubinstein.

	ιδρυτής της ομάδας των «πέντε». Διάδοση εθνικού ιδεώδους με διοργάνωση συναυλιών και συγγραφή άρθρων. Επιρροές από τον F. Liszt. **Alexander Porfiriévitch Borodin:** Κυρίως συμφωνιστής. Αυτοδίδακτος. Συνεχής παραλλαγή μικρών λαϊκών μοτίβων. Έντονοι και δυναμικοί ρυθμοί. **Modest Mussorgsky:** αυτοδίδακτος μουσικός και ρεαλιστής θεατρικός συγγραφέας. Τραγούδια και όπερες με εκτεταμένες χορωδιακές σκηνές. Ενορχήστρωση έργων του από M. Ravel. **Nikolai Rimsky Korsakov:** Εξαιρετικός ενορχηστρωτής με έμφαση στη δημιουργία ηχοχρωμάτων. Επιμελήθηκε την έκδοση του έργου του Glinka.	
	César Antonovich Cui: Αυτοδίδακτος. Μουσικοκριτικός. Πάνω από 800 άρθρα για προώθηση της μουσικής των «πέντε». Έγραψε πάνω από 300 τραγούδια.	**5.III** Οι μαθητές ακούν το Νυχτερινό από το ορ. 56 του **C. A. Cui** και το συγκρίνουν με το Νυχτερινό, αρ 20 του **F. Chopin**.
	Η περίπτωση P. I. Tchaikovsky Εντελώς προσωπικό ιδίωμα. Διασκευάζει ρωσικά λαϊκά τραγούδια για φωνή και πιάνο. Στα έργα του έντονο το ρωσικό χρώμα. Μουσική αυτοβιογραφικού χαρακτήρα.	**5.IV** Με την βοήθεια οπτικοακουστικού υλικού

5δ. Να πάρουν μία γενική ιδέα για τα λαϊκά όργανα και τραγούδια της Ρωσίας.	**5.1.3 Λαϊκά όργανα και τραγούδια** **Όργανα:** Livenka (ακορντεόν), ξύλινα πνευστά: zhaleika (είδος κλαρινέτου), svirel (είδος φλάουτου) και kugikli (είδος φλάουτου του Πανός), κρουστά όργανα: http://wikipedia.qwika.com/en2el/Bubenbuben (ντέφι), lozkhi (ξύλινα κουτάλια), rubel (είδος γκουίρο), vertushka (ροκάνα) κ.α. **Τραγούδια:** korobuchka-korobeiniki, chastushka, κ.α.	μουσικών οργάνων οι μαθητές προσεγγίζουν ενδεικτικά τα λαϊκά μουσικά όργανα της Ρωσίας.
5ε. Να γνωρίσουν το ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο της Τσεχοσλοβακίας	**5.2 Η Εθνική Σχολή της Τσεχοσλοβακίας** **5.2.1 Ιστορικό πλαίσιο** Η Τσεχοσλοβακία ονομάζεται Βοημία και αποτελεί μέρος της Αυστροουγγαρίας. Η Εθνική Σχολή Μουσικής γεννιέται για να εκφράσει την αντίσταση στο καταπιεστικό καθεστώς των Αψβούργων και του Metternich.	**5.V**Δίνεται στους μαθητές απόσπασμα από τον Μολδάβα του **B. Smetana** και ζητείται να ανιχνεύσουν με ποια ενορχηστρωτικά ευρήματα ο συνθέτης επιτυγχάνει την απόδοση της ροής του ποταμού.
5στ. Να γνωρίσουν τους εκπροσώπους της Εθνικής Σχολής της Τσεχοσλοβακίας	**5.2.2 Εκπρόσωποι** **Bendřich Smetana:** ιδρυτής της Σχολής και του πρώτου Εθνικού Θεάτρου της Τσεχοσλοβακίας. Στα έργα του μελωδίες από λαϊκή μουσική Βοημίας.	
5ζ. Να αναγνωρίζουν σε αντιπροσωπευτικά έργα στοιχεία της λαϊκής μουσικής της Τσεχοσλοβακίας	**Antonín Leopold Dvořák:** Χρήση λαϊκών μελωδιών από την Μοραβία και την Βοημία. Αρκετά πιστός στα δυτικά πρότυπα. Συνδυασμός παραδοσιακής μουσικής με γνώριμα πρότυπα της δυτικής μουσικής. **Leoš Janáček:** ακολουθεί το	**5.VI** Δίνεται στους μαθητές απόσπασμα από τη Simphonietta του **L. Janáček** και ζητείται να σχολιάσουν τη σύνθεση της ορχήστρας.

5η. Να πάρουν μία γενική ιδέα για τα λαϊκά όργανα τα τραγούδια και τους χορούς τραγούδια τηςΤσεχοσλοβακίας. **5θ. Να γνωρίσουν το ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο της Νορβηγίας** **5ι. Να γνωρίσουν τους εκπροσώπους της Εθνικής Σχολής της Νορβηγίας** **5κ. Να αναγνωρίζουν σε αντιπροσωπευτικά έργα και στοιχεία της λαϊκής μουσικής της Νορβηγίας**	παράδειγμα του Smetana. Στροφή στη λαϊκή μουσική του τόπου του. Χρήση ασύμμετρων ρυθμών. Νεωτεριστικά και ιμπρεσιονιστικά στοιχεία. **5.2.3 Λαϊκά όργανα και τραγούδια** **Όργανα:** σαντούρι, grumle (μικρό μεταλλικό όργανο), γκάιντα, Χορός: polka, furiant **Τραγούδια:** Pujdem spolu, Bejvavado, κ.α. **Χοροί:** Odzemek, Dumka, Starovánky, Skočná, Špacírka **5.3 Η Εθνική Σχολή της Νορβηγίας** **5.3.1 Ιστορικό πλαίσιο** Εκδηλώνεται πατριωτικό κίνημα που διεκδικεί την ανεξαρτησία της Νορβηγίας η οποία βρίσκεται υπό σουηδική κατοχή. Η στροφή στον παραδοσιακό λαϊκό πολιτισμό έχει ως στόχο στην διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας. **5.3.2 Εκπρόσωποι** **Ludvig Mathias Lindeman:** πρόδρομος της Εθνικής Σχολής. Καταγράφει σε μία συλλογή λαϊκές μελωδίες και χορούς του τόπου του. **Ole Bornemann Bull**: συνθέτης και βιολονίστας. Συνθέτει επαναστατικά τραγούδια. Κατά τον Schumann βιρτυόζος ισότιμος με τον Paganini. **Rikard Nordraak**: γνωστός ως ο συνθέτης του Εθνικού Ύμνου της Νορβηγίας.	**5.VII** Οι μαθητές ακούνε τον χορό αρ. 10 του **A. L. Dvořák** και ζητείται να σκιαγραφήσουν τα χαρακτηριστικά του. Κατόπιν καλούνται σε ομάδες να επινοήσουν χορογραφία. **5.VIII** Οι μαθητές ακούνε τον Εθνικό Ύμνο της Νορβηγίας και σκιαγραφούν τον χαρακτήρα του. **5.IX** Δίνεται στους μαθητές το πρώτο θέμα από το πρώτο μέρος του Κοντσέρτου για πιάνο op.

	Edvard Hagerup Grieg: Ύφος ρομαντικό. Ιδρυτής της Εθνικής Μουσικής Ακαδημίας της Νορβηγίας. Το παράδειγμά του ακολουθεί ο Christian August Sinding**.**	16 του Grieg και ζητείται να σχολιάσουν τον αντιθετικό χαρακτήρα των δύο τετράμετρών του. Συνίσταται η απεικόνισή του σε αφισοπεντάγραμμο.
5λ. Να πάρουν μία γενική ιδέα για τα λαϊκά όργανα, τραγούδια και χορούς της Νορβηγίας.	**5.3.3 Λαϊκά όργανα και τραγούδια** **Όργανα:** φλάουτο ιτιών, tungehorn και mereker (είδος κλαρινέτων), άρπα, hardanger (βιολί), lur (σάλπιγγα) κ.α. **Χορός:** pols, rull, gangar, springar, sringleik. **Τραγούδια:** knad (παραδοσιακά νορβηγικά τραγούδια), stev (αυτοσχεδιαστικά τραγούδια), μπαλάντες κ.α.	
5μ Να γνωρίσουν το ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο της Φιλανδίας	**5.4 Η Εθνική Σχολή της Φιλανδίας** **5.4.1 Ιστορικό πλαίσιο** Μεταξύ ρομαντικής-υστερορομαντικής εποχής. Η Φιλανδία υπό την κατοχή της Ρωσίας. Αποκτά την ανεξαρτησία της το 1917 κατά την Ρωσική Επανάσταση.	**5.Χ** Με αφορμή την ακρόαση των: Valse Triste του J. Sibelius και του βαλς του Chopin, op. 64 σε Ρεb μείζονα οι μαθητές καλούνται να γράψουν μία ιστορία και να ζωγραφίσουν έναν πίνακα για κάθε βάλς (εργασία σε ομάδες).
5ν. Να γνωρίσουν τον κύριο εκπρόσωπο της Εθνικής Σχολής της Φιλανδίας **5ξ. Να αναγνωρίζουν σε αντιπροσωπευτικά έργα στοιχεία της λαϊκής μουσικής της Φιλανδίας**	**5.4.2 Johan Julius Christian Sibelius** Συνδυασμός δυτικών πρότυπων, λαϊκών θρύλων και παραμυθιών από το εθνικό έπος της Φιλανδίας.	**5.ΧΙ** Με αφορμή

5ο. Να πάρουν μία γενική ιδέα για τα λαϊκά όργανα, τραγούδια και χορούς της Φιλανδίας	**5.4.3 Λαϊκά όργανα, χοροί και τραγούδια** **Όργανα:** kantele (έγχορδο τύπου κανονάκι), λύρα, jew's harpe (άρπα του στόματος), ακορντεόν κ.α. **Χορός:** polka, mazurka, vals κ.λπ. **Τραγούδια:** από την μουσική παράδοση calevala και τη μουσική pelimanni, rekilaulu (ομοιοκατάληκτο)	φωτογραφία του οργάνου Kantele οι μαθητές προσεγγίζουν την ιστορία της κατασκευής του από το έπος τη Φιλανδίας Kalevala. **5.XII** Οι μαθητές ακούν το τραγούδι του Γ. Λαμπελέτ Στον κάμπο και εντοπίζουν το καθαρά ελληνικό του χρώμα.
5π. Να συνειδητοποιήσουν ότι η Επτανησιακή Σχολή είναι πρόδρομος της Εθνικής Σχολής	**5.5 Επτανησιακή Σχολή ως πρόδρομος της Εθνικής Σχολής Μουσικής** Συνθέτες της Επτανησιακής Σχολής πρόδρομοι της ελληνικής Εθνικής Σχολής. Ο Γεώργιος Λαμπελέτ γράφει τη μελέτη *Η Εθνική Μουσική*.	
6. Να αποκτήσουν γενική γνώση για τις Εθνικές Σχολές κατά την υστερορομαντική περίοδο .	**6. ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΣΤΕΡΟΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ** *(ενδεικτική παράθεση, πιο αναλυτικά θα αναφερθούν στην ιστορία μουσικής του 20ου αιώνα)* Στο κλίμα του υστερορομαντισμού. Στροφή σε σταθερές αξίες. Πολλοί συνθέτες ενστερνίζονται τις νέες τάσεις. • **Η Εθνική Σχολή της Ισπανίας** **Εκπρόσωποι:** Isaac Manuel Francisco Albéniz**,** Enrique Granados Campiña, Manuel de Falla • **Η Εθνική Σχολή της Αγγλίας** **Εκπρόσωποι:** Sir Edward	

7. Να συνειδητοποιήσουν ότι δεν δημιουργούνται νέες Φόρμες-Μορφές **8. Να συνδέσουν τις Εθνικές Σχολές με το σήμερα προσεγγίζοντας ή δημιουργώντας διασκευές και δραματοποιήσεις.**	William Elgar, Ralph Vaughan Williams, Gustav Holst • **Η Εθνική Σχολή της Ρουμανίας** George Enescu **7. ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ-ΦΟΡΜΕΣ** Οι συνθέτες των Εθνικών Σχολών δεν εισάγουν νέες μουσικές μορφές-φόρμες **Λέξεις-κλειδιά: Εθνική Σχολή, Εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα. Λαϊκή Μουσική, Παράδοση.**	**7.** Οι μαθητές καλούνται να συγκρίνουν τα μέρη κοντσέρτων και συμφωνιών συνθετών των Εθνικών Σχολών με συνθετών του Ρομαντισμού για να διαπιστώσουν την στατικότητα των μορφών. **8.Ι** Οι μαθητές ακούνε το Τραγούδι του Μολδάβα του **H. Eisler** και ζητείται να επισημανθεί πως επιτυγχάνεται η ροή του ποταμού και η συγγένεια της κυρίως μελωδίας του τραγουδιού με το θέμα του ποταμού στον Μολδάβα του Smetana. **8.ΙΙ. *Οι συνθέτες συζητούν.*** Δρώμενο στο οποίο οι μαθητές καλούνται να υποδυθούν συνθέτες των Εθνικών Σχολών και σε διάλογο να παρουσιάσει ο ένας στον άλλον το έργο του. Τη συζήτηση συντονίζει ο Tchaikovsky.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
Α΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ι. ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

1.Σκοπός του μαθήματος «Ιστορία μουσικής»

Το μάθημα «Ιστορία Μουσικής» διδάσκεται μία ώρα εβδομαδιαία στην Α' Λυκείου. Σκοπός του μαθήματος είναι ο εμπλουτισμός των μουσικών εμπειριών των μαθητών, η βελτίωση της μουσικής τους αντίληψης και η εξοικείωσή τους με τη μουσική, τους δημιουργούς και την εξέλιξη της μουσικής δημιουργίας σε σύνδεση με το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, κάτι που ενισχύει τη συσχέτιση του μαθήματος της ιστορίας της μουσικής με άλλα μαθήματα που διδάσκονται στο Λύκειο, όπως πολιτική παιδεία, κοινωνιολογία και κατ' επέκταση αναδεικνύει το διαθεματικό χαρακτήρα της μουσικής.

2.Στόχοι του μαθήματος «Ιστορία μουσικής»

Γενικοί στόχοι του μαθήματος της ιστορίας της μουσικής αποτελούν: οι μαθητές να αναπτύξουν ιστορική σκέψη, να εξάγουν συμπεράσματα και να συνδέσουν τα μουσικά ρεύματα με το κοινωνικό και πολιτικό-πολιτιστικό τους πλαίσιο, να αναγνωρίζουν στοιχεία ύφους των μουσικών ρευμάτων και να αντιληφθούν τις επιδράσεις των μουσικών ρευμάτων μεταξύ τους, να κατανοήσουν βασικά χαρακτηριστικά των μουσικών ειδών, έννοιες των μουσικών έργων και να διακρίνουν μουσικά όργανα και νοήματα της μουσικής μέσα από τη δραστηριότητα της ενεργητικής ακρόασης, να γνωρίσουν βιωματικά, μέσα από τις κατάλληλες δραστηριότητες, βασικές τεχνικές σύνθεσης της μουσικής και να δημιουργούν δική τους μουσική, χρησιμοποιώντας απλές τεχνικές, να αναγνωρίζουν διαφορετικά είδη μουσικών κειμένων και οπτικές-γραφικές παρτιτούρες, να αντιληφθούν τη δραματολογική λειτουργία της μουσικής, να γνωρίσουν τρόπους με τους οποίους να κατανοούν τη μουσική και να αποκτήσουν αισθητική κρίση, να συγκρίνουν τη μουσική του παρελθόντος με αυτήν του παρόντος, να συνδέουν μουσικά ρεύματα με λογοτεχνικά και εικαστικά κινήματα (διαθεματική σύνδεση), να συνδέουν στοιχεία ύφους της μουσικής με τα μαθήματα της αρμονίας και της μορφολογίας (διεπιστημονική σύνδεση) και να αξιοποιήσουν με διάφορους τρόπους τις νέες τεχνολογίες –την ηλεκτρονική τεχνολογία, την τεχνολογία του ήχου και την πληροφοριακή τεχνολογία- για την κατανόηση των τρόπων διαμόρφωσης και διάδοσης ενός μουσικού έργου.

3.Μεθοδολογία του μαθήματος «Ιστορία μουσικής»

Η προσφερόμενη γνώση θα πρέπει αρχικά να συνδέεται με την εμπειρική γνώση, δηλαδή να βασίζεται στις αρχικές εμπειρίες των μαθητών μέσω των κατάλληλων παραδειγμάτων, τα οποία είναι δυνατόν να προέρχονται από ένα ευρύ πεδίο μουσικού ρεπερτορίου, έντεχνης και δημοφιλούς μουσικής (βιωματική γνώση). Οι μαθητές εξερευνούν, αναλύουν και πειραματίζονται, π.χ. αποδίδουν τους ήχους ενός πίνακα ζωγραφικής ή εκτελούν ή γράφουν γραφικές παρτιτούρες ή αυτοσχεδιάζουν ή συνθέτουν μία μελωδία μπλουζ. Επίσης, επιδιώκεται η σταδιακή ανάπτυξη δεξιοτήτων και γνώσεων, ώστε να επιτυγχάνεται η συστηματική ανάπτυξη γνώσεων και ικανοτήτων (σπειροειδής μάθηση) σε συνδυασμό με μία δόμηση διδασκαλίας με βάση τα ενδιαφέροντα των μαθητών, η οποία ωθεί τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες που ενδιαφέρουν, ενεργοποιεί κίνητρα για μάθηση και καλλιεργεί δημιουργική και κριτική σκέψη (νοηματοδοτημένη διδασκαλία). Στο πλαίσιο αυτό συστήνεται και η διεπιστημονική σύνδεση του μαθήματος της ιστορίας της μουσικής με τα μαθήματα της αρμονίας και της μορφολογίας, καθώς και η διαθεματική σύνδεσή του με το μάθημα της γενικής ιστορίας. Ακόμη, ως μέθοδοι διδασκαλίας του μαθήματος της ιστορίας της μουσικής προτείνονται η επαγωγική ή παραγωγική πορεία διδασκαλίας, η φθίνουσα καθοδηγούμενη διδασκαλία (καθοδήγηση των μαθητών με σταδιακά διαφοροποιημένη υποστήριξη), η εφαρμογή της συνεργατικής μάθησης και η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών. Επιπλέον, συνιστάται η διδασκαλία να συνοδεύεται από φύλλα εργασίας με ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, με ερωτήσεις κλειστού τύπου, με κατασκευή εννοιολογικών χαρτών, με σταυρόλεξα, μέσα που ενεργοποιούν, κινητοποιούν τους μαθητές και αποτελούν περιεχόμενο για τον ατομικό φάκελό τους (portfolio). Οι υλικοτεχνικές προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη διδασκαλία του μαθήματος είναι οι: αίθουσα διδασκαλίας, πιάνο ή clavinova, πίνακας πενταγράμμου, CD player, βιντεοπροβολέας, ηλεκτρονικός υπολογιστής με πρόσβαση στο διαδίκτυο, φύλλα εργασίας. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τη δραστηριότητα που θα υλοποιήσουν, ανάλογα με τα μέσα που διαθέτει η σχολική μονάδα.

4. Αξιολόγηση του μαθήματος «Ιστορία μουσικής»

Η αξιολόγηση συνδέεται πάντα με τους στόχους του μαθήματος, αποσκοπεί στη διαπίστωση των προσδοκώμενων στόχων. Είναι αναπόσπαστο μέρος της διδακτικής διαδικασίας και είναι ουσιαστική όταν ο εκπαιδευτικός διερευνά την ατομική και συλλογική πορεία των μαθητών, εντοπίζει τις δυσκολίες και τις ελλείψεις και ανατροφοδοτεί τη διδασκαλία του (διαμορφωτική και εξελικτική αξιολόγηση) με στόχο τη βελτίωση, την πρόοδο και την ενίσχυση των κινήτρων των μαθητών για περαιτέρω μάθηση. Ο μαθητής αξιολογείται ως προς το γνωστικό επίπεδο, ως προς τις ικανότητες που έχει (ευχέρεια, κλίση, ταλέντο), ως προς τις επιμέρους δεξιότητες που αναπτύσσει (παρατηρητικότητα, φαντασία, αυτοσυγκέντρωση, συνεργασία, επικοινωνία, παρατηρητικότητα, πειθαρχία, συνθετική σκέψη και πρωτοβουλίες), ως προς την επιμέλεια, τη συνέπεια, τα παραδοτέα των εργασιών, τις επιδόσεις στα γνωσιολογικά τεστ-φύλλα εργασίας (με ερωτήσεις ευθείας απόκρισης, ερωτήσεις ανοικτού τύπου πολλαπλών επιλογών, ερωτήσεις κλειστού τύπου, ερωτήσεις κρίσης, κατασκευής νοητικών χαρτών, απαντήσεις σε σταυρόλεξα) και τη στάση του προς το μάθημα (παρουσία στην πρέπουσα ώρα, ενδιαφέρον για τις υποδείξεις του καθηγητή και την εφαρμογή τους)

5. Περιεχόμενο του μαθήματος «Ιστορία μουσικής»

Στο πρόγραμμα μουσικής που ακολουθεί παρατίθενται κατά χρονολογική σειρά επιλεγμένα ρεύματα μουσικής του 20ού αιώνα. Μεταξύ των θεματικών ενοτήτων αναφέρονται και οι πρωτοποριακές τάσεις του 20ού αιώνα, όπως η ιστορική πρωτοπορία, ο δωδεκαφθογγισμός και η πειραματική μουσική, για τις οποίες προτείνονται εφαρμόσιμες δραστηριότητες. Οι θεματικές αυτές, παρόλο που αντιπροσωπεύουν μία όχι τόσο εύκολα ευπρόσληπτη μουσική, παρατίθενται στο αναλυτικό αυτό πρόγραμμα, γιατί η σύγχρονη τέχνη δεν ακούγεται σε συναυλίες συχνά στην Ελλάδα και οι μαθητές δεν έχουν ευκαιρίες να την παρακολουθήσουν, αλλά επιπλέον και γιατί η σύγχρονη τέχνη αποτελεί έναυσμα για δικές τους δημιουργίες. Ακόμη, η θεματική που αφορά στο ελληνικό δημοτικό τραγούδι παρατίθεται με την επιδίωξη της σύνδεσης του με τις δημιουργίες της ελληνικής μουσικής του 20^{ου} αιώνα, καθώς στοιχεία του δημοτικού τραγουδιού αποτέλεσαν ως ένα βαθμό δομικά στοιχεία της μουσικής αυτής. Όσον αφορά τα παραδείγματα για μουσική ακρόαση που ενδείκνυνται στη στήλη «Δραστηριότητες» παρατίθενται προς διευκόλυνση των εκπαιδευτικών, ενώ η επιλογή τους έγινε με το κριτήριο της αμεσότερης πρόσληψης από τους μαθητές.

Η μεγάλη έκταση αυτού του προγράμματος σπουδών για το μονόωρο μάθημα της ιστορίας της μουσικής στην Α΄ Λυκείου οφείλεται στην επί σκοπού αναφορά τρόπων και δραστηριοτήτων επίτευξης στόχων του μαθήματος, καθώς και στην επί σκοπού συνοπτική επεξήγηση και αποσαφήνιση όρων και συσχέτιση ρευμάτων και κοινωνικών πλαισίων, λόγω της περιορισμένης μέχρι σήμερα σχετικής βιβλιογραφίας, στην οποία να παρατίθενται πληροφορίες για τη μουσική του 20ού αιώνα με τέτοιο συνοπτικό και εποπτικό τρόπο.

Το εκτεταμένο αυτό πρόγραμμα σπουδών δεν αποβλέπει στην απαραίτητη διδασκαλία όλων των κεφαλαίων και των δραστηριοτήτων, αλλά στην παροχή μιας ποικιλίας οδηγιών και εναυσμάτων, με συνέπεια τη δυνατότητα χρήσης τους και σε άλλες δραστηριότητες, πλην του ίδιου του μονόωρου μαθήματος της ιστορίας της μουσικής, δηλαδή σε ερευνητικές εργασίες (ερ.ερ.) των μαθητών –διαθεματικές ή μη-, καθώς και σε ερευνητικά προγράμματα, τα οποία οι μαθητές μπορούν να παρουσιάσουν στο τέλος της σχολικής χρονιάς, στο πλαίσιο μιας παρουσίασης εργασιών της τάξης τους. Ως εκ τούτου, το πρόγραμμα είναι ευέλικτο και η εφαρμογή του δεν είναι δεσμευτική και περιοριστική, αλλά καθορίζεται από την κρίση του εκπαιδευτικού σε συσχέτιση με τις συνθήκες της τάξης και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Συνιστάται να επιλεγούν θεματικές που προσφέρουν συνολικότερες γνώσεις και αισθητική καλλιέργεια στους μαθητές με προτεραιότητα και έμφαση σε θεματικές που αφορούν την ελληνική μουσική (επτανησιακή, εθνική σχολή, πρωτοπορία), την εξέλιξή της και τη συσχέτισή της με την ευρωπαϊκή μουσική.

ΙΙ. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ», Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ /ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟΝ 20^{ο} ΑΙΩΝΑ		
1. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1950		
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ. Ο ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ (από το 19^{ο} στον 20^{ο} αιώνα)		

Οι μαθητές 1)να γνωρίσουν το πολιτικό-κοινωνικό περιβάλλον στην Ευρώπη στο τέλος του 19^{ου} αιώνα μέχρι τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο (ειρηνική περίοδος με πολιτική σταθερότητα, δεύτερη βιομηχανική επανάσταση, σημαντικές μεταβολές στον τρόπο αντίληψης του περιβάλλοντος και του ίδιου του ανθρώπου, άνοδος της αστικής τάξης κυρίως στη Γαλλία (belle époque), χάσμα μεταξύ εργατικής και ανώτερης τάξης, αποικιοκρατία, Παρίσι, ευρωπαϊκή μητρόπολη, καλλιτεχνική πρωτεύουσα του κόσμου) 2)να κατανοήσουν τις μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν στις τέχνες (νέα αντίληψη του μοντέρνου διαμορφώθηκε μετά τη Γαλλική Επανάσταση, το δόγμα «η τέχνη για την τέχνη», αποστροφή των καλλιτεχνών για την τάξη των αστών) 3)να παρακολουθήσουν τη στροφή της μουσικής προς -τη σταδιακή εγκατάλειψη του τονικού κέντρου -τον εμπλουτισμό του μουσικού υλικού (κλίμακες πεντατονικές, με ολόκληρους τόνους, εκκλ. τρόποι, ασύμμετροι ρυθμοί)	-Γνωριμία με τον όρο "*modernité*" του Ch. Baudelaire -Εξοικείωση με τη *μοντέρνα έκφραση* (Ο μοντερνισμός ως αντίδραση στο ρεαλισμό και στον ορθολογισμό. Προβολή της υποκειμενικότητας) -Ενδεικτική αναφορά στα ρεύματα του μοντερνισμού: συμβολισμό, ιμπρεσιονισμό, κυβισμό, εξπρεσιονισμό. -Σύνδεση του μοντερνισμού με συγκεκριμένα στοιχεία της μουσικής του Richard Wagner που έχουν σημασία για τις μετέπειτα μουσικές αναζητήσεις: 1.την απελευθέρωση της διαφωνίας 2. το Leitmotiv (Schönberg Εξαϋλωμένη νύχτα, Πελλέας και Μελισάνθη) 3.σύνδεση της έννοιας του Gesamtkunstwerk με τα Μουσικά δράματα του Schönberg, τις νταντaϊστικές βραδιές, τις performances, τις rock συναυλίες. -Λέξεις-κλειδιά: πρωτοτυπία, ανανέωση, προσωπική ελευθερία, υποκειμενικότητα, χωροχρόνος _1 διδακτική ώρα_	Οι μαθητές 1)να συγκρίνουν το Ring με τα κινηματογραφικά έργα *Πόλεμος των Άστρων, Άρχοντας των Δαχτυλιδιών* (σε σχέση με την πλοκή και τη χρήση Leitmotive) 2)σε ομάδες να παρουσιάσουν υλικό από τη belle époque: μόδα, αφίσες, καμπαρέ, κτίρια του Haussmann, κτίρια και αντικείμενα Art Nouveau και Jungenstill (π.χ. Wiener Secession, το Μετρό του Παρισιού) 3)ανατρέχουν στη διαμάχη παλιού και μοντέρνου σε προηγούμενες εποχές: ελληνικό-ρωμαϊκό πολιτισμό, Μεσαίωνα-Αναγέννηση κ.ά. (αισθητική κρίση) 4)καταγράφουν τα Leitmotive από δοσμένο απόσπασμα του Ring
1.2. ΙΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ		
1) Οι μαθητές να γνωρίσουν το ρεύμα του ιμπρεσιονισμού και να κατανοήσουν την έκφανσή του στις Τέχνες και στη μουσική ειδικότερα 2) Να έλθουν σε ακροαματική επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα ιμπρεσιονιστών συνθετών και να γνωρίσουν, βιοεργογραφικά, τους σημαντικότερους από αυτούς 3) Να αντιληφθούν μέσα από ακροάσεις έργων τα χαρακτηριστικά στοιχεία-καινοτομίες - του ιμπρεσιονισμού στη μουσική 4) Να αναπτύξουν την αισθητική κρίση, συνειδητοποιώντας γιατί ένα έργο ή κάποια σημεία ενός έργου	1) Γνωριμία με το κίνημα του ιμπρεσιονισμού μέσα από τη ζωγραφική 2) Συμβολισμός (ποίηση-Stéphane Mallarmé (Στεφάν Μαλαρμέ) και Μουσική 3) Ο Ιμπρεσιονισμός στη Μουσική: -Χαρακτηριστικά στοιχεία της μουσικής του Ιμπρεσιονισμού: ▪ Κλίμακες με τόνους, τροπικές, πεντατονικές ▪ Παράλληλη αρμονία με χρήση πεντάφθογγων	<u>Ενδεικτικά</u> 1) Ενεργητικές και συγκριτικές μουσικές ακροάσεις: Οι μαθητές καλούνται να κάνουν παρατηρήσεις ακούγοντας και, όπου είναι δυνατόν, βλέποντας με παρτιτούρα, με συνοδεία χάρτη ακρόασης και φύλλου εργασίας, τα εξής έργα: -*Πρελούδιο στο απομεσήμερο ενός φαύνου* (*Prélude à l'Après-midi d'un faune)* του Κλ. Ντεμπυσύ. Να γίνει επίσης σύνδεση του μουσικού έργου με τον

τους είναι αρεστά ή όχι 5) Να προσπαθήσουν να αποδώσουν έργα ή αποσπάσματα έργων ιμπρεσιονιστών συνθετών σε μικρά σύνολα οργανικά ή φωνητικά 6)Να επιχειρήσουν βασικές μορφολογικές αρμονικές και νοηματικές παρατηρήσεις σε έργα ιμπρεσιονιστών δημιουργών.	συγχορδιών (ένατης) ▪ Χρήση της διαφωνίας ▪ Επιρροές στο ρυθμό από εξωτική μουσική (ρευστότητα παλμού για την απόδοση ονειρικής ατμόσφαιρας) ▪ Νέα ηχοχρώματα στην ενορχήστρωση ▪ Ακαθόριστες μορφές σύνθεσης *Αναφορά στους* Claude Debussy *(Κλ. Ντεμπυσύ) και* Maurice *Ravel (Μωρίς Ραβέλ).* *4) Σύνδεση έργων του Claude* Monet (*Κλώντ Μονέ) με τη* μουσική του Ντεμπυσύ (Διαθεματική σύνδεση της μουσικής με εικαστικά, π.χ. σχέση ηχοχρώματος και χρώματος). Λέξεις-κλειδιά: ιμπρεσιονισμός, ηχόχρωμα *1 διδακτική ώρα*	πίνακα του Claude Oscar *Monet (*Μονέ), *Impression, soleil levant* (*Εντύπωση: ο ήλιος που ανατέλει*) 1873, λάδι σε καμβά, Musee Marmottan, Παρίσι -*Η Θάλασσα* (La Mer) του Claude Debussy *(*Ντεμπυσύ) σε σύνδεση με τον πίνακα του, Κατσουσίκα Χοκουσάι *Το Μεγάλο Κύμα έξω από την Καναγκάουα.* - *Μπολερό* του Maurice *Ravel* (Μωρίς Ραβέλ) Σύνδεση μουσικής και χορού (προβολή βίντεο, απόσπασμα-solo Μάγια Πλισέτσκαγια) 2)Προσπάθεια μουσικής απόδοσης ενός εικαστικού έργου (απόδοση των ήχων ενός πίνακα) π.χ. *του Claude Oscar* Monet (Μονέ), *Rock Arch West of Etretat (The Manneport), Λάδι σε* καμβά *1883* Metropolitan Museum of Art, New York 3)Προσπάθεια απόδοσης έργων ή αποσπασμάτων έργων ιμπρεσιονιστών συνθετών σε μικρά σύνολα οργανικά ή φωνητικά.

1.3. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ-ΗΡΩΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΕΣ		
Οι μαθητές 1) να γνωρίσουν το πολιτικό πλαίσιο στην Ευρώπη μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο (Συνθήκη των Βερσαλλιών, 1919, Οκτωβριανή Επανάσταση – επικράτηση κομμουνισμού στη Ρωσία, 1917, Πολιτική αστάθεια στην Ευρώπη – άνοδος φασισμού (Ιταλία), ναζισμού (Γερμανία), 1929 κραχ στην Αμερική- δημιουργία φασιστικών και διδακτορικών καθεστώτων στην Ευρώπη, τέλος της δημοκρατίας της Βαϊμάρης, 1933 –Χίτλερ. 2) να εξοικειωθούν: -με τα κοινά σημεία των κινημάτων της «πρωτοπορίας» (ο κατακερματισμός του «όλου», η αυτονόμηση και ισότητα των μερών του με αποτέλεσμα τη μεταλλαγή του ελάχιστου-μέρους σε πολυσήμαντο, η υπερτίμηση του άλογου και του	-Σύντομη αναδρομή στον όρο avant-garde (=εμπροστοφυλακή, αναφορά στους καλλιτέχνες που έχουν ως αποστολή τη μύηση των μαζών στο πνεύμα της προόδου και της κοινωνικής αρμονίας. Η έννοια της «προς τα εμπρός πορείας» λειτούργησε από το 1800-1950 ως η πιο συνεπής στρατηγική για την κοινωνική–πολιτική– καλλιτεχνική ανανέωση) -Λέξεις-κλειδιά: πρόκληση, σκανδαλοθηρική δράση, αισθητικός αιφνιδιασμός των αστών, εμπνευσμένος αρχηγός (Leader), προπαγάνδα, μανιφέστο.	Οι μαθητές 1) να βρουν φωτογραφίες των *intonarumori* και να δουν video με σύγχρονες ανακατασκευές τους 2) για την κατανόηση της έννοιας «κατακερματισμός»: να απαγγείλουν μια πρόταση, να χωρίσουν τις λέξεις, να τις διαβάσουν μετά με τυχαία σειρά, να χωρίσουν στη συνέχεια τις συλλαβές, να κάνουν το ίδιο και τέλος να χωρίσουν τα γράμματα και να τα προφέρουν επίσης με τυχαία σειρά ή με σειρά που θα επιλέξουν (έτοιμο υλικό από τον καθηγητή) 3)να δοκιμάσουν απαγγελίες με διαφορετικά

άχρονου, η λατρεία της μηχανής και της τεχνικής, η πίστη στη μεταμόρφωση του κόσμου και του τρόπου ζωής) -με τα πρωτοποριακά κινήματα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του καθενός από αυτά. 3) να κατανοήσουν -Το νέο ρόλο του καλλιτέχνη ως Μεσσία-εμπνευσμένου αρχηγού, ηγέτη (στο dada ως ηθικού και κοινωνικού καταλύτη). 4) να διαχωρίσουν -Τα καλλιτεχνικά ρεύματα του μοντερνισμού στα οποία η ταύτιση της αισθητικής επανάστασης και κοινωνικής εξέγερσης εκφράστηκε από ομάδες ή μεμονωμένα άτομα, από τα *πρωτοποριακά κινήματα* αρχηγικού χαρακτήρα, τα οποία χρησιμοποίησαν μεθόδους από το χώρο της κοινωνικής επανάστασης και πολιτικής (μανιφέστα, διακηρύξεις, μορφές τρομοκρατικής πρόκλησης). 5) να αντιληφθούν την αποδυνάμωση και αλλοίωση της πρωτοπορίας μέσα από την κοινωνική αφομοίωση εξαιτίας των σύγχρονων όρων (της αγοράς, της επικοινωνίας, της αισθητικής κατανάλωσης) 6) να γνωρίσουν βιωματικά τεχνικές κάθε κινήματος	-Αναφορά στα κινήματα σε σχέση με τη μουσική: *1)Φουτουρισμός* (1909, Ιταλία) -Ηχητικό ποίημα Zang Tumb Tumb (1912-14) του P.T. Marinetti, αρχηγού του κινήματος. -Ανεξαρτησία του θορύβου – ο θόρυβος ως αυτόνομο υλικό της σύνθεσης – ταξινόμηση θορύβων – κατασκευή θορυβοποιών: *intonarumori, rumonarmonio* (Luigi Russolo, Ugo Piatti) -Λέξεις-κλειδιά: εθνικισμός-αναρχισμός, ανταγωνισμός φυλών και εθνών, μηχανολατρεία, δυναμισμός, ακτιβισμός, μιλιταρισμός, αποθέωση του πολέμου, παρωδία, ταχύτητα, θόρυβος *2)Ντανταϊσμός* (1916, Ζυρίχη, Παρίσι, Βερολίνο, Κολωνία, Ανόβερο, Βαρκελώνη, Νέα Υόρκη) -*Poème simultané*, (Cabaret Voltaire, Tristan Tzara): συνδυασμοί ήχων από ανθρώπινες φωνές σε διάφορες γλώσσες, διαφορετικούς ρυθμούς και ύψη, από διαφορετικούς ανθρώπους ταυτόχρονα -Φωνητικό ποίημα *gadji beri bimba*, Hugo Ball: σύνδεση της γλώσσας με τη μουσική, δίνοντας έμφαση στην ανθρώπινη φωνή, χωρίς το αποτέλεσμα να έχει μια νοηματική σημασία -Οπτικοφωνητικά ποιήματα (με τυπογραφικά στοιχεία): Raul Hausmann, Kurt Schwitters -«Οργάνωση του τυχαίου»: *Erratum musical* (1913), *La Mariée mise à nu par ses célibataires meme. Erratum musical* (1913), Marcel Duchamp -Λέξεις-κλειδιά: αντι-τέχνη, αντιπολεμικό,	τυπογραφικά στοιχεία 4)χωρισμένοι σε ομάδες να παρουσιάσουν με την τεχνική του κολάζ ένα ποίημα, ένα μουσικό κομμάτι, έναν πίνακα 5) να προτείνουν ένα δικό τους τρόπο «οργάνωσης τυχαίου» για τη δημιουργία ενός μουσικού κομματιού 6) να βρουν παραδείγματα χρήσης των όρων dada και σουρεαλισμού στα Μ.Μ.Ε. 7) να συνδέσουν τη *musique d' ameublemen* με τη μουσική *musac* (που ακούγεται στα σούπερ-μάρκετ) 8) να παίξουν στο πιάνο τις *Vexations* του *Satie* (αν είναι δυνατόν τόσες φορές όσοι είναι οι μαθητές)

	αυτο-κατάλυση, αυτο-εμπαιγμός, αυτοκαταστροφή, παρωδία, κολάζ, τυχαίο, readymade 3)Σουρεαλισμός (1921 Γαλλία – ιδρυτής ο André Breton) -Eric Satie: ο συνθέτης που συνεργάστηκε με τους σουρεαλιστές στο μπαλέτο *Relâche (1924)* του Francis Picabia, στο *Parade (1917)* του Jean Cocteau και στο φιλμ *Entr'Acte (1924)* του René Clair. Χαρακτηριστικά της μουσικής του με ιδιαίτερη σημασία για την πορεία της μουσικής μετά το 1950: 1. η κατάργηση της μελωδικής-αρμονικής εξέλιξης 2. οι περίοδοι χρονικής διάρκειας 3. η ένταξη της τέχνης στην καθημερινότητα – σκηνική μουσική (*musique d' ameublement*) 4. σύνδεση κειμένων, ζωγραφικής και μουσικής στις παρτιτούρες (μπαλέτο: *Le boeuf sur le toit* Darius Milhaud, *Adieu New York*, Georges Auric, *Cocardes*, Francis Poulenc, *Trois petites pièces montées*, Eric Satie *(1919)* -Λέξεις-κλειδιά: αυτοματισμός (αυτόματη γραφή), αυτοσχεδιασμός, κολάζ *3 διδακτικές **ώρες***	

1.4. ΥΣΤΕΡΟΣ ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ – ΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ		
Οι μαθητές 1) να κατανοήσουν την ταυτόχρονη ύπαρξη μοντερνιστικών ρευμάτων και πρωτοποριακών κινημάτων στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ού} αιώνα 2)να διακρίνουν τη μουσική συνέχεια στα έργα των Richard Wagner, Gustav Mahler, Richard Strauss ως προς:	-Τέλος του 19^{ου} - αρχές 20^{ού} αιώνα: η πορεία προς την ατονική μουσική (Gustav Mahler, Richard Strauss) 1.Gustav Mahler (1860-1911) Στο *Das Lied von der Erde (1909)* συνδέει το τραγούδι (Lied) με τη Συμφωνία,	Οι μαθητές 1)να διαβάσουν στο σπίτι τους στίχους των ποιημάτων *Der Abschied* = αντίο και *Im Abendrot* = ηλιοβασίλεμα και να τα συγκρίνουν 2)να αναζητήσουν κινηματογραφικά έργα με

-τη μεγάλη διάρκεια -το μέγεθος της ορχήστρας -την πλούσια ενορχήστρωση – μεγάλος αριθμός χάλκινων πνευστών -τη χρωματική αρμονία – διεύρυνση της διαφωνίας -τη χρήση Leitmotive (Strauss) 3)να διακρίνουν Τη μουσική συνέχεια στα έργα του Schönberg: -την υιοθέτηση του όρου Gesamtkunstwerk (*Erwartung, 1909, Die Glückliche Hand, 1913*) -τη χρήση Leitmotive – εξελισσόμενη παραλλαγή -τη διευρυμένη χρήση της διαφωνίας – χαλάρωση του τονικού κέντρου – ατονικότητα (πολυτονικότητα) 4)να έρθουν σε επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα της ατονικής και στη συνέχεια της δωδεκαφθογγικής μουσικής 5)να αναγνωρίσουν ένα έργο μεταρομαντικής εποχής από ένα ατονικό 6)να αναπτύξουν δεξιότητες αισθητικής κρίσης -συγκρίνοντας τις διαφορετικές τάσεις στην τέχνη -αντιλαμβανόμενοι τις επιδράσεις ανάμεσα στα μουσικά ρεύματα	Προγραμματική μουσική ($1^{η}$-$3^{η}$ Συμφωνία), η μουσική φορέας εξωμουσικών ιδεών, Ισορροπία συμφωνίας-διαφωνίας – “progressive tonality”=διαφορετική η τονικότητα με την οποία αρχίζει ένα έργο από αυτήν που τελειώνει, -ευρηματική ενορχήστρωση – πολυπληθής ορχήστρα) 2. Richard Strauss (1864-1949), -Χρωματικές αρμονίες, Συμφωνικά ποιήματα, Ενορχήστρωση με απαιτητικά μέρη για όλα τα όργανα – πολυπληθής ορχήστρα (*Elektra* 112 μουσικοί) – χρήση σπάνια χρησιμοποιούμενων οργάνων – ομαδοποίηση των εγχόρδων -Γνωριμία με τον εξπρεσιονισμό (ομάδα *Blaue Reiter, 1911*) μέσα από τη ζωγραφική (Αντίδραση στη ρεαλιστική πραγματικότητα, Έκφραση υποκειμενικών συναισθημάτων και αντιδράσεων από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος (εσωτερικό όραμα), Έκφραση της αγωνίας και του άγχους του ανθρώπου για τη θέση του στον κόσμο και την απώλεια της πνευματικότητας) -Σύνδεση των θέσεων Wassily Kandinsky – Arnold Schönberg (αποφυγή των «παραδοσιακών μορφών του ωραίου», αυτονομία και ισοτιμία στο υλικό τους, π.χ. Schönberg , νότες και συγχορδίες, Kandinsky, χρώμα, γραμμές και φόρμες, πίστη στην «εσωτερική αναγκαιότητα» και στην εσωτερική φωνή του καλλιτέχνη) -Λέξεις-κλειδιά: εξελισσόμενη παραλλαγή, ηχοχρωματική μελωδία, Spechstimme = συνδυασμός	μουσική του Strauss (2001: η *Οδύσσεια του διαστήματος* κλπ.) 3)να ακούσουν τον Ολυμπιακό ύμνο του Strauss που χρησιμοποιήθηκε στους Ολυμπιακούς αγώνες του Βερολίνου, το 1936 4) να αναζητήσουν πληροφορίες για την ιστορία του Till Eulenspigel και να συνθέσουν ένα δικό τους μοτίβο σχετικό με την προσωπικότητά του – να το παρουσιάσουν στην τάξη προτεινόμενο φιλοσοφικό έργο: Friedrich Nietzsche, *Also sprach Zarathustra* (*1885*) Οι μαθητές 1) να συγκρίνουν τα ιμπρεσσιονιστικά έργα (εικόνες από τον εξωτερικό χώρο) με τα εξπρεσσιονιστικά (φανταστικές εικόνες μέσα στο μυαλό του καλλιτέχνη που υλοποιούνται στην επιφάνεια του έργου) 2) να παρατηρήσουν πίνακες του Schönberg και να συζητήσουν τα συναισθήματα που τους προκαλούν – να τους συγκρίνουν με το πορτρέτο του από τον Egon Schiele 3) να αναζητήσουν πληροφορίες για την εξελισσόμενη παραλλαγή (developing variation) 4)να ακούσουν στο σπίτι το *Farben* (το τρίτο από τα *Πέντε ορχηστρικά κομμάτια Op. 16*) για να κατανοήσουν την ηχοχρωματική μελωδία = μελωδία με εναλλαγή διαφόρων ηχοχρωμάτων (Klangfarbenmelodie) 5)να γράψουν μια δική τους σειρά σε όλες τις μορφές της και να την παρουσιάσουν με ρυθμό της επιλογής τους

	λόγου και τραγουδιού, ατονικότητα 3)Γνωριμία με τη 2η Σχολή της Βιέννης: A. Schönberg (1874), Anton Webern (1883-1945), Alban Berg (1885-1935), Νίκος Σκαλκώτας (1904-1949) (Schönberg, 1921, δωδεκάφθογγο σύστημα, Νίκος Σκαλκώτας: χρήση πολλών σειρών μαζί, *Συμφωνική Σουίτα Νο 1 (1929)*, *Η Θάλασσα (1949)* -Αναφορά στον Αμερικανό συνθέτη Charles Ives (1874-1954, προσέγγιση της ατονικότητας μέσα από την ηχητική διαστρωμάτωση, την παράθεση ή το κολάζ) -Λέξεις κλειδιά: δωδεκαφθογγισμός, ηχοχρωματική μελωδία *3 διδακτικές ώρες*	

1.5. ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ		
Οι μαθητές 1) να συσχετίσουν: Το αίσθημα αβεβαιότητας ανάμεσα στους δύο παγκόσμιους πολέμους με την ανάγκη των συνθετών να επιστρέψουν στη σταθερότητα της «απόλυτης μουσικής» της Μπαρόκ και της Κλασικής εποχής 2) να κατανοήσουν: Το νεοκλασικισμό ως αντίδραση στις καινοτομίες του ιμπρεσιονισμού, του εξπρεσιονισμού, του ρομαντισμού και των πειραμάτων των πρωτοποριών 3) να αντιληφθούν: Τη σημασία του Παρισιού ως μητροπολιτικού κέντρου της Ευρώπης (Δημιουργία θεσμών (Παρίσι – Nadia Boulanger, Βιέννη – Schönberg) για την προώθηση της σύγχρονης μουσικής, Sergei Diaghilev, διευθυντής των ρωσικών μπαλέτων έφερε τον Stravinsky στο Παρίσι) 4)να συνδέσουν: Την Οκτωβριανή Επανάσταση στη	-Γνωριμία με τα χαρακτηριστικά του νεοκλασικισμού (παραδοσιακό τονικό σύστημα, διατονικές μελωδίες, παραδοσιακές τεχνικές αντίστιξης, π.χ. κανόνας, καθρέφτης, διασταύρωση, οστινάτι, συγχορδίες με τρίτες, τέταρτες, πέμπτες ή προσθήκη της μιας δίπλα στην άλλη, ασύμμετρος ρυθμός, πολυμέτρα, χρήση παραδοσιακών μουσικών μορφών, π.χ.κοντσέρτο, φούγκα, συμφωνία) -Γνωριμία με τους συνθέτες Γαλλία (Igor Stravinsky 1882-1971, Sergei Prokofiev 1891-1953, Ομάδα των 6 (Les Six): Auric, Durey, Honegger, Milhaud, Poulenc, Tailleferre) -Γνωριμία με τους συνθέτες Γερμανία (Paul Hindermith) -Γνωριμία με τους συνθέτες Ισπανία (Manuel de Falla,	Οι μαθητές 1)να αναζητήσουν τα έργα που αντάλλαξαν οι Stravinsky και Picasso (σκίτσα του Stravinsky από τον Picasso και το *Sketch of music for the Clarinet* του Stravinsky) 2)να αναζητήσουν πληροφορίες για την όπερα *The Love of Three Oranges, Op. 33*, και να τις παρουσιάσουν 3)να μελετήσουν ένα σύντομο έργο της εποχής αυτής και να το παρουσιάσουν (ατομικά ή σε ομάδα)

Ρωσία (1917) με τη μετανάστευση Ρώσων καλλιτεχνών (όπως Stravinsky, Prokofiev) στην Ευρώπη. 5) να διαπιστώσουν: Την αλληλεπίδραση των τάσεων (εκπρόσωποι του εξπρεσιονισμού Schönberg, Webern, Berg έγραψαν έργα επηρεασμένα από τις ιδέες του νεοκλασικισμού, Stravinsky πειραματίστηκε με το δωδεκαφθογγικό σύστημα)	1876-1946) *1 διδακτική ώρα*	

1.6. ΦΟΛΚΛΟΡΙΣΜΟΣ		
Οι μαθητές 1) να εκτιμήσουν: Τη μουσική κληρονομιά άλλων λαών γνωρίζοντάς τη μέσα από τα έργα των συνθετών 2) να συνδέσουν: Την παραδοσιακή μουσική με την τάση για νεωτερικότητα της εποχής 3) να συνδέσουν: Την υιοθέτηση στοιχείων της παραδοσιακής μουσικής, με την τόνωση του «εθνικού» αισθήματος των λαών την εποχή του μεσοπολέμου 4)να συσχετίσουν: Τη δυνατότητα ηχογραφήσεων και τον εμπλουτισμό του μουσικού υλικού με την ανάπτυξη της τεχνολογίας (κυλινδρικός φωνόγραφος) 5)να κατανοήσουν: Τις απόπειρες της Σοβιετικής Ένωσης να αποκοπεί από τις επιδράσεις της ευρωπαϊκής τέχνης και να αναδείξει μια «προλεταριακή» τέχνη (σοσιαλιστικός ρεαλισμός) – οι πειραματισμοί των Ρώσων φουτουριστών απαγορεύτηκαν από το 1928	-Γνωριμία με τον όρο *Εθνομουσικολογία* -Γνωριμία με το εθνομουσικολογικό έργο των Ούγγρων συνθετών Béla Bartók (1881-1945) και Zoltán Kodály (1882-1967): Καταγραφή (αρχές 20ού αι.) παραδοσιακής μουσικής από Ουγγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Σλοβακία, Αλγερία, Ενσωμάτωση λαϊκών στοιχείων στις συνθέσεις τους. -Γνωριμία με τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό (συσχέτιση τέχνης με την εργατική τάξη, υποστήριξη ιδανικών και στόχων του κόμματος, ρεαλιστική παρουσίαση της καθημερινότητας των ανθρώπων, χρήση της τέχνης ως εργαλείο προπαγάνδας για τη μόρφωση των πολιτών) -Αναφορά στον Dmitri Shostakovich (1906-1975) *1 διδακτική ώρα*	Οι μαθητές 1) να παρουσιάσουν μια δική τους καταγραφή ελληνικού παραδοσιακού τραγουδιού (όνομα, περιοχή, ημερομηνία, πληροφορίες) 2) να παρουσιάσουν πίνακες και γλυπτά του σοσιαλιστικού ρεαλισμού και να τα σχολιάσουν 3) να παίξουν ένα κομμάτι δικής τους επιλογής από το *For Children* του Béla Bartók

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1950		
2.1. ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ-ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ		
Οι μαθητές 1) να κατανοήσουν τη σημασία μεταφοράς του καλλιτεχνικού κέντρου από το Παρίσι στη Ν. Υόρκη (επίσκεψη και μετανάστευση Ευρωπαίων καλλιτεχνών στην	1) Γνωριμία με την εξερεύνηση των ήχων από τον John Cage (1912-1992): -Χρονική οργάνωση της μουσικής κατασκευής (διάρκεια)	Οι μαθητές 1) να παραμείνουν σιωπηλοί για 2΄33΄΄ ακούγοντας και καταγράφοντας σε χαρτί ήχους του περιβάλλοντος 2)να συνδυάσουν το 4΄33΄΄ με

Αμερική – μεταφύτευση σουρεαλισμού, αφαίρεσης, δωδεκαφθογγισμού κλπ). 2) να συνδέσουν την ανάγκη των Αμερικανών καλλιτεχνών να καταθέσουν τη δική τους ταυτότητα στην τέχνη, στα νέα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα (προβολή της ατομικότητας του καλλιτέχνη, πίνακες μεγάλων διαστάσεων, εμπορευματοποίηση του έργου τέχνης) 3)να αντιληφθούν τις διαφορές ανάμεσα στις ιστορικές πρωτοπορίες και την αμερικανική πρωτοπορία (οι Αμερικανοί εξερευνούν τα ευρήματα της ευρωπαϊκής πρωτοπορίας) 4)να αντιληφθούν τις διαφορές ανάμεσα στη Σχολή της Νέας Υόρκης (John Cage, Morton Feldman, Earle Brown, Christian Wolff – αμερικανική πειραματική μουσική) και την ευρωπαϊκή πρωτοπορία μετά το 1950 (Οι Ευρωπαίοι ενδιαφέρονταν για την αναγνωρισιμότητα του έργου τους, ενώ, για τον John Cage η κάθε παράσταση έπρεπε να είναι διαφορετική, καταργώντας την πρόθεση του συνθέτη, καθορισμένη σημειογραφία με κάποια σημεία ελευθερίας του ερμηνευτή (Ευρωπαίοι) – ο ερμηνευτής παίρνει τις αποφάσεις, με πειθαρχία απέναντι στο έργο (John Cage), προσπάθεια ελέγχου των ήχων (ευρωπαϊκή πρωτοπορία) – ελευθερία των ήχων (John Cage)) 5)να κατανοήσουν το ρόλο της τεχνολογίας στους μουσικούς πειραματισμούς 6)να εξοικειωθούν με τα νέα ακούσματα, να γνωρίσουν τις νέες σημειογραφίες και τους νέους τρόπους μουσικής εκτέλεσης	-Προετοιμασμένο πιάνο (1940) -Σημασία της σιωπής – ισοτιμία με τους ήχους -*4΄33΄΄ (1952)*: μετάβαση στον ανοιχτό χώρο των ήχων και στο τυχαίο (θορυβώδης σιωπή) -το τυχαίο στη διαδικασία σύνθεσης (χρήση του *I Ching* στη συνθετική διαδικασία): σύνθεση μη ελεγχόμενη από το συνθέτη -ηχογράφηση (με ενίσχυση) των κινήσεων των φυτών -live-electronic music: *Imaginary Landscapes (1939)*: συμβατικά όργανα με ηλεκτρονικό έλεγχο του ήχου από ηλεκτρονικές συσκευές σε παράσταση -το πρώτο *happening (1952)* με ανεξάρτητες δράσεις καθορισμένες με διαδικασίες τυχαίου: αφήγηση, ποίηση, προπαρασκευασμένο πιάνο, χορός, προβολή κινούμενης εικόνας (φιλμ), διαφάνειες (slides), πίνακες, εξωτικά όργανα, δίσκοι γραμμοφώνου με συμμετοχή των θεατών -*Musicircus (1967)*: μια συνύπαρξη πολλών διαφορετικών μουσικών έργων (*ready-mades*) που επιτυγχάνεται με την οργάνωση των συντελεστών πριν την παράσταση – ένα αποτέλεσμα χωρίς δομή μέσα στο οποίο ο θεατής-ακροατής κινείται ελεύθερα -*Europeras*: εφαρμογή της ιδέας του τσίρκου στην όπερα 2) Γνωριμία με την ηλεκτρονική μουσική (χρήση μαγνητοταινίας -κατασκευή ηλεκτρονικών συσκευών για τις ανάγκες των έργων: Gordon Mumma, David Tudor (*1978, Santa Cruz Saw Festival*)) 3) Γνωριμία με την *οπτική-γραφική παρτιτούρα*	τους μαύρους και λευκούς πίνακες του Robert Rauschenberg 3)να συζητήσουν την άποψη του Cage: «η τέχνη δεν πρέπει να διαφέρει από τη ζωή, αλλά να είναι μια δράση μέσα στη ζωή» 4) να συγκρίνουν πίνακες του Jackson Pollock, με την αυτοσχεδιαζόμενη jazz 5) να παρακολουθήσουν το video «*sixty two mesostics Re Merce Cunningham»,* συνεργασία του John Cage με τον ελληνικής καταγωγής συνθέτη Στράτο Δημητρίου (Demetrio Stratos), όπως και το: John Cage, *Mesostico per Demetrio Strato* (1991)

	(Cornelius Cardew (1936-1981), *Theatise*: 139 σελίδες με γραμμές, σύμβολα, γεωμετρικά σχήματα, Morton Feldman, *Projection (1950)* 4)Γνωριμία με τη minimal music (Terry Riley, 1935, Steve Reich, 1936, -Philip Glass, 1937) Λέξεις-κλειδιά: σιωπή, τυχαίο, προετοιμασμένο πιάνο, μαγνητοταινία, happening *2 διδακτικές ώρες*	

2.2. ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΗ-ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ		
Οι μαθητές 1) να γνωρίσουν τα ρεύματα της ευρωπαϊκής πρωτοπορίας μετά το 1950 -να μπορούν να αναγνωρίσουν τις διαφορετικές τεχνικές -να εξοικειωθούν με τα ακούσματα των διαφορετικών ρευμάτων 2) να τα συνδέσουν με τις ιστορικές πρωτοπορίες 3) να είναι σε θέση να διαχωρίσουν τη μουσική του τυχαίου (Cage) από την αλεατορική μουσική (Boulez). Cage:δημιουργία ήχων που δεν συνδέονται με την πρόθεση του συνθέτη, Boulez: επιλογή των ερμηνευτών από τις εκδοχές που έχει γράψει ο συνθέτης-ανοιχτή φόρμα) 4) να αναγνωρίσουν ηχοχρώματα -ondes Martenot, theremin -ηλεκτρονική μουσική -νέα ηχοχρώματα από τα παραδοσιακά όργανα (clusters, ασυνήθιστοι τρόποι παιξίματος στα συμβατικά όργανα), ηχητικές μάζες 5)να γνωρίσουν οπτικές-γραφικές παρτιτούρες	1. Γνωριμία με την ευρωπαϊκή πρωτοπορία (Εξέλιξη του δωδεκαφθογγισμού σε ολικό σειραϊσμό (O. Messiaen (1908-1992, Pierre Boulez (1925), Karlheinz Stockhausen (1928-2007)) 2. Musique concrete (συγκεκριμένη μουσική): Pierre Schaefer (1910-1995), Edgard Varèse (1883-1965), *Déserts (1954))* 3. Αλεατορική μουσική (Pierre Boulez, Karlheinz Stockhausen) 4. Ηλεκτρονική μουσική (Pierre Boulez, Karlheinz Stockhausen, Edgard Varèse, Mauricio Kagel (1931-2008)) 5. Ιάννης Ξενάκης (1922-2001) 6. *Fluxus*: διεθνές καλλιτεχνικό κίνημα αντι-τέχνης (στις δεκαετίες 1960-1970, Nam June Paik, Philip Corner, Dick Higgins, Joseph Beuys, Yoko Ono) 7. Οπτικές-γραφικές παρτιτούρες (graphical notation, musical graphic, Stockhausen, *Zyklus (1959)*, Ανέστης Λογοθέτης (1921-1994 8. Ηχητικές μάζες: (Krzysztof Penderecki (1933), *Threnody to the victims of Hiroshima*	Οι μαθητές 1. να χωριστούν σε ομάδες με διαφορετικό πληροφοριακό υλικό και να το παρουσιάσουν στην τάξη: α΄ ομάδα – η ενσωμάτωση του τραγουδιού των πουλιών στη μουσική του Messiaen: *Oiseaux exotiques (1956), Catalogue d'oiseaux (1958), Réveil des oiseaux (1953)*, β΄ ομάδα – κύκλος έργων τα οποία ο Pierre Boulez επεξεργαζόταν και ανέπτυσσε για σειρά ετών, *Notations, Anthèmes, Incises,* γ΄ ομάδα – *"formula composition" Mandra (1970)*, Stockhausen 2. να πειραματιστούν με τα clusters: να παίξουν σε διάφορα ύψη, να συνθέσουν ένα κομμάτι χρησιμοποιώντας τα ή να τα εντάξουν σε υπάρχον κομμάτι 3.να συνδυάσουν τα *intonarumori* του Russolo και τη μουσική του George Antheil στο φιλμ *Ballet Mecanique* με τις *Cing etudes de bruit* του Schaefer 4. να συνθέσουν μια δική τους γραφική παρτιτούρα και να την αποδώσουν (με τη φωνή τους ή με όργανα) 5. να ακούσουν στο σπίτι το *Boom Boom* του Δημητρίου και

	(1959), György Ligeti (1923-2006), *Atmosphères (1961)* 9. Demetrio Stratos (1945-1979) Λέξεις-κλειδιά: αλεατορική μουσική, ηχητικές μάζες, οπτικές-γραφικές παρτιτούρες, clusters, πολύτοπο <u>*2 διδακτικές ώρες*</u>	να το συγκρίνουν με άλλες εκτελέσεις

3. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1950		
3.1.Η ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ		
1) Οι μαθητές να συνδέσουν τη μουσική παράδοση των Επτανήσων του 19ου αιώνα με την ιταλική μουσική παράδοση της αντίστοιχης περιόδου, κυρίως στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και του ρεπερτορίου. 2) Να κατανοήσουν τη σημασία των φορέων διάδοσης και εκπαίδευσης της μουσικής στα Επτάνησα (θέατρο Σαν Τζιάκομο, φιλαρμονικές εταιρίες) ως συμπληρωματικών παραγόντων διαμόρφωσης εθνικής συνείδησης, που, μεταξύ άλλων, συνέβαλαν στην ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα (1864). 3) Να έρθουν σε ακροαματική επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα Επτανησίων συνθετών και να γνωρίσουν, βιο-εργογραφικά, τους σημαντικότερους εξ αυτών. 4) Να προσπαθήσουν να αποδώσουν έργα οργανικής και φωνητικής μουσικής Επτανησίων συνθετών (σε πιάνο, σε φωνή και πιάνο, σε χορωδία, σε μικρά οργανικά σύνολα). Να επιχειρήσουν βασικές παρατηρήσεις για τη μελωδική γραμμή, την αρμονική επένδυση και το μορφολογικό τους περίγραμμα.	1) Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Επτανησιακής μουσικής ζωής τον 19ο αιώνα: οι φιλαρμονικές εταιρίες και, ειδικά, η Φιλαρμονική Εταιρία Κέρκυρας. Η Ιόνιος Ακαδημία. Ο παιδαγωγικός και ανθρωπιστικός ρόλος των φιλαρμονικών εταιριών. 2) Θεσμοί και σύλλογοι διάδοσης της ευρωπαϊκής μουσικής: θέατρο Σαν Τζιάκομο (παρουσιάσεις όπερας), οι μπάντες των φιλαρμονικών εταιριών (διάδοση δυτικής μουσικής στα χαμηλότερα στρώματα). 3) Αναφορά στη διδασκαλία της εκκλησιαστικής μουσικής στα Επτάνησα τον 19ο αιώνα. Επιδράσεις της δυτικής πολυφωνίας. 4) Αναφορά στους σημαντικότερους Επτανήσιους συνθέτες και τα έργα τους: Ν. Χ. Μάντζαρος, Π. Καρρέρ, Δ. Παδοβάνης, Σπ. Ξύνδας, Δ. Ροδοθεάτος, Σπ. Σαμάρας, Ι. Λιβεράλης. Κοινά τους γνωρίσματα και διαφορές. 5) Αναφορά στο ρεπερτόριο της επτανησιακής μουσικής: όπερα (σύνδεση με την ιταλική όπερα του 19ου	1) Ενεργητικές και συγκριτικές μουσικές ακροάσεις: οι μαθητές καλούνται να κάνουν παρατηρήσεις ακούγοντας και, όπου είναι δυνατόν, βλέποντας με παρτιτούρα, τα εξής έργα: - Ν. Χ . Μάντζαρου, "Ξανθούλα" σε ποίηση Δ. Σολωμού, για 4φωνη ανδρική χορωδία με πιάνο. Επιδράσεις ιταλικής μουσική παράδοσης. - Ν. Χ . Μάντζαρου, *Εθνικός Ύμνος* σε ποίηση Δ. Σολωμού, για 4φωνη ανδρική χορωδία με πιάνο. Σύγκριση της "λαϊκής" και της "λόγιας" εκδοχής του έργου και λόγοι γραφής και των δύο. - Π. Καρρέρ, "Ο γέρο-Δήμος" από την όπερα *Μάρκος Μπότσαρης*. Μίμηση ελληνικής δημοτικής μουσικής μέσα στο, δυτικής προέλευσης, είδος της όπερας. - Δ. Παδοβάνης, *Συμφωνία σε ντο*, για ορχήστρα. Σύνδεση με μορφολογικά πρότυπα της ιταλικής οπερατικής εισαγωγής. - Σ. Σαμάρα, *Ολυμπιακός Ύμνος*, για χορωδία και ορχήστρα. 2) Σύνδεση μαθήματος μουσικής με γενική ιστορία και λογοτεχνία. Για τα έργα *Εθνικός Ύμνος* και *Ολυμπιακός Ύμνος*: συζήτηση για το πώς συνδέονται με ιστορικά γεγονότα, όπως η ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα και οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της νεότερης ιστορίας (1896). 3) Εκτελέσεις έργων από

	αιώνα), μουσική για πιάνο, μουσική για φωνή και πιάνο, μονοφωνικό και πολυφωνικό τραγούδι (επτανησιακή καντάδα), συμφωνική μουσική, ρεπερτόριο των μπαντών (εμβατήρια, διασκευές από όπερες, εκκλησιαστικά άσματα κλπ.), partimenti και εναρμονίσεις. 6) Μουσική στα Επτάνησα και αφύπνιση εθνικής συνείδησης: ο *Εθνικός Ύμνος* και οι όπερες Επτανησίων συνθετών με υπόθεση σχετιζόμενη με την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Λέξεις-κλειδιά: φιλαρμονικές εταιρείες, θέατρο Σαν Τζιάκομο, επτανησιακή όπερα, εκκλησιαστική (πολυφωνική) μουσική, μονοφωνικό τραγούδι, πολυφωνικό τραγούδι (επτανησιακή καντάδα), αρέκια, μουσική σαλονιού, μπάντα, εθνική συνείδηση, εθνικός ποιητής, Ελληνική επανάσταση (1821), Εθνικός Ύμνος. *1 διδακτική ώρα*	μαθητές, ως ανάθεση project μέσα στην ώρα του μαθήματος (με ή χωρίς φύλλο εργασίας). Δυνατότητες: - Εκτέλεση πιανιστικών κομματιών Επτανησίων συνθετών (μαζούρκες, πόλκες, βαλς, εμβατήρια, π.χ. "In raggio di speranza", μαζούρκα της Αμαλίας Γενατά) - Εκτέλεση τραγουδιών για φωνή και πιάνο - Προσπάθεια εκτέλεσης πολυφωνικού τραγουδιού (λ.χ. στροφές από τον *Εθνικό Ύμνο* ή τη "Ξανθούλα" του Μάντζαρου) - Οι εκτελεστές πνευστών της τάξης μπορούν να συγκροτήσουν μικρό σύνολο (4-5 άτομα) στα πρότυπα της μπάντας και να διασκευάσουν ένα πιανιστικό ή χορωδιακό κομμάτι για το σύνολο αυτό κατά τα πρότυπα των μπαντών στις φιλαρμονικές. 4) Εκτελέσεις έργων από μαθητές, έξω από την ώρα του μαθήματος: - Εκτέλεση έργων Επτανησίων συνθετών για φωνή και πιάνο, για χορωδία ή για μικρό οργανικό σύνολο πατριωτικού χαρακτήρα, για την γιορτή της 25ης Μαρτίου. - Διοργάνωση συναυλιακού αφιερώματος για την επτανησιακή μουσική του 19ου αιώνα, από την Α' Λυκείου και τα μουσικά σύνολα του σχολείου. Συμπερίληψη όλων των ειδών: πολυφωνικό εκκλησιαστικό μέλος, μονοφωνικό και πολυφωνικό τραγούδι (επτανησιακή καντάδα), κομμάτια για σόλο πιάνο, αποσπάσματα από όπερες (λ.χ. «Ο γερο-Δήμος»), διασκευές για σύνολο πνευστών στα πρότυπα των μπαντών. Βιντεοσκόπηση και ηχογράφηση των εκτελέσεων. Συζήτηση στην τάξη για το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. 5) Σύνδεση μαθήματος με τα μαθήματα "Αρμονία" και "Μορφολογία": - Παρατηρήσεις επί της μελωδικής υφής στα έργα για

		πιάνο χορευτικού χαρακτήρα των Επτανησίων συνθετών (μαζούρκες, βαλς, πόλκες, κλπ). Αντίστοιχες παρατηρήσεις επί της μορφής (βασική διμερής ή τριμερής μορφή). - Εξέταση της μελωδικής δομής στον "Γερο-Δήμο". Στοιχεία μελωδικής γραφής που υποδεικνύουν ελληνική δημοτική μουσική (κλίμακες - διαστήματα). - Βασική συγχορδιακή δομή και μετατροπίες στον *Εθνικό Ύμνο* (εξέταση αποσπασμάτων σε 4φωνη χορωδιακή εκδοχή, πέραν των γνωστών δύο πρώτων στροφών). - Μορφολογική δομή της *Συμφωνίας σε Ντο* του Δομένικου Παδοβάνη (διμερής δομή, τα βασικά δύο θέματα, οι βασικές μετατροπίες και τα τονικά κέντρα). Δίνεται φύλλο εργασίας.
3.2. ΤΟ ΕΛΑΦΡΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ(ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΠΕΡΕΤΑ)		
1) Οι μαθητές να γνωρίσουν τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες εμφάνισης της αθηναϊκής επιθεώρησης και της ελληνικής οπερέτας στα τέλη του 19ου - αρχές 20ού αιώνα. 2) Να συσχετίσουν την άνθιση των δύο ειδών σε σύνδεση με την αστικοποίηση και τις ανάγκες εξευρωπαϊσμού του αθηναϊκού αστικού κοινού. 3) Να γνωρίσουν τις περιόδους άνθισης της αθηναϊκής επιθεώρησης (1907-1921) και της ελληνικής οπερέτας (1916-1926). 4) Να γνωρίσουν τα προδρομικές μορφές του ελληνικού ελαφρού μουσικού θεάτρου (κωμειδύλλειο) και τα ευρωπαϊκά πρότυπα (αυστριακή και γαλλική οπερέτα). 5) Να συνδέσουν την ακμή του ελαφρού μουσικού θεάτρου με την πολιτική - κοινωνική επικαιρότητα (πολιτική σάτιρα, πολιτική προπαγάνδα). 5) Να αναγνωρίζουν τα	1) Αναφορά στους πολιτισμικούς και κοινωνικούς όρους διάδοσης του ελαφρού μουσικού θεάτρου στα αστικά κέντρα του ελληνικού κράτους και ειδικά στην Αθήνα (εξευρωπαϊσμός, αστικοποίηση και δημιουργία αστικού κοινού των παραστάσεων, παρουσία ξένων διπλωματών και στρατιωτικών, εμφάνιση ιταλικών και γαλλικών μελοδραματικών θιάσων και, αργότερα, θιάσων ελαφρού μουσικού θεάτρου). 2) Επισημαίνονται τα μέρη της επιθεώρησης (νούμερα) και της οπερέτας (σκηνές, πράξεις), διακρίνονται τα μουσικά μέρη από τα μέρη πρόζας και επισημαίνονται οι δομικές διαφορές από άλλα είδη μουσικού θεάτρου (όπερα και μιούζικαλ) 3) Μέσα από ενεργητική ακρόαση (και αν είναι δυνατόν από παρτιτούρες) επισημαίνονται τα βασικά δομικά γνωρίσματα των	1) Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και δίνεται σε αυτούς διαφορετικό πληροφοριακό υλικό (από την βιβλιογραφία και τη διαδικτυογραφία) για κάθε ομάδα. Οι μαθητές παρουσιάζουν τις ιστορικές πληροφορίες για τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα, πρώτα στην ομάδα τους και στη συνέχεια στο σύνολο της τάξης (τεχνική της συνανάγνωσης). 2) Ενεργητική ακρόαση: αποσπάσματα από τον *Βαφτιστικό* (1918) του Θεόφραστου Σακελλαρίδη ή/και από το *Οι Απάχηδες των Αθηνών* (1921) του Νίκου Χατζηαποστόλου. Οι μαθητές, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, επισημαίνουν βασικά σημεία δομής και ύφους της μουσικής σε σύνδεση με το κείμενο, αλλά και σημεία δραματουργικής λειτουργίας της μουσικής. Δίνεται φύλλο εργασίας. 2) Οι μαθητές καταρτίζουν μία ψηφιακή μουσική βιβλιοθήκη, αποτελούμενη από ποτ πουρί

ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιθεώρησης και της οπερέτας ως ειδών μουσικοθεατρικής σύνθεσης και να τα διακρίνουν από την όπερα και το μιούζικαλ. 6) Να διακρίνουν τα μέρη από τα οποία αποτελείται η επιθεώρηση και οπερέτα (βασική μορφοδόμηση), τη διαφορά των μουσικών μερών από μέρη πρόζας, τη συμμετοχή των ηθοποιών-τραγουδιστών και τη χρήση μουσικών οργάνων στα ορχηστρικά σύνολα.	δημοφιλών τραγουδιών και χορών της εποχής (βαλς, τανγκό, πόλκες, εμβατήρια κλπ.) όπως αποτυπώνονταν στις επιθεωρήσεις και τις οπερέτες. 4) Γίνεται αναφορά στο "δανεισμό" μουσικής από ευρωπαϊκά μουσικοθεατρικά έργα στην επένδυση έργων της αθηναϊκής επιθεώρησης, ενώ επισημαίνεται η χρήση πρωτότυπης μουσικής στην ελληνική οπερέτα. 5) Γίνεται αναφορά στους σημαντικότερους Έλληνες συνθέτες ελληνικής οπερέτας (Θ. Σακελλαρίδης, Ν. Χατζηαποστόλου και Σπ. Σαμάρας). Λέξεις-κλειδιά: αθηναϊκή επιθεώρηση, ελληνική οπερέτα, όπερα, μιούζικαλ, μελοδραματικός θίασος, πρόζα, λιμπρέτο, ορχήστρα, σκηνοθεσία, μονωδία, σολίστ, άρια, ντουέτο, τρίο, νούμερο, σκηνή, πράξη, αστικοποίηση, εξευρωπαϊσμός, πολιτική σάτιρα, πολιτική προπαγάνδα. *1 διδακτική ώρα*	από γνωστές άριες οπερέτας ή τραγούδια επιθεωρήσεων σε ιστορικές ή και νεώτερες εκτελέσεις. 3) Οι μαθητές αναλύουν μορφολογικά την τραγουδιστική δομή (εισαγωγή - κουπλέ - ρεφρέν - γέφυρα - coda) δημοφιλών οπερετικών αποσπασμάτων. Ενδεικτικά από τον *Βαφτιστικό* (1918) του Σακελλαρίδη: - "Τα βαλς θ' αρχίσουν", άρια της Βιβίκας με χορωδία, - "Η καρδιά μου πονεί για σας", εύθυμο ντουέτο Κικής - Συνταγματάρχη, - "Ψηλά στο μέτωπο", πατριωτικό εμβατήριο από τον στρατιώτη Χαρμίδη. 4) Στα παραπάνω αποσπάσματα οι μαθητές αναλύουν το δραματουργικό περιεχόμενο του κειμένου και τη σύνδεσή του με τη σκηνική δράση. Επίσης επισημαίνουν στοιχεία πολιτικής επικαιρότητας και σάτιρας και γνωρίσματα της "ανέμελης" αστικής ζωής. 5) Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και με συνοδεία πιάνου, ή και μικρού οργανικού συνόλου, παρουσιάζουν δημοφιλή αποσπάσματα από έργα του νεοελληνικού ελαφρού μουσικού θεάτρου (π.χ. τα προαναφερόμενα από τον *Βαφτιστικό*). Ταυτόχρονα, αναλύουν τη μελωδική υφή (φράσεις, περιόδους) και την αρμονική επεξεργασία τους (βασικές συγχορδίες και μετατροπίες). 6) Διοργάνωση μουσικοθεατρικού αφιερώματος για την αθηναϊκή επιθεώρηση και την ελληνική οπερέτα, από την Α' Λυκείου και τα μουσικά σύνολα του σχολείου. Παρουσίαση δημοφιλών αποσπασμάτων, λ.χ. από τον *Βαφτιστικό* του Σακελλαρίδη, τους *Απάχηδες των Αθηνών* του Χατζηαποστόλου ή την *Κρητικοπούλα* του Σαμάρα. Προσπάθεια σκηνοθετημένης παρουσίασης.

		Βιντεοσκόπηση και ηχογράφηση των εκτελέσεων. Συζήτηση στην τάξη για το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.
3.3. ΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ (ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΚΑΝΤΑΔΑ, ΕΛΑΦΡΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ, ΛΑΪΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ)		
1) Οι μαθητές να κατανοήσουν τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες δημιουργίας του αστικού τραγουδιού και να το διαχωρίζουν από το δημοτικό τραγούδι. 2) Να γνωρίζουν τα διαφορετικά είδη του αστικού τραγουδιού (καντάδα, ελαφρό τραγούδι, λαϊκό τραγούδι, μικρασιάτικο και ρεμπέτικο) και να το συσχετίσουν με τις διαφορετικές κοινωνικές τάξεις που το αντιπροσωπεύουν περισσότερο. 3) Να συσχετίσουν το αστικό τραγούδι της εποχής ως προς ομοιότητες και διαφορές με τη σημερινή δημοφιλή μουσική (διαδίκτυο, διαφήμιση και Μ.Μ.Ε., μέσων ενημέρωσης, μουσικό και στιχουργικό περιεχόμενο, δισκογραφικές εταιρίες, προώθηση συγκεκριμένων μουσικών ιδιωμάτων και καλλιτεχνών, καλλιέργεια, ψυχαγωγία και διασκέδαση) 4) Να αντιλαμβάνονται και να μπορούν να αναλύουν, σε γενικές γραμμές, τη στροφική δομή ενός τραγουδιού και το βασικό αρμονικό περιεχόμενό του (με χρήση παρτιτούρας) 5) Να γνωρίζουν τα διαφορετικά όργανα / μουσικά σύνολα που συνοδεύουν στα διαφορετικά είδη του αστικού τραγουδιού.	1) Αναφορά στις απαρχές του ελληνικού αστικού τραγουδιού: από την επτανησιακή στην αθηναϊκή καντάδα. Πολυφωνικό και μονοφωνικό τραγούδι. Στιχουργικό περιεχόμενο και βασικοί εκπρόσωποι: Τ. Ξανθόπουλος, Δ. Ρόδιος, Ν. Κόκκινος. 2) Αναφορά στα τραγούδια της επιθεώρησης και της οπερέτας και τη δημοφιλία τους. Επιδράσεις από τα ευρωπαϊκά πρότυπα και η σταδιακή είσοδος του ελληνικού στοιχείου. Εκπρόσωποι: Θ. Σακελλαρίδης, Ν. Χατζηαποστόλου. 3) Αναφορά στο ελαφρό τραγούδι εκτός μουσικού θεάτρου και τους τρόπους διάδοσής του (ραδιόφωνο, γραμμόφωνο, αρχές ελληνικής δισκογραφίας, έκδοση παρτιτουρών - τα λεγόμενα "δίφυλλα"). Εκπρόσωποι: Κ. Γιαννίδης (Γ.Κωνσταντινίδης), Μ. Σουγιούλ, Χ. Χαιρόπουλος, Ι. Ριτσιάρδης. 4) Αναφορά στην ιδιαίτερη περίπτωση του Αττίκ (Κλ. Τριανταφύλλου) τόσο ως συνθέτη όσο και ως δημιουργού ενός ιδιότυπου σκηνικού - μουσικού θεάματος (Μάντρα) 5) Αναφορά στη σύνδεση του ελαφρού τραγουδιού με δημοτικά και λαϊκά μοτίβα: η γέννηση του "αρχοντορεμπέτικου" (Ριτσιάρδης, Σουγιούλ). 5) Αναφορά στην ανακατανομή του ελληνικού πληθυσμού μετά την ενσωμάτωση των Μικρασιατών προσφύγων το 1923. Η είσοδος του μικρασιατικού τραγουδιού, των ειδών του, του στιχουργικού	1) Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες, ανά είδος τραγουδιού, και δίνεται σε αυτούς διαφορετικό πληροφοριακό υλικό (από τη βιβλιογραφία και τη διαδικτυογραφία) για κάθε ομάδα. Οι μαθητές παρουσιάζουν τις ιστορικές πληροφορίες για τα διαφορετικά είδη τραγουδιού, πρώτα στην ομάδα τους και στη συνέχεια στο σύνολο της τάξης (τεχνική της συνανάγνωσης). 2) Οι μαθητές μαθαίνουν να κατανοούν τόσο τις διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές αποχρώσεις των διαφορετικών τραγουδιστικών ειδών (λ.χ. σε ποια κοινωνική ομάδα απευθύνεται το καθένα) αλλά και των ιδιαίτερων μορφολογικών και οργανολογικών ιδιαιτεροτήτων που έχει το κάθε είδος (δίνονται φύλλα εργασίας) 3) Οι μαθητές παρουσιάζουν στην τάξη τα οργανολόγια από διαφορετικά μουσικά είδη (φύλλο εργασίας και παρουσίαση με βιντεοπροβολέα ή με πραγματικά όργανα μέσα στην τάξη). Ενδεικτικά: - τα όργανα της μαντολινάτας που συνοδεύουν την αθηναϊκή καντάδα, - τα όργανα της εστουδιαντίνας και οι υποκατηγορίες τους (σύνολα "α λα φράγκα" - "α λα τούρκα"), - τα όργανα του ελαφρού τραγουδιού με τις δυτικοευρωπαϊκές επιρροές, - τα όργανα της ρεμπέτικης κομπανίας. 4) Οι μαθητές οργανώνονται σε μικρά σύνολα μουσικών εκτελεστών και τραγουδιστών (έως 5-6 άτομα) και προετοιμάζουν εκτελέσεις αστικών τραγουδιών, με έμφαση

	περιεχομένου και των οργανικών συνόλων που το συνοδεύουν. Η διαδοχή του μικρασιατικού τραγουδιού από το ρεμπέτικο και οι εκπρόσωποί του πριν το 1950 (Μ. Βαμβακάρης, Γ. Παπαϊωάννου, Β. Τσιτσάνης). Λέξεις-κλειδιά: αθηναϊκή καντάδα, ελαφρό τραγούδι, τραγούδι εντός θεάτρου, τραγούδι εκτός θεάτρου, ραδιόφωνο, γραμμόφωνο, αρχοντορεμπέτικο τραγούδι, μικρασιάτικο τραγούδι, ρεμπέτικο τραγούδι, οργανικά σύνολα, στροφική μορφή, δυτικές κλίμακες, ανατολίτικοι τρόποι, ρυθμοί. *1 διδακτική ώρα*	στην απόδοση του ύφους, του ήθους και του αισθητικού περιεχομένου κάθε είδους. Προετοιμάζουν ανάλυση της παρουσίασης, όπου επεξηγούν ιδιωματικά χαρακτηριστικά στη μελωδική υφή (τρόποι, κλίμακες, διαστήματα, φράσεις και περίοδοι), στα οργανολογικά χαρακτηριστικά εκτέλεσης και στο στιχουργικό περιεχόμενο. Βιντεοσκόπηση και ηχογράφηση των εκτελέσεων. Συζήτηση στην τάξη για το εκπαιδευτικό-καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. Ενδεικτικά: - "Απόψε την κιθάρα μου" (επτανησιακή καντάδα), - "Στις Πλάκας τις ανηφοριές" (αθηναϊκή καντάδα), - "Πάμε σαν άλλοτε" (Κ. Γιαννίδη) (ελαφρό τραγούδι σε τύπο βαλς), - "Μ' έχεις μαγεμένο" (Δ. Γκόγκου ή Μπαγιαντέρα) (ρεμπέτικο πριν το 1950). 5) Διοργάνωση συναυλιακού αφιερώματος για ελληνικό αστικό τραγούδι ως το 1950, από την Α' Λυκείου και τα μουσικά σύνολα του σχολείου. Εκπροσώπηση όλων των ειδών (αθηναϊκή καντάδα, ελαφρό τραγούδι, αρχοντορεμπέτικο, μικρασιάτικο, ρεμπέτικο). Έμφαση στην ιστορικά ενημερωμένη εκτέλεση ως προς τη σύσταση των μουσικών συνόλων, το ύφος της ερμηνείας (φωνές - όργανα) και την αισθητική προσέγγιση. Να ενθαρρυνθούν οι μαθητές να πραγματοποιήσουν μόνοι τους την ενορχήστρωση των τραγουδιών. Βιντεοσκόπηση και ηχογράφηση των εκτελέσεων. Συζήτηση στην τάξη για το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.
3.4. Η ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ		
1) Οι μαθητές να αναγνωρίζουν την επτανησιακή μουσική ως ιστορικό προβάδισμα της	1) Αναφορά στην μετάβαση από την επτανησιακή στην αθηναϊκή μουσική ζωή. Οι	1) Ο εκπαιδευτικός δίνει ιστορικό πληροφοριακό υλικό για τις ιστορικές προϋποθέσεις

δημιουργίας εθνικής μουσικής. 2) Να γνωρίσουν τη μουσική ζωή της εποχής και τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες εμφάνισης και διάδοσης της έντεχνης ελληνικής μουσικής στην Αθήνα στις αρχές του 20ού αιώνα. 3) Να κατανοήσουν το ρόλο της μουσικής εκπαίδευσης στη διάδοση της έντεχνης μουσικής τον 19ο αιώνα (φιλαρμονικές εταιρίες, μουσικοί σύλλογοι, ωδεία). 4) Να μπορούν να διακρίνουν την εννοιολογική ερμηνεία των όρων "έντεχνη", "λόγια" και "σοβαρή" μουσική και τα προβλήματα χρήσης τους στην ελληνική μουσική. Επίσης την διάκριση των παραπάνω όρων από τους όρους "δημοφιλής", "ελαφρά" και "λαϊκή" μουσική. 5) Να συνειδητοποιήσουν τη σύνδεση των συνθετών της Εθνικής Σχολής με τη λογοτεχνική κοινότητα της εποχής και τα κοινά εθνικά αιτήματα που προέβαλαν διαμέσου της μουσικής. 6) Να αντιληφθούν τους τρόπους με τους οποίους η μουσική προβάλει τα εθνικά αιτήματα και το εθνικό χρώμα. (μελωδία, ρυθμός, θρύλοι, ελληνική λογοτεχνία και ιστορία). 7) Να έρθουν σε επαφή με τα κύρια μουσικά είδη που καλλιεργήθηκαν από τους συνθέτες της Εθνικής Σχολής (όπερα, συμφωνική μουσική, έργα με φωνή ή χορωδία, μουσική για πιάνο, μουσική δωματίου) 8) Να γνωρίσουν τα οργανικά σύνολα που χρησιμοποιούν στα έργα τους οι Έλληνες συνθέτες της Εθνικής Σχολής και ιδιαίτερα τη συμφωνική ορχήστρα.	πολιτισμικές προϋποθέσεις και οι κοινωνικές συνθήκες στην Αθήνα των αρχών του 20^{ού} αι. ως αφετηρίες για τη δημιουργία εθνικής μουσικής (πολιτικό κλίμα, πόλεμοι, εξευρωπαϊσμός, δημοτικισμός, εθνικισμός, μουσικοί θεσμοί, μουσική εκπαίδευση). 2) Αναφορά στη σχέση των Ελλήνων συνθετών με τα κυρίαρχα ιδεολογικά κινήματα της εποχής: κίνημα του δημοτικισμού, ιστορική συνέχεια, σύνδεση του νεοελληνικού πολιτισμού με το αρχαιοελληνικό και βυζαντινό παρελθόν. Σύμπλευση των αντιλήψεων των συνθετών με εκπροσώπους της λογοτεχνίας και των καλών τεχνών, ως προς την έκφραση του εθνικού αιτήματος και αναζήτηση υλικού στους θρύλους, στις παραδόσεις και την ιστορία του ελληνικού έθνους. 3) Οι μαθητές αντιλαμβάνονται μέσα από δραστηριότητες τους τρόπους με τους οποίους η μουσική προβάλει την ελληνική εθνική ταυτότητα (μελωδία, αρμονία και ρυθμός που παραπέμπουν στο ελληνικό δημοτικό τραγούδι). 4) Αναφορά στη σύνδεση της Ελληνικής Εθνικής Σχολής με τα ευρωπαϊκά ρομαντικά εθνικά κινήματα του β' μισού του 19ου αι. και με τα νεο-φολκλορικά κινήματα των δεκαετιών του 1920 και 1930. 5) Ιστορική και εργοβιογραφική αναφορά στους σημαντικότερους εκπροσώπους της Εθνικής Σχολής: Μ. Καλομοίρη, Μ. Βάρβογλη, Αιμ. Ριάδη, Π. Πετρίδη και Γ. Λαμπελέτ. Επίσης, αναφορά σε παρακείμενους-επίγονους της Εθνικής Σχολής, όπως ο Γ. Κωνσταντινίδης και ειδική αναφορά στους *36 Ελληνικούς Χορούς* του - κατά τα άλλα πρωτοποριακού συνθέτη - Ν. Σκαλκώτα. Λέξεις-κλειδιά:	εμφάνισης και τους κύριους εκπροσώπους της Ελληνικής Εθνικής Σχολής, διαφοροποιημένο σε ομάδες. Οι μαθητές χωρίζονται και παρουσιάζουν σε ομάδες στην ολομέλεια το διαφορετικό πληροφοριακό υλικό (τεχνική της συνανάγνωσης). Εμπλουτίζουν την ανάγνωση με προβολή φωτογραφιών και βίντεο με εκτελέσεις μουσικών έργων. 2) Ενεργητική ακρόαση. Προϋποθέτει CD ή βίντεο με μαγνητοσκόπηση συναυλίας και - αν είναι εφικτό - παρτιτούρα των έργων. Ενδεικτικά παραδείγματα για μουσική ακρόαση: - Μ. Καλομοίρης, «Τη υπερμάχω» από: *Η Συμφωνία της Λεβεντιάς* (4ο μέρος) - Μ. Καλομοίρης, «Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα» από την όπερα *Δαχτυλίδι της μάνας*, (1^{η} πράξη) - Π. Πετρίδης, *Κλέφτικοι χοροί*, για ορχήστρα - Ν. Σκαλκώτας, τους χορούς αρ. 1 «Τσάμικος (Ένας Αητός)» και αρ. 8 «Καλαματιανός» από τους *36 Ελληνικούς Χορούς*, για ορχήστρα - Γ. Κωνσταντινίδης: «Συρτός», αρ. 3 από τους *Τρεις Ελληνικούς Χορούς* για ορχήστρα - Γ. Κωνσταντινίδης, *Δωδεκανησιακή Σουίτα* αρ. 1 για ορχήστρα - Γ. Κωνσταντινίδης, *44 Παιδικά Κομμάτια*, για πιάνο. 3) Εκτέλεση μουσικής μέσα στην τάξη: μαθητές προετοιμάζουν αποσπάσματα έργων συνθετών της εθνικής σχολής και αναλύουν το μορφολογικό και αρμονικό τους περιεχόμενο (με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού). Προτεινόμενα έργα: - Μ. Καλομοίρη, *Για τα Ελληνόπουλα*, για πιάνο (επιλογή), - Γ. Κωνσταντινίδη, *Σονατίνες* για πιάνο αρ. 1, 2, 3 (επιλογή μέρους) ή από τα *44 Παιδικά Κομμάτια*, για πιάνο (επιλογές), - Μ. Βάρβογλη, *Σονατίνα,* για πιάνο (1ο μέρος). Βιντεοσκόπηση

	μουσικοί θεσμοί, μουσικοί σύλλογοι, Ωδείο Αθηνών, εθνική ταυτότητα, ιστορική συνέχεια, δημοτικισμός, νεοελληνική λογοτεχνία, ελληνική ιστορία, δημοτικό τραγούδι, όπερα, συμφωνική μουσική, ελληνικός χορός. *2 διδακτικές ώρες*	και ηχογράφηση των εκτελέσεων. Συζήτηση στην τάξη για το εκπαιδευτικό-καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. 4) Οι μαθητές παρατηρούν μέσα από τις ακροάσεις αλλά και τη μελέτη των έργων από παρτιτούρα πώς ο συνθέτης εκφράζει το εθνικό στοιχείο (συνοδεία φύλλου εργασίας). Έμφαση δίνεται σε: μελωδική υφή (κλίμακες, διαστήματα, σχέση με ελληνικό δημοτικό τραγούδι), παραδοσιακούς ρυθμούς (5/4, 7/4, 9/8 κλπ.), εναρμόνιση του παραδοσιακού μέλους και συμβολιστική χρήση του κειμένου (π.χ. η βυζαντινή μελωδία "Τη Υπερμάχω" και η χρήση της από τον Καλομοίρη σε πολυφωνική εκδοχή στη *Συμφωνία της Λεβεντιάς*).
3.5. ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟ 1950		
1) Οι μαθητές να γνωρίζουν τα ρεύματα της ευρωπαϊκής πρωτοπορίας του 20ού αιώνα και ειδικά τον μουσικό εξπρεσιονισμό, την ατονικότητα και τον δωδεκαφθογγισμό της Δεύτερης Σχολής της Βιέννης. 2) Να αντιληφθούν και να κατανοήσουν τη μεθοδολογική πρακτική και το αισθητικό αποτέλεσμα του δωδεκαφθογγισμού. 3) Να παρατηρήσουν την εφαρμογή του στο έργο των δύο σημαντικών Ελλήνων πρωτοπόρων συνθετών του α' μισού του 20ού αιώνα, Δ. Μητρόπουλου και Ν. Σκαλκώτα.	1) Αναφορά στην παρουσία του Μητρόπουλου στην αθηναϊκή μουσική των δεκαετιών του 1920 και 1930, κυρίως ως μαέστρου και πιανίστα και, δευτερευόντως, ως συνθέτη. 2) Αναφορά στα ατονικά και δωδεκαφθογγικά έργα του Μητρόπουλου (*Passacaglia, intermezzo e Fuga, 14 Invenzioni, Ostinata in tre parti*) και τη σημασία τους για τη νεοελληνική έντεχνη μουσική. 3) Αναφορά στον Ν. Σκαλκώτα και την μαθητεία του στο Βερολίνο δίπλα στον Α. Schoenberg. 4) Η καλλιέργεια της ατονικότητας και του δωδεκαφθογγισμού από τον Σκαλκώτα στα έργα του της δεκαετίας του 1930 και 1940 και η περιθωριοποίησή του από τους αθηναϊκούς μουσικούς κύκλους. 5) Αναφορά σε ατονικά και δωδεκαφθογγικά έργα του Σκαλκώτα (συμφωνικά, μουσικής δωματίου, για πιάνο) και η σημασία τους για τη νεοελληνική έντεχνη μουσική.	1) Ενεργητική ακρόαση με παρτιτούρα. Οι μαθητές ακούν ένα μέρος από δωδεκάφθογγο έργο του Μητρόπουλου ή του Σκαλκώτα και με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού (συνοδεία φύλλου εργασίας), κατανοούν την εφαρμογή της δωδεκάφθογγης τεχνικής. Προτεινόμενα έργα: - Δ. Μητρόπουλος, *Ostinata in tre parti*, για βιολί και πιάνο (1ο μέρος), - Ν. Σκαλκώτας, *Κουαρτέτο εγχόρδων αρ. 3* (1ο μέρος). 2) Σύνθεση και εκτέλεση μουσικής: οι μαθητές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού γράφουν ένα σύντομο κομμάτι για το όργανό τους πάνω στις βασικές αρχές της δωδεκάφθογγης τεχνικής. Μπορεί να γίνει χρήση και βοηθητικού ελεύθερου λογισμικού από το διαδίκτυο. Οι μαθητές παρουσιάζουν το κομμάτι στην τάξη. Βιντεοσκόπηση και ηχογράφηση των εκτελέσεων. Συζήτηση στην τάξη για το εκπαιδευτικό-καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

	Λέξεις κλειδιά: δωδεκάφθογγη σειρά, διαφωνία, ατονικότητα, ηχόχρωμα, νεωτερικότητα, μοντερνισμός, πρωτοπορία. *1 διδακτική ώρα*	
4. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1950		
4.1. Η ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ (ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ)		
1) Οι μαθητές να γνωρίσουν την έντεχνη ελληνική μουσική μετά το 1950 και το πώς διασυνδέεται με τα ρεύματα της ευρωπαϊκής και αμερικανικής πρωτοπορίας (σειραϊσμός, αλεατορισμός, μινιμαλισμός, ηλεκτρονική μουσική, νέες σημειογραφίες, νέες πειραματικές τεχνικές μουσικής εκτέλεσης, πειραματικό μουσικό θέατρο). 2) Να παρατηρήσουν αν στην έντεχνη ελληνική μουσική μετά το 1950 παρατηρούνται και γηγενή στοιχεία (π.χ. η σύνδεση με την ελληνική αρχαιότητα ή πειραματικές εκφάνσεις εθνικής ταυτότητας διαμέσου του βυζαντινού ή του παραδοσιακού μέλους). 3) Να γνωρίσουν τους μουσικούς θεσμούς που προώθησαν τη σύγχρονη μουσική στην Ελλάδα μετά το 1950. 4) Να έρθουν σε επαφή με το έργο των σημαντικότερων Ελλήνων συνθετών της μεταπολεμικής πρωτοπορίας.	1) Αναφορά στους λόγους ταχείας ανάπτυξης των θεσμών προώθησης της σύγχρονης μουσικής στην Ελλάδα μετά το 1950. 2) Οι σημαντικότερες μορφές της νεοελληνικής μεταπολεμικής πρωτοπορίας και το έργο τους. Ενδεικτικά οι παρακάτω συνθέτες: Ι. Ξενάκης, Α. Λογοθέτης, Γ. Α. Παπαϊωάννου, Γ. Σισιλιάνος, Δ. Δραγατάκης, Μ. Αδάμης, Γ. Χρήστου, Θ. Αντωνίου. Βιο-εργογραφική προσέγγιση με έμφαση στον τρόπο που ο καθένας τους προσέγγισε τις έννοιες "πρωτοπορία" και "πειραματισμός". 3) Η συμβολή των μουσικών θεσμών και των μουσικών ερμηνευτών με ειδίκευση στη σύγχρονη μουσική και ο ρόλος τους στη διάδοση του έργου των πρωτοποριακών Ελλήνων συνθετών. Ενδεικτικά: ΕΣΣΥΜ, Ένωση Ελλήνων Μουσουργών, Ελληνικές Εβδομάδες Σύγχρονης Μουσικής, Ελληνικό Συγκρότημα Σύγχρονης Μουσικής. Λέξεις-κλειδιά: σειραϊσμός, αλεατορισμός, μαγνητοταινία, ηχητική μάζα, κλάστερ, κολάζ, γραφική παρτιτούρα, νέα σημειογραφία, χάπενινγκ, περφόρμανς.	1) Ο εκπαιδευτικός δίνει ιστορικό πληροφοριακό υλικό για τις ιστορικές προϋποθέσεις εμφάνισης και τους κύριους εκπροσώπους της ελληνικής μεταπολεμικής πρωτοπορίας, διαφοροποιημένο σε ομάδες. Οι μαθητές χωρίζονται και παρουσιάζουν σε ομάδες στην ολομέλεια το διαφορετικό πληροφοριακό υλικό (τεχνική της συνανάγνωσης). Εμπλουτίζουν την ανάγνωση με προβολή φωτογραφιών και βίντεο με εκτελέσεις μουσικών έργων. 2) Ενεργητική ακρόαση. Οι μαθητές ακούν από CD ή (προτιμότερο) βλέπουν σε βίντεο μαγνητοσκοπημένες εκτελέσεις έργων ελληνικής μουσικής πρωτοπορίας με παρτιτούρα. Δίνεται φύλλο εργασίας για αναλυτικές παρατηρήσεις. Ενδεικτικά: - Ι. Ξενάκης, *Μεταστάσεις,* για ορχήστρα. Οι μαθητές βλέπουν απόσπασμα και της παρτιτούρας του έργου και του γεωμετρικού γραφήματος και αντιλαμβάνονται το συσχετισμό μεταξύ μουσικής και μαθηματικών. - Δ. Δραγατάκης, *Κοντσέρτο για βιολί και ορχήστρα* (1ο μέρος). Οι μαθητές προσπαθούν να διακρίνουν στοιχεία ελληνικότητας στη μουσική του συνθέτη, ιδίως στη μίμηση, από το βιολί, του ηπειρώτικου μοιρολογιού και της ιδιότυπης λαϊκής πολυφωνίας της

	<u>*1 διδακτική ώρα*</u>	περιοχής. - Μ. Αδάμης, *Τετέλεσται Ι*, για ψάλτη, μεικτή χορωδία, καμπανάκια και μαγνητοταινία. Οι μαθητές εντοπίζουν πώς συνδυάζονται σε μια σύγχρονη οπτική το βυζαντινό μέλος και η ηλεκτρονική μουσική. - Γ. Σισιλιάνος, *Οκτώ παιδικές μινιατούρες*, για πιάνο. Οι μαθητές εντοπίζουν πώς με την τεχνική του κολάζ ο συνθέτης βάζει μέσα σε ένα σύγχρονο έργο μελωδίες δημοφιλών παιδικών τραγουδιών. 3) Γνωριμία με τις νέες τεχνικές σύνθεσης και τις νέες σημειογραφίες. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και παρατηρούν παρτιτούρες όπου η χρήση συγκεκριμένων συμβόλων, γραφημάτων και εικόνων (αντί του συμβατικού πενταγράμμου και των νοτών) καθορίζουν τη βασική ροή και εξέλιξη του έργου. Ενδεικτικά παραδείγματα: - Γ. Χρήστου, *Η κυρία με τη στρυχνίνη* - Α. Λογοθέτης: *Δομή-Υφή-Καθρέπτης-Παιχνίδι (Struktur-Textur-Spiegel-Spiel).* Εν συνεχεία οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες δημιουργούν τη δική τους μουσική και αποτυπώνουν γραφικά τη δημιουργία τους. Συζήτηση στην τάξη για το εκπαιδευτικό-καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

5.Η ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ ΔΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ		
5.1. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΖΑΖ – ΜΠΛΟΥΖ		
1) Οι μαθητές να γνωρίσουν τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες δημιουργίας της μουσικής τζαζ και μπλουζ 2) Να παρακολουθήσουν την πορεία εξέλιξης από τη γέννηση της μέχρι σήμερα 3) Να γίνει συσχέτιση με τα	1)Οι ρίζες της μουσικής jazz (τζαζ) και blues (μπλουζ). -Το δουλεμπόριο -Τραγούδια της δουλειάς και της υπαίθρου -Τα πρώτα θρησκευτικά τραγούδια των μαύρων spirituals *(σπιρίτσουαλς),*	<u>Ενδεικτικά</u> 1)Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Σε κάθε ομάδα δίνεται διαφορετικό πληροφοριακό υλικό από τη θεματική τζαζ-μπλουζ, (από τη βιβλιογραφία και το διαδίκτυο), το οποίο επεξεργάζονται συνεργατικά.

κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα της εκάστοτε περιόδου που επηρέασαν τη πορεία της 4) Να συνειδητοποιήσουν τους λόγους δημιουργίας, διάδοσης και πρόσληψης της μουσικής αυτής στις μεγάλες κοινωνικές μάζες (επινόηση μηχανημάτων ήχου –γραμμόφωνο, ραδιόφωνο-, ύπαρξη παραδοσιακών στοιχείων και χορού) 5) Μέσα από ακροάσεις έργων, να αντιλαμβάνονται και να αναλύουν τα χαρακτηριστικά στοιχεία της (μελωδία, ρυθμός, αρμονία, μουσικά όργανα-ηχόχρωμα κείμενο), ώστε να αποκτήσουν αισθητικά κριτήρια που θα τους βοηθήσουν να διακρίνουν κάθε φορά την ποιότητα 6)Να γνωρίσουν τις ορχήστρες, τους δεξιοτέχνες μουσικούς και τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται 6) Να έλθουν σε ακροαματική επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα συνθετών και να γνωρίσουν, βιοεργογραφικά, τους σημαντικότερους από αυτούς 7) Να συνθέσουν μελωδίες σε ύφος μπλουζ 8)Να μάθουν να αυτοσχεδιάζουν σύντομες μελωδίες σε ύφος τζαζ 9) Να αναγνωρίσουν τις κοινωνικές προεκτάσεις που είχε η μουσική τζαζ στην Αμερική, Ευρώπη κ.α. 10) Να αναγνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους η μουσική αυτή επηρέασε άλλα είδη μουσικής (Ροκ, Μουσική στον κινηματογράφο, ορχηστρική Μουσική, musical κ.α.)	gospel (γκόσπελ) 2) Η γέννηση του μπλουζ -Χαρακτηριστικά στοιχεία του μπλουζ (δομή, αρμονία, «μπλου» κλίμακα, «μπλου» νότες» Blue notes*)* -Billie Holiday (Μπίλλυ Χαλιντέι) -Ragtime (Ραγκταιμ) 3) Χαρακτηριστικά της Τζαζ -hot-intonation (η μη καθαρή εκφορά των φθόγγων) - μπλου νότες -off-beat -αρχή του call and response (απαντητική εναλλαγή) -Αυτοσχεδιασμός -Πολυφωνία 4) 1900 -1920 Νέα Ορλεάνη -Louis Armstrong (Λούις Άρμστρονγκ) , *King Oliver* (Κινγκ Ολιβερ) -Ντίξιλαντ (Dixieland). 5) 1920-30 Σικάγο -μπούγκι γούγκι (boogie-woogie ρυθμομελωδικό οστινάτο) 6) 1930-40 Νέα Υόρκη -σουίγκ (swing) , big band, Benny Goodman (Μπέννυ Γκούντμαν), Glenn Miller (Γκλέν Μίλλερ), Duke Ellington (Ντιούκ ΄Ελλιγκτον), Ella Fitzgerald (Έλλα Φιτζέραλντ) 7) 1940-50 Bebop, Charlie Parker (Τσάρλυ Πάρκερ), Dizzy Gillespie (Ντίζυ Γκιλέσπι), Thelonious Monk (Τελόνιους Μόνκ) 8) 1950-60 Cool Jazz, Miles Davis (Μάιλς Ντειβις) 9)1960-70 Free Jazz, Fusion (Φιούζιον), John Coltrane (Τζον Κολντρέιν), 10)1970-80 Ηλεκτρική Jazz, (κίνηση Mainstream) 11) Τα μουσικά όργανα της τζαζ 12) Η επιρροή της τζαζ στη Δυτική Μουσική. π.χ. Shostakovich (Σοστακόβιτς), Gershwin (Γκέρσουιν) Λέξεις κλειδιά: σπιρίτσουαλ	Στη συνέχεια, η κάθε ομάδα παρουσιάζει τις πληροφορίες της στην ολομέλεια 2)Ενεργητική ακρόαση: ενδεικτικά οι μαθητές μπορούν να ακούσουν αποσπάσματα από Ύφος Ν.Ορλεάνης: «When the Saints go marching in» -Billie Holiday «i'm just foolin myself» -Charlie Parker «Now's the time» -Dizzy Gillespie – «Manteca» - Miles Davis – «Move -12 years a slave - choir song – «roll jordan roll» 2013 -**«**Oh Freedom**»** -«Take five» (Paul Desmond, 1959) (με παρακολούθηση παρτιτούρας από Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου, σ. 171) Κατόπιν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού επισημαίνουν βασικά σημεία της δομής και του ύφους της μουσικής, αναγνωρίζουν τα μουσικά όργανα που παίζουν, καθώς και το ακριβές είδος μουσικής τζαζ. 3) Γνωρίζουν και τραγουδούν το τραγούδι «Go down Moses» (spiritual) (Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου σ. 156). Στη συνέχεια ακούν διάφορες χορωδιακές επεξεργασίες του παραπάνω τραγουδιού και προσπαθούν να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές. π.χ. -«Go Down Moses» - Concert Choir 2010 -«Go Down, Moses» Walled Lake Western High School Choirs. Επίσης, ακούν χορωδιακές επεξεργασίες άλλων τραγουδιών σε φεστιβάλ γκόσπελ μουσικής, και 4) Οι μαθητές συνθέτουν δική τους μελωδία με «μπλε νότες» και τη γράφουν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού στο Musescore ή ακόμη

	(spiritual), τραγούδι της δουλειάς (work song), «μπλε νότες» (blue notes), παύσεις στη συνοδεία, αργός ρυθμός, δωδεκάμετρα, συγχορδίες τονική-δεσπόζουσα-υποδεσπόζουσα, μπούγκι-γούγκι (boogie-woogie, ρυθμομελωδικό οστινάτο) αυτοσχεδιαμός, συγκοπτόμενος ρυθμός, ορχήστρα μπάντας, κορνέτα, τρομπόνι, ντραμς, μπάντζο, κιθάρα, πιάνο, Louis Armstrong (Λουις 'Αρμστρογκ) *1 διδακτική ώρα*	ηχογραφούν τη μελωδία απευθείας με το Audacity ή την εκτελούν με μουσικό/ά όργανο/α. 5) Οι μαθητές αφού κατανοήσουν τα βασικά στοιχεία της τζαζ (κυρίως βασικές συγχορδίες) αυτοσχεδιάζουν σε δοσμένη μικρή μελωδία, προσθέτοντας φθόγγους-στολίδια, αλλάζοντας τα τονικά ύψη και το ρυθμό ή αυτοσχεδιάζουν πάνω σε δοσμένο αρμονικό σχήμα ή διαδοχή λίγων συγχορδιών που επαναλαμβάνεται συνεχώς. Κατόπιν καλούνται να εκτελέσουν τη σύνθεσή τους σε μουσικό/α όργανο/α. 6)Παρουσιάζουν και σχολιάζουν μουσικά αποσπάσματα μπλουζ και τζαζ από τη δισκοθήκη τους. 7) Συγκρίνουν τα μπλουζ με τα ρεμπέτικα (Ελλάδα) και τα fados (Πορτογαλία)

5.2. ΡΟΚ		
1) Οι μαθητές να γνωρίσουν τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και τα ιστορικά γεγονότα, κάτω από τα οποία δημιουργήθηκε η μουσική rock 2)Να γίνει συσχέτιση με τα κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα της εκάστοτε περιόδου που επηρέασαν τη πορεία της 3)Να παρακολουθήσουν την πορεία εξέλιξης από την εμφάνιση αυτού του είδους μουσικής, μέχρι σήμερα 4)Να συνειδητοποιήσουν τους λόγους δημιουργίας της, καθώς και το ρόλο που έπαιξαν στην ευρεία διάδοση και στην αποδοχή της από μεγάλες κοινωνικές μάζες, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, το youtube, ο dj ντισκ τζόκευ, ο παραγωγός, ο μάνατζερ, οι εταιρείες δίσκων. 5) Μέσα από ακροάσεις έργων, να αντιλαμβάνονται και να αναλύουν τα μουσικά	1) Η εμφάνιση του ροκ εντ ρολ (ροκ) στη μουσική σκηνή τη δεκαετία 1950, κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, η αντίδραση της συντηρητικής Αμερικής σ' αυτό και το χάσμα των γενεών. 2) Οι ρίζες της βρίσκονται σε προϋπάρχοντα μουσικά ιδιώματα όπως το Rhythm 'n Blues (R' n' B),η Country 'n Western (C'n'W), το Blues, το Swing και η Jazz. Δεν αποτελεί όμως, άμεσο εξελικτικό στάδιο κάποιου από τα παραπάνω. 3)Τα κύρια αισθητικά χαρακτηριστικά της νέας μουσικής: • Η έντονη παρουσία του ρυθμού • Η ολοκλήρωση του μουσικού θέματος σε 12 μέτρα • Ο δυνατός ηλεκτρικός ήχος • Οι απλοί και	<u>Ενδεικτικά</u> 1)Δίνεται στους μαθητές η παρτιτούρα του τραγουδιού του John Lennon «Imagine» (Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου σ. 173). Μεταφράζονται και αναλύονται οι στίχοι, ενώ τους ζητείται να εκφράσουν τα συναισθήματα που προκαλούνται, καθώς και τυχόν μηνύματα που απορρέουν από τους στίχους, π.χ. ειρήνη. Κατόπιν πραγματοποιείται ακρόαση του τραγουδιού : John Lennon -« Imagine» Στη συνέχεια ζητείται από τους μαθητές να εντοπίσουν τα εκφραστικά μέσα του κομματιού και να επισημάνουν πιθανούς συσχετισμούς περιεχομένου των στίχων και των εκφραστικών μέσων της μουσικής. Γίνεται αναγνώριση των οργάνων που παίζουν και αναζητούνται μουσικά στοιχεία, όπως, η μορφή του

χαρακτηριστικά στοιχεία της (δομή, μελωδία, ρυθμός, αρμονία, μουσικά όργανα-ηχόχρωμα, κείμενο), ώστε να αποκτήσουν αισθητικά κριτήρια που θα τους βοηθήσουν να διακρίνουν την ποιότητα. 6)Να γνωρίσουν τα συγκροτήματα, τις μπάντες, τους δεξιοτέχνες μουσικούς και τραγουδιστές και τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται στη μουσική αυτή. 7) Να έλθουν σε ακροαματική επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα της rock μουσικής και μέσα από αυτά να γνωρίσουν τους δημιουργούς τους 8)Να κατανοήσουν μέσα από ένα τραγούδι τη φόρμα Α-Β-Α και να προσπαθήσουν να δημιουργήσουν ένα δικό τους 9) Να μάθουν να παίζουν και να τραγουδούν rock κομμάτια	επαναλαμβανόμενοι στίχοι • Η επιθετικότητα • Ο δυναμισμός και • Το στυλ στην εμφάνιση, ο τρόπος συμπεριφοράς και η στάση ζωής 4)Σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ροκ έπαιξαν: το ραδιόφωνο, ο dj (ντισκ τζόκευ), ο παραγωγός, ο μάνατζερ, οι εταιρείες δίσκων. 5) Οργανικά σύνολα της ροκ μουσικής 6) Σημαντικοί σταθμοί στην πορεία της Rock μουσικής -Ήχος της Νέας Ορλεάνης: Fats Domino (Φατς Ντόμινο) (που με την γραμμή του μπάσου του βάζει τα θεμέλια του ροκ εντ ρολ, «Blueberry Hill», Little Richard (Λίτλ Ρίτσαρντ) "Tutti Frutti" -Ο ήχος του Μέμφις (Αγροτικό ροκ -Rochabilly), Jerry Lee Lewis (Τζέρι Λι Λιούις), Buddy Holly (Μπάντι Χόλι), Eddie Cohran (Έντι Κόχραν). -Ο ήχος του Σικάγου: Chuck Berry (Τσάκ Μπέρι): αγώνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα -Ο Elvis Presley (Έλβις Πρίσλει) -Το ροκ στην Αγγλία (1956) Beatles (Μπιτλς), Rolling Stones (Ρόλλινγκ Στόουνς) -Αμερική δεκαετία 1960, Το αμερικάνικο όνειρο, (κοινωνική άνοδος, επιτυχία, χρήματα, αυτοκίνητα, ξένοιαστη ζωή) Beach Boys (Μπιτς Μπόις) -Φεστιβάλ - *Woodstock* (Γουντστοκ) -Folk music (πολλές φορές στρατευμένη, εμφανίστηκε με την επανάσταση στην Κούβα, τη δολοφονία του προέδρου Τζον Κένεντυ και την κλιμάκωση του πολέμου στο Βιετνάμ) *Bob Dylan (* Μπόμπ Ντύλαν), *Joan Baez* (Τζόαν Μπαέζ). -Μουσική Soul, Aretha Franklin (Αρέθα Φράνγκλιν), James Brown (Τζέιμς Μπράουν),Diana Ross (Νταιάνα Ρος), Ray	τραγουδιού, η τονικότητα, οι πτώσεις κ.α. Η ίδια διαδικασία μπορεί να πραγματοποιηθεί με κάποιο άλλο τραγούδι. 2)Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα επιλέγει την παρτιτούρα ενός τραγουδιού, την οποία επεξεργάζεται συνεργατικά. Αναλύουν το περιεχόμενο-νόημα των στίχων, τη χρήση οργάνων, το ρυθμό, τη φωνή και συμπεραίνουν μόνοι τους για την αξία του τραγουδιού και για τη σχέση που έχει με την προσωπική τους ζωή, καθώς και αν τους επηρεάζει θετικά ή αρνητικά. Στη συνέχεια το μελετούν με απώτερο σκοπό να μπορέσουν να το τραγουδήσουν με ή χωρίς συνοδεία οργάνου/νων. Το αποτέλεσμα παρουσιάζεται στην τάξη ίσως στο επόμενο μάθημα ή/και ως εργασία στο τέλος του έτους 3) Οι μαθητές ακούν το τραγούδι των Beatles «Hey Jude» σε διάφορες χορωδιακές διασκευές π.χ - Από τη Male Voice Choir -Από Nomonas Choral Beatles -Από Salt Lake Choral Artists Concert Choir Στη συνέχεια γίνονται συγκρίσεις των διαφόρων χορωδιακών εκτελέσεων με φύλλο εργασίας 4) Οι μαθητές συνθέτουν το δικό τους ροκ τραγούδι και το γράφουν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού στο Musescore ή ακόμη ηχογραφούν τη μελωδία απευθείας με το Audacity ή την εκτελούν με μουσικό/ά όργανο/α. 5)Παρακολουθούν στο YouTube ή ακούνε από cd, mp3, mp4 κ.α., κομμάτια ροκ μουσικής και σχολιάζουν το παίξιμο της κιθάρας στο κάθε ένα από αυτά π.χ. -Lynyrd Skynyrd-«Free Bird»

	Charles (Ρέι Τσάρλς), Tina Turner (Τίνα Τάρνερ) κ.α. (Δημιουργία καθαρά «μαύρων» εταιρειών δίσκων στο Detroit, Motown, Atlantic, *Stax*) Η εξέλιξη της ηλεκτρικής κιθάρας*:* Jimmy Page (*Τζίμη Πέιτζ),* Keith Richards(*Κιθ Ριτσαρντ),* Eric Clapton. *(΄Ερικ Κλάπτον),* Jimi Hendrix *(Τζίμι Χεντριξ),* Mark Knopfler *(Μαρκ Νόπφλερ) κ.α.* -Acid Rock -Ψυχεδελική ροκ, το κίνημα των χίπις. Janis Joplin (Τζάνις Τζόπλιν), Doors (Ντόρς) -Urban Rock – Το ροκ της μεγαλούπολης: Patti Smith (Πάτι Σμιθ), Lou Reed (Λου Ρίντ) -Art Rock – Συνδυασμός εικαστικών τεχνών και μουσικής: Pink Floyd (Πίνκ Φλόυντ), Genesis (Τζένεσις), Roxy Music (Ρόξυ Μιούζικ) -Jazz Rock -Latin Rock -Heavy metal rock (Χέβυ μέταλ ροκ) -Το κλασικό ροκ -Glitter rock (Glam rock) -Punk-rock (Πανκ ροκ) -Disco (Ντίσκο) -Reggae (Ρέγγε) -New-wave (Νιου Γουέιβ) - Δεκαετία 1980 – 90 videoclips -Fusion (Φούζιον) -Rap (*Ραπ)* -Smerf/*Break* Dance*(*Σμέρφ/ Μπρεικντανς) -Grunge (Γκραντζ ροκ) -No Wave -Industrial rock-Βιομηχανικό ροκ -Το ελληνικό ροκ Λέξεις κλειδιά: Μουσική Ροκ, ρυθμός, δυνατός ηλεκτρικός ήχος, στίχος, επιθετικότητα, δυναμισμός, στυλ, εμφάνιση, στάση ζωής, μπάντες, συγκροτήματα, όργανα, ηλεκτρική κιθάρα *2 διδακτικές ώρες*	-Carlos Santana / Eric Clapton - «JinGo» (Jin-Go-Lo-Ba) -Dire Straits – «Sultans Of Swing» 3)Παρουσιάζουν και σχολιάζουν αποσπάσματα ροκ μουσικής από τη δισκοθήκη τους 4)Οι μαθητές ψάχνουν στη δισκογραφία ή στο youtube και ανακαλύπτουν συνεργασίες συγκροτημάτων της ροκ μουσικής με συμφωνικές ορχήστρες

5.3. ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΜΙΟΥΖΙΚΑΛ		
1) Οι μαθητές να κατανοήσουν τι είναι το μιούζικαλ και ιδιαίτερα αυτό του Broadway στην Νέα Υόρκη 2) Να γνωρίσουν τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες δημιουργίας του Αμερικανικού Μιούζικαλ 3) Να παρακολουθήσουν την πορεία εξέλιξης του από το ξεκίνημα μέχρι σήμερα 4) Να συσχετίσουν επιλεγμένα μιούζικαλ με τη γενικότερη κοινωνική κατάσταση της εκάστοτε εποχής, η οποία πολλές φορές αναπαρίσταται στο μιούζικαλ σατυρικά (π.χ. οικονομική κρίση του 1930) 5) Να έλθουν σε επαφή με αυτό το μουσικοθεατρικό είδος, μέσα από παρακολουθήσεις κινηματογραφικών μιούζικαλ 6) Μέσα από ακροάσεις έργων, να αντιλαμβάνονται και να αναλύουν τα χαρακτηριστικά στοιχεία του μιούζικαλ (διάλογοι σε πρόζα, τραγούδια, ντουέτα ή τρίο, χορωδιακά, χορούς και θεαματικές σκηνογραφίες)	1) Γίνεται αναφορά στο αμερικανικό μιούζικαλ (musical comedy), στους λόγους και στις συνθήκες κάτω από τις οποίες διαδόθηκε και ευδοκίμησε 2) Αναφορά σε συνθέτες σημαντικών μιούζικαλ 3) Ενδεικτική αναφορά σε δημοφιλή μιούζικαλ: -*Η Όπερα της πεντάρας*, Kurt Weill (1928) -*An American in Paris*, G. Gershwin (1951) -*Singing in the rain*, Nacio Herb Braun (1952) -*West Side Story,* Leonard Bernstein (Λέοναρντ Μπερνστάιν) κομμάτια «Maria» και «America»(1961) -*Mary Poppins*, Irwin Kostal (1964) -*My Fair Lady*, Frederick Loewe (1964) -*Η μελωδία της ευτυχίας*, Richard Rodgers (Ρίτσαρντ Ρότζερς) και Oscar Hammerstein (Όσκαρ Χάμερσταϊν) (1965) -*Jesus Christ Superstar*, Andrew Loyd Webber (1970) - *Fiddler on the roof*, Jerry Bock (1971) -*Grease,* Jim Jacobs &Warren Casey (1971-72) -T*ommy* κινηματογραφική διασκευή της διάσημης ροκ όπερας των The Who, (1975) -*Evita,* A. L. Weber (1976) -*Annie,* C. Strouse (1977) -*Cats,* Andrew Loyd Webber (1981) -*The Phantom of the opera*, Andrew Loyd Webber (1986) - Dancer in the Dark (*Χορεύοντας στο Σκοτάδι)* Björk (Μπιορκ), Mark Bell (2000) Λέξεις κλειδιά: Μιούζικαλ, Broadway, διάλογοι σε πρόζα, τραγούδια, ντουέτα ή τρίο, χορωδιακά, χοροί, θεαματικές σκηνογραφίες *1 διδακτική ώρα*	Ενδεικτικά 1)Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει μέρη από ένα ή από διάφορα μιούζικαλ και ζητά από τους μαθητές να αναφέρουν τις εμπειρίες που έχουν από αυτό το είδος μουσικής 2)Ενεργητική και συγκριτική μουσική ακρόαση: οι μαθητές καλούνται να κάνουν παρατηρήσεις ακούγοντας και, όπου είναι δυνατόν, βλέποντας με παρτιτούρα, με συνοδεία χάρτη ακρόασης και φύλλου εργασίας, απόσπασμα από την *Όπερα της πεντάρας* του 1931 σε μουσική Kurt Weill. (λιμπρέτο του Berthold Brecht) - Die Dreigroschenoper (1931) The 3 Penny Opera Κατόπιν συνδέουν το έργο με την κοινωνική κατάσταση και την οικονομική κρίση της εποχής (Το «Κραχ» του 1929). 3) Οι μαθητές παρακολουθούν το τραγούδι «America» του μιούζικαλ *West Side Story* (1961), μουσική Leonard Bernstein (Λέοναρντ Μπερνστάιν) από δύο διαφορετικές παραγωγές, η μία του 2013 και η άλλη του 1961 και προσπαθούν να εντοπίσουν τυχόν ομοιότητες και διαφορές που υπάρχουν στις δύο αυτές, με μεγάλη χρονική απόσταση, παραστάσεις -Glee – America 2013 -West Side Story-America 1961 4) Οι μαθητές καταρτίζουν μία ψηφιακή μουσική βιβλιοθήκη αποτελούμενη από γνωστά τραγούδια διαφόρων μιούζικαλ.

6. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ		
1)Οι μαθητές να γνωρίζουν την ιστορική, κοινωνική εξέλιξη του δημοτικού τραγουδιού μέχρι σήμερα 2)Να κατανοήσουν το ρόλο που έπαιξε και παίζει στη ζωή των Ελλήνων 3)Να γνωρίζουν τους κύκλους του δημοτικού τραγουδιού και να έλθουν σε επαφή με χαρακτηριστικά έργα αυτών 4)Να μελετήσουν τα χαρακτηριστικά του 5)Να προβληματιστούν για το αν στη σημερινή εποχή υφίσταται δημοτικό τραγούδι, και αν ναι, με ποιο τρόπο αυτό παρουσιάζεται 6)Να έρθουν σε ακροαματική επαφή με σημαντικά δημοτικά τραγούδια από όλη την Ελλάδα 7) Να μπορούν να αναγνωρίζουν τον τόπο προέλευσης τους από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και από τα όργανα, που ίσως, τα συνοδεύουν 8)Να αντιληφθούν τη χρήση τους από σημαντικούς Έλληνες συνθέτες του 20ού αι. π.χ. Σκαλκώτα, Κωνσταντινίδη 9)Να ανακαλύψουν στοιχεία τους σε λαϊκά τραγούδια 10)Να προσπαθήσουν να αποδώσουν δημοτικά τραγούδια φωνητικά, οργανικά ή και σε σύνολο 11)Να γνωρίζουν τα διαφορετικά όργανα / μουσικά σύνολα που τα συνοδεύουν	1)Οι επιστήμες της λαογραφίας και της εθνομουσικολογίας και η συμβολή τους στην έρευνα του δημοτικού τραγουδιού. 2)Ο ρόλος του δημοτικού τραγουδιού στη ζωή των Ελλήνων 3)Οι αρχές του δημοτικού τραγουδιού 4)Οι σχέσεις δημοτικού τραγουδιού και αρχαίας ελληνικής ποίησης 5)Κύκλοι Δημοτικού τραγουδιού -Ακριτικός (9ος -11ος αι), τα «καταλόγια», οι παραλογές («μπαλάντα» «παρακαταλογή»). Ριζίτικα. -Κλέφτικος (από τα ύστερα βυζαντινά χρόνια –έως το 1821). 6)Κατηγορίες δημοτικών τραγουδιών -Τα «*κυρίως άσματα*» που συνοδεύουν όλες τις εκδηλώσεις της ζωής π.χ. εργατικά, αυτά που συνδέονται με γιορτές, έθιμα (κάλαντα), παιδικά, του γάμου, της αγάπης της ξενιτειάς, τα μοιρολόγια κ.α. -Τα «διηγηματικά» ή «*επύλλια*» (ballades) που «προϋποθέτουν αρκετή ποιητική προπαρασκευή, ωριμότητα και ποιητική παράδοση και τέχνη» και που ο λαός συνηθίζει να τα ονομάζει «παραλογές». 7)Τα χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών	<u>Ενδεικτικά</u> 1)Ενεργητική ακρόαση, (προϋποθέτει CD ή βίντεο με μαγνητοσκόπηση συναυλίας και - αν είναι εφικτό - παρτιτούρα των δημοτικών τραγουδιών) με χαρακτηριστικά παραδείγματα από όλη την Ελλάδα. π.χ. «Πιρπιρούνα» (Θράκης),» Κερκυραϊκός», «Τούτες οι μέρες το' χουνε» (Νάξου, το γνωστό «χορέψετε, χορέψετε»), «Πότε θα κάνει ξαστεριά» (Κρήτης), «Απάνω στην τριανταφυλλιά», «Λιανοχωρταρούδια» (Θράκης), «Γιάννη μου το μαντήλι σου» (Ήπειρος), «Ας έμουν παλληκάρι δώδεκα χρονών» (Πόντου) (*Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων* Γυμνασίου) 2)Οι μαθητές ακούν το κρητικό τραγούδι «Μέσ' του Μαγιού τις μυρωδιές» (Το Πεντοζάλη), ή ο εκπαιδευτικός δίνει την παρτιτούρα, την οποία μελετούν και τραγουδάνε όλοι μαζί. Κατόπιν ακούν ή και παρακολουθούν σε παρτιτούρα από τους 36 Ελληνικούς χορούς του Νίκου Σκαλκώτα, τον «Κρητικό» (1933) Series I Στη συνέχεια καλούνται να ανακαλύψουν τις διαφορές και τις ομοιότητες ανάμεσα στο πρώτο και στο δεύτερο παράδειγμα, όσον αφορά στο ύφος, στα όργανα, στο ηχόχρωμα, στις αρμονίες, τις οποίες και καταγράφουν 3) Ενεργητική ακρόαση. Προϋποθέτει CD ή βίντεο με μαγνητοσκόπηση συναυλίας και - αν είναι εφικτό - παρτιτούρα του έργου του Γιάννη Κωνσταντινίδη,

	-Ο στίχος (τα τσακίσματα) -Οι τρόποι - κλίμακες -Ο ρυθμός -Οι κατηγορίες των δημοτικών τραγουδιών: α) αυτά που έχουν ελεύθερο ρυθμό, τα λεγόμενα «καθιστικά» (που δε χορεύονται) ή «της τάβλας» (του τραπεζιού). Τα τραγούδια αυτά έχουν συνήθως ιστορικό αφηγηματικό περιεχόμενο. β) αυτά που έχουν κανονικό περιοδικό ρυθμό και είναι συνήθως χορευτικά και γ) αυτά που έχουν και ελεύθερα και ρυθμικά μέρη. -Μονοφωνία -Πολυφωνικά τραγούδια Ηπείρου (ρίχτης, παρτής, γυριστής, κλώστης, ισοκράτες) 8)Το δημοτικό τραγούδι μετά το 1821 9)Καταγραφές δημοτικών τραγουδιών 10)Οι συλλογές των δημοτικών τραγουδιών 11)Δημοτικό - δημοτικοφανές 12)Το δημοτικό τραγούδι σήμερα 13)Η μελέτη του δημοτικού τραγουδιού 14)Το δημοτικό τραγούδι στην εκπαίδευση 15)Η χρήση στοιχείων ή και ολόκληρων μερών του δημοτικού τραγουδιού από	«Συρτός» από τους *Ελληνικούς χορούς* (1950) Οι μαθητές, αφού ακούσουν το έργο και παράλληλα το μελετήσουν από την παρτιτούρα, καλούνται να ανακαλύψουν πώς ο συνθέτης εκφράζει τα χαρακτηριστικά στοιχεία του δημοτικού τραγουδιού (συνοδεία φύλλου εργασίας). Έμφαση δίνεται σε: μελωδική υφή (κλίμακες, διαστήματα), παραδοσιακό ρυθμό, εναρμόνιση σε συσχέτιση με το πρωτότυπο δημοτικό τραγούδι. 4) Εκτέλεση μουσικής μέσα στην τάξη: οι μαθητές προετοιμάζουν αποσπάσματα από δημοτικά τραγούδια και τα παρουσιάζουν στην τάξη 5)Βιντεοσκόπηση και ηχογράφηση των εκτελέσεων. Συζήτηση στην τάξη για το εκπαιδευτικό-καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. 6)Οι μαθητές παρουσιάζουν και σχολιάζουν δημοτικά ή δημοτικοφανή τραγούδια που ανακάλυψαν ψάχνοντας στον youtube ή στη δισκοθήκη τους. 7) Προσπαθούν να βάλουν στίχους σε μια μελωδία δημοτικού ή δημοτικοφανούς τραγουδιού. 8) οι μαθητές ζητούν από τους γονείς ή τους παππούδες αν γνωρίζουν κάποιο δημοτικό τραγούδι, κατόπιν, καταγράφουν τους στίχους και ηχογραφούν την εκτέλεση του. Το αποτέλεσμα παρουσιάζεται στην τάξη. 9)Οι μαθητές χρησιμοποιώντας τη μελωδία ενός δημοτικού τραγουδιού, δημιουργούν ένα δικό τους τραγούδι σε διαφορετικό είδος μουσικής

	γνωστούς Έλληνες σύνθετες του 20ού αι. Π.χ. Γ. Κωνσταντινίδης, Ν. Σκαλκώτας 16) Η επιρροή του δημοτικού τραγουδιού στη σύγχρονη μουσική πραγματικότητα 17) Ζυγιές – Κομπανίες 18) Οι «γύφτοι» και η συμβολή τους στην διάδοση του δημοτικού τραγουδιού. Λέξεις κλειδιά: δημοτικό τραγούδι, ακριτικό, κλέφτικο, ριζίτικο, μονοφωνία, πολυφωνικά τραγούδια Ηπείρου _2 διδακτικές ώρες_	π.χ. ροκ. τζαζ,
7. ΤΟ ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ		
1) Να κατανοήσουν τις πολιτικοκοινωνικές και ιστορικές συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργήθηκε και πορεύτηκε το ρεμπέτικο 2) Να ανακαλύψουν σε ποια αστικά κέντρα διαδόθηκε, ποια μερίδα του κόσμου εξέφραζε και ποια η θεματολογία και το περιεχόμενό τους 3) Να έλθουν σε ακροαματική επαφή με αντιπροσωπευτικά έργα των δημιουργών του και να γνωρίσουν, βιοεργογραφικά, τους σημαντικότερους από αυτούς 4) Να αντιληφθούν μέσα από ακροάσεις έργων τα χαρακτηριστικά στοιχεία των τραγουδιών αυτών 5) Να γνωρίσουν τις ορχήστρες και τα όργανα που συνόδευαν αυτά τα τραγούδια, καθώς και χορδίσματά τους 6)Να ανακαλύψουν τη θέση που κατέχει το ρεμπέτικο στη σημερινή κοινωνία	1) Η εμφάνιση του ρεμπέτικου και η πορεία του 2) Η αλλαγή της φυσιογνωμίας του από τη δεκαετία του 1950 και η προσέλκυση διαφοροποιημένου κοινού. 3) Δεκαετία του 1960, το ρεμπέτικο ακούγεται σε πολλά κέντρα διασκέδασης 4)Η μουσική του ρεμπέτικου 5) Δρόμοι και τρόποι πάνω στους οποίους στηρίζεται το ρεμπέτικο 6) Οι ρυθμοί του (9/8, 9/4, 2/4, κ.α.) 7) Τα όργανα και το χόρδισμά τους 8) Το ύφος των στίχων, η θεματολογία, η χρήση τσακισμάτων 9) Γνωστοί δημιουργοί: -Μάρκος Βαμβακάρης «Φραγκοσυριανή», «Όλοι οι ρεμπέτες του ντουνιά», κ.α. -Γιάννης Παπαϊωάννου «Πριν το χάραμα», «Μοδιστρούλα» κ.α. -Βασίλης Τσιτσάνης «Συννεφιασμένη Κυριακή», «Μπαξέ τσιφλίκι» κ.α. -Δημήτρης Γκόγκος ή Μπαγιαντέρας «Ζούσα	<u>Ενδεικτικά</u> 1)Οι μαθητές ακούνε κάποιες ηχογραφήσεις ρεμπέτικων τραγουδιών, οι οποίες έχουν γίνει με μεγάλη χρονολογική διαφορά και καλούνται να κάνουν παρατηρήσεις και επισημάνσεις για την ποιότητα και απόδοση της ηχογράφησης, τη χρήση των οργάνων, τον τρόπο εκτέλεσης τους κ.α. Π.χ. -Γίνεται ακρόαση του τραγουδιού «*Σαν μαγεμένο το μυαλό μου φτερουγίζει*» του Δ. Γκόγκου (Μπαγιαντέρα) α) Από τον Δ. Γκόγκο (Μπαγιαντέρα) και β) Από τον Δ. Μητροπάνο 2)Κατόπιν ακούνε το ίδιο τραγούδι «*Σαν μαγεμένο το μυαλό μου φτερουγίζει*» σε διασκευή από το συγκρότημα Gadjo Dilo Στη συνέχεια καλούνται να εντοπίσουν τις διαφορές και τις ομοιότητες στον τρόπο απόδοσης του τραγουδιού, στη μουσική, στην ενορχήστρωση και στο ηχόχρωμα σε σύγκριση με την αυθεντική εκτέλεση του Μπαγιαντέρα.

	μοναχός χωρίς αγάπη» -Γιώργος Μουφλουζέλης «εγώ δεν έχω βγάλει το σχολείο» -Βαγγέλης Παπάζογλου «Κάτω στα λεμονάδικα» -Απόστολος Χατζηχρήστος «Αλήτη μ' είπες μια βραδιά» -Γιώργος Μητσάκης «Φτωχό κομπολογάκι μου» -Απόστολος Καλδάρας «Νύχτωσε χωρίς φεγγάρι» 10) Σπουδαίοι τραγουδιστές του ρεμπέτικου: Κώστας Ρούκουνας, Μαρίκα Νίνου, Άννα Χρυσάφη, Ιωάννα Γεωργακοπούλου, Πρόδρομος Τσαουσάκης, Σωτηρία Μπέλλου κ.α. 11) Η επίδραση του ρεμπέτικου στους σύγχρονους συνθέτες (π.χ. Δ. Σαββόπουλος) 12) Μάνος Χατζιδάκις και ρεμπέτικο (Διάλεξη του 1949) Λέξεις κλειδιά: Δρόμοι, τρόποι, μπουζούκι, μπαγλαμάς, περιθώριο. *1 διδακτική ώρα*	Ακολουθεί συζήτηση με ενδεικτικά θέματα : -Όταν η gypsy jazz συναντά το ρεμπέτικο και -Ο ρόλος του ρεμπέτικου στον $21^{ο}$ αιώνα 3) Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των 4-5 ατόμων. Κάθε ομάδα προσπαθεί να συνθέσει ένα απλό, δικό της ρεμπέτικο τραγούδι, το οποίο παρουσιάζει στο τέλος του μαθήματος στην τάξη
8. ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1950		
1) Οι μαθητές να γνωρίσουν την ιστορική, κοινωνική και καλλιτεχνική εξέλιξη του λαϊκού τραγουδιού, σημαντικούς συνθέτες του και αντιπροσωπευτικά έργα τους 2) Να παρακολουθήσουν την πορεία εξέλιξης του μέχρι σήμερα 3) Να μελετήσουν το ρόλο που έπαιξαν σε αυτή την εξέλιξη οι πολιτιστικές επιλογές του «επίσημου» ελληνικού κράτους 4)Να γνωρίσουν τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα της περιόδου που επηρέασαν την πορεία του, αλλά και τις σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις, όπως η «αστικοποίηση» των Ελλήνων, η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, η γενικότερη βιομηχανική ανάπτυξη και η προσέγγιση σύγχρονων	1) Η «κλασική περίοδος» του λαϊκού τραγουδιού 1945-1955 -Διεύρυνση θεματολογίας λαϊκών τραγουδιών -Συχνός διαχωρισμός συνθέτη και στιχουργού. (Στις ετικέτες των δίσκων εκτός από το όνομα του συνθέτη και του ερμηνευτή, μπαίνει κι αυτό του στιχουργού). -Γνωστοί στιχουργοί της εποχής: Ευτυχία Παπαγιαννοπούλου, Κώστας Βίρβος, Χαράλαμπος Βασιλειάδης ή «Τσάντας» και ο Χρήστος Κολοκοτρώνης - Μ. Χιώτης (Καινοτομία η προσθήκη επιπλέον χορδής στο μπουζούκι και η αλλαγή χορδίσματος που του δίνει τη δυνατότητα να παίζει ταχύτατα πολύ πιο γρήγορους ρυθμούς και να μεταφέρει στον ακροατή του λαϊκού τραγουδιού	<u>Ενδεικτικά</u> 1)Οι μαθητές ακούν το τραγούδι του Βασίλη Τσιτσάνη «Το πικραμένο αγόρι» σε εκτέλεση του 1948 με τους Β. Τσιτσάνη και Πρ. Τσαουσάκη Μετά ακούν τη διασκευή για ορχήστρα, προσαρμογή που έκανε ο Μάνος Χατζιδάκις και εντάχθηκε στον, δίσκο «Ο σκληρός Απρίλης του '45». Στη συνέχεια καλούνται να ανακαλύψουν τις διαφορές και τις ομοιότητες ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη εκτέλεση, όσο αφορά στο ύφος, στα όργανα, στο ηχόχρωμα, στις αρμονίες. 2) Γίνεται αναφορά στις συνεργασίες-συμπράξεις των συνθετών για: -Οργάνωση κοινών συναυλιών -Συνεργασίες σε μουσική για ταινίες, όπως αυτή του Χατζιδάκι με τον Τσιτσάνη για

δυτικών καταναλωτικών μοντέλων ζωής 5) Να συνειδητοποιήσουν ότι η ανάπτυξη της δισκογραφικής βιομηχανίας στα μεταπολεμικά χρόνια, είναι αυτή που ευθύνεται για τη διάδοση του λαϊκού τραγουδιού 6)Να γνωρίσουν το πολιτικό τραγούδι της δεκαετίας του 1960, καθώς και τους τρόπους διάχυσής του (μπουάτ και μεγάλες συναυλίες του Θεοδωράκη) 7) Να προβληματιστούν πάνω στην εννοιολογική ερμηνεία του όρου «έντεχνο τραγούδι» και λαϊκό τραγούδι. 8)Να μελοποιήσουν στίχους από έναν σημαντικό ποιητή της εποχής	πασίγνωστους ευρωπαϊκούς και αμερικάνικους ρυθμούς). 2) Το λαϊκό τραγούδι της δεκαετίας 1955-65 -Φτώχεια - Μετανάστευση - Κοινωνική αστυφιλία και - Ινδικός λαϊκός κινηματογράφος -Χαρακτηριστική φυσιογνωμία της εποχής ο τραγουδιστής και όχι ο δημιουργός του τραγουδιού - Στέλιος Καζαντζίδης (ο άριστος εκφραστής της φτώχειας, της ξενιτιάς, της κοινωνικής αδικίας, με την ξεχωριστή φωνή του γίνεται το είδωλο των κατωτέρων τάξεων της εποχής) - Τραγουδιστές που σημάδεψαν με τις φωνές τους τα λαϊκά ακούσματα αυτής της περιόδου είναι: Καίτη Γκρέυ, Γιώτα Λύδια, Πόλυ Πάνου, Πάνος Γαβαλάς, Μανώλης Αγγελόπουλος, Μαίρη Λίντα, Βαγγέλης Περπινιάδης -Συνθέτες της εποχής: Απόστολος Καλδάρας, Θόδωρος Δερβενιώτης και ο Μπάμπης Μπακάλης. -Κινηματογράφος Ο κινηματογράφος αποτελεί το πιο δημοφιλές μέσο ψυχαγωγίας των λαϊκών στρωμάτων. Οι εισαγόμενες ταινίες και ιδιαίτερα οι ινδικές (111) γνωρίζουν μεγάλη επιτυχία. Η μουσική και τα τραγούδια τους, έκαναν πολλούς συνθέτες να στραφούν στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτής της μουσικής και να αρχίσουν να τα χρησιμοποιούν στα τραγούδια τους. Έτσι προέκυψαν τα: «Καρδιά μου καημένη» τραγούδι ορόσημο, «Αυτή η νύχτα μένει» κ.α. Η φωνή της Βούλα Πάλλα είναι αυτή που προσομοιάζει στην ένρινη ινδική εκφορά και όχι τυχαία, ανακηρύσσεται σε «Ελληνίδα Ναργκίς» 3)Η μουσική και τα τραγούδια του Μάνου Χατζιδάκι:	την *Στέλλα*, και την *Λατέρνα, φτώχεια και φιλότιμο* (1955) Ή στη συνεργασία Χατζιδάκι και Θεοδωράκη στον *Επιτάφιο*: σε ενορχήστρωση Χατζιδάκι (ερμηνεία Ν. Μούσχουρη και Γ. Μούτσιου), και σε ενορχήστρωση Θεοδωράκη (ερμηνεία Μ. Λίντα). 3) Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες 4-5 ατόμων. Στην κάθε ομάδα δίνεται ένα μικρό ποίημα ή στίχοι ποιήματος και ζητείται να μελοποιηθεί. Το τελικό αποτέλεσμα παρουσιάζεται στο τέλος του μαθήματος στην τάξη ή στο επόμενο μάθημα. 4)Παρουσιάζουν και σχολιάζουν τραγούδια που ανακάλυψαν ψάχνοντας στον youtube ή στη δισκοθήκη τους.

	-Εργοβιογραφία -Χατζιδάκις και ρεμπέτικο (1949) 4) Η μουσική και τα τραγούδια του Μίκη Θεοδωράκη -Εργοβιογραφία 5)Άλλοι συνθέτες: Σταύρος Ξαρχάκος, Γιάννης Μαρκόπουλος, Δήμος Μούτσης, Μάνος Λοΐζος, Σταύρος Κουγιουμτζής, Λουκιανός Κηλαηδόνης, Χρήστος Λεοντής. 6) Ποιητές που έργα τους μελοποιήθηκαν : Νίκος Γκάτσος, Δημήτρης Χριστοδούλου, Τάσος Λειβαδίτης, Λευτέρης Παπαδόπουλος, Μάνος Ελευθερίου, Κ.Χ. Μύρης, Άκος Δασκαλόπουλος 7) Ελαφρό τραγούδι, «Νέο κύμα» - μπουάτ - Συνθέτες: Γιάννης Σπανός, Νότης Μαυρουδής, Λίνος Κόκοτος, , Μιχάλης Τρανουδάκης, Γιάννης Γλέζος –Τραγουδιστές: Καίτη Χωματά, Αρλέτα, Γιώργος Ζωγράφος, Γιάννης Πουλόπουλος, Πόπη Αστεριάδη, Μαρίζα Κωχ - Διονύσης Σαββόπουλος 8) Το τραγούδι και ο Ελληνικός κινηματογράφος Λέξεις κλειδιά: λαϊκό τραγούδι, νέο κύμα, Χατζιδάκις, Θεοδωράκης *2 διδακτικές ώρες*	

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ''ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ''
Α΄ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

Α. ΜΟΥΣΙΚΗΣ (ΜΑΘΗΜΑΤΑ)

Ι)ΟΡΓΑΝΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ
ΙΙ)ΟΡΓΑΝΟΛΟΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΚΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ
ΙΙΙ)ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΤΙΣΤΙΞΗΣ

Β. ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ (ΜΑΘΗΜΑΤΑ)

Ι)ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ, Α΄ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΙ) ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΜΕ Η/Υ, Α΄ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΙΙ) ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΗΧΟΛΗΨΙΑΣ, Α΄ΛΥΚΕΙΟΥ

Ι) ΟΡΓΑΝΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Α΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα μουσικά όργανα με βάση την κατασκευή, το κούρδισμα, το ηχόχρωμα αλλά και τον τρόπο παιξίματος, υπαγορεύουν και κατευθύνουν την αισθητική της ερμηνείας, δημιουργίας και σύνθεσης.

Γενικοί στόχοι / Προσδοκώμενα διδακτικά αποτελέσματα	**Θεωρητικό μέρος – Θεματικές ενότητες (Ώρες 22** με δυνατότητα επέκτασης από τις υποενότητες)	**Διδακτική πρακτική, προτάσεις γνωριμίας με τα όργανα και τα υλικά κατασκευής τους**
Περιμένουμε από τους μαθητές : • Να γνωρίσουν τα όργανα της Ελληνικής Παραδοσιακής, Λαϊκής και Λόγιας Ανατολικής μουσικής (Ρωμιοί συνθέτες της Πόλης). • Να εξοικειωθούν με το ηχόχρωμα, την τεχνική κ.λπ. μέσα από ζωντανές ή βιντεοσκοπημένες εκτελέσεις από καταξιωμένους μουσικούς. • Να διερευνήσουν και να πειραματιστούν επάνω στις δυνατότητες ερμηνείας	• Ιστορικά στοιχεία για τα μουσικά όργανα. • Η έννοια του μουσικού οργάνου. • Θεωρίες ταξινόμησης (Αρχαία Ελλάδα, Κίνα, άλλες προτάσεις π.χ. Shaeffner). • Κατηγοριοποίηση ανάλογα με τον τρόπο παραγωγής του ήχου Hornbostel-Sachs (χορδόφωνα, αερόφωνα, μεμβρανόφωνα, ιδιόφωνα). • Βαθμός πολυπλοκότητας αναφορικά με	• Βίντεο, φωτογραφίες ηχογραφήσεις και παρουσίαση των οργάνων. • Υποδεικνύουμε πρακτικές όπως: ερευνητική δραστηριότητα (π.χ. καταγραφές οργανοπαιξίας), πρόσκληση μουσικών στην τάξη κ.λπ. • Γίνεται αναφορά τόσο στα υλικά όσο και στις ιδιαιτερότητες

ενορχήστρωσης δημιουργώντας μικρά σύνολα. • Να γνωρίσουν τις τοπικές μουσικές παραδόσεις (μουσική γεωγραφία). Να δώσουν έμφαση στη τοπική παράδοση του τόπου τους, μέσα από τη γνωριμία με ντόπιους μουσικούς, σχήματα κ.λπ.	το ποια όργανα προορίζονται για τη λόγια ανατολική, ποια για την παραδοσιακή και την λαϊκή μουσική (αστικό περιβάλλον, ύπαιθρος) και ποια όργανα ενδείκνυνται για όλα τα είδη. Τα μουσικά όργανα ανά γεωγραφική περιοχή και φύλο στις κοινότητες των Ελλήνων, εντός και εκτός Ελλαδικού χώρου.	κατασκευής των οργάνων. • Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να συνοδεύεται με πρόσκληση κατασκευαστών, παρακολούθηση και βιντεοσκοπήσεις, που αφορούν στην κατασκευή.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

1.ΧΟΡΔΟΦΩΝΑ

Γίνεται περιγραφή / παρουσίαση των υλικών κατασκευής	**α) με δοξάρι :** βιολί, λύρες, ταμπουράς με δοξάρι (γιαϊλί ταμπούρ) **β) νυκτά:** ούτι, κανονάκι, λαούτο, μαντολίνο, κιθάρα, ταμπουράς-σάζι, μπουζούκι, σαντούρι, ταμπούρ, τσουμπούς, λάφτα **γ) Έγχορδα με κρούση :** σαντούρι	Γίνεται περιγραφή / παρουσίαση των υλικών κατασκευής

2.ΑΕΡΟΦΩΝΑ

	α) Χάλκινα πνευστά: τρομπέτα, τρομπόνι, τούμπα **β) Ξύλινα πνευστά:** κλαρίνο, καβάλι, φλογέρα, νέι, γκάιντα, τσαμπούνα (άσκαυλος), σαξόφωνο	

3.ΜΕΜΒΡΑΝΟΦΩΝΑ – ΙΔΙΟΦΩΝΑ

Η γνωριμία και ενασχόληση των μαθητών με τα κρουστά με στόχο την κατανόηση των ποικίλων ειδών και μορφών ρυθμικής αγωγής τόσο της Ελληνικής Παραδοσιακής μουσικής όσο και των μουσικών της ευρύτερης Μεσογειακής λεκάνης.	**α) Μεμβρανόφωνα** τουμπερλέκι-νταρμπούκα, νταϊρές, μπεντίρ, ντέφι. **Μεμβρανόφωνα που παίζονται με μπαγκέτες ή κόπανο** νταούλι, τύμπανο, κουντούμ, γκρανκάσα. **Β) Ιδιόφωνα**: ζίλια, τρίγωνο, κύμβαλα ή πιάτα, κουδούνια, στάμνα. **Ηχητικά αντικείμενα από οικιακά σκεύη κλπ. ως όργανα:** κουτάλια, ποτήρια, κομπολόι, ταψιά.	

4.ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΜΕ ΠΛΗΚΤΡΑ

Να γνωρίσουν μέσα από παραδείγματα ή και βιωματικές δράσεις το ρόλο και τη θέση των πληκτροφόρων μουσικών οργάνων σε οργανικά σύνολα.	**Α) ΕΓΧΟΡΔΑ** Πιάνο **Β) ΑΕΡΟΦΩΝΑ** Ακορντεόν	

5.ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΦΩΝΕΣ

Η χρησιμότητα και η εκφραστικότητα της χρήσης		

της ανθρώπινης φωνής, ως μουσικό όργανο τόσο ως μονωδία αλλά και σε συνδυασμό (πολυφωνικά σχήματα και χορωδίες).		

Ο ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΟΡΧΗΣΤΡΩΝ

Να κατανοήσουν οι μαθητές το ρόλο και τη χρησιμότητα του κάθε οργάνου μέσα σε ένα σύνολο.	**Ζυγιά:** Δύο όργανα **Κομπανία:** Τρία και περισσότερα όργανα **Μπάντα-κομπανία** : Πέντε και περισσότερα όργανα **Εστουδιαντίνες (Σμύρνης)** **α)** Ευρωπαϊκού ρεπερτορίου **β)** Μαντολινάτα **γ)** Αστικολαϊκού ύφους **Χορωδία, Πολυφωνικό συγκρότημα**	

ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ

Να γνωρίσουν τα τοπικά μουσικά ιδιώματα,	• Θράκη, Αν. Θράκη, Αν. Ρωμυλία • Μακεδονία • Ήπειρος • Επτάνησα • Κεντρική Ελλάδα	

μέσα από τη διαφορετικότητα οργάνων και οργανικών συνόλων.	• Πελοπόννησος • Κυκλάδες • Κρήτη • Ρόδος • Νησιά Αιγαίου • Κύπρος • Σμύρνη • Μικρά Ασία • Καππαδοκία • Πόντος • Κωνσταντινούπολη • Προποντίδα	

ΘΡΑΚΗ - ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΥΛΙΑ

Να γνωρίσουν τα τοπικά μουσικά ιδιώματα, μέσα από τη διαφορετικότητα οργάνων και οργανικών συνόλων.	**Όργανα:** θρακιώτικη λύρα, γκάιντα, καβάλι, ούτι, κλαρίνο, κανονάκι, βιολί, ζουρνάς, λαούτο νταούλι, τουμπερλέκι **Ορχήστρες** ζυγιά: λύρα-γκάιντα, γκάιντα νταούλι, ζουρνάς- νταούλι κομπανία: ούτι, βιολί, κλαρίνο, τουμπερλέκι	

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

	Όργανα: τρομπέτα, τρομπόνι, σαξόφωνο, κλαρίνο, κάσα, πιάτα, ζουρνάς, νταούλι, ταμπουράς, βιολί. **Ορχήστρες** ορχήστρα χάλκινων πνευστών: τρομπέτα, τρομπόνι, σαξόφωνο, κλαρίνο, κάσα, πιάτα ζυγιά: ζουρνάς-νταούλι	

ΗΠΕΙΡΟΣ - ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με το ιδιαίτερο ηχόχρωμα της ηπειρώτικης μουσικής παράδοσης αλλά και τα χαρακτηριστικά της (Πεντατονικές κλίμακες, πολυφωνία, ισοκρατήματα)	**Όργανα:** κλαρίνο, βιολί, φλογέρα, λαούτο, σαντούρι, ντέφι, νταϊρές **Ορχήστρες:** ζυγιά-κομπανία πολυφωνικά συγκροτήματα	

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ (ΡΟΥΜΕΛΗ) - ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Να εντρυφήσουν στο Δωρικό ήθος και ύφος της Ρουμελιώτικης μουσικής παράδοσης και το λιτό και απέριττο της ενορχήστρωσης της αντίστοιχης του Μοριά	**Όργανα:** κλαρίνο, βιολί, λαούτο, σαντούρι, φλογέρα, καραμούζα, κιθάρα, ακορντεόν, νταούλι, ντέφι **Ορχήστρες:** ζυγιά, κομπανία	

ΕΠΤΑΝΗΣΑ

Να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με ύφος, όργανα και τεχνικές, που παραπέμπουν περισσότερο στη Δυτικότροπη μουσική παράδοση. (Με εξαίρεση τα ταμπουρλονιάκαρα Ζακύνθου)	**Όργανα:** βιολί, μαντολίνο, ακορντεόν, κιθάρα, λαούτο, πίπιζα, νταούλι, κλαρίνο, μικρός ζουρνάς **Ορχήστρες:** ζυγιά, ταμπουρλονιάκαρα, κομπανία, μαντολινάτα **Χορωδίες**	

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Να εξοικειωθούν με το κύριο χαρακτηριστικό της κυκλαδίτικης μουσικής παράδοσης, που είναι οι ζωηροί ρυθμοί χωρίς επωδό.	**Όργανα:** τουμπί-τσαμπούνα- βιολί-λαούτο **Ορχήστρες:** ζυγιά-κομπανία	

ΚΡΗΤΗ

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κρητικής μουσικής παράδοσης, όπως τα αυτοσχέδια δίστιχα και οι μαντινάδες	**Όργανα:** λύρα-λαούτο-μαντολίνο-βιολί-μπουλγκαρί, μαντούρα, ασκομαντούρα, νταουλάκι **Ορχήστρες:** ζυγιά-κομπανία	

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

	Όργανα: λύρα, βιολί, λαούτο, τσαμπούνα **Ορχήστρες:** ζυγιά-κομπανία	

ΝΗΣΙΑ Β. ΑΙΓΑΙΟΥ

	Όργανα: βιολί, σαντούρι, ούτι, λαούτο χάλκινα πνευστά **Ορχήστρες:** ζυγιά-κομπανία	

ΚΥΠΡΟΣ

	Όργανα: πιθκιαύλι (είδος φλογέρας-ποιμενικό), ταμπουτσιά (οικιακό σκεύος μεταφοράς που αργότερα έγινε κρουστό όργανο), βιολί, λαούτο, ταμπουράς	

	Ορχήστρες: ζυγιά: βιολί-λαούτο, κομπανία	

ΣΜΥΡΝΗ

Να γνωρίσουν την πολυσυλλεκτικότητα των οργανικών συνόλων της κάποτε κοσμοπολίτικης Σμύρνης.	**Όργανα:** κανονάκι, ούτι, σαντούρι, κλαρίνο, τουμπερλέκι και άλλα κρουστά, βιολί, βιολοντσέλο, κοντραμπάσο, φλάουτο, κλαρινέτο, γκρανκάσα, χάλκινα πνευστά, μαντολίνο, μαντόλα, μαντολοτσέλο, κιθάρα, αρμόνικα. **Ορχήστρες: Εστουδιαντίνες - Ορχήστρες** **α) Εστουδιαντίνες,** που ακολουθούν ένα περισσότερο ευρωπαϊκό ρεπερτόριο με όργανα όπως το βιολί, το βιολοντσέλο, το κοντραμπάσο, το φλάουτο, το κλαρινέτο και την γκρανκάσα καθώς και τη συμμετοχή χάλκινων πνευστών. **β) Εστουδιαντίνες** με το μαντολίνο να έχει τον πρωταγωνιστικό ρόλο και με συμμετοχή των οργάνων της οικογένειάς του (μαντόλα, μαντολοτσέλο). **γ) Εστουδιαντίνες** με περισσότερο αστικολαϊκό ύφος με όργανα το βιολί, το τσέλο, το κανονάκι, την κιθάρα και το μαντολίνο. **Η ορχήστρα του καφέ αμάν** αποτελούνταν κυρίως από όργανα της ευρύτερης ανατολικής μουσικής παράδοσης, όπως το κανονάκι, το	

	ούτι, το σαντούρι, το κλαρίνο, το τουμπερλέκι και άλλα κρουστά και επίσης το βιολί. Τα ίδια όργανα συμμετέχουν σε όλων των ειδών τις λαϊκές διασκεδάσεις (γλέντια στα ταβερνεία, γάμους, πανηγύρια).	

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ (Παράλια)

	Όργανα: πολίτικη λύρα, βιολί, κανονάκι, ούτι, λαούτο, σαντούρι, φλογέρα, κλαρίνο. **Ορχήστρες:** ζυγιά-κομπανία	

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ

	Όργανα: ούτι, βιολί, σάζι, κουτάλια **Ορχήστρες**: ζυγιά-κομπανία	

ΠΟΝΤΟΣ

	Όργανα: λύρα, αγγείον, γαβάλ, ζουρνά, νταούλι, κλαρίνο, κεμανέ, βιολί και ούτι. **Ορχήστρες:** ζυγιά-κομπανία	

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ- ΡΩΜΙΟΙ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ –ΛΟΓΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ-

Αστική και Λαϊκή

	Όργανα: κανονάκι, ούτι, λύρα (πολίτικη), λάφτα (πολίτικο λαούτο), κλαρίνο, νέι, ταμπούρ,	

	γιαϊλί ταμπούρ, τουμπερλέκι, μπεντίρ, νταρμπούκα, ντέφι, μπεντίρ, κουντούμ, βιολί, βιολοντσέλο, σάζι. **Ορχήστρες:** α)Ορχήστρα Λόγιας Ανατολικής Μουσικής β) Λαϊκή Ορχήστρα	

ΠΡΟΠΟΝΤΙΔΑ

	Όργανα: ούτι, κανονάκι, Λύρα, βιολί, τουμπερλέκι **Ορχήστρες:** ζυγιά, κομπανία	

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΑΝΑ ΦΥΛΟ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Να έρθουν σε επαφή με τα μουσικά ιδιώματα κάθε φύλου, μέσα από τη γνωριμία με τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούν.	**ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΟΙ** **Όργανα:** διάφορα είδη φλογέρας όπως: μικρή φλογέρα ή τσουρά (τσουράς), τζουράϊ, τζιράδι, καλαμένια φλογέρα (καλαμίδι), σουραύλι, τζαμάρα. **Ορχήστρες:** ζυγιά, κομπανία **ΒΛΑΧΟΙ** **Όργανα:** φλογέρα, κλαρίνο, λαούτο, ντέφι. **Ορχήστρες:** ζυγιά, κομπανία	Να προσπαθήσουν να εξηγήσουν τους λόγους της επιλογής συγκεκριμένων υλικών κατασκευής των μουσικών οργάνων και διαφοροποίησής των ανά φύλο.

	ΜΠΑΦΡΑΛΗΔΕΣ **Όργανα:** ζουρνάς νταούλι **Ορχήστρες:** ζυγιά **ΓΚΑΓΚΑΒΟΥΖΗΔΕΣ** **Όργανα:** γκάιντα, θρακιώτικη λύρα. **Ορχήστρες:** ζυγιά **ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΔΕΣ** **Όργανα:** βιολί, κλαρίνο, φλογέρα, λαούτο, σαντούρι και το ντέφι με τα ζήλια (νταϊρές). **Ορχήστρες:** ζυγιά, κομπανία	

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΣΕ ΤΕΛΕΤΕΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Να κατανοήσουν τη δύναμη, την ενέργεια και την ώθηση, που δίνουν τα όργανα σε εκστατική συμπεριφορά, που οδηγεί σε απόκτηση υπερφυσικών δυνάμεων, όπως η ακαΐα των αναστενάρηδων.	**ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ** **Όργανα:** θρακιώτικη, λύρα, γκάιντα, φλογέρα, νταούλι.	

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΧΗΣΤΡΕΣ ΣΤΗΝ ΡΕΜΠΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

Να παρακολουθήσουν την αλλαγή στη σύνθεση των λαϊκών ορχηστρών, και να	**Όργανα:** μπουζούκι, τζουράς, μπαγλαμάς, κιθάρα, ακορντεόν, κόντρα μπάσο, μπάσο ηλεκτρικό, πιάνο, αρμόνιο, βιολί, κλαρίνο,	

ανιχνεύσουν τις αιτίες και τους λόγους, που επηρέασαν αυτή την εξέλιξη.	τουμπερλέκι, ντέφι, ντραμς. **Ορχήστρες:** ρεμπέτικη κομπανία, τετράδα λαϊκή ορχήστρα	

ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ ΟΡΓΑΝΟΠΑΙΚΤΕΣ

Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη συμβολή αυτών των χαρισματικών μουσικών τόσο στη διάσωση και την εξέλιξη της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής όσο και στην καλλιέργεια της τεχνικής των οργάνων.	**Όργανα:** κλαρίνο, βιολί, ζουρνάς, χάλκινα πνευστά, λαούτο, κιθάρα, φλογέρα, κρουστά (νταούλι, τουμπερλέκι), ούτι, σάζι, τσουμπούς, μπουζούκι, αρμόνιο, ντραμς.	

ΙΙ) ΟΡΓΑΝΟΛΟΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΚΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

Α΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

1. Εισαγωγή

1.1. Σκοπός

Το μάθημα «Οργανολογία Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας», σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα διδάσκεται μία ώρα εβδομαδιαία στην Α' Λυκείου ως μάθημα επιλογής. Σκοπός του μαθήματος είναι να γνωρίσουν οι μαθητές τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας, την ιστορική τους εξέλιξη και να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητές τους σε θεωρητικό αλλά και πρακτικό επίπεδο.

1.2. Διδακτικοί στόχοι

Με τη διδασκαλία της οργανολογίας των Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας στην Α΄ Λυκείου των Μουσικών Σχολείων, επιδιώκεται οι μαθητές να:

- γνωρίσουν τις βασικές ομάδες οργάνων μιας συμφωνικής ορχήστρας και να κατανοήσουν τη θέση τους και το ρόλο της κάθε ομάδας,
- γνωρίσουν την ιστορική και εξελικτική πορεία των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας,
- αντιληφθούν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες κάθε οργάνου, τη θέση του και το ρόλο του στην ορχήστρα,
- διακρίνουν οπτικά και ακουστικά τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας,
- κατανοήσουν τον τρόπο γραφής μερών διαφόρων μουσικών οργάνων,
- εξοικειωθούν με την ανάγνωση παρτιτούρας.

1.3. Διδακτική μεθοδολογία

Η προτεινόμενη διδακτική μεθοδολογία για το μάθημα «Οργανολογία Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας» λαμβάνει σοβαρά υπόψη και προτείνει:

- η προσέγγιση να γίνεται από το γενικό (συμφωνική ορχήστρα) προς το ειδικό (ομάδες οργάνων και μεμονωμένα όργανα),
- να δίδεται έμφαση στα σημαντικότερα όργανα κάθε ομάδας,
- να δίδεται έμφαση στις εκτελεστικές δυνατότητες και ιδιαιτερότητες του κάθε οργάνου,
- την επιβεβλημένη χρήση εποπτικών μέσων διδασκαλίας.

1.4. Θεματικοί άξονες

Το βασικό περιεχόμενο του μαθήματος περιλαμβάνει:

- η συμφωνική ορχήστρα ,
- οι βασικές ομάδες οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας,
- τα μουσικά όργανα κάθε ομάδας.

2. Πρόγραμμα Σπουδών

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ/ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ/ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές/τριες θα πρέπει να είναι ικανοί:	**1. ΗΧΟΣ - ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ -**	Οι μαθητές αναγνωρίζουν τη χροιά μουσικών

α) Να γνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ήχου και της φυσικής ακουστικής. β) Να διακρίνουν τη διαφορά των χαρακτηριστικών του ήχου μεταξύ τους. γ) Να αναγνωρίζουν τα πέντε βασικά κλειδιά και να αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητά τους. δ) Να μεταγράφουν απλές μελωδίες από το κλειδί του σολ στα κλειδιά του φα και του ντο. ε) Να γνωρίζουν την αρμονική στήλη και να αντιληφθούν τη διαδοχική σχέση των διαστημάτων.	**ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ** 1.1 Χαρακτηριστικά και ιδιότητες ήχου 1.2 Κλειδιά 1.3 Αρμονική στήλη **(Διδακτικές ώρες: 02)**	οργάνων, φωνής (όπως soprano) και σύγχρονων πηγών ήχου. (Σχέση ανθρώπινης φωνής-ασυγκέραστων οργάνων της ορχήστρας). Οι μαθητές αναπτύσσουν την ακουστική τους μνήμη, αναγνωρίζοντας διάφορα όργανα της ορχήστρας, ανακαλώντας, αποκωδικοποιώντας και αποδίδοντας με συμβατική σημειογραφία σύνθετα ρυθμικά και μελωδικά σχήματα ανακαλύπτοντας τις δυνατότητες των οργάνων.
α) Να γνωρίζουν τις τέσσερις βασικές κατηγορίες ταξινόμησης μουσικών οργάνων, σύμφωνα με τα καθιερωμένα διεθνή πρότυπα. β) Να απαριθμούν και να κατανοούν τα κριτήρια με βάση τα οποία γίνεται η ταξινόμηση των οργάνων γ) Να διακρίνουν ακουστικά τους διαφορετικούς τρόπους παραγωγής του ήχου	**2. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ** Με βάση το σύστημα HORNBOSTEL & SACHS: Υλικό κατασκευής, μέσο παραγωγής ήχου, τεχνικό σύστημα, τρόπος παραγωγής, σχήμα. **(Διδακτικές ώρες: 01)**	Γνωριμία με τη βασική ταξινόμηση των οργάνων. Γενικά χαρακτηριστικά και υποκατηγορίες μέσα από πληθώρα ακουστικών αποσπασμάτων, όχι μόνο μεμονωμένων μουσικών οργάνων αλλά και μουσικών συνθέσεων, ώστε να επιτευχθεί όσο το δυνατόν ακουστική αναγνώριση των μουσικών οργάνων. Ξεκινάμε πρώτα από τη ζωντανή παρουσίαση της ανατομίας κάποιων μουσικών οργάνων για καλύτερη κατανόηση της φυσιολογίας τους, βλέπουμε κι ακούμε για την κατασκευαστική και ηχητική τους εξέλιξη και μετά τα ταξινομούμε (τα τοποθετούμε) στην Ορχήστρα: Χορδόφωνα (έγχορδα): Οικογένεια λαούτου (νυκτά και με δοξάρι), πληκτροφόρα (νυκτά και κρουόμενα), οικογένεια άρπας. Αερόφωνα (πνευστά): Ανοικτού επιστομίου (ευθύαυλοι και πλαγίαυλοι), με γλωττίδες (μονές και διπλές), κωνικού επιστομίου (κόρνα και τρομπέτες), πληκτροφόρα. Κρουστά: Μεμβρανόφωνα, ιδιόφωνα Οι μαθητές πειραματίζονται με τους

		διαφορετικούς τρόπους παραγωγής ήχου, ώστε να κατανοήσουν καλύτερα τις διαφορές των ήχων που παράγουν τα όργανα (martellato,flaoutato κ.λπ.)
α) Να δουν και να κατανοήσουν τη θέση του κάθε οργάνου στην ορχήστρα και τον ρόλο της κάθε ομάδας μέσα σε αυτήν. β) Να αντιληφθούν τον σύνθετο ρόλο του μαέστρου σε μια συμφωνική ορχήστρα.	**3. Η ΟΡΧΗΣΤΡΑ** 3.1. Χωροταξία ορχήστρας (θεωρία και σχεδιάγραμμα) 3.2. Ο ρόλος των οργάνων στην ορχήστρα 3.3. Ο ρόλος του μαέστρου **(Διδακτικές ώρες: 01)**	Οι μαθητές δημιουργούν μικρές ομάδες οργάνων, τις οποίες εντάσσουν στο σχεδιασμό ενός μικρού -μεγάλου Μουσικού συνόλου-ορχήστρας με πραγματικά όργανα (αν είναι δυνατόν), είτε με τη βοήθεια μουσικού λογισμικού. • Ο εκπαιδευτικός σε ρόλο μαέστρου, δίνει στους μαθητές από το προηγούμενο μάθημα κάποιο έργο να το μελετήσουν και προτού φτάσει να διευθύνει επί σκηνής, το αναλύει, το διδάσκει στους μουσικούς, προσπαθεί να εκμαιεύει το καλύτερο δυνατόν από το εκάστοτε συγκεκριμένο σύνολο μέσα σε λίγες πρόβες. Παράλληλα ασκεί διοικητικό ρόλο ως αρχηγός του συνόλου και οφείλει να εμπνέει με τις γνώσεις και τη συμπεριφορά του (χρησιμοποιώντας στη μεθοδολογία του διάφορα μουσικά προγράμματα μέσω Η/Υ). Οι μαθητές παρακολουθούν είτε με τη φυσική τους παρουσία, αν είναι δυνατόν, είτε μέσω οπτικοακουστικών μέσων ποικιλία μουσικών δρώμενων (όπως συναυλίες, κοντσέρτα), καθώς και είδη μουσικής δυτικών πολιτισμικών ομάδων και καταγράφουν τυχόν παρατηρήσεις που έχουν να κάνουν με τους εκτελεστές.
α) Να γνωρίσουν τις κατηγορίες και τις επιμέρους ομάδες οργάνων μιας συμφωνικής ορχήστρας. β) Να αντιληφθούν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά, τα κουρδίσματα και τους τρόπους παιξίματος	**4. ΤΑ ΕΓΧΟΡΔΑ/ ΧΟΡΔΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ** 4.1 Νυκτά/νυσσόμενα 4.1.1. Εισαγωγή (Γενικά – χρήση - προέλευση και εξέλιξη)	• Οι μαθητές ακούν και αναγνωρίζουν διαφορετικά όργανα της ορχήστρας (εδώ έγχορδα) καθώς αυτά ακολουθούν ή μιμούνται ρυθμικά μοτίβα που εκτελούνται από κρουστά. (π.χ. αποσπάσματα από το "Bolero" του Maurice Ravel).

κάθε έγχορδου οργάνου. γ) Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά τα έγχορδα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας. δ) Να γνωρίζουν την ιστορική και εξελικτική πορεία των εγχόρδων οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας. ε) Να διακρίνουν ακουστικά τη διαφορά στο ηχόχρωμα των οργάνων που ανήκουν στην ίδια ομάδα (π.χ. βιολί και βιόλα).	4.1.2. Άρπα 4. 2. Τοξωτά 4.2.1. Εισαγωγή (Γενικά – χρήση - προέλευση και εξέλιξη) 4.2.2. Βιολί 4.2.3. Βιόλα 4.2.4. Βιολοντσέλο 4.2.5. Κοντραμπάσο 4.3. Πληκτροφόρα χορδόφωνα 4.3.1. Εισαγωγή (Γενικά -χρήση - προέλευση και εξέλιξη) 4.3.2. Κρουόμενα πληκτροφόρα (πιάνο) 4.3.3. Νυκτά πληκτροφόρα (τσέμπαλο). Σε κάθε όργανο γίνεται αναφορά σε έκταση, τεχνικά χαρακτηριστικά και τρόπους παιξίματος. **(Διδακτικές ώρες: 08)**	• Ο εκπαιδευτικός δίνει έμφαση στη σωστή κατηγοριοποίηση των μουσικών οργάνων μέσα από δραστηριότητες και ηχητικές ασκήσεις.
α) Να αντιληφθούν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά, τα κουρδίσματα και τους τρόπους παιξίματος κάθε πνευστού/αερόφωνου οργάνου. β) Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά τα πνευστά/αερόφωνα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας. γ) Να γνωρίζουν την ιστορική και εξελικτική πορεία των πνευστών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας. δ) Να διακρίνουν ακουστικά τη διαφορά στο ηχόχρωμα των οργάνων που ανήκουν στην ίδια ομάδα (π.χ. φαγκότο, κόντρα φαγκότο).	**5. ΤΑ ΠΝΕΥΣΤΑ / ΑΕΡΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ** 5.1. Ξύλινα 5.1.1. Εισαγωγή (Γενικά – χρήση- προέλευση και εξέλιξη) 5.1.2. Φλάουτο (πλαγίαυλος) και Φλάουτο piccolo 5.1.3. Όμποε (οξύαυλος) και Αγγλικό κόρνο 5.1.4. Κλαρινέτο (ευθύαυλος) και Μπάσο κλαρινέτο 5.1.5. Φαγκότο και Κόντρα φαγκότο	• Οι μαθητές είτε παρακολουθούν είτε συνθέτουν συνεργαζόμενοι ανά ομάδες ένα σύνολο παραλλαγών πάνω σε ένα δεδομένο θέμα με πνευστά αερόφωνα για να μάθουν τη διαφορά ξύλινων και χάλκινων πνευστών. • Οι μαθητές αναγνωρίζουν, περιγράφουν και συγκρίνουν συγκεκριμένα μουσικά όργανα - έννοιες μέσα σε μία ακρόαση με τη χρήση κατάλληλης μουσικής ορολογίας (εκτάσεις οργάνων-τεχνικά χαρακτηριστικά).

	5.2. Χάλκινα 5.2.1. Εισαγωγή (Γενικά – χρήση - προέλευση και εξέλιξη) 5.2.2. Τρομπέτα 5.2.3. Κόρνο 5.2.4. Τρομπόνι 5.2.5. Τούμπα Σε κάθε όργανο γίνεται αναφορά σε έκταση, τεχνικά χαρακτηριστικά και τρόπους παιξίματος. **(Διδακτικές ώρες: 07)**	
α) Να αντιληφθούν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και τους τρόπους παιξίματος κάθε μεμβρανόφωνου οργάνου. β) Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά τα μεμβρανόφωνα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας. γ) Να γνωρίζουν την ιστορική και εξελικτική πορεία των μεμβρανόφωνων οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας. δ) Να διακρίνουν ακουστικά τη διαφορά στο ηχόχρωμα των οργάνων που ανήκουν στην ίδια ομάδα (π.χ. μεγάλα τύμπανα, μικρά τύμπανα).	**6. ΤΑ ΚΡΟΥΣΤΑ ΜΕΜΒΡΑΝΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ** 6.1. Εισαγωγή (Γενικά, χρήση, προέλευση και εξέλιξη) 6. 2. Μεμβρανόφωνα συγκεκριμένου τονικού ύψους (τύμπανα) 6. 3. Μεμβρανόφωνα ακαθόριστου τονικού ύψους 6.3.1. Μεγάλο ταμπούρο 6.3.2. Μικρό ταμπούρο 6.3.3. Ντέφι Σε κάθε όργανο γίνεται αναφορά σε έκταση, τεχνικά χαρακτηριστικά και τρόπους παιξίματος. **(Διδακτικές ώρες: 01)**	• Οι μαθητές εξασκούνται και εκτελούν συντονισμένα σε ομάδα, ακολουθώντας τις οδηγίες του εκπαιδευτικού μικρές μουσικές συνθέσεις τους, ή έτοιμες ψηφιοποιημένες ενορχηστρώσεις μουσικών έργων, πάντα μέσα από Η/ Υ πειραματιζόμενοι στην εναλλαγή μουσικών οργάνων.

α) Να αντιληφθούν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και τους τρόπους παιξίματος κάθε ιδιόφωνου οργάνου. β) Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά τα ιδιόφωνα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας γ) Να γνωρίζουν την ιστορική και εξελικτική πορεία των ιδιόφωνων οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας δ) Να διακρίνουν ακουστικά τη διαφορά στο ηχόχρωμα οργάνων από παρόμοια υλικά (π.χ. καστανιέτες, woodblock και κλάβες).	**7. ΤΑ ΚΡΟΥΣΤΑ ΙΔΙΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ** 7.1. Εισαγωγή (Γενικά, χρήση, προέλευση και εξέλιξη) 7.2. Ιδιόφωνα συγκεκριμένου τονικού ύψους 7.2.1. Μεταλλόφωνο 7.2.2. Ξυλόφωνο 7.2.3. Ιμπράφωνο 7.2..4. Γκονγκ 7.2.5. Καμπάνες 7..3. Ιδιόφωνα ακαθόριστου τονικού ύψους 7.3.1.Κύμβαλα 7.3.2. Τρίγωνο 7.3.3. Ταμ-ταμ 7.3.4. Καστανιέτες 7.3.5.Wood block και temple block 7.3.6. Ξύστρα 7.3.7. Μαράκες 7.3.8. Μαστίγιο 7.3.9. Κλάβες Σε κάθε όργανο γίνεται αναφορά σε έκταση, τεχνικά χαρακτηριστικά και τρόπους παιξίματος. **(Διδακτικές ώρες: 02)**	Οι μαθητές συνδυάζοντας διάφορα μελωδικά και ρυθμικά ostinati μελοποιούν ένα ποίημα. Συνδυάζουν ήχους, συνθέτουν δικά τους ηχοχρώματα δια μέσου της βιωματικής προσέγγισης ώστε να αντιληφθούν τις δυνατότητες των κρουστών ιδιόφωνων οργάνων της ορχήστρας, Οι μαθητές ακούν και αναγνωρίζουν διαφορετικά όργανα της ορχήστρας (μεμβρανόφωνα - ιδιόφωνα -μελωδικά - ρυθμικά) μέσα από ένα σύνολο όπου συμμετέχουν και πνευστά όργανα. Ακρόαση και διάκριση του ήχου των κρουστών οργάνων κατά μόνας και κατά ομάδες. Παράλληλη παρακολούθηση (ρυθμικής) παρτιτούρας.
α) Να γνωρίζουν τα όργανα που δεν ανήκουν στις σταθερές ομάδες της συμφωνικής	**8. ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΑ ΟΡΓΑΝΑ ΜΕ**	• Για την ανάδειξη των συνεργαζομένων οργάνων με την Ορχήστρα ο εκπαιδευτικός δίνει την

ορχήστρας αλλά συμπράττουν συχνά με αυτή. β) Να αναγνωρίζουν οπτικά και ακουστικά όργανα παλιότερης εποχής, που αποτελούν προγόνους νεότερων οργάνων	**ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ**: 8.1. Χορδόφωνα 8.1.1. Αναγεννησιακό λαούτο 8.1.2. Θεόρβη 8.1.3. Κιθάρα 8.1.4. Μαντολίνο 8.2. Αερόφωνα 8.2.1. Εκκλησιαστικό όργανο 8.2.2. Σαξόφωνο 8.3. Ιδιόφωνα (Τσελέστα) Σε κάθε όργανο γίνεται αναφορά σε προέλευση και εξέλιξή, χρήση, έκταση, τεχνικά χαρακτηριστικά και τρόπους παιξίματος. **(Διδακτικές ώρες: 02)**	ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν βιωματικά τα εκτάκτως **συνεργαζόμενα όργανα** μέσα από την ακρόαση - ανάλυση των ακόλουθων διδακτικών έργων: όπως Ravel: “Bolero”, Britten: “A young person's guide to the orchestra”, Berlioz: «Φανταστική Συμφωνία», Stravinsky: «Ιεροτελεστία της άνοιξης», Rimsky-Korsakoff: “Scheherazade, Rodrigo: “Concierto de Aranjuez” (π.χ. ο Ravel χρησιμοποιεί το σαξόφωνο, ο Stravinsky το πιάνο).
α) Να κατανοήσουν την έννοια της «μεταφερόμενης τονικότητας» και την αναγκαιότητά της. β) Να κατανοήσουν τον τρόπο γραφής και ανάγνωσης των μουσικών οργάνων μεταφερόμενης τονικότητας στο πεντάγραμμο. γ) Να είναι σε θέση να μεταγράψουν στο πεντάγραμμο μια απλή μελωδία από ένα όργανο μεταφοράς σε ένα άλλο όργανο (όχι μεταφοράς).	**9. ΟΡΓΑΝΑ ΜΕΤΑΦΕΡΟΜΕΝΗΣ ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑΣ (TRANSPORTO)**	Οι μαθητές μαθαίνουν (ή έρχονται σε επαφή) με τους τρόπους γραφής για όργανα μεταφοράς (transporto) μέσα από ανάλυση και ασκήσεις μεταγραφής από ένα όργανο σε άλλο, καθώς και ασκήσεις ενορχήστρωσης έργων για πιάνο ή μικρά σύνολα. Παράδειγμα έργου προς ανάλυση: η ενορχηστρωτική μεταγραφή (ή ενορχήστρωση) του M. Ravel πάνω στο έργο για πιάνο "Εικόνες από μια έκθεση" του Mussorgsky.
α) Να γνωρίσουν τα είδη ορχήστρας ανά εποχή και τις αλλαγές στη σύστασή τους (προσθήκες οργάνων) σύμφωνα με την εξέλιξη της τεχνολογίας. β) Να διαβάζουν και να παρακολουθούν μια παρτιτούρα από όλες τις εποχές και να	**10. ΕΙΔΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΠΑΡΤΙΤΟΥΡΑΣ ΑΝΑ ΕΠΟΧΗ** 10.1. Είδη ορχήστρας 10.1.1. Ορχήστρα μπαρόκ (1600-1750) 10.1.2. Ορχήστρα κλασικής εποχής (1750-1820) 10.1.3. Ορχήστρα ρομαντικής εποχής	Γνωριμία με ακουστικά αποσπάσματα από όλων των ειδών τα όργανα, που έλκουν την καταγωγή τους από τους αρχαίους πολιτισμούς, ιδίως της Αφρικής και της Μεσοποταμίας. Εξελίχθηκαν παράλληλα με τα μουσικά ιδιώματα, από το Μεσαίωνα ως τον 20ό αιώνα.

γνωρίζουν τη θέση των μουσικών οργάνων σε αυτήν. γ) Να γνωρίσουν τα μικρότερα οργανικά σύνολα και το ρεπερτόριό τους. δ) Να κατανοήσουν μέσα από σχεδιάγραμμα τις ομάδες των οργάνων και τη θέση τους στην παρτιτούρα. ε) Να αναγνωρίζουν ακουστικά τα όργανα που συμμετέχουν σε ένα ορχηστρικό σύνολο. στ) Να εξοικειωθούν με το διαφορετικό ρεπερτόριο σύμφωνα με το στυλ της εποχής.	(19ος αι.) 10.1.4. Ορχήστρα σύγχρονης εποχής (20ος αι.) 10.2. Οργανικά σύνολα 10.2.1. Trio sonata 10.2.2. Trio εγχόρδων 10.2.3. Piano-trio 10.2.4. Quartetto εγχόρδων 10.2.5. Quintetto - octetto 10.3. Σχηματικές παρτιτούρες για κάθε εποχή 10.4. Ας ακούσουμε μουσική: μουσικά παραδείγματα από κάθε στυλ, με ορχήστρες «εποχής».	Οι μαθητές αναγνωρίζουν, περιγράφουν, συγκρίνουν και αναλύουν μουσικές ακροάσεις διαφορετικών μουσικών ειδών, στυλ και πολιτισμών με χρήση κατάλληλης μουσικής ορολογίας, με έμφαση στη μουσική του 20ού αιώνα με χρήση μουσικής τεχνολογίας. Οι μαθητές να ασκηθούν στην ανάγνωση σχηματικής παρτιτούρας,, όπου κάθε κατηγορία οργάνων είναι ομαδοποιημένη (π.χ. 30 έγχορδα, 6 ξύλινα, 8 χάλκινα) κι έτσι να διευκολύνεται η κατανόηση της ενορχήστρωσης σε κάθε εποχή, όπως και να εμπεδώνεται η γνώση της θέσης κάθε οργάνου στην παρτιτούρα. Οι μαθητές ακούγοντας την πολυφωνική μουσική της Αναγέννησης και του Μπαρόκ: Τρίφωνα ως οκτάφωνα σύνολα (φλάουτα, βιόλες, broken consort), καντσόνες (Frescobaldi) - Τρίο σονάτες (Fontana, Corelli, Buxtehude) με μπάσο κοντίνουο, κοντσέρτο γκρόσο (Handel, Bach), κοντσέρτο σόλο (Vivaldi) και την κλασική εποχή: κοντσέρτα (Mozart, Beethoven) κουαρτέτο εγχόρδων (Haydn), συνεργασία σε κουιντέτα και μεγαλύτερα σύνολα, με πιάνο και πνευστά κυρίως όργανα, ως τη συμφωνική ορχήστρα του 19ου αιώνα μαθαίνουν να ξεχωρίζουν διάφορα στυλ από τις ορχήστρες διαφόρων εποχών. Οι μαθητές βιωματικά μέσα από την εναλλαγή από διάφορα μουσικά όργανα αναπτύσσουν την ακουστική τους μνήμη εκτελώντας με μίμηση σύντομα ρυθμικά και μελωδικά σχήματα με όργανα της ορχήστρας (τοξωτά-νυκτά πληκτροφόρα και κρουστά μεμβρανόφωνα-ιδιόφωνα) με τη βοήθεια ενός Μουσικού προγράμματος. Οι μαθητές ακούν συγκεντρωμένα ένα ευρύ ρεπερτόριο μουσικών ακροάσεων με τη χρήση

		ενός καθιερωμένου οδηγού ακρόασης ή παρτιτούρας, εστιάζοντας σε συγκεκριμένες μουσικές έννοιες και με αυτό τον τρόπο μπορούν να δημιουργούν οι ίδιοι το δικό τους οδηγό ακρόασης. Πειραματισμοί σε σύγχρονες απλές μελωδίες με τα μουσικά σύνολα, που δημιουργούν οι μαθητές ακολουθώντας τις οδηγίες του εκπαιδευτικού ως μαέστρου - συντονιστή μέσω νέων τεχνολογιών (Η/Υ). Οι μαθητές συνθέτουν ανά ομάδες ένα κομμάτι, που έχει αρχή-μέση-τέλος. Οι μαθητές διατυπώνουν συμπεράσματα μέσα από τις συγκρίσεις των Συνθέσεων. Οι μαθητές ανταποκρίνονται σε μια μουσική ακρόαση με ποικιλία τρόπων (όπως λόγος, χορογραφία, δραματοποίηση, θεατρική έκφραση).
α) Να γνωρίσουν την καθιερωμένη ελληνική και διεθνή ονομασία των μουσικών οργάνων συμφωνικής ορχήστρας και να κατανοήσουν το περιεχόμενο των μουσικών όρων. β) Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν το περιεχόμενο των μουσικών όρων. γ) Να ασκηθούν στη χρήση ευρετηρίου.	**11. ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΩΝ**	Οι μαθητές αναπτύσσουν την ακουστική τους μνήμη, αναγνωρίζοντας, ανακαλώντας, αποκωδικοποιώντας και αποδίδοντας με συμβατική σημειογραφία σύνθετα ρυθμικά και μελωδικά σχήματα και χρησιμοποιούν διάφορους μουσικούς όρους μέσα από τη μουσική ορολογία δημιουργώντας μουσικές διασκευές.

Επισήμανση: Τα τρία τελευταία κεφάλαια μπορούν να διδαχθούν εμβόλιμα (να ενσωματωθούν) στα προηγούμενα κεφάλαια κατά την κρίση του διδάσκοντα. Αν είναι εφικτό να διδαχθούν ξεχωριστά, προτείνεται 1 ώρα διδασκαλίας για το κεφάλαιο 9 (Όργανα μεταφερόμενης τονικότητας), 3 ώρες διδασκαλίας για το κεφάλαιο 10 (είδη ορχήστρας και είδη παρτιτούρας ανά εποχή) και 1 ώρα διδασκαλίας για το κεφάλαιο 11 (Γλωσσάρι μουσικών οργάνων και μουσικών όρων).

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Πρόκειται για διαδικασία, που αποβλέπει με συγκεκριμένα κριτήρια και με συγκεκριμένη μεθοδολογία να προσδιορίσει συστηματικά, έγκυρα, αξιόπιστα και αντικειμενικά το αποτέλεσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς στόχους στο μάθημα της Οργανολογίας.

Βασικές αρχές της αξιολόγησης ειδικά για την Οργανολογία Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας

Μία αποδοτική και πρακτική αξιολόγηση θα πρέπει να σχετίζεται πλήρως με όλο το εύρος των διδακτικών στόχων, να ενισχύει τα κίνητρα των μαθητών (μάθημα επιλογής) και τη θέλησή τους για μάθηση και να αποτελεί αφετηρία για την ανάπτυξη της κριτικής-ελεγκτικής ακοής τους και για την περαιτέρω ανάπτυξη της αντίληψης για δημιουργία ενός δικού τους Μουσικού συνόλου. Επίσης, θα πρέπει να διασφαλίζει ότι οι διάφοροι στόχοι της διδασκαλίας της Οργανολογίας τυγχάνουν δίκαιης μεταχείρισης και να προσδιορίζει για τους μαθητές τα αναμενόμενα επίπεδα και να τα κοινοποιεί σε αυτούς.

Οι πολλές ιδιαιτερότητες (όπως: πρακτική φύση, εργαστηριακός χαρακτήρας, έμφαση στις δεξιότητες, διδασκαλία εννοιών, κατάκτηση γνώσεων, καλλιέργεια συμπεριφορών) το μεγάλο εύρος (όπως πληθώρα δραστηριοτήτων, επαφή με διάφορα μουσικά είδη, γνωριμία με τα όργανα της Συμφωνικής Ορχήστρας, χρήση της τεχνολογίας, συνδυασμός μουσικής και εκτέλεσης) και η σύνθετη φύση του μαθήματος της Οργανολογίας, απαιτεί ένα ισορροπημένο σύστημα αξιολόγησης, το οποίο συνδυάζει ποικίλες στρατηγικές αξιολόγησης, προκειμένου να αξιολογηθούν όλοι οι στόχοι, οι διαδικασίες και τα περιεχόμενα του Προγράμματος Σπουδών.

Στη συνέχεια αναφέρονται τα κυριότερα εργαλεία της αξιολόγησης.

Τεχνικές παρατήρησης, συλλογής και καταγραφής της μαθησιακής εξέλιξης και ανάπτυξης των μαθητών

Κλίμακα ελέγχου, checklist: Ένας κατάλογος, ο οποίος μπορεί να δημιουργηθεί από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό ή οποιοδήποτε άλλο αξιολογητή ή ακόμη και μαθητή. Ο αξιολογητής βάζει απλά ένα ✓ αν παρατηρείται ή όχι μια ζητούμενη συμπεριφορά, δεξιότητα, στάση, διάθεση, γνώση, όσον αφορά την αναγνώριση ηχοχρωμάτων των οργάνων, είδη Ορχηστρών κ.λπ.

Κλίμακες διαβαθμισμένων κριτηρίων/rubrics: Είναι ένα ποσοτικό εργαλείο που αξιολογεί μια δραστηριότητα του παιδιού, όπως ακρόαση, σύνθεση, εκτέλεση. Η διαφορά από την κλίμακα ελέγχου (checklist) είναι ότι μια πολύπλοκη συμπεριφορά μπορεί να αξιολογηθεί και να ερμηνευθεί, αν χωριστεί σε διαρθρωμένα επίπεδα ποιότητας. Αποτελεί ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία αξιολόγησης ως προς την ουσιώδη ανατροφοδότηση των μαθητών.

Ανεκδοτική καταγραφή: Μια ανοιχτή, αφηγηματική, τυπική ή άτυπη μορφή παρατήρησης μιας συμπεριφοράς ενός μαθητή σε σχέση με το Όργανο ή την Ορχήστρα ή το Μουσικό Σύνολο, βάσει προκαθορισμένων κριτηρίων. Το είδος αυτό μπορεί να αποτελέσει πλούσια πηγή πληροφοριών.

Βιντεογραφήσεις: Μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την καταγραφή των μουσικών αποτελεσμάτων στα διάφορα μουσικά σύνολα των μαθητών κατά τη διάρκεια ποικίλων μουσικών δραστηριοτήτων. Τα βιντεογραφημένα αποσπάσματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για σκοπούς αυτοαξιολόγησης.

Ηχογραφήσεις: Αποτελούν μια από τις πιο αποτελεσματικές τεχνικές καταγραφής της ανάπτυξης των μαθητών σε όλους τους τομείς, εφόσον πραγματοποιούνται συστηματικά. Με τη χρήση της συσκευής για ακρόαση ψηφιακών δίσκων (cd player) ή ακόμη του Η/Υ και λογισμικού προγράμματος, όπως του Audacity, μπορεί να καταγραφούν συνθέσεις, μουσικές εκτελέσεις με πειραματισμούς διαφόρων οργάνων κ.λπ.. Η αξιοποίηση των πληροφοριών μπορεί να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να εξαγάγει τα δικά του συμπεράσματα για την εξελικτική πορεία του μαθητή.

«Φωτογραφήσεις Παρτιτούρας»: Φωτογραφική καταγραφή μουσικών γεγονότων, που διαδραματίζονται σε ένα Σύνολο έτσι, ώστε ο εκπαιδευτικός ή ο μαθητής να μπορεί να ανατρέξει σε αυτά για να διορθώσει τυχόν παραλήψεις η λάθη κατά την εκτέλεση μίας Μουσικής δραστηριότητας. Οι φωτογραφίες μετά την εξυπηρέτηση του στόχου (κατά περίπτωση) μπορούν να αρχειοθετούνται συνοδευόμενες από σχόλια. Με τον τρόπο αυτό μπορούν επίσης να αποτελέσουν τεκμήρια και κατά την ενημέρωση των σωστών πρακτικών, που αναδεικνύονται μέσα από την εκτέλεση στα μουσικά σύνολα.

Συνέντευξη: Δίνει την ευκαιρία στον εκπαιδευτικό να συζητήσει με το μαθητή ένα θέμα σε βάθος και να συγκεντρωθούν σημαντικές πληροφορίες την ώρα που εκτελείται μια δραστηριότητα. Μπορεί να υποβάλλονται ανοικτού και κλειστού τύπου ερωτήσεις κατά την εξέλιξη ή μετά από μία ακρόαση ανάλογα με το πώς εξελίσσεται η συνέντευξη. Ο εκπαιδευτικός, απλώς καταγράφει τις παρατηρήσεις.

Ημερολόγιο (journal): παιδαγωγικό ημερολόγιο ή αναλυτικό σημειωματάριο. Ο μαθητής μπορεί να καταγράψει τις απόψεις, τις σκέψεις και τα συναισθήματά του μετά από κάποιες κατευθυντήριες γραμμές από τον εκπαιδευτικό σχετικά με την δημιουργία ενός Μουσικού Συνόλου τόσο live (εάν είναι δυνατόν), είτε με τη βοήθεια ενός Μουσικού προγράμματος finale , Creative Sequencing Techniques (σύνθεση - ενορχήστρωση μέσω Midi και sample libraries) κ.λπ.

Φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης: Αφού προκαθοριστούν τα Μουσικά κριτήρια, τα εργαλεία αυτά μπορεί να δράσουν επικουρικά, αφενός στην παρατήρηση και αφετέρου στο φάκελο εργασιών για την δημιουργία ενός οποιουδήποτε Μουσικού Συνόλου. Με τη χρήση τέτοιων φύλλων ο μαθητής γίνεται ένας ανεξάρτητος ερευνητής της μάθησης και της γνώσης του, φτάνει να αναπτύξει αυτή την ικανότητα. Ο εκπαιδευτικός, μέσα από τη διαδικασία της αυτοαξιολόγησης αντλεί χρήσιμα στοιχεία για τους

μαθητές και για την αυτοαντίληψή τους. Με τον ίδιο τρόπο και η ετεροαξιολόγηση (κριτική ανάμεσα στους μαθητές) μπορεί να αποτελέσει μια παιδαγωγική λειτουργία με θετικές επιδράσεις στη μάθηση και διδασκαλία.

Φάκελος επιτευγμάτων/portfolios: Σκόπιμη, συστηματική και πολυδιάστατη συλλογή πειστηρίων της μάθησης του μαθητή κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, η οποία δείχνει τις προσπάθειες, τα επιτεύγματα και την πρόοδό του όσον αφορά την αναλυτική εκμάθηση των Μουσικών οργάνων όσο και τη δημιουργία Μουσικών Συνόλων. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ετοιμάσει εκ των προτέρων μια κλίμακα διαβάθμισης με αριθμητική βαθμολογία, η οποία να δοθεί στον μαθητή στην αρχή του τετραμήνου, ώστε να γνωρίζει τι θα πρέπει να συμπεριλάβει στο φάκελό του μέχρι το τέλος του τετραμήνου. Έχοντας ένα λειτουργικό και αποτελεσματικό αρχείο, ο εκπαιδευτικός συγκεντρώνει πληροφορίες για το τι γνωρίζει και τι μπορεί να κάνει κάθε μαθητής και έπειτα τις ταξινομεί και τις αναλύει. Πρόκειται για ένα εργαλείο αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης του μαθητή.

Η αξιολόγηση πρέπει να εξασφαλίζει:

1. πρόσβαση σε σχετικά όργανα και εξοπλισμό,
2. κατάλληλους χώρους πραγματοποίησης του μαθήματος με επαρκή χώρο και ακουστική ποιότητα,
3. διανομή τέτοια, ώστε να είναι δυνατόν να αξιολογούνται όλοι οι συμμετέχοντες.

Σημείωση: Προτείνεται η γραπτή εξέταση του μαθήματος στις τελικές προαγωγικές εξετάσεις με θέματα διαβαθμισμένης δυσκολίας και η αποφυγή γενικού τύπου ερωτήσεων.

ΙΙΙ) ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΤΙΣΤΙΞΗΣ

Α΄ ΤΑΞΗΣ ΛΥΚΕΙΟΥ

Ι. ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΤΙΣΤΙΞΗΣ»

Το μάθημα «Στοιχεία αντίστιξης» διδάσκεται σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα μία ώρα την εβδομάδα στην Α' Λυκείου ως μάθημα επιλογής. Σκοπός του μαθήματος είναι η εξοικείωση των μαθητών με τις βασικές αρχές που αφορούν στην οριζόντια οργάνωση του ηχητικού υλικού σύμφωνα με τις αντιστικτικές και πολυφωνικές τεχνικές και ειδικότερα την αντίστιξη σε στυλ Palestrina. Η ενότητα αυτή είναι ο αναγκαίος κρίκος ώστε οι μαθητές να αντιληφθούν - κατανοήσουν την εξέλιξη της συνθετικής σκέψης (πολυφωνία – ομοφωνία).

Οι στόχοι του μαθήματος είναι να συσχετίσουν τις συγχορδιακές μορφές της εποχής της πολυφωνίας με το μάθημα της αρμονίας, να εξοικειωθούν με το «χρώμα» των εκκλησιαστικών τρόπων, να κατανοήσουν την αντιστικτική πλοκή της εποχής της πολυφωνίας σε σχέση με την αρμονική αλληλουχία και αντιστικτική πλοκή των χορικών του J.S. Bach σε συνδυασμό με το μάθημα της αρμονίας, να αντιληφθούν τον τεράστιο πλούτο της χορωδιακής μουσικής του 15ου και 16ου αιώνα και να επιδεικνύουν επαρκώς ικανότητες φωνητικής εκτέλεσης έργων κοσμικής και εκκλησιαστικής μουσικής του 15ου αιώνα.

Αξιολόγηση

<u>Κριτήρια αξιολόγησης</u>

1.Εμπέδωση των κύριων εννοιών (βαθμός κατανόησης και εμβάθυνσης όσον αφορά τη χρήση και τον συσχετισμό τους).
2. Εμπέδωση και αφομοίωση των κυριοτέρων στοιχείων των βασικών θεμάτων και της διδακτέας ύλης.
3. Κατανόηση του ιστορικού πλαισίου και της εξελικτικής πορείας της ευρωπαϊκής μουσικής.
4.Κατανόηση του ιστορικού πλαισίου και της εξελικτικής πορείας της ευρωπαϊκής μουσικής σημειογραφίας.
5. Ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης.
6.Ανάπτυξη δεξιοτήτων ακρόασης (όπως αναγνώριση μουσικού συστήματος και χρονικής περιόδου, αναγνώριση μουσικής υφής, αναγνώριση και παρακολούθηση αριθμού φωνών σε ένα πολυφωνικό έργο, αναγνώριση χρήσης συγκεκριμένων αντιστικτικών τεχνικών).
7. Ανάπτυξη φωνητικών δεξιοτήτων (όπως ορθή απόδοση μικρών μελωδικών φράσεων σε όλους τους τρόπους και κατά ζεύγη απόδοση δίφωνης αντίστιξης, ορθή απόδοση δίφωνου κανόνα).

<u>Μέσα αξιολόγησης</u>

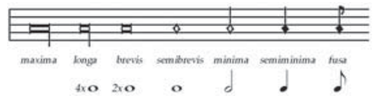
1. Προφορικές ή/και γραπτές εξετάσεις στις βασικές θεματικές του μαθήματος με κλίμακα διαβάθμισης επί των κριτηρίων.
2. Προφορικές ή/και γραπτές εξετάσεις επί ακουστικών παραδειγμάτων βάσει του κριτηρίου 6.
3. Εκπόνηση ατομικών ή ομαδικών εργασιών στις οποίες θα σχολιάζονται συγκεκριμένα σημεία (όπως πτωτικοί σχηματισμοί, κλιμάκωση μελωδίας, χρήση ειδών διαστημάτων) ή χαρακτηριστικά (όπως οργανωτικές αρχές, υφολογικά χαρακτηριστικά) μουσικών κειμένων από γνωστά ή άγνωστα για τους μαθητές αποσπάσματα έργων σημαντικών

εκπροσώπων της κάθε εποχής. Στις περιπτώσεις των άγνωστων έργων, μπορεί να ζητείται, βάσει του σχολιασμού και των δεδομένων χαρακτηριστικών, η προσέγγιση της εποχής και της ιδιαίτερης σχολής του προς εξέταση έργου. Βαθμολόγηση με κλίμακα διαβάθμισης επί των κριτηρίων.

ΙΙ. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΤΙΣΤΙΞΗΣ»

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Οι μαθητές: **1.** να κατανοήσουν την έννοια της συνήχησης, της μουσικής υφής και του μουσικού ύφους **2.** να αντιληφθούν την ύπαρξη ιστορικού πλαισίου για κάθε εποχή και την εξελικτική πορεία της μουσικής **3**. να μπορούν να αναγνωρίσουν τα δομικά χαρακτηριστικά μιας μελωδίας **4**. να μπορούν να αποδώσουν μαζί με συμμαθητές τους αρμονικά διαστήματα, συγχορδίες και άλλες συνηχήσεις. **5.** να μπορούν να αποδώσουν μικρές φράσεις σε ετεροφωνική, πολυφωνική και ομοφωνική υφή. **6.** να αντιληφθούν την αναγκαιότητα της διαφοροποίησης, της μεταβολής και της πρωτοτυπίας ως γνωρίσματα της έντεχνης μουσικής τέχνης και ως προϋπόθεση για την εξέλιξή της και ακόμη ως διαφοροποιητικά στοιχεία της έντεχνης δημιουργίας από τις συλλογικές μορφές τέχνης (λαϊκή, δημοτική) και από τις μορφές της ελαφράς δημιουργίας.	**1. Εισαγωγή (Ορισμοί – Ιστορικό πλαίσιο)** **1.1 Κύριες έννοιες:** • μελωδία • φωνή (ανθρώπινη και οργανική), συνδυασμοί φωνών (όπως συνηχητικός, αντιφωνικός: εναλλαγή φωνητικών ομάδων, απαντητικός: εναλλαγή μεμονωμένης φωνής με φωνητική ομάδα), • συνηχήσεις φθόγγων, αρμονικά διαστήματα και ταξινόμηση αυτών με βάση το κριτήριο της συμφωνίας/διαφωνίας, • σύνθετες συνηχήσεις (συνηχήσεις δύο ή περισσοτέρων αρμονικών διαστημάτων), συγχορδίες και ταξινόμηση αυτών με βάση το κριτήριο της συμφωνίας/διαφωνίας • μουσική υφή και κατηγορίες αυτής με βάση τη φωνή (όπως μονοφωνία, ετεροφωνία, πολυφωνία, ομοφωνία) • τεχνικές μουσικής υφής, η αντίστιξη ως η τεχνική της συνήχησης μελωδικών γραμμών • μουσικά συστήματα (όπως τροπικότητα, τονικότητα, ατονικά συστήματα) • ύφος ανά εποχή και συνθέτη, αισθητικά κριτήρια και διαμόρφωση αυτών. **1.2 Εξελικτική πορεία της ευρωπαϊκής μουσικής**	**1.** Απόδοση από κάθε μαθητή/μαθήτρια σύντομης μελωδίας δικής του/ της έμπνευσης. Σχολιασμός της μελωδίας από την τάξη όσον αφορά τα στοιχειώδη δομικά χαρακτηριστικά της (όπως ψηλή ή χαμηλή τονική περιοχή, διακύμανση τονικού ύψους, μελωδικά διαστήματα, ρυθμικές αξίες και εναλλαγές τους, ψηλή ή χαμηλή ένταση, διακύμανση έντασης). **2.** Απόδοση αρμονικών διαστημάτων από ζεύγη μαθητών. **3.** Απόδοση συγχορδιών και άλλων τρίφωνων συνηχητικών συνδυασμών από τρεις μαθητές. **4.** Απόδοση μιας μικρής μουσικής φράσης από ένα μαθητή και στη συνέχεια ταυτόχρονη απόδοσή της κατά ακριβή μίμηση από ένα δεύτερο (βιωματική εξάσκηση της μονοφωνικής υφής). Ακολουθεί ελαφρώς παραλλαγμένη ταυτόχρονη απόδοση από τον δεύτερο (εξάσκηση της ετεροφωνικής υφής). **5.** Απόδοση μικρών ανεξάρτητων μουσικών φράσεων από δύο ή περισσότερους μαθητές

	• περίοδοι (μεσαιωνική, αναγέννηση, μπαρόκ, κλασική, ρομαντική, σύγχρονη) • εξέλιξη της πολυφωνικής πράξης – μεταβολή των οργανωτικών αρχών των συνηχήσεων (διαστηματική/ συγχορδιακή/αρμονική αντίληψη) • σύγχρονες πρωτοποριακές πολυφωνικές τεχνικές (όπως μικροπολυφωνία). **Ώρες διδασκαλίας: 2**	(εξάσκηση πολυφωνικής υφής). **6.** Απόδοση μιας μελωδικής φράσης από έναν μαθητή με την ταυτόχρονη αρμονική συνοδεία ομάδας τουλάχιστον τριών μαθητών (εξάσκηση της ομοφωνικής υφής). **7.** Ακρόαση και σχολιασμός χαρακτηριστικών έργων από διαφορετικές εποχές και στυλ.
Οι μαθητές να μπορούν να: **1.** να κατανοήσουν το σύστημα των τρόπων και των ειδών τους, καθώς και τη διαφορά τους από το τονικό σύστημα σε συσχέτιση με τη θεωρητική έννοια της κλίμακας **2.** να αντιληφθούν τη σπουδαιότητα της αρχαιοελληνικής και της βυζαντινής μουσικής θεωρίας στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής μουσικής θεωρίας και πράξης.	**2. Μεσαιωνικοί και αναγεννησιακοί τρόποι** • σύντομη αναφορά στην έννοια και στη δομή της διατονικής κλίμακας, επισήμανση της προέλευσής της από την αρχαιοελληνική μουσική θεωρία και της μεταφοράς της στη μεσαιωνική μουσική θεωρία • σύντομη εισαγωγή στο σύστημα των μεσαιωνικών εκκλησιαστικών τρόπων (ή τόνων ή ήχων) ως ένα είδος κατηγοριοποίησης του ρεπερτορίου του λειτουργικού μέλους της Καθολικής Εκκλησίας • αναφορά στα είδη των τρόπων και στα χαρακτηριστικά τους: Αυθεντικοί (δώριος, φρύγιος, λύδιος, μιξολύδιος, αιολικός, ιωνικός ή modus lascivus) και Πλάγιοι (υποδώριος, υποφρύγιος, υπολύδιος, υπομιξολύδιος, υποαιολικός, υποϊωνικός), χαρακτηριστικοί φθόγγοι (finalis, tenor, confinalis), χαρακτηριστικά μελωδικά σχήματα, χρήση αλλοιωμένων φθόγγων κ.ά. • ονοματολογική και θεωρητική αντιπαραβολή με τους αρχαιοελληνικούς τρόπους. **Ώρες διδασκαλίας: 2**	**1.** Οι μαθητές αποδίδουν φωνητικά μικρές μελωδικές φράσεις σε όλους τους τρόπους.

Οι μαθητές: **1**. να γνωρίσουν τα φθογγόσημα, τα μέτρα και τα κλειδιά του 16ου αιώνα **2.** να γνωρίσουν τους συνθέτες της εποχής 3. να συσχετίσουν τη σημειογραφία του 16ου αιώνα και τα κλειδιά με τη σημερινή .σημειογραφία και να αντιληφθούν το στυλ της Ρωμαϊκής σχολής και τον τρόπο χρήσης των αξιών αυτής της χρονικής περιόδου.	**3. Δομικά στοιχεία** **3.1 Φθογγόσημα, αξίες, μέτρο και χρήση κλειδιών** **3.1.1 Χρήση φθογγοσήμων** Αναφορά στο ιστορικό υπόβαθρο της λευκής σημειογραφίας και στην αντιστοιχία με τα σημερινά φθογγόσημα (σε σχέση με την παλαιότερη μετρική σημειογραφία (Mensural) - Αξίες σε χρήση **3.2 Μέτρο** Δίσημο και τρίσημο μέτρο - Η μονάδα χρόνου semibrevis (ολόκληρο) και ολόκληρο παρεστιγμένο, τα μέτρα 4/2 και 6/2. **3.3 Η χρήση των κλειδιών** Η ιστορική χρήση των κλειδιών. **Ώρες διδασκαλίας: 2**	Ανάλυση και μελέτη των φθογγόσημων της λευκής σημειογραφίας. Παρατήρηση των δίσημων και τρίσημων μέτρων και σύγκριση με τα σημερινά αντίστοιχα μέτρα. Προβολές χειρογράφων με χρήση φθογγοσήμων της λευκής σημειογραφίας. Ανάλυση, ερμηνεία και μεταφορά στη σημερινή σημειογραφία. Παρατήρηση των κλειδιών. Ασκήσεις μεταφοράς από κλειδί ΝΤΟ σε κλειδί ΣΟΛ.
Οι μαθητές να γνωρίσουν, μέσα από τη μελέτη του Cantus firmus, τα μελωδικά διαστήματα -εργαλεία για τη σύνθεση έργων του 16ου αιώνα-, τους συνθέτες του 16ου αιώνα, το στυλ και την αισθητική της εποχής της Αναγέννησης.	**4. Δόμηση μελωδικής γραμμής** **4.1 Κατασκευή μελωδίας (Cantus firmus)** Μελωδικά διαστήματα - Χρήση ανιόντων και κατιόντων διαστημάτων - βηματική κίνηση και πήδημα - η χρήση του φθόγγου ΣΙ ύφεση	Άσκηση εντοπισμού και αναγνώρισης όλων των διαστημάτων μιας μελωδίας. Αναλύσεις παραδειγμάτων Cantus firmus, παρατήρηση και περιγραφή των μελωδικών διαστημάτων.

	Διαδοχή διαστημάτων - Διαδοχικά πηδήματα προς την ίδια κατεύθυνση ή την αντίθετη κατεύθυνση - Σύνθετα διαστήματα και η χρήση αρπισμών - Η εξαίρεση του πηδήματος της 8ης - η 6η μικρή ως ανιόν πήδημα - η επανάληψη φθόγγων - βηματική κίνηση ογδόων - παύσεις **4.2 Γενικά χαρακτηριστικά και έννοιες για την κατασκευή μελωδίας** Το ολόκληρο (semibrevis) και η επιρροή του Γρηγοριανού μέλους. Αρχικός και τελικός φθόγγος Η μέγιστη έκταση (ambitus) - Κλιμάκωση και εξισορρόπηση - έλεγχος της δραματικότητας και μελωδικές εξάρσεις Το στυλ και η χρήση μοτίβων και ρυθμικών σχημάτων. Η χρήση του τεχνητού προσαγωγέα (musica ficta) στην αυθεντική πτώση (clausula vera). **Ώρες διδασκαλίας**: 2	Κατασκευή ανιούσας και κατιούσας κίνησης με χρήση βήματος και άλματος. Εξάσκηση πάνω στα διαδοχικά ανιόντα ή κατιόντα άλματα. Συνδυασμοί με βήμα και άλμα. Ακουστική εξάσκηση στο πιάνο πάνω στα μελωδικά διαστήματα - μια χρήσιμη σύνδεση με το μάθημα των Ακουστικών Ικανοτήτων. Άσκηση κατασκευής μελωδίας με ολόκληρα (semibrevis), έκτασης 8-12 μέτρων- πάνω στους μεσαιωνικούς τρόπους, με χρήση όλων των επιτρεπόμενων μελωδικών διαστημάτων.
Οι μαθητές να μπορούν: 1. να χρησιμοποιήσουν και να χειριστούν διαστήματα, συνηχήσεις και κινήσεις φωνών σύμφωνα με τους κανόνες του πρώτου είδους της αντίστιξης 2. να αντιληφθούν την ένταση-χαλάρωση, όπως και την κορύφωση, όταν όλες οι φωνές ακούγονται μαζί.	**5. Δίφωνη αντίστιξη** **5.1 Πρώτο είδος - Κατασκευή μελωδίας με ολόκληρα (1:1)** **5.1.1 Συνηχήσεις - Αρμονικά διαστήματα - Είδη αρμονικών διαστημάτων** Ταξινόμηση σε τέλεια και ατελή, σύμφωνα και διάφωνα διαστήματα. Η αποκλειστική χρήση των σύμφωνων διαστημάτων στο α΄ είδος και η αποφυγή του διαστήματος της 4ης. **5.1.2 Γενικοί κανόνες προσθήκης μιας δεύτερης φωνής (Punctus contra Punctus) σε μια δοσμένη μελωδία από ολόκληρα** Αρχική και τελική συνήχηση - Μέγιστη απόσταση μεταξύ δύο γειτονικών φωνών κατά Jeppesen και	Εντοπισμός όλων των επιτρεπόμενων διαστημάτων. Ιδιαίτερη μνεία στη χρήση της 4ης, με ιστορική αναφορά και παραδείγματα από τη χρήση της στην Ars Antiqua. Αναλύσεις παραδειγμάτων δίφωνης αντίστιξης στο α΄ είδος - παρατήρηση και περιγραφή των μελωδικών διαστημάτων κάθε φωνής - παρατήρηση και περιγραφή των αρμονικών σύμφωνων συνηχήσεων και ταξινόμηση σε ατελή και τέλεια σύμφωνα διαστήματα. Άσκηση προσθήκης μελωδίας με ολόκληρα πάνω σε ένα δοσμένο cantus firmus, με χρήση όλων των επιτρεπόμενων μελωδικών

	Swindale - Ευθεία και αντίθετη κίνηση - Χρήση της ταυτοφωνίας - Διασταύρωση των φωνών. Αρμονικά λάθη στην κίνηση των φωνών - Παράλληλες και ευθείες 5ες και 8ες - Η ευθεία κίνηση προς ένα διάστημα τέλειο σύμφωνο. Περιορισμοί στη διαδοχή από 3ες και 6ες. **Ώρες διδασκαλίας: 2**	διαστημάτων (σύμφωνα), με ιδιαίτερη προσοχή στην αρχική και τελική συνήχηση 8ης. Ακουστική εξάσκηση στο πιάνο πάνω στα αρμονικά σύμφωνα διαστήματα του α΄ είδους - σύνδεση με το μάθημα των Ακουστικών Ικανοτήτων.
Οι μαθητές να κατανοήσουν τις διαβατικές διαφωνίες.	**5.2 Δεύτερο είδος - Κατασκευή διφωνίας με μισά (2:1)** **5.2.1 Κατασκευή μελωδίας με μισά** Χρήση της παύσης μισού-Η εξισορρόπηση της ανιούσας 3ης και της 5ης ελαττωμένης- Αποφυγή επαναλαμβανόμενων φθόγγων. Κανόνες για τη χρήση διαδοχικών μελωδικών διαστημάτων. **5.2.2 Συνηχήσεις** Ισχυρά και ασθενή μέρη του μέτρου - Αρχική και τελική συνήχηση Η χρήση των διαβατικών διαφωνιών στα ασθενή - Χρήση της ταυτοφωνίας Αρμονικά λάθη - Οι διαδοχικές τονισμένες 5ες και 8ες παράλληλες. Συνδυασμός β΄ είδους με το α΄ είδος στην αυθεντική πτώση. **Ώρες διδασκαλίας: 2**	Ακουστική εξάσκηση πάνω στις διαβατικές διαφωνίες του β΄ είδους. **Σ Σ** ή **ΔΔ Σ** Αναλύσεις παραδειγμάτων δίφωνης αντίστιξης στο β΄ είδος - παρατήρηση και περιγραφή των μελωδικών διαστημάτων κάθε φωνής - παρατήρηση και περιγραφή των αρμονικών σύμφωνων και διάφωνων συνηχήσεων και ταξινόμηση σε ατελή και τέλεια σύμφωνα διαστήματα. Άσκηση προσθήκης μελωδίας με μισά πάνω σε ένα δοσμένο c. f., με χρήση όλων των μελωδικών διαστημάτων (σύμφωνα και διαβατικές διαφωνίες (ΔΔ)). Ακουστική εξάσκηση πάνω στα αρμονικά σύμφωνα και διάφωνα διαστήματα - σύνδεση με το μάθημα των Ακουστικών Ικανοτήτων.
Οι μαθητές να κατανοήσουν και να χειρίζονται τους ποικιλματικούς φθόγγους με έμφαση το κατιόν ποίκιλμα και το σύμπλεγμα φθόγγων Cambiata.	**5.3 Τρίτο είδος - Κατασκευή διφωνίας με τέταρτα (4:1)** **5.3.1 Προσθήκη μελωδίας με τέταρτα** διαδοχικών διαστημάτων Χρήση παύσεων τετάρτου και μισού παρεστιγμένου Κανόνες για την κίνηση των τετάρτων	Αναλύσεις παραδειγμάτων δίφωνης αντίστιξης στο γ΄ είδος - παρατήρηση και περιγραφή των μελωδικών διαστημάτων κάθε φωνής - παρατήρηση και περιγραφή των αρμονικών σύμφωνων και διάφωνων συνηχήσεων. Εντοπισμός και μελέτη διαφωνιών σε ασθενή -

	Η κατιούσα 3η από ασθενές τέταρτο. **5.3.2 Συνηχήσεις** Αρχική και τελική συνήχηση - Σύμφωνες συνηχήσεις - Η προσέγγιση της ταυτοφωνίας. **5.3.2.1 Είδη διαφωνιών στα ασθενή τέταρτα** Εισαγωγή στο φθόγγο του κατιόντος ποικίλματος (ΚΠ). Εισαγωγή στο σύμπλεγμα φθόγγων Cambiata (C) Αρμονικά λάθη - Διαδοχικά τονισμένες 5ες με τρία ενδιάμεσα τέταρτα - Κατιόν πήδημα από ισχυρό ή ασθενές τέταρτο - Ιδιαιτερότητες κατά το τρίσημο μέτρο -Η αποφυγή των διαδοχικά τονισμένων 8ων παράλληλων με εξαίρεση την αυθεντική πτώση. **Ώρες διδασκαλίας: 2**	αναγνώριση και περιγραφή της Cambiata (C), του κατιόντος ποικίλματος (ΚΠ) και των διαβατικών διαφωνιών (ΔΔ). Άσκηση προσθήκης μελωδίας με τέταρτα πάνω σε ένα δοσμένο cantus firmus. Χρήση όλων των επιτρεπόμενων μελωδικών και αρμονικών διαστημάτων. Εξάσκηση στη χρήση των διαφωνιών στα ασθενή τέταρτα. Χρήση των διαβατικών διαφωνιών (ΔΔ), του κατιόντος ποικίλματος (ΚΠ) και της Cambiata (C). Μελέτη ενδεικτικού πίνακα διαφωνιών στα ασθενή τέταρτα: • **Σ ΔΔ-ΚΠ-C Σ ΔΔ-ΚΠ-C** ή | | | | **Σ Σ ΔΔ-ΚΠ-C Σ**

Οι μαθητές να κατανοήσουν και να εφαρμόσουν τη διάφωνη καθυστέρηση, τον τρόπο προετοιμασίας του φθόγγου της καθυστέρησης και της λύσης του.	**5.4 Τέταρτο είδος - Κατασκευή μελωδίας με συγκοπτόμενα ολόκληρα (1:1)** Η χρήση των συγκοπών και η χρήση της ligatura - Χρήση της παύσης μισού στο ξεκίνημα της μελωδίας **5.4.1 Συνηχήσεις & διαφωνίες στο ισχυρό** Καθυστέρηση (Κ): Η δημιουργία της διαφωνίας στο ισχυρό - Προετοιμασία και λύση - Η έννοια της σύμφωνης και διάφωνης καθυστέρησης και η λύση τους - Η χρήση διαδοχικών συγκοπών σε μορφή ακολουθίας (αλυσίδα) - Η καθυστέρηση του προσαγωγέα στην αυθεντική πτώση Εναλλαγή δ΄ και β΄ είδους - Ιδιαιτερότητες κατά το τρίσημο μέτρο Αρμονικά λάθη - Πιθανές διαδοχικές 5ες στα ασθενή μισά. **Ώρες διδασκαλίας: 2**	Δημιουργία καθυστέρησης στα ισχυρά μισά και λύση σε ατελή συμφωνία στο ασθενές με βάση τους παρακάτω συνδυασμούς: 4Κ 3η 7η 6η 2η 3η 9η 10η Άσκηση πάνω στη δημιουργία καθυστερήσεων με βάση τους παρακάτω συνδυασμούς: **Σ Σ** ή **Κ Σ** (ατελή) Άσκηση προσθήκης μελωδίας καθυστερήσεων (δ΄ είδος) πάνω σε ένα δοσμένο cantus firmus.
Οι μαθητές: 1. να εξοικειωθούν με το συνδυασμό των ανάμικτων αξιών και τη χρήση του παρεστιγμένου μισού 2. να κατανοήσουν το ανιόν ποίκιλμα, το φθόγγο της προήγησης και της τονισμένης διαβατικής διαφωνίας 3. να εξοικειωθούν με τη χρήση μικρότερων αξιών - όπως το όγδοο	**5.5 Πέμπτο είδος - Συνδυασμοί των ειδών (ανάμικτες αξίες με cantus firmus)** **5.5.1 Ρυθμική οργάνωση της μελωδίας** Χρήση ανάμικτων αξιών - Η βαθμιαία εξέλιξη των αξιών - Περιορισμοί στις επαναλήψεις ίδιων αξιών. Συνδυασμός β' και γ' είδους - Η χρήση του μισού παρεστιγμένου και οι νέες εκδοχές της Cambiata - Χρήση του ολόκληρου παρεστιγμένου.	Μελέτη παραδειγμάτων πάνω στο ε' είδος της αντίστιξης. Ανάθεση εργασίας για δημιουργία μελωδίας ανάμικτων αξιών, με χρήση του μισού παρεστιγμένου. Συνδυασμός β' και γ' είδους.

4. να μπορούν να συνθέσουν μελωδίες με μικτές αξίες και με προσθήκη λατινικού κειμένου (προαιρετικά).	Συνδυασμός γ΄ και δ΄ είδους, δ΄ και γ΄ είδους - Ειδικές χρήσεις των ποικιλματικών και διαβατικών τετάρτων - Προϋποθέσεις για τη χρήση του ανιόντος ποικίλματος. Εισαγωγή στο φθόγγο του τονισμένου διαβατικού τετάρτου (ΤΔ) - Προϋπόθεση χρήσης κατιόντων τονισμένων διαβατικών τετάρτων στο τρίτο τέταρτο. Εισαγωγή στο φθόγγο της προήγησης (portamento) λύσης μιας καθυστέρησης (Κ) σε ασθενές μισό Χρήση των ογδόων ως ποίκιλμα της λύσης της καθυστέρησης ή ποίκιλμα στην προήγηση του confinalis. **5.5.2 Κανόνες μελοποίησης κειμένου** Γενικοί κανόνες τοποθέτησης συλλαβών σε τονισμένα και μη τονισμένα μισά - ιδιαιτερότητα της μελοποίησης του Ky-ri-e Προϋποθέσεις αλλαγής συλλαβής πάνω σε τέταρτα **Ώρες διδασκαλίας: 5**	Μελέτη του διάφωνου 3ου τετάρτου και προϋποθέσεις. Μελέτη της χρήσης του μισού παρεστιγμένου στη διαμόρφωση της Cambiata. Ανάθεση εργασίας για σύνθεση αντίστιξης πάνω στο ε' είδος, με χρήση των ξένων φθόγγων του τονισμένου διαβατικού (ΤΔ) και της προήγησης (Ρ). Μελέτη του συνδυασμού γ' με δ' είδος με χρήση προήγησης ή με χρήση του μισού παρεστιγμένου. Κατασκευή αυθεντικής πτώσης με χρήση ογδόων Μελέτη παραδειγμάτων με κείμενα - προσθήκη λατινικού κειμένου σε μελωδία του ε' είδους (προαιρετικά). Κατασκευή τροπικής μελωδίας σε στυλ Παλεστρίνα.

Οι μαθητές να μπορούν να αντιληφθούν τα γνωρίσματα της πρώιμης αναγεννησιακής αντίστιξης και να τη διακρίνουν από την ύστερη αναγεννησιακή αντίστιξη, μέσα από ακρόαση αποσπασμάτων αντιπροσωπευτικών έργων.	**6. ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΙΞΗ** **6.1. Πρώιμη αναγεννησιακή αντίστιξη (15ος αιώνας)** Χρήση της διαφωνίας στο ισχυρό μέρος του μέτρου με τη μορφή της καθυστέρησης, διευρυμένη χρήση των ατελών συμφωνιών στα ισχυρά μέρη του μέτρου **6.2. Ύστερη αναγεννησιακή αντίστιξη (16ος αιώνας):** Προοδευτική εξέλιξη της πολυφωνικής υφής, εναλλαγή μερών πολυφωνικής και ομοφωνικής - ομορρυθμικής υφής στα μεγάλα εκκλησιαστικά έργα. **Ώρες διδασκαλίας: 2**	Έργα των Guillaume Dufay, Jean de Ockeghem και Henricus Isaac (ενδεικτικά). Έργα των: Josquin des Prez, Giovanni Pierluigi da Palestrina, Orlande de Lassus, Luca Marenzio και Carlo Gesualdo (ενδεικτικά).
Οι μαθητές: να γνωρίσουν αντιπροσωπευτικούς συνθέτες της εποχής μπαρόκ και να αντιληφθούν ακουστικά τις κυριότερες τεχνικές, μιμήσεις, αναστροφές, μεγεθύνσεις, σμικρύνσεις, μοτιβικούς συνδυασμούς, τεχνικές κανόνα. Μέσα από τον γενικό σχολιασμό των έργων δεν επιδιώκεται η αποστήθιση των υφολογικών χαρακτηριστικών, αλλά η κατανόηση βασικών αρχών που λειτουργούν στην διαμόρφωση του ύφους της περιόδου.	**7. ΤΟΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΙΞΗ** **7.1. Αντίστιξη εποχής μπαρόκ (1600-1750):** Μετάβαση στο τονικό μουσικό σύστημα. Μετάβαση στο σύγχρονο μετρικό σύστημα. Ανάπτυξη της συγχορδιακής σκέψης και των αρμονικών λειτουργιών. Συνύπαρξη ομοφωνικής και πολυφωνικής υφής με σταδιακή υπερίσχυση της ομοφωνικής υφής.	Ακρόαση και σχολιασμός αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων απόδοσης θρησκευτικού και κοσμικού κειμένου από διάφορες εποχές Έργα των: Claudio Monteverdi, Heinrich Schütz, Henry Purcell, George Frideric Handel και Johann Sebastian Bach Επίσης, παρατήρηση και ανάλυση τονικών μελωδιών: αξίες, χαρακτηριστικά μελωδικά διαστήματα, τυποποίηση μελωδικών διαστημάτων, μελωδική γραμμή, πορεία και αντιπαραβολή με την τροπική μελωδική γραμμή του Palestrina
Ακουστική αντίληψη της σχέσης μουσικής και	**7.2 Σχέση Μουσικής και Λόγου**	Ανάλυση μελωδίας από Invention του J.S. Bach

λόγου.	• διάρθρωση των μελωδικών γραμμών των χορωδιακών και γενικά των φωνητικών έργων σύμφωνα με τα δομικά χαρακτηριστικά του ποιητικού κειμένου. • αντιστοίχιση των τονισμένων συλλαβών του λόγου με τα ισχυρά μέρη του μουσικού μέτρου. • συμβολισμός του εννοιολογικού περιεχομένου του λόγου στη μουσική. • συνδυασμός έμμετρου λόγου με επαναλαμβανόμενα ρυθμικά σχήματα, χορευτικά μέτρα και μοτίβα. **Ώρες διδασκαλίας: 2**	(δίφωνη αρμονική αντίστιξη, συνηχήσεις) Κατασκευή αρμονικών φράσεων και παραδείγματα ενάριθμου μπάσου.

Β. ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ (ΜΑΘΗΜΑΤΑ)
Ι)ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ, Α΄ΤΑΞΗΣ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΙ) ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΜΕ Η/Υ, Α΄ΤΑΞΗΣ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΙΙ) ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΗΧΟΛΗΨΙΑΣ, Α΄ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μουσική Τεχνολογία στο πλαίσιο του μαθήματος επιλογής «*Μουσική και Μουσική Τεχνολογία*» της Α΄ Λυκείου δίνει στους μαθητές τη μοναδική ευκαιρία να εξοικειωθούν με τις σύγχρονες τεχνολογικές εφαρμογές που σχετίζονται με τη μουσική και να αντιληφθούν τη στενή και συνεχώς εξελισσόμενη σχέση ανάμεσα στη μουσική και την τεχνολογία στις μέρες μας, που ξεκινά από την ψηφιακή αποτύπωση και επεξεργασία μιας μουσικής ιδέας έως τη σύνθεση και παραγωγή μουσικής, αλλά και την επιμέρους σχέση μουσικής και ηχοληψίας, κατανοώντας ότι η βαθιά γνώση της τέχνης της μουσικής αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μια επιτυχημένη ηχοληψία.

Οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους ένα από τα τρία μαθήματα μουσικής τεχνολογίας:

α) *Εφαρμογές Πληροφορικής στη Μουσική*, όπου οι μαθητές ανακαλύπτουν τη συμβολή των τεχνολογιών της πληροφορικής στην οργάνωση, διαχείριση, επεξεργασία και πραγμάτωση των μουσικών ιδεών τους. Το μάθημα περιλαμβάνει έξι θεματικές ενότητες κατανεμημένες σε δύο μέρη: α) το θεωρητικό μέρος, το οποίο περιλαμβάνει τη βιωματική προσέγγιση των φυσικών και ψυχοακουστικών μεγεθών του ήχου καθώς και της διαδικασίας της ψηφιοποίησης του αναλογικού ήχου και β) το πρακτικό μέρος, στο οποίο οι μαθητές, αφού γνωρίσουν το σχετικό με τον ήχο υλικό του Η/Υ και το διαθέσιμο μουσικό λογισμικό, έχουν την ευκαιρία να διαχειριστούν ψηφιακά σήματα, σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα όποια προβλήματα προκύπτουν στη μουσική πράξη και να ολοκληρώσουν τη γνώση τους φτάνοντας στην παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού.

β) *Επεξεργασία Μουσικού Κειμένου με Η/Υ,* μάθημα το οποίο δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να αποτυπώσουν στον Η/Υ, χρησιμοποιώντας εξειδικευμένα λογισμικά, μουσικά κείμενα ευρωπαϊκής και βυζαντινής σημειογραφίας. Επιπλέον το μάθημα προσφέρει τη δυνατότητα ηχητικής αναπαραγωγής των μουσικών κειμένων εξοικειώνοντας παράλληλα τους μαθητές με την ψηφιοποίηση μουσικών βιβλίων και τους τρόπους ανταλλαγής αρχείων.

γ) *Στοιχειώδεις Αρχές Ηχοληψίας*, στο οποίο, μετά από μια σύντομη και απαραίτητη εισαγωγή στις βασικές έννοιες ακουστικής και ψυχοακουστικής, οι μαθητές γνωρίζουν και χειρίζονται το υλικό που έχουν στη διάθεσή τους για την κάλυψη μιας ζωντανής συναυλίας και τελικά αποκτούν γνώσεις και κατακτούν δεξιότητες σχετικές με την καταγραφή και επεξεργασία του ηχητικού περιεχομένου μιας συναυλίας, σχηματίζοντας με αυτόν τον τρόπο πλήρη εικόνα και άποψη για τη διαδικασία της μουσικής παραγωγής.

Το πρόγραμμα σπουδών σε στήλες εμπεριέχει τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα όπου περιγράφονται οι ειδικοί στόχοι της κάθε ενότητας, τα βασικά θέματα που περιλαμβάνουν τις θεματικές ενότητες και τα κεφάλαια που πρέπει να καλυφθούν, τις ενδεικτικές δραστηριότητες που βοηθούν στην κατάκτηση των στόχων και το ενδεικτικό διδακτικό υλικό που περιλαμβάνει υπερσυνδέσεις σε ιστοσελίδες με οπτικοακουστικό υλικό.

Ακολουθούν τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών των τριών μαθημάτων της Μουσικής Τεχνολογίας.

Ι) ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Α΄ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Μετά την ολοκλήρωση του 1ου **κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.** *Βασικές έννοιες ακουστικής* **(6 διδακτικές ώρες)**	
α) αντιλαμβάνονται και περιγράφουν το φαινόμενο του ήχου από την άποψη της φυσικής και της ψυχοακουστικής β) κατανοούν και περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο διαδίδονται τα ηχητικά κύματα	1. Ήχος Εισαγωγή – Τι είναι ο ήχος • *Ηχητικά κύματα σε ελαστικό μέσο* • *Διάδοση του ήχου* *Εγκάρσια και διαμήκη κύματα*	Ενδεικτικές δραστηριότητες: Οι μαθητές: Αναζητούν πληροφορίες, συζητούν, ανακαλύπτουν και καταλήγουν σε συμπεράσματα για τη δημιουργία, διάδοση και αντίληψη του ήχου (ηχητική πηγή - ελαστικό μέσο - ακροατής). Εικόνες, video και animation βοηθούν στην κατανόηση του φαινομένου του ήχου και της διάδοσής του.
α) διατυπώνουν και ερμηνεύουν τα βασικά χαρακτηριστικά των ηχητικών κυμάτων β) κατανοούν τη σχέση συχνότητας-τονικού ύψους και πλάτους - έντασης του ήχου και είναι εξοικειωμένοι με τις μονάδες Hz και dB	1.1. Χαρακτηριστικά των ηχητικών κυμάτων • *Ταχύτητα του ήχου* • *Περίοδος κύματος* • *Συχνότητα κύματος* • *Μήκος κύματος* • *Πλάτος κύματος* • *Φάση κύματος*	Χρησιμοποιούν λογισμικό με τη βοήθεια του οποίου: - δημιουργούν απλές κυματομορφές - μεταβάλλουν το πλάτος και τη συχνότητα - μεταβάλλουν τη φάση - προσθέτουν κυματομορφές διαφορετικής συχνότητας και πλάτους - συγκρίνουν και σχολιάζουν τα αποτελέσματα.

α) αναγνωρίζουν και ερμηνεύουν τα κυματικά φαινόμενα που αφορούν τη διάδοση του ήχου και αναφέρουν παραδείγματα εφαρμογής τους στην καθημερινή ζωή και μουσική πράξη	1.2. Κυματικά φαινόμενα • *Ανάκλαση* • *Διάθλαση* • *Απορρόφηση* • *Περίθλαση*	Μετρούν τη στάθμη μιας ηχητικής πηγής σε διαφορετικές αποστάσεις. Καταγράφουν ήχους, τραγούδι, μουσική σε διαφορετικά ηχητικά περιβάλλοντα.
α) εξηγούν τις έννοιες «θεμελιώδης και αρμονική συχνότητα» και περιγράφουν το φάσμα συχνοτήτων ήχων μουσικών οργάνων β) αντιλαμβάνονται την έννοια του θορύβου και την επίδρασή του σε καταστάσεις της καθημερινής ζωής και της μουσικής πράξης.	1.3. Στάσιμα κύματα • *Ταλαντώσεις σε χορδές και στήλες αέρος* • *Σύνθετοι ήχοι* • *Αρμονικές συχνότητες* • *Ανάλυση φάσματος* • *Θόρυβος*	Με δοσμένη θεμελιώδη συχνότητα, υπολογίζουν τις αρμονικές συχνότητες και δημιουργούν τις κυματομορφές σε κατάλληλο λογισμικό, μεταβάλλουν το πλάτος των αρμονικών συχνοτήτων, ακούν τις ηχοχρωματικές διαφορές, κάνουν μίξη και παρατηρούν το φάσμα τους. Πειραματίζονται με δείγματα θορύβων διαφορετικής ηχητικής στάθμης, διάρκειας και συχνότητας, κάνουν εκτιμήσεις για το βαθμό ενόχλησης και συζητούν για την ηχορύπανση και ηχοπροστασία.
α) κατανοούν τον τρόπο διευθέτησης των τονικών υψών μέσα σε μια κλίμακα με βάση τους λόγους συχνοτήτων β) κατανοούν τον τρόπο παραγωγής του ήχου των μουσικών οργάνων και της ανθρώπινης φωνής	1.4. Μουσική ακουστική • *Αρμονική στήλη – διαστήματα– κλίμακες – συγκερασμός* • *Μουσικά όργανα* • *Ανθρώπινη φωνή*	Διερευνούν τις διαστηματικές σχέσεις με βάση τους λόγους συχνοτήτων. Αναζητούν πληροφορίες για τις λύσεις που δόθηκαν στο πρόβλημα του συγκερασμού. Αναλύουν και συγκρίνουν το φάσμα ήχων μουσικών οργάνων και ανθρώπινης φωνής.
Μετά την ολοκλήρωση του **2^{ου} κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.** *Βασικά στοιχεία ψυχοακουστικής* **(3 διδακτικές ώρες)**	

α) περιγράφουν τον τρόπο μεταβίβασης και επεξεργασίας της ηχητικής πληροφορίας στο έσω αυτί και τον εγκέφαλο β) κατανοούν τις σχέσεις: συχνότητα – τονικό ύψος ένταση – ακουστότητα φάσμα - χροιά γ) αναγνωρίζουν τη διαφορετική ευαισθησία του ανθρώπινου αυτιού στο εύρος ακουστών συχνοτήτων δ) κατανοούν την έννοια τονικό ύψος και τα ψυχοακουστικά φαινόμενα που σχετίζονται με αυτό ε) αντιλαμβάνονται το ρόλο που παίζει το φάσμα του ήχου στην αντίληψη του ηχοχρώματος στ) συνειδητοποιούν το ρόλο της «αμφιωτικής ακοής» στην ακουστική αντίληψη χώρου	Εισαγωγή - Υποκειμενικά χαρακτηριστικά του ήχου . Το αισθητήριο όργανο της ακοής . Ακουστότητα . Τονικό ύψος . Χροιά . Ακουστική αντίληψη χώρου και χρόνου	<u>Ενδεικτικές Δραστηριότητες:</u> Οι μαθητές: Μέσα από εικόνες, video και animation αντιλαμβάνονται τη μετάδοση των ηχητικών κυμάτων στο εσωτερικό αυτί, την αναγνώριση των συχνοτήτων στη βασική μεμβράνη και την αντίληψη του ήχου στον εγκέφαλο. Με τη βοήθεια λογισμικού ή ηχόμετρου πειραματίζονται με ήχους μουσικών οργάνων ή κυματομορφές ίδιας ή διαφορετικής ηχητικής στάθμης και συγκρίνουν τις διαφορές στη στάθμη έντασης και ακουστότητας. Σχεδιασμός κυματομορφής βαθμιαίας αύξησης συχνότητας (Audacity chirp generator) σε όλο το ακουστικό φάσμα και σύγκριση της ακουστότητας σε όλο το εύρος συχνοτήτων. Δημιουργία δύο τόνων σε απόσταση οκτάβας σε διάφορες περιοχές του φάσματος ακουστών συχνοτήτων – αντίληψη του διαστήματος της οκτάβας. Παρατήρηση της μεταβολής του τονικού ύψους με την αύξηση της ηχητικής στάθμης απλών κυματομορφών χαμηλών και υψηλών συχνοτήτων. Σχεδιασμός σύνθετης κυματομορφής με τις αρμονικές συχνότητες, αποκοπή της πρώτης ή των πρώτων αρμονικών και σύγκριση των τονικών υψών. Δημιουργία σε κατάλληλο λογισμικό σύνθετων κυματομορφών και μεταβολή της έντασης των αρμονικών καθώς και των παραμέτρων της περιβάλλουσας. Παρατήρηση της μετατόπισης της στερεοφωνικής εικόνας δύο διαχωρισμένων σημάτων σε δεξί και αριστερό κανάλι με την αλλαγή της έντασης και του χρόνου άφιξης των δύο σημάτων. Ταυτόχρονη αναπαραγωγή τριών δειγμάτων ηχογραφημένης αφήγησης, αρχικά τοποθετημένων στο κέντρο της στερεοφωνίας και στη συνέχεια

		διαχωρισμένα. Πειραματισμός με απλούς ή σύνθετους ήχους με πολύ μικρή διαφορά συχνότητας, έντασης και διάρκειας.
Μετά την ολοκλήρωση του **3ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.** *Βασική θεωρία περί ψηφιακού σήματος* **(3 διδακτικές ώρες)**	
α) διακρίνουν τα αναλογικά και ψηφιακά μέσα καταγραφής και αποθήκευσης ήχου β) περιγράφουν και εξηγούν τη διαδικασία ψηφιοποίησης του ήχου (δειγματοληψία – κβαντισμός – κωδικοποίηση) γ) κατανοούν ότι η επιλογή διαφορετικής δειγματοληψίας και κβάντισης επηρεάζει το μέγεθος των αρχείων ήχου	Θεωρία περί εγγραφής αναλογικού σήματος Θεωρία περί εγγραφής ψηφιακού σήματος Δειγματοληψία / κβαντισμός Κωδικοποίηση και συμπίεση αρχείων ήχου Εγγραφή CD ήχου	Ενδεικτικές δραστηριότητες: Σύντομη αναφορά στην ιστορία των ηχογραφήσεων. Συζήτηση για τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αναλογικής και ψηφιακής καταγραφής – αποθήκευσης ήχου. Ηχογράφηση μουσικής / αφήγησης σε διαφορετικές συχνότητες δειγματοληψίας και επίπεδα κβαντισμού. Υπολογισμοί μεγέθους ασυμπίεστων και συμπιεσμένων αρχείων ήχου.
Μετά την ολοκλήρωση του **4ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.** *Hardware* **(3 διδακτικές ώρες)**	

α) γνωρίζουν τα κυριότερα χαρακτηριστικά των διασυνδετικών ήχων – καρτών ήχου, όπως τη συνδεσμολογία, την ταχύτητα δειγματοληψίας και το χρόνο καθυστέρησης μεταφοράς δεδομένων μεταξύ των συνδεδεμένων περιφερειακών συσκευών (latency) β) αξιοποιήσουν τις κάρτες ήχου ως συσκευές εισόδου/εξόδου γ) επιλέγουν την κάρτα ήχου που ικανοποιεί τις διδακτικές /προσωπικές ανάγκες πάντα σε σχέση με τον υπάρχοντα ηλεκτρονικό εξοπλισμό (Η/Υ, laptop) α) γνωρίζουν τη θεωρία πίσω από τον τρόπο μετάδοσης και μεταφοράς δεδομένων μέσω του πρωτοκόλλου MIDI β) αξιοποιούν στο έπακρο τις δυνατότητες που προσφέρει το πρωτόκολλο MIDI – τόσο στη μουσική σύνθεση όσο και την οπτική απεικόνιση ενός μουσικού κειμένου γ) γνωρίζουν την κατηγοριοποίηση των MIDI controllers και την επιλογή του καταλλήλου ανάλογα με την περίσταση δ) γνωρίζουν τη χρήση τόσο του πληκτρολογίου όσο και του midi keyboard κατά τη διαδικασία σύνταξης παρτιτούρας ε) επιλέξουν τους κατάλληλους MIDI controllers ανάλογα με το αν γίνεται λόγος για παραμετροποίηση μουσικών δεδομένων, εισαγωγή μουσικού κειμένου ή έλεγχος δεδομένων προγραμμάτων μουσικού λογισμικού	4.1. Διασυνδετικό ήχου – Κάρτες ήχου *Usb* *Usb 2* *Usb 3* *Firewire* *PCI* *PCI με breakout box* *PCMCIA* *Express cards* 4.2. Controllers και πρωτόκολλο MIDI *MIDI* Keyboard *Controllers* *Digital Drum Controllers* *Wind* Controllers *MIDI* Controllers	<u>Ενδεικτικές δραστηριότητες:</u> Πρακτική άσκηση σε ηχητικά δείγματα με διαφορετική δειγματοληψία. Σύνδεση ακροδεκτών – βυσμάτων μουσικών οργάνων και φωνής. Οπτικός έλεγχος του σήματος εισόδου και καθυστέρησης (latency) ανάμεσα στην κάρτα ήχου και τον Η/Υ. Υποθετικό σενάριο αγοράς κάρτας ήχου για Η/Υ – Laptop βάσει χαρακτηριστικών και κόστους. Σύνδεση MIDI Keyboard controller με τον Η/Υ μέσω διαθέσιμων εισόδων (USB ή MIDI). Παραμετροποίηση δυνατοτήτων ενός προγράμματος επεξεργασίας ήχου με χρήση MIDI controller. Οπτικά παραδείγματα χρήσης Drum και Wind controllers με χρήση ενός προγράμματος sequencer. Σύνταξη μουσικού κειμένου ευρωπαϊκής σημειογραφίας ή συνοδεία ηχητικού αποσπάσματος με χρήση MIDI keyboard. Αλλαγή τονικού ύψους, δυναμικής και χρονικής διάρκειας χαρακτήρα σε περιβάλλον MIDI. Συνδυασμός και συνεργασία ανάμεσα σε χειριστήρια μουσικών προγραμμάτων με MIDI controllers.
α) μπορούν να χειριστούν ένα ψηφιακό φορητό εγγραφέα β) γνωρίζουν τους τρόπους λειτουργίας των ψηφιακών εγγραφέων γ) μπορούν να αποτυπώσουν ηχητικά μια συναυλία /	4.3.Portable recorders	Παρουσίαση των δυνατοτήτων των portable recorders. Δειγματική ηχογράφηση μουσικού οργάνου, φωνής ή χορωδίας με τη χρήση ενός portable recorder.

μια πρόβα ή μια μουσική παράσταση		
Μετά την ολοκλήρωση του 5[ου] **κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.** *Λογισμικά πακέτα καταγραφής και επεξεργασίας ήχου* **διδακτικές ώρες)**	
α) γνωρίζουν τις δυνατότητες που προσφέρει το διαθέσιμο μουσικό λογισμικό και αναγνωρίζουν τη συμβολή της ψηφιακής τεχνολογίας στην εκμάθηση, δημιουργία και παραγωγή και διάδοση της μουσικής β) εξοικειώνονται με τις νέες τάσεις της τεχνολογίας που αφορούν φορητές συσκευές tablets / smartphones	Εισαγωγή – Πληροφορική και μουσική 5.1. Μουσικό λογισμικό *Audio editing software* *Notation Software* *Ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων - Learning Software* *Software για smartphones/tablets* *Software για απομακρυσμένο έλεγχο συσκευών* *Software για έλεγχο συχνοτήτων, μέτρηση της έντασης*	Ενδεικτικές Δραστηριότητες: Επίδειξη των βασικότερων λειτουργιών και εργαλείων που προσφέρουν τα διαθέσιμα λογισμικά. Επίδειξη λογισμικού ανάπτυξης ακουστικών ικανοτήτων. Επίδειξη λογισμικού μουσικής σημειογραφίας. Συζήτηση για την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών σε σχέση με τη μουσική που προσφέρουν τα smartphones/tablets.
α) χρησιμοποιούν λογισμικό για να ηχογραφούν, επεξεργάζονται και παρουσιάζουν τις μουσικές τους ιδέες	. Σύντομη παρουσίαση διαθέσιμων λογισμικών καταγραφής και επεξεργασίας ήχου *Digital* Audio *Workstation* Sequencing *Software*	Εισαγωγή αρχείων ήχου σε περιβάλλον DAW– αποκοπή, αντιγραφή, επικόλληση περιοχής – εξαγωγή σε wav, mp3. Ηχογράφηση μουσικής, αφήγησης, ήχων περιβάλλοντος, αποθήκευση σε wav, mp3, αποθήκευση project. Πειραματισμός με ήχους εικονικών μουσικών οργάνων.
α) αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τα προβλήματα της μουσικής πράξης με τη χρήση εργαλείων τεχνολογίας και πληροφορικής	. Μορφές καταγραφής ήχου *Πολυκάναλη* ηχογράφηση *Απομακρυσμένη διαδικτυακή ηχογράφηση*	Συγχρονισμός audio – midi tracks. Ηχογράφηση μέσω διαδικτύου.

α) διαμορφώνουν ανάλογα με τις ανάγκες τους το ψηφιακό σήμα με τη χρήση βασικών εφέ επεξεργασίας β) βελτιώνουν το συνολικό ήχο μιας πολυκάναλης ηχογράφησης	. Επεξεργασία ψηφιακού σήματος *Αποθορυβοποίηση – αποκατάσταση (Noise reduction, click-pop remover)* *Επεξεργασία πλάτους (Fade in-out, Amplify, Normalize)* *Επεξεργασία δυναμικής περιοχής (Compressor – Limiter)* *Επεξεργασία φάσματος (Equalizer)* *Επεξεργασία χρόνου – φάσματος (time-pitch change)* *Delay* *Reverb* *Auto tune – pitch correction*	Πολυκάναλη ηχογράφηση μουσικού συνόλου (συμβατικά και ηλεκτρικά μουσικά όργανα, audio και/ή midi tracks) – ηχογράφηση overdubbing. Επεξεργασία με βασικά εφέ: αποθορυβοποίηση, αύξηση – μείωση ηχητικής στάθμης, fade in – out, ισοστάθμιση, συμπίεση δυναμικής περιοχής, προσθήκη αντήχησης, διόρθωση τονικού ύψους. Εφαρμογή εφέ σε επιμέρους tracks, τοποθέτηση στη στερεοφωνία, μίξη/βελτίωση του τελικού αρχείου και δημιουργία cd audio.
α) δημιουργούν ένα demo CD	5.5 Μίξη και mastering	Δημιουργία «ηχοϊστορίας» με εισαγωγή αρχείων ήχου (ήχοι από το φυσικό περιβάλλον, αφήγηση, διάλογοι) σε περιβάλλον πολυκάναλης ηχογράφησης, επεξεργασία με fade in-out, crossfade, volume – pan envelopes, μίξη και εξαγωγή σε wav-mp3. Δημιουργία ραδιοφωνικού σποτ.
Μετά την ολοκλήρωση του **6ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να: α) διακρίνουν τις δύο κατηγορίες πολυμέσων (γραμμική και μη γραμμική οργάνωση πληροφορίας) β) αντιλαμβάνονται το σημαντικό ρόλο της μουσικής ως επένδυση ταινίας γ) χρησιμοποιούν λογισμικό για στοιχειώδη επεξεργασία ακίνητης και κινούμενης εικόνας και την παραγωγή οπτικοακουστικού ψηφιακού υλικού	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.** *Πολυμεσικές εφαρμογές* **(3 διδακτικές ώρες)** Εισαγωγή Πολυμέσα και μουσική . Εικόνα – ήχος . Οπτικά και ηχητικά εφέ Μουσική επένδυση ταινίας	<u>Ενδεικτικές Δραστηριότητες:</u> Συζήτηση και σχολιασμός αποσπασμάτων κινηματογραφικών ταινιών με έμφαση στο συγχρονισμό εικόνας και ήχου, το ρόλο της μουσικής και των ηχητικών εφέ. Δημιουργία video από ακολουθία ακίνητων εικόνων. Προσθήκη και συγχρονισμός κειμένου, αφήγησης, μουσικής, μεταβάσεων και εφέ. Βιντεοσκόπηση και μοντάζ αποσπασμάτων video.

		Μουσική επένδυση ολιγόλεπτης ταινίας. Δημιουργία πολυμεσικής παρουσίασης με θέμα από το χώρο της μουσικής ή τον ευρύτερο χώρο της τέχνης. Δημιουργία τηλεοπτικού σποτ. Δημιουργία video clip.

ΙΙ) ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΜΕ Η/Υ

Α΄ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Μετά την ολοκλήρωση του 1^{ου} **κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να: α) κατονομάζουν τις βασικές κατηγορίες λογισμικού και να μπορούν να περιγράφουν τα χαρακτηριστικά και τα γνωρίσματα κάθε κατηγορίας λογισμικού β) γνωρίζουν τα λογισμικά σύνταξης παρτιτούρας που χρησιμοποιούνται ευρέως σε Η/Υ και tablet / smartphones γ) κατανοούν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται στη σύνταξη μουσικού κειμένου αλλά και τη μουσική παραγωγή τα ψηφιακά - VSTi όργανα δ) αξιοποιούν το κατάλληλο λογισμικό προκειμένου να εμπλουτίζουν το μουσικό κείμενο – παρτιτούρα με ηχοχρώματα οργάνων προερχόμενα από ψηφιακές τράπεζες ήχων	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.** *Ανάλυση SOFTWARE - HARDWARE* **(4 διδακτικές ώρες)** Κατηγοριοποίηση και διάκριση SOFTWARE . Λογισμικό περιορισμένης πρόσβασης και λειτουργιών . Ελεύθερο Λογισμικό . Λογισμικό διαθέσιμο κατόπιν αγοράς . Λογισμικό διαθέσιμο για Η/Υ και smartphones - tablets (ios, android και windows phone) . VSTi . Ψηφιακές τράπεζες ήχων	Ενδεικτικές δραστηριότητες: «Κατέβασμα» λογισμικού από επίσημους ιστοχώρους και εγκατάσταση / αφαίρεση software από Η/Υ ή/και από smartphone – tablet. Σύνταξης παρτιτούρας με τη χρήση προγραμμάτων αποκλειστικά για tablet / smartphone. Χρησιμοποίηση VSTi – ψηφιακών οργάνων για την αληθοφανή ηχητική αναπαραγωγή μιας παρτιτούρας.

α) γνωρίζουν τον τρόπο λειτουργίας των καρτών ήχου καθώς και τα κυριότερα χαρακτηριστικά τους, όπως τη συνδεσμολογία, την ταχύτητα δειγματοληψίας και το χρόνο καθυστέρησης μεταφοράς δεδομένων μεταξύ των συνδεδεμένων περιφερειακών συσκευών β) επιλέγουν την κάρτα ήχου που ικανοποιεί τις διδακτικές / προσωπικές ανάγκες πάντα σε σχέση με τον υπάρχοντα ηλεκτρονικό εξοπλισμό (Η/Υ, laptop)	Εξειδικευμένο HARDWARE για σύνταξη παρτιτούρας . Κάρτες ήχου *Διαθέσιμες μορφές* *Συνδεσμολογία* *Βασικά τεχνικά χαρακτηριστικά*	Συζήτηση *εντός* της σχολικής αίθουσας περί των χαρακτηριστικών των διασυνδετικών ήχου / καρτών ήχου. Παρουσίαση του τρόπου σύνδεσης μιας κάρτας ήχου σε Η/Υ – laptop και παράθεση οπτικών και ηχητικών παραδειγμάτων με μεταβολή της ταχύτητας δειγματοληψίας και του χρόνου μεταφοράς δεδομένων από την κάρτα ήχου στον Η/Υ – laptop.
α) κατανοούν τη θεωρία πίσω από τον τρόπο μετάδοσης και μεταφοράς δεδομένων μέσω του πρωτοκόλλου MIDI, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που αυτό προσφέρει κατά τη σύνταξη παρτιτούρας	2.2. Πρωτόκολλο MIDI *Βασική θεωρία περί MIDI* *Χρησιμοποίηση του πρωτοκόλλου MIDI σε εφαρμογές σύνταξης παρτιτούρας*	Οπτικά παραδείγματα παραμετροποίησης των δεδομένων MIDI (αλλαγή τονικού ύψους, διάρκειας και έντασης της «ψηφιακής» νότας).
α) αναγνωρίζουν τους διαφορετικούς τύπους MIDI controllers β) συνδέουν τα MIDI controllers με Η/Υ και laptop γ) χρησιμοποιούν τόσο το πληκτρολόγιο όσο και το MIDI keyboard controller κατά τη διαδικασία σύνταξης παρτιτούρας	2.3. MIDI Controllers *MIDI Keyboard Controllers* *Digital Drum Controllers* *Wind Controllers* *MIDI Controllers*	Σύνδεση MIDI Keyboard controller με τον Η/Υ μέσω διαθέσιμων εισόδων (USB ή MIDI). Οπτικά παραδείγματα χρήσης Digital Drum και Wind controller. Σύνταξη μουσικού κειμένου ευρωπαϊκής σημειογραφίας με χρήση MIDI keyboard controller ή πληκτρολογίου.
Μετά την ολοκλήρωση του **2ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.** *Λογισμικά αποτύπωσης ευρωπαϊκής σημειογραφίας* **(12 ώρες)**	

α) συνειδητοποιούν τις δυνατότητες και τις ευκολίες που προσφέρουν τα λογισμικά σύνταξης παρτιτούρας με ευρωπαϊκή σημειογραφία β) γνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά των πλέον διαδεδομένων λογισμικών ευρωπαϊκής σημειογραφίας	2.1.Σύντομη παρουσίαση των δημοφιλέστερων λογισμικών αποτύπωσης ευρωπαϊκής σημειογραφίας *Finale 2015* *Sibelius 7.5*	Σύνταξη μουσικού κειμένου. Αλλαγή τονικού ύψους, tempo αναπαραγωγής, εισαγωγή στοιχείων δυναμικής και έκφρασης.
α) συντάσσουν παρτιτούρα ευρωπαϊκής σημειογραφίας β) επεξεργάζονται την παρτιτούρα αλλάζοντας το τονικό ύψος στο μουσικό κείμενο και εξοικειώνονται με τη δυνατότητα προσθήκης στίχων, συμβόλων δυναμικής, tempo και σημείων έκφρασης γ) προσθέτουν ψηφιακά μουσικά όργανα (VSTi) για ένα αληθοφανές και ολοκληρωμένο ηχητικό αποτέλεσμα δ) κατανοούν μέσα από οπτικά και ηχητικά παραδείγματα βασικούς κανόνες οργανοχρησίας, οργανολογίας, θεωρίας και αρμονίας ε) αποθηκεύουν την παρτιτούρα σε ποικίλες οπτικές και ακουστικές μορφές	2.2. Παρουσίαση και άσκηση στις πλήρεις δωρεάν εκδόσεις λογισμικών αποτύπωσης ευρωπαϊκής σημειογραφίας *Musescore 2.0* *Finale Notepad*	Εισαγωγή στίχων. Εμπλουτισμός παρτιτούρας με τίτλο, υπότιτλο και συνθέτη. Πρόσθεση / αφαίρεση μουσικών ψηφιακών οργάνων (VSTi). Αποθήκευση εργασιών σε διάφορες οπτικές και ακουστικές επεκτάσεις.
Μετά την ολοκλήρωση του **3ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.** *Λογισμικά αποτύπωσης βυζαντινής σημειογραφίας* **(9 ώρες)**	
α) γνωρίζουν τον τρόπο χρήσης των εξεταζομένων λογισμικών αποτύπωσης βυζαντινής σημειογραφίας, τα βασικά χαρακτηριστικά και τις όποιες διαφορές / ομοιότητες τους	3.1. Σύντομη παρουσίαση των σημαντικότερων λογισμικών αποτύπωσης βυζαντινής σημειογραφίας Βυζαντινή Κάλαμος Βυζαντινογράφος 2.0 Pandouris 2.0 beta	Σύνταξη μουσικού κειμένου με προσθήκη μέλους, ισοκρατημάτων, εικόνων και συμβόλων. Ανάλυση μουσικής ορθογραφίας και ακολουθίας βυζαντινών χαρακτήρων.

α) συντάσσουν παρτιτούρα βυζαντινής παρασημαντικής, παρουσία κειμένου, εικόνων και ισοκρατημάτων β) ψηφιοποιούν βιβλία και μουσικά κείμενα βυζαντινής σημειογραφίας με τη χρήση σαρωτή γ) ακούν και να σχολιάζουν το αποτέλεσμα των εργασιών τους μέσα στην τάξη δ) κατασκευάζουν τις προσωπικές τους κλίμακες (ανάλογα με τα ηχομόρια και τις διαστηματικές αποστάσεις)	3.2. Αναλυτική παρουσίαση και πρακτική άσκηση σε συγκεκριμένες εκδόσεις λογισμικών αποτύπωσης βυζαντινής σημειογραφίας Χρυσός Μελωδός 2013 EZ Psaltica Μουσικά Κείμενα	Πειραματισμός με κλίμακες / ήχους βυζαντινής μουσικής. Εξαγωγή εργασιών σε διάφορες οπτικές και ακουστικές μορφές. Ψηφιοποίηση μουσικού κειμένου με τη χρήση σαρωτή. Μελέτη και σχολιασμός αναφορικά με την καλαισθησία χάραξης των χαρακτήρων της βυζαντινής παρασημαντικής επί τη βάσει των εξεταζομένων λογισμικών.

III) ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΗΧΟΛΗΨΙΑΣ

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Μετά την ολοκλήρωση του **1ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.** *Βασικές έννοιες ακουστικής* **(5 διδακτικές ώρες)**	
α) αντιλαμβάνονται και περιγράφουν το φαινόμενο του ήχου από την άποψη της φυσικής και της ψυχοακουστικής β) κατανοούν και περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο διαδίδονται τα ηχητικά κύματα	1. Ήχος *Εισαγωγή – Τι είναι ο ήχος* *Ηχητικά κύματα σε ελαστικό μέσο* *Διάδοση του ήχου* *Εγκάρσια και διαμήκη κύματα*	<u>Ενδεικτικές δραστηριότητες:</u> Οι μαθητές: Αναζητούν πληροφορίες, συζητούν, ανακαλύπτουν και καταλήγουν σε συμπεράσματα για τη δημιουργία, διάδοση και αντίληψη του ήχου (ηχητική πηγή - ελαστικό μέσο - ακροατής). Εικόνες, video και animation βοηθούν στην κατανόηση του τρόπου ταλάντωσης των μορίων του ήχου και της διάδοσης της ταλάντωσης.

α) διατυπώνουν και ερμηνεύουν τα βασικά χαρακτηριστικά των ηχητικών κυμάτων β) κατανοούν τη σχέση συχνότητας-τονικού ύψους και πλάτους - έντασης του ήχου και είναι εξοικειωμένοι με τις μονάδες Hz και dB	1.1. Χαρακτηριστικά των ηχητικών κυμάτων *Ταχύτητα του ήχου* *Περίοδος κύματος* *Συχνότητα κύματος* *Μήκος κύματος* *Πλάτος κύματος* *Φάση κύματος*	Χρησιμοποιούν λογισμικό με τη βοήθεια του οποίου: - δημιουργούν απλές κυματομορφές - μεταβάλλουν το πλάτος και τη συχνότητα - μεταβάλλουν τη φάση - προσθέτουν κυματομορφές διαφορετικής συχνότητας και πλάτους - συγκρίνουν και σχολιάζουν τα αποτελέσματα.
α) αναγνωρίζουν και ερμηνεύουν τα κυματικά φαινόμενα που αφορούν τη διάδοση του ήχου και αναφέρουν παραδείγματα εφαρμογής τους στην καθημερινή ζωή και μουσική πράξη	1.2. Κυματικά φαινόμενα *Ανάκλαση* *Διάθλαση* *Απορρόφηση* *Περίθλαση*	Μετρούν τη στάθμη μιας ηχητικής πηγής σε διαφορετικές αποστάσεις. Καταγράφουν ήχους, τραγούδι, μουσική σε διαφορετικά ηχητικά περιβάλλοντα.
α) εξηγούν τις έννοιες «θεμελιώδης και αρμονική συχνότητα» και περιγράφουν το φάσμα συχνοτήτων ήχων μουσικών οργάνων β) κατανοούν τον τρόπο παραγωγής του ήχου των μουσικών οργάνων και της ανθρώπινης φωνής	1.3. Μουσική ακουστική *Αρμονικές συχνότητες – φάσμα ήχου* *Μουσικά όργανα* *Ανθρώπινη φωνή*	Συγκρίνουν το φάσμα ήχων μουσικών οργάνων και φωνής. Αναλύουν το φάσμα ήχων μουσικών οργάνων και ανθρώπινης φωνής και κάνουν παρατηρήσεις για την περιοδικότητα ή μη των υπερτόνων και την επίδραση τους στο ηχόχρωμα.
Μετά την ολοκλήρωση του **2ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.** *Βασικά στοιχεία ψυχοακουστικής* **(2 διδακτικές ώρες)**	

α) περιγράφουν τον τρόπο μεταβίβασης και επεξεργασίας της ηχητικής πληροφορίας στο έσω αυτί και τον εγκέφαλο β) κατανοούν τις σχέσεις: συχνότητα – τονικό ύψος ένταση – ακουστότητα φάσμα - χροιά γ) αναγνωρίζουν τη διαφορετική ευαισθησία του ανθρώπινου αυτιού στο εύρος ακουστών συχνοτήτων δ) αντιλαμβάνονται το ρόλο που παίζει το φάσμα του ήχου στην αντίληψη του ηχοχρώματος ε) συνειδητοποιούν το ρόλο της «αμφιωτικής ακοής» στην ακουστική αντίληψη χώρου	*Εισαγωγή - Υποκειμενικά χαρακτηριστικά του ήχου* . Το αισθητήριο όργανο της ακοής . Ακουστότητα . Τονικό ύψος . Χροιά . Ακουστική αντίληψη χώρου και χρόνου	Ενδεικτικές Δραστηριότητες: Οι μαθητές: Μέσα από εικόνες, video και animation αντιλαμβάνονται τη μετάδοση των ηχητικών κυμάτων στο εσωτερικό αυτί, την αναγνώριση των συχνοτήτων στη βασική μεμβράνη και την αντίληψη του ήχου στον εγκέφαλο. Με τη βοήθεια λογισμικού ή ηχόμετρου πειραματίζονται με ήχους μουσικών οργάνων ή κυματομορφές ίδιας ή διαφορετικής ηχητικής στάθμης και συγκρίνουν τις διαφορές στη στάθμη έντασης και ακουστότητας. Σχεδιασμός κυματομορφής βαθμιαίας αύξησης συχνότητας (Audacity chirp generator) σε όλο το ακουστικό φάσμα και σύγκριση της ακουστότητας σε όλο το εύρος συχνοτήτων. Δημιουργία δύο τόνων σε απόσταση οκτάβας σε διάφορες περιοχές του φάσματος ακουστών συχνοτήτων – αντίληψη του διαστήματος της οκτάβας. Δημιουργία σε κατάλληλο λογισμικό σύνθετων κυματομορφών και μεταβολή της έντασης των αρμονικών καθώς και των παραμέτρων της περιβάλλουσας. Παρατήρηση της μετατόπισης της στερεοφωνικής εικόνας δύο διαχωρισμένων σημάτων σε δεξί και αριστερό κανάλι με την αλλαγή της έντασης και του χρόνου άφιξης των δύο σημάτων. Ταυτόχρονη αναπαραγωγή τριών δειγμάτων ηχογραφημένης αφήγησης, αρχικά τοποθετημένων στο κέντρο της στερεοφωνίας και στη συνέχεια διαχωρισμένα. Πειραματισμός με απλούς ή σύνθετους ήχους με πολύ μικρή διαφορά συχνότητας, έντασης και διάρκειας.

Μετά την ολοκλήρωση του **3ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.** *Ανάλυση HARDWARE* **(11 διδακτικές ώρες)**	
	Εισαγωγή *Τι ονομάζεται hardware* Hardware *που χρησιμοποιείται στη Μουσική Πληροφορική*	
α) γνωρίζουν τον τρόπο λειτουργίας των καρτών ήχου καθώς και τα κυριότερα χαρακτηριστικά τους, όπως τη συνδεσμολογία, την ταχύτητα δειγματοληψίας και το χρόνο καθυστέρησης μεταφοράς δεδομένων μεταξύ των συνδεδεμένων περιφερειακών συσκευών β) επιλέγουν την κάρτα ήχου που ικανοποιεί τις διδακτικές / προσωπικές ανάγκες πάντα σε σχέση με τον υπάρχοντα ηλεκτρονικό εξοπλισμό (Η/Υ, laptop)	3.1. Κάρτες ήχου *Διαθέσιμες μορφές* *Συνδεσμολογία* *Βασικά τεχνικά χαρακτηριστικά*	Ενδεικτικές δραστηριότητες: Συζήτηση εντός της σχολικής αίθουσας περί των χαρακτηριστικών των διασυνδετικών ήχου/καρτών ήχου. Παρουσίαση του τρόπου σύνδεσης μιας κάρτας ήχου σε Η/Υ – laptop και παράθεση οπτικών και ηχητικών παραδειγμάτων με μεταβολή της ταχύτητας δειγματοληψίας και του χρόνου μεταφοράς δεδομένων από την κάρτα ήχου στον Η/Υ – laptop.
α) γνωρίζουν και ξεχωρίζουν τους διαθέσιμους τύπους μικροφώνων β) αξιοποιούν τον κατάλληλο τύπο μικροφώνου ανάλογα με τις ανάγκες τους γ) χρησιμοποιούν τον τύπο μικροφώνου που πρέπει να χρησιμοποιηθεί σε μια συναυλία, σε μια ηχογράφηση φωνής ή/και οργάνου δ) λαμβάνουν ηχητικά δείγματα από εξωτερικούς ή/και εσωτερικούς χώρους ε) εντοπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την αντοχή του κάθε μικροφώνου αναφορικά με την κακομεταχείριση, τις εξωτερικές συνθήκες και την υγρασία στ) γνωρίζουν τη διάταξη των μικροφώνων στο χώρο	3.2. Μικρόφωνα *Κατηγοριοποίηση μικροφώνων* *Απαιτήσεις σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό* *Κόστος αγοράς / συντήρησης* *Στερεοφωνικές τεχνικές μικροφώνων*	Πειραματισμός με διαθέσιμους τύπους μικροφώνων και ακουστικά παραδείγματα διαφορετικής χρήσης και αξιοποίησης τους. Οπτική απεικόνιση του τρόπου λειτουργίας των μικροφώνων. Δειγματική ηχογράφηση μουσικού οργάνου ή φωνής με τη χρήση του κατάλληλου μικροφώνου. Πειραματισμός με τεχνικές στερεοφωνικής ηχογράφησης. Συνδυασμός μικροφώνου με κάρτα ήχου και οπτική απεικόνιση του ηχητικού σήματος σε πρόγραμμα επεξεργασίας ήχου.

και τις τεχνικές της σωστής ηχογράφησης, ανάλογα αν πρόκειται για ηχογράφηση μεμονωμένων μουσικών οργάνων, οργανικών συνόλων ή φωνής		
α) ξεχωρίζουν τους ακροδέκτες και γνωρίζουν τα χαρακτηριστικά τους β) είναι εξοικειωμένοι με τον τρόπο κατασκευής τους γ) μπορούν να διορθώσουν κάθε είδους ακροδέκτη σε περίπτωση βλάβης	3.3. Ακροδέκτες – βύσματα *Τύποι ακροδεκτών* *Συνδεσμολογία ακροδεκτών*	Παρουσίαση των ακροδεκτών. Τεχνικά στοιχεία και επεξήγηση βασικών αρχών λειτουργίας τους. Επιδιόρθωση ακροδεκτών με βλάβη. Συζήτηση περί συνεργασίας των ακροδεκτών και ποιότητας σήματος.
α) μπορούν να χειριστούν ένα ψηφιακό φορητό εγγραφέα β) γνωρίζουν τους τρόπους λειτουργίας των ψηφιακών εγγραφέων γ) μπορούν να αποτυπώσουν ηχητικά μια συναυλία / μια πρόβα ή μια μουσική παράσταση	3.4. Portable recorders	Παρουσίαση των δυνατοτήτων των portable recorders. Δειγματική ηχογράφηση μουσικού οργάνου, φωνής ή χορωδίας με τη χρήση ενός portable recorder.
α) γνωρίζουν τις δυνατότητες που προσφέρει το DI-Box β) μπορούν να κάνουν την απαραίτητη συνδεσμολογία ανάμεσα στους ακροδέκτες με την κονσόλα ή την κάρτα ήχου	3.5. DI Box *(Direct Injection Box)* *Active* *Passive*	Οπτική παρουσίαση ενός DI Box και οπτικά παραδείγματα χρήσης του. Πειραματισμός ηχητικού αποτελέσματος με και χωρίς τη χρήση ενός DI Box.
α) γνωρίζουν τον τρόπο λειτουργίας ενός patch bay, αξιοποιώντας στο έπακρο τις δυνατότητές του β) είναι εξοικειωμένοι με τη συνδεσμολογία των καλωδίων εισόδων και εξόδων του patch bay	3.6. Patch Bay	Επεξήγηση του τρόπου λειτουργίας ενός patch bay. Οπτική επίδειξη ενός patch bay και της απαραίτητης συνδεσμολογίας εισόδων – εξόδων.
α) γνωρίζουν τις κυριότερες διαφορές ανάμεσα στις κονσόλες (ψηφιακές – αναλογικές) β) είναι σε θέση να συνδέσουν ακροδέκτες καλωδίων για όργανα και για φωνές με τις κονσόλες γ) λειτουργούν τις κονσόλες, προσθέτοντας εφέ, επηρεάζοντας τις συχνότητες και ρυθμίζοντας τις	3.7. Κονσόλες *(αναλογικές - ψηφιακές)*	Παρουσίαση μιας κονσόλας (analog ή digital) και επεξήγηση του τρόπου χειρισμού των καναλιών ή/ και της εξόδου. Προβολή των διαθέσιμων εισόδων και εξόδων ηχητικού σήματος. Πρακτική άσκηση σύνδεσης καλωδίων μουσικών

εντάσεις καναλιών και εξόδων δ) μπορούν να συνδέουν monitors ε) γνωρίζουν το σύνολο των διαθέσιμων λειτουργιών της κονσόλας και να μπορούν να κατευθύνουν το τελικό ηχητικό σήμα σε κάρτα ήχου ή/και εξωτερικό εγγραφέα ήχου		οργάνων ή φωνής. Παραμετροποίηση equalizer, gain, pan, pre-amp και effects σε προεπιλεγμένο κανάλι εισόδου. Σύνδεση κονσόλας με κάρτα ήχου Η/Υ ή laptop.
α) μπορούν να ξεχωρίσουν τους διαθέσιμους τύπους ηχείων β) γνωρίζουν τις ηλεκτρολογικές απαιτήσεις και το hardware που χρειάζεται για τη λειτουργία των ηχείων γ) είναι σε θέση να επιλέξουν τον κατάλληλο τύπο ηχείων κατά περίσταση (εσωτερικός χώρος, εξωτερικός χώρος, στούντιο, οικία)	3.8. Monitoring System – Ηχεία *Active* *Passive*	Οπτική παρουσίαση των διαθέσιμων ηχείων. Συζήτηση περί αποτελεσματικής αξιοποίησης των σύγχρονων monitoring system στην τάξη ή στην αίθουσα συναυλιών.
α) διακρίνουν και κατηγοριοποιούν τα ακουστικά ανάλογα τον τύπο τους β) αξιοποιούν τα ακουστικά κατά περίπτωση (εσωτερικοί / εξωτερικοί χώροι)	3.9. Ακουστικά (headphones) *Κλειστού τύπου* *(closed ear headphones)* *Ανοικτού τύπου* *(open ear headphones)* *“In ear”*	Παρουσίαση και επεξήγηση του τρόπου λειτουργίας των διαφορετικού τύπου ακουστικών. Χρησιμοποίηση ηχητικών δειγμάτων και σχολιασμός περί των διαφορών ποιότητας σήματος.
α) γνωρίζουν τον τρόπο λειτουργίας και τα χαρακτηριστικά των ενισχυτών β) μπορούν να επιλέξουν τον ενισχυτή που χρειάζεται ανάλογα τον προϋπάρχοντα ηχητικό εξοπλισμό	3.10. Ενισχυτές	Πειραματισμός με διαφορετικούς ενισχυτές. Οπτική απεικόνιση των διαθέσιμων δυνατοτήτων των ενισχυτών.
α) αναγνωρίζουν τους διαφορετικούς τύπους MIDI controllers β) συνδέουν τα MIDI controllers με Η/Υ και laptop	3.11. MIDI Controllers	Οπτικά παραδείγματα χρήσης Digital Drum, Wind και MIDI keyboard controller. Σύνδεση MIDI Keyboard controller με τον Η/Υ μέσω διαθέσιμων εισόδων (USB ή MIDI).

Μετά την ολοκλήρωση του **4ου κεφαλαίου** οι μαθητές θα είναι σε θέση να:	**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.** *Λογισμικά πακέτα καταγραφής και επεξεργασίας ήχου* **(7 διδακτικές ώρες)**	
α) διακρίνουν τις διαφορές αναλογικής και ψηφιακής ηχογράφησης β) γνωρίζουν τα στάδια της μουσικής παραγωγής γ) περιγράφουν τα μέρη ενός στούντιο ηχογράφησης και το απαραίτητο software και hardware ενός home studio	*Εισαγωγή* *Αναλογική – ψηφιακή ηχογράφηση* *Μουσική παραγωγή* *Στούντιο ηχογραφήσεων* *Home studio*	Ενδεικτικές Δραστηριότητες: Συζήτηση στην τάξη για τα αναλογικά και ψηφιακά μέσα καταγραφής και αποθήκευσης ήχου. Εκπαιδευτική επίσκεψη σε στούντιο ηχογραφήσεων. Συζήτηση στην τάξη για τη δημιουργία οικιακού περιβάλλοντος λήψης και διαχείρισης ήχου.
α) γνωρίζουν τις δυνατότητες που προσφέρουν τα διαθέσιμα λογισμικά καταγραφής και επεξεργασίας ήχου β) χρησιμοποιούν λογισμικό για να ηχογραφούν, επεξεργάζονται και παρουσιάζουν τις μουσικές τους ιδέες γ) γνωρίζουν πως λειτουργεί ένα Digital Audio Workstation δ) γνωρίζουν τα σύγχρονα DAW's ψηφιακής μορφής που κυκλοφορούν, και μπορούν να τα	Σύντομη παρουσίαση διαθέσιμων λογισμικών *Digital Audio Workstation* *Sequencer* *Sampler*	Επίδειξη των βασικότερων λειτουργιών και εργαλείων που προσφέρουν τα λογισμικά πακέτα καταγραφής και επεξεργασίας ήχου. Πειραματισμός με ήχους εικονικών μουσικών οργάνων. Συγχρονισμός audio – midi.

επιλέξουν βάσει κόστους, διάδοσης και λειτουργικού συστήματος ε) μπορούν να συνδέσουν μια κάρτα ήχου ή μια ψηφιακή κονσόλα με ένα DAW		
α) αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τα προβλήματα της μουσικής πράξης με τη χρήση εργαλείων τεχνολογίας και πληροφορικής	Καταγραφή ήχου *Στάθμη ηχογράφησης – παραμόρφωση* *Μορφές αποθήκευσης* *Μορφές ηχογράφησης* *Απομακρυσμένη διαδικτυακή ηχογράφηση*	Εισαγωγή αρχείων ήχου – αποκοπή, αντιγραφή, επικόλληση περιοχής – εξαγωγή σε wav, mp3. Ηχογράφηση μουσικής, αφήγησης, ήχων περιβάλλοντος, αποθήκευση σε wav, mp3, αποθήκευση project.

α) διαμορφώνουν ανάλογα με τις ανάγκες τους το ψηφιακό σήμα με τη χρήση βασικών εφέ επεξεργασίας β) βελτιώνουν το συνολικό ήχο μιας πολυκάναλης ηχογράφησης και δημιουργούν ένα demo CD	Επεξεργασία ψηφιακού σήματος *Αποθορυβοποίηση –* αποκατάσταση *(Noise reduction, click-pop remover)* *Επεξεργασία πλάτους (Fade in-out, Amplify, Normalize)* *Επεξεργασία δυναμικής περιοχής (Compressor – Limiter)* *Επεξεργασία φάσματος (Equalizer)* *Επεξεργασία χρόνου – φάσματος (time-pitch change)* *Delay* *Reverb* *Auto tune – pitch correction* Μίξη και mastering Εγγραφή CD ήχου	Πολυκάναλη ηχογράφηση μουσικού συνόλου (συμβατικά και ηλεκτρικά μουσικά όργανα, audio και/ή miditracks) – ηχογράφηση overdubbing. Επεξεργασία με βασικά εφέ: αποθορυβοποίηση, αύξηση – μείωση ηχητικής στάθμης, fade in – out, ισοστάθμιση, συμπίεση δυναμικής περιοχής, προσθήκη αντήχησης, διόρθωση τονικού ύψους. Εφαρμογή εφέ σε επιμέρους tracks πολυκάναλης ηχογράφησης, τοποθέτηση στη στερεοφωνία, μίξη/βελτίωση του τελικού αρχείου και δημιουργία cd audio. Δημιουργία «ηχοϊστορίας» με εισαγωγή αρχείων ήχου (ήχοι από το φυσικό περιβάλλον, αφήγηση, διάλογοι) σε περιβάλλον πολυκάναλης ηχογράφησης, επεξεργασία με fade in-out, crossfade, volume – pan envelopes, μίξη και εξαγωγή σε wav-mp3. Δημιουργία ραδιοφωνικού σποτ.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Α) ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο «Βασικές έννοιες ακουστικής» η αξιολόγηση των μαθητών θα μπορούσε να περιλαμβάνει κυρίως προφορικές και γραπτές ερωτήσεις ή ασκήσεις κατανόησης. Σε καμία περίπτωση δεν επιδιώκεται η αποστήθιση όρων και θεμάτων της ακουστικής, αλλά ο έλεγχος απόκτησης της γνώσης γίνεται με τρόπο που προάγει την κριτική ικανότητα των μαθητών, μέσω της επίλυσης προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην καθημερινή ζωή και τη μουσική πράξη. Η διαδικασία της αξιολόγησης του μαθητή, ωφέλιμη για τον ίδιο αλλά και για τον διδάσκοντα, θα μπορούσε να αποτελεί έναυσμα για περαιτέρω προβληματισμό και διερεύνηση της γνώσης από τους ίδιους τους μαθητές. Εναλλακτικές μορφές αξιολόγησης θα μπορούσαν να αποτελούν η γραπτή εργασία κατά ομάδες στα θέματα που παρουσιάστηκαν ή και σε συνδυασμό με το επόμενο κεφάλαιο της ψυχοακουστικής και η πρακτική εξέταση σε λογισμικό επεξεργασίας ήχου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο «Βασικά στοιχεία ψυχοακουστικής» ελέγχεται η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τον ήχο και των ψυχοακουστικών μεγεθών. Προτείνονται προφορικές ή γραπτές ερωτήσεις ανοικτού ή κλειστού τύπου, ή παρουσίαση στην τάξη ομαδικής εργασίας που θα διαπραγματεύεται ένα από τα ψυχοακουστικά μεγέθη, στην οποία θα συμπεριλαμβάνεται οπτικοακουστικό και έντυπο υλικό έπειτα από αναζήτηση σε πηγές.

Στο τρίτο κεφάλαιο «Βασική θεωρία περί ψηφιακού σήματος» ελέγχεται η κατανόηση της θεωρίας περί εγγραφής αναλογικού και ψηφιακού σήματος. Η αξιολόγηση πρέπει να βασίζεται κατά κύριο λόγο σε γραπτές ερωτήσεις ανοικτού ή κλειστού τύπου. Επιπλέον σημαντική κρίνεται η διαδικασία αξιολόγησης και αυτό-αξιολόγησης μέσα από πρακτικές ασκήσεις, όπως αυτές περιγράφονται στις προτεινόμενες διδακτικές δραστηριότητες.

Στο τέταρτο κεφάλαιο «Ανάλυση hardware» ελέγχεται η ευχέρεια των μαθητών αναφορικά με την αξιοποίηση και την αποτελεσματική χρήση των συσκευών που χρησιμοποιούνται για τη λήψη και την επεξεργασία ηχητικού σήματος. Η αξιολόγηση τους πρέπει να περιλαμβάνει γραπτή και προφορική εξέταση προκειμένου να διαπιστωθεί το προβλεπόμενο επίπεδο της γνώσης σε συνδυασμό με πρακτική άσκηση που θα προέρχεται μέσα από τις προτεινόμενες διδακτικές δραστηριότητες.

Στο πέμπτο κεφάλαιο «Λογισμικά πακέτα καταγραφής και επεξεργασίας ήχου» αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών στο χειρισμό λογισμικού ηχογράφησης και επεξεργασίας ήχου. Ελέγχεται η κατανόηση των εφέ επεξεργασίας ήχου και η ευχέρεια στη διαχείριση ψηφιακών σημάτων με τρόπο που να βελτιώνει το ηχητικό αποτέλεσμα. Η αξιολόγηση θα μπορούσε να περιλαμβάνει: α) φύλλα ερωτήσεων με εκτυπωμένα στιγμιότυπα οθόνης από το λογισμικό επεξεργασίας ήχου, β) ερωτήσεις κατανόησης και επίλυσης προβλημάτων, γ) πρακτική εξέταση στο περιβάλλον του λογισμικού. Στοιχείο αξιολόγησης αποτελεί και η συνεργατικότητα των μαθητών στη δημιουργία πολυκάναλης ηχογράφησης μουσικού συνόλου, επεξεργασίας, μίξης και παραγωγής τελικού αρχείου.

Στο έκτο κεφάλαιο «Πολυμεσικές εφαρμογές» αξιολογείται η εργασία κατά ομάδες στη δημιουργία πολυμεσικού οπτικοακουστικού υλικού, το οποίο ενδεχομένως θα μπορούσε να είναι συνέχεια του project που τυχόν ανατέθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Β) ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΜΕ Η/Υ

Στο πρώτο κεφάλαιο «Ανάλυση SOFTWARE - HARDWARE» οι μαθητές αξιολογούνται αναφορικά με τη γνώση του χειρισμού και τους τρόπους αξιοποίησης των συσκευών που χρησιμοποιούνται κατά τη σύνταξη παρτιτούρας με τη χρήση Η/Υ. Παράλληλα ελέγχεται το κατά πόσο είναι ενημερωμένοι σχετικά με την κατηγοριοποίηση των διαθέσιμων λογισμικών και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα κάθε κατηγορίας λογισμικού. Η αξιολόγηση τους πρέπει να περιλαμβάνει γραπτή και προφορική εξέταση, προκειμένου να διαπιστωθεί το επίπεδο προόδου της μάθησης, σε συνδυασμό με πρακτική άσκηση που θα προέρχεται μέσα από τις προτεινόμενες διδακτικές δραστηριότητες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο «Λογισμικά αποτύπωσης ευρωπαϊκής σημειογραφίας» η αξιολόγηση περιλαμβάνει κυρίως γραπτή εξέταση, κατά την οποία οι μαθητές θα πρέπει να μπορούν να αποτυπώσουν, να επεξεργαστούν και να αποθηκεύσουν σε ποικίλες οπτικές και ηχητικές μορφές - με χρήση των καταλλήλων λογισμικών – ένα μουσικό κείμενο ευρωπαϊκής σημειογραφίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο «Λογισμικά αποτύπωσης βυζαντινής σημειογραφίας» ελέγχεται η ικανότητα των μαθητών να συντάξουν ένα μουσικό κείμενο σε βυζαντινή σημειογραφία καθώς και να πειραματιστούν αναφορικά με το σχεδιασμό προσωπικών μουσικών κλιμάκων και την ψηφιοποίηση μουσικών βιβλίων βυζαντινής μουσικής. Ως εκ τούτου προτείνεται η αξιολόγηση τους με γραπτές εξετάσεις και πρακτικές ασκήσεις, σύμφωνα με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και τις ενδεικτικές διδακτικές δραστηριότητες.

Γ) ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΗΧΟΛΗΨΙΑΣ

Τα κεφάλαια 1, 2 και 4 αξιολογούνται όπως τα αντίστοιχα κεφάλαια του μαθήματος εφαρμογές πληροφορικής στη μουσική

Στο τρίτο κεφάλαιο «Ανάλυση hardware» ελέγχεται η ευχέρεια των μαθητών αναφορικά με την αξιοποίηση και την αποτελεσματική χρήση των συσκευών που σχετίζονται με το ηχητικό σήμα και που συμπεριλαμβάνονται στο βασικό εξοπλισμό των σύγχρονων studio. Η αξιολόγηση τους πρέπει να περιλαμβάνει γραπτή εξέταση με ερωτήσεις σύντομης ανάπτυξης και συμπλήρωσης – αντιστοίχισης. Επίσης κρίνεται αναγκαία και η διενέργεια προφορικής εξέτασης, προκειμένου να διαπιστωθεί το προβλεπόμενο επίπεδο της γνώσης, σε συνδυασμό με πρακτική άσκηση που θα προέρχεται μέσα από τις προτεινόμενες διδακτικές δραστηριότητες και ασκήσεις απλών εφαρμογών ή αντιμετώπισης συνθέτων προβλημάτων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ
Β΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

1. Εισαγωγή

1.1. Σκοπός

Το μάθημα «Μορφολογία», σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα διδάσκεται μία ώρα την εβδομάδα στη Β' Λυκείου. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος ως υποχρεωτικό μάθημα Μουσικής Παιδείας είναι να εισαγάγει τους μαθητές σε στοιχειώδεις έννοιες Μορφολογίας και Ανάλυσης της μουσικής και να τους παρουσιάσει τη βασική δομή σημαντικών ειδών μουσικής σύνθεσης.

1.2. Διδακτικοί στόχοι

Με τη διδασκαλία του μαθήματος της Μορφολογίας στην Β΄ Λυκείου των Μουσικών Σχολείων, αναμένεται οι μαθητές να:

- κατανοούν τα δομικά στοιχεία ενός μουσικού έργου
- να αντιλαμβάνονται την ευρύτερη δομή ενός μουσικού έργου μέσα από τη λειτουργία και το ρόλο των στοιχείων μουσικής υφής και τη σύγκριση μεταξύ τους
- να γνωρίσουν την ιστορική και εξελικτική πορεία και να κατανοήσουν τη δομή σημαντικών ειδών μουσικής σύνθεσης
- να αναγνωρίζουν ακουστικά το μουσικό είδος και το μορφολογικό τύπο μουσικών έργων και να τα εντάσσουν στα ιστορικά τους πλαίσια
- να εξοικειωθούν με την ειδική ορολογία της μουσικής μορφολογίας και ανάλυσης.

1.3. Διδακτική μεθοδολογία

Η προτεινόμενη διδακτική μεθοδολογία λαμβάνει σοβαρά υπόψη και προτείνει:

- να προηγείται η ακουστική εμπειρία των μαθητών μέσα στην τάξη έναντι της θεωρητικής γνώσης,
- τη χρήση παραδειγμάτων από το ευρύ μουσικό ρεπερτόριο
- την ακρόαση και βασική ανάλυση αντιπροσωπευτικών μουσικών έργων διαφόρων εποχών.
- τη σύνδεση του μαθήματος με τα υποχρεωτικά μαθήματα της Αρμονίας, της Ιστορίας μουσικής και το επιλεγόμενο μάθημα της Οργανολογίας οργάνων συμφωνικής ορχήστρας

1.4. Θεματικοί άξονες

Το βασικό περιεχόμενο του μαθήματος περιλαμβάνει:

- Στοιχειώδεις μορφολογικές δομές
- Τεχνικές αυστηρής και ελεύθερης μίμησης
- Στροφικές μορφές
- Διμερείς και τριμερείς φόρμες
- Μορφές παραλλαγών
- Μορφή «ροντό»
- Εισαγωγή στη μορφή «σονάτα»

2. Πρόγραμμα Σπουδών

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
Ο μαθητής/τρια θα πρέπει να είναι ικανός/νή: - να κατανοήσει το νόημα της μορφολογικής ανάλυσης και την ανάγκη αναγνώρισης της οργάνωσης της μουσικής δομής. - να εντοπίζει σε ακουστικά παραδείγματα ή με αναφορά σε πρότερη ακουστική του εμπειρία, αν κάποιο τμήμα είναι επανάληψη προηγουμένου, παραλλαγή ή αντιθετικό. - να κατανοήσει την αφηγηματική διάσταση της μουσικής και να εξοικειωθεί με τους όρους έκθεση, μετάβαση και κατάληξη, με αναφορά σε διαφορετικά στυλ μουσικής. - να αντιληφθεί ακουστικά και θεωρητικά τη διαφοροποίηση της υφής σε μονοφωνική, πολυφωνική/ αντιστικτική (παραγωγή από συνήχηση διαφορετικών ανεξάρτητων φωνών), ομοφωνική (έμφαση σε μία μελωδική φωνή) και ετεροφωνική (όταν μία μελωδία ταυτόχρονα ακούγεται και σε παραλλαγμένη/ διακοσμημένη μορφή). - να εξοικειωθεί με την ιστορική και στυλιστική διάσταση της υφής με ανάλογα ηχητικά και γραπτά παραδείγματα: να συνδυάσει την πολυφωνική/αντιστικτική υφή με τη μουσική κυρίως μέχρι το 1750, την ομοφωνική υφή κυρίως με τη κλασικορομαντική περίοδο και την ετεροφωνική υφή κυρίως με τις λαϊκές παραδόσεις.	1. Εισαγωγή στη Μορφολογική ανάλυση 1.1. Τι είναι η μορφολογική ανάλυση και τι μας προσφέρει 1.2 Οι βασικοί τρόποι ανάπτυξης της μορφής: επανάληψη, αντίθεση, παραλλαγή 1.3. Εισαγωγή στις λειτουργίες των τμημάτων στη μορφή: έκθεση, μετάβαση, κατάληξη 1.4. Εισαγωγή στη μουσική υφή και στην ιστορική της διάσταση **4 διδακτικές ώρες**	Συζήτηση για την αντίληψη της έννοιας της μορφής από τους μαθητές με αναφορά σε οικεία τους μουσική. Επικέντρωση στη διαφορά της φωνητικής μουσικής (δημοφιλή τραγούδια), όπου η μορφή εξαρτάται κυρίως από το στίχο, και της οργανικής ευρωπαϊκής μουσικής. Ακουστικός εντοπισμός των εννοιών της αντίθεσης, της επανάληψης και της παραλλαγής σε γνωστά τραγούδια. Παράθεση από τον καθηγητή (στο πιάνο) μίας μελωδίας και υποδειγματική παραλλαγή της. Ακουστική αντιπαράθεση ενός αντιστικτικού, ενός ομοφωνικού και ενός ετεροφωνικού μουσικού αποσπάσματος με ταυτόχρονη διευκρινιστική συζήτηση της ιστορικής και στυλιστικής διάστασης της μουσικής υφής.
- να αντιληφθεί πώς ο ρυθμός και οι πτώσεις παίζουν το πιο σημαντικό ρόλο στη δημιουργία των μορφολογικών τμημάτων. - να κατανοήσει τη λειτουργία της μετατροπίας ως στοιχείο διάρθρωσης της μορφής. - να μπορεί να εντοπίσει και να σημειώσει σε παρτιτούρα τα μορφολογικά στοιχεία των ενοτήτων 2.2.-2.5. Πιο συγκεκριμένα, να μπορεί να εντοπίσει το κύριο μοτίβο και τις	2. Οι στοιχειώδεις μορφολογικές δομές 2.1. Ο ρυθμός και η αρμονία στη διάρθρωση της μορφής 2.2. Μοτίβο 2.3. Φράση 2.4. Περίοδος 2.5. Θεματική ομάδα 2.6. Θεωρητική εισαγωγή στη σύνδεση των παραπάνω σε μεγαλύτερες μορφολογικές δομές (τμήμα, μέρος, συνολικό έργο)	- Ακρόαση και ανάλυση ενός μικρού αποσπάσματος με εντοπισμό των πτώσεων και συζήτηση των ρυθμικών στοιχείων και της λειτουργία τους στη διάρθρωση της δομής. -Εντοπισμός και εξήγηση των μορφολογικών δομών των ενοτήτων 2.2.-2.5 σε οικεία ακουστικά παραδείγματα (από τραγούδια και γνωστά έργα οργανικής μουσικής).

επαναλήψεις του σε απλές μελωδίες (έως 8 μέτρα), τις μελωδικές φράσεις ενός σύντομου αποσπάσματος, τη συμμετρική δομή της περιόδου (με την ερωτηματική και απαντητική της φράση) και να μπορεί να εντοπίσει μουσικές περιόδους. Να εξοικειωθεί με τα αρμονικά ή/και μοτιβικά στοιχεία που προσδίνουν συνοχή σε μια θεματική ομάδα.	**3 διδακτικές ώρες**	- Ανάλυση ενός μουσικού τμήματος που περιέχει περίοδο και συζήτηση της έννοιας της συμμετρίας και της συχνής της παρουσίας κατά τη κλασικορομαντική περίοδο. Εντοπισμός των φράσεων και της περιόδου στο παραπάνω απόσπασμα.
- να κατανοήσει το πώς μία μουσική μπορεί να αναπτύσσεται στο χρόνο μέσω της μίμησης μιας αρχικής μελωδίας και να συνδυάσει την τεχνική της μίμησης με την πολυφωνική υφή. - να μπορεί να αντιληφθεί τη διαφορά μεταξύ αυστηρής και ελεύθερης μίμησης. - να μπορεί να αναγνωρίσει μιμήσεις. - να μπορεί σε μία απλή φούγκα να αναγνωρίσει την αρχική έκθεση του θέματος από όλες τις φωνές, καθώς και την επανεμφάνιση του ιδίου ή μέρους του σε άλλες τονικότητες ή σε στρέττο.	3. Αντιστικτικές τεχνικές: Τεχνικές αυστηρής και ελεύθερης μίμησης 3.1. Κανόνας και κυκλικός κανόνας 3.2. Invention 3.3. Εισαγωγή στη Φούγκα **3 διδακτικές ώρες**	Ομαδικό τραγούδι αυστηρού γνωστού κανόνα σε ομάδες. Ακρόαση και ανάλυση μίας Invention του J.S. Bach. Επικέντρωση στις δυνατότητες συνεχούς μίμησης της αρχικής μελωδικής φράσης με διαφορετικούς τρόπους. Ακρόαση και εντοπισμός του θέματος σε μία απλή φούγκα του J. S. Bach.
- να μπορεί να ξεχωρίσει τα τμήματα της διμερούς και της τριμερούς μορφής. - να κατανοήσει την έννοια της αντίθεσης μεγάλων τμημάτων (μέσω της αρμονίας, κυρίως, στη διμερή μορφή και μέσω νέων θεμάτων και της αρμονίας στην τριμερή μορφή). - να μπορεί να εντοπίσει την πορεία προς το τέλος του πρώτου τμήματος της διμερούς μορφής σε άλλη τονικότητα και την επιστροφή στην αρχική τονικότητα στο δεύτερο τμήμα της. - να μπορεί ακουστικά να καταλάβει αν ένα μικρής διάρκειας μέρος έχει διμερή ή τριμερή μορφή. - να κατανοήσει το πόσο σημαντικά είναι τα δύο αυτά μορφικά σχήματα για την οργανική μουσική του Μπαρόκ (η διμερής) και του κλασικισμού και του ρομαντισμό (η τριμερής).	4. Απλές μορφές 4.1. Διμερής μορφή 4.1.1. Αρμονική διαφοροποίηση και μοτιβικός παραλληλισμός των δύο τμημάτων 4.1.2. Πού συναντάται η μορφή (με έμφαση στα μέρη Σουίτας) 4.2. Τριμερής μορφή 4.2.1. Αρμονική και μοτιβική διαφοροποίηση των τμημάτων 4.2.2. Πού συναντάται η μορφή (Μινουέτο, Σκέρτσο, ρομαντικό κομμάτι χαρακτήρα για πιάνο, κτλ.) **4 διδακτικές ώρες**	Ακρόαση και ανάλυση μικρών διμερών και τριμερών μορφών. Εντοπισμός των τμημάτων της μορφής και συζήτηση για τη λειτουργία τους και την αναλογική τους παρουσία μέσα στη μορφή (έμφαση στην μεγάλη διάρκεια του δευτέρου τμήματος της διμερούς μορφής). Συζήτηση των διαφορών των δύο μορφών με παραδείγματα.

- να συνδέσει την έννοια του κύκλου με την τριμερή μορφή και να κατανοήσει την επέκταση της ίδιας ιδέας της μακροδομικής επανάληψης στη μορφή ροντό. - να κατανοήσει την έννοια της επανάληψης και της αντίθεσης μεγάλων τμημάτων. - να μπορεί να εντοπίσει ακουστικά και πάνω σε παρτιτούρα τα couplets και την επανάληψη του refrain. - να κατανοήσει τη σχέση της μουσικής και της ποιητικής δομής στα απλά και σύνθετα στροφικά τραγούδια. - να κατανοήσει το στροφικό τραγούδι ως ένα συνδετικό κρίκο ανάμεσα σε διαφορετικές μουσικές παραδόσεις (π.χ. τη λόγια ευρωπαϊκή, τις λαϊκές ευρωπαϊκές παραδόσεις, τις ελληνικές μουσικές παραδόσεις - δημοτικό, ρεμπέτικο, λαϊκό-, την jazz, τη rock).	5. Κυκλικές μορφές. 5.1. Μορφή ροντό (ΑΒΑΓΑ...) 5.1.1. Αρμονική και θεματική διαφοροποίηση των couplets από το refrain 5.1.2. Πού συναντάται η μορφή 5.2. Τραγούδι 5.2.1. Απλή στροφική μορφή (ΑΑΑ...) 5.2.2. Σύνθετη στροφική δομή (ΑΒΑΒ...) 5.2.3. Κύκλος τραγουδιών 5.2.4. Το τραγούδι στην ελληνική και στην ευρωπαϊκή μουσική παράδοση **3 διδακτικές ώρες**	Αρχικά ακρόαση και ύστερα ανάλυση ενός σύντομου μέρους σε μορφή ροντό. Συζήτηση των στοιχείων που συνιστούν την αντίθεση των διαφορετικών couplets (αρμονία, θεματική, ρυθμός, χαρακτήρας, κτλ.). Ανάλυση και κριτική συζήτηση για τη μορφή του refrain (στην οποία μπορούμε να εντοπίσουμε μορφές που ήδη έχουν διδαχθεί, όπως η διμερής και η τριμερής). Ακρόαση και ανάλυση χαρακτηριστικών στροφικών τραγουδιών από διαφορετικές μουσικές παραδόσεις. Παράπλευρη αναφορά και στην ελεύθερη μορφή τραγουδιού (η οποία ακολουθεί νοηματικά το στίχο, αλλάζοντας συνεχώς τα μουσικά μέσα). Συζήτηση της έννοιας του κύκλου στο τραγούδι και ακρόαση αποσπασμάτων από ένα κύκλο τραγουδιών.
-να κατανοήσει τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της έννοιας της παραλλαγής. - να μπορεί ακουστικά και πάνω στην παρτιτούρα να εντοπίσει το είδος της παραλλαγής που γίνεται.	6. Παραλλαγές 6.1. Θέμα με παραλλαγές 6.1.1. Οι παραλλαγές στο ρυθμό, τη μελωδία, την αρμονία, το μέτρο, το τέμπο και τον χαρακτήρα 6.2. Πού συναντάται η μορφή **2 διδακτικές ώρες**	Ακρόαση και ανάλυση ενός σύντομου σετ θέματος με παραλλαγές. Συζήτηση της μορφής του ιδίου του θέματος (π.χ. περίοδος, τριμερής μορφή) Συγκριτική συζήτηση των παραλλαγών.
- να αντιληφθεί τις αντίρροπες δυνάμεις που δημιουργούν τη μορφή σονάτας: την αντίθεση των δύο θεμάτων στην Έκθεση και την επανάληψη τους στον αρμονικό χώρο της τονικής στην Επανέκθεση. - να μπορεί να διακρίνει τα μεγάλα τμήματα μιας μορφής Σονάτας. - να είναι σε θέση να αναγνωρίζει τα δύο θέματα στην Έκθεση και στην Επανέκθεση. - να κατανοήσει τη μεγάλη σημασία της μορφής σονάτας ως πρώτο μέρος των περισσότερων ειδών που αναπτύχθηκαν κατά την κλασική περίοδο (Σονάτα, Συμφωνία, Κουαρτέτο εγχόρδων,	7. Εισαγωγή στη Μορφή Σονάτας 7.1. Ο συνδυασμός αρχών διμερούς και τριμερούς μορφής 7.2. Η Έκθεση 7.3. Η Ανάπτυξη 7.4. Η Επανέκθεση 7.5. Πού συναντάται η μορφή **4 διδακτικές ώρες**	Εισαγωγή στη μορφή σονάτας με αρχική ακρόαση ολόκληρου του α΄ μέρους μιας σονάτας μικρής διάρκειας και συζήτηση της σχέσης της Έκθεσης με την Επανέκθεση. Επικέντρωση στο συνδυασμό αρχών διμερούς και τριμερούς μορφής. Ακρόαση και ανάλυση του κάθε τμήματος χωριστά, με έμφαση στην κατανόηση της έννοιας της θεματικής ομάδας. Ειδική συζήτηση για το τμήμα της Ανάπτυξης και ανάλυση των τεχνικών ανάπτυξης που συνήθως συναντάμε εκεί. Επιπλέον ανάλυση δύο ακόμη σύντομων έργων.

κτλ.).		Αναφορά σε όλα τα είδη μουσικής σύνθεσης που συναντάται η μορφή Σονάτας.
- να κατανοήσει τη θέση και τη σημασία των διδαχθέντων μορφολογικών σχημάτων σε ιστορικά είδη μουσικής σύνθεσης, όπως το Κοντσέρτο, η Συμφωνία, η Σονάτα, το Τρίο, το Κουαρτέτο, η Σουίτα, κτλ. - να αντιληφθεί ότι τα διδαχθέντα μορφολογικά πρότυπα δεν αποτελούν το μοναδικό τρόπο να οργανωθεί η μουσική στο χρόνο.	8. Σύνδεση των μορφολογικών δομών με τα είδη μουσικής σύνθεσης και κατανόηση της ελευθερίας της μουσικής μορφής. **2 διδακτικές ώρες**	Σύνδεση μερών έργων που έχουν διδαχθεί κατά τη διάρκεια της χρονιάς με το συνολικό έργο μέσα στο οποίο εμφανίστηκαν. Συζήτηση της μακροδομικής οργάνωσης των ιστορικών ειδών μουσικής σύνθεσης και σύγκρισή τους (π.χ. συζήτηση για την αρμονική ενοποίηση της Σουίτας μέσω της συνεχούς αναφοράς σε ένα τονικό κέντρο, σε αντιπαράθεση με τη χρήση άλλων τονικοτήτων στα μεσαία μέρη κλασικών και ρομαντικών ειδών).

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ

1. ΣΚΟΠΟΣ

Με την αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ελέγχεται ο βαθμός επίτευξης των στόχων του μαθήματος. Πρόκειται για μία συστηματική, συνεχής και οργανωμένη διαδικασία ή οποία μέσω συγκεκριμένης μεθοδολογίας και με χρήση ορισμένων κριτηρίων αποσκοπεί στον έγκυρο, αξιόπιστο και αντικειμενικό προσδιορισμό του αποτελέσματος της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε σχέση με τους διδακτικούς στόχους. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να γνωρίζει ότι η αξιολόγηση δεν περιορίζεται μόνο στη μέτρηση της επίδοσης σε σχέση με μια συγκεκριμένη γνώση, δεξιότητα ή ικανότητα αλλά περιλαμβάνει ποιοτικές περιγραφές καθώς και προσωπικές εκτιμήσεις και κρίσεις του διδάσκοντα. Ο μαθητής αντιμετωπίζεται ως ολοκληρωμένη προσωπικότητα και μέσω της αξιολόγησης επιδιώκεται η βελτίωση της αυτοαντίληψης του και η κλιμακούμενη πρόοδός του μέσα σε ένα κλίμα αποδοχής και αλληλεγγύης, ώστε να μπορέσει σταδιακά να προχωρήσει σε αυτοαξιολόγηση της προσπάθειάς του.

2. ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Ειδικότερα, η αξιολόγηση του μαθητή αποσκοπεί:

Στη διερεύνηση της μαθησιακής πορείας των μαθητών σε όλα τα θέματα που προσφέρονται στο Α.Π.Σ. Συγκεκριμένα, έμφαση πρέπει να δοθεί στην πορεία ανάπτυξης της δεξιότητας των μαθητών να αναγνωρίζουν και να κατανοούν ακουστικά και πάνω στην παρτιτούρα την διάρθρωση και την λειτουργία των μορφολογικών τμημάτων σε μικροδομικό και μακροδομικό επίπεδο.

Στον εντοπισμό των μαθησιακών δυσκολιών των μαθητών, με στόχο το σχεδιασμό κατάλληλων παρεμβάσεων για τη βελτίωση της διδακτικής διαδικασίας. Στο συγκεκριμένο μάθημα, ιδιαίτερη βαρύτητα μπορεί να δοθεί στην ανάπτυξη κατανόησης ολοένα και μεγαλύτερων μουσικών αποσπασμάτων.

Στην ποιοτική αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την ενίσχυση και ενθάρρυνση των μαθητών και τη δημιουργία κινήτρων μάθησης.

Στην ανάπτυξη της δημιουργικής ικανότητας και της κριτικής σκέψης του μαθητή. Συγκεκριμένα για τη Μουσική Μορφολογία, πρέπει να γίνει αντιληπτό στον μαθητή ότι οι μουσικές μορφές που διδάσκεται δεν αποτελούν το μοναδικό τρόπο ανάπτυξης. Επίσης, πρέπει να γίνονται αντιληπτές κατά τη διαδικασία του μαθήματος, πιθανές διαφορετικές μορφολογικές ερμηνείες του ιδίου μουσικού έργου.

Στην προώθηση των ιδιαίτερων κλίσεων, δεξιοτήτων και ενδιαφερόντων των μαθητών. Π.χ., για το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο υπάρχει η περίπτωση ύπαρξης ιδιαίτερης δεξιότητας αντίληψης της μορφής είτε μέσω της ακουστικής της αντίληψης, είτε μέσω της παρτιτούρας.

Στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης των μαθητών.

Στην ανάπτυξη της ικανότητας αυτοαξιολόγησης και στην ανάπτυξη της αίσθησης της απόκτησης υπευθυνότητας όσον αφορά τη μόρφωσή του.

3. ΜΟΡΦΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ - ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Ως προς την αξιολόγηση των μαθητών, τα κριτήρια που θα τεθούν πρέπει να είναι σαφή και κατανοητά. Αξιοποιούνται και οι τρεις βασικές μορφές αξιολόγησης:

i. Αρχική ή Διαγνωστική Αξιολόγηση.

ii. Διαμορφωτική Αξιολόγηση.

iii. Τελική Αξιολόγηση.

Η διερεύνηση των ικανοτήτων που ανέπτυξαν οι μαθητές γίνεται μέσω ασκήσεων και ανάλογα με το επίπεδο της τάξης μέσω ασκήσεων διαβαθμισμένης δυσκολίας. Η αξιολόγηση οφείλει να είναι απλή, να αποφεύγεται κατάχρηση χρόνου και μπορεί να γίνεται όχι μόνο μετά το τέλος μεμονωμένων μαθημάτων, αλλά και στο τέλος θεματικών ενοτήτων. Είναι σκόπιμο να περιλαμβάνει έλεγχο όχι μόνο θεωρητικών γνώσεων, αλλά και πρακτικές ασκήσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας (έστω και προαιρετικές), που να καλύπτουν και μαθητές με αυξημένο επίπεδο μουσικών γνώσεων. Προτείνεται η γραπτή εξέταση του μαθήματος στις τελικές προαγωγικές εξετάσεις (όπου επίσης κατά ένα μικρό μέρος μπορεί να περιλαμβάνει και πρακτικές ασκήσεις) με θέματα διαβαθμισμένης δυσκολίας και η αποφυγή γενικού τύπου ερωτήσεων.

4. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

α. Η προφορική εξέταση. Γίνεται μέσω σύντομων ερωτήσεων που ζητούν επίσης σύντομες απαντήσεις.

β. Η γραπτή εξέταση. Στο συγκεκριμένο μάθημα μπορεί να περιλαμβάνει την ακουστική και πάνω στην παρτιτούρα αναγνώριση διαφορετικών μουσικών μορφών, συγκριτικές ερωτήσεις, ερωτήσεις κριτικού πνεύματος με στόχο τη «μέτρηση» της κατανόησης της οργάνωσης της μουσικής στο χρόνο, κ.ά.

γ. Η συμμετοχή του μαθητή στο μάθημα. Συμμετοχή του μαθητή τόσο κατά τη διεξαγωγή της διδασκαλίας, όσο και στις δραστηριότητες που γίνονται στο πλαίσιο του μαθήματος. Στο συγκεκριμένο μάθημα η ανάλυση έπεται πάντα της ακρόασης και οι νέες μορφές εισάγονται στους μαθητές μέσω επαγωγικής διαδραστικής συζήτησης. Επιπλέον, αξιολογείται η ικανότητα του μαθητή για επικοινωνία και συνεργασία στην τάξη (συμμετοχή στη συζήτηση, κανόνες διαλόγου, ανταλλαγή απόψεων και έκφραση συναισθημάτων και εμπειριών, διαπραγματευτική ικανότητα κ.ά.).

δ. Οι ομαδικές εργασίες. Στο συγκεκριμένο μάθημα μπορεί να δίνεται μία ομαδική εργασία στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας. Προτείνεται κάθε μαθητής να συμμετέχει σε μία ομαδική εργασία σε κάθε τετράμηνο.

ε. Η αυτοαξιολόγηση του μαθητή. Ζητείται από τον μαθητή να αξιολογήσει τη συμμετοχή του στο μάθημα, τις εργασίες του, την προφορική ή γραπτή εξέτασή του κτλ., με τρόπο αντικειμενικό, χωρίς υποεκτίμηση ή υπερεκτίμηση.

στ. Το Ατομικό Δελτίο Εργασιών και ο φάκελος του μαθητή. Περιλαμβάνει τις αναλυτικές εργασίες που έχει κάνει ο μαθητής στην τάξη σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς.

ζ. Φύλλα εργασίας. Εντάσσονται στη διαμορφωτική αξιολόγηση του μαθητή, καθώς και στη διαδικασία συνεχούς αυτοαξιολόγησής του. Περιλαμβάνουν ασκήσεις γρήγορης αντιμετώπισης, όπως η αναγνώριση μορφολογικών τμημάτων σε σύντομα μουσικά αποσπάσματα (σε παρτιτούρα) ή ο εντοπισμός της ιστορικής περιόδου συγκεκριμένων σύντομων γραπτών ή ακουστικών μουσικών αποσπασμάτων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ-ΛΥΚΕΙΟ (6 ΕΠΙΠΕΔΑ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ (ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ)

1. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

1.1 Με βάση το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα για το μάθημα του «ατομικού οργάνου επιλογής», προβλέπεται η διδασκαλία δύο διδακτικών ωρών εβδομαδιαίως για κάθε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου και μίας ώρας εβδομαδιαίως για το Λύκειο.

Τα νέα Προγράμματα Σπουδών για τα μουσικά όργανα αναπτύσσονται σε έξι ετήσια διαδοχικά επίπεδα, χωρίς ωστόσο να αντιστοιχούν απαραίτητα στα σχολικά έτη σπουδών. Τα έξι Επίπεδα διαρθρώνονται κατά τέτοιον τρόπο ώστε να καλύπτουν αφ' ενός τους αρχάριους και προχωρημένους μαθητές που εισάγονται στην Α΄ τάξη Γυμνασίου, και αφ' ετέρου τους μαθητές που προχωρούν με ταχύτερο ρυθμό κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Τα πρώτα τρία Επίπεδα (Επίπεδα 1, 2 και 3) ορίζουν την ανάπτυξη της ικανότητας στο όργανο σε τρία έτη σπουδών για τον αρχάριο μαθητή, που εισάγεται στην Α΄ τάξη Γυμνασίου του Μουσικού Σχολείου. Τα επόμενα τρία Επίπεδα (Επίπεδα 4, 5 και 6) σχεδιάζονται για μαθητές που έχουν προηγούμενες γνώσεις του οργάνου κατά την εισαγωγή τους στην Α΄ τάξη Γυμνασίου, και ορίζουν την ανάπτυξη της ικανότητας στο όργανο στα τρία έτη σπουδών που ακολουθούν. Σημειώνεται ότι τα Επίπεδα 4, 5 και 6 μπορούν να χρησιμεύσουν και για τη διδασκαλία οργάνων μεταβατικά, μέχρι να δημιουργηθούν νέα Π.Σ. Μουσικών Οργάνων για τα Μουσικά Λύκεια.

1.2 Το μάθημα του ατομικού οργάνου επιλογής. Η ιδιαιτερότητα του ατομικού μαθήματος των μουσικών οργάνων δίνει τη δυνατότητα για τη δημιουργία εξατομικευμένου προγράμματος για κάθε μαθητή. Για τους μαθητές που εισάγονται με ήδη αποκτημένες γνώσεις στο ατομικό όργανο επιλογής στην Α' τάξη του Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων, οι υπεύθυνοι διδάσκοντες προβαίνουν σε μια πολύπλευρη αξιολόγηση του επιπέδου του μαθητή, καλείται να παίξει μέρος των διδαχθέντων ή αυτοδιδαχθέντων έργων ρεπερτορίου και τεχνικών, προκειμένου να αξιολογηθούν οι δυνατότητες και οι αδυναμίες του με σκοπό την κατάταξή του σε ένα από τα επίπεδα του προγράμματος σπουδών. Επίσης, εξετάζεται αποκλειστικά με τη διαδικασία της ακρόασης κατά τη λήξη των μαθημάτων πριν τις ετήσιες προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις.

Κατά την αξιολόγηση του μαθητή, αλλά και στη διάρκεια της χρονιάς, ο καθηγητής καλείται να διαγνώσει και να λάβει υπόψη κάποια επιμέρους χαρακτηριστικά που συνθέτουν την μουσική προσωπικότητα του μαθητή που θα ορίσουν σε σημαντικό βαθμό το εκπαιδευτικό υλικό:

α. Χαρακτηριστικά, όπως η πειθαρχία στη μελέτη της τεχνικής του οργάνου και η συνεπακόλουθη ευχέρεια στα δάχτυλα, η συστηματικότητα και η αναλυτική σκέψη στην εκμάθηση νέου ρεπερτορίου, η άνετη κι επιτυχής διαχείριση της σκηνικής εμφάνισης, πιθανά προδιαγράφουν το προφίλ ενός εκκολαπτόμενου σολίστ. Πολλοί μαθητές επιδεικνύουν απόλυτη ακοή, δημιουργικότητα, φαντασία, τάση για αυτοσχεδιασμό και μουσικές πρωτοβουλίες που μαρτυρούν ροπή για ενασχόληση με τη μουσική ως κύρια σπουδή της εκπαίδευσής τους. Η ανακάλυψη και η διορατική αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αυτών μουσικών ικανοτήτων είναι καθοριστική για τη μελλοντική μουσική συγκρότηση του μαθητή.

β. Το πολιτιστικό υπόβαθρο, οι διαμορφούμενες μουσικές προτιμήσεις, η χώρα ή ο ιδιαίτερος τόπος καταγωγής του μαθητή, μπορούν να αποτελέσουν ξεχωριστά και ενδιαφέροντα σημεία προσέγγισης του μαθητή από τον καθηγητή.

γ. Συχνά, για να καλυφθούν δυσεπίλυτα προσκόμματα στον προγραμματισμό της σχολικής μονάδας, ο καθηγητής υποχρεούται να κάνει συνδιδασκαλία δύο μαθητών. Στην περίπτωση αυτή, θα άξιζε να αντιστραφεί το «μειονέκτημα» σε «πλεονέκτημα» για τους μαθητές, αφού δίνεται έτσι μια ευκαιρία για την καλλιέργεια της άμιλλας, αλλά και τη δημιουργία μουσικής σύμπραξης.

δ. Σύγχρονες έρευνες εντάσσουν τη μουσική δυσλεξία (dysmusia) στις μαθησιακές δυσκολίες όπου μπορούν να ανακόψουν την πρόοδο ενός μαθητή στη μουσική. Ο καθηγητής θα πρέπει υπομονετικά να στηρίξει την προσπάθεια του μαθητή, να υπερνικήσει τις ατομικές του δυσκολίες στην ανάγνωση της μουσικής σημειογραφίας και παράλληλα να χρησιμοποιήσει εναλλακτικές μεθόδους καταγραφής όπως η ταμπλατούρα, η ηχογράφηση, η βιντεοσκόπηση, η μεθοδολογία της προφορικής παράδοσης, όπως συμβαίνει κατά κανόνα στην εκμάθηση των παραδοσιακών οργάνων, κατά την οποία ο μαθητής «αντιγράφει» το δάσκαλο σε μικρές εύληπτες φράσεις.

Μετά το στάδιο της αξιολόγησης, παρατήρησης και καταγραφής των ιδιαιτεροτήτων κάθε μαθητή, ο καθηγητής οφείλει να επιλέξει ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα με βάση το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών και τους γενικούς στόχους του.

1.3 Γενικοί στόχοι του μαθήματος Ατομικού Οργάνου Επιλογής

Το μάθημα του ατομικού μουσικού οργάνου είναι βαρύνουσας σημασίας. Η επιλογή αυτή προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό τον ρόλο και τη μουσική υπόσταση του μαθητή στο Μουσικό Σχολείο. Ο μαθητής επιλέγει να διδαχτεί με δική του βούληση ένα από τα διαθέσιμα ευρωπαϊκά ή παραδοσιακά όργανα το οποίο διδάσκεται ατομικά.

Η διδασκαλία του οργάνου έχει ως κύριους στόχους, κοινούς για όλα τα διδασκόμενα μουσικά όργανα:

Την εκτέλεση έργων διαφόρων εποχών και τεχνοτροπιών (στυλ), ως σολίστ ή συνοδοί. Την ικανότητα να ερμηνεύουν, από μουσικό κείμενο και από μνήμης, αναπτύσσοντας και αξιοποιώντας: Τις αναγκαίες γνώσεις, τις τεχνικές δεξιότητες, την οργάνωση της μελέτης, την εμπειρία των ζωντανών εμφανίσεων, την ανάδειξη της προσωπικότητάς τους και τις γνώσεις των λοιπών μουσικών και γενικών μαθημάτων.

Έτσι η εκτέλεση έργων μπορεί να αναλυθεί στα επιμέρους στοιχεία :

- Τεχνική. Στάση του σώματος, επιδεξιότητα των χεριών, των δακτύλων, της αναπνοής και γενικά ότι αφορά την ανάπτυξη της ευχέρειας του σώματος να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του οργάνου για το κάθε επίπεδο.

- Ερμηνεία. Τεχνικές ερμηνείας, γνώση και εφαρμογή των μουσικολογικών στοιχείων, των στυλ και γενικά των τεχνικών που αναδεικνύουν ένα μουσικό έργο. Ανάπτυξη της ευαισθησίας, ανάδειξη της προσωπικότητας στην εκτέλεση έργων.

- Παράσταση. Ζωντανές εμφανίσεις στο κοινό, εμπειρία της σκηνικής παρουσίας, τεχνικές αυτοσυγκέντρωσης, αναλυτική ικανότητα μνήμης σε μουσικές φράσεις, ρυθμό, φωνές, αρμονία.

- Αυτοπειθαρχία και οργάνωση της μελέτης.

- Σύμπραξη. Ευχέρεια και ικανότητα μουσικής σύμπραξης με συμμαθητές, δασκάλους ή άλλους μουσικούς

- Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση και εκτέλεση άγνωστου έργου (prima vista).

- Γνώση πληροφοριών για το μουσικό όργανο. Δηλαδή τον τρόπο παραγωγής του ήχου, των μερών που αυτό αποτελείται, της ιστορικής του διαδρομής, της ιστορίας του ρεπερτορίου του και της συνάφειάς του με άλλα συγγενικά όργανα.

Την κριτική ικανότητα. Δηλαδή τη γνώση και αισθητική καλλιέργεια ώστε να είναι σε θέση να εκτιμήσουν, να απολαύσουν ή να θέσουν υπό την κριτική τους, μουσικά έργα της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, νέα έργα που ακούγονται για πρώτη φορά και εκτελέσεις έργων από ερμηνευτές σολίστ ή σύνολα.

Οι παραπάνω στόχοι συμπληρώνονται και προεκτείνουν τη διδακτική πρακτική ενθαρρύνοντας τους μαθητές σε:

Αξιοποίηση και ενσωμάτωση των Τ.Π.Ε. στη διαδικασία της εκμάθησης και της εκτέλεσης.

Αυτοσχεδιασμό και σύνθεση.

Δακτυλοθεσία και γενικότερα ευχέρεια διαχείρισης των ιδιαιτεροτήτων της μουσικής γραφής για το διδασκόμενο όργανό.

Διαθεματική σύνδεση με τη σχολική και την κοινωνική ζωή, με την παραδοσιακή μουσική του παιδεία (ή αντίστροφα με την ευρωπαϊκή, εφόσον διδάσκεται παραδοσιακό όργανο) και με τις γενικότερες δεξιότητες που έχει αποκτήσει ως μαθητής.

Η αρμονική συνεργασία διδασκόμενου και διδάσκοντα είναι και ήταν ανά τους αιώνες η πηγή της μουσικής μάθησης. Στα μουσικά σχολεία όπου το όργανο επιλογής διδάσκεται ατομικά, η αρμονική συνεργασία δασκάλου και μαθητή παραμένει θεμελιώδης συνθήκη για να ευοδωθούν οι στόχοι του μαθήματος.

2. ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

2.1 Διάρθρωση. Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών ακολουθεί ανεξάρτητη διάρθρωση για κάθε ατομικό όργανο επιλογής. Σε όλα τα όργανα αναγράφονται αντίστοιχα στις στήλες του κυρίως μέρους του πίνακα, ο τίτλος ή οργανωτής του στόχου, οι επιμέρους στόχοι, οι διδακτικές πρακτικές επίτευξης του στόχου, το περιεχόμενο, η αξιολόγηση και οι πηγές που βοηθούν στην επίτευξη του στόχου. Για τις πηγές και παραδείγματα ασκήσεων, μεθοδολογικές επισημάνσεις, καταλόγους μουσικών έργων και άλλα γενικά στοιχεία εμπλουτισμού του Προγράμματος Σπουδών, ο εκπαιδευτικός μπορεί να ανατρέξει στον Οδηγό Εκπαιδευτικού που αποσαφηνίζει και συμπληρώνει το παρόν πρόγραμμα.

2.2 Αξιολόγηση. Διενεργείται καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς και επισημαίνονται στον μαθητή οι ελλείψεις του και επαινείται η επιμέλειά του. Επισημαίνεται ότι για την αξιολόγηση θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη: η προσωπικότητα του μαθητή, το ενδεχόμενο ύπαρξης διαφορών στις συνθήκες λειτουργίας των Μουσικών Σχολείων σε όλη τη χώρα και επιπλέον το γεγονός ότι δεν πραγματοποιήθηκαν όλες οι προβλεπόμενες διδακτικές ώρες του ωρολογίου προγράμματος, χωρίς υπαιτιότητα του μαθητή.

Συνεπώς η αξιολόγηση του μαθητή συνοψίζεται σε:

α) Αξιολόγηση μαθήματος. Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως σε κάθε μάθημα και καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, ως προς την πρόοδο και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος, σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο.

β) Αξιολόγηση τριμήνου. Η αξιολόγηση του μαθήματος αποτυπώνεται αθροιστικά και αριθμητικά στον προφορικό βαθμό κάθε τριμήνου (ή τετραμήνου στο Λύκειο). Λαμβάνονται υπόψη: η ύλη που ο μαθητής μελέτησε, η επιμέλεια που επέδειξε, η ποιότητα του παραγόμενου έργου και οι φυσικές του δυνατότητες, οι συμμετοχές του σε συναυλίες/εκδηλώσεις του σχολείου, στο πλαίσιο του αριθμού των μαθημάτων που πραγματοποιήθηκαν.

γ) Τελικές εξετάσεις ακρόασης όπου, εξετάζεται στα αντικείμενα που αναγράφονται για κάθε μουσικό όργανο.

Η επιτροπή εξετάσεων αποτιμά συνολικά την επίδοση της εξέτασης, χωρίς να βαθμολογεί κάθε ένα από τα προηγούμενα αντικείμενα ξεχωριστά.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ-ΠΙΑΝΟ
ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ (6 ΕΠΙΠΕΔΑ)

Β.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: ΠΙΑΝΟ ΩΣ ΑΤΟΜΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ (ΠΙΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ)

Η εισαγωγή του Προγράμματος Σπουδών (Π.Σ.) για το μάθημα: Πιάνο ως ατομικό όργανο επιλογής (Πιάνο Επιλογής) είναι ενιαία με αυτή του Υποχρεωτικού Πιάνου και προηγείται αυτού του μέρους και του μέρους Β1 με την πινακοποιημένη μορφή του Π.Σ. Υποχρεωτικού Πιάνου

ΠΙΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ: ΕΠΙΠΕΔΟ 1

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
1.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 1.1.1. Να αποκτήσει ορθή θέση – στάση του σώματος στο κάθισμα του πιάνου με χαλαρό το σώμα και έλεγχο του κέντρου βάρους. 1.1.2. Να τοποθετεί τα χέρια σε προέκταση της οριζόντιας γραμμής του βραχίονα. 1.1.3. Να γνωρίζει την ονομασία των	**1ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:** **1ΥΠ1 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** ***ΕΙΣΑΓΩΓΗ:*** *Ο μαθητής στο πρώτο επίπεδο διδάσκεται γενικά την έννοια της κλίμακας, τη διάρθρωσή της, καθώς και τις βασικές μείζονες κλίμακες με διέσεις και τη δακτυλοθεσία τους. Δίδεται έμφαση στις ομοιότητες μεταξύ των κλιμάκων αναφορικά με τους δακτυλισμούς και το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 3ο και 4ο δάκτυλο. Τέλος, ο μαθητής εισάγεται και στον «ελάσσονα»*	**1Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στην Prima vista (1ΥΠ3) ο

	δακτύλων και τη δακτυλοθεσία του δεξιού και αριστερού χεριού. 1.1.4. Να αποκτήσει γνώση επάνω στη «γεωγραφία» / «τοπογραφία» του πιάνου και στον τρόπο λειτουργίας του. 1.1.5. Να αποκτήσει γνωριμία με το πληκτρολόγιο (άσπρα – μαύρα πλήκτρα, χωρισμός σε οκτάβες ολόκληρου του κλαβιέ). 1.1.6. Να μάθει τις θέσεις των δύο βασικών κλειδιών σολ και φα στο πληκτρολόγιο. 1.1.7. Να μάθει τη νότα «ντο» πάνω στα πλήκτρα και στα δύο κλειδιά (κεντρικό / μεσαίο «ντο») και να αναγνωρίζει τις νότες επάνω στα πλήκτρα. 1.1.8. Να συνειδητοποιήσει και να εφαρμόζει βιωματικά την αρχή ότι η ορθή κρούση των πλήκτρων του πιάνου δεν επιτυγχάνεται με την εφαρμογή δύναμης του δακτύλου στο πλήκτρο, αλλά αντιθέτως απαιτείται έλεγχος της ταχύτητας βυθίσματος του πλήκτρου από το ίδιο το δάκτυλο. 1.1.9. Να συνειδητοποιήσει και να εφαρμόζει βιωματικά την αρχή ότι τα δάκτυλα μένουν πάντα πάνω στην επιφάνεια των πλήκτρων και δεν ανασηκώνονται από ψηλά για να παίξουν. 1.1.10. Να συνειδητοποιήσει και να εφαρμόσει βιωματικά την αρχή ότι τα πλήκτρα παίζονται όχι τόσο με το βάρος	*τρόπο με τη διδασκαλία της φυσικής, αρμονικής και μελωδικής ελάσσονας, ώστε να έρθει σε μια πρώτη επαφή με τις διαφορές των ακουσμάτων μεταξύ μείζονας και ελάσσονας, να συνδέσει τις κλίμακες με τις θέσεις στο πιάνο και με το ρεπερτόριο των μουσικών κομματιών που διδάσκεται.* *Η διδασκαλία των κλιμάκων στο πρώτο επίπεδο αποσκοπεί σε μια πρώτη «αίσθηση» της κλίμακας επάνω στα πλήκτρα, ώστε να επιτευχθεί α) μια βιωματική-εμπειρική, ακουστική και οπτική σχέση με την έννοια της κλίμακας, β) σταδιακή ανάπτυξη της ευλυγισίας των δακτύλων, γ) έλεγχος της έντασης κρούσης του κάθε δακτύλου, δ) αφομοίωση και απομνημόνευση των νέων φθόγγων και της ακολουθίας τους, ε) κατανόηση του ρόλου που διαδραματίζει η αλλοίωση που προστίθεται κάθε φορά, καθώς και στ) σύνδεση με τη θεωρία της μουσικής.* *Ειδικότερα στο πρόγραμμα που αφορά το πιάνο επιλογής, ο μαθητής διδάσκεται τις κλίμακες σε δύο οκτάβες, προκειμένου να εμβαθύνει στην αλληλουχία των φθόγγων σε μεγαλύτερο εύρος και έκταση, καθώς και να ισορροπήσει σιγά σιγά την έντασή τους, ώστε να πετύχει ένα ομοιογενές σε ήχο παίξιμο.* *Στο πιάνο επιλογής επίσης, οι αρπισμοί και οι συγχορδίες παίζονται σε μεγαλύτερη έκταση στο κλαβιέ του πιάνου (δύο ή τέσσερις οκτάβες) προκειμένου ο μαθητής να αποκτήσει περισσότερη άνεση και αυτοπεποίθηση. Επίσης, οι αρπισμοί και οι συγχορδίες εισάγονται σταδιακά με απώτερο σκοπό την πρακτική τους εφαρμογή στη συνοδεία διαφόρων απλών μελωδιών και στον αυτοσχεδιασμό. Καλό θα είναι στην ενότητα που αναφέρεται στις κλίμακες και στις συγχορδίες, ο εκπαιδευτικός να αφιερώνει περίπου 5 λεπτά από τη διδακτική ώρα, έτσι ώστε να γίνεται το απαραίτητο «ζέσταμα», καθώς και αναφορά στο θεωρητικό υπόβαθρο που σχετίζεται με τις κλίμακες, τη δακτυλοθεσία και γενικότερα σε ό, τι αφορά το τεχνικό μέρος του μαθήματος.* *Επίσης, η εισαγωγή του μετρονόμου προτείνεται να εφαρμοστεί*	εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει από 2-4 δραστηριότητες για την κάθε θεματική ενότητα για το Πιάνο Επιλογής ώστε να αξιολογεί την πρόοδο του μαθητή στο αντικείμενο. Στις συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (1ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται διά ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (1ΥΠ4-ΠΔ2) , στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 8-12 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το πιάνο επιλογής. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να

	των δακτύλων, αλλά με το βάρος του καρπού. 1.1.11. Να παίζει και να κινεί τον αντίχειρα «στηρίζοντάς» τον, δηλαδή κρατώντας την άκρη του δακτύλου διπλωμένη προς το εσωτερικό του χεριού και βυθίζοντας με την άκρη του το πλήκτρο ώστε να παίξει. 1.1.12. Να συνεχίζει να εφαρμόζει βιωματικά την αρχή για την ορθή εφαρμογή του legato, κατά την οποία αφού πραγματοποιηθεί η κρούση ενός πλήκτρου – και πριν ακριβώς από την κρούση του επόμενου – αφήνουμε το πλήκτρο να επανέρθει με έλεγχο στη αρχική του θέση κι έπειτα παίζουμε το επόμενο πλήκτρο. 1.1.13. Να συνεχίσει να εφαρμόζει βιωματικά τον ορθό τρόπο με τον οποίον «αφήνεται» ένα πλήκτρο που μόλις έπαιξε, δηλαδή «αδειάζοντας» το δάκτυλο και τον καρπό «από την ενέργεια» που έχει, με άλλα λόγια χαλαρώνοντας αυτοστιγμεί καρπό και δάκτυλα. 1.1.14. Να μπορεί να ανταποκρίνεται άμεσα στη χαλάρωση του καρπού ή του βραχίονα που του εφαρμόζει ο καθηγητής την ώρα που παίζει, κυρίως όταν εμφανίζει εικόνα σφιξίματος στα χέρια και στο σώμα του.	*σταδιακά, ως βασική προϋπόθεση για την καλλιέργεια του παλμού και της γενικότερης ρυθμικής αντίληψης του μαθητή.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το πρώτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** **1ΥΠ1.1.1.** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **δύο οκτάβες,** σε **παράλληλη** και **αντίθετη** κίνηση **1ΥΠ1.1.2. «Μείζονες κλίμακες: σολ, ρε, λα, μι, σι** και **φα»,** σε **δύο** οκτάβες, σε **παράλληλη** κίνηση ***Σημείωση:*** *Προτείνεται επίσης η διδασκαλία* ***και της φα δίεση και ντο δίεση μείζονας****, δεδομένου ότι σχετίζονται με τη φυσική θέση του χεριού επάνω στο πληκτρολόγιο, έχουν κοινό δακτυλισμό με τη σι και μπορούν να παρουσιαστούν ως ενότητα* **1ΥΠ1.1.3. «Φυσικές, Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες: Λα** και **μι»** σε **δύο** οκτάβες σε παράλληλη κίνηση. **<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ:</u>** **Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si+, (Fa#+, Do#+)** **Fa+,** **La-, Mi-** **<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>** **1ΥΠ1.2. Τρίφωνοι Αρπισμοί** («σπασμένες» συγχορδίες ντο-μι-σολ) σε **δύο οκτάβες με εναλλαγή και διασταύρωση χεριών** σε ευθεία κατάσταση στην τονική όλων των παραπάνω κλιμάκων) ***Σημείωση:*** *Οι αρπισμοί αυτοί μπορούν να παιχθούν σε δύο συνεχόμενες ανιούσες και κατιούσες οκτάβες με εναλλαγή των χεριών διαδοχικά, π.χ. 1η οκτάβα: αριστερό (ντο-μι-σολ), 2η οκτάβα: συνεχίζει το δεξί (ντο-μι-σολ), διασταύρωση του αριστερού πάνω από το δεξί, ώστε να παίξει το ντο και στη συνέχεια το δεξί να ξεκινήσει κατιούσα κίνηση (σολ-μι-ντο) για ν' ακολουθήσει το αριστερό (σολ-μι-ντο). Για μαθητές με ευχέρεια ο*	ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα (όπως η προτεινόμενη 1ΠΔ2.1.2) και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων (όπως η προτεινόμενη 1ΠΔ2.5.2. ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (1ΥΠ4-ΠΔ3) στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 3-6 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το πιάνο επιλογής. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα (όπως οι προτεινόμενη 1ΠΔ3.1) και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων (όπως η προτεινόμενη 1ΠΔ3.3). **1Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους: 1Α2.1. Να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες, όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση

<table>
<tr>
<td></td>
<td>Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πρώτου επιπέδου επιδιώκεται:
1.1.15. Να αποκτήσει τα απαιτούμενα βασικά στοιχεία τεχνικής, όπως είναι η ευλυγισία του καρπού, καθώς και η ενδυνάμωση και η ευκινησία των δακτύλων.
1.1.16. Να μάθει το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 2ο, 3ο και 4ο δάκτυλο.
1.1.17. Να μάθει σταδιακά την επέκταση της παλάμης.
1.1.18. Να αρχίσει να κάνει μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών.
1.1.19. Να αρχίσει σταδιακά να αντιλαμβάνεται την ξεχωριστή λειτουργία των δύο χεριών μέσα από παιγνιώδη γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά.
1.1.20. Να διαβάζει και να παίζει σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα), και σε βοηθητικές γραμμές πάνω από το πεντάγραμμο στο κλειδί του Φα και κάτω από το πεντάγραμμο στο κλειδί του Σολ.
1.1.21. Να αρχίσει να εξοικειώνεται με την αλλαγή κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια.
1.1.22. Να αναγνωρίζει στην</td>
<td>αρπισμός αυτός μπορεί να γίνει με αντίστοιχο τρόπο σε 4 συνεχόμενες ανιούσες και κατιούσες οκτάβες με εναλλαγή των χεριών διαδοχικά

Αρπισμός («σπασμένες συγχορδίες» σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού) στη <u>ντο μείζονα</u> με χωριστά χέρια και μαζί σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ’ επιλογήν του εκπαιδευτικού:

Σημείωση: Σε περίπτωση που ο μαθητής μπορεί ν΄ανταπεξέλθει ικανοποιητικά στην παραπάνω άσκηση, ο εκπαιδευτικός μπορεί σταδιακά να τον εισάγει στη διδασκαλία των αναστροφών και των δακτυλισμών τους, ή και στη μεταφορά του προτύπου σε άλλη κλίμακα

<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>

1ΥΠ1.3. Τρίφωνες συγχορδίες («κλειστή» θέση) σε ευθεία κατάσταση στην τονική όλων των παραπάνω κλιμάκων
Σημείωση: Οι συγχορδίες μπορούν επίσης να παιχθούν με τρόπο ανάλογο με αυτόν των αρπισμών του 1ΕΠ1.2.1., δηλαδή σε δύο συνεχόμενες ανιούσες και κατιούσες οκτάβες με εναλλαγή των χεριών διαδοχικά, όπως αναφέρθηκε στο παράδειγμα, ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο ανάλογα με την κρίση του εκπαιδευτικού.

<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>

Α)“A Dozen a day, Preparatory Book”, Edna-Mae Burnam. Εκδ.</td>
<td>διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί τουλάχιστον μέχρι και τη μι μείζονα και λα ελάσσονα, καθώς και τους αρπισμούς και τις συγχορδίες.
1Α2.2. Να μελετήσει πέντε με έξι κομμάτια επιπλέον αυτών που κάνει στο Υποχρεωτικό Πιάνο με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.)
Από αυτά, οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας, ταχύτητας και τεχνικής (non legato, staccato, legato) με συγχρονισμό και τον δύο χεριών ταυτόχρονα ή εναλλάξ
1Α2.3. Να ασχοληθεί συστηματικά, στο πλαίσιο της Prima Vista, με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί</td>
</tr>
</table>

	παρτιτούρα τις αξίες (ολόκληρο, μισό, τέταρτο, όγδοο, μισό παρεστιγμένο), τις αντίστοιχες παύσεις, τα μέτρα 2/4, ¾ και 4/4, τις αλλοιώσεις και τις ενδείξεις για τις δυναμικές. 1.1.23. Να είναι σε θέση να αναγνωρίζει και να διαβάζει στην παρτιτούρα τα σημάδια της επανάληψης, της κορώνας, κ.ά., τη σημασία της έννοιας da Capo. 1.1.24. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης τις βασικές κλίμακες σε μια οκτάβα. 1.1.25. Να αρχίσει να αντιλαμβάνεται την έννοια του παλμού και να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα. 1.1.26. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα με σωστούς δακτυλισμούς. 1.1.27. Να αναπτύξει τον έλεγχο του ρυθμού και να εξοικειωθεί με τις ενδείξεις της ρυθμικής αγωγής, διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα παιξίματος στα κομμάτια. 1.1.28. Να μπορεί να εκτελεί ενδείξεις ρυθμικής αγωγής όπως το ritenuto και rallentando, a tempo, καθώς και συζεύξεις διαρκείας. 1.1.29. Να εκτελεί από μνήμης μουσικά έργα στο πιάνο. 1.1.30. Να μπορεί να τραγουδά εκφραστικά τις φράσεις σε ένα κομμάτι	Φίλιππος Νάκας Β)"Le petit Clavier, Initiation au Piano", Marthe Morhange-Motchane, Εκδ. Φίλιππος Νάκας [ασκήσεις ευκινησίας (agilité), ασκήσεις για ανάγνωση φθόγγων, για μακρινά διαστήματα (intervalles disjoints), ασκήσεις για πέρασμα αντίχειρα (passage du pouce), ασκήσεις πάνω σε δεδομένες τονικότητες και μεταφορά τους σε άλλες τονικότητες] Γ) "Fingerpower for Piano", Level One, Εκδ. Schaum. Δ) «Εισαγωγή στη Διδασκαλία των Κλιμάκων στο Πιάνο – μια δακτυλοθετική προσέγγιση», Λιάνα Χαρατσή, Εκδ. Orpheus – Μουσικός Οίκος Νικολαΐδης, 2015 Ε) Κλίμακες & Αρπίσματα για πιάνο, επιμ. Donald Gray. **1ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση: **1ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):** **Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής ΄Β Εκδοση (Α.ΝΙΚΟΛΑΕΒ) μετάφραση Λ.Τσακαλίδου:** No.67 (Π. Βασίλιεβ) [legato-Passage] No.88 (Ν. Λιουμπάρσκι) [legato-παράλληλη κίνηση] No.100 (Ε. Γκνέσινα) [Συνδυασμός legato-staccato με ισοκράτημα 2φωνών] No.107 (Ε. Γκνέσινα) [non legato σε τρίτες για δεξί χέρι] No.109 (Ε. Γκνέσινα) [non legato σε τρίτες για αριστερό χέρι] No.127 (Ε. Γκνέσινα) [legato-staccato, διασταύρωση χεριών] **GINDIN R.S, KARAFINKA M.N-Σπουδές για Πιάνο διαφορετικής τεχνικής (τεύχος 1):** Από το κεφάλαιο 1 «Ακολουθία θέσης» προτείνονται οι Σπουδές No.1-9	ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο 1Α2.4.: -Να ασχοληθεί συστηματικά, στο πλαίσιο του Αυτοσχεδιασμού και Δημιουργίας στο Πιάνο, με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **1Α3. <u>Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):</u>** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο «Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα,

	που μαθαίνει και να τις εκτελεί έπειτα φραζαρισμένες στο πιάνο με μουσικότητα κι ελευθερία κίνησης. 1.1.31. Να μπορεί να τραγουδά σε ένα κομμάτι το μέρος του ενός χεριού (π.χ. τη μελωδία του δεξιού χεριού σε ένα ομοφωνικό έργο) καθώς ταυτόχρονα ο καθηγητής εκτελεί στο πιάνο το μέρος του άλλου χεριού (π.χ. τη συνοδεία του αριστερού χεριού στο ίδιο έργο). 1.1.32. Να καλλιεργεί τη δεξιότητα της κριτικής μουσικής ακρόασης και να αντιλαμβάνεται, να ακούει και να ενσωματώνει συνειδητά στο παίξιμό του τα διάφορα στοιχεία και τις ενδείξεις της παρτιτούρας. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 1.1.33. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων. 1.1.34. Να μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα	Διαθέσιμη ιστοσελίδα: http://pianotki.ru/1-7/ **L. Shitte (Λ. Σίττε) Op.108, 25 Μικρές Σπουδές:** No.1 σε C major (legato-staccato) **http://primanota.ru/l-shitte/25-malenkix-etyudov-sheets.htm** **C. CZERNY – Practical Method for Beginners on the Pianoforte Op.599:** Προτείνονται οι σπουδές No.1-16 και ιδιαίτερα οι εξής; No.9 (συγχορδίες) No.12 (legato) **CZERNY-GERMER (50 Little Studies) part 1:** Προτείνονται οι σπουδές No.1-7 και ιδιαίτερα οι εξής: No.1 (συγκοπές) No.5 (legato σε ανιούσα με διαστήματα τρίτης) **C.CZERNY Op.139, Vol.1, 100 PROGRESSIVE STUDIES Without Octaves :** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf** **H.BERENS Op.70 (Book 1) :** No.9 (non legato-αρπέζ, βάλς) **D.KABALEVSKY, 24 Little pieces Op.39:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **Μέθοδος Πιάνου Για αρχάριους (Charles Hervè και Jacqueline POUILLARD) :** Από το κεφάλαιο «Οι Συγχορδίες» προτείνονται οι ασκήσεις: No.2 (legato στο δεξί χέρι) και No.4 (legato στο αριστερό χέρι)	Δραστηριότητες και Μέσα» τα εξής: **1Α3.1.** **-Δύο** κλίμακες σε **μία οκτάβα** -**Δύο τρίφωνους αρπισμούς** («σπασμένη συγχορδία») **με τα δύο χέρια ταυτόχρονα** σε ευθεία κατάσταση στην τονική της εξεταζόμενης κλίμακας **-Τρίφωνες συγχορδίες** από **2 κλίμακες** σε **ευθεία** κατάσταση στην τονική της εξεταζόμενης κλίμακας 1Α3.2 **Τρία** μουσικά έργα: Επιλογή ενός από καθεμία από τις τρεις διαφορετικές Ομάδες (Α, Β ή Γ). Τα κομμάτια αυτά να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο (μεθόδους) που χρησιμοποιήθηκε (-καν). Εφόσον επιλεγεί κομμάτι από την Ομάδα Α, η σπουδή να είναι μέτριας ταχύτητας με συγχρονισμό των δύο χεριών μαζί ή εναλλάξ με διαφορετικές δυναμικές π.χ. ***f,p.*** Τα δύο από τα εξεταζόμενα κομμάτια μπορούν να συμπίπτουν με τα εξεταζόμενα κομμάτια του Υποχρεωτικού Πιάνου. 1Α3.3. Prima vista: Η αξιολόγηση

	και αυτονομία στη μελέτη του. 1.1.35. Ν' αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί να αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων. **Ο μαθητής, ειδικότερα μέσω της Prima vista (βλ. 1ΥΠ3 της στήλης 3) αρχικά επιδιώκεται:** 1.1.36. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ. 1.1.37. Να εξοικονομήσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης. 1.1.38. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως prima vista. 1.1.39. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού	**"Le petit Clavier, Initiation au Piano", Marthe Morhange-Motchane** Σπουδές 1- 12 **B.BARTÓK «MIKROKOSMOS» (Volume 1):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **1ΥΠ2.2: Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** **HÄNDEL, G.F. Joy to the world** από τη Μέθοδο Adult all-in-one course (Alfred Music Publishing) **LULLY, J.-B. Menuet** από την Ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Volume 1 **BURKARD, Al. Ασκήσεις 12, 13, 14** από τη Νέα Μέθοδο Πιάνου για αρχαρίους- τεύχ.1ο (Burkard) **HERVÉ, C. & POUILLARD, J. Ασκήσεις 57, 58** από τη Μέθοδο Πιάνου για Αρχαρίους **CORELLI, A. Αντάτζιο** από τη Μέθοδο Πιάνου για Αρχαρίους (Hervé-Pouillard) **WITTHAUER, Ζιγκ** από τη Μέθοδο Πιάνου για Αρχαρίους (Hervé-Pouillard) **FREY, M. Ασκήσεις, ιδίως 1-10 του κεφ. I Im Umfange von 5 Tönen** από το έργο Scule des Polyphonen Spiels, Heft 1 **FREY, M. Juchheidi, Juchheida!** από το έργο Erholung- 20 leichte Klavierstücke op. 78 (M. Frey) **Schlummerliedchen** από το έργο Erholung- 20 leichte Klavierstücke op. 78 (M. Frey) **MORHANGE-MOTCHANE, M.** ασκήσεις πάνω σε κρατημένες νότες (tenues), φραστικοί σχηματισμοί (jeu phrase), αντίστιξη με αναστροφή (counterpoint renversable), προετοιμασία για παίξιμο πολυφωνίας (preparation au jeu polyphonique), από το έργο Le petit Clavier, Initiation au Piano".	γίνεται με άγνωστο κείμενο 4 - 8 μέτρων, όπου τα χέρια παίζουν διαδοχικά. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού 1Α3.4 **Δύο** αντικείμενο με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από αντίστοιχα **δύο** από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Το ένα από τα δύο πεδία πρέπει να είναι το ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις και να αφορά τα μουσικά έργα που παίζει ο μαθητής στην εξέταση. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις: Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο: Η τελική αξιολόγηση γίνεται με μια

	οργάνου. 1.1.40. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας. 1.1.41. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του. 1.1.42. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές. 1.1.43. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 1.1.44. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού. 1.1.45. Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου. **Ο μαθητής ειδικότερα μέσω της Prima vista (βλέπε Περιεχόμενο 1ΥΠ3)μέχρι το τέλος του πρώτου επιπέδου αναμένεται:** 1.1.46. Να μπορεί να κάνει μελωδική και ρυθμική prima vista με διαδοχικά χέρια σε κομμάτια 4-8 μέτρων. Η μελωδική κίνηση περιορίζεται σε διαστήματα 1ης 2ας, 3ης και 5ης και η ρυθμική στις βασικές ρυθμικές αξίες	**1 ΥΠ2.3. Ομάδα Γ (Εργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** TÜRK, D.G. Άρια από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervè και Jacqueline Pouillard ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ, Μ. Αλφαβητάριο για piano, και ιδιαίτερα τα κομμάτια: οι πρώτες νότες, forte-piano, συγχορδία, σύζευξη διαρκείας, ύφεση, φράσεις, staccato, ostinato, valse, νανούρισμα και minuet. GNYESINA, E. Χαρούμενες καμπάνες από τη μέθοδο πιάνου για αρχάριους Charles Hervè και Jacqueline Pouillard HAYDN, J. Minuet in G Major από τη μέθοδο Celebration Series Perspectives: Piano Perertoire 1 TÜRK, D.G. Arioso από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Volume 1 BARTÓK, B. Mikrokosmos, Vol. 1 και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. 2 – 15, 17 και 24. MOZART, L. Minuet σε φα μείζονα (from Notebook for Wolfgang) από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Volume 1 STRAVINSKY, I. Andantino, αρ.1 και Lento, αρ.6 από το έργο για πιάνο Les cinq doigts (Chester Music). KABALEVSKY, D. 24 Little Pieces, Op.39 και ιδιαίτερα τα κομμάτια που είναι στις δυνατότητες του μαθητή. THOMPSON, J. Falling Leaves και The Merry Go Round από τη μέθοδο John Thompson' s Modern Course for the piano, Πρώτο Τεύχος CHOPIN, F. Waltz από τη μέθοδο Accelerated Piano Adventures for the older beginner**,** , Lesson Book 1 MUSSORGSKY, M. Promenade από τη μέθοδο Accelerated Piano Adventures for the older beginner**,** Lesson Book 1	δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή, Π.χ. ο μαθητής αυτοσχεδιάζει την απάντηση με μίμηση και μικρές παραλλαγές, μιας επαναλαμβανόμενης φράσης 2 μέτρων με 2 μέτρα παύση, που παίζει ο δάσκαλός μαζί του στο πιάνο.» ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη: Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με το δάσκαλό του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συνεργαζόμενων μουσικών. **Διαφορές μεταξύ μελέτης prima vista και μελέτης εκμάθησης νέων**

τετάρτων, μισών και ολοκλήρων.

1.1.47. Να ανταποκρίνεται στην prima vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ.).

1.1.48. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της prima vista.

Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις στην Prima Vista (βλέπε Περιεχόμενο 1ΥΠ3):

1.1.49. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της prima vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό.

1.1.50. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του.

1.1.51. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης

1ΥΠ3 Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima vista)
(5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας):

1ΥΠ3.1. Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας
Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο πρώτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες περιορίζονται σε μια πληροφορία (π.χ. κατεύθυνση μελωδικής γραμμής χωρίς δοσμένο τονικό ύψος).

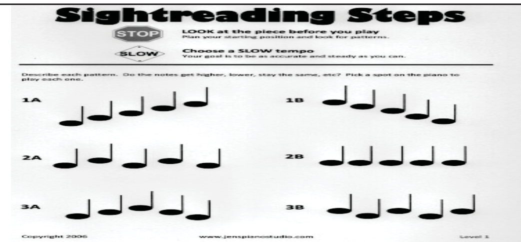
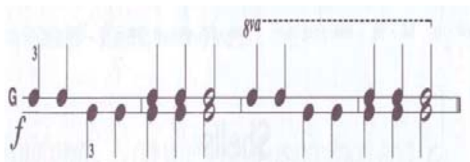
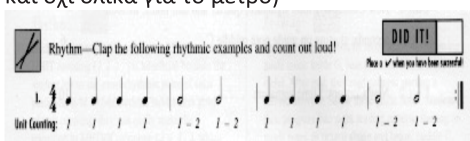
1ΥΠ3. 1.1. **Κατεύθυνση κίνησης χωρίς νότες**

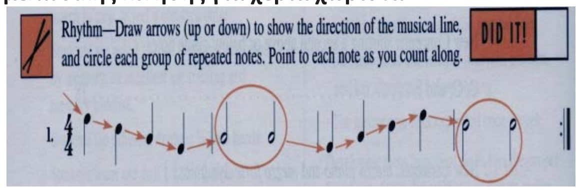

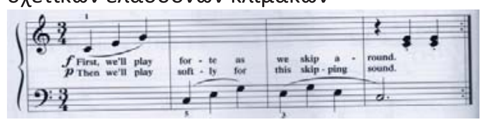
1ΥΠ3.1.2. **Κατεύθυνση κίνησης με νότες πριν την εισαγωγή του πενταγράμμου**

κομματιών

Μελέτη κομματιών	**Μελέτη prima vista**
Διόρθωση λαθών	Διατήρηση ρυθμού και μέτρου ανεξαρτήτως λαθών
Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος	Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier
Προσοχή στις λεπτομέρειες	Προσοχή στη γενική εικόνα
Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού	Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων
Απαγορεύονται οι παραλείψεις	Η αφαίρεση και ομαδοποίηση

	επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του.	 (http://www.pianimation.com/download/sightreading_challenges /SR%20Level%201.pdf)	νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας | μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου
1.2. Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία	1.2.1. Να αποκτήσει ευλυγισία του καρπού κρατώντας τον σταθερό κατά την κρούση αλλά παράλληλα και ελαστικό (κινήσεις δεξιά αριστερά ή πάνω κάτω) για στρόγγυλο ήχο 1.2.2. Να αντιλαμβάνεται τους τρόπους και την σωστή τεχνική παιξίματος του **non legato**, **legato** και **staccato** 1.2.3. Να αντιλαμβάνεται και να υλοποιεί με περισσότερη ευχέρεια τους διάφορους τρόπους παιξίματος, όπως το non legato, το legato και το staccato με τα δάκτυλα 1.2.4. Να μάθει σταδιακά να συγχρονίζει τα δύο χέρια μαζί 1.2.5. Να αναπτύξει την ανεξαρτησία των δύο χεριών και την χρήση της δακτυλοθεσίας 1.2.6. Να μάθει να φραζάρει μικρά μοτίβα, αποτελούμενα από δύο νότες, τονίζοντας είτε την πρώτη νότα είτε τη δεύτερη σύμφωνα με τις υποδείξεις της	1ΥΠ3.1.3. **Κατεύθυνση κίνησης ενίσχυσης διαστηματικής ανάγνωσης με σταδιακή εισαγωγή του πενταγράμμου.** Έμφαση στην ταυτοφωνία και τα διαστήματα 2ας και 3ης (Frances Clark, *The Piano Tree*, Level 1) 1ΥΠ3.1.4. **Ενίσχυση ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση της αριθμητικής προσέγγισης** σε πρώτο στάδιο (ανά μονάδα νότας, και όχι ολικά για το μέτρο) (Helen Marlais and Kevin Olson, *Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 1A) 1ΥΠ3.1.5. **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών**	**1Α3.4. Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση** • **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 1 ABRSM Publishing , 2010 • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 1A & 1B. The FJH Music Company, 2005 • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 1. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 1. Faber Music, 2008. • **Kreader, Barbara et al**. *Piano Lessons,* Book 1. Hal Leonard Student Piano Library 1998. • **Faber, Nancy and Randal**, *Piano Adventures Sightreading Book*, Level 1. Hal Leonard 2012.

	παρτιτούρας (τεχνικό φραζάρισμα) 1.2.7. Να μπορεί να αποδώσει μουσικά δυο φραζαρισμένες νότες συνειδητοποιώντας ότι η πρώτη νότα θα ηχήσει πιο «τραβηγμένη» με την τεχνική της κίνησης του καρπού, ο οποίος θα λυγίσει κάτω από τη γραμμή των πλήκτρων, θα ανασηκωθεί στη συνέχεια με ελαφρά κίνηση χαλάρωσης του αγκώνα (προς τα έξω) καθώς θα παίζεται η δεύτερη νότα, η οποία θα ηχήσει απλά «κάτω από τη σκεπή» της πρώτης νότας, με το βάρος του καρπού να κατεβάζει και να ανεβάζει το πλήκτρο 1.2.8. Να μπορεί να φραζάρει με κίνηση του καρπού -κι ελαφρά του αγκώνα- μουσικές φράσεις αποτελούμενες από περισσότερες από δυο νότες 1.2.9. Να μπορεί να τραγουδά εκφραστικά και να παίζει έπειτα στο πιάνο μια μουσική φράση συνειδητοποιώντας και αποδίδοντας τη νότα «κορύφωσής» της, κι επομένως και το «ανέβασμα» - «κατέβασμα» κατά την προσωδία της φράσης 1.2.10. Να μπορεί να «προετοιμάζει» τις μουσικές φράσεις σε ένα κομμάτι, διαμέσου μιας εγκεφαλικής και συνάμα ψυχοκινητικής προεργασίας,	**δραστηριοτήτων και για τα 2 χέρια** για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Επικέντρωση σε αξίες τετάρτων, μισών και ολοκλήρων, καθώς και των παύσεων τους (Paul Harris, *Improve your sight-reading*, Grade 1) 1ΥΠ3.1.6. **Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμικής αγωγής και μελωδικής κίνησης για χέρια χωριστά** (Helen Marlais and Kevin Olson, *Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 1A) **1ΥΠ3.2. Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)** Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ' εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της prima vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στην συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο πρώτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις ρυθμικών σχημάτων ή ίδιων διαστημάτων που επαναλαμβάνονται.	• **Faber, Nancy and Randal**, *Accelerated Piano Adventures Sightreading Book*, Level 1. Hal Leonard 2014. • **Bastien, Jane Smisor**. *Sight Reading: Sticking with the Basics*. Kjos Music Company, 1990. • **Clark, Frances** et al. *The Music Tree: Time to Begin*. Summy - Birchard Music, 2000. • **Covello, Stephen**. *Basic Patterns for Note Reading*. FJH Music Company, 1997. • **Kowalchyk, Gayle** et al. *Alfred's Basic Piano Course. Ear Training Book*, Level 1A. Alfred Publishing Company, 1995. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard SIghtreading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Kember, John**. *Piano Sight-Reading* Volume 1: A Fresh Approach. Schott. 2004 **Kurtág, György**. *Játékok*, Vol.1. Lemoine, 2004. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο** • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**.

	αποδίδοντας δηλαδή τις αναπνοές, χαλαρώνοντας ανάμεσα στις φράσεις και δημιουργώντας μια φαντασιακή αναπαράσταση-ενόραση της φράσης πριν ακριβώς από την εκτέλεσή της 1.2.11. Να αποδίδει διαισθητικά αλλά και συνειδητά τις ανοικτές –κλειστές φράσεις σε ένα κομμάτι 1.2.12. Να αντιλαμβάνεται και να υλοποιεί με περισσότερη ευχέρεια τους διάφορους τρόπους παιξίματος, όπως το non legato, το legato και το staccato με τα δάκτυλα 1.2.13. Να αντιλαμβάνεται τη διαφορά μεταξύ των δυνατών και σιγανών ήχων 1.2.14. Να διακρίνει τη μελωδία από τη συνοδεία και την απλή μίμηση των θεμάτων 1.2.15. Να εξοικειωθεί με νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής όπως: *forte* και *piano* **Ο μαθητής ειδικότερα μέσω των Συμπληρωματικών Μουσικών Γνώσεων (βλέπε 1ΥΠ4/ΠΔ1) επιδιώκεται:** 1.2.16 Να συσχετίσει τον έλεγχο της κρούσης των πλήκτρων ως προς την άρθρωση και τη μουσική προσωδία καθώς και ως προς τους διάφορους τρόπους παιξίματος (legato, staccato κ.ά.) με βασικές γνώσεις που αφορούν	1ΥΠ3.2.1. **Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο**. Επικέντρωση σε αξίες τέταρτου - μισού ολόκληρου και τις αντίστοιχες παύσεις (Jane Bastien, *Bastien Piano Basics*: *Primer Level*) 1ΥΠ3.2.2. **Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε διαστήματα 2ας, 3ης, 5ης και οκτάβας (Alan Bullard, *Joining the dots, a fresh approach to sight-reading*, Book1) 1ΥΠ3.2.3. **Προετοιμασία για αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων** μέσω αρπισμών που σταδιακά διαμορφώνονται σε συγχορδίες. Επικέντρωση στις τονικές και δεσπόζουσες συγχορδίες των κλιμάκων Ντο, Σολ, Φα μείζονας, καθώς και των σχετικών ελάσσονων κλιμάκων (Piano Adventures, Nancy & Randall Faber, Sightreading Book, Level 1) 1ΥΠ3.2.4. **Προετοιμασία για αναγνώριση μορφολογικών**	*Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Faber, Nancy & Randall Faber**. *Discover Beginning Improvisation*. Hal Leonard, 2005. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book I, Grades 1-3, ABRSM Publishing, 1996. **Willard, Palmer.** *Alfred's Basic Adult Piano Course*. Level 1. Alfred Publishing Company, 1983.

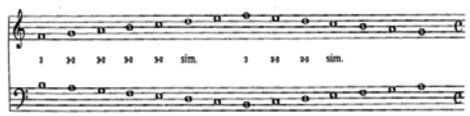
<table>
<tr>
<td></td>
<td>την κατασκευή του οργάνου και ειδικότερα τον αντίστοιχο τρόπο παραγωγής του ήχου σε αυτό.</td>
<td rowspan="2">κανονικοτήτων. Επικέντρωση σε μορφές τύπου ερώτησης - απάντησης που μπορεί να εμπλέκουν και αυτοσχεδιαστικά στοιχεία, δηλαδή ο μαθητής να δίνει την απάντηση τηρώντας το δοσμένο ρυθμικό ή μελωδικό σχήμα

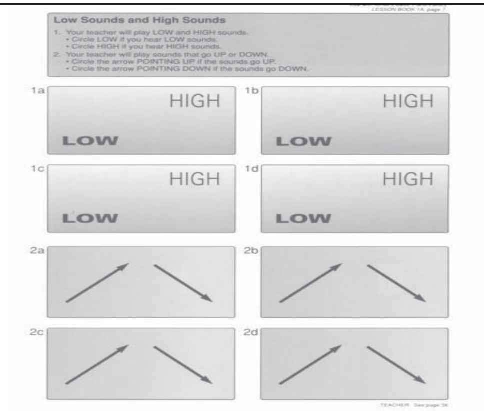

(Alan Bullard, Joining the dots, a fresh approach to sight-reading, Book1)

1ΥΠ3.3. Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου
Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την prima vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση μουσικής κλίμακας με κλειστά μάτια.

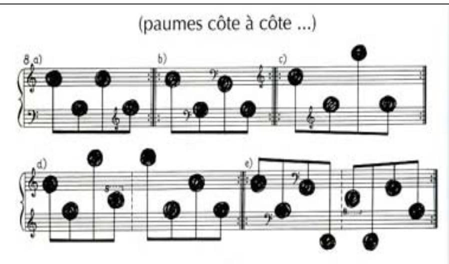
1ΥΠ3.3.1. Χρήση συμβόλων που να οριοθετούν την κίνηση του βλέμματος και να δείχνουν που πρέπει να κοιτά ο μαθητής όταν παίζει.
</td>
<td rowspan="2"></td>
</tr>
<tr>
<td>1.3. Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία</td>
<td>1.3.1. Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του, με ποικίλα και διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά.
1.3.2. Να μάθει να σκέφτεται και να παίζει μεγάλες ολοκληρωμένες φράσεις και όχι μεμονωμένους φθόγγους.
1.3.3. Να αρχίσει να σκέφτεται μουσικά, εφαρμόζοντας στην πράξη τις διαφορετικές δυναμικές που απαιτούν τα κομμάτια.
1.3.4. Να μπορεί να παίζει ένα κομμάτι επιλέγοντας - με ελευθερία κι άνεση - από την «παλέτα» των χρωματισμών διαφοροποιήσεις στις καταστάσεις και τις μεταβολές της δυναμικής αγωγής και πειραματιζόμενος με εκείνες να καταλήξει σε μια αρμονική σύνθεση αυτών, την οποία και είναι σε θέση να εκτελεί κατά το παίξιμο του κομματιού.

1.3.5. Να προσπαθήσει να διατηρεί σταθερή ταχύτητα κατά την ερμηνεία των έργων.</td>
</tr>
</table>

	1.3.6. Να εκτελεί από μνήμης τα μουσικά έργα τόσο με τα χέρια μαζί όσο και με κάθε χέρι χωριστά. 1.3.7. Να αναπτύξει την ερμηνεία με τη διαπαιδαγώγηση της συναισθηματικής ανταπόκρισης και με την ανάπτυξη της μουσικότητας και της αισθητικής καλλιέργειας. 1.3.8. Να συνειδητοποιεί, να εξωτερικεύει και να ενσωματώνει όλο και περισσότερο στο παίξιμό του τα συναισθήματα του και να αναπτύσσει τον προσωπικό του τρόπο μουσικής έκφρασης. 1.3.9. Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του, με ποικίλα και διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά, κυρίως έργα ομοφωνικού στυλ. 1.3.10. Να εκτελεί απλοποιημένες versions κλασικών κομματιών, εύκολα αναγνωρίσιμων. 1.3.11. Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει.	(Jane Bastien, *A line a day Sightreading*, Level 1) 1ΥΠ3.3.2. **Εξάσκηση εκτέλεσης κοντινών διαστημάτων** (2ας και 3ης) **στο πληκτρολόγιο με κλειστά μάτια**. Αυτές οι δραστηριότητες μπορεί να έχουν τη μορφή προετοιμασίας κλιμάκων (δηλαδή συνεχόμενα δάχτυλα) ή να χρησιμοποιούν τα ίδια δάχτυλα με αντικατάσταση. (Helen Burmeister, Keyboard SIght Reading) **1ΥΠ3.4. Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής** Παρά το γεγονός ότι αυτές οι δραστηριότητες δεν στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται της αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται σε απλά ρυθμικά σχήματα και μελωδικά διαστήματα στο πρώτο επίπεδο. 1ΥΠ3.4.1. **Ακουστικές ασκήσεις για ενδυνάμωση της αίσθησης της κατεύθυνσης του ήχου** με γραφική αναπαράσταση αυτού	
1.4. Σύνδεση με	1.4.1. Να γνωρίσει περισσότερα		

άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο. 1.4.2. Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει και ιδίως των τελικών εξετάσεων, όπως: συνθέτη και εποχή. 1.4.3. Να συνδέει χρονολογικά τα μουσικά κομμάτια που παίζει με ζωγράφους τη συγκεκριμένης εποχής καθώς και με τα είδη της ζωγραφικής και τις διαφορετικές τεχνοτροπίες που υιοθετούσαν. 1.4.4. Να συνηθίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά, σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής, της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και των μουσικών. 1.4.5. Να αρχίσει να αναπτύσσει την ικανότητα να τραγουδά μελωδία διαφοροποιημένη από αυτό που παίζεται στο πιάνο 1.4.6. Να πλάθει φανταστικές εικόνες ή να δημιουργεί μικρές ιστορίες που μπορεί να ανταποκρίνονται στο κομμάτι που παίζει. 1.4.7. Να εκφράζει εντυπώσεις ή συναισθήματα που του προκαλεί η μουσική που παίζει.	 (*Alfred Basic Piano Course - Ear Training*, Book 1A) 1ΥΠ3.4.2. **Χρήση του αυτοσχεδιασμού** για ανάπτυξη της ακουστικής αγωγής. Οι οδηγίες μπορούν αν περιλαμβάνουν πολλά διαφορετικές παραμέτρους, ανάλογα με το στόχο του μαθήματος (π.χ. σταθερό ρυθμικό σχήμα, ανταπόκριση σε εναλλαγές δυναμικής κ.ο.κ.) (*Hal Leonard Piano Lessons*, Philip Kevern et al., Book 1)	

	1.4.8. Να συμμετέχει σε ατομικές και ομαδικές συναυλίες του σχολείου ή και σε εξωσχολικές εκδηλώσεις	**1ΥΠ3.5. Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν σαν στόχο την δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Για την απόκτηση μεγαλύτερης εμπειρίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα, με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφίας, τα οποία επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης, ακόμη και σε κάποιο απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα. **1ΥΠ3.5.1. Εξάσκηση με** χρήση ενός μόνο χεριού αλλά **συνοδεία από τον δάσκαλο.** (*Sight Reading & Rhythm Every Day*, Helen Marlais and Kevin Olson, Book 1A) 1ΥΠ3.5.2. **Εξάσκηση με εναλλακτική σημειογραφία** και εκτεταμένες τεχνικές πιάνου.	
1.5. Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	Ο μαθητής επιδιώκεται: 1.5.1. Να ανιχνεύσει τις εκφραστικές δυνατότητες του οργάνου. **Ο μαθητής ειδικότερα στον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο Πιάνο (1ΥΠ4/ΠΔ2) επιδιώκεται:** 1.5.2. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση. 1.5.3. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας. 1.5.4. Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας. 1.5.5. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου.		

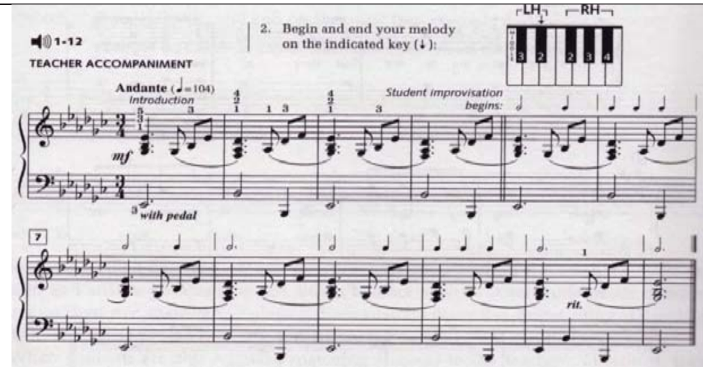
	1.5.6. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο. 1.5.7. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 1.5.8. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς. 1.5.9. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης. 1.5.10. Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης. **Ο μαθητής ειδικότερα ως προς τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο μέχρι το τέλος του πρώτου επιπέδου αναμένεται:** 1.5.11. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά, αρχικά με τη φωνή του, και στη συνέχεια με τη χρήση του οργάνου. 1.5.12. Να δημιουργεί ηχοϊστορίες ή άλλους περιγραφικούς αυτοσχεδιασμούς στο πιάνο με ποικιλία ηχοχρωμάτων.	 (Kurtág, György, *Játékok* I) **1ΥΠ4 Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): **ΠΔ1 Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις** - Ο μηχανισμός του πιάνου/διαδικασία παραγωγής ήχου/ προγονικές μορφές πιάνου (τσέμπαλο-φορτεπιάνο) - Ονόματα φθόγγων μέχρι δύο βοηθητικές γραμμές - Διάρκειες-παύσεις/ οι αξίες – παύσεις ονομαστικά - Κλειδιά, πεντάγραμμο, διαστολές - Μέτρο κομματιού/Επεξήγηση περιεχομένου αριθμητή-παρονομαστή - Έννοια του tempo/ παρακολούθηση διαφοροποιήσεών του - Απλοί μουσικοί όροι και σημάδια με γνώση ορολογίας και λειτουργικότητας (π.χ. *Da capo*) - Στοιχειώδης διάκριση ομοφωνικού/αντιστικτικού-πολυφωνικού στυλ και το στοιχείο της μίμησης μελωδίας - Τόνος/ημιτόνιο, χρωματικό/διατονικό ημιτόνιο, εναρμόνιοι φθόγγοι	

	1.5.13. Να έχει κάποιες πρώτες εμπειρίες στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είτε μέσω παραλλαγών είτε με άτυπη μάθηση. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις** ειδικότερα ως προς τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο: 1.5.14. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων. 1.5.15. Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη. 1.5.16. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του.	- Διαστήματα με απλή αριθμητική μέτρηση ως συστατικά στοιχεία της συγχορδίας - Τονικότητα κομματιού/Κύριες συγχορδίες - Παρακολούθηση των αλλαγών στις δυναμικές (ξαφνικές/σταδιακές) και γνώση της ορολογίας-λειτουργικότητας για το κάθε σημάδι - Μοτίβο/ παρακολούθηση χρήσης ως δομικό στοιχείο/ φόρμα ΑΒ-ΑΒΑ-ΑΒΑ΄με βασικό στοιχείο το θέμα, το κύριο μέρος που κινείται στην δεσπόζουσα και την επιστροφή του κυρίου θέματος, πιθανώς παραλλαγμένου και ενίοτε της καταληκτήριας coda - Εθνικότητα Συνθέτη - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο - Σύνδεση του συνθέτη με την προγονική μορφή πιάνου για την οποία έγραψε. 1ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα 1ΕΔΜ1. Άνοιγμα του πιάνου ώστε να φανεί ο μηχανισμός του και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο 1ΕΔΜ2. Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται με το πρώτο άκουσμα ενός έργου, τις εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου ή το εάν είναι γραμμένο σε μείζονα/ελάσσονα τρόπο ή εάν το μέτρο του είναι μονός ή ζυγός αριθμός, ή αν αποτελείται από μελωδία-συνοδεία (δηλ. ομοφωνικό) ή από δύο φωνές (πολυφωνικό) ή εάν μπορεί να εντοπίσει και να τραγουδήσει το βασικό μοτίβο ή θέμα. 1 ΕΔΜ3. Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και εντοπισμός κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή 1ΕΔΜ4. Στα πολυφωνικά έργα ο καθηγητής παίζει μία φωνή και ο μαθητής τραγουδά την άλλη με β΄ στάδιο την προσπάθεια να	

	Ο μαθητής ειδικότερα στη Μουσική Σύμπραξη (1ΥΠ4/ΠΔ3) αρχικά επιδιώκεται: 1.5.17. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς. 1.5.18. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας. 1.5.19. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες. 1.5.20. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας. 1.5.21. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την prima vista του. 1.5.22. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 1.5.23. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού και να εκτεθεί σε	παίζει πλέον ο μαθητής την μία φωνή και να τραγουδά την άλλη 1ΕΔΜ5 Χρήση της μέτρησης διαστημάτων προκειμένου να μάθει ευκολότερα ο μαθητής την συνοδεία, καθώς θα την αντιληφθεί ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Επιδίωξη είναι να την αντιληφθεί είτε ως $3^{ης}$ και $5^{ης}$, είτε ως $3^{ης}$ και $6^{ης}$ και είτε ως $4^{ης}$ και $6^{ης}$ χωρίς να γίνει ειδική μνεία στην έννοια των αναστροφών της συγχορδίας. Η συνοδεία γίνεται αντιληπτή ως ομάδες φθόγγων της συγχορδίας και όχι ως πολλές ξεχωριστές, άσχετες μεταξύ τους νότες. 1ΕΔΜ6. Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 1ΕΔΜ7. Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 1ΕΔΜ8. Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 1ΕΔΜ9. Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι κ.ά. 1ΕΔΜ10. Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του. **ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο:**	

	περιβάλλον άτυπης μάθησης σε συνεργασία με άλλους μουσικούς. 1.5.24. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής. **Ο μαθητής ειδικότερα στη Μουσική Σύμπραξη (1ΥΠ4/ΠΔ3)** **μέχρι το τέλος του πρώτου επιπέδου αναμένεται:** 1.5.25. Να μπορεί να παίζει με τη συνοδεία του δασκάλου του αρχικά μονοφωνικά (με τα χέρια εναλλάξ) με ποικιλία ρυθμικών σχημάτων και αργότερα σταδιακά με τα χέρια ταυτόχρονα. 1.5.26. Να παίζει με άλλους μουσικούς (πιανίστες, τραγουδιστές ή μουσικούς άλλων οργάνων) κομμάτια ή διασκευές κομματιών κατάλληλες για το επίπεδό του. 1.5.27. Να παίζει διασκευές τραγουδιών στο πιάνο με συνοδεία φωνής ή άλλου οργάνου με χρήση παρτιτούρας ή με άτυπη μάθηση. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις ειδικότερα στη Μουσική**	5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **1ΠΔ2.1. Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική (π.χ. βροχή). Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Οι αυτοσχεδιασμοί αυτοί στο πρώτο επίπεδο έχουν συνήθως στόχο την απόδοση μιας εικόνας, ή ενός συγκεκριμένου θέματος. 1ΠΔ2.1.1. **Ενεργοποίηση της μίμησης** και ηχητικής ανταπόκρισης με δραστηριότητες τύπου ερώτηση/απάντηση και χρήση ρυθμικών στοιχείων αρχικά με τη φωνή και στη συνέχεια με παλαμάκια, χτύπημα στα ξύλινα στοιχεία του πιάνου, μελωδίες με σφύριγμα κ.λπ. 1ΠΔ2.1.2. **Δημιουργία ηχοϊστοριών** με δεδομένο περιγραφικό τίτλο, π.χ. τιτίβισμα πουλιών, βροχή, καταιγίδα. Αυτές οι ηχοϊστορίες διαρκούν συνήθως κάποια δευτερόλεπτα, και μπορούν να εκτελεστούν στο πιάνο, και όχι απαραίτητα μόνο στο πληκτρολόγιο, με πλήθος τεχνικών, όπως χρήση των δακτύλων, αγκώνων, κ.ο.κ. Οι κατευθύνσεις μπορεί αρχικά να είναι πολύ συγκεκριμένες (π.χ. όλες οι νότες να είναι legato) και σταδιακά να δίνονται κατευθύνσεις μεγαλύτερης ηχοχρωματικής εξερεύνησης.	

	Σύμπραξη (1ΥΠ4/ΠΔ3): 1.5.28. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα ή ακόμη και σε περιβάλλοντα άτυπης μάθησης. 1.5.29. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας. 1.5.30. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο.	Monkey Business ! Imagine that you know a monkey named Micah who lives in the jungle. Can you make music about this mischievous monkey? ! Goals: - Use broken 5ths throughout the piece. - Use *legato* sounds. - Have your LH cross over your RH at some point. - Use the ***sfz*** marking when you want to surprise the listener during your piece. (http://colorinmypiano.com/wp-content/files/Prompts_for_Piano_-_ebook_sample.pdf) **1ΠΔ2.2: Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία με *ostinato* ή αρμονική συνοδεία**, όπου ο μαθητής χρησιμοποιεί περιορισμένες νότες και δοσμένα ρυθμικά σχήματα, αλλά ανταποκρίνεται στο *tempo*, τις δυναμικές αλλαγές και τη μουσική έκφραση που δίνεται από το δάσκαλο. Για παράδειγμα, ο μαθητής μπορεί να παίζει μόνο σε μαύρα πλήκτρα με δεδομένη ρυθμική συνοδεία.	

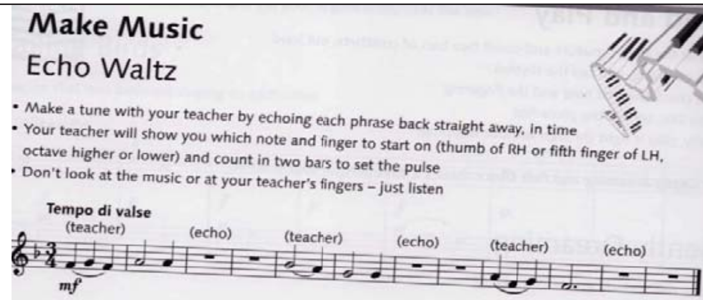

(Lancaster and Renfrow, *Alfred's Group Piano for Adults*, Book 1)

1ΠΔ2.3. Μελωδικός αυτοσχεδιασμός

Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα.

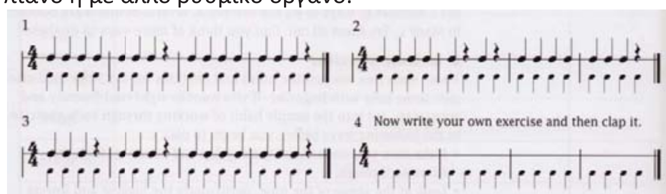
Το πρώτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **μίμηση μελωδικών μοτίβων** αρχικά φωνητικά με μορφή ερώτησης /απάντησης. Η χρήση της φωνής - του φυσικού οργάνου του μαθητή στο οποίο ούτως ή άλλως γεννιέται ο αυτοσχεδιασμός - είναι μεγάλης σημασίας για την ανάπτυξη της δεξιότητας αυτής και τη φυσική εξέλιξη της εκτέλεσης οργάνου. Στην αρχή αυτά τα μοτίβα δεν ξεπερνούν το ένα μέτρο, ενώ σταδιακά μπορούν να φτάσουν και στα δύο ή και περισσότερα. Στην πορεία του επιπέδου μπορεί να αρχίσει και η μίμηση στο πιάνο.

(Alan Bullard, *Joining the Dots*, Book 1)

1ΠΔ2.4. Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός
Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα.

Στο πρώτο επίπεδο προτείνεται **αυτοσχεδιασμός σε απλά ρυθμικά σχήματα**, είτε στα ξύλινα στοιχεία του πιάνου είτε πάνω σε μια νότα με σταθερό παλμό που δίνεται από τον δάσκαλο στο πιάνο ή με άλλο ρυθμικό όργανο.

(Paul Harris, *Improve your Sight-reading*, Grade 1)

1ΠΔ2.5. Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός
Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων

		αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο, από αισθητικής πλευράς. Στα πρώτα στάδια μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παιδαγωγική προσέγγιση της άτυπης μάθησης, μιας διαδικασίας που διευκολύνει την αυτοσχεδιαστική προσέγγιση της μουσικής. 1ΠΔ2.5.1: **Αυτοσχεδιασμός πάνω σε ένα γνωστό κομμάτι** ή σε ένα κομμάτι που μόλις έχει διδαχθεί ο μαθητής. Για παράδειγμα, ακόμη και στα πρώτα στάδια εκμάθησης πιάνου η χρησιμοποίηση των ίδιων νοτών, αλλά με αλλαγή οκτάβας, αλλαγή της σειράς με την οποία παίζονται οι νότες (μελωδικός αυτοσχεδιασμός), αλλαγή δυναμικών, αλλαγή των αρθρώσεων, εισαγωγή μικρών ποικιλματικών νοτών ή επέκταση με αυτοσχεδιαστική δίμετρη *coda*, αποτελούν βάση για δημιουργία αυτοσχεδιαστικών παραλλαγών οποιουδήποτε κομματιού. 1ΠΔ2.5.2**. Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών** για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο. **[**Σύνδεση / Κοινή δραστηριότητα και στόχοι με το θεματικό πεδίο Σύμπραξη με άλλα όργανα **1ΠΔ3.3**]. Στα αρχικά στάδια είναι πολύ χρήσιμο και δημιουργικό για τους μαθητές από άποψη ακουστικής αγωγής να χρησιμοποιηθούν τεχνικές άτυπης μάθησης, δηλαδή εκμάθηση χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά με το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να	

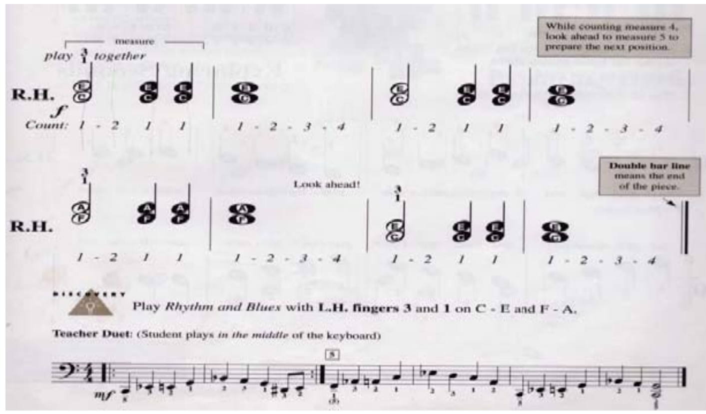
συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το τραγούδι /κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν στα αρχικά επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος φυσικά μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης.

(http://www.music-scores.com/midi.php?sheetmusic=Leontovich_Carol_of_the_Bells_cello)

ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη:

1ΠΔ3.1. Χρήση παιδαγωγικού υλικού με συνοδεία του δασκάλου στο πιάνο. Το υλικό μπορεί να προέρχεται από μεθόδους

		εκμάθησης πιάνου που πολλές φορές περιλαμβάνουν και συνοδευτικό κομμάτι για το δάσκαλο από τα πρώτα στάδια εκμάθησης, ακόμη και πριν την εισαγωγή στο πεντάγραμμο. (Nancy & Randall Faber, Accelerated Piano Adventures, Book 1) **1ΠΔ3.2. Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους αρχάριους πιανίστες** Το μουσικό υλικό αρχικά θα είναι μονοφωνικό, δηλαδή τα χέρια μπορούν να παίζουν εναλλάξ. Ανάλογα με τη διασκευή μπορεί να προσαρμοστεί για συνοδεία από σύνολο άλλων μονοφωνικών οργάνων (φλάουτο, βιολί κ.λπ.)	

		 (Ying Ying Ng & Margaret o' Sullivan Farrell, *Poco Piano for Young Children, 1*) **1ΠΔ3.3. Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών** για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο. Στα αρχικά στάδια είναι πολύ χρήσιμο και δημιουργικό για τους μαθητές από άποψη ακουστικής αγωγής να χρησιμοποιηθούν τεχνικές άτυπης μάθησης, δηλαδή εκμάθηση χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά με το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το τραγούδι /κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν στα αρχικά επίπεδα εκμάθησης	

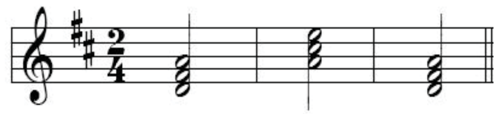
		οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος φυσικά μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης. (http://www.music-scores.com/midi.php?sheetmusic=Leontovich_Carol_of_the_Bells_cello)	

ΠΙΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ: ΕΠΙΠΕΔΟ 2

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
2.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του δεύτερου επιπέδου επιδιώκεται:** 2.1.1. Να αποκτήσει περισσότερο έλεγχο και ισορροπία του σώματος όταν παίζει πιάνο. 2.1.2. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να βελτιώσει τα απαιτούμενα βασικά στοιχεία τεχνικής, όπως είναι η ευλυγισία του καρπού, καθώς και η ενδυνάμωση και η ευκινησία των δακτύλων. 2.1.3. Να κάνει με περισσότερη άνεση το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 2ο, 3ο και 4ο δάκτυλο. 2.1.4. Να συνεχίζει να εφαρμόζει βιωματικά την αρχή ότι η ορθή κρούση των πλήκτρων του πιάνου δεν επιτυγχάνεται με την εφαρμογή δύναμης του δακτύλου στο πλήκτρο, αλλά αντιθέτως απαιτείται έλεγχος της ταχύτητας βυθίσματος του πλήκτρου από το ίδιο το δάκτυλο. 2.1.5. Να συνεχίσει να εφαρμόζει βιωματικά την αρχή ότι τα δάκτυλα μένουν πάντα πάνω στην επιφάνεια	**<u>2ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:</u>** **2ΥΠ1: Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** ***ΕΙΣΑΓΩΓΗ:*** *Ο μαθητής στο δεύτερο επίπεδο, επαναλαμβάνει τις κλίμακες που διδάχθηκε στο πρώτο επίπεδο, σε μεγαλύτερη έκταση και ταχύτητα, ενώ επιπλέον διδάσκεται κλίμακες με υφέσεις μέχρι και 4 αλλοιώσεις, δηλ. τη σι ύφεση, μι ύφεση και λα ύφεση μείζονα, μαθαίνοντας τη διαφορετική δακτυλοθεσία τους. Επίσης, ο μαθητής εμπεδώνει την έννοια της ελάσσονας κλίμακας, διδάσκεται την έννοια της μελωδικής σε συνάρτηση με την αρμονική και μαθαίνει νέες ελάσσονες κλίμακες κάνοντας τη σύνδεση με την αντίστοιχη διδασκόμενη ύλη στη θεωρία της μουσικής. Ταυτόχρονα, εισάγεται σταδιακά και στην έννοια της ομώνυμης ελάσσονας, δεδομένου ότι έχει ήδη διδαχθεί μείζονες και μπορεί να αρχίσει να εντοπίζει τις δομικές και ακουστικές διαφορές τους.* *Η διδασκαλία των κλιμάκων στο δεύτερο επίπεδο αποσκοπεί στο να αφομοιώσουν οι μαθητές τη διδακτέα ύλη της προηγούμενης χρονιάς, δηλαδή την ακολουθία και διαδοχή των μουσικών φθόγγων σε μεγαλύτερο όμως εύρος και έκταση, αλλά και να αρχίσουν να ομαδοποιούν τις κλίμακες σε κατηγορίες. Επιπλέον, η εμβάθυνση στην έννοια της ελάσσονας κλίμακας στοχεύει στο να εντοπίσουν τις διαφορές με τις μείζονες, τόσο διαστηματικά – οπτικά και σχηματικά, όσο και ηχητικά. Επίσης, παίζουν αρμονικές*	**2Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ’ όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει για την κάθε θεματική ενότητα της Prima Vista (2ΥΠ3) από 2-4 δραστηριότητες στο πιάνο επιλογής ώστε να αξιολογεί την πρόοδο του μαθητή στο αντικείμενο. Στις συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (2ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται διά ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής.

	των πλήκτρων και δεν ανασηκώνονται από ψηλά για να παίξουν. 2.1.6. Να συνεχίζει να εφαρμόζει βιωματικά την αρχή ότι τα πλήκτρα παίζονται όχι τόσο με το βάρος των δακτύλων, αλλά με το βάρος του καρπού. 2.1.7. Να παίζει και να κινεί τον αντίχειρα «στηρίζοντας» τον, δηλαδή κρατώντας την άκρη του δακτύλου διπλωμένη προς το εσωτερικό του χεριού και βυθίζοντας με την άκρη του το πλήκτρο ώστε να παίξει. 2.1.8. Να συνεχίζει να εφαρμόζει βιωματικά την αρχή για την ορθή εφαρμογή του legato, κατά την οποία αφού πραγματοποιηθεί η κρούση ενός πλήκτρου- και πριν ακριβώς από την κρούση του επόμενου- αφήνουμε το πλήκτρο να επανέρθει με έλεγχο στη αρχική του θέση κι έπειτα παίζουμε το επόμενο πλήκτρο. 2.1.9. Να συνεχίσει να εφαρμόζει βιωματικά τον ορθό τρόπο με τον οποίον «αφήνεται» ένα πλήκτρο που μόλις έπαιξε, δηλαδή «αδειάζοντας» το δάκτυλο και τον καρπό «από την ενέργεια» που έχει, με άλλα λόγια χαλαρώνοντας αυτοστιγμή καρπό και δάκτυλα. 2.1.10. Να μπορεί να ανταποκρίνεται άμεσα στη χαλάρωση του καρπού ή του βραχίονα που του εφαρμόζει ο	*και μελωδικές και εμπεδώνουν βαθύτερα τις ακουστικές και διαστηματικές διαφορές τους.* *Επίσης, ξεκινούν σιγά-σιγά αρπισμούς σε αναστροφές με κάθε χέρι χωριστά και μαζί. Παράλληλα, εισάγονται στις συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε αρχικά να αντιληφθούν την ακουστική σχέση τονικής-δεσπόζουσας, που δίνει την τονική αίσθηση, καθώς και της τονικής-υποδεσπόζουσας, οι οποίες αποτελούν τις συγχορδίες στις βασικές βαθμίδες και την απλούστερη συνοδευτική βάση. Οι αρπισμοί και οι συγχορδίες, καθώς και οι βασικές συνδέσεις - διαδοχές εισάγονται σταδιακά με απώτερο σκοπό την πρακτική τους εφαρμογή στη συνοδεία διαφόρων απλών μελωδιών και στον αυτοσχεδιασμό.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως ύλη για το δεύτερο επίπεδο τίθενται τα εξής:** **ΚΛΙΜΑΚΕΣ** **2ΕΠ1.1.1.** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **δύο οκτάβες** σε **παράλληλη** και **αντίθετη** κίνηση **2ΕΠ1.1.2. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις»** σε **δύο οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση **2ΕΠ1.2.3. «Μείζονες κλίμακες με υφέσεις: φα, σι ύφεση, μι ύφεση, λα ύφεση»** σε **δύο οκτάβες σε παράλληλη κίνηση** **2ΕΠ1.1.4. Φυσικές, Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες: λα**, **μι, σι, ρε, σολ, ντο, φα»** σε **δύο** οκτάβες σε παράλληλη κίνηση **ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ**	Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο 2ΥΠ4-ΠΔ2) στο μάθημα, ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 8-12 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το πιάνο επιλογής. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα (και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (2ΥΠ4-ΠΔ3) στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 3-6 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια

	καθηγητής την ώρα που παίζει, κυρίως όταν εμφανίζει εικόνα σφιξίματος στα χέρια και στο σώμα του. 2.1.11. Να μάθει σταδιακά την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων. 2.1.12. Να αρχίσει να κάνει με περισσότερη άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών. 2.1.13.Να μπορεί να χρησιμοποιεί ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών. 2.1.14. Να συνειδητοποιήσει και να εφαρμόσει βιωματικά την έννοια της οικονομίας των κινήσεων και της αντίστοιχης «προετοιμασίας» των νέων κάθε φορά θέσεων των δακτύλων και των αντίστοιχων κινήσεων του καρπού και βραχίονα. 2.1.15. Να αρχίσει να αποκτά σταδιακά ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από παιγνιώδη γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά. 2.1.16. Να διαβάζει και να παίζει με μεγαλύτερη άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω	Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, SI+ Fa#+, Do#+ Fa+, **Si + ♭, Mi + ♭, La+ ♭** La-, Mi-, **Si-,** **Re-, Sol-, Do-, Fa-** **<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>** **2ΕΠ1.2.1. Τρίφωνοι Αρπισμοί** («σπασμένες» συγχορδίες) σε **τέσσερις οκτάβες με εναλλαγή και διασταύρωση χεριών** σε ευθεία κατάσταση και **σε αναστροφές** ***Σημείωση**: Οι αρπισμοί αυτοί μπορούν να παιχθούν σε 4 συνεχόμενες ανιούσες και κατιούσες οκτάβες με εναλλαγή των χεριών διαδοχικά, π.χ. 1η οκτάβα: αριστερό (ντο-μι-σολ), 2η οκτάβα: συνεχίζει το δεξί (ντο-μι-σολ), διασταύρωση του αριστερού πάνω από το δεξί, ώστε να παίξει το ντο και στη συνέχεια το δεξί να ξεκινήσει κατιούσα κίνηση (σολ-μι-ντο) για ν' ακολουθήσει το αριστερό (σολ-μι-ντο). Το ίδιο μοντέλο μπορεί να εφαρμοστεί και στις αναστροφές* **2ΕΠ1.2.2. Αρπισμός (ως σπασμένη συγχορδία σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού) στη ντο μείζονα και μεταφορά σε άλλη βασική τονικότητα** σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ' επιλογήν του εκπαιδευτικού: **<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** **2ΕΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες** («κλειστή» θέση) σε ευθεία κατάσταση και **με αναστροφές**	του σχολικού έτους για το πιάνο επιλογής. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων **2Α2: <u>Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:</u>** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους: 2Α2.1) να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί **τουλάχιστον** όλες τις μείζονες κλίμακες του επιπέδου σε αργό τέμπο και από ελάσσονες τη **λα, μι, σι και ρε με τις συγχορδίες και τους αρπισμούς τους χωρίς τις αναστροφές** 2Α2.2) Να μελετήσει **πέντε με έξι** κομμάτια επιπλέον αυτών που κάνει στο Υποχρεωτικό Πιάνο με

	από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά. 2.1.17. Να αποκτήσει περισσότερη αυτοπεποίθηση και άνεση στις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 2.1.18. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα νέα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, αξίες, παύσεις, πιο σύνθετα μέτρα (π.χ 6/8), και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις 2.1.19. Να μάθει να παίζει τρίηχα και δέκατα έκτα. 2.1.20. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα νέες αξίες και περισσότερες ενδείξεις για τις δυναμικές. 2.1.21. Να διαβάζει και να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα νέες αξίες και ενδείξεις για τις δυναμικές, καθώς και νέους τρόπους παιξίματος (π.χ. marcato, κ.ά.), νέα στοιχεία έκφρασης ή βασικούς χαρακτηριστικούς όρους για την κίνηση (π.χ. Allegro vivace) 2.1.22. Να μπορεί να τραγουδά εκφραστικά τις φράσεις σε ένα κομμάτι που μαθαίνει και να τις εκτελεί έπειτα φραζαρισμένες στο πιάνο με μουσικότητα κι ελευθερία κίνησης	**2ΕΠ.1.3.2. Συνδέσεις συγχορδιών στη ντο μείζονα (ή σε άλλες βασικές τονικότητες)** με την εξής αρμονική ακολουθία: **I–IV–I, I-V-I ή V–I** όπως στα παρακάτω πρότυπα, ή άλλα κατά την κρίση του εκπαιδευτικού: ***Σημείωση:*** *Το παρακάτω μπορεί να παιχθεί σε α΄ αναστροφή στη σύνδεση V-I, δηλ. προσαγωγέας-τονική στη soprano για να είναι πιο αισθητή η «λύση» του:* **<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** Α) "A Dozen a day, Book Two", Edna-Mae Burnam. Εκδ. Φίλιππος Νάκας	προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.) Οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας, ταχύτητας και τεχνικής (non legato, staccato, legato, πέρασμα αντίχειρα, αντιχρονισμοί,συγκοπές) με ανεξαρτησία των δύο χεριών. Ομοίως τα μουσικά έργα των Ομάδων Β και Γ να είναι από διάφορες εποχές και τεχνοτροπίες. **2Α2.3.** Να ασχοληθεί συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης (Prima Vista) σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο

<table>
<tr>
<td></td>
<td>2.1.23. Να μπορεί να τραγουδά σε ένα κομμάτι το μέρος του ενός χεριού (π.χ. τη μελωδία του δεξιού χεριού σε ένα ομοφωνικό έργο) καθώς ταυτόχρονα ο καθηγητής εκτελεί στο πιάνο το μέρος του άλλου χεριού (π.χ. τη συνοδεία του αριστερού χεριού στο ίδιο έργο).
2.1.24. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης νέες κλίμακες, αρπισμούς και συγχορδίες σε μια οκτάβα.
2.1.25. Να αρχίσει να εμπεδώνει την έννοια του παλμού και να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα.
2.1.26. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς.
2.1.27. Να συνειδητοποιήσει ότι απαιτούνται διαφορετικοί τρόποι «στησίματος» των δακτύλων στο klavier ανάλογα κάθε φορά με τις τεχνικές απαιτήσεις, π.χ. στις σκάλες τα δάκτυλα είναι στηριγμένα και στρογγυλεμένα προς τα μέσα, ενώ στα αρπίσματα και τις συγχορδίες με μεγάλα ανοίγματα τα δάκτυλα είναι πιο «απλωμένα» στο clavier.
2.1.28. Να αρχίσει να «συνδυάζει» συγχορδίες από ομώνυμες μείζονες και ελάσσονες
2.1.29. Να μπορεί να παίζει απλές</td>
<td>Β) “Le petit Clavier, Initiation au Piano”, Marthe Morhange-Motchane, Εκδ. Φίλιππος Νάκας
Γ) “Fingerpower for Piano”, Level Two, Εκδ. Schaum.
Δ) «Η Τέχνη της δακτυλοθεσίας και η Διδασκαλία των Κλιμάκων στο Πιάνο – Μια δακτυλοθετική προσέγγιση», Λιάνα Χαρατσή, Εκδ. Orpheus – Μουσικός Οίκος Νικολαΐδης, 2015
Ε) Κλίμακες & Αρπίσματα για πιάνο, επιμ. Donald Gray.

2ΥΠ2: Μουσικά έργα
Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση:
2ΥΠ2.1: Ομάδα Α (Σπουδή):
ΝΙΚΟΛΑΕΒ Α. Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής Β Έκδοση μετάφραση Λ. Τσακαλίδου:
No.117 (Ε. Γκνέσινα) [staccato-legato με ισοκράτημα του αριστερού χεριού]
No.127 (Ε. Γκνέσινα) [legato-staccato, διασταύρωση χεριών]
No.130 (Η. Μπερκόβιτς) [legato με αναπνοές]
SHITTE, L. 25 Μικρές Σπουδές, op.108:
No.2 σε Ντο μ. (legato σε ρυθμό βαλς)
No.10 σε Σι υφ. μ.(εναλλαγή δαχτύλων)
No.12 σε Σολ μ. (legato με μελωδία στο αριστερό χέρι)
Είναι διαθέσιμες σε ιστοσελίδες.
CZERNY, C. Practical Method for Beginners on the pianoforte, Op.599:
No.13 (legato-staccato,κρατημένες νότες)
No.18 (legato-εξάσκηση όλων των δαχτύλων)
CZERNY-GERMER (50 Little studies) part 1:</td>
<td>2Α2.4: -Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του
-Να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του.

2Α3. <u>Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις)</u>: Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο «Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, συγχορδίες, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα» τα εξής:</td>
</tr>
</table>

	συνδέσεις συγχορδιών 2.1.30. Να μπορεί να παίζει τις συγχορδίες με κίνηση του βραχίονα και του αγκώνα προς τα έξω και να συνειδητοποιήσει ότι με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται χαλαρότητα κατά το παίξιμο αλλά και σωστός ήχος, πλούσιος σε δυναμικότητα και αρμονικές. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 2.1.31. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται. 2.1.32. Να συνειδητοποιήσει ότι οι σκάλες, τα αρπίσματα και οι συγχορδίες αποτελούν μέσα εκμάθησης τεχνικών που συναντώνται και εφαρμόζονται άμεσα κατά την εκτέλεση των μουσικών έργων κι ακόμη να αρχίσει να μαθαίνει να αναγνωρίζει σε ένα κομμάτι τις τεχνικές που απαιτείται να εφαρμόσει κάθε φορά. 2.1.33. Να μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια	No.9 (legato-παράλληλη κίνηση) No.13 (staccato-legato) CZERNY, C. Five Finger Exercises, Op.777: No. 10 & 11 GURLITT, C. Album Leaves for the Young, Op.101 :No.3 *«The Sunshiny Morning»* (legato) GURLITT, C. The Easiest studies in Velocity, Op. 83 Book 1: No.4 σε Ντο μ. (εξάσκηση όλων των δαχτύλων- αριστερό χέρι), No.5 σε Ντο μ. (εξάσκηση όλων των δαχτύλων-δεξί χέρι) Διαθέσιμη σε ιστοσελίδα. BERENS, H. 50 Piano Pieces for First Beginners, Op.70 (Book 2) : No.22 (legato - non legato) No.26 (non legato-τρίτες στο αριστερό χέρι) No.33 (legato-staccato) POUILLARD J. & HERVÉ, C. Μέθοδος Πιάνου Για αρχάριους: No.70 (DUVERNOY) (legato) σε Σολ μ. και No. 68 (CZERNY) σε Σολ μ. (σπασμένες συγχορδίες αριστερού) CZERNY, C. 125 Exercises in Passage playing, Op.261: No. 1, 2, 5, 6 DUVERNOY, J.B. École primaire, op.176 (Book 1): Σπουδές, κυρίως από αρ. 3 έως 18 **2ΥΠ2.2 Ομάδα Β (Πολυφωνικό/ προκλασικό έργο)** **SAINT-LUC, Laurent Bourée** από τη Μέθοδο Die Russische Klavierschule, Band 1 (Sikorski) **GRAUPNER, Ch. Bourrée (αρ. 21)** από τη Μέθοδο Apprendre à toucher le clavecin (R. Siegel) **SPEER, D. Aria (αρ. 2)** από τη Μέθοδο Apprendre à toucher le clavecin (R. Siegel) **KRIEGER, J. Menuet (αρ. 23)** από τη Μέθοδο Apprendre à toucher le clavecin (R. Siegel) **KRIEGER, J. Bourrée (αρ. 146)** από τη Μέθοδο The Russian School	**2Α3.1.** - **Δύο κλίμακες** σε **δύο οκτάβες** **-Δύο τρίφωνους αρπισμούς** («σπασμένες συγχορδίες») **σε τέσσερις οκτάβες με εναλλαγή και διασταύρωση χεριών** σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **-Τρίφωνες συγχορδίες** από **2 κλίμακες** σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **2Α3.2. Τέσσερα** μουσικά έργα: - Μία σπουδή - Ένα πολυφωνικό/προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού - Ένα ακόμα έργο ελεύθερης επιλογής από μία από τις Ομάδες Α, Β, ή Γ. Τα τρία από τα εξεταζόμενα κομμάτια μπορούν να συμπίπτουν με τα εξεταζόμενα κομμάτια του Υποχρεωτικού Πιάνου. Τα κομμάτια να είναι μικρής έκτασης, να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά

	κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. 2.1.34. Να μαθαίνει να εφαρμόζει συστηματικά αρχές μελέτης του πιάνου, όπως τη μελέτη με χωριστά χέρια, με τα δυο χέρια, την απομόνωση και κατ' επανάληψη μελέτη δεδομένων σημείων που εμφανίζουν δυσκολίες εκτέλεσης, κ.ά. σε ένα κομμάτι που μαθαίνει. 2.1.35. Ν' αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί ν' αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων. **Ο μαθητής, μέσω της Prima vista (2ΥΠ3) αρχικά επιδιώκεται:** 2.1.36. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ. 2.1.37. Να εξοικονομήσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο	of Piano Playing, Vl. 1, Part II (ed. A. Nikolaev) **MOZART, L. Burleske** από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol. 1 (edited by Lynn Freeman Olson) **MOZART, W.A. Minuet in F** από έργο World's Favorite Classic to Contemporary Piano Music (M. Hill) **HAYDN, FR. J. Dance in G Major** από έργο World's Favorite Classic to Contemporary Piano Music (M. Hill) **MOZART, W.A. Menuet (αρ. 22)** από τη Μέθοδο Apprendre à toucher le clavecin (R. Siegel) **BACH, J.CHR. FR. Menuet (αρ. 28)** από τη Μέθοδο Apprendre à toucher le clavecin (R. Siegel) **RAMEAU, J.-PH. Menuet en rondeau (αρ. 24)** από τη Μέθοδο Apprendre à toucher le clavecin (R. Siegel) **BACH, J.S. Minuet (αρ. 3)** από Το Πρώτο Μπαχ ή όποιο άλλο κομμάτι στις δυνατότητες του μαθητή **2ΥΠ2.3 Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** HAYDN, F.G. German Dance (Moderato) από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Volume 1 KABALEVSKY, D. Galop, αρ.18 και Clowns αρ. 20 από το έργο 24 Little Pieces, op.39 OESTEN, Th. Frühlingslust (Χαμόγελο της άνοιξης), Wanderlied (Ο ταξιδιώτης), Schmeichelkätzchen (Πονηρή γάτα), Rosenlaube (Η γιρλάντα των τριανταφύλλων), Jagd-Stück (Το κυνήγι), Der Tanzmeister (Ο χοροδιδάσκαλος), Triumphmarsch (Θριαμβευτικό εμβατήριο), Romanze (Μικρό τραγούδι), Spanischer Tanz (Ισπανικός χορός), Frohsinn (Ευθυμία), από το έργο 25 Leichte Kinderstucke für clavier, op.61 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. 44 Παιδικά Κομμάτια για πιάνο, Τεύχος Ι, αρ.IV, Andante mesto	χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθηκε (-καν). **2Α3.3.** Prima Vista: Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο 4-12 μέτρων, όπου τα χέρια παίζουν ταυτόχρονα. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού. **2.Α3.4. Δύο** αντικείμενα με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από αντίστοιχα **δύο** από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικ ών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη.

	του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης. 2.1.38. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως Prima Vista. 2.1.39. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου. 2.1.40. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας. 2.1.41. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του. 2.1.42. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές. 2.1.43. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 2.1.44. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού. 2.1.45. Να εδραιώσει την κιναισθητική	ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, Γ.Α. Μινιατούρα 3 από τις Έξι Μινιατούρες - κομμάτια πιάνου για παιδιά ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ, Μ. Αλφαβητάριο για πιάνο, και ιδιαίτερα τα κομμάτια Etude και Βοηθητικές γραμμές SHOSTAKOVICH, D. March, αρ.1 και Waltz, αρ.2 από το έργο A childhood notebook NAOUMOFF, E. Le clown triste, αρ.1 από το έργο 13 Anecdotes pour piano BARTÓK, B. Song, αρ.9 από το έργο For Children, Part 1: Hungarian melodies SCHUBERT, F. Écossaise (Moderato) από την ανθολογία Essential Keyboard Repertoire, Vol 1 BARTÓK, B. For Children, Vol. II: Slovakian Folk Tunes, και ιδιαίτερα τα κομμάτια Sorrow, αρ.7 και Revelry, αρ.22 ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ, Μ. Παιδικά κομμάτια για πιάνο, και ιδιαίτερα τα κομμάτια Une rose s' effeuille και Valse pour un petit nègre κ.ο.κ. THOMPSON, J. A Spanish Fiesta The Knight and the Lady από τη μέθοδο John Thompson's Modern Course for the piano, Πρώτο Τεύχος PONCHIELLI, J. Dance of the Hours από τη μέθοδο John Thompson's Modern Course for the piano, Δεύτερο Τεύχος MEUNIER, G. L'élephant qui voulait maigrir από το έργο Les animaux magiques **2ΥΠ3. Εκ πρώτης όψεως Ανάγνωση (Prima Vista)** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **2ΥΠ3.1. Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε	Το ένα από τα δύο πεδία πρέπει να είναι το ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις και να αφορά τα μουσικά έργα που παίζει ο μαθητής στην εξέταση. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας. Ως προς το ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο, η τελική αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή. Π.χ. ο μαθητής πρέπει να βρει ρυθμικά σχήματα πάνω σε 1-2 δοσμένες νότες, π.χ. σολ, λα, ενώ ο δάσκαλος του κρατά τον παλμό

<table>
<tr>
<td></td>
<td>αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου.

Ο μαθητής μέχρι το τέλος του δευτέρου επιπέδου στη Prima Vista (2ΥΠ3) επιδιώκεται:

2.1.46. Να μπορεί να κάνει μελωδική και ρυθμική Prima Vista σε κομμάτια 4-8 μέτρων. Η μελωδική κίνηση μπορεί να περιλαμβάνει όλα τα διαστήματα, και η ρυθμική ανάγνωση εκτός από τις βασικές ρυθμικές αξίες τετάρτων, μισών και ολοκλήρων, περιλαμβάνει και όγδοα, δέκατα έκτα και παρεστιγμένα μισά και τέταρτα.

2.1.47. Να ανταποκρίνεται στην Prima Vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ.).

2.1.48. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της Prima Vista.

Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις στη Prima vista (2ΥΠ3):</td>
<td>δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο πρώτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες περιορίζονται σε μια πληροφορία με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (π.χ. οπτική αναγνώριση διαστημάτων 4ης, ανιόντα και κατιόντα).

2ΥΠ3. 1.1: Διαστηματική ανάγνωση με έμφαση στα διαστήματα 4ης - 6ης και 7ης

(Ανάλογο παράδειγμα μπορεί να δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός στα ελληνικά).
2ΥΠ3.1.2. Ενίσχυση ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση της μετρικής προσέγγισης (ανά μονάδα μέτρου, για παράδειγμα στα 4/4, το μέτρημα γίνεται: 1 - 2 - 3 - 4).

2 ΥΠ3.1.3. Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Επικέντρωση σε αξίες ογδόων, δεκάτων έκτων και παρεστιγμένων μισών και τετάρτων.

2ΥΠ3.1.4. Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμού και μελωδικής κίνησης: Τα δύο χέρια παίζουν μαζί με παράλληλη κίνηση</td>
<td>παίζει συνοδευτικά σχήματααντιστικτικά, ή και με συγχορδίες.
Ως προς το ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη, η τελική αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με το δάσκαλό του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη της ομάδας.

<u>Διαφορές μεταξύ μελέτης prima vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>

<table><tr><th>Μελέτη κομματιών</th><th>Μελέτη prima vista</th></tr><tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και μέτρου ανεξαρτήτως λαθών</td></tr></table></td>
</tr>
</table>

<table>
<tr>
<td></td>
<td>2.1.49. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της Prima Vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό.

2.1.50. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του

2.1.51. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του.</td>
<td rowspan="2">2ΥΠ3.2. Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)
Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ' εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της prima vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο δεύτερο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις συνδυασμένων ρυθμικών σχημάτων και διαστημάτων, καθώς και πρώτων αρμονικών σχηματισμών (π.χ. συγχορδιών).

2ΥΠ3.2.1.Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε αξίες ογδόου, δεκάτου έκτου, παρεστιγμένου μισού και τετάρτου και στις αντίστοιχες παύσεις τους.

2ΥΠ3.2.2. Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε διαστήματα 4ης, 6ης και $7^{ης}$.

2ΥΠ3.2.3. Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε συγχορδίες I - IV και V στις κλίμακες Ντο, Σολ και Φα μείζονες καθώς και στις σχετικές ελάσσονες.

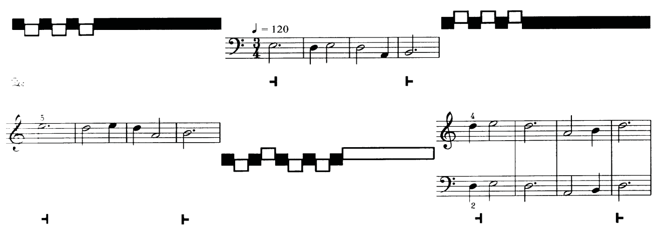

(Pauline Hall, Piano Time 1)

2ΥΠ3.2.4. Προετοιμασία για αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων. Επικέντρωση σε μορφές τύπου ερώτησης -</td>
<td rowspan="2">
<table>
<tr><td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td></tr>
<tr><td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td><td>Προσοχή στη γενική εικόνα</td></tr>
<tr><td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού</td><td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων</td></tr>
<tr><td>Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας</td><td>Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη</td></tr>
</table>
</td>
</tr>
<tr>
<td>2.2. Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία</td>
<td>2.2.1. Να αντιλαμβάνεται και να υλοποιεί με περισσότερη ευχέρεια τους διάφορους τρόπους παιξίματος, όπως το portato, τονισμοί.
2.2.2. Να επεκτείνει τις δυνατότητες έκφρασης των δυναμικών συμβόλων</td>
</tr>
</table>

	2.2.3. Να αναπτύξει την ανεξαρτησία των δύο χεριών και της χρήσης της δακτυλοθεσίας. 2.2.4. Να εξοικειωθεί με νέους όρους της μουσικής σημειογραφίας σύμφωνα με τα έργα που παίζει. 2.2.5. Να μπορεί να αποδώσει μουσικά δυο φραζαρισμένες νότες με την πρώτη νότα να ηχεί πιο «τραβηγμένη» με κίνηση του καρπού και τη δεύτερη νότα, να ηχεί απλά «κάτω από τη σκεπή» της πρώτης νότας, με το βάρος του καρπού 2.2.6. Να μπορεί να φραζάρει με κίνηση του καρπού - κι ελαφρά του αγκώνα - μουσικές φράσεις αποτελούμενες από περισσότερες από δυο νότες. 2.2.7. Να μπορεί να τραγουδά εκφραστικά και να παίζει έπειτα στο πιάνο μια μουσική φράση συνειδητοποιώντας και αποδίδοντας τη νότα «κορύφωσής» της, κι επομένως και το «ανέβασμα» - «κατέβασμα» της έντασης κατά την προσωδία της φράσης. 2.2.8. Να μπορεί να «προετοιμάζει» τις μουσικές φράσεις σε ένα κομμάτι , διαμέσου μιας εγκεφαλικής και συνάμα ψυχοκινητικής προεργασίας,	απάντησης που εναλλάσσονται ανάμεσα στα χέρια ή μεταφέρονται με μορφή αλυσίδας **2ΥΠ3.3: Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου** Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την prima vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση μουσικής κλίμακας με κλειστά μάτια ή η χρωματική υπογράμμιση της γραμμής του κειμένου που πρέπει να εστιάσει ο μαθητής. 2ΥΠ3.3.1. **Χρήση χρωμάτων (highlighter)** στις νότες ώστε να σηματοδοτείται η κίνηση του βλέμματος. 2ΥΠ3.3.2. **Εξάσκηση χρωματικών κλιμάκων** και αποστάσεων οκτάβας με αντικατάσταση δακτύλων **με κλειστά μάτια** (Helen Burmeister, Keyboard SIght Reading)	απόδοση του κειμένου **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista** • **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 2 ABRSM Publishing , 2010 • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day*, Book 2A & 2B. The FJH Music Company, 2005 • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 2. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 2. Faber Music, 2008. • **Faber, Nancy and Randal**, *Piano Adventures Sightreading Book*, Level 2. Hal Leonard 2012. • **Faber, Nancy and Randal**, *Accelerated Piano Adventures Sightreading Book*, Level 2. Hal Leonard 2014. • **Faber, Nancy and Randal**, *I can Read Music* Book 2. Hal

	αποδίδοντας δηλαδή τις αναπνοές, χαλαρώνοντας ανάμεσα στις φράσεις και δημιουργώντας μια φαντασιακή αναπαράσταση-ενόραση της φράσης πριν ακριβώς από την εκτέλεσή της. 2.2.9. Να αποδίδει διαισθητικά αλλά και συνειδητά τις ανοικτές –κλειστές φράσεις σε ένα κομμάτι 2.2.10. Να σκέφτεται με μεγαλύτερες φράσεις. 2.2.11. Να μάθει να διακρίνει τη διμερή, την τριμερή δομή ενός κομματιού.	**2ΥΠ3.4. Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής** Παρά το γεγονός ότι αυτές οι δραστηριότητες δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο δεύτερο επίπεδο σε ακουστική ενίσχυση διαστημάτων και ακουστική αναγνώριση ρυθμικής αγωγής. 2ΥΠ3.4.1. **Ασκήσεις τραγουδιού και συνοδείας** ώστε να ενισχυθεί η ακουστική αντίληψη διαστημάτων . Επικέντρωση στα διαστήματα 2ας - 3ης - 5ης - 8ης 	Leonard, 2010. • **Bastien, Jane Smisor**.*A line a day Sightreading* Level 2. Kjos Music Company, 1991. • **Pauline Hall.** *Piano Time* 1. Oxford University Press, 2004 • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sight reading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Kember, John**. *Piano Sight-Reading* Volume 2: A Fresh Approach. Schott, 2007 **Hildeβrand Monika,** ed. *Piano Varieté*. Universal Edition, 2008.
2.3. Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία	2.3.1. Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του. 2.3.2. Να συνειδητοποιεί, να εξωτερικεύει και να ενσωματώνει όλο και περισσότερο στο παίξιμό του τα συναισθήματα του και να αναπτύσσει τον προσωπικό του τρόπο μουσικής έκφρασης. 2.3.3. Να μπορεί να παίζει ένα κομμάτι επιλέγοντας - με ελευθερία κι άνεση - από την «παλέτα» των χρωματισμών διαφοροποιήσεις στις καταστάσεις και τις μεταβολές της δυναμικής αγωγής και πειραματιζόμενος με εκείνες να καταλήξει σε μια αρμονική σύνθεση	2ΥΠ3.4.2: **Ακρόαση** από το δάσκαλο 2 χορών με διαφορετική ρυθμική αγωγή (για παράδειγμα, μινουέτου και ταγκό, και εντοπισμός της διαφοροποίησης από το μαθητή) **2ΥΠ3.5. Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Για την απόκτηση μεγαλύτερης	**Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο** • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Faber, Nancy & Randall Faber**. *Discover Blues Improvisation*. Hal Leonard, 1997. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book I, Grades 1-3, ABRSM Publishing, 1996.

	αυτών, την οποία και είναι σε θέση να εκτελεί κατά το παίξιμο του κομματιού. 2.3.4. Να μπορεί να καταλάβει το διαφορετικό χαρακτήρα και το ύφος των μουσικών φράσεων σε ένα κομμάτι και να τις αποδίδει και να τις συνθέτει με μουσικότητα κατά την εκτέλεση του κομματιού. 2.3.5. Να μπορεί να αντιληφθεί διαισθητικά πως ο διαφορετικός χαρακτήρας και το ύφος των φράσεων και εν γένει όλα τα δομικά στοιχεία της μουσικής (ρυθμός, μελωδία, δομή, δυναμική αγωγή, ρυθμική αγωγή, κ.ά.) σε ένα κομμάτι μας δημιουργούν συναισθήματα, τα οποία και καλείται κατά την εκτέλεση ο μουσικός να αποδώσει και να μεταφέρει στο ακροατήριο ή και στον ίδιο τον εαυτό του. 2.3.6. Να μπορεί να συνδέσει τον περιγραφικό τίτλο που μπορεί τυχόν να έχει ένα κομμάτι με το ύφος της μουσικής και την εκφραστικότητα με την οποία καλείται να παίξει στο πιάνο. 2.3.7. Να εκτελεί από μνήμης τα μουσικά έργα, τόσο με τα χέρια μαζί όσο και με κάθε χέρι χωριστά 2.3.8. Να προσπαθήσει να διατηρεί	εμπειρίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα, με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφίας, τα οποία επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης, ακόμη και σε κάποιο απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα. 2ΥΠ3.5.1. **Εξάσκηση με δύο χέρια και συνοδεία με το δάσκαλο** 2ΥΠ3.5.2. **Εξάσκηση με εναλλαγή παραδοσιακής και μη συμβατικής σημειογραφίας** πιάνου (Monika Hildebrand, *Piano Variété*, Universal edition) **2ΥΠ4 Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις - Συνέχιση και εμβάθυνση σε θέματα του επιπέδου 1, δηλαδή: - Ο μηχανισμός του πιάνου/διαδικασία παραγωγής ήχου/ προγονικές μορφές πιάνου (τσέμπαλο-φορτεπιάνο) - Ονόματα φθόγγων μέχρι δύο βοηθητικές γραμμές - Διάρκειες-παύσεις/ οι αξίες – παύσεις ονομαστικά - Κλειδιά, πεντάγραμμο, διαστολές - Μέτρο κομματιού/Επεξήγηση περιεχομένου αριθμητή-παρονομαστή	• **Willard, Palmer & Morton Manus.** *Alfred's Basic Adult Piano Course*. Level 2. Alfred Publishing Company, 1984. **Emonts, Fritz.** *Europäische Klavierschule,* Band 1. Schott, 1992. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση** • **Cornick, Mike** *Diverse, 4 Afro - Carriben Songs for 5 Right Hands at 1 Piano.* Universal Edition, 2014. • **Vandall, Robert.** *Celebrated Keyboard Ensembles:* 9 Single-Line Arrangements for 4 or 6 Late Elementary to Intermediate Students. Alfred Publishing, 2010. • **Faber, Nancy and Randal**, *Accelerated Piano Adventures for the older beginner*, Book 2. Hal Leonard 2006. • **Bastien, Jane Smisor.** *Duet Favorites*, Level 2. Kjos Music Company, 1997. • **Kowalchyk, Gayle & E.L.Lancaster, arr.** *Alfred's Basic Piano Library, Ensemble Book*, Level 1B. Alfred

	σταθερή ταχύτητα κατά την ερμηνεία των έργων. 2.3.9. Να εκτελεί από μνήμης τα μουσικά έργα, τόσο με τα χέρια μαζί όσο και με κάθε χέρι χωριστά. 2.3.10. Να εξοικειωθεί βαθμιαία με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού και να μάθει να ελέγχει τυχόν προβλήματα άγχους, σφιξίματος και μείωσης απόδοσης λόγω της «έκθεσής του» σε άλλους (προαιρετικά και ανάλογα με την περίπτωση του μαθητή).	- Έννοια του tempo/ παρακολούθηση διαφοροποιήσεών του - Απλοί μουσικοί όροι και σημάδια με γνώση ορολογίας και λειτουργικότητας (π.χ. *Da capo*) - Στοιχειώδης διάκριση ομοφωνικού/αντιστικτικού-πολυφωνικού στυλ και το στοιχείο της μίμησης μελωδίας - Τόνος/ημιτόνιο, χρωματικό/διατονικό ημιτόνιο, εναρμόνιοι φθόγγοι - Διαστήματα με απλή αριθμητική μέτρηση ως συστατικά στοιχεία της συγχορδίας - Τονικότητα κομματιού/Κύριες συγχορδίες - Παρακολούθηση των αλλαγών στις δυναμικές (ξαφνικές/σταδιακές) και γνώση της ορολογίας-λειτουργικότητας για το κάθε σημάδι - Μοτίβο/ παρακολούθηση χρήσης ως δομικό στοιχείο/ φόρμα AB-ABA-ABA΄ με βασικό στοιχείο το θέμα, το κύριο μέρος που κινείται στην δεσπόζουσα και την επιστροφή του κυρίου θέματος, πιθανώς παραλλαγμένου και ενίοτε της καταληκτήριας coda - Εθνικότητα Συνθέτη - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο - Σύνδεση του συνθέτη με την προγονική μορφή πιάνου για την οποία έγραψε και επιπλέον - Έμφαση στις χρονικές περιόδους που χρησιμοποιούνται: τσέμπαλο, φορτεπιάνο, πιάνο - Ονομασία στολιδιών - Εύχρηστα διαστήματα με χαρακτηρισμό και αναστροφές - Χρήση ορολογίας για την άρθρωση (staccato/legato/ portamento) - Λεπτομερής αναφορά στις κατά καιρούς κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις του πιάνου και τις διαφοροποιήσεις που επιφέρουν στην άρθρωση/ήχο/προσωδία - Δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης και αναστροφές (βιωματική-	Publishing, 1994. **Matz Carol**, *Piano for Two*, Book 2 Elementary. FJH Music Company Inc., 2001
2.4. Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	2.4.1. Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για το πιάνο ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων. 2.4.2. Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει όπως: συνθέτη και εποχή, τονικότητα και μορφή του έργου. 2.4.3. Να συνηθίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής, της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και των		

	μουσικών συνόλων. 2.4.4. Να έρθει σε επαφή με απλά πιανιστικά έργα Ελλήνων συνθετών 2.4.5. Να χρησιμοποιήσει βιωματικά τις μουσικές έννοιες που διδάσκεται στην Ευρωπαϊκή Μουσική Θεωρία και Πράξη. 2.4.6. Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο. 2.4.7. Να έχει συνείδηση της ιστορικής εξέλιξης, της κατασκευής και τού μηχανισμού λειτουργίας του πιάνου ως μουσικού οργάνου. 2.4.8. Να γνωρίζει εγνωσμένου κύρους συνθέτες πιανιστικών έργων και πιανίστες.	πρακτική εισαγωγή) - Εντοπισμός μετατροπιών με βάση την αρχική παρατήρηση του ξένου προς την αρχική τονικότητα φθόγγου - Ποικίλματα και διαβατικοί φθόγγοι στην μελωδία - Φράση-Περίοδος και παρακολούθησή τους ως δομικό στοιχείο/ Εντοπισμός φόρμας του κομματιού - Φόρμα ροντό με το κύριο θέμα (είτε ως φράση, είτε ως περίοδος) να επιστρέφει και να διαφοροποιείται από τα άλλα μέρη. - Εισαγωγική αναφορά στη Σουίτα και τους χορούς της - Διάκριση ομοφωνικού/πολυφωνικού στυλ και παρακολούθηση των μιμήσεων - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο - Σύνδεση της μουσικής περιόδου με τις γενικότερες εξελίξεις στην Ιστορία της Τέχνης - Σύνδεση του συνθέτη με την προγονική μορφή πιάνου για την οποία έγραψε - Βασικά στοιχεία για τη ζωή του συνθέτη - Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους αναφορικά με το στυλ παιξίματος των συνθετών που μελετώνται	
2.5. Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	**Ειδικότερα ως προς τον Αυτοσχεδιασμό και Δημιουργία στο Πιάνο (2ΥΠ4/ΠΔ2):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 2.5.1. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση 2.5.2. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια	2ΕΔΜ1. Άνοιγμα του πιάνου ώστε να φανεί ο εσωτερικός μηχανισμός του και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο 2ΕΔΜ2. Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται στο πρώτο άκουσμα του μουσικού έργου, τις εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου ή το εάν είναι γραμμένο σε μείζονα/ελάσσονα τρόπο ή εάν το μέτρο του είναι μονός ή ζυγός αριθμός, ή αν αποτελείται από μελωδία-συνοδεία (δηλ.	

	ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας. 2.5.3. Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας. 2.5.4. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου. 2.5.5. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο. 2.5.6. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 2.5.7. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς. 2.5.8. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης.	ομοφωνικό) ή από δύο φωνές (πολυφωνικό) ή εάν μπορεί να εντοπίσει και να τραγουδήσει το βασικό μοτίβο ή θέμα. 2ΕΔΜ3. Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και εντοπισμός κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή τους με στόχο την συνειδητοποίηση του αρμονικού σκελετού του κομματιού 2ΕΔΜ4. Στα πολυφωνικά έργα ο καθηγητής παίζει μία φωνή και ο μαθητής τραγουδά την άλλη με β΄ στάδιο την προσπάθεια να παίζει πλέον ο μαθητής την μία φωνή και να τραγουδά την άλλη 2ΕΔΜ5. Η συνοδεία ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Δηλαδή είτε ως 3ης και 5ης, είτε ως 3ης και 6ης και είτε ως 4ης και 6ης . Παράλληλη παρακολούθηση της 3ης – 6ης Μεγάλης και μικρής ως στοιχείου διαφοροποίησης της μείζονας και ελάσσονας συγχορδίας. 2ΕΔΜ6. Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 2ΕΔΜ7. Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 2ΕΔΜ8. Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 2ΕΔΜ8. Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι, ασκήσεις προθέρμανσης, χρήση της άρθρωσης για την ανάδειξη του στυλ στα	

	2.5.9. Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του δευτέρου επιπέδου επιδιώκεται:** 2.5.10. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά στο πιάνο εξερευνώντας όλο το πληκτρολόγιο. 2.5.11. Να δημιουργεί ηχοϊστορίες ή άλλους περιγραφικούς αυτοσχεδιασμούς στο πιάνο με ποικιλία ηχοχρωμάτων. 2.5.12. Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού συνθέτοντας - με απλά μουσικά μέσα και οδηγίες - μουσικό κομμάτι βασισμένο σε δοσμένο πρότυπο. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 2.5.13. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 2.5.14. Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο	πολυφωνικά/προκλασσικά έργα κ.ά. 2ΕΔΜ9. Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του. 2ΕΔΜ10. Παίξιμο κλίμακας στο καπάκι του πιάνου για έλεγχο της εμπέδωσης σωστών δακτυλισμών. **2ΥΠ4. ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας: **2ΠΔ2.1. Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική (π.χ. βροχή). Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Στο δεύτερο επίπεδο η **δημιουργία ηχοϊστοριών** δεν έχει μόνο τίτλο (π.χ. βροχή), αλλά και συγκεκριμένη αφήγηση, ώστε να αυξηθεί η διάρκειά τους και να φτάσει τα 1 με 2 λεπτά. Για παράδειγμα, η πορεία της βροχής περιγράφεται αναλυτικά από την ηλιοφάνεια, τα πρώτα σύννεφα, το δυνάμωμα της βροχής, την αραίωσή της και την επάνοδο της ηλιοφάνειας. Οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν και υλικά για να πειραματιστούν με τους ήχους του προετοιμασμένου πιάνου (π.χ. χαρτιά, καλαμάκια κ.λπ.) **2ΠΔ2.2. Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να	

	ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη 2.5.15. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του. **Ειδικότερα ως προς τη Μουσική Σύμπραξη (2ΥΠ4/ΠΔ3):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 2.5.16. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς. 2.5.17. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας. 2.5.18. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες.	εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία με *ostinato* ή αρμονική συνοδεία**, όπου ο μαθητής χρησιμοποιεί περιορισμένες νότες, αλλά ελεύθερα ρυθμικά σχήματα, και ανταποκρίνεται στο *tempo*, τις δυναμικές αλλαγές και τη μουσική έκφραση που δίνεται από το δάσκαλο. Επίσης μπορεί να αλλάζει οκτάβες, περιοχές του πληκτρολογίου και να χρησιμοποιεί και το *pedal* για μεγαλύτερη ηχοχρωματική ποικιλία. **2ΠΔ2.3. Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Το δεύτερο επίπεδο επικεντρώνεται σε **αυτοσχεδιασμό μελωδικών μοτίβων από το ένα χέρι σε δοσμένες νότες**, με δυνατότητα εξερεύνησης όλου του πληκτρολογίου, ενώ με το δεύτερο χέρι ο μαθητής παίζει μια σταθερή δομή (συγχορδία ή	

	2.5.19. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας. 2.5.20. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την prima vista του 2.5.21. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 2.5.22. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού και να εκτεθεί σε περιβάλλον άτυπης μάθησης σε συνεργασία με άλλους μουσικούς 2.5.23. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του δευτέρου επιπέδου επιδιώκεται:** 2.5.24. Να μπορεί να παίζει με τη συνοδεία του δασκάλου κομμάτια στα οποία η συνοδεία είναι ρυθμικά περίπλοκη και περιλαμβάνει πολλά διαφορετικά στυλ (alberti, jazz κ.λπ) 2.5.25. Να παίζει με άλλους μουσικούς (πιανίστες, τραγουδιστές ή	θέση). (Fritz Emonts, *The European Piano Method*, Volume 1) **2ΠΔ2.4. Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα. Στο δεύτερο επίπεδο προτείνεται αυτοσχεδιασμός με **ρυθμικά σχήματα σε μια νότα,** είτε στην ίδια θέση, είτε σε διάφορες οκτάβες με σταθερό παλμό που δίνεται από τον δάσκαλο στο πιάνο ή με κάποιο ρυθμικό όργανο. Τα ρυθμικά σχήματα αρχικά μπορούν να εκτελούνται με μίμηση του δασκάλου και συνεπώς μπορούν να περιλαμβάνουν πολύπλοκες δομές όπως συγκοπές, αντιχρονισμούς, κ.λπ., ενώ στην επόμενη φάση θα πρέπει μαθητής να εξερευνά τις δικές του ρυθμικές παραλλαγές.	

μουσικούς άλλων οργάνων) κομμάτια ή διασκευές κομματιών κατάλληλες για το επίπεδό του

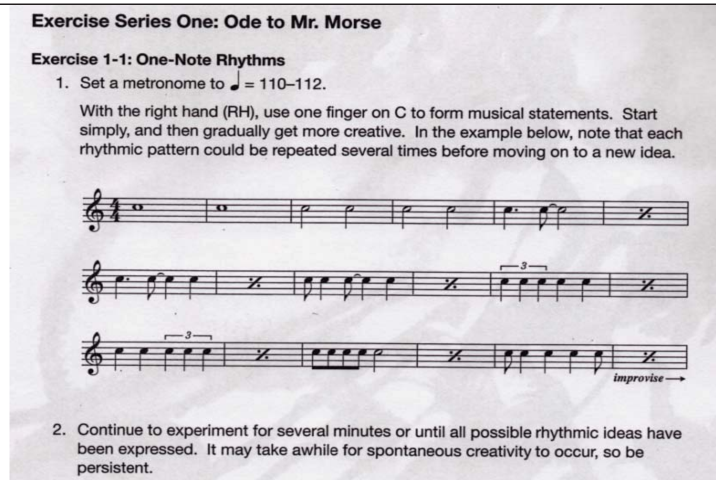
2.5.26. Να παίζει διασκευές τραγουδιών στο πιάνο με συνοδεία φωνής ή άλλου οργάνου με χρήση παρτιτούρας ή με άτυπη μάθηση

Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:

2.5.27. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα ή ακόμη και σε περιβάλλοντα άτυπης μάθησης

2.5.28. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας

2.5.29. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο.

Exercise Series One: Ode to Mr. Morse

Exercise 1-1: One-Note Rhythms

1. Set a metronome to ♩ = 110–112.

   With the right hand (RH), use one finger on C to form musical statements. Start simply, and then gradually get more creative. In the example below, note that each rhythmic pattern could be repeated several times before moving on to a new idea.

2. Continue to experiment for several minutes or until all possible rhythmic ideas have been expressed. It may take awhile for spontaneous creativity to occur, so be persistent.

(Brian Chung & Dennis Thurmond, *Improvisation at the Piano*)

2ΠΔ2.5. Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός

Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο, από αισθητικής πλευράς. Στα πρώτα στάδια μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παιδαγωγική προσέγγιση της άτυπης μάθησης, μιας διαδικασίας που διευκολύνει την αυτοσχεδιαστική προσέγγιση της μουσικής.

		Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει χρήση των βασικών μουσικών παραμέτρων ενός κομματιού - το οποίο διδάσκεται ο μαθητής - ώστε ο ίδιος να δημιουργήσει ένα δικό του στο ίδιο στυλ. Για παράδειγμα, οδηγίες για αυτοσχεδιασμό με χρήση διαστημάτων 3ης με αντίθετη κίνηση και από τα 2 χέρια, και στην συνέχεια εκτέλεση *cluster* 3 νοτών μπορεί να οδηγήσει σε **αυτοσχεδιαστικό κομμάτι στο πνεύμα του κομματιού** του Ross Lee Finney *Broken Thirds and 3 White-Note Clusters.* (Ross Lee Finney, *Broken Thirds and 3 White-Note Clusters)* **ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη** **2ΠΔ3.1. Χρήση παιδαγωγικού υλικού με συνοδεία του δασκάλου** ή άλλου έμπειρου μουσικού στο πιάνο. Το υλικό μπορεί να προέρχεται από μεθόδους εκμάθησης πιάνου που πολλές φορές περιλαμβάνουν και συνοδευτικό κομμάτι για το δάσκαλο από τα πρώτα στάδια εκμάθησης ή από κατάλληλες διασκευές. **2ΠΔ3.2. Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους νέους πιανίστες.** Υπάρχει μεγάλο εύρος διασκευών για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο σε δύο πιάνα ή σε πολλά ηλεκτρικά όργανα. Το μουσικό υλικό ανάλογα με τη διασκευή μπορεί να προσαρμοστεί για συνοδεία από σύνολο άλλων μονοφωνικών οργάνων (φλάουτο, βιολί κ.λπ).	

(Carol Matz, Piano for Two, Book 2)

2ΠΔ3.3. Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο. Στα αρχικά στάδια είναι πολύ χρήσιμο και δημιουργικό για τους μαθητές από άποψη ακουστικής αγωγής να χρησιμοποιηθούν τεχνικές άτυπης μάθησης, δηλαδή εκμάθηση χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά με το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το τραγούδι /κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν στα αρχικά επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος φυσικά μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης.

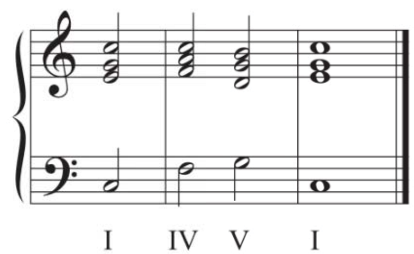
		 (http://www.onlinesheetmusic.com/let-it-go-five-finger-piano-p442938.aspx)	

ΠΙΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ : ΕΠΙΠΕΔΟ 3

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
3.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται:** 3.1.1. Να αποκτήσει περισσότερο άνεση και έλεγχο της ισορροπίας του σώματος όταν παίζει πιάνο 3.1.2. Να παίζει με κατάλληλη τοποθέτηση και στάση χεριών, καρπών, δακτύλων καθώς και των πηχέων, των	**3ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:** **3ΥΠ1: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** **ΕΙΣΑΓΩΓΗ:** *Ο μαθητής στο τρίτο επίπεδο, επαναλαμβάνει τις κλίμακες που διδάχθηκε στο δεύτερο επίπεδο, σε μεγαλύτερη ταχύτητα. Διδάσκεται επιπλέον τη φα δίεση, ντο δίεση, σολ δίεση, ρε δίεση και λα δίεση ελάσσονα, που είναι σχετικές ελάσσονες μειζόνων κλιμάκων που έχει ήδη διδαχθεί. Ιδιαίτερα οι ελάσσονες με διέσεις και με τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν στους δακτυλισμούς, διδάσκονται με σκοπό να συμπληρωθεί μία σειρά από βασικές μείζονες κλίμακες με τις σχετικές τους ελάσσονες,*	**3Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στη Prima Vista (3ΥΠ3), ο

	βραχιόνων και των ώμων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα και χωρίς να σφίγγεται. 3.1.3. Να γνωρίσει τις δυνατότητες κίνησης των διαφόρων μερών του σώματός του. 3.1.4. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να αναπτύξει νέες τεχνικές, όπως η εκτέλεση της απλής τρίλιας, ποικιλμάτων, κ.ά. 3.1.5. Να κάνει με άνεση το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 2ο, 3ο και 4ο δάκτυλο. 3.1.6. Να μάθει σταδιακά την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων 3.1.7. Να αρχίσει να κάνει με περισσότερη άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών 3.1.8. Να μπορεί να χρησιμοποιεί ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών. 3.1.9. Να αποδίδει ορθά διαδοχές ρυθμικών αξιών, παύσεις, πιο πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα, συγκοπές,	*αλλά και να εξοικειωθούν οι μαθητές με τις νέες δακτυλοθεσίες που προκύπτουν από την ομαδοποιημένη μορφή των μαύρων πλήκτρων. Επιπλέον, εισάγονται σιγά σιγά στην αντίθετη κίνηση, ειδικότερα στις μείζονες κλίμακες που έχουν τον ίδιο δακτυλισμό με τη ντο και νότα εκκίνησης άσπρο πλήκτρο. Επίσης, οι μαθητές εισάγονται στην έννοια της χρωματικής κλίμακας, η διδασκαλία της οποίας στοχεύει στη θεωρητική κατάρτιση των μαθητών και στη βελτίωση των τεχνικών τους δεξιοτήτων.* *Επιπλέον, οι μαθητές εμβαθύνουν στις τρίφωνες συγχορδίες, ενώ παράλληλα εισάγονται σιγά σιγά σε τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμένη τη θεμέλιο («ανοιχτή» θέση), κάνουν αρπισμούς σε μορφή «σπασμένων» συγχορδιών τεσσάρων φθόγγων ή αρπισμούς σε διαδοχικές οκτάβες με αναστροφές με κάθε χέρι χωριστά και μαζί. Παράλληλα, ως προετοιμασία για το μάθημα της αρμονίας, οι μαθητές εμβαθύνουν σε απλές συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε να αντιληφθούν περισσότερο την ακουστική σχέση τονικής-δεσπόζουσας, τονικής υποδεσπόζουσας και το συνδυασμό τους, οι οποίες αποτελούν τις απλούστερες συνοδευτικές βάσεις. Ειδικότερα για τους μαθητές που ακολουθούν το πρόγραμμα πιάνου επιλογής, προβλέπονται περισσότερες συνδέσεις και με αναστροφές, ώς προετοιμασία για το μάθημα της αρμονίας. Τέλος, η διδασκαλία των αρπισμών και των συγχορδιών στοχεύει στην εμπέδωση και «οπτικοποίηση» βασικών δομών και στοιχείων της αρμονίας, ενώ η χρήση και εφαρμογή τους είτε ως αυτούσιες συγχορδίες, είτε ως αρπισμοί με διάφορες παραλλαγές και «σχήματα» συμβάλλει στη συνοδεία διαφόρων απλών μελωδιών και στον αυτοσχεδιασμό.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το τρίτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** **3ΥΠ1.1.1.** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **4 οκτάβες** σε **παράλληλη** και **αντίθετη** κίνηση **3ΥΠ1.1.2. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις: σολ, ρε, λα, μι,»** σε **δύο**	εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 2-4 δραστηριότητες για το Πιάνο Επιλογής σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις Συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (3ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι' ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (3ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 8-12 ολιγόλεπτες

	αντιχρονισμούς, ενδείξεις ρυθμικής αγωγής (accelerando κ.ά.) και αλλαγές μέτρων εντός των κομματιών 3.1.10. Να αποκτήσει ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από παιγνιώδη γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά. 3.1.11. Να διαβάζει και να παίζει με μεγαλύτερη άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά και με χρήση του συμβόλου 8^να^ 3.1.12. Να αποκτήσει αυτοπεποίθηση και άνεση στις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια. 3.1.13. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα νέα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, νέους ρυθμούς (π.χ. 5/8), και τονικότητες με περισσότερες	οκτάβες σε παράλληλη **και αντίθετη κίνηση, «σι, φα δίεση, ντο δίεση»** παράλληλη κίνηση **3ΥΠ1.1.3. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με υφέσεις» σε δύο οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση. ***Σημείωση:*** *Δεδομένου ότι οι μαθητές έχουν διδαχθεί τη σι, φα δίεση και ντο δίεση μείζονα, μαθαίνουν ταυτόχρονα και τις αντίστοιχες εναρμόνιες ντο ύφεση, σολ ύφεση και ρε ύφεση.* **3ΥΠ1.1.4. «Όλες οι Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες»** σε **2 οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση. ***Σημείωση****: μελέτη σε f και p, ή crescendo-decrescendo* **3ΥΠ1.1.5. Χρωματική κλίμακα** με νότα εκκίνησης τη ντο σε **δύο οκτάβες** **ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ** Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si+ Fa#+, Do#+ Fa+, Si + ♭, Mi + ♭, La+ ♭ La-, Mi-, Si-, **Fa#-, Do#-, Sol#-, Re#-, La#-** Re-, Sol-, Do-, Fa- **ΑΡΠΙΣΜΟΙ** **3ΥΠ1.2.1. Αρπισμοί τρίφωνων συγχορδιών** στην **ευθεία** κατάσταση και σε **αναστροφές** σε **δύο ανιούσες** και **κατιούσες οκτάβες.** ***Σημείωση:*** *Οι τρίφωνες συγχορδίες στο εξής εννοούνται οι τρίφωνες με διπλασιασμό της θεμελίου (π.χ. 4 φθόγγοι: ντο-μι-σολ-ντο), και με αναστροφές με διπλασιασμό της 3ης (μι-σολ-ντο-μι) και της 5ης (σολ-ντο-μι-σολ). Ο όρος αυτός θα συναντάται και στα επόμενα επίπεδα και θα περιγράφεται είτε ως «αρπισμός» (με διαδοχή των φθόγγων σε μία ή*	δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το Πιάνο Επιλογής. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (3ΥΠ4-ΠΔ3), ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 3-6 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το υποχρεωτικό πιάνο. Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων. **3Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους ο μαθητής: 3Α2.1. Να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού

	αλλοιώσεις και νέα στοιχεία έκφρασης και χρωματισμών (π.χ. morendo, κ.ά.) ή όρους γενικού χαρακτηρισμού (π.χ. Brillante, Dolce, κ.ά.) 3.1.14. Να επεκτείνει τη γνωριμία με τα μέτρα και να εξοικειωθεί με τα 5/8, 7/8 και 9/8 3.1.15. Να εκτελεί με ευχέρεια τρίηχα και δέκατα έκτα 3.1.16. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης νέες κλίμακες και αρπισμούς σε δύο οκτάβες, συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, σε αναστροφές, κ.ά. 3.1.17. Να αρχίσει να εμπεδώνει την έννοια του παλμού και να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα. 3.1.18. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς. 3.1.19. Να μπορεί να παίζει απλές συνδέσεις συγχορδιών 3.1.20. Να μπορεί να κάνει μια πρώτη ομαδοποίηση στις	*περισσότερες οκτάβες), είτε ως συγχορδία με διπλασιασμό της βάσης* **3ΕΠ1.2.2. Αρπισμοί στη ντο μείζονα (**«σπασμένες συγχορδίες» 4 φθόγγων σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού) **και μεταφορά σε άλλη βασική τονικότητα** σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ' επιλογήν του εκπαιδευτικού: **<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** **3ΥΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου,** («ανοιχτή» θέση, π.χ. ντο-μι-σολ-ντο) σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **3ΥΠ.1.3.2. Συνδέσεις συγχορδιών** σε βασικές τονικότητες με την εξής ακολουθία **I-IV-V-I** και σύμφωνα με το παρακάτω μοντέλο: **Σημείωση**: *Σε περίπτωση ευχέρειας του μαθητή, ο εκπαιδευτικός μπορεί να προχωρήσει και σε άλλες κλίμακες, ή να διδάξει το μαθητή να μετατρέπει μια μείζονα στην ομώνυμη ελάσσονα, ώστε να αντιληφθεί το διαφοροποιημένο*	έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί **τουλάχιστον** όλες τις μείζονες με διέσεις και υφέσεις σε πιο αργό τέμπο και από ελάσσονες τη **λα, μι, σι, ρε σολ, ντο και φα** 3Α2.2 Να μελετήσει **πέντε με έξι** κομμάτια επιπλέον αυτών που κάνει στο Υποχρεωτικό Πιάνο, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.) Από αυτά, οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας, ταχύτητας και τεχνικής (αντίθετη κίνηση, παράλληλη κίνηση, έκταση δαχτύλων) 3Α2.3 Να ασχοληθεί, στο πλαίσιο της Prima Vista (3ΥΠ3), συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων

<table>
<tr>
<td></td>
<td>κλίμακες ανάλογα το είδος, τον οπλισμό ή το δακτυλισμό και να κάνει συγκρίσεις.
3.1.21. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι τους φθόγγους σε όλο το πληκτρολόγιο μέσω της εξάσκησης του τυφλού προσανατολισμού στα πλήκτρα.
3.1.22. Να εξοικειωθεί με τη χρήση του πεντάλ όπου χρειάζεται.
3.1.23. Να εκτελεί από μνήμης μουσικά έργα στο πιάνο.
3.1.24. Να καλλιεργεί τη δεξιότητα της κριτικής μουσικής ακρόασης και να αντιλαμβάνεται, να ακούει και να ενσωματώνει συνειδητά στο παίξιμό του τα διάφορα στοιχεία και τις ενδείξεις της παρτιτούρας.
3.1.25. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού</td>
<td>άκουσμά τους

<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>

C) “A Dozen a day, Book Three”, Edna-Mae Burnam. Εκδ. Φίλιππος Νάκας
D) “Fingerpower for Piano”, Level Three, Εκδ. Schaum.
Γ) «Le Pianiste Virtuose”, C.L. Hanon
Δ) “The liitle Pischna”, Εκδ. ΝΑΚΑΣ
Ε) «Η Τέχνη της δακτυλοθεσίας και η Διδασκαλία των Κλιμάκων στο Πιάνο – Μια δακτυλοθετική προσέγγιση», Λιάνα Χαρατσή, Εκδ. Orpheus – Μουσικός Οίκος Νικολαΐδης, 2015
ΣΤ) Κλίμακες & Αρπίσματα για πιάνο, επιμ. Donald Gray.

3ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα
Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση:

3ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):
<u>Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής ΄Β Εκδοση (Α.ΝΙΚΟΛΑΕΒ) μετάφραση Λ.Τσακαλίδου</u>:
No.141 (Ε.Γκνέσινα) [staccato-αντίθετη κίνηση]
No.142 (Ε.Γκνέσινα) [legato]
No.153 (Α.Γκέντικε) [staccato-legato]
και από το κεφάλαιο «Σπουδές» τις εξής :
No.9 (Κ.Γκουρλίτ) [legato με αναπνοές]
No.17 (Κ.Γκουρλίτ) [legato-staccato,valse]
<u>GINDIN R.S, KARAFINKA M.N-Σπουδές για Πιάνο διαφορετικής τεχνικής (τεύχος 1):</u>
Από το κεφάλαιο 2 «Πέρασμα του αντίχειρα» προτείνονται οι Σπουδές No.1-11</td>
<td>(patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο.
3Α2.4 -Να ασχοληθεί συστηματικά, στο πλαίσιο του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (3ΥΠ4-ΠΔ2), με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του.
- Να ασχοληθεί συστηματικά, στο πλαίσιο της Μουσικής Σύμπραξης (3ΥΠ4-ΠΔ3) με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του.

3Α3. <u>Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):</u> Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα</td>
</tr>
</table>

	κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 3.1.26. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται 3.1.27. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 3.1.28. Να αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί να αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα	Από το κεφάλαιο 3 «Εναλλαγές χεριών» προτείνονται οι Σπουδές No.1-10 Διαθέσιμη ιστοσελίδα: http://pianotki.ru/1-7/ **L.Shitte(Λ.Σίττε) 25 Μικρές Σπουδές op.108 :** No.11 σε B minor (staccato-εναλλαγές δαχτύλων στο αριστερό χέρι) No.19 σε G major (legato-αριστερό χέρι) No.20 σε Eb major (staccato-δεξί χέρι) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://primanota.ru/l-shitte/25-malenkix-etyudov-sheets.htm** **C.Czerny-Practical Method for Beginners on the pianoforte Op.599:** No.21 (legato-staccato,βάλς) No.24 (legato-staccato,τρίτες) No.31 (τρίηχα στο αριστερό χέρι) **CZERNY-GERMER (50 Little studies) part 1:** No.22 (legato-staccato,κρατημένες νότες) No.24 (legato-ποικίλη δακτυλοθεσία) **C. CZERNY- Five Finger Exercises, Op. 777** No. 13 (κρατημένη κάτω φωνή στο αριστερό με Alberti bass) No. 14 (κρατημένη νότα στο μπάσο σε ρυθμό βαλς) **C.CZERNY Op.139, Vol.1 100 PROGRESSIVE STUDIES Without Octaves :** No. 20 (αντιχρονισμοί και κρατημένη φωνή) No. 22 (τρίηχα με κανονικά όγδοα μαζί στα 2 χέρια και διασταύρωση χεριών) Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf** **C. Czerny Op.261, 125 Exercises in Passage playing (Book 1) :** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **C.GURLITT Op.101 :** No.3 *« The Sunshiny Morning »*(legato-staccato) No.4 *« Northern strains »* (marcato) No.5 «By the Spring» (legato με αναπνοές) **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-101.pdf** **C.GURLITT - The Easiest studies, Op. 83 Book 1:** No.11 σε C major (legato-κρατημένες νότες), No.12 σε C major (κρατημένες νότες με τρίτες στο αριστερό χέρι)	με τα οριζόμενα στο «Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα» τα εξής: **3Α3.1.** -**Δύο** κλίμακες **σε δύο οκτάβες** σε παράλληλη **ή και αντίθετη** κίνηση. - **Αρπισμοί συγχορδιών** σε παράλληλη κίνηση **σε δύο διαδοχικές οκτάβες** στην ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** στις δύο εξεταζόμενες κλίμακες. - **Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου** σε ευθεία κατάσταση και σε **αναστροφές** στις δύο εξεταζόμενες κλίμακες. **-Δύο συνδέσεις συγχορδιών I-IV-V-I σε δύο βασικές τονικότητες.** **3Α3.2. Τέσσερα** μουσικά έργα: - Μία σπουδή. - Ένα πολυφωνικό/προκλασικό έργο ή μέρος αυτού. - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού. - Ένα ακόμα έργο ελεύθερης επιλογής από μία από τις Ομάδες Α, Β, ή Γ.

	μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων. **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Prima Vista (3ΥΠ3), αρχικά επιδιώκεται:** 3.1.29. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ. 3.1.30. Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης. 3.1.31. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως prima vista	**Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-83.pdf** **H.BERENS Op.70 (Book 3):** No.38 (συγκοπές, legato-staccato) No.44 (legato-staccato,παράλληλη κίνηση) No.49 in G major (legato) **D.KABALEVSKY, 24 Little pieces Op.39:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **F.Burgmüller Op.100:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **H.Lemoine- Etudes Enfantines Op.37 (Book 1):** No.8 (legato-τρίηχα σε παράλληλη κίνηση) No.10 (legato) No.14 (κρατημένες νότες –εξάσκηση 4ου και 5ου δαχτύλου) **IRINA BOYKO «Τζαζ Ακουαρέλες για πιάνο»:** Στη διάθεση του εκπαιδευτικού Διαθέσιμη ιστοσελίδα: http://notes.tarakanov.net/jazz.htm Wesley Schaum: Rhythm and Blues Στη διάθεση του εκπαιδευτικού **B. BARTÓK «MIKROKOSMOS» (Volume 3):** No. 85 – Broken Chords και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **3ΥΠ2.2: Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** **Musikalischer Wettkampf (αρ. 19)** από το έργο Schule des polyphonen Spiels 1 (M. Frey) **Der Mai ist da! (αρ. 11)** από το έργο Schule des polyphonen Spiels 1 (M. Frey) **HÄNDEL, G.FR. Sarabande (αρ. 4)** από το έργο Schule des polyphonen Spiels 1 (M. Frey) **MOZART, W.A. Variationen (αρ. 7)** από το έργο Schule des polyphonen Spiels 1 (M. Frey) **BACH, J.S. Musette (Gavotte II a.d. G-moll-Suite)** από το έργο Schule des	Τα τρία από τα εξεταζόμενα κομμάτια μπορούν να συμπίπτουν με τα εξεταζόμενα κομμάτια του Υποχρεωτικού Πιάνου. Τα κομμάτια να είναι μικρής έκτασης, να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). Η σπουδή να είναι αρκετά γρήγορη π.χ. Allegretto με ανεξαρτησία χεριών, με ποικίλες δυναμικές, ή άλλα χαρακτηριστικά όπως: συγκοπές, αντιχρονισμούς, τρίηχα, χρωματικά περάσματα (πεντάλ προαιρετικό). **3Α3.3. Prima Vista:** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο σε διμερή φόρμα, 8 - 16 μέτρων, όπου τα χέρια παίζουν ταυτόχρονα. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού

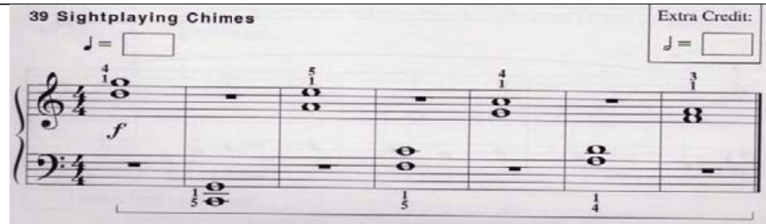
	3.1.32. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου. 3.1.33. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας. 3.1.34. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του. 3.1.35. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές. 3.1.36. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 3.1.37. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού. 3.1.38. Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου. **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Prima Vista (3ΥΠ3) μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται:**	polyphonen Spiels 1 (M. Frey) **PURCELL, H. Air** από έργο World's Favorite Classic to Contemporary Piano Music (M. Hill) **LÖHLEIN, G.S. Allegro** από τη Νέα Μέθοδο Πιάνου ΙΙ (J.Al. Burkard) **COUPERIN, F. La Florentine** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **RAMEAU, J.PH. Tambourin** από το έργο World's Favorite Classic to Contemporary Piano Music (M. Hill) **TÜRK, D.G. Die Zufriedenheit** από τη Μέθοδο Die Russische Klavierschule, Band 1 (Sikorski) **TÜRK, D.G. Allegro** από τη Μέθοδο Die Russische Klavierschule, Band 2 (Sikorski) **DIABELLI, A. Rondo** από τη Μέθοδο Die junge Pianist 2 (R. Krentzlin) **BACH, J.S. Polonaise (Anna Magdalena Bach)** από τη Μέθοδο Die Russische Klavierschule, Band 1 (Sikorski) **BACH, J.S. Musette (Ρε μειζ.)** από Το Πρώτο Μπαχ καθώς και άλλα κομμάτια της ίδιας συλλογής **3ΥΠ2.3: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** CLEMENTI, M. Σονατίνα, op. 36, no. 1, 1ο μέρος και 3ο μέρος από την ανθολογία Sonatinas Album, No 1 (αρ. 7) . KUHLAU, F. Σονατίνα, op.55, no 1, 3ο μέρος KUHLAU, F. Σονατίνα, op.20, no 1, 3ο μέρος CLEMENTI, M. Σονατίνα op.36, no 5, 3ο μέρος ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ, Μ. Αλφαβητάριο για πιάνο, και ιδιαίτερα τα κομμάτια: Παραδοσιακό τραγούδι, Αλλαγή κλειδιών, χορός, ρυθμός 5/8 και τραγούδι του βροχοποιού. ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Moderato αρ. 1 από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Σειρά Πρώτη.	**3Α3.4 Δύο** αντικείμενα με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από αντίστοιχα **δύο** από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Το ένα από τα δύο πεδία πρέπει να είναι το ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις και να αφορά τα μουσικά έργα που παίζει ο μαθητής στην εξέταση. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως: Π.χ. «Σε ποια τονικότητα είναι το κομμάτι; Παραμένει συνεχώς σ' αυτή; Αν όχι, που γίνεται μετατροπία και σε ποια κλίμακα;» ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και

	3.1.39. Να μπορεί να κάνει μελωδική και ρυθμική prima vista σε κομμάτια σε διμερή φόρμα. Η μελωδική κίνηση μπορεί να περιλαμβάνει όλα τα διαστήματα, ταυτόχρονες συνηχήσεις και απλή αντιστικτική γραφή με αντίθετη κίνηση. Η ρυθμική ανάγνωση μπορεί να εστιάζει σε κομμάτια με μέτρο ογδόων (2/8, 3/8 κ.λπ.). 3.1.40. Να ανταποκρίνεται στην prima vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ.). 3.1.41. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του, ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της prima vista. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις ειδικότερα για τη Prima Vista**	SHOSTAKOVICH, D. Από το έργο A childhood notebook, και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. 4 και 5. KABALEVSKY, D. Από το έργο Ten children's pieces, op. 27 και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. 1 και 3. STRAVINSKY, I. Larghetto από το έργο Les Cinq Doigts ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, Γ.Α. Andantino, αρ.1 από το έργο 14 Παιδικά πορτραίτα ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. 44 Παιδικά κομμάτια για πιάνο, Ι τεύχος, και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. ΙΙΙ και VII. TCHAIKOVSLY, P.I. Άρρωστη κούκλα από το Άλμπουμ για παιδιά, op. 39 MAYER, C. Marche Miniature από τη συλλογή The Joy of Romantic Music, Bk. 1 (D. Agay) TANSMAN, A. Le petit ours en peluche, no. 4 Pour les enfants, 1er Recueil NORTON, C. No. 2, Giveaway & No. 4 Galloping από το Microstyles 2 (Boosey & Hawkes) **3ΥΠ3 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima Vista)** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **3ΥΠ3.1. Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο τρίτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες περιορίζονται σε μια κατηγορία σημειογραφικής πληροφορίας, όπως ταχεία αποκωδικοποίηση του / μέτρου / παλμού ογδόων. 3ΥΠ3. 1.1. **Διαστηματική ανάγνωση** με ταυτόχρονη συνήχηση νοτών. Έμφαση σε διαστήματα 2ας, 3ης, 5ης και οκτάβας	δημιουργία στο πιάνο Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή. Π.χ. ζητείται από τον μαθητή μελωδικό σχήμα 4 μέτρων πάνω σε επαναλαμβανόμενο συνοδευτικό σχήμα 4 μέτρωνπου παίζει ο δάσκαλός του, και διαφοροποίηση σε δυναμική ώστε να δοθεί η εντύπωση του τέλους. ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη: Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με το δάσκαλό του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στη μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συνεργαζόμενων μουσικών.

<table>
<tr>
<td></td>
<td>(3ΥΠ3):

3.1.42. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της prima vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό.

3.1.43. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του

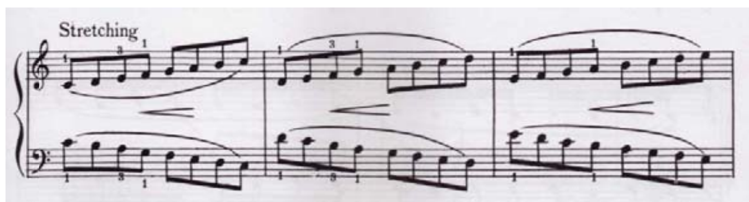
3.1.44. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του</td>
<td>

(Kathleen Massoud, Let's Sightplay, Book 4)

3ΥΠ3.1.2. Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης μετρικής προσέγγισης με εισαγωγή σε μέτρα με βάση το όγδοο (3/8, 6/8 και 9/8) καθώς και το μισό (2/2 και 4/2)

3 ΥΠ3.1.3. Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Έμφαση στην αξία των τριήχων και σε διαρκείς εναλλαγές ογδόων, τετάρτων και τριήχων ογδόων

3ΥΠ3.1.4. Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμού και μελωδικής κίνησης: Τα δύο χέρια παίζουν μαζί με αντίθετη κίνηση. Επίσης μπορεί να γίνει και εισαγωγή σε αντιστικτική γραφή

Edna - Mae Burnam, A dozen a day, Book 3

3ΥΠ3.2. Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)
Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν</td>
<td><u>Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>
<table>
<tr><th>Μελέτη κομματιών</th><th>Μελέτη prima vista</th></tr>
<tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και παλμού ανεξαρτήτως λαθών</td></tr>
<tr><td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td></tr>
<tr><td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td><td>Προσοχή στη γενική εικόνα</td></tr>
<tr><td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού</td><td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση</td></tr>
</table></td>
</tr>
<tr>
<td>3.2. Άρθρωση,</td>
<td>3.2.1. Να συνειδητοποιεί και</td>
<td></td>
<td></td>
</tr>
</table>

Ήχος, και Προσωδία	να αποδίδει τη λειτουργία των θέσεων και άρσεων και των πτώσεων στη μουσική φράση καθώς και τις κορυφώσεις και τους χρωματισμούς ενός μουσικού έργου. 3.2.2. Να συνεχίσει να εξοικειώνεται με νέους μουσικούς όρους ύφους όπως: *maestoso, animato, leggiero* κ.ά. και να επιδιώκει την απόδοσή τους. 3.2.3. Να εξοικειωθεί με νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής όπως: *sforzando, forte-piano, calando, morendo* κ.ά. 3.2.4. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης για τη βελτίωση της άρθρωσης, της ποιότητας του ήχου του και την απόδοση των μουσικών φράσεων	δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο τρίτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις κανονικοτήτων γνωστών από την θεωρητική κατάρτιση καθώς και μορφολογικές ενότητες που στηρίζονται στη συμμετρία. 3ΥΠ3.2.1 **Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο**. Επικέντρωση σε αξίες τριήχων ογδόων και τις αντίστοιχες παύσεις. 3ΥΠ3.2.2. **Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε μελωδικά σχήματα οικεία από τη θεωρητική κατάρτιση (κλίμακες ή τμήματα κλιμάκων, αρπισμοί, χρωματικές κλίμακες, κ.λπ.). 3ΥΠ3.2.3. **Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε συγχορδίες I, IV και V σε όλες τις κλίμακες (Helen Marlais & Kevin Olson, *Sight Reading and Rhythm Every Day*, Book 3B)	(συνέχεια πίνακα κριτηρίων) — | επιμέρους τεχνικών ζητημάτων Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας | Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista** • **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 3 ABRSM Publishing, 2010 • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day,* Book 3A & 3B. The FJH Music Company, 2005 • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 3. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 3. Faber Music,
3.3. Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία	3.3.1. Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του 3.3.2. Να παίζει με μουσικότητα, ακρίβεια και	3ΥΠ3.2.4. **Προετοιμασία για αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων**. Επικέντρωση σε τετραμερείς - συμμετρικές φράσεις. **3ΥΠ3.3. Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας**	

	σχολαστικότητα. 3.3.3. Να έρθει σε επαφή με πιανιστικά έργα Ελλήνων συνθετών που εμφανίζουν μεγαλύτερες εκτελεστικές απαιτήσεις και να αφομοιώσει στοιχεία που θα τον βοηθήσουν στην εξελικτική του πορεία στη μουσική. 3.3.4. Να αξιοποιήσει την εμπειρία του συμμετέχει ως ενεργός ακροατής συναυλιών, παραστάσεων κ.ά. για να αναπτύξει την κριτική του ικανότητα και την αντίληψη, ώστε να διαμορφώσει το δικό του προσωπικό τρόπο έκφρασης. 3.3.5. Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει.	**του πληκτρολογίου.** Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση τεχνικής μελέτης με κλειστά μάτια ή η κάλυψη του κειμένου που εκτελεί ο μαθητής. 3ΥΠ3.3.1. **Εξάσκηση με κάλυψη -**από τον καθηγητή- **των νοτών που εκτελούνται**, ώστε το βλέμμα του μαθητή να οδηγείται τουλάχιστον 1 παλμό μπροστά. 3ΥΠ3.3.2. **Εξάσκηση αποστάσεων** 4ης και 5ης με αντικατάσταση δαχτύλων ή χωρίς, σε όλο το πληκτρολόγιο **με κλειστά μάτια.** **3ΥΠ3.4. Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής.** Παρά το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο τρίτο επίπεδο σε ακουστική ενίσχυση διαφόρων διαστημάτων και ακουστική αναγνώριση μοτίβων.	2008. • **Faber, Nancy and Randal**, *Piano Adventures Sightreading Book*, Level 3A & 3B. Hal Leonard, 2015. • **Faber, Nancy and Randal**, *I can Read Music* Book 3. Hal Leonard, 2010. • **Bastien, Jane Smisor**. *A line a day Sightreading* Level 3. Kjos Music Company, 1993. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sightreading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Kember, John**. *Piano Sight-Reading* Volume 3: A Fresh Approach. Schott, 2007. • **Χαρατσή, Λιάνα**. *Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο.* Edition Orpheus, 2014. • **Massoud, Kathleen**. *Let's Sightplay*, Book 4 Early Intermediate. FJH Music Company, 1997. • **Burnam, Edna-Mae**. *A dozen a day*, Book 3: Transitional. The Willis Music Company, 1996. **Hildebrand Monika,** ed. *Living Piano*. Universal Edition, 2002.
3.4. Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και	3.4.1. Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα	3ΥΠ3.4.1. **Ασκήσεις τραγουδιού και συνοδείας**, ώστε να ενισχυθεί η ακουστική αντίληψη. Επικέντρωση στα διαστήματα 4ης , 6ης και 7ης	**Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του**

δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	που παίζει όπως: συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή και μετατροπίες του έργου. 3.4.2. Να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής, της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και των μουσικών συνόλων. 3.4.3. Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων. 3.4.4. Να αναπτύξει δεξιότητες στο πιάνο που βοηθούν στην κατανόηση και την εμπέδωση των γνώσεων θεωρητικών της ευρωπαϊκής μουσικής και της αρμονίας που έχει διδαχθεί με παίξιμο συγχορδιών ή και απλών διαδοχών συγχορδιών με	ΖΥΠ3.4.2. **Ακρόαση** κανόνων με πολλαπλές εισόδους και φωνές, ώστε να μπορεί να αναγνωριστεί ακουστικά η κάθε είσοδος **ΖΥΠ3.5:Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Για την απόκτηση μεγαλύτερης εμπειρίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα, με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφίας, τα οποία επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης ακόμη και σε κάποιο απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα ή και να γίνει χρήση μετρονόμου ως μέσο ελέγχου της μουσικής ροής. ΖΥΠ3.5.1.**Εξάσκηση με χρήση του μετρονόμου** που θα έχει ρυθμιστεί με χτύπο στην αρχή μόνο κάθε μέτρου. Επικέντρωση σε έργα *Largo* έως *Andante* ΖΥΠ3.5.2. **Εξάσκηση σε έργα που θα έχουν απρόβλεπτες αλλαγές σε υφή ή δομή** και χτύπημα πάνω στα ξύλινα στοιχεία του πιάνου (Hildebrand Monika**,** ed. *Living Piano*)	**Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο** • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Jacobson, M. Jeanine.** *Professional Piano Teaching*. Alfred Publishing, 2006. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book II, Grades 4&5, ABRSM Publishing, 1996. • **Cisler, Valerie.***Alfred's Basic Piano Course. Compositions Book* Complete Levels 2&3 for the later beginner. Alfred Publishing Company, 1998. • **Willard, Palmer & Morton Manus.** *Alfred's Basic Adult Piano Course*. Level 3. Alfred Publishing Company, 1988. • **Marlais, Helen & Kevin Olson**. *Sightreading & Rhtyhtm Every Day.* Books 3A & 3B. FJH Music Company, 2006. **Willard, Parmer & Thomas Palmer**. *Teach Yourself to Play Electronic Keyboard.*Alfred Publishing, 1987. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για**

	πτώσεις σε διάφορες τονικότητες. 3.4.5. Να συνδέει χρονολογικά τα μουσικά κομμάτια που παίζει με ζωγράφους και ποιητές της συγκεκριμένης εποχής καθώς και με τα είδη της ζωγραφικής και τις διαφορετικές τεχνοτροπίες που υιοθετούσαν 3.4.6. Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο 3.4.7. Να συνειδητοποιήσει και να βιώσει, μέσα από την πλαισιωμένη διδασκαλία, την επιτελεστικότητα και το ρόλο της μουσικής στην κοινωνία σε σχέση με τη δική του μουσική ανάπτυξη και ικανότητα ως προς το πιάνο.	**3ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις Θέματα όπως αυτά του επιπέδου 2: - Ο μηχανισμός του πιάνου/διαδικασία παραγωγής ήχου/ προγονικές μορφές πιάνου (τσέμπαλο-φορτεπιάνο) - Ονόματα φθόγγων μέχρι δύο βοηθητικές γραμμές - Διάρκειες-παύσεις/ οι αξίες – παύσεις ονομαστικά - Κλειδιά, πεντάγραμμο, διαστολές - Μέτρο κομματιού/Επεξήγηση περιεχομένου αριθμητή- παρονομαστή - Έννοια του tempo/ παρακολούθηση διαφοροποιήσεών του - Απλοί μουσικοί όροι και σημάδια με γνώση ορολογίας και λειτουργικότητας (π.χ. *Da capo*) - Στοιχειώδης διάκριση ομοφωνικού/αντιστικτικού-πολυφωνικού στυλ και το στοιχείο της μίμησης μελωδίας - Τόνος/ημιτόνιο, χρωματικό/διατονικό ημιτόνιο, εναρμόνιοι φθόγγοι - Διαστήματα με απλή αριθμητική μέτρηση ως συστατικά στοιχεία της συγχορδίας - Τονικότητα κομματιού/Κύριες συγχορδίες - Παρακολούθηση των αλλαγών στις δυναμικές (ξαφνικές/σταδιακές) και γνώση της ορολογίας-λειτουργικότητας για το κάθε σημάδι - Μοτίβο/ παρακολούθηση χρήσης ως δομικό στοιχείο/ φόρμα ΑΒ-ΑΒΑ-ΑΒΑ΄με βασικό στοιχείο το θέμα, το κύριο μέρος που κινείται στην δεσπόζουσα και την επιστροφή του κυρίου θέματος, πιθανώς παραλλαγμένου και ενίοτε της καταληκτήριας coda - Εθνικότητα Συνθέτη - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο	**διδασκαλία και αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης** • **Cornick, Mike** *4 Pieces for 6 Hands at 1 Piano.* Universal Edition, 2005. • **Kowalchyk, Gayle & E.L.Lancaster, arr.** *Alfred's Basic Piano Library, Ensemble Book*, Levels 2&3. Alfred Publishing, 1994. • **Matz Carol**, *Famous and fun collection* (Intermediate duets) Book 5. Alfred Publishing, 2013. • **Goldston, Margaret**, ar. *Nutcracker Duets, (P.I. Tchaikovsky)* Alfred Music Publishing, 2002. • **Meixner, Barbara**. *Suzuki Piano Ensemble Music*, Volumes 3&4. Summy Birchard Inc, 1999. **Martha Hilley & Lynn Freeman Olson**. *Piano for Pleasure: A Basic Course for Adults*. Wadsworth Publishing Company, 1998.
3.5. Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	**Ο μαθητής ειδικότερα ως προς τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (3ΥΠ4/ΠΔ2) αρχικά επιδιώκεται:**		

	3.5.1. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση. 3.5.2. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 3.5.3. Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας. 3.5.4. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου. 3.5.5. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο.	- Σύνδεση του συνθέτη με την προγονική μορφή πιάνου για την οποία έγραψε - Έμφαση στις χρονικές περιόδους που χρησιμοποιούνται: τσέμπαλο, φορτεπιάνο, πιάνο - Ονομασία στολιδιών - Εύχρηστα διαστήματα με χαρακτηρισμό και αναστροφές - Χρήση ορολογίας για την άρθρωση (staccato/legato/ portamento) - Λεπτομερής αναφορά στις κατά καιρούς κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις του πιάνου και τις διαφοροποιήσεις που επιφέρουν στην άρθρωση/ήχο/προσωδία - Δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης και αναστροφές (βιωματική-πρακτική εισαγωγή) - Εντοπισμός μετατροπιών με βάση την αρχική παρατήρηση του ξένου προς την αρχική τονικότητα φθόγγου - Ποικίλματα και διαβατικοί φθόγγοι στην μελωδία - Φράση-Περίοδος και παρακολούθησή τους ως δομικό στοιχείο/ Εντοπισμός φόρμας του κομματιού - Φόρμα ροντό με το κύριο θέμα (είτε ως φράση, είτε ως περίοδος) να επιστρέφει και να διαφοροποιείται από τα άλλα μέρη. - Εισαγωγική αναφορά στη Σουίτα και τους χορούς της - Διάκριση ομοφωνικού/πολυφωνικού στυλ και παρακολούθηση των μιμήσεων - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο - Σύνδεση της μουσικής περιόδου με τις γενικότερες εξελίξεις στην Ιστορία της Τέχνης - Σύνδεση του συνθέτη με την προγονική μορφή πιάνου για την οποία έγραψε - Βασικά στοιχεία για τη ζωή του συνθέτη - Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους αναφορικά με το στυλ παιξίματος των συνθετών που μελετώνται και επιπλέον: - Σχετική μείζονα/ελάσσονα - Φόρμα σονάτα με τα δύο σχεδόν αντιθετικά θέματα (κύριο/πλάγιο) που	

	3.5.6. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 3.5.7. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς. 3.5.8. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης. 3.5.9. Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται:** 3.5.10. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά στο πιάνο λαμβάνοντας υπόψη του και την αρμονική ακολουθία 3.5.11. Να δημιουργεί ηχοϊστορίες και να αυτοσχεδιάζει περιγράφοντας	διαφοροποιούνται ως προς την τονικότητα και χαρακτήρα και εμφανίζονται στην έκθεση για να γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας στο μεσαίο μέρος της σονάτας, την Ανάπτυξη με τελικό στόχο την επανέκθεσή τους στην αρχική τονικότητα και την πιθανή ολοκλήρωση με coda. -Γνώσεις για το συνθέτη και την εργογραφία του. - Παραλληλισμός των γνώσεων για συνθέτη και την μουσική περίοδο που γράφει με τα κοινωνικά-οικονομικά χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής και ελληνικής ιστορίας. - Αναζήτηση των μουσικών συνθηκών, προϊόντων και γεγονότων στην αντίστοιχη περίοδο της ελληνικής ιστορίας. <u>3ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα</u> 3ΕΔΜ1. Άνοιγμα του πιάνου και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο (παίζει ο καθηγητής και παρακολουθεί ο μαθητής) 3ΕΔΜ2. Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται στο πρώτο άκουσμα του μουσικού έργου, τις εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου – αιτιολόγηση τίτλου (π.χ. αναζήτηση ενδεικτικών στοιχείων που οφείλουν να αναδειχθούν προκειμένου να συνάδει ο τίτλος με την γενικότερη ερμηνεία), ή το εάν είναι γραμμένο σε μείζονα/ελάσσονα τρόπο ή εάν το μέτρο του είναι μονός ή ζυγός αριθμός, ή αν αποτελείται από μελωδία-συνοδεία (δηλ. ομοφωνικό) ή από δύο φωνές (πολυφωνικό) ή εάν μπορεί να εντοπίσει και να τραγουδήσει το βασικό μοτίβο ή θέμα. 3ΕΔΜ3. Κατόπιν διερεύνησης του καθηγητή, υπόδειξη συγκεκριμένων βίντεο στο διαδίκτυο, είτε συγκεκριμένου εκτελεστή που θα λειτουργήσει ως πρότυπο ή αποτρεπτικά, είτε συγκεκριμένου τρόπου υποδειγματικού ή μη παιξίματος. 3ΕΔΜ4. Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και εντοπισμός κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή τους με στόχο την συνειδητοποίηση του αρμονικού σκελετού του κομματιού 3ΕΔΜ5. Ο μαθητής παίζει την μία φωνή και τραγουδά την άλλη	

	συναισθήματα στο πιάνο με ποικιλία ηχοχρωμάτων. 3.5.12. Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού συνθέτοντας - με απλά μουσικά μέσα και οδηγίες - μουσικό κομμάτι βασισμένο σε κάποιο χορό. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 3.5.13. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 3.5.14. Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη. 3.5.15. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα	3ΕΔΜ6. Η συνοδεία ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Δηλαδή είτε ως 3ης και 5ης, είτε ως 3ης και 6ης και είτε ως 4ης και 6ης . Παράλληλη παρακολούθηση της 3ης – 6ης Μεγάλης και μικρής ως στοιχείου διαφοροποίησης της μείζονας και ελάσσονας συγχορδίας. 3ΕΔΜ7. Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 3ΕΔΜ8. Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 3ΕΔΜ9. Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 3ΕΔΜ10. Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων, με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι, ασκήσεις προθέρμανσης, χρήση της άρθρωσης για την ανάδειξη του στυλ στα πολυφωνικά/προκλασσικά έργα κ.ά. 3ΕΔΜ11. Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο από τον καθηγητή με το ίδιο κομμάτι εκτελεσμένο σε πιάνο, τσέμπαλο και πιθανώς φορτεπιάνο. 3ΕΔΜ12. Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του. **ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο:** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **3ΠΔ2.1. Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική (π.χ. βροχή). Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα	

	άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του. **Ο μαθητής ειδικότερα ως προς τη Μουσική Σύμπραξη (3ΥΠ4/ΠΔ3) αρχικά επιδιώκεται:** 3.5. 16. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς 3.5.17. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας. 3.5.18. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες. 3.5.19. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης	δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Στο τρίτο επίπεδο η **δημιουργία ηχοϊστοριών** έχει αφηρημένη βάση διήγησης, με έμφαση στην απόδοση συναισθημάτων. Για παράδειγμα, ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να βασίζεται στην περιγραφή μιας συναισθηματικής και φραστικής σύγκρουσης ανάμεσα σε δύο ομάδες εφήβων. Οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν εκτός από όλους τους μηχανισμούς παραγωγής ήχου του πιάνου και τη φωνή τους, το σώμα τους, ακόμη και λεκτικές φράσεις. **3ΠΔ2.2. Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία με αρπισμούς ή συγχορδίες** οι οποίες δίνονται στο μαθητή, ώστε αυτός να μπορεί να κάνει ελεύθερο ρυθμικό αυτοσχεδιασμό, χρησιμοποιώντας μελωδικά μόνο νότες από τις συγχορδίες.	

.και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας.

3.5.20. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την prima vista του.

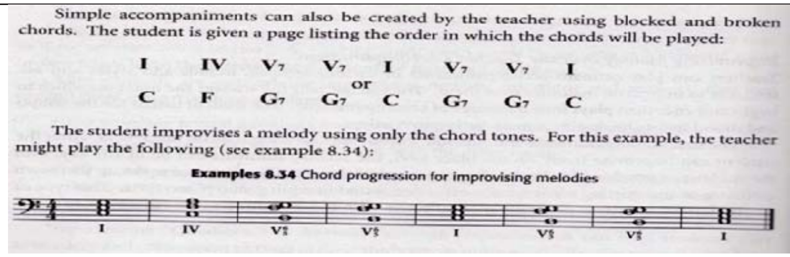
3.5.21. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή

3.5.22. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού και να εκτεθεί σε περιβάλλον άτυπης μάθησης σε συνεργασία με άλλους μουσικούς

3.5.23. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής.

Ο μαθητής ειδικότερα στη Μουσική Σύμπραξη (3ΥΠ/ΠΔ3) μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται:

3.5.24. Να παίζει με άλλους μουσικούς (πιανίστες, τραγουδιστές ή μουσικούς

Simple accompaniments can also be created by the teacher using blocked and broken chords. The student is given a page listing the order in which the chords will be played:

I IV V7 V7 I V7 V7 I
or
C F G7 G7 C G7 G7 C

The student improvises a melody using only the chord tones. For this example, the teacher might play the following (see example 8.34):

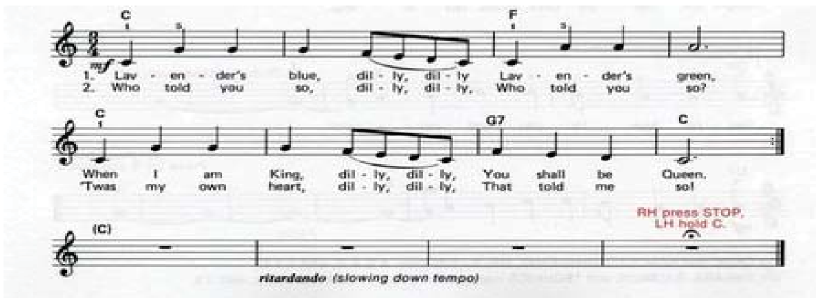
Examples 8.34 Chord progression for improvising melodies

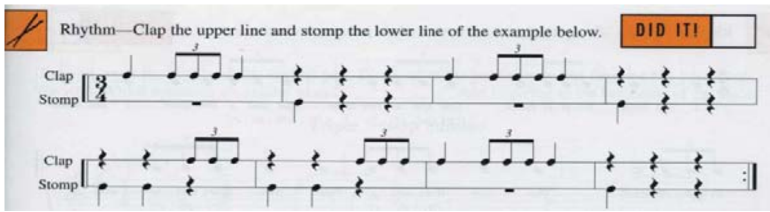
(Jeanine M. Jacobson, *Professional Piano Teaching*)

3ΠΔ2.3. Μελωδικός αυτοσχεδιασμός

Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Οι μελωδικοί αυτοσχεδιασμοί μπορεί να έχουν μιμητικό χαρακτήρα στην αρχή και να εξελιχθούν σε πηγή έμπνευσης για εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές.

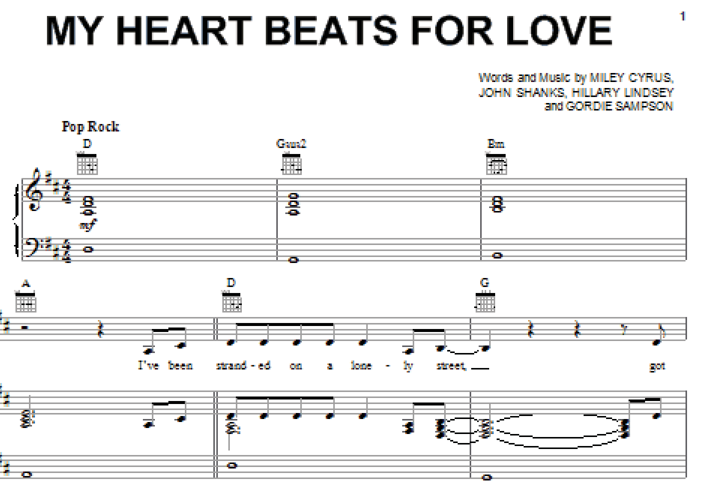
Το τρίτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **αυτοσχεδιασμό μελωδικών μοτίβων με μορφή παραλλαγών** δοσμένης μελωδίας και σταθερής συνοδείας. Οι παραλλαγές μπορούν να έχουν πολλούς διαφορετικούς τύπους, δηλαδή μελωδίες με αντίθετη κίνηση, καθρέφτες, εισαγωγή ποικιλμάτων κ.ο.κ.

	άλλων οργάνων) κομμάτια ή διασκευές κομματιών κατάλληλες για το επίπεδό του. 3.5.25. Να παίζει διασκευές τραγουδιών στο πιάνο με συνοδεία φωνής ή άλλου οργάνου με χρήση παρτιτούρας ή με άτυπη μάθηση. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις στη Μουσική Σύμπραξη (3ΥΠ/ΠΔ3):** 3.5.26. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα ή ακόμη και σε περιβάλλοντα άτυπης μάθησης. 3.5.27. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας	(Willard Parmer, *Teach Yourslef to Play Electronic Keyboard*) **3ΠΔ2.4. Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα. Στο τρίτο επίπεδο προτείνεται **ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** με 2 μέρη του σώματος (παλαμάκια - πόδια) ή με τα 2 χέρια σε διαφορετικά στοιχεία του πιάνου ή σε διαφορετικές νότες, **ώστε ο ρυθμός να λειτουργεί συμπληρωματικά** [σύνδεση με ρυθμικές δραστηριότητες του θεματικού πεδίου **PrimaVista ΥΠ3.1.3**] (Helen Marlais & Kevin Olson, *Sightreading & Rhythm Every Day*) **3ΠΔ2.5. Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός** Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να	

	3.5.28. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση, ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο. Γενικότερα, ως προς τον Οργανωτή 3.5, ο μαθητής επιδιώκεται: 3.5.29. Να ασκηθεί στο να χρησιμοποιεί την ακουστική του αντίληψη, κρίση και φαντασία στο να επεξεργάζεται και να μεταπλάθει μουσικές ιδέες. 3.5.30. Να αντιληφθεί βιωματικά το ρόλο και τις δυνατότητες του πιάνου ως όργανο αναφοράς για την έκφραση της προσωπικής του δημιουργικότητας σε συνδυασμό με τις ερμηνευτικές του ικανότητες.	αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο από αισθητικής πλευράς. Στα πρώτα στάδια μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παιδαγωγική προσέγγιση της άτυπης μάθησης, μιας διαδικασίας που διευκολύνει την αυτοσχεδιαστική προσέγγιση της μουσικής. Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει **αυτοσχεδιασμός** με δοσμένη αρμονία και **ρυθμό τυπικού χορού** (για παράδειγμα βαλς, μινουέτου κ.λπ.) Η μελωδία μπορεί να είναι γνωστή, αλλά μπορεί να γίνεται ταυτόχρονα και απλός μελωδικός αυτοσχεδιασμός με χρήση των νοτών της αρμονίας. (ABRSM, *Musicianship in Practice*, Book II) **ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη** 5 Θεματικές Ενότητες **3ΠΔ3.1. Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους πιανίστες.** Υπάρχει μεγάλο εύρος διασκευών για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο, σε δύο πιάνα ή σε πολλά ηλεκτρικά όργανα (τύπου clavinova).Το μουσικό υλικό ανάλογα με τη διασκευή μπορεί να προσαρμοστεί για συνοδεία από σύνολο άλλων μονοφωνικών οργάνων (φλάουτο, βιολί κ.λπ.) Σε αυτό το επίπεδο πρέπει πλέον οι διασκευές να καλύπτουν μεγάλο αισθητικό εύρος από δημοφιλή κομμάτια (όπως κάλαντα), έως μεγάλα έργα κλασικής μουσικής (όπως Συμφωνίες).	

		 (Martha Hilley & Lynn Freeman Olson, *Piano for Pleasure*) **3ΠΔ3.2. Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών** για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο. Είναι πολύ χρήσιμο και δημιουργικό για τους μαθητές από άποψη ακουστικής αγωγής να χρησιμοποιηθούν τεχνικές άτυπης μάθησης, δηλαδή εκμάθηση χωρίς τη χρήση παρτιτούρας, αλλά με το αυτί. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν την ακουστική τους αγωγή και κυρίως να συμπράξουν με μουσικούς της ηλικίας τους με έναν τρόπο που τους είναι πολύ οικείος από το χώρο της ποπ μουσικής και της εφηβικής ροκ μπάντας. Με την άτυπη μάθηση μαθαίνουν ακουστικά το τραγούδι/κομμάτι την ώρα της πρόβας και αναπτύσσουν δεξιότητες ηχητικής προσαρμογής που δύσκολα μπορούν να τις αναπτύξουν σε σχετικά αρχάρια επίπεδα εκμάθησης οργάνου με παρτιτούρα. Ο δάσκαλος φυσικά μπορεί να χρησιμοποιεί παρτιτούρες και να διδάσκει μέσω μίμησης. Στο τρίτο επίπεδο ο μαθητής μπορεί επίσης να χρησιμοποιεί παρτιτούρες που χρησιμοποιούνται για τη σημειογραφία ποπ/ροκ μουσικής με έμφαση στην ονομασία των συγχορδιών, που είναι άλλωστε μια πρακτική τυπική για τα σχολικά ροκ συγκροτήματα.	

		 (http://www.sheetmusicdirect.com/se/ID_No/76877/Product.aspx	

ΠΙΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ: ΕΠΙΠΕΔΟ 4

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
4.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τέταρτου επιπέδου επιδιώκεται:** 4.1.1. Να αποκτήσει άνεση και έλεγχο	**<u>4ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:</u>** **4ΥΠ1. Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες**	**4Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό

	της ισορροπίας του σώματος όταν παίζει πιάνο. 4.1.2. Να παίζει με κατάλληλη τοποθέτηση και στάση χεριών, καρπών, δακτύλων καθώς και των πηχέων, των βραχιόνων και των ώμων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα και χωρίς να σφίγγεται. 4.1.3. Να γνωρίσει τις δυνατότητες κίνησης των διαφόρων μερών του σώματός του. 4.1.4. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να αναπτύξει νέες τεχνικές, όπως η εκτέλεση της απλής τρίλιας, ποικιλμάτων, κ.ά. 4.1.5. Να κάνει με άνεση το πέρασμα του αντίχειρα κάτω από το 2ο, 3ο και 4ο δάκτυλο. 4.1.6. Να μάθει την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων 4.1.7. Να κάνει με άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών και να γνωρίζει τις σχετικές ενδείξεις (*m.g. & m.d.)*. 4.1.8. Να μπορεί να χρησιμοποιεί ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών. 4.1.9 Να αποδίδει ορθά διαδοχές ρυθμικών αξιών, παύσεις, πιο πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, ενδείξεις	***<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>:*** *Ο μαθητής στο τέταρτο επίπεδο, επαναλαμβάνει όλες τις κλίμακες που διδάχθηκε στο τρίτο επίπεδο, σε μεγαλύτερη έκταση, δηλ. δύο οκτάβες. Θεωρητικά, έχει ήδη ολοκληρώσει από το προηγούμενο επίπεδο όλες τις μείζονες και ελάσσονες με διέσεις και υφέσεις, δεδομένου ότι οι τρεις τελευταίες μείζονες σι, φα δίεση και ντο δίεση που έχει ήδη διδαχθεί, είναι εναρμόνιες με τη ρε ύφεση, σολ ύφεση και ντο ύφεση μείζονα. Επίσης, η σολ δίεση, ρε δίεση και λα δίεση ελάσσονα που έχει ήδη διδαχθεί είναι εναρμόνιες με τις σι ύφεση, μι ύφεση και λα ύφεση ελάσσονα. Ακόμη, ο μαθητής εμβαθύνει στην έννοια της χρωματικής κλίμακας, σύμφωνα με την αντίστοιχη διδασκόμενη ύλη στη θεωρία της μουσικής, εμπλουτίζοντας τις θεωρητικές του γνώσεις και βελτιώνοντας τις τεχνικές του δεξιότητες.* *Η διδασκαλία των κλιμάκων στο τέταρτο επίπεδο αποσκοπεί στο να εμπεδώσουν οι μαθητές τη διδακτέα ύλη όλων των προηγούμενων ετών (δηλαδή την ακολουθία και διαδοχή των μουσικών φθόγγων, τον οπλισμό και τις νέες δακτυλοθεσίες,) να είναι σε θέση να παίξουν δυσκολότερες κλίμακες και να εξασκηθούν στην αντίθετη κίνηση. Επίσης, έχοντας ο μαθητής συνολική άποψη των κλιμάκων, επιδιώκεται να ομαδοποιεί τις κλίμακες ανά κατηγορία, «σχήμα» ή δακτυλισμό, ούτως ώστε να τις απομνημονεύει αποτελεσματικότερα.* *Επιπλέον, οι μαθητές εμβαθύνουν στους αρπισμούς και στις συγχορδίες στην τονική και σε αναστροφές, ενώ εμπεδώνουν την πτώση, σύμφωνα και με την αντίστοιχη ύλη στο διδασκόμενο μάθημα των θεωρητικών/αρμονίας. Παράλληλα, εμβαθύνουν στις συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε να αντιληφθούν σταδιακά την ακουστική σχέση τονικής-δεσπόζουσας, τονικής υποσδεσπόζουσας και στο συνδυασμό τους, η οποία αποτελεί σημαντική συνοδευτική βάση. Ταυτόχρονα, επιδιώκεται η καλλιέργεια της ακουστικής αντίληψης μαθητών μέσα από τις αρμονικές ακολουθίες, και η έμφαση στην πιανιστική απόδοσή τους.*	επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στη Prima Vista (4ΥΠ3), ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 2-4 δραστηριότητες για το Πιάνο Επιλογής σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις Συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (4ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι΄ ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας

	ρυθμικής αγωγής (accelerando κ.ά.) και αλλαγές μέτρων και ρυθμικής αγωγής εντός των κομματιών. 4.1.10. Να αποκτήσει ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά. 4.1.11. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά και με χρήση του συμβόλου *8*[να] 4.1.12. Να αποκτήσει αυτοπεποίθηση και άνεση στις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 4.1.13. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα πιο πολύπλοκα και σύνθετα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, νέους ρυθμούς και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις και νέα στοιχεία έκφρασης και χρωματισμών ή όρους γενικού χαρακτηρισμού. 4.1.14. Να εμπεδώσει περισσότερα σύνθετα/μεικτά μέτρα π.χ. 5/8, 7/8, 5/4, 12/8 κ.ά.	*Τέλος, ο εμπλουτισμός της διδασκαλίας με νέες τεχνικές και διαφορετικούς τρόπους μελέτης των κλιμάκων, αρπισμών και συγχορδιών, στοχεύει στην περεταίρω ανάπτυξη των στοιχείων της τεχνικής, ενώ παράλληλα, η διεύρυνση των γνώσεων γύρω από βασικές αρχές εναρμόνισης και συνοδείας μελωδιών, οδηγεί σταδιακά στην καλλιέργεια της αρμονικής αντίληψης των μαθητών.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το τέταρτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **4ΥΠ1.1.1.** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση **4ΥΠ1.1.2. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις** σε **δύο οκτάβες** σε παράλληλη κα**ι αντίθετη** κίνηση **4ΥΠ1.1.3. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με υφέσεις»** σε **δύο οκτάβες** σε παράλληλη κίνηση (**ή και** αντίθετη κατά περίπτωση) **4ΥΠ1.1.4. Όλες οι «Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες»** σε **δύο οκτάβες: α) λα, μι, σι, ρε, σολ, ντο, φα»** σε παράλληλη κίνηση (**ή** και **αντίθετη μόνο στην αρμονική ελάσσονα, β) «φα δίεση, ντο δίεση, σολ δίεση, ρε δίεση, λα δίεση»,** σε παράλληλη κίνηση **μόνο** **Σημείωση**: μελέτη σε *f* και *p*, *crescendo-decrescendo, παίξιμο staccato. Επίσης, μπορούν να μελετώνται σε ρυθμικές παραλλαγές.* **4ΥΠ1.1.5. Χρωματική** κλίμακα **σε δύο οκτάβες** από οποιοδήποτε άσπρο πλήκτρο.	ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (4ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 8-12 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το Πιάνο Επιλογής. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (4ΥΠ4-ΠΔ3), ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 3-6 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το υποχρεωτικό πιάνο. Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων. **4Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους ο μαθητής:

	4.1.15. Να εκτελεί με ευχέρεια τρίηχα και δέκατα έκτα και να εξοικειωθεί με την εκτέλεση κανονικών ογδόων στο ένα χέρι και τρίηχων όγδοων στο άλλο χέρι. 4.1.16. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης όλες τις κλίμακες και αρπισμούς σε δύο οκτάβες, συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, σε αναστροφές, κ.ά. 4.1.17. Να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα, αλλά και να μελετάει με διαφορετικούς ρυθμούς και τρόπους. 4.1.18. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς. 4.1.19. Να μπορεί να παίζει νέες πιο πολύπλοκες συνδέσεις συγχορδιών 4.1.20. Να ομαδοποιεί τις κλίμακες ανάλογα το είδος, τον οπλισμό ή το δακτυλισμό και να κάνει συγκρίσεις. 4.1.21. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι τους φθόγγους σε όλο το πληκτρολόγιο μέσω της εξάσκησης του τυφλού προσανατολισμού στα πλήκτρα. 4.1.22. Να αναπτύξει και να τελειοποιήσει την τεχνική και την ταχύτητα, καθώς εισάγονται πιο σύνθετα δακτυλικά μοτίβα,	**ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ** Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si Fa#+, Do#+ Fa+, Si ♭+, Mi ♭+, La ♭+, **Re ♭+, Sol ♭+, Do ♭+** La-, Mi-, Si-, Fa#-, Do#-, Sol#-, Re#-, La#- Re-, Sol-, Do-, Fa-, **Si ♭-, Mi ♭-, La ♭-** **ΑΡΠΙΣΜΟΙ** **4ΥΠ1.2.1. Αρπισμοί** σε **δύο ανιούσες και κατιούσες οκτάβες: α)** σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση στην ευθεία κατάσταση και **β) μόνο** παράλληλη κίνηση **στις αναστροφές,** σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο **4ΥΠ1.2.2. Αρπισμοί στη ντο μείζονα (**«σπασμένες συγχορδίες» 4 φθόγγων σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού) σε κλίμακες που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο, σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ' επιλογήν του εκπαιδευτικού: **ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ** **4ΥΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου** («ανοιχτή» θέση, π.χ. ντο-μι-σολ-ντο) σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **4ΥΠ.1.3.2: Συνδέσεις συγχορδιών** σε **νέες** τονικότητες με την εξής	4Α2.1 Να μελετήσει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί όλες τις μείζονες και ελάσσονες με διέσεις **τουλάχιστον** αυτές που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο και σε πιο αργό τέμπο με τους αρπισμούς και τις συγχορδίες τους σε ευθεία κατάσταση 4Α2.2 Να μελετήσει **πέντε με έξι** κομμάτια επιπλέον αυτών που κάνει στο Υποχρεωτικό Πιάνο, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.) Από αυτά, οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας, ταχύτητας και τεχνικής (αντίθετη κίνηση, παράλληλη κίνηση, έκταση δαχτύλων, μεγαλύτερα passage κ.ά.)

	στολίσματα, επαναλαμβανόμενες νότες και κρατημένες νότες. 4.1.23. Να χρησιμοποιεί ολοένα και περισσότερο το πεντάλ ανάλογα με τις απαιτήσεις των κομματιών. 4.1.24. Να αναπτύξει την ικανότητα απομνημόνευσης της παρτιτούρας και εκτέλεσης μουσικών έργων από μνήμης στο πιάνο. 4.1.25. Να καλλιεργεί τη δεξιότητα της κριτικής μουσικής ακρόασης και να αντιλαμβάνεται, να ακούει και να ενσωματώνει συνειδητά στο παίξιμό του τα διάφορα στοιχεία και τις ενδείξεις της παρτιτούρας 4.1.26. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 4.1.27. Να αντιλαμβάνεται και να	ακολουθία: Ι-**IV-V-I** σύμφωνα με το παρακάτω μοντέλο: I IV V I ***Σημείωση:*** *Ο εκπαιδευτικός μπορεί να διδάξει και την απατηλή πτώση* **<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** Α) "Le Pianiste Virtuose", C.L. Hanon Β) "La Deliateur", E. Van de Velde Γ) Germer, Piano Technique, Op. 28, εκδ. Φίλιππος Νάκας Δ) "Daily Technical Studies for the Pianoforte", Oscar Beringer, Ed. Bosworth Ε) "Sixty Progressive Exercises for the Piano", J. Pischna Technical Studies, Op. 792 **4ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση:	4Α2.3 Στο πλαίσιο της Prima Vista (4ΥΠ3), να ασχοληθεί συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο. 4Α2.4 - Στο πλαίσιο του Αυτοσχεδιασμού και της Δημιουργίας στο Πιάνο (4ΥΠ4-ΠΔ2), να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. -Στο πλαίσιο της Μουσικής Σύμπραξης (4ΥΠ4-ΠΔ3), να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των

	εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται. 4.1.28. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. 4.1.29. ΝΑ αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί να αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων. **Ειδικότερα ως προς τη Prima Vista (βλ. 4ΥΠ3, στήλη 3):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 4.1.30. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ. 4.1.31. Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του	**4ΥΠ2.1 Ομάδα Α (ΣΠΟΥΔΕΣ)**: **Μέθοδος Πιάνου Ρώσικης Σχολής ΄Β Εκδοση (Α.ΝΙΚΟΛΑΕΒ) μετάφραση Λ.Τσακαλίδου:** Από το κεφάλαιο «Σπουδές»: Νο.13 (Α. Γκέντικε) [παράλληλη κίνηση] & Νο.14 (Κ. Τσέρνι) [legato] **GINDIN R.S, KARAFINKA M.N-Σπουδές για Πιάνο διαφορετικής τεχνικής (τεύχος 1):** **Από το κεφάλαιο 5 «Συνδυασμός διαφορετικών τεχνικών ασκήσεων» προτείνονται οι Σπουδές No.1-9** **Διαθέσιμη ιστοσελίδα: http://pianotki.ru/1-7/** **L.Shitte(Λ.Σίττε) Op.108 25 Μικρές Σπουδές:** Νο.24 (πέρασμα του αντίχειρα) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://primanota.ru/l-shitte/25-malenkix-etyudov-sheets.htm** **C.Czerny-Practical Method for Beginners on the pianoforte Op.599:** Νο.36 (legato με αναπνοές) Νο.45 (legato-staccato,συγχορδίες) Νο.51 (legato-staccato) Νο.56 (legato,χρωματική ανιούσα-κατιούσα) **CZERNY- GERMER (50 Little studies) part 1:** Νο.27 (staccato-εναλλαγές δαχτύλων) Νο.31 (αρπέζ με αναστροφές) Νο.37 (legato - τρίηχα) Νο.39 (legato και κρατημένη φωνή και στα δύο χέρια) **C.GURLITT Op.101 :** Νο.8 *«The Fair»* Νο.11 «Waltz» **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-101.pdf** **C.GURLITT - The Easiest studies, Op. 83 Book 1:**	συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **4Α3. Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο «Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα» τα εξής: **4Α3.1. Δύο** κλίμακες **σε δύο οκτάβες** σε παράλληλη **ή και αντίθετη** κίνηση **Αρπισμοί** σε **δύο ανιούσες και κατιούσες οκτάβες** α) σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση στην ευθεία κατάσταση, β) με **αναστροφές** σε παράλληλη κίνηση **μόνο** **Τρίφωνες συγχορδίες** με διπλασιασμό της θεμελίου σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **Δύο συνδέσεις συγχορδιών** της εξεταζόμενης κλίμακας (ή πτώση) **Χρωματική** κλίμακα από οποιοδήποτε άσπρο/α πλήκτρο σε **δύο οκτάβες** **4Α3.2. Τέσσερα** μουσικά έργα: - Μία σπουδή

	πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης. 4.1.32. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως Prima Vista. 4.1.33. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου. 4.1.34. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας. 4.1.35. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του. 4.1.36. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές. 4.1.37. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 4.1.38. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού.	No.15 (legato-αρπισμοί, δεξί χέρι) No.16 (legato-αρπισμοί, αριστερό χέρι) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-83.pdf** **C.GURLITT Op.141 School of Velocity for Beginners:** No.7 (αρπισμοί και πασάζ) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-141.pdf** **C.CZERNY 100 PROGRESSIVE STUDIES Without Octaves: Op.139, Vol. 1** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf** **C.CZERNY Op.261, 125 Exercises in Passage playing (Book 2):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **H.Lemoine- Etudes Enfantines Op.37 (Book 1):** No.26(legato με εκτάσεις δαχτύλων,Valse) No.29 (staccato-legato) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **C. CZERNY, 30 Mechanical studies, op.849** No. 6,7,8,9 και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **H. BERTINI, 50 Σπουδές, op. 100 & op. 29** No. 6 (op. 100, no.4), no. 9 (op. 100, no.12), no. 17 (op. 29, no.8) και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **F.Burgmüller Op.100:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **S.Heller Op.125 d'Expresssion et de Rhythme :** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **B.BARTÓK «MIKROKOSMOS» (Vol.4):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **IRINA BOYKO «Τζάζ Ακουαρέλλες για πιάνο»:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού Διαθέσιμη ιστοσελίδα: http://notes.tarakanov.net/jazz.htm **Wesley Schaum:Rhythm and Blues**	- Ένα πολυφωνικό/προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού - Ένα ακόμα έργο ελεύθερης επιλογής από μία από τις Ομάδες Α, Β, ή Γ . Τα τρία από τα εξεταζόμενα κομμάτια μπορούν να συμπίπτουν με τα εξεταζόμενα κομμάτια του Υποχρεωτικού Πιάνου. Τα κομμάτια να είναι μικρής σχετικά έκτασης, να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). Η σπουδή να είναι αρκετά γρήγορη π.χ. Allegretto με διάφορα χαρακτηριστικά όπως για ανεξαρτησία χεριών, με ποικίλες δυναμικές, συγκοπές, αντιχρονισμους, τρίηχα , χρωματικά περάσματα κ.ά. με πεντάλ προαιρετικό). **4Α3.3. Στη Prima Vista** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο

	4.1.39. Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τέταρτου επιπέδου επιδιώκεται:** 4.1.40. Να μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία Prima Vista σε εκτεταμένα κομμάτια σε διμερή φόρμα. Τα κομμάτια μπορούν να είναι σε ομοφωνική ή απλή αντιστικτική γραφή με ρυθμικά σχήματα που σταδιακά οδηγούν στην πολυρυθμία. 4.1.41. Να ανταποκρίνεται στην Prima Vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ.). 4.1.42. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της Prima Vista. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 4.1.43. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της Prima	**Στη διάθεση του εκπαιδευτικού** **4ΥΠ2.2**: **Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** **BACH, J.S. Menuet (no. 15) & Polonaise (no.18)** από το 1ο Μπαχ **BACH, J.S. Μικρά Πρελούδια no 5, 8 & 10** από τα 12 Μικρά Πρελούδια **PURCELL, H. Air** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **HAYDN, J. Menuett** από τη Μέθοδο Die Russische Klavierschule, Band 2 (Sikorski) **TELEMANN, F.PH. Fantasie** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **CIMAROSA, D. Sonate** από τη Μέθοδο Die Russische Klavierschule, Band 2 (Sikorski) **BACH, C.PH. Fantasia** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **BACH, C.PH. Alla Polacca** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **KIRNBERGER, J. PH. The Juggler** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **4ΥΠ2.3. Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** DIABELLI, A. Σονατίνα, op.151, No 1, 1ο μέρος BURGMÜLLER, J.F. Ballade, op.100, No 15 KABALEVSKY, D. The Horseman από το έργο Ten children's pieces. SCHUMANN, R. Από το έργο Album for the young, op.68 και ιδιαίτερα τα κομμάτια First sorrow, αρ. 16 και The wild rider, αρ.8 SHOSTAKOVITCH, D. The mechanical doll, αρ. 6 από το έργο A childhood notebook	κείμενο σε διμερή φόρμα, όπου τα χέρια παίζουν ταυτόχρονα κατά κανόνα αρμονικά, αλλά με ρυθμικά σχήματα ανεξάρτητα για τα δύο χέρια. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού **4Α3.4. Δύο** αντικείμενα με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από αντίστοιχα **δύο** από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις: Το ένα από τα δύο πεδία πρέπει να είναι το ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις και να αφορά τα μουσικά έργα που παίζει ο μαθητής στην εξέταση. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις για τα κομμάτια του

	Vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό. 4.1.44. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. 4.1.45. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του.	ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Moderato, αρ.1 από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Πρώτη σειρά Αρ. 1-4, και ιδιαίτερα τα κομμάτια Moderato, αρ.1 και Vivo, αρ.3. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, Γ.Α. Vivace, αρ. VI από το έργο 14 Παιδικά πορτραίτα ΣΚΑΡΒΕΛΗΣ, Μ. Αλφαβητάριο για πιάνο, και ιδιαίτερα τα κομμάτια: Φθινοπωρινό τραγούδι, Ècossaise, Etude, no 3 και Toccatina. KUHLAU, F. Σονατίνα, op. 55, no 3, 1ο μέρος KHACHATURIAN, A. Σπουδή, αρ. 5 από το έργο Album for children CLEMENTI, M. Σονατίνα, op. 36, no. 4, $3^{ο}$ μέρος & op. 36 no. 3, $1^{ο}$ μέρος από την ανθολογία Sonatinas Album, No 1. TCHAIKOVSKY, P.I. Βαλς από το Άλμπουμ για παιδιά, op. 39 MOZART, W.A. Σονατίνα αρ. 1, $1^{ο}$ & $3^{ο}$ μέρος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. Allegro Moderato, αρ. XVII από το έργο 44 Παιδικά κομμάτια για πιάνο, II τεύχος ΣΤΟΥΠΗ, Μ. Λεμονάκι, αρ.32, από το έργο Σεικίλου Επόμενα Α΄, Εκδόσεις Πελασγός. BARTÓK. B. Mikrokosmos, Vol 4 τα κομμάτια Notturno, αρ. 97 και Bulgarian Rhythm (1), αρ.113 ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ, Ι. Μονοπάτι του πανιού, αρ. 16 από τη συλλογή Παιδικά κομμάτια για πιάνο πάνω σε κυκλαδίτικα θέματα (Ελληνικός Μουσικός Κύκλος – Εκδ. Φ. Νάκας) **4ΥΠ3 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima Vista)** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **4ΥΠ3.1. Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας**	επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως: Π.χ. «Ποια είναι η μορφή του κομματιού και ποια είναι τα μέρη του; ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο. Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή. Π.χ. ο μαθητής δημιουργεί στο πιάνο μικρό κομμάτι σύμφωνο με τους στόχους του επιπέδου, με δοσμένους περιορισμούς . Π.χ. φράση 8 μέτρων σε αργό tempo, με μελωδικά διαστήματα $6^{η}$ς και $7^{ης}$, διασταύρωση χεριών και χρήση πεντάλ, και επαναλήψεις κατά βούληση, μορφή Α, Α', Α΄΄. ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση
4.2. Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία	4.2.1. Να συνειδητοποιεί και να αποδίδει τη λειτουργία των θέσεων και άρσεων και των πτώσεων στη μουσική φράση καθώς και τις κορυφώσεις και τους χρωματισμούς ενός μουσικού έργου. 4.2.2. Να εξοικειωθεί με νέους όρους δυναμικής αγωγής, όπως marcato, rinforzando, κ.ά. 4.2.3. Να συνεχίσει να εξοικειώνεται με νέους μουσικούς όρους ύφους		

<table>
<tr>
<td></td>
<td>σύμφωνα με τα έργα που παίζει και να επιδιώκει την απόδοσή τους.
4.2.4. Να σέβεται τη στίξη των μουσικών φράσεων, δηλαδή τις εναλλασσόμενες σχέσεις των μουσικών γραμμών μέσα στο ηχητικό φάσμα και να εξοικειώνεται με την απόδοση μεγαλύτερων φράσεων.
4.2.5. Να ακούει ενσυνείδητα τον ήχο του και το μουσικό αποτέλεσμα που παράγεται με συγκεκριμένους τρόπους κρούσης και παιξίματος, π.χ. δακτυλικό staccato, staccato με τον καρπό, το εφέ του πεντάλ κ.ά.
4.2.6. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει πιο συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης για τη βελτίωση της άρθρωσης, της ποιότητας του ήχου του και την απόδοση των μουσικών φράσεων.</td>
<td rowspan="2">Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο τέταρτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες εστιάζουν στην σταδιακή εισαγωγή σε πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα και την πολυρυθμία, όπως με χρήση συγκοπών.

4ΥΠ3. 1.1. Διαστηματική ανάγνωση με ταυτόχρονη συνήχηση νοτών. Έμφαση στα διαστήματα 4ης - 6ης και 7ης

4ΥΠ3.1.2. Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης μετρικής προσέγγισης με εισαγωγή σε σύνθετα μέτρα (5/4 & 5/8, 7/4 & 7/8 και 12/8)

(Paul Harris, Improve your Sight Reading, Level 6)

4ΥΠ3.1.3. Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Έμφαση δίνεται στην εισαγωγή πολυρυθμικών σχημάτων με ταυτόχρονη εκτέλεση 2 ογδόων και τριήχων ογδόων από τα 2 χέρια καθώς και συγκοπές τετάρτων και ογδόων και ανάλογα με τις δυνατότητες του μαθητή σε δέκατα έκτα με τρίηχα.</td>
<td rowspan="2">ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο μουσικό σύνολο μαθητών ή με τον καθηγητή του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συνεργαζόμενων μουσικών.

<u>Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>
<table><tr><th>Μελέτη κομματιών</th><th>Μελέτη prima vista</th></tr><tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και παλμού ανεξαρτήτως λαθών</td></tr><tr><td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος</td><td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td></tr></table></td>
</tr>
<tr>
<td>4.3. Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία</td>
<td>4.3.1. Να γνωρίσει και να μάθει να παίζει περισσότερα μουσικά έργα του πιανιστικού ρεπερτορίου του επιπέδου του.

4.3.2. Να γνωρίζει τον τρόπο μελέτης και την τεχνική εξάσκηση του κομματιού που παίζει.
4.3.3. Να μπορεί πρώτα να σκέφτεται και μετά να εκτελεί.</td>
</tr>
</table>

<table>
<tr>
<td></td>
<td>4.3.4. Να είναι αυστηρός κριτής του εαυτού του.
4.3.5. Να διευρύνει τη φαντασία του μέσα από διαφορετικά μουσικά ακούσματα διαφόρων Συνθετών και ερμηνευτών
4.3.6. Να σκέφτεται αρμονικά και να αναπτύξει τη φαντασία και την ευαισθησία του, ώστε να αποδώσει με προσωπικό τρόπο το πνεύμα των έργων που παίζει και το ύφος του συνθέτη
4.3.7. Να έρθει σε επαφή με πιο σύνθετα πιανιστικά έργα Ελλήνων συνθετών.
4.3.8. Να εξοικειωθεί βαθμιαία με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού και να μάθει να ελέγχει τυχόν προβλήματα άγχους, σφιξίματος και μείωσης απόδοσης λόγω της «έκθεσής του» σε άλλους (προαιρετικά και ανάλογα με την περίπτωση του μαθητή).
3.3.9. Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει.</td>
<td rowspan="2">
(http://homeconcertpianist.blogspot.gr/2012/01/preliminary-exercise-for-polyrhythm-2.html)

4ΥΠ3.1.4. Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμικών σχημάτων και μελωδικής κίνησης: Τα δύο χέρια παίζουν μαζί με ανεξάρτητα ρυθμικά σχήματα και μελωδικές κινήσεις πολλαπλών κατευθύνσεων.

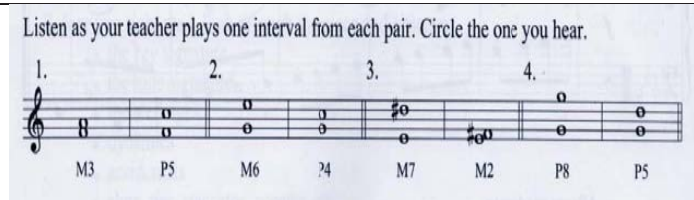
4ΥΠ3.2.Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)
Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ' εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο τέταρτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις κανονικοτήτων σχετιζόμενων με επαναλαμβανόμενες δομές όπως ostinati.

4ΥΠ3.2.1. Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε σταθερές ρυθμικές δομές - ostinati

4ΥΠ3.2.2. Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε μελωδικές αλυσίδες, κανόνες και ostinati</td>
<td rowspan="2"><table><tr><td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td><td>Προσοχή στη γενική εικόνα</td></tr><tr><td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού</td><td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων</td></tr><tr><td>Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας</td><td>Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου</td></tr></table>Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista</td>
</tr>
<tr>
<td>4.4. Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και</td>
<td>4.4.1. Να κατανοήσει τις πιο σύνθετες διμερείς και τριμερείς μορφές και να εξοικειωθεί με κομμάτια που είναι</td>
</tr>
</table>

δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	γραμμένα στο στυλ κάποιας φόρμας. 4.4.2. Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει, ιδίως των τελικών εξετάσεων, όπως: συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή και μετατροπίες του έργου. 4.4.3. Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων. 4.4.4. Να αναπτύξει δεξιότητες στο πιάνο που βοηθούν στην κατανόηση και την εμπέδωση των γνώσεων θεωρητικών της ευρωπαϊκής μουσικής και της αρμονίας που έχει διδαχθεί με παίξιμο συγχορδιών ή και απλών διαδοχών συγχορδιών με πτώσεις σε διάφορες τονικότητες. 4.4.5. Να συνεχίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής αλλά και της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. 4.4.6. Να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά	 (B. Bartók. Pentatonische Melodie) 4ΥΠ3.2.3. **Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε τυπικά πτωτικά σχήματα σε όλες τις κλίμακες (π.χ. $I_{6/4}$ - V - I) 4ΥΠ3.2.4. **Προετοιμασία για αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων**. Επικέντρωση σε μορφές τύπου ερώτησης - απάντησης που μπορεί να εμπλέκουν και αυτοσχεδιαστικά στοιχεία, δηλαδή ο μαθητής να δίνει την απάντηση τηρώντας το δοσμένο ρυθμικό ή μελωδικό σχήμα, αυτούσιο ή με κάποια παραλλαγή. (https://pianoteacherpress.files.wordpress.com/2012/03/are-you-sleeping.jpg) **4ΥΠ3.3. Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου** Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το	• **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 4 ABRSM Publishing , 2010. • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day,* Book 4A & 4B. The FJH Music Company, 2005. • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 4. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 4. Faber Music, 2008. • **Faber, Nancy and Randal**, *Piano Adventures Sightreading Book*, Level 4. Hal Leonard 2015. • **Bastien, Jane Smisor**. *A line a day Sightreading* Level 4. Kjos Music Company, 1993. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sightreading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Χαρατσή, Λιάνα**. *Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο.* Edition Orpheus, 2014. • **Snell, Keith & Martha Ashleigh**. *Fundamentals of Piano Theory*, Levels 3 - 5. Neil A. Kjos Music Company, 1998. **Roggenkamp, Peter,** ed.*Soundsnew:*

	σε σχέση με άλλες μορφές τέχνης, όπως η ποίηση και η ζωγραφική. 4.4.7. Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο. 4.4.8. Να συνειδητοποιήσει και να βιώσει, μέσα από την πλαισιωμένη διδασκαλία, την επιτελεστικότητα και το ρόλο της μουσικής στην κοινωνία σε σχέση με τη δική του μουσική ανάπτυξη και ικανότητα ως προς το πιάνο. 4.4.9. Να αντιληφθεί και να αξιοποιήσει τις δυνατότητες των ΤΠΕ και της Μουσικής Τεχνολογίας ως εργαλεία στην ανάπτυξη της ικανότητάς του να παίζει πιάνο.	δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση τεχνικής μελέτης με κλειστά μάτια ή η κάλυψη του κειμένου που εκτελεί ο μαθητής. 4ΥΠ3.3.1. **Εξάσκηση με κάλυψη των νοτών που εκτελούνται** από τον καθηγητή, ώστε το βλέμμα του μαθητή να οδηγείται τουλάχιστον 2 παλμούς μπροστά 4ΥΠ3.3.2.**Εξάσκηση αποστάσεων** 6ης και 7ης με αντικατάσταση δαχτύλων ή χωρίς, σε όλο το πληκτρολόγιο **με κλειστά μάτια.**	19 easy piano pieces. Universal Edition, 2005. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και της Δημιουργίας στο Πιάνο:** • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Tenni, Jyrki & Jasse Varpama**. *Vappa Säestys ja Improvisointi (Keyboard Accompaniment & Improvisation).* Otava, 2010. • **Jacobson, M. Jeanine.** *Professional Piano Teaching*. Alfred Publishing, 2006. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Books II & III, ABRSM Publishing, 1996. • **Cisler, Valerie.***Alfred's Basic Piano Course. Compositions Book* Complete Levels 2&3 for the later beginner. Alfred Publishing Company, 1998. **Arnaud, Jean-Michel.** *Le Piano Ouvert*. Salabert, 2007. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για**
4.5. Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	Ο μαθητής επιδιώκεται να: 4.5.1. Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των εκφραστικών δυνατοτήτων του οργάνου 4.5.2. Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των δομικών στοιχείων και σχέσεων ενός κομματιού, τα οποία με τη σειρά τους θα αποτελέσουν την πρώτη ύλη για την δική του μουσική δημιουργία. **Ειδικότερα για τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. ΥΠ4, ΠΔ2 της στήλης 3):**	**4ΥΠ3.4. Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής** Παρά το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο τέταρτο επίπεδο σε ακουστική αναγνώριση διαστημάτων. 4ΥΠ3.4.1. **Αναγνώριση διαστημάτων και κλιμάκων** που παίζονται στο πιάνο από το δάσκαλο (Σύνδεση με μάθημα Θεωρητικών Ευρωπαϊκής Μουσικής]	

	Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται: 4.5.3. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση. 4.5.4. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας. 4.5.5. Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας. 4.5.6. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 4.5.7. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο. 4.5.8. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 4.5.9. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε	 (Keith Snell & Martha Ashleigh, *Fundamentals of Piano Theory*, Level 6) 4ΥΠ3.4.2: **Ακρόαση** κομματιών με πολλές μετατροπίες από μείζονα σε ελάσσονα τρόπο, και ταυτοποίηση των αλλαγών **4ΥΠ3.5. Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo*. Για την απόκτηση μεγαλύτερης εμπειρίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η χρήση προηχογραφημένης συνοδείας και η έκθεση σε λιγότερο προβλέψιμα σημειογραφικά περιβάλλοντα, με χρήση εναλλακτικής μουσικής σημειογραφίας, τα οποία επίσης ενδυναμώνουν την αίσθηση άμεσης ανταπόκρισης, ακόμη και σε κάποιο απρόβλεπτο μουσικό ερέθισμα. 4ΥΠ3.5.1. **Εξάσκηση με χρήση του μετρονόμου** που θα έχει ρυθμιστεί με χτύπο στην αρχή μόνο κάθε μέτρου. Επικέντρωση σε έργα *Moderato* έως *Allegro* 4ΥΠ3.5.2. **Εξάσκηση σε έργα που θα έχουν προηχογραφημένη συνοδεία**	**διδασκαλία και αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης:** • **Birch, Sven.** *A sunny day***,** 5 Four-handed pieces for piano. Zimmermann, 2006. • **Cornick, Mike.** *Easy Jazzy Piano Duets 1&2.* Universal Edition, 1994. • **Grill, Joyce.** *Three's a crowd Rag*. Alfred Publishing, 2004. • **Bober, Melody**. *Grand Trios for Piano* for 1 piano 6 hands. Books 4. Alfred Publishing, 2012. **Σιδέρης, Νικόλας.** *Fairyland in Treble* for piano 4 hands. Editions Musica Ferrum, 2014.

	αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς. 4.5.10. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης. 4.5.11. Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τετάρτου επιπέδου επιδιώκεται:** 4.5.12. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά στο πιάνο λαμβάνοντας υπόψη του και την αρμονική ακολουθία και να διασκευάσει δημοφιλή τραγούδια. 4.5.13. Να αυτοσχεδιάζει ελεύθερα και να ισορροπεί τις ηχητικές του συνθέσεις με ηχοχρωματικά κριτήρια. 4.5.14. Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού πειραματιζόμενος με πολλά διαφορετικά συνοδευτικά στυλ. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:**	**4ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις - Ο μηχανισμός του πιάνου/διαδικασία παραγωγής ήχου/ προγονικές μορφές πιάνου (τσέμπαλο-φορτεπιάνο) - Σχετική μείζονα/ελάσσονα - Έμφαση στις χρονικές περιόδους που χρησιμοποιούνται: τσέμπαλο, φορτεπιάνο, πιάνο - Ονομασία στολιδιών - Εύχρηστα διαστήματα με χαρακτηρισμό και αναστροφές - Χρήση ορολογίας για την άρθρωση (staccato/legato/ portamento) - Λεπτομερής αναφορά στις κατά καιρούς κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις του πιάνου και τις διαφοροποιήσεις που επιφέρουν στην άρθρωση/ήχο/προσωδία - Δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης και αναστροφές - Εντοπισμός μετατροπιών με βάση την αρχική παρατήρηση του ξένου προς την αρχική τονικότητα φθόγγου - Ποικίλματα και διαβατικοί φθόγγοι στην μελωδία - Φράση-Περίοδος και παρακολούθησή τους ως δομικό στοιχείο/ Εντοπισμός φόρμας του κομματιού - Φόρμα ροντό με το κύριο θέμα (είτε ως φράση, είτε ως περίοδος) να επιστρέφει και να διαφοροποιείται από τα άλλα μέρη. - Εισαγωγική αναφορά στη Σουίτα και τους χορούς της	

	4.5.15. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων.. 4.5.16. Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη. 4.5.17. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του **Ειδικότερα για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. ΥΠ4, ΠΔ3 της στήλης 3),** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 4.5.18. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς. 4.5.19. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας .	- Διάκριση ομοφωνικού/ πολυφωνικού στυλ και παρακολούθηση μιμήσεων - Φόρμα σονάτα με τα δύο σχεδόν αντιθετικά θέματα (κύριο/πλάγιο) που διαφοροποιούνται ως προς την τονικότητα και χαρακτήρα και εμφανίζονται στην έκθεση για να γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας στο μεσαίο μέρος της σονάτας, την Ανάπτυξη με τελικό στόχο την επανέκθεσή τους στην αρχική τονικότητα και την πιθανή ολοκλήρωση με coda. -Γνώσεις για το συνθέτη και την εργογραφία του. - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο. - Σύνδεση του συνθέτη με την προγονική μορφή πιάνου για την οποία έγραψε. - Παραλληλισμός των γνώσεων για συνθέτη και την μουσική περίοδο που γράφει με τα κοινωνικά-οικονομικά χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής και ελληνικής ιστορίας. - Αναζήτηση των μουσικών συνθηκών, προϊόντων και γεγονότων στην αντίστοιχη περίοδο της ελληνικής ιστορίας. -Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους αναφορικά με το στυλ παιξίματος των συνθετών που μελετώνται - Σύνδεση της μουσικής περιόδου με τις γενικότερες εξελίξεις στην Ιστορία της Τέχνης. -Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους αναφορικά με το στυλ παιξίματος των συνθετών που μελετώνται και σχολιασμός τους. <u>4ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα</u> 4ΕΔΜ1. Άνοιγμα του πιάνου και παρακολούθηση της πορείας των σφυριών σε περιπτώσεις καλής ή ελλειμματικής απελευθέρωσης των πλήκτρων στο non legato παίξιμο (παίζει ο καθηγητής και παρακολουθεί ο μαθητής). 4ΕΔΜ2. Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται στο πρώτο άκουσμα ενός μουσικού έργου, τις εντυπώσεις του από τη σχέση	

	4.5.20. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες. 4.5.21. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας. 4.5.22. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την Prima Vista του. 4.5.23. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. 4.5.24. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού. 4.5.25. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τετάρτου επιπέδου επιδιώκεται:** 4.5.26. Να παίζει με άλλους μουσικούς (πιανίστες, τραγουδιστές ή μουσικούς άλλων οργάνων) κομμάτια	τίτλου και περιεχομένου – αιτιολόγηση τίτλου (π.χ. με βάση τη δομή: φαντασία ή με ονομασία χορού και αναζήτηση ενδεικτικών στοιχείων που οφείλουν να αναδειχθούν προκειμένου να συνάδει ο τίτλος με την γενικότερη ερμηνεία), ή το εάν είναι γραμμένο σε μείζονα/ελάσσονα τρόπο ή εάν το μέτρο του είναι μονός ή ζυγός αριθμός, ή αν αποτελείται από μελωδία-συνοδεία (δηλ. ομοφωνικό) ή από δύο φωνές (πολυφωνικό) ή εάν μπορεί να εντοπίσει και να τραγουδήσει το βασικό μοτίβο ή θέμα και να εντοπίζει σε κάθε του εμφάνιση. 4ΕΔΜ3. Κατόπιν διερεύνησης του καθηγητή, υπόδειξη συγκεκριμένων βίντεο στο διαδίκτυο, είτε συγκεκριμένου εκτελεστή που θα λειτουργήσει ως πρότυπο ή αποτρεπτικά, είτε συγκεκριμένου τρόπου υποδειγματικού ή μη παιξίματος. 4ΕΔΜ4. Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και εντοπισμός κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή τους με στόχο την συνειδητοποίηση του αρμονικού σκελετού του κομματιού 4ΕΔΜ5. Ο μαθητής παίζει την μία φωνή και τραγουδά την άλλη 4ΕΔΜ6. Η συνοδεία ως μία από τις τρεις πιθανές εκδοχές της βασικής συγχορδίας. Δηλαδή είτε ως 3ης και 5ης, είτε ως 3ης και 6ης και είτε ως 4ης και 6ης . Παράλληλη παρακολούθηση της 3ης – 6ης Μεγάλης και μικρής ως στοιχείου διαφοροποίησης της μείζονας και ελάσσονας συγχορδίας. 4ΕΔΜ7. Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 4ΕΔΜ8. Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 4ΕΔΜ9. Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή.	

	ή διασκευές κομματιών κατάλληλες για το επίπεδό του 4.5.27. Να παίζει με μεγαλύτερα σύνολα μουσικής δωματίου (π.χ. σύνολο πνευστών) κομμάτια κατάλληλα για το επίπεδό του **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 4.5.28. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα. 4.5.29. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας. 4.5.30. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο.	4ΕΔΜ10. Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων, με θέματα όπως: σωστή/λάθος θέση στο πιάνο και το πληκτρολόγιο, κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι, ασκήσεις προθέρμανσης, χρήση της άρθρωσης για την ανάδειξη του στυλ στα πολυφωνικά/προκλασσικά έργα κ.ά. 4ΕΔΜ11. Αναζήτηση στο διαδίκτυο διαφορετικών εκτελέσεων ενός έργου σε πιάνο, τσέμπαλο ή φορτεπιάνο. 4ΕΔΜ12. Εμπέδωση δύσκολου ρυθμικού σχήματος με παλαμάκια και φωνή σε περίπτωση αρχικής αδυναμίας παιξίματος του. 4ΕΔΜ13. Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο από τον καθηγητή με εικονιστικά χαρακτηριστικά από Καλές Τέχνες (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) που συνδέονται με στυλιστικά χαρακτηριστικά της μελετώμενης περιόδου **ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας **4ΠΔ2.1. Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική (π.χ. βροχή). Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Στο τέταρτο επίπεδο ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός δεν βασίζεται σε συγκεκριμένη αφήγηση, αλλά σε **ανταπόκριση στο μουσικό**	

		αποτέλεσμα και επεξεργασία της στιγμιαίας έμπνευσης με μουσικούς όρους, δηλαδή αύξηση και μείωση των εντάσεων, πυκνώσεις και αραιώσεις του ήχου κ.λπ. Μπορεί να υπάρξει και καταγραφή του βασικού αυτοσχεδιαστικού αποτελέσματος με μη συμβατική σημειογραφία (βέλη, σπείρα, χρώματα κ.λπ.), και ανατροφοδότηση με το δάσκαλο για την ισορροπία της σύνθεσης. **4ΠΔ2.2. Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία με αρπισμούς ή συγχορδίες**, οι οποίες δίνονται στο μαθητή, ο οποίος μπορεί να κάνει ελεύθερο ρυθμικό και μελωδικό αυτοσχεδιασμό χρησιμοποιώντας νότες από τις συγχορδίες, καθώς και διαβατικές με τη σταθερή συνοδεία του δασκάλου ή ενός μικρού συνόλου οργάνων. **4ΠΔ2.3. Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα	

στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Οι μελωδικοί αυτοσχεδιασμοί μπορεί να έχουν μιμητικό χαρακτήρα στην αρχή και να εξελιχθούν σε πηγή έμπνευσης για εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές.

Το τέταρτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **μελωδικό αυτοσχεδιασμό πάνω σε δοσμένη αρμονία,** με ή χωρίς ρυθμικό περιορισμό και συνοδεία φωνής. Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί άγνωστη αρμονική ακολουθία ή

και η αρμονία δημοφιλών τραγουδιών από το ποπ ρεπερτόριο. Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει φωνητικά και μετά να συνεχιστεί στο πιάνο **[**σύνδεση με θεματική σύμπραξης με άλλα όργανα με μεθοδολογία άτυπης μάθησης - **3ΠΔ3.2: Διασκευές δημοφιλών τραγουδιών** για φωνή και πιάνο ή σύνολα με πιάνο]

(Jean - Michel Arnaud, *Le Piano Ouvert*)

4ΠΔ2.4. Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός

Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν συγκοπές, αντιχρονισμούς και πολυρυθμίες.

Στο τέταρτο επίπεδο προτείνεται **ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** με 2 μέρη του σώματος (παλαμάκια - πόδια) ή με τα 2 χέρια σε

διαφορετικά στοιχεία του πιάνου ή σε διαφορετικές νότες, όπου όμως τα διαφορετικά ρυθμικά μοτίβα συνυπάρχουν, έτσι ώστε ο μαθητής να εκτελεί **πολυρυθμικά σχήματα**.

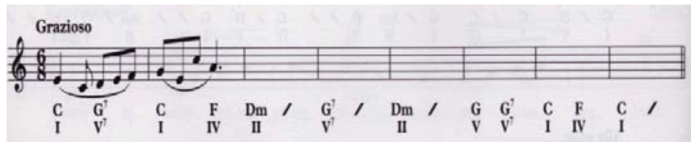

(http://xyjazz.blogspot.gr/2014/10/strengthening-your-inner-pulse-think.html)

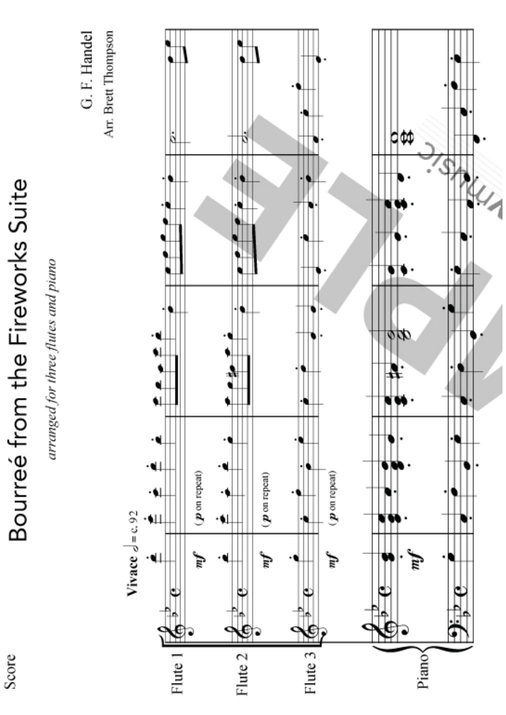
4ΠΔ2.5. Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός

Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο από αισθητικής πλευράς. Στα πρώτα στάδια μπορεί να χρησιμοποιηθεί η παιδαγωγική προσέγγιση της άτυπης μάθησης, μιας διαδικασίας που διευκολύνει την αυτοσχεδιαστική προσέγγιση της μουσικής.

Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει μελωδικός αυτοσχεδιασμός με δοσμένη αρμονία και ρυθμική αγωγή ενδεικτική **του χαρακτήρα του κομματιού** ώστε ο μαθητής να επιλέξει το κατάλληλο συνοδευτικό ρυθμικό σχήμα για να τον αποδώσει

		πειστικά. (ABRSM, Musicianship in Practice, Book III) **ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη** **4ΠΔ3.1. Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους αρχάριους πιανίστες.** Υπάρχει μεγάλο εύρος διασκευών για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο, σε δύο πιάνα, ή σε πολλά ηλεκτρικά όργανα.Το μουσικό υλικό ανάλογα με τη διασκευή μπορεί να προσαρμοστεί για συνοδεία από σύνολο άλλων μονοφωνικών οργάνων (φλάουτο, βιολί κ.λπ.) Σε αυτό το επίπεδο πρέπει πλέον οι διασκευές να καλύπτουν μεγάλο αισθητικό εύρος και να περιλαμβάνουν ακούσματα και από το χώρο της τζαζ μουσικής.	

		 (Joyce Grill, *Three's is a Crowd Rag*) **4ΠΔ3.2: Συμμετοχή σε ευρύτερα σύνολα μουσικής δωματίου**, όπως για παράδειγμα σύνολο πνευστών. Με τη συμμετοχή σε αυτά τα σύνολα αυξάνεται το εύρος των μουσικών συνεργασιών καθώς και του ρεπερτορίου που μπορεί να μελετηθεί.	

(http://www.fourandtwentymusic.com/pieces/bourree-g-f-handel/)

ΠΙΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ: ΕΠΙΠΕΔΟ 5

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
5.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πέμπτου επιπέδου επιδιώκεται:** 5.1.1. Να συνεχίσει να έχει άνεση και έλεγχο της ισορροπίας του σώματος όταν παίζει πιάνο 5.1.2. Να συνεχίσει να παίζει με κατάλληλη τοποθέτηση και στάση χεριών, καρπών, δακτύλων καθώς και των πηχέων, των βραχιόνων και των ώμων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα και χωρίς να σφίγγεται 5.1.3. Να γνωρίσει περισσότερο τις δυνατότητες κίνησης των διαφόρων μερών του σώματός του 5.1.4. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να αναπτύξει νέες τεχνικές, όπως η εκτέλεση πιο σύνθετης τρίλιας, ποικιλμάτων, επαναλαμβανομένων φθόγγων, συγχορδιών κ.ά. 5.1.5. Να συνεχίσει την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων και δυσκολότερων	**5ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο** **5ΥΠ1 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** ***ΕΙΣΑΓΩΓΗ:*** *Ο μαθητής στο πέμπτο επίπεδο, αφού έχει ολοκληρώσει όλες τις μείζονες κλίμακες με διέσεις και υφέσεις που διδάχθηκε στα προηγούμενα επίπεδα, τις επαναλαμβάνει σε μεγαλύτερη ταχύτητα και έκταση και εμβαθύνει στην έννοια της χρωματικής κλίμακας.* *Η διδασκαλία των κλιμάκων στο πέμπτο επίπεδο αποσκοπεί στο να εμπεδώσουν τη διάρθρωση όλων των κλιμάκων και να τις ομαδοποιήσουν κατά δακτυλοθεσία και «σχηματική» ανάπτυξη, ώστε να είναι πιο εύκολες στην απομνημόνευση και εκτέλεση.* *Τέλος, οι μαθητές εφόσον η θεωρητική τους κατάρτιση το επιτρέπει, εμβαθύνουν α) στους αρπισμούς και συγχορδίες στην ευθεία κατάσταση και με αναστροφές, β) στην τετράφωνη συγχορδία και αρπισμό «μεθ' εβδόμης» και γ) στην τέλεια πτώση. Παράλληλα, εμβαθύνουν περισσότερο στις συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε να καλλιεργήσουν την ακουστική αντίληψη των αρμονικών ακολουθιών και να εστιάσουν στην πιανιστική απόδοσή τους.* *Επιπλέον, ο εμπλουτισμός της διδασκαλίας με νέες τεχνικές και διαφορετικούς τρόπους μελέτης των κλιμάκων, αρπισμών και συγχορδιών, στοχεύει στην περαιτέρω ανάπτυξη των στοιχείων της τεχνικής, ενώ παράλληλα, η διεύρυνση των γνώσεων γύρω από βασικές αρχές εναρμόνισης και συνοδείας μελωδιών, οδηγεί σταδιακά στην καλλιέργεια της αρμονικής αντίληψης των μαθητών.*	**5Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στη Prima Vista (5ΥΠ3), ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 2-4 δραστηριότητες για το Πιάνο Επιλογής σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις Συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (5ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται διά ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση.

	διαδοχών φθόγγων και συγχορδιών και δακτυλικών μοτίβων 5.1.6. Να κάνει με άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών πιο σύνθετης φύσης 5.1.7. Να μπορεί να χρησιμοποιεί ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών 5.1.8. Να αποδίδει ορθά διαδοχές ρυθμικών αξιών, παύσεις, πιο πολύπλοκα ρυθμικά σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, ενδείξεις ρυθμικής αγωγής (tempo giusto κ.ά.) και αλλαγές μέτρων και ρυθμικής αγωγής εντός των κομματιών 5.1.9. Να αναπτύξει την ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά 5.1.10. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά και με χρήση του συμβόλου 8^{να}----------------¬ 5.1.11. Να συνεχίσει να χειρίζεται με άνεση τις αλλαγές κλειδιών εντός	**Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το πέμπτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** **5ΥΠ1.1.1.** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση **5ΥΠ1.1.2. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις»** σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση **5ΥΠ1.1.3. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με υφέσεις»** σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση **5ΥΠ1.1.4. «Όλες οι Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες»** σε **τέσσερις** οκτάβες, σε παράλληλη κίνηση και με **αντίθετη κίνηση μόνο στις αρμονικές** **5ΥΠ1.1.5. Χρωματική κλίμακα** από οποιοδήποτε άσπρο πλήκτρο **σε τέσσερις** οκτάβες ***Σημείωση***: *μελέτη σε f και p, crescendo-decrescendo, staccato. Επίσης, μπορούν να μελετώνται σε ρυθμικές παραλλαγές* **<u>ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ</u>** Do+, Sol+, Re+, La+, Mi+, Si Fa#+, Do#+ Fa+, Si ♭+, Mi ♭+, La ♭+, Re ♭+, Sol ♭+, Do ♭+ La-, Mi-, Si-, Fa#-, Do#-, Sol#-, Re#-, La#- Re-, Sol-, Do-, Fa-, Si ♭-, Mi ♭-, La ♭- **<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>** **5ΥΠ1.2.1.: Αρπισμοί** σε **τέσσερις ανιούσες και κατιούσες οκτάβες α)**	Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (5ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 8-12 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το Πιάνο Επιλογής Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (5ΥΠ4-ΠΔ3), ο καθηγητής πιάνου μπορεί να

	πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια. 5.1.12. Να εξοικειωθεί με εναλλακτική σημειογραφία και γραφή παρτιτούρας της μουσικής του 20ου αιώνα. 5.1.13. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα πιο πολύπλοκα και σύνθετα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, νέους ρυθμούς, και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις και νέα στοιχεία έκφρασης και χρωματισμών (π.χ. piu forte κ.ά.) ή όρους γενικού χαρακτηρισμού (π.χ. Brillante, Dolce, κ.ά.). 5.1.14. Να εκτελεί με ευχέρεια κομμάτια που συνδυάζουν πολλαπλές ρυθμικές αξίες, π.χ. τρίηχα, δέκατα έκτα, τριακοστά δεύτερα κ.ά. 4.1.15. Να συνεχίσει να εμπεδώνει περισσότερα σύνθετα/μεικτά μέτρα 5.1.16. Να σκέφτεται και να εκτελεί ταυτόχρονα δύο διαφορετικούς ρυθμούς είτε στο ίδιο χέρι, είτε και στα δύο, όπως δύο φθογγόσημα έναντι τριών, τρία έναντι τεσσάρων, κ.ά. 5.1.17. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης όλες τις κλίμακες και αρπισμούς σε δύο οκτάβες,	**σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση** στην ευθεία κατάσταση και **β) μόνο** παράλληλη κίνηση στις αναστροφές, **σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες** **5ΥΠ1.2.2. Αρπισμο**ί **(**«σπασμένες συγχορδίες» 4 φθόγγων σε διαδοχή αναστροφών με μετάθεση του χεριού) **σε όλες τις κλίμακες** σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ’ επιλογήν του εκπαιδευτικού: **5ΥΠ1.2.3. Αρπισμοί τετράφωνων συγχορδιών** σε **δύο οκτάβες** της **δεσπόζουσας μεθ’ εβδόμης** (V7) στην **ευθεία** κατάσταση, εφόσον ο μαθητής έχει ήδη σχετική θεωρητική κατάρτιση. **<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** **5ΥΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου** («ανοιχτή» θέση, π.χ. ντο-μι-σολ-ντο) σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές σε όλες τις κλίμακες.** **5ΥΠ1.3.2. Τετράφωνες συγχορδίες** της **δεσπόζουσας μεθ’ εβδόμης (V7)** στην **ευθεία** κατάσταση. **5ΥΠ.1.3.3: Συνδέσεις συγχορδιών σε βασικές τονικότητες,** σύμφωνα με το παρακάτω μοντέλο, εφόσον ο μαθητής έχει ήδη σχετική θεωρητική κατάρτιση:	περιλάβει 3-6 δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το Πιάνο Επιλογής. Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων. **5Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους: 5Α2.1. Να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί όλες τις μείζονες και ελάσσονες με διέσεις και **τουλάχιστον** όλες τις μείζονες με διέσεις και υφέσεις σε πιο αργό τέμπο με τις συγχορδίες τους και τους αρπισμούς, **χωρίς την αντίθετη κίνηση.** 5Α2.2. Να μελετήσει **πέντε με έξι** κομμάτια επιπλέον αυτών που κάνει στο Υποχρεωτικό Πιάνο, με

	συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, σε αναστροφές, κ.ά. 5.1.18. Να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα, αλλά και να μελετάει με διαφορετικούς ρυθμούς και τρόπους. 5.1.19. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς. 5.1.20. Να μπορεί να παίζει νέες πιο πολύπλοκες συνδέσεις συγχορδιών 5.1.21. Να ομαδοποιεί τις κλίμακες ανάλογα το είδος, τον οπλισμό ή το δακτυλισμό και να κάνει συγκρίσεις 5.1.22. Να μαθαίνει από την αρχή τους σωστούς δακτυλισμούς, ώστε να λύνονται τα δύσκολα προβλήματα της τεχνικής, και να αποδίδονται τα χαρακτηριστικά του έργου που έδωσε ο συνθέτης. 5.1.23. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι τους φθόγγους σε όλο το πληκτρολόγιο μέσω της εξάσκησης του τυφλού προσανατολισμού στα πλήκτρα 5.1.24. Να χρησιμοποιεί ελεγχόμενα και πιο συνειδητά το πεντάλ σύμφωνα με τις ενδείξεις της παρτιτούρας. 5.1.25. Να επιτύχει τη διαισθητική	 ***Σημείωση:*** *Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να διδάξει την απατηλή ή την ατελή πτώση* **<u>ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** Α) "Le Pianiste Virtuose", C.L. Hanon Β) "La Deliateur", E. Van de Velde Γ) Germer, Piano Technique, Op. 28, εκδ. Φίλιππος Νάκας Δ) "Daily Technical Studies for the Pianoforte", Oscar Beringer, Ed. Bosworth Ε) "Sixty Progressive Exercises for the Piano", J. Pischna Technical Studies, Op. 792 **4ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση: **5ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):** **<u>C.Czerny-Practical Method for Beginners on the pianoforte Op.599:</u>** No.68 (staccato – εναλλαγή δαχτύλων)	προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.). Από αυτά οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας και τεχνικής (μεγαλύτερες εκτάσεις δαχτύλων, χρωματικά περάσματα, μεγάλα πηδήματα, ποικίλματα κ.ά.) 5Α2.3. Στο πλαίσιο της Prima Vista (5ΥΠ3), να ασχοληθεί συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο. 5Α2.4. - Στο πλαίσιο του Αυτοσχεδιασμού και της Δημιουργίας στο Πιάνο (5ΥΠ4-ΠΔ2), να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού,

	αλληλεξάρτηση μουσικής φαντασίας και κινήσεων των δακτύλων και του ποδιού. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 5.1.26. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται. 5.1.27. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του. 5.1.28. ΝΑ αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί να αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων. **Ειδικότερα για τη Prima Vista (βλ. 5ΥΠ3, στήλη 3)**	No.81 (legato με αποτζιατούρες) **CZERNY-GERMER (50 Little studies) part 1:** No.45 (legato-άσκηση για όλα τα δάχτυλα) No.47 (legato με αναπνοές) **C.CZERNY-ETUDES DE MECANISME Op.849 :** No.15 (αρπέζ) No. 20 (legato δακτυλικά μοτίβα) No. 21 (χρωματική κίνηση) **H.BERTINI 50 Σπουδές :** Αρ.15 - op. 100, no. 13 (legato διαστήματα 6[ης]) Αρ. 14 – op. 100, no. 11 (legato πασάζ στο δεξί) **C.L.HANON-The Virtuoso-Pianist :** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **C.GURLITT Op.101 :** No.19 *«Hunting Song»* (legato) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-101.pdf** **C.GURLITT - The Easiest studies, Op. 83, Book 2:** No.19 (legato-δεξί χέρι), No.20 (legato-αριστερό χέρι) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-83.pdf** **F.Le COUPPEY-The Alphabet Op.17:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/couppey/couppey-17.pdf** **H.Lemoine-Etudes Enfantines Op.37 (Book 1) :** No. 31 (ταχύτητα στα 16[α]) No.33 (legato,σπαστές συγχορδίες) **S.Heller Op.125 d'Expresssion et de Rhythme:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **B.BARTÓK «MIKROKOSMOS»(Vol.4):**	ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. - Στο πλαίσιο της Μουσικής Σύμπραξης (5ΥΠ4-ΠΔ3), να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **5Α3. Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο «Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα» τα εξής: **5Α3.1. Δύο κλίμακες σε τέσσερις**

	Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται: 5.1.29. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ 5.1.30. Να εξοικονομίσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης 5.1.31. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως Prima Vista 5.1.32. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 5.1.33. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας 5.1.34. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του	Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **5ΥΠ2.2 Ομάδα Β (Πολυφωνικό/ προκλασικό έργο)** **COUPERIN, F. First Prelude** από το έργο Couperin: L' art de toucher le clavecin (M. Halford) **DAQUIN, L. CL. Ο Κούκος** από τη Νέα Μέθοδο Πιάνου ΙΙ (J.Al. Burkard) **LEO, L. Toccata** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **TELEMANN, G. PH. Fantasie** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **CLARKE, J. Jigg** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **BACH, J.S. Gavotte** από την Ανθολογία 50 Greats for the Piano (Yamaha) **ZIPOLI, D. Fughetta** από το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **BACH, J.S. Prelude no. 3** από τα **6 Μικρά Πρελούδια** **BACH, J.S. Inventions à deux voix no 1, 4, 8 & 13** **5ΥΠ2.2: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** DIABELLI, A. Σονατίνα, No 3, 3ο μέρος από το έργο Le bouquetier, op.151 KUHLAU, F. Σονατίνα, op.20, no 2, 1ο μέρος BEETHOVEN, L.V. Σονατίνα αρ. 2 σε Φα μ., 1ο μέρος MOZART, W.A. Σονάτα, K545, 1ο μέρος SCHUMANN, R. Sizilianisch (αρ. 11) και Knecht Ruprecht (αρ. 12) από το έργο Άλμπουμ για τη νεότητα, op. 68 ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Πατιναδούλα, αρ.2 από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Σειρά Δεύτερη, αρ.1-3 ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Μικρές παραλλαγές επάνω σ' ένα χορευτικό	**οκτάβες** σε παράλληλη **ή και αντίθετη κίνηση** **Αρπισμοί συγχορδιών** σε **τέσσερις ανιούσες και κατιούσες οκτάβες** α) σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση στην ευθεία κατάσταση, β) με **αναστροφές** σε παράλληλη κίνηση **μόνο** στις εξεταζόμενες κλίμακες **Τρίφωνες συγχορδίες** με διπλασιασμό της θεμελίου σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** στις εξεταζόμενες κλίμακες **Δύο συγχορδίες και δύο αρπισμοί τετράφωνης συγχορδίας της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης (V7)** των εξεταζομένων κλιμάκων **σε δύο οκτάβες,** σε παράλληλη κίνηση στην ευθεία κατάσταση **Μία σύνδεση συγχορδιών** της εξεταζόμενης κλίμακας (ή πτώση) **5Α3.2. Τέσσερα** μουσικά έργα: - Μία σπουδή -Ένα πολυφωνικό/ προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού

	5.1.35. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές 5.1.36. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 5.1.37. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 5.1.38. Να εδραιώσει την κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πέμπτου επιπέδου επιδιώκεται:** 5.1.39. Να μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία Prima Vista σε κομμάτια με διμερή και τριμερή φόρμα. Τα κομμάτια μπορούν να ποικίλουν σημαντικά ως προς το περιεχόμενο, την υφή και τη ρυθμική αγωγή τους, και τα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν. Επίσης ο μαθητής θα πρέπει να μπορεί να συνοδεύει άλλο μουσικό με απλή ομοφωνική συνοδεία, ενώ εκτελεί Prima Vista χωρίς προηγούμενη πρόβα 5.1.40. Να ανταποκρίνεται στην Prima Vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το	τραγούδι από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Σειρά Τρίτη, αρ.1-4 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. Allegro Moderato, αρ. XIII και Allegro ma non troppo, αρ.XVI από το έργο 44 Παιδικά κομμάτια, Τεύχος 1 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. 22 Τραγούδια και χοροί από τα Δωδεκάνησα, 1ο τεύχος, και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. I, IV και IX. ΣΦΕΤΣΑΣ, Κ. Λυπημένη Παρέλαση από το έργο Στο Ρεύμα του ήλιου- Ο μαγικός παιδικός κόσμος, Βιβλίο I ΣΤΟΥΠΗ, Μ. Γιάννη μου το μαντήλι σου, από το έργο Σεικίλου Επόμενα Α΄ (Εκδόσεις Πελασγός MENDELSSOHN, F. Παιδικό κομμάτι, αρ. 2 & αρ. 3 από το έργο Kinderstücke, op.72 GRIEG, E. Waltz op. 38, no. 7 CHOPIN, F. Valse KKIV b, Nr.11 από το έργο Walzer (Edition Peters) CHOPIN, F. Mazurka, op.7, Nr.5 από το έργο Mazurkas (Edition Peters) ΝΙΚΗΤΑΣ, Κ. «Εν κινήσει..», αρ. 12 από τη συλλογή Παιδικά κομμάτια για πιάνο πάνω σε κυκλαδίτικα θέματα (Ελληνικός Μουσικός Κύκλος, Εκδ. Φ. Νάκας & Υιοί) **5.ΥΠ3. Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima Vista)** 5 Θεματικές ενότητες **5ΥΠ3.1: Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο πέμπτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες εστιάζουν στη σταδιακή εισαγωγή σε αλλαγές μέτρου και στην εκτεταμένη ανάγνωση νοτών με βοηθητικές γραμμές. 5ΥΠ3. 1.1. **Διαστηματική ανάγνωση** με όλους τους συνδυασμούς	- Ένα ακόμα έργο ελεύθερης επιλογής από μία από τις Ομάδες Α, Β, ή Γ . Τα τρία από τα εξεταζόμενα κομμάτια μπορούν να συμπίπτουν με τα εξεταζόμενα κομμάτια του Υποχρεωτικού Πιάνου. Τα κομμάτια να είναι μικρής σχετικά έκτασης, να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). Η σπουδή να είναι γρήγορη (Allegro-Vivace) και αρκετά περίτεχνη (πεντάλ προαιρετικό). **5Α3.3. Prima Vista** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο με το οποίο ο μαθητής συνοδεύει άλλο μουσικό. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού **5Α3.4. Δύο** αντικείμενα με

	κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ.) 5.1.41. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του, ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της Prima Vista. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 5.1.42. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της Prima Vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό 5.1.43. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 5.1.44. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό	συνηχήσεων μέσα στο πεντάγραμμο, και διαστηματική ανάγνωση στις νότες με βοηθητικές γραμμές. **Ενίσχυση αποκωδικοποίησης των νοτών με βοηθητικές γραμμές** και εισαγωγή σκήσεων με γρήγορες εναλλαγές τους (χρήση 1 - 3 βοηθητικών γραμμών πάνω ή κάτω από το πεντάγραμμο) (Howard Richman, *Super Sight-Reading Secrets*) 5ΥΠ3.1.2. **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης** με εισαγωγή σε αλλαγές μέτρου, αλλά με κοινό παλμό (π.χ. από 3/4 σε 4/4) 5 ΥΠ3.1.3. **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων** και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου. Έμφαση δίνεται στα τρίηχα δεκάτων έκτων και τετάρτων, καθώς και στους συνδυασμούς τους με άλλα ρυθμικά σχήματα 5ΥΠ3.1.4. **Συνδυασμός παρατήρησης ρυθμικής ανάγνωσης και μελωδικής κίνησης**: Τα δύο χέρια παίζουν μαζί με ανεξάρτητα ρυθμικά σχήματα και αντιστικτικές κινήσεις πολλαπλών κατευθύνσεων και εναλλαγές με ομοφωνική μουσική **5ΥΠ3.2. Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)** Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί	ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από αντίστοιχα **δύο** από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Το ένα από τα δύο πεδία πρέπει να είναι το ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις και να αφορά τα μουσικά έργα που παίζει ο μαθητής στην εξέταση. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως: «Πόσες φορές συναντούμε το θέμα στο κομμάτι; Είναι πάντοτε το ίδιο; Ποιες οι διαφορετικές μορφές του;» ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο Η αξιολόγηση γίνεται με μια

<table>
<tr>
<td></td>
<td>έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του

5.1.45. Να αποκτήσει πολύτιμη εμπειρία άμεσης μουσικής ανταπόκρισης σε οπτικά και ακουστικά ερεθίσματα παίζοντας με άλλους μουσικούς, αφού η πλειοψηφία των ομαδικών πιανιστικών δραστηριοτήτων, επαγγελματικών και ερασιτεχνικών, απαιτούν την άμεση ανάγνωση μουσικού κειμένου για πρόβες μουσικής δωματίου, συνοδείες, συμμετοχές σε μουσικά σύνολα, κ.λπ.</td>
<td rowspan="2">της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο πέμπτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις χαρακτηριστικών τυπικής μουσικής φόρμας.

5ΥΠ3.2.1. Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε μέτρα που χαρακτηρίζουν χορούς διαφόρων τύπων (βαλς, μινουέτα, μπολερό, καλαματιανός, κ.λπ.)

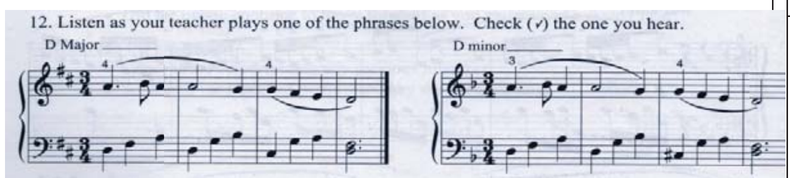
5ΥΠ3.2.2. Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε μελωδικά μοτίβα μεγαλύτερου εύρους (2 ή περισσοτέρων μέτρων)

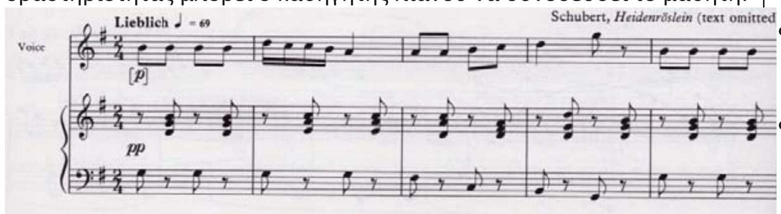
5ΥΠ3.2.3. Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο. Επικέντρωση σε αρμονικές αλυσίδες (με πρακτική/ακουστική προσέγγιση)

5ΥΠ3.2.4. Αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων. Επικέντρωση σε μικρές και απλές διμερείς μορφές (π.χ. μικρά μινουέτα) και αναγνώριση των βασικών μορφολογικών δομών

5ΥΠ3.3. Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου
Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για</td>
<td rowspan="2">δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή.
ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη.
Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με τον καθηγητή του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη της ομάδας.

<u>Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών</u>
<table><tr><th>Μελέτη κομματιών</th><th>Μελέτη prima vista</th></tr><tr><td>Διόρθωση λαθών</td><td>Διατήρηση ρυθμού και</td></tr></table></td>
</tr>
<tr>
<td>5.2. Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία</td>
<td>5.2.1. Να συνεχίσει να εξοικειώνεται με νέους τρόπους παιξίματος, όπως leggiero, legatissimo, κ.ά, και να επιδιώκει την απόδοσή τους.
5.2.2. Να εξοικειωθεί με νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής όπως: martellato, rinforzando, ppp, fff, κ.α
5.2.3. Να εξοικειωθεί με νέους όρους ρυθμικής αγωγής, όπως rubato, κ.α
5.2.4. Να χρησιμοποιεί διάφορα είδη τουσέ για διαφορετικές ηχητικές εντάσεις και ποιότητες</td>
</tr>
</table>

	5.2.5. Να εξοικειώνεται και να αποδίδει τη λειτουργία των θέσεων και άρσεων και των πτώσεων στα μουσικά κομμάτια που έχουν περισσότερο πολύπλοκη σχέση μεταξύ τους καθώς και τις κορυφώσεις και τους χρωματισμούς ενός μουσικού έργου.	παράδειγμα η εκτέλεση τεχνικής μελέτης με κλειστά μάτια ή η κάλυψη του κειμένου που εκτελεί ο μαθητής.		παλμού ανεξαρτήτως λαθών
		5ΥΠ3.3.1. **Εξάσκηση με κάλυψη των νοτών που εκτελούνται** από τον καθηγητή, ώστε το βλέμμα του μαθητή να οδηγείται τουλάχιστον 1 μέτρο μπροστά	Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος	Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier
	5.2.6. Να εφαρμόσει συνειδητά την οικονομία κινήσεων	5ΥΠ3.3.2. **Εξάσκηση εκτέλεσης της τονικής συγχορδίας** κάθε κλίμακας σε όλες τις αναστροφές σε μια οκτάβα **με κλειστά μάτια**. Μεταφορά της δραστηριότητας σε όλο το πληκτρολόγιο.	Προσοχή στις λεπτομέρειες	Προσοχή στη γενική εικόνα
	5.2.7. Να εκπαιδεύει την ακοή του-ολοένα και περισσότερο-όσον αφορά τη διάρκεια των φθόγγων, τη δύναμη και την ποιότητα του ήχου 5.2.8. Να αναπτύξει ανεξαρτησία κίνησης και κρούσης μεταξύ των δακτύλων του ίδιου χεριού ώστε να αποδώσει δύο διαφορετικές φωνές (π.χ. μελωδική γραμμή και συνοδεία) που παίζονται από το ίδιο χέρι	**5ΥΠ3.4. Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής** Παρά το γεγονός ότι οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο πέμπτο επίπεδο σε λεπτομερείς ακουστικές διακρίσεις σχετικά κοντινών μουσικών χαρακτηριστικών. 5ΥΠ3.4.1. **Διάκριση** ανάμεσα σε φράσεις που δίνονται σημειογραφικά ως επιλογές, οι οποίες έχουν **ακουστικά μικρές διαφορές**	Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού	Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων
	5.2.9. Να ανταποκρίνεται πάντοτε με σχολαστικότητα και οικονομία κινήσεων στην ηχητική εικόνα την οποία θέλει να μεταδώσει 5.2.10. Να ακούει προσεκτικά το παίξιμό του και να διορθώνει κάθε κακή κλιμάκωση της έντασης και κάθε δυναμική ανωμαλία	 (Keith Snell & Martha Ashleigh, *Fundamentals of Piano Theory*, Level 7)	Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφία	Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφία

	5.2.11. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει πιο συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης για τη βελτίωση της άρθρωσης, της ποιότητας του ήχου του και την απόδοση των μουσικών φράσεων.	5ΥΠ3.4.2. **Ακρόαση** κομματιών που έχουν σύνθετα/μεικτά μουσικά μέτρα (7/8,, 9/8, 12/8 κ.λπ.) και ταυτοποίηση τόσο του βασικού τους ρυθμού, όσο και των σχετικά ισχυρών υποπαλμών τους **5ΥΠ3.5. Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Σε αυτό το πέμπτο επίπεδο θα πρέπει ο νέος μουσικός να δοκιμάσει τη συνοδεία άλλου μουσικού σε άγνωστο κείμενο για να αναπτύξει ακόμη περισσότερο τα μουσικά αντανακλαστικά του. 5ΥΠ3.5.1:**Εξάσκηση με ταυτόχρονη** (την ώρα της Prima Vista) **πρόβα** με άλλο μουσικό ή τραγουδιστή (ντουέτο). Το μουσικό κείμενο θα είναι κατά κανόνα ομοφωνικό και με τυπικό ρόλο συνοδείας και όχι ισότιμο μουσικής δωματίου. Σε περίπτωση δυσκολίας οργάνωσης αυτής της δραστηριότητας μπορεί ο καθηγητής πιάνου να συνοδεύσει το μαθητή. (Peter Aston & Julian Webb*, Music Theory in Practice*, Grade 7) **5ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και	ς | ς είναι αναγκαία για την γρήγορη απόδοση του κειμένου **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista** • **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 5 ABRSM Publishing , 2010. • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day,* Book 5. The FJH Music Company, 2007. • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 5. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 5. Faber Music, 2008. • **Χαρατσή, Λιάνα**. *Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο.* Edition Orpheus, 2014. • **Richman, Howard.***Super Sight-reading Secrets*. Sound Feelings Publishing, 1986. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sightreading*. Mayfield Publishing
5.3. Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία	5.3.1. Να παίζει με ακρίβεια και προσήλωση στο μουσικό κείμενο 5.3.2. Να σκέφτεται αρμονικά και να ενισχύσει τη μουσικότητα και την ευαισθησία του, 5.3.3. Να διαμορφώνει ερμηνευτική άποψη για το μελετούμενο μουσικό έργο και να το παίζει με μουσικότητα 5.3.4. Να αναπτύξει την ακοή, τη διανόηση και την ιδιοσυγκρασία του, ώστε να πετύχει μια ενδιαφέρουσα ερμηνεία και να μπορεί να διατηρεί την εκτελεστική του δυναμική σε έργα μεγαλύτερης διάρκειας και μουσικών απαιτήσεων 5.3.5. Να εξοικειώνεται ολοένα και περισσότερο με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού, και να έχει έντονο το αίσθημα των ευθυνών, της αυταξίας και της αξιοπρέπειάς του 5.3.6. Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των		

	μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει	ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη.	Company, 1991.
5.4. Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	5.4.1. Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει και ιδίως των τελικών εξετάσεων, όπως: συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή και μετατροπίες του έργου. 5.4.2. Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων. 5.4.3. Να έρθει σε επαφή με την εργογραφία, τη ζωή και το προσωπικό στυλ σύνθεσης Ελλήνων συνθετών 5.4.4. Να γνωρίσει, μέσα από το ρεπερτόριό του, τις Εθνικές Σχολές (της Ευρώπης κυρίως) και τους σημαντικότερους εκπροσώπους τους, ώστε να ενσωματώνει στο παίξιμό του στοιχεία που αναδεικνύουν τις μουσικές ιδιαιτερότητες των Σχολών αυτών. 5.4.5. Να αναπτύξει δεξιότητες στο πιάνο που βοηθούν στην κατανόηση	ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις Περιλαμβάνονται θέματα του επιπέδου 4: - Ο μηχανισμός του πιάνου/διαδικασία παραγωγής ήχου/ προγονικές μορφές πιάνου (τσέμπαλο-φορτεπιάνο) - Σχετική μείζονα/ελάσσονα - Έμφαση στις χρονικές περιόδους που χρησιμοποιούνται: τσέμπαλο, φορτεπιάνο, πιάνο - Ονομασία στολιδιών - Εύχρηστα διαστήματα με χαρακτηρισμό και αναστροφές - Χρήση ορολογίας για την άρθρωση (staccato/legato/ portamento) - Λεπτομερής αναφορά στις κατά καιρούς κατασκευαστικές διαφοροποιήσεις του πιάνου και τις διαφοροποιήσεις που επιφέρουν στην άρθρωση/ήχο/προσωδία - Δεσπόζουσα μεθ΄ εβδόμης και αναστροφές - Εντοπισμός μετατροπιών με βάση την αρχική παρατήρηση του ξένου προς την αρχική τονικότητα φθόγγου - Ποικίλματα και διαβατικοί φθόγγοι στην μελωδία - Φράση-Περίοδος και παρακολούθησή τους ως δομικό στοιχείο/ Εντοπισμός φόρμας του κομματιού - Φόρμα ροντό με το κύριο θέμα (είτε ως φράση, είτε ως περίοδος) να επιστρέφει και να διαφοροποιείται από τα άλλα μέρη. - Εισαγωγική αναφορά στη Σουίτα και τους χορούς της - Διάκριση ομοφωνικού/ πολυφωνικού στυλ και παρακολούθηση μιμήσεων - Φόρμα σονάτα με τα δύο σχεδόν αντιθετικά θέματα (κύριο/πλάγιο) που διαφοροποιούνται ως προς την τονικότητα και χαρακτήρα και εμφανίζονται στην έκθεση για να γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας στο μεσαίο μέρος της σονάτας, την Ανάπτυξη με τελικό στόχο την επανέκθεσή τους στην αρχική τονικότητα και την πιθανή ολοκλήρωση	• **Snell, Keith & Martha Ashleigh**. *Fundamentals of Piano Theory*, Levels 6-7. Neil A. Kjos Music Company, 1998. • **Aston, Peter & Julian Webb**. *Music Theory in Practice*, Grades 5 - 7. ABRSM, 1993. **Kember, John.** *More Piano SIght-Reading: Additional Material for Piano Solo and Duet*. Schott, 2010. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο:** • **Klose, Carol**. *Piano teacher's Guide to Creative Composition*. Hal Leonard, 2011. • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Tenni, Jyrki & Jasse Varpama**. *Vappa Säestys ja Improvisointi (Keyboard Accompaniment & Improvisation).* Otava, 2010. • **Jacobson, M. Jeanine.** *Professional Piano Teaching*. Alfred Publishing, 2006. **ABRSM:** *Musicianship in Practice*,

	και την εμπέδωση των γνώσεων θεωρητικών της ευρωπαϊκής μουσικής και της αρμονίας που έχει διδαχθεί με παίξιμο συγχορδιών ή και απλών διαδοχών συγχορδιών με πτώσεις σε διάφορες τονικότητες. 5.4.6. Να συνεχίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής αλλά και της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. 5.4.7. Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο 5.4.8. Να συνδέσει τα μουσικά έργα που παίζει με θέματα που συσχετίζονται με άλλα μαθήματα 5.4.9. Να συνειδητοποιήσει και να βιώσει, μέσα από την πλαισιωμένη διδασκαλία, την επιτελεστικότητα και το ρόλο της μουσικής στην κοινωνία σε σχέση με τη δική του μουσική ανάπτυξη και ικανότητα ως προς το πιάνο. 5.4.10. Να αποκτήσει άνεση στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ και της Μουσικής Τεχνολογίας ως εργαλεία στην ανάπτυξη της	με coda. -Γνώσεις για το συνθέτη και την εργογραφία του - Ονομασία Περιόδου σύνθεσης και χρονικό πλαίσιο - Σύνδεση του συνθέτη με την προγονική μορφή πιάνου για την οποία έγραψε - Παραλληλισμός των γνώσεων για συνθέτη και την μουσική περίοδο που γράφει με τα κοινωνικά-οικονομικά χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής και ελληνικής ιστορίας - Αναζήτηση των μουσικών συνθηκών, προϊόντων και γεγονότων στην αντίστοιχη περίοδο της ελληνικής ιστορίας -Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους αναφορικά με το στυλ παιξίματος των συνθετών που μελετώνται - Σύνδεση της μουσικής περιόδου με τις γενικότερες εξελίξεις στην Ιστορία της Τέχνης -Ενδεικτική αναφορά πιανιστών εγνωσμένου κύρους αναφορικά με το στυλ παιξίματος των συνθετών που μελετώνται και σχολιασμός τους και επιπλέον: - Γνώσεις για το συνθέτη και την εργογραφία του με έμφαση στα έργα του για πιάνο (ή προγονικές μορφές του) 5ΕΔΜ: Ενδεικτικές Δραστηριότητες και Μέσα 5ΕΔΜ1. Παίξιμο από τον καθηγητή για να ρωτηθεί ο μαθητής σχετικά με τη διάθεση που του δημιουργείται στο πρώτο άκουσμα ή τις εντυπώσεις του από τη σχέση τίτλου και περιεχομένου – αιτιολόγηση τίτλου (π.χ. με βάση τη δομή: φαντασία ή με ονομασία χορού και αναζήτηση ενδεικτικών στοιχείων που οφείλουν να αναδειχθούν προκειμένου να συνάδει ο τίτλος με την γενικότερη ερμηνεία), ή το εάν είναι γραμμένο σε μείζονα/ελάσσονα τρόπο ή εάν το μέτρο του είναι μονός ή ζυγός αριθμός, ή αν αποτελείται από μελωδία-συνοδεία (δηλ. ομοφωνικό) ή από δύο φωνές (πολυφωνικό) ή εάν μπορεί να εντοπίσει και να τραγουδήσει το βασικό μοτίβο ή θέμα και να εντοπίζει σε κάθε του εμφάνιση.	Book III, ABRSM Publishing, 1996. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης** • **Rehberg, Willy**. *Classical Piano Duets. Easy Original Duets for piano 4 hands.* Schott, 1985. • **Mohrs, Peter.** *Classical Music for Children for violin and piano*. Schott, 2010. • **Mohrs, Peter.** *Classical Music for Children for cello and piano*. Schott, 2014. • **Kember John,** *The Ensemble Collection 1-4.*Schott, 2001. • **Bober, Melody**. *Grand Trios for Piano,* for 1 piano 6 hands. Books 5. Alfred Publishing, 2012. • **Kowalchyk, Gayle & E.L. Lancaster, ed**. *Essential Keyobard Duets,* Volume 1. Alfred Publishing, 2001. **Σιδέρης, Νικόλας.** *Piano Stories* for piano 4 hands. Editions Musica Ferrum, 2013.

	ικανότητάς του να παίζει πιάνο.	5ΕΔΜ2. Κατόπιν διερεύνησης του καθηγητή, υπόδειξη συγκεκριμένων βίντεο στο διαδίκτυο, είτε συγκεκριμένου εκτελεστή που θα λειτουργήσει ως πρότυπο ή αποτρεπτικά, είτε συγκεκριμένου τρόπου υποδειγματικού ή μη παιξίματος. 5ΕΔΜ3. Εντοπισμός και παρακολούθηση των συστατικών στοιχείων του κομματιού (μελωδία, συνοδεία) και εντοπισμός κυρίων συγχορδιών μέσα από την σπασμένη μορφή τους με στόχο την συνειδητοποίηση του αρμονικού σκελετού του κομματιού 5ΕΔΜ4. Ο μαθητής παίζει την μία φωνή και τραγουδά την άλλη 5ΕΔΜ5. Διακόσμηση του στούντιο πιάνου με χρονολογικούς πίνακες/ιστορική γραμμή για συνθέτες και μουσικές περιόδους, με πίνακες σχέσης μεγάλων συνθετών ως δασκάλου/μαθητή, με κατασκευαστικά σχεδιαγράμματα των προγονικών μορφών και του πιάνου, κ.ά. 5ΕΔΜ6. Δημιουργία από τον εκπαιδευτικό φύλλου πληροφοριών και ανάλυσης για τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής για την τελική εξέταση. 5ΕΔΜ7. Χρήση ερωτηματολογίου ή ρουμπρίκας αυτοαξιολόγησης του μαθητή. 4ΕΔΜ8. Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο ή σειράς βίντεο οδηγιών από τον καθηγητή που μπορεί να βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του σχολείου όπου συγκεντρώνεται το υλικό μαθημάτων, με θέματα όπως: κίνηση δακτύλων-καρπού-πήχεως-ώμου για τις διαφορετικές αρθρώσεις παιξίματος, κίνηση καρπού για το φραζάρισμα και το παίξιμο συγχορδιών, τεχνικές μελέτης για συγκεκριμένο κομμάτι, ασκήσεις προθέρμανσης, χρήση της άρθρωσης για την ανάδειξη του στυλ στα πολυφωνικά/προκλασσικά έργα κ.ά. 3ΕΔΜ9: Αναζήτηση ολιγόλεπτου βίντεο από τον καθηγητή με το ίδιο κομμάτι εκτελεσμένο σε πιάνο, τσέμπαλο και πιθανώς φορτεπιάνο. 5ΕΔΜ10. Δημιουργία ολιγόλεπτου βίντεο από τον καθηγητή με εικονιστικά χαρακτηριστικά από Καλές Τέχνες (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) που συνδέονται με στυλιστικά χαρακτηριστικά της μελετώμενης περιόδου	
5.5. Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	Ο μαθητής επιδιώκεται να: 5.5.1. Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των εκφραστικών δυνατοτήτων του οργάνου 5.5.2. Να αποκτήσει αυξανόμενη συνειδητότητα των δομικών στοιχείων και σχέσεων ενός κομματιού, τα οποία με τη σειρά τους θα αποτελέσουν την πρώτη ύλη για την δική του μουσική δημιουργία. **Ειδικότερα για τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. ΥΠ4, ΠΔ2 της στήλης 3):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 5.5.3. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση 5.5.4. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 5.5.5. Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας		

	5.5.6. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 5.5.7. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο 5.5.8. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 5.5.9. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς 5.5.10. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης 5.5.11. Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πέμπτου επιπέδου επιδιώκεται:** 5.5.12. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά και μελωδικά στο πιάνο λαμβάνοντας υπόψη του την	**ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο** 5 Θεματικές ενότητες **5ΠΔ2.1. Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική. Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Σταδιακά οι ελεύθεροι αυτοσχεδιασμοί μπορεί να γίνουν πιο εκτεταμένοι, να έχουν ηχοχρωματική ισορροπία και εσωτερική δομή, ακόμη και να καταγράφονται με μη συμβατική σημειογραφία. Στο πέμπτο επίπεδο ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός γίνεται με **ηχητική απόκριση ανάμεσα σε 2 μαθητές** (2 πιανίστες ή ένας πιανίστα και ένας εκτελεστής άλλου οργάνου). Ο κάθε μαθητής παράγει το δικό του ήχο διαδοχικά, και η μουσική ανταπόκριση συνεχίζεται ως μουσικός διάλογος. Ο δάσκαλος λειτουργεί υποστηρικτικά σχολιάζοντας θέματα ισορροπίας της σύνθεσης. **5ΠΔ2.2. Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές παραμέτρους ταυτόχρονα.	

<table>
<tr>
<td></td>
<td>αρμονική ακολουθία και παρέχοντάς τη ταυτόχρονα με τον αυτοσχεδιασμό

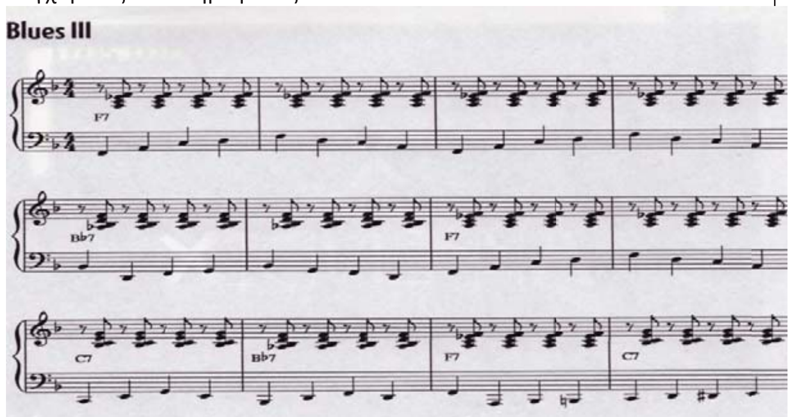
5.5.13. Να επιχειρήσει μελωδικές μελοποιήσεις σε δοσμένο στίχο

5.5.14. Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού με δοσμένο basso ostinato.

Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:

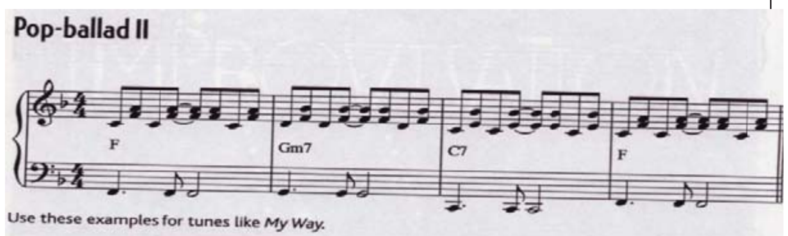
5.5.15. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων

5.5.16. Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη

5.5.17. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να</td>
<td>Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε απλοποίηση του συνοδευτικού μοτίβου με απόδοση μόνο της βάσης της συγχορδίας (μιμούμενη το κοντραμπάσο ή μόνο με το αριστερό χέρι στο παράδειγμα που δίνεται), με δοσμένη ακολουθία συγχορδιών που δίνεται στο μαθητή. Ο μαθητής μπορεί να κάνει ελεύθερο ρυθμικό και μελωδικό αυτοσχεδιασμό χρησιμοποιώντας νότες από τις συγχορδίες, διαβατικές, χρωματικές, παίζοντας και τις συγχορδίες ολοκληρωμένες.

(Jyrki Tenni, Jasse Varpama, Keyboard Accompaniment and Improvisation)

5ΠΔ2.3. Μελωδικός αυτοσχεδιασμός
Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Οι μελωδικοί αυτοσχεδιασμοί μπορεί να έχουν</td>
<td></td>
</tr>
</table>

	υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του **Ειδικότερα για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. ΥΠ4, ΠΔ3 της στήλης 3):** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 5.5.18. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς 5.5.19. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας 5.5.20. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες 5.5.21. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας 5.5.22. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να	μιμητικό χαρακτήρα στην αρχή και να εξελιχθούν σε πηγή έμπνευσης για εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές ή και μελοποιήσεις. Το πέμπτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **συνθέσεις μελωδικές, με μελοποίηση δοσμένου στίχου**. Έμφαση πρέπει να δοθεί στη συμπόρευση του τονισμού του λόγου και της μελωδίας. Η συνθετική δραστηριότητα ενισχύεται με αυτοσχεδιαστική δημιουργία παραλλαγών της μελωδίας που συνετέθη ανεξαρτήτως του κειμένου, τόσο φωνητικά όσο και στο πιάνο. **5ΠΔ2.4. Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν συγκοπές, αντιχρονισμούς, πολυρυθμίες και στυλιζαρισμένες ρυθμικές συνοδείες, όπως βαλς, σάλσα, ταγκό κ.λπ. Στο πέμπτο επίπεδο προτείνεται **ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** δοσμένου τραγουδιού ή κομματιού **σε συγκεκριμένα ρυθμικά στυλ - patterns** (π.χ. χοροί, μπαλάντες κ.λπ.) (Jyrki Tenni & Jasse Varpama, *Keyboard Accompaniment and Improvisation*)	

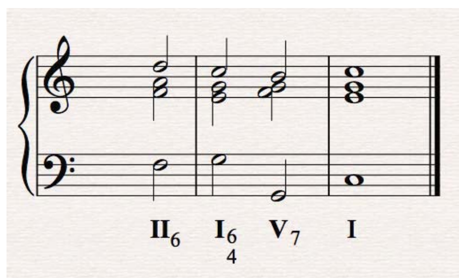
	βελτιώσει την Prima Vista του 5.5.23. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 5.5.24. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 5.5.25. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του πέμπτου επιπέδου επιδιώκεται:** 5.5.26. Να παίζει με άλλους πιανίστες κομμάτια κατά κανόνα πρωτότυπα και κατάλληλα για το επίπεδό του 5.5.27. Να παίζει με μεγαλύτερα σύνολα μουσικής δωματίου κομμάτια πρωτότυπα ή μεταγραφές κατάλληλες για το επίπεδό του. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 5.5.28. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης	**5ΠΔ2.5. Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός** Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο, από αισθητικής πλευράς. Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει **αυτοσχεδιασμός μελωδικός και ρυθμικός πάνω σε δοσμένο *ostinato***, βασισμένος σε ostinato από κάποιο κομμάτι πιανιστικού ρεπερτορίου με τέτοιου τύπου συνοδεία. Με κατάλληλες οδηγίες το αυτοσχεδιαστικό κομμάτι θα είναι στυλιστικά παρεμφερές με το κομμάτι ρεπερτορίου. (A Casella, *11 Pezzi Infantili*, Op. 35)	

	και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα 5.5.29. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας 5.5.30. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο.	**ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη** **5ΠΔ3.1. Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους πιανίστες.** Υπάρχει αρκετό πρωτότυπο μουσικό υλικό για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο ή σε δύο πιάνα. Σε αυτό το επίπεδο καλό είναι οι μαθητές να αρχίσουν να παίζουν κομμάτια που δεν είναι μόνο μεταγραφές ή καθαρά παιδαγωγικού χαρακτήρα, αλλά είναι πρωτότυπα γραμμένα για σύνολο πιανιστών και καλύπτουν ένα μεγάλο στυλιστικό εύρος πιανιστικής γραφής. **5ΠΔ3.2: Συμμετοχή σε ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου** . Με τη συμμετοχή σε αυτά τα σύνολα αυξάνεται το εύρος των μουσικών συνεργασιών καθώς και του ρεπερτορίου που μπορεί να μελετηθεί. (John Kember, *The ensemble collection*, 4)	

ΠΙΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ: ΕΠΙΠΕΔΟ 6

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ:	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
6.1. Μουσική Ανάγνωση και Τεχνική του πιάνου	**Ο μαθητής μέχρι το τέλος του έκτου επιπέδου επιδιώκεται:** 6.1.1. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και έλεγχο της ισορροπίας του σώματος όταν παίζει πιάνο 6.1.2. Να παίζει με κατάλληλη τοποθέτηση και στάση χεριών, καρπών, δακτύλων καθώς και των πήχεων, των βραχιόνων και των ώμων σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα και χωρίς να σφίγγεται 6.1.3. Να αποκτήσει περισσότερη άνεση και ευχέρεια στο παίξιμό του, και να αναπτύξει νέες τεχνικές, όπως η εκτέλεση πιο σύνθετης τρίλιας, ποικιλμάτων, κ.ά. 6.1.4. Να χειρίζεται με άνεση την επέκταση της παλάμης, για να ανταποκριθεί στην εισαγωγή μεγαλύτερων διαστημάτων 6.1.5. Να κάνει με άνεση μεταθέσεις ή διασταύρωση χεριών πιο σύνθετης φύσης 6.1.6. Να χρησιμοποιεί με άνεση ολοένα και μεγαλύτερη έκταση του	**<u>6ΥΠ Υποχρεωτικό Περιεχόμενο:</u>** **6ΥΠ 1Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Κλίμακες, Αρπισμοί, Συγχορδίες** ***<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ:</u>*** *Ο μαθητής στο έκτο επίπεδο, αφού έχει ολοκληρώσει όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες με διέσεις και υφέσεις, ασκείται περισσότερο στην αντίθετη κίνηση και εισάγεται στο παίξιμο των κλιμάκων σε 3ες ανιούσες και κατιούσες, αποκτώντας μεγαλύτερη άνεση στο πληκτρολόγιο και αναπτύσσοντας νέες τεχνικές παιξίματος.* *Επίσης, η διδασκαλία των κλιμάκων αποσκοπεί στο να εμπεδώσουν οι μαθητές καλύτερα τη διάρθρωση όλων των κλιμάκων και να τις ομαδοποιήσουν κατά δακτυλοθεσία και «σχηματική» ανάπτυξη, ώστε να είναι πιο εύκολες στην απομνημόνευση και ταχύτερη εκτέλεση. Επιπλέον, η χρωματική κλίμακα στοχεύει στο να βελτιώσουν οι μαθητές ακόμα περισσότερο τις τεχνικές τους δεξιότητες και να αποκτήσουν σταδιακά άνεση στο πληκτρολόγιο του πιάνου.* *Επιπλέον, οι μαθητές εμβαθύνουν α) στους αρπισμούς και συγχορδίες στην τονική και σε αναστροφές με τα δύο χέρια, β) στην τετράφωνη συγχορδία και αρπισμό «μεθ' εβδόμης», γ) στην τέλεια πτώση με προετοιμασία και δ) στην εισαγωγή του αρπισμού 7ης ελαττωμένης. Παράλληλα, εμβαθύνουν περισσότερο στις συνδέσεις - διαδοχές των συγχορδιών, ώστε να καλλιεργήσουν την ακουστική αντίληψη των αρμονικών ακολουθιών, καθώς επίσης να εστιάσουν και στην πιανιστική απόδοσή τους.* *Ακόμη, ο εμπλουτισμός της διδασκαλίας με νέες τεχνικές και διαφορετικούς τρόπους μελέτης των κλιμάκων, αρπισμών και*	**6Α1.** Ο μαθητής αξιολογείται δια της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξής των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. Στη Prima Vista (6ΥΠ3), ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει 2-4 δραστηριότητες για το Πιάνο Επιλογής σε κάθε διδακτική ώρα πιάνου. Λόγω της συμπληρωματικού χαρακτήρα των θεματικών ενοτήτων συνιστάται σε κάθε μάθημα να χρησιμοποιούνται δραστηριότητες από διαφορετικές θεματικές ενότητες. Στις Συμπληρωματικές μουσικές γνώσεις (6ΥΠ4-ΠΔ1) η αξιολόγηση θα γίνεται δι΄ ακροάσεως με συζήτηση για υποβοηθούμενη αυτοαξιολόγηση. Στο μάθημα γίνονται διερευνητικές

	πιάνου με πηδήματα, αλλαγές θέσεων και συγχορδιών 6.1.7. Να συνεχίσει να αναπτύσσει την ανεξαρτησία των δύο χεριών μέσα από γυμνάσματα και από το υλικό που μελετά 6.1.8. Να διαβάζει και να παίζει με άνεση σε νέο κομμάτι ή άσκηση που μαθαίνει, τους φθόγγους, οι οποίοι μπορεί να εκτείνονται σε όλο το εύρος του πενταγράμμου και στα δύο κλειδιά (Σολ και Φα) και στις βοηθητικές γραμμές πάνω και κάτω από το πεντάγραμμο αντίστοιχα στα δύο κλειδιά και με χρήση του συμβόλου *8*να------------------ 6.1.9. Να συνεχίσει να χειρίζεται με άνεση τις αλλαγές κλειδιών εντός πενταγράμμου για το ίδιο χέρι ή ακόμα και για τα δύο χέρια 6.1.10. Να εξοικειωθεί περαιτέρω με εναλλακτική σημειογραφία και γραφή παρτιτούρας της μουσικής του 20ου αιώνα 6.1.11. Να αναγνωρίζει στην παρτιτούρα πιο πολύπλοκα και σύνθετα ρυθμικά μοτίβα και σχήματα, συγκοπές, αντιχρονισμούς, νέους ρυθμούς, και τονικότητες με περισσότερες αλλοιώσεις και νέα στοιχεία έκφρασης και χρωματισμών (π.χ. Smorzando κ.ά.) ή όρους γενικού χαρακτηρισμού (π.χ. Agitato,	*συγχορδιών, στοχεύει στην περαιτέρω ανάπτυξη των στοιχείων της τεχνικής, ενώ παράλληλα, η διεύρυνση των γνώσεων γύρω από βασικές αρχές εναρμόνισης και συνοδείας μελωδιών, οδηγεί σταδιακά στην καλλιέργεια της αρμονικής αντίληψης των μαθητών.* **Για την ενότητα Κλίμακες-Αρπισμοί-Συγχορδίες ως διδακτέα ύλη για το έκτο επίπεδο προτείνεται η εξής:** **<u>ΚΛΙΜΑΚΕΣ</u>** **6ΥΠ1.1.1.** Η κλίμακα **ντο** μείζονα σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση και **σε 3ες σε παράλληλη κίνηση μόνο** **6ΕΠ1.1.2. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με διέσεις»** σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και **αντίθετη** κίνηση **και σε 3ες** μέχρι και τη **σι,** σε παράλληλη κίνηση μόνο **6ΕΠ1.1.3. «Όλες οι Μείζονες κλίμακες με υφέσεις σε τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση **6ΥΠ1.1.4. «Όλες οι Αρμονικές και Μελωδικές Ελάσσονες κλίμακες»** σε **τέσσερις οκτάβες** σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση **μόνο στις αρμονικές** **6ΥΠ1.1.5. Χρωματική κλίμακα** από οποιοδήποτε άσπρο πλήκτρο σε **τέσσερις οκτάβες** **<u>ΑΡΠΙΣΜΟΙ</u>** **6ΥΠ1.2.1. Αρπισμοί** σε **τέσσερις ανιούσες και κατιούσες οκτάβες σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση** στην ευθεία κατάσταση **και** στις αναστροφές **σε όλες τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες** **6ΥΠ1.2.2. Αρπισμο**ί **(**«σπασμένες συγχορδίες» 4 φθόγγων σε διαδοχή	ερωτήσεις με αφορμή τα κομμάτια που μελετά ο μαθητής. Μπορεί να γίνει παρακολούθηση αποσπασμάτων από βιντεοσκοπημένη συμμετοχή του μαθητή σε συναυλίες ή από την απόδοσή του στο μάθημα και διερευνητική συζήτηση για το εάν και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί με έμφαση στην δομημένη επιχειρηματολογία και στη χρήση της διδαχθείσας ορολογίας. Για την αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο (6ΥΠ4-ΠΔ2), στο μάθημα ο καθηγητής πιάνου μπορεί να συμπεριλάβει 8-12 ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους για το Πιάνο Επιλογής. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με τη διδασκαλία άλλων θεματικών όπως η prima vista και η μουσική σύμπραξη. Για την αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης (6ΥΠ4-ΠΔ3), ο καθηγητής πιάνου μπορεί να περιλάβει 3-6 δραστηριότητες κατά

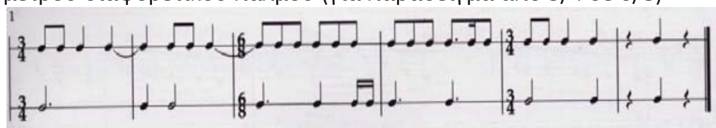
	Delicato κ.ά.) 6.1.12. Να εκτελεί με ευχέρεια κομμάτια που συνδυάζουν πολλαπλές ρυθμικές αξίες, π.χ. τρίηχα, δέκατα έκτα, τριακοστά δεύτερα κ.ά. 6.1.13. Να συνεχίσει να εμπεδώνει περισσότερα σύνθετα/μεικτά μέτρα 6.1.14. Να σκέφτεται και να εκτελεί ταυτόχρονα δύο διαφορετικούς ρυθμούς είτε στο ίδιο χέρι, είτε και στα δύο, π.χ. τρίηχα όγδοα με 16^{α}, πεντάηχα 16^{α} με τέταρτο ή όγδοα κ.ά. 6.1.15. Να διαβάζει και να παίζει από μνήμης όλες τις κλίμακες και αρπισμούς σε δύο οκτάβες, συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου, σε αναστροφές, κ.α. 6.1.16. Να παίζει τις κλίμακες και τους αρπισμούς διατηρώντας σταθερή και ενιαία ταχύτητα, αλλά και να μελετάει με διαφορετικούς ρυθμούς και τρόπους 6.1.17. Να παίζει τις κλίμακες, τις συγχορδίες και τα αρπίσματα σε μεγαλύτερη ταχύτητα και με σωστούς δακτυλισμούς 6.1.18. Να μπορεί να παίζει νέες πιο πολύπλοκες συνδέσεις συγχορδιών 6.1.19. Να ομαδοποιεί τις κλίμακες ανάλογα το είδος, τον οπλισμό ή το δακτυλισμό και να κάνει συγκρίσεις	αναστροφών με μετάθεση του χεριού) σύμφωνα με το παρακάτω πρότυπο ή ανάλογο κατ' επιλογήν του εκπαιδευτικού **σε όλες τις κλίμακες** σύμφωνα με το ακόλουθο πρότυπο, ή άλλων παρόμοιων κατ' επιλογή του εκπαιδευτικού: **6ΥΠ1.2.3. Αρπισμοί τετράφωνων συγχορδιών σε δύο ή τέσσερις οκτάβες της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης (V7)** στην ευθεία κατάσταση, εφόσον ο μαθητής έχει ήδη σχετική θεωρητική κατάρτιση **<u>ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ</u>** **6ΥΠ1.3.1. Τρίφωνες συγχορδίες με διπλασιασμό της θεμελίου** («ανοιχτή» θέση, π.χ. ντο-μι-σολ-ντο) σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** **6ΥΠ.1.3.2. Συνδέσεις συγχορδιών σε όλες τις τονικότητες** σύμφωνα με το παρακάτω μοντέλο (ή οποιαδήποτε άλλη πτώση), εφόσον ο μαθητής έχει ήδη σχετική θεωρητική κατάρτιση: ***Σημείωση:*** *Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να διδάξει την απατηλή ή*	τη διάρκεια του σχολικού έτους για το Πιάνο Επιλογής. Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων. **6Α2: Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους: 6Α2.1. Να μελετήσει τις κλίμακες, τους αρπισμούς και τις συγχορδίες όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου. Σε περίπτωση διεξαγωγής λιγότερων μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους λόγω έλλειψης διδάσκοντος ή άλλων αντικειμενικών δυσκολιών, θα πρέπει ο μαθητής να διδαχθεί όλες τις μείζονες και ελάσσονες με διέσεις **τουλάχιστον** αυτές που η τονική τους βρίσκεται σε άσπρο πλήκτρο και σε πιο αργό τέμπο, με τους αρπισμούς και τις συγχορδίες, χωρίς την αντίθετη κίνηση και τις 3^{ες}. 6Α2.2. Να μελετήσει **πέντε με έξι** κομμάτια επιπλέον αυτών που κάνει στο Υποχρεωτικό Πιάνο, με προϋπόθεση την κανονική διεξαγωγή των μαθημάτων από την

	6.1.20. Να μπορεί να εκτελεί ακόμη πιο σύνθετα δακτυλικά μοτίβα, όπως τρίλλιες και gruppetto 6.1.21. Να εξοικειωθεί με ολοένα και συχνότερες αλλαγές μέτρων ή ρυθμικής αγωγής εντός των κομματιών 6.1.22. Να χρησιμοποιεί ελεγχόμενα και πιο συνειδητά το πεντάλ, και κατά περίπτωση σύμφωνα με τη δική του κρίση 6.1.23. Να τελειοποιήσει τη μνήμη του πληκτρολογίου του πιάνου 6.1.24. Να επιτύχει τη διαισθητική αλληλεξάρτηση μουσικής φαντασίας και κινήσεων των δακτύλων και του ποδιού. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** 6.1.25. Να αντιλαμβάνεται και να εφαρμόζει συστηματικά τους τρόπους και τις τεχνικές μελέτης των γυμνασμάτων, των κλιμάκων, των συγχορδιών και των αρπισμάτων και να εισάγει τη χρήση μετρονόμου στη μελέτη όπου χρειάζεται 6.1.26. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση και	*την ατελή πτώση* **ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΚΛΙΜΑΚΕΣ, ΑΡΠΙΣΜΟΥΣ & ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ** Α) "Le Pianiste Virtuose", C.L. Hanon Β) "La Deliateur", E. Van de Velde Γ) Germer, Piano Technique, Op. 28, εκδ. Φίλιππος Νάκας Δ) "Daily Technical Studies for the Pianoforte", Oscar Beringer, Ed. Bosworth Ε) "Sixty Progressive Exercises for the Piano", J. Pischna Technical Studies, Op. 792 **6ΥΠ2 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Μουσικά Έργα** Εκμάθηση μουσικών έργων με επιλογή από τα ενδεικτικά μουσικά έργα και μέρος έργων που παρατίθενται στις ακόλουθες ομάδες ή με επιλογή άλλων έργων ή μέρους έργων ισοδύναμης δυσκολίας και σύμφωνα με την παρακάτω ομαδοποίηση: **6ΥΠ2.1 Ομάδα Α (Σπουδή):** **C.CZERNY-ETUDES DE MECANISME, Op.849 :** No.25 & 26 **C.L.HANON-The Virtuoso-Pianist :** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **H.Lemoine-Etudes Enfantines Op.37 (Book 1) :** No.41 (άρθρωση $2^{ου}$, $3^{ου}$ & $4^{ου}$ δάκτυλου) **C.GURLITT Op.141 School of Velocity for Beginners:** No.24 (legato) **Διαθέσιμη ιστοσελίδα:** **http://piano.ru/scores/gurlitt/gurlitt-141.pdf** **C.CZERNY Op.139, Vol. 1, 100 PROGRESSIVE STUDIES Without**	αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά σε περίπτωση τυχόν δυσχερειών λειτουργίας του μαθήματος, (π.χ. μη έγκαιρη στελέχωση με εκπαιδευτικό προσωπικό κ.ά.). Από αυτά οι σπουδές να είναι διαφορετικής δυσκολίας και τεχνικής (πολύ γρήγορες π.χ. με τριακοστά δεύτερα, χρωματικά περάσματα, ανεπτυγμένα passage κ.ά.) 6Α2.3. Στο πλαίσιο της Prima Vista (6ΥΠ3), να ασχοληθεί συστηματικά με μια ολιγόλεπτη δραστηριότητα πρώτης ανάγνωσης σε κάθε μάθημα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία αναγνώρισης κανονικοτήτων (patterns) και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε άγνωστο μουσικό κείμενο κατάλληλο για αυτό το επίπεδο. 6Α2.4. Στο πλαίσιο του Αυτοσχεδιασμού και της Δημιουργίας στο Πιάνο (6ΥΠ4-ΠΔ2), να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία

	να επιλύει τα τεχνικά προβλήματα ή άλλα εμπόδια κατά την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 6.1.27. Να αναπτύσσει κριτική σκέψη και αισθητήριο για το πώς μπορεί ν' αξιοποιήσει στοιχεία που έμαθε ή ανέπτυξε σε προηγούμενα μουσικά έργα για την εκμάθηση και μελέτη νέων έργων 6.1.28. Να μαθαίνει από την αρχή τους σωστούς δακτυλισμούς, ώστε να λύνονται τα δύσκολα προβλήματα της τεχνικής, και να γίνεται αποδίδονται τα χαρακτηριστικά που έχει δώσει ο συνθέτης στο έργο. **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Prima Vista (βλ. 6ΥΠ3, στήλη 3) αρχικά επιδιώκεται:** 6.1.29. Να αναπτύξει μια άμεση αντίληψη του μουσικού κειμένου σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας κ.λπ. 6.1.30. Να εξοικονομήσει πολύτιμο χρόνο εκμάθησης νέων κομματιών: ο πολυφωνικός χαρακτήρας του πιάνου, σε συνδυασμό με τον όγκο	**Octaves:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/czerny/cz-139.pdf** **GINDIN R.S, KARAFINKA M.N-Σπουδές για Πιάνο διαφορετικής τεχνικής (τεύχος 2):** Προτείνεται το κεφάλαιο 5 «Αρπέζ», το κεφάλαιο 6 «Πέρασμα του αντίχειρα», το κεφ.3 «Τρίλιες» και το κεφ.4 «Επαναλήψεις» Διαθέσιμο σε ιστοσελίδα. **C. CZERNY 40 Σπουδές, Op. 229** No. 8 και στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **F.Le COUPPEY-The Alphabet Op.17:** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **http://piano.ru/scores/couppey/couppey-17.pdf** **S.Heller Op.125 d'Expresssion et de Rhythme :** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **B.BARTÓK «MIKROKOSMOS» (Vol.5):** Στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού **6ΥΠ2.2: Ομάδα Β (Πολυφωνικό/προκλασικό έργο):** **COUPERIN, F. Allemande** από το έργο Couperin: L' art de toucher le clavecin (M. Halford) **COUPERIN, F. La Linotte Effarouchée** από το το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 47 (Denes Agay)[; **PURCELL, H. Prelude (from Suite V)** από το το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 47 (Denes Agay) **SCARLATTI, D. Sonata** από το το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 47 (Denes Agay) **SCARLATTI, D. Capricio** από το το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 37 (Denes Agay) **TELEMANN, G.F. Fantasia** από το το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 47 (Denes Agay) **BACH, W. FR. Allegro** από τη Νέα Μέθοδο Πιάνου II (J.Al. Burkard)	λειτουργίας της συγκεκριμένης δεξιότητας και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. - Στο πλαίσιο της Μουσικής Σύμπραξης (6ΥΠ4-ΠΔ3), να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων σύμπραξης με άλλα όργανα, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με ένα πιανιστικό επίπεδο ανάλογο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **6Α3. Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Ο μαθητής θα πρέπει να παίξει από μνήμης και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο «Περιεχόμενο: Κλίμακες, αρπισμοί, Μουσικά έργα, Δραστηριότητες και Μέσα» τα εξής: **6Α3.1. Δύο** κλίμακες **σε τέσσερις οκτάβες, σε παράλληλη και αντίθετη κίνηση ή και σε 3ες,** σε παράλληλη κίνηση **μόνο** Α**ρπισμοί συγχορδιών σε τέσσερις**

	του ρεπερτορίου του, δημιουργεί τεράστιες χρονικές απαιτήσεις μελέτης 6.1.31. Να ενδυναμωθεί και να πλαισιωθεί η μουσική του κατάρτιση μέσω της καλλιέργειας της ακουστικής αγωγής και της θεωρητικής αντίληψης που πρέπει να αναπτύξει για τα κομμάτια που καλείται να εκτελέσει ως Prima Vista 6.1.32. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 6.1.33. Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας 6.1.34. Να ενδυναμώσει τη λειτουργία της μνήμης του 6.1.35. Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές 6.1.36. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 6.1.37. Να αναπτύξει ικανότητες αυτοσχεδιασμού 6.1.38. Να εδραιώσει την	**BACH, C. PH. Allegro Assai** από το το έργο Classics to Moderns In the Intermediate Grades, Volume 47 (Denes Agay) **BACH, J.S. Prelude 18** και **Fugue 8** από τα **Μικρά Πρελούδια και Φουγκέττες** **BACH, J.S. Courante (Suite II), Air (Suite IV), Gigue (Suite V) & Suite VI** από Suites Françaises **6ΥΠ2.3: Ομάδα Γ (Έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου):** MOZART, W.A. Σονάτα K.282, 1o μέρος, Adagio HAYDN, J. Σονάτα No.5 , 1o μέρος και Σονάτα αρ. 7, 1o και 3o μέρος (Τεύχος 1) BEETHOVEN, L.V. Σονάτα op. 49, no. 2, όλα τα μέρη MENDELSSOHN, F. Venetian Boat Song, op. 19 no. 6 από τα Τραγούδια χωρίς λόγια MENDELSSOHN, F. Παιδικό κομμάτι, αρ.6 από το έργο Kinderstücke op.72 CHOPIN, F. Valse, Op.69, Nr.1 (Op. Posth.) από το έργο Walzer (Edition Peters) CHOPIN, F. Mazurkas, op.17, Nr. 4, op. 68, Nr 2. Και op. 30 Nr. 1 & 2 από το έργο Mazurkas (Edition Peters) ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Vivo, αρ.2 από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Σειρά Πρώτη, αρ.1-4 ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ, Μ. Μικρό πρελούδιο από το έργο Για τα Ελληνόπουλα, Σειρά Τρίτη, αρ.1-4 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. Moderato con grazia, αρ. XL από το έργο 44 παιδικά κομμάτια, Τεύχος 3 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. 22 Χοροί και τραγούδια από τα Δωδεκάνησα, Τεύχος 1, και ιδιαίτερα τα κομμάτια με αρ. XI και XII ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Γ. Σονατίνα για πιάνο πάνω σε κρητικούς λαϊκούς σκοπούς	**ανιούσες και κατιούσες οκτάβες** σε παράλληλη **και** αντίθετη κίνηση, **και** στην ευθεία κατάσταση **και στις αναστροφές της εξεταζόμενης κλίμακας** **Τρίφωνες συγχορδίες** με διπλασιασμό της θεμελίου σε ευθεία κατάσταση και με **αναστροφές** στις εξεταζόμενες κλίμακες **Δύο συγχορδίες και δύο αρπισμοί τετράφωνης συγχορδίας της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης (V7)** των εξεταζομένων κλιμάκων **σε τέσσερις οκτάβες,** σε παράλληλη κίνηση στην ευθεία κατάσταση των εξεταζόμενων κλιμάκων **Μία σύνδεση συγχορδιών** της εξεταζόμενης κλίμακας (ή πτώση) **6Α3.2. Τέσσερα** μουσικά έργα: - Μία σπουδή -Ένα πολυφωνικό/ προκλασικό έργο ή μέρος αυτού - Ένα έργο κλασικής ή μετέπειτα περιόδου ή μέρος αυτού - Ένα ακόμα έργο ελεύθερης επιλογής από μία από τις Ομάδες Α,

	κιναισθητική αντίληψη της τοπογραφίας του πληκτρολογίου. **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Prima Vista (βλ. 6ΥΠ3, στήλη 3) μέχρι το τέλος του έκτου επιπέδου επιδιώκεται:** 6.1.39. Να μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία Prima Vista κομμάτια ποικίλης δυσκολίας, με ομοφωνικά, αντιστικτικά και πολυρυθμικά στοιχεία. Επίσης ο μαθητής θα πρέπει να μπορεί να συνοδεύει άλλο μουσικό, ή και σύνολο μουσικών ενώ εκτελεί Prima Vista χωρίς προηγούμενη πρόβα 6.1.40. Να ανταποκρίνεται στην Prima Vista σε όλα τα μουσικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν το κομμάτι (ύφος, tempo, δυναμικές κ.λπ) 6.1.41. Να μπορεί να ακολουθεί τη στρατηγική της ολοκλήρωσης του κομματιού χωρίς να διακόπτεται η ροή του, ακολουθώντας τις γενικές στρατηγικές εξάσκησης της Prima Vista. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και**	ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ, Μ. Το νανούρισμα της κούκλας από το έργο Παιδικά κομμάτια για πιάνο ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, Δ. Ο Διόνυσος και οι πειρατές- Το ταξίδι από την Ικαρία στη Νάξο από τη συλλογής Παιδικά κομμάτια για πιάνο πάνω σε κυκλαδίτικα θέματα (Ελληνικός Μουσικός Κύκλος- Εκδ. Φ. Νάκας) **6.ΥΠ3. Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (Prima Vista)** 5 Θεματικές ενότητες **6ΥΠ3.1. Ασκήσεις για βελτίωση της ταχύτητας επεξεργασίας της πληροφορίας** Ασκήσεις που στοχεύουν στην επικέντρωση αποκωδικοποίησης περιορισμένου αριθμού σημειογραφικών πληροφοριών σε κάθε δραστηριότητα, ώστε να βελτιωθεί ο χρόνος επεξεργασίας του οπτικού ερεθίσματος και να μετατραπεί γρήγορα σε κίνηση. Στο έκτο επίπεδο αυτές οι δραστηριότητες εστιάζουν στην πολυρυθμική εξάσκηση και στις εναλλαγές του ρυθμικού παλμού. 6ΥΠ3. 1.1. **Διαστηματική ανάγνωση** συγχορδιών. Εισαγωγή σε συγχορδίες τρίφωνες με ποικίλες θέσεις και **σε όλα τα κλειδιά** (Κλειδί ντο διαφόρων θέσεων). Στην περίπτωση των διαφορετικών κλειδιών, η εισαγωγή τους από τα θεωρητικά μαθήματα δεν είναι απαραίτητη για αυτή την δραστηριότητα, δηλαδή γνώση σολφέζ στο κλειδί του Ντο. Η δραστηριότητα έχει ως πρωταρχικό στόχο την ενίσχυση της διαστηματικής ανάγνωσης (δηλαδή της οριζόντιας μελωδικής κίνησης) και όχι την ανάγνωση με ευχέρεια ταυτοποίησης της νότας. (R.O. Morris & Howard Ferguson, *Preparatory Exercises in Score*	Β, ή Γ . Τα τρία από τα εξεταζόμενα κομμάτια μπορούν να συμπίπτουν με τα εξεταζόμενα κομμάτια του Υποχρεωτικού Πιάνου. Τα κομμάτια να είναι μικρής σχετικά έκτασης, να έχουν διαφορετικά μουσικά και τεχνικά χαρακτηριστικά και μπορεί να προέρχονται από τη (τις) μέθοδο/συλλογή (μεθόδους)/(συλλογές) που χρησιμοποιήθη-κε (-καν). **6Α3.3. Prima Vista:** Η αξιολόγηση γίνεται με άγνωστο κείμενο με το οποίο ο μαθητής συνοδεύει άλλο μουσικό σύνολο ή τον καθηγητή του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε πρώτη ανάγνωση που είναι πολύ διαφορετικοί από τους παράγοντες άρτιας εκτέλεσης ενός γνωστού κομματιού. **6Α3.4. Δύο** αντικείμενα με ελεύθερη επιλογή περιεχομένου από αντίστοιχα **δύο** από τα πεδία δραστηριοτήτων ανάπτυξης συμπληρωματικών/υποστηρικτικών

	επιδιώξεις ειδικότερα για τη Prima Vista (βλ. 6ΥΠ3, στήλη 3): 6.1.42. Να είναι σε θέση να ομαδοποιεί οπτικά το υλικό της Prima Vista και να ανταποκρίνεται με επιτυχία σε περιβάλλοντα συνοδείας με άγνωστο μουσικό υλικό 6.1.43. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση την εκμάθηση και μελέτη ενός μουσικού κειμένου και να αποκτά σταδιακά μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μελέτη του 6.1.44. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από ένα άγνωστο μουσικό έργο ώστε να διατηρηθούν και να υπογραμμιστούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του 6.1.45. Να αποκτήσει πολύτιμη εμπειρία άμεσης μουσικής ανταπόκρισης σε οπτικά και ακουστικά ερεθίσματα παίζοντας με άλλους μουσικούς, αφού η πλειοψηφία των ομαδικών πιανιστικών δραστηριοτήτων,	*Reading*) 6ΥΠ3.1.2. **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης** με εισαγωγή αλλαγής μέτρου διαφορετικού παλμού (για παράδειγμα από 3/4 σε 6/8) (Paul Harris, *Improve your Sightreading*, Grade 8) 6 ΥΠ3.1.3. **Ενίσχυση της ρυθμικής ανάγνωσης με χρήση ρυθμικών δραστηριοτήτων** και για τα 2 χέρια για το πιάνο ή και με χρήση του σώματος ή των ξύλινων στοιχείων του οργάνου Έμφαση δίνεται στην πολυρυθμία ταυτόχρονης εκτέλεσης 3 και 4 παλμών από τα 2 χέρια (Valerie Cisler & Maurice Hinson *Technique for the Advancing Pianist*) 6ΥΠ3.1.4. **Ενίσχυση της αποκωδικοποίησης νοτών** και ταύτιση με συγκεκριμένο τονικό ύψος. Ασκήσεις με απότομες αλλαγές ρετζίστρων και βοηθητικές γραμμές **6ΥΠ3.2:Ασκήσεις για την αναγνώριση κανονικοτήτων (patterns)** Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη της κατ'εξοχήν	γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο: ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ή ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο ή ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Το ένα από τα δύο πεδία πρέπει να είναι το ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις και να αφορά τα μουσικά έργα που παίζει ο μαθητής στην εξέταση. ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις για τα κομμάτια του επιπέδου στα οποία εξετάζεται ο μαθητής. Θα μπορούσαν να τεθούν ερωτήματα ως έναυσμα συζήτησης με αξιολόγηση της καθεαυτό απάντησης αλλά και της συνειδητά ορθής χρήσης της απαιτούμενης ορολογίας, όπως: «Για ποιο λόγο κινείς τον καρπό και τον πήχυ σου όταν παίζεις συγχορδίες;» ή «Τι είδους κινήσεις κάνεις για να πετύχεις το *marcato* στο συγκεκριμένο μέρος του κομματιού;» ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού

	επαγγελματικών και ερασιτεχνικών, απαιτούν την άμεση ανάγνωση μουσικού κειμένου για πρόβες μουσικής δωματίου, συνοδείες, συμμετοχές σε μουσικά σύνολα, κ.λπ.	δεξιότητας που είναι υπεύθυνη στο μεγαλύτερο βαθμό για την αποτελεσματικότερη εκτέλεση της Prima Vista. Οι κανονικότητες αυτές είναι μελωδικές, ρυθμικές, αρμονικές και μορφολογικές και επιτρέπουν στη συνολική αντίληψη σημειογραφικών δεδομένων, αντί της μεμονωμένης αποκωδικοποίησης των μουσικών συμβόλων. Στο έκτο επίπεδο οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται κυρίως σε αναγνωρίσεις μεγαλύτερων δομών όπως υπερ-μέτρα, φόρμα sonata, κ.λπ. 6ΥΠ3.2.1. **Αναγνώριση ρυθμικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο**. Επικέντρωση σε εναλλαγές μέτρων που σχηματίζουν υπερ-μέτρα (hypermeters). Για παράδειγμα 13/4 που προέρχονται από περιοδικές εναλλαγές ενός μέτρου 4/4 και τριών μέτρων 3/4) (Γ. Κωνσταντινίδης, *44 Παιδικά Κομμάτια*, Τετράδιο ΙΙΙ: "Ο Μενούσης") 6ΥΠ3.2.2. **Αναγνώριση μελωδικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε μελωδικά μοτίβα που εμφανίζονται με ποικίλες μορφές (αντίστροφα, καθρέφτες κ.λπ.) 6ΥΠ3.2.3. **Αναγνώριση αρμονικών κανονικοτήτων στο μουσικό κείμενο.** Επικέντρωση σε ακολουθίες αρμονικές μέσα από	(μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, στυλιστικός, κ.λπ) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή. ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής ή με τον καθηγητή του. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και ερμηνευτική αντίληψη των συνεργαζόμενων μουσικών. **Διαφορές μεταξύ μελέτης Prima Vista και μελέτης εκμάθησης νέων κομματιών** **Μελέτη κομματιών** — **Μελέτη prima vista** Διόρθωση λαθών — Διατήρηση ρυθμού και παλμού ανεξαρτήτως λαθών
6.2. Άρθρωση, Ήχος, και Προσωδία	6.2.1. Να συνεχίσει να εξοικειώνεται με νέους τρόπους παιξίματος, όπως leggiero, legatissimo, κ.ά σε σχέση με το μουσικό κείμενο, και να επιδιώκει την απόδοσή τους. 6.2.2. Να χρησιμοποιεί διάφορα είδη τουσέ (touché) για διαφορετικές ηχητικές δυναμικές 6.2.3. Να εξοικειωθεί με νέους μουσικούς όρους δυναμικής αγωγής όπως: *perdendosi*, *κ.α.* 6.2.4. Να εκπαιδεύει την ακουστική του αντίληψη ολοένα και περισσότερο όσον αφορά τη διάρκεια των φθόγγων, τη δύναμη και την ποιότητα του ήχου 6.2.5. Να ανταποκρίνεται πάντοτε με σχολαστικότητα και οικονομία κινήσεων στην ηχητική εικόνα την οποία θέλει να μεταδώσει 6.2.6. Να εξοικειωθεί με νέους		

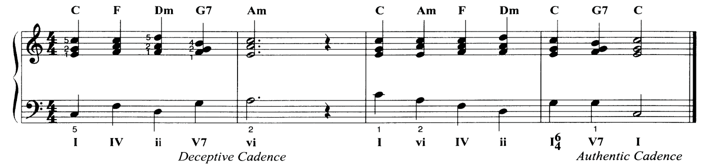
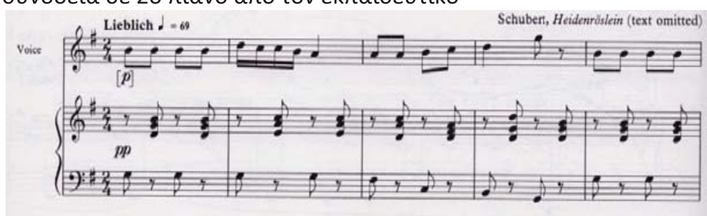
<table>
<tr>
<td rowspan="4"></td>
<td rowspan="4">όρους ρυθμικής αγωγής, όπως stringendo, κ.ά.
6.2.7. Να αφιερώνει μεγάλο μέρος της προσοχής του στην ακρόαση και να ελέγχει τις μεταβολές της δυναμικής στο παίξιμο
6.2.8. Να αντιλαμβάνεται και να ενσωματώνει στο παίξιμο του τις ενδείξεις προσωδίας του μουσικού κειμένου και να αποδίδει τις σχετικές αναπνοές και τη διάρθρωση των μουσικών φράσεων του κειμένου.
6.2.9. Να συνειδητοποιεί και να αποδίδει τη λειτουργία των θέσεων και άρσεων και των πτώσεων στα μουσικά κομμάτια που έχουν περισσότερο πολύπλοκη σχέση μεταξύ τους καθώς και τις κορυφώσεις και τους χρωματισμούς ενός μουσικού έργου.
6.2.10. Να αναπτύξει μεγαλύτερη ανεξαρτησία κίνησης και κρούσης μεταξύ των δακτύλων του ίδιου χεριού ώστε να αποδώσει δύο διαφορετικές φωνές (π.χ. μελωδική γραμμή και συνοδεία) που παίζονται από το ίδιο χέρι
6.2.11. Να εφαρμόζει πιο συστηματικά τους τρόπους και τις</td>
<td rowspan="4">μετατροπίες

6ΥΠ3.2.4. Αναγνώριση μορφολογικών κανονικοτήτων. Επικέντρωση σε απλές και σύντομες τριμερείς μορφές (π.χ. σονατίνες), και αναγνώριση των βασικών μορφολογικών δομών.

<u>6ΥΠ3.3.Δραστηριότητες για την ενίσχυση της αντίληψης της τοπογραφίας του πληκτρολογίου</u>
Δραστηριότητες που στοχεύουν στην εξοικείωση του μαθητή με το όργανο και την τοπογραφία του ώστε να περιοριστεί κατά το δυνατόν η οπτική του επαφή με το πληκτρολόγιο κατά τη διάρκεια της εξάσκησης για την Prima Vista. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να εμπλουτιστούν με δραστηριότητες που στοχεύουν στην ενίσχυση της περιφερειακής όρασης κατά τη διάρκεια της οπτικής επεξεργασίας του κειμένου, έτσι ώστε ο μαθητής να επεξεργάζεται το μέγιστο αριθμό πληροφοριών από όλο το μουσικό κείμενο, αντί να εστιάζει στο σημείο που εκείνη τη στιγμή εκτελεί. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να γίνονται ακόμη και κατά τη διάρκεια άλλων θεματικών, όπως για παράδειγμα η εκτέλεση τεχνικής μελέτης με κλειστά μάτια.

6ΥΠ3.3.1. <u>Ενίσχυση της περιφερειακής όρασης</u> με χρησιμοποίηση συμβόλων στην παρτιτούρα στα οποία πρέπει ο μαθητής να εστιάζει το βλέμμα του, ενώ προσπαθεί περιφερειακά να αποκωδικοποιήσει το μέγιστο των μουσικών πληροφοριών</td>
<td>Κοίταγμα των χεριών / clavier κατά τη διάρκεια του παιξίματος</td>
<td>Αποφυγή κοιτάγματος των χεριών / clavier</td>
</tr>
<tr>
<td>Προσοχή στις λεπτομέρειες</td>
<td>Προσοχή στη γενική εικόνα</td>
</tr>
<tr>
<td>Στόχος είναι οι ιδανικοί δακτυλισμοί και η αντιμετώπιση των τεχνικών προβλημάτων του κομματιού</td>
<td>Στόχος είναι η στυλιστική απόδοση του μουσικού περιγράμματος με όσες λεπτομέρειες είναι δυνατό ανά επίπεδο, χωρίς την επίλυση επιμέρους τεχνικών ζητημάτων</td>
</tr>
<tr>
<td>Απαγορεύονται οι παραλείψεις νοτών ή άλλων στοιχείων της μουσικής σημειογραφίας</td>
<td>Η αφαίρεση και ομαδοποίηση μέρους των πληροφοριών της μουσικής σημειογραφίας είναι αναγκαία για την γρήγορη</td>
</tr>
</table>

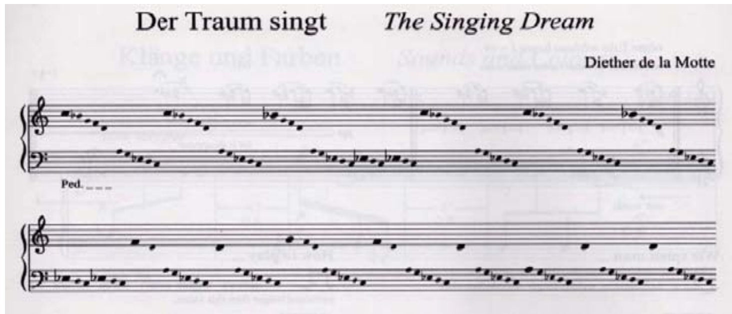
	τεχνικές μελέτης για τη βελτίωση της άρθρωσης, της ποιότητας του ήχου του και την απόδοση των μουσικών φράσεων.	 (Helen Burmeister, *Keyboard Sight Reading*) 6ΥΠ3.3.2. **Μελέτη αρπισμών** όλων των κλιμάκων σε 4 οκτάβες **με κλειστά μάτια.** **6ΥΠ3.4. Δραστηριότητες για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση της ακουστικής αγωγής** Παρά το γεγονός ότι αυτές οι δραστηριότητες αυτής της θεματικής ενότητας δε στοχεύουν αποκλειστικά και μόνο στην βελτίωση της Prima Vista, εν τούτοις όταν σχεδιάζονται προσεκτικά και προηγούνται την αντίστοιχης εμπειρίας βοηθούν σημαντικά στη βελτίωσή της. Η καλλιέργεια της ακουστικής αγωγής συνοδεύει την πορεία των θεωρητικών μαθημάτων και επικεντρώνεται στο έκτο επίπεδο σε ακουστικές και πιανιστικές αρμονικές ασκήσεις. 6ΥΠ3.4.1. **Μελέτη αρμονικών διαδοχών** σε όλες τις κλίμακες, οι οποίες επιλέγονται έτσι ώστε να λειτουργούν παράλληλα με το θεωρητικό υπόβαθρο των μαθητών	απόδοση του κειμένου **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Prima Vista** • **Bullard, Alan.** *Joining the Dots: A Fresh Approach to Piano SIght-Reading*. Book 6 ABRSM Publishing , 2010. • **Marlais Helen & Kevin Olson**. *Sight Reading & Rhythm Every Day,* Book 6. The FJH Music Company, 2008. • **ABRSM**. *Piano Specimen Sight-Reading Tests*, Grade 6-8. ABRSM Publishing, 2009. • **Harris, Paul**. *Improve your Sight-reading*. Grade 6-8. Faber Music, 2008. • **Richman, Howard.***Super Sight-reading Secrets*. Sound Feelings Publishing, 1986. • **Burmeister, Helen**. *Keyboard Sightreading*. Mayfield Publishing Company, 1991. • **Χαρατσή, Λιάνα**. *Μουσική Ανάγνωση: Εγχειρίδιο για την Prima Vista στο πιάνο.* Edition Orpheus, 2014. • **Morris, R.O & Howard Ferguson**.
6.3. Μουσική τεχνοτροπία και ερμηνεία	6.3.1. Να παίζει με ακρίβεια και προσήλωση στο μουσικό κείμενο 6.3.2. Να διαμορφώνει ερμηνευτική άποψη για το μελετούμενο μουσικό έργο και να το παίζει με μουσικότητα 6.3.3. Να αναπτύξει την ακοή, τη διανόηση και την ιδιοσυγκρασία του, ώστε να πετύχει μια ενδιαφέρουσα ερμηνεία και να μπορεί να διατηρεί την εκτελεστική του δυναμική σε έργα μεγαλύτερης διάρκειας και μουσικών απαιτήσεων 6.3.4. Να σκέφτεται αρμονικά και να ενισχύσει τη μουσικότητα και την ευαισθησία του, ώστε να αποδώσει τα στοιχεία του μουσικού έργου όπως τα έχει θέσει ο συνθέτης 6.3.5. Να εξοικειώνεται ολοένα και περισσότερο με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού, και να έχει έντονο το αίσθημα των ευθυνών, της αυταξίας και της αξιοπρέπειάς του 6.3.6. Να νιώσει τη χαρά της μουσικής και την αισθητική		

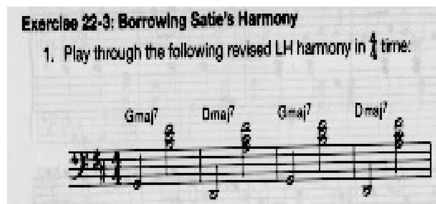
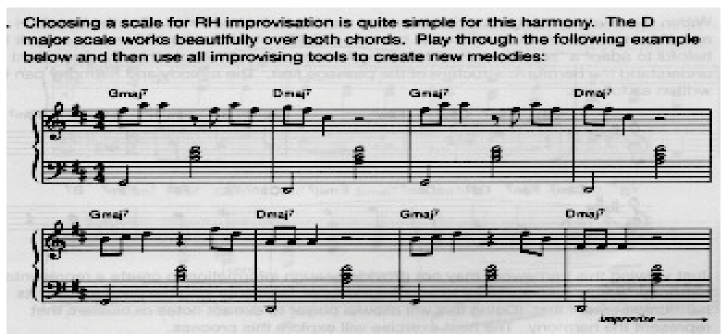
	συγκίνηση από την ολοκληρωμένη απόδοση και ερμηνεία των μουσικών έργων που μαθαίνει και παίζει	 (Keith Snell, *Scale Skills*, Level 7) 6ΥΠ3.4.2. **Ακρόαση** κομματιών σε τροπικές και πεντατονικές κλίμακες, και επισήμανση των ακουστικών διαφορών με το μείζονα και τον ελάσσονα τρόπο **6ΥΠ3.5. Δραστηριότητες για την ενίσχυση των συνθηκών πραγματικής εξάσκησης Prima Vista** Αυτές οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εξάσκησης Prima Vista, όπου αποφεύγονται οι διορθώσεις των λαθών, και διασφαλίζεται η εκτέλεση του κομματιού σε σταθερό *tempo.* Σε αυτό το έκτο επίπεδο θα πρέπει ο νέος μουσικός να δοκιμάσει τη συνοδεία άλλων μουσικών συνόλων σε άγνωστο κείμενο για να αναπτύξει ακόμη περισσότερο τα μουσικά αντανακλαστικά του. 6ΥΠ3.5.1. **Εξάσκηση με ταυτόχρονη** (την ώρα της Prima Vista) **πρόβα** με μικρό φωνητικό ή άλλο μουσικό σύνολο. Το μουσικό κείμενο θα είναι κατά κανόνα ομοφωνικό και με τυπικό ρόλο συνοδείας και όχι ισότιμο μουσικής δωματίου. Εναλλακτικά, χρησιμοποιείται πάλι η συνοδεία σε 2ο πιάνο από τον εκπαιδευτικό 	*Preparatory Exercises in Score Reading*. Oxford University Press, 1968. • **Snell, Keith & Martha Ashleigh**. *Fundamentals of Piano Theory*, Levels 8-10. Neil A. Kjos Music Company, 1998. • **Aston, Peter & Julian Webb**. *Music Theory in Practice*, Grades 8. ABRSM, 1993. • **Kember, John.** *More Piano SIght-Reading: Additional Material for Piano Solo and Duet*. Schott, 2010. **Cisler, Valerie & Maurice Hinson.***Technique for the Advancing Pianist*. Alfred Publishing, 2004. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση του Αυτοσχεδιασμού και δημιουργίας στο πιάνο** • **Klose, Carol**. *Piano teacher's Guide to Creative Composition*. Hal Leonard, 2011. • **Chung, Brian & Dennis Thurmond**. *Improvisation at the Piano: A systematic approach for the classically trained pianist.* Alfred Publishing, 2007. • **Tenni, Jyrki & Jasse Varpama**. *Vappa Säestys ja Improvisointi (Keyboard Accompaniment & Improvisation).* Otava, 2010.
6.4. Σύνδεση με άλλες μουσικές γνώσεις και δεξιότητες, επιστήμες και τέχνες και με την κοινωνία	6.4.1. Να έρθει σε επαφή με την εργογραφία, τη ζωή και το προσωπικό στυλ σύνθεσης Ελλήνων συνθετών 6.4.2. Να γνωρίσει τις διάφορες τεχνοτροπίες, σε ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο μέσα από τα έργα που παίζει και τους σημαντικότερους εκπροσώπους τους, ώστε να ενσωματώνει στο παίξιμό του τις μουσικές ιδιαιτερότητες του κάθε στυλ. 6.4.3. Να λειτουργεί μέσα σε περιβάλλον ευγενούς άμιλλας, προκειμένου να γίνεται καλύτερος και να προοδεύει 6.4.4. Να γνωρίσει περισσότερα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη, την κατασκευή και το μηχανισμό λειτουργίας του πιάνου ως μουσικό όργανο καθώς και εγνωσμένου κύρους πιανίστες και συνθέτες πιανιστικών έργων. 6.4.5. Να γνωρίζει βασικά πραγματολογικά και δομικά στοιχεία για τα μουσικά έργα που παίζει και ιδίως των τελικών εξετάσεων, όπως:		

	συνθέτη και εποχή, μουσική τεχνοτροπία, τονικότητα, μορφή και μετατροπίες του έργου. 6.4.6. Να αναπτύξει δεξιότητες στο πιάνο που βοηθούν στην κατανόηση και την εμπέδωση των γνώσεων θεωρητικών της ευρωπαϊκής μουσικής και της αρμονίας που έχει διδαχθεί με παίξιμο συγχορδιών ή και απλών διαδοχών συγχορδιών με πτώσεις σε διάφορες τονικότητες. 6.4.7. Να συνεχίσει να συνδέει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στο πιάνο βιωματικά σε σχέση με άλλα μουσικά μαθήματα της ευρωπαϊκής μουσικής αλλά και της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. 6.4.8. Να θέτει ως σημεία αναφοράς τα κοινά χαρακτηριστικά στην Μουσική και την Τέχνη (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική) της εποχής που γράφτηκε το έργο 6.4.9. Να συνδέσει τα μουσικά έργα που παίζει με θέματα που συσχετίζονται με άλλα μαθήματα 6.4.10. Να συνειδητοποιήσει και να βιώσει, μέσα από την πλαισιωμένη διδασκαλία, την επιτελεστικότητα και το ρόλο της μουσικής στην κοινωνία σε σχέση με τη δική του	(Peter Aston & Julian Webb, *Music Theory in Practice*, Grade 7) **5ΥΠ4 Υποχρεωτικό Περιεχόμενο: Δραστηριότητες ανάπτυξης συμπληρωματικών /υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο πιάνο:** Αποτελείται από 3 Πεδία Δραστηριοτήτων (ΠΔ): ΠΔ 1: Συμπληρωματικές Μουσικές γνώσεις ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο πιάνο και ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη. **ΠΔ1: Συμπληρωματικές Μουσικές Γνώσεις** Θέματα του επιπέδου 5 και επιπλέον: - Ποια η θέση των έργων του συνθέτη στην γενικότερη φιλολογία του οργάνου και ποια η προσφορά του στην εξέλιξη τεχνικής ή φόρμας ή άλλων εκφραστικών δομικών στοιχείων. - Παραλληλισμός των γνώσεων για συνθέτη και την μουσική περίοδο που γράφει με τα κοινωνικά-οικονομικά χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής και ελληνικής ιστορίας - Αναζήτηση των μουσικών συνθηκών, προϊόντων και γεγονότων στην αντίστοιχη περίοδο της ελληνικής ιστορίας -Εισαγωγή στον προβληματισμό των εκδοτικών παρεμβάσεων σε αντιδιαστολή με την Urtext 6ΕΔΜ1. Φύλλο εργασίας με 1-2 χαρακτηριστικά σημεία του κομματιού που μελετά ο μαθητής για τα οποία δίνονται 3-4 εκδοτικές εκδοχές, συμπεριλαμβανομένης της Urtext. Συζήτηση στο μάθημα με χρήση ορολογίας. Μπορεί να δοθεί και ως εργασία στο σπίτι όπου θα καταγραφούν με ρέοντα λόγο και τη σωστή ορολογία οι παρατηρήσεις του μαθητή. 6ΕΔΜ2. Παίξιμο από τον καθηγητή των μελετούμενων κομματιών με βασικές υποδείξεις για τα κύρια σημεία ενδιαφέροντος/δυσκολίας **ΠΔ2: Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο:** 5 Θεματικές ενότητες διδασκαλίας	• **Jacobson, M. Jeanine.** *Professional Piano Teaching*. Alfred Publishing, 2006. • **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book III, ABRSM Publishing, 1996. • **Hildebrand, Monika**. *Piano Varieté*. Universal Edition, 2009. **Higgins, Lee & Particia Shehan**. *Free to be Musical: Group Improvisation in Music.*Taschenbuch, R&L Education, 2010. **Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση της Μουσικής Σύμπραξης** • **Cornick, Mike.** *3 Pieces for 6 hands at 1 piano.* Universal Edition, 2002. • **Bober, Melody**. *Grand Trios for Piano,* for 1 piano 6 hands. Books 6-7. Alfred Publishing, 2012. • **Kowalchyk, Gayle & E.L. Lancaster, ed**. *Masterworks Classics Duets Levels 6 -8*. Alfred Publishing, 2013. **Vandall, Robert**. *Jazz for three*. Alfred Publishing, 2004.

	μουσική ανάπτυξη και ικανότητα ως προς το πιάνο. 6.4.11 Να αποκτήσει μεγαλύτερη άνεση στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ και της Μουσικής Τεχνολογίας ως εργαλεία στην ανάπτυξη της ικανότητάς του να παίζει πιάνο.	**6ΠΔ2.1. Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια μακριά από το πιάνο με τη χρήση της φωνής, με μίμηση ήχων του σώματος, με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (π.χ. παλαμάκια), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορεί να αποκτήσει συγκεκριμένη θεματική. Ο μαθητής μπορεί να παίζει με τα δάχτυλα ή με μη συμβατικό τρόπο (π.χ. με αγκώνες ή να τσιμπάει τις χορδές) ανακαλύπτοντας έτσι τα ηχοχρώματα του οργάνου. Σταδιακά οι ελεύθεροι αυτοσχεδιασμοί μπορεί να γίνουν πιο εκτεταμένοι, να έχουν ηχοχρωματική ισορροπία και εσωτερική δομή, ακόμη και να καταγράφονται με μη συμβατική σημειογραφία. Στο έκτο επίπεδο ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός γίνεται με **ηχητική απόκριση ανάμεσα σε μεγαλύτερες ομάδες μουσικών**, όπου τα παιδιά αντιδρούν στα ηχητικά ερεθίσματα που δίνουν το ένα στο άλλο, αρχικά με διαδοχικό, και στη συνέχεια και με ταυτόχρονο παίξιμο. Ο δάσκαλος στηρίζει τη δράση με συζητήσεις για την ισορροπία της σύνθεσης. **[**σύνδεση με θεματικό πεδίο «Σύμπραξη με άλλα όργανα» **6ΠΔ3.2. Συμμετοχή σε ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου]** **6ΠΔ2.2. Αυτοσχεδιασμός με συνοδεία δασκάλου** Η συνοδεία από τον δάσκαλο δημιουργεί ένα σταθερό περιβάλλον αυτοσχεδιασμού, πάνω στο οποίο μπορούν να εξερευνηθούν δημιουργικά από το μαθητή διάφορες μουσικοί παράμετροι, όπως για παράδειγμα δυναμικές, αρθρώσεις, ρυθμικά σχήματα, περιοχές του πιάνου, διαφορετικά tempi κ.λπ. Αρχικά στα πρώτα στάδια μπορούν να δίνονται αρκετοί περιορισμοί (π.χ. αυτοσχεδιασμός πάνω σε ορισμένες νότες που συμβαδίζουν με την αρμονία) ώστε να εξασφαλίζεται το μουσικό αποτέλεσμα, και να αυξάνει η αυτοπεποίθηση του μαθητή. Σταδιακά δίνεται μεγαλύτερη ελευθερία, ώστε ο μαθητής να πειραματίζεται με πολλές διαφορετικές	
6.5. Μουσική δημιουργικότητα και σύμπραξη	6.5.1. Να αντιληφθεί βιωματικά το ρόλο και τις δυνατότητες του πιάνου ως όργανο αναφοράς για την έκφραση της προσωπικής του δημιουργικότητας. **Ο μαθητής ειδικότερα για τον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3) αρχικά διώκεται:** 6.5.2. Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση 6.5.3. Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας 6.5.4. Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας αργότερα την απομνημόνευση κομματιών και την επικέντρωση στο		

	μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας 6.5.5. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου 6.5.6. Να ενεργοποιήσει τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο 6.5.7. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 6.5.8. Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης και προσαρμογής σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς 6.5.9. Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης 6.5.10. Να πειραματιστεί με τη διαδικασία της άτυπης μάθησης. **Ο μαθητής στον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3) μέχρι το τέλος του έκτου επιπέδου επιδιώκεται:**	παραμέτρους ταυτόχρονα. Σε αυτό το επίπεδο η συγκεκριμένη θεματική ενότητα επικεντρώνεται σε **συνοδεία από μουσικό σύνολο** (π.χ. κιθάρα και κρουστά), που εκτελείται από διδάσκοντες ή άλλους έμπειρους μουσικούς πάνω σε μια γνωστή αρμονική ακολουθία. Ο μαθητής αυτοσχεδιάζει σε συνεργασία και αλληλεπίδραση με τους άλλους μουσικούς, παρέχοντας και την αρμονία όπου χρειάζεται, ανάλογα με το σχήμα και τον τύπο του αυτοσχεδιασμού. **[**σύνδεση με θεματικό πεδίο «Σύμπραξη με άλλα όργανα» 6ΠΔ3.2. Συμμετοχή σε ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου]. Όπου πρακτικά είναι δύσκολο αυτό, μπορεί να συνδράμει ο καθηγητής ή να χρησιμοποιηθεί προ-ηχογραφημένη μουσική **6ΠΔ2.3. Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στυλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Οι μελωδικοί αυτοσχεδιασμοί μπορεί να έχουν μιμητικό χαρακτήρα στην αρχή και να εξελιχθούν σε πηγή έμπνευσης για εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές ή και μελοποιήσεις. Το έκτο επίπεδο επικεντρώνεται σε **συνθέσεις μελωδικές, με μελοποίηση δοσμένων στίχων με παράλληλη εναρμόνισή τους**. Οι συνθέσεις μπορούν να περιέχουν αυτοσχεδιαστικά στοιχεία ανάμεσα στο στιχουργικό/ποιητικό λόγο, και η δραστηριότητα μπορεί να ολοκληρωθεί ως *project* σε βάθος ολόκληρου του 6ου επιπέδου, σε συνεργασία με το μάθημα των Νέων Ελληνικών (επιλογή κειμένου), των Θεωρητικών της Ευρωπαϊκής Μουσικής κ.ά. ώστε να υπάρχει σύνδεση με διαφορετικά θεματικά πεδία από το πρόγραμμα σπουδών	

	6.5.11. Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά, μελωδικά και αρμονικά με συνοδεία μουσικού συνόλου 6.5.12. Να επιχειρήσει μελωδικές μελοποιήσεις και εναρμονίσεις σε δοσμένο στίχο 6.5.13. Να έχει την εμπειρία του στυλιστικού αυτοσχεδιασμού με πρότυπο πολλά διαφορετικά στυλ του κλασικού ρεπερτορίου. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις στον Αυτοσχεδιασμό και δημιουργία στο πιάνο (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3:** 6.5.14. Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων 6.5.15. Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την εκτέλεση ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη 6.5.16. Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα	των διαφόρων μαθημάτων. **6ΠΔ2.4. Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής μπορεί να βιώσει καλύτερα το ρυθμό, είτε με τη μορφή της σταθεροποίησης του παλμού, όπως χρειάζεται στα πρώτα στάδια, είτε με τη σταδιακή εξοικείωση με δυσκολότερα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν συγκοπές, αντιχρονισμούς, πολυρυθμίες και στυλιζαρισμένες ρυθμικές συνοδείες, όπως βαλς, σάλσα, τανγκό κ.λπ. Στο έκτο επίπεδο προτείνεται **ρυθμικός αυτοσχεδιασμός** σε κομμάτια σύγχρονου πιανιστικού ρεπερτορίου που απαιτούν **ελεύθερη ρυθμική απόδοση**. (MonikaHildebrand, *PianoVariété*) **6ΠΔ2.5. Στυλιστικός αυτοσχεδιασμός** Ο αυτοσχεδιασμός αυτός συνδυάζει στοιχεία όλων των τύπων αυτοσχεδιασμού, με στόχο ο μαθητής να χρησιμοποιεί τα μουσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τα διαφορετικά είδη του πιανιστικού ρεπερτορίου. Για παράδειγμα, ένα είδος στυλιστικού	

	άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού, ώστε να υπογραμμιστούν και να αναδειχθούν όλα τα μουσικά χαρακτηριστικά του. **Ο μαθητής ειδικότερα για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3) αρχικά επιδιώκεται:** 6.5.17. Να αναπτύξει ρυθμική πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς 6.5.18. Να αναπτύξει ικανότητες προσαρμογής της έντασης και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τη μουσική ισορροπία της ομάδας 6.5.19. Να εξοικειωθεί με έννοιες και διαδικασίες όπως το κούρδισμα και η άμεση μουσική ανταπόκριση σε διαφορετικές μουσικές αντιλήψεις και ερμηνείες 6.5.20. Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση της εκτέλεσης και χρήσης του μουσικού οργάνου ως όργανο συνεργασίας 6.5.21. Να αναπτύξει την ταχύτητα	αυτοσχεδιασμού είναι ο ρυθμικός αυτοσχεδιασμός με συνοδεία τύπου ροκ μπαλάντας ή ο μελωδικός αυτοσχεδιασμός σε δοσμένη παραδοσιακή αρμονία που μπορεί να θυμίσει κλασική μορφή θέματος και παραλλαγών. Παιδαγωγικά έχει τεράστια σημασία για το μάθημα του κλασικού πιάνου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση για είδη, τα οποία φαινομενικά μπορεί να φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο, από αισθητικής πλευράς. Σε αυτό το επίπεδο μπορεί να γίνει **αυτοσχεδιασμός σε στυλ <u>συνθετών κλασικού ρεπερτορίου</u>**. Για παράδειγμα, η ακολουθία *Improvisation at the Piano*, Brian Chung & Dennis Thurmond (Brian Chung & Dennis Thurmond, *Improvisation at the Piano*)	

	επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την Prima Vista του 6.5.22. Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή 6.5.23. Να διευρύνει το ρεπερτόριο με το οποίο ασχολείται ενεργητικά ως εκτελεστής. **Ο μαθητής για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3) μέχρι το τέλος του έκτου επιπέδου επιδιώκεται:** 6.5.24. Να παίζει με άλλους πιανίστες κομμάτια πρωτότυπα και κατάλληλα για το επίπεδό του 6.5.25. Να παίζει με μεγαλύτερα σύνολα μουσικής δωματίου ή και ορχήστρες κομμάτια πρωτότυπα και κατάλληλα για το επίπεδό του **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις για τη Μουσική Σύμπραξη (βλ. 6ΥΠ4 της στήλης 3)** 6.5.26. Να εκτεθεί ο μαθητής σε διαφορετικές προσεγγίσεις μάθησης	**ΠΔ3: Μουσική Σύμπραξη** **6ΠΔ3.1. Παιδαγωγικό υλικό διαμορφωμένο για 2 ή περισσότερους πιανίστες.** Υπάρχει πλούσιο πρωτότυπο μουσικό υλικό για 2-4 πιανίστες σε ένα πιάνο ή σε δύο πιάνα. Το ρεπερτόριο που είναι διαθέσιμο καλύπτει ολόκληρο το ιστορικό φάσμα ρεπερτορίου του πιάνου, οπότε και ο εκπαιδευτικός καλείται να επιλέξει έργα κατάλληλα για το συνολικό τεχνικό και ερμηνευτικό επίπεδο των μαθητών. Σε αυτό το επίπεδο οι μαθητές πρέπει να παίζουν κομμάτια πρωτότυπα, γραμμένα για σύνολο πιανιστών, που καλύπτουν ένα μεγάλο στυλιστικό εύρος πιανιστικής γραφής με διευρυμένες τεχνικές και ερμηνευτικές απαιτήσεις. **6ΠΔ3.2. Συμμετοχή σε ποικίλα σύνολα μουσικής δωματίου**. Με τη συμμετοχή σε αυτά τα σύνολα αυξάνεται το εύρος των μουσικών συνεργασιών καθώς και του ρεπερτορίου που μπορεί να μελετηθεί. Σε αυτό το επίπεδο τα σύνολα μπορεί να είναι μεγαλύτερα - ακόμη και μικρή ορχήστρα δωματίου - και τα έργα που παίζονται πρέπει να είναι κατά κανόνα πρωτότυπα έργα μουσικής δωματίου όπου το πιάνο έχει ισότιμο ρόλο με το υπόλοιπο σύνολο και όχι μόνο συνοδευτικό. Ως προς αυτό, μπορεί να υπάρξει συνεργασία με το μάθημα των Μουσικών Συνόλων.	

	μέσω διαρκούς ανατροφοδότησης και προσαρμογής από τη μουσική ομάδα 6.5.27. Να μαθαίνει να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και την αλληλεπίδραση της μουσικής ομάδας 6.5.28. Να αναπτύξει την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής ανάδειξης και αφαίρεσης στοιχείων από τη δική του ερμηνευτική προσέγγιση ώστε το τελικό ομαδικό μουσικό αποτέλεσμα να είναι άρτιο.		

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ – ΚΛΑΣΙΚΗ ΚΙΘΑΡΑ

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ (6 ΕΠΙΠΕΔΑ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΙΘΑΡΑΣ

1. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ

1.1 Κανονιστικό πλαίσιο. Το μάθημα της κλασικής κιθάρας αποτελεί μία από τις 42 μουσικές ειδικεύσεις που καθορίζονται για τα Μουσικά Σχολεία. Για την κλασική κιθάρα, ως ατομικό όργανο επιλογής, προβλέπεται με βάση το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα, η διδασκαλία δύο διδακτικών ωρών εβδομαδιαίως για κάθε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου και μίας ώρας εβδομαδιαίως για το Λύκειο.

1.2 Η κλασική κιθάρα τους τελευταίους αιώνες έχει καταξιωθεί στην παγκόσμια μουσική κοινότητα τόσο σε σολιστικό επίπεδο όσο ως όργανο μουσικής δωματίου. Η ιστορική διαδρομή και συγγένειά της με το ευρωπαϊκό λαούτο, τη βιχουέλα, την κιθάρα φλαμένκο κ.ά., έχουν διευρύνει σημαντικά το ρεπερτόριό της και έχουν εδραιώσει την αξία της ως μουσικού οργάνου.

Η έκταση του ρεπερτορίου της, από την Αναγέννηση και το Μπαρόκ ως τη σύγχρονη μουσική δημιουργία, η μεγάλη γεωγραφική διασπορά της και το έργο των μεγάλων δασκάλων που έγραψαν έργα και μεθόδους διδασκαλίας για το όργανο, αποτελούν την κύρια δεξαμενή άντλησης υλικού διδακτικής. Μεγάλο μέρος αυτού του ρεπερτορίου προέρχεται από μεταγραφές οργάνων εποχής ή από μεταγραφές άλλων οργάνων. Τα έργα αυτά, όπως είναι γνωστό, έχουν ενσωματωθεί πλέον στο ρεπερτόριο της μέσα από τις ερμηνείες των μεγάλων κιθαριστών, δασκάλων και σολίστ.

Το γεγονός, από την άλλη, ότι η κιθάρα είναι όργανο συνυφασμένο με την μουσική κουλτούρα πολλών λαών, μέρος της οποίας έχει ενσωματωθεί διεθνώς στο ρεπερτόριό της, όπως η λόγια και παραδοσιακή μουσική της Ισπανίας και των χωρών της Λατινικής Αμερικής, μουσικά είδη, όπως τζαζ, μπλουζ, ροκ, και ευρύτερα εθνικά μουσικά ιδιώματα, θέτει στη διάθεσή μας μια επιπλέον δεξαμενή διδακτικού υλικού, το οποίο ολοκληρώνει την εικόνα και την υπόσταση της σύγχρονης κλασικής κιθάρας. Η Ελληνική συμβολή στη σύγχρονη ιστορία της κιθάρας είναι σημαντική. Έλληνες σολίστ διαπρέπουν διεθνώς, ενώ το έργο των Δ. Φάμπα, Ν. Μαμαγκάκη, Κ. Τζωρτζινάκη και πολλών άλλων ελλήνων συνθετών κιθάρας διαδίδεται όλο και περισσότερο. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ιδιαίτερα το ελληνικό έντεχνο, αστικό και λαϊκό τραγούδι, που αξιοποιεί με ιδιαίτερο τρόπο το όργανο, και εκτεινόμενο από τη μουσική του Μ. Χατζιδάκι έως τις καντάδες του Ιονίου και τη ρεμπέτικη μουσική, αποτελεί πηγή διδασκαλίας, έμπνευσης αλλά και επαφής των μαθητών με τη μεγάλη ελληνική ποίηση.

Πέραν του σολιστικού της ρόλου, στον οποίο πρωτίστως επικεντρώνεται η διδασκαλία, η κιθάρα ως πολυφωνικό όργανο, καλείται να παίξει παγκοσμίως σημαντικότατο ρόλο ως όργανο συνοδείας. Ως εκ τούτου, οι τυποποιημένες συγχορδίες συνοδείας, εντάσσονται επίσης στους στόχους του Προγράμματος Σπουδών.

1.3 Το μάθημα ατομικού οργάνου επιλογής – κλασική κιθάρα. Οι στόχοι και σκοποί του μαθήματος της κλασικής κιθάρας προσδιορίζονται στην εισαγωγή για όλα τα μουσικά όργανα (βλ. 1.3). Οι οδηγίες για την αξιολόγηση των γνώσεων των μαθητών που εισάγονται με ήδη αποκτημένες γνώσεις στο ατομικό όργανο επιλογής στην Α' τάξη του Γυμνασίου των Μουσικών Σχολείων, περιγράφονται στην εισαγωγή για όλα τα μουσικά όργανα (βλ. 1.2).

Μετά το στάδιο της αξιολόγησης, παρατήρησης και καταγραφής των ιδιαιτεροτήτων κάθε μαθητή, ο καθηγητής οφείλει να επιλέξει ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα που θα αποσκοπεί στην:

α. Τεχνική βελτίωση: Να επιλεχθεί ρεπερτόριο, σπουδές και ασκήσεις μικτών τεχνικών, ώστε ο μαθητής δουλεύοντας πάνω στην τεχνική να οδηγείται σε ένα

βέλτιστο μουσικό αποτέλεσμα.

β. Ιστορική γνώση και μουσική καλλιέργεια: Να διδαχθεί ο μαθητής μουσική από όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες, εποχές και τεχνοτροπίες και να αποκτήσει βασικές γνώσεις γύρω από τις ιστορικές καταβολές τις κιθάρας και των συγγενών με αυτή νυκτών οργάνων. Η περιήγηση του μαθητή στην ιστορία του οργάνου θα πρέπει να είναι ευχάριστη, ουσιώδης και να του μεταδίδει τον ενθουσιασμό για το όργανο που επέλεξε. Να χαρακτηρίζεται από την δοκιμασμένη παιδαγωγική πρακτική: μουσική ακρόαση και εμπειρία → γνώση → επιθυμητό αποτέλεσμα, ενώ οι ιστορικές αναφορές να είναι οργανωμένες σύμφωνα με τη λογική ακολουθία χρόνου και τόπου, έτσι ώστε να κατανοείται και να εμπεδώνεται η ιστορική χρονική αλληλουχία (timeline). Παρεμπιπτόντως αναφέρουμε πως οι μικροτραυματισμοί των χεριών του μαθητή, ή άλλοι λόγοι που καθιστούν αδύνατο ένα τυπικό μάθημα, μπορούν να εξελιχθούν σε ένα ενδιαφέρον ταξίδι με όχημα την ιστορία του οργάνου.

γ. Ανάπτυξη κι άλλων δεξιοτήτων ως προστιθέμενες αξίες, όπως είναι η εκ πρώτης όψεως ανάγνωση, η σύμπραξη, ο αυτοσχεδιασμός.

δ. Ικανοποίηση του μαθητή: Ο καθηγητής να αποδέχεται τις μουσικές προτιμήσεις των μαθητών και, εφόσον είναι δυνατό, να τις συμπεριλαμβάνει στο διδακτικό υλικό, όπως είναι για παράδειγμα, η εκτέλεση μιας μεταγραφής για κλασική κιθάρα σύγχρονης, δημοφιλούς και αγαπητής προς τον μαθητή μουσικής. Συχνά τέτοια «ταπεινά» έργα βοηθούν να αναπτυχθούν ισχυροί δεσμοί ανάμεσα στον μαθητή, την κιθάρα και τον καθηγητή, αφού ο μαθητής ως έφηβος αντιλαμβάνεται την κιθάρα ως ένα ισχυρό μέσο στην προσπάθειά του να γίνει αποδεκτός από τους φίλους και συμμαθητές του, κατ’ αυτό τον τρόπο βλέπει τον καθηγητή του ως έναν πολύτιμο σύμμαχο και αρωγό σε αυτή του την προσπάθεια.

2. ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

2.1 Διάρθρωση. Το Πρόγραμμα Σπουδών που ακολουθεί, έχει για κάθε επίπεδο την εξής διάρθρωση: Α) Εισαγωγή, Β) Κύριο μέρος (πίνακας), Γ) Ελάχιστη ύλη επιπέδου και ετήσια αξιολόγηση.

- Στην εισαγωγή (Α) περιγράφεται συνοπτικά η επιθυμητή εικόνα του μαθητή μετά την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου επιπέδου. Η εισαγωγή αποτελεί μια περίληψη του κυρίως μέρους (πίνακας).

- Το κύριο μέρος (Β), αποτελείται από πίνακα τεσσάρων στηλών. Στην πρώτη στήλη αναγράφεται ο τίτλος του στόχου αναφορικά με το επίπεδο (οργανωτής στόχων). Στη δεύτερη στήλη περιγράφεται αναλυτικά ο στόχος. Στην τρίτη στήλη περιγράφονται οι προτεινόμενες διδακτικές πρακτικές επίτευξης του στόχου, και στην τέταρτη στήλη περιλαμβάνονται πρακτικές και προτάσεις αξιολόγησης του μαθήματος ή ακολουθίας μαθημάτων.

Όσον αφορά την αρίθμηση, ο πρώτος αριθμός αντιπροσωπεύει το επίπεδο, ο δεύτερος τον οργανωτή στόχων, ο τρίτος και ο τέταρτος τους επιμέρους στόχους. Π.χ. η αρίθμηση 2.2.4 αναφέρεται στο 2ο επίπεδο, στον 2ο οργανωτή (Ερμηνεία) και αποτελεί τον 4ο επιμέρους στόχο του οργανωτή.

- Στην ελάχιστη ύλη επιπέδου και ετήσια αξιολόγηση (Γ), που ακολουθεί αμέσως μετά το κύριο μέρος, αναγράφονται τα κριτήρια αξιολόγησης για το τέλος της σχολικής χρονιάς και τις τελικές εξετάσεις ακρόασης.

2.2 Αξιολόγηση. Η αξιολόγηση που αφορά το καθημερινό μάθημα και την επίδοση του μαθητή σε κάθε τρίμηνο περιγράφονται στην εισαγωγή. Ο μαθητής αξιολογείται σε κάθε μάθημα δια της ακροάσεως. Η αξιολόγηση αυτή αποτυπώνεται αθροιστικά και αριθμητικά στον προφορικό βαθμό κάθε τριμήνου (βλ. 2.2, εισαγωγή για όλα τα μουσικά όργανα).

Στις **τελικές εξετάσεις ακρόασης της κλασική κιθάρας** και εφόσον ο μαθητής έχει κατακτήσει κατ’ ελάχιστο την απαιτούμενη ύλη, εξετάζεται στα εξής αντικείμενα:

- Εκτέλεση μίας σπουδής.
- Εκτέλεση ενός έργου του ρεπερτορίου με ακρίβεια στις διάρκειες, στη ρυθμική αγωγή και στη μουσική σημειολογία που ορίζει ο συνθέτης.
- Έλεγχος γνώσης των διδαχθεισών κλιμάκων, αρπέζ και συγχορδιών.
- Εκτέλεση, χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις (ακρίβειας τέμπο, λαθών κατά την εκτέλεση κ.λπ.) μιας σπουδής ή έργου ρεπερτορίου από τη εξεταστέα ύλη που επιλέγει η επιτροπή εξέτασης.
- Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση δυσκολίας αντίστοιχης του επιπέδου.

- Ερωτήσεις επί της διδαχθείσας ύλης ιστορίας του οργάνου. Ερωτήσεις για τα έργα που ερμήνευσε ο μαθητής που αφορούν το στυλ, την εποχή και το συνθέτη τους.

Η επιτροπή εξετάσεων αποτιμά συνολικά την επίδοση της εξέτασης, χωρίς να βαθμολογεί κάθε ένα από τα προηγούμενα αντικείμενα ξεχωριστά.

2.3 Επισημάνσεις για το κυρίως μέρος (πίνακας).

α) Οι ασκήσεις, οι σπουδές και τα έργα ρεπερτορίου που αναφέρονται είναι ενδεικτικά, με την έννοια ότι δεν θεωρείται υποχρεωτικό να διδαχθούν τα συγκεκριμένα έργα ή ασκήσεις. Ο καθηγητής μπορεί να διδάξει αυτά ή άλλα αντίστοιχης αξίας, τεχνικής, εποχών και ανάλογης δυσκολίας.

β) Οι ενδεικτικές σπουδές που προτείνονται για κάθε στόχο τεχνικής του οργάνου αναγράφονται αμέσως μετά το στόχο. Θεωρήθηκε χρήσιμο όμως, να οριστεί ένας ιδιαίτερος στόχος τεχνικής με τίτλο «Σπουδές» ώστε να συμπεριλάβει σπουδές που έχουν ως στόχο ποικιλία τεχνικών και ευκινησίας των δύο χεριών και οι οποίες δεν ήταν δυνατόν να ενταχθούν στους ειδικούς επιμέρους στόχους.

γ) Σχετικά με τους μουσικούς όρους που χρησιμοποιούνται, διευκρινίζεται ότι με τον όρο «αρπέζ» εκφράζεται η μία προς μία απόδοση των φθόγγων που προκύπτουν από τις τρίφωνες ή τετράφωνες συγχορδίες. Ο όρος χρησιμοποιείται για την αποφυγή σύγχυσης με τον όρο «αρπισμοί» που χρησιμοποιείται για να εκφράσει την κιθαριστική τεχνική των αρπισμών πάνω σε τυποποιημένες συγχορδίες (ακόρντα).

δ) Με τον όρο «ακόρντα» εννοούνται οι τυποποιημένες συγχορδίες συνοδείας που έχουν καθιερωθεί διεθνώς. Για τα ακόρντα προτιμώνται τα διεθνώς καθιερωμένα σύμβολα A = Λα μείζων, Dm = Ρε ελάσσων κ.λπ.

ε) Εκτός από τους μουσικούς όρους που έχουν καθιερωθεί στα ελληνικά, όπως κλίμακες, μπαρέ, θέσεις, δεμένοι φθόγγοι, οι υπόλοιποι όροι αναγράφονται στη γλώσσα που είναι διεθνώς καθιερωμένοι, όπως appoggiatura, glissando, rasgueado, pizzicato.

2.4 Προτεινόμενες διδακτικές πρακτικές, κοινές για όλα τα επίπεδα.

α) Θερινή μελέτη. Προτείνεται ο έλεγχος και η αξιολόγηση της θερινής εργασίας όσον αφορά την τεχνική, αλλά και τις σπουδές και τα έργα ρεπερτορίου που προτάθηκαν από τον καθηγητή κατά τη λήξη της σχολικής χρονιάς και ανατέθηκαν για μελέτη στον μαθητή κατά τους θερινούς μήνες. Αξιολογείται η τεχνική αρτιότητα του μαθητή σε σχέση με το τεχνικό επίπεδο που είχε κατακτήσει κατά τη διάρκεια των μαθημάτων της περσινής σχολικής χρονιάς. Επισημαίνεται η ανάγκη της θερινής μελέτης και εγρήγορσης. Τα προτεινόμενα για θερινή μελέτη έργα και σπουδές, πρέπει να βασίζονται σε διδαγμένες τεχνικές και να μη περιέχουν άγνωστα μουσικά στοιχεία.

β) Διαχείριση ρεπερτορίου. Ο καθηγητής κατά την προηγούμενη χρονιά έχει ήδη παροτρύνει τον μαθητή να διατηρεί ένα ελάχιστο ρεπερτόριο, τουλάχιστον 5 έργων για κιθάρα, της επιλογής του. Τα έργα αυτά καλό είναι να μην παρουσιάζουν αυξημένο βαθμό δυσκολίας, δηλαδή να μην προσεγγίζουν το όριο των δυνατοτήτων του, έτσι ώστε ο μαθητής να κατέχει πλήρως την τεχνική τους και να μπορεί να εκφράζει άνετα το περιεχόμενό τους. Ο μαθητής θα πρέπει να επιλέγει μόνος του το κάθε έργο και να αναλαμβάνει να αντικαθιστά με νεότερα, τα παλαιότερα και παρωχημένης τεχνικής δυσκολίας διδαχθέντα μουσικά κομμάτια, ώστε να παραμένει ο ίδιος αριθμός έργων για τη «συντήρηση - διαχείριση του ρεπερτορίου». Ο μαθητής αξιολογείται για την επιμέλειά του στη διαχείριση του ρεπερτορίου, που οφείλει να ερμηνεύει από μνήμης.

γ) Κάρτα ενημέρωσης μαθητή και γονέα. Προτείνεται η χρήση μονοσέλιδης έντυπης κάρτας, όπου στην 1η στήλη αναγράφεται η ημερομηνία του μαθήματος, στη 2η στήλη μια συνοπτική παρατήρηση αξιολόγησης, όπως: «Απουσίαζε» ή «Πολύ καλά» ή «Μπράβο» ή «Χωρίς βιβλία» ή «Αδιάβαστος», ενώ στην 3η στήλη μια πιο εκτεταμένη παρατήρηση που αφορά όλο το μήνα, όπως για παράδειγμα: «Μην αμελείς τη φροντίδα των νυχιών» ή «Να προσέξεις τον ήχο σου» ή «Η μελέτη που κάνεις δεν επαρκεί» ή «Μπράβο, συνέχισε έτσι». Ο γονέας υπογράφει κάθε μήνα ότι έλαβε γνώση.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΙΘΑΡΑΣ - 1° ΕΠΙΠΕΔΟ

Α) Εισαγωγή

Στο 1ο επίπεδο ο μαθητής εισάγεται στην έννοια της εκμάθησης του μουσικού οργάνου που διδάσκεται κατ' επιλογή του. Επιδιώκεται:

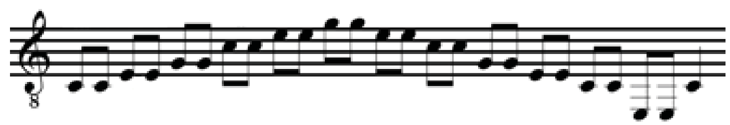
Η ορθή τοποθέτηση του σώματος και των χεριών του στην κλασική κιθάρα, ώστε να αρχίσει σταδιακά να κατανοεί και να εφαρμόζει τις βασικές τεχνικές κίνησης και κρούσης

(νύξης των χορδών).
Η απόκτηση ευχέρειας στην εκτέλεση και ανάγνωση των φθόγγων της 1ης θέσης καθώς και των φθόγγων της 1ης χορδής έως το 12ο τάστο.
Να κάνει χρήση των εύκολων μειζόνων κλιμάκων σε 1 ή 2 οκτάβες, των αρπέζ των συγχορδιών που σχηματίζονται με βάση την τονική τους, καθώς και ασκήσεων του δεξιού χεριού σε απλούς αρπισμούς.
Ο μαθητής καλείται να ερμηνεύει έργα από το ρεπερτόριο που αντιστοιχούν στο επίπεδό του και να γνωρίζει βασικά στοιχεία για τους συνθέτες τους.
Να δημιουργήσει το πρώτο του ρεπερτόριο, αποτελούμενο από πέντε κομμάτια της επιλογής του από τη διδαχθείσα ύλη.
Να γνωρίζει τα μέρη της κιθάρας, την ονομασία τους και τη λειτουργία τους.
Να μπορεί να συνοδεύει μια μελωδία, ή ένα τραγούδι, κάνοντας χρήση απλών τυποποιημένων συγχορδιών (ακόρντων).
Να μπορεί να εκτελεί ρυθμική και απλή μελωδική εκ πρώτης όψεως ανάγνωση (prima vista).
Ο μαθητής παροτρύνεται να λάβει μέρος σε σχολική συναυλία ερμηνεύοντας έργα για σόλο κιθάρα ή ντουέτο.

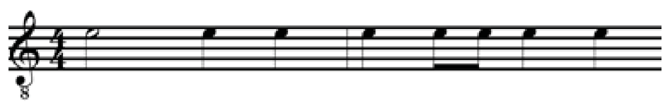
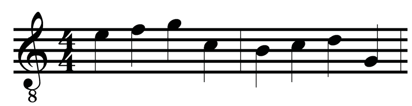
Β) Κύριο μέρος

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
1.1 ΤΕΧΝΙΚΗ	**1.1.1** Στάση σώματος και τοποθέτηση του οργάνου.	**1.1.1** Καθοδήγηση του μαθητή για την ενδεδειγμένη τοποθέτηση της κλασικής κιθάρας. Λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σωματότυπου κάθε μαθητή. Εφαρμογή της χρήσης του υποποδίου ή εναλλακτικών στηριγμάτων που προσαρμόζονται στο όργανο.	**1.1.1** Τονίζεται η σημασία της ορθής τοποθέτησης του σώματος. Ο μαθητής καλείται: - Να τοποθετήσει σωστά αρκετές φορές την κιθάρα του, χωρίς τη βοήθεια του καθηγητή του. - Να ελέγχει, μετά το τέλος κάθε άσκησης, κατά πόσο διατηρεί τη σωστή θέση.
	1.1.2 Δεξί χέρι. Ευχέρεια στη χρήση όλων των συνδυασμών των δαχτύλων του δεξιού χεριού i-m-a.	**1.1.2** Ασκήσεις σε ανοικτές χορδές με απλά ρυθμικά σχήματα, σε συνδυασμούς i-m, m-a και i-a σε όλες τις χορδές, με ζυγό ή μονό αριθμό φθόγγων, ώστε ο μαθητής να μπορεί να αλλάζει χορδή χωρίς να χρησιμοποιεί το ίδιο δάχτυλο.	**1.1.2** έως **1.1.5** Έλεγχος των ασκήσεων με ή χωρίς μετρονόμο και σταδιακή αύξηση της ταχύτητας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη χαλαρότητα των κινήσεων και στην καθαρότητα της άρθρωσης. Ο μαθητής αξιολογείται με γνώμονα: - Τη σωστή τοποθέτηση του σώματος, του οργάνου, των χεριών και της ορθής νύξης. - Την καθαρότητα των παραγόμενων φθόγγων. - Την ταχύτητα με την οποία αναγνωρίζει,
	1.1.3 Αριστερό χέρι. Ευχέρεια στη χρήση όλων των συνδυασμών των δαχτύλων του αριστερού χεριού.	**1.1.3** Ασκήσεις με αξίες τετάρτων, σε συνδυασμούς 1-2, 1-3, 1-4, 2-3, 2-4 και 3-4 σε όλες τις χορδές και σε ποικιλία θέσεων.	
	1.1.4 Ανάγνωση, αναγνώριση στην ταστιέρα και εκτέλεση όλων των φυσικών φθόγγων της 1ης θέσης.	**1.1.4.1** Ασκήσεις εκμάθησης των φθόγγων της 1ηςθέσης των τριών πρώτων χορδών. Ενδεικτικές ασκήσεις: J. Sagreras, τχ. 1,ασκ. 18, 21, καθώς και ασκήσεις πάνω	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		στο μιξολύδιο τρόπο: Ασκήσεις διδασκαλίας και εκμάθησης των φθόγγων των υπολοίπων χορδών (4η, 5η και 6η), με την παραπάνω μεθοδολογία. Ενδεικτικές ασκήσεις: J. Sagreras τχ.1, ασκήσεις 7, 8. Άλλες ασκήσεις επιλογής του διδάσκοντα από καταξιωμένες ελληνικές ή και διεθνείς μεθόδους διδασκαλίας.	εκτελεί και ονοματίζει τους φθόγγους που έμαθε. Σημείωση: Σχετικά με τον τρόπο κρούσης των χορδών, tirando και apoyando, ο καθηγητής σύμφωνα με την προσωπική του διδακτική πρακτική και εμπειρία, διδάσκει και κατευθύνει προς το τρόπο κρούσης που θεωρεί επωφελέστερο για τον μαθητή. Συνιστάται η γνώση και εξοικείωση και με τους δύο τρόπους κρούσης.
	1.1.5 Χρήση του αντίχειρα (p).	**1.1.5.1** Ασκήσεις εκτέλεσης απλής μελωδίας με συνοδεία ανοικτών μπάσων, χωρίς ταυτόχρονη κρούση του αντίχειρα (p). Ενδεικτικές ασκήσεις: - J. Sagreras, τχ. 1, άσκ. 42. - Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ-έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης), ασκήσεις 9, 16 και 30 (D. Aguado). **1.1.5.2** Μελωδικές ασκήσεις στις μπάσες χορδές με τον αντίχειρα (p) μόνο. Ενδεικτικές ασκήσεις: - E. Pujol, τχ. 2, άσκηση 7 - A. Carlevaro, *Microestudios* vol 1, άσκ. n.1. - Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ-έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης). άσκ. 20 (Το τρένο). Άλλες ασκήσεις επιλογής του διδάσκοντα.	
	1.1.6 Εκτέλεση αρμονικών διαστημάτων. Τεχνική συγχορδιών.	**1.1.6** Ταυτόχρονη κρούση δύο φθόγγων σε γειτονικές χορδές με συνδυασμό δαχτύλων i-m και m-a. Διδασκαλία ασκήσεων για εκτέλεση με την προσθήκη αντίχειρα (p-im, p-ma). Ενδεικτικές ασκήσεις: - E. Pujol, τχ. 2, άσκ. 20. - J. Sagreras, τχ. 1, άσκ. 41. - Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ- έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης), άσκ. 12. Δίφωνες ασκήσεις με συνοδεία ανοικτών μπάσων, με ταυτόχρονη κρούση δύο χορδών (p-i, p-m, p-a). Ενδεικτικές ασκήσεις: -E. Pujol, τχ. 2, ασκ. 70-76.	**1.1.6** Για την αξιολόγηση της κίνησης ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη χαλαρή και προς την παλάμη κίνηση των δαχτύλων, που θα αποτελέσει τη βάση για το κτίσιμο του καλού ήχου.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		- Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ-έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης), άσκηση 21. Συγχορδίες τριών φθόγγων με pim, pma, pia και συγχορδίες τεσσάρων φθόγγων με pima. Ενδεικτικές ασκήσεις: - J. Sagreras, τχ. 1, ασκ. 45, 47, 51. - E. Pujol, τχ. 2, άσκ. 26 - Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ-έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης), άσκ. 23δ. Σημείωση: Τα διάφορα είδη συγχορδιών διδάσκονται σταδιακά σε ακολουθία μαθημάτων.	
	1.1.7 Εκτέλεση απλών αρπισμών.	**1.1.7** Διδασκαλία και μελέτη ασκήσεων με συνδυασμένη χρήση όλων των δαχτύλων. Προτεινόμενοι συνδυασμοί: p-i-m-a-m-i, p-i-m-a-i-m, p-i-m-i-a-i-m-i κ.ά. Ενδεικτικές ασκήσεις: - J. Sagreras, τχ. 1, ασκ. 46, 48 και 53. - M. Giuliani, op 100, άσκ. 1.	**1.1.7** Στην αξιολόγηση των αρπισμών και των συγχορδιών δίνεται έμφαση περισσότερο στην ποιότητα της ορθής εκτέλεσης παρά στην ταχύτητα.
	1.1.8 Κλίμακες, αρπέζ, και συγχορδίες.	**1.1.8.1** Εξοικείωση με τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες: Ντο, Σολ μείζονα και λα, μι ελάσσονα (μελωδική- αρμονική) σε μία οκτάβα. **1.1.8.2** Αρπέζ στη συγχορδία της τονικής των κλιμάκων Ντο, Σολ μείζονα και λα, μι ελάσσονα. Παράδειγμα αρπέζ Ντο Μείζων: **1.1.8.3** Μείζονες κλίμακες στην πρώτη θέση. Κλίμακες Ντο, Σολ, Ρε, Λα, Μι, Φα και Σιb μείζονες σε 2 οκτάβες στην πρώτη θέση με κατάληξη στην 1η χορδή στην θέση που κορυφώνεται η κάθε κλίμακα. **1.1.8.4** Χρωματική κλίμακα στην πρώτη θέση και χρωματική κλίμακα έως το 12° τάστο της 1ης χορδής. **1.1.8.5** Διδασκαλία και εκμάθηση των ακόρντων C, G, D, A, E, Am, Em, Dm και εφαρμογή τους σε απλά τραγούδια.	**1.1.8** Στην αξιολόγηση της εκτέλεσης των κλιμάκων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η σταθερότητα και η ευχέρεια εκτέλεσης, καθώς και η καθημερινή μελέτη. Η χρήση μετρονόμου στις κλίμακες θεωρείται απαραίτητη.
	1.1.9 Σπουδές και ασκήσεις.	**1.1.9** Διδασκαλία και μελέτη σπουδών και ασκήσεων από καταξιωμένες	**1.1.9** Ο μαθητής προς το τέλος του

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		μεθόδους διδασκαλίας ή συλλογές σπουδών. Οι σπουδές θα πρέπει να συνδυάζουν και να ολοκληρώνουν τους τεχνικούς στόχους του 1ου επιπέδου. Σπουδές ενδεικτικής δυσκολίας: - E. Pujol, τχ. 1, ασκ. 25, 30, 32, 56. - J. Sagreras, τχ. 1, ασκ. 54, 56, 59, 61, 62, 65, 67 ή άλλες παρόμοιας δυσκολίας	επιπέδου θα πρέπει να έχει κατακτήσει την τεχνική σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορεί να εκτελεί τις σπουδές που αναγράφονται ή άλλες παρόμοιας δυσκολίας.
1.2 ΕΡΜΗΝΕΙΑ	**1.2.1** Ρεπερτόριο.	**1.2.1** Διδασκαλία και εκτέλεση κομματιών που περιέχουν συνδυαστικά τους στόχους της αισθητικής και της τεχνικής του επιπέδου. Ενδεικτικά έργα για το επίπεδο: **Αναγέννηση:** - Anonymous, *Greensleeves*. - A. Le Roy, *Almande "La mon amy la"* (1ere Libre de tablature de guiterre) - L. Milan, *Pavana a Pisador* (Libro de Mùsica de vihuela) - Anonymous, What if a day, or a month, or a year. **Μπαρόκ:** - J. P. Krieger, *Minuetto*. - J.A. Logy, *Capriccio en la mineur* - J. de Saint Luc, *Bourrée*. **Κλασική και ρομαντική:** - J. Meissonnier, *Affetuoso* (ή *Vals*). **20^{ου} αιώνα:** - Δ. Φάμπας, *9 Ρομαντικά Πρελούδια*, Prelude n. 7. - J. Ferrer, *Ejercicio* n. 9. **1.2.2.1** Διδασκαλία, εκτέλεση και ακρόαση μουσικών έργων διασκευασμένων για κιθάρα, σε μονοφωνική ή απλή πολυφωνική επεξεργασία και σε αντιστοιχία με τις τεχνικές δυνατότητες του επιπέδου.	**1.2.1** Προτεινόμενη διαχείριση ρεπερτορίου. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.γ).
	1.2.2 Εισαγωγή στην ερμηνευτική αισθητική μέσα από την εκτέλεση διασκευασμένων γνωστών μελωδιών.	**1.2.2.2** Γνωριμία με τη «μουσική του κόσμου» (world music) μέσω μελωδιών από διαφορετικές μουσικές γωνιές του πλανήτη, με μαθητοκεντρική αντίληψη. Συνιστάται η επιλογή κομματιών που μπορούν να εκτελεστούν στην τάξη σε duetto. Ενδεικτικά κομμάτια από την ελληνική, ευρωπαϊκή, λατινοαμερικάνικη και αφρικανική μουσική παράδοση, όπως Κερκυραϊκός, Ο Μενούσης, Σεικίλου Σκόλιον , Tourdion (Γαλλία), Kumbaya (Αφρική), La Llorona (Μεξικό).	**1.2.2** Ηχογράφηση κομματιού από το μαθητή και σχολιασμός-αξιολόγηση από τον ίδιο σε συνεργασία με τον καθηγητή του. Η αξιολόγηση θα εξετάζει στοιχεία της εκτέλεσης όπως: - η καθαρή άρθρωση, - ο ήχος που παράγεται με την κρούση της χορδής από το νύχι

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
			- η ισορροπία μεταξύ των δύο φωνών, όπου αυτές υπάρχουν.
1.3 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡ-ΓΕΙΑ	**1.3.1** Γνώση των βασικών μερών της κιθάρας και της λειτουργίας αυτών. **1.3.2** Εισαγωγή στις ιστορικές περιόδους της μουσικής.	**1.3.1.1** Γνωριμία με τα μέρη της κιθάρας και των βασικών λειτουργιών τους. Επιπρόσθετα, μπορούν να αξιοποιηθούν κατασκευαστικά σχέδια με σκοπό την απεικόνιση και κατανόηση του εσωτερικού του ηχείου. Συστήνεται η εκπαιδευτική εκδρομή σε οργανοποιείο. **1.3.1.2** Γνωριμία με άλλα ήδη κιθάρας, όπως είναι η ακουστική, η δωδεκάχορδη, η ηλεκτρική. **1.3.1.3** Διακόσμηση της αίθουσας με εικόνες, φωτογραφίες, αφίσες κ.ά. που μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδακτική του μαθήματος και συμμετοχή των μαθητών στην ανανέωση και τον εμπλουτισμό τους. **1.3.2.** Εισαγωγή στις εποχές της μουσικής και τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά τους. Γνωριμία με τους συνθέτες, των οποίων ασκήσεις και κομμάτια εκτελεί ο μαθητής.	**1.3** Ο μαθητής αξιολογείται: - Για τις γνώσεις του πάνω στην ονοματολογία και τη λειτουργία των μερών της κιθάρας. - Για την προθυμία του να αποκτήσει πρόσθετες γνώσεις για το όργανο επιλογής. **1.3.2** Ο μαθητής οφείλει να γνωρίζει την ονομασία και την χρονική οριοθέτηση των μουσικών ιστορικών περιόδων.
1.4 ΕΚ ΠΡΩΤΗΣ ΟΨΕΩΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	**1.4** Ρυθμική εκ πρώτης όψεως ανάγνωση.	**1.4.1** Ρυθμική prima vista σε μία χορδή με ποικιλία διαρκειών που διδάχθηκαν στο 1ο επίπεδο. **1.4.2** Ρυθμική prima vista με συνδυασμό ανοικτών χορδών, για την κατανόηση της έννοιας της διφωνίας. **1.4.3** Μελωδική prima vista σε ασκήσεις μονοφωνικές και μελωδίες τις οποίες μπορεί να συνθέτει και ο καθηγητής, με φθόγγους και διάρκειες που έχουν κατακτηθεί από τον μαθητή. Συνιστάται η χρήση μίας διάρκειας ανά άσκηση. 	**1.4.1, 1.4.2** Έλεγχος του στόχου ανάγνωσης κατά τη διάρκεια του μαθήματος. **1.4.3** Τεστ με άγνωστη μελωδία, όπως στο παράδειγμα. Συνιστώνται ασκήσεις χωρίς δακτυλοθεσία προκειμένου να διαπιστωθεί εάν ο μαθητής έχει εμπεδώσει την ονομασία των φθόγγων και τη θέση τους στην ταστιέρα.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
1.5. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ	**1.5.** Εμφάνιση του μαθητή σε συναυλία.	**1.5.1** Η εμφάνιση του μαθητή σε μία μαθητική συναυλία σε αυτό το επίπεδο, αν και επιθυμητή, δεν είναι υποχρεωτική, αλλά επαφίεται στην εκτίμηση του διδάσκοντα καθηγητή λαμβάνοντας υπόψη τα παιδαγωγικά αποτελέσματα που θα είχε η έκθεση στο κοινό καθώς επίσης και: - το επίπεδο της ύλης την οποία έχει καλύψει ο μαθητής, - τη σταθερότητα της μελέτης του καθ’ όλη τη διάρκεια της χρονιάς, - την προσωπικότητα και την ιδιοσυγκρασία του. Η άρτια προετοιμασία του μαθητή και παράλληλα η προτροπή και η ενθάρρυνσή του, θεωρούνται στοιχεία που θα καθορίσουν μια επιτυχημένη πρώτη εμφάνιση. **1.5.2** Εισαγωγή στην έννοια της σκηνικής παρουσίας. Διδάσκονται οι βασικές πρακτικές της επιτυχημένης σκηνικής παρουσίας, όπως είναι η σωστή μελέτη και προετοιμασία, η προθέρμανση, ο έλεγχος του tempo, η ψυχολογική προετοιμασία, η συγκέντρωση. Διδάσκεται το τυπικό της εμφάνισης, όπως είναι η αρχική και τελική υπόκλιση, η αρχή και το κλείσιμο (finale) του κομματιού. Συνιστώμενες πρακτικές: - Επιλογή ντουέτου για την πρώτη σκηνική παρουσία είτε με τη συμμετοχή ενός μαθητή προχωρημένου και εμπειρότερου στις παραστάσεις είτε του καθηγητή. **-** Ακρόαση ενός τουλάχιστον recital κλασικής κιθάρας και σχολιασμός του στην τάξη. **-** Οργάνωση και διεξαγωγή συναυλίας των καθηγητών του σχολείου, με δημιουργική ακρόαση εκ μέρους των μαθητών και σχολιασμό της συναυλίας στην τάξη. **-** Οργάνωση και διεξαγωγή recital κιθάρας στο χώρο του σχολείου, έπειτα από πρόσκληση σε καταξιωμένο σολίστ. Συνιστάται να προηγηθεί του recital μία συζήτηση μεταξύ των μαθητών και του σολίστ, πάνω στο πρόγραμμα που θα ερμηνεύσει και σε θέματα γενικότερου κιθαριστικού ενδιαφέροντος. - Συζήτηση στην τάξη με αφορμή την τελευταία σκηνική παρουσία των μαθητών.	**1.5** Ο καθηγητής αξιολογεί την πρώτη εμφάνιση του μαθητή, με διάθεση ενθάρρυνσης και βελτίωσης της συνολικής εικόνας του σε μελλοντική συναυλία.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
1.6 ΔΗΜΙΟΥΡ-ΓΙΚΟΤΗΤΑ	**1.6.1** Σύνθεση μελωδιών από τον μαθητή, με φθόγγους της 1ης θέσης. **1.6.2** Συνοδεία τραγουδιών με απλό ρυθμό και απλές αρμονικές αλλαγές.	Προτεινόμενες διδακτικές πρακτικές: **1.6.1** Άσκηση σύνθεσης μελωδίας. Ο καθηγητής προτείνει μια διδαχθείσα ενδιαφέρουσα άσκηση, που ο μαθητής θα χρησιμοποιήσει ως πρότυπο για μία ανάλογη δική του σύνθεση. Ο καθηγητής διαβάζει και ακούει τη σύνθεση του μαθητή από τον ίδιο, κάνει παρατηρήσεις ως προς τη μορφή και τη σωστή καταγραφή της νέας μελωδίας, καθώς και για την ίδια την εκτέλεση. Ο καθηγητής παίζει μαζί με τον μαθητή για την αρμονική ολοκλήρωση της νέας σύνθεσης, αλλά και τη δημιουργική συνεργασία καθηγητή - μαθητή. **1.6.2** Επιλογή και εκτέλεση τραγουδιού με μαθητοκεντρικά κριτήρια. Συνιστάται η επιλογή τραγουδιών από το ελληνικό και ξένο ρεπερτόριο με γνώμονα τη διαχρονικότητα, την απλή ρυθμική συνοδεία και τη χρήση ακόρντων που περιλαμβάνονται στο 1ο επίπεδο και μπορεί να υποστηρίξει τεχνικά ο μαθητής.	**1.6** Ο στόχος είναι προαιρετικός. Συνεπώς προτείνεται η ενθάρρυνση και θετική αξιολόγηση του μαθητή για την επαφή του με τη δημιουργικότητα.

Γ) Αξιολόγηση

1. Ελάχιστες απαιτήσεις επιπέδου

Ο μαθητής κατά τη λήξη της σχολικής χρονιάς πρέπει να έχει κατακτήσει κατ' ελάχιστο τις παρακάτω τεχνικές και δεξιότητες:
- Ασκήσεις τεχνικής. Διδαχθείσες κλίμακες, αρπέζ, συγχορδίες και τεχνικές του αριστερού χεριού.
- Ικανοποιητική εφαρμογή των παραπάνω τεχνικών στις σπουδές και το ρεπερτόριο.
- Μελέτη και εκτέλεση σε άρτιο επίπεδο τουλάχιστον 3 από τις σπουδές της ύλης του επιπέδου και τουλάχιστον 5 έργων του ρεπερτορίου.
- Να κατέχει τα βασικά στοιχεία της ιστορίας του οργάνου και τα απαραίτητα ιστορικά στοιχεία που αφορούν τους συνθέτες των έργων που ερμηνεύει.
- Να επιδεικνύει ζήλο και να ενδιαφέρεται για τους επιμέρους στόχους.

2. Αξιολόγηση ετήσιων εξετάσεων

Ο μαθητής εξετάζεται στα αντικείμενα που περιγράφονται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.2).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΙΘΑΡΑΣ – 2ο ΕΠΙΠΕΔΟ

Α) Εισαγωγή:

Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής αναμένεται να έχει εμπεδώσει και παγιώσει τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν στο 1ο επίπεδο και επιδιώκεται:
Να αναπτύξει την ανάγνωση και εκτέλεση των φθόγγων 1ης και της 2ης θέσης, όπως και των φθόγγων της 1ης χορδής μέχρι το 12ο τάστο.
Να εκτελεί μείζονες, ελάσσονες κλίμακες και τα αρπέζ της τονικής αυτών σε 2 οκτάβες, αρπισμούς, ανιόντες και κατιόντες δεμένους φθόγγους και να μυηθεί στην τεχνική μπαρέ.

Να είναι σε θέση να ερμηνεύει έργα από το ρεπερτόριο του 2ου επιπέδου.
Να αναπτύξει την ικανότητα συνοδείας μιας μελωδίας ή τραγουδιού κάνοντας χρήση ακόρντων με ανοιχτές χορδές στην πρώτη θέση και με μπαρέ σε εύκολες φόρμες.
Να αποκτήσει βασικές γνώσεις για την ιστορία της κλασικής κιθάρας και να ακούσει έργα συνθετών που εκπροσωπούν τις ιστορικές εποχές του οργάνου.
Να αποκτήσει άνεση στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση μονοφωνικών μελωδιών στη 1η θέση, με απλές αλλοιώσεις και χρονικές αξίες.
Συνιστάται η εμφάνιση του μαθητή δύο φορές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, εκ των οποίων η μία με πρόγραμμα για σόλο κιθάρα.

Β) Κύριο μέρος

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
2.1 ΤΕΧΝΙΚΗ	Απαιτείται: Άριστη γνώση των τεχνικών του 1ου επιπέδου.	Κατά την αρχή της σχολικής χρονιάς επισημαίνεται η ανάγκη επανάληψης, διατήρησης και μελέτης όλων των βασικών ασκήσεων τεχνικής του προηγούμενου επιπέδου, όπως κλίμακες, ασκήσεις με αρπισμούς, έως ότου αντικατασταθούν με νέες ανάλογης τεχνικής δυσκολίας. Γίνεται σύντομη περιγραφή των απαιτήσεων του 2ου επιπέδου με παραδείγματα ασκήσεων τεχνικής, σπουδές και έργα ρεπερτορίου.	Θερινή μελέτη. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.α). **2.1.** Ο μαθητής στις ασκήσεις τεχνικής αξιολογείται με γνώμονα: - Την από μνήμης εκτέλεση. - Την ποιότητα του παραγόμενου ήχου. - Την ταχύτητα εκτέλεσης. - Τη μεθοδική εργασία και την ενσωμάτωσή της στην καθημερινή μελέτη.
	2.1.1 Αναγνώριση και ευχερής ανάγνωση των φθόγγων της 2ης θέσης. **2.1.2** Αναγνώριση και ευχέρεια στην ανάγνωση των φθόγγων της 1ης χορδής μέχρι το 12ο τάστο.	**2.1.1** Διδασκαλία και χρήση καταλλήλων κλιμάκων που αποσκοπούν στην αφομοίωση και απομνημόνευση των νέων φθόγγων, όπως είναι για τη 2η θέση οι μείζονες Σολ και Ρε. Σημείωση: Δεν είναι απαραίτητο να ολοκληρώνονται οι κλίμακες σε πλήρεις οκτάβες, αφού ως ασκήσεις αποσκοπούν στην εμπέδωση των φθόγγων της θέσης και μόνο. Ο διδάσκων μπορεί να προτείνει την εκτέλεσή τους εξ ολοκλήρου ή τμηματικά ή να παραπέμπει σε άλλες κλίμακες κατά την κρίση του. **2.1.2** Για την εξοικείωση ως το 12ο τάστο και την πληρέστερη εκμάθηση των φθόγγων, προτείνεται η συνέχιση της χρωματικής κλίμακας από μι, η διατονική κλίμακα του μι και η ΜΙ μείζονα σε μία οκτάβα στην 1η χορδή.	**2.1.1** και **2.1.2** Αξιολογείται η ευχέρεια του μαθητή να αναγνωρίζει και να κατονομάζει με ταχύτητα τους φθόγγους στις επιλεγμένες θέσεις. Προτείνεται η ταυτόχρονη προφορά των φθόγγων για την αποτελεσματικότερη εκμάθησή τους.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	2.1.3 Μείζονες και ελάσσονες κλίμακες και αρπέζ σε 2 οκτάβες.	**2.1.3.1** Διδασκαλία μειζόνων και ελασσόνων μελωδικών κλιμάκων σε 2 οκτάβες από την 5η και 6η χορδή, χωρίς τη χρήση ανοιχτών χορδών. Μεταφορά (transporto) με τη διατήρηση της ίδιας δακτυλοθεσίας. Υπόδειξη τρόπων και τεχνικών μελέτης των κλιμάκων από τον εκπαιδευτικό όπως: - Χρησιμοποίηση συνδυασμών δακτύλων του δεξιού χεριού (i-m, m-a, i-a). - Χρήση απλών ρυθμικών μοτίβων κατά τη μελέτη. - Μελέτη με τονισμό φθόγγων. - Χρήση του μετρονόμου με σταδιακά αυξανόμενη ταχύτητα, ανάλογα με τις δυνατότητες του μαθητή. **2.1.3.2** Εκτέλεση αρπέζ των μειζόνων Ρε, Λα, Μι, Φα και της ρε ελάσσονος σε δύο οκτάβες. Παράδειγμα ρε ελάσσονα: 	**2.1.3.1** και **2.1.3.2** Για την αξιολόγηση της μελέτης των κλιμάκων και αρπέζ δίνεται έμφαση: -Στην καθαρότητα της άρθρωσης. - Στην επιμέλεια μελέτης με διαφορετικές τεχνικές σε συνδυασμούς δακτύλων του δεξιού, i-m, m-a, i-a. - Στην ανάγκη χρήσης του μετρονόμου ως εργαλείου αυτοαξιολόγησης της προόδου. Προτεινόμενη ένδειξη μετρονόμου για το μέσο μαθητή 50 -69 bpm /2 ♪
	2.1.4 Τεχνική και ευκινησία του δεξιού χεριού.	**2.1.4** Διδασκαλία αρπισμών με διάφορους συνδυασμούς όλων των δακτύλων του δεξιού χεριού. Προτεινόμενες ασκήσεις για τους αρπισμούς : - M. Giuliani, *Studio per la Chitarra*, op.1, ασκ. 2 έως 10. - E. Pujol,τχ. 2, ασκ. 83,84,86,88. ή άλλες αντίστοιχου βαθμού δυσκολίας. Προτεινόμενες σπουδές για αρπισμούς: -D. Aguado, *Metodo para guitarra*, Part 1, Σπουδή 19. - Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ-έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης), άσκ. 66 ή άλλες παρόμοιας δυσκολίας.	**2.1.4** Αρπισμοί. Δίνεται έμφαση στον σταθερό ρυθμό, τους σωστούς τονισμούς και δευτερευόντως στην ταχύτητα της εκτέλεσης.
	2.1.5 Τεχνική και ευκινησία του αριστερού χεριού: **2.1.5.1** Ανιόντες και κατιόντες	**2.1.5** Διδασκαλία ανιόντων και κατιόντων δεμένων φθόγγων καθώς και μπαρέ. **2.1.5.1** Ασκήσεις και σπουδές με ανιόντες και κατιόντες δεμένους φθόγγους.	**2.1.5.1** Για τους ανιόντες, κατιόντες δεμένους φθόγγους αξιολογείται η: - Καθαρότητα και ισορροπία της έντασης

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	δεμένοι φθόγγοι.	Προτεινόμενες ασκήσεις: - E. Pujol, τχ.2, ασκ. 91 έως 94. - Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ-έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης), άσκ. γ7 έως γ16 Προτεινόμενες σπουδές: A. Carlevaro, *Microestudios*, ασκ. No 7. - Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ-έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης), άσκ. 55, 56 ή παρόμοιας δυσκολίας.	των φθόγγων. - Ακρίβεια στη ρυθμική εκτέλεση των δεμένων φθόγγων. - Ορθή τοποθέτηση των δακτύλων και επιμέλεια στη φροντίδα των νυχιών του αριστερού χεριού.
	2.1.5.2 Μπαρέ.	**2.1.5.2** Εισαγωγή και διδασκαλία της τεχνικής μπαρέ, αρχικά ως μισό και στη συνέχεια ολόκληρο. Σε αυτό το επίπεδο εμπεδώνεται η χρήση του μισού μπαρέ και εισάγεται η χρήση του ολόκληρου. Προτεινόμενες ασκήσεις: - E. Pujol, τχ. 2°, ασκ. 66, 67. ή παρόμοιες κατ' επιλογή του διδάσκοντος. Προτεινόμενες σπουδές: - E. Pujol, τχ. 2°, Etude II. - Μέθοδος Κλασικής Κιθάρας (προ-έκδοση για το Μουσικό Παλλήνης), άσκ. 42. ή παρόμοιας δυσκολίας κατ' επιλογή του διδάσκοντος.	**2.1.5.2** Για το μισό μπαρέ αξιολογείται: -Η καθαρότητα των φθόγγων του μπαρέ αλλά και των φθόγγων εκτός μπαρέ. - Η ορθή τοποθέτηση των δαχτύλων. - Η διατήρηση της ορθής στάσης του δεξιού χεριού παρά την εφαρμογή του μπαρέ. Ενδείκνυται η χορδή προς χορδή εκτέλεση για τον έλεγχο της σαφήνειας των φθόγγων του μπαρέ.
	2.1.5.3 Μείζονες και ελάσσονες συγχορδίες με χρήση μπαρέ.	**2.1.5.3** Διδασκαλία των συγχορδιών με μπαρέ σε τυποποιημένα ακόρντα με χρωματική μεταφορά κάθε τυποποιημένης φόρμας. Διδάσκονται οι 2 βασικές φόρμες ακόρντων με μπαρέ: π.χ. Ακόρντα G, Gm στην 3η θέση. Συστήνεται να έχει προηγηθεί διδασκαλία των συγχορδιών με μισό μπαρέ στις τέσσερις πρώτες χορδές, ως μέρος των τυποποιημένων ακόρντων με ολόκληρο μπαρέ.	**2.1.5.3** Έλεγχος της δεξιότητας ως προς: - Την καθαρότητα των φθόγγων. - Την ικανότητα της εύρεσης και εκτέλεσης του ακόρντου.
	2.1.6 Σπουδές. Εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής.	**2.1.6** Μελέτη και εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής και ευκινησίας των δύο χεριών (βλ. εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας, 2.3.β). Προτεινόμενες Σπουδές μικτής τεχνικής: - E. Pujol, τχ. 2° Etude I, VI, XII. - J. Sagreras, τχ. 1, ασκ. 84. - L. Brouwer, *Estudios Sencillos*, n. 1, 3. ή παρόμοιας δυσκολίας κατ' επιλογή του διδάσκοντος.	**2.1.6** Κατά την εκτέλεση των σπουδών ο μαθητής αξιολογείται για: - Τη σωστή εφαρμογή των προηγούμενων τεχνικών. - Την τήρηση της ρυθμικής αγωγής και της ένδειξης του μετρονόμου (όπου σημειώνεται). Σημαντικό στοιχείο αξιολόγησης θεωρείται ο αριθμός των σπουδών που ο

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
			μαθητής ερμήνευσε με επάρκεια κατά τη σχολική χρονιά. Απαραίτητες για την εμπέδωση του επιπέδου θεωρούνται 7 σπουδές. Η ελάχιστη επίδοση σπουδών αναγράφεται στο τέλος μετά τον πίνακα (βλ. Γ.1 Αξιολόγηση).
2.2 ΕΡΜΗΝΕΙΑ	**2.2.1** Εκτέλεση έργων από το ρεπερτόριο της κιθάρας διαφόρων εποχών και τεχνοτροπιών. **2.2.2** Ο μαθητής επιδιώκεται: - Να κατανοήσει τη σωστή εκτέλεση των πιο συνηθισμένων όρων ερμηνείας ενός έργου. - Να μυηθεί στην έννοια της ερμηνείας. - Να βελτιώνει όλο και περισσότερο την ποιότητα του ήχου του.	**2.2.1** Προτεινόμενα ενδεικτικά έργα για το επίπεδο. **Αναγέννηση:** - Anonymous, *Packington Pound.* - Anonymous, *The Sick Tune.* **Μπαρόκ:** - L. Mozart, Bourrée. - J.K.F. Fiischer, *Gavotte en la mineur.* - G. Sanz, *Danza de las Hachas.* - S.L. Weiss, *Minuet* , Sonata n. 34 in D minor. **Κλασική & Ρομαντική:** - J.K. Mertz, *Guitar Skole* n. 9 , Adagio. - L.V. Call, *Leichte Sonata.* **20ου αιώνα:** - J. Duarte, *Simply Blues.* - C. Domeniconi, *24 Präludien*, αρ. 2 και 3. - N. Koshkin, *24 Easy Pieces*, αρ. 2-6. Επιλογές από ελληνικές και ξενόγλωσσες εκδόσεις συλλογών έργων. Άλλα έργα ανάλογης δυσκολίας. **2.2.2** Διδασκαλία και εφαρμογή: - Των όρων δυναμικής, όπως *p*, *f* , *crescendo* και *decrescendo* και την εφαρμογή τους στα εκτελούμενα έργα και στις σπουδές. - Των όρων ρυθμικής αγωγής της εκτέλεσης. Επεξήγηση και εφαρμογή των πιο συνηθισμένων όρων ρυθμικής αγωγής, όπως: *andante, moderato, allegro.* - Των απλών αλλαγών στη ρυθμική εξέλιξη ενός έργου. Επεξήγηση και εφαρμογή των όρων *accelerando*, *ritenuto*, *ritardando*, *fermata* (κορώνα). Επισημαίνεται η διαφορά μεταξύ της ρυθμικής αγωγής και των αλλαγών ταχύτητας κατά την εκτέλεση. - Επισημαίνεται η σημασία της ποιότητας του ήχου ως βασική αρχή καλής ερμηνείας και ο ρόλος του σχήματος και της φροντίδας των νυχιών.	**2.2.1** Αξιολογείται ο αριθμός και η ποιότητα της εκτέλεσης των έργων που μελέτησε ο μαθητής. Η μελέτη και εκτέλεση 5-7 έργων κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς θεωρείται ικανοποιητική. Προτεινόμενη διαχείριση ρεπερτορίου. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.γ). **2.2.2** Αξιολογείται η επιμέλεια στα αντικείμενα που αναφέρονται. Αποτιμάται η κατ' οίκον ενασχόληση στις προτάσεις του καθηγητή που αφορούν: - Την ανταπόκριση και επιμέλεια στις νέες τεχνικές, την απόδοση δυναμικών και των άλλων βασικών μέσων ερμηνείας. - Την παρακολούθηση και ακρόαση ηχογραφήσεων και βίντεο με διακεκριμένους σολίστ στα έργα που ερμηνεύει ο μαθητής και σε άλλα που προτείνει ο καθηγητής.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
2.3 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ	**2.3.1** Ιστορία του οργάνου από την αρχαιότητα έως σήμερα. **2.3.2** Αισθητική καλλιέργεια. **2.3.3** Βιογραφικά στοιχεία για τους συνθέτες των διδαγμένων έργων.	**2.3.1** Διδάσκεται η συνοπτική ιστορία του οργάνου από την αρχαιότητα έως την εποχή μας. Γίνεται αναφορά στους αρχαίους και στους πιο πρόσφατους προγόνους του οργάνου και τα χαρακτηριστικά τους, όπως είναι η βιχουέλα, το λαούτο, η αναγεννησιακή και μπαρόκ κιθάρα, η θεόρβη. Αναφορά στην σύγχρονη κιθάρα, στον A. Torres καθώς και στις σύγχρονες κατασκευαστικές εξελίξεις. **2.3.2** Ακρόαση ενδεικτικών ηχητικών παραδειγμάτων για τα όργανα εποχής. **2.3.3** Περιληπτική βιογραφία συνθετών, των οποίων ασκήσεις και κομμάτια διδάσκεται ο μαθητής.	**2.3** Ο μαθητής αξιολογείται: - Με ερωτήσεις επί της ιστορίας του οργάνου. - Για την προθυμία του να ερευνήσει και να αποκτήσει επιπλέον γνώσεις και εμπειρίες ακρόασης.
2.4 ΕΚ ΠΡΩΤΗΣ ΟΨΕΩΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	**2.4** Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση μονοφωνικών μελωδιών στην 1η θέση.	**2.4.** Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση άγνωστων μουσικών κειμένων ανάλογων με τα εύκολα μονοφωνικά έργα του $1^{ου}$ επιπέδου. Διδακτικές πρακτικές: - Τα μουσικά κείμενα να είναι χωρίς δακτυλοθεσία. - Ο καθηγητής εκτελεί μια μικρή απλή μελωδία 5-8 φθόγγων, την οποία ο μαθητής αναπαράγει εξ ακοής με την κιθάρα του (playback).	**2.4** Για την ικανότητα στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση ο μαθητής αξιολογείται με γνώμονα: - Τον χρόνο που χρειάζεται για την αποτελεσματική ανάγνωση και εκτέλεση ενός αγνώστου μουσικού κείμενου. - Την ακρίβεια στην απόδοση της παρτιτούρας. - Την ικανότητα αναπαραγωγής (playback).
2.5 ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ	**2.5** Ο μαθητής να εξοικειωθεί με την σκηνική παρουσία.	**2.5** Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής παροτρύνεται να συμμετέχει ενεργά ως κιθαριστής στις εκδηλώσεις του σχολείου είτε παίζοντας σόλο είτε συμμετέχοντας σε Μουσικά Σύνολα. Τονίζεται η σπουδαιότητα της ζωντανής εμφάνισης και τα οφέλη της. **2.5.2** Διδάσκονται και διευρύνονται οι πρακτικές της επιτυχημένης σκηνικής παρουσίας που περιγράφονται στο 1ο επίπεδο (βλ. 1.5.2).	**2.5** Ο μαθητής αξιολογείται για: - Τη συμμετοχή του στις εκδηλώσεις του σχολείου. - Τη συμμετοχή του στις πρόβες για την επίτευξη του στόχου. - Τη συμμετοχή του στα πλαίσια του μαθήματος «Μουσικό Σύνολο Οργανοχρησία». - Την εφαρμογή των συμβουλών του διδάσκοντα που αφορούν τη σκηνική παρουσία.
2.6 ΑΥΤΟΣΧΕ-ΔΙΑΣΜΟΣ	**2.6** Αυτοσχεδιασμός με βάση συγκεκριμένο μελωδικό υλικό.	**2.6** Άσκηση αυτοσχεδιασμού. Ο καθηγητής επιλέγει μια απλή ρυθμική και αρμονική ακολουθία 4 ή 8 μέτρων, την οποία παρουσιάζει στον μαθητή. Στη συνέχεια δίνει στον μαθητή ένα μελωδικό και ένα ρυθμικό υλικό και καλεί το μαθητή να το χρησιμοποιήσει συνδυασμένα και αυτοσχεδιαστικά πάνω στην ακολουθία.	**2.6** Ο στόχος είναι προαιρετικός. Συνεπώς προτείνεται η ενθάρρυνση και θετική αξιολόγηση του μαθητή για την επαφή του με τον αυτοσχεδιασμό.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		Εναλλακτικά, η αρμονική ακολουθία μπορεί να είναι πρόταση του μαθητή, από το χώρο των μουσικών του προτιμήσεων. Παράδειγμα: Αυτοσχεδιάστε με υλικό τις νότες της κλίμακας λα αρμονική ελάσσονα, πάνω στη συνοδεία που παίζει ο καθηγητής σας. Προτεινόμενη αρμονική ακολουθία: Σε μέτρο 4/4, 2 μέτρα Am, 2 μέτρα Dm, 2 μέτρα E, 2 μέτρα Am. Παράδειγμα ρυθμικής ακολουθίας: 	

Γ) Αξιολόγηση

1. Ελάχιστες απαιτήσεις επιπέδου

Ο μαθητής κατά τη λήξη της σχολικής χρονιάς πρέπει να έχει κατακτήσει κατ' ελάχιστο τις παρακάτω τεχνικές και δεξιότητες.
- Ασκήσεις τεχνικής. Διδαχθείσες κλίμακες, αρπέζ, συγχορδίες και τεχνικές του αριστερού χεριού.
- Ικανοποιητική εφαρμογή των παραπάνω τεχνικών στις σπουδές και στο ρεπερτόριο.
- Μελέτη και εκτέλεση σε άρτιο επίπεδο τουλάχιστον 3 από τις σπουδές της ύλης του επιπέδου και τουλάχιστον 5 έργων του ρεπερτορίου.
- Να κατέχει περιληπτικώς την ιστορία του οργάνου του επιπέδου του. Να γνωρίζει τα απαραίτητα ιστορικά στοιχεία των συνθετών, καθώς και τα είδη και τις μορφές των έργων που ερμηνεύει.
- Να έχει συμμετάσχει ως σόλο τουλάχιστον σε μια εκδήλωση του σχολείου.
- Να επιδεικνύει ζήλο και να ενδιαφέρεται για τους επιμέρους στόχους.

2. Αξιολόγηση ετήσιων εξετάσεων

Ο μαθητής εξετάζεται στα αντικείμενα που περιγράφονται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.2).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΙΘΑΡΑΣ – 3ο ΕΠΙΠΕΔΟ

Α) Εισαγωγή:

Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής αναμένεται να έχει εμπεδώσει και παγιώσει τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν στο 2ο επίπεδο και καλείται:
Να αναπτύξει περαιτέρω την ανάγνωση και εκτέλεση των φθόγγων έως την 5η και 7η θέση, όπως και των φθόγγων της 1ης χορδής μέχρι το 15ο τάστο.
Να εκτελεί μείζονες κλίμακες σε 2 και 3 οκτάβες και αρπέζ σε 2 οκτάβες.
Να αρχίσει να εφαρμόζει την τεχνική τρέμολο, να εκτελεί αρπισμούς, ανιόντες και κατιόντες δεμένους φθόγγους, απλές appoggiaturas και φυσικούς αρμονικούς στο 12ο και στο 7ο τάστο. Να αποκτήσει άνεση στην τεχνική μπαρέ και να εκτελεί τυποποιημένες συγχορδίες (ακόρντα) με ανοιχτές χορδές στην πρώτη θέση και με μπαρέ στις υψηλότερες

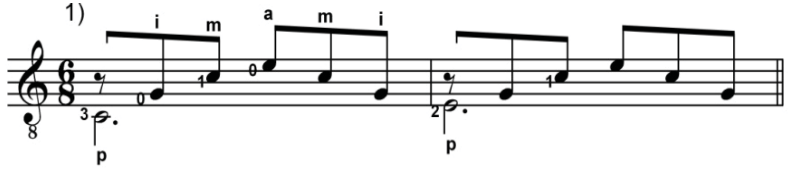
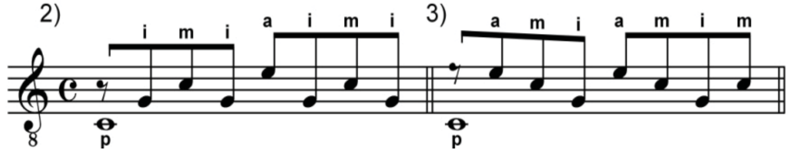
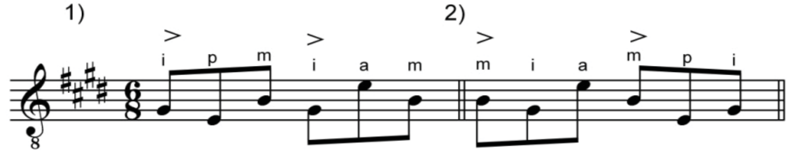
θέσεις.
Να είναι σε θέση να ερμηνεύει έργα από το ρεπερτόριο του 3ου επιπέδου και να αναπτύξει την ικανότητα να συνοδεύει μια μελωδία ή τραγούδι κάνοντας χρήση ακόρντων.
Να αποκτήσει βασικές γνώσεις για την ιστορία του ρεπερτορίου της κλασικής κιθάρας των εποχών της Αναγέννησης και του Μπαρόκ. Να ακούσει και να μελετήσει έργα συνθετών που εκπροσωπούν τις εποχές αυτές και να γνωρίζει βασικά στοιχεία για το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο των συγκεκριμένων εποχών.
Να αποκτήσει άνεση στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση των έργων του 1ου επιπέδου, όπως και στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση μονοφωνικών μελωδιών στη 2η θέση, με απλές αλλοιώσεις και διάρκειες.
Η εμφάνιση του μαθητή δύο φορές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, εκ των οποίων η μία με πρόγραμμα για σόλο κιθάρα, θεωρείται πλέον αναγκαία.

Β) Κύριο μέρος

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
3.1 ΤΕΧΝΙΚΗ	Απαιτείται: Άριστη γνώση των τεχνικών του 2ου επιπέδου.	Κατά την αρχή της σχολικής χρονιάς επισημαίνεται η ανάγκη επανάληψης, διατήρησης και μελέτης όλων των βασικών ασκήσεων τεχνικής του προηγούμενου επιπέδου, όπως κλίμακες, ασκήσεις με δεμένους φθόγγους, αρπισμοί, έως ότου αντικατασταθούν με νέες ανάλογης τεχνικής δυσκολίας. Γίνεται σύντομη περιγραφή των απαιτήσεων του 3ου επιπέδου με παραδείγματα ασκήσεων τεχνικής, σπουδές και έργα ρεπερτορίου.	Θερινή μελέτη. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.α). **3.1.** Ο μαθητής στις ασκήσεις τεχνικής αξιολογείται με γνώμονα: - Την από μνήμης εκτέλεση. - Την ποιότητα του παραγόμενου ήχου. - Την ταχύτητα εκτέλεσης. - Τη μεθοδική εργασία και την ενσωμάτωσή της στην καθημερινή μελέτη.
	3.1.1 Αναγνώριση και ευχερής ανάγνωση όλων των φθόγγων της 5ης και της 7ης θέσης.	**3.1.1** Διδασκαλία και χρήση καταλλήλων κλιμάκων που αποσκοπούν στην αφομοίωση και απομνημόνευση των νέων φθόγγων, όπως είναι για την 5η θέση οι μείζονες Φα, Σιb και οι ελάσσονες πεντατονικές Λα και Ρε. Οι παραπάνω κλίμακες εφαρμόζονται χωρίς αλλαγή θέσης. Παραδείγματα για την 5η θέση: Φα μείζων. 	**3.1.1** και **3.1.2** Αξιολογείται η ευχέρεια του μαθητή να αναγνωρίζει και να κατονομάζει με ευχέρεια τους φθόγγους στις επιλεγμένες θέσεις. Προτεινόμενα εργαλεία αξιολόγησης: - Ταυτόχρονη προφορά των φθόγγων για την αποτελεσματικότερη εκμάθησή τους. - Ικανότητα να προεκτείνει μέσα στην κλίμακα ένα δοσμένο μοτίβο απλής μελωδικής αλυσίδας. Παράδειγμα για την 7η θέση στη Ντο μείζονα:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	3.1.2 Αναγνώριση και ανάγνωση των φθόγγων της 1ης χορδής μέχρι το 15ο τάστο.	Ρε ελάσσων πεντατονική Σημείωση: Δεν είναι απαραίτητο να ολοκληρώνονται οι κλίμακες σε πλήρεις οκτάβες, αφού ως ασκήσεις αποσκοπούν στην εμπέδωση των φθόγγων της θέσης και μόνο. Ο διδάσκων μπορεί να προτείνει την εκτέλεσή τους εξ ολοκλήρου ή τμηματικά ή να παραπέμπει σε άλλες κλίμακες κατά την κρίση του. **3.1.2** Για την εξοικείωση ως το 15ο τάστο και την πληρέστερη εκμάθηση των φθόγγων προτείνονται κλίμακες σε μία οκτάβα στην 1η χορδή, όπως οι Φα και Σολ μείζονα και η χρωματική κλίμακα από μι. Παράδειγμα: Φα μείζων 	
	3.1.3 Μείζονες κλίμακες σε 2 και 3 οκτάβες, αρπέζ της τονικής κάθε κλίμακας και τρίφωνες συγχορδίες (ακόρντα) της τονικής και της δεσπόζουσας, με χρήση ολόκληρου μπαρέ.	**3.1.3.1** Διδασκαλία μειζόνων κλιμάκων σε 2 και 3 οκτάβες. Σε 3 οκτάβες διδάσκονται μόνο οι κλίμακες Μι , Φα, Φα# και Σολ. Προτεινόμενες εκδόσεις: - A. Segovia, *Diatonic Major and Minor scales*. - A. Carlevaro, *Cuaderno* n. 1, *Escalas diatonicas*. - Royal College of Music, *Scales and Arpeggios for Guitar*. - Trinity College of Music, *Guitar Scales and Arpeggios*. Άλλες εκδόσεις κατά την κρίση του εκπαιδευτικού. Υπόδειξη τρόπων και τεχνικών μελέτης των κλιμάκων από τον εκπαιδευτικό όπως: - Χρησιμοποίηση συνδυασμών δακτύλων του δεξιού χεριού (i-m; m-a, i-a , p-i).	**3.1.3.1** και **3.1.3.2** Για την αξιολόγηση της μελέτης των κλιμάκων και αρπέζ δίνεται έμφαση: - Στην επιμέλεια μελέτης με διαφορετικές τεχνικές σε συνδυασμούς δακτύλων του δεξιού, i-m, m-a, i-a, p-i . - Στην ανάγκη χρήσης του μετρονόμου ως εργαλείου αυτοαξιολόγησης της προόδου. Προτεινόμενη ένδειξη μετρονόμου 60 -80 bpm / 2 ♪

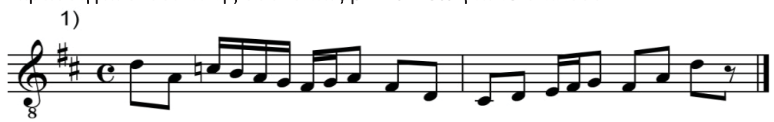
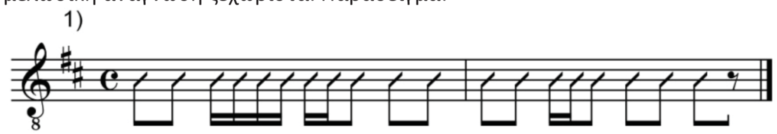
ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		- Χρήση ρυθμικών μοτίβων κατά τη μελέτη. Παράδειγμα: - Χρήση του μετρονόμου με σταδιακά αυξανόμενη ταχύτητα, ανάλογα με τις δυνατότητες του μαθητή. **3.1.3.2** Εκτέλεση των μειζόνων αρπέζ Ντο, Σολ, Ρε, Λα, Μι και Φα σε 2 οκτάβες. Παράδειγμα αρπέζ στην Ντο μείζονα. **3.1.3.3** Γνώση της ονοματολογίας και εκτέλεση των συγχορδιών (ακόρντων) της τονικής και της δεσπόζουσας όλων των διδαχθεισών κλιμάκων με χρήση ολόκληρου μπαρέ (βλ. 3.1.5.4).	**3.1.3.3** Έλεγχος της δεξιότητας ως προς: - Την καθαρότητα των φθόγγων. - Την ικανότητα της γρήγορης εύρεσης και εκτέλεσης του ακόρντου.
	3.1.4 Τεχνική και ευκινησία του δεξιού χεριού. **3.1.4.1** Αρπισμοί με διάφορους απλούς συνδυασμούς όλων των δακτύλων του δεξιού χεριού. **3.1.4.2** Χρήση των ακόρντων στη συνοδεία.	**3.1.4** Διδασκαλία αρπισμών, τονισμού των φθόγγων και πρώτη προσέγγιση της τεχνικής tremolo. **3.1.4.1** Προτεινόμενες ασκήσεις για τους αρπισμούς: - M. Giuliani, *Studio per la Chitarra*, op.1, ασκ. 11 έως 15 και 25 έως 35. - E. Pujol, τχ. 3, ασκ. 162 έως 164. - A. Carlevaro, *Cuaderno* No2, ασκ. 1 έως 12. ή άλλες αντίστοιχου βαθμού δυσκολίας. Προτεινόμενες σπουδές για αρπισμούς: - D. Aguado, *Nuevo Metodo para guitarra* τχ. 2, αρ. 19 - J. Sagreras, τχ. 2, αρ. 6. - L. Brouwer, *Estudios Sencillos*, αρ. 5. ή άλλες παρόμοιας δυσκολίας. **3.1.4.2** Χρήση των ακόρντων σε διαδοχές συγχορδιών π.χ. I – IV – V - I, με	**3.1.4.1** Αρπισμοί: Δίνεται έμφαση στον σταθερό ρυθμό, τους τονισμούς και την ταχύτητα της εκτέλεσης. **3.1.4.2** Αξιολόγηση με πρακτική

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		ποικίλες φόρμουλες αρπισμών. Παράδειγμα: 1) 2) 3) 	εφαρμογή των αρπισμών σε συνοδεία όπως: - Στη συνοδεία απλών τραγουδιών. - Στη συνοδεία του τρέχοντος μαθήματος σολφέζ.
	3.1.4.3 Τονισμός φθόγγων (dynamic accent), με όλα τα δάχτυλα του δεξιού χεριού.	**3.1.4.3** Ευχέρεια στον τονισμό φθόγγων για κάθε ένα από τα δάχτυλα του δεξιού χεριού. Επιδιώκεται ο μαθητής να αποκτήσει έλεγχο της έντασης της κρούσης καθενός δαχτύλου εφαρμόζοντας τονισμό σε απλά αρπίσματα και μελωδίες. Παράδειγμα: 1) 2) Ασκήσεις και σπουδές για τον τονισμό των φθόγγων: Προτεινόμενες ασκήσεις: - A. Carlevaro, *Cuaderno* n. 2, ασκ. 103 έως 105. Προτεινόμενες σπουδές : - M. Carcassi, *25 Etudes melodiques*, op. 60, αρ. 3. - M. Giuliani, *Etudes pour la chitarre*, op.100, αρ. 11. - J. Sagreras, τχ. 2, αρ. 13, αρ. 21. - L. Brouwer, *Estudios sencillos*, αρ. 8 ή παρόμοιας δυσκολίας κατ' επιλογή του διδάσκοντος.	**3.1.4.3** Ελέγχεται η διαφοροποίηση της έντασης και η ποιότητα του ήχου των τονισμένων φθόγγων.
	3.1.4.4 Πρώτη προσέγγιση της τεχνικής τρέμολο.	**3.1.4.4** Διδασκαλία της τεχνικής τρέμολο. Επιδιώκεται η εξισορρόπηση των	**3.1.4.4** Αξιολογείται η ομοιογενής ένταση, η ακρίβεια στο ρυθμό και η χαλαρότητα

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		δακτύλων του δεξιού χεριού ώστε ο μαθητής να είναι σε θέση να ελέγχει το ρυθμό και την ένταση του ήχου. Ενδεικτικές ασκήσεις: - S. Tennant: *Pumping nylon*, tremolo ασκ. 1 έως 4, σελ. 56 - 57. - J. Sagreras, τχ. 3, άσκ. 4	του δεξιού χεριού. Εφιστάται η προσοχή του μαθητή στον έλεγχο του αντίχειρα ώστε να μην υπερισχύει, ως προς την ένταση, των άλλων δακτύλων.
	3.1.5 Τεχνική και ευκινησία του αριστερού χεριού. **3.1.5.1** Ανιόντες, κατιόντες και μικτοί δεμένοι φθόγγοι. **3.1.5.2** Απλή appoggiatura **3.1.5.3** Φυσικές αρμονικές στη $12^{η}$ και $7^{η}$ θέση.	**3.1.5** Επιδιώκεται η προέκταση της τεχνικής του αριστερού χεριού με την εκτέλεση ανιόντων, κατιόντων και μικτών δεμένων φθόγγων, appoggiatura, φυσικών αρμονικών και χρήση ολόκληρου μπαρέ. **3.1.5.1** Ασκήσεις και σπουδές με ανιόντες, κατιόντες και μικτούς δεμένους φθόγγους. Προτεινόμενες ασκήσεις: - E. Pujol, τχ. 3, ασκ. 187 έως 189. - A. Carlevaro, *Cuaderno*, No 4, ασκ. 23 έως 28. - S. Tennant, *Pumping nylon*, κεφ. «Daily Warm up», Triplets #6, ή παρόμοιες κατ’ επιλογή του διδάσκοντος. Προτεινόμενες σπουδές: - J. Sagreras, τχ. 3, ασκ. 8. - M. Carcassi, *25 Etudes melodiques*, op. 60, σπουδές αρ. 4, 10. - M. Giuliani, *Etudes pour la chitarre*, op. 100, αρ. 13. - L. Brouwer, *Estudos sencillos* αρ. 7. - A. Carlevaro, *Microestudios*, αρ. 4, ή παρόμοιας δυσκολίας. **3.1.5.2** Ασκήσεις και σπουδές για appoggiatura. Προτεινόμενες ασκήσεις: - E. Pujol, τχ. $3^{ο}$, ασκ. 214 έως 217 ή παρόμοιες κατ’ επιλογή του διδάσκοντος. Προτεινόμενες σπουδές: - J. Sagreras, τχ .2, ασκ. 36 και 37. - M. Giuliani, *Le Papillon* op.50, σπουδή αρ. 15. - D. Aguado, *Nuevo Metodo para guitarra,* τχ. 2, αρ. 4 ή παρόμοιας δυσκολίας κατ’ επιλογή του διδάσκοντος. **3.1.5.3** Ο καθηγητής εξηγεί τον τρόπο παραγωγής των αρμονικών και την ερμηνεία του φαινομένου με βάση τους νόμους της ακουστικής. Προτεινόμενες ασκήσεις: E. Pujol, τχ. 2, Leccione LIX, ασκ. 97a και 97c.	**3.1.5.1** και **3.1.5.2** Για τους ανιόντες, κατιόντες, μικτούς δεμένους φθόγγους και appoggiatura, αξιολογείται: - Η καθαρότητα και ισορροπία της έντασης των φθόγγων. - Η ακρίβεια στη ρυθμική εκτέλεση των δεμένων φθόγγων. - Η ορθή τοποθέτηση των δακτύλων και επιμέλεια στο κόψιμο νυχιών του αριστερού χεριού. **3.1.5.4** Αξιολογείται η καθαρότητα των φθόγγων και ενδείκνυται η χορδή προς χορδή εκτέλεση. **3.1.6** Κατά την εκτέλεση των σπουδών ο μαθητής αξιολογείται για: - Τη σωστή εφαρμογή των προηγούμενων τεχνικών. - Την τήρηση της ρυθμικής αγωγής και της

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	3.1.5.4 Μείζονες και ελάσσονες συγχορδίες με χρήση ολόκληρου μπαρέ.	ή άλλες επιλογής του διδάσκοντος. **3.1.5.4** Διδασκαλία των ακόρντων με μπαρέ και χρωματική μεταφορά αυτών. Διδάσκονται οι βασικές φόρμες ακόρντων με μπαρέ: π.χ. Ακόρντα G, Gm, C, Cm στην 3η θέση.	ένδειξης του μετρονόμου (όπου σημειώνεται). Σημαντικό στοιχείο αξιολόγησης θεωρείται ο αριθμός των σπουδών που ο μαθητής ερμήνευσε με επάρκεια κατά τη σχολική χρονιά. Απαραίτητες για την εμπέδωση του επιπέδου θεωρούνται 5 σπουδές. Η ελάχιστη επίδοση σπουδών αναγράφεται στο τέλος μετά τον πίνακα (βλ. Γ1).
	3.1.6 Σπουδές. Εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής.	**3.1.6** Μελέτη και εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής και ευκινησίας των δύο χεριών (περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας, βλ. 2.3.β). Προτεινόμενες Σπουδές μικτής τεχνικής: - M. Carcassi, op. 60, αρ. 1, αρ. 7 και αρ. 14. - J. Sagreras, τχ. 2, άσκ. 5. - F. Sor - N. Coste, Etude n. 24, D minor ή παρόμοιας δυσκολίας κατ' επιλογή του διδάσκοντος.	
3.2 ΕΡΜΗΝΕΙΑ	**3.2** Εκτέλεση έργων από το ρεπερτόριο της κιθάρας διαφόρων εποχών και τεχνοτροπιών. **3.2.2** Ο μαθητής επιδιώκεται:	**3.2.1** Προτεινόμενα ενδεικτικά έργα για το επίπεδο. **Αναγέννηση:** - Anonymous, *Wilson's Wilde*. - J. Downland, *Mr. Dowland's Midnight*. - M. Neusidler, *Der Fuggerin Tanz*. **Μπαρόκ:** - G. Sanz, *Españoleta*. - J. S. Bach, Μεταγραφές από το βιβλίο Anna Magdalena, π.χ. Anh 114, Anh 115. **Κλασική & Ρομαντική:** - M. Carcassi, *Galop*, op. 39, αρ. 8. - N. Paganini, *Minuet* από την *Σονάτα αρ. 26*. - F. Tárrega, *Lagrima*, *Adelita*. - Anonymous, *Cancion Triste*, *Romance*. **20ου αιώνα:** - J. Ferrer, *Ejercicio* αρ. 9, *Tango* op. 50 αρ. 3. - Χ. Εκμεκτσόγλου, *Βαλς, Μέθοδος κιθάρας, τεύχος* 1 - I. Savio, *Ten Brazilian Folk Tunes*, *Samba Lelê*. - C. Domeniconi, *24 Präludien*, αρ. 13 και 17. - N. Koshkin, *24 Easy Pieces*, αρ. 9: *Elephant*, αρ. 17: *The Sailor's Fate.* Επιλογές έργων ανάλογης δυσκολίας από ελληνικές και ξενόγλωσσες εκδόσεις συλλογών για κιθάρα. **3.2.2** Εμπέδωση και ορθή χρήση των βασικών όρων ερμηνείας που διδάχθηκαν στο 2ο επίπεδο. Διδασκαλία και εφαρμογή:	**3.2.1** και **3.2.2** Αξιολογείται ο αριθμός και η ποιότητα της εκτέλεσης των έργων που μελέτησε ο μαθητής. Η μελέτη και εκτέλεση 5 έργων κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς θεωρείται ικανοποιητική. Η ελάχιστη επίδοση εκτέλεσης έργων ρεπερτορίου αναγράφεται στο τέλος μετά τον πίνακα (βλ. Γ1). Προτεινόμενη διαχείριση ρεπερτορίου. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.γ).

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	- Να εφαρμόζει τους πιο συνηθισμένους όρους ερμηνείας ενός έργου. - Να αποκτήσει τις βασικές γνώσεις και ικανότητες προκειμένου να αρχίσει να ερμηνεύει στιλιστικά. - Να βελτιώνει όλο και περισσότερο την ποιότητα του ήχου του. - Να αρχίσει να «κτίζει» σταδιακά την προσωπική του ερμηνεία. **3.2.3** Ανάπτυξη της ερμηνευτικής αισθητικής και επαφής με την παγκόσμια παλαιά και σύγχρονη μουσική δημιουργία, με όχημα την ερμηνεία διασκευών γνωστών έργων.	- Των όρων ύφους της εκτέλεσης. Επεξήγηση και εφαρμογή των πιο συνηθισμένων όρων ύφους, όπως: *animato*, *cantabile*, *dolce*, *espressivo*, *grazioso* , καθώς και των ηχοχρωμάτων του οργάνου *sul tasto*, *sul ponticello*. - Παροτρύνεται ο μαθητής να «κτίζει» τη δική του προσωπική ερμηνεία και αισθητική, να αρχίζει να ξεχωρίζει τις φράσεις, να σημειώνει με δική του πρωτοβουλία τους μουσικούς όρους. - Επισημαίνεται η σημασία της ποιότητας του ήχου ως βασικής αρχής καλής ερμηνείας, ο ρόλος του σχήματος και της φροντίδας των νυχιών. **3.2.3** Εκτέλεση και ακρόαση διασκευών μουσικών έργων για κιθάρα. Επαφή μέσα από τις διασκευές με το σημερινό μουσικό γίγνεσθαι και τη μοντέρνα αισθητική κάθε μουσικού είδους. Γνωριμία μέσω διασκευών γνωστών κλασικών και παραδοσιακών έργων μαθητοκεντρικής αντίληψης ως προς τις επιλογές.	**3.2.3** Αξιολογείται η επιμέλεια στα αντικείμενα που αναφέρονται. Αποτιμάται η κατ' οίκον ενασχόληση στις προτάσεις του καθηγητή που αφορούν: - Την παρακολούθηση και ακρόαση ηχογραφήσεων και βίντεο με διακεκριμένους σολίστ στα έργα που ερμηνεύει ο μαθητής. - Την ηχογράφηση ή βιντεοσκόπηση έργων που ερμηνεύει ο μαθητής στο σχολείο ή στο σπίτι, την ακρόαση και κριτική τους από κοινού με τον καθηγητή. - Την ανταπόκριση και επιμέλεια στις νέες τεχνικές απόδοσης ηχοχρωμάτων, δυναμικών και των άλλων μέσων ερμηνείας. Αξιολογούνται πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα του ερμηνευτικού προφίλ του μαθητή, που ο καθηγητής επιβραβεύει ή σχολιάζει καλόπιστα.
3.3 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡ-ΓΕΙΑ	**3.3.1** Επιδιώκεται η απόκτηση γνώσεων για τη συνοπτική ιστορία, του ρεπερτορίου και των συνθετών, της Αναγέννησης και του Μπαρόκ. **3.3.2** Αισθητική καλλιέργεια. Αναγνώριση, διάκριση έργων Αναγέννησης και Μπαρόκ.	**3.3.1** Διδάσκεται συνοπτικά η ιστορία του ρεπερτορίου, των συγγενών με την κιθάρα οργάνων εποχής, όπως είναι η βιχουέλα, το λαούτο, η αναγεννησιακή και μπαρόκ κιθάρα, η θεόρβη, των περιόδων της Αναγέννησης και του Μπαρόκ. Οι ιστορικές αναφορές διδάσκονται συνοπτικά, σε χρονική αλληλουχία και ανά χώρα. **3.3.2** Διδάσκονται τα βασικά μουσικά χαρακτηριστικά των δύο μουσικών εποχών έτσι ώστε ο μαθητής να αρχίσει να διακρίνει αν ένα έργο ανήκει στην εποχή της Αναγέννησης ή του Μπαρόκ. Ο καθηγητής προτείνει χαρακτηριστικά έργα των περιόδων αυτών.	**3.3.1** Ο μαθητής αξιολογείται: - Με ερωτήσεις σε θέματα ιστορίας του οργάνου - Για την προθυμία του να ερευνήσει και να αποκτήσει επιπλέον γνώσεις και εμπειρίες ακρόασης. - Για την εφαρμογή των γνώσεων στα έργα ρεπερτορίου που ερμηνεύει.
3.4 ΕΚ ΠΡΩΤΗΣ ΟΨΕΩΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	**3.4.1** Επιδιώκεται ο μαθητής να αποκτήσει άνεση στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση έργων του 1ου επιπέδου.	**3.4.1** Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση άγνωστων μουσικών κειμένων, ανάλογης δυσκολίας με τα έργα του 1ου επιπέδου. Ο μαθητής αξιοποιεί τις γνώσεις που έχει αποκτήσει στο μάθημα της Μουσικής Θεωρίας. Παράδειγμα ενδεικτικής δυσκολίας:	**3.4.1** Για την ικανότητα στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση ο μαθητής αξιολογείται με γνώμονα: - Τον χρόνο που χρειάζεται για την αποτελεσματική ανάγνωση και εκτέλεση

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	3.4.2 Ανάγνωση εκ πρώτης όψεως μονοφωνικών μελωδιών στη 2η θέση με απλές αλλοιώσεις.	 **3.4.2** Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση απλών μονοφωνικών μελωδιών στη 2η θέση με τη βοήθεια κλιμάκων που λειτουργούν ως εργαλεία – οδηγοί, όπως είναι οι κλίμακες Σολ , και Ρε μείζων. Παράδειγμα ενδεικτικής δυσκολίας prima vista για το επίπεδο: Διδάσκονται τεχνικές prima vista, όπως η εξάσκηση στη ρυθμική και τη μελωδική ανάγνωση ξεχωριστά. Παράδειγμα: Προτείνονται μουσικά κείμενα χωρίς δακτυλοθεσία, ενώ η θέση μπορεί να αναγράφεται με λατινικούς αριθμούς. Ο καθηγητής συνθέτει μικρές ασκήσεις σε μέτρο 2/4, 4/4 με χρονικές διάρκειες έως και δέκατα έκτα ή δίνει για εκτέλεση στο μαθητή ασκήσεις από σχετικά βιβλία ή συλλογές.	ενός αγνώστου μουσικού κειμένου. - Την ακρίβεια στην απόδοση της παρτιτούρας. Επισημαίνεται ότι η ακουστική και η κινητική μνήμη ενεργοποιείται, όταν τα έργα παίζονται περισσότερο από δυο φορές, γεγονός που δεν είναι επιθυμητό. Δεν αποκλείεται ωστόσο η οπτική επισκόπηση του κειμένου λίγο πριν την εκτέλεση. **3.4.2** Αξιολογείται η ικανότητα του μαθητή να εκτελεί, μετά από εύλογο χρόνο οπτικής προετοιμασίας, ασκήσεις prima vista στη 2η θέση, σε όλες τις χορδές.
3.5 ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ	**3.5** Ο μαθητής καλείται: - Να εξοικειωθεί με τη σκηνική παρουσία. - Να ερμηνεύσει μουσική για κιθάρα σε συναυλίες του σχολείου και να συμμετέχει σε	**3.5** Ο μαθητής παροτρύνεται να συμμετέχει ενεργά ως κιθαριστής στις εκδηλώσεις του σχολείου και ενθαρρύνεται για το αποτέλεσμα. Τονίζεται η σπουδαιότητα της ζωντανής εμφάνισης και τα οφέλη της.	**3.5** και **3.5.1** Ο μαθητής αξιολογείται για: - Τη συμμετοχή του στις εκδηλώσεις του σχολείου. - Τη συμμετοχή του στις πρόβες για την επίτευξη του στόχου.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	Μουσικά Σύνολα. **3.5.1** Να γνωρίζει τις βασικές πρακτικές μιας επιτυχημένης σκηνικής παρουσίας.	**3.5.1** Διδάσκονται και διευρύνονται τεχνικές της επιτυχημένης σκηνικής παρουσίας, όπως είναι η σωστή προετοιμασία, η προθέρμανση, ο έλεγχος του tempo, η ψυχολογική προετοιμασία, η συγκέντρωση. Διδάσκεται το τυπικό της εμφάνισης, όπως είναι η αρχική και τελική υπόκλιση, το κλείσιμο (finale) του κομματιού, συμβουλές ένδυσης για τη συναυλία.	- Τη συμμετοχή του στα πλαίσια του μαθήματος «Μουσικό Σύνολο Οργανοχρησία». - Την εφαρμογή των συμβουλών του διδάσκοντα που αφορούν τη σκηνική παρουσία.
3.6 ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΕΧΝΟ-ΛΟΓΙΑ	**3.6** Εφαρμογή των ΤΠΕ στη μουσική κιθαριστική πράξη.	**3.6** Χρήση των ΤΠΕ στο μάθημα και στο σπίτι με σκοπό ο μαθητής να επεκτείνει τις γνώσεις και εμπειρίες του. Χρήση λογισμικού μουσικού κειμένου και εξοικείωση του μαθητή με την κιθαριστική σημειογραφία.	**3.6** Ο στόχος είναι προαιρετικός.

Γ) Αξιολόγηση

1. Ελάχιστες απαιτήσεις επιπέδου

Ο μαθητής κατά τη λήξη της σχολικής χρονιάς πρέπει να έχει κατακτήσει κατ' ελάχιστο τις παρακάτω τεχνικές και δεξιότητες.
- Ασκήσεις τεχνικής. Διδαχθείσες κλίμακες, αρπέζ, συγχορδίες και τεχνικές του αριστερού χεριού.
- Ικανοποιητική εφαρμογή των παραπάνω τεχνικών στις σπουδές και στο ρεπερτόριο.
- Μελέτη και εκτέλεση σε άρτιο επίπεδο τουλάχιστον 3 από τις σπουδές της ύλης του επιπέδου και τουλάχιστον 5 έργων του ρεπερτορίου.
- Να κατέχει περιληπτικώς την ιστορία του οργάνου του επιπέδου του. Να γνωρίζει τα απαραίτητα ιστορικά στοιχεία των συνθετών, καθώς και τα είδη και τις μορφές των έργων που ερμηνεύει.
- Να έχει συμμετάσχει ως σόλο τουλάχιστον σε μια εκδήλωση του σχολείου.
- Να επιδεικνύει ζήλο και να ενδιαφέρεται για τους επιμέρους στόχους.

2. Αξιολόγηση ετήσιων εξετάσεων

Ο μαθητής εξετάζεται στα αντικείμενα που περιγράφονται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.2).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΙΘΑΡΑΣ - 4ο ΕΠΙΠΕΔΟ

Α) Εισαγωγή:

Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής αναμένεται να έχει εμπεδώσει και παγιώσει τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν στο 3ο επίπεδο και καλείται:
Να αναπτύξει περεταίρω την ανάγνωση και εκτέλεση των φθόγγων έως την 9η θέση, όπως και των φθόγγων της 1ης χορδής μέχρι το 19ο τάστο.
Να εκτελεί ελάσσονες μελωδικές κλίμακες σε 2 και 3 οκτάβες, και μείζονες με διαστήματα 3ης σε μία οκτάβα.
Να εκτελεί αρπισμούς, arpeggiato, rasgueado και τρέμολο, τριπλούς ανιόντες και κατιόντες δεμένους φθόγγους, καθώς και φυσικούς αρμονικούς φθόγγους στο 5ο και 9ο τάστο.
Να αποκτήσει ευχέρεια στη χρήση μειζόνων και ελασσόνων ακόρντων και μειζόνων με 7η μικρή.
Να ερμηνεύει έργα από το ρεπερτόριο του επιπέδου.

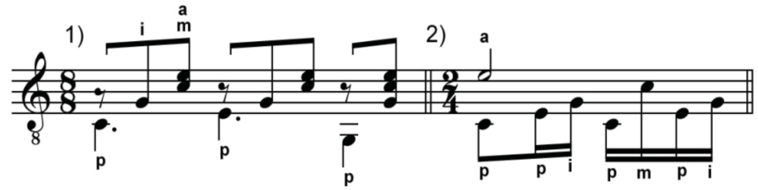
Να αποκτήσει βασικές γνώσεις για την ιστορία του ρεπερτορίου της κλασικής κιθάρας των εποχών του Κλασικισμού και του Ρομαντισμού, έτσι ώστε να αποκομίσει μια ολοκληρωμένη γνώση και άποψη για τις στιλιστικές διαφορές των εποχών της Ευρωπαϊκής μουσικής.
Να αποκτήσει άνεση στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση έργων ήπιας δυσκολίας του 2ου επιπέδου, όπως και στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωσης μονοφωνικών μελωδιών στην 5η θέση, με απλές αλλοιώσεις και διάρκειες.
Η εμφάνιση του μαθητή δύο φορές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, εκ των οποίων η μία με πρόγραμμα για σόλο κιθάρα, θεωρείται πλέον αναγκαία.

Β) Κύριο μέρος

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
4.1 ΤΕΧΝΙΚΗ	Απαιτείται: Άριστη γνώση των τεχνικών του 3ου επιπέδου.	Κατά την αρχή της σχολικής χρονιάς επισημαίνεται η ανάγκη επανάληψης, διατήρησης και μελέτης όλων των βασικών ασκήσεων τεχνικής του προηγούμενου επιπέδου, όπως κλίμακες, ασκήσεις με δεμένους φθόγγους, αρπισμοί, έως ότου αντικατασταθούν με νέες ανάλογης τεχνικής δυσκολίας. Γίνεται σύντομη περιγραφή των απαιτήσεων του 3ου επιπέδου με παραδείγματα ασκήσεων τεχνικής, σπουδές και έργα ρεπερτορίου.	Θερινή μελέτη. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.α). **4.1.** Ο μαθητής στις ασκήσεις τεχνικής αξιολογείται με γνώμονα: - Την από μνήμης εκτέλεση. - Την ποιότητα του παραγόμενου ήχου. - Την ταχύτητα εκτέλεσης. - Τη μεθοδική εργασία και την ενσωμάτωσή της στην καθημερινή μελέτη.
	4.1.1 Αναγνώριση και ευχερής ανάγνωση όλων των φθόγγων της 9ης θέσης.	**4.1.1** Διδασκαλία και χρήση καταλλήλων κλιμάκων που αποσκοπούν στην αφομοίωση και απομνημόνευση των νέων φθόγγων, όπως είναι για την 9η θέση οι Λα και Ρε μείζονες και οι ελάσσονες πεντατονικές Ντο# και Φα#. Οι παραπάνω κλίμακες εφαρμόζονται χωρίς αλλαγή θέσης. Παραδείγματα: Λα μείζων. Ντο# ελάσσων πεντατονική:	**4.1.1** και **4.1.2** Αξιολογείται η ευχέρεια του μαθητή να αναγνωρίζει και να κατονομάζει με ταχύτητα τους φθόγγους στις επιλεγμένες θέσεις. Προτεινόμενα εργαλεία αξιολόγησης: - Ταυτόχρονη προφορά των φθόγγων για την αποτελεσματικότερη εκμάθησή τους. - Ικανότητα να προεκτείνει μέσα στην κλίμακα ένα δοσμένο μοτίβο απλής μελωδικής αλυσίδας. Παράδειγμα Ρε μείζων:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	4.1.2 Αναγνώριση και ανάγνωση των φθόγγων της 1ης χορδής μέχρι το 19ο τάστο.	 Σημείωση: (βλ. 2ο επίπεδο, 2.1.1): **4.1.2** Για την εξοικείωση ως το 19ο τάστο και την πληρέστερη εκμάθηση των φθόγγων, προτείνονται κλίμακες σε μία οκτάβα στην 1η χορδή, όπως οι Λα μείζων και η σι ελάσσων μελωδική. Παράδειγμα: Σι ελάσσων μελωδική 	 κλπ.
	4.1.3 Ελάσσονες μελωδικές κλίμακες σε 2 και 3 οκτάβες και μείζονες με τρίτες σε μια οκτάβα. Συγχορδίες της τονικής και της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης σε όλες τις κλίμακες.	**4.1.3.1** Διδασκαλία ελασσόνων μελωδικών κλιμάκων σε 2 και 3 οκτάβες. Προτεινόμενες εκδόσεις: - A. Segovia, *Diatonic Major and Minor scales*. - A. Carlevaro, *Cuaderno* n. 1*, Escalas diatonicas*. - Royal College of Music, *Scales and Arpeggios for Guitar* (3th edition 2013). - Trinity College of Music, *Guitar Scales and Arpeggios*. Άλλες εκδόσεις κατά την κρίση του εκπαιδευτικού. Υπόδειξη τρόπων και τεχνικών μελέτης των κλιμάκων από τον εκπαιδευτικό όπως: - Χρησιμοποίηση συνδυασμών δακτύλων του δεξιού χεριού (i-m, m-a, i-a , p-i). - Χρήση ρυθμικών μοτίβων κατά τη μελέτη. Παράδειγμα:	**4.1.3.1** και **4.1.3.2** Για την αξιολόγηση της μελέτης των κλιμάκων και αρπέζ δίνεται έμφαση: - Στην επιμέλεια μελέτης με διαφορετικούς συνδυασμούς δακτύλων του δεξιού, i-m, m-a, i-a, p-i. - Στην ανάγκη χρήσης του μετρονόμου ως εργαλείου αυτοαξιολόγησης, προτεινόμενη ένδειξη μετρονόμου για το μέσο μαθητή 80 -100 bpm / 2 ♪ - Οι κλίμακες με 3[ες] μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία για την εμπέδωση τεχνικών του δεξιού χεριού, όπως το τρέμολο (4.1.4.5). Παράδειγμα:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		 κτλ. - Χρήση του μετρονόμου με σταδιακά αυξανόμενη ταχύτητα, ανάλογα με τις δυνατότητες του μαθητή. **4.1.3.2** Διδασκαλία κλιμάκων με τρίτες. Πχ. Σολ και Λα μείζων στην 3η και 2η χορδή και Ντο και Ρε μείζων στην 2η και 1η χορδή. Παράδειγμα για τη Σολ μείζονα: **4.1.3.3** Διδασκαλία της ονομασίας και εκτέλεση των ακόρντων της τονικής και της δεσπόζουσας μεθ' εβδόμης όλων των διδαχθεισών κλιμάκων, με χρήση ολόκληρου μπαρέ (βλ. 4.1.5.5).	 **4.1.3.3** Έλεγχος της δεξιότητας ως προς: - Την καθαρότητα των φθόγγων. - Την ικανότητα της γρήγορης εύρεσης και εκτέλεσης του ακόρντου.
	4.1.4 Τεχνική και ευκινησία του δεξιού χεριού. **4.1.4.1** Αρπισμοί με διάφορους συνδυασμούς δακτύλων. **4.1.4.2** Χρήση των ακόρντων στη συνοδεία.	**4.1.4** Διδασκαλία αρπισμών, arpeggiato, rasgueado και τρέμολο. **4.1.4.1** Προτεινόμενες ασκήσεις για τους αρπισμούς: - M. Giuliani, *Studio per la chitarra*, ασκ. 18 έως 24. - A. Carlevaro, *Cuaderno* n. 2, ασκ. 13 έως 24 ή αντίστοιχου βαθμού δυσκολίας επιλογής του διδάσκοντος. Προτεινόμενες σπουδές για τους αρπισμούς: - D. Aguado, *Nuevo Metodo para Guitarra, Estudios*, αρ. 8. - F. Sor, *Op.35*, αρ.17 (*Segovia* αρ.6). - J. Sagreras, τχ. 3, αρ.1. - L. Brouwer, *Estudios sencillos* αρ. 6 ή παρόμοιας δυσκολίας επιλογής του εκπαιδευτικού. **4.1.4.2** Χρήση των ακόρντων σε διαδοχές συγχορδιών π.χ. I – II m – V7 - I , με ποικίλες φόρμουλες αρπισμών. Παράδειγμα:	**4.1.4.1** Δίνεται έμφαση στον σταθερό ρυθμό, τους σωστούς τονισμούς και την ταχύτητα της εκτέλεσης. **4.1.4.2** Αξιολόγηση με πρακτική εφαρμογή των αρπισμών σε συνοδεία: - Απλών τραγουδιών. - Του τρέχοντος μαθήματος σολφέζ.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	4.1.4.3 Arpeggiato.	 **4.1.4.3** Διδασκαλία arpeggiato. Εκτέλεση ακόρντων με arpeggiato, όπως στο παράδειγμα: 	**4.1.4.3** Ελέγχεται η ομοιογενής ένταση και ρυθμός των παραγόμενων φθόγγων.
	4.1.4.4 Rasgueado.	**4.1.4.4** Διδασκαλία rasgueado. Ενδεικτικές ασκήσεις: - S. Tennant, *Pumping Nylon,* κεφ. «Daily Warm up Routine», rasgueado, ασκ. 1 και 2. - Εκτέλεση τυποποιημένων ακόρντων με τεχνική rasgueado.	**4.1.4.4** Ελέγχεται η ταχύτητα της κρούσης (attack) και η ομοιογενής ένταση και ρυθμός των παραγόμενων φθόγγων.
	4.1.4.5 Τρέμολο.	**4.1.4.5** Διδάσκονται ασκήσεις και σπουδές για τρέμολο. Χρήση συνδυασμού δάχτυλων: p-i-m-a, p-a-m-i, p-i-m-a-m-i, για την εξισορρόπηση των δακτύλων του δεξιού χεριού ώστε ο μαθητής να είναι σε θέση να ελέγχει το ρυθμό και την ένταση του ήχου. Σταδιακή αύξηση της ταχύτητας με χρήση μετρονόμου. Ενδεικτικές ασκήσεις: - S. Tennant, *Pumping nylon*, κεφ. «Daily Warm up Routine», Tremolo, ασκ. 5 έως 11. Προτεινόμενες σπουδές: - J. Sagreras, τχ. 3, αρ. 4.	**4.1.4.5** Στην τεχνική τρέμολο αξιολογούνται: Η ομοιογενής ένταση, η ακρίβεια στο ρυθμό και η χαλαρότητα του δεξιού χεριού. Εφιστάται η προσοχή του μαθητή στον έλεγχο του αντίχειρα ώστε να μην υπερισχύει, ως προς την ένταση, των άλλων δακτύλων.
	4.1.5 Τεχνική και ευκινησία του αριστερού χεριού. **4.1.5.1** Τριπλοί ανιόντες,	**4.1.5** Επιδιώκεται ο μαθητής να προεκτείνει την τεχνική του αριστερού χεριού με εκτέλεση τριπλών ανιόντων και κατιόντων δεμένων φθόγγων και μικτών δεμένων φθόγγων, διπλή appoggiatura, glissando, φυσικές αρμονικές στη 9η και 5η θέση και συγχορδίες μεθ' εβδόμης με χρήση ολόκληρου μπαρέ. **4.1.5.1** Τριπλοί ανιόντες και κατιόντες δεμένοι φθόγγοι.	**4.1.5.1** έως 4.**1.5.4** Για τους ανιόντες, κατιόντες, μικτούς δεμένους φθόγγους και appoggiatura αξιολογούνται: - Η καθαρότητα και ισορροπία της έντασης των φθόγγων.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	κατιόντες και μικτοί δεμένοι φθόγγοι. **4.1.5.2** Διπλή appoggiatura. **4.1.5.3** Glissando. **4.1.5.4** Φυσικές αρμονικές στην 9η (4η) και 5η θέση. **4.1.5.5** Συγχορδίες μεθ' εβδόμης μικρής, με χρήση ολόκληρου μπαρέ.	Ενδεικτικές ασκήσεις: - E. Pujol, τχ. 3, άσκ. 213. - A. Carlevaro, *Cuaderno,* n. 4, ασκ. 10 και 21. Μικτοί δεμένοι φθόγγοι: - A. Carlevaro, *Cuaderno* n. 4, ασκ. 29 έως 32 ή παρόμοιες κατ' επιλογή του διδάσκοντος. **4.1.5.2** Προτεινόμενες ασκήσεις για διπλή appoggiatura: - E.Pujol, τχ. 3°, ασκ. 218 εώς 219 Προτεινόμενες σπουδές: - D. Aguado, *Nuevo Metodo para guitarra (Madrid 1843),* Leccion 29. - J. Sagreras, τχ. 3°, αρ. 17 ή παρόμοιες κατ' επιλογή του διδάσκοντος. **4.1.5.3** Διδασκαλία της τεχνικής. **4.1.5.4** Προτεινόμενες ασκήσεις για τις φυσικές αρμονικές στη $9^{η}$ και 5η θέση: E. Pujol, τχ. 2, Leccione LIX, ασκ. 97b, και 97c. **4.1.5.5** Διδασκαλία των μειζόνων συγχορδιών με $7^{η}$ μικρή και με μπαρέ. Χρησιμοποιούνται ακόρντα και χρωματική μεταφορά τους. Διδάσκονται οι βασικές φόρμες ακόρντων, όπως είναι τα G7, Gm7, C7, Cm7, στην 3η θέση. Προτείνεται να εκτελούνται σε μορφή διαδοχικών δεσποζουσών μεθ' εβδόμης όπως: B7-E7 (7η θέση), A7-D7 (5η θέση), G7-C7 (3η θέση), F#7-B7 (2η θέση)	- Η ακρίβεια στη ρυθμική εκτέλεση των δεμένων φθόγγων. **4.1.5.5** Αξιολογείται η καθαρότητα των φθόγγων με μπαρέ. Ενδείκνυται η χορδή προς χορδή εκτέλεση για τον έλεγχο της καθαρότητας των φθόγγων του μπαρέ.
	4.1.6 Σπουδές. Εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής.	**4.1.6** Μελέτη και εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής και ευκινησίας των δύο χεριών (περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας, βλ. 2.3.β) Προτεινόμενες σπουδές μικτής τεχνικής: - M.Giuliani, *Etudes pour la chitarre*, op. 100, αρ. 13. - E. Pujol, τχ. 3, αρ. 14. - L. Brouwer, *Estudios sencillos*, αρ. 11. - A. Carlevaro, *Microestudios,* αρ.6 ή παρόμοιας δυσκολίας κατ' επιλογή του διδάσκοντος.	**4.1.6** Για τις σπουδές ο μαθητής αξιολογείται για: - Τη σωστή εφαρμογή των προηγούμενων τεχνικών. - Την τήρηση της ρυθμικής αγωγής και της ένδειξης του μετρονόμου (όπου σημειώνεται). Σημαντικό στοιχείο αξιολόγησης θεωρείται ο αριθμός των σπουδών που ο μαθητής ερμήνευσε με επάρκεια κατά τη σχολική χρονιά. Απαραίτητες για την εμπέδωση του επιπέδου θεωρούνται 5 σπουδές. Η ελάχιστη επίδοση σπουδών αναγράφεται στο τέλος μετά τον πίνακα

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
			(βλ. Γ1).
4.2 ΕΡΜΗΝΕΙΑ	**4.2** Εκτέλεση έργων από το ρεπερτόριο της κιθάρας διαφόρων εποχών και τεχνοτροπιών. **4.2.2** Ο μαθητής επιδιώκεται: - Να διευρύνει τη γνώση του σε όλο και περισσότερους όρους ερμηνείας. - Να αποκτήσει τις βασικές γνώσεις και ικανότητες προκειμένου να ερμηνεύει στιλιστικά. - Να βελτιώνει όλο και περισσότερο την ποιότητα του ήχου του. - Να κατακτά την προσωπική του ερμηνεία και ποιότητα ήχου.	**4.2.1** Προτεινόμενα ενδεικτικά έργα για το επίπεδο. **Αναγέννηση:** - L. Milan, Pavana, αρ. 4. - R. Johnson, Almain. **Μπαρόκ:** - G. Sanz, *Rujero y Paradetas.* - J.S. Bach, *Prelude* (B.W.V. 999), *Bourée* (B.W.V. 996), *Gavotte* 1 και 2, **(**B.W.V. 1012)**.** **Κλασική & Ρομαντική:** - M. Giuliani, *Allegretto*, op. 51, αρ. 15. - F. Sor, *Op.11, Minuett* αρ.5. - L. Mozzani, *Feste Lariane.* - F. Tárrega, *Tango, Valse σε Ρε μείζονα.* **20^{ου} αιώνα:** - J. Pernambuco, *Sons de Carrilhões (Chôro).* - J. Cardoso, *Milonga.* - Κ. Τζωρτζινάκης, *Του βουνού, Της Θάλασσας* (*4 Δημοτικές εικόνες).* - A. Lauro, *La Gatica* (*Two Venezuelan Waltzes*). - N. Koshkin, *Le Pelerin (Suite Six Cordes), Without Landscape, (24 easy pieces).* Επιλογές από ελληνικές και ξενόγλωσσες εκδόσεις συλλογών έργων και διασκευών για κιθάρα, ανάλογης δυσκολίας. **4.2.2** Διδασκαλία και εφαρμογή: **-** Των όρων δυναμικής, όπως *pp, ff, sfz*. **-** Των απλών αλλαγών στη ρυθμική εξέλιξη ενός έργου, όπως *allargando, rubato, poco a poco*. Επισημαίνεται η διαφορά μεταξύ της ρυθμικής αγωγής και των μουσικών όρων που αφορούν την ταχύτητα κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης. - Των όρων ύφους της εκτέλεσης, όπως *animato, cantabile, dolce, espressivo, grazioso*. - Ενθαρρύνεται ο μαθητής να ενσωματώνει την προσωπική του άποψη ερμηνείας.	**4.2.1** και **4.2.2** Αξιολογείται ο αριθμός και η ποιότητα της εκτέλεσης των έργων που μελέτησε ο μαθητής. Η μελέτη και εκτέλεση 5 έργων κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς θεωρείται ικανοποιητική. Προτεινόμενη διαχείριση ρεπερτορίου. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.γ). Αξιολογείται η επιμέλεια στα αντικείμενα που αναφέρονται (βλ. αξιολόγηση 3.2.3)
4.3 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ	**4.3.1** Επιδιώκεται η απόκτηση συνοπτικών γνώσεων της	**4.3.1** Διδάσκονται οι συνθέτες και τα έργα κατά την περίοδο του Κλασικισμού και του Ρομαντισμού. Οι ιστορικές αναφορές διδάσκονται συνοπτικά, σε	**4.3.1** Ο μαθητής αξιολογείται: - Με ερωτήσεις σε θέματα ιστορίας του

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΟΡΓΑΝΟΥ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ	ιστορίας του ρεπερτορίου και των συνθετών του Κλασικισμού και του Ρομαντισμού. **4.3.2** Αναγνώριση και ικανότητα διάκρισης έργων του Κλασικισμού και του Ρομαντισμού.	χρονική αλληλουχία και ανά χώρα. **4.3.2** Διδάσκονται τα βασικά μουσικά χαρακτηριστικά των δύο μουσικών εποχών, έτσι ώστε ο μαθητής να αρχίσει να διακρίνει κατά πόσο ένα έργο ανήκει στην εποχή Κλασικισμού, του Ρομαντισμού ή των προηγούμενων εποχών που διδάχθηκε. Ο καθηγητής προτείνει: - Ακρόαση χαρακτηριστικών έργων των περιόδων. - Γνωριμία με την αισθητική κάθε μουσικού είδους, μέσω διασκευών γνωστών κλασικών και παραδοσιακών έργων ή τραγουδιών, με μαθητοκεντρική αντίληψη.	οργάνου. - Για την προθυμία του να ερευνήσει και να αποκτήσει επιπλέον γνώσεις και εμπειρίες ακρόασης. - Για την εμπέδωση των γνώσεων και την επιτυχή αναγνώριση των ιδιαίτερων μουσικών ιστορικών χαρακτηριστικών κάθε εποχής.
4.4 ΕΚ ΠΡΩΤΗΣ ΟΨΕΩΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	**4.4.1** Επιδιώκεται ο μαθητής να αποκτήσει άνεση στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση εύκολων έργων του 2ου επιπέδου.	**4.4.1** Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση άγνωστων μουσικών κειμένων, ανάλογων απαιτήσεων με τα εύκολα έργα που έπαιξε στο 2ο επίπεδο. Παράδειγμα άσκησης prima vista: 	**4.4.1** Για την ικανότητα στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση ο μαθητής αξιολογείται με γνώμονα: - Το χρόνο που χρειάζεται για την αποτελεσματική ανάγνωση και εκτέλεση ενός αγνώστου μουσικού κείμενου. - Την ακρίβεια στην απόδοση της παρτιτούρας.
	4.4.2 Ανάγνωση εκ πρώτης όψεως μονοφωνικών μελωδιών στη 5η θέση με απλές αλλοιώσεις.	**4.4.2** Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση απλών μονοφωνικών μελωδιών στην 5η θέση, με τη βοήθεια κλιμάκων που λειτουργούν ως εργαλεία – οδηγοί, όπως είναι οι κλίμακες Σιb και Φα μείζων. Ο καθηγητής συνθέτει μικρές ασκήσεις σε μέτρο 2/4, 4/4 με χρονικές διάρκειες έως και δέκατα έκτα ή δίνει για εκτέλεση στο μαθητή ασκήσεις από σχετικά βιβλία. Παράδειγμα ενδεικτικής δυσκολίας prima vista για το επίπεδο: (Βλ. επισημάνσεις στο 3^{ο} επίπεδο 3.4.2)	**4.4.2** Αξιολογείται η ικανότητα του μαθητή να εκτελεί μετά από εύλογο χρόνο οπτικής προετοιμασίας, ασκήσεις prima vista στην 5η θέση σε όλες τις χορδές.
4.5 ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ	**4.5** Ο μαθητής να εξοικειωθεί με τη σκηνική παρουσία και καλείται: - Να ερμηνεύσει μουσική για κιθάρα σε συναυλία του σχολείου.	**4.5** Τονίζεται η σπουδαιότητα της ζωντανής εμφάνισης και τα οφέλη της. Ο μαθητής παροτρύνεται να συμμετέχει ενεργά ως κιθαριστής στις εκδηλώσεις του σχολείου και ενθαρρύνεται για το αποτέλεσμα. Διδάσκονται και προεκτείνονται τεχνικές της επιτυχημένης σκηνικής	**4.5** Ο μαθητής αξιολογείται για τη: - Συμμετοχή του στις εκδηλώσεις του σχολείου. - Συμμετοχή του στις πρόβες για την

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	- Να γνωρίζει τις βασικές πρακτικές μιας επιτυχημένης σκηνικής παρουσίας.	παρουσίας, όπως είναι η σωστή προετοιμασία, η προθέρμανση, ο έλεγχος του tempo, η ψυχολογική προετοιμασία, η συγκέντρωση. Διδάσκεται το τυπικό της εμφάνισης, όπως είναι η αρχική και τελική υπόκλιση, το κλείσιμο (finale) του κομματιού, στοιχεία ενδυματολογίας.	επίτευξη του στόχου. - Συμμετοχή του στα πλαίσια του μαθήματος Μουσικό Σύνολο Οργανοχρησία. - Εφαρμογή των συμβουλών του διδάσκοντα που αφορούν τη σκηνική παρουσία.
4.6 ΑΠΛΕΣ ΜΕΤΑΓΡΑ-ΦΕΣ	**4.6** Ο μαθητής μπορεί να επιχειρήσει μεταγραφές απλών μελωδίων.	**4.6** Ο μαθητής παροτρύνεται να μεταγράψει ή διασκευάσει κομμάτια από το ρεπερτόριο των ευρωπαϊκών ή παραδοσιακών οργάνων και να τα μεταφέρει στην ευκολότερη για την κιθάρα τονικότητα.	**4.6** Ο στόχος είναι προαιρετικός.

Γ) Αξιολόγηση

1. Ελάχιστες απαιτήσεις επιπέδου

Ο μαθητής κατά τη λήξη της σχολικής χρονιάς πρέπει να έχει κατακτήσει κατ' ελάχιστο τις παρακάτω τεχνικές και δεξιότητες.

- Ασκήσεις τεχνικής. Διδαχθείσες κλίμακες, αρπέζ, συγχορδίες και τεχνικές του αριστερού χεριού.
- Ικανοποιητική εφαρμογή των παραπάνω τεχνικών στις σπουδές και στο ρεπερτόριο.
- Μελέτη και εκτέλεση σε άρτιο επίπεδο τουλάχιστον 3 από τις σπουδές της ύλης του επιπέδου και τουλάχιστον 4 έργων του ρεπερτορίου.
- Να κατέχει περιληπτικώς την ιστορία του οργάνου του επιπέδου του. Να γνωρίζει τα απαραίτητα ιστορικά στοιχεία των συνθετών, καθώς και τα είδη και τις μορφές των έργων που ερμηνεύει.
- Να έχει συμμετάσχει ως σόλο τουλάχιστον σε μία εκδήλωση του σχολείου.
- Να επιδεικνύει ζήλο και να ενδιαφέρεται για τους επιμέρους στόχους.

2. Αξιολόγηση ετήσιων εξετάσεων

Ο μαθητής εξετάζεται στα αντικείμενα που περιγράφονται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.2).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΙΘΑΡΑΣ – 5ο ΕΠΙΠΕΔΟ

1) Εισαγωγή

Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής αναμένεται να έχει εμπεδώσει και παγιώσει τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν στο 4ο επίπεδο και καλείται:

Να αναπτύξει περαιτέρω την τεχνική του με κλίμακες με διαστήματα 3ης και 8ης και αρπέζ σε τρίφωνες συγχορδίες χωρίς τη χρήση ανοικτών χορδών. Να εκτελεί σύνθετους αρπισμούς, τεχνική tremolo και τεχνητούς αρμονικούς φθόγγους. Να εκτελεί μουσικά στολίδια τεχνικής legato καθώς και portamento.

Να εξοικειωθεί με τις αλλαγές θέσεων ως το 12ο τάστο.

Να ερμηνεύει έργα από το ρεπερτόριο του επιπέδου του και να γνωρίζει τα βασικά στοιχεία για το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο των συνθετών τους.

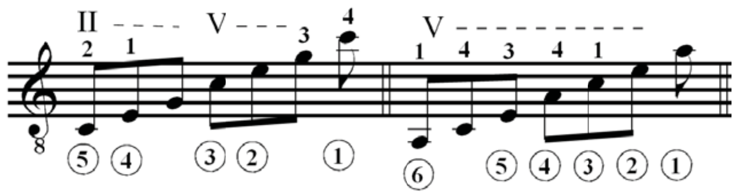
Να έχει την ευχέρεια να συνοδεύει μια μελωδία ή τραγούδι κάνοντας χρήση τρίφωνων και τετράφωνων συγχορδιών που έχει διδαχθεί.

Να γνωρίσει περιληπτικά την διεθνή κιθαριστική σύγχρονη μουσική δημιουργία.

Να αποκτήσει ευχέρεια στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση στην 7η θέση, καθώς και με αλλαγές μεταξύ 1ης και 2ης θέσης με χρήση μπάσων, συγχορδιών και απλών δεμένων φθόγγων, εφαρμόζοντας τους βασικούς όρους δυναμικής και tempo. Επιπλέον, να έχει ευχέρεια στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση έργων δυσκολίας του 2ου επιπέδου.
Η εμφάνιση του μαθητή δύο φορές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, εκ των οποίων η μία με πρόγραμμα για σόλο κιθάρα, θεωρείται αναγκαία.

Β) Κύριο μέρος

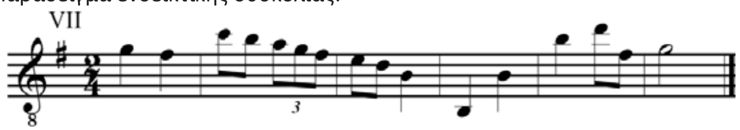
ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
5.1 ΤΕΧΝΙΚΗ	**5.1** Άριστη γνώση των τεχνικών απαιτήσεων του 4ου επιπέδου.	**5.1** Κατά την αρχή της σχολικής χρονιάς επισημαίνεται η ανάγκη επανάληψης, διατήρησης και μελέτης όλων των βασικών ασκήσεων τεχνικής του προηγούμενου επιπέδου, όπως κλίμακες, ασκήσεις με δεμένους φθόγγους, αρπισμούς, έως ότου αντικατασταθούν με νέες, αναλόγου τεχνικής δυσκολίας. Γίνεται σύντομη περιγραφή των απαιτήσεων του 5ου επιπέδου και επισημαίνονται τα οφέλη της θερινής μελέτης.	**5.1** Θερινή μελέτη. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.α). Αξιολογείται η τεχνική αρτιότητα του μαθητή σε σχέση με το επίπεδο που είχε κατακτήσει κατά τη διάρκεια των μαθημάτων της προηγούμενης σχολικής χρονιάς.
	5.1.1 Κλίμακες. Προέκταση και νέες τεχνικές μελέτης στις διδαχθείσες κλίμακες. **5.1.1.1** Κλίμακες με διαστήματα 3ης	**5.1.1** Διατήρηση της μελέτης των κλιμάκων του 4ου επιπέδου, σε 2 και 3 οκτάβες. Χρωματικές κλίμακες σε τρεις οκτάβες. Ο καθηγητής προτείνει ρυθμικά μοτίβα μελέτης. Παράδειγμα: **ή (και)** Προτείνονται νέοι στόχοι ταχύτητας για την εκτέλεση των κλιμάκων, ανάλογα με το προφίλ του μαθητή. **5.1.1.1** Διδασκαλία και μελέτη των μειζόνων κλιμάκων Ντο και Σολ με διαστήματα 3ης σε 2 οκτάβες. Μεταφορά (τρανσπόρτο) με τη διατήρηση της ίδιας δακτυλοθεσίας:	**5.1.1** Ο μαθητής στις ασκήσεις τεχνικής αξιολογείται με γνώμονα: - Την από μνήμης εκτέλεση, ως απαραίτητη και προαπαιτούμενη ικανότητα. - Την ποιότητα του παραγόμενου ήχου. - Τη μεθόδευση και ενσωμάτωση στην καθημερινή μελέτη. - Την ικανότητα συσχέτισης με τα θεωρητικά μαθήματα. - Την εκμάθηση των κλιμάκων ως συνεχή ακολουθία μείζονος-ελάσσονος (Ντο, λα, Σολ, μι, Ρε, σι κ.λπ.) - Την ταχύτητα της εκτέλεσης. Προτεινόμενη ένδειξη μετρονόμου 70bpm / 4 ♪ **5.1.1.1** και **5.1.1.2** Οσον αφορά στις κλίμακες, δίνεται έμφαση: - Στην επιμέλεια μελέτης με

ΟΡΓΑΝΩΤΕ Σ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	5.1.1.2 Κλίμακες με διαστήματα 8ης. **5.1.2** Αρπέζ μειζόνων και ελασσόνων συγχορδιών. **5.1.3** Τετράφωνα ακόρντα μεθ' εβδόμης.	α) της Ντο σε Σι, Ρεb, Ρε, Μιb, Μι και Φα και β) της Σολ σε Φα#, Λαb, Λα και Σιb. **5.1.1.2** Διδασκαλία μειζόνων κλιμάκων με διαστήματα 8ης σε 1 οκτάβα, με μεταφορά (τρανσπόρτο) και διατήρηση της ίδιας δακτυλοθεσίας. Διδασκαλία και μελέτη του Μι φρύγιου με διαστήματα 8ης, σε 1 οκτάβα, στην 1η θέση και με χρήση ανοικτών χορδών. Χρωματική κλίμακα από μι, με διαστήματα 8ης, σε 1 οκτάβα, στην 1η θέση και με χρήση ανοικτών χορδών. **5.1.2** Αρπέζ μειζόνων και ελασσόνων συγχορδιών σε δύο οκτάβες. Παράδειγμα (μόνο ανιόν): **5.1.3** Διδασκαλία ακόρντων μεθ' εβδόμης και εξοικείωση με τις ονομασίες τους. Διδασκαλία και οδηγίες για συνοδεία τραγουδιών και γνωστών μελωδιών με εναλλαγή όλων των γνωστών ακόρντων. Σύνδεση των συγχορδιών με το μάθημα της αρμονίας (πτώσεις, εναρμόνιση απλής μελωδίας).	διαφορετικούς συνδυασμούς των δακτύλων του δεξιού χεριού. - Στην ανάγκη χρήσης του μετρονόμου ως εργαλείου αυτοαποτίμησης της προόδου. - Στη χαλαρή θέση του σώματος και των χεριών. - Στην ποιότητα του παραγόμενου ήχου. **5.1.2** Στην εκτέλεση των αρπέζ δίνεται έμφαση: - Στην καθαρή και σαφή εκφορά των φθόγγων. - Στη χαλαρή θέση του σώματος και των χεριών. - Στην ποιότητα περισσότερο, από ότι στην ταχύτητα εκτέλεσης των φθόγγων. **5.1.3** Αξιολόγηση με πρακτική εφαρμογή της εναλλαγής συγχορδιών, συνοδεύοντας γνωστά τραγούδια.
	5.1.4 Τεχνική και ευκινησία του δεξιού χεριού. **5.1.4.1** Εκτέλεση αρπισμών με έμφαση στον αντίχειρα.	**5.1.4** Επανάληψη και διατήρηση μέρους των βασικών ασκήσεων αρπισμών και γενικότερα των τεχνικών του δεξιού χεριού. Ο διδάσκων υποδεικνύει ποιες από τις ασκήσεις θα κρατήσει ο μαθητής για περαιτέρω μελέτη. **5.1.4.1** Διδασκαλία και οδηγίες για την τεχνική ταυτόχρονης κρούσης του αντίχειρα σε συνδυασμούς αρπισμών. Παραδείγματα για το συνδυασμό a-m-i-m: Ενδεικτικές ασκήσεις:	**5.1.4** Ο μαθητής στις ασκήσεις τεχνικής και ευκινησίας του δεξιού χεριού αξιολογείται με γνώμονα: - Την ακρίβεια κρούσης των χορδών. - Την ηχοχρωματική ομοιογένεια. - Τον τονισμό σημαντικών φθόγγων ή μελωδιών. - Την ικανότητα χρήσης δυναμικών. - Την ποιότητα του ήχου. - Την ταχύτητα, με βασικότατη προϋπόθεση τη χαλαρότητα του σώματος και των χεριών.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	5.1.4.2 Τρέμολο. Εμπέδωση και εξέλιξη της τεχνικής. **5.1.4.3** Συγχορδίες και αρπισμοί με κρούση μη γειτονικών χορδών. **5.1.4.4** Τεχνητοί αρμονικοί φθόγγοι. **5.1.4.5** Pizzicato.	- A. Carlevaro, *Cuaderno* n. 2, ασκ. 25 έως 36 και ασκ. 37 έως 72. - E. Pujol, τχ. 3°, ασκ. 174 έως 186. Άλλες αντίστοιχες ασκήσεις κατά την επιλογή του καθηγητή. **5.1.4.2** Μελέτη της τεχνικής τρέμολο στην 1η και 2^{η} χορδή με συνδυασμό δακτύλων p-a-m-i και με συνδυασμούς δακτύλων p-i-m-a, p-m-i-a και a-m-i-p, για την ισορροπία της έντασης του ήχου. Η τεχνική τρέμολο μπορεί να εφαρμοστεί και σε ακολουθίες ακόρντων. Ενδεικτικές ασκήσεις και σπουδές: - E. Pujol, τχ. 3, ασκ. 150, 151 και 152 - E. Pujol, τχ. 3, Σπουδές 7 και 11. **5.1.4.3** Διδασκαλία ασκήσεων με αρπισμούς σε μη γειτονικές χορδές. Η πρώτη επαφή με την τεχνική κρούσης μη γειτονικών χορδών μπορεί να περιλαμβάνει απλές εναλλαγές ακόρντων, έτσι ώστε η προσοχή του μαθητή να εστιάζεται στο δεξί χέρι. Ενδεικτικές ασκήσεις και σπουδές: - E. Pujol, τχ. 3, ασκ. 154, 155, 156 και Σπουδή 15. - A. Carlevaro, *Guaderno* 2, ασκ. 203 έως 208. Άλλες ασκήσεις και σπουδές που προάγουν την τεχνική, κατά την επιλογή του διδάσκοντος. **5.1.4.4** Διδασκαλία τεχνητών αρμονικών φθόγγων. Μελέτη απλών μονοφωνικών μελωδιών του 1ου επιπέδου, στην πρώτη θέση, με τεχνητούς αρμονικούς φθόγγους. **5.1.4.5** Διδασκαλία τεχνικής pizzicato. Εκτελούνται κλίμακες και γνωστές μελωδίες με την τεχνική pizzicato. Ο μαθητής καλείται να επιλέξει, με τη βοήθεια του διδάσκοντα, ένα έργο που απαιτεί χρήση pizzicato (π.χ. F. Tárrega, *Pavana*). Εφαρμογή της τεχνικής σε ήδη διδαγμένες σπουδές, όπως E. Pujol, τχ. 2, Σπουδή n.1.	Συστήνεται η εφαρμογή της μελέτης του τρέμολο σε ήδη γνωστές σπουδές, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αρμονικό πρότυπο, όπως είναι η Σπουδή n. 2 του M. Carcassi (op.60).
	5.1.5 Αριστερό χέρι, ευκινησία και τεχνική. **5.1.5.1** Ανιόν και κατιόν mordento.	**5.1.5** Επανάληψη και διατήρηση μέρους των βασικών ασκήσεων των τεχνικών του αριστερού χεριού. Ο διδάσκων επιλέγει και υποδεικνύει ποιες από τις διδαχθείσες ασκήσεις προτείνει στο μαθητή. **5.1.5.1** Διδασκαλία ανιόντων και κατιόντων mordento.	**5.1.5** Ο μαθητής, στις ασκήσεις τεχνικής και ευκινησίας του αριστερού χεριού, αξιολογείται με γνώμονα: - Την καθαρότητα και ισορροπία της έντασης των δεμένων φθόγγων. - Την ακρίβεια στη ρυθμική εκτέλεση. - Την ορθή τοποθέτηση των δακτύλων.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	5.1.5.2 Τρίλιες. **5.1.5.3** Διπλοί ανιόντες δεμένοι φθόγγοι. **5.1.5.4** Ευχέρεια στις αλλαγές θέσεων ως το 12ο τάστο (9η θέση)	 Ενδεικτικές ασκήσεις για mordento: - E. Pujol, τχ. 3, ασκ. 222 - 225. - A. Carlevaro, *Cuaderno* 4, ασκ. 29 - 32. Άλλες αντίστοιχες ασκήσεις κατά την επιλογή του καθηγητή. **5.1.5.2** Ασκήσεις για την ταχύτητα εκτέλεσης και την ενδυνάμωση των δακτύλων, με στόχο την εκτέλεση τρίλιας. Ενδεικτικές ασκήσεις: - A. Carlevaro, *Cuaderno* 4, n. 35, 36, 37 και 38. Άλλες αντίστοιχες ασκήσεις κατά την επιλογή του καθηγητή. **5.1.5.3** Εκτέλεση ταυτόχρονων δεμένων φθόγγων σε δύο χορδές. Εφαρμογή της τεχνικής και με μπαρέ. Ενδεικτικές ασκήσεις και σπουδές: - A. Carlevaro, *Cuaderno* 4, ασκ. 39, 40, 53 και 54. - L. Brouwer, *Estudios Sencillos*, Σπουδή n. 13. Άλλες αντίστοιχες ασκήσεις κατά την επιλογή του καθηγητή. **5.1.5.4** Για τις αλλαγές θέσεων διδάσκονται ασκήσεις που προάγουν την κίνηση του αριστερού από και προς κάθε θέση από την 1η ως την 9^{η}. Ενδεικτικές ασκήσεις: - A. Carlevaro, *Cuaderno* 3, ασκ. 29 - 33. Επισημαίνεται και προτείνεται η εφαρμογή των ασκήσεων χωρίς οπτική επαφή με την ταστιέρα, σταδιακά.	- Τη χαλαρότητα του σώματος και των χεριών.
	5.1.6 Εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής.	**5.1.6** Μελέτη και εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής (περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας βλ. 2.3.β) και ευκινησίας των δύο χεριών. Οι σπουδές θα πρέπει να περιλαμβάνουν τις διδαχθείσες τεχνικές και στιλιστικά να ανήκουν σε διαφορετικούς συνθέτες και εποχές. Προτεινόμενες σπουδές μικτής τεχνικής: - M. Carcassi, op. 60, n. 23. - F. Sor, (Segovia), n. 13 και 9. - E. Pujol, τχ. 3, n. 2, 5.	**5.1.6** Στις σπουδές ο μαθητής καλείται να: - Ερμηνεύει τη σπουδή αναδεικνύοντας το στιλιστικό ύφος της. - Τηρεί τη ρυθμική αγωγή και την ένδειξη του μετρονόμου, εφόσον αυτή υπάρχει. - Προσπαθεί να ερμηνεύει τα μουσικά σύμβολα δυναμικής, στίξης με ακρίβεια. Σημαντικό στοιχείο αξιολόγησης θεωρείται ο αριθμός των σπουδών που ο

ΟΡΓΑΝΩΤΕ Σ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		- J. Sagreras, τχ. 2, n. 34. - L. Brouwer, *Estudios Sencillos*, n. 17. Άλλες σπουδές αντίστοιχης δυσκολίας επιλογής του διδάσκοντα.	μαθητής ερμήνευσε με επάρκεια κατά τη σχολική χρονιά. Απαραίτητες για την εμπέδωση του επιπέδου θεωρούνται 4 ή 5 σπουδές. Η ελάχιστη επίδοση αναγράφεται στο τέλος, μετά τον πίνακα (βλ. Γ1).
5.2 ΕΡΜΗΝΕΙΑ	**5.2.1** Εκτέλεση έργων από το ρεπερτόριο της κιθάρας. **5.2.2** Ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων και ανάδειξη της ερμηνευτικής προσωπικότητας του	**5.2.1** Να γνωρίσει και να εκτελέσει έργα του κιθαριστικού ρεπερτορίου, αξιοποιώντας τις δεξιότητες που έχει αποκτήσει μέχρι τώρα. Τα έργα να έχουν διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά σε ότι αφορά στην εποχή, στο στυλ και στην τεχνοτροπία τους. Στην παρακάτω ενδεικτική λίστα ρεπερτορίου απαντούν έργα διαφορετικών βαθμών δυσκολίας: **Αναγέννηση:** - L. Milan, *Pavana* n. 1. - L. de Narvaez, *Guardame las Vacas*. - J. Dowland, *My Lady Hunsdon Puffe Almain*. **Μπαρόκ:** - J.S. Bach, *Allemande*, 1η σουίτα για λαούτο, B.W.V. 996. - J.S. Bach, *Minuets* I-II, Σουίτα για βιολοντσέλο, B.W.V. 1007. - G. Sanz, *Suite Española* (μέρη, διευθέτηση N. Yepes). - R. de Visée, *Suite in D minor* (μέρη). **Κλασική & Ρομαντική:** - M. Giuliani, *Allegro* op. 50, n. 26. - F. Sor, *Minuetos*, op. 11, n. 6. - F. Tárrega, *Marieta*, *Pavana*. **20ού αιώνα**: - M. Ponce, *Prelude* n. 4. - A. Barrios Mangore, *El Sueño de la Muñeqita*. - N. Μαμαγκάκη, *Η Εκδρομή* (παραλλαγή IV, τρέμολο). - A. Lauro, *Vals Venezolano* n. 2. Τα παραπάνω έργα είναι ενδεικτικά. Μπορεί να προστεθούν και άλλα έργα ή να αντικατασταθούν με έργα ισοδύναμης δυσκολίας. **5.2.2** Διδασκαλία και καθοδήγηση για τη βελτίωση του ηχητικού αποτελέσματος και των ερμηνευτικών πρακτικών. Ο μαθητής, με σκοπό τη βελτίωση της ερμηνείας του, υπό την επίβλεψη του καθηγητή και μέσω της	**5.2.1** Προτεινόμενη διαχείριση ρεπερτορίου**.** Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.γ). Αξιολογείται η ποιότητα της εκτέλεσης και ο αριθμός των έργων που μελετήθηκαν. Η μελέτη 4 έργων θεωρείται επιθυμητή για το μέσο μαθητή. **5.2.2** Αξιολογείται η επιμέλεια στα αντικείμενα που αναφέρονται.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	μαθητή.	προσωπικής του προσεκτικής ακουστικής παρατήρησης ή και της καταγραφής σε μέσα (media): - Συντηρεί και τροποποιεί το σχήμα των νυχιών του. - Αξιοποιεί τις τεχνικές ηχοχρωμάτων και όρους ερμηνείας που διδάχθηκε. - Προσθέτει, μόνος του ή με τη βοήθεια του διδάσκοντα, τα παραπάνω στοιχεία στο μουσικό κείμενο, όταν αυτά δεν υπάρχουν, αναδεικνύοντας έτσι την προσωπική του ερμηνεία. - Διακρίνει και κατανοεί τη διαφορά των στυλ και μουσικών περιόδων, καθώς και των τεχνικών σύνθεσης της κάθε εποχής (όπως αντιστικτική, ομοφωνική) και τις αξιοποιεί στην ερμηνεία του. - Διακρίνει και αξιοποιεί, μόνος του ή με τη βοήθεια του καθηγητή του, τα απλά και τα πιο σύνθετα μορφολογικά στοιχεία, όπως μουσικές φράσεις, μοτίβα, προτάσεις.	Αποτιμάται η ανταπόκριση στις προτάσεις του καθηγητή που αφορούν: - Στην ηχογράφηση έργων στο σχολείο ή στο σπίτι και στη μετέπειτα ακρόαση και κριτική τους. - Στην ενσωμάτωση των διδακτικών πρακτικών που αναφέρθηκαν στο 5.2.2. Αξιολογούνται πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα του ερμηνευτικού προφίλ του μαθητή, που ο καθηγητής επιβραβεύει ή καλόπιστα επισημαίνει.
5.3 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ	**5.3.1** Επιδιώκεται η απόκτηση συνοπτικών γνώσεων της ιστορίας του ρεπερτορίου και των συνθετών του 20ού και 21ου αιώνα.	**5.3.1** Ακρόαση σύγχρονου έργου από ηχογράφηση ή ζωντανή εκτέλεση, αφού έχει προηγηθεί σύντομη εισαγωγή σχετικά με την τεχνοτροπία και το βιογραφικό του συνθέτη.	**5.3.1** Ο μαθητής αξιολογείται: - Για την προθυμία του να ερευνήσει και να αποκτήσει επιπλέον γνώσεις και εμπειρίες ακρόασης. - Για την ικανότητά του να αναγνωρίζει χαρακτηριστικά των σύγχρονων μουσικών ιδιωμάτων.
5.4 ΕΚ ΠΡΩΤΗΣ ΟΨΕΩΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	**5.4.1** Εκτέλεση αγνώστου τονικού μουσικού κειμένου στην 7η θέση. **5.4.2** Εναλλαγές μεταξύ 1ης και 2ης θέσης με χρήση μπάσων, συγχορδιών και απλών δεμένων φθόγγων. Ανάγνωση prima vista των βασικών όρων δυναμικής και tempo.	**5.4.1** Εξοικείωση με την 7η θέση μέσω εκτέλεσης αντιστοίχων κλιμάκων. Ο καθηγητής συνθέτει μόνος του ή επιλέγει τμήματα έργων από τη φιλολογία της κιθάρας, που ανταποκρίνονται στο στόχο του επιπέδου. Παράδειγμα ενδεικτικής δυσκολίας: **5.4.2** Εξοικείωση με το αντικείμενο του στόχου. Παράδειγμα:	**5.4** Παραδείγματα αξιολόγησης. Ο διδάσκων: - Επιλέγει ένα έργο του 2ου επιπέδου για εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. - Γράφει ένα θέμα για prima vista και καλεί το μαθητή να το εκτελέσει.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	5.4.3 Ανάγνωση έργων του ρεπερτορίου του 2ου επιπέδου.	 **5.4.3** Επιλογή αδίδακτων έργων που αντιστοιχούν στο βαθμό δυσκολίας του 2ου επιπέδου.	
5.5 ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ	**5.5** Εξοικείωση με τη σκηνική παρουσία και καλείται: - Να ερμηνεύσει μουσική για κιθάρα σε συναυλίες. - Να γνωρίζει τις βασικές πρακτικές μιας επιτυχημένης σκηνικής παρουσίας.	**5.5** Τονίζεται η σπουδαιότητα της ζωντανής εμφάνισης και τα οφέλη της. Ο μαθητής παροτρύνεται να συμμετέχει ενεργά ως κιθαριστής στις εκδηλώσεις του σχολείου και επιβραβεύεται για το αποτέλεσμα.	**5.5** Ο μαθητής αξιολογείται: - Για τη συμμετοχή του στις εκδηλώσεις του σχολείου. - Για τη συμμετοχή του στις απαραίτητες πρόβες για την επίτευξη του στόχου. - Για τη συμμετοχή του στο μάθημα «Μουσικό Σύνολο-Οργανοχρησία». Επισημαίνεται ο σεβασμός που πρέπει να επιδεικνύει τόσο ως εκτελεστής όσο και ως ακροατής.
5.6 ΔΙΑΘΕΜΑΤΙ-ΚΟΤΗΤΑ.	**5.6** Σύζευξη επιστημονικών ή καλλιτεχνικών θεμάτων με τη μουσική.	**5.6** Ο μαθητής καλείται να συμμετάσχει σε διαθεματική δραστηριότητα. Προτεινόμενα θέματα: 1) Η Κιθάρα ως πηγή έμπνευσης, στην Ισπανική εικαστική. 2) Μουσική επένδυση ταινίας του βωβού κινηματογράφου, με έργα του κιθαριστικού ρεπερτορίου. 3) Από το μονόχορδο του Πυθαγόρα στα πολύχορδα όργανα της Ανατολής και την κιθάρα. Άλλα θέματα που θα επιλέξουν οι διδάσκοντες.	**5.6** Ο μαθητής αξιολογείται μέσω μίας συνοπτικής εργασίας κατανόησης του θέματος της διαθεματικής διδασκαλίας.

Γ) Αξιολόγηση

1. Ελάχιστες απαιτήσεις επιπέδου

Ο μαθητής, κατά τη λήξη της σχολικής χρονιάς, πρέπει να έχει κατακτήσει κατ' ελάχιστο τις παρακάτω τεχνικές και δεξιότητες:

- Ασκήσεις τεχνικής του επιπέδου. Διδαχθείσες κλίμακες, αρπέζ, συγχορδίες και τεχνικές του αριστερού χεριού.
- Ικανοποιητική εφαρμογή των παραπάνω στις σπουδές και στο ρεπερτόριο.
- Μελέτη και εκτέλεση σε άρτιο επίπεδο τουλάχιστον 3 από τις σπουδές της ύλης του επιπέδου και τουλάχιστον 3 έργων του ρεπερτορίου.

- Να συντηρεί με επάρκεια ελάχιστο ρεπερτόριο 3-4 έργων, έστω των προηγουμένων επιπέδων, από μνήμης.
- Να κατέχει περιληπτικά την ιστορία του οργάνου. Να γνωρίζει τα απαραίτητα ιστορικά στοιχεία των συνθετών καθώς και τα είδη και τις μορφές των έργων που ερμηνεύει.
- Να έχει συμμετάσχει ως σόλο σε τουλάχιστον μία εκδήλωση του σχολείου.
- Να επιδεικνύει ζήλο και να ενδιαφέρεται για τους επιμέρους στόχους.

2. Αξιολόγηση ετήσιων εξετάσεων

Ο μαθητής εξετάζεται στα αντικείμενα που περιγράφονται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.2).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΚΙΘΑΡΑΣ – 6ο ΕΠΙΠΕΔΟ

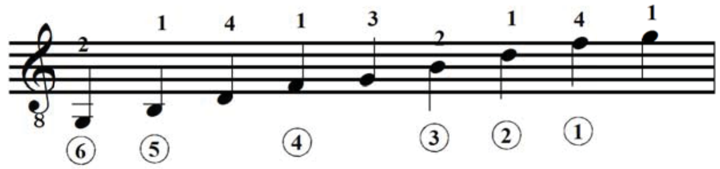
1) Εισαγωγή

Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής αναμένεται να έχει εμπεδώσει και παγιώσει τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν στο 5ο επίπεδο και καλείται:
Να βελτιώσει την τεχνική του με τη χρήση κλιμάκων με διαστήματα 6ης και 10ης, καθώς και αρπέζ σε τετράφωνες συγχορδίες.
Να μελετήσει ασκήσεις του δεξιού χεριού με στόχο την εμπέδωση και εξέλιξη των τεχνικών που έχει διδαχθεί έως τώρα (αρπισμοί, tremolo, τεχνητοί αρμονικοί φθόγγοι κ.ά).
Να αποκτήσει ευχέρεια στην εκτέλεση μουσικών στολιδιών.
Να είναι σε θέση να ερμηνεύει έργα από το ρεπερτόριο του επιπέδου του και να γνωρίζει βασικά στοιχεία για το ιστορικό, κοινωνικό και καλλιτεχνικό πλαίσιο της εποχής τους.
Να διευρύνει τις γνώσεις του στο σύγχρονο ελληνικό και διεθνές κιθαριστικό ρεπερτόριο.
Να αναπτύξει την ικανότητα να συνοδεύει με ευχέρεια μια μελωδία ή τραγούδι αξιοποιώντας τις τεχνικές του οργάνου.
Να αποκτήσει ευχέρεια στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση, επιχειρώντας εναλλαγές μεταξύ 1ης και 5ης θέσης, χρησιμοποιώντας απλά μπάσα, αλλοιωμένους φθόγγους και απλές συγχορδίες. Επιπλέον να έχει ευχέρεια στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση εύκολων έργων του ρεπερτορίου του 3ου επιπέδου σε απλά και σύνθετα μέτρα.
Η εμφάνιση του μαθητή δύο φορές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, εκ των οποίων η μία με πρόγραμμα για σόλο κιθάρα, θεωρείται αναγκαία.

Β) Κύριο μέρος

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
6.1 ΤΕΧΝΙΚΗ	**6.1** Άριστη γνώση των τεχνικών απαιτήσεων του 5ου επιπέδου.	**6.1** Κατά την αρχή της σχολικής χρονιάς επισημαίνεται η ανάγκη επανάληψης, διατήρησης και μελέτης όλων των βασικών ασκήσεων τεχνικής του προηγούμενου επιπέδου, όπως κλίμακες, ασκήσεις με δεμένους φθόγγους, αρπισμούς, έως ότου αντικατασταθούν με νέες αναλόγου τεχνικής δυσκολίας. Γίνεται σύντομη περιγραφή των απαιτήσεων του 6ου επιπέδου και επισημαίνονται τα οφέλη της θερινής μελέτης.	**6.1** Θερινή μελέτη. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.α). Αξιολογείται η τεχνική αρτιότητα του μαθητή σε σχέση με το επίπεδο που είχε κατακτήσει κατά τη διάρκεια των μαθημάτων της προηγούμενης σχολικής χρονιάς.
	6.1.1 Κλίμακες: Νέες τεχνικές μελέτης στις διδαχθείσες κλίμακες.	**6.1.1** Διατήρηση και εξακολούθηση της μελέτης των κλιμάκων του 4ου επιπέδου, σε 2 και 3 οκτάβες και του 5ου επιπέδου με διαστήματα 3ης. Προτείνεται η μελέτη κλιμάκων με τα ρυθμικά μοτίβα των προηγούμενων	**6.1.1 και 6.1.2** Ο μαθητής στις ασκήσεις τεχνικής αξιολογείται με γνώμονα:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	6.1.1.1 Κλίμακες με διαστήματα 6ης. **6.1.1.2** Κλίμακες με διαστήματα 10ης. **6.1.1.3** Χρωματική κλίμακα με διαστήματα 8ης.	επιπέδων. Προτείνονται νέοι στόχοι ταχύτητας για την εκτέλεση των παραπάνω κλιμάκων ανάλογα με το προφίλ του μαθητή. **6.1.1.1** Διδασκαλία και μελέτη των μειζόνων κλιμάκων Ντο και Σολ με διαστήματα 6ης σε 1 οκτάβα. Μεταφορά (τρανσπόρτο), με τη διατήρηση της ίδιας δακτυλοθεσίας: α) της **Ντο** σε Ρεb, Ρε, Μιb, Μι και Φα, και β) της **Σολ** σε Φα#, Λαb, Λα, Σιb και Σι. Παράδειγμα Ντο μείζων (με την ίδια δακτυλοθεσία ως κατιούσα): Τρόπος α) με τη δακτυλοθεσία του παραδείγματος Τρόπος β) μόνο στη 4η και 2η με χορδή, με διαφορετική δακτυλοθεσία. Παράδειγμα Σολ μείζων : **6.1.1.2** Διδασκαλία και μελέτη των μειζόνων κλιμάκων Ντο και Σολ με διαστήματα 10ης σε 1 οκτάβα. **6.1.1.3** Χρωματική κλίμακα από ΜΙ με διαστήματα 8ης σε 2 οκτάβες, με χρήση ανοικτών χορδών. Η δεύτερη οκτάβα εκτελείται στην 1η και 3η χορδή.	- Την από μνήμης εκτέλεση ως απαραίτητη και προαπαιτούμενη ικανότητα. - Την ποιότητα του παραγόμενου ήχου. - Τη μεθόδευση και ενσωμάτωση στην καθημερινή μελέτη. - Την ταχύτητα της εκτέλεσης. Όσον αφορά στις κλίμακες, δίνεται έμφαση: - Στην ποιότητα του ήχου. - Για τις κλίμακες με 6ες και 10ες στην ομαλή μετάβαση (legato) από θέση σε θέση. - Στην ανάγκη χρήσης του μετρονόμου ως εργαλείου αυτοαποτίμησης της προόδου. Προτεινόμενη ένδειξη μετρονόμου: - για τις κλίμακες σε 2 και 3 οκτάβες 80bpm / 4 - για τις κλίμακες με διαστήματα 3ης , 80bpm / 2 Στην εκτέλεση των αρπέζ δίνεται έμφαση: - Στην καθαρή και σαφή εκφορά των φθόγγων. - Στη χαλαρή θέση του σώματος και των χεριών. - Περισσότερο στην ποιότητα του παραγόμενου ήχου και την θεωρητική κατανόηση, παρά στην ταχύτητα εκτέλεσης.
	6.1.2 Αρπέζ. Εμπέδωση και αξιοποίηση των προηγούμενων ασκήσεων και τεχνικών. **6.1.2.1** Αρπέζ μειζόνων συγχορδιών μεθ' εβδόμης.	**6.1.2** Επανάληψη των αρπέζ του 5ου επιπέδου. Βελτίωση της ποιότητας του ήχου και της ταχύτητας εκτέλεσης. **6.1.2.1** Αρπέζ σε 2 οκτάβες των μειζόνων συγχορδιών μεθ' εβδόμης (δεσποζουσών). Παράδειγμα αρπέζ της Σολ μείζονος μεθ' εβδόμης (μόνο ανιόν):	

ΟΡΓΑΝΩΤΕ Σ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	6.1.2.2 Αρπέζ ελαττωμένων συγχορδιών με ελαττωμένη έβδομη. **6.1.3** Τεχνική και ευκινησία του δεξιού χεριού. **6.1.3.1** Αρπισμοί και τρέμολο. **6.1.3.2** Τεχνητοί αρμονικοί φθόγγοι. **6.1.3.3** Rasgueado, golpe, tambora.	 **6.1.2.2** Ελαττωμένες συγχορδίες με έβδομη ελαττωμένη (ντιμινουίτες), με αρπέζ σε χρωματική ακολουθία. Ενδεικνυόμενες ασκήσεις από τη φιλολογία της κιθάρας: Ε. Pujol, τχ. $2^{ο}$, ασκ. 66 α,β και 67 α, β ή άλλες κατ' επιλογή του καθηγητή. **6.1.3** Επανάληψη και διατήρηση μέρους των βασικών ασκήσεων των τεχνικών (αρπισμών, τρέμολο) του δεξιού χεριού. Ο διδάσκων επιλέγει και υποδεικνύει ποιες από τις ασκήσεις προτείνει στο μαθητή για τη διατήρηση και βελτίωσή τους. **6.1.3.1** Διδασκαλία σύνθετων αρπισμών, με στόχο την ταχύτητα και την ομοιογένεια της έντασης και του ηχοχρώματος. Προτείνεται στο μαθητή μελέτη με διαφορετικά ρυθμικά μοτίβα, τονισμό σε διαφορετικά δάκτυλα κ.λπ. Η τεχνική του τρέμολο τελειοποιείται και ο μαθητής αποκτά την ωριμότητα να εκτελέσει έργα μεγαλύτερης διάρκειας. Διδασκαλία ασκήσεων αρπισμών με παύσεις στον αντίχειρα. Ενδεικνυόμενες ασκήσεις και σπουδές από τη φιλολογία της κιθάρας: A. Carlevaro, *Cuaderno* 2, Form 73 έως 84 και 229. Ε. Pujol, τχ. $3^{ο}$, ασκ. 159, 160 και 161, και Σπουδές n. 12 και n. 13, ή άλλες κατά τη κρίση του διδάσκοντα. **6.1.3.2** Διδασκαλία τεχνητών αρμονικών με ταυτόχρονη κρούση άλλων φθόγγων με τον αντίχειρα. Ενδεικνυόμενες Σπουδές: Ε. Pujol, τχ. $3^{ο}$, ασκ. 243 και 244 και Σπουδή n. 26. **6.1.3.3** Προέκταση της τεχνικής rasgueado. Διδασκαλία και εφαρμογή των τεχνικών golpe και tambora σε απλές διαδοχές ακόρντων.	**6.1.3** Ο μαθητής στις ασκήσεις τεχνικής και ευκινησίας του δεξιού χεριού αξιολογείται με γνώμονα: - Την ηχοχρωματική ομοιογένεια. - Τον τονισμό σημαντικών φθόγγων ή μελωδιών. - Την ικανότητα χρήσης των δυναμικών. - Την ποιότητα του ήχου. - Την ταχύτητα, με βασικότατη προϋπόθεση τη χαλαρότητα του σώματος και των χεριών.
	6.1.4 Αριστερό χέρι, ευκινησία και τεχνική. **6.1.4.1** Σύνθετα μουσικά στολίδια (ornaments).	**6.1.4** Επανάληψη και διατήρηση μέρους από τις βασικές ασκήσεις τεχνικών του αριστερού χεριού. Ο διδάσκων επιλέγει και υποδεικνύει ποιες από τις ασκήσεις προτείνει στο μαθητή. **6.1.4.1** Διδασκαλία ποικιλμάτων (διπλό, mordento και gruppetto). Ενδεικνυόμενες ασκήσεις:	**6.1.4** Ο μαθητής, στις ασκήσεις τεχνικής και ευκινησίας του αριστερού χεριού, αξιολογείται με γνώμονα: - Την καθαρότητα και ισορροπία της έντασης των δεμένων φθόγγων.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	6.1.4.2 Μετακίνηση του αριστερού χεριού σε απομακρυσμένες θέσεις. **6.1.4.3** Ανεξαρτησία και ελαστικότητα των δακτύλων.	- J. Sagreras, τχ. 4°, ασκ. 14. - E. Pujol, τχ. 3° , ασκ. 226 έως 230. - L. Brouwer, "Estudios sencillos", n. 16. Άλλες σπουδές κατά τη κρίση του διδάσκοντα. **6.1.4.2** Διδασκαλία ασκήσεων για τη ευχερέστερη μετακίνηση του αριστερού χεριού σε διάφορες θέσεις. Κίνηση του αριστερού από και προς κάθε ενδιάμεση θέση από την 1η ως την 13η. Ενδεικνυόμενες ασκήσεις: - A. Carlevaro, *Cuaderno* 3, ασκ. 33 έως και 37 και ασκ. 69 έως και 86. Άλλες σπουδές κατά τη κρίση του διδάσκοντα. **6.1.4.3** Διδασκαλία ήπιων ασκήσεων ανεξαρτησίας και ελαστικότητας των δακτύλων, από την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία. Ενδεικνυόμενες ασκήσεις: - Scott Tennant, "Pumping Nylon", Finger Independence, (επιλογή ασκήσεων). Άλλες κατά τη κρίση του διδάσκοντα.	- Την ακρίβεια στη ρυθμική εκτέλεση. - Την ορθή τοποθέτηση των δακτύλων. - Τη χαλαρότητα του σώματος και των χεριών. **6.1.4.2** Αξιολογείται η ακρίβεια, η καθαρότητα και η δεμένη (legato) άρθρωση (όπου αυτό απαιτείται). Επισημαίνεται και προτείνεται η εφαρμογή των ασκήσεων αυτού του είδους χωρίς οπτική επαφή με την ταστιέρα, σταδιακά. **6.1.4.3** Ο μαθητής αξιολογείται με κριτήριο την ενσωμάτωση των ασκήσεων στην καθημερινή του μελέτη.
	6.1.5 Τρίφωνες και τετράφωνες συγχορδίες. **6.1.5.1** Έντεχνη συνοδεία τραγουδιού.	**6.1.5** Ευχέρεια στη χρήση ακόρντων που διδάχθηκαν στα προηγούμενα επίπεδα. Προσθήκη νέων, όπως ελάσσονα και μείζονα ακόρντα με μικρή και μεγάλη έβδομη. **6.1.5.1** Ενθάρρυνση του μαθητή να «σχεδιάσει» τη συνοδεία τραγουδιού σχηματίζοντας ενδιαφέρουσες μελωδικές γραμμές στο μπάσο και στις υψηλότερες χορδές.	**6.1.5** Αξιολογείται η εφαρμογή της διδακτικής πρακτικής στη συνοδεία γνωστών τραγουδιών.
	6.1.6 Εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής.	**6.1.6** Μελέτη και εκτέλεση σπουδών μικτής τεχνικής (βλ. εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας 2.3.β) και ευκινησίας των δύο χεριών. Οι σπουδές θα πρέπει να περιλαμβάνουν τις διδαχθείσες τεχνικές και να ανήκουν σε διαφορετικούς συνθέτες και εποχές. Προτεινόμενες σπουδές μικτής τεχνικής: - M. Giuliani, Con brio, op. 48, n.18. - F. Sor, Allegretto, op. 35, n. 16. - F. Tárrega, Etude n. 6. - E. Pujol, El Abejorro. - A. Carlevaro, Microestudios, n. 15. Άλλες σπουδές αντίστοιχης δυσκολίας επιλογής του διδάσκοντα.	**6.1.6** Στις σπουδές ο μαθητής καλείται: - Να ερμηνεύει τη σπουδή αναδεικνύοντας το στιλιστικό ύφος της. - Να τηρεί τη ρυθμική αγωγή και την ένδειξη του μετρονόμου, εφόσον αυτή υπάρχει. - Να αποδίδει τα μουσικά σύμβολα δυναμικής, στίξης με ακρίβεια. Σημαντικό στοιχείο αξιολόγησης θεωρείται ο αριθμός των σπουδών που ο μαθητής ερμήνευσε με επάρκεια κατά τη σχολική χρονιά. Απαραίτητες για την εμπέδωση του επιπέδου θεωρούνται 3 ή 4

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
			σπουδές. Η ελάχιστη επίδοση αναγράφεται στο τέλος, μετά τον πίνακα (βλ. Γ1).
6.2 ΕΡΜΗΝΕΙΑ	**6.2.1** Εκτέλεση έργων από το ρεπερτόριο της κιθάρας. **6.2.2** Ανάπτυξη των μουσικών δεξιοτήτων και ανάδειξη της ερμηνευτικής προσωπικότητας του μαθητή.	**6.2.1** Να γνωρίσει και να εκτελεί έργα του κιθαριστικού ρεπερτορίου αξιοποιώντας τις δεξιότητες που έχει αποκτήσει μέχρι τώρα. Τα έργα να έχουν διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά σε ό, τι αφορά στην εποχή, στο στυλ και στην τεχνοτροπία τους. Στην παρακάτω ενδεικτική λίστα ρεπερτορίου απαντούν έργα διαφορετικών βαθμών δυσκολίας: **Αναγέννηση:** - G. Frescobaldi, *Toccata per spinettina sola over liuto* (R. Chiesa). - M. Praetorius, *La Volta*. - J. Dowland, *Melancholy Galliard*. **Μπαρόκ:** - J. S. Bach, *Prelude και Minuetto* I-II, 1η σουίτα για τσέλο, B.W.V. 1007. - G. A. Brescianello, *Minuetto, Scherzo και Aria, VI Partita για colascione*. - G. Sanz, *Canarios*. - G. F. Händel, *Sarabande,* (suite in D minor, H.W.V. 437, μεταγραφή) - D. Scarlatti, *Sonata*, K. 208. **Κλασική & Ρομαντική:** - F. Sor, *Andantino*, op. 2, n. 3. - N. Paganini, *Romanza*, *Grand Sonata*. - F. Tárrega, *Recuerdos de la Alhambra, Maria, Capricho Arabe*. **20ού-21ου αιώνα**: - H. Villa-Lobos, *Prelude*, n. 3. - A. Piazzolla, *Milonga del Angel*, (arr. B. Benitez). - L. Brouwer, *Cancion de cuna* (*Berceuse*). - Κ. Τζωρτζινάκη, *Flamingos*. **6.2.2** Εμπέδωση, εφαρμογή και περαιτέρω εξέλιξη των διδακτικών πρακτικών που αναφέρθηκαν στο 5ο επίπεδο (βλ. 5.2.2)	**6.2.1** Προτεινόμενη διαχείριση ρεπερτορίου. Περιγράφεται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.4.γ). Αξιολογείται η ποιότητα και ο αριθμός ερμηνείας των έργων. Η ερμηνεία 4 έργων θεωρείται επιθυμητή για το μέσο μαθητή. **6.2.2** Αξιολόγηση, όπως στο 5ο επίπεδο (βλ. 5.2.2).

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
6.3 ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡ-ΓΕΙΑ	**6.3.** Γνωριμία με τη σύγχρονη ελληνική κιθαριστική σχολή. Συνθέτες, έργα και ερμηνευτές.	**6.3.** Σύντομη περιήγηση στη ελληνική κιθαριστική σχολή. Από τον Χ. Εκμεκτσόγλου και τον Δ. Φάμπα έως τους σημερινούς συνθέτες, ερμηνευτές και κατασκευαστές οργάνων. Ακρόαση έργων από ηχογραφήσεις ή ζωντανές εκτελέσεις, μετά από σύντομη εισαγωγή σχετικά με το συνθέτη, το έργο, τον ερμηνευτή ή άλλες πληροφορίες που θεωρεί σημαντικές ο διδάσκων.	**6.3.** Ο μαθητής μπορεί να αξιολογείται μέσω μίας συνοπτικής εργασίας. Παράδειγμα: «Η ανανέωση του ελληνικού κιθαριστικού ρεπερτορίου, μέσα από το έργο του Κ. Τζωρτζινάκη».
6.4 ΕΚ ΠΡΩΤΗΣ ΟΨΕΩΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	**6.4.1** Εκτέλεση άγνωστου τονικού μουσικού κειμένου στην 9η θέση. **6.4.2** Εναλλαγές μεταξύ 1ης και 5ης θέσης με χρήση μπάσων, συγχορδιών, αλλοιωμένων φθόγγων και βασικών όρων δυναμικής και tempo. **6.4.3** Εκτέλεση εύκολων έργων του ρεπερτορίου του 3ου επιπέδου.	**6.4.1** Εξοικείωση με την 9η θέση μέσω εκτέλεσης αντιστοίχων κλιμάκων. Ο καθηγητής συνθέτει ή επιλέγει τμήματα έργων από τη φιλολογία της κιθάρας, που ανταποκρίνονται στο στόχο του επιπέδου. Παράδειγμα ενδεικτικής δυσκολίας: **6.4.2** Παράδειγμα ενδεικτικής δυσκολίας: **6.4.3** Επιλογή αδίδακτων εύκολων έργων που αντιστοιχούν στο βαθμό δυσκολίας του 3ου επιπέδου.	**6.4** Παραδείγματα αξιολόγησης. Ο διδάσκων: - Επιλέγει ένα έργο του 3ου επιπέδου για εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. - Γράφει ένα θέμα για prima vista και καλεί το μαθητή να το εκτελέσει. Είναι επιθυμητή η οπτική επισκόπηση του κειμένου λίγο πριν την εκτέλεση.
6.5 ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ	**6.5** Εξοικείωση με τη σκηνική παρουσία και καλείται: - Να ερμηνεύσει μουσική για κιθάρα σε συναυλίες.	**6.5** Τονίζεται η σπουδαιότητα της ζωντανής εμφάνισης και τα οφέλη της. Ο μαθητής παροτρύνεται να συμμετέχει ενεργά ως κιθαριστής στις εκδηλώσεις του σχολείου και επιβραβεύεται για το αποτέλεσμα.	**6.5** Ο μαθητής αξιολογείται: - Για τη συμμετοχή του στις εκδηλώσεις του σχολείου. - Για τη συμμετοχή του στις απαραίτητες

ΟΡΓΑΝΩΤΕ Σ ΣΤΟΧΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	- Να γνωρίζει τις βασικές πρακτικές μιας επιτυχημένης σκηνικής παρουσίας.		πρόβες για την επίτευξη του στόχου. - Για τη συμμετοχή του στο μάθημα «Μουσικό Σύνολο-Οργανοχρησία». Επισημαίνεται ο σεβασμός που πρέπει να επιδεικνύει τόσο ως εκτελεστής όσο και ως ακροατής.
6.6 ΑΥΤΟΣΧΕΔΙ-ΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙ-ΚΟΤΗΤΑ	**6.6** Άντληση θετικών συναισθημάτων μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης.	**6.6** Δημιουργία μικρών περιστασιακών συνόλων, που καλούνται να αυτοσχεδιάσουν ή να συνθέσουν μικρής διάρκειας έργα, βασισμένα σε συγκεκριμένα φύλλα εργασίας.	**6.6** Οι μαθητές καλούνται να αυτοαξιολογήσουν το αποτέλεσμα.

Γ) Αξιολόγηση

1. Ελάχιστες απαιτήσεις επιπέδου

Ο μαθητής, κατά τη λήξη της σχολικής χρονιάς, πρέπει να έχει κατακτήσει κατ' ελάχιστο τις παρακάτω τεχνικές και δεξιότητες:

- Ασκήσεις τεχνικής του επιπέδου. Διδαχθείσες κλίμακες, αρπέζ, συγχορδίες και τεχνικές του αριστερού χεριού.
- Ικανοποιητική εφαρμογή των παραπάνω στις σπουδές και στο ρεπερτόριο.
- Μελέτη και εκτέλεση σε άρτιο επίπεδο τουλάχιστον 2 από τις σπουδές της ύλης του επιπέδου και τουλάχιστον 3 έργων του ρεπερτορίου.
- Να συντηρεί με επάρκεια ελάχιστο ρεπερτόριο 4-5 έργων, των προηγουμένων έστω επιπέδων, από μνήμης.
- Να κατέχει περιληπτικά την ιστορία της ελληνικής κιθαριστικής σχολής και την ιστορία του οργάνου. Να γνωρίζει τα απαραίτητα ιστορικά στοιχεία των συνθετών καθώς και τα είδη και τις μορφές των έργων που ερμηνεύει.
- Να έχει συμμετάσχει ως σόλο σε τουλάχιστον μία εκδήλωση του σχολείου.
- Να επιδεικνύει ζήλο και να ενδιαφέρεται για τους επιμέρους στόχους.

2. Αξιολόγηση ετήσιων εξετάσεων

Ο μαθητής εξετάζεται στα αντικείμενα που αναφέρονται στην εισαγωγή του προγράμματος σπουδών κλασικής κιθάρας (βλ. 2.2, τελικές εξετάσεις ακρόασης).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ – ΦΛΑΟΥΤΟ

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ (6 ΕΠΙΠΕΔΑ)

1. Εισαγωγή

1.1 Το σύγχρονο φλάουτο ή πλαγίαυλος κατατάσσεται λόγω των ιστορικών-κατασκευαστικών καταβολών του στη δυτική μουσική παράδοση στην οικογένεια των ξύλινων πνευστών. Σε αντίθεση με διάφορες μορφές ευθύαυλου, το αρχικό σημείο και συγκεκριμένα η στοματική οπή πρόσκρουσης της στήλης του αέρα βρίσκεται στο φλάουτο σε πλάγια θέση και όχι στη μία άκρη του σωλήνα. Στην παγκόσμια μουσική κοινότητα το φλάουτο έχει καταξιωθεί τόσο σε σολιστικό επίπεδο όσο και ως όργανο μουσικής δωματίου, συμφωνικής ορχήστρας, φιλαρμονικής μπάντας ή και άλλων μουσικών σχημάτων, ανταποκρινόμενο στα μουσικά ιδιώματα που δημιουργούνται και συνεχώς εξελίσσονται.

1.2 Σύντομη ιστορική αναδρομή

Υπάρχουν ενδείξεις ότι είδη αυλού χρησιμοποιούσαν ως μουσικό όργανο ήδη άνθρωποι του Νεάντερνταλ, πριν από περίπου 50.000 χρόνια. Στην αρχαία Ελλάδα αντίστοιχο όργανο ήταν ο διπλός αυλός που απεικονίζεται σε πολλά αγγεία και γλυπτά. Ο πλαγίαυλος απεικονίζεται σε ρωμαϊκά και βυζαντινά γλυπτά, είναι δε διαδεδομένος στη μουσική της Ανατολικής Ασίας (αναφορές ήδη από τον 9ο αιώνα π.Χ.) και της Δυτικής Ευρώπης (αποδεδειγμένα από το 12ο αιώνα μ.Χ.) Στη Δυτική Ευρώπη κυριαρχούσε από το Μεσαίωνα μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα η φλογέρα. Από αυτή την εποχή και μετά διαδόθηκε ο πλαγίαυλος, ο οποίος ύστερα από παρεμβάσεις πολλών οργανοποιών χρησιμοποιείται σήμερα τελειοποιημένος.

1.3. Ρεπερτόριο του σύγχρονου φλάουτου

Η έκταση του ρεπερτορίου του από την Αναγέννηση και το Μπαρόκ ως τη σύγχρονη μουσική δημιουργία, και το έργο μεγάλων δασκάλων που συνέγραψαν μεθόδους διδασκαλίας για το όργανο, αποτελούν δεξαμενή υλικού διδακτικής.

Με την εξέλιξη του σύγχρονου φλάουτου από τον Th. Boehm τον $19^{ο}$ αιώνα, η εργογραφία του φλάουτου ενώ ήταν σχετικά περιορισμένη στην κλασική και πρώιμη ρομαντική περίοδο γνωρίζει αυξητικά όλο και μεγαλύτερη άνθιση με αποκορύφωμα το $2^{ο}$ μισό του $20^{ου}$ αιώνα έτσι ώστε ο σημαντικότερος όγκος του ρεπερτορίου για το σύγχρονο φλάουτο να συναντάται στη λεγόμενη «χρυσή εποχή του φλάουτου» (η εκατονταετία από το 1832 και έπειτα) όπως και στη σύγχρονη μουσική.

Ειδικά στη σύγχρονη μουσική δημιουργία (που περιλαμβάνει και αξιόλογα έργα Ελλήνων συνθετών) το φλάουτο σε όλους τους πιθανούς και απίθανους συνδυασμούς και σε όλες τις εκφάνσεις του (από το πίκολο μέχρι το υπερμπάσο) έχει καθιερωθεί ως κύριος πρωταγωνιστής. Η ενασχόληση με τις διευρυμένες ή αλλιώς σύγχρονες/νέες τεχνικές στο φλάουτο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εκτέλεση σημαντικότατου όγκου του σήμερα πλέον καθιερωμένου φλαουτιστικού ρεπερτορίου. Κατά συνέπεια τις τελευταίες δεκαετίες ανθεί ο τομέας των σχετιζόμενων με τις διευρυμένες τεχνικές διδακτικών συγγραμμάτων με αποτέλεσμα ο σύγχρονος παιδαγωγός φλάουτου να έχει πλέον στη διάθεσή του ανάλογα με τις ανάγκες του μαθήματός του μία ποικιλία σχετικής βιβλιογραφίας. Παράλληλα οι διευρυμένες τεχνικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ιδιαίτερα αποτελεσματικά εργαλεία στην προσπάθεια εξέλιξης του ήχου αλλά και της ενοποίησης του συστήματος “σώματος – φλάουτου”, όπως αυτό περιγράφεται στην ενότητα «Ιδιαιτερότητες της φλαουτιστικής τεχνικής» διευρυμένες τεχνικές. Πρέπει άλλωστε να αναφερθεί ότι πολλές από τις σύγχρονες/νέες τεχνικές φλάουτου δεν είναι στην πραγματικότητα καθόλου νέες. Οι ήχοι μπαμπού, η ήχοι αέρα, η κυκλική αναπνοή αποτελούν πρακτικές χιλιετιών και συναντώνται σε πολλά από τα «πρωτόγονα» φλάουτα αλλά και στα παραδοσιακά όργανα διαφόρων πολιτισμών (όπως νέυ, ριουτέκι, σακουχάτσι, γκασουλίνγκ, χιντέβου, κουασάμπα, ξιάο, διάφοροι τύποι φλάουτων του Πανός, όπως η σύριγγα). Υπό αυτό το πρίσμα η ενασχόληση με τις διευρυμένες τεχνικές μπορεί να αποτελέσει συνδετικό κρίκο για τη γνωριμία με αυτά τα όργανα και τη μουσική τους.

Παράλληλα το φλάουτο έχει τη θέση του στην εθνική - παραδοσιακή κουλτούρα πολλών λαών, μέρος της οποίας έχει ενσωματωθεί διεθνώς στο ρεπερτόριό του. Η χρήση του στη λόγια και έντεχνη Ελληνική μουσική, στη μουσική της Λατινικής Αμερικής, στα μουσικά είδη, όπως λάτιν, τζαζ, ροκ και γενικότερα ο ρόλος του σε πολλά εθνικά μουσικά

ιδιώματα έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πληθώρας έργων, η μελέτη των οποίων αποτελεί μέρος της διδασκαλίας του.

1.4. Ιδιαιτερότητες της φλαουτιστικής τεχνικής

Τα όργανα της οικογένειας των φλάουτων στις αρχικές μορφές τους χαρακτηρίζονται από μία ιδιαίτερη κατασκευαστική απλότητα (αρχικά διάτρητα κόκκαλα και αργότερα απλά κατασκευάσματα από πέτρες, κοχύλια, κελύφη σαλιγκαριών, πηλό, καλάμι, ξύλο κ.ά.)

Στα σύγχρονα φλάουτα, αν και κατασκευαστικά πολύ πιο εξελιγμένα, η αρχή παραγωγής του ήχου παραμένει ίδια με αυτήν των προγόνων τους και διέπεται σε αντιδιαστολή με την προαναφερθείσα κατασκευαστική απλότητα από σύνθετες φυσικές διεργασίες. Απλοποιημένα ο τρόπος παραγωγής ήχου στο φλάουτο μπορεί να περιγραφεί ως εξής: Ο φλαουτίστας παράγει και σε αντίθεση με άλλα πνευστά διαμορφώνει και κατευθύνει μόνος του χωρίς καμία μεσολάβηση ενός βοηθήματος (επιστόμιο, γλωττίδα) τη στήλη του αέρα που προσκρούεται και διχοτομείται στην πλάγια οπή του φλάουτου. Με την πρόσκρουση δημιουργούνται στρόβιλοι αέρα, οι οποίοι διεγείρουν ταλαντώσεις στο σωλήνα αέρα του οργάνου.

Υπό το πρίσμα της απαραβίαστης ροής του αέρα η ενότητα σώματος/παίκτη – εργαλείου/φλάουτου αποτελεί την πιο συγγενική με την ανθρώπινη φωνή οντότητα και η διδασκαλία του φλάουτου ενσωματώνει πολλές πρακτικές της φωνητικής.

Συγκρίνοντας τον τρόπο παραγωγής ήχου σε ένα πληκτροφόρο, όπου ο αρχάριος χωρίς σχεδόν καμία προϋπόθεση μπορεί να παράγει έναν μουσικά αξιοποιήσιμο ήχο πατώντας ένα ή περισσότερα πλήκτρα, με τον τρόπο παραγωγής ήχου στο φλάουτο, όπου δεν είναι δυνατόν με έναν οποιοδήποτε τρόπο φυσήματος (όπως για παράδειγμα στην φλογέρα) να παραχθεί ήχος έστω και αρχικά ποιοτικά εξελίξιμος, γίνεται σαφές ότι σημαντικό μέρος της προσπάθειας του νέου φλαουτίστα και αντίστοιχα μεγάλο μέρος του μαθήματος του φλάουτου διοχετεύεται και συγκεντρώνεται στην παραγωγή και εξέλιξη του ήχου και στα σχετικά με αυτήν θέματα.

Η παραγωγή ενός ποιοτικού υπό την έννοια του ομοιογενούς, ευέλικτου και ποικίλα προσαρμόσιμου από την άποψη τόσο του κουρδίσματος όσο και της έντασης και του ηχοχρώματος ηχητικού αποτελέσματος, απαιτεί από τον φλαουτίστα έναν εξελιγμένο έλεγχο της αναπνοής του (ανεξάρτητη αυτόνομη και σταθερή διοχέτευση και ροή του αέρα, ελεγμένη εισπνοή) και του μυϊκού του συστήματος γενικότερα. Λεπτές μυοκινητικές ικανότητες απαιτούνται για παράδειγμα σε θέματα επιδεξιότητας (κίνηση δαχτύλων, μάσκα), ενώ απαιτείται και μυϊκή δύναμη ιδιαίτερα σε σχέση με τη φλαουτιστική αναπνοή.

Ως ένα μονόπλευρα φερόμενο όργανο (φλάουτο και βιολί σε αντίθεση π.χ. με το πιάνο, το κλαρινέτο) στο φλάουτο απαιτείται από την αρχή ιδιαίτερη προσοχή και φροντίδα ως προς τη στάση κατά τη διάρκεια του παιξίματος ώστε να διασφαλίζεται η υγεία του μαθητή και να προλαμβάνονται μυοσκελετικά προβλήματα.

Παράλληλα στα διάφορα εγχειρίδια ενοργάνωσης και οργανογνωσίας το φλάουτο περιγράφεται ως ένα από τα πιο δεξιοτεχνικά όργανα, υπό την έννοια της ταχύτητας που μπορεί να αναπτύξει και ο νέος φλαουτίστας καλείται συχνά από νωρίς να ανταποκριθεί σε δεξιοτεχνικής φύσης ρεπερτόριο.

Επίσης το φλάουτο ως μονοφωνικό όργανο έχει τη θέση του σε μικρά και μεγάλα μουσικά σύνολα (όπως ορχήστρα, μπάντα) και ο μαθητής εκτίθεται σταθερά και συνήθως από νωρίς σε περιβάλλον μουσικής σύμπραξης με διάφορα άλλα όργανα.

Το μάθημα του φλάουτου πρέπει να θέσει το κατάλληλο πλαίσιο ώστε οι διάφορες δεξιότητες που απαιτούνται από τον μαθητή να λειτουργούν υποστηρικτικά και να αναπτύσσονται σε ισορροπία μεταξύ τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το μάθημα του φλάουτου διαρθρώνεται διαπραγματεύεται ως/τα εξής:

2. Οργανωτές Γνώσεων/Δεξιοτήτων/Συμπεριφορών, Στόχοι και Διδακτικές Προσεγγίσεις του Π.Σ.

2.1. Θέματα Τεχνικής: Διατυπώνονται και περιγράφονται ξεχωριστά ειδικοί θεματικοί άξονες που απαιτούνται για το κάθε επίπεδο και οι σχετικοί με αυτούς στόχοι, όπως: τεχνικές αναπνοής, στάση σώματος, παραγωγή και ποιότητα ήχου, επιδεξιότητα, δεξιοτεχνία δαχτύλων, άρθρωση, συντονισμός, κούρδισμα, διευρυμένες τεχνικές, τεχνικές και οργάνωση της μελέτης.

2.2. Θέματα Ρεπερτορίου: Με δεδομένη τη σχετικότητα κατάταξης ρεπερτορίου ως προς το βαθμό δυσκολίας σε συγκεκριμένα επίπεδα δίνονται σε κάθε επίπεδο ενδεικτικές προτάσεις ρεπερτορίου με σκοπό να υποστηρίξουν τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή στις επιλογές τους λαμβάνοντας υπόψη τη μοναδικότητα κάθε μαθητή και προσπαθώντας να καλύψουν ένα ευρύ στιλιστικό φάσμα. Διατυπώνονται οι σχετικοί με τα θέματα ρεπερτορίου στόχοι και προτείνονται διδακτικές προσεγγίσεις όπως και σχετική βιβλιογραφία.

2.3. Μουσική Σύμπραξη: Η μουσική σύμπραξη αποτελεί σταθερό μέρος του ΠΣ του φλάουτου σε όλα τα επίπεδα. Για κάθε επίπεδο διατυπώνονται ειδικοί μαθησιακοί στόχοι και προτείνεται ενδεικτική εργογραφία

2.4 Συμπληρωματικές/υποστηρικτικές γνώσεις και δεξιότητες στο φλάουτο: διατυπώνονται και περιγράφονται για το κάθε επίπεδο θεματικά πεδία συμπληρωματικών/υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο φλάουτο όπως ο αυτοσχεδιασμός, η ιστορία του οργάνου, η εκ πρώτης όψεως ανάγνωση, προσωπική ηχογράφηση. Για κάθε επίπεδο διατυπώνονται ειδικοί μαθησιακοί στόχοι, περιγράφονται συνοπτικά διδακτικές προσεγγίσεις και παρατίθεται όπου κρίνεται απαραίτητο σχετική εργογραφία και βιβλιογραφία

3. Αξιολόγηση

Περιγράφονται και διατυπώνονται για κάθε επίπεδο και θεματικό πεδίο οι ελάχιστες απαιτήσεις ύλης και ό τρόπος και το περιεχόμενο της διαρκούς καθώς και της ετήσιας αξιολόγησης.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΦΛΑΟΥΤΟ – 1ο ΕΠΙΠΕΔΟ

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
1.1 Θέματα Τεχνικής	**Για τον αρχάριο μαθητή του 1ου επιπέδου αρχικά επιδιώκεται:**		**1.1 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** **1.1.1** Τις κλίμακες, τους αρπισμούς, όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου **1.1.2** Οκτώ με εννέα συνολικά κομμάτια με προϋπόθεση την κανονική και χωρίς καθυστέρηση έναρξη των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά με τυχόν δυσχέρεια έγκαιρης έναρξης του μαθήματος. **1.1.3** 15-20 ασκήσεις, σπουδές.
1.1.1 Γνωριμία με το όργανο	**1.1.1** Γνωριμία με το όργανο, παραγωγή ήχου.	**1.1.1** Παραγωγή ήχου. Αρχικά ασκήσεις μόνο με επιστόμιο, και σταδιακά χρήση όλου του οργάνου. Συναρμολόγηση τρόποι περιποίησης και φροντίδας του οργάνου, καθαρισμός.	
1.1.2 Στάση σώματος	**1.1.2** Η σωστή στάση του σώματος, η τοποθέτηση των δαχτύλων και η κατανόηση της λειτουργίας της μάσκας των χειλιών.	**1.1.2** Ιδιαίτερη έμφαση και προσοχή της στάσης του σώματος, και κράτησης του οργάνου. Ο μαθητής πρέπει να τοποθετήσει σωστά τα δάκτυλα του παράγοντας αρχικά τις νότες **σολ-λα-σι-ντο** μέσα στο πεντάγραμμο και αργότερα τις πιο χαμηλές και ψηλές σε έκταση δύο οκτάβων. Ασκήσεις για τη δημιουργία σωστής μάσκας. Βιωματικές ασκήσεις. Μείζονες κλίμακες : Ντο, φα, και σολ σε μια οκτάβα με αρπισμούς.	
1.1.3 Άρθρωση	**1.1.3** Η γνώση των διαφορετικών τρόπων άρθρωσης.	**1.1.3** Σταδιακή μελέτη με διαφορετική άρθρωση - legato, staccato, portato παίζοντας ασκήσεις στις οποίες υπάρχουν εναλλαγές αυτών.	
1.1.4 Διαφραγματική αναπνοή.	**1.1.4** Η σωστή χρήση της διαφραγματική αναπνοής, και τα οφέλη της.	**1.1.4** Κατανόηση μέσα από ασκήσεις της διαφραγματικής αναπνοής, πώς λειτουργεί και ποια είναι τα οφέλη της (για την πρακτική του οργάνου, όσο και την υγεία). Μελέτη ξεχωριστών ασκήσεων για διαφραγματική αναπνοή, χωρίς το όργανο και μετά μαζί.	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
1.1.5 Ανάγνωση παρτιτούρας.	**1.1.5** Η επαρκής μουσική ανάγνωση που θα τον καθιστά ικανό να ανταποκριθεί στις ανάγκες του οργάνου σύμφωνα με το επίπεδό του.	**1.1.5** Ο μαθητής μαθαίνει να διαβάζει τη μουσική ευρωπαϊκή γραφή – παρτιτούρα μέσα από σειρά ασκήσεων κλιμακούμενης δυσκολίας. Νότες και παύσεις αξίας ολόκληρου μέχρι όγδοο.	
	1.1.6 Η απόκτηση ρυθμικής σταθερότητας.	**1.1.6** Μελέτη με χρήση μετρονόμου(πρώτες ασκήσεις Gariboldi) . Προτεινόμενος ρυθμός ± 60 το τέταρτο.	
	1.1.7.Η κατανόηση του κουρδίσματος και η εξοικείωση πρακτικά με αυτό.	**1.1.7** Κατανόηση του μαθητή της ανάγκης κουρδίσματος του ήχου, που παράγει. Απόδοση ιδιαίτερης προσοχής σε αυτό. Πώς επηρεάζεται το τονικό ύψος του οργάνου με την κίνηση της κεφαλής. Η καλή τοποθέτηση του οργάνου στη μάσκα βοηθάει κατά πολύ στο μετριασμό προβλημάτων τονικότητας - Δίνεται σε αυτό έμφαση**.**	
1.2 Θέματα Ρεπερτορίου	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **1.2.1** Να μπορεί να διαβάζει ασκήσεις και κομμάτια γνωρίζοντας τη μουσική ανάγνωση παρτιτούρα**.**	**1.2.1** Ασκήσεις Gariboldi 1 - 22, ασκήσεις από τη μέθοδο Taffanel & Gaubert (κατ' επιλογή διδάσκοντος).	**1.2 Η αξιολόγηση** **1.2.1** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς και πρέπει να πληροί κατ' ελάχιστο και κατά την εκτίμηση του καθηγητή, τις επιμέρους προϋποθέσεις αξιολόγησης που αφορούν στη διάρκεια του σχολικού έτους και τις εξετάσεις: **1.2.2** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στο τέλος κάθε τριμήνου. Λαμβάνεται υπόψη η ύλη που έχει μελετήσει, η επιμέλεια που επέδειξε, η ποιότητα της εκτέλεσης οι φυσικές δυνατότητες του μαθητή σε συνάρτηση με τον αριθμό μαθημάτων. **1.2.3 Η τελική εξέταση των μαθητών θα πρέπει να περιέχει ως ελάχιστη ύλη:** **1.2.3.1** Μια κλίμακα από μνήμης με το αρπέζ της.
	1.2.2 Να μπορεί να μελετάει κομμάτια σόλο ή με συνοδεία του επιπέδου του.	**1.2.2** Μικρά κομμάτια σόλο ή με συνοδεία . Επιλέγουμε γνωστές κλασικές μελωδίες όπως Μότσαρτ, Τσαϊκόφσκι, καθώς κι από το κινηματογραφικό ρεπερτόριο. Απλά μέρη από μπαρόκ σονάτες.	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
			1.2.3.2 Ένα κομμάτι σόλο ή με συνοδεία πιάνου.
1.3. Μουσική Σύμπραξη	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **1.3.1**. Να συμμετέχει σε μικρά σύνολα **1.3.2** Να συμμετέχει στις σχολικές συναυλίες/παραστάσεις.	**Το περιεχόμενο προκύπτει από τους μαθησιακούς στόχους του επιπέδου:** **1.3.1**. Υποχρεωτική συμμετοχή σε σύνολα όπου απαιτείται φλάουτο: **1.3.1.1.** Συμμετοχή σε μικρά σχήματα (όπως ντουέτα, τρίο) ή σύνολο με φλάουτα, αν υπάρχει υπεύθυνος καθηγητής. **1.3.1.2**. Υποχρεωτική συμμετοχή σε μικρά ορχηστρικά σύνολα, αν ο μαθητής δεν έχει ήδη απορροφηθεί από αμιγές σύνολο με φλάουτο **1.3.1.3**. Ο αρχάριος μαθητής αρχικά συμμετέχει ως ακροατής στα σύνολα και στη συνέχεια (γ' τρίμηνο) εφόσον κριθεί κατάλληλος έχει ενεργή συμμετοχή με εύκολα περάσματα και μέρη. **1.3.2** Συμμετοχή στις σχολικές συναυλίες/παραστάσεις: Όλοι οι μαθητές θα πρέπει να λαμβάνουν μέρος σε μια σχολική συναυλία, με κάποιο κομμάτι με συνοδεία πιάνου ή συμμετέχοντας σε ένα μικρό ή μεγάλο σύνολο.	**1.3.** Ο μαθητής αξιολογείται για τη συμμετοχή του, πρόοδο και αποτέλεσμα στα σύνολα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. **1.3.1**. Ένα ντουέτο με καθηγητή ή σε σύμπραξη με μαθητή ιδίου επιπέδου.
1. 4 Συμπληρωματικές / υποστηρικτικές γνώσεις και δεξιότητες στο φλάουτο.	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **1.4.1** Να γνωρίσει τη μορφολογία του οργάνου **1.4.2** Να γνωρίσει την ιστορία του οργάνου **1.4.3** Να εμπλουτίσει τις μουσικές εμπειρίες και τα ακούσματα του μέσω ακροάσεων.	**Το περιεχόμενο αφορά στην καλύτερη γνωριμία με το όργανο και πάντα σε σχέση με το επίπεδο του μαθητή:** **1.4.1** Να γνωρίσει αρχικά και να κατανοήσει τον τρόπο λειτουργίας του φλάουτου. **1.4.2** Να έχει αποκτήσει μια γενική εικόνα της ιστορίας του φλάουτου, την εξέλιξή του, το ρεπερτόριό του και τις δυνατότητές του στη σύγχρονη εποχή. **1.4.3** Ακρόαση έργων για φλάουτο. Παρακολούθηση συναυλιών.	**1.4** Ο μαθητής αξιολογείται καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για το ενδιαφέρον του για τις βασικές γνώσεις του φλάουτου και τα μουσικά ακούσματα.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΦΛΑΟΥΤΟ – 2ο ΕΠΙΠΕΔΟ

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
2.1 Θέματα Τεχνικής	**Για τον μαθητή του 2ου επιπέδου επιδιώκεται:**	**Ειδικότερα ο μαθητής 1ου επιπέδου θα πρέπει:**	**2.1 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής να μελετήσει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους:
2.1.1 Εξέλιξη τεχνικής του οργάνου	**2.1.1** Εδραίωση τεχνικής 1ο επιπέδου και εξέλιξη της	**2.1.1** Να εξοικειωθεί περισσότερο με το όργανο μέσα από ασκήσεις ήχου και νέους δακτυλισμούς. Παρότι ο μαθητής βρίσκεται στο 2ο επίπεδο θεωρείται ακόμα «αρχάριος» και γι' αυτό θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στο να εδραιώσει την τεχνική του 1ου επιπέδου μέσα από επαναλήψεις και επισημάνσεις. Παράλληλα θα πρέπει να εισαχθεί σε νέους δακτυλισμούς που θα του δώσουν τη δυνατότητα παιξίματος μεγαλύτερης έκτασης.	**2.1.1** Τις κλίμακες, τους αρπισμούς, όπως παρατίθενται στη στήλη του περιεχομένου.
2.1.2 Στάση σώματος	**2.1.2** Εδραίωση σωστής στάση του σώματος, δακτύλων και μάσκας.	**2.1.2** Να εδραιώσει τη σωστή στάση του σώματος, δακτύλων και μάσκας. Με το ίδιο σκεπτικό της ανωτέρω παραγράφου, ο καθηγητής θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στη σωστή στάση του σώματος, των δακτύλων και της μάσκας. Αν ο μαθητής έχει δικό του όργανο με ανοιχτές τρύπες, μπορεί στο δεύτερο επίπεδο να αρχίσει σιγά-σιγά να αφαιρεί τις τάπες, ώστε τα δάχτυλα να τοποθετούνται σωστότερα. Εξάσκηση σε μείζονες κλίμακες: Ντο, φα, σολ , ρε, μι, λα, σι ύφεση, μι ύφεση σε δυο οκτάβες με αρπισμούς. Χρήση και μετρονόμου.	**2.1.2** Οκτώ με εννέα συνολικά κομμάτια με προϋπόθεση την κανονική και χωρίς καθυστέρηση έναρξη των μαθημάτων από την αρχή του σχολικού έτους. Ο αριθμός αυτός μπορεί να μειώνεται αναλογικά με τυχόν δυσχέρεια έγκαιρης έναρξης του μαθήματος.
2.1.3 Ήχος	**2.1.3** Ασκήσεις ήχου.	**2.1.3** Να βελτιώσει τον ήχο του και να αρχίσει να χρησιμοποιεί τις διάφορες δυναμικές (forte, piano) Δίνουμε προσοχή ο ήχος να είναι «ζεστός» (από το διάφραγμα) και επισημαίνουμε τις διάφορες δυναμικές. Προσοχή πάντα στο κούρδισμα όταν επιχειρείται το piano.	**2.1.3** 15-20 ασκήσεις, σπουδές.
2.1.4 Διαφραγματική αναπνοή	**2.1.4** Εδραίωση της διαφραγματικής αναπνοής.	**2.1.4** Να εδραιώσει την τεχνική της διαφραγματικής αναπνοής με διάφορες ασκήσεις. Μια καλή άσκηση για καλύτερη ενεργοποίηση του διαφράγματος και «άνοιγμα» ήχου: Με το μετρονόμο στο 60 ο μαθητής παίζει από το σολ μέχρι το ντο μέσα στο πεντάγραμμο και πάλι κάτω, πρώτα τέταρτα και μετά όγδοα (μετρώντας τέσσερις χρόνους κάθε φορά) χωρίς άρθρωση, δυνατά και κοφτά. Δεν μας απασχολεί τόσο η καθαρότητα του ήχου όσο το να μπορεί να βγάλει κοφτό και δυνατό ήχο από το διάφραγμα. Με την πρόοδο του μαθητή, προσθέτουμε τρίηχα και δέκατα έκτα.	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
2.1.5. Ανάγνωση παρτιτούρας	**2.1.5.** Εισαγωγή σε νέα στοιχεία της μουσικής γραφής.	**2.1.5.** Να προχωρήσει στην εκμάθηση ανάγνωσης της παρτιτούρας. Στο δεύτερο επίπεδο ο μαθητής θα πρέπει να έχει μάθει να διαβάζει νότες και παύσεις αξίας ολόκληρου μέχρι και δέκατα έκτα. Παρεστιγμένα και συγκοπή. Να παίζει νότες σε έκταση από ντο πρώτης οκτάβας μέχρι και σολ τρίτης οκτάβας. Στίξεις: σι , μι και λα ύφεση, φα, ντο, σολ και ρε δίεση. **2.1.6** Να εκτελεί στο μάθημα τις ασκήσεις με μετρονόμο. Προτεινόμενος ρυθμός ± 60 το τέταρτο. **2.1.7** Δίνουμε έμφαση στο κούρδισμα, όταν ο μαθητής συμπράττει με άλλο όργανο, αλλά κι όταν παίζει μόνος του. Αρχίζουμε να επισημαίνουμε ποιες νότες του οργάνου είναι υψηλές και ποιες χαμηλές - από όσες ήδη γνωρίζει και παίζει.	
2.2 Θέματα Ρεπερτορίου	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:**	**2.2 Θέματα Ρεπερτορίου**	**2.2 Αξιολόγηση.** **2.2.1** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς και πρέπει να πληροί κατ' ελάχιστο και κατά την εκτίμηση του καθηγητή, τις επιμέρους προϋποθέσεις αξιολόγησης που αφορούν στη διάρκεια του σχολικού έτους και τις εξετάσεις: **2.2.2** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στο τέλος κάθε τριμήνου. Λαμβάνεται υπόψη η ύλη που έχει μελετήσει, η επιμέλεια που επέδειξε, η ποιότητα της εκτέλεσης οι φυσικές δυνατότητες του μαθητή σε συνάρτηση με τον αριθμό μαθημάτων. **2.2.3 Η τελική εξέταση των μαθητών θα πρέπει να περιέχει ως ελάχιστη ύλη:** **2.2.3.1** Μια κλίμακα από μνήμης με το αρπέζ της σε δύο οκτάβες. **2.2.3.2** Ένα κομμάτι σόλο ή με συνοδεία πιάνου. **2.2.3.3** Μια άσκηση από τις προβλεπόμενες της ύλης του επιπέδου.
	2.2.1 Να συνεχίσει τις ασκήσεις του 1ου επιπέδου και να παίξει τουλάχιστον μια σπουδή.	**2.2.1** Ασκήσεις Gariboldi 23 - 46, ασκήσεις από τη μέθοδο Taffanel & Gaubert , τουλάχιστον μια σπουδή Keohler (15 Easy Studies, op 33), J. Andersen (18 Kleine Studen op. 41).	
	2.2.2 Κομμάτια σόλο ή με συνοδεία.	**2.2.2** Επιλεγμένα μέρη από σονάτες μπαρόκ όχι μεγάλης δυσκολίας, αργά και πιο γρήγορα. Ενδεικτικά: Vivaldi, Vinci, Locatelli, Marcello, Hasse.	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
2.3 Μουσική Σύμπραξη	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:**	**Το περιεχόμενο προκύπτει από τους μαθησιακούς στόχους του 1ου επιπέδου:**	**2.3.1** Ελάχιστη συμμετοχή σε ένα ντουέτο για δύο φλάουτα ή σε ένα μικρό μουσικό σύνολο το οποίο θα παρουσιαστεί τουλάχιστον μία φορά στα πλαίσια του σχολικού έτους.
	2.3.1 Να εδραιώσει την παρουσία του σε μικρά σύνολα.	**2.3.1** Υποχρεωτική συμμετοχή σε σύνολα όπου απαιτείται φλάουτο: **2.3.1.1** Μικρά σχήματα (όπως ντουέτα, τρίο) ή σύνολο με φλάουτα αν υπάρχει υπεύθυνος καθηγητής. **2.3.1.2** Υποχρεωτική συμμετοχή σε μεγάλα ορχηστρικά σύνολα αν ο μαθητής δεν έχει ήδη απορροφηθεί από αμιγές σύνολο με φλάουτο. **2.3.1.3** Ο μαθητής συμμετέχει στα μικρά σύνολα και στη συνέχεια, εφόσον κριθεί κατάλληλος, συμμετέχει ενεργά και στην ορχήστρα με εύκολα περάσματα και μέρη.	
	2.3.2 Να εδραιώσει την παρουσία στις σχολικές συναυλίες/παραστάσεις.	**2.3.2** Συμμετοχή στις σχολικές συναυλίες/παραστάσεις: Όλοι οι μαθητές θα πρέπει να λαμβάνουν μέρος έστω σε μια σχολική συναυλία στο τέλος της χρονιάς με κάποιο κομμάτι με συνοδεία πιάνου ή συμμετέχοντας σε ένα μικρό ή μεγάλο σύνολο.	
	2.3.3 Ντουέτα & τρίο	**2.3.3 Ντουέτα και τρίο <u>Ενδεικτικά</u>:** English duets, Vinci, Stamitz, Corette, Selected Duets for Flute: Volume 1 - Easy to Medium (Rubank Educational Library).	
2. 4 Συμπληρωματικές/ υποστηρικτικές γνώσεις και δεξιότητες στο φλάουτο.	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:**	**Το περιεχόμενο αφορά στην καλύτερη γνωριμία με το όργανο και πάντα σε σχέση με το επίπεδο του μαθητή:**	**2.4**.Ο μαθητής αξιολογείται καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για το ενδιαφέρον τις ειδικές δεξιότητες, τις βασικές γνώσεις του οργάνου και της ιστορίας του.
	2.4.1 Να γνωρίσει τις στιλιστικές διαφορές κάθε εποχής.	**2.4.1** Να αρχίσει να ξεχωρίζει τα διάφορα στυλ της κάθε εποχής (περισσότερο από ακούσματα, παρά μέσα από τα κομμάτια που θα παίζει τα οποία συνήθως σε αυτό το επίπεδο είναι εποχής μπαρόκ).	
	2.4.2 Να γνωρίσει την Ιστορία του οργάνου.	**2.4.2** Να μελετήσει την ιστορία του οργάνου, το ρεπερτόριο, και τις δυνατότητες που έχει στη σύγχρονη εποχή.	
	2.4.3 Να αποκτήσει αντίληψη μέσω μουσικών ακουσμάτων.	**2.4.3** Ακρόαση έργων για φλάουτο και συζήτηση με τον καθηγητή.	

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΦΛΑΟΥΤΟ - 3ο ΕΠΙΠΕΔΟ

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
3.1 Θέματα Τεχνικής **3.1.1 Δεξιοτεχνία δαχτύλων** **3.1.2 Άρθρωση/ συγχρονισμός** **3.1.3 Εξέλιξη του Ήχου** **3.1.4 Αναπνοή και στάση**	**3.1.1 - 3.1.4 & 3.2** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **1.** Να βελτιώσει την τεχνική του ώστε να είναι ικανός να εκτελέσει μείζονες κλίμακες σε δύο οκτάβες και αρπισμούς. Να αρχίσει την εκμάθηση και αναγνώριση μουσικών στολιδιών στο μουσικό κείμενο. **2.** Να γνωρίσει όλο το φάσμα των επί μέρους δεξιοτήτων του (όπως αναπνοή, ήχος, κούρδισμα, δεξιοτεχνία δαχτύλων-γλώσσας) στο φλάουτο. **3.** Να αρχίσει να αποκτά σταδιακά έλεγχο της αναπνοής και σταδιακή αυτονομία μουσικών φράσεων. **4.** Να εξοικειώνεται με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τρίτου επιπέδου επιδιώκεται:** **5.** Να μάθει τη χρήση και να εξασκηθεί σε πέντε (5) μείζονες κλίμακες με διέσεις (C, G, D, A, E) και 3 με υφέσεις (F, Bb, Eb,) σε δύο οκτάβες με τρόπους κτυπήματος της γλώσσας (slured- ενωμένα και staccato - χωριστά Να μάθει τη σύνδεση μειζόνων και ελασσόνων κλιμάκων και να μπορεί να εκτελέσει 2 από αυτές, σε όλες της τις μορφές, φυσική-αρμονική-μελωδική . **6.** Να εκτελέσει τους αρπισμούς της	**Ειδικότερα:** **3.1.1-8** Θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη χρησιμοποίηση μέσα από σκάλες και ασκήσεις της ευρύτερης έκτασης του οργάνου, της χρήσης του απλού στακάτο, η ενίσχυση και ισχυροποίησή του οποίου θα μας οδηγήσει στο διπλό και το τριπλό στακάτο. Στα επίπεδα (3ο-4ο) ο μαθητής αρχίζει να γνωρίζει καλύτερα την διαφραγματική αναπνοή γνωρίζει ασκήσεις αναπνοής/κίνησης, εξοικειώνεται βιωματικά με την έννοια οικονομίας στον χειρισμό της αναπνοής. Σε συνδυασμό με τις τεχνικές αναπνοής ελέγχεται και επαναπροσδιορίζεται και η στάση, η οποία παραμένει θέμα καθ΄ όλη τη διάρκεια των σπουδών. Ως καλή στάση ορίζεται η στάση που επιτρέπει στον μαθητή να χειρίζεται την αναπνοή του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και τον βοηθάει να αποκτήσει φυσικότητα στην εκφορά του ήχου. Δίνεται έμφαση στον έλεγχο του κουρδίσματος και στις ιδιαιτερότητες του οργάνου ως προς αυτό. Ο μαθητής στο 3ο επίπεδο συνεχίζει να μελετάει τεχνικές ασκήσεις και σπουδές που αντιστοιχούν στις δυνατότητές του.	**3.1** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει **3.2. Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Ο μαθητής στο τέλος του 3^{ου} επιπέδου θα πρέπει κατ΄ ελάχιστο να γνωρίζει 5 κλίμακες με διέσεις (C, G, D, A, E) και 3 με υφέσεις (F, Bb, Eb,), σε 2 οκτάβες, 2 ελάσσονες σκάλες με διέσεις και 2 με υφέσεις. Η διδασκαλία των ελασσόνων κλιμάκων πρέπει να συμπεριλαμβάνει και τις 3 μορφές, φυσική- αρμονική- μελωδική. Επίσης, μαζί θα πρέπει να εκτελέσει τους αρπισμούς της κάθε κλίμακας καθώς και τρίτες σε δύο οκτάβες. Στις ελάσσονες κλίμακες οι τρίτες θα εκτελούνται μόνο για την αρμονική μορφή. Επίσης, οι σκάλες θα πρέπει να εκτελούνται με τρόπους κτυπήματος της γλώσσας (slured-
3.2 Θέματα Ρεπερτορίου		**3.2. Θέματα Ρεπερτορίου** **1. Μέθοδοι** **- Taffanel & Gaubert** - *Methode Complete de Flute* Volume 1 – Leduc,1958 **- Altes** - *Celebre Methode Complete de flute , Leduc, 2010* **- E. Wagner** – *Foundation for flute playing, Fisher, 1918* **- Trevor Wye** - Practice books for the Flute , Novello 1999 Breathing and Scales, Intonation and Vibrato **2. Ασκήσεις (Etudes)** **- G. Gariboldi,** *Etudes mignonnes op.131, Bilaudot* Ο Gariboldi είναι ένας σημαντικός ρομαντικός ιταλός συνθέτης οι συνθέσεις – ασκήσεις του οποίου επηρέασαν πολύ την εξέλιξη του οργάνου και προσφέρουν στον μαθητή ποιοτική σταδιακή εξάσκηση με ωραίες μελωδικές συνθέσεις. Οι είκοσι ασκήσεις που περιέχει μας	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	κάθε κλίμακας καθώς και τρίτες σε δύο οκτάβες. **7.** Να αναπτύξει την έννοια της συνοχής και του προτύπου που επιτυγχάνονται μέσω της χρησιμοποίησης της γλώσσας και των μερών της στοματικής κοιλότητας που βρίσκεται, συνορεύει και επικοινωνεί. **8.** Να γνωρίσει τα βασικά στολίδια που χρησιμοποιούμε σε ένα μουσικό κείμενο, όπως τρίλιες, μικρές νότες και αποτζιατούρα. **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 9. Μέσα από ένα μουσικό ιστορικό πλαίσιο να κατανοήσει καλύτερα τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης εποχής των έργων που μελετάει. 10. Να γνωρίσει και να μελετήσει νέο ρεπερτόριο φλάουτου που να ανταποκρίνεται στις παρούσες δυνατότητές του και να τον βοηθάει να εξελιχθεί ως φλαουτίστας και ως νέος μουσικός. 11. Να γνωρίσει και να μελετήσει τεχνική του φλάουτου που να ανταποκρίνεται στις παρούσες δυνατότητές του και να τον βοηθάει να εξελιχθεί ως φλαουτίστας και ως νέος μουσικός. 12. Να καταφέρει να βελτιώσει εξίσου όλο το φάσμα των επί μέρους δεξιοτήτων του στο φλάουτο	φτάνουν κάλλιστα να καλύψουμε ολόκληρο το επίπεδο, με τις 10 πρώτες να είναι υποχρεωτικά το ελάχιστο επιθυμητό όριο που θα πρέπει να καλύψει ο μαθητής. ***- G. Gariboldi** - Thirty Easy and Progressive Studies**,** EMB* Για κάποιον μαθητή με περισσότερες ελλείψεις και κενά οι οποίες είναι ευκολότερες μεν αλλά μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως εφαρμογή της μελέτης των κλιμάκων που είναι υποχρεωτικές για το επίπεδο αυτό. ***- G. Gariboldi,** 15 etudes moderns elegantes et progressive* *Για κάποιον πιο προχωρημένο μαθητή με τις πρώτες ασκήσεις να μπορούν να εκτελεστούν στο επίπεδο αυτό.* **- G. Gariboldi** - Vingt petites etudes pour la flute op. 132 *Για κάποιον πιο προχωρημένο μαθητή.* **- E. Koehler** - *15 Easy studies, IMC 1957* **3. Κομμάτια (Συλλογές)** Δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος από το να εφαρμόσεις όλες τις τεχνικές πληροφορίες σε ένα κομμάτι. Κάποια από τα κομμάτια που θα επιλεγούν καλό θα ήταν να έχουν και κάποια σχέση με τη θεωρία και το πρώτο κομμάτι της αρμονίας. Ο μαθητής μπορεί να αρχίσει να κατανοεί τη λειτουργία των κλιμάκων, τη μετατροπία σε κοντινές κλίμακες και τη σύνδεση I-V-I και I-IV-V-I μέσα από την απλή αρμονική ανάλυση ενός μέρους σονάτας. Ο μαθητής μέσα από ένα μουσικό ιστορικό πλαίσιο μπορεί να κατανοήσει καλύτερα τα χαρακτηριστικά συγκεκριμένης εποχής και να καταλάβει την εξέλιξή τους στην εποχή που ακολουθεί, να μελετήσει τις απλές μουσικές φόρμες που αναπτύσσονται και εξελίσσονται στο μπαρόκ, στον κλασικισμό και στον ρομαντισμό, και ποιοί συνθέτες επηρέασαν την εξέλιξη και την τεχνική του οργάνου, για ποιο λόγο χρησιμοποιήθηκαν κλειδιά για να φτάσουμε στο σύστημα Boehm και για ποιους λόγους το όργανο άρχισε να κατασκευάζεται από μέταλλο και όχι από ξύλο όπως ήταν στη φυσική του μορφή. Υπάρχουν πολλές και αξιόλογες συλλογές που καθοδηγούν τον μαθητή στα παραπάνω χαρακτηριστικά. Οι συλλογές είναι ενδεικτικές μιας και έχουν γραφτεί πάρα πολλές για το φλάουτο. Ο καθηγητής έχει την ευκαιρία να επιλέξει από ανάλογες συλλογές σύμφωνα με τα κριτήρια του, και από αυτές που ενδέχεται να υπάρχουν ήδη στο σχολείο. Το μόνο που θα πρέπει να κάνει είναι να επιλέγει βαθμό δυσκολίας 4-5 στο ABRSM.	ενωμένα και staccato-χωριστά), ανά δυάδες, τετράδες και οκτάδες και συνδυασμό τους. Ο μετρονόμος εισάγεται στη μελέτη τους μέχρι 90 bmp. Στον μαθητή πρέπει να αναπτυχθεί η έννοια της συνοχής και του προτύπου που επιτυγχάνονται μέσω της χρησιμοποίησης της γλώσσας και των μερών της στοματικής κοιλότητας που βρίσκεται, συνορεύει και επικοινωνεί. Θα πρέπει να είναι σε θέση να χρησιμοποιεί αρκετά ικανοποιητικά το απλό χτύπημα της γλώσσας και να μπορεί να εμφανίσει διαφορά ανάμεσα στο κρατημένο (πορτάτο) και στο κοφτό (στακάτο). Πρέπει επίσης να υπάρχει στοχευμένη προοδευτική ενδυνάμωση της άρθρωσης και των δυσκολιών της στη χαμηλή και υψηλή περιοχή. **3.3 Τριμηνιαία αξιολόγηση:** Ο μαθητής ενώπιον των υπολοίπων μελών της τάξης παρουσιάζει μια κλίμακα, εκτελεί μέρος μιας σπουδής και παρουσιάζει ένα κομμάτι από τις συλλογές που έχει διδαχθεί αναφέροντας στοιχεία για τον

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		- The Flute Collection – *Easy to Intermediate Level*, Schirmer Instrumental Library for Flute & Piano 2007 Μια ιδανική συλλογή για τον μαθητή μέσου επιπέδου. Περιέχει: Gavotte from the French Suite No. 5, BWV 816 (J.S. Bach) • Minuet from the Notebook for Anna Magdalena Bach (J.S. Bach) • Scotch Dance, WoO 23 (Beethoven) • Sonatina (Beethoven) • Aria of the Shepherd from La liberazione de Ruggiero (Caccini) • Berceuse from the Dolly suite (Fauré) • Tambourin from Iphigénie en Aulide (Gluck) • Allegro from the String Quartet in F Major, Op. 74, No. 2 (Haydn) • Minuet from the Symphony No. 89 in F Major (Haydn) •The Entertainer (Joplin) • Musette (Leclair) • Andante Espressivo, Op. 58, No. 1 (Mendelssohn) • Gymnopédie (Satie) • Andantino (Schubert) • Minuet (Schubert) • Romanze, Op. 94 (Schumann). Το βιβλίο περιλαμβάνει την πρόσβαση και σε online συνοδεία, κάτι πολύ σημαντικό για τους μαθητές αφού μπορούν και μόνοι τους να μελετάνε με τη συνοδεία πιάνου. **- Music through Time** *Flute Book 4* , Billaudot, 2006 το οποίο περιέχει:Anon.: Out of the Meadow, Anthony Holborne: The Fairy Round, Nicola Matteis: Preludio, J. S. Bach: Molto adagio from Cantata no. 106 (Funeral Cantata), John Lampe: The Dragon of Wantley W. A. Mozart: Andante cantabile from K.547, Gaetano Donizetti: Romance from L'Elisir d'Amore, Modest Mussorgsky: A Tear, John Philip Sousa: Semper Fidelis Edward German: She had a letter from her love, Frederick Delius: Brigg Fair, Wiliam Walton: Jodelling Song, Vaughan Williams: Valse Lente, John Rutter: Pie Jesu, Paul Harris: . . . with a hint of lime **- ABRSM**- *Baroque Flute Pieces*, Book IV ή V, ABRSM Αν η επίδοσή του είναι πάνω από το μέσο όρο, μπορεί να αυξηθεί ο βαθμός δυσκολίας χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τη συλλογή αυτή, η οποία συμβουλεύει το μαθητή στην άρθρωση και τις αναπνοές, αρκετές φορές στο ρυθμό και στα στολίδια και παρουσιάζοντας σημαντικές πληροφορίες για το συνθέτη. Από τα κομμάτια αυτά θα πρέπει να διδαχθούν τουλάχιστον δέκα, και το καθένα από αυτά να μην υπερβαίνει τη διδασκαλία των τριών μαθημάτων, ώστε ο μαθητής να μάθει να μελετά συγκεκριμένο κείμενο σε συγκεκριμένο χρόνο και να μελετήσει χαρακτηριστικά περισσοτέρων περιόδων. Ο δάσκαλος στην αρχή κάθε τριμήνου σχεδιάζει με τον μαθητή ένα	συνθέτη. Επίσης εκτελεί ένα μικρό απόσπασμα PrimaVista. **3.4 Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση μιας κλίμακας από τις διδαγμένες σε δύο οκτάβες μαζί με το αρπεζ και τις τρίτες, εκτελεσμένη staccato και legato ανα τετράδες σε ρυθμό όχι μικρότερου του τέταρτο =80 bmp. Επίσης, εκτέλεση μιας άσκησης από τις διδαγμένες και ένα κομμάτι με συνοδεία πιάνου ή άλλου οργάνου από συλλογή μέσης δυσκολίας που να περιλαμβάνουν χαρακτηριστικά του επιπέδου αυτού, χρησιμοποίηση απλών στολιδιών και ηχοχρωματικής ανταπόκρισης (piano, mezzo piano, Forte). Επίσης, εκτελεί ένα μικρό απόσπασμα Prima Vista.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		πρόγραμμα μελέτης, στο οποίο διατυπώνονται και επαναπροσδιορίζονται βραχυπρόθεσμοι, μεσοπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι στόχοι. Οι μαθητές τακτικά παρουσιάζουν τα έργα που έχουν μελετήσει ενώπιον κοινού είτε στο πλαίσιο της τάξης του φλάουτου δηλαδή στους υπόλοιπους μαθητές φλάουτου είτε σε συναυλίες του σχολείου.	
3.3 Μουσική Σύμπραξη	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **3.3.1**. Να κατανοήσει τη ρυθμική σταθερότητα και πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς. **3.3.2** Να εξασκήσει και να αναπτύξει την ακοή του. **3.3.3** Να αναπτύξει ικανότητες ελέγχου και προσαρμογής της έντασης, του κουρδίσματος. **3.3.4** Να αναπτύξει την ικανότητα του να συμπράττει με μικρά αρχικά μουσικά σύνολα. **3.3.5** Να γνωρίσει ενεργά νέο ρεπερτόριο μουσικής δωματίου με φλάουτο, διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του 5ου επιπέδου επιδιώκεται:** **3.3.6** Να παίζει με άλλους φλαουτίστες κομμάτια κατάλληλα για το επίπεδό του. **3.3.7** Να παίζει σε μικρά σύνολα μουσικής δωματίου έργα πρωτότυπα ή μεταγραφές κατάλληλες για το επίπεδό του.	**3.3 Μουσική Σύμπραξη** Ο μαθητής θα πρέπει να μάθει να παίζει μαζί με άλλους. Και η πιο εύκολη μορφή είναι να παίξει με κάποιον συμμαθητή του. Έτσι θα μάθει να συνεργάζεται, να ακούει και να κουρδίζει πάνω σε κάποιον άλλο, και η οπτική και ακουστική αίσθηση να καλύπτουν τα λάθη τα οποία προκύπτουν. Και εδώ μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε συλλογές, όπως: - **Moyse, M.** - *Album of 30 Duets for Two Flutes*, Volumes 1 & 2, IMC - **Hugues** - *School of the Flute op. 51*, Ricordi - **Voxman** - *Selected Duets for Two Flutes Vol. 1*, Rubank Ο καθηγητής θα πρέπει να βρει χρόνο για να συμβουλέψει το μαθητή και να συνεργαστεί με τον καθηγητή που ασχολείται – διδάσκει κάποιο μουσικό σύνολο έτσι ώστε ο μαθητής μέσα από τα κομμάτια του συνόλου να ωφεληθεί περισσότερο και στο μέρος της εκτέλεσης.	**3.3.1** Ο καθηγητής φλάουτου μπορεί να περιλάβει και να προετοιμάσει τον μαθητή για μία-δύο δραστηριότητες μουσικής σύμπραξης σε σύνολα φλάουτων, σύνολα μουσικής δωματίου με διαφορετικά όργανα. Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. **3.3.2 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής να ασχοληθεί συστηματικά με έναν μικρό κύκλο δραστηριοτήτων μουσικής σύμπραξης ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά και ανάλογα με το επίπεδο των

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
3.4 Συμπληρωματικές /υποστηρικτικές γνώσεις και δεξιότητες	**1.** Η βελτίωση στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. **2**. Ηχογράφηση ως μέσο βελτίωσης του τρόπου εκτέλεσης.	**3.4.1 Prima Vista** Ο μαθητής θα πρέπει να εξασκηθεί στο να παίζει κομμάτια εκ πρώτης όψεως. Τα κομμάτια που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε είναι τουλάχιστον δύο επιπέδων κάτω από το επίπεδο του μαθητή. Υπάρχουν έτοιμα τεστ που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως οδηγό, όπως: **- Paul Harris** - *Improve your sight reading*, Faber Music **- ABRSM** - *Specimen Sight-Reading Tests for Flute, Grades 1-5*, ABRSM Ο καθηγητής πρέπει να εξηγήσει τα σημεία που πρέπει να προσέξει ο μαθητής, όπως οπλισμό, τυχαία σημεία αλλοίωσης, μεγάλα διαστήματα, ρυθμικά σχήματα και στολίδια. **3.4.2 Ηχογράφηση** Καλό θα ήταν ο μαθητής σε τέσσερα έως έξι μαθήματα να ηχογραφήσει τον εαυτό του με ένα απλό μέσο ηχογράφησης και να αξιολογήσει ο ίδιος την προσπάθειά του και να ανακαλύψει τις αδυναμίες του και μέσα από την προσπάθεια αυτή να βελτιωθεί.	συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **3.3.3 Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στη μουσική ροή και στις ερμηνευτικές προθέσεις της ομάδας.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΦΛΑΟΥΤΟ – 4ο ΕΠΙΠΕΔΟ

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
4.1 Θέματα Τεχνικής	**4.1.1-3 & 4. 2** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:**	Στο 4ο επίπεδο ο μαθητής αρχίζει να εισάγεται στη διδασκαλία των κλιμάκων με πιο ενδελεχή τρόπο. Αρχίζουν να εισάγονται τρόποι και γλωσσικές τεχνικές καθώς και διαφραγματική στήριξη στην μελέτη των κλιμάκων.	**4.1 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Ο μαθητής στο τέλος του 4ου επιπέδου θα πρέπει κατ΄ ελάχιστο να γνωρίζει όλες τις μείζονες κλίμακες, σε δύο οκτάβες, τέσσερις ελάσσονες σκάλες με διέσεις (am, em, bm, f#m) και τέσσερις με υφέσεις(dm, gm, dm, fm). Η διδασκαλία των ελασσόνων
4.1.1. Δεξιοτεχνία δαχτύλων/άρθρωση /συγχρονισμός	**1** .Να αναπτύξει τεχνικά ευχέρεια μέσα από την μελέτη κλιμάκων και αρπισμών. **2.** Να αναπτύξει σωστή άρθρωση	**Ενδεικτικό ρεπερτόριο:** **4.1.1 και 4.1.3 Μέθοδοι / Ανάπτυξη τεχνικής** Για τη διδασκαλία των κλιμάκων, των αρπισμών και των μουσικών στολιδιών **- Marcel Moyse** - Gammes et Arpeges , A. Leduc	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
4.1.2 Εξέλιξη του Ήχου **4.1.3 Τεχνικές Αναπνοής**	και καθαρότητα ήχου σε διπλό και τριπλό στακάτο. **3.** Να συνεχίσει να μελετάει σπουδές (etudes) του επιπέδου του. **4.** Να ξεχωρίζει και να εκτελεί όλα τα στολίδια πάνω στο μουσικό κείμενο. **5.** Να βιώσει και να κατανοήσει την έννοια του vibrato και να μάθει να το χρησιμοποιεί εκούσια και συνειδητά. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του τέταρτου επιπέδου επιδιώκεται:** 1. Να μάθει και να εξασκηθεί σε όλες τις μείζονες, σε δύο οκτάβες. 2. Να μάθει τη σύνδεση μειζόνων και ελασσόνων κλιμάκων και να μπορεί να τις εκτελέσει σε όλες τις μορφές, φυσική-αρμονική-μελωδική έτσι ώστε η σύνδεση με τις μείζονες να είναι ομαλότερη και ευκολότερη. 3. Να μπορεί να εκτελέσει τους αρπισμούς της κάθε κλίμακας καθώς και τρίτες σε δύο οκτάβες. Στις ελάσσονες κλίμακες οι τρίτες θα εκτελούνται μόνο για την αρμονική μορφή. 4. Οι σκάλες θα πρέπει να εκτελούνται με τρόπους κτυπήματος της γλώσσας (slured-ενωμένα και staccato-χωριστά), ανά δυάδες, τετράδες και οκτάδες και συνδυασμό τους. 5. Να αρχίσει να μελετάει	Θεωρείται από πολλούς το «Ευαγγέλιο» στη διδασκαλία κλιμάκων. Το βιβλίο αυτό είναι εξαιρετικό και λύνει πολλές τεχνικές δυσκολίες που παρουσιάζονται, έχει όμως και το δικό του χαρακτήρα στο οποίο ο μαθητής χρειάζεται το χρόνο του προκειμένου να βρει ροή ακόμα και στην πρώτη άσκηση. - **ABRSM** - Scales And Arpeggios For Flute Grades 1-8, Boosey & Haukes - **Taffanel & Gaubert** - *Methode Complete de Flute* Volume 1,2 – Leduc,1958 - **Altes** - *Celebre Methode Complete de flute ,Vol. 1,2 Leduc, 2010* - **E. Wagner** – *Foundation for flute playing Vol. 1,2, Fisher, 1918* - **Trevor Wye** - *Practice books for the Flute* , Novello 1999 Breathing and Scales - **M. Moyse** -*School of Articulation*, A. Leduc - **Andre Maquarre** -*Daily exercises for Flute*, G. Schirmer **4.1.2 Διδασκαλία του ήχου** - **Philippe Bernold** -*La Technique d' Embouchure* - **M. Moyse** - *De La Sonorite,* A. Leduc - **Trevor Wye** - *Practice books for the Flute* , Novello 1999**,** Intonation and Vibrato **4.1.3 Ασκήσεις (Etudes)** - **E. Koehler** - *15 Easy studies,op33 IMC 1957* - ***G. Gariboldi,*** *15 etudes moderns elegantes et progressive* *Για κάποιον μαθητή με περισσότερες ελλείψεις και κενά με τις τελευταίες ασκήσεις να μπορούν να εκτελεστούν στο επίπεδο αυτό.* - **J. Andersen.** - *18 Piccoli Studi, op. 41,* Berben *Για κάποιον πιο προχωρημένο μαθητή.* - **J. Dermersseman** - *50 Etudes Melodiques, op. 4*. - **Berbiguer** -*18 studies,*	κλιμάκων πρέπει να συμπεριλαμβάνει και τις τρεις μορφές, φυσική-αρμονική- μελωδική. Επίσης, μαζί θα πρέπει να εκτελεί τους αρπισμούς της κάθε κλίμακας καθώς και τρίτες σε δύο οκτάβες. Στις ελάσσονες κλίμακες οι τρίτες θα εκτελούνται μόνο για την αρμονική μορφή. Οι σκάλες θα πρέπει να εκτελούνται με τρόπους κτυπήματος της γλώσσας (slured-ενωμένα και staccato) χωριστά, ανά δυάδες, τετράδες και οκτάδες και συνδυασμό τους. Ο μετρονόμος εισάγεται στη μελέτη τους μέχρι 120 bmp. Από το βιβλίο Gammes et Arpeges του Marcel Moyse το ελάχιστο επίπεδο θα πρέπει να θεωρείται η διδασκαλία τουλάχιστον πέντε κλιμάκων με το χρονόμετρο να προσεγγίζει 132 bpm. Θα πρέπει να μπορεί να εκτελεί με καθαρότητα χρησιμοποιώντας διπλό και τριπλό στακάτο. Ο μαθητής πρέπει να εξισορροπήσει τη σχέση άρθρωσης γλώσσας. Πρέπει επίσης να υπάρχει στοχευμένη προοδευτική ενδυνάμωση της άρθρωσης και των δυσκολιών της στη χαμηλή και υψηλή περιοχή. Επιθυμητό για το 4ο επίπεδο είναι η χρήση εκφραστικών μέσων (piano, mezzo piano, Forte). Θα πρέπει να υπάρχει διαφραγματική στήριξη εναλλαγές στις δυναμικές του παιξίματος παράγοντας ένα

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	συστηματικά και καθημερινά σκάλες έχοντας ως βάση το Games et Arpeges του M. Moyse 6. Να δώσει έμφαση στο να χρησιμοποιεί διπλό και τριπλό στακάτο. 7. Να μάθει όλα τα βασικά στολίδια που χρησιμοποιούμε σε ένα μουσικό κείμενο.		στρογγυλό και βελούδινο ήχο.
4.2 Θέματα Ρεπερτορίου	**4.2** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** 1. Να αντιληφθεί τη συνέχεια στην ιστορική διαδρομή του οργάνου. 2. Να παράγει τον απαιτούμενο ήχο ζεστό και ζωντανό μέσα από την χρησιμοποίηση του vibrato. 3. Να κάνει χρήση όλων των εκφραστικών και τεχνικών δυνατοτήτων που έχει αποκτήσει.	**4.2 Ρεπερτόριο** - **ABRSM** - *Baroque Flute Pieces, Book IV και V,* ABRSM Συμβουλεύει το μαθητή στην άρθρωση και τις αναπνοές, αρκετές φορές στο ρυθμό και στα στολίδια και παρουσιάζει σημαντικές πληροφορίες για το συνθέτη. Ενδεικτικό περιεχόμενο: Sarabande from Suite No. 3 in E minor [La Barre], Capriccio in G, TWV 41:G5 [Telemann], Vivace from Sonata in G minor, TWV 41:G5 [Telemann], Adagio and Vivace from Sonata in E minor, Op. 1 No. 6 [Leclair], Andante from Sonata in B flat, Op. 2 No. 3 [Locatelli], Vivace and Largo poco andante from Sonata in E minor, Op. 3 No. 3 [Michel Blavet], [Allegro assai] from Sonata in E minor, Op. 5 No. 5 [Hasse], Sonata in E, BWV 1035: 1st and 2nd movts, Adagio ma non tanto and Allegro [J. S. Bach]. - **Flute Music Collection (Baroque Period)**, HenleMichel Blavet: Sonata g minor op. 2,4 - Giovanni Chinzer: Sonata G major op. 5,6 - Johann Philipp Eisel: Divertimento d minor - Jacques Loeillet: Sonata e minor op. 5,1 - Johann Christoph Pepusch: Sonata F major - Daniel Purcell: Sonata F major - Johan Helmich Roman: Sonata b minor - Thomas Roseingrave: Sonata G major - Giuseppe Sammartini: Sonata a minor op. 2,6 - Johann Christian Schickhard: Sonata a minor op. 17,3 - **G.PH. Telemann** - *Four Sonatas,* Barenreiter 1963Μια σονάτα θα ήταν πολύ καλό για τη γενικότερη μόρφωση του μαθητή. Το ρεπερτόριο του επιπέδου αυτού θα πρέπει να συμπεριλάβει και κάποιο εύκολο κοντσέρτο, όπως τα παρακάτω. Αν η επίδοσή του είναι μεγαλύτερη του μέσου όρου μπορεί να αυξηθεί ο βαθμός δυσκολίας. - **Vivaldi** - Flute Concerto in D major, RV 428 Ένα καλό βοήθημα για την μελέτη της τρίλιας. - **Pergolesi** - *Concerto in G Major*, IMC	**4.2.1** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. **4.2.2 Τριμηνιαία αξιολόγηση:** Ο μαθητής ενώπιον των υπολοίπων μελών της τάξης παρουσιάζει μια κλίμακα, εκτελεί μέρος μιας σπουδής και παρουσιάζει ένα κομμάτι από διδαχθέντα αναφέροντας στοιχεία για τον συνθέτη και το ιστορικό πλαίσιο. Επίσης εκτελεί ένα μικρό απόσπασμα PrimaVista. **4.2.3 Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Η αξιολόγηση γίνεται πάνω στην εκτέλεση μιας κλίμακας από τις διδαγμένες σε δύο οκτάβες μαζί με το αρπέζ και τις τρίτες. Εκτέλεση staccato και legato ανα τετράδες σε ρυθμό όχι μικρότερου του τέταρτο =100 bmp. Ο μαθητής εκτελεί μιας άσκησης από

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		- **Boccerini L.** - *Concerto in D Major,* Southern Music Company - **Gluck Ch. W.** - *Concerto in G Major,* Kalmus	αυτές που έχει διδαχθεί και ένα κομμάτι (τουλάχιστον δυο μέρη, αργό – γρήγορο) με συνοδεία πιάνου η άλλου οργάνου που να περιλαμβάνει χαρακτηριστικά του επιπέδου.
4.3 Μουσική Σύμπραξη	**4.3.1** Ο μαθητής να συνυπάρξει μουσικά και να ηγηθεί μικρών μουσικών κλασσικών σχημάτων με ολοκληρωμένα έργα, ντουέτα ή ντουέτο με Basso continuo, τρίο φλάουτων, τρίο ξύλινων πνευστών και κουαρτέτο ξύλινων με η χωρίς κόρνο. **4.3.2** Σύμπραξη με μικρά και μεγαλύτερα μουσικά σύνολα, ορχήστρα, μπάντα, και άλλα ιδιόμορφα και μη μουσικά σχήματα.	**4.3 Μουσική Σύμπραξη** - **Pleyel** - Three Duets op. 68, International - **Telemann G.Ph.** - Six Sonatas for Two Flutes, op. 2, International - **Kuhlau, Fr.**- *3 Flute Trios, Op.13* Ο καθηγητής να συμβουλέψει το μαθητή πάνω στα μουσικά κείμενα των μουσικών συνόλων του σχολείου ώστε να ωφεληθεί στο μέρος της εκτέλεσης.	Στη γενική εικόνα του μαθητή λαμβάνεται υπόψη η συμμετοχή του σε συναυλίες συμπράττοντας μουσικά με άλλα σύνολα.
4.4 Συμπληρωματικές / υποστηρικτικές γνώσεις και δεξιότητες	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **4.4.1** Να παίξει ένα εύκολο μουσικό κομμάτι prima vista χρησιμοποιώντας καλή άρθρωση, μέτρια διαστήματα και βασικούς ηχητικούς χρωματισμούς.	**4.4.1 Prima Vista** Ο μαθητής θα πρέπει να εξασκηθεί στο να παίζει δυσκολότερα κομμάτια εκ πρώτης όψεως. Τα κομμάτια που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε είναι τουλάχιστον δύο επιπέδων κάτω από το επίπεδο του μαθητή. Υπάρχουν έτοιμα τεστ που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ως οδηγό, όπως: - **Paul Harris** - *Improve your sight reading*, Faber Music - **ABRSM** - Specimen Sight-Reading Tests for Flute, Grades 1-5, ABRSM Ο καθηγητής πρέπει να εξηγήσει τα σημεία που πρέπει να προσέξει ο μαθητής, όπως οπλισμό, τυχαία σημεία αλλοίωσης, μεγάλα διαστήματα, ρυθμικά σχήματα και στολίδια.	**4.4** Εκτελεί ένα μικρό απόσπασμα Prima Vista.
	4.4.2 Να είναι ικανός μέσα από μια απλή ηχογράφηση του εαυτού του να διορθώσει βασικές αδυναμίες και λάθη.	**4.4.2 Ηχογράφηση** Καλό θα ήταν ο μαθητής σε τέσσερα έως έξι μαθήματα να ηχογραφήσει τον εαυτό του με ένα απλό μέσο ηχογράφησης και να αξιολογήσει ο ίδιος την προσπάθειά του και να ανακαλύψει τις αδυναμίες του και μέσα από την προσπάθεια αυτή να βελτιωθεί.	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	4.4.3 Να μπορεί μέσα από μια κριτική ματιά σε μεγαλύτερο επίπεδο να βελτιώσει τα δικά του χαρακτηριστικά παιξίματος.	**4.4.3 Κριτική έργων** Καλό θα ήταν ο μαθητής μαζί με τον καθηγητή να οργανώσουν κάποιες πολιτιστικές εξόδους για την παρακολούθηση συναυλιών με φλάουτο, και τη συζήτηση και το σχολιασμό τους στην τάξη μετά από αυτές. Ο μαθητής θα έχει την ευκαιρία να συζητήσει προβλήματα και μεθόδους λύσεων που προκύπτουν σε πιο επαγγελματικό επίπεδο. Την ευκαιρία αυτή μπορεί να τη ζήσει ο μαθητής και μέσα από ηχογραφημένες συναυλίες που υπάρχουν στο διαδίκτυο και είναι ελεύθερες στην παρακολούθηση.	

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΦΛΑΟΥΤΟ - 5ο ΕΠΙΠΕΔΟ

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
5.1 Θέματα Τεχνικής **5.1.1. Τεχνικές Αναπνοής** **5.1.2. Εξέλιξη του Ήχου** **5.1.3. Θέματα Κουρδίσματος** **5.1.4. Δεξιοτεχνία δαχτύλων/άρθρωση /συγχρονισμός** **5.1.5. Διδασκαλία**	**5.1.1-7 & 5.2** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **1.** Να αναπτύξει την ακοή, τη διανόηση, την αισθητική του αντίληψη και να ενδιαφέρεται να αποδίδει και να ερμηνεύει το μουσικό κείμενο με πιστότητα και αρτιότητα **2.** Να αναπτύξει μια ολοκληρωμένη αντίληψη των έργων με τα οποία ασχολείται σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις (όπως μορφολογίας, θεωρίας) μαθαίνοντας παράλληλα για το ευρύτερο πλαίσιο, όπως ιστορικό, καλλιτεχνικό, μέσα στο οποίο προέκυψαν. **3.** Να ενδιαφέρεται και να μαθαίνει, να κατανοεί τη διακριτότητα διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων και να διαφοροποιεί ανάλογα τον τρόπο με τον οποίο τα αποδίδει και τα ερμηνεύει. **4.** Να προσπαθεί να βελτιώνει εξίσου όλο το φάσμα των επί μέρους δεξιοτήτων του (όπως	**Θέματα Τεχνικής:** **5.1.1. & 5.1.6. & 5.1.7.** Στα καταληκτικά επίπεδα (5ο και 6ο) ο μαθητής έχοντας σταθεροποιήσει τη διαφραγματική αναπνοή, γνωρίζει πιο σύνθετες συνδυαστικές ασκήσεις αναπνοής/κίνησης, δουλεύει πάνω στην αντανακλαστική εισπνοή, εξοικειώνεται βιωματικά με την έννοια οικονομίας στον χειρισμό της αναπνοής, εξασκεί τη μερική και πλήρη αναπνοή και την εκτεταμένη ελεγμένη εκπνοή αρχικά χωρίς και έπειτα με το φλάουτο. Σε συνδυασμό με τις τεχνικές αναπνοής αναζητείται, ελέγχεται και επαναπροσδιορίζεται και η στάση, η οποία παραμένει θέμα καθ΄ όλη τη διάρκεια των σπουδών, ειδικά καθώς ο μαθητής βρίσκεται στην εφηβεία και τα (σωματικά) δεδομένα του διαρκώς αλλάζουν. Ως καλή στάση ορίζεται η στάση που επιτρέπει στον μαθητή να χειρίζεται την αναπνοή του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και τον βοηθάει να αποκτήσει φυσικότητα υπό την έννοια της διαπερατότητας και της ενσωμάτωσης στο παίξιμό του. Στο πλαίσιο αυτό είναι χρήσιμη η γνωριμία με τεχνικές και πρακτικές νοητικής και σωματικής αυτορρύθμισης και βελτιστοποίησης (fine-tuning) όπως για	**5.1 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την ολοκλήρωση αυτού του επιπέδου πρέπει ο μαθητής να μελετήσει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους ικανό αριθμό ασκήσεων και από όλο το αναφερόμενο φάσμα των επιμέρους τεχνικών θεμάτων του φλάουτου και έργων του σολιστικού (φλάουτο σόλο, φλάουτο και πληκτροφόρο) ρεπερτορίου για φλάουτο που να αντιστοιχούν στις παρούσες δυνατότητές του και να τον βοηθάνε να εξελιχθεί ως φλαουτίστας και νέος μουσικός.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
διευρυμένων τεχνικών **5.1.6. Μελέτη: Οργάνωση/ Βελτιστοποίηση/ Τεχνικές** **5.1.7. Σκηνική Άσκηση**	αναπνοή, ήχος, κούρδισμα, δεξιοτεχνία δαχτύλων-γλώσσας) στο φλάουτο. **5.** Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές και να καταφέρνει να τις ομαδοποιεί νοητικά (chunking). **6.** Να μάθει να διαχειρίζεται και να αξιοποιεί την κριτική λειτουργώντας με αυτοπεποίθηση, αυτογνωσία και πνεύμα ευγενούς άμιλλας. **7.** Να αναπτύξει την αίσθηση της αυτοαποτελεσματικότητας και να αποκτά σταδιακά συστηματικότητα, αυτοέλεγχο και αυτονομία στη μελέτη του. **8.** Να εξοικειώνεται με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού και να γνωρίσει στρατηγικές και τεχνικές διαχείρισης θεμάτων σκηνικής συμπεριφοράς. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του 5ου επιπέδου επιδιώκεται:** **9.** Να γνωρίσει και να μελετήσει νέο ρεπερτόριο φλάουτου από ένα ευρύ φάσμα μουσικών ιδιωμάτων που να ανταποκρίνεται στις παρούσες δυνατότητές του και να τον βοηθάει να εξελιχθεί ως φλαουτίστας και ως νέος μουσικός. **10.** Να γνωρίσει και να μελετήσει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων τεχνικής του φλάουτου που να ανταποκρίνεται στις παρούσες δυνατότητές του και να τον βοηθάει να εξελιχθεί ως φλαουτίστας και ως νέος μουσικός. **11.** Να καταφέρει να βελτιώσει εξίσου όλο το φάσμα των επί μέρους δεξιοτήτων του στο φλάουτο.	παράδειγμα τεχνικές Alexander, Feldenkrais, Hilde-Langer Rühl κλπ **5.1.2** Μέρος του μαθήματος του φλάουτου αλλά και της προσωπικής μελέτης του μαθητή στο 5ο επίπεδο συνεχίζει να είναι η ενασχόληση με ασκήσεις εξέλιξης του ήχου. **5.1.3** Ο μαθητής στα καταληκτικά επίπεδα 5ο και 6ο εφόσον έχει σταθεροποιήσει τον ήχο του και έχει καλό έλεγχο της ροής του αέρα και με θεωρώντας ως δεδομένο ότι έχει μάθει προηγουμένως και γνωρίζει με ποιους τρόπους μπορεί να επηρεάσει το τονικό ύψος μίας νότας στο φλάουτο, ασχολείται πιο συστηματικά με το κούρδισμα, γνωρίζοντας επιγραμματικά κάποιες κατασκευαστικές παραμέτρους που επηρεάζουν την «σκάλα» των φλάουτων, βιώνοντας και πειραματιζόμενος με τόνους διαφοράς, συστηματοποιώντας το κούρδισμα σύμφωνων διαστημάτων (unisono, οκτάβα, καθαρή πέμπτη και τετάρτη, μεγάλη τρίτη). **5.1.4.:** Ο μαθητής στο 5ο επίπεδο συνεχίζει να μελετά τεχνικές ασκήσεις και σπουδές που αντιστοιχούν στις δυνατότητές του. **5.1.5** Μέρος του μαθήματος του φλάουτου και της προσωπικής μελέτης του μαθητή στο 5ο επίπεδο αποτελεί η δημιουργική ενασχόληση με τις διευρυμένες τεχνικές. Στο πλαίσιο της ενασχόλησης με τις δ.τ. ο μαθητής γνωρίζει στο μάθημα (μέσω οπτικοακουστικού υλικού και από το διαδίκτυο και σχετικών εγχειριδίων) και εμπνέεται ηχητικά από όργανα φλάουτων διαφόρων εποχών και πολιτισμών. **5.1.6 & 5.1.7 & 5.2** Ο δάσκαλος στην αρχή κάθε τριμήνου σχεδιάζει με τον μαθητή ένα πρόγραμμα μελέτης, στο οποίο διατυπώνονται και επαναπροσδιορίζονται βραχυπρόθεσμοι, μεσοπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι στόχοι. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να εισάγει τον μαθητή σε νέες τεχνικές βελτιστοποίησης της μελέτης, της απόδοσης και τις επίδοσης σε διάφορες καταστάσεις και περιβάλλοντα (όπως απλές τεχνικές συγκέντρωσης και χαλάρωσης, νοητική εξάσκηση, chunking, τεχνικές Alexander, Feldenkrais, Hilde-Langer Rühl).	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις: **12.** Να υποστηριχθεί ο μαθητής στο να διαμορφώσει και να διατηρήσει προσωπικά εσωτερικά κίνητρα, και σταθερό προσανατολισμό σε σχέση με την ενασχόλησή του με το φλάουτο και τη μουσική γενικότερα.	Οι μαθητές τακτικά παρουσιάζουν τα έργα που έχουν μελετήσει ενώπιον κοινού είτε στο πλαίσιο της τάξης του φλάουτου δηλαδή στους υπόλοιπους μαθητές φλάουτου είτε σε συναυλίες του σχολείου.	
5.2 Θέματα Ρεπερτορίου		**5.2 Θέματα Ρεπερτορίου.** Η επιλογή του ακριβούς ρεπερτορίου στα καταληκτικά επίπεδα (5ο και 6ο) γίνεται σε συνεργασία με τον μαθητή, προσπαθώντας να καλυφθεί ένα ευρύ στιλιστικό φάσμα του ρεπερτορίου του φλάουτου. **Κριτική ακρόαση φλαουτιστικής ανθολογίας στην τάξη:** Στο πλαίσιο του μαθήματος του φλάουτου στο 5ο και 6ο επίπεδο οι μαθητές κατ΄ ελάχιστο δύο φορές το χρόνο ακούν στην τάξη σε μικρές ομάδες έργα από το φλαουτιστικό ρεπερτόριο και συζητάνε με τον καθηγητή τους πάνω σε αυτά, συγκρίνοντας την ερμηνεία, αξιολογώντας την ποιότητα της εκτέλεσης και περιγράφοντας την σύνθεση. **Προτεινόμενη ενδεικτική βιβλιογραφία. Ενδεικτικό Ρεπερτόριο, εργογραφία, σπουδές:** Ως προς την κατηγοριοποίηση του διδακτικού υλικού που έχει εκδοθεί ως το 1978 προτείνεται η 3η έκδοση του εγχειριδίου φλαουτιστικού ρεπερτορίου του James Pellerite και συγκεκριμένα τα επίπεδα III & IV: **Pellerite, J. James.** *A handbook of literature for the flute.* Zalo Publications, 1978. Ως προς την ενδεικτική βιβλιογραφία σε σχέση με την εργογραφία μετά το 1978 όπως και συμπληρωματικά για όλα τα θεματικά πεδία 5ΥΠ.1 & 5.ΥΠ.2. παρατίθενται τα εξής: - **Pearson, Lea.** *Bodymapping for flutists. What every flute player needs to know about the body.*GIA, 2006. - **Schwarzenbach, Regula & Fiorenza, Letizia.** *Höhenflüge mit Bodenhaftung.* Zimmermann, 2007. - **Gerzabek, Ute.** *Entraînement respiratoire.*	**5.2 Η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται σε 3 επίπεδα** **5.2.1** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ΄ όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. **5.2.2** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στο τέλος κάθε τριμήνου. Λαμβάνεται υπόψη η ύλη που έχει μελετήσει, η επιμέλεια που επέδειξε, η ποιότητα της εκτέλεσης οι φυσικές δυνατότητες του μαθητή σε συνάρτηση με τον αριθμό μαθημάτων. **5.2.3 Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Για την μετάβαση στο επόμενο επίπεδο ο μαθητής θα πρέπει να εξεταστεί σε πρόγραμμα που να περιλαμβάνει τρία έργα διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων δυσκολίας που να αντιστοιχεί στην 5η βαθμίδα εκ των οποίων ένα έργο να είναι σπουδή.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		Ξανθούλης, Νίκος. ***Η τέχνη της αναπνοής. Μελέτη της αναπνευστικής τεχνικής στη μουσική ερμηνεία.*** **Orpheus, 1996.** - **Geller, Doris.** *Praktische Intonationslehre für Instrumentalisten und Sänger. Mit Übungsteil.* Bärenreiter, 1997. - **Graf, Peter-Lukas.** *Interpretation. How to shape a melodic line.* Schott, 2001. - **Graf, Peter-Lukas.** *Check-Up. 20 Basic Studies for flutists* Schott, 2002. - **George, Patricia; Avidan Louke, Phyllis**. *Advanced Flute Studies: The Art of Chunkin.*Theodore Presser Company 2014 - **Offermans, Wil.** *For the contemporary flutist. 12 Studies for Flute with explenations in the supplement.* Zimmermann 1992. - **Offermans, Wil.** *Tsuro-no-sugomori.* Zimmermann, 1999. - **Dury, Stephan.** *Die Zirkuläratmung auf der Flöte.* Zimmermann, 1992. - **Dick, Robert.** *Tone development through extended techniques.* Multiple Breath M.C. ,1986. - **Wretchitch, Walter; University of Music and performing - - Arts Vienna.** *Flute Update. New Music for Young Flutists.* Doblinger, 2007. - **Artaud, Pierre-Yves.** *Harmoniques.Exercise Book. Simple notes and multisounds.* Billaudot, 1992. - **Hunziker Dominique; Utagawa Anne.** *Flautando 3.Musique Contemporaine pour Flûte.* Nepomuk, 1994 - **Κίκου, Ευαγγελία.** *Οι μυστικές πηγές του κόσμου για σόλο φλάουτο.* Κίκου, 2013. - **Moyse, Marcel.** *Tone development through Interpretation for the flute and other wind instruments.* Mc Ginnis & Marx, 1962. - **Bernold, Philippe.** *La technique d΄Embouchure.* La Stravaganza - **Reichert, Matthieu André.** *Sept exercices journaliers Op.5.*	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		Leduc, 1950. - **Taffanel, Paul; Gaubert, Philippe.** *17 Grands Exercices Journaliers de Mécanisme pour Flûte.* Alphonse Leduc.	
5.3 Μουσική Σύμπραξη	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **5.3.1** Να αναπτύξει ρυθμική σταθερότητα και πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς. **5.3.2** Να εξασκήσει και να αναπτύξει την ακοή του. **5.3.3** Να μάθει να ανταποκρίνεται άμεσα και δημιουργικά σε διαφορετικές μουσικές προσεγγίσεις και ερμηνείες. **5.3.4** Να μάθει να επικοινωνεί τις μουσικές προθέσεις του λεκτικά αλλά και μέσω της μουσικής του έκφρασης και κίνησης. **5.3.5** Να αναπτύξει ικανότητες ελέγχου και προσαρμογής της έντασης, του κουρδίσματος και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τις ανάγκες του συνόλου. **5.3.6** Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την prima vista του. **5.3.7** Να γνωρίσει ενεργά νέο ρεπερτόριο μουσικής δωματίου με φλάουτο, διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων. **5.3.8** Να γνωρίσει ενεργά ορχηστρικό ρεπερτόριο. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του 5ου επιπέδου επιδιώκεται:** **5.3.9** Να παίζει με άλλους φλαουτίστες κομμάτια κατά κανόνα πρωτότυπα και κατάλληλα για το επίπεδό του. **5.3.10** Να παίζει σε μικρά και μεγάλα σύνολα μουσικής δωματίου έργα πρωτότυπα ή	**Ενδεικτικό ρεπερτόριο για σύνολο φλάουτων:** **Ντουέτα:** - **Quantz, Johann Joachim**. *Six Duets for Flutes Op.5.* Nagel, - **Couperin, François.** *Duo Sol Majeur.* Schott, 1967 - **Telemann, Georg Philipp.** *Six canonic sonatas for two flutes.* Bärenreiter, 1955 - **Telemann, Georg Philipp.** *Six Sonatas for two flutes.* Broekmans & van Poppel, 1965 - **Hoffmeister, Franz Anton.** *Six Concertante Sonatas for two Flutes* - **Reicha, Anton.** *Three Romances.* - **Kuhlau, Friedrich.** *3 Duos Op.10.* Peters - **Lateef, Yusef.** *Duet for two flutes Op.100.* Fana Music, 1975 - **Mower, Mike.** *Blowing a storm. 17 Progressive Duets for two Flutes.* Itchy fingers Publications, 1997. - **Bedford, David.** *Five Diversions for two flutes.* Universal Edition 1994 - **Michael, Frank.** *Butterflies Op.64: 24 little pieces for two Flutes.* Zimmermann, 1991. - **Schlee, Thomas Daniel.** *Trois Inventions Modales pour duo instrumenteux.* Editions M. Combre, 1985. **Τρίο:** - **Hoffmeister, Franz Anton.** *Terzetto.* Carus, 1972. - **Brahms, Johannes.** *13 Kanons Op. 113 for three to six flutes arr. Frank Michael.* Zimmermann, 1997. - **Zempleni, Laszlo.** *Trio.* Editio Musica Budapest. - **Niehaus, Lennie.** *Modern Sounds for three flutes.* Western International Music, 1966. - **Zgraja, Krystof.** *Modern Flutist III.* Schott, 1995.	**5.3** Ο καθηγητής φλάουτου μπορεί να περιλάβει και να προετοιμάσει τον μαθητή για τρεις έως έξι δραστηριότητες μουσικής σύμπραξης σε σύνολα φλάουτων, σύνολα μουσικής δωματίου με διαφορετικά όργανα ή μεγαλύτερα μουσικά σύνολα (ορχήστρα, μπάντα). Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων. Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. **5.3.1 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής να ασχοληθεί συστηματικά με έναν μικρό κύκλο δραστηριοτήτων μουσικής σύμπραξης ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά και ανάλογα με το επίπεδο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **5.3.2 Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):**

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	μεταγραφές κατάλληλες για το επίπεδό του **5.3.11** Να συμμετέχει σε μεγάλα σύνολα. (ορχήστρα, μπάντα) αναλαμβάνοντας ρόλο κατάλληλο για το επίπεδό του. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** **5.3.12** Να διευρύνει τις εκφραστικές του δυνατότητες και τη μουσική του αντίληψη αξιοποιώντας τη διαρκή ανατροφοδότηση και τα ερεθίσματα που προέρχονται από τη μουσική ομάδα. **5.3.13** Να μαθαίνει να συνεργάζεται δημιουργικά και να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και της συναυλίας. **5.3.14** Να αναπτύξει την κριτική του ικανότητα ώστε να αναγνωρίζει τον μουσικό ρόλο του και να προσαρμόζει το παίξιμό του προς όφελος ενός άρτιου ομαδικού αποτελέσματος.	**Κουαρτέτα:** - **Bach, Johann Sebastian.** *7 Chorals from the Christmas Oratorio arranged by Susanne Hagemann.* Heinrichshofen, 1990. - **Wanausek, Camillo.** *10 Miniatures for 4 flutes.* Doblinger 1981 - **Bizet, Georges.** *Carmen Impressionen bearbeitet von Kurt Walther.* Zimmermann, 1999. - **Ochs, Friedrich:** *´S kommt ein Vogerl geflogen.* Zimmermann, 2000. - **Offermans, Will.** *Just a short version.* Zimmermann, 1993. **Πέντε ή περισσότερα φλάουτα:** - **Offermans, Wil.** *Jungle Dance for bottles and flutes.* Zimmermann, 1995. - **Takacs, Jenö.** *Dialoge nach Vogelstimmen.* Doblinger, 1991. - **Sousa, John Philipp.** *The stars and stripes forever. Arranged for flute choir by Ervin Monroe.* Little Piper, 1993. **Ενδεικτικό ρεπερτόριο για μεικτά σύνολα μουσικής δωματίου με φλάουτο:** - **Telemann, Georg Philipp.** *Quartetto in G-Major for flute, oboe, violin and Basso Continuo.* Woehl - **Ibert, Jaques.** *Deux Interludes pour flûte, violon et clavecin (ou harpe ou piano).* Leduc, 1949. - **Fauré, Gabriel.** *Fugue pour quintette à vent op.84 Nr.3 transcription de Pierre Gouin.* Les Éditions Outremontaises, 2006.	Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και στις ερμηνευτικές προθέσεις της ομάδας.
5.4 Συμπληρωματικές / υποστηρικτικές γνώσεις και δεξιότητες στο φλάουτο. **ΠΔ1: Αυτοσχεδιασμός και**	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **5.4.1.1** Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση. **5.4.1.2** Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της φόρμας. **5.4.1.3** Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς την χρήση συμβατικής μουσικής	**5.4.1 Περιεχόμενο:** 7 Θεματικές ενότητες **5.4.1 Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια χωρίς το φλάουτο με τη χρήση της φωνής, με σωματική επίκρουση (body percussion), με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (όπως παλαμάκια και βηματισμούς), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορούν αρχικά να γίνονται συγκεκριμένες προτάσεις από τον δάσκαλο ως προς τα μέσα που μπορούν να	**5.4.1** Ο «Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο φλάουτο» αποτελεί τμήμα του πεδίου συμπληρωματικών δραστηριοτήτων ανάπτυξης στο φλάουτο. Ο καθηγητής φλάουτου καλείται να συμπεριλάβει κατ΄ ελάχιστον επτά ολιγόλεπτες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους που να αντιστοιχούν στις επτά θεματικές ενότητες. Κάποιες από τις

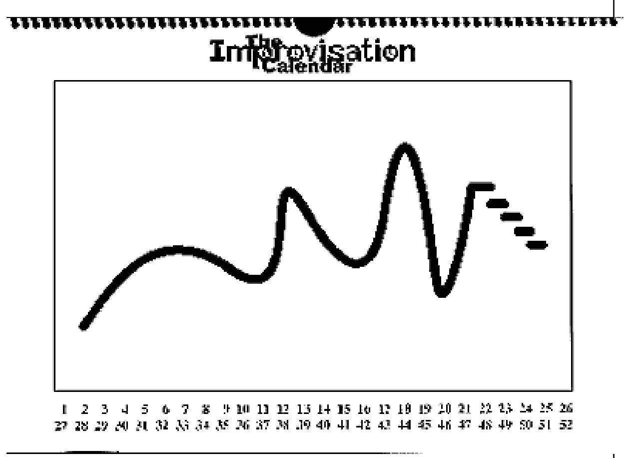
ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
δημιουργία στο φλάουτο	σημειογραφίας διευκολύνοντας έτσι και την απομνημόνευση κομματιών, όπως και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας. **5.4.1.4** Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση και ακεραιότητα του στην εκτέλεση και χρήση του μουσικού οργάνου. **5.4.1.5** Να ενεργοποιήσει τη διαίσθηση και τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο. **5.4.1.6** Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. **5.4.1.7** Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης, προσαρμογής και να εξελίξει τα αντανακλαστικά του σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς. **5.4.1.8** Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού, της διάνθισης και της σύνθεσης. **5.4.1.9** Να επωφεληθεί από τις πολλαπλές ευκαιρίες άτυπης μάθησης που προκύπτουν από δραστηριότητες μουσικού αυτοσχεδιασμού και να βοηθηθεί στο να γνωρίσει και να διαμορφώσει μέσα από αυτές τη μαθησιακή του ταυτότητα. **5.4.1.10** Να αντιληφθεί τα σημεία επαφής, να γνωρίσει και να συνδιαλλαγεί με άλλα πεδία των τεχνών. **5.4.1.11** Να εξερευνήσει και να εξοικειωθεί πειραματιζόμενος μέσω των οδών του αυτοσχεδιασμού σε βάθος με τον τρόπο λειτουργίας του φλάουτου αποκτώντας μεγαλύτερη αρτιότητα ως εκτελεστής και διευρύνοντας τις εκφραστικές του	χρησιμοποιηθούν. Ο δάσκαλος μπορεί για παράδειγμα να προτρέψει τον μαθητή να διαδράσει αυθόρμητα με το παρόν ηχητικό περιβάλλον (όπως α)πουλιά που κελαηδούν, β) βαπόρι που περνάει, γ) αστραπόβροντα, βροχή) υπό τη μορφή μίμησης, σχολιασμού είτε ερωταπάντησης και να υποδείξει στον μαθητή ποιες τεχνικές θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει και σε ποιες περιοχές του οργάνου θα μπορούσε να κινηθεί (όπως στα παραπάνω παραδείγματα α) τρίλιες και τρέμολι στην μεσαία και πάνω οκτάβα του φλάουτου ή στο πίκολο, β) μακρόσυρτοι ήχοι στην κάτω και μεσαία οκτάβα, jet whistles, ρυθμικά slaps και γ) επίκρουση κλειδιών (key klicks), ήχοι με πρόσμιξη αέρα, αιολικοί ήχοι κλπ) εξερευνώντας έτσι τις ηχητικές δυνατότητες του οργάνου. Επίσης ο δάσκαλος μπορεί να συμπράξει με τον/τους μαθητή/ές μέσω ηχητικής απόκρισης προτείνοντας έτσι και εισάγοντάς τον/τους μέσω του μουσικού διαλόγου σε ποικίλης φύσεως ηχοτοπία. **5.4.2 Ο δομημένος αυτοσχεδιασμός:** Σε αυτήν τη μορφή αυτοσχεδιασμού ο δάσκαλος ορίζει κάποιες παραμέτρους που δημιουργούν ένα μερικά προκαθορισμένο πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό μπορεί για παράδειγμα να είναι: ρυθμικό, μελωδικό, ηχοχρωματικό/φασματικό, αρμονικό/τροπικό, στιλιστικό/υφολογικό, με μορφή παρτιτούρας με μη συμβατική σημειογραφία ή και συνδυασμός των παραπάνω. Ο δομημένος αυτοσχεδιασμός μπορεί έτσι να προσδιοριστεί περαιτέρω ως: **5.4.2.1 Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός**. Με το ρυθμικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής βιώνει το ρυθμό, σταθεροποιώντας καταρχήν τον παλμό μέσα από απλά ρυθμικά σχήματα και χρησιμοποιώντας το σώμα και τη φωνή του για να εξοικειωθεί έπειτα σταδιακά με δυσκολότερα και σύνθετα ρυθμικά σχήματα που περιλαμβάνουν συγκοπές, αντιχρονισμούς, πολυρυθμίες και στυλιζαρισμένες ρυθμικές συνοδείες, όπως βαλς, σάλσα, ταγκό κ.λ.π.	δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με άλλες δραστηριότητες και να υποστηρίξουν στόχους άλλων θεματικών πεδίων, όπως η μουσική σύμπραξη, η διδασκαλία της θεωρίας και της αρμονίας, η χρήση των διευρυμένων τεχνικών στο φλάουτο και η σύνδεση με άλλα πεδία των τεχνών. Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο. **5.4.1.1 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας των διαφόρων πρακτικών και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά και με τρόπο που να αντιστοιχεί στις φλαουτιστικές του δεξιότητες και να αντανακλά τις ευρύτερες μουσικές του γνώσεις και δυνατοτήτες. **5.4.1.2 Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι παράμετροι αυτοσχεδιασμού (όπως μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός

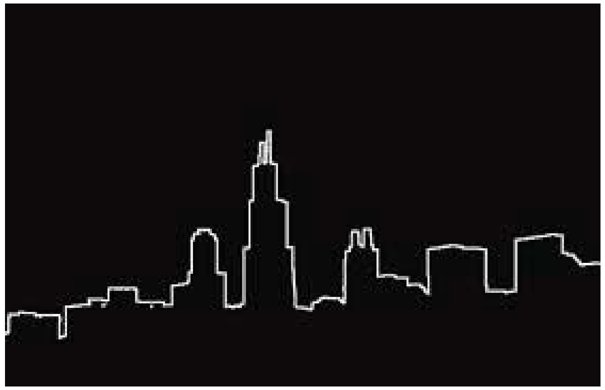
ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	δυνατότητες. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του 5ου επιπέδου επιδιώκεται:** **5.4.1.12** Να γνωρίζει τις διάφορες πρακτικές του αυτοσχεδιασμού και να μπορεί να πραγματοποιεί σύντομους αυτοσχεδιασμούς στο φλάουτο είτε μόνος του είτε ως μέλος ενός συνόλου κινούμενος μέσα σε ένα προκαθορισμένο πλαίσιο. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** **5.4.1.13** Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών προβλημάτων **5.4.1.14** Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την δημιουργική διαδικασία της εκτέλεσης ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη όπως και στην μαεστρία του οργάνου του. **5.4.1.15** Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής συνειδητής ανάδειξης ή παράλειψης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού και να αναπτύξει την προσωπική του αισθητική. **5.4.1.16** Να μπορεί ο μαθητής να διακρίνει τα διάφορα μουσικά ιδιώματα και να μπορεί να παράγει αυθόρμητα κατ΄ αρχήν με τη φωνή του σύντομους αυτοσχεδιασμούς και να διανθίζει απλό τρόπο μία μελωδία στο	Ο μαθητής παραλλάσει ρυθμικά σχήματα, είτε με τη μορφή ερώτησης /απάντησης με έναν συμμαθητή του είτε διαδρώντας με ρυθμικά μοτίβα που προκύπτουν από το εκάστοτε ηχητικό περιβάλλον (πχ. ελαστικό αντικείμενο πχ μπάλα πινγκ πονγ που πέφτει και αναπηδά στο έδαφος, βρύση που στάζει, εκκρεμές, κομπρεσέρ κλπ.), τα οποία μπορεί να προσπαθήσει έπειτα και να τα καταγράψει. Επίσης ο δάσκαλος με βάση το ρεπερτόριο που παίζει ο μαθητής μπορεί να τον προτρέψει να πειραματιστεί αυτοσχεδιάζοντας σε ρυθμούς που προκύπτουν από αυτό το ρεπερτόριο (για παράδειγμα ρυθμικά σχήματα από ιστορικούς χορούς (μενουέτο, γκαβότ, σαραμπάντα, τζιγκ κλπ), λατινοαμερικάνικους χορούς, δημοτικούς χορούς κλπ). Στον αυτοσχεδιασμό με ρυθμικά μοτίβα είναι απαραίτητο να παρέχεται ένα σταθερό ρυθμικό περιβάλλον αναφοράς (σταθερός παλμός) είτε χρησιμοποιώντας συνοδευτικά κάποιο κρουστό, είτε χρησιμοποιώντας το σώμα (βηματισμός, παλαμάκια) είτε χρησιμοποιώντας τον μετρονόμο. **5.4.2.1.2 Μελωδικός αυτοσχεδιασμός** Με το μελωδικό αυτοσχεδιασμό ο μαθητής εξοικειώνεται με τη μελωδική παραλλαγή, αποκτώντας έτσι καλύτερα την αίσθηση της μελωδικής πορείας, των διαστημάτων και των μορφών τους, της ποιότητάς τους, και της δομής της φράσης. Επιπλέον εξοικειώνεται δημιουργικά με τους μελωδικούς τονισμούς και τα στιλιστικά μελωδικά ποικίλματα. Η μίμηση ως αφετηρία για έναν μελωδικό αυτοσχεδιασμό μπορεί να αποτελέσει ερέθισμα για πιο εκτεταμένες μελωδικές παραλλαγές ή και μελοποιήσεις. Ο δάσκαλος μπορεί να προτρέψει τον μαθητή να αποδώσει διά της ακοής ένα κομμάτι ή αρχικά μία φράση ενός κομματιού της αρεσκείας του. Επίσης ο δάσκαλος μπορεί να ενθαρρύνει τον μαθητή να μελοποιήσει μεμονωμένες λέξεις (όπως το ονοματεπώνυμό του) φράσεις και κατ΄ επέκταση στίχους.	αυτοσχεδιασμός, ηχοχρωματικός/ φασματικός, τροπικός/αρμονικός αυτοσχεδιασμός, στιλιστικός, αυτοσχεδιασμός, αυτοσχεδιασμός με οδηγό μία παρτιτούρα ή κάποιον άλλο οδηγό με μη συμβατική σημειογραφία) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή. **5.4.1.3 Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση** - **Crook, Hal.** *How to improvise: An Approach to practicing Improvisation*. Advance Music, 1991 - **Juchem, Dirko.** *Modern Flute Concept.* Schott Music, 2011. - **Offermans, Wil.** *The Improvisation Calender: 52 Improvisations for any Instrument.* Zimmermann, Frankfurt 1996 - **Reisige, Tobias & Karaula, Anto & Konrads Marko.** *Wildes Holz: Einfach Improvisieren lernen mit Wildes Holz.* HolzRecords, Köln 2011 - **Reiter, Gerhard.** *Body Percussion I.* MV Helbling, Innsbruck 1998. - **Reiter, Gerhard.** *Live!-Basic Beats.* MV Helbling, Esslingen, 2005. - **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book III, ABRSM Publishing, 1996. - **McGhee, Andy:** *Improvisation for Flute: The Scale/Mode Approach.* Berklee Press Publications, 2009. - **Friesen, Eugene:** *Improvisation for Classical Musicians: Strategies for Creativity and Expression.* Berklee Press Publications,

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	φλάουτο σύμφωνα με ένα προκαθορισμένο μουσικό ύφος.	Στην περίπτωση μελωδικών συνθέσεων με μελοποίηση δοσμένου στίχου. Πρέπει να δίνεται έμφαση στη συμπόρευση του τονισμού του λόγου και της μελωδίας. Η συνθετική δραστηριότητα ενισχύεται με αυτοσχεδιαστική δημιουργία παραλλαγών της μελωδίας που συνετέθη ανεξαρτήτως του κειμένου, τόσο φωνητικά όσο και στο φλάουτο. **5.4.2.1.3 Ηχοχρωματικός/φασματικός αυτοσχεδιασμός:** Ο μαθητής αυτοσχεδιάζει μεταλάσσοντας τα ηχοχρώματα και εξερευνώντας τις ηχητικές μεταμφιέσεις ενός συγκεκριμένου τονικού ύψους/φθόγγου όπως και των συμπεριλαμβανομένων/συγγενικών σε αυτόν φθόγγων σύμφωνα με την στήλη των αρμονικών. Βασικό εργαλείο για τον ηχοχρωματικό/φασματικό αυτοσχεδιασμό στο φλάουτο αποτελούν οι διευρυμένες τεχνικές (ταυτόχρονο τραγούδι και παίξιμο μονοφωνικό ή σε παράλληλη κίνηση και πολυφωνικό), ήχοι αέρα (air sounds), πολυήχοι (multiphonics), σφυριχτοί/ψιθυριστοί ήχοι (whistle tones), αιολικοί ήχοι, διευρυμένα ηχοχρώματα μέσω εναλλακτικών δαχτυλισμών, μικροτόνοι, φρουλάτο (flutter tongue) κ.ά. αλλά και στοιχεία του συμβατικού/κλασικού παιξίματος όπως άρθρωση/διάρκεια των ήχων, ένταση, πυκνότητα. Ως συνέχεια του μελωδικού αυτοσχεδιασμού, ο μαθητής μπορεί να αποδώσει για παράδειγμα τη μελωδία που συνέθεσε παραλλάσσοντας τα ηχοχρώματα (μελωδία ηχοχρωμάτων – Klangfarbenmelodie). Επίσης με τον παραπάνω τρόπο μπορεί να χρησιμοποιηθεί οποιαδήποτε μελωδία της αρεσκείας του μαθητή. **5.2.2.1.4 Αρμονικός αυτοσχεδιασμός / τροπικός αυτοσχεδιασμός:** Ο μαθητής αυτοσχεδιάζει με βάση μία δοσμένη αρμονική ακολουθία (πχ II-V-I), όπως για παράδειγμα χρησιμοποιείται ως βάση στην τζαζ ή ακόμη πιο απλά πάνω σε μία κλίμακα ή τρόπο (όπως πεντατονική κλίμακα, εκκλησιαστικοί τρόποι). Αρχικά ο μαθητής μπορεί να χρησιμοποιήσει μία	2012. - **Schmitz, Hans-Peter:** *Die Kunst der Verzierung im 18. Jahrhundert: Instrumentale und Vokale Musizierpraxis in Beispielen.* Bärenreiter, 1983. - **Τσούχλος, Νίκος:** *Τέχνη των συναισθημάτων και των συγκινήσεων: Μουσικοί εκτελεστές στη Γερμανία του Διαφωτισμού.* Γαβριηλίδης, 2011. - **Hotteterre, Jaques – Martin:** *Basics of the Flute, the Recorder and the Oboe in Three Parts.* Paris, 1707. - **Quanz, Johann-Joachim.** *On playing the flute.* Northeastern University Press, 2001.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		πεντατονική κλίμακα και να αυτοσχεδιάσει μόνος του και σε ομάδες πάνω σε αυτήν. Αν υπάρχει η δυνατότητα πιανιστικής συνοδείας τότε μπορεί να πειραματιστεί χρησιμοποιώντας την πεντατονική κλίμακα για να αυτοσχεδιάσει πάνω σε αρμονικές ακολουθίες (όπως II-V-I) ή να δοκιμάσει να παίξει κάποιο standard. Ο αρμονικός αυτοσχεδιασμός είναι ίσως η μορφή αυτοσχεδιασμού με τα περισσότερα προαπαιτούμενα από τον μαθητή. Προϋπόθεση για τον αρμονικό αυτοσχεδιασμό είναι ο μαθητής να μπορεί να έχει γνώση, να χειρίζεται με άνεση και να ξέρει απέξω τα δομικά στοιχεία (κλίμακες, αρπισμοί, συνδέσεις) που σκοπεύει και χρειάζεται να χρησιμοποιήσει. **5.4.2.2.1.5 Στιλιστικός αυτοσχεδιασμός** Ο αυτοσχεδιασμός αυτός χρησιμοποιεί τη δημιουργική παραλλαγή ενός συγκεκριμένου μουσικού υλικού (όπως ένα απλό παιδικό τραγούδι, ή ένα σύντομο θέμα από έργο ρεπερτορίου του φλάουτου) και την απόδοσή του σύμφωνα με το ύφος ποικίλων και διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων (για παράδειγμα αυτοσχεδιασμός σε στυλ Bach, Mozart, Chopin, Strauss, παραδοσιακού/δημοτικού/λαικού χορού ή τραγουδιού). Επίσης στο πλαίσιο του στιλιστικού αυτοσχεδιασμού ο μαθητής μπορεί να εισαχθεί και να γνωρίσει τις διάφορες αρχές και πρακτικές διάνθισης μίας μελωδικής γραμμής με τη χρήση ποικιλμάτων και στολιδιών, όπως αυτές εφαρμόζονται στις διάφορες περιόδους της μπαρόκ και προκλασικής εποχής. Ο στιλιστικός αυτοσχεδιασμός παιδαγωγικά έχει ευρεία σημασία για το μάθημα του κλασικού φλάουτου, αφού μπορεί να αποτελέσει μια βιωματική δημιουργική εξοικείωση με είδη, τα οποία συχνά από αισθητικής πλευράς φαντάζουν μακρινά για το σύγχρονο έφηβο. Στο πλαίσιο του στιλιστικού αυτοσχεδιασμού ο δάσκαλος είναι χρήσιμο να δώσει στον μαθητή κάποια παραδείγματα απόδοσης ενός θέματος σε διάφορα στυλ.	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		Παράδειγμα: Siegfried Ochs, ΄S kommt ein Vogerl geflogen: Ein deutsches Volkslied im Stile älterer und neuerer Meister humoristisch bearbeitet. Το συγκεκριμένο παράδειγμα ενός γερμανικού δημοτικού τραγουδιού διασκευασμένου για κουαρτέτο φλάουτων με παραλλαγές σε στυλ διαφόρων συνθετών (Bach, Beethoven, Chopin, Brahms, Schumann, Mendelssohhn, Verdi) και στρατιωτικού εμβατηρίου παρατίθεται αναλυτικά στον οδηγό για τον δάσκαλο. Ο μαθητής μπορεί επίσης να χρησιμοποιήσει με την καθοδήγηση του δασκάλου ποικίλματα για να διανθίσει με απλό τρόπο αργά μέρη από σονάτες μπαρόκ που αντιστοιχούν στις τεχνικές του δυνατότητες όπως αργά μέρη από τις σονάτες Händel Op.1,Nr 5, Nr.7, Nr.9, Nr.11 Hallenser Sonate Nr.2 ή αντίστοιχα αργά μέρη από κοντσέρτα και σονάτες Vivaldi. **5.4.2.1.5 Αυτοσχεδιασμός με οδηγό μία παρτιτούρα ή κάποιον άλλο οδηγό με μη συμβατική σημειογραφία:** Ο μαθητής μπορεί να αυτοσχεδιάσει με οδηγό μία γραφική παρτιτούρα την οποία μπορεί να έχει φτιάξει προηγουμένως και μόνος του ή σε συνεργασία με άλλους, αποδίδοντας ηχητικά ένα έργο τέχνης ή κάποιο αντικείμενο (ζωγραφιά, άγαλμα, γραφική παράσταση, φωτογραφία, εικόνα), χρησιμοποιώντας ως οδηγό κάποια κίνηση ή δράση ως μία ζωντανή παρτιτούρα, όπως τις κινήσεις ενός χορευτή, αποδίδοντας ηχητικά μία ιστορία. Προτείνεται ο δάσκαλος να δείξει στους μαθητές παραδείγματα γραφικών παρτιτούρων και να τους παρουσιάσει διάφορες εκτελέσεις της ίδιας παρτιτούρας, υπογραμμίζοντας το μεγάλο φάσμα των δυνατοτήτων και της ελευθερίας που παρέχουν στον εκτελεστή αυτές οι παρτιτούρες. Για τον σκοπό αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί η πληθώρα απεικονίσεων και ηχητικών αποδόσεων γραφικών παρτιτούρων που υπάρχει στο διαδίκτυο.	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		Επιφανείς συνθέτες γραφικών έργων υπήρξαν μεταξύ άλλων οι Ανέστης Λογοθέτης, Ιάννης Ξενάκης, John Cage, Roman-Haubenstock Ramati, Karlheinz Stockhausen. (Έργα τους μπορούν για παράδειγμα να αναζητηθούν στο διαδίκτυο πληκτρολογώντας το όνομά τους μαζί με τον όρο graphic score.) **α)** Παράδειγμα απλής γραφικής παρτιτούρας: (Wil Offermans, Improvisation Calender) **β)** Αυτοσχεδιασμός πάνω στη σιλουέτα μιας μεγαλούπολης:	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
		Ο μαθητής παρατηρεί τη γραμμή της σιλουέτας της πόλης και τη χρησιμοποιεί ως παρτιτούρα. Καθώς παίζεις ακολούθησε τη γραμμή αλλάζοντας τονικό ύψος, ένταση, αποφασίζοντας για την κατάλληλη άρθρωση. Αν θέλει ο μαθητής μπορεί όμως να ερμηνεύσει την εικόνα και ως μία εντύπωση μιας πόλης, αποδίδοντας τα αστικά ηχοτοπία, την κυκλοφορία, την ένταση.	
ΠΔ2: **Το φλάουτο και η Ιστορία του**	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **5.4.2.1** Να γνωρίσει σε βάθος και να κατανοήσει τον τρόπο λειτουργίας του φλάουτου, **5.4.2.2** Να αντιληφθεί τη συνάρτηση εκτελεστικών πρακτικών (ιστορικών και σύγχρονων) με τα κατασκευαστικά δεδομένα και δυνατότητες των εκάστοτε οργάνων, **5.4.2.3** Να αποκτήσει νέα ηχητικά ερεθίσματα μέσα από την γνωριμία με άλλα όργανα της οικογένειας των φλάουτων. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του 5ου επιπέδου επιδιώκεται:** **5.4.2.4** Να έχει αποκτήσει μία γενική εικόνα	**5ΥΠ4. ΠΔ2: Περιεχόμενο:** Το Θεματικό πεδίο «Το Φλάουτο και η Ιστορία του» αποτελεί συμπληρωματική δραστηριότητα του 5ου επιπέδου του μαθήματος του φλάουτου. Ο μαθητής μόνος του ή αν είναι δυνατόν ως μέρος μικρής ομάδας υπό την καθοδήγηση του δασκάλου του, ετοιμάζει περίπου 15λεπτη παρουσίαση του φλάουτου στην οποία αναφέρεται στην ιστορία του οργάνου, την εργογραφία σε συνάρτηση με τις κατασκευαστικές εξελίξεις, τον τρόπο λειτουργίας, τον ρόλο του σε μουσικά σύνολα παραθέτοντας οπτικοακουστικά παραδείγματα και παίζοντας και ο ίδιος. Η παρουσίαση γίνεται σε περίσταση που κρίνεται κατάλληλη από την ομάδα διδασκόντων του φλάουτου και κατά προτίμηση ενώπιον κοινού (για παράδειγμα είτε ενώπιον μαθητών μικρότερων	**5.4.2.1** «Το Φλάουτο και η Ιστορία του» αποτελεί δραστηριότητα του Θεματικού πεδίου συμπληρωματικών και υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων στο φλάουτο στο 5ο επίπεδο και πραγματοποιείται μέσω μίας ατομικής ή ομαδικής εργασίας /project που παρουσιάζεται ενώπιον κοινού και αξιολογείται από την ομάδα διδασκόντων του φλάουτου. Η παρουσίαση πραγματοποιείται είτε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους σε περίσταση που κρίνεται κατάλληλη από την ομάδα διδασκόντων φλάουτου είτε σε περίπτωση

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	της ιστορίας του φλάουτου σε συνάρτηση με παράλληλες εξελίξεις στη μουσική και την τεχνολογία.	τάξεων στο πλαίσιο άλλου μαθήματος μουσικού περιεχομένου, είτε στο πλαίσιο μέρας ανοιχτών θυρών του σχολείου, είτε στο πλαίσιο μαθητικής συναυλίας). Αν δεν υπάρχει δυνατότητα ένταξης της παρουσίασης σε κάποια εκδήλωση ή κάποιο άλλο πλαίσιο κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους η παρουσίαση γίνεται το αργότερο στο πλαίσιο των τελικών εξετάσεων.	που το παραπάνω δεν καταστεί δυνατό στο πλαίσιο των τελικών εξετάσεων του φλάουτου. **5.4.2.2 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την πρόσβαση στο επόμενο επίπεδο πρέπει ο μαθητής στο πλαίσιο της εργασίας/project να καλύψει επιγραμματικά τα εξής θεματικά πεδία: - φλάουτα και ο ρόλος τους σε διάφορους πολιτισμούς από την παλαιολιθική εποχή μέχρι σήμερα. Τύποι σύγχρονων φλάουτων (πίκολο εως υπερμπάσο) - τρόπος λειτουργίας και παραγωγής του ήχου, υλικά κατασκευής σύγχρονων φλάουτων - το σύγχρονο φλάουτο και ο Theobald Boehm - ρόλος σε μουσικά σύνολα και μουσικά στυλ -σημαντικότεροι συνθέτες – εργογραφία.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΦΛΑΟΥΤΟ - 6ο ΕΠΙΠΕΔΟ

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
6.1 Θέματα Τεχνικής	**6.1.1-7 & 6.2** **Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:**	**6.1 Θέματα Τεχνικής**	**6.1 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την ολοκλήρωση αυτού του επιπέδου πρέπει ο μαθητής να μελετήσει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους ικανό αριθμό ασκήσεων και από όλο το αναφερόμενο φάσμα των επιμέρους τεχνικών θεμάτων του φλάουτου και έργων του σολιστικού (φλάουτο σόλο, φλάουτο και
6.1.1 **Τεχνικές Αναπνοής** **6.1.2** **Εξέλιξη του Ήχου** **6.1.3**	**1**. Να αναπτύξει την ακοή, τη διανόηση, την αισθητική του αντίληψη και να ενδιαφέρεται να αποδίδει το μουσικό κείμενο και να ερμηνεύει με πιστότητα και	**6.1.1 & 6.1.6 & 6.1.7** Στα καταληκτικά επίπεδα 5ο και 6ο ο μαθητής έχοντας σταθεροποιήσει τη διαφραγματική αναπνοή, γνωρίζει πιο σύνθετες συνδυαστικές ασκήσεις αναπνοής/κίνησης, δουλεύει πάνω στην αντανακλαστική εισπνοή, εξοικειώνεται βιωματικά με την έννοια οικονομίας στον χειρισμό της αναπνοής, εξασκεί τη μερική και πλήρη	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
Θέματα Κουρδίσματος **6.1.4 Δεξιοτεχνία δαχτύλων/άρθρωση /συγχρονισμός** **6.1.5 Διδασκαλία διευρυμένων τεχνικών** **6.1.6 Μελέτη: Οργάνωση/ Βελτιστοποίηση/ Τεχνικές** **6.1.7 Σκηνική Άσκηση**	αρτιότητα. **2.**Να αναπτύξει μια ολοκληρωμένη αντίληψη των έργων με τα οποία ασχολείται σε συνδυασμό με τις βασικές μουσικές γνώσεις μορφολογίας, θεωρίας, αρμονίας, μαθαίνοντας παράλληλα για το ευρύτερο πλαίσιο, ιστορικό-καλλιτεχνικό, μέσα στο οποίο προέκυψαν. **3.**Να ενδιαφέρεται και να μαθαίνει να κατανοεί την διακριτότητα διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων και να διαφοροποιεί ανάλογα τον τρόπο με τον οποίο τα αποδίδει και τα ερμηνεύει. **4.**Να ενδιαφέρεται και να προσπαθεί να βελτιώνει εξίσου όλο το φάσμα των επί μέρους δεξιοτήτων του (αναπνοή, ήχος, κούρδισμα, δεξιοτεχνία δαχτύλων-γλώσσας κλπ) στο φλάουτο. **5.**Να αναγνωρίζει με επιτυχία κανονικότητες (patterns) μελωδικές, ρυθμικές και μορφολογικές και να καταφέρνει να τις ομαδοποιεί νοητικά (chunking). **6.**Να μάθει να διαχειρίζεται και να αξιοποιεί την κριτική λειτουργώντας με αυτοπεποίθηση, αυτογνωσία και πνεύμα ευγενούς άμιλλας.	αναπνοή και την εκτεταμένη ελεγμένη εκπνοή αρχικά χωρίς και έπειτα με το φλάουτο. Σε συνδυασμό με τις τεχνικές αναπνοής αναζητείται, ελέγχεται και επαναπροσδιορίζεται και η στάση, η οποία παραμένει θέμα καθ΄ όλη τη διάρκεια των σπουδών, ειδικά καθώς ο μαθητής βρίσκεται στην εφηβεία και τα (σωματικά) δεδομένα του διαρκώς αλλάζουν. Ως καλή στάση ορίζεται η στάση που επιτρέπει στον μαθητή να χειρίζεται την αναπνοή του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και τον βοηθάει να αποκτήσει φυσικότητα υπό την έννοια της διαπερατότητας και της ενσωμάτωσης στο παίξιμό του. Στο πλαίσιο αυτό είναι χρήσιμη η γνωριμία με τεχνικές και πρακτικές νοητικής και σωματικής αυτορρύθμισης και βελτιστοποίησης (fine-tuning) όπως για παράδειγμα τεχνικές Alexander, Feldenkrais, Hilde-Langer Rühl. **6.1.2** Μέρος του μαθήματος του φλάουτου αλλά και της προσωπικής μελέτης του μαθητή στο 6ο επίπεδο συνεχίζει να είναι η ενασχόληση με ασκήσεις εξέλιξης του ήχου. **6.1.3** Ο μαθητής στα καταληκτικά επίπεδα 5ο και 6ο εφόσον έχει σταθεροποιήσει τον ήχο του και έχει καλό έλεγχο της ροής του αέρα και με θεωρώντας ως δεδομένο ότι έχει μάθει προηγουμένως και γνωρίζει με ποιους τρόπους μπορεί να επηρεάσει το τονικό ύψος μίας νότας στο φλάουτο, ασχολείται πιο συστηματικά με το κούρδισμα, γνωρίζοντας επιγραμματικά κάποιες κατασκευαστικές παραμέτρους που επηρεάζουν τη «σκάλα» των φλάουτων, βιώνοντας και πειραματιζόμενος με τόνους διαφοράς, συστηματοποιώντας το κούρδισμα σύμφωνων διαστημάτων (unisono, οκτάβα, καθαρή πέμπτη και τετάρτη, μεγάλη τρίτη). **6.1.4** Ο μαθητής στο 6ο επίπεδο συνεχίζει να μελετάει τεχνικές ασκήσεις και σπουδές που αντιστοιχούν στις δυνατότητές του. **6.1.5** Μέρος του μαθήματος του φλάουτου και της προσωπικής μελέτης του μαθητή στο 6ο επίπεδο αποτελεί η δημιουργική ενασχόληση με τις διευρυμένες τεχνικές. Στο πλαίσιο της ενασχόλησης με τις δ.τ. ο μαθητής γνωρίζει στο μάθημα (μέσω οπτικοακουστικού υλικού και από το διαδίκτυο και σχετικών εγχειριδίων) και εμπνέεται ηχητικά από όργανα φλάουτων διαφόρων εποχών και πολιτισμών. **6.1.6 & 6.1.7 & 6.2** Ο δάσκαλος στην αρχή κάθε τριμήνου σχεδιάζει με τον μαθητή ένα πρόγραμμα μελέτης, στο οποίο διατυπώνονται και επαναπροσδιορίζονται βραχυπρόθεσμοι, μεσοπρόθεσμοι και	πληκτροφόρο) ρεπερτορίου για φλάουτο που να αντιστοιχούν στις παρούσες δυνατότητές του και να τον βοηθάνε να εξελιχθεί ως φλαουτίστας και νέος μουσικός. **6.2 Η αξιολόγηση πρέπει να γίνεται σε τρία επίπεδα** **6.2.1** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. **6.2.2** Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στο τέλος κάθε τριμήνου. Λαμβάνεται υπόψη η ύλη που έχει μελετήσει, η επιμέλεια που επέδειξε, η ποιότητα της εκτέλεσης οι φυσικές δυνατότητες του μαθητή σε συνάρτηση με τον αριθμό μαθημάτων. **6.3. Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Για την επιτυχή ολοκλήρωση του 6ου επιπέδου ο μαθητής θα πρέπει να παρουσιάσει ενώπιο διμελούς επιτροπής πρόγραμμα που να περιλαμβάνει τέσσερα μουσικά έργα διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων δυσκολίας που να αντιστοιχεί στην 6η βαθμίδα εκ των οποίων ένα έργο να είναι από το σύγχρονο ρεπερτόριο του φλάουτου. Ένα από υπόλοιπα τρία έργα

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	7. Να αναπτύξει την αίσθηση της αυτοαποτελεσματικότητας και να αποκτά σταδιακά συστηματικότητα, αυτοέλεγχο και αυτονομία στη μελέτη του. **8.** Να εξοικειώνεται με την εκτέλεση μουσικής ενώπιον κοινού και να γνωρίσει στρατηγικές και τεχνικές διαχείρισης θεμάτων σκηνικής συμπεριφοράς. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του 6ου επιπέδου επιδιώκεται:** **9.** Να γνωρίσει και να μελετήσει νέο ρεπερτόριο φλάουτου από ένα ευρύ φάσμα μουσικών ιδιωμάτων που να ανταποκρίνεται στις παρούσες δυνατότητές του και να τον βοηθάει να εξελιχθεί ως φλαουτίστας και ως νέος μουσικός. **10.** Να γνωρίσει και να μελετήσει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων τεχνικής του φλάουτου που να ανταποκρίνεται στις παρούσες δυνατότητές του και να τον βοηθάει να εξελιχθεί ως φλαουτίστας και ως νέος μουσικός. **11.** Να καταφέρει να βελτιώσει εξίσου όλο το φάσμα των επί μέρους δεξιοτήτων του στο φλάουτο.	μακροπρόθεσμοι στόχοι. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να εισάγει τον μαθητή σε νέες τεχνικές βελτιστοποίησης της μελέτης, της απόδοσης και τις επίδοσης σε διάφορες καταστάσεις και περιβάλλοντα (πχ απλές τεχνικές συγκέντρωσης και χαλάρωσης, νοητική εξάσκηση, chunking, τεχνικές Alexander, Feldenkrais, Hilde-Langer Rühl κλπ). Οι μαθητές τακτικά παρουσιάζουν τα έργα που έχουν μελετήσει ενώπιον κοινού είτε στο πλαίσιο της τάξης του φλάουτου δηλαδή στους υπόλοιπους μαθητές φλάουτου είτε σε συναυλίες του σχολείου.	μπορεί να είναι σπουδή και ένα έργο μπορεί να είναι έργο μουσικής δωματίου αντικαθιστώντας τη ξεχωριστή εξέταση στο πεδίο της μουσικής σύμπραξης. **Ενδεικτικό εργογραφία σε κατηγορίες για το πρόγραμμα τελικής εξέτασης 6ου επιπέδου:** Α) Μπαρόκ και στυλ γκαλάν: J.S. Bach: Σονάτες BWV. 1020, 1031 Παρτίτα BWV 1013; G.Ph. Telemann:12 Φαντασίες για φλάουτο σόλο; C.Ph.E. Bach:Hamburger Sonate Wq133, Johann Stamitz: Κοντσέρτο σε ρε μείζονα Β) Κλασσικισμός: Joseph Haydn: Κοντσέρτο σε ρε μείζονα; Ch.W. Gluck: Μενουέτο και Χορός των ευλογημένων πνευμάτων; Devienne Francois: Σονάτα σε μι ελάσσονα; W.A. Mozart: Andante σε ντο μείζονα; W.A.Mozart: Rondo σε ρε μείζονα Γ) Ρομαντισμός: Camile Saint Saens: Romance; Carl Reinecke: Ballade; Franz Xaver Mozart: Rondo σε μι ελάσσονα Δ) Δεξιοτεχνικό φλαουτιστικό ρεπερτόριο & έργα γαλλικής σχολής C. Chaminade: Concertino, Op.107; Philippe Gaubert: Nocturne et Allegro Scherzando; Borne, Francois: Carmen Fantaisie; Jules Mouquet, La Flûte de Pan; Jaques Ibert, Pièce; Arthur Honegger: Danse de la Chevre; Paul Taffanel: Andante Pastoral et Scherzettino; Caplet: Reverie et Petite Valse; Ε) Έργα πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα για φλάουτο και πιάνο Aaron Copland: Duo για φλαόυτο και πιάνο, Bohuslav Martinu: 1st
6.2 Θέματα Ρεπερτορίου		**6.2 Θέματα Ρεπερτορίου** Η επιλογή του ακριβούς ρεπερτορίου στα καταληκτικά επίπεδα (5ο και 6ο) γίνεται σε συνεργασία με τον μαθητή, προσπαθώντας να καλυφθεί ένα ευρύ στιλιστικό φάσμα του ρεπερτορίου του φλάουτου. **Κριτική ακρόαση φλαουτιστικής ανθολογίας στην τάξη:** Στο πλαίσιο του μαθήματος του φλάουτου στο 5ο και 6ο επίπεδο οι μαθητές κατ΄ ελάχιστο δύο φορές το χρόνο ακούν στην τάξη σε μικρές ομάδες έργα από το φλαουτιστικό ρεπερτόριο και συζητάνε με τον καθηγητή τους πάνω σε αυτά, συγκρίνοντας την ερμηνεία, αξιολογώντας την ποιότητα της εκτέλεσης και περιγράφοντας τη σύνθεση. **Προτεινόμενη ενδεικτική βιβλιογραφία:** **Ενδεικτικό Ρεπερτόριο, εργογραφία, σπουδές:** Ως προς την κατηγοριοποίηση του διδακτικού υλικού που έχει εκδοθεί ως το 1978 προτείνεται η 3^{η} έκδοση του εγχειριδίου φλαουτιστικού ρεπερτορίου του James Pellerite και συγκεκριμένα τα επίπεδα V&VI: **Pellerite, J. James.** *A handbook of literature for the flute.* Zalo Publications, 1978. Ως προς την ενδεικτική βιβλιογραφία σε σχέση με την εργογραφία μετά το 1978 όπως και συμπληρωματικά για όλα τα θεματικά πεδία 6ΥΠ.1 & 6.ΥΠ.2. παρατίθενται τα εξής: **- Pearson, Lea.** *Bodymapping for flutists. What every flute player needs to know about the body.*GIA, 2006. **- Schwarzenbach, Regula & Fiorenza, Letizia.** *Höhenflüge mit Bodenhaftung.* Zimmermann, 2007. **- Gerzabek, Ute.** *Entraînement respiratoire.* - **Ξανθούλης, Νίκος.** *Η τέχνη της αναπνοής. Μελέτη της αναπνευστικής*	

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις: **12.** Να υποστηριχθεί ο μαθητής στο να διαμορφώσει και να διατηρήσει προσωπικά εσωτερικά κίνητρα, και σταθερό προσανατολισμό σε σχέση με την ενασχόλησή του με το φλάουτο και τη μουσική γενικότερα.	*τεχνικής στη μουσική ερμηνεία.* Orpheus, 1996. - **Geller, Doris.** *Praktische Intonationslehre für Instrumentalisten und Sänger. Mit Übungsteil.* Bärenreiter, 1997. - **Graf, Peter-Lukas.** *Interpretation. How to shape a melodic line.* Schott, 2001. - **Graf, Peter-Lukas.** *Check-Up. 20 Basic Studies for flutists* Schott, 2002. - **George, Patricia; Avidan Louke, Phyllis**. *Advanced Flute Studies: The Art of Chunkin.*Theodore Presser Company 2014 - **Offermans, Wil.** *For the contemporary flutist. 12 Studies for Flute with explenations in the supplement.* Zimmermann 1992. - **Offermans, Wil.** *Tsuro-no-sugomori.* Zimmermann, 1999. - **Dury, Stephan.** *Die Zirkuläratmung auf der Flöte***.** Zimmermann, 1992. - **Dick, Robert.** *Lookout for flute alone.* Multiple Breath M.C. ,1989. - **Dick, Robert.** *Tone development through extended techniques.* Multiple Breath M.C. ,1986. - **Artaud, Pierre-Yves.** *Harmoniques.Exercise Book. Simple notes and multisounds.* Billaudot, 1992. - **Aitken, Robert.** *Icicle for flute alone.* Editions Musicales Transatlantiques, 1978. - **Hunziker Dominique; Utagawa Anne.** *Flautando 4.Musique Contemporaine pour Flûte.* Nepomuk, 1994 - **Moyse, Marcel.** *Tone development through Interpretation for the flute and other wind instruments.* Mc Ginnis & Marx, 1962. - **Bernold, Philippe.** *La technique d´Embouchure.* La Stravaganza - **Reichert, Matthieu André.** *Sept exercices journaliers Op.5.* Leduc, 1950. - **Taffanel, Paul; Gaubert, Philippe.** *17 Grands Exercices Journaliers de Mécanisme pour Flûte.* Alphonse Leduc.	Sonata; Samuel Barber: Canzone (1959); Darius Milhaud: Sonatina; Olivier Messiaen: Vocalise Etude No 151; Μανώλης Καλομοίρης: Vocalise Etude; ΣΤ) Έργα σύγχρονου φλαουτιστικού ρεπερτορίου: Robert Aitken:Icicle για σόλο φλάουτο; Κουνάδης Αργύρης, 5 Skizzen für Soloflöte; Wil Offermans: Tsuro no Sugomori για σόλο φλάουτο; Philippe Racine:Chanson Triste για σόλο φλάουτο; Ulrich Gasser: Orpheus´ Gesang nach Misslungener Flucht φια σόλο φλάουτο ή αλτο φλάουτο ή μπάσο φλάουτο; Kazuo Fukushima: Ekagra για άλτο φλάουτο και πιάνο; Ζ) Σπουδές: J. Andersen Op.30, Op. 63; Benoit Tranquille Berbiguier:18 σπουδές; Theobald Boehm: 24 καπρίτσια Op.26; Harald Genzmer: Neuzeitliche Etüden I; Luigi Hugues: 30 Studies Op.32; Paul Jeanjean: 16 Etudes Modernes
6.3.Μουσική Σύμπραξη	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **6.3.1** Να αναπτύξει ρυθμική σταθερότητα και πειθαρχία, ώστε να μπορεί να συμπράξει με άλλους μουσικούς. **6.3.2** Να εξασκήσει και να	**Ενδεικτικό ρεπερτόριο για σύνολο φλάουτων:** **1. Ντουέτα** - **Naudot, Jaques Christophe**. *Sonata.* Taylor - **Couperin, François.** *Duo Sol Majeur.* Schott, 1967 - **Hugues, Luigi.** *La scuola del Flauto Op. 51. 3o Grado*. Veggetti - **Reicha, Anton.** *Three Romances Op 21.*	**6.3.1** Ο καθηγητής φλάουτου μπορεί να περιλάβει και να προετοιμάσει τον μαθητή για τρεις έως έξι δραστηριότητες μουσικής σύμπραξης σε σύνολα φλάουτων, σύνολα μουσικής δωματίου με διαφορετικά όργανα ή μεγαλύτερα μουσικά σύνολα

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	αναπτύξει την ακοή του. **6.3.3** Να μάθει να ανταποκρίνεται άμεσα και δημιουργικά σε διαφορετικές μουσικές προσεγγίσεις και ερμηνείες. **6.3.4** Να μάθει να επικοινωνεί τις μουσικές προθέσεις του λεκτικά αλλά και μέσω της μουσικής του έκφρασης και κίνησης. **6.3.5** Να αναπτύξει ικανότητες ελέγχου και προσαρμογής της έντασης, του κουρδίσματος και της ποιότητας του ήχου ανάλογα με τις ανάγκες του συνόλου. **6.3.6** Να αναπτύξει την ταχύτητα επεξεργασίας της πληροφορίας (ακουστικής και οπτικής) και να βελτιώσει την prima vista του. **6.3.7** Να γνωρίσει ενεργά νέο ρεπερτόριο μουσικής δωματίου με φλάουτο διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων. **6.3.8** Να γνωρίσει ενεργά ορχηστρικό ρεπερτόριο. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του 5ου επιπέδου επιδιώκεται:** **6.3.9** Να παίζει με άλλους φλαουτίστες κομμάτια κατά κανόνα πρωτότυπα και κατάλληλα για το επίπεδό του **6.3.10** Να παίζει σε μικρά και μεγάλα σύνολα μουσικής δωματίου έργα πρωτότυπα ή μεταγραφές κατάλληλες για το	- **Kuhlau, Friedrich.** *3 Duos Brillants Op.102.*. International Music Company - **Cage, John.** *Three pieces for Flute Duet.* Peters - **Muczynski, Robert.** *Duos for flutes Op. 34.* Schirmer, 1974 - **Hindemith, Paul**. *Canonic Sonatina Op.31. No 3.* Schott, 2002. - **Kessick, Marlaena.** *Exotic Perfumes.* Henry Litolff, 1987. **2. Τρίο** - **Bach, Johann Sebastian.** *15 Sinfonien für drei Flöten hrsg Petri.* Noetzel, 1996. - **Beethoven, Ludwig van.** *Grand Trio Op.87 transcribed by Albert Arnaud.* Southern Music Company, 1942. - **Feldmann, Morton.** *Trio for flute.* Universal, 2006. - **Brahms, Johannes.** *13 Kanons Op. 113 for three to six flutes arr. Frank Michael.* Zimmermann, 1997. - **Michael, Frank.** *Dumka op. 69.* Zimmermann, 1994. **3. Κουαρτέτα** - **Schubert, Franz.** *The Art of Articulation. 24 Songs by Franz Schubert arranged by Richard Müller-Dombois for 4 flutes.* Syrinx, 1993. - **Briccialdi, Giulio.** *Quartetto a la maggiore.* Alessio Bacci, 2010. - **Berthomieu, Marc**. Chats…. Gérard Billaudot Éditeur **4. Πέντε ή περισσότερα φλάουτα** - **Boismortier, Joseph Bodin de**. *6 Concertos for five flutes.* Bärenreiter 1989 - **Καίσαρης, Σπύρος.** Myosotis Valse. Μεταγραφή για χορωδία φλάουτων από τον Σπύρο Προσωπάρη - **Offermans, Wil.** *Jungle Dance for bottles and flutes.* Yimmermann 1995 **Ενδεικτικό ρεπερτόριο για μεικτά σύνολα μουσικής δωματίου με φλάουτο** - **Haydn, Joseph.** *London Trios for two flutes and Violoncello.* Bärenreiter 1931 - **Haydn, Michael.** *Quartett D-Dur for Flute, Violin, Viola and Violoncello.*	(ορχήστρα, μπάντα). Σε αυτό το επίπεδο οι περισσότερες δραστηριότητες θα λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων. Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ’ όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και διαγνωστικά για διαπίστωση του επιπέδου στο οποίο ανήκει. **6.3.2 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την ολοκλήρωση του επιπέδου πρέπει ο μαθητής να ασχοληθεί συστηματικά με έναν μικρό κύκλο δραστηριοτήτων μουσικής σύμπραξης ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας σε μουσικό σύνολο και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά και ανάλογα με το επίπεδο των συνολικών τεχνικών και μουσικών δυνατοτήτων του. **6.3.3 Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Η αξιολόγηση γίνεται με εκτέλεση ενός κομματιού στο οποίο ο μαθητής συμπράττει με μικρό ή μεγάλο σύνολο μαθητών μουσικής. Για την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κομματιού σε σύνολο μουσικής, δηλαδή η άρτια προετοιμασία, η ηχοχρωματική ανταπόκριση και η προσαρμοστικότητα στην μουσική ροή και στις ερμηνευτικές προθέσεις της ομάδας.

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	επίπεδό του. **6.3.11** Να συμμετέχει σε μεγάλα σύνολα (ορχήστρα, μπάντα) αναλαμβάνοντας ρόλο κατάλληλο για το επίπεδό του. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** **6.3.12** Να διευρύνει τις εκφραστικές του δυνατότητες και την μουσική του αντίληψή αξιοποιώντας τη διαρκή ανατροφοδότηση και τα ερεθίσματα που προέρχονται από τη μουσική ομάδα. **6.3.13** Να μαθαίνει να συνεργάζεται δημιουργικά και να αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το περιβάλλον της πρόβας και της συναυλίας. **6.3.14** Να αναπτύξει την κριτική του ικανότητα ώστε να αναγνωρίζει το μουσικό ρόλο του και να προσαρμόζει το παίξιμό του προς όφελος ενός άρτιου ομαδικού αποτελέσματος.	Robert Linau, 1959. **- Donizetti, Gaetano.** Trio for Flute, bassoon and piano. Henry Litolff 1972 **- Κίκου, Ευαγγελία**. *Flowers of the Plains για φλάουτο, άλτο φλάουτο και πιάνο.*	
6.4 Συμπληρωματικές / υποστηρικτικές γνώσεις και δεξιότητες στο φλάουτο. **ΠΔ1:**	**Ο μαθητής αρχικά επιδιώκεται:** **6.4.1.1** Να αναπτύξει κριτική ακοή με άμεση μουσική ανταπόκριση **6.4.1.2** Να κατανοήσει βιωματικά όλα τα βασικά στοιχεία της μουσικής γλώσσας, αποκτώντας μια ολοκληρωμένη αντίληψη της αρμονίας, του ρυθμού και της	**6.4.1 Περιεχόμενο:** 4 Θεματικές ενότητες **6.4.1.1 Ελεύθερος Αυτοσχεδιασμός** Ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός μπορεί να ξεκινήσει στα αρχικά στάδια χωρίς το φλάουτο με τη χρήση της φωνής, με σωματική επίκρουση (body percussion), με σφυρίγματα, με συνδυασμό κινήσεων και ήχων (όπως παλαμάκια και βηματισμούς), και σταδιακά να μεταφέρεται στο όργανο, όπου μπορούν αρχικά να γίνονται συγκεκριμένες προτάσεις από τον δάσκαλο ως προς τα μέσα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν . Ο	**6.4.1.1** Ο "Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο φλάουτο" αποτελεί τμήμα του πεδίου ανάπτυξης "συμπληρωματικών και υποστηρικτικών γνώσεων και δεξιοτήτων" στο φλάουτο. Ο καθηγητής φλάουτου καλείται να συμπεριλάβει κατ΄ ελάχιστον οκτώ δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους που να καλύπτουν τις

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
Αυτοσχεδιασμός και δημιουργία στο φλάουτο	φόρμας. **6.4.1.3** Να ενισχύσει τη δημιουργική εκτέλεση χωρίς τη χρήση συμβατικής μουσικής σημειογραφίας διευκολύνοντας έτσι και την απομνημόνευση κομματιών, όπως και την επικέντρωση στο μουσικό και ερμηνευτικό περιεχόμενο αντί της σημειογραφίας. **6.4.1.4** Να αυξήσει την αυτοπεποίθηση και ακεραιότητα του στην εκτέλεση και χρήση του μουσικού οργάνου. **6.4.1.5** Να ενεργοποιήσει τη διαίσθηση και τη φαντασία του και να εκφράζεται κατά τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο. **6.4.1.6** Να εξασκήσει την ακουστική του αγωγή. **6.4.1.7** Να αναπτύξει ικανότητες σύμπραξης, προσαρμογής και να εξελίξει τα αντανακλαστικά του σε αυτοσχεδιαστικές εκτελέσεις με άλλους μουσικούς. **6.4.1.8** Να εφαρμόσει θεωρητικές μουσικές γνώσεις στην πράξη μέσω του αυτοσχεδιασμού, της διάνθισης και της σύνθεσης. **6.4.1.9** Να επωφεληθεί από τις πολλαπλές ευκαιρίες άτυπης μάθησης που προκύπτουν από δραστηριότητες μουσικού αυτοσχεδιασμού και να βοηθηθεί στο να γνωρίσει και να	δάσκαλος μπορεί για παράδειγμα να προτρέψει τον μαθητή να διαδράσει αυθόρμητα με το παρόν ηχητικό περιβάλλον, όπως α)πουλιά που κελαηδούν, β) βαπόρι που περνάει, γ) αστραπόβροντα, βροχή) υπό τη μορφή μίμησης, σχολιασμού είτε ερωταπάντησης. Να υποδείξει στον μαθητή ποιες τεχνικές θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει και σε ποιες περιοχές του οργάνου θα μπορούσε να κινηθεί, όπως στα παραπάνω παραδείγματα α) τρίλιες και τρέμολι στη μεσαία και πάνω οκτάβα του φλάουτου ή στο πίκολο, β) μακρόσυρτοι ήχοι στην κάτω και μεσαία οκτάβα, jet whistles, ρυθμικά slaps και γ) επίκρουση κλειδιών (key klicks), ήχοι με πρόσμιξη αέρα, αιολικοί ήχοι, εξερευνώντας έτσι τις ηχητικές δυνατότητες του οργάνου. Στο 6ο επίπεδο ο ελεύθερος αυτοσχεδιασμός γίνεται με **ηχητική απόκριση ανάμεσα σε μεγαλύτερες ομάδες μουσικών**, όπου οι μαθητές αντιδρούν στα ηχητικά ερεθίσματα που δίνουν ο ένας στον άλλο, αρχικά με διαδοχικό, και στη συνέχεια και με ταυτόχρονο παίξιμο. Οι μαθητές ενθαρρύνονται στο να εξερευνήσουν και να διευρύνουν τα όρια των εκφραστικών τους δυνατοτήτων. Ιδιαίτερη θέση κατέχει η χρήση διευρυμένων τεχνικών (ταυτόχρονο τραγούδι και παίξιμο μονοφωνικό ή σε παράλληλη κίνηση και πολυφωνικό), ήχοι αέρα (air sounds), πολυήχοι (multiphonics), σφυριχτοί/ψιθυριστοί ήχοι (whistle tones), αιολικοί ήχοι, διευρυμένα ηχοχρώματα μέσω εναλλακτικών δαχτυλισμών, μικροτόνοι, φρουλάτο (flutter tongue), επίκρουση κλειδιών (key klicks), γλωσσικά εμπήγματα (tongue rams), πιτσικάτο γλώσσας (slap tongue), glissandi κα. Ο δάσκαλος στηρίζει τη δράση με συζητήσεις για την ισορροπία της σύνθεσης. **6.4.1.2 Ο δομημένος αυτοσχεδιασμός:** Σε αυτήν τη μορφή αυτοσχεδιασμού ο δάσκαλος ορίζει κάποιες παραμέτρους που δημιουργούν ένα μερικά προκαθορισμένο πλαίσιο. Το πλαίσιο αυτό μπορεί για παράδειγμα να είναι: ρυθμικό, μελωδικό, ηχοχρωματικό/φασματικό, αρμονικό/τροπικό, στιλιστικό/υφολογικό, με μορφή παρτιτούρας με μη συμβατική σημειογραφία ή και συνδυασμός των παραπάνω. Ο δομημένος αυτοσχεδιασμός μπορεί έτσι να προσδιοριστεί περαιτέρω ως:	τέσσερις μεγαλύτερες θεματικές ενότητες. Κάποιες από τις δραστηριότητες μπορούν να ολοκληρωθούν σε ένα μάθημα και κάποιες μπορούν να λειτουργήσουν υπό μορφή project για κύκλο μαθημάτων ή ακόμη και να συνδυαστούν με άλλες δραστηριότητες και να υποστηρίξουν στόχους άλλων θεματικών πεδίων όπως η μουσική σύμπραξη, η διδασκαλία της θεωρίας της αρμονίας και της ανάλυσης, η χρήση των διευρυμένων τεχνικών στο φλάουτο και η σύνδεση με άλλα πεδία των τεχνών. Ο μαθητής αξιολογείται διά της ακροάσεως στα μαθήματα καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους για την πρόοδό του και το βαθμό επίτευξης των στόχων του μαθήματος σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο. **6.4.1.2 Ελάχιστες απαιτήσεις ύλης:** Για την ολοκλήρωση αυτού του επιπέδου πρέπει ο μαθητής να ασχοληθεί συστηματικά με ένα μικρό κύκλο δραστηριοτήτων αυτοσχεδιασμού, ώστε να αποκτήσει μια σημαντική εμπειρία λειτουργίας των διαφόρων πρακτικών και να μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά και με τρόπο που να αντιστοιχεί στις φλαουτιστικές του δεξιότητες και να αντανακλά τις ευρύτερες μουσικές του γνώσεις και δυνατότητες. **6.4.1.3 Τελική ετήσια αξιολόγηση (εξετάσεις):** Η αξιολόγηση γίνεται με μια δραστηριότητα, όπου καθορίζονται οι

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	διαμορφώσει μέσα από αυτές τη μαθησιακή του ταυτότητα. **6.4.1.10** Να αντιληφθεί τα σημεία επαφής, να γνωρίσει και να συνδιαλλαγεί με άλλα πεδία των τεχνών **6.4.1.11** Να εξερευνήσει και να εξοικειωθεί πειραματιζόμενος μέσω των οδών του αυτοσχεδιασμού σε βάθος με τον τρόπο λειτουργίας του φλάουτου αποκτώντας μεγαλύτερη αρτιότητα ως εκτελεστής και διευρύνοντας τις εκφραστικές του δυνατότητες. **Ο μαθητής μέχρι το τέλος του 6ου επιπέδου επιδιώκεται:** **6.4.1.12** Να αυτοσχεδιάσει ρυθμικά, μελωδικά και αρμονικά με συνοδεία μουσικού συνόλου. **6.4.1.13** Να επιχειρήσει μελωδικές μελοποιήσεις και εναρμονίσεις σε δοσμένο στίχο. **6.4.1.14** Να έχει την εμπειρία του στιλιστικού αυτοσχεδιασμού με πρότυπο πολλά διαφορετικά στυλ του κλασικού ρεπερτορίου. **Ευρύτεροι παιδαγωγικοί στόχοι – μεταγνωστικές λειτουργίες και επιδιώξεις:** **6.4.2.15** Να αναπτύξει ο μαθητής τα αντανακλαστικά για άμεσες τεχνικές επίλυσης μουσικών	**Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός**, **μελωδικός αυτοσχεδιασμός**, **ηχοχρωματικός/φασματικός αυτοσχεδιασμός**, **Αρμονικός αυτοσχεδιασμός/τροπικός αυτοσχεδιασμός**, **στιλιστικός αυτοσχεδιασμός και αυτοσχεδιασμός με οδηγό μία παρτιτούρα ή κάποιον άλλο οδηγό με μη συμβατική σημειογραφία** τα παραπάνω είδη περιγράφονται αναλυτικά στο εισαγωγικό σημείωμα σχετικά με τον αυτοσχεδιασμό και τη δημιουργία στο φλάουτο όπως και στο αντίστοιχο Π.Σ. του 5ου επιπέδου. Στο 6ο επίπεδο επιδιώκεται ο **συνδυασμός και ταυτόχρονη χρήση πολλαπλών παραμέτρων** του δομημένου αυτοσχεδιασμού. **Συγκεκριμένα:** **6.4.1.2.1** Σε αυτό το επίπεδο επιδιώκεται ο μαθητής να συμμετέχει σταθερά **σε μεγαλύτερο μουσικό σύνολο** με τη συμμετοχή διδασκόντων ή άλλων έμπειρων μουσικών και να εξοικειωθεί με τον αυτοσχεδιασμό πάνω σε γνωστές αρμονικές ακολουθίες. Ο μαθητής αυτοσχεδιάζει σε συνεργασία και αλληλεπίδραση με τους άλλους μουσικούς, ανάλογα με το σχήμα και τον τύπο του αυτοσχεδιασμού. **6.4.1.2.2** Στο 6ο επίπεδο επιδιώκεται ο μαθητής να ασχοληθεί **με τη μελωδική σύνθεση μελοποιώντας δοσμένους στίχους και παράλληλα εναρμονίζοντάς τους** . Οι συνθέσεις μπορούν να περιέχουν αυτοσχεδιαστικά στοιχεία ανάμεσα στο στιχουργικό/ποιητικό λόγο, και η δραστηριότητα μπορεί να ολοκληρωθεί σαν project σε βάθος ολόκληρου του 6ου επιπέδου, σε συνεργασία με το μάθημα των Νέων Ελληνικών (επιλογή κειμένου), της Μορφολογίας (ανάλυση φόρμας τραγουδιού), της Αρμονίας (Εναρμόνιση) και της Μονωδίας (τραγούδι) (σύνδεση με διαφορετικά θεματικά πεδία από το πρόγραμμα σπουδών). **6.4.1.2.3** Σε αυτό το επίπεδο ο μαθητής εμβαθύνει στον **αυτοσχεδιασμό σε διαφορετικά μουσικά του λεγόμενου κλασικού ρεπερτορίου**. Προτρέπεται από τον δάσκαλο καταρχήν να ομαδοποιήσει σύμφωνα με το μουσικό ιδίωμα και να απομνημονεύσει φράσεις από το ρεπερτόριο που έχει παίξει αλλά και από το ευρύτερο ρεπερτόριο του φλάουτου να τις περιγράψει, να τις συγκρίνει και έπειτα να τις παραλλάξει στιλιστικά.	παράμετροι αυτοσχεδιασμού (όπως μελωδικός αυτοσχεδιασμός, ρυθμικός αυτοσχεδιασμός, ηχοχρωματικός/ φασματικός, τροπικός/αρμονικός αυτοσχεδιασμός, στιλιστικός, αυτοσχεδιασμός, αυτοσχεδιασμός με οδηγό μία παρτιτούρα ή κάποιον άλλο οδηγό με μη συμβατική σημειογραφία) ανάλογα με το επίπεδο της συνολικής τεχνικής και μουσικής ικανότητας του μαθητή. **6.4.1.4 Προτεινόμενη βιβλιογραφία για διδασκαλία και αξιολόγηση** - **Crook, Hal**. *How to improvise: An Approach to practicing Improvisation*. Advance Music, 1991 - **Juchem, Dirko**. *Modern Flute Concept.* Schott Music, 2011. - **Offermans, Wil**. *For the contemporary flutist: Studie No 12 of 12 Studies for the Flute* Zimmermann, Frankfurt 1992 - **Reisige, Tobias & Karaula, Anto & Konrads Marko.** *Wildes Holz: Einfach Improvisieren lernen mit Wildes Holz.* HolzRecords, Köln 2011 - **Reiter, Gerhard.** *Body Percussion I.* MV Helbling, Innsbruck 1998. - **Reiter, Gerhard.** *Live!-Basic Beats.* MV Helbling, Esslingen 2005. - **ABRSM:** *Musicianship in Practice*, Book III, ABRSM Publishing, 1996. - **McGhee, Andy:** *Improvisation for Flute: The Scale/Mode Approach.* Berklee Press Publications, 2009. - **Friesen, Eugene:** *Improvisation for*

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΓΝΩΣΕΩΝ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ	ΣΤΟΧΟΙ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
	προβλημάτων. **6.4.1.16** Να αντιμετωπίζει ο μαθητής με αυτοπεποίθηση την δημιουργική διαδικασία της εκτέλεσης ενός άγνωστου μουσικού κομματιού που ο ίδιος το διαμορφώνει την ώρα της δημιουργίας του, αποκτώντας μεγαλύτερη συστηματικότητα και αυτονομία στη μουσική του εξέλιξη όπως και στη μαεστρία του οργάνου του. **6.4.1.17** Να αναπτύξει ο μαθητής την κριτική ικανότητα και τη δυνατότητα άμεσης επιλογής συνειδητής ανάδειξης ή παράλειψης στοιχείων κατά τη διαδικασία δημιουργίας ενός μουσικού κομματιού και να αναπτύξει την προσωπική του αισθητική. **6.4.1.18** Να μπορεί ο μαθητής να διακρίνει τα διάφορα μουσικά ιδιώματα και να μπορεί να παράγει αυθόρμητα κατ΄ αρχήν με τη φωνή του σύντομους αυτοσχεδιασμούς και να διανθίζει απλό τρόπο μία μελωδία στο φλάουτο σύμφωνα με ένα προκαθορισμένο μουσικό ύφος.	Επίσης ο μαθητής εμβαθύνει στην **διάνθιση μέσω ποικιλμάτων σε έργα της μπαρόκ και προκλασικής εποχής.** Στο πλαίσιο αυτό συνίσταται για παράδειγμα να μελετήσει μέρη από τις δώδεκα μεθοδικές σονάτες του G.Ph. Telemann. Απόσπασμα από την αρχή της πρώτης από τις δώδεκα μεθοδικές σονάτες του G.Ph. Telemann. **6. 1.2.4** Στο 6ο επίπεδο ο μαθητής επιδιώκεται να **ερμηνεύει γραφικές παρτιτούρες και άλλους οδηγούς μη συμβατικής σημειογραφίας στο πλαίσιο ενός μεγαλύτερου μουσικού συνόλου.**	*Classical Musicians: Strategies for Creativity and Expression.* Berklee Press Publications, 2012. **- Schmitz, Hans-Peter:** *Die Kunst der Verzierung im 18. Jahrhundert: Instrumentale und Vokale Musizierpraxis in Beispielen.* Bärenreiter, 1983 **- Telemann, Georg Philipp:** 12 Methodische Sonaten http://burrito.whatbox.ca:15263/imglnks/usimg/7/70/IMSLP316989-PMLP128830-Tel_meth_son395.pdf http://imslp.nl/imglnks/usimg/9/9f/IMSLP317039-PMLP128830-Tel_meth_son_2398.pdf **- Τσούχλος, Νίκος:** *Τέχνη των συναισθημάτων και των συγκινήσεων: Μουσικοί εκτελεστές στη Γερμανία του Διαφωτισμού.* Gabrihl;idhw 2011 **- Hotteterre, Jaques – Martin:** *Basics of the Flute, the Recorder and the Oboe in Three Parts.* Paris 1707 **- Quanz, Johann-Joachim.** *On playing the flute.* Northeastern University Press, 2001.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ – ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟ

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ (6 ΕΠΙΠΕΔΑ)

1. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

Το μάθημα του βιολοντσέλου αποτελεί μία από τις 42 μουσικές ειδικεύσεις που καθορίζονται για τα Μουσικά Σχολεία. Ως ατομικό όργανο επιλογής, προβλέπεται με βάση το ωρολόγιο πρόγραμμα, η διδασκαλία δύο διδακτικών ωρών εβδομαδιαίως για κάθε μια από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου και μίας ώρας εβδομαδιαίως για το Λύκειο.

Το βιολοντσέλο από την εμφάνισή του το 16ο αιώνα έως σήμερα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του κουαρτέτου εγχόρδων και κατ΄ επέκταση της ορχήστρας εγχόρδων ή της συμφωνικής ορχήστρας αλλά και σημαντικό όργανο για κάθε άλλο μουσικό συνδυασμό. Λόγω των απεριόριστων τεχνικών και εκφραστικών δυνατοτήτων του, το βιολοντσέλο μπορεί να λειτουργήσει τόσο ως όργανο συνοδείας όσο και ως σολιστικό όργανο. Ο μαθητής επιλέγοντας το βιολοντσέλο ως όργανο επιλογής έχει τη δυνατότητα να μυηθεί στη τέχνη της μουσικής μέσα από τη εκτέλεση – ερμηνεία έργων από την εποχή του Μπαρόκ έως την εποχή μας.

2. ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

Το Πρόγραμμα Σπουδών που ακολουθεί, έχει για κάθε επίπεδο την εξής διάρθρωση: το Κύριο μέρος (πίνακας) και την ετήσια αξιολόγηση. Το κύριο μέρος αποτελείται από πίνακα τεσσάρων στηλών. Στην πρώτη στήλη αναγράφεται ο τίτλος του στόχου αναφορικά με το επίπεδο (οργανωτής στόχων). Στη δεύτερη στήλη περιγράφεται αναλυτικά ο στόχος και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Στην τρίτη στήλη περιγράφονται οι προτεινόμενες διδακτικές δραστηριότητες για την επίτευξη του στόχου, και στην τέταρτη στήλη περιλαμβάνεται ενδεικτικό εκπαιδευτικό υλικό, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο.

3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση που αφορά το καθημερινό μάθημα και την επίδοση του μαθητή σε κάθε τρίμηνο περιγράφονται στην εισαγωγή. Ο μαθητής αξιολογείται σε κάθε μάθημα δια της ακροάσεως. Η αξιολόγηση αυτή αποτυπώνεται αθροιστικά και αριθμητικά στον προφορικό βαθμό κάθε τριμήνου (βλ. 2.2, εισαγωγή για όλα τα μουσικά όργανα).

Τελικές εξετάσεις ακρόασης όπου, εφόσον ο μαθητής έχει κατακτήσει κατ' ελάχιστο την απαιτούμενη διδακτική ύλη, εξετάζεται στα εξής αντικείμενα:

- Εκτέλεση μίας σπουδής.
- Εκτέλεση ενός έργου του ρεπερτορίου με ακρίβεια στις διάρκειες, στη ρυθμική αγωγή και στη μουσική σημειολογία που ορίζει ο συνθέτης.
- Έλεγχος γνώσης των διδαχθεισών κλιμάκων και αρπέζ.
- Εκτέλεση, χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις (ακρίβειας τέμπο, λαθών κατά την εκτέλεση κ.λπ.) μιας σπουδής ή έργου ρεπερτορίου από τη διδαχθείσα ύλη που επιλέγει η επιτροπή εξέτασης από το βιβλίο ύλης.
- Εκ πρώτης όψεως ανάγνωση δυσκολίας αντίστοιχης του επιπέδου.
- Ερωτήσεις επί της διδαχθείσας ύλης ιστορίας του οργάνου. Ερωτήσεις για τα έργα που ερμήνευσε ο μαθητής που αφορούν το στυλ, την εποχή και το συνθέτη τους.

Η επιτροπή εξετάσεων αποτιμά συνολικά την επίδοση της εξέτασης, χωρίς να βαθμολογεί κάθε ένα από τα προηγούμενα αντικείμενα ξεχωριστά.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟΥ - ΕΠΙΠΕΔΟ 1

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
1. Ιστορική, μορφολογική αναφορά	1.1 Ο μαθητής επιδιώκεται να γνωρίσει την προϊστορία του βιολοντσέλου και την εξέλιξή του μέχρι την τελική ιστορική του μορφή. 1.2 Να γνωρίσει την ονομασία όλων των μερών του οργάνου, καθώς και τη χρησιμότητά τους. 1.3 Να γνωρίσει με σαφήνεια κάθε περιοχή του δοξαριού, με το όνομά της. 1.4 Να γνωρίσει τα μουσικά έργα του ρεπερτορίου του βιολοντσέλου.	1.1.1 Ιστορία των προγόνων του βιολοντσέλου και της εξέλιξής του στο χώρο και το χρόνο. 1.2.1 Παρουσίαση του οργάνου εξωτερικά και εσωτερικά. 1.3.1 Παρουσίαση και οριοθέτηση των περιοχών του δοξαριού. 1.4.1 Ακρόαση συναυλιών, έρευνα στο διαδίκτυο, μέσα αναπαραγωγής μουσικής.	
2. Στάση σώματος και τοποθέτηση χεριών	2.1 Ο μαθητής πρέπει να τοποθετήσει σωστά τα πόδια του, τον κορμό του, τους ώμους, τους αγκώνες και τους καρπούς και να τοποθετήσει το βιολοντσέλο στο σωστό ύψος σε σχέση με το σώμα του. 2.2 Να γνωρίσει την ονομασία όλων των μελών του χεριού. 2.3 Να κατανοήσει τον τρόπο που κρατούμε το δοξάρι και τον τρόπο που τοποθετούμε το αριστερό χέρι, με ιδιαίτερη έμφαση στον αντίχειρα. 2.4 Να αναγνωρίσει τις ομοιότητες ως προς τη χρήση των δύο χεριών.	2.1.1 Σωστή ανατομική τοποθέτηση όλου του σώματος σε σχέση με το όργανο και το κάθισμα. 2.2.1 Ονομασία των μελών και των κλειδώσεων του χεριού και εξήγηση της λειτουργίας τους. 2.3.1 Τοποθετούμε τα χέρια και τα δάκτυλα ένα-ένα με ακρίβεια και ελάχιστη πίεση. 2.3.2 Χρησιμοποιούμε φωτογραφικό υλικό. 2.4.1 Εξήγηση των κοινών λειτουργιών και κρατήματος των δύο χεριών.	
3. Παραγωγή και ποιότητα ήχου	3.1 Ο μαθητής καλείται να γνωρίσει τα χαρακτηριστικά του καλού ήχου. 3.2 Να γνωρίσει το μηχανισμό παραγωγής του ήχου. 3.3 Να καταφέρει να παράγει τον ελεύθερο και αβίαστο ήχο της χορδής.	3.1.1 Παρουσίαση της ελευθερίας, της ομαλότητας και του αβίαστου ήχου της χορδής. 3.2.1 Εξήγηση της σχέσης δοξαριού χορδής και της λειτουργίας παραγωγής ήχου. 3.3.1 Ασκήσεις μεγάλων και γρήγορων κινήσεων του δοξαριού.	
4. Ανάγνωση και τεχνική	4.1 Το κλειδί 4.1.1. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίζει, να διαβάζει και να γράφει το κλειδί του Φα.	4.1.1 Το σχηματίζουμε σε πεντάγραμμο ή στον πίνακα και το δείχνομε στο βιβλίο 4.1.2 Τονίζουμε τη σημασία της τέταρτης γραμμής που δίνει την ονομασία στη νότα φα 4.1.3 Να σχηματιστεί από τον μαθητή το κλειδί του Φα και η νότα φα στο πεντάγραμμο	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
		4.1.4 Επισημαίνουμε τη σχέση του κλειδιού του φα με το κλειδί του σολ ως προς την περιοχή του τονικού ύψους που καλύπτει.	
	4.2 Pizzicato. Εφαρμογή των pizzicato σε όλες τις χορδές.	4.2.1 Τοποθέτηση του δεξιού χεριού στην ταστιέρα 4.2.2 Τρόπος εφαρμογής των pizz. στις χορδές (Bartok, Π - V, κ.ά.). 4.2.3 Ασκήσεις pizzicato σε ανοιχτές χορδές.	
	4.3. Κούρδισμα. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίζει τις ανοικτές χορδές του βιολοντσέλου	4.3.1 Να παίξει pizzicato τις ανοιχτές χορδές πολλές φορές από τη Ντο προς τη Λα και το αντίστροφο και να λέει ταυτόχρονα το όνομά τους. 4.3.2 Να τις βρει και να τις παίξει στο πιάνο. 4.3.3 Να τις τραγουδήσει (στο τονικό ύψος που μπορεί). 4.3.4 Να τις γράψει στο πεντάγραμμο, να τις αριθμήσει και να τις μάθει. 4.3.5 Να ακούσει από τον καθηγητή, χωρίς να βλέπει και να αναγνωρίσει κάθε χορδή. 4.3.6 Να ακούσει τον καθηγητή πώς κουρδίζει παίζοντας διπλές χορδές και να εξοικειωθεί στο άκουσμα του διαστήματος 5ης.	
	4.4 Δακτυλοθεσία: Ο μαθητής καλείται να εξασκηθεί στα εξής: Εύρεση της πρώτης θέσης σε όλες τις χορδές.. Ορθή τοποθέτηση των δαχτύλων στην ταστιέρα στην πρώτη θέση. Αναγνώριση των ονομάτων των φθόγγων στην πρώτη θέση σε όλες τις χορδές και γραφή στο πεντάγραμμο. Συνειδητοποίηση της σχέσης ανοίγματος ανάμεσα στα δάχτυλα. Γρήγορη εναλλαγή με συνδυασμούς των δαχτύλων σε μία χορδή στην πρώτη θέση. Μεταφορά του αριστερού χεριού σε δύο γειτονικές χορδές στην πρώτη θέση. Συνδυασμός δαχτύλων σε δύο χορδές στην πρώτη θέση. Κίνηση των δαχτύλων σε τρεις χορδές στην πρώτη θέση. Κίνηση των δαχτύλων σε τέσσερις χορδές στην πρώτη θέση. Εκτέλεση διαστημάτων τρίτης, πέμπτης, έκτης, έβδομης και οκτάβας.	4.4.1Τοποθέτηση και των τεσσάρων δαχτύλων πάνω στη χορδή. 4.4.2 Τοποθέτηση του αντίχειρα κάτω από την ταστιέρα ανάμεσα στο 1ο και 2ο δάχτυλο. 4.4.3 Ασκήσεις για εύρεση της 1ης θέσης (π.χ. τοποθετώντας πολλές φορές το αριστερό χέρι στην 1η θέση). 4.4.4 Επαλήθευση της 1ης θέσης με πατημένα και τα τέσσερα δάχτυλα και ακούγοντας την οκτάβα από τη διπλανή χορδή. 4.4.5 Εύρεση της 1ης θέσης στη χορδή Ντο με μεταφορά από τη χορδή Σολ 4.4.6 Εύρεση της 1ης θέσης από ανοιχτή χορδή, τοποθετώντας μόνο το πρώτο δάχτυλο και ακούγοντας το διάστημα του τόνου 4.4.7 Ασκήσεις τοποθέτησης των δαχτύλων σε κάθε χορδή. Πρώτα pizz. και μετά με δοξάρι: 4.4.8 Ασκήσεις σε δύο χορδές και διαστήματα 2ας -οκτάβας: 4.4.9 Ασκήσεις σε τρεις και τέσσερις χορδές: 4.4.10 Ασκήσεις legato.	4.4.7 (Dotzauer, Method Vol.1,No 2-9), (Feuillard, Method No 1.1-1.15) 4.4.8(Dotzauer Method Vol.1, No 10-17), (Feuillard Method No 2-4) 4.4.9 (Dotzauer Method Vol.1,No 18-30), (Feuillard Method No 5) 4.4.10 (Dotzauer Method Vol.1,No 31-47), (Feuillard Method No 6-9)
	4.5 Προεκτάσεις: Εφαρμογή της προέκτασης του 1ου δαχτύλου προς τα πίσω (πάνω, ένα ημιτόνιο χαμηλότερα) σε	4.5.1 Ασκήσεις προέκτασης για το 1ο δάχτυλο. Όλους τους συνδυασμούς του προεκτεινόμενου δαχτύλου με τα υπόλοιπα.	4.5.1 (Dotzauer Method Vol.1,No 48,49), (Feuillard,

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	όλες τις χορδές. Εξάσκηση για την προέκταση του πρώτου δαχτύλου από τη φυσική θέση κατά ημιτόνιο χαμηλότερα σε όλες τις χορδές. Εφαρμογή της προέκτασης του χεριού προς τα μπροστά (κάτω, κατά ένα ημιτόνιο ψηλότερα).	4.5.2 Ασκήσεις προέκτασης με σταθερό το πρώτο δάχτυλο. Εφαρμογή της προέκτασης του χεριού και μετακίνηση του αντίχειρα και των υπόλοιπων δαχτύλων προς τα μπροστά (κάτω) κατά ένα ημιτόνιο ψηλότερα κρατώντας πατημένο το 1ο δάχτυλο, το οποίο τεντώνει. 4.5.3 Στον τρόπο εκμάθησης των προεκτάσεων χρησιμοποιούμε τις ανάλογες κλίμακες όπως φα μείζονα, σι ύφεση μείζονα μι ύφεση μείζονα και ρε μείζονα.	Method No 10,12,13) 4.5.2 (Dotzauer Method Vol.1,No 65), (Feuillard Method No 10)
	4.6. Θέσεις/ Μισή θέση: Ο μαθητής καλείται να ανταποκριθεί σε αυτή την αλλαγή θέσης μετακινώντας ολόκληρο το χέρι μαζί με τον αντίχειρα και σχηματίζοντας τα διαστήματα με μεγαλύτερη τάση μεταξύ των δαχτύλων.	4.6.1.1 Να μάθει να κινεί ελεύθερα το αριστερό χέρι στην ταστιέρα πάνω και κάτω μαζί με τον αντίχειρα και χωρίς να πιέζει τις χορδές 4.6.1.2 Εναλλαγές από την πρώτη στη μισή θέση και το αντίστροφο.	4.6.1.2 (Feuillard, Method No 16)
	4.7 Κλίμακες. Στόχος είναι ο μαθητής να: 4.7.1 Κινεί άνετα, γρήγορα και στις σωστές θέσεις τα δάχτυλα στην πρώτη θέση. 4.7.2 Μπορεί να χρησιμοποιεί τους δακτυλισμούς του arpez. 4.7.3 Γυμνάσει τα δάχτυλα. Να σταθεροποιήσει το κούρδισμα.	4.7.1 Μελέτη όλων των μειζόνων κλιμάκων σε μία οκτάβα (ηΝτο+ σε δύο οκτάβες και μέχρι τη Φα+ πάμε στη Λα χορδή πρώτη θέση). Τις κλίμακες Ντο- Σολ- Ρε- Λα-(αρμονική και μελωδική) σε μία οκτάβα. 4.7.2 Στην εκμάθηση των κλιμάκων περιλαμβάνεται το 1ο αρπέζ και οι σχετικές με τις κλίμακες ασκήσεις. 4.7.3 Η εκμάθηση των κλιμάκων γίνεται με τρόπους, όπως π.χ. σε ολόκληρα, ήμισυ, τέταρτα, detached, 2, 3 και 4 legato.	
	4.8 Δοξάρι: Ο μαθητής καλείται: να γνωρίσει έναν από τους βασικούς τρόπους τοποθέτησης των δαχτύλων του δεξιού χεριού στο talon (γερμανικό-γαλλικό). Να τοποθετήσει σωστά το δοξάρι στις χορδές. Να κάνει σωστή χρήση του αγκώνα και του καρπού στις δύο κατευθύνσεις κίνησης του δοξαριού. Να αναγνωρίσει και να εκτελέσει τις δύο κατευθύνσεις του δοξαριού(Π Tirez και V Poussez). Να διατηρεί σταθερό το ηχητικό αποτέλεσμα σε όλο το μήκος του τόξου. Να παίζει τις ανοιχτές χορδές σε ολόκληρα, μισά και τέταρτα Να ξεχωρίζει τα τμήματα του δοξαριού. Να παίζει νότες με διαφορετικές αξίες σε μία χορδή.	4.8.1 Ασκήσεις τοποθέτησης του δοξαριού πάνω στις χορδές. 4.8.2 Χρήση των μισών τριχών και τοποθέτηση ανάμεσα στην ταστιέρα και τον καβαλάρη σε σταθερή θέση με φροντίδα του ηχητικού αποτελέσματος, και σε όλο το μήκος του τόξου (τενούτες). Επανάληψη πολλές φορές σε όλες τις χορδές. 4.8.3Ασκήσεις λειτουργίας του αγκώνα χωρίς το δοξάρι. Θέση του αγκώνα ανά επίπεδο, ανάλογα με τη χορδή που παίζεται. 4.8.4 Ασκήσεις σε ανοιχτές χορδές Tirez και Poussez σε αξία ολόκληρου και παύση ολόκληρου πριν την αλλαγή δοξαριού. 4.8.4 Ασκήσεις σε ανοιχτές χορδές Tirez και Poussez σε αξία ολόκληρου, ήμισυ και τετάρτου 4.8.4 Βάση-μέση-μύτη δοξαριού: Ασκήσεις με τέταρτα στα τρία σημεία του. 4.8.5 Ασκήσεις σε δύο, τρεις και τέσσερις χορδές.	4.8.4 (Dotzauer Method Vol.1,No 1) 4.8.5 (Dotzauer Method Vol.1,No 10,18,21)
	Να παίζει σε δύο, τρεις και τέσσερις χορδές. Να παίζει σε δύο ανοιχτές χορδές μαζί.	4.8.6 Ασκήσεις για δύο ανοιχτές χορδές μαζί. 4.8.7Ασκήσεις legato.	4.8.7 (Dotzauer Method Vol.1,No 31-47) (Feuillard,

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	Να παίζει legato σε μία και δύο χορδές. Να παίζει έως 4 ή και 8 φθόγγους legato. Να παίζει όγδοα χωριστά και να κάνει διαίρεση του δοξαριού.	4.8.9 Όγδοα χωριστά και διαίρεση του δοξαριού.	Method No 6-9) 4.8.9 (Dotzauer Method Vol.1,No 58-60)
5. Μουσική Ερμηνεία (ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ 1, 2 και 3)	5.1. Δυναμική: 5.1.1 Εξάσκηση στους συμβολισμούς *mf* , *f* , *mp* , *p* 5.1.2 Εφαρμογή σε μουσικές φράσεις.	5.1.1 Παράδειγμα με αύξηση και μείωση της δυναμικής της φωνής. Παράδειγμα με αύξηση και μείωση του φωτός στην αίθουσα. 5.1.2 Ο μαθητής καλείται να: Κάνει ασκήσεις δυναμικής σε ανοιχτές χορδές. Διακρίνει τους συμβολισμούς σε μία άσκηση και να τους εκτελεί. Εφαρμογή των δυναμικών στην κλίμακα.	
	5.2 Ηχόχρωμα. Αλλαγή ηχοχρώματος και εισαγωγή νέων τεχνικών όπως: 5.2.1 Το flageolet (αρμονικός). 5.2.2 Το glissando. 5.2.3 Ο μαθητής συνειδητοποιεί ότι τα ηχοχρώματα που παράγονται με διάφορες τεχνικές ποικίλουν και έχουν τη δυνατότητα να μιμηθούν ήχους από άλλα όργανα, ήχους της φύσης, μίας σειρήνας.	5.2.1 Να ακούσει από τον καθηγητή το συγκεκριμένο ηχόχρωμα και να εκτελέσει και ο μαθητής τους αρμονικούς στην 4η θέση (στην τονική και στην 5η), με το άγγιγμα του συγκεκριμένου σημείου της χορδής και χωρίς καθόλου πίεση. 5.2.2 Να ακούσει από τον καθηγητή το συγκεκριμένο ηχόχρωμα και να εκτελέσει και ο μαθητής glissando, αφού πρώτα εξασκηθεί στην ελεύθερη ολίσθηση του αριστερού χεριού στην ταστιέρα χωρίς καθόλου πίεση, και έπειτα με πίεση, αυξάνοντας ή μειώνοντας το τονικό ύψος. Εξήγηση γιατί συμβαίνει αυτό σε όργανα μη συγκερασμένα. 5.2.3 Να συνδυάσει τα ηχοχρώματα του flageolet ή φλαουτάτο με τον ήχο του φλάουτου. Να μιμηθεί το ηχόχρωμα του glissando με τη φωνή του και να το συνδυάσει με τον ήχο της σειρήνας. Να ακούσει και άλλα όργανα που έχουν αυτή τη δυνατότητα (βιολί , βιόλα, κοντραμπάσο, ούτι, λύρες).	
	5.3 Ταχύτητα εκτέλεσης (Tempo). Ο μαθητής καλείται να : 5.3.1 Εκτελέσει ασκήσεις σε αργά και γρήγορα tempi. 5.3.1.1 Αργά tempi: Largo - Adagio – Larghetto - Adagietto – Lento - Grave 5.3.1.2 Γρήγορα tempi: Τα γρήγορα tempi βασίζονται στο Allegro και τις παραλλαγές του. Allegro - allegro moderato - allegro assai - allegro con spirito - allegro molto - allegro con brio – vivace – presto – prestissimo.	5.3.1.1 Ο μαθητής ακούει από τον καθηγητή αποσπάσματα από έργα ή από σπουδές με αργά tempi Ακούει από μουσική βιβλιοθήκη του Σχολείου έργα για βιολοντσέλο με αργά tempi (π.χ. largo, με ρυθμικό χαρακτήρα , adagio, με μελωδικό χαρακτήρα). 5.3.1.2 Ο μαθητής ακούει από τον καθηγητή αποσπάσματα από έργα ή από σπουδές με γρήγορα tempi. Ακούει από μουσική βιβλιοθήκη του Σχολείου έργα για βιολοντσέλο	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	Σημ.: Ο μαθητής στα επίπεδα 1, 2 κ' 3 καλείται να αναγνωρίζει και να εκτελεί στις σπουδές του επιπέδου του τις ενδείξεις του tempo. Καλείται να μπορεί να εκτελέσει αργά tempi και από τα γρήγορα το Allegro και Allegro moderato.	με γρήγορα tempi. Αναγνωρίζει και εκτελεί στις σπουδές του επιπέδου του τις ενδείξεις του tempo (π.χ. allegro, χαρούμενο-ζωντανό-γρήγορο allegro moderato, μέτρια γρήγορο).	
	5.4 Στιλιστική Ερμηνεία. Επιδιώκεται να γνωρίσει ο μαθητής: 5.4.1 Τη σχέση μεταξύ φθόγγων και έκφρασης. Τον τρόπο ένωσης-διαδοχής των φθόγγων όσον αφορά στην έκφραση. Τη μουσική φράση σε μία σπουδή ή σε ένα έργο και να συνδέει τις νότες με τον ανάλογο τρόπο. 5.4.2 Σημάδια έκφρασης/άρθρωσης Ανοιχτή χορδή Κορώνα (fermata), παρατεταμένη διάρκεια της αξίας Αναπνοή Stacatto (όπως έχει διδαχθεί στην ενότητα Τεχνική και Ανάγνωση) Portato (όπως έχει διδαχθεί στην ενότητα Τεχνική και Ανάγνωση) Accent. Η νότα που έχει accent παίζεται ζωηρότερα, επιθετικότερα από τις άλλες.	5.4.1 Ο καθηγητής χρησιμοποιεί ως παράδειγμα έκφρασης τον προφορικό λόγο και αντιπαραβάλλει το νόημα μίας πρότασης με το νόημα μιας μουσικής φράσης. Ο μαθητής ακούει και μιμείται τον καθηγητή στην εκτέλεση μίας απλής μουσικής φράσης. Ο μαθητής ακούει και μιμείται τον καθηγητή στην εκτέλεση μιας κλίμακας δίνοντας έμφαση στην έκφραση κατά τη διαδοχή των βαθμίδων. 5.4.2 Ο καθηγητής επισημαίνει κάθε φορά τα σημάδια έκφρασης και άρθρωσης στις σπουδές και τα έργα και δείχνει τον τρόπο εκτέλεσης.	
	5.5 Ερμηνεία έργων. Ο μαθητής καλείται: 5.5.1 Να εφαρμόζει τις δυναμικές, τα ηχοχρώματα, τα tempi, τα σημάδια έκφρασης και άρθρωσης στα έργα των επιπέδων 1, 2 και 3. 5.5.2 Να διακρίνει τα χαρακτηριστικά της κάθε περιόδου: Μπαρόκ (17ος-αρχές 18ου αι.) Κλασική εποχή(18ος αι.) Ρομαντισμός (τέλη 18ου-19ου αιώνα).	5.5.1 Ο μαθητής ακούει και μιμείται τον καθηγητή στην έκφραση των έργων. Ο μαθητής καλείται να ακούει ηχογραφήσεις των έργων ή και βίντεο μέσα από το διαδίκτυο. 5.5.2/5.5.3 Ο μαθητής καλείται να ανακαλύπτει και να εφαρμόζει τα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά του κάθε έργου, τοποθετώντας το στην κατάλληλη μουσική περίοδο.	5.5.1/5.5.2/5.5.3 J.B. Breval Κοντσερτίνο Νο 2 σε Ντο μείζονα) B. Romberg Σονάτα σε Μι ελάσοονα Op. 38)

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	5.5.3 Να μελετά τον συνθέτη του έργου και την εποχή του, να ακούσει άλλα έργα του. Να ανακαλύπτει ομοιότητες μεταξύ συνθετών της ίδιας εποχής.		
6. Μουσική Δημιουργία	6.1 Συμμετοχή σε μουσικά σύνολα. Σκοπός είναι να λειτουργήσει ο μαθητής σε ομαδικό επίπεδο. Παράλληλα εξασκείται στη διάκριση των ηχοχρωμάτων και αναγνώριση των δυνατοτήτων του οργάνου μέσα στο σύνολο.	6.1.1 Ο μαθητής καλείται να συμμετέχει ενεργά σε μουσικά δρώμενα, σε συνεργασία με μαθητές πιο προχωρημένους. Επιλέγονται βατά ή κατάλληλα τροποποιημένα έργα. 6.1.2 Διαθεματική σύνδεση με μαθήματα όπως ιστορία κ.α. (π.χ. βυζαντινή-ισοκράτημα).	6.1.1.1 Διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP
	6.2 Αυτοσχεδιασμός. Απελευθέρωση του μαθητή από την παρτιτούρα. Τόνωση αυτοπεποίθησης. Ανάπτυξη της αίσθησης του τονικού κέντρου (προκειμένου για τονική μουσική).	6.2.1 Εκμάθηση μικρών έργων από μνήμης. Μουσικοί 'διάλογοι'(επανάληψη από τον μαθητή σύντομων ρυθμικών και μελωδικών μοτίβων στο βιολοντσέλο). Ενδείκνυνται τεχνικές και effects που παράγονται με ευκολία (π.χ. αρμονικοί ήχοι, αρχικά άνευ σημειογραφίας) και αναφορές μέσα από τα έργα στα σημεία που προσδίδουν δυνατότητα ελευθερίας.	6.2.1.1 Για την τεχνική www.cello online.com ή http://www.cello-academy.com/
	6.3 Σύνθεση. Ο μαθητής συμμετέχει αναπαράγοντας επιλεγμένες μουσικές ιδέες από τον διδάσκοντα ή και από προχωρημένους μαθητές.	6.3.1 Ομαδικά – ατομικά, ενίοτε και με τη χρήση προγράμματος ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας.	6.3.1.1 Πρόγραμμα ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας musescore.
	6.4 Ενοργάνωση – Ενορχήστρωση. Αίσθηση του «κουρδίσματος» μέσα στο σύνολο. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίσει και να αναπαράγει ρόλους ως μέλος του συνόλου (ρυθμική συνοδεία-μπασογραμμή κ.τ.λ.)	6.4.1 Πειραματισμοί αρχικά με καθηγητή σε ρόλο καθοδηγητή και αργότερα σε ομάδες. Παραγωγή συνηχήσεων στην ομάδα (τυχαίων – προδιαγεγραμμένων).6.4.2 Απλή ηχογράφηση των αποτελεσμάτων των ομάδων και κριτική ακρόαση.	6.4.2.1 Χρήση προγράμ-ματος ηχογράφησης (π.χ. από κινητό τηλ. ή mp3 player ή από Η/Υ).
	6.5 Μουσική έρευνα για εκτέλεση. Εδώ το ζητούμενο είναι να εντοπίσει ο μαθητής τις πηγές αλλά και τη μέθοδο της έρευνας και να αποκτήσει ακούσματα από διαφορετικούς καλλιτέχνες-διαφορετικούς τύπους έκφρασης μέσα από την τέχνη.	6.5.1 Έρευνα στη σχολική βιβλιοθήκη. 6.5.2 Έρευνα σε ιστότοπους μουσικού ενδιαφέροντος. 6.5.3 Παρακολούθηση συναυλιών. 6.5.4 Μουσική ακρόαση.	6.5.2.1 www.youtube.com
	6.6 Συζήτηση με επαγγελματίες του αντικειμένου – Σεμινάρια. Ο μαθητής έχει την ευκαιρία να γνωρίσει δια ζώσης τους καλλιτέχνες, να συζητήσει μαζί τους και να σχηματίσει προσωπική εικόνα για το όργανο, τον τρόπο που παίζεται και να αντλήσει πληροφορίες και εμπειρία	6.1 Κάλεσμα καλλιτεχνών στο σχολείο. 6.6.2 Εύρεση καλλιτεχνών και συζήτηση με τη χρήση νέων τεχνολογιών. 6.6.3 Συμμετοχή σε σεμινάρια (ως ακροατές).	6.6.2.1 skype,viber κ.ά. 6.6.3.1 Προτροπή για συμμετοχή σε θερινές ακαδημίες ελληνικών

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	μοναδική από αυτή την επαφή.		πανεπιστημίων.
7. Αξιοποίηση γνώσης, εμπειρίας και δεξιοτήτων	7.1 Σκηνική παρουσία	7.1.1 Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας - Έμμεση έκθεση στο κοινό (μεγάλα μουσικά σύνολα – φιλικό κοινό).	7.1.1.1 Αίθουσα συναυλιών του σχολείου
	7.2 Ψυχολογία της σκηνικής παρουσίας	7.2.1 Ανάλυση των αισθημάτων και συμπεριφορών του μαθητή μετά από έκθεση σε κοινό (π.χ. τρακ, φόβος κ.α.) και εύρεση των αιτίων που δημιουργούνται.	
	7.3 Εμπειρία βοηθού τεχνικού ήχων	7.3.1 Ενεργή συμμετοχή στο στήσιμο μιας μικροφωνικής για τη διεξαγωγή συναυλιών. 7.3.2 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία μιας ηχογράφησης ως βοηθός ηχολήπτη.	7.3.1.1 Μικροφωνική εγκατάσταση του σχολείου
	7.4 Τροποποίηση παρτιτούρας	7.4.1 Χρησιμοποίηση προγραμμάτων ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας για αξιοποίηση έργου (π.χ. μεταφορά).	7.4.1.1 Χρήση musescore https://musescore.org/ ή κάποιου προγράμματος sequencer
	7.5 Μουσικοί πειραματισμοί – αυτοσχέδια όργανα	7.5.1 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους με μουσικούς πειραματισμούς. 7.5.2 Πειραματισμοί – απόπειρες κατασκευής μουσικών οργάνων από άχρηστα υλικά.	7.5.1.1 www.oddmusic.com 7.5.1.2 Διαδραστικοί πίνακες

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟΥ - ΕΠΙΠΕΔΟ 2

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
1. Ιστορική, μορφολογική αναφορά.	1.1 Ο μαθητής καλείται να γνωρίσει τους μεγάλους κατασκευαστές του βιολοντσέλου. 1.2 Να γνωρίσει τα μουσικά έργα του ρεπερτορίου του βιολοντσέλου.	1.1.1 Αναφορά σε μεγάλους κατασκευαστές. 1.1.2 Έρευνα στο διαδίκτυο, φωτογραφίες καλών οργάνων. 1.2.1 Ακρόαση συναυλιών, έρευνα στο διαδίκτυο, μέσα αναπαραγωγής μουσικής.	
2. Στάση σώματος και τοποθέτηση χεριών.	2.1 Ο μαθητής καλείται να αποκτήσει την εικόνα της στάσης των χεριών. 2.2 Να κατανοήσει την γεωμετρία και την ανατομία μας πάνω στο βιολοντσέλο. 2.3 Να κατανοήσει την διαφορετική θέση χεριού-τόξου για κάθε χορδή.	2.1.1 Παρουσίαση της στάσης των χεριών. 2.1.2 Χρήση φωτογραφικού υλικού. 2.2.1 Γεωμετρική και ανατομική ανάλυση. 2.3.1 Επίδειξη των τεσσάρων επιπέδων που ορίζονται από τις χορδές, και εξάσκηση μέσω σπουδών αλλαγής χορδών.	
3. Παραγωγή και ποιότητα ήχου.	3.1 Ο μαθητής καλείται να κατανοήσει βιωματικά το βάρους του τόξου, και να το εκμεταλλευτεί για την αβίαστη παραγωγή ήχου. 3.2 Να κατανοήσει τη θέση μηδενικής ενέργειας στη βάση και δυναμικής ενέργειας στη μύτη του τόξου.	3.1.1 Κυκλικές κινήσεις του δεξιού χεριού, ανοικτές χορδές σε όλο το μήκος του τόξου, ανάλογες ασκήσεις. 3.2.1 Παρομοίωση τραβήγματος (tirez) του τόξου με το τράβηγμα ενός λάστιχου και σπρωξίματος (poussez), με την επαναφορά του. 3.2.2 Χρήση του παραδείγματος της τοξοβολίας. 3.2.3 Χρήση του παραδείγματος της αναπνοής. Εισπνοή = (tirez), εκπνοή = (poussez).	
4. Ανάγνωση και τεχνική	4.1. Ασκήσεις προθέρμανσης. Ο μαθητής καλείται να αντιληφθεί τη χρησιμότητα των ασκήσεων προθέρμανσης και των δύο χεριών πριν τη μελέτη, το μάθημα, τις εξετάσεις, τη συναυλία.	4.1.1 Ασκήσεις προθέρμανσης δεξιού χεριού: τενούτες, ήμισυ, τέταρτα σε ανοιχτές χορδές, με προσοχή στο άνοιγμα-κλείσιμο του χεριού και έμφαση στη θέση του αγκώνα ανά επίπεδο χορδής. 4.1.2 Ασκήσεις προθέρμανσης αριστερού χεριού: Εναλλαγή όλων των δαχτύλων με όλους τους δυνατούς συνδυασμούς σε κάθε χορδή, 4 ή 8 legato σε κάθε συνδυασμό και με σταδιακή αύξηση της ταχύτητας εκτέλεσης (π.χ. 1ο -2ο, 1ο-3ο,1ο-4ο // 2ο-1ο,2ο-3ο,2ο-4ο κ.ο.κ.).	4.1.1(Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση Νο 1.), (Feuillard Method Άσκηση No 1. 1-4), (Sevcik, School of bowing technique op.2, part 1, Άσκηση Νο 2) 4.1.2 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση Νο 2.)
	4.2 Συντονισμός (κούρδισμα). Ο μαθητής καλείται να εξασκηθεί στο κούρδισμα των χορδών του οργάνου.	4.2.1 Ανάγκη ύπαρξης ενός σταθερού τονοδότη. (πιάνο, διαπασών, ηλεκτρονικός τονοδότης, από άλλο όργανο-έγχορδο- κουρδισμένο). 4.2.2 Εκμάθηση της συχνότητας κουρδίσματος σε 440 ή 442 Hz Συντονισμός από τονοδότη μόνο της χορδής Λα. Με βάση τη Λα συντονίζουμε τη Ρε, με βάση τη Ρε τη Σολ και με βάση τη Σολ τη Ντο σε πέμπτες. 4.2.3 Εξήγηση του μηχανισμού των κλειδιών και του χορδοστάτη (βιδάκια). Παράδειγμα κουρδίσματος από τον καθηγητή.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
		Άσκηση κουρδίσματος από τον μαθητή. 4.2.4 Άσκηση εξοικείωσης του μαθητή στο άκουσμα των διαστημάτων 5ης καθαρής σε συνήχηση (Λα-Ρε, Ρε-Σολ, Σολ-Ντο).	
	4.3 Θέσεις του βραχίονα (neck positions). Στόχος είναι με τη μελέτη των θέσεων αυτών να κατακτηθεί η απρόσκοπτη κίνηση του χεριού και να επιτευχθεί: 4.3.1 Κίνηση με ευκολία στην 1η θέση. 4.3.2 Μεταφορά στην ψηλότερη 1η θέση. 4.3.3 Συστολή και προέκταση του 4ου δαχτύλου (υπερέκταση). 4.3.4 Μισή θέση (επανάληψη και εμπέδωση από το 1ο επίπεδο). 4.3.5 Η 4η θέση. 4.3.6 Η παραγωγή αρμονικού στην 4η θέση με το 3ο δάχτυλο (Flageolet). 4.3.7 Η χαμηλότερη 4η θέση. 4.3.8 Η 4η θέση, με προώθηση των δαχτύλων 2-3-4. 4.3.9 Τη ψηλότερη 4η θέση.	4.3.1Επαναληπτικές ασκήσεις 1ης θέσης κατ' επιλογή από το 1ο επίπεδο 4.3.2 Ψηλότερη 1η θέση Το πρώτο δάχτυλο προωθείται ένα ημιτόνιο ψηλότερα και τοποθετείται δίπλα στο δεύτερο. 4.3.3 Συστολή και προέκταση του 4ου δαχτύλου. 4.3.4 Μισή θέση-Αλλαγή με 1η θέση. 4.3.5 Ασκήσεις για την τοποθέτηση του χεριού στη θέση αυτή. 4.3.6 Αρμονικός στην 4η θέση με το 3ο δάχτυλο (Flageolet). 4.3.7 Για αυτή τη θέση παράγεται διάστημα τρίτης μεγάλης με την προς τα πίσω προέκταση του 1ου δαχτύλου. 4.3.8 Προώθηση των 2ου-3ου-4ου δαχτύλων στην 4 θέση, με το πρώτο να μένει σταθερό, ώστε να καλυφθεί διάστημα 3ης μεγάλο μεταξύ 1ου-4ου δάχτυλου. 4.3.9 Ψηλότερη 4η θέση. Το πρώτο δάχτυλο προωθείται κατά ένα ημιτόνιο ψηλότερα και τοποθετείται δίπλα στο δεύτερο, και καλύπτεται διάστημα 3ης μικρό.	4.3.2 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση Νο 83-86) 4.3.3 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση Νο 93-95) 4.3.4 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση Νο 106-108) 4.3.5 (Feuillard Method, Ασκήσεις 20-23), (Dotzauer Method Volume 2, Άσκηση Νο 109-113), (Marian Miedlar, Szkola na Wiolonczele, Czesg 2, Ασκήσεις Νο 1-28) 4.3.6 (Dotzauer Method Vol.2, Άσκηση Νο 114-116) 4.3.7 (Dotzauer Method Vol.2, Άσκηση Νο 117-121) 4.3.8 (Dotzauer Method Vol.2, Άσκηση Νο 122-124) 4.3.9 (Dotzauer Method Vol.2, Άσκηση Νο 125-127)
	4.4 Δοξάρι. 4.4.1 Εφαρμογή των τεχνικών dedache , portato, stacatto. 4.4.2 Να ξεχωρίζει και να διαιρεί συνειδητά τα μέρη του δοξαριού (βάση-μέση-μύτη, κάτω μισό, πάνω μισό). 4.4.2 Να γνωρίζει σε κάθε νότα που θα εκτελέσει ποιο μέρος του δοξαριού θα χρησιμοποιήσει (όλο το δοξάρι, το κάτω μισό, το πάνω μισό, τη βάση, τη μέση, τη μύτη). 4.4.3 Τις δυναμικές του ήχου forte, piano, mf, mp, crescendo, diminuendo (Εισαγωγή).	4.4.1 Εκμάθηση τεχνικής dedache, portato, staccato κατά τη μελέτη της κλίμακας με τρόπους. 4.4.2 Εκμάθηση τεχνικής dedache, portato, staccato,μέρη δοξαριού (βάση-μέση –μύτη). 4.4.3 Ασκήσεις δυναμικής	4.4.2 (Sevcick School of Bowing Technique, Op. 2, Part 1 Ασκήσεις Νο 1-3) 4.4.3 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση Νο 96)

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	4.5 Κλίμακες. Ο μαθητής καλείται να γνωρίζει: 4.5.1 Να παίζει κλίμακες μείζονες και ελάσσονες στην 1η και 4η θέση σε δύο οκτάβες. 4.5.1.2 Να μελετάει τις κλίμακες με τρόπους. 4.5.1.3 Να μελετάει τα αρπέζ με τρόπους.	4.5.1 Κλίμακες στην 1η θέση σε μία ή δύο οκτάβες. 4.5.2 Λα+, Λα- Μι- Σι- (μελωδική και αρμονική). 4.5.3 Ρε- Σολ- Ντο- (μελωδική και αρμονική). 4.5.4 Κλίμακες 1η και 2η θέση σε δύο οκτάβες. 4.5.5 Ντο+, έως σολ 4ης θέσης, Σολ+, Ρε+, Ρε-, Φα+, Λα+, Λα-, έως φθόγγο λα (flageolet), Σιb+, Σολ- . 4.5.1.2 Η εκμάθηση των κλιμάκων σε ήμισυ χωριστά αργά σε τέταρτα χωριστά , όλο το δοξάρι, 2,3,4 legato. 4.5.1.3 Η εκμάθηση των αρπέζ σε ήμισυ χωριστά αργά σε τέταρτα χωριστά , όλο το δοξάρι, 3,6 legato.	4.5.2(Dotzauer Method Vol.1, Σελ. 31-35) 4.5.3(Dotzauer Method Vol.1, Σελ. 37-39) 4.5.5(Dotzauer Method Vol.2, Σελ. 3-8)
	4.6 Ταχύτητα εκτέλεσης. Ο μαθητής εξασκείται : 4.6.1 Στη γρήγορη εναλλαγή των φθόγγων (με τρόπους).	4.6.1 Εκτέλεση όγδοων και δεκάτων έκτων σε 4 και 8 legato γρήγορα σε μία χορδή. 4.6.2 Εκτέλεση όγδοων και δεκάτων έκτων σε 4 και 8 legato γρήγορα με εναλλαγή σε γειτονική χορδή.	4.6.1/4.6.2 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση No 98-102
	4.7 Ρυθμικά σχήματα. Ο μαθητής εξασκείται: 4.7.1 Στην εκτέλεση διαφόρων ρυθμικών σχημάτων..	4.7.1 Συνδυασμοί αξιών, παρεστιγμένοι φθόγγοι.	4.7.1 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση No 103-105).
	4.8 Έργα. Ο μαθητής καλείται να χρησιμοποιήσει τις τεχνικές του αριστερού και δεξιού χεριού σε αναλόγων απαιτήσεων έργα, όπως: 4.8.1 Σπουδές 4.8.2 Μελωδικές Ασκήσεις 4.8.3 Κοντσερτίνο 4.8.4 Ντουέτα 4.8.5 Έργα με πιάνο	4.8.1 Επιλέγονται σπουδές του επιπέδου του. 4.8.2 Επιλέγονται μελωδικές ασκήσεις του επιπέδου του. 4.8.3 Επιλέγονται κονσερτίνο του επιπέδου του. 4.8.4 Να παίζει ντουέτο του επιπέδου του 4.8.5 Να παίζει εύκολα έργα με πιάνο	4.8.1Dotzauer 113 Σπουδές, Τεύχος 1, Άσκηση No 1-9), (Σαπόσνικοφ Σπουδές και μελωδικές ασκήσεις No 1-35), (K. Wilkomirski «12 Σπουδές για το βιολοντσέλο» No 1-3). 4.8.2(S.Lee ,40 εύκολες Σπουδές, No 1-20), (Μπακλάνοβα «Μελωδικές ασκήσεις 1ης-2ης-3ης- 4ης θέσης»(No 1-10) 4.8.3J. Haydn, Κοντσερτίνο σε Ντο μείζονα - Allegro Moderato, J.B. Breval Κοντσερτίνο No5 σε ρε μείζονα - Allegro 4.8.4 J.B. Breval «Εύκολα κομμάτια για δύο βιολοντσέλα», Sassmanhaus

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
			«Early start on the cello», Vol.3 4.8.5 Kezdok Szamara "Gordonkamuzsika", Violoncello music for beginners, Editio Musica Budapest, Vol.1, Kezdok Szamara "Gordonkamuzsika", Violoncello music for beginners, Editio Musica Budapest, Vol.2, Pejtsik, Viloncello-gordonka, Editio Musica Budapest
	4.9 Τρόπος μελέτης. Επιδιώκεται να δημιουργηθεί στον μαθητή η ανάγκη για μεθοδική μελέτη.	Ο μαθητής ακολουθεί πρόγραμμα μελέτης που περιλαμβάνει: 4.9.1 Προθέρμανση. 4.9.2 Αργή μελέτη , με τρόπους. 4.9.3 Επιμερισμό των μερών της άσκησης με την οποία ασχολείται. 4.9.4 Επιμερισμό των φράσεων του έργου με το οποίο ασχολείται. 4.9.5 Συνειδητοποίηση της χρησιμότητας της άσκησης. 4.9.6 Χρήση μετρονόμου, όπου αυτό είναι απαραίτητο. 4.9.7 Στοχοθέτηση επιθυμητού αποτελέσματος και σωστή διαχείριση του χρόνου μελέτης. 4.9.8 Ακρόαση από τον καθηγητή του έργου που θα μελετήσει. 4.9.9 Μίμηση του τρόπου εκτέλεσης του καθηγητή. 4.9.10 Παρακολούθηση μαθημάτων συμμαθητών του, μεγαλύτερων ή μικρότερων τάξεων. 4.9.11 Καθημερινή επαφή με το όργανο.	
5. Μουσική Ερμηνεία (ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ 1, 2 και 3)	Περιγράφεται **στο: 5. Μουσική Ερμηνεία** του 1ου επιπέδου.	Περιγράφεται **στο: 5. Μουσική Ερμηνεία** του 1ου επιπέδου.	Περιγράφεται **στο: 5. Μουσική Ερμηνεία** του 1ου επιπέδου.

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
6. Μουσική Δημιουργία	6.1 Συμμετοχή σε μουσικά σύνολα μικρότερα σε αριθμό. Σκοπός είναι να λειτουργήσει ο μαθητής σε ομαδικό επίπεδο, αλλά με μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης. Παράλληλα εξασκείται στη διάκριση των ηχοχρωμάτων και αναγνώριση των δυνατοτήτων του οργάνου μέσα στο σύνολο.	6.1.1 Ο μαθητής καλείται να συμμετέχει ενεργά σε μουσικά δρώμενα, σε συνεργασία με μαθητές πιο προχωρημένους. Επιλέγονται βατά ή κατάλληλα τροποποιημένα έργα. 6.1.2 Διαθεματική σύνδεση με άλλα μαθήματα (π.χ. μονόχορδο του Πυθαγόρα – παραγωγή αρμονικών ήχων).	6.1.1.1 Διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP
	6.3 Σύνθεση. Ο μαθητής παίρνει πρωτοβουλία και δοκιμάζει τις μουσικές ιδέες του και συμμαθητών του στο όργανο επιλογής.	6.3.1 Ομαδικά – ατομικά, ενίοτε και με τη χρήση προγράμματος ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας.	6.3.1.1 πρόγραμμα γραφής musescore
	6.4 Ενοργάνωση – Ενορχήστρωση. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίσει και να αναπαράγει ρόλους στα μέλη του συνόλου (ρυθμική συνοδεία-κόντρα μελωδία-μπασογραμμή κ.τ.λ.)	6.4.1 Πειραματισμοί με απλά δίφωνα έργα ή και μεταγραφές, αρχικά σε ομάδες και έπειτα solo. 6.4.2 Απλή ηχογράφηση των αποτελεσμάτων των ομάδων και κριτική ακρόαση.	6.4.1.1 S.Lee, 40 leihte etuden 6.4.2.1 Χρήση προγράμματος ηχογράφησης (π.χ. από κινητό τηλ. ή mp3 player ή από Η/Υ).
	6.5 Μουσική έρευνα για εκτέλεση. Εδώ το ζητούμενο είναι να εντοπίσει ο μαθητής τις πηγές αλλά και τη μέθοδο της έρευνας και να αποκτήσει ακούσματα από διαφορετικούς καλλιτέχνες-διαφορετικούς τύπους έκφρασης μέσα από την τέχνη.	6.5.1 Έρευνα στη σχολική βιβλιοθήκη. 6.5.2 Έρευνα σε ιστότοπους μουσικού ενδιαφέροντος 6.5.3 Παρακολούθηση συναυλιών 6.5.4 Μουσική ακρόαση.	
	6.6 Συζήτηση με επαγγελματίες του αντικειμένου – Σεμινάρια. Ο μαθητής έχει την ευκαιρία να γνωρίσει δια ζώσης τους καλλιτέχνες, να συζητήσει μαζί τους και να σχηματίσει προσωπική εικόνα για το όργανο, τον τρόπο που παίζεται και να αντλήσει πληροφορίες και εμπειρία μοναδική από αυτή την επαφή.	6.6.1 Κάλεσμα καλλιτεχνών στο σχολείο. 6.6.2 Εύρεση καλλιτεχνών ή και συζήτηση με τη χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. skype). 6.6.3 Συμμετοχή σε σεμινάρια (ως ακροατές).	6.6.3.1 Προτροπή για συμμετοχή σε θερινές ακαδημίες ελληνικών πανεπιστημίων. http://music.ionio.gr/gr/academy/summer-music-academy/
7. Αξιοποίηση γνώσης, εμπειρίας και δεξιοτήτων	7.1 Σκηνική παρουσία.	7.1.1 Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας - Έμμεση έκθεση στο κοινό (μεγάλα μουσικά σύνολα – φιλικό ή ουδέτερο ακροατήριο).	7.1.1.1 Αίθουσα συναυλιών του σχολείου.
	7.2 Ψυχολογία της σκηνικής παρουσίας.	7.2.1 Ανάλυση των αισθημάτων και συμπεριφορών του μαθητή μετά	7.2.1.1 Σακαλάκ Ηλίας.

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
		από έκθεση σε κοινό (π.χ. τρακ, φόβος) και εύρεση των αιτιών που δημιουργούνται. Αναφορά και παραδείγματα από βιβλία με συναφές περιεχόμενο.	Σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα των μουσικών (Αθήνα : Φίλιππος Νάκας Μουσικός Οίκος, 1999).
	7.3 Εμπειρία βοηθού τεχνικού ήχων.	7.3.1 Ενεργή συμμετοχή στο στήσιμο μιας μικροφωνικής για τη διεξαγωγή συναυλιών. 7.3.2 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία μιας ηχογράφησης ως βοηθός ηχολήπτη. 7.3.3 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία στησίματος ενός home studio.	7.3.1.1 http://ehomerecordingstudio.com/
	7.4 Τροποποίηση παρτιτούρας (τροποποίηση δυναμικών, ρυθμικής αγωγής κ.ά.). Στόχος είναι να αποκαλυφθεί στον μαθητή η ολοκληρωμένη σκέψη του συνθέτη και να αντιληφθεί την ευθύνη του ως εκτελεστή έργου.	7.4.1 Χρησιμοποίηση προγραμμάτων ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας για αξιοποίηση έργου (π.χ. μεταφορά). 7.4.2 Παραδείγματα από προχωρημένους μαθητές ή και από τον διδάσκοντα.	7.4.1.1 πρόγραμμα musescore 7.4.2.1 IMSLP/ transcriptions
	7.5 Μουσικοί πειραματισμοί – αυτοσχέδια όργανα. Στόχος είναι να αντιληφθεί ο μαθητής τόσο το λειτουργικό όσο και το αισθητικό μέρος του οργάνου.	7.5.1 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους μουσικών πειραματισμών. 7.5.2 Πειραματισμοί – απόπειρες κατασκευής μουσικών οργάνων ακόμα και από άχρηστα υλικά.	7.5.1.1 www.oddmusic.com, http://www.ircam.fr/ 7.5.2.1 http://listverse.com/2007/09/11/top-10-bizarre-musical-instruments/
8. Ελληνική μουσική δημιουργία	8.1 Γνωριμία - προώθηση ελληνικών έργων.	8.1.1 Αναζήτηση ελληνικών έργων στους καταλόγους βιβλιοθηκών. 8.1.2 Ακρόαση ελληνικών έργων σε συναυλίες του σχολείου, από ψηφιακούς δίσκους ή μέσω διαδικτύου. 8.1.3 Συνεργασία με άλλες ειδικότητες για ανάλυση-μελέτη των έργων αυτών και συζήτηση.	8.1.1.1 Ένωση Ελλήνων Μουσουργών www.eem.org.gr/ 8.1.1.2 Διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP. 8.1.3.1 Επικοινωνία με άλλα μουσικά σχολεία / πανεπιστήμια.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟΥ - ΕΠΙΠΕΔΟ 3

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
1.Ιστορική, μορφολογική αναφορά	1.1 Ο μαθητής καλείται να γνωρίσει την εξέλιξη του οργάνου σε σχέση με τα υλικά και τις νέες τεχνολογίες. 1.2 Να αποκτήσει την δυνατότητα της κριτικής ακρόασης των μουσικών έργων για βιολοντσέλο.	1.1.1 Αναφορά στις εντέρινες χορδές, σε σχέση με το μήκος της ταστιέρας, το ύψος του καβαλάρη και το είδος της μουσικής που εξυπηρετούσαν (μπαρόκ, κλασσική, ρομαντική περίοδος). 1.1.2 Αναφορά στην αλλαγή του χορδοστάτη και της βελόνας του βιολοντσέλου από ξύλινη σε μεταλλική, πλαστική και πρόσφατα σε κατασκευές από ανθρακονήματα. 1.1.3 Αναφορά στην αλλαγή του δοξαριού από κυρτό σε κοίλο, εξ' αιτίας της ανακάλυψης του εξωτικού ξύλου «περναμπούκο» και της χρήσης ανθρακονημάτων στις μέρες μας. 1.1.4 Αναφορά στους τρόπους ηλεκτρονικής ενίσχυσης του ήχου μέσω σχετικών μικροφώνων ή άλλων πιεζοηλεκτρικών μεθόδων. 1.1.5 Αναφορά στα ηλεκτρικά βιολοντσέλα χωρίς ηχείο. 1.2.1 Ακρόαση συναυλιών μουσικής για βιολοντσέλο. Αναζήτηση στο διαδίκτυο μουσικής για βιολοντσέλο και ακρόαση ανάλογης μουσικής χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα αναπαραγωγής. 1.2.2 Συζήτηση και κριτική πάνω στα έργα και την ερμηνεία τους.	
2. Στάση σώματος και τοποθέτηση χεριών	2.1 Ο μαθητής καλείται να κατανοήσει τις ξεχωριστές κινήσεις των τμημάτων (μελών) των χεριών του, όπως και τη σημασία της ακινησίας κάποιων μελών σχετικά με την κίνηση άλλων. 2.2 Να κατανοήσει τον συσχετισμό της σωστής στάσης με την υγεία του σώματός μας.	2.1.1 Επίδειξη των κινητών ή σταθερών μελών, τόσο στο δεξί χέρι (μπράτσο, πήχης, καρπός, δάκτυλα), όσο και στο αριστερό, μέσω παραδειγμάτων. 2.1.2 Παρομοίωση της στάσης του σώματος και της τοποθέτησης των χεριών με εκείνη άλλων μουσικών οργάνων (πιάνο, βιολί, κιθάρα κ.λπ.) 2.1.3 Εξάσκηση μέσω αναλόγων ασκήσεων. 2.2.1 Αναφορά στα προβλήματα που δημιουργούνται από λάθος στάση ή κινήσεις στο σώμα μας, και στους τρόπους αντιμετώπισής τους.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
3. Παραγωγή και ποιότητα ήχου	3.1 Ο μαθητής καλείται να κατανοήσει την παραγωγή του ήχου σε σχέση με την ένταση, την περιοχή επαφής του τόξου με την χορδή, την ταχύτητα της κίνησης του τόξου, και το βάρος με το οποίο επιτρέπουμε να κινείται το τόξο πάνω στη χορδή. 3.2 Να εξοικειωθεί με την ανάλογη με το μήκος της παλλόμενης χορδής, προσέγγιση ή απομάκρυνση του τόξου προς και από τον καβαλάρη.	3.1.1 Επίδειξη των διαφορετικών παραμέτρων παραγωγής του ήχου, (περιοχή επαφής, ταχύτητα τόξου και βάρος του τόξου πάνω στη χορδή). 3.1.2 Εξάσκηση μέσω αναλόγων ασκήσεων. 3.2.1 Γεωμετρική εξήγηση της αναλογίας, ωφέλιμου μήκους χορδής / απόστασης τόξου-καβαλάρη. 3.2.2 Εφαρμογή της μετατόπισης του τόξου ιδιαιτέρως στις απομακρυσμένες θέσεις.	
4. Ανάγνωση και τεχνική	4.1. Ασκήσεις προθέρμανσης. Ο μαθητής καλείται να αντιληφθεί τη χρησιμότητα των ασκήσεων προθέρμανσης και των δύο χεριών πριν τη μελέτη, το μάθημα, τις εξετάσεις, τη συναυλία.	4.1.1 Ασκήσεις προθέρμανσης δεξιού χεριού: τενούτες, ήμισυ, τέταρτα σε ανοιχτές χορδές, με προσοχή στο άνοιγμα-κλείσιμο του χεριού και έμφαση στη θέση του αγκώνα ανά επίπεδο χορδής. 4.1.2 Ασκήσεις προθέρμανσης αριστερού χεριού: Εναλλαγή όλων των δαχτύλων με όλους τους δυνατούς συνδυασμούς σε κάθε χορδή, 4 ή 8 legato σε κάθε συνδυασμό και με σταδιακή αύξηση της ταχύτητας εκτέλεσης (π.χ. 1ο -2ο, 1ο-3ο,1ο-4ο // 2ο-1ο,2ο-3ο,2ο-4οκ.ο.κ.)	4.1.1 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση Νο 1.), (Feuillard Method Άσκηση Νο 1. 1-4), (Sevcik, School of bowing technique op.2, part 1, Άσκηση Νο 2) 4.1.2 (Dotzauer Method Vol.1, Άσκηση Νο 2.) 4.1.3 (Feuillard Daily Exerciises) Νο 1 και 2
	4.2 Συντονισμός (κούρδισμα). Στόχος είναι ο μαθητής να συντονίζει τις τέσσερις χορδές του οργάνου χωρίς βοήθεια.	4.2.1 Ανάγκη ύπαρξης ενός σταθερού τονοδότη (πιάνο, διαπασών, ηλεκτρονικός τονοδότης, από άλλο όργανο-έγχορδο που έχει κουρδίσει). 4.2.2 Να κουρδίζει με βάση το λα του βιολοντσέλου του καθηγητή. 4.2.3 Να κουρδίζει με βάση το λα του πιάνου. 4.2.3 Να κουρδίζει εναλλακτικά με flageolet. 4.2.4 Να κουρδίζει από το όμποε στην ορχήστρα.	
	4.3 Θέσεις 2η-3η-4η-5η-6η . Στόχος είναι με τη μελέτη των θέσεων αυτών να κατακτηθεί η απρόσκοπτη κίνηση του χεριού και να επιτευχθεί: 4.3.1 Ευχέρεια αλλαγών μεταξύ 1η και 4η θέσης 4.3.2 Εμπέδωση των διαστημάτων στη 2η θέση (μικρή έκταση, 3η μικρή/μεγάλη έκταση, 3η μεγάλη, ανώτερη δεύτερη θέση). 4.3.3 Εμπέδωση των διαστημάτων στην 3η θέση (μικρή έκταση, 3η μικρή/μεγάλη έκταση, 3η μεγάλη, ανώτερη	4.3.1 Επαναληπτικές ασκήσεις 1ης, 4ης θέσης κατ' επιλογή από το 2ο επίπεδο. 4.3.2 Εξάσκηση στη 2η θέση σε όλες τις μορφές της. 4.3.3 Εξάσκηση στη 3η θέση σε όλες τις μορφές της. 4.3.4 Επισήμανση της χρήσης και του ρόλου του κλειδιού Ντο 4ης	4.3.2 (Dotzauer Method Vol.2, Άσκηση Νο 144-156), (Feuillard Method, Ασκήσεις 24-25) 4.3.3 (Dotzauer Method Vol.2, Άσκηση Νο 128-143), (Feuillard Method, Ασκήσεις 26-27) 4.3.4 (Dotzauer Method Vol.3, σελ.2)

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	δεύτερη θέση). 4.3.4 Ευχέρεια ανάγνωσης του κλειδιού Ντο 4ης γραμμής. 4.3.5 Εμπέδωση των διαστημάτων στην 5η θέση (μικρή έκταση, 3η μικρή/μεγάλη έκταση, 3η μεγάλη, ανώτερη δεύτερη θέση). 4.3.6 Εμπέδωση των διαστημάτων στην 6η θέση (μικρή έκταση, 3η μικρή/μεγάλη έκταση, 3η μεγάλη, ανώτερη δεύτερη θέση). 4.3.7 Ευχέρεια στις αλλαγές των θέσεων 1η, 2η,3η,4η,5η,6η.	γραμμής (τενόρου). Συσχέτιση με τα κλειδιά Φα (μπάσου) και Σολ (σοπράνο). 4.3.5 Εξάσκηση στην 5η θέση σε όλες τις μορφές. 4.3.6 Εξάσκηση στην 6η θέση σε όλες τις μορφές. 4.3.7 Εξάσκηση στις αλλαγές θέσεων.	4.3.5 (Dotzauer Method Vol.3,Ασκήσεις 197-203), (Feuillard Method, Ασκήσεις 34-35) 4.3.6(Dotzauer Method Vol.3,Ασκήσεις 207-212), (Feuillard Method, Άσκηση 39) 4.3.7 (Sevcik, Changes of positions Op.3, Ασκήσεις No 1 και 2)
	4.4 Δοξάρι. 4.4.1 Εφαρμογή των τεχνικών dedache , portato, staccato με συνδυασμούς. 4.4.2 Διαχωρισμός και ενσυνείδητη διαίρεση των μερών του δοξαριού στην εκτέλεση (βάση-μέση-μύτη, κάτω μισό, πάνω μισό). 4.4.3 Legato σε διάφορους ρυθμικούς συνδυασμούς. 4.4.4 Τις δυναμικές του ήχου forte, piano, mf,mp, crescendo, diminuendo (Εισαγωγή).	4.4.1 Ασκήσεις εκμάθηση τεχνικής dedache, portato, staccato σε συνδυασμούς 4.4.2 Ασκήσεις εκμάθησης διαίρεσης του δοξαριού (βάση-μέση –μύτη) 4.4.3 Ασκήσεις εκμάθησης legato σε διάφορους ρυθμικούς συνδυασμούς 4.4.4 Να εφαρμόζει τις δυναμικές σε ασκήσεις και έργα.	4.4.1/4.4.2/4.4.3 (Sevcick School of Bowing Technique, Op.2, Part 1 Άσκηση No 4)
	4.5 Κλίμακες. Ο μαθητής καλείται να εκτελεί με ευχέρεια: 4.5.1 Κλίμακες μείζονες και ελάσσονες σε δύο οκτάβες χρησιμοποιώντας τις θέσεις 1η-5η. 4.5.2 Μελέτη κλιμάκων με τρόπους. 4.5.3 Μελέτη αρπέζ με τρόπους.	4.5.1.1 Μιb+, Ντο-, Μι- (μελωδική και αρμονική). 4.5.1.2 Μι+ . 4.5.1.3 Σι- (μελωδική και αρμονική), Σι+, Λαb+, Ρεb+ . 4.5.1.4 Φα#-, Ντο#-, Σολ#-, Φα-, Σιb-, Μιb- (μελωδική και αρμονική). 4.5.2.1 Η εκμάθηση των κλιμάκων σε ήμισυ χωριστά αργά σε τέταρτα χωριστά , όλο το δοξάρι. 2,3,4 και 8 legato. 4.5.3.1 Η εκμάθηση των αρπέζ σε ήμισυ χωριστά αργά σε τέταρτα χωριστά , όλο το δοξάρι 3 και 6 legato.	4.5.1.1 (Dotzauer Method Vol.2, σελ.28-30) 4.5.1.2 (Dotzauer Method Vol.2, σελ.32) 4.5.1.3 (Dotzauer Method Vol.2, σελ.34-35,37-38) 4.5.1.4(Dotzauer Method Vol.2, σελ.40-45)
	4.6 Ταχύτητα εκτέλεσης. Ο μαθητής εξασκείται: 4.6.1 Στη γρήγορη εναλλαγή φθόγγων με διαφορετικούς δακτυλισμούς και ομαδοποίηση φθόγγων στο δοξάρι (bowing).	4.6.1 Εξάσκηση στην ταχύτητα εκτέλεσης μέσα από κλίμακες και σπουδές. 4.6.2 Χρήση του μετρονόμου για τη σταδιακή αύξηση της ταχύτητας εκτέλεσης.	
	4.7 Ρυθμικά σχήματα. Ο μαθητής εξασκείται: 4.7.1 Στην εκτέλεση ποικίλων ρυθμικών σχημάτων.	4.7.1 Εξάσκηση μέσα από τις ασκήσεις και τους τρόπους μελέτης των κλιμάκων σε διάφορους συνδυασμούς ρυθμών.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	4.8 Έργα. Ο μαθητής καλείται να χρησιμοποιήσει τις τεχνικές του αριστερού και δεξιού χεριού σε αναλόγων απαιτήσεων έργα, όπως: 4.8.1 Σπουδές 4.8.1.1 Μέθοδοι 4.8.2 Μελωδικές Ασκήσεις 4.8.3 Κοντσερτίνο 4.8.4 Ντουέτα	4.8.1 Εκτέλεση σπουδών του επιπέδου του. 4.8.1.1 Για εξάσκηση σε θέσεις και τεχνική του δοξαριού προτείνεται εναλλακτικά εκτός από Dotrzauer και Feuillard και η χρήση της μεθόδου Marian Miedlar 4.8.2 Εκτέλεση μελωδικών ασκήσεων του επιπέδου του. 4.8.3 Εκτέλεση κονσερτίνο και σονάτες του επιπέδου του. 4.8.4 Εκτέλεση ντουέτο του επιπέδου του.	4.8.1 (Dotzauer 113 Σπουδές, Τεύχος 1, Άσκηση Νο 10-34), (Σαπόσνικοφ Σπουδές και μελωδικές ασκήσεις Νο 36-45), (K. Wilkomirski «12 Σπουδές για το βιολοντσέλο» Νο 4,5,8,9) 4.8.1.1 (Marian Miedlar, Szkola na Wilolonczele, GZESG II) 4.8.2(S.Lee ,40 εύκολες Σπουδές, Νο 20-40), (S.Lee ,12 Μελωδικές Ασκήσεις op.113), (Μπακλάνοβα «Μελωδικές ασκήσεις 1ης-2ης-3ης- 4ης θέσης»(Νο 10-37) 4.8.3 (O.Rieding Κοντσερτίνο σε Σι ελάσσονα Op.35), (J.B. Breval Κοντσερτίνο Νο 2 σε Ντο μείζονα), (B. Romberg Σονάτα σε Μι- Op. 38) 4.8.4 J.B. Breval «Εύκολα κομμάτια για δύο βιολοντσέλα»
	4.9 Τρόπος μελέτης. Επιδιώκεται να δημιουργηθεί στον μαθητή η ανάγκη για μεθοδική μελέτη.	Ο μαθητής ακολουθεί πρόγραμμα μελέτης που περιλαμβάνει: 4.9.1 Προθέρμανση. 4.9.2 Αργή μελέτη, με τρόπους. 4.9.3 Επιμερισμό των μερών της άσκησης με την οποία ασχολείται. 4.9.4 Επιμερισμό των φράσεων του έργου με το οποίο ασχολείται. 4.9.5 Συνειδητοποίηση της χρησιμότητας της άσκησης. 4.9.6 Χρήση μετρονόμου, όπου αυτό είναι απαραίτητο. 4.9.7 Στοχοθέτηση επιθυμητού αποτελέσματος και σωστή διαχείριση του χρόνου μελέτης.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
		4.9.8 Ακρόαση από τον καθηγητή του έργου που θα μελετήσει. 4.9.9 Μίμηση του τρόπου εκτέλεσης του καθηγητή. 4.9.10 Παρακολούθηση μαθημάτων συμμαθητών του, μεγαλύτερων ή μικρότερων τάξεων. 4.9.11 Καθημερινή επαφή με το όργανο. 4.9.12 Αύξηση του χρόνου μελέτης. 4.9.13 Ακρόαση επιλεγμένων έργων κλασικής μουσικής.	
5. Μουσική Ερμηνεία (ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ 1, 2 και 3)	Περιγράφεται **στο: 5. Μουσική Ερμηνεία** του 1ου επιπέδου.	Περιγράφεται **στο: 5. Μουσική Ερμηνεία** του 1ου επιπέδου.	Περιγράφεται **στο: 5. Μουσική Ερμηνεία** του 1ου επιπέδου.
6. Μουσική Δημιουργία	6.1 Συμμετοχή σε μουσικά σύνολα μικρότερα σε αριθμό. Σκοπός είναι να λειτουργήσει ο μαθητής σε ομαδικό επίπεδο, αλλά με μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης. Παράλληλα εξασκείται στη διάκριση των ηχοχρωμάτων και αναγνώριση των δυνατοτήτων του οργάνου μέσα στο σύνολο.	6.1.1 Ο μαθητής καλείται να συμμετέχει ενεργά σε μουσικά δρώμενα, σε συνεργασία με μαθητές πιο προχωρημένους. Επιλέγονται βατά ή κατάλληλα τροποποιημένα έργα. Συγκρότηση 3μελών-4μελών συνόλων, με μετατόπιση της 'ευθύνης'(ισοδύναμα μέλη).	6.1.1.1 Διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP imslp.org/
	6.2 Αυτοσχεδιασμός. Βασικές αρχές αυτοσχεδιασμού στη jazz. Απελευθέρωση του μαθητή από την παρτιτούρα. Τόνωση αυτοπεποίθησης.	6.2.1 Ο μαθητής καλείται να πειραματιστεί στον αυτοσχεδιασμό στη jazz μουσική. Λειτουργία μέσα σε συγκεκριμένο αρμονικό πλαίσιο (π.χ.Blues, 12μετρο).	
	6.3 Σύνθεση. Ο μαθητής παίρνει πρωτοβουλία καταγράφοντας και δοκιμάζοντας τις μουσικές ιδέες του και συμμαθητών του στο όργανο επιλογής. Έμφαση στη χρήση διδαγμένων τεχνικών και effects.	6.3.1 Ομαδικά – ατομικά, ενίοτε και με τη χρήση προγράμματος ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας.	6.3.1.1 πρόγραμμα γραφής musescore
	6.4 Ενοργάνωση – Ενορχήστρωση. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίσει και να αναπαράγει ρόλους στα μέλη του συνόλου (solo-ρυθμική συνοδεία-κόντρα μελωδία-μπασογραμμή κ.τ.λ.)	6.4.1 Πειραματισμοί με δίφωνα ή τρίφωνα έργα ή και μεταγραφές, αρχικά σε ομάδες και έπειτα solo. 6.4.2 Απλή ηχογράφηση των αποτελεσμάτων των ομάδων και κριτική ακρόαση.	6.4.1.1 IMSLP, D.Popper, Op.76, 15 etudes for 2 cellos 6.4.2.1 Χρήση προγράμματος ηχογράφησης (π.χ. από κινητό τηλ. ή mp3 player ή από Η/Υ).
	6.5 Μουσική έρευνα για εκτέλεση. Εδώ το ζητούμενο είναι να εντοπίσει ο μαθητής τις πηγές αλλά και τη μέθοδο της	6.5.1 Έρευνα σε βιβλιοθήκες (σχολική, συνδρομητικές κ.ά). 6.5.2 Έρευνα σε ιστότοπους μουσικού ενδιαφέροντος	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	έρευνας και να αποκτήσει ακούσματα από διαφορετικούς καλλιτέχνες-διαφορετικούς τύπους έκφρασης μέσα από την τέχνη.	6.5.3 Παρακολούθηση συναυλιών 6.5.4 Μουσική ακρόαση.	
	6.6 Συζήτηση με επαγγελματίες του αντικειμένου – Σεμινάρια. Ο μαθητής έχει την ευκαιρία να γνωρίσει δια ζώσης τους καλλιτέχνες, να συζητήσει μαζί τους και να σχηματίσει προσωπική εικόνα για το όργανο, τον τρόπο που παίζεται και να αντλήσει πληροφορίες και εμπειρία μοναδική από αυτή την επαφή.	6.6.1 Κάλεσμα καλλιτεχνών στο σχολείο. 6.6.2 Εύρεση καλλιτεχνών ή και συζήτηση με τη χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. skype). 6.6.3 Συμμετοχή σε σεμινάρια (ως ακροατές).	6.6.2.1 Ανταλλαγή εμπειριών και επισκέψεις σε άλλα μουσικά σχολεία. 6.6.3.1 Προτροπή για συμμετοχή σε θερινές ακαδημίες ελληνικών πανεπιστημίων.
7.Αξιοποίηση γνώσης, εμπειρίας και δεξιοτήτων	7.1 Σκηνική παρουσία.	7.1.1 Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας - Έκθεση στο κοινό (μικρότερα μουσικά σύνολα – πιο εξειδικευμένο ακροατήριο).	7.1.1.1 Χρήση της αίθουσας συναυλιών του σχολείου.
	7.2 Ψυχολογία της σκηνικής παρουσίας.	7.2.1 Ανάλυση των αισθημάτων και συμπεριφορών του μαθητή μετά από έκθεση σε κοινό (π.χ. τρακ, φόβος κ.α.) και εύρεση των αιτίων που δημιουργούνται. Αναφορά και παραδείγματα από βιβλία με συναφές περιεχόμενο.	7.2.1.1 Σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα των μουσικών', Η.Σακαλάκ.
	7.3 Εμπειρία βοηθού τεχνικού ήχων.	7.3.1 Ενεργή συμμετοχή στο στήσιμο μιας μικροφωνικής για τη διεξαγωγή συναυλιών. 7.3.2 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία μιας ηχογράφησης ως βοηθός ηχολήπτη. 7.3.3 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία στησίματος ενός home studio.	7.3.1.1 http://ehomerecordingstudio.com/
	7.4 Εμπειρία ηχογράφησης.	7.4.1 Ο μαθητής ηχογραφείται και το προϊόν επιδέχεται κριτικής ακρόασης.	7.4.1.1 Χρήση προγράμματος ηχογράφησης από Η/Υ.
	7.5 Τροποποίηση παρτιτούρας (τροποποίηση δυναμικών, ρυθμικής αγωγής, μελωδίας κ.ά.). Στόχος είναι να αποκαλυφθεί στον μαθητή η ολοκληρωμένη σκέψη του συνθέτη και να αντιληφθεί την ευθύνη του ως εκτελεστής έργου.	7.5.1 Χρησιμοποίηση προγραμμάτων ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας για αξιοποίηση έργου (π.χ. μεταφορά). 7.5.2 Παραδείγματα από προχωρημένους μαθητές ή και από τον διδάσκοντα.	7.5.1.1 πρόγραμμα musescore 7.5.2.1 IMSLP/ transcriptions

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	7.6 Μουσικοί πειραματισμοί – αυτοσχέδια όργανα. Στόχος είναι να αντιληφθεί ο μαθητής τόσο το λειτουργικό όσο και το αισθητικό μέρος του οργάνου.	7.6.1 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους μουσικών πειραματισμών. 7.6.2 Πειραματισμοί με «μη ενδεδειγμένη» χρήση του οργάνου (χρήση εκτός του ρόλου του). 7.6.3 Πειραματισμοί – απόπειρες κατασκευής μουσικών οργάνων ακόμα και από άχρηστα υλικά.	7.6.1.1 www.oddmusic.com, http://www.ircam.fr/ 7.6.2.1http://listverse.com/2007/ 09/11/top-10-bizarre-musical-instruments/
8. Αξιοποίηση γνώσης, εμπειρίας και δεξιοτήτων	8.1 Σκηνική παρουσία.	8.1.1 Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας - Έκθεση στο κοινό (μικρότερα μουσικά σύνολα – πιο εξειδικευμένο ακροατήριο).	8.1.1.1 Χρήση της αίθουσας συναυλιών του σχολείου.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟΥ - ΕΠΙΠΕΔΟ 4

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
1.Ιστορική, μορφολογική αναφορά	1.1 Ο μαθητής πρέπει να γνωρίσει τον Μηχανισμό και την τεχνική χορδίσματος του βιολοντσέλου. 1.2 Να γνωρίσει τους μεγάλους μουσικούς, ερμηνευτές του βιολοντσέλου. 1.3 Να αποκτήσει την δυνατότητα της κριτικής ακρόασης των μουσικών έργων για βιολοντσέλο.	1.1.1 Εξήγηση του μηχανισμού χαλάρωσης και σύσφιξης των ξύλινων κλειδιών, στον κοχλία του οργάνου. 1.1.2 Αναγνώριση του μουσικού διαστήματος της καθαρής πέμπτης και τελειοποίησής του μέσω του φαινομένου του διακροτήματος. 1.2.1 Ιστορική αναφορά στους μεγάλους ερμηνευτές του οργάνου στο πέρασμα του χρόνου, την καταγωγή τους και του ιδιαίτερου ύφους καθενός από αυτούς. 1.2.2 Ιστορικές και σύγχρονες ηχογραφήσεις, φωτογραφίες, βιβλία, βιογραφίες και έρευνα στο διαδίκτυο. 1.3.1 Ακρόαση συναυλιών μουσικής για βιολοντσέλο. Αναζήτηση στο διαδίκτυο μουσικής για βιολοντσέλο και ακρόαση ανάλογης μουσικής χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα αναπαραγωγής. 1.3.2 Συζήτηση και κριτική πάνω στα έργα και την ερμηνεία τους.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
2. Στάση σώματος και τοποθέτηση χεριών	2.1 Ο μαθητής πρέπει να συναισθανθεί τον ζωτικό χώρο γύρω του μέσα από τις κινήσεις των χεριών του. 2.2 Να εμπεδώσει βιωματικά την έννοια της χαλάρωσης σε σχέση με τη δράση και την ενέργεια. 2.3 Να συσχετίσει τη σωστή στάση και κίνηση όπως και την ελάχιστη πίεση των δακτύλων, με τον ωραίο ήχο. 2.4 Να τοποθετήσει το αριστερό του χέρι στις θέσεις του αντίχειρα.	2.1.1 Οικειοποίηση του χώρου γύρω μας μέσα από μεγάλες και θαρραλέες κινήσεις. 2.2.1 Προτροπή σε αποφασιστικές κινήσεις, αφαίρεση του περιττού βάρους και χαλάρωση σε ανοικτές θέσεις χεριών. 2.3.1 Βιωματική κατανόηση μέσω ανάλογων παραδειγμάτων και σπουδών. 2.4.1 Τοποθέτηση του χεριού και των δακτύλων στις θέσεις του αντίχειρα, δίνοντας έμφαση στο διάστημα της οκτάβας (αντίχειρα – τρίτου δακτύλου).	
3. Παραγωγή και ποιότητα ήχου	3.1 Ο μαθητής καλείται να κατανοήσει την επαφή του δοξαριού με τη χορδή (μικροσκοπική ανάλυση). 3.2 Να κατανοήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ‘’tirez’’, ‘’poussez’’, βάση, μύτη και μέση δοξαριού.	3.1.1 Ανάλυση της εξαναγκασμένης ταλάντωσης της χορδής η οποία παράγεται από την οριζόντια κίνηση του δοξαριού πάνω σε αυτή. 3.2.1 Χρήση εξειδικευμένων ασκήσεων και σπουδών για το δοξάρι.	
4. Ανάγνωση και τεχνική	4.1. Ασκήσεις προθέρμανσης. Ο μαθητής καλείται να αντιληφθεί τη χρησιμότητα των ασκήσεων προθέρμανσης και των δύο χεριών πριν τη μελέτη, το μάθημα, τις εξετάσεις, τη συναυλία.	4.1.1 Ασκήσεις προθέρμανσης δεξιού χεριού: τενούτες, ήμισυ, τέταρτα σε ανοιχτές χορδές, με προσοχή στο άνοιγμα-κλείσιμο του χεριού και έμφαση στη θέση του αγκώνα ανά επίπεδο χορδής. 4.1.2 Ασκήσεις προθέρμανσης αριστερού χεριού: Εναλλαγή όλων των δαχτύλων με όλους τους δυνατούς συνδυασμούς σε κάθε χορδή, 4 ή 8 legato σε κάθε συνδυασμό και με σταδιακή αύξηση της ταχύτητας εκτέλεσης (π.χ. 1ο -2ο, 1ο-3ο,1ο-4ο // 2ο-1ο,2ο-3ο,2ο-4ο κ.ο.κ.)	4.1.2 (Feuillard, Daily Exercises No 1 και 2)
	4.2 Συντονισμός (κούρδισμα). Ο μαθητής εξασκείται στο να κουρδίζει το όργανο χωρίς βοήθεια. 4.3 Να αποκτήσεις γενικότερες γνώσεις και εμπειρίες	4.2.1 Ανάγκη ύπαρξης ενός σταθερού τονοδότη (πιάνο, διαπασών, ηλεκτρονικός τονοδότης, από άλλο όργανο-έγχορδο ή πνευστό) . 4.2.2 Να κουρδίζει από το μηχανισμό των κλειδιών, από τα βιδάκια και έπειτα από αλλαγή χορδής. 4.2.3 Να μάθει πώς κουρδίζουν τα άλλα όργανα της οικογένειας του βιολοντσέλου, καθώς και τις ιδιαιτερότητες του κουρδίσματος των πνευστών. 4.3.1 Να παρακολουθήσει το κούρδισμα μιας επαγγελματικής ορχήστρας.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
		4.3.2 Να κουρδίζει στην ορχήστρα και να βοηθά στο κούρδισμα μαθητές κατώτερου επιπέδου 4.3.4 Να εξοικειωθεί στο ηχόχρωμα και άλλων οργάνων και να συντονίζεται μαζί τους. Να γνωρίσει τις ιδιαιτερότητες κουρδίσματος στο βιολί, βιόλα και κοντραμπάσο. Να γνωρίσει τις ιδιαιτερότητες κουρδίσματος στα πνευστά και κρουστά.	
	4.4 Θέσεις/ Αντίχειρας. Ο μαθητής εξασκείται στη χρήση του αντίχειρα του αριστερού χεριού. Στόχος είναι : 4.4.1 Να παίζει με ευκολία στην 1η ,4η ,3η,2η,5η και 6η θέση. 4.4.2 Να παίζει στην 7η θέση (3η μικρή, 3η μεγάλη, ανώτερη τρίτη θέση). 4.4.3 Να τοποθετεί τον αντίχειρα στην ταστιέρα.	4.4.1Επαναληπτικές ασκήσεις 1ης -6ης θέσης κατ' επιλογή από το 3ο επίπεδο 4.4.2 Να εξοικειωθεί στην 7η θέση σε όλες τις μορφές της 4.4.3 Τοποθέτηση του αντίχειρα στην ταστιέρα. 4.4.3.1 Ασκήσεις αντίχειρα(Εισαγωγή).	4.4.1 (Feuillard Daily Exercises No 1-7) 4.4.2 (Dotzauer Method Vol.3 , Άσκηση No 213-216) 4.4.3 (Feuillard Method Άσκηση No 41) 4.4.3.1 (Dotzauer Method Vol.3, Άσκηση No 231-234), (Feuillard Method Άσκηση No 56,57), (Ausgewahlte Etuden fur Violoncello Εισαγωγικές ασκήσεις 1-7)
	4.5 Δοξάρι. Εξάσκηση του μαθητή έτσι ώστε: 4.5.1 Να παίζει staccato με σύζευξη προσωδίας. 4.5.2 Να παίζει spicato (Sprining bow). 4.5.3 Να αναγνωρίζει και να εκτελεί dedached, staccato, legato σε διάφορους ρυθμικούς συνδυασμούς.	4.5.1 Ασκήσεις εκμάθησης τεχνικής staccato μέσα σε σύζευξη προσωδίας. 4.5.2 Ασκήσεις εκμάθησης τεχνικής spicato. 4.5.3 Ασκήσεις εκμάθησης τεχνικής dedached, staccato, legato σε διάφορους ρυθμικούς συνδυασμούς.	4.5.1(Dotzauer Method Vol.3 , Άσκηση No 227) 4.5.2 (Dotzauer Method Vol.3 , Άσκηση No 228) 4.5.3 (Sevcick School of Bowing Technique, Op. 2, Part 1 Ασκήσεις No 5,τρόποι 1-79)
	4.6 Κλίμακες. Στόχος είναι ο μαθητής να αποκτήσει ευχέρεια στις αλλαγές των διδαγμένων θέσεων. Εξασκείται μελετώντας: 4.6.1 Κλίμακες μείζονες και ελάσσονες σε 3 οκτάβες μαζί με αρπέζ. 4.6.2 Κλίμακες σε δύο οκτάβες με τρόπους (περισσότερα από 8 legato και μεγαλύτερη ταχύτητα). 4.6.3 Αρπέζ σε διάφορες κλίμακες με 2 οκτάβες, με τρόπους ,μεγαλύτερη ταχύτητα και	4.6.1 Επιλογή κλιμάκων σε 3 οκτάβες. 4.6.1.2 Ντο+, Ρε+ και Ντο-, Ρε- σε 3 οκτάβες. 4.6.2 Ασκήσεις εξοικείωσης σε κλίμακες σε δύο οκτάβες με διάφορες ρυθμικές παραλλαγές και ομαδοποιήσεις του τόξου (περισσότερα από 8 legato και μεγαλύτερη ταχύτητα). 4.6.3 Ασκήσεις εξοικείωσης σε αρπέζ σε διάφορες κλίμακες με 2 οκτάβες, με τρόπους, μεγαλύτερη ταχύτητα και legato).	4.6.1.2 (Feuillard Daily Exercises No 20) 4.6.2 (Feuillard Daily Exercises No 20) 4.6.3(Feuillard Daily Exercises No 11)

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	legato).		
	4.7 Ταχύτητα εκτέλεσης. Ο μαθητής εξασκείται: 4.7.1 Στη γρήγορη εναλλαγή φθόγγων με διαφορετικούς δακτυλισμούς και ομαδοποίηση φθόγγων στο δοξάρι (bowing).	4.7.1 Εξάσκηση στην ταχύτητα εκτέλεσης μέσα από κλίμακες και σπουδές του επιπέδου 4. 4.7.2 Χρήση του μετρονόμου για τη σταδιακή αύξηση της ταχύτητας εκτέλεσης.	
	4.8 Έργα. Ο μαθητής καλείται να χρησιμοποιήσει τις τεχνικές του αριστερού και δεξιού χεριού σε αναλόγων απαιτήσεων έργα, όπως: 4.8.1 Σπουδές. 4.8.2 Μελωδικές Ασκήσεις. 4.8.3 Κοντσερτίνο. 4.8.4 Ντουέτα.	4.8.1 Να εκτελεί σπουδές του επιπέδου του. 4.8.2 Να εκτελεί μελωδικές ασκήσεις του επιπέδου του. 4.8.3 Να εκτελεί κονσερτίνο και σονάτες του επιπέδου του. 4.8.4 Να παίζει ντουέτο του επιπέδου του.	4.8.1 (Dotzauer 113 Σπουδές, Τεύχος 2, Άσκηση Νο 35-50) 4.8.2 (S.Lee ,12 Μελωδικές Ασκήσεις op.113), (S.Lee, Melodische und progressive Etuden.Op31 Heft 1,Becker) 4.8.3 J.B.Breval Κοντσερτίνο Νο1 σε Φα+), (J.Klengel Κοντσερτίνο Νο 1 σε Ντο+), (J.B.Breval Σονάτα σε Ντο+) 4.8.4 (F.A.Kummer Ντουέτο για δύο celli Op.22,Nr1, Ντο+)
	4.9 Τρόπος μελέτης. Επιδιώκεται να δημιουργηθεί στον μαθητή η ανάγκη για μεθοδική μελέτη.	Ο μαθητής ακολουθεί πρόγραμμα μελέτης που περιλαμβάνει: 4.9.1 Προθέρμανση. 4.9.2 Αργή μελέτη, με διάφορες ρυθμικές παραλλαγές και ομαδοποιήσεις του τόξου . 4.9.3 Επιμερισμό των μερών της άσκησης με την οποία ασχολείται. 4.9.4 Επιμερισμό των φράσεων του έργου με το οποίο ασχολείται. 4.9.5 Συνειδητοποίηση της χρησιμότητας της άσκησης. 4.9.6 Χρήση μετρονόμου, όπου αυτό είναι απαραίτητο. 4.9.7 Στοχοθέτηση επιθυμητού αποτελέσματος και σωστή διαχείριση του χρόνου μελέτης. 4.9.8 Ακρόαση από τον καθηγητή του έργου που θα μελετήσει. 4.9.9 Μίμηση του τρόπου εκτέλεσης του καθηγητή. 4.9.10 Παρακολούθηση μαθημάτων συμμαθητών του, μεγαλύτερων ή μικρότερων τάξεων. 4.9.11 Καθημερινή επαφή με το όργανο. 4.9.12 Αύξηση του χρόνου μελέτης. 4.9.13 Ακρόαση επιλεγμένων έργων κλασικής μουσικής.	
5. Μουσική	5.1. Δυναμική. Εξάσκηση στους συμβολισμούς:		

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
Ερμηνεία <u>**(Ισχύει για τα επίπεδα 4, 5 & 6)**</u>	5.1.1 *ff - pp - fff - ppp - sfz - fp*	5.1.1 Ο μαθητής καλείται να: Κάνει ασκήσεις δυναμικής σε ανοιχτές χορδές. Διακρίνει τους συμβολισμούς σε σπουδές και έργα και να τους εκτελεί.	
	5.2 Ηχόχρωμα. Αλλαγή ηχοχρώματος και εισαγωγή νέων τεχνικών, όπως: 5.2.1 Το sul ponticello και το sul tasto. 5.2.2 Το collegno. 5.2.3. Τη χρήση της σουρντίνας. Αναγνώριση της σημειογραφίας Con sord-Senza sord	5.2.1 Ακρόαση των συγκεκριμένων ηχοχρωμάτων από τον καθηγητή και αναγνώριση των διαφορών τους. Παραγωγή τους από τον μαθητή. 5.2.2 Επίδειξη των συγκεκριμένων τεχνικών και επανάληψη από τον μαθητή. 5.2.3 Εφαρμογή της χρήσης της σουρντίνας. Συνειδητοποίηση της διαφοράς του ηχοχρώματος και της έντασης του ήχου.	
	5.3 Ταχύτητα εκτέλεσης (Tempo). Ο μαθητής καλείται να : 5.3.1 Εκτελέσει ασκήσεις σε αργά και γρήγορα tempi. 5.3.1.1 Αργά tempi: Largo - Adagio – Larghetto - Adagietto – Lento - Grave 5.3.1.2 Γρήγορα tempi: Τα γρήγορα tempi βασίζονται στο Allegro και τις παραλλαγές του. Allegro - allegro moderato - allegro assai - allegro con spirito - allegro molto - allegro con brio – vivace – presto – prestissimo. Tempo di minueto, Tempo di waltz, Tempo di Marcia, Tempo primo.	5.3.1.1 Ο μαθητής ακούει από τον καθηγητή αποσπάσματα από έργα ή από σπουδές με αργά tempi. Ακούει από μουσική βιβλιοθήκη του Σχολείου έργα για βιολοντσέλο με αργά tempi (π.χ.largo, με ρυθμικό χαρακτήρα , adagio, με μελωδικό χαρακτήρα, κ.τ.λ.). 5.3.1.2 Ο μαθητής ακούει από τον καθηγητή αποσπάσματα από έργα ή από σπουδές με γρήγορα tempi. Ακούει από μουσική βιβλιοθήκη του Σχολείου έργα για βιολοντσέλο με γρήγορα tempi. Αναγνωρίζει και εκτελεί στις σπουδές του επιπέδου του τις ενδείξεις του tempo (π.χ. allegro, χαρούμενο-ζωντανό-γρήγορο allegro moderato, μέτρια γρήγορο). Εφαρμόζει τα tempi στα μουσικά σύνολα. Στο μάθημα της μουσικής ακρόασης μαθαίνει ότι τα tempi δεν αφορούν μόνο το ρυθμό εκτέλεσης αλλά και το χαρακτήρα, το ύφος ενός έργου.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	5.4 Στιλιστική Ερμηνεία. Αναγνώριση και εξάσκηση στα: 5.4.1 Σημάδια έκφρασης/άρθρωσης Pizzicato Με το αριστερό χέρι Bartok pizzicato Αρμονικός Spicato τρίλια Mordent Gruppetto Gruppetto Appoggiatura Acciaccatura 5.4.2 Το Vibrato 5.4.3 Τρέμολο	5.4.1 Ο καθηγητής δείχνει στον μαθητή τον τρόπο εκτέλεσης των σημαδιών έκφρασης και άρθρωσης κάθε φορά που συναντάται σε μία σπουδή, σε ένα έργο ρεπερτορίου ή στα έργα της ορχήστρας. 5.4.1.1 Τρίλια Ασκήσεις τρίλιας για όλα τα δάχτυλα. 5.4.1.2 Ασκήσεις Mordent-Grouppetto- Appoggiatura- Acciaccatura 5.4.2 Ο καθηγητής δείχνει τον τρόπο εκμάθησης του vibrato α) Κύλιση του 1ου δαχτύλου, στην 1η θέση, πάνω-κάτω στην ταστιέρα , σε διαστηματική απόσταση ημιτονίου, με ελάχιστη πίεση, ρυθμικά. Επανάληψη με τα υπόλοιπα δάχτυλα, αυξάνοντας την ταχύτητα και εφαρμογή της άσκησης σε άλλες θέσεις. β) Πάτημα και μετατόπιση του 1ου δαχτύλου, στην 1η θέση , σε διαστηματική απόσταση μορίων του τόνου (ψηλότερα και χαμηλότερα), σχηματίζοντας κατά την κίνηση του αριστερού χεριού το μεγαλύτερο δυνατό τόξο. Αργά και στη συνέχεια γρηγορότερα, πάντα με συγκεκριμένο ρυθμό. Επανάληψη με τα υπόλοιπα δάχτυλα, αυξάνοντας την ταχύτητα και εφαρμογή της άσκησης σε άλλες θέσεις. 5.4.3 Ο καθηγητής δείχνει την τεχνική του τρέμολο. Γρήγορη κίνηση του δοξαριού με χρήση του καρπού. Χρήση του εφέ τρέμολο στη βάση του δοξαριού για δυνατό ήχο και στη μύτη για απαλό ήχο. Ο μαθητής μιμείται την κίνηση του δοξαριού για την εξάσκηση του τρέμολο.	5.4.1.1 Dotzauer Method Volume3, Άσκηση No226) Grutzmacher 24 Σπουδές Άσκηση No 8-Allegro Moderato) 5.4.1.2 Dotzauer Method Volume3, Άσκηση No 223,224,225) https://www.youtube.com/watch?v=IedHYS70-Po https://www.youtube.com/watch?v=FaqXyhUgky4

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	5.5 Ερμηνεία έργων. Ο μαθητής καλείται: 5.5.1 Να εφαρμόζει τις δυναμικές, τα ηχοχρώματα, τα tempi, τα σημάδια έκφρασης και άρθρωσης στα έργα των επιπέδων 4,5,6 5.5.2 Να διακρίνει τα χαρακτηριστικά της κάθε περιόδου: Μπαρόκ-Κλασικής-Ρομαντικής-Εθνικές Σχολές-Σύγχρονης. 5.5.3 Να μελετά το συνθέτη του έργου και την εποχή του, να ακούσει άλλα έργα του. Να ανακαλύπτει ομοιότητες μεταξύ συνθετών της ίδιας εποχής.	5.5.1 Ο μαθητής καλείται να ακούει και να μιμείται τον καθηγητή στην έκφραση των έργων. Ο μαθητής καλείται να ακούει ηχογραφήσεις των έργων ή και βίντεο μέσα από το διαδίκτυο. 5.5.2/5.5.3 Ο μαθητής καλείται να ανακαλύπτει και να εφαρμόζει τα ερμηνευτικά χαρακτηριστικά του κάθε έργου, τοποθετώντας το στην κατάλληλη μουσική περίοδο.	5.5.1/5.5.2/5.5.3 (G.Goltermann Κοντσερτο Νο 4 σε Σολ+, Op. 65) (G.Goltermann Κοντσέρτο Νο 5 σε Ρε-, Op. 76) (A. Vivaldi Κοντσέρτο σε Ρε+ για βιολοντσέλο, ορχήστρα εγχόρδων και τσέμπαλο)
6. Μουσική Δημιουργία	6.1 Συμμετοχή σε μουσικά σύνολα μικρά σε αριθμό. Σκοπός είναι να λειτουργήσει ο μαθητής σε ομαδικό επίπεδο, αλλά με αυξημένο μερίδιο ευθύνης. Παράλληλα εξασκείται στο ρόλο του οργάνου αλλά και της μελωδικής γραμμής του μέσα στο σύνολο.	6.1.1 Ο μαθητής καλείται να συμμετέχει ενεργά σε μουσικά δρώμενα, σε συνεργασία με μαθητές πιο προχωρημένους. Επιλέγονται κατάλληλα τροποποιημένα έργα. Συγκρότηση 2μελών-3μελών-4μελών συνόλων, με μετατόπιση της «ευθύνης»(ισοδύναμα μέλη).	6.1.1.1 Διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP
	6.2 Αυτοσχεδιασμός. Απελευθέρωση του μαθητή από την παρτιτούρα. Τόνωση αυτοπεποίθησης.	6.2.1 Ο μαθητής καλείται να πειραματιστεί στον αυτοσχεδιασμό και σε άλλα είδη μουσικής(π.χ. ρεμπέτικα). Αναφορές μέσα από τα έργα στα σημεία που προσδίδουν δυνατότητα ελευθερίας.	
	6.3 Σύνθεση. Ο μαθητής παίρνει πρωτοβουλία καταγράφοντας και δοκιμάζοντας τις μουσικές ιδέες του στο όργανο επιλογής. Έμφαση στη χρήση διδαγμένων τεχνικών και effects.	6.3.1 Ομαδικά – ατομικά, ενίοτε και με τη χρήση προγράμματος ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας.	6.3.1.1 πρόγραμμα γραφής musescore
	6.4 Ενοργάνωση – Ενορχήστρωση. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίσει, να αναπαράγει και να διανείμει ρόλους στα μέλη του συνόλου (solo-ρυθμική συνοδεία-κόντρα μελωδία-μπασογραμμή κ.τ.λ.)	6.4.1 Πειραματισμοί με δίφωνα ή τρίφωνα έργα ή και μεταγραφές, αρχικά σε ομάδες και έπειτα solo. 6.4.2 Απλή ηχογράφηση των αποτελεσμάτων των ομάδων και κριτική ακρόαση.	6.4.1.1 Έρευνα στη διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP (transcriptions). 6.4.2.1 Χρήση προγράμματος ηχογράφησης (π.χ. από κινητό

			τηλ. ή mp3 player ή από Η/Υ).
	6.5 Μουσική έρευνα για εκτέλεση. Εδώ το ζητούμενο είναι να εντοπίσει ο μαθητής τις πηγές αλλά και τη μέθοδο της έρευνας και να αποκτήσει ακούσματα από διαφορετικούς καλλιτέχνες-διαφορετικούς τύπους έκφρασης μέσα από την τέχνη.	6.5.1 Έρευνα σε βιβλιοθήκες (σχολική, συνδρομητικές κ.ά.) 6.5.2 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους μουσικού ενδιαφέροντος. 6.5.3 Παρακολούθηση συναυλιών. 6.5.4 Μουσική ακρόαση.	6.5.1.1 Βιβλιοθήκη 'Λίλιαν Βουδούρη'. 6.5.2.1 www.youtube.com
	6.6 Συζήτηση με επαγγελματίες του αντικειμένου – Σεμινάρια. Ο μαθητής έχει την ευκαιρία να γνωρίσει δια ζώσης τους καλλιτέχνες, να συζητήσει μαζί τους και να σχηματίσει προσωπική εικόνα για το όργανο, τον τρόπο που παίζεται και να αντλήσει πληροφορίες και εμπειρία μοναδική από αυτή την επαφή.	6.6.1 Κάλεσμα καλλιτεχνών στο σχολείο. 6.6.2 Εύρεση καλλιτεχνών ή και συζήτηση με τη χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. skype). 6.6.3 Συμμετοχή σε σεμινάρια (ως ακροατές)	6.6.2.1 Ανταλλαγή εμπειριών και επισκέψεις σε άλλα μουσικά σχολεία. 6.6.3.1 Προτροπή για συμμετοχή σε θερινές ακαδημίες ελληνικών πανεπιστημίων.
7. Αξιοποίηση γνώσης, εμπειρίας και δεξιοτήτων	7.1 Σκηνική παρουσία.	7.1.1 Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας - Έκθεση στο κοινό (μικρότερα μουσικά σύνολα – πιο εξειδικευμένο ή τυχαίο ακροατήριο).	7.1.1.1 Συνεργασία με εξωσχολικούς φορείς (π.χ. Δήμους) για παραχώρηση αιθουσών συναυλιών ή δημόσιων χώρων.
	7.2 Ψυχολογία της σκηνικής παρουσίας.	7.2.1 Ανάλυση των αισθημάτων και συμπεριφορών του μαθητή μετά από έκθεση σε κοινό (π.χ. τρακ, φόβος κ.α.) και εύρεση των αιτίων που δημιουργούνται. Αναφορά και παραδείγματα από βιβλία με συναφές περιεχόμενο.	7.2.1.1 'Σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα των μουσικών', Η.Σακαλάκ.
	7.3 Εμπειρία βοηθού τεχνικού ήχων.	7.3.1 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία μιας ηχογράφησης ως βοηθός ηχολήπτη. 7.3.2 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία στησίματος ενός home studio.	7.3.1.1 http://ehomerecordingstudio.com/
	7.4 Εμπειρία ηχογράφησης.	7.4.1 Ο μαθητής ηχογραφείται και το προϊόν επιδέχεται κριτικής ακρόασης.	7.4.1.1 Χρήση προγράμματος ηχο-γράφησης από Η/Υ.
	7.5 Τροποποίηση παρτιτούρας (τροποποίηση δυναμικών, ρυθμικής αγωγής, μελωδίας κ.ά.). Στόχος είναι να αποκαλυφθεί στον μαθητή η ολοκληρωμένη σκέψη του συνθέτη και να	7.5.1 Χρησιμοποίηση προγραμμάτων ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας για αξιοποίηση έργου (π.χ. μεταφορά). 7.5.2 Παραδείγματα από προχωρημένους μαθητές ή και από τον διδάσκοντα.	7.5.1.1 πρόγραμμα musescore 7.5.2.1 IMSLP/ transcriptions

	αντιληφθεί την ευθύνη του ως εκτελεστή έργου.		
	7.6 Μουσικοί πειραματισμοί – βασική ρύθμιση του οργάνου. Στόχος είναι ο μαθητής να μπορεί να ρυθμίζει τις λεπτομέρειες στο στήσιμο του οργάνου, αλλά και τις σταθερές παραμέτρους που αφορούν στις αναλογίες και τις θέσεις των εξαρτημάτων του.	7.6.1 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους κατασκευαστών. 7.6.2 Πειραματισμοί με «μη ενδεδειγμένη» χρήση του οργάνου (χρήση εκτός του ρόλου του).	7.6.1.1 https://youtu.be/ANULMjnB-3A , https://youtu.be/cO3_Ac7Sfvk 7.6.2.1http://listverse.com/2007/ 09/11/top-10-bizarre-musical-instruments/
8. Ελληνική μουσική δημιουργία	8.1 Γνωριμία - προώθηση ελληνικών έργων.	8.1.1 Αναζήτηση ελληνικών έργων στους καταλόγους βιβλιοθηκών. 8.1.2 Ακρόαση ελληνικών έργων σε συναυλίες του σχολείου, από ψηφιακούς δίσκους ή μέσω διαδικτύου. 8.1.3 Εκμάθηση και εκτέλεση ελληνικών έργων. 8.1.4 Συνεργασία με άλλες ειδικότητες για ανάλυση-μελέτη των έργων αυτών και συζήτηση.	8.1.1.1 Επικοινωνία με την Ε.Ε.Μ. ή άλλους φορείς. 8.1.3.1 Επαφή με συνθέτες εν ζωή και συζήτηση-σύνθεση έργου, υπό τη μορφή εργαστηρίου (workshop).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟΥ - ΕΠΙΠΕΔΟ 5

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
1.Ιστορική, μορφολογική αναφορά	1.1 Ο μαθητής καλείται να γνωρίσει τον συσχετισμό και την αλληλεπίδραση της εξέλιξης μέσω της τεχνολογίας του βιολοντσέλου, με την εξέλιξη της τεχνικής του οργάνου και της μουσικής που γράφτηκε γι' αυτό μέσα στο χρόνο. 1.2 Να γνωρίσει κάποια στοιχεία της κατασκευής του οργάνου. 1.3 Να αποκτήσει τη δυνατότητα της κριτικής ακρόασης των μουσικών έργων για βιολοντσέλο.	1.1.1 Χρήση ιστορικών πηγών σχετικά με την εξέλιξη τόσο του οργάνου όσο και του ρεπερτορίου του και αναζήτηση της μεταξύ τους σχέσης. 1.2.1 Χρήση διαδικτύου. 1.3.1 Ακρόαση συναυλιών μουσικής για βιολοντσέλο. Αναζήτηση στο διαδίκτυο μουσικής για βιολοντσέλο και ακρόαση ανάλογης μουσικής χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα αναπαραγωγής. 1.3.2 Συζήτηση και κριτική πάνω στα έργα και την ερμηνεία τους.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
2. Στάση σώματος και τοποθέτηση χεριών	2.1 Ο μαθητής καλείται να αποκτήσει συνείδηση της αναπνοής του την ώρα που παίζει βιολοντσέλο, με στόχο την ομαλή και απρόσκοπτη διαδικασία της αναπνοής, ανεξάρτητα από τη μουσική δράση. 2.2 Να εκμεταλλευτεί την κινησιολογική του εμπειρία από τον αθλητισμό, τις χειρονακτικές εργασίες, τους λεπτούς χειρισμούς ή άλλες καθημερινές δραστηριότητες, μεταφέροντάς την στο τρόπο χειρισμού του βιολοντσέλου.	2.1.1 Προτροπή για συγκέντρωση πάνω στην αναπνοή. 2.1.2 Ανάπτυξη της ικανότητας του μαθητή να μπορεί να ομιλεί και ταυτόχρονα να παίζει. 2.2.1 Χρήση παραδειγμάτων από κάθε δραστηριότητα και αναζήτηση ομοιοτήτων και διαφορών με τη διαδικασία χειρισμού του οργάνου.	
3. Παραγωγή και ποιότητα ήχου	3.1 Ο μαθητής καλείται να γνωρίσει τη φυσική ερμηνεία του ήχου, του ηχοχρώματος σε σχέση με τις αρμονικές, της παραγωγής του ήχου μέσω των χορδών, και της ταλάντωσης εξαναγκασμένης ή όχι, διαθεματικά με το μάθημα της φυσικής. 3.2 Να μάθει να διατηρεί την ίδια γωνία πρόσφυσης του τόξου από χορδή σε χορδή, τόσο κάθετα όσο και οριζόντια προκειμένου να επιτύχει μια ομαλή και ομοιογενή μετάβαση από τη νότα μιας χορδής σε εκείνη μιας άλλης.	3.1.1 Επιστημονική θεώρηση του ζητήματος του ήχου με τη βοήθεια του μαθήματος της φυσικής. 3.2.1 Επίδειξη σωστής μετάβασης από τη μια χορδή στην άλλη. 3.2.2 Φωτογραφία, βίντεο. 3.2.3 Ανάλογες ασκήσεις και σπουδές αλλαγής χορδών.	
4. Ανάγνωση και τεχνική	4.1. Ασκήσεις προθέρμανσης. βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.1.1 Ασκήσεις προθέρμανσης δεξιού χεριού: βλ. προηγούμενο επίπεδο. 4.1.2 Ασκήσεις προθέρμανσης αριστερού χεριού: βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.1.2 (Feuillard Daily Exercises No 1 και 2)

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	4.2 Κούρδισμα: βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.2 βλ. προηγούμενο επίπεδο.	
	4.3 Θέσεις/ Αντίχειρας. 4.3.1 Να παίζει στην 1η ,4η ,3η,2η,5η ,6η και 7ή θέση 4.3.2 Να κάνει χρωματικές αλλαγές 4.3.3 Να παίζει μετά την 7η θέση με χρήση αντίχειρα Αλλαγή θέσης αντίχειρα	4.3.1Επαναληπτικές ασκήσεις 1ης -7ης θέσης 4.3.2 Να εξοικειωθεί στις χρωματικές αλλαγές με τις ανάλογες ασκήσεις 4.3.3.1 Χρήση και αλλαγή θέσης* αντίχειρα με τις ανάλογες ασκήσεις *Τοποθέτηση αντίχειρα έως και σι (3ης γραμμής στο κλειδί σολ) στη λα χορδή (αντίστοιχα μι στη ρε χορδή) 4.3.3.2 Κλίμακες με χρήση αντίχειρα	4.3.1 (Feuillard Daily Exercises No 1-9), (Sevcik, Changes of positions Ασκήσεις No 1-15) 4.3.2 (Feuillard Daily Exercises No 14) 4.3.3.1 (Dotzauer Method Vol.3, Άσκηση No 235-242), (Ausgewahlte Etuden fur Violoncello Ασκήσεις I-IX) 4.3.3.2 (Feuillard Method Άσκηση No 58)*
	4.4 Δοξάρι. 4.4.1 Συνέχεια εκμάθησης ιδιαίτερων τεχνικών του δοξαριού (portato, marcato, ricochet, arpeggiando, col legno tratto – battuto).	4.4.1 Ασκήσεις εκμάθησης των προαναφερθέντων τεχνικών. Αναγνώριση των συμβολισμών τους σε ασκήσεις και έργα του επιπέδου.	4.4.1(Dotzauer Method Vol.3, Άσκηση No 227) 4.4.2 (Dotzauer Method Vol.3 , Άσκηση No 228) 4.4.3 (Sevcik School of Bowing Technique, Op. 2, Part 1 Ασκήσεις No 5,τρόποι 80-190)
	*4.5 Κλίμακες. Επιδιώκεται ο μαθητής: 4.5.1 Να παίζει κλίμακες μείζονες και ελάσσονες σε 3 οκτάβες μαζί με αρπέζ. 4.5.2 Να παίζει κλίμακες σε δύο οκτάβες με τρόπους (περισσότερα από 8 legato και μεγαλύτερη ταχύτητα). 4.5.3 Να παίζει αρπέζ σε διάφορες κλίμακες με 2 οκτάβες με αλλαγές συνδυασμού τόξου και χρονικών αξιών, μεγαλύτερη ταχύτητα και legato). * Ομοίως με το 4ο επίπεδο	4.5.1 Επιλογή κλιμάκων σε 3 οκτάβες. 4.5.1.2 Ντο+ και Ντο- σε 3 οκτάβες. 4.5.1.3 Ρε+ και Ρε- σε 3 οκτάβες. 4.5.2 Ασκήσεις εξοικείωσης σε κλίμακες σε δύο οκτάβες με τρόπους (περισσότερα από 8 legato και μεγαλύτερη ταχύτητα). 4.5.3 Ασκήσεις εξοικείωσης με το αρπέζ σε διάφορες κλίμακες με 2 οκτάβες,. *Στο επίπεδο αυτό ο μαθητής καλείται να εκτελεί τις κλίμακες με μεγαλύτερη ταχύτητα και περισσότερα legato.	4.5.1.2 (Feuillard Daily Exercises No 20) 4.5.1.3 (Feuillard Daily Exercises No 20) 4.5.2 (Feuillard Daily Exercises No 20) 4.5.3(Feuillard Daily Exercises No 11)

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	4.6 Ταχύτητα εκτέλεσης βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.6.1/4.6.2 βλ. προηγούμενο επίπεδο.	
	4.7 Έργα: Να μάθει: Να χρησιμοποιεί τις τεχνικές του αριστερού και δεξιού χεριού σε αναλόγων απαιτήσεων έργα: 4.7.1 Σπουδές 4.7.2 Μελωδικές Ασκήσεις 4.7.3 Κοντσερτίνο 4.7.4 Ντουέτα 4.7.5 Στο επίπεδο αυτό καλείται ο μαθητής να κάνει κατά τη διάρκεια του μαθήματος εξάσκηση στην prima vista.	4.7.1 Να εκτελεί σπουδές του επιπέδου του 4.7.2 Να εκτελεί μελωδικές ασκήσεις του επιπέδου του 4.7.3 Να εκτελεί κονσερτίνο και σονάτες του επιπέδου του 4.7.4 Να παίζει ντουέτο του επιπέδου του 4.7.5 Επιλεκτικές φράσεις για εξάσκηση prima vista από έργα αυτής της ενότητας και ανάλογα του επιπέδου του μαθητή.	4.7.1 (Dotzauer 113 Σπουδές, Τεύχος 2, Άσκηση Νο 50-62) 4.7.2 (S.Lee ,12 Μελωδικές Ασκήσεις op.113), (S.Lee, Melodische und progressive Etuden, Op31 Heft 1,Becker) 4.7.3 (J.Klengel Κοντσερτίνο Νο 3 σε Λα-, Op. 46), (B. Romberg Σονάτα Νο 3 σε Σολ+, Op.43) 4.7.4 (F.A.Kummer Ντουέτο για δύο celli Op.22,Nr 1,Ντο+) 4.7.4 (F.A.Kummer Ντουέτο για δύο celli Op.156,Nr Σολ+)
	4.8 Μέθοδος μελέτης. βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.8.1 - 4.8.13 βλ. προηγούμενο επίπεδο.	
6. Μουσική Δημιουργία	6.1 Συμμετοχή σε μουσικά σύνολα ως σολίστ. Σκοπός είναι να λειτουργήσει ο μαθητής σε ομαδικό επίπεδο, αλλά με τη μέγιστη ευθύνη. Αξιοποίηση των δυνατοτήτων του οργάνου μέσα στο σύνολο.	6.1.1 Ο μαθητής καλείται να συμμετέχει ενεργά σε μουσικά δρώμενα, σε συνεργασία με τα σύνολα του σχολείου. Επιλέγονται έργα από το ρεπερτόριο του βιολοντσέλου.	6.1.1.1 Διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP
	6.2 Αυτοσχεδιασμός. Εισαγωγή στον ελεύθερο αυτοσχεδιασμό. Απελευθέρωση του μαθητή από την παρτιτούρα. Τόνωση αυτοπεποίθησης.	6.2.1 Ο μαθητής καλείται να πειραματιστεί στον αυτοσχεδιασμό σε διάφορα είδη μουσικής. Προβάλλονται τεχνικές και effects από τη διδαγμένη ύλη, με σημειογραφία. Δημιουργία «ηχοτοπίων». Αναφορές μέσα από τα έργα στα σημεία που προσδίδουν δυνατότητα ελευθερίας.	6.2.1.1 Jiannis Toulis, *A Funky Exercise for violoncello solo*, εκδ.papagrigoriou-nakas, (Αθήνα 2012).
	6.3 Σύνθεση. Ο μαθητής παίρνει πρωτοβουλία καταγράφοντας και δοκιμάζοντας τις μουσικές ιδέες του στο όργανο επιλογής. Έμφαση στη χρήση διδαγμένων τεχνικών και effects.	6.3.1 Ομαδικά – ατομικά, ενίοτε και με τη χρήση προγράμματος ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας.	6.3.1.1 πρόγραμμα γραφής musescore

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	6.4 Ενοργάνωση – Ενορχήστρωση. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίσει, να αναπαράγει και να διανείμει ρόλους στα μέλη του συνόλου (solo-ρυθμική συνοδεία-κόντρα μελωδία-μπασογραμμή κ.τ.λ.).	6.4.1 Πειραματισμοί με δίφωνα ή τρίφωνα έργα ή και μεταγραφές, αρχικά σε ομάδες και έπειτα solo. 6.4.2 Ηχογράφηση των αποτελεσμάτων των ομάδων και κριτική ακρόαση.	6.4.1.1 IMSLP. 6.4.2.1 Χρήση προγράμματος ηχογράφησης (π.χ. από Η/Υ).
	6.5 Μουσική έρευνα για εκτέλεση. Εδώ το ζητούμενο είναι να εντοπίσει ο μαθητής τις πηγές αλλά και τη μέθοδο της έρευνας και να αποκτήσει ακούσματα από διαφορετικούς καλλιτέχνες-διαφορετικούς τύπους έκφρασης μέσα από την τέχνη.	6.5.1 Έρευνα σε βιβλιοθήκες (σχολική, συνδρομητικές κ.ά.) 6.5.2 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους μουσικού ενδιαφέροντος. 6.5.3 Παρακολούθηση συναυλιών. 6.5.4 Μουσική ακρόαση.	
	6.6 Συζήτηση με επαγγελματίες του αντικειμένου – Σεμινάρια. Ο μαθητής έχει την ευκαιρία να γνωρίσει δια ζώσης τους καλλιτέχνες, να συζητήσει μαζί τους και να σχηματίσει προσωπική εικόνα για το όργανο, τον τρόπο που παίζεται και να αντλήσει πληροφορίες και εμπειρία μοναδική από αυτή την επαφή.	6.6.1 Κάλεσμα καλλιτεχνών στο σχολείο. 6.6.2 Εύρεση καλλιτεχνών ή και συζήτηση με τη χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. skype). 6.6.3 Συμμετοχή σε σεμινάρια (ως ακροατές).	6.6.2.1 Ανταλλαγή εμπειριών και επισκέψεις σε άλλα μουσικά σχολεία. 6.6.3.1 Προτροπή για συμμετοχή σε θερινές ακαδημίες ελληνικών πανεπιστημίων.
7. Αξιοποίηση γνώσης, εμπειρίας και δεξιοτήτων	7.1 Σκηνική παρουσία.	7.1.1 Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας - Έκθεση στο κοινό (solo – πιο εξειδικευμένο ή τυχαίο ακροατήριο).	7.1.1.1 Συνεργασία με εξωσχολικούς φορείς (π.χ. Δήμους) για παραχώρηση αιθουσών συναυλιών ή δημόσιων χώρων.
	7.2 Ψυχολογία της σκηνικής παρουσίας.	7.2.1 Ανάλυση των αισθημάτων και συμπεριφορών του μαθητή μετά από έκθεση σε κοινό (π.χ. τρακ, φόβος κ.α.) και εύρεση των αιτίων που δημιουργούνται. Αναφορά και παραδείγματα από βιβλία με συναφές περιεχόμενο.	7.2.1.1 'Σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα των μουσικών', Η.Σακαλάκ.
	7.3 Εμπειρία βοηθού τεχνικού ήχων.	7.3.1 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία μιας ηχογράφησης ως βοηθός ηχολήπτη. 7.3.2 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία στησίματος ενός home studio.	7.3.1.1 http://ehomerecordingstudio.com/

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	7.4 Εμπειρία ηχογράφησης.	7.4.1 Ο μαθητής ηχογραφείται και το προϊόν επιδέχεται κριτικής ακρόασης.	7.4.1.1 Χρήση προγράμματος ηχογράφησης από Η/Υ.
	7.5 Τροποποίηση παρτιτούρας (τροποποίηση δυναμικών, ρυθμικής αγωγής, μελωδίας κ.ά.). Στόχος είναι να αποκαλυφθεί στον μαθητή η ολοκληρωμένη σκέψη του συνθέτη και να αντιληφθεί την ευθύνη του ως εκτελεστή έργου.	7.5.1 Χρησιμοποίηση προγραμμάτων ηλεκτρονικής γραφής παρτιτούρας για αξιοποίηση έργου (π.χ. μεταφορά). 7.5.2 Παραδείγματα από προχωρημένους μαθητές ή και από τον διδάσκοντα.	7.5.1.1 πρόγραμμα musescore 7.5.2.1 IMSLP/ transcriptions
	7.6 Μουσικοί πειραματισμοί – βασική ρύθμιση του οργάνου. Στόχος είναι ο μαθητής να μπορεί να ρυθμίζει τις λεπτομέρειες στο στήσιμο του οργάνου, αλλά και τις σταθερές παραμέτρους που αφορούν στις αναλογίες και τις θέσεις των εξαρτημάτων του.	7.6.1 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους κατασκευαστών. 7.6.2 Πειραματισμοί με «μη ενδεδειγμένη» χρήση του οργάνου (χρήση εκτός του ρόλου του).	7.6.1.1 https://youtu.be/ANULMjnB-3A , https://youtu.be/cO3_Ac7Sfvk 7.6.2.1http://listverse.com/2007/ 09/11/top-10-bizarre-musical-instruments/
8. Ελληνική μουσική δημιουργία	8.1 Γνωριμία - προώθηση ελληνικών έργων.	8.1.1 Αναζήτηση ελληνικών έργων στους καταλόγους βιβλιοθηκών. 8.1.2 Ακρόαση ελληνικών έργων σε συναυλίες του σχολείου, από ψηφιακούς δίσκους ή μέσω διαδικτύου. 8.1.3 Εκμάθηση και εκτέλεση ελληνικών έργων. 8.1.4 Συνεργασία με άλλες ειδικότητες για ανάλυση-μελέτη των έργων αυτών και συζήτηση.	8.1.1.1 Επικοινωνία με την Ε.Ε.Μ. ή άλλους φορείς. 8.1.3.1 Επαφή με συνθέτες εν ζωή και συζήτηση-σύνθεση έργου, υπό τη μορφή εργαστηρίου (workshop).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΟΥ - ΕΠΙΠΕΔΟ 6

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
1.Ιστορική, μορφολογική αναφορά	1.1 Ο μαθητής καλείται να αποκτήσει γνώση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων ενός καλού βιολοντσέλου και δοξαριού, τόσο όσο αφορά την κατασκευή του όσο και τη ποιότητα του ήχου του. 1.2 Να γνωρίσει τις αρχές συντήρησης, τις μικροεπισκευές και τη ρύθμιση του βιολοντσέλου. 1.3 Να αποκτήσει την δυνατότητα της κριτικής ακρόασης των μουσικών έργων για βιολοντσέλο.	1.1.1 Περιγραφή των χαρακτηριστικών ενός καλού οργάνου. 1.1.2 Επίδειξη καλών οργάνων, φωτογραφιών και αναζήτηση στο διαδίκτυο. 1.2.1 Περιγραφή της καλής λειτουργίας του οργάνου. 1.2.2 Επίδειξη συντήρησης ρύθμισης και αποκατάστασης μικρών βλαβών του οργάνου. 1.3.1 Ακρόαση συναυλιών μουσικής για βιολοντσέλο. Αναζήτηση στο διαδίκτυο μουσικής για βιολοντσέλο και ακρόαση ανάλογης μουσικής χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα αναπαραγωγής. 1.3.2 Συζήτηση και κριτική πάνω στα έργα και την ερμηνεία τους.	
2. Στάση σώματος και τοποθέτηση χεριών	2.1 Ο μαθητής καλείται να είναι χαλαρός παίζοντας σε όλο το εύρος του βιολοντσέλου και με διαφορετικές τεχνικές.	2.1.1 Ομαλή εισπνοή – εκπνοή και συγκέντρωση στα μέλη του σώματός του. 2.1.2 Αφαίρεση βάρους και δύναμης στα χέρια και στα δάκτυλα.	
3. Παραγωγή και ποιότητα ήχου	3.1 Ο μαθητής καλείται να εμπλουτίσει την παλέτα των ήχων και των ηχοχρωμάτων του.	3.1.1 Μελέτη μουσικών κομματιών διαφορετικών ιδιωμάτων και εποχών, με έμφαση στις διαφορετικές απαιτήσεις ηχοχρωμάτων και διαθέσεων.	
4. Ανάγνωση και τεχνική	4.1. Ασκήσεις προθέρμανσης. Βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.1.1 Ασκήσεις προθέρμανσης δεξιού χεριού: βλ. προηγούμενο επίπεδο. 4.1.2 Ασκήσεις προθέρμανσης αριστερού χεριού: βλ .προηγούμενο επίπεδο.	4.1.2 (Feuillard Daily Exercises No 1 και 2)
	4.2 Συντονισμός (κούρδισμα) του οργάνου. Βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.2.1- βλ. προηγούμενο επίπεδο.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	4.3 Θέσεις/ Αντίχειρας. Βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.3.1Επαναληπτικές ασκήσεις 1ης -7ης θέσης 4.3.2 Να εξοικειωθεί στις χρωματικές αλλαγές με περισσότερες ασκήσεις 4.3.3.1 Χρήση και αλλαγή θέσης αντίχειρα με τις ανάλογες ασκήσεις 4.3.3.2 Κλίμακες με αντίχειρα	4.3.1 (Feuillard Daily Exercises No 1-9), (Sevcik, Changes of positions Ασκήσεις No 16-22) 4.3.2 (Feuillard Daily Exercises No 14) 4.3.3.1 (Dotzauer Method Vol.3 , Άσκηση No 243-255), (Ausgewahlte Etuden fur Violoncello Ασκήσεις X-XIV) 4.3.3.2 (Feuillard Method Άσκηση No 58)
	4.4 Τεχνικές για το δοξάρι. Βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.4.1 Συνέχεια ασκήσεων εκμάθησης τεχνικής. Αναγνώριση των συμβολισμών τους σε ασκήσεις και έργα του επιπέδου.	4.4.1(Dotzauer Method Vol.3 , Άσκηση No 227) 4.4.2 (Dotzauer Method Vol.3 , Άσκηση No 228) 4.4.3 (Sevcick School of Bowing Technique, Op. 2, Part 1 Ασκήσεις No 5, τρόποι 191-260)
	*4.5 Κλίμακες. Ο μαθητής μελετά: 4.5.1 Κλίμακες μείζονες και ελάσσονες σε 3 οκτάβες μαζί με αρπέζ. 4.5.2 Κλίμακες σε δύο οκτάβες με τρόπους (περισσότερα από 8 legato και μεγαλύτερη ταχύτητα). 4.5.3 Αρπέζ σε διάφορες κλίμακες με 2 οκτάβες, με τρόπους, μεγαλύτερη ταχύτητα και legato). 4.5.4 Τρίτες – έκτες – όγδοες. * Ομοίως με το 4ο και 5ο επίπεδο (Επιπροσθέτως οι διπλές)	4.5.1 Επιλογή κλιμάκων σε 3 οκτάβες. 4.5.1.2 Ντο+, Ρε+ και Ντο-, Ρε- σε 3 οκτάβες. 4.5.2 Ασκήσεις εξοικείωσης σε κλίμακες σε δύο οκτάβες με τρόπους (περισσότερα από 8 legato και μεγαλύτερη ταχύτητα). 4.5.3 Ασκήσεις εξοικείωσης σε αρπέζ σε διάφορες κλίμακες με 2 οκτάβες, με τρόπους, μεγαλύτερη ταχύτητα και legato) 4.5.4 Ασκήσεις για διπλές τρίτες, έκτες, όγδοες. *Στο επίπεδο αυτό ο μαθητής καλείται να εκτελέσει περισσότερες κλίμακες με μεγαλύτερη ταχύτητα και περισσότερα legato.	4.5.1.2 (Feuillard Daily Exercises No 20) 4.5.2 (Feuillard Daily Exercises No 20) 4.5.3(Feuillard Daily Exercises No 11)
	4.6 Ταχύτητα εκτέλεσης. Βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.6.1 Να εξασκηθεί στην ταχύτητα εκτέλεσης μέσα από κλίμακες και σπουδές του επιπέδου 6 4.6.2 Να κάνει χρήση του μετρονόμου για τη σταδιακή αύξηση της ταχύτητας εκτέλεσης.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	4.7 Έργα. Χρησιμοποίηση των τεχνικών του αριστερού και δεξιού χεριού σε αναλόγων απαιτήσεων έργα, όπως: 4.7.1 Σπουδές 4.7.2 Μελωδικές Ασκήσεις 4.7.3 Κοντσερτίνο 4.7.3.1 Σολιστική εμπειρία 4.7.4 Μουσική Δωματίου- Ντουέτα-Τρίο-Κουαρτέτα 4.7.5 μαθητής καλείται να γνωρίσει τις δυνατότητες παραγωγής πολυφωνίας με το τσέλο 4.7.6 Στο επίπεδο αυτό καλείται ο μαθητής να κάνει κατά τη διάρκεια του μαθήματος εξάσκηση στην prima vista	4.7.1 Να εκτελεί σπουδές του επιπέδου του. 4.7.2 Να εκτελεί μελωδικές ασκήσεις του επιπέδου του. 4.7.3 Να εκτελεί κονσερτίνο και σονάτες του επιπέδου του. 4.7.3.1 Να παίξει κοντσέρτο με τη μαθητική ορχήστρα. 4.7.4 Να παίζει ντουέτο για δύο celli. 4.7.4.1 Να παίζει έργα για 4 celli. 4.7.5 Προσέγγιση στις σουίτες του Bach 1η Σουίτα (Πρελούδιο). 4.7.6 Επιλεκτικές φράσεις για εξάσκηση prima vista από έργα αυτής της ενότητας και ανάλογα του επιπέδου του μαθητή	4.7.1 (Dotzauer 113 Σπουδές, Τεύχος 3, Ασκήσεις επιλεκτικά) 4.7.2 (S.Lee ,Melodische und progressive Etuden.Op31 Heft 1,Becker), (S.Lee, Melodische und progressive Etuden. Op31 Heft 2,Becker, Ασκήσεις επιλεκτικά) 4.7.3 (G.Goltermann Κοντσερτο Νο 4 σε Σολ+, Op. 65), (G.Goltermann Κοντσέρτο Νο 5 σε Ρε-, Op. 76) 4.7.3.1 (A. Vivaldi Κοντσέρτο σε Ρε+ για βιολοντσέλο, ορχήστρα εγχόρδων και τσέμπαλο) 4.7.4 (F.A.Kummer Ντουέτο για δύο celli Op.22,Nr 1,Ντο+), (J. Haydn 4 Ντουέτα για 2 celli) 4.7.4.1 (J. Klengel, Four Pieces for four violoncellos, Op. 33), (G.Goltermann Romance Op. 19 No 1)
	4.8 Μέθοδος μελέτης. Βλ. προηγούμενο επίπεδο.	4.8.1-4.8.13 Βλ. προηγούμενο επίπεδο.	
6. Μουσική Δημιουργία	6.1 Συμμετοχή σε μουσικά σύνολα ως σολίστ. Σκοπός είναι να λειτουργήσει ο μαθητής σε συνεργασία με μουσικά σύνολα, με πρωταγωνιστικό ρόλο. Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και έμφαση στις εκφραστικές δυνατότητες του μαθητή.	6.1.1 Ο μαθητής καλείται να συμμετέχει ενεργά σε μουσικά δρώμενα, σε συνεργασία με τα σύνολα του σχολείου. Επιλέγονται έργα από το ρεπερτόριο του βιολοντσέλου.	6.1.1.1 Διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP 6.1.1.2 Χρήση της αίθουσας συναυλιών του σχολείου και άλλων κατάλληλων συναυλιακών χώρων εκτός σχολείου.

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	6.2 Ελεύθερος αυτοσχεδιασμός. Ο μαθητής εξασκείται μέσα από τον Ε.Α. στην ομάδα να αφουγκράζεται τα υπόλοιπα μέλη και να τους δίνει χώρο ή να παίρνει πρωτοβουλία για να εξελιχθεί η μουσική πορεία του.	6.2.1 Ο μαθητής καλείται να πειραματιστεί στον αυτοσχεδιασμό σε διάφορα είδη μουσικής. Δημιουργία «ηχοτοπίων». Μουσικοί διάλογοι, αρχικά ανά ζεύγη. 6.2.2 Ακρόαση-παρακολούθηση αντίστοιχων προσπαθειών από διάφορα συγκροτήματα.	6.2.1.1 Jiannis Toulis, *A Funky Exercise for violoncello solo*, εκδ.papagrigoriou-nakas, (Αθήνα 2012).6.2.2.1 *4+1Live at Sfendoni* http://triplebath.gr/releases/trb.025_live_at_sfendoni.html https://www.youtube.com/user/TesseraSynEna
	6.3 Σύνθεση. Ο μαθητής βοηθά μαθητές κατώτερων επιπέδων να οργανώσουν, να καταγράψουν και να εκτελέσουν τις μουσικές ιδέες τους στο όργανο επιλογής. Ομαδικότητα-συνεργασία.	6.3.1 Ανάθεση εργασιών (π.χ. για τα μουσικά σύνολα) σε ομαδικό επίπεδο.	6.3.1.1 πρόγραμμα γραφής musescore
	6.4 Ενοργάνωση – Ενορχήστρωση. Ο μαθητής καλείται να αναγνωρίσει, να αναπαράγει και να διανείμει ρόλους στα μέλη του συνόλου (solo-ρυθμική συνοδεία-κόντρα μελωδία-μπασογραμμή κ.τ.λ.). Τροποποίηση παρτιτούρας (τροποποίηση όλων των παραμέτρων ενός μουσικού έργου). Στόχος είναι να διευρύνει τους ορίζοντές του ως εκτελεστής έργου.	6.4.1 Πειραματισμοί με δίφωνα ή τρίφωνα έργα ή και μεταγραφές, αρχικά σε ομάδες και έπειτα solo. 6.4.2 Ηχογράφηση των αποτελεσμάτων των ομάδων και κριτική ακρόαση. 6.4.3 Παραδείγματα από σύγχρονα έργα.	6.4.1.1 Διαδικτυακή βιβλιοθήκη IMSLP. 6.4.2.1 Χρήση προγράμματος ηχογράφησης (π.χ. από Η/Υ). 6.4.3.1 πρόγραμμα musescore 6.4.3.2 IMSLP/ transcriptions
	6.5 Μουσική έρευνα για εκτέλεση. Εδώ το ζητούμενο είναι να εντοπίσει ο μαθητής τις πηγές αλλά και τη μέθοδο της έρευνας και να αποκτήσει ακούσματα από διαφορετικούς καλλιτέχνες-διαφορετικούς τύπους έκφρασης μέσα από την τέχνη	6.5.1 Έρευνα σε βιβλιοθήκες (σχολική, συνδρομητικές κ.ά). 6.5.2 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους μουσικού ενδιαφέροντος. 6.5.3 Παρακολούθηση συναυλιών 6.5.4 Μουσική ακρόαση.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	6.6 Συζήτηση με επαγγελματίες του αντικειμένου – Σεμινάρια. Ο μαθητής έχει την ευκαιρία να γνωρίσει δια ζώσης τους καλλιτέχνες, να συζητήσει μαζί τους για θέματα που αφορούν στην εκτέλεση, τη μελέτη και τα προβλήματα που δυνητικά θα αντιμετωπίσουν.	6.6.1 Κάλεσμα καλλιτεχνών στο σχολείο. 6.6.2 Εύρεση καλλιτεχνών ή και συζήτηση με τη χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. skype). 6.6.3 Συμμετοχή σε σεμινάρια (ως ακροατές).	6.6.2.1 Ανταλλαγή εμπειριών και επισκέψεις σε άλλα μουσικά σχολεία. 6.6.3.1 Προτροπή για συμμετοχή σε θερινές ακαδημίες ελληνικών πανεπιστημίων. http://music.ionio.gr/gr/academy/summer-music-academy/
7. Αξιοποίηση γνώσης, εμπειρίας και δεξιοτήτων	7.1 Σκηνική παρουσία.	7.1.1 Ασκήσεις σκηνικής παρουσίας - Έκθεση στο κοινό (solo – πιο εξειδικευμένο ή τυχαίο ακροατήριο).	7.1.1.1 Συνεργασία με εξωσχολικούς φορείς (π.χ. Δήμους) για παραχώρηση αιθουσών συναυλιών ή δημόσιων χώρων.
	7.2 Ψυχολογία της σκηνικής παρουσίας.	7.2.1 Ανάλυση των αισθημάτων και συμπεριφορών του μαθητή μετά από έκθεση σε κοινό (π.χ. τρακ, φόβος) και εύρεση των αιτίων που δημιουργούνται. Αναφορά και παραδείγματα από βιβλία με συναφές περιεχόμενο.	7.2.1.1 ‘Σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα των μουσικών’, Η.Σακαλάκ. ‘Το αυτί και η φωνή’, Α.Τοματίς.
	7.3 Εμπειρία βοηθού τεχνικού ήχων. Εμπειρία ηχογράφησης.	7.3.1 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία μιας ηχογράφησης ως βοηθός ηχολήπτη. 7.3.2 Ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία στησίματος ενός home studio. 7.3.3 Ο μαθητής ηχογραφείται και το προϊόν επιδέχεται κριτικής ακρόασης.	7.3.1.1 http://ehomerecordingstudio.com/ 7.3.3.1 Χρήση προγράμματος ηχογράφησης από Η/Υ.
	7.4 Εμπειρία αρχηγού ομάδας (κορυφαίου). Αναγνώριση των ευθυνών και του τρόπου διοίκησης της ομάδας.	7.4.1 Υποχρεωτική ‘θητεία’ κάθε μαθητή για ορισμένο χρονικό διάστημα στη θέση του κορυφαίου της ομάδας. Συνεργασία με κορυφαίους άλλων ομάδων και με το διευθυντή του συνόλου.	
	7.5 Εμπειρία εφόρου ορχήστρας – βοηθού μαέστρου. Συνειδητοποίηση του επιπέδου ευθύνης και συμμετοχή στην	7.5.1 Εναλλαγή αρμοδιοτήτων ανάμεσα στους μαθητές.	

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ
	οργάνωση του συνόλου.		
	7.6 Μουσικοί πειραματισμοί – βασική ρύθμιση του οργάνου. Στόχος είναι ο μαθητής να μπορεί να ρυθμίζει τις λεπτομέρειες στο στήσιμο του οργάνου, αλλά και τις σταθερές παραμέτρους που αφορούν στις αναλογίες και τις θέσεις των εξαρτημάτων του.	7.6.1 Έρευνα σε διαδικτυακούς τόπους κατασκευαστών. 7.6.2 Πειραματισμοί με «μη ενδεδειγμένη» χρήση του οργάνου (χρήση εκτός του ρόλου του).	7.6.1.1 https://youtu.be/ANULMjnB-3A , https://youtu.be/cO3_Ac7Sfvk 7.6.2.1http://listverse.com/2007/ 09/11/top-10-bizarre-musical-instruments/
8. Ελληνική μουσική δημιουργία	8.1 Γνωριμία - προώθηση ελληνικών έργων.	8.1.1 Αναζήτηση ελληνικών έργων στους καταλόγους βιβλιοθηκών. 8.1.2 Ακρόαση ελληνικών έργων σε συναυλίες του σχολείου, από ψηφιακούς δίσκους ή μέσω διαδικτύου. 8.1.3 Εκμάθηση και εκτέλεση ελληνικών έργων. 8.1.4 Συνεργασία με άλλες ειδικότητες για ανάλυση-μελέτη των έργων αυτών και συζήτηση.	8.1.1.1 Επικοινωνία με την Ε.Ε.Μ. ή άλλους φορείς. www.eem.org.gr/ 8.1.3.1 Επαφή με συνθέτες εν ζωή και συζήτηση-σύνθεση έργου, υπό τη μορφή εργαστηρίου (workshop).

Η ισχύς της παρούσας αρχίζει από το σχολικό έτος 2015-2016.

Με την έναρξη ισχύος της παρούσας καταργούνται οι διατάξεις της υπ' αριθμ. 68092/Γ7/12.6.2009 «Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μαθημάτων Μουσικής Παιδείας για τα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσια)».

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Μαρούσι, 11 Δεκεμβρίου 2015

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΦΙΛΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ ΦΥΛΛΩΝ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Σε έντυπη μορφή:

- Για τα Φ.Ε.Κ. από 1 έως 16 σελίδες σε 1 € προσαυξανόμενη κατά 0,20 € για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο ή μέρος αυτού.
- Για τα φωτοαντίγραφα Φ.Ε.Κ. σε 0,15 € ανά σελίδα.

Σε μορφή DVD/CD:

Τεύχος	Ετήσια έκδοση	Τριμηνιαία έκδοση	Μηνιαία έκδοση
Α΄	150 €	40 €	15 €
Β΄	300 €	80 €	30 €
Γ΄	50 €	-	-
Υ.Ο.Δ.Δ.	50 €	-	-
Δ΄	110 €	30 €	-

Τεύχος	Ετήσια έκδοση	Τριμηνιαία έκδοση	Μηνιαία έκδοση
Α.Α.Π.	110 €	30 €	-
Ε.Β.Ι.	100 €	-	-
Α.Ε.Δ.	5 €	-	-
Δ.Δ.Σ.	200 €	-	20 €
Α.Ε.-Ε.Π.Ε.	-	-	100 €

- Η τιμή πώλησης μεμονωμένων Φ.Ε.Κ. σε μορφή cd-rom από εκείνα που διατίθενται σε ψηφιακή μορφή και μέχρι 100 σελίδες, σε 5 € προσαυξανόμενη κατά 1 € ανά 50 σελίδες.

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ Φ.Ε.Κ.

Τεύχος	Έντυπη μορφή
Α΄	225 €
Β΄	320 €
Γ΄	65 €
Υ.Ο.Δ.Δ.	65 €

Τεύχος	Έντυπη μορφή
Δ΄	160 €
Α.Α.Π.	160 €
Ε.Β.Ι.	65 €
Α.Ε.Δ.	10 €

Τεύχος	Έντυπη μορφή
Α.Ε.-Ε.Π.Ε.	2.250 €
Δ.Δ.Σ.	225 €
Α.Σ.Ε.Π.	70 €
Ο.Π.Κ.	-

- Το τεύχος Α.Σ.Ε.Π. (έντυπη μορφή) θα αποστέλλεται σε συνδρομητές ταχυδρομικά, με την επιβάρυνση των 70 €, ποσό το οποίο αφορά τα ταχυδρομικά έξοδα.

- Η καταβολή γίνεται σε όλες τις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες (Δ.Ο.Υ.). Το πρωτότυπο διπλότυπο (έγγραφο αριθμ. πρωτ. 9067/28.2.2005 2η Υπηρεσία Επιτρόπου Ελεγκτικού Συνεδρίου) με φροντίδα των ενδιαφερομένων, πρέπει να αποστέλλεται ή να κατατίθεται στο Εθνικό Τυπογραφείο (Καποδιστρίου 34, Τ.Κ. 104 32 Αθήνα).
- Σημειώνεται ότι φωτοαντίγραφα διπλοτύπων, ταχυδρομικές Επιταγές για την εξόφληση της συνδρομής, δεν γίνονται δεκτά και θα επιστρέφονται.
- Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τα μέλη της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίου Τύπου Αθηνών και Επαρχίας, οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, η Ε.Σ.Η.Ε.Α, τα τριτοβάθμια συνδικαλιστικά όργανα και οι τριτοβάθμιες επαγγελματικές ενώσεις δικαιούνται έκπτωσης πενήντα τοις εκατό (50%) επί της ετήσιας συνδρομής.
- Το ποσό υπέρ ΤΑ.Π.Ε.Τ. (5% επί του ποσού συνδρομής), καταβάλλεται ολόκληρο (Κ.Α.Ε. 3512) και υπολογίζεται πριν την έκπτωση.
- Στην Ταχυδρομική συνδρομή του τεύχους Α.Σ.Ε.Π. δεν γίνεται έκπτωση.

Πληροφορίες για δημοσιεύματα που καταχωρίζονται στα Φ.Ε.Κ. στο τηλ.: 210 5279000.
Φωτοαντίγραφα παλαιών Φ.Ε.Κ.: τηλ.: 210 8220885.
Τα φύλλα όλων των τευχών της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως διατίθενται δωρεάν σε ηλεκτρονική μορφή από την ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου (www.et.gr)

Ηλεκτρονική Διεύθυνση: http://www.et.gr - e-mail: webmaster.et@et.gr

ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΑΠΟ 08:00 ΜΕΧΡΙ 13:30

02028582812150916

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ 34 * ΑΘΗΝΑ 104 32 * ΤΗΛ. 210 52 79 000 * FAX 210 52 21 004